LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette FARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928
1 JANVIER 1928

. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 534 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆՈՐ ՏԱՐԻ

ՄԵՐ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Տարին լրացաւ մեզի համար այ:

Օրաթերթ «Յառաջ»ի առաջին տարելիցն էր երէկ:

Ընթերցողները գիտեն որ մենք այս գործին ձեռնարկեցինք անձնուէր պայմաններու մէջ: Առանց փողի եւ թմբուկի: Եւ մեր կ'ուզէինք ունենալու անսպառ նպաստներ կամ գաղտնի… Ամէնէն ամուր յենարանը՝ առաջադրուած նպատակն … անոր հետ կապուած բազմութիւնը: Տակաւին երերուն … մը մէջ, ուր ժողովուրդին մեծամասնութիւնը ծուխի … մէջ կ'անցնէ իր օրերը, շատեր սկեպտիկ էին օրաթերթի, նոյնիսկ երկօրեայ թերթի մը յաջողութեան համար: Մէկէն լաւատեսներն ալ՝ հազիւ շաբաթաթերթի մը գոյութեան կը հաւատային:

«Յառաջ»ը հրապարակ հանեցինք իբրեւ երկօրեայ, 1925 Օգոստոսին: Լաւատեսները առ առաւելն հազար կը հաշուէին ամբողջ սպառումը: Եւ սակայն, առաջին օրէն իսկ, չպատահեցաւ որ 1500էն պակաս տպագրուէր: Քանի մը ամիս յետոյ, երկու հազարը ընթացական կ'ըլլար. իսկ երբ Ա. տարին լրացաւ, արդէն հասեր էինք օրական 2750ի:

Այլեւս կ'մի չէր ձգձգել օրաթերթի վերածումը,— որ առաջին օրէն իսկ որոշուած էր:

Եւ, 1927 Յունուար 1ին, «Յառաջ»ը հրապարակ հանեցինք իբրեւ օրաթերթ— առաջինը եւ միակը արեւմտեան Եւրոպայի մէջ:

Այս ճիգը տարեցինք գործադրկութեան ամէնէն ծանր օրերուն, որոնք տեւեցին վեց ամիս տեւեցին, ապրուստէ զրկելով եւ վհատելով ամբողջ բազմութիւններ: Քաղաքէ քաղաք երթեւեկ սկսած էր, պատառ մը հացի համար: «Յառաջ»ը կը հետեւէր այդ կարաւաններուն, մինչեւ յետին գիւղը, մինչեւ հեռաւոր ագարակ մը կամ լերան մը ստորոտը, ուր որ ափ մը Հայեր գտնէին: Ի՜նչ սրտառուչ նամակներ ունինք, այդ օրերէն մնացած: «Գործէ հանեցին մեզ. նոր գործ պիտի փնտռենք, կը խնդրենք որ մեզ չզրկէք «Յառաջ»էն»: Կամ, «կինս, որ իր կարգին կ'աշխատէր օրուան հացը ապահովելու համար, երախայ մը ունեցաւ: Հիմա դատապարտուած է անգործութեան. հաճեցէք որ թերթը զադրեցնէք. նորէն կը փաստկինք եւ մեր պարտքը կը ճանչնանք»: Մեր համեստութիւնը թոյլ չիտար փունջ մը կազմել այս կարգի բազմաթիւ նամակներէ, որոնք այլապէս մաս կը կազմեն ժամանակակից «Հայոց պատմութեան»:

Իսկ անոր այլ, որ, օրաթերթ «Յառաջ»ը վերջնապէս հիմնաւորուած, ամրապնդուած է այսօր, եւ մենք աւելի քան վստահութեամբ կ'ողջունենք 1928ը:

Այս յաջողութեան մեծագոյն բաժինը կը պարտինք այն բազմութեան, մանաւանդ խոնարհ, աշխատաւոր տարրերուն, որոնք «Յառաջ»ը իրենցը կը համարեն, շնորհիւ անոր ցանած գաղափարներուն եւ առաջադրած ուղեգծին: Անոր մէջ մեծ բաժին ունին անշուշտ, մեր աշխատակիցները, որոնք «Յառաջ»ի երեւումէն անմիջապէս յետոյ, բոլորուեցան անոր շուրջը, աշխարհի զանազան մասերէն: Եւ եթէ ընդհանրապէս աշխատակից կը նկատուին յայտնի դէմքերը, մենք պարտականութիւն կը սեպենք առանձնապէս յիշել նաեւ այն փրփրուն երիտասարդութիւնը, որ ինքնաբերաբար կապուեցաւ «Յառաջ»ին, վստահութեամբ յանձնելով իր խօսքն ու գործը: Ու նաեւ այն բազմաթիւ խոնարհ, անծանօթ բարեկամները, որոնք առանց գրական յաւակնութիւններու, օրը օրին գիրեր, «խաբրիկներ» կը հասցնեն պատմելով մեր հայրենակիցներուն համայնքը, կեանքը, տագնապներն ու բաղձանքները:

. . .

Սովորութիւն եղած է շարք մը խոստումներով բանալ Նոր Տարին:

Մենք զգուշացած ենք այդ սովորութենէն, եւ կ'ուզենք որ գործը խօսի, ամէն բանէ առաջ:

Արդէն ունինք եկուքուկէս տարուան կեանք մը,— երկօրեայ՝ 1925 Օգոստոսէն 1926 Դեկտեմբեր, օրաթերթ՝ ամբողջ 1927ի ընթացքին:

Ըսինք,— Նոր Տարին կ'ողջունենք վերջնապէս հիմնաւորուած, եւ աւելի քան երբեք տոգորուն՝ յարատեւութեան կամքով:

Թերթին ուղեգիծը կը մնայ անփոփոխ: Ունինք ծրագիրներ՝ բովանդակութիւնը աւելի զարգացնելու, կարգ մը բաժիններ լրացնելու համար: Մեր անմիջական հոգերէն մէկն է՝ տարենալ վարձատրել աշխատակիցները: Յետոյ՝ եթէ պայմանները թոյլ տան, գեղչել գինը:

Ուրեմն, կը շարունակենք մեր գործը, գիտակցօրէն ստանձնելով անոր պարտադրած չարչարանքները, մանաւանդ այս համայնակուլ ովկիանոսի մէջ, ուր կը ծփանք ինչպէս մայրցամաքէն փրցուած տաշեղ:

Շատ են դժուարութիւնները՝ մեր ճամբուն վրայ, եւ բազմազան՝ պահանջները: Այս բոլորին հանդէպ, ոչ մէկ տրտունջ՝ մեր կողմէ, որովհետեւ գիտենք որ ատոնք ալ անխուսափելի հետեւանքներն են հայ ժողովուրդի այսօրուան վիճակին:

Եւ մենք, իբրեւ մէկ մասնիկը այս ցիրուցան բազմութիւններուն, ամէն բանէ առաջ, մեր պարտականութիւններու մասին կը մտածենք, զօտեպնդուած՝ յաւագոյն օրերու հաւատքով:

Շ.

"ՅԱՌԱՋ,,

շնորհակալութիւն յայտնելով Ամանորի առթիւ իրեն ուղղուած շնորհաւորութեանց, իր կարգին բոլոր ընթերցողներուն, աշխատակիցներուն եւ բարեկամներուն կը շնորհաւորէ Նոր Տարին, բաղձալով լաւագոյն օրեր:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼԱԾ ԵՒ ԾԵԾԱԾ ԵՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐԸ

ՕԴԱՆԱՒԸ ԵՒ ՄԷՋԻՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԱՅՐԷԻՆ

Ժորժ-Կինմէր օդանաւը, որ դեկտ. 19ին Փարիզէն մեկնած էր իր մէջ ունենալով բացի գնդապետ Ընթուանայէն, մեքենավար տեղակալ Միոնը եւ ենթասպաներ Ասոլանը, Լըֆէվրը եւ Պուսիանը, չորս օր առաջ հասան Թայաք, ուր օդանաւը քննութեան կ'ենթարկուի: Գնդապետ Ընթուանա *Ժորժ-Կինմէրի* ճամբորդութեան մասին հետեւեալ պատմութիւնը ըրաւ «Հավաս»ի գործակալութեան Պէյրութի թղթակցին.

— Մեր օդանաւը, որ Փարիզէն Հռոմ գացած էր առանց միջադէպի, անկէ մեկնեցաւ՝ երբ նոր փոթորիկ մը սկսած էր:

Ուրականէն քշուած, Միջերկրականի բացերը օդանաւը ճամբէն շեղեցաւ: Ի զուր մեր մեքենավարը,— որ քիչ մնաց ցուրտէն պիտի նուաղէր— փնտռեց Աթէնքը: Մենք զմեզ գտանք Ատալիա, Անատոլուի մէջ, երբ մեր պէնզինի պաշարը սպառնալու վրայ էր: Փարիզէն մինչեւ հոն գալու համար 26 ժամ ճամբորդած էինք, ու գրեթէ շարունակ գիշերը:

Թուրքերը ձերբակալեցին մեզ, այն սուտ պատրուակով թէ Իզմիրի վրայէն անցած էինք: Խիստ բողոքներու վրայ ազատ ձգեցին մեզ:

Նոր գլխու ցաւերէ վախնալով, ու հակառակ լուրջ փոթորիկի մը, շարունակեցինք մեր թռիչքը, մինչեւ մեզմէ վար ծովուն վրայ շոգենաւ մը և երեք առագաստանաւեր կ'ընկղմէին: Օդանաւին ձախ թեւերէն մէկը կմախքին միացնող լարը փրթաւ: Ասոր վրայ, օդանաւը իր հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած, սկսաւ վար իջնել եւ մինչեւ քանի մը մեթր մօտեցաւ ծովու մակերեսին:

Ամէն գնով անհրաժեշտ էր եզերքին վրայ ցամաք իջնել: Մեծ դժուարութեամբ յաջողեցանք Մերսինի մօտ իջնել: Անմիջապէս գիւղացիները խումբ բազմութիւն մը պաշարեց օդանաւը: Գիւղացիները մեզ նախատելէ եւ ծեծելէ վերջ, մերժեցին մեզի տալ ո՛չ ուտելիք, ոչ ալ խմելիք:

Մեծ դժուարութեամբ կրցայ ինքզինքս նետել Մէրսին, ուր ֆրանսական փոխ-հիւպատոս Փէրշոյի կտրուկ ընթացքին վրայ, տեղական իշխանութիւնները որոշեցին միջամտել: Ճիշդ ժամանակն էր. գիւղացիները կը պատրաստուէին այրել օդանաւը՝ մէջի բոլոր մարդերով, որոնք անօթութենէն ու ծարաւէն կիսամեռ վիճակի մէջ էին արդէն:

Հակառակ օդանաւորդներու գէշ վիճակին եւ Թուրքերուն կողմէ օդանաւին հասցուած վնասներուն, Ժորժ-Կինմէր մեկնեցաւ յաջորդ օրը՝ Դեկտեմբեր 25ի արշալոյսին:

Հակառակ շարունակուող սարսափելի օդին, հասանք Իսքէնտէրուն, ուր պէնզինի պաշար առինք, եւ ի վերջոյ հասանք Ռայաք:

Ռայաքի օդանաւային կայանին մէջ նորոգութիւններ կ'ըլլան: Յունուարի լիալուսնին առթենները, պիտի վերսկսինք մեր թռիչքը դէպի Ծայրագոյն-Արեւելք:

Գնդապետ Ընթուանա կ'աւելցնէ թէ օդանաւն ու օդանաւորդները հիանալի յաղթանակ մը տարին բնութեան եւ մարդոց չղթայազերծուած վայրագ ուժերուն դէմ:

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ Դահիրէ—Պաղտատ օդանաւային սպասարկութենէն օդանաւ մը ստիպուած է անապատին մէջ վար իջնել, Պաղտատէն մօտ 320 քիլոմեթր հեռու: Օդանաւին մէջ կան չորս ճամբորդներ, որոնց երկուքը կին: Քանի մը օդանաւեր, որոնց մէկուն վարիչն է ճամբորդ կիներէն մէկուն ամուսինը, փնտռտուքներ կը կատարեն:

ԲԱՑՈՒՄ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Ուրբաթ գիշեր տեղի ունեցաւ Սանասարեան Ժողովրդական համալսարանին բացումը, Սոսիէթէ Սաւանթի մէջ: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Կը նախագահէր Պ. Գ. Արուլեան: Նպատակի եւ ծրագրի յայտարարութենէն յետոյ, կարգով խօսք առին Պ. Պ. Լ. Բաշալեան, Ա. Խոնդկարեան եւ Ա. Ահարոնեան:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Առաջին դասախօսութիւնը կը սկսի Յունուար 8ին:

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԱՐՁԱՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Թան»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը գրէ.—

Իրարու ետեւէ, Թուրքիոյ քաղաքները կը զարդարուին Մ. Քէմալի արձաններով: 1926 Յուլիսին, այդ արձաններէն մէկը, զոր շինած էր վիէննացի արձանագործ Կրիփէլ, զետեղուեցաւ Պոլիս, Սարայ Պուրնուի մէջ: Ընկիւրին ալ իր կարգին երկու արձաններու բացումը կատարեց միեւնոյն օրը, մէկը՝ ձիաւոր, ազգային թանգարանին առջեւ, միւսը՝ ոտքի վրայ՝ մայրաքաղաքի նոր թաղերէն Ենիշէհիրի մէջ: Երկուքն ալ շինուած են իտալացի արձանագործ Պ. Կանոնիկայի կողմէ:

Եւ ա՛ա թերթերը կը ծանուցանեն թէ Պրուսա, Իզմիր, Գոնիա, Կեսարիա եւս պիտի հետեւին այս օրինակին: Մաղթենք որ այս միջազգային մրցակցութեան մէջ ֆրանսացի արուեստագէտ մըն ալ սպարէզ իջնէ: Օտար վարպետներու դիմելով, նոր Թուրքիան անգամ մըն ալ կ'ապացուցանէ թէ արուեստի գործերուն մէջ հակառակ է հայրենամոլութեան:

Մնաց որ, Ղազիին արձանները ճշմարիտ յեղափոխութիւն մը կը կազմեն ուղղափառ իսլամութեան պատմութեան մէջ, քանի որ արգիլուած էր մարդկային կերպարանքը ներկայացնել արձաններով: Այս կերպով վերջ կը տրուի ախտաւոր աւանդութեան մը, որ մեծապէս նպաստած է արեւելեան արուեստներու անկման: Մ. Քէմալ այս գետնին վրայ կը պայքարի թէ խօսքով եւ թէ գործքով:

Իր բազմաթիւ ճառերուն մէջ, ան չվախցաւ բացէ ի բաց արտայայտուիլ ի նպաստ արուեստներու, զորս մինչեւ այսօր դատապարտած է Քուրանի ձախաւեր խորհրդապաշտութիւնը: Արդէն իսկ կազմուած է գեղարուեստի յանձնաժողով մը՝ կրթական նախարարութեան հովանաւորութեան տակ, և Թուրք արուեստագէտներու ընկերութիւն մը, իսկ Էնկիւրիի մէջ կայ նկարչութեան եւ արձանագործութեան թանգարան մը: Մամուլն ալ համակրութեամբ կը շօշափէ այս խնդիրը, Միլլիյէթ քանի մը անգամ շեշտեց երկրին մեծ կեդրոններուն մէջ արուեստի եւ միտքի կեանք մը ստեղծելու անհրաժեշտութիւնը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Իտալիա աչք ունի Թուրքիոյ վրայ

«Քօթիտիէն» կը գրէ.— Անցած շաբաթ «Թրիպունա» հրատարակեց յօդուած մը՝ ֆաշիստ կառավարութեան աշխարհակալութեան ծրագիրներուն մասին: Այս յօդուածը մեծ — և արդար — յուզում առաջ բերաւ Թուրքիոյ մէջ:

«Թրիպունա» կը յայտարարէր իրապէս թէ ապագային Իտալիա չպիտի գոհանայ միայն գաղթային հոգատարութիւններ պահանջելով:

Ու գիտել կուտար թէ աշխարհի վրայ կան կարգ մը անկախ պետութիւններ, որոնք կրնային ընդունիլ մեծ պետութեան մը հովանաւորութիւնը:

Անմիջապէս մարդուս միտքն եկան Հապէշիստանը — զոր Քրիսփի անցեալ դարու վերջերը ի զուր փորձեց իր թեւարկութեան տակ դնել — եւ Թուրքիան:

Ամէն մարդ գիտէ թէ Համաշխարհային Պատերազմէն վերջ, Հռոմի դահլիճը յուսաց Ատալիոյ շրջանին մէջ քաղաքական կամ գոնէ տնտեսական ազդեցութեան շրջանակ մը ապահովել իրեն համար:

Սակայն քէմալական յաղթանակը ջուրը ձգեց այս ծրագիրները:

Դեռ վերջերս, երբ Անգլիա եւ Էնկիւրիի կառավարութիւնը վէճի մէջ էին Մուսուլի եւ Քիւրտիստանի մասին, Մուսոլինի մտածեց առիթէն օգուտ քաղել, սակայն վէճը խաղաղեցաւ:

«Փոփոլօ տ'Իթալիա» կը հաստատէ թէ «Տուչէ»ն բնաւ միտքէն չանցըներ դաւել Թուրքիոյ իրաւունքներուն:

Ուրեմն «Թրիպունա» Հապէշիստանի՞ ակնարկած է: Սակայն գիտել տանք որ այդ երկրի անկախութիւնը երաշխաւորուած է դաշնագիրով մը, որուն տակ ստորագրած են երեք պետութիւններ:

Ձերբակալութիւններ Ալզաս-Լորէնի մէջ

Անցեալ Շաբաթ օր Սթրազպուրկի մէջ կատարուած խուզարկութեանց ընթացքին, ոստիկանութիւնը Ռընէ Շլէկէլի տան մէջ գտած էր անուններու ցանկ մը: Շլէկէլ բացատրած էր թէ այդ մարդիկը կը պատկանէին խմբակցութեան մը, որուն պաշտօնն էր դէմ դնել արքայականներու եւ ֆաշիստներու պատահական յարձակումներուն: Շլէկէլ աւելցուցած էր թէ այդ խմբակցութեան հատուածները, ընդամէնը մօտ 300 հոգի, իրենց հրամանները կը ստանային կեդր. սպայակոյտէ մը:

Դժուար չէր հասկնալ թէ ո՛ւր էր սպայակոյտի կեդրոնը: «Էրվինիա»յի գրասենեակին մէջ կատարուած նախորդ խուզարկութեան մը ընթացքին, ոստիկանութիւնը գտած էր, որ այնտեղ պաշտպանութեան մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած էին՝ փշաթելերու եւ պատնէշներու միջոցաւ: Այն ատեն, աբբայ Ֆաշհաուէր բացատրած էր թէ այդ միջոցները ձեռք առնուած էին՝ պաշտպանուելու համար յարձակմանը դէմ Ալզաս-Լորէնցի կամաւորներու, որոնք այդ պահուն համաժողով կը գումարէին Սթրազպուրկի մէջ:

Այս խուզարկութեանց հետեւանքով, Միւլհուզի հարցաքննիչ դատաւոր Միթթոն ձերբակալման հրամանագիր հանեց վերոյիշեալ խմբակցութեան կարգ մը անդամներուն դէմ: Ասոր վրայ, Ուրբաթ առաւօտ ժամը 9ին Սթրազպուրկի մէջ ձերբակալուեցան 12 հոգի, որոնք հսկողութեան տակ Միւլհուզ տարուեցան:

Ձերբակալուածներուն մէջ են «Ցուքունֆթ»ի խմբագրապետ Փօլ Շալ, նախկին աբբայ Ֆաշհաուէր, այս վերջնոյն եղբօրը կինը Ագնէս Էկկէման, «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ»ի թղթակից Շառլ Հայլ եւլն.: Ինքնավարական կուսակցութեան պետ Տօքթ. Ռոօս, որ նոյնպէս պիտի ձերբակալուէր, փախուստ տուաւ: Բոլոր ձերբակալուածները ամբաստանուած են իբրեւ պետութեան դէմ դաւադրողներ:

Փարիզ 1000 ոստիկան աւելի պիտի ունենայ

Ժամանակէ մը ի վեր առկախ կը մնար Փարիզի ոստիկանութեան վրայ հազար հոգիի յաւելում կատարելու խնդիրը: Անցեալ օր Թաղապետական ժողովին մէջ խնդիրը դարձեալ ծեծուեցաւ եւ 9ի դէմ 45 քուէով ընդունուեցաւ այս յաւելումը:

Առաջարկը ներկայացնողն էր խորհրդական Մասար, որ կը պատճառաբանէր թէ 9539 ոստիկաններէ ընդհանուր թիւէն միայն 5000 հոգի է որ ամէն օր ծառայութեան մէջ կը մնան, հիւանդութեանց, արձակուրդի եւայլն պատճառներով:

Համայնավար Լուի Սէլիէ յայտարարեց թէ այս յաւելման պատճառն է Սաքքօ-Վանցէթթիի համար Օգոստոս 23ին կատարուած ցոյցերը: Համայնավար կուսակցութիւնը, բսաւ, կ'ու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍԵՐՄԵՐ ՕՏԱՐ ՀՈՂԻ ՎՐԱՅ
ԿԱՂԱՆԴԻ ԻՐԻԿՈՒՆՈՎ

Դառն է պանդուխտին Կաղանդը։ Խորթ երկինքի մը տակ, ցուրտ ու վիրաւոր սրտով, տաժանելի բան է անցընել Կաղանդի իրիկունը։ Երբ մանուանդ միտքդ կու գան յաճախել Կաղանդի աղուոր գիշերներ, — քաղցրութիւնը հին տարիներու որ ալ ետ չպիտի գան։

Օգնուոր է մեր ժողովուրդին Կաղանդի սեղանը գրեթէ ամէն տեղ։ Նետուած օտար ափերու վրայ, հոգով ու խոցով բեռնաւոր, մեզմէ ամէն մէկը այս գիշեր աչքին մէջ արցունք ունի։ Հազար յիշատակ ու հազար մոմտուք լեղի կ՚ընեն իր բոնած բաժակը։

Այսպէս է անցուցեր մեր ժողովուրդը իր շատ մը Կաղանդները։ Հին դարերն ալ յաճախ անոր ճանչցուցեր են պանդխտութիւնը օտար հորիզոններու տակ։ Լեղի արցունքը շատ յաճախ Թունաւորեր է իր բարի հացը։

Ամուլ չանցընելու համար սա վերջին քանի մը տարին՝ փորձ մը ըրի պրպտելու այս օտար ափերը եկող ու անհետացող նախնիքներու կեանքը։ Փուշ փուշ կ՚ըլլայ մարդուս մարմինը, երբ աչքին առջեւը կը բերէ կեանքը որ անոնցը եղաւ, — անոնց Թափառիլը ափէ ափ, գլխու քարի մը սիրոյն, պատառ մը հացի սիրոյն, ու յետոյ անոնց հիւծիլը, սպառիլը, հատնիլը կաթիլ կաթիլ։

Սարսուռ մը կուգայ վրադ յիշելով անոնց Թիւը երէկ ու այսօրուան աւերակները։ Բայց քաղցր է գիտել երբեմն անոնց պայքարը կեանքին ու բնութեան դէմ՝ պահ մը աւելի դիմանալու համար. յաճախ դարեր տեւեր անոնց մաքառումը, և [illegible]գացեր են ուժը որդը ճզմելու։ Արարատին հէքեաթն է որեր այդ ուժը իրենց սրտին մէջ, ու այդ ուժով պահպաներ են յաճախ հայրենիքէն, իրենց հետ բերած անուշ բաները։

Մայր ցեղին երգերն ու բարքերը, բարբառն ու աւանդութիւնները այդպէս է որ երբեմն երկա՛ր են ապրեր գաղութներու մէջ։

*
* *

Զեմ կարծեր որ որեւէ գաղութի մէջ այնքան գուրգուրանքով պահուած ըլլայ Ծնունդին խթման իրկունը «աւետիս» պատելու սովորութիւնը որքան Մոլտովայի, Թրանսիլվանիոյ եւ Պուքովինայի մէջ։

Տեսակ մը նուիրական պարտք են սեպեր այս շրջաններու Հայերը՝ ամէն խթումի՝ դուռնէ դուռ աւետիսի պտտիլ։ Մեխայի մը դալուստը իրարու աւետելու փափաքը չէ որ դարերով պահպաներ է այս աւանդական սովորութիւնը մեր այդ ամենահին գաղութներուն մէջ, այլ անոնց համար բնազդական պահանջ է դարձեր տարուէ տարի իրարու դուռը ծեծել Հայու ողջոյնը տալու համար իրարու։ Ծնունդը շնորհաւորելէ աւելի՝ անոնք ուզեր են Հայու խօսք լսել իրարու, հայրենի աւանդը իրարու տալ։

Ու այս նուիրական պարտքը այդ շրջաններուն մէջ գրեթէ ամենուրեք վիճակեր է երիտասարդներուն ու պատանիներուն։ Նոյն այս գաղութներու պատմութիւնը մեզ կը ճանչցնէ արդարեւ գոյութիւնը, ԺԷ. եւ ԺԸ. դարերուն մէջ եւ ԺԹ. դարերուն մինչեւ կէսերը, պատանիներու եւ երիտասարդներու ընդարձակ կազմակերպութեան մը, որ ծանօթ է «Կորիճվորաց Եղբայրութիւն» անունով։ Իրենց յարատեւութեամբ բացառիկ երեւոյթներ հայ կեանքին համար, իրերօգնութեան, այլասիրութեան տաք բջիջներ եղան անոնք։ Տկարին, աղքատին, աննեցուկին օգնելու ուխտը, իրարու հրճուանքն ու սուգը բաժնելու նախանձախնդրութիւնն էր անոնց հիմնական ոգին, այնպիսի դարերու եւ այնպիսի միջավայրերու մէջ՝ ուր շնչելն իսկ յաճախ դժուար էր եկւոր տարրերուն համար։ «Կորիճ»ներն էին որ կը մասնակցէին ամէն հարսնիքի ու Թաղման, չքաւորին կ՚օգնէին ու կը փորձէին անտէր մեռելին փոսը, ու կը պահպանէին հայրենի աւանդութիւնները։

Անոնց էր որ կը պատկանէր Ծնունդին խթման իրիկունը հայ տուները պտտիլ, — «Աւետիս քալել», ինչպէս կ՚ըսուէր տեղական հայ բարբառով։ Զանազան երգեր կ՚երգէին ամէն Հայու դրանը, ու փոխարէն դրամ կը ստանային։ Հաւաքուած դրամը կը յատկացուէր հանրային կարիքներու։

«Աւետիս պտտելու» սովորութիւնը շատ հինէն կուգայ։ Բայց մեր ձեռքի փաստերը երեք դարու հնութիւն միայն ունին։

Պոթոշանի եկեղեցին պահուող հին կանոնագրութիւն մը, օրինակի համար, որ 1690 Թուականը կը գրէ եւ որ գործադրուած է Մոլտավիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ եւ նոյնիսկ Պուքովինա, կ՚ըսէ Թէ կորիճներու պետը՝ որ վաթաֆ կը կոչուէր՝ պարտաւոր էր պահել և յատուկ տոմարի մէջ արձանագրել կորիճներու պտտած աւետիսին հասոյթը։ Այս դրամը, յետոյ, կը յատկացուէր բարի գործի մը։

Թրանսիլվանիոյ կողմն ալ կար այս աւանդութիւնը, ու հայ գաղութին հիմը դրուած իսկ օրէն։ Սովորութիւնը անշուշտ որ Մոլտովայէն իրենց հետը բերեր էին Հայերը, ու Մոլտովա ալ հաւանաբար մտաւ Կալիցիայէն, Անիի անմիջական սերունդէն։

1718 Յունվար 3ին Թրանսիլվանիոյ Եղիսաբէթուպոլիս քաղաքը խմբագրուած Սահմանադրութեան մը մէջ եւս կը հանդիպինք տրամադրութեան մը ուր կը նախատեսուի Թէ կորիճները երբ աւետիսի պըտտին ի՛նչպէս պէտք է երգեն։

«Գիտացվի օր կորըճներն աւէտիս քալին նայ Ա. աւետիս մը ասին ու Ա. գօլինտաթ մը. Ա. տուներն ալ շատ չասին։»

Այսպէս կ՚ըսէ հին արձանագրութիւն մը, որուն իմաստը այն է Թէ՝ կորիճները երբ աւետիս պտտին, պէտք է տուն մը աւետիս երգեն, ու տուն մը քօլինտաթ՝ որ տեսակ մը աւուրպատշաճի յանկերգ էր, մոլտավներէն ներմուծուած, ու երգուածն ալ պէտք է կարճըլլայ՝ որպէսզի շատ լինենայ։

Մասնաւորապէս ուշագրաւ է 1729 Օգոստոս 20ին Կեռլայի մէջ խմբագրուած «Կորիճվորաց եղբայրութեան» կանոնագրութիւնը՝ որուն իններորդ յօդուածը կ՚ըսէ.

«Երբոր Քրիստոսի ծննդեան աւետիս ասելու քալին... Բրէֆէքղներն (պետերը) յառաջ պիտի երթան ու իրենց մէջ մարշալէքն (երկրորդ մեծաւորը) գաւազանը ձեռքը. դոցա ետեւանց կորիճները խառն պիերթան։ Այս ատենը նային որ չի հարբին, հուք չանին, պարկեշտութիւնով ժաժին (շարժին)։ Ասոր համար կարգիլինք որ հէչ մէկ մարդու տուն մ՚ալ ան ատենը խում (ըմպելի) չի խմին»։

Աւետիս պտտելու մասին վերջին տրամադրութեան մը կը հանդիպինք 1740ին Պոթոշան գրուած կանոնագրութեան մը մէջ, զոր տեղացիներու խնդրանքով խմբագրած է այցելու Յովսէփ արք. Արղութեան, ապա կաթողիկոս։ Այդ կանոնագրութեան չորրորդ յօդուածը կ՚ըսէ.

«Պարտին ամենայն պատանիքն ի տօնի Ծննդեան Քրիստոսի, ի խթման երեկոյին, երթալ ի տունս իւրեանց պատանեկապետացն վասն աւետիս ասելոյ և ապա ընդ պատանեկացն ի միասին երթիցին ամենեքեան ի տունս ամենայն ժողովրդեանն ասել զԱւետիս Թէ մեծատանց և Թէ աղքատաց։ Եւ ամենայն ժողովուրդքն պարտին ըստ կարողութեան տալ նոցա զդրամս որ վասն սուրբ եկեղեցւոյ շինութեան եւ պայծառութեանն է։ Եւ որ պատահի որ ոչ երթիցէ ի տուն պատանեկապետին ասել զաւետիս մէկ հարիւր ստակ տուգանս առցին ի նմանէ վասն եկեղեցւոյն, Թէ կամայ եւ Թէ ակամայ։»

Աւետիս պտտելու սովորութիւնը Մոլտավիոյ եւ Պուքովինայի մէջ պահուած է մինչեւ անցեալ դարու կէսերը, իսկ Թրանսիլվանիոյ մէջ աւելի վերջերն ալ։ Դժբախտաբար մեր ծանօթութիւնը քիչ է այս հին գաղութներու հին երգերուն շուրջ։ Հազիւ քանի մը նմուշներ հասած են մեզի, որովհետեւ հիներէն մէկը չէ փորձուած իր ատենի երգերը արձանագրել խնամով։

Հ. Գրիգոր Գովրիկեան՝ որ գրած է Թրանսիլվանիոյ հայութեան պատմութիւնը՝ նմոյշներ կուտայ սակայն երգուած «աւետիս»ներէն։

Ցիսուս կուլայ.
փալուլ չի կայ.
փէշը կըտրած
Նա փալուլած

(Այսինքն՝ Յիսուս կուլայ որովհետեւ խանձարուր չունի, ու Մարիամ իր քղանցքէն պատռելով, խանձարուր կը շինէ զաւկին)։

Ցուեցէք զպանս
Որ երթամ բանս

(Այսինքն՝ դրամ տուէք որ գործիս երթամ)։

*
* *

Այլ եւս չկայ աւետիս պատելու աւանդութիւնը։ Ամբողջ վեց դար հիւծելէ եւ սակայն դիմանալէ յետոյ՝ այլ եւս չի շնչեր Հայու ոգին ոչ Մոլտովայի, ոչ Պուքովինայի, ոչ իսկ Թրանսիլվանիոյ մէջ։ Կանգուն են միայն հայ եկեղեցիները իրենց ափ մը հաւատացեալներով։ Կորսուեր է բարբառը, կորսուեր են երգերը, բարքերն ու աւանդութիւնները։ Դեռ ատեն մը կը տեւեն այս եկեղեցիները իրենց այդ քանի մը հաւատացեալներով. բայց ցնորք է ասոնց մէջ ոգեկոչել հին ոգին, վերարծարծել Արարատին հէքեաթը։ Մոխիրն է մնացած հին գաղութներուն, ու նորերուն կեանքն ալ ուժ չունի տեւելու, դիմանալու։ Արուեստական ներարկումները հոգեվարքը կ՚երկարեն միայն. չե՛ն կրնար մեռելը ոտքի հանել...

Ա՛լ աւետիս երգող չկայ։ «Կորիճ»ներուն ձայնը մարեր է վաղուց։ Սա մեր նորեկ գաղութին ծոցին մէջ է միայն որ, քանի մը տարիէ ի վեր, «աւետիս» պատելու կ՚ելլայ խթման գիշերը «կորիճ»ներու նոր սերունդը։ Հայ Սրբներն են հիմա որ այդ գիշերը դռնէ դուռ կը պտտին խումբով աւետելու Թէ «Ծնաւ նոր արքան»։

... Ի՜հ, կը մարի օր մը ասոնց երգն ալ։ Օտար ափերու վրայ չի դիմանար ոչ մէկ հայրենի հէքեաթ։ Օր մը նոր գաղո՛ւթն ալ չպիտի ուզէ աւետիս լսել՝ ինչպէս մոռցան հինները... Պիտի տրուի՞ մեզ լսել, դեռ այդ օրը չհասած, մեծ աւետիսը, այն որ մեզի պիտի կանչէր մեր յուսերուն ակունքը, Հրաշափառ Յարութեան...

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Բաժակն ահա՛ ձեռքիս մէջ,
Ո՛ զուարթ,
կը մօտեցնեմ ձայն շրթներուս,
Ու շիթ առ շիթ
կ՚ըմպեմ ես
Ցորդափրփուր իր գինին.
Իր գինին
Ունի կրակն ճեշտագին
Այգիներուն շողակաթ,
Այգիներուն ուրկէ մարմար մատներով
Աղջիկներ ձայն կթեր են,
Ներճօսելով իրենց սրտին
Ե՛ւ սէրն, ե՛ւ երգն եւ տենչանքը մեղական
Իրենց պարմանի երազին...
Կը յորդի բաժակս ահա ձեռքիս մէջ,
Լուսառէջ
Սարփինային երգը կը ծորի
Իր փրփուրին մէջ ոսկի...

*
* *

... փակէ՛ փեղկերդ,
Այս գիշեր տօնն է գինիին,
Թող յորդի բաժակս,
Ու բեր ճարճատէ
Բաժակիդ պորտը բիւրեղէ՝
Սրտիս դէմ,
Ու միասին բարձրացնենք
Մեր ուխտին
Հերարձակ երգը ճզօր
Վե՛ր՝ աստղերու երազին...

*
* *

... Քիչ մ՚աւելի ամրապինդ
փակէ՛ փեղկերդ,
Ու ճրէ նիգը նենգաւոր
Դռներուն,
Զթափանցէ Թող այլեւս
Ոչ մէկ ոռնոց, ո՛չ մէկ նայուածք յօնական,
Մեր շրթունքի բաժակին,
Ու հոգիդ՝
Բարձրացող երգին հետ
Թող յորդի վէտ վէտ,
Ինչպէս գինին
Խրախճանքի այս գիշերին։
Եւ ապա համր ու լռին
Իջնէ՛ խորհուրդը յոյսէ
Մինչեւ ակերը սրտին...

*
* *

Լեցո՛ւր, բաժակս դատա՛րկ է,
Լեցո՛ւր,
Ինչպէս աչքերուդ
Սէրը կապոյտ
Լեցուցիր
Հոգիիս մէջ լուսածիր...
Լեցո՛ւր բաժակս
Ու ժպտէ՛,
Գինին ժպիտ է, սէ՛ր է,
Ամբրոսիա՛ խրախճանքի սեղանին...
Մերկ առագաստ՝
Որ կը նաւէ երջանկութեան արեւին,
Պիտի տանի, պիտի տանի
Ե՛ւ մեր սիրտը, ե՛ւ հոգին
Ստեղծագործ տարփանքներու խորհուրդին...
Ուրեմն, լեցո՛ւր աղջիկս, լեցո՛ւր,
Դատարկ բաժակներն այս տօչոր,
Ու կրկին
Ե՛կ բարձրացնենք միասին
Ջահոնք սիրոյ խորանին...

*
* *

... Այդպէս պարէ՛
Եւ իրանէդ Թող ծորի
Զեւերուդ շնորհն պստուածեան,
Կը պտղի նայուածքդ ահա
Սրտիս մէջ, ուր կ՚եռայ
Սէրըդ,
Կ՚եռայ գինին ինչպէս՝
Գաղջ լոյսին տակ լամբարին...
Պարէ՛,
Կրակէ ու տենդը պարը խրախճանքի
Կապոյտ գիշերին...

*
* *

... Ո՛ երբ յոգնիս
Թիթեռնիկդ իմ հոգիիս,
Երբ գամուին
Բիբերդ՝
Տենչայեղծ աչքերուս,
Այն ատեն
Վերջին անգամ պիտ՝ բարձրացնեմ
Վե՛ր բաժակս,
Ու նետեմ
Աստղերուն
Ու,
Խմեմ լոյսի պէս աղու
Անքլթիթ,
Գինին մեղրածոր
Շրթունքիդ...

Պէյրութ

Վ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ

Ծնունդի եւ կաղանդի առթիւ Համալսարանները փակ են։ Ու Փարիզի ուսանողներու բազմութիւնը արձակուրդի մէջ է։ Հարուստները մեկնած են իրենց ծնողքին մօտ։ կան շատեր ալ, աղքատիկ ուսանողներ, որոնք, օգտուելով այս արձակուրդէն, մտած են գործի։ Շատեր Հալերուն մէջ բեռնակրութիւն կ՚ընեն, ուրիշներ վակոն կը լուան, ոմանք յայտարարութիւն կը փակցնեն կամ ազդ կը ցրուեն փողոցները։

Դժբա՛խտ ուսանողութիւն։

ԿԱՂԱՆԴԻ առթիւ շնորհաւորական նամակներով ու քարթերով բեռնաւոր են ցրուիչները, մաղթանքներով ու ձօներով կը թրթռան հեռագրաթելերը։ Այս տարի նոր միջոց մըն ալ գտնուեցաւ։ Հարուստները կ՚օգտագործեն անթել հեռանկարումը (photoradiogram) եւ երկիրէ երկիր կը ղրկեն իրենց լուսանկարը, ստորեւ գրելով իրենց բարեմաղթութիւնները եւ անունը։ Նիւ Եորքի եւ Լոնտոնի միջեւ արդէն սկսած են փոխանակել նման լուսանկար-մաղթանքներ անթել հեռագիրի միջոցով։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

66.— ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԷՆ

եօթըն օր եւ եօթըն գիշեր
ազկաւին ի գօտիս Թոռմըշէր,
արըս տունէն ի դուրս չիգայ,
ըշուք մընիկ մըղի խունկայ,
— Վա՜յ լօ, վա՜յ լօ,
րթա՛մ Ըստամպօլ,
աշխ փարա պօլ,
մ եարի խամար
նեմ Ջուխար՛մ սօլ,
ագնի ամէն օր
րթա՛յ թոռ պէ թոռ,
— Արի, եար արի,
ոդ մի մընայ
իւնեա, քո մալը
ը՛զ էլ չի մընայ,
շխըրի բանիր
եզի չեն մընայ։
անախէրըս հերկ է գացէ,
արով չըսի կատարով,
արըս պառկուկ տղաբերք է,
ջընէկըս էլ գութան վարէ,
— Վա՜յ լօ, վա՜յ լօ,
րթամ մօտիկ գեղ
նեմ նուկի՛մ եղ,
մ եարի խամար
փեմ ձուածեղ,
ուէ կուշտ ու կուռ
ըն եօթըն հեղ։
— Արի՛, եար արի՛, (շար.)։
առնամ Ըստամպօլէն շուտիկ,
ըեմ քո ժամու տան գերդ՚ք,
փիփի՛ տըփըփի՛ ճանիկ,
արգի՛ր իմ եար անուշ քունիդ,
— Վա՜յ լօ, վա՜յ լօ,
այնել ես այգին,
աղող կու քաղես,
մամ ծիծերով
աքար կու մաղես,
ժաս պինչաղով
իմ սիրտ կու փշես։
— Արի՛ եար, արի՛ (շար.)։
անայ երկրից խապրիկ՚ մ՚չունիս,
ողեր մըտած էր քամրախ տուն,
Մըր կով ու եզ, մըր հարս ու ճիզ
մէնն էլ քակու տարուկ են։
— Վա՜յ լօ, վա՜յ լ,
արըս խռովաւ,
ջխար մոլորաւ,
ըթոց գլորաւ,
աղգամ թառմաւ,
ատուն ժուռ եկաւ
ընանց լաւս շըշաւ։
— Արի՛ եար արի՛
ով մի մընայ,
իւնեայ, քո մալը
ըզէլ չի մընայ,
խըրի բանիր
եզի՛ չին մընայ։

Հաւաքեց՝ Ա.-Ն

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Ստալին վերջին ճառով մը ցոյց կուտար Հրեաներուն Թիւը կառավարական պաշտօնատուներու մէջ։ Ուքրանիոյ կառավարական պաշտօնեաներուն հարիւրին 22.6ը Հրեայ է. Սպիտակ Ռուսիոյ մէջ՝ հարիւրին 30.6ը. Վրաստանի մէջ՝ հարիւրին 1.7ը, Ազրպէյճանի մէջ՝ հարիւրին 5,8, Խրիմի մէջ՝ հարիւրին 16.3. Ուզպէկիստանի մէջ՝ հարիւրին 6 Դաղստանի մէջ՝ հարիւրին 5,6։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ԴԱՏԸ

Պոլսոյ Պատժական Բ. Դատարանը նախապէս անպարտութեան վճիռ տուած էր Հայկական Դրամատան տնօրէն Պ. Թագւոր Սուքիասեանի մասին։ Այս որոշումը անարդար եւ ապօրէն նկատուելով, Վճռաբեկ Ատեանին դիմում կատարուած էր։

Վճռաբեկ Ատեանը անպարտութեան վճիռը բեկանած եւ յիշեալ մասին կրկին դատավարութիւն կատարելու պէտքը շեշտած էր։ Երկրորդ դատավարութեամբ Պ. Սուքիասեան մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր իբր գիղծարար, եւ Պ. Խախուտեանի հետ միասին իւրացուցած դրամները վերադարձնելու։ Այս երկրորդ որոշման դէմ ալ Պ. Սուքիասեան Վճռաբեկ Ատեանին դիմելով զայն ապօրինի նկատած էր։

Պաշտօնական աղբիւրէ ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, յետ վերաքննութեան, Սուքիասեանի դատապարտութեան մասին տրուած վճիռը Վճռաբեկ Ատեանին կողմէ վաւերացուած ըլլալով, ամբաստանեալը վերջնականապէս դատապարտուած կ՚ըլլայ։

Այս կերպով վերջ կը գտնէ երկարատեւ դատավարութիւն մը որ այնքան զբաղեցուց մամուլն ու ազգային շրջանակները, տրուած ըլլալով որ դատապարտեալին եւ իր մեղսակիցներուն երեսէն ծանր կորուստներու ենթարկուեցան ոչ միայն Հայ առեւտրականները այլ նաեւ որբեր եւ այրեններ, որոնք իրենց խնայողութիւնները վստահած էին յիշեալ դրամատան։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Պաշտօնական վիճակագրութեան համաձայն, վերջացող շաբթուան ընթացքին ամբողջ Ֆրանսայի մէջ նպաստընկալ գործազուրկներու ընդհանուր թիւն է 12373 հոգի, որոնց 10.075ը այր եւ 2298ը կին, անցած շաբթուան վրայ 1106 հոգի աւելի։

Այս թիւէն Փարիզ քաղաքէն նպաստ ստացողներն են 6,626 հոգի, անցած շաբթուան վրայ 445 աւելի. իսկ Սէն նահանգի միւս համայնքներուն մէջ նպաստընկալներն են 2886 հոգի, անցած շաբթուան վրայ 426 հոգի աւելի։

Սէն նահանգին մէջ կարելի չէ եղած գործ հոյթայթել դիմում կատարող 27,372 անգործներու։

Գաւառներու մէջ եւս գործազրկութիւնը սկսած է թեթեւօրէն զգալի ըլլալ։

Հակառակ այս նախանշաններուն, չի կարծուիր որ տագնապը անցած տարուան պէս լայն ծաւալ առնայ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՇԻՒ

1927 տարուան ընթացքին, քանի՞ ամուսնութիւն, քանի՞ ամուսնալուծում կատարուած է զանազան երկիրներու մէջ։

Պոլշեւիկեան Դրախտին մէջ 19,000 ամուսնութիւն, 16,400 ամուսնալուծում։ Մրցանիշը կոտրած։

Ամերիկայի մէջ եօթը հարսնիքի դէմ, մէկ ամուսնալուծում։

Յետոյ կուգայ Ճափոն, ուր ութը հարսնիքի դէմ արձանագրուած է մէկ ամուսնալուծում։

Զուիցերիոյ մէջ 16 ամուսնութեան դէմ մէկ ամուսնալուծում։

Պելճիքայի մէջ ալ պատկերը նոյնն է։

Ֆրանսայի համար թէեւ այնքան աննպաստ կը խօսին, սակայն ըստ արձանագրութեանց վեցերորդն է, որ 21 ամուսնութեան դէմ կը ներկայացնէ մէկ ամուսնալուծում։

Միայն Մեքսիկան է, ուր ամուսնալուծումը հազուադէպ է։ 60 ամուսնութեան դէմ արձանագրուած է մէկ ամուսնալուծում։ Լաւ է հոն երթալ ամուսնանալու համար, ափսո՜ս որ, հոն ալ կարգուիլ... չեն գիտեր։

ԼՐՏԵՍԻ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄԸ

Գերման ոստիկանները Ցանցիկի մէջ ձերբակալեցին ռուս գաղտնի ոստիկան մը, որ երեք անուններ ունէր։

Անցագրին մէջ նշանակուած է Ատոմովիչ։ Իբրեւ անդամ «Ճշմարտութեան Եղբայրները» ռուս անիշխանական կազմակերպութեան, կը կոչուէր Ատաման Դէրկաչ. եւ իբրեւ գաղտնի ոստիկան Կէփէուի՝ Բէնէդիկտոս. որ, կը թուի թէ, բուն անունն է։

Մոսկուայէն իր ստացած հրահանգներուն համաձայն, արտասահմանի մամուլին կուտար սուտ լուրեր զինեալ աւազակախումբերու յարձակման մասին Ռուսիոյ մէջ։ Ոստիկանական ջոկատի մը բնաջնջումը, պոլշեւիկ գործավարներու սպանութիւն։

Լրաբերին այս մեթոդը կասկածելի թուեցաւ «Ազէթ Ռուսօ տը Փարի» թերթին։ Վերջերս երեւան հանուելով լրտեսական կազմակերպութիւն մ՚, իբրեւ թէ միապետական, «Լըթըրըսթ» անունով. հիմնուած կէփէուին կողմէ, գտնուեցաւ նաեւ հետքերը այս նոր կազմակերպութեան, որուն ցանցին թելերը կապուած էին Մոսկուայի։

ՉԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԺԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 28 Դեկտ.— Այստեղի հիւանդանոցները, ամէն օր, կէսօրէն յետոյ բաց են այցելուներու համար։ Առիթէն օգտուելով, բարեկամի մը հետ կ՚այցելենք քաղաքապետութեան կեդրոնական հիւանդանոցը, Օթէլ Տիէօ, ուր բազմացեղ ու բազմալեզու հիւանդներ լեցուած են։ Ուշագրաւ է ներքին կանոնաւորութիւնը։

Անմիջապէս կը գտնեմ քանի մը հայ կիներ, որոնք զանազան հիւանդութիւններով հոս ինկած են։ Գոհ են որ այդ յարկին մէջ ոչ միայն օտարութիւն չեն զգար, այլ եւ լաւագոյն խնամքի ու գուրգուրանքի կ՚արժանանան։

Յանկարծ ուշադրութիւնս կը գրաւէ հիւանդներէն մէկը, որ կը ճչար ցաւէն։ Կը տեղեկանամ որ աղջիկ զաւակն է Պրուսացի Սանտըգէմիրճեան ընտանիքին։ Օրիորդը թրքախօս ըլլալով, մեր խօսակցութիւնը շարունակեցինք թրքերէն։ Մէկ հարցում բաւական եղաւ, որպէսզի դժբախտ Հայուհին պատմէ ամէն ինչ.

— Մենք, Պրուսայի մէջ բաւական լաւ դիրք ունէինք։ Բարբարոս թուրքը մեզ ալ փճացուց տունով-տեղով, եւ յանձնեց աշխարհի չորս հովերուն։ Պոլիս, Յունաստան, յետոյ շուէչերնիս հոս առինք, բայց չար բախտը հոս ալ մեզի կը հալածէ։ Ահաւոր ու ծով կարիքներու մէջ, մեր ապրուստը կերպով մը քաշ կուտայինք, կրտսեր քոյրս հիւանդացաւ կուրաղետապէ եւ ինկաւ Սէն Ճօզէֆ հիւանդանոցը։ Ու մինչ ան գործողութեան կ՚ենթարկուէր եւ ծնողքիս միջոցները հազիւ կը բաւէին, ահա դժբախտութիւն մըն ալ ինծի պատահեցաւ...։ Առաւօտ մը կանուխ գործի կ՚երթայի, քրոջս մասին մտածելով ու մութին մէջ դեգերելով։ Այդ պահուն սաստիկ անձրեւ մը սկսաւ, իսկ հանրակառքը դեռ հասած չըլլալով, անձրեւէն պատսպարուելու համար, մեծ պանդոկի մը ներս քաշուած դրան առջեւը երթալ ուզեցի։ Բայց յանկարծ երկու մեթրէն աւելի խոր հորին մէջ գտայ ինքզինքս։ Սրունքիս վրայ, ձեռքի մեծութեամբ եւ 7—8 սանթիմեթր խորութեամբ վէրք մը բացուած էր, իսկ ես զգայազիրկ ինքզինքս հոս գտայ։ Երկու քոյրերուս այս վիճակին պատճառով, ծնողքս ալ իրենց գործը թողած, առանց սնունդի ու հանգիստի, ամէն օր հոս հոն կ՚երթեւեկեն...

Անսպասելի զուգադիպութեամբ, ճամբուս վրայ կաթնավաճառի մը խանութին առջեւ, արեւմուտին կը հանդիպիմ 7—8 տարեկան հայ աղջնակի մը, որ քիչ մը կաթ առած տուն կ՚երթար։ Փոքր աման մը ունէր ան, որ լեցուած ըլլալով չէր կրնար տանիլ եւ ամէն քայլափոխի կը թափթփէր կաթը, իսկ թշուառը կուլար։ Կաթի ամանը առի, մինչեւ իրենց պանդոկը տանելու համար։

Երբ գիտել տուի թէ փոքր ես, ինչո՞ւ այս գործերը դուն կ՚ընես, աղջնակը պատմեց.

— «Հայրիկս գործի կ՚երթայ մեզի հաց բերելու համար, բայց մայրիկս ու փոքրիկ եղբայրս (3 տարեկան) հիւանդ պառկած են տունը։ Մարդ չունինք եւ ես եկայ քիչ մը կաթ տանելու, որպէսզի ուտենք. որովհետեւ կերակուր եփող չկայ...։»

Կ. Սեւեան

ՎԱԼԱՆՍ.— Տեղւոյս Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը Դեկտեմբեր 24ին, Սինէմա Սէն-Լուի մէջ երեկոյթ մը տուաւ, բեմադրելով Ալեքսանդրովիչի «Աշխարհի Դատաստանը», որուն սիրայօժար մասնակցեցան «սիրողներ։

Միջնարարին Պ. Շէհրէքեան Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասին քանի մը գնահատական խօսքեր ըսելէ վերջ, գնահատելով հանդերձ ներկաներու հետաքրքրութիւնը, ցաւ յայտնեց որ գաղութին մեծամասնութիւնը անտարբեր է այսպիսի կազմակերպութեան մը հանդէպ։

Բեմադրուեցաւ նաեւ Ա. Հայկունիի «Զարլթօն» կամ «Սամաթիացի Արիկ աղան» զաւեշտը

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վարչութիւնը կը փութայ իր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել տեղւոյս Հ. Յ. Դ. Շրջանային Կոմիտէին, որ իր սրահը շաբաթէ մը ի վեր տրամադրած էր փորձերու համար։

Յ. Խ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՄԸ

Մարսիլիոյ Հայ Միրտին մէջ կը կարդանք.—

Ծանօթ գրող Պ. Ենովք Արմէն որ այժմ Ֆրանս-Օրիան ընկերութեան գորգի Փաբրիքային տնօրէնութիւնը կը վարէ Կառատանի մէջ, անցեալ հինգշաբթի երեկոյ ժամը 7ին առտեններ բաց դաշտի մէջ գտնուող գրասենեակէն յարակից իր բնակարանը գացած ատեն յանկարծական յարձակման կ՚ենթարկուի անծանօթի մը կողմէ, որ հարուածներ կ՚իջեցնէ գլխուն, դէմքին եւ այլուր, պատճառելով 10 վէրքեր։ Յարձակումը կատարուած է եղեր վրէժխնդրական նպատակով, ըստ մեզ տեղեկացուածին, զի յարձակողը իր վերջին հարուածներուն հետ ըսեր է եղեր՝ «Նազարեանցի հանդէպ վարմունքիդ փոխճանը ահա՛ այս է»։

ՅԱՔԻՐ ՄԸՆ ԱԼ.— Այս տարի փաքիրները բուսան սունկի պէս։ Ահա փաքիր մը եւս Գերմանիայէն։

Սիլէզիացի երիտասարդ մը, Տիէպէլ, կը յայտարարէ թէ հրաշքներ կը գործէ իր մարմինին վրայ, պահանջուած ատեն։ Այս կարողութիւնը ստացած է, ինչպէս կը պատմէ, պատերազմի ընթացքին, երբ գերի ինկած էր Ռուսերուն ձեռքը։ Յուսահատութեան նոպայի մը մէջ, ուզած էր անձնասպան ըլլալ. կտրած էր ձեռքին երակները։ Սակայն արիւնը տեսնելով, կը սարսափի եւ զգայազիրկ վիճակ մը կը ստանայ։ Պահ մը այսպէս բնանալէ յետոյ, կ՚արթննայ եւ կը տեսնէ որ վէրքը գոցուած է եւ արիւնը դադրած։ Դանակով եւ ասեղով դարձեալ վէրքեր կը բանայ, ու կը տեսնէ որ ոչ արիւն կը հոսի եւ ոչ ալ ցաւ կը զգայ։

Կը զօրացնէ իր կամքը։ Եւ այսօր արդէն կրնայ զարմանազան հրաշքներ գործել։ Եթէ ուզէ, կարմիր արցունքներ կը թափէ իր աչքերէն։ Գամեր կը մխէ իր ձեռքերուն եւ ոտքերուն մէջ։ Դանակով կը ճեղքէ իր սրունքները։ 10 մեթր հեռուէն նիզակ կը նետեն իր կռնակին։ Ու երբ նիզակները հանեն կռնակէն, արիւն չի հոսիր, հետք ալ չի մնար։ 10 ժամ խաչուած մնացած է խաչին վրայ, ճիշդ Յիսուսի պէս։ Կը պարէ սուր գամերու վրայ։

Իսկապէս փաքիրի տարի է։ Առջի օր, Փարիզի ճաշարաններուն առջեւ կը սլքտար աղքատ մը, որ 25 սանթիմի փոխարէն կը կատարէր ամէն տեսակ փորձեր, գնդասեղ կը խոթէր թուշերուն մէջ, առանց կաթիլ մը արիւն կորսնցնելու։

ՆԱՆՍԷՆԻ ՆԱՄԱԿԸ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻ ՄԸ

Ծանօթ մարդասէր եւ Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթականական յանձնաժողովի բարձր կոմիսար Տոքթ. Նանսէն Նորվեկիայէն հետեւեալ գնահատական նամակը ղրկած է Ֆէպիւս լուսանկարչատան տէր Պ. Յակոբ Սեմերճեանի,

Լիզաքէթ, 22 Դեկտ. 1927

Սիրելի պարոն,

Հաճեցէք ընդունիլ ամենաանկեղծ շնորհակալութիւններս այն մեծ ազնուութեան համար, զոր ունեցած էք՝ ինծի ղրկելու երկու հրաշալի լուսանկարներ, զորս մեծապէս կը գնահատեմ։

Անկեղծօրէն ձերդ՝
Ֆրիտեօֆ Նանսէն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ա.

Վէրաքինը մեծ գումներ խոստացաւ անոր որ պիտի գտնէր Միլիւկօֆը։ Քէօնիկսպէրկչթրասէի գործակալները ձախեցան։ Ռասպութին վանականը՝ մեծ դուքս Դիմիտրի Պավլովիչի գինի խմելու տարուած ըլլալով — ին մեծ դուքսին՝ որ ի զուր կը զգուշացնէր զայն — զգետնուեցաւ, ատրճանակի հարուածներով եւ դիակը նետուեցաւ Նեւա գետը։

Յեղափոխութիւնը սկսաւ։

Վոլֆ եւ իր պաշտօնատունը պարտուեցան։

Դացի գտնելու բարեկամս Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէն կարգ մը տեղեկութիւններ ստանալու համար։

Վէրաքինը տարօրինակ կերպով անհետացած էր։ Ոչ մէկ հետք անկէ յեղափոխութեան առաջին ամիսներուն մէջ։ Ի՞նչ եղած էր Վոլֆը. հապա Բորիս Սուխի՞մը։ Ո՞ւր, Ընդհ. Ապահովութեան մէջ ենթադրութիւններ միայն կ՚ընէին։

Ու ամիսները անցան մռայլ, Պոլոնեի փոքր տան մէջ, ուր Նատէժտա սուգ բռնած էր։

Ան ծանրարժէք ոսկեզրուագներով բեռնաւոր սրահին եղերերգէն ու մասունքներէն զատ քած մթնոլորտը ուր անհետ մեկնողներու նկարները դետեղուած էին եղերամահ ցարի նկարին քով. հինաւուրց իկոնաներու կողքին։ Իմ այցելութիւններէս վերջ հետս կը տանէի դժնդակ զգացումներու զուգորդութիւններ, որոնք, զամքող արցունքներով այս աղջնակին հետ ունեցած եւ երկար լռութիւններով ընդմիջուած մեր խօսակցութիւններէն ետքը մոխիրի համը ունէին կարծես։

— Ընդմիշտ պիտի կրեմ, կը մրմնջէր Նատէժտա, սուգը իմ կայսեր, իմ հօր, ինչպէս նաեւ սուգը անոր՝ որուն կրցայ ըսել.— «Գնա՛, վերադարձի՛ր հրդեհուած Ռուսիա, կ՚ընդունիմ՝ քու կինդ ըլլալ...»

Ու Նատէժտա կը շարունակէր բացատրել.

— Իմ ճակատագիրս կրկնապէս աղաւօր է... Կը յիշէ՞ք, Մարսէլ Լանտըրսի, ինծի ըրած ձեր հարցումը.— «Կը սիրէ՞ք Բորիս Սուխիմը», ու կ՚ըսէիք ինծի.— «Կնոջ մը կեանքին մէջ մէկ յաղթութիւն կայ.— այդ երջանկութիւնն է...»։ Ինծի բրտօրէն հրամայեցին.— «Քու մանկութեանդ ընկերը պիտի ըլլայ քու բնական պաշտպանդ» եւ ահաւասիկ արդէն այրի եմ իմ մանկութեան ընկերէս, առանց ժամանակ ունենալու, կարենալ հասկնալու թէ ինծի համար կարելի պիտի ըլլա՞յ կէս-եղբայրական անմեղ ու պարզ սէրէն անցնիլ դէպի սէրը՝ մէկ բառով... եւ հիմա որ Բորիսը մնացած է, եւ այնքան զարհուրելի կերպով, պէտք է անոր սուգը պահեմ առյաւէտ...

Նատէժտա ուսերը թօթուեց.

— Անիկա զիս կը սիրէր արդէն իբր իր կինը, ան... պէտք է հասկցած ըլլայ մեր իրկուքին փոխարէն, շնորհակալ եմ...։

Ուրիշ կը պատասխանէի խղճի այս յաւիտենական փոխյատուցութեան, որմէ ինք հաճոյք կը զգար, ընկճուած իր կրկնակի վիշտէն։

Օր մը, իրեն ըսի.

— Նատէժտա, երդում կ՚ընէք ցկեանս սուգ պահել... գիտէ՞ք թէ կեանքը ինչե՛ր երեւան կը հանէ, քանի որ դեռ ոչ եւ է բան չէ սկսած ձեզի համար։

— Կ՚ուզէք ըսել թէ, քանի որ ամէն ինչ վերջացած է, ինչ որ ալ ըլլայ նոյնն է, այնպէս չէ՞։

Յամառօրէն ինքզինքը կը հարցաքննէր։

Եթէ հայրս արտասանած չըլլար այն բառը, որ փճացուց փոքրիկ տղու եւ փոքրիկ աղջկան միամիտ զգացումներուն հմայքը, թերեւս պիտի կրնայի պատասխանել անոր որ օր մը պիտի գար, գիմելու իմ սրտիս.— «Կ՚ողբամ եղբայր մը...», ասկէ վերջ ի՞նչ կրնամ պատասխանել։ Ան՝ որմէ մատանին առի, հաւատարմութիւն երդուելով, փոխարէն իր կեանքը կուտար ինծի... ո՛չ, ո՛չ, ամէն բանէ զրկուած եմ ես,— այլեւս ո՛չ հայրենիք կայ, ո՛չ ընտանիք, եւ սէրը ինծի համար մեռած է, ծնելէ առաջ։

Մատին վրայ կը դարձնէր հնօրեայ ոսկիէ միաձոյլ օղակը, զոր առտնոք մուժիկ մը անշնորհ կերպով կախարդական դարձուցած էր սիրահարներու հետեւեալ բառովը.— «Լիւպով»...

Անցեալը փշրուած էր։ Կը թուէր որ տագնապալի օրերէն ոչ մէկ բան չէր գար յայտնուելու։ Ցարերու վերջինի գաղտնի ոստիկանութեան մեծ պետի աղջկան, երբ անբացատրելի միջադէպ մը հին օրերէն անձկալից մթնոլորտ մը բերաւ մեռեալ տան մէջ, ինչ որ Նատէժտա կը կոչէր «խորհրդաւորութեան օրէնք» ժողովուրդներու պետերուն համար։ Առտու մը, Նատէժտա եւ իր սպասուհին արթնցան, կողք կողքի, գետնայարկի սրահին մէջ։ Անոնք իրարու նայեցան այնքան ապշահար որ՝ պատահարը նախապէս ծիծաղելի երեւցաւ։

(Շար.)

զէր խաղաղ անցրնել այդ ցոյցը, սակայն ոստիկանութիւնն է որ կռիւ հանեց։ Ուրիշ խորհրդական մը՝ Ժոլի, նոյնպէս հակառակեցաւ ոստիկաններու յաւելման եւ ըսաւ թէ եղածները լաւ գործածելով կարելի է նոր ծախքերու առաջքն առնել։

Քուէարկութենէն վերջ ոստիկանական տեսուչ Քիափ պատասխանեց համայնավար խորհրդականի դիտողութիւններուն, յիշեց թէ Օգոստոս 19ի ցոյցերուն 700 համայնավարներ յարձակեցան 18 ոստիկաններու վրայ, ասոր վրայ Օգոստոս 23ին կատարուած ցոյցերը ձախողութեան մատնուեցան։ «Որքան կ՚ուզէք զրպարտեցէք ոստիկանները, ես համամիտ եմ անոնց բոլոր արարքներուն»։

Օսմանեան Հանրային Պարտքը

Օսմանեան Հանրային Պարտքի օտար պահանջատէրերու ներկայացուցիչներուն եւ Թուրք կառավարութեան պատուիրակներուն միջեւ Փարիզի մէջ տեղի ունեցած վերջին հանդիպումին կարելի եղած է վերջնական համաձայնութիւն կայացնել առկախ մնացած երկրորդական բոլոր խնդիրներու մասին։

Կը մնայ կարգադրել միայն Հանրային Պարտքի Վարչութեան խնդիրը, այն ալ պիտի կատարուի դիւանագիտական ճամբով։ Անգլիա կարգ մը դիտողութիւններ ներկայացուցած է ֆրանսական կառավարութեան, պահանջելով որ ինք ալ հաւասար չափով ձայն ունենայ յիշեալ Վարչութեան մէջ։

Թուրք կառավարութեան գլխաւոր պատուիրակ Շէֆիք պէյ, Տրապիզոնի երեսփոխան, որ երկար ատենէ ի վեր Փարիզ կը գտնուէր Հանրային Պարտքի պահանջատէրերուն հետ բանակցութիւնները վարելու համար, այս համաձայնութեան վրայ մեկնեցաւ դէպի Պոլիս, ուր պիտի տեսակցի ելմտական գործավար Սարաճօղլու Շիւքրի պէյի հետ եւ զեկոյց պիտի տայ ձեռք բերուած արդիւնքներուն մասին։

Ֆրանքի կայունացումը կը մօտենայ

Նիւ Եորքէն Ֆրանսա 10 միլիոն տոլար արժէքով ոսկիի փոխադրութեան առթիւ կարգ մը շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէր թէ վարչապետ և ելմտական նախարար Փուանքարէ կը մտածէ խիստ մօտ ատենէն պաշտօնապէս կայունացնել ֆրանքը։

Նախարարական խորհուրդի նիստէն վերջ, այս մասին իրեն ուղղուած հարցումներուն պատասխանելով, վարչապետը բացարձակապէս հերքեց թէ Յունուար ամսուան ընթացքին ֆրանքը պիտի կայունացնէ։

Նոր ընտրութիւնները Ապրիլ 22ին եւ 29ին

Տեղական թերթի մը համաձայն, 1928ի խորհրդարանային ընտրութիւնները պիտի կատարուին Ապրիլ 22ին եւ 29ին։ Ներկայ երեսփ. ժողովին շրջանը կը լրանայ Մայիս 31ին եւ նորընտիր ժողովը պիտի գումարուի Յունիս 1ին։ Երեսփ. ժողովի 1928ի սովորական նստաշրջանը, որ պիտի բացուի Յունուար 10ին, շուտով պիտի փակուի, որպէսզի երեսփոխանները ժամանակ ունենան իրենց ընտրական շրջանակները մեկնիլ՝ ընտրական պայքարի համար։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Շրջ. կոմիտէին կողմէ, 3 Յունուար Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 7.30ին, Փոնթէվէքի Հայ ժողովրդային սրահը։

Կը խօսին ընկ. Գույումճեան՝ «Քաղաքական ներկայ մոմենտը» եւ Տօքթ. Աշոտ Գասպարեան՝ «Հ. Յ. Դ. Աշխարհահայեացքը»,

Կը հրաւիրուի գաղութին երկսեռ հայ հասարակութիւնը ներկայ գտնուելու ճիշտ ժամանակին։

ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փուժէ-Սիւր Արժանի «Վռամեան» ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Քանի եւ Կլասի քոյր խումբերուն, Այսօր Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Փուժէի Սինէմային մէջ։ Շրջականերէն եկողներու դիւրութիւն տալու համար կայարանը կը սպասուի։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Գ. Պ.— 50։
Վիէն, Ա. Խ.— 37։
Լա-Սէյն-Սիւռ-Մէռ Խ.Պ.—35։
Վիէն, Հ. Ո,— 225,
Պերլին, Տքթ. Գ.— 200։
Մարսէյլ, Հ. Ճ.— 140։
Նիս, Մ. Խ.— 70։
Տէսին, Յ. Շ.— 75։
Մարթիք, Ե. Գ.— 70։ Կրնաք կարգադրել։ Ն.ի հաշիւը փակած ենք։
Վիլֆռանշ, Յ. Զ.— 70։
Մարթիք, Յ. Գուլ.— 43։
Փարիզ, Ղ. Զ.— Տեղեկութիւն չունինք։ Դիմեցէք «Հայրենիք»ին։
Փարիզ, Ա. Լ.— 105։
Լիոն, Յ. Թ.— 70։
Նիս, Մ. Փ.— 100։
Փիւժէ, Կ. Մ.— 35։
Սէն Թ՚ըպան, Յ. Զ.— 140։
Կառտան, Յ. Գ.— 140։
Ցիկառ, Պ. Տ.— 5։
Մարսէյլ, Խ. Յ.— 140։
Կառտան, Խ. Ս.— 80։
Սէն Թ՚էթիէն, Ս. Խ.— 70։
Փարիզ, Տ. Գ.— 190։ Կարգադրեցինք։
Պիւէթր, Խ. Թ.— 105։
Երուսաղէմ, Գ. Բ.— 1 ոսկի։
Մարսէյլ, Վ. Թ.— 100 ֆր.։
Մարսէյլ, Ղ. Տ.— 100։
Լա Սէյն սիւռ մէռ, Յ.Պ.—105։
Ֆուժիւս, Զ. Պ.— 100։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵւՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

3 JANVIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 535 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁ ?

Քանի մը շաբաթ առաջ, քաղաքական խոշոր պահանջներ ձեւակերպ՚ելէ յետոյ, իտալական թերթերը յանկարծ սկսան... Թուրքիան փառաբանել:

Այս տեսակէտէն ուշագրաւ է «Փոփոլօ տ'Իթալիա»ի բացատրութիւնը (Դեկտ. 30), որուն գլխաւոր մասերը հրատարակեցինք շաբաթ օր: Ուշագրաւ մանաւանդ անոր համար որ, այդ թերթին խմբագրապետն է Արնալտօ Մուսոլինի, դիկտատորին եղբայրը:

Հրատարակուած զեկոյցով, Իտալիան կը ներկայանայ իբրեւ «ամէնէն մեծ հիացողը Մ. Քէմալի եւ անոր կառավարելու մեթոտներուն, որոնք կրնան բաղդատուիլ Մուսոլինիի ձեւերուն հետ:» Յետոյ, կը շեշտուի թէ «Իտալիա Թուրքիոյ բացարձակ անկախութիւնը կ'ուզէ եւ ո՛չ եւս է հող չի պահանջեր Անատոլուի մէջ, զոր յօժարութեամբ պարպեցին իտալական զինուորները:» Ու վերջապէս, իբրեւ սուտ հռչակելով շրջած զրոյցները, զեկոյցը կը յայտնէ թէ անոնց նպատակն է «անիրաւ կասկածներ յարուցանել Իտալիոյ դէմ եւ վնասել Հռոմի եւ Էնկիւրիի յարաբերութեանց, որոնք ընդհակառակն շատ լաւ են»:

Ուրկէ՞ ծագեցաւ այս խնդիրը, եւ ինչո՞ւ այս բողոքախառն յայտարարութիւնը, այնքան պատասխանատու թերթի մը մէջ:

Դեկտ. 23ին կը հրատարակէինք իտալական թերթերու արտայայտութիւնները, եւ մանաւանդ «Թրիպունա»ի քաղաքական տասնաբանեան, որուն 8րդ. եւ 9րդ. յօդուածները խմբագրուած էին այսպէս.— «Իտալիոյ պահանջած հողամասերը կրնան գտնուիլ հոգատարութեանց վերաքննութեամբ:— Հոգատարութեան ենթակայ երկիրներէն դուրս, Իտալիա կրնայ շուկաներ գտնել տակաւին անկախ հողամասերու մէջ:»

Օրուան քաղաքագէտները վերջին հատուածը վերագրեցին Հայաստանի եւ Թուրքիոյ:

Եւ որովհետեւ առաջին երկրին մէջ փորձեր կատարուած եւ ձախողած են, բոլորին ուշադրութիւնը կանգ առաւ Թուրքիոյ վրայ, ինչ որ երբեք անբնական չէ: Ֆաշիստ Իտալիան դառնապէս կը գանգատի որ՝ դաշնակիցները մոռցան զինքը, վերջին պատերազմին աւարը բաժնած ատեն: Եւ իսկապէս, Դաշնակիցները Իտալիոյ խոստացած էին Իզմիրը, բայց յետոյ Յունաստանի պարգեւեցին զայն, իսկ Հռոմ ատեն մը Ատալիոյ եւ Գոնիայի շրջաններուն մէջ դեգերելէ յետոյ, ձգեց հեռացաւ:

Տակաւին անցեալ օր, նոյն «Թրիպունա»ն պատասխանելով ֆրանսական թերթերու այն առարկութեան թէ՝ հոգատարութեանց բաշխման ատեն Իտալիա չկրցաւ պաշտպանել իր շահերը, գրել կուտար.

— «Այսպիսի պատճառաբանութիւն մը տրամաբանութեան դէմ չէ: Բայց այդպէս գատելով, մարդասպան մըն ալ կրնայ չքմեղանալ դատաւորին առջեւ, ըսելով թէ մեղքը իրենը չէ, այլ իր զոհին, որ չկրցաւ ուժգնօրէն պաշտպանել ինքզինքը»:

Յայտնի է որ դիւանագիտութիւնը ստեղծուած է ոչ թէ իրական միտքերը յայտնելու, այլ զանոնք ծածկելու, կեղծելու համար: Այս ճամբուն վրայ տարբերութիւն չկայ ոչ հին՝ քաղքենի դպրոցին, ոչ ալ ֆաշիստներուն կամ պոլշեւիկներուն միջեւ: Մանաւանդ վերջինները անմրցելի ճարտարարուեստ մը վերածեցին այդ արհեստը:

Բայց ճիշդ է նաեւ ուրիշ կէտ մը,— Իտալիա. թէեւ զինուած ոտքէն մինչեւ գլուխ, երիտասարդացած եւ բուռն, շատ ալ տրամադիր չերեւար մեծ պատերազմի մը ձեռնարկելու: Անոր գլխաւոր ճիգն է՝ իր բաժինը ստանալ զանազան հնչումներու եւ սպառնալիքներու շնորհիւ: Ի հարկէ պատերազմն ալ միջոց մըն է, ծայրայեղ պարագային:

Իտալացիները կ'ըսեն.— Նոր ազատեցանք պատերազմէ մը եւ երկիրը վերակազմութեան շրջանին մէջ է: Յոգնած ենք եւ տնտեսապէս տկար: Ինչո՞ւ նորէն կռուինք, եթէ կրնանք բանակցութիւններով, հրելով-հրմշտկելով տեղ բանալ մեզի:

Եւ ահա՝ հոգատարութեանց վերաքննութեան խնդիրը: Այդպիսի բան մը իսկապէս որ պիտի գոհացնէր Հռոմը, գոնէ երկար ժամանակի համար: Երեւի բոլորովին շինծու չէ Սուրիոյ հոգատարութեան փոխանցման խնդիրը, մանաւանդ որ Ֆրանսայի մէջ ալ, ձախ հոսանքները միշտ կը պահանջեն թօթուել այդ բեռը: Եթէ Ֆրանսա հաւանի այդպիսի զոհողութեան մը, Իտալացիները միջոցներ կը գտնեն աւելի տարածուելու, մինչդեռ Ֆրանսա կը գգուշանայ նոր տաղտուկներէ:

Եւ կամ, Մ. Քէմալը փառաբանելով, եւ երբեմն ալ սլաքներ արձակելով, Հռոմ կը յուսայ տնտեսական մենաշնորհներ ստանալ, շահատաններ բանալ եւ գաղթականներ տեղաւորել, ճիշդ ինչպէս բրած է Լոնտոն, նախ միսիոնարներ եւ վաճառականներ ղրկելով այս կամ այն կոյս երկիրը, յետոյ հիւպատոս մը, յետոյ երկու մարտանաւ, եւ այսպէս հարուստ հողերու տէր դառնալով, առանց գնդակ մը արձակելու:

Առաջին անգամ չէ որ Մուսոլինիի թերթերը Նոր Թուրքիոյ գովքը կ'երգեն: Անցեալ տարի Միլանի խոշոր օրկանը՝ «Քորրիերէ Տէլլա Սէրա», կը պանծացնէր Մ. Քէմալը, «Թրքական Արշալոյսը» խորագրով յօդուածի մը մէջ: Վերջերս թերթին անօրէնը փոխուեցաւ, բայց ո՞վ կրնայ պնդել թէ իր Թրքասիրութեան մեղքին համար էր: Ուրիշ կարեւոր թերթերու խմբագիրներն ալ փոխուեցան, իբրեւ պակաս ուղղափառ: Իսկ Նոր զեկոյցը հրատարակողը՝ Մուսոլինիի եղբայրն է, ինչպէս ըսինք:

Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւններն են որ պիտի լուսաբանեն շարք մը մութ կէտեր: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՖՐԱՆՔՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՎԷՃԸ

Հայրենիք, խմբագրականի մը մէջ քննելով ֆրանքօ-իտալական յարաբերութիւնները կը նկատէ (14 դեկտ.).

— «Ֆրանսական Րիվիերայի մէջ, որ կից է իտալական Րիվիերային և կը տարածուի Միջերկրականի վրայ, 800,000էն աւելի Իտալացիներ կ'ապրին: Քորսիքա կղզին իր ծագումով և բնակչութեամբ իտալական է: Նոյնպէս Սավուա և Հօթ-Սավուա գաւառները իտալական են ծագումով և կցուած են Ֆրանսայի՝ Նափոլէոն Գ.ի Իտալիոյ անկախութեան և միութեան համար ընձեռած օժանդակութեան իբրև վարձք:

«Ասոնցմէ դուրս, հարիւր հազարաւոր իտալացի գաղթականներ կ'ապրին Ալճերիոյ եւ Թունուզի մէջ: Այս՝ և թէ առհասարակ Ֆրանսայի զանազան կողմերը ապրող Իտալացիներու քաղաքացիութեան և անոնց իրաւունքներու հարցը ներկայիս մեծապէս կը զբաղեցնէ Իտալիոյ ֆաշիստ կառավարութիւնը:

«Մուսոլինիի կուսակցութիւնը, ազգային արժանապատուութեան ոգիով տոգորուած, իր մայր հայրենիքէն դուրս խուժող իտալական զանգուածները չուզեր յանձնել բախտին, ինչպէս և լուծման ու ապազգայնացման ընթացքին: Իտալիա կ'ուզէ պահպանել այդ զանգուածները իբրև Իտալացի և զանոնք հոգիով ու մարմնով կապուած պահել իրեն: Արդ, Միջերկրականի աւազանին մէջ չկայ երկիր մը, որ ունենայ այնպիսի հոծ թիւով Իտալացիներ և ճապէս իտալական հողեր, որչափ ունի Ֆրանսա:

«Եւ դեռ ասոնցմէ դուրս կան Բալկանի գերակշռութեան և Միջերկրականի խնդիրները, որոնց վրայ առիթ ունեցած ենք երկարօրէն ծանրանալու:

«Ֆրանքօ-իտալական շահերը հաշտեցնելու եւ իրերահասկացողութիւն մը գոյացնելու համար, Ֆրանսա կը ջանայ որոշ զիջումներ ընել Իտալիոյ, որոշ զիջումներու փոխարէն՝ բնականաբար: Իտալիոյ բարեկամութիւնը շատ կարեւոր ըլլալով Ֆրանսայի, յամառօրէն կը խօսուի թէ ան նոյնիսկ տրամադիր է Սուրիոյ հոգատարութիւնը թողելու Մուսոլինիի հայրենիքին:»

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Միլանի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Կը տեղեկանամ որ վենետիկի մխիթարեանները որոշած են Փարիզի մէջ վարժարան մը բանալ: վերջնական կարգադրութիւնները պիտի ըլլան յառաջիկային գումարուելիք ընդհանուր ժողովին մէջ:

ԱՂԱՆԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ստոյգ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ վերջերս «Րուհճիական» շարժումը մեծ թափով զարգանալ սկսած է Ջահլէի մէջ: Այս «հաւատացեալ» աղանդաւորները ոչ միայն չեն գոհացած մայր եկեղեցիէն անջատ ծէսեր ու արարողութիւններ կատարելով, այլ նոյնիսկ ձեռնարկներ բրած են բոլորովին տիրելու եկեղեցիին: Կը պատմեն որ անգլիականները շատ անվայել դէպք մըն ալ պատահած է եկեղեցիին մէջ, սոյն աղանդին պատկանող Հայու մը պատճառաւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պրիան պիտի համաձայնի Մուսոլինիի հետ

«Սընտէյ Թայմզ» կը հրատարակէ տեսակցութիւն մը, զոր իր թղթակիցը ունեցած է արտաքին նախարար Պրիանի հետ: Թղթակիցը հարցուցած է որ ճի՞շդ է թէ օտար բարձրաստիճան անձ մը միջնորդի դեր կը կատարէ՝ Հռոմի եւ Փարիզի միջեւ՝ թիւրիմացութիւնները փարատելու համար: Պրիան պատասխանած է թէ՝ նկատելով որ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ դիւանագիտական բարեկամական շփում կայ եւ թէ երկու երկիրները շահագրգռող խնդիրներու մասին շարունակ բանակցութիւններ կը կատարուին, հարկ չկայ այդպիսի միջնորդի մը:

«Շատ մը պատճառներ կան կարծելու, թէ, աւելցուցած է, Ֆրանսա եւ Իտալիա պիտի կրնան համաձայնութեան մը յանգիլ: Ստոյգ է որ Մուսոլինի եւ ես պիտի կրնանք համաձայնիլ:»

Պատասխանելով Պալքանեան Լոքառնօ մը կազմելու մասին թղթակցին հարցումին, Պրիան պատասխանած է թէ այդ ծրագիրը կապ ունի Ժընեւի մէջ խորհրդային պատուիրակութեան առաջարկած ոչ-յարձակողական ծրագրին հետ և թէ այդ մասին խօսակցութիւնները պիտի սկսին անմիջապէս որ Փարիզ հասնի խորհրդային նոր դեսպան Դովկալեւսկի:

Պրիան այն կարծիքէն է թէ մեծ պետութիւնները պէտք է աշխատին շատցնել այս կարգի դաշինքներու թիւը: Ասոնց շարքէն կարեւոր է նաեւ ֆրանքօ-ամերիկեան յաւիտենական բարեկամութեան դաշնագրի ծրագիրը, որուն 1928ի ընթացքին իրականացումը կը մաղթէ:

Իտալիա եւ Եուկօսլաւիա կը բարեկամանան

Պելկրատի «Սամուփրավա» թերթը կը գրէ.—

Հռոմի եւ Պելկրատի կառավարութեանց միջեւ բանակցութեանց վերսկսումը լաւ ժամանակի կը զուգադիպի, որովհետեւ 1924ին կնքուած բարեկամական դաշինքը կը լրանայ Յունուարի վերջը: Այսպէս ուրեմն, երկու պետութիւնները ի վիճակի պիտի ըլլան արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ ձեռք բերել իրական բարեկամութիւն մը, որ պիտի տիրապետէ իրենց փոխադարձ յարաբերութիւններուն:

Եուկօսլաւիա 1920ի Ռափալլոյի դաշնագրին ստորագրութենէն ի վեր քանիցս ապացոյցները տուած է իր կարի կամեցողութեան եւ Ադրիականի իր դրացիին հետ անկեղծ յարաբերութիւններ հաստատելու իր փափաքին:

Ֆրանսա եւ Գերմանիա

«Ֆօսիշէ Ցայթունկ»ի թղթակիցն ալ տեսակցած է Պրիանի հետ, որ խօսելով քաղաքական բոլոր կարեւոր խնդիրներու մասին, մաղթած է որ նոր տարին աւելի եւս իրար մօտեցնէ բոլոր ազգերը, Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին տակ: Յետոյ աւելցուցած է.

— Գերմանիա մեծ երկիր մըն է. կարելի չէ անտեսել 70 միլիոն բնակիչ ունեցող ժողովուրդ մը: Պարտեալին հետ բանակցիլ, անոր բարեկամութիւնը շահիլ. կարելի միակ լաւ քաղաքականութիւնն է յաղթականին համար:

Զինաթափութեան մասին Լիտվինոֆի առաջարկին մասին խօսելով, նախարարը ըսած է.

— Նոյն իրաւունքով կարելի է պաշտպանել թէ ոճիրը ջնջելու միակ միջոցն է բանտերը փակել: Ասիկա չի նշանակեր սակայն թէ ես հակառակ եմ զինաթափութեան: Ֆրանսա այս մասին կարելին բրած եւ լաւ օրինակ տուած է:

»1914ին ֆրանսական բանակը 1,050,000 զինուոր ունէր, այսօր ընդամէնը 750,000 միայն ունի, այսինքն 100ին 28 պակաս: Մէկ տարուան ծառայութեան եւ բանակի վերակազմութեան պատճառաւ պակասը 100ին 45 պիտի ըլլայ: Ամէն սպառազինութենէ հրաժարում անհեթեթութիւն պիտի ըլլար: Չի բաւեր որ Իրաւարար Ատեան մը վճիռ մը արձակէ. պէտք է որ ոստիկան-զինուորներ գտնուին՝ վճիռը ապահովելու համար:»

Ալպանեան հրոսախումբին դատավճիռը

Պոլսոյ Եղեռնադատ Ատեանը դեկտեմբեր 28ին աւարտեց Մէրճան Ալթունեանի հրոսախումբին դատավարութիւնը: Նոյն օրը ընդհանուր դատախազի օգնականը հրոսախումբին կազմութեան մասին մանրամասն բացատրութիւններ տալէ յետոյ, կարդաց ամբաստանագիր մը, որուն մէջ կ'ըսուի.—

«Դիւրացնելու համար հրոսախումբը հետապնդելու գործողութիւնները, ոստիկանութիւնը Վահանին հրամայած է հրոսախումբին մէջ մտնել: Վահանի դէմ դատական հետապնդում չպիտի կատարուէր, եթէ ան դուրս ելած չըլլար իրեն տրուած հրամաններէն: Վահանն է, որ կազմակերպութեան մէջ մտցուցած է Հասան Րէճային: Այս վերջինը ուզած է հրոսախումբը կազմել եւ անոր գոյութիւնը ոստիկանութեան հաղորդելով դրամական պարգեւ ստանալ: Դատավարութեան ընթացքին որոշ կերպով յայտնի եղաւ թէ Վահան ուզած է դրամ առնել կառավարութենէն: Հաստատուած է թէ Հասան Րէճային եւ Մուրատը պարզապէս Երլտըզը կողոպտելու նպատակով հրոսախումբին մէջ մտած են: Րէսաֆէ ափարթըմանին մէջ երկու ոստիկան սպաննուած, իսկ ուրիշ մը վիրաւորուած է: Հարցաքննիչ դատաւորին կողմէ կատարուած քննութիւնը ցոյց տուած է թէ սպաննեալներուն մարմիններէն հանուած գնդակները ոս-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ

ՀԱԼԱԾԱՆՔ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԷՄ

Պէյրութի Ազդակէն (24 Դեկտեմբեր).—

Խարբերդէն վերջերս Հալէպ հասած երեք հայ կիներու տուած ծանօթութեանց եւ տեղեկութեանց համաձայն, հոն կը տիրէ կատարեալ անգործութիւն եւ անտանելի սղութիւն մը: Ցորենի քիլէն (60 օխան), կ'արժէ 12,5 արծաթ մէճիտ:

Թուրքերը զանազան ձեւերով կը ստիպեն Հայերը հեռանալ քաղաքէն:

Խարբերդի մէջ կը մնայ քահանայ մը եւ եկեղեցին՝ որ բաց է թէեւ, սակայն չեն կրնար արարողութիւն կատարել, որովհետեւ Թուրքերը կը քարկոծեն: Այս պատճառով ալ Հայերը՝ առաջնորդարանի շէնքին մէջ կը կատարեն իրենց աղօթքն ու ծէսերը:

Թուրքերը հայ աղջիկներ կնութեան կ'առնեն, հանրապետական օրէնքին համաձայն խոստանալով իրենց աղջիկներն ալ կնութեան տալ Հայերուն. թէեւ նման ամուսնութիւն չէ եղած:

Մասնաւոր հալածանք թէեւ գոյութիւն չունի հանդէպ Հայերու եւ սակայն ամէն ձեւով կ'աշխատին թրքացնել:

Այս պատճառով ալ Հայերը կը պատրաստուին գաղթել յարմար առիթներով:

Քրտական ըմբոստութեան հետեւանքով, բազմաթիւ Քիւրտեր ձերբակալուած եւ բանտարկուած են: Քիւրտ քաղաքական բանտարկեալներու թիւը այնքան շատ է, որ կառավարութիւնը հայ բողոքականներու ժողովարանն ալ վերածած է բանտի եւ որ ամբողջովին լեցուած է բանտարկեալներով:

Վերջերս քաղաքին մէջ կախուած են քանի մը Քիւրտեր: Թուրքերը ամէնէն անգութ վերաբերումը ցոյց կուտան Քիւրտերուն հանդէպ:

ՁՄԵՌԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ձմեռը իր սաստկութեան ամենաբարձր աստիճանին հասած է Ֆլորինայի շրջանին մէջ, ուր զէրօէն վար 22 աստիճան ցուրտ կը տիրէ:

Օրերէ ի վեր, անընդհատ կը ձիւնէ յիշեալ շրջանին մէջ, որ աւելի քան մէկ մեդր ձիւնով ծածկուած է: Ձիւնին կ'ընկերանայ նաեւ հիւսիսային քամին: Խորտակուած են հեռագրական ու հեռաձայնային ձողերը: Ձիւնը գոցած է երկաթուղին եւ բոլոր խճուղիները: Գիւղերու մէջ ոչ ոք դուրս կրնայ գալ իր բնակարանէն եւ գիւղէ գիւղ հաղորդակցութիւնները ամբողջովին խզուած են: Դաշտերուն մէջ գտնուող հովիւներէն ու ոչխարներէն ոչ մէկ լուր կայ: կը վախցուի որ շատերը սառած են:

Ահաւոր ու ողբերգական կացութեան մը ենթարկուած են վաչկատուն Քարաքաչաններն ու գնչուները, որոնք անակնկալի եկած են յանկարծակի այս ձմեռէն եւ կանխազգուշական ոչ մէկ միջոց առած են:

Թրակիոյ մէջ կացութիւնը նոյնքան սարսափելի է:

Շատ մը շրջաններ եւ մասնաւորապէս հելլէնեւպուլկար լեռնային սահմանագլուխներու երկայնքը ամբողջ, ծածկուած են աւելի քան մէկ մեդր բարձր ձիւնով: Սահմանային այս շրջաններէն հասած լուրերու համաձայն, գիւղերու մէջ 4 հոգի սառած են ու շատեր՝ հիւանդացած: Ձինամրրիկը անկարելի կը դարձնէ հաղորդակցութիւնները:

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Զորս օրուան բուռն, կրքոտ ու աղմկալից վէճերէ յետոյ՝ Ընկերվարական-Բանուորական Միջազգայինի Ֆրանսական հատուածը վերջացուց իր բացառիկ համագումարը։ Յամառ ու անկեղծ ճիգերով և հակառակ բազմատեսակ տարակարծութեանց, կարելի եղաւ համաձայնիլ ընտրական քաղաքականութեան ծրագրի մը ու պայքարը յառաջ տանելու եղանակներուն շուրջ։

Այս տարուան առաջին կէսին խորհրդարանային բացառապէս կարեւոր ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան, արեւմտեան երեք մեծ պետութիւններու՝ Մեծն-Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի և Գերմանիոյ մէջ։ Այդ ընտրութեանց արդիւնքէն կախում ունի շատ բան։ Յայտնի է որ այս երեք երկիրներուն մէջ ալ՝ ընկերվարութիւնը կը յայտնուի իբրև առաջնակարգ, յառաջամարտիկ ու կարեւոր քաղաքական ուժ մը։ Երեք երկիրներուն մէջ ալ ան շատ զօրաւոր է ընդդիմադիրի բացասական դիրքին մէջ մնալու համար տակաւին երկար ատեն։ Իրերու և երեւոյթներու մեքենական մղումին տակ, ան կը հանդիսանայ իբրեւ միակ ու լուրջ հակառակորդը՝ դրամատիրական պետութեան ու իրաւակարգին եւ անոր վարած քաղաքականութեան, Արեւմուտքի և Արեւելքի մէջ։ Եթէ այս ընտրութիւններէն արեւմտեան ընկերվարութիւնը, որ պատերազմէն յետոյ հետզհետէ կը զօրանայ, դուրս գայ աւելի ուժեղ ու գրաւէ նոր դիրքեր՝ անտարակոյս միջազգային քաղաքականութեան մէջ, կարելի է յուսալ որոշ փոփոխութիւններ։ Ու հակառակ շատերու սկեպտիկութեան ու ենթադրութիւններուն՝ առնուազն հանգստացուցիչ է ու պատերազմի վերացման տեսակէտէն բարերար Մեծն-Բրիտանիոյ, Գերմանիոյ և Ֆրանսայի մէջ ընկերվարական կառավարութիւններու իշխանութեան գլուխ գալու հեռանկարը։

Այս տեսակէտէն բացառիկ նշանակութիւն ունէր Ֆրանսայի ընկերվարականներու համագումարը։ Ատիկա կը զգային ո՛չ միայն իրենք, համագումարին մասնակցող, ընկերային զանազան խաւերու պատկանող ու երկրին բոլո՛ր կողմերէն Փարիզ եկած պատգամաւորները, այլեւ քաղքենի մամուլն ու ընկավար շրջանակները։ Զորս օր, անընդհատ, Փարիզի յետադիմական ու ձախակողմեան մամուլը, անձկութեամբ կը հետեւէր վիճաբանութեանց ելքին։ Նո՛յն հետաքրքրութիւնը նաև օտար քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Օտար մամուլի ներկայացուցիչներուն մէջ՝ կարելի էր նշմարել գերման, աւստրիական, չեխ, լեհ ու ռուս օրագրողներ որ նոյնքան շահագրգռութեամբ ու կրքով կը հետեւէին վէճերուն, որքան պատգամաւորները իրենք։ Այնտեղ էր պելժ ընկերվարական մամուլին կողմէ երիտասարդ ու խանդավառ երեսփոխան Լ. Փիէրարը։ Հոն էր իտալական ռամկավար շարժումին ցցուն դէմքերէն նախկին երեսփոխան՝ Մոտիլիանին։ Նոյնիսկ Կէրէնսկիի ատժամեայ կառավարութեան անդամ Ցերեթելլին՝ որ համագումարին մէջ իսկ հակահամայնավար տեսակցութիւններ կուտար Աւստրիական յետադիմական մամուլի ներկայացուցիչներուն։

Համագումարին առջեւ դրուած էր հիմնական միակ խնդիր մը՝ պատրաստել յառաջիկայ Մայիսեան ընտրութիւնները ու ամէն գնով յաղթական դուրս գալ։ Այս առթիւ պիտի մշակէր ընտրական ծրագիր-յայտարարութիւն մը ու պիտի ճշդէր այդ ծրագրով ընտրութեան երթալու եւ յաջողելու պայմանները ու գործունէութեան եղանակը։

Ծրագիր - յայտարարութեան գլխաւոր ու ամէնէն փափուկ մասը ելմտական հարցն էր։

Յաղթական բայց պատերազմէն այլապէս պարտուած Ֆրանսան, որու ելմտական վիճակը աւելի քան անմխիթար է՝ զինադադարէն ի վեր, պէտք ունի արմատական բարենորոգումներու եւ հիմնական միջոցներու, փրկելու համար ինքզինքը տնտեսական տագնապէ մը։ Անցեալ տարուան ժամանակի տագնապէն առաջ՝ յայտնի է որ ընկերվարականներն ու անոնց հետեւելով Էրիօի կուսակիցները կ՚առաջարկէին դրամագլուխի վրայ *արմատական տուրք մը՝ Ֆրանսայի տնտեսական կեանքը կայուն դարձնելու համար։ Այդ տուրքը, որ պիտի ծանրանար գլխաւորաբար երկրին հարուստ դասին վրայ, քաղքենիութեան, դրամատիրութեան, հողատէրերու եւ առեւտրական մեծ տուներու վրայ՝, տիրող տարրերուն հաշուին չէր գար։ Այդպէս է որ անոնք յառաջ քշեցին Ռ. Փուանքարէի ազգախորհրդարանային կառավարութիւնը, որ օգտուելով տիրող շփոթէն ու քաղքենի դասու ձախակողմին մեղսակցութենէն, ֆրանքը կայունացուց՝ բարդելով բանուորական, միջին ու գիւղացիական խաւերու վրայ՝ հազարամիլիոններու հասնող նոր՝ ուղղակի կամ անուղղակի տուրքեր։*

Հարց էր թէ Փուանքարէի՝ ի վնաս բանւոր դասակարգին ձեռք բերած մասնակի յաջողութիւններէն յետոյ, ընկերվարական կուսակցութիւնը պէ՞տք էր որ պահէր, դրամագլուխի վրայ *տուրքի իր յստակ եւ հիմնական տեսակէտը։*

Համագումարը՝ որ իր մէջ կը հաշուէր Ֆրանսայի լաւագոյն ելմտագէտներէն մեծ մաս մը՝ գտաւ միջին ճամբայ մը, չխրտչեցնելու համար երկրին միջին խաւերը ու ընդգրկեց՝ ճարտարութեանց վրայ ընդհանուր հարկի, *նոր տարազ մը՝ գոհացում տալով այսպէս իր աջ թեւին որ վնասակար կը գտնէր՝ անհաշտ ու շեշտուած ծրագրով մը ընտրութեան երթալ։ Զանք գիտեր մօտիկ ապագան ո՞րքան պիտի արդարացնէ՝ այս ծածկուած նահանջը, որ թոյլ տալով հանդերձ՝ աւելի բազմաթիւ ընտրողներ միացնել նոր ծրագրին վրայ, չարգիլեր յետադային հին ծրագիրը կրկին կեանքի կոչել։*

Ծրագիր - յայտարարութեան մնացեալ գլուխները պիտի ընդգրկեն ազգային, տնտեսական ու քաղաքական կեանքի զանազան երեւոյթները։ Ֆրանսական ընկերվարութիւնը պիտի պահանջէ Ծերակոյտի բարձումը, որ արգելք մըն է երկրին ռամկավարացման համար, պիտի պաշտպանէ սեռերու ամբողջական հաւասարութիւնը, կնոջ քուէարկութեան իրաւունքը ու անոր բոլոր քաղաքացիական պահանջները։ Արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ՝ ան զօրավիգ պիտի կանգնի Ազգերու Դաշնակցութեան, պիտի կռուի պատերազմի ամէն հաւանական վտանգի դէմ՝ բոլոր հնարաւոր միջոցներով, պիտի աշխատի ամրացնել Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ բարեկամական կապերը, պիտի ջանայ նպաստել գաղտնի դիւանագիտութեան ու խաղաղութեան տեսակէտէ վտանգաւոր զինուորական կամ այլ զինակցութեանց ջնջման, մէկ խօսքով պիտի գործադրէ հակապատերազմեան եւ հակադրամատիրական քաղաքականութիւն մը։ Գաղթային խնդիրներու մէջ՝ ան վճռականօրէն կուսակից է ժողովուրդներու ազատագրութեան ու կը կարծէ որ Ֆրանսայի համար անհրաժեշտ ու ցանկալի չէ գաղթավայրերը պահել։ Կ՚առաջադրէ գաղութներու աստիճանական պարպումը ու գերի ժողովուրդներու ինքնավարութիւնը։ Վերջապէս, ներքին քաղաքականութեան մէջ, կը պահանջէ իրական ու դրական ժողովրդավարութիւն ու տնտեսական ռամկավարացում։

Պարզ կ՚երեւի որ այս բոլորին մէջ՝ չեն ուզած խօսիլ դասակարգերու հակամարտութեան, քաղքենի պետութեան տապալման, զինուած ապստամբութեան անհրաժեշտութեան մասին։ Անշուշտ ծրագրի նախագիծին մէջ կան համապատասխան մասեր, որ կ՚առաջադրեն հանքերու եւ հաղորդակցութեան միջոցներու ազգայնացումը, մենաշնորհներու պետականացումը, կրթութեան ժողովրդականացումը՝ նախակրթութեան, երկրորդական եւ բարձրագոյն կրթութիւններու բոլորովին ու իրապէս ձրի ընծայելու պահանջը։ Բայց այս բոլորը անբաւական են ու ամբողջ ծրագրին մէջ կը զգացուի որքան կարելի է շատ՝ երեսփոխանական ժողովին ընկերվարական պատգամաւորներ ղրկելու մտահոգութիւնը։ Կարճ՝ համագումարին մշակած ծրագիր-յայտարարութեան յատակագիծը պատրաստուած է այնպէս որ կարելի ըլլայ պահել միջին ու մանր քաղքենի խաւերու քուէն ու նաեւ չխրտչեցնել կուսակցութեան բացառապէս բանւորական խաւերը։

Համագումարին առջեւ դրուած հիմնական խնդիրը, սակայն, իր ծրագրի կազմութեան մէջ չէր, այլ ընտրական պայքարը յառաջ տանելու համար գործունէութեան եղանակ մը եւ ընդհանուր ուղեգիծ մը գտնելու անհրաժեշտութեան մէջ։ Մերկացնելով համագումարի ընթացքին հանդէս եկած զանազան ձգտումները, իրենց յեղափոխական բառամթերքէն՝ կարելի է տեսնել երեք տեսակէտ։ Առաջին՝ այնտեղ ուր կարելի չէ ընկերվարական մը ընտրել, քուէարկել համայնավարներուն հետ։ Երկրորդ՝ նախընտրել ձախ հանրապետական մը համայնավարէն։ Երրորդ՝ ազատ ձգել կուսակցական մարմինները որ, համաձայն պարագաներուն կամ մարդոց, ընտրեն մէկ կամ միւս ձեւը որ լիովին կը համապատասխանէ ընկերվարութեան շահերուն։ Յաղթեց երրորդ տեսակէտը որ տեսակ մը նահանջ էր ու անուղղակի յաղթանակը Փ. Ռընոտէլի։ Այս գործիչը նախավերջին օրը արտասանեց իրապէս մեծ, դրապաշտ, կառուցուածքով ու խորքով հզօր, անկեղծ բայց հոգիով թէ ընկերվարական ճառ մը, նեղը դնելով ձախ թեւի պետերը, բայց, ինք ալ տեղի տալով, բանւորական ներկայացուցիչներու մղումին առջեւ ու արտասանելով իրապէս յեղափոխական, իրապաշտ բայց զօրաւոր խօսքեր։

Համագումարէն ստացուած ամբողջական տպաւորութիւնը նպաստաւոր է։ Կուսակցութեան ամէնէն անհաշտ թեւերն իսկ պէտք եղածէն աւելի կը գնահատեն բանւոր դասակարգի «միասնականութիւն»ը, որպէսզի կարելի ըլլայ յուսալ յառաջիկայ տարիներու ընթացքին՝ բոլոր աշխատաւորական խաւերու վերջնական ու դրական միացումը։

Նորոգող ու քաջալերող երեւոյթ ունէր՝ մեծ կուսակցութեան մը այս բացառիկ համագումարը ու տարիներու բեռան տակ կքող ծեր զինուորեալներ նոյնքան հաւատքով կը նայէին ապագային, որքան երիտասարդ ու խանդավառ պատգամաւորները՝ որ վերջին օրը «Միջազգային»ով թնդացուցին ընդարձակ սրահը։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԸ

կաթող. Պատուիրակութեան դիւանէն կը հաղորդեն մեզի.— *Մինչեւ կաթող. նոր պատուիրակին ժամանումը, Եւրոպայի Հայոց Առաջնորդարանի գործերու տնօրինութիւնը թեմական ժողովի ատենապետ՝ Պ. Հ. Մելիքեանի յանձնուած ըլլալով, շահագրգռուողներուն կը ծանուցուի բառ այնմ կատարել իրենց դիմումները։*

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՑՆԵԼՈՒ ԾՐԱԳԻՐԸ

I. ԹՈՒՐՔ-ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԴԱՒԵՐԸ

Ժամանակակից Պարսկաստանի տարածութիւնն է 42.470 քառ. փարսախ, այսինքն երեք անգամ աւելի մեծ, քան Նախապատերազմեան Գերմանիան։ Այս տարածութեան վրայ կ՚ապրին, համաձայն 1898—99ի վիճակագրութեան, 9,332.000 հոգի.—

Ֆարս	7,083,590	%	75,90
Թուրք-Թաթար	805,500	»	8,63
Քիւրտ	750,930	»	8,03
Արաբ	298,250	»	3,20
Լոռ	260,325	»	2,79
Հայ	51,330	»	0,55
Ասորի	27,030	»	0,30
Բելուջ	23,225	»	0,25
Հրեայ	22,170	»	0,24
Զարդուշթի	9,650	»	0,11
Ընդամէնը՝	9,332,000	»	100,00

Մէկդի դնելով այս վիճակագրութեան վիճելի կողմերը եւ համաշխարհային պատերազմէն յետոյ տեղի ունեցած փոփոխութիւնները, ինչպէս նաեւ 28 տարուան մէջ ազգաբնակութեան աճման կամ նուազման պարագան, տիրապետող ազգի եւ փոքրամասնութեանց համեմատական չափը պէտք է ընդունիլ՝ եթէ ոչ հարիւրին 75՝ հարիւրին 25ի դէմ, գոնէ հարիւրին 70՝ հարիւրին 30ի դէմ, որ իրականութեան մօտ համեմատութիւնն է։

Այս տեսակէտէն Պարսկաստանը այն բախտաւոր երկիրներէն է, որ փոքրամասնութեանց խնդրի առթիւ ոեւէ մտահոգութիւն չպիտի ունենայ։ Եօթը միլիոնի դէմ 2 միլիոնը շատ չնչին թիւ է, իսկ եթէ զատ-զատ առնենք համեմատաբար աւելի խոշոր մաս կազմող 805 հազար թուրք-թաթարները, կամ 751,000 քրտական ցեղերը, 7 միլիոն ֆարսերու հանդէպ բացարձակ ոչնչութիւն է։ Բախտաւոր է, մանաւանդ, երբ չնչին փոքրամասնութիւն կազմող Արաբները, Լոռերը, Հայերը եւ միւս ցեղերը ոեւէ քաղաքական նպատակ չեն հետապնդեր եւ չեն ալ կրնար — եթէ երազեն իսկ, ինչպէս երբեմն Ասորիները, — նկատի առնելով իրենց աննշան համրանքը։

Երեւութապէս այսպէս է, աւելի ճիշդը պարզ թիւերը այսպէս կը թելադրեն։ Բայց Պարսկաստանը իրաւունք ունի մտատանջուելու հարիւրին 8ուկէս կազմող թուրք-թաթարական եւ հարիւրին 8 կազմող քրտական փոքրամասնութիւններու գոյութենէն, նկատի ունենալով աշխարհագրական այն դիրքը, ուր կեդրոնացած են այդ երկու ցեղերը։ Անոնք ռուս-տաճկական սահմանակից վայրերու մէջ, դարերէ ի վեր արմատ բռնած իրենց ցեղային բոլոր առանձնայատկութիւններով մէկ մէկ սպառնալիք կը ներկայացնեն, այն ատեն, որ տիրող ցեղի թուական խոշոր մեծամասնութիւնը կը կորսնցնէ իր իրական արժէքը։ Նոյնը, աւելի վերապահութեամբ, կարելի է ըսել հազիւ հարիւրին 3ը կազմող Լոռերու մասին, երկրին հարաւակողմը, յաճախ ենթակայ քաղաքական եւ յատկապէս անգլիական խաղերու։ Այս բացարձակապէս անկիրթ ցեղը երբեմն գործիք կրնայ դառնալ միայն, առանց կարենալ հիմնաւորելու իր ուրոյն քաղաքական ձգտումները, բան մը զոր երբեք չէ ունեցեր։ Հետեւաբար այս ցեղը չի կրնար իբրեւ վտանգաւոր ազդակ նկատի առնուիլ։

Նոյն բանը, սակայն, կարելի չէ ըսել առաջին երկու ցեղերու մասին, որոնք արդէն ունին իրենց աւելի քան պարզ եւ որոշ ազգային ձգտումները, ժամանակին հրահրուած ռուս, ադրբէջանցի եւ տաճիկ գործակալներու կողմէ։

«Անկախ Քիւրտիստան»ի գաղափարը օրուան խնդիրն է եւ Պարսկաստանի քիւրտ ցեղերու տրամադրութիւնները ծանօթ, մանաւանդ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն։ Ծայրայեղ պարագային, պարսիկ քաղաքական միտքը կրնայ հաշտուիլ այդ գաղափարին հետ. նոյնիսկ իր երկրէն փոքրիկ հողամաս մը ձեռքէ հանելու գնով, նկատի առնելով պարսկական որոշ շրջանակներու այն առողջ մտայնութիւնը, թէ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ հաստատուած Քիւրտիստան մը մեծապէս պիտի օգնէ Պարսկաստանին, ազատելով զայն խարդախ եւ դաւադիր երկրի մը հարեւանութենէն։

Այդպէս չէ, սակայն, պարսկական Ատրպատականի — գրեթէ բացառաբար թուրք ցեղերով բնակուած — խնդիրը։

Տակաւին տաճկական Սահմանադրութեան հռչակման օրերէն, Ատրպատականի թրքութիւնը կը ձգտի դէպի ցեղակից երկիրը, Թուրքերէն գրքեր ու թերթեր կը հրատարակէ, դպրոցներու մէջ թուրքերէն լեզուի դասաւանդութիւնը կ՚ուժեղացնէ, նոյնիսկ հիմը կը դնէ, Թաւրիզի մէջ, Թուրք թատրոնին։ Այդ բոլորին մեծապէս կը նպաստէ այն հանգամանքը, որ ամբողջ Ատրպատականի մէջ խօսակցութեան լեզուն, նոյնիսկ պետական հիմնարկութիւններէ ներս, թուրքերէնն է, հակառակ ամէն տեղ ընդունուած պարսկերէն գրագրութեան արմատացած սովորութեան։ «Քանի որ ժողովուրդը Թուրքերէն կը խօսի, Թուրքերէն պէտք է գրէ։» *Այս էր ժամանակին Ատրպատականի թուրք դեմոկրատ երիտասարդութեան օրուան նշանաբանը։ Կեդրոնի կառավարութիւնը անտարբեր կ՚երեւար եւ շարժումը, եթէ ոչ ամէն տեղ, գոնէ Թաւրիզի մէջ կը ծաւալէր խաղաղ ճանապարհով, առանց ոեւէ քաղաքական կամ անջատողական գունաւորումներու։ Այսինքն շարժումը յառաջ կը տարուէր մշակոյթի հողի վրայ։ մինչեւ մեծ պատերազմը։*

Անդրկովկասեան ազգերու անկախութեան հռչակումէն անմիջապէս յետոյ, ծայր առաւ Ադրբէջանի գործակալներու պրոպագանդան այնքան պարզ եւ որոշ, որ պարսիկ մամուլը Թեհրանի մէջ եւ այլուր սկսաւ ուժեղ պայքար այդ շարժման դէմ։ Բագուի թուրք թերթերը չտեսնուած վայրագութեամբ հանեցին, իրենց դէմ բանալով նոյնիսկ կիսապաշտօնական «Իրան»ի լեզուն, որ հակառակ իր չափաւորութեան, փաստացի յօդուածաշարքերով պատռեց մուսաւաթականներու դիմակը եւ Ատրպատականի մէջ վարած անջատողական քաղաքականութեան եւ գործունէութեան բոլոր գաղտնի ծալքերը։

Գաղտնի պրոպագանդան իր գործնական արդիւնքները տուաւ։ Կը բաւէ յիշել Խիաբանիի ըմբոստացումը կեդրոնական կառավարութեան դէմ, որ բաւական ժամանակ խզեց Թէհրանի եւ Ատրպատականի պետական կապը, ըմբոստացում մը որ եթէ ոչ իր ծագման էութեամբ, բայց իր զարգացման ընթացքով Ատրպատականը կը տանէր դէպի վերջնական անջատում, կեդրոնի կառավարութիւնը դաւադրաբար հայրենասէր Խիաբանին սպաննելով շարժումը խեղդեց պարսկական ծանօթ միջոցներով, առանց մեծ ցնցումներու։

Սակայն ատով խնդիրը արմատապէս չլուծուեցաւ, մանաւանդ Ադրբէջանը կարմիր գոյն ընդունելէ յետոյ աւելի ուժեղացուց իր գործունէութիւնը, որ կը շարունակուի մինչեւ մեր օրերը, իրեն աշխատակից ունենալով Քէմալական Թուրքիան, ակներեւ այն ճշմարտութենէն, որ Ատրպատականի թրքութիւնը իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ աւելի կրօնական թշնամութիւն ունի դէպի երեկուան սիւննի եւ այսօրուան անաստուած տաճիկը, ինչպէս եւ կը խորշի պոլշեւիկ Ադրբէջանէն, ինչպէս խոզի միսէն։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Վերջապէս իրականութիւն դարձաւ այն ծրագիրը, զոր ժամանակէ մը ի վեր կը հետապնդէր Յարդ-գող *գրական Միութիւնը։*

Ինչպէս գրեցինք արդէն, Ուրբաթ երեկոյ, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ կատարուեցաւ բացումը։ Կը նախագահէր Սանասարեանի նախկին տեսուչներէն Պ. Արսլանեան։

— Դժբախտաբար, Սանասարեանի անունին կապուած այս հաստատութիւնը, հայրենիքին մէջ չէ որ կը հիմնուի, այլ Սէնի ափերուն վրայ, իբրեւ հետեւանք այն դժբախտ դէպքերուն, որոնք ծանօթ են ձեզի։ Ու ինչպէս այդ դժբախտ պարագաներուն բերումով է, որ կը հիմնուի ժողովրդային համալսարանը։ Եթէ ունինք սերունդ մը, որ կը գտնուի իր փոքր տարիքին մէջ, ծարաւ՝ ուսումի, ունինք նաեւ չափահաս սերունդ մը, տարիքոտ բազմութիւն մը, որ զրկուած է ուսման բարիքներէն։ Այդ դասակարգին համար հիմնուած է այս համալսարանը։ Յարդ-գող, *երիտասարդ գրողներու Միութիւնը, յղանալով Ժողովրդային Համալսարանին ծրագիրը, դիմած էր մշակութային միութիւններուն նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան։ Շուտով* Յարդ-գող *շուրջ բոլորուեցան Սանասարեան Սանուց, Զափահաս Որբերու, Հայրենակցական և Բժշկական Միութիւնները։ Կազմուեցաւ մասնաւոր վարչութիւն մը որ ծրագիրը հասցուց իրականութեան։ Պարտք կը սեպեմ յայտարարել թէ այս համալսարանը ո և է կապ ու յարաբերութիւն չունի Սանասարեան կտակին հետ։ Համալսարանը անուանուած է Սանասարեան անունը՝ յաւերժացնելու համար այդ ազնիւ Հայուն անունը, ինչպէս կը բաղձար Սանասարեան Սանուց Միութիւնը, որ նիւթական մեծ բաժինով մը կը մասնակցի ծախքերուն։ Ուսուցիչները մասնագէտներ են, կը կազմեն սքանչելի խումբ մը։ Ժողովուրդին կը մնայ կը հետաքրքրութիւնով քաջալերել հաստատութիւնը։ Ու իբրեւ մաղթանք, ըսենք Սանասարեանի սիրական խօսքը. «Զգոյշ ձեռաց մերոց ուղիղ արա ի մեզ տէր, զգործս ձեռաց մերոց յաջողեա մեզ»։*

Յետոյ ժողովրդ. Համալսարանի վարչութեան կողմէ պարզուեցան նպատակը եւ դասախօսութեանց նիւթերը։

Խօսք տրուեցաւ Պ. Լ. Բաշալեանի, որ պատմելէ յետոյ Պարսիկ խանի մը խօսքերը, աւելցուց.

— Ինչպէս՝ խանը կ՚ըսէր ազգակից երիտասարդութեան թէ երբեք Աստուած զրաշմած երկրի մէկ հողամասին վրայ «Պարսկաստան» անկորնչելի նուն մը, ես ալ կ՚ըսեմ ձեզի երիտասարդնե՛ր, թէ երբեք խանձնամական միջոցով մը

[illegible]

...ութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն, տոմարակալութիւն, ...ագ. տնտեսութիւն։ Ուսուցիչները են Պ. Պ. փրոֆ. Ադոնց, Ս. Վրացեան, Ա. Խոնդկարեան, ...ուիթ-բէկ, Տէրպէտէրեան, ևն.

ԹՈՒՐՔ ՁԵՂԾԱՐԱՐՆԵՐԸ

Անցած շաբաթ գրեցինք թէ Ընկիւրիի Ազգային Մեծ ժողովի գանձապահ Հաճի Մէհմէտ պէյ կարեւոր գումարներ շորթած է մասնակցութեամբ նախորդ նստաշրջանի վարչական յանձնաժողովի տնօրէն Ալի Րիզա պէյի (Ճէպէլը Պէրէքէթի երեսփոխան)։ Այս մասին Թուրք թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն.—

Քննիչ յանձնաժողովի նախագահ Մազհար Միւֆիտ պէյ այս առթիւ կարդաց իր տեղեկագիրը, որ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ.— Քննութիւնը ցոյց տուաւ թէ Ազգ. Մեծ ժողովի սնտուկը 1 միլիոն 900 հազար ոսկիի հասոյթ եւ 798,800 ոսկի ծախք ունեցած է։ Այս երկու գումարներու տարբերութենէն գոյացած գումարին 20 հազար ոսկին «Իշ» դրամատան մօտ կը գտնուի. աւելի գատ սնտուկին մէջ կայ 793133 ոսկի արժէքով մուրհակներ, որոնց մէկ մասը կարելի չէ ոչ եւ է ձեւով օգտագործել։

Դրամատան մօտ գտնուած գումարն ու մուրհակները երբ գումարենք, կը տեսնենք որ սնտուկը 102816 ոսկի բաց մը ունի։

Գանձապահը յայտարարեց թէ մուրհակով 22.600 ոսկի տուած է Ճէպէլը Պէրէքէթի երեսփոխան Ալիի փաշայի. այս մուրհակները սակայն Ալիի փաշայի տուած է զանազան մարդոց, որոնք փախստութիւն ըրած են իրեն։ Կ'երեւի թէ գանձապահը այդ մուրհակներուն արժէքը վճարելով խրացուցեր էր մուրհակները, որոնք առեւտրական բնոյթ ունին եւ կապ չունին Ազգ. Մեծ ժողովի սնտուկին հետ։

Գանձապահը աւելի գատ կալուածական խնդրի մը առթիւ 4000 ոսկի տուած է Վասըֆ պէյի։ Իլյաս Սամի պէյ եւս 4000 ոսկիի փոխարէն գանձապահին ծախեր է իր տունն ու ինքնաշարժը։

Աւելի գատ 15 հազար ոսկի տրուած է հաշուակալական դիւանի քննիչներէն Էմին պէյի. միւս կողմէ հանրապետական նախագահի պաշտօնեաներուն 3740, իսկ հաշուակալութեան դիւանի պաշտօնեաներուն 18,007 ոսկի կանխավճար տրուած է։

Հաստատուած է նաեւ որ այս ապօրէն գործերէն գատ, գանձապահը խրացուցած է Օդանաւային ընկերութեան համար գանձուած 7400, անկախութեան շքանշանի համար գանձուած 1200 ոսկին։

Վասըֆ պէյ խօսք առնելով ցաւ յայտնեց է որ իր անունը տեղեկագրին մէջ անցած է, քանի որ ինք գանձապահէն հազար ոսկի ստացած է՝ իր ծախած կալուածին փոխարէն։

Մուսա Քեազիմ պէյ ընդմիջելով ըսաւ.— Ասիկա խայտառակութիւն է. գանձապահը 102 հազար ոսկի առեր գացեր է եւ մարդ լուր չունի, մարդը տոկոսով դրամ տուեր է ասոր անոր եւ մեծ օգուտներ ապահովեր է։ Ի՞նչ իրաւունքով 10 տարուան թոշակը մէկ անգամէն կանխիկ կը վճարուի։

Հայտար Րիւշտի պէյ բուռն լեզուով մը քննադատեց գանձապահ Ալի Րիզա պէյը։ Հագգը Թարիգ պէյ պահանջեց որ խիստ քննութիւն մը բացուի եւ Ազգ. Մեծ ժողովի շէնքին եւ կարասիներուն համար եղած ծախքերն ալ մանրամասն կերպով քննուին։

Լ. Գրիգորեան, Մ. Նալթանեան և ուրիշներ։ Առաջիկային պիտի ընդարձակուի ծրագիրը եւ պիտի աւելցուին նոր դասեր, նոր ուսուցիչներ։ Այս շաբթու պիտի հրատարակուի դասացուցակը։
Ն.

ԴԻՒԱՆԷ ԴԻՒԱՆ

Թէ կարմիր դրախտին կարմիր հրեշտակները ի՞նչ կ'ընեն կ'ըլլան, ինչպէ՞ս ժամանակ կ'անցընեն, պաշտօնական բերան մը, Ստալին, կը յայտարարէ («Իզվէստիա», 11 դեկտ.).—

Թէ մինչեւ ո՛ւր հասած է վարչական գործերու մէջ դիւաններու հիւանդութիւնը, թուղթ մրտելը, «դրախտ»ը, դատելու համար կը բաւէ յիշել պատմութիւնը անգամատեալ զինուորի մը, Օվէչկինին, որ «եօթը տարի» սպասած է ապսպրած գործիքը ստանալու համար։ Դիւանը դիւանին վրայ դիզուած է, եւ բոլորը նոյն աշխատանքն է, որ կը կրկնեն։

Ճամբաներու եւ հաղորդակցութեանց գործավարութեան մէջ, մէկ տարուան ընթացքին, սպառած են 420,000 փութ (7000 թօնօ) թուղթ, այսինքն Ռուսիոյ թուղթի արտադրութեան քառորդը։ Առեւտրական գործավարութեան կողմէ, կաշիներու մասին պատրաստուած տեղեկագիր մը կը կազմէր հսկայ գիրք մը, 27.000 հարցումներով։ Ուկրայնիոյ մէջ պարզ գիւղատնտես մը 20,000 հարցումէ 160 էջնոց տեղեկագիր մըն էր պատրաստեր։

Օրջոնիկիձէ կը պատմէ թէ արտասահմանէն ապսպրած իր ժամացոյցը պտըտեր է 142 դիւան։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԵՑԻՆ ՕՏԵՍԱՅԻ ԻՏԱԼ. ՓՈԽ-ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ

Խորհրդային Միութեան արտաքին գործավարութեան ներկայացուցիչը Մոսկուայի իտալական դեսպան Չէրութթիի մօտ երթալով՝ կառավարութեան ցաւակցութիւնը յայտնեց Օտեսայի իտալական փոխ-հիւպատոս Ֆրանչիսքօ Բացցիոյի սպանութեան համար։

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, փոխ-հիւպատոսի սպանիչները են 12-16 տարեկան պատանի «սրիկաներ», որոնք մութ փողոցի մը մէջ քարերով յարձակեցան անոր վրայ, գլուխը ջախջախեցին եւ յետոյ վրայէն կողոպտեցին 40000 Ֆրանք, ինչպէս նաեւ ժամացոյցը, զոր նաքէն գտաւ ոստիկանութիւնը։

Անապաստան 900 տղաներ եւ 20 չափահաս ոճրագործներ ձերբակալուեցան ոստիկանութեան կողմէ, որ անոնց մէջէն կը յուսայ գտնել փոխ-հիւպատոսին սպանիչը։

Իտալիոյ ներկայացուցիչը թէեւ վրան ատրճանակ ունէր, սակայն յարձակումի պահուն առիթ չունեցաւ զայն գործածելու։

ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՔԱՐՈԶԻ ՀԱՄԱՐ

La Russie Opprimée կը գրէ (24 դեկտ.).—

Ամէն մարդ գիտէ թէ պոլշեւիկները արտասահմանի մէջ ուժգին կոմունիստական պայքար մը կը մղեն։ Ռուս կոմունիստ կուսակցութեան նիւթական օժանդակութեամբ, գրքոյկներ ու թերթեր կը հրատարակուին անընդհատ։ Ֆրանսայի մէջ, գիրքի շուկան ողողուած է ռուսերէնէ թարգմանուած անթիւ անհամար գիրքերով, որոնք կ'ուսումնասիրեն տեսական ու գործնական հարցեր։

«Իւմանիթէ»ի հրատարակութիւններէն զատ, գոյութիւն ունի նաեւ հրատարակչական ուրիշ տուն մը, որ կատաղօրէն կ'աշխատի։ Այդ տունը կը կոչուի «Պրոպագանդի համար հրատարակութեանց գրասենեակ»։ Այս հրատարակչական գրասենեակէն ելած են սովետական հեղինակներու բազմաթիւ գիրքեր, այսպէս, Լէնին, Տրոցկի, Բուխարին, Ռադէկ, Ստալին, Վարգա, Զինովիեւ, Կագանովիչ, Պեատնիցկի, Վիկտորին, Արսկի, Շլեապնիկով, Բիւխովսկի, Լէվինսկի, Միլիուտին, Օտոշկին, Կապլուն, Վանին, Պոպով, Տիխոմիրով, Ռեազանով, Ռակովսկի, Վոլին, Մոլոտով, Նաբոլսւսկի, եւլն.։

Բոլոր այս հեղինակներուն կողմէ պատրաստուած գիրքերը, որոնք կոչուած են քարոզչութեան, կուտան Ռուսիոյ մասին այնպիսի տեղեկութիւններ, որոնց վաւերականութիւնը ճշդել դժուար է արտասահմանի ընթերցողին համար այս պատճառով գիրքին է խօսիլ պայն։ Եւ հրատարակութիւնները կը շարունակուին, թելլու համար գանկերը, ի գին անսրեւակայելի մեծութեամբ գումարներու։ Եւ խորհիլ, որ Լունաչարսկի կը գանգատի թէ դրամ չկայ Ռուսիոյ մշակութային գործերուն համար, մինչ անդին միլիոնները չափ չունին քարոզութեան համար։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Վարչութենէն ստացանք պաշտօնական ազդ մը, որուն գլխաւոր կէտերը կուտանք ստորեւ.—

Վերջերս թերթերու միջոցաւ կարգ մը մարզական միութիւններ իրենք զիրենք Հ. Մ. Ը. Մ. կը յայտարարեն։ Այս մասին, շատ մը անդամներէ հասած գանգատներուն առթիւ, վարչութիւնս կուզայ պատասխանել, որ Հ. Մ. Մ.ը եւ ոչ ալ ուրիշ մարզական կազմակերպութիւններ, բացարձակապէս իրաւունք չունին Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունը գործածելու, մինչեւ որ անոնք տեսականապէս չգործադրեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի կանոնագիր-ծրագիրը։

Շրջ. Պատգ. ժողովը թէեւ սկզբունքով ընդունած էր անոնց միացումը, բայց Շրջ. վարչութիւնն էր որ պիտի հսկէր, Հ. Մ. Ը. Մ.ի կանոնագրին գործադրութեանը վրայ եւ լրացնել կարգ մը խիստ կարեւոր ձեւակերպութիւններ։ Այսօր Շրջ. վարչութեան կազմալուծումով ինքնին այդ խնդիրները առկախ կը մնան, եւ նոնթականները ստիպուած են իրենց նախկին անունները միայն գործածել, մինչեւ վերին նոր մարմինի մը ստեղծումը։

Կը լսենք որ Շրջ. վարչութեան կարգ մը անդամներ, վերջերս ճիգ կ'ընեն գործելու եւ իրենք զիրենք Շրջ. վարչութիւն յայտարարելու։ Ներկայիս կուզանք յայտարարել թէ այսքան ատենուան անգործութենէն յետոյ, անոնք այլ եւս կորսնցուցած են իրենց այդ իրաւունքը։

Գալով Փարիզի շրջանի կազմակերպութեան ըստ ներկայացուցչական ժողովին տուած իրաւասութեան, Փարիզի վարչութիւնը այդ ուղղութեամբ իր աշխատանքները լրացնելու մօտ ըլլալով, մօտաւոր ժամանակի մէջ պիտի յայտարարուի Պատգ. ժողովին վայրն ու թուականը։
(Կնիք)

ԽԵՆԹԸ.— Խենթ մը, Ժան, նստեր էր Սէվրի ճեպընթացը։ Երբ ճեպընթացը Կըլմէրի փապուղին մտաւ, Ժան, յանկարծ ուզեց անձնասպան ըլլալ, ցատկելով դուրս։ Կոտրեց ապակիները, բայց ծանրապէս վիրաւորուելով, ինկաւ նստարաններուն վրայ։ Օգնութեան հասան եւ փոխադրեցին հիւանդանոց, ուր մեռաւ շուտով։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՃԻՐ.— Մուլինօ, կինը եւ զաւկին հետ, գիշեր ատեն ինքնաշարժով տուն կը դառնար։ Մոնթրիի ճամբէն արագօրէն անցած ատեն, տեսաւ որ ծառի հսկայ կոճղ մը ձգուած է ճամբուն լայնքին։ Մուլինօ կեցուց կառքը, վար իջաւ եւ ինքզինքը գտաւ անծանօթի մը առջեւ։ Աւազակը գլուխը ծածկած էր վզնոցով մը եւ երեսը կոցուած էր թաշկինակով մը։— Քաշ կղ. պոռաց աւազակը, հրացանը ուղղելով։

Մուլինօ երկնցուց դրամը, սակայն աւազակը հրամայեց որ գետին ձգէ զայն։ Ու երբ կը ծռէր գետնէն վերցնելու համար, Մուլինօ նետուեցաւ վրան, յափշտակեց հրացանը, նշան առաւ եւ կրակեց։ Աւազակը ճիշտ ատենին փողին զարկաւ եւ գնդակը վրիպեցաւ։ Ցետոյ երկու մարդիկը փաթթուեցան իրարու, թաւալեցան ճամբուն եզերքը. փոսի մը մէջ։ Կինին պահուն հրացանը դարձեալ որոտաց։ Աւազակը փախաւ։ Մուլինօ, հրացանը ձեռքին, քանի մը քայլ առաւ, սակայն թաւալեցաւ ինկաւ գետին։ Մեռած էր։ Աւազակը մօտեցաւ դարձեալ, առաւ հրացանը եւ մեկնեցաւ։ Կինն ու զաւակը սարսափով կը դիտէին այս տեսարանը։ Առաւօտուն ոստիկանները հասան, փնտռտուքի սկսան եւ դիակը վերցուցին։

ԾԵՐՈՒԿԻՆ ԳՈՒԹԸ ԿԱՄ ՍԷՐԸ.— Բոպոշ, Ուէնսի մէջ, առտուն կանուխ գործի գնաց։ Ճամբան, անծանօթ մը շիշով արջասպ (զաճ եաղը) թափեց աչքերուն վրայ։ Բոպոշ անտանելի ցաւերու մէջ, կուրացած, գետին ինկաւ։ Ոստիկանները փոխադրեցին զայն հիւանդանոց։ Ոստիկանութեան կատարած քննութեամբ, երեւան հանուեցաւ անծանօթը, Լոպրի, 60 տարեկան ծերունի մը, որ յայտարարեց թէ վրէժ լուծած էր, որովհետեւ Բոպոշ շատ կը չարչարէր տիկին Բոպոշը։

ՆՈՐ ՓԵՍԱՆ.— Արթիւր, երիտասարդ մը, որ կը բնակի Ամիէնի մօտ գիւղ մը, խելքին փչեց և ուզեց ամուսնանալ։ Հարսնիք բացաւ։ Կիրակի առտու հարսին թևն ինկաւ, եկեղեցի գնաց։ Պսակէն յետոյ, վերադարձին, երբ հարսն ու փեսան թեթեւի կ'անցնէին կամուրջէն, փեսան Արթիւր, ձգեց կնոջ թեւը.

— Հետս երջանիկ չես կըրնար ըլլալ դուն. աւելի լաւ է որ մեռնիմ, ըսաւ և կամուրջէն ցատկեց գետին մէջ։

Դիակն իսկ չգտան փեսային։

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ա.

Չէին կրցած հասկնալ թէ ի՛նչ կրնար պատահած ըլլալ։ Իրենց քով. ջահակալին վրայ կեցած էր նախորդ գիշերուան ըմպելին։ Թմրեցուցիչ մը լեցուած էր այդ ըմպելիին մէջ։ Դեռ քունը գլուխը, Նատէժտա փոխեց սենեակները։ Աննկարագրելի տակնուվրայութիւն մը կը տիրէր հոն. գզրոցները քաշուած. դարակները պարպուած, թուղթերը խառնիխուռն ձգուած գորգերուն վրայ. նոյնիսկ մահճը տակնուվրայ եղած էր։

Փութով կանչուած ըլլալով՝ հասայ Պօլոնին։ Նատէժտա ըսաւ ինծի.

— Ոչինչ տարուած է. ծանօթ «անոնց» գործերը եղանակին...

Վէրակի՛ն։ Ինչպէ՞ս կրցած են թմրեցուցիչ լեցնել ըմպելիին մէջ։ Ոչ ոք եկած էր։ Սպասուհին, առանձին սպասարկութիւն կ'ընէր, ու ան վեր էր ամէն կասկածէ։

Ի զուր մտածեցինք։

— Ոստիկանութեան լուր չպիտի տամ, որոշեց Նատէժտա, անոնք կարծած ըլլալու են որ հայրս հոս փաստաթուղթեր ձգած է, բայց հասկցանք հիմա. ըսել է որ Վերակինը մեռած չէ...

Ու աւելցուց, տարուած իր ինքնապաշտպանութեան բնազդներով.

— Հայրս ինքն ալ շատ հաւանօրէն ողջ է...։ Այս բոլորը ցոյց կուտայ որ պայքարը չէ վերջացած. ո՛չ, պայքարը կը փոխուի աշխարհի ոեւէ մէկ անկիւնը։

Իրեն խորհուրդ տուի ժամանակի մը համար ձգել Պօլոնի տունը, որ իրապէս շատ ամայի էր, անտառներուն մէկ եզերքը։

Անիկա մերժեց։

— Ո՛չ. այս գիշեր Վէրակինի մարդիկը եկան, վաղը հայրս կրնայ գալ... իմ տեղս հոս մնալ է։

Ամիսներ ու ամիսներ իրարու յաջորդեցին. առանց լուսաբանելու անբացատրելի պատահարը։ Ու փոքրիկ տունը ինկաւ դարձեալ լռութեան մէջ։

Նատէժտան, իր սլաւական միստիքականութեամբ, կը սպասէր միշտ։ Ի՞նչ բանի։ Չէր կրնար որոշել։

— Պայքարը տեղի կ'ունենայ աշխարհի մէկ անկիւնը. կը կրկնէր ան, երազատեսի մը նման. թերեւս հայրս այս մարդոց մօտ գերի բռնուած է։

Ու ծերունի սպասուհին կը հեծեծէր գնորակոծի մը երեւոյթով եւ որուն խեղճ գլուխը չէր կրնար հասկնալ այսքան փորձանքին իմաստը։

— Ճակատագի՛ր, ճակատագի՛ր...։

Ինքզինքս կը հարցնէի թէ, արդեօք այս երկու կիները հասարակ գողութեան մը զոհերը չէի՞ն, եւ հետզհետէ աւելի կը փախնայի այս ամայի անկիւնին մէջ անոնց առանձնութենէն։

Իրիկուն մը, երբ կը պատրաստուէի մեկնելու, սպասուհին ինծի ըսաւ թէ օտարական երիտասարդ մը կը պնդէր անպատճառ ներս ընդունուելու համար։

— Ռուսական շեշտ ունի, ըսաւ ան։

Արագ գացի։ Եւ դուռը բացուելով՝ յուզումէս տեղս գամուած մնացի։

— Բորիս Սուխի՛մ, դո՞ւք։

— Այո՛ ես, մրմնջեց ան, ըստ ռուսական սովորութեան։

Ո՞ր դժոխքէն կ'ելլէր։ Գրեթէ կաշի-ոսկոր մնացած, կորաքամակ, ցնորական աչքերով, սկսաւ պատմել, պատմել... ա՛խ, մեր ժամանակի արիւնոտ երազը։

— Հապա իշխա՞նը, հարցուցի։

— Ա՛խ, ո՞ւր է ան... թաղուած բանտի մը նկուղներո՞ւն մէջ, Նեվայի հոսանքներէ՞ն տարուած թէ ոչ Ասիոյ ճամբաներուն վրայ թափառական։

— Նատէժտայի հեռաձայն ըրէ՞մ։

Զիս բռնեց։

— Ոչ տակաւին։

Զարմացայ։

— Պէտք է Լոնտոն վերադառնամ, եկայ ձեզմէ խնդրելու որ Նատէժտան պատրաստէք։

— Ան ալ ձեզի կը սպասէր, իշխանին եւ ձեզի. վստահ եմ որ ան պիտի կրնայ ձեզ յանկարծ տեսնելու յուզման դիմանալ։

Պատմեցի գողութեան դէպքը։

— Գիտեմ, պատասխանեց։

— Ինչպէ՞ս, գիտէք արդէն։

Բորիս ինծի ըսաւ թէ, Լոնտոն հասածին պէս գացած գտած էր «Ինթէլիճընս»ի պետը, Սըր Ուիլեըմսըն Թայթը, որ պատերազմի միջոցին գործակցած է իշխան Վոլֆի եւ «Օխրանա»յի։

— Շուտով կը բացատրեմ ձեզի. Մարսէ՛լ, թէ ինչ բանի մէջ կը կայանար իմ առաքելութիւնս Սըր Ուիլեըմսընի մօտ. այս յուզիչ այցելութեան վերջաւորութեան՝ անիկա ինծի առաջարկեց.— «Կը մտնէ՞ք «Ինթէլիճընս»ի մեր շարքերուն մէջ»։

Պատասխանեցի.— «Պիտի կըրնայի՞ ձեզի օգտակար ըլլալ»։ Սըր Ուիլեըմսըն մարդ մըն է որ խօսքերու շատ կարեւորութիւն չիտար. անիկա պնդեց.— «Դուք տառապած էք, կ'ուզէք ձեր նշանածին հօրը յիշատակին վրէժը լուծել, փորձառութեան չափ կարեւորութիւն ունի ասիկա, եւ դուք զինուած էք ճշգրիտ տեղեկութիւններով, Բորի՛ս Սուխիմ»։ Դարձեալ ըսաւ ինծի.— Պատերազմը վերջացած է. գաղտնի ոստիկանութեան մէջ շահեցանք առաջին խաղը, բայց բուն խաղը նոր կը սկսի, խնդիրը կը դառնայ մեր քաղաքակրթութեան փրկութեան շուրջ»։ Այն ատեն, Մարսէ՛լ, ընդունեցի Սըր Ուիլեըմսընի ինծի առաջարկած դժուարին դերը։

(Շար.)

տիկանական ատրճանակներու կը պատկանին: Ասկէ զատ ոչ մէկ վկայ ըսաւ թէ ամբաստանեալները զէնք արձակած են: Միայն ոստիկանական պաշտօնատար Զէքի պէյ յայտարարեց թէ Հասան Բէճայիի ձեռքէն ատրճանակ մը գրաւած է: Մասնագէտներու տեղեկագիրը կը հաստատէ սակայն թէ Զէքի պէյի ակնարկած զէնքը երբեք գործածուած չէ:

«Կատարուած մանրակրկիտ քննութեան ընթացքին թէեւ կարելի չէ եղած բուն ոճրագործները երեւան հանել, սակայն հաստատուած է որ մեռնող ոստիկանները իրենց ընկերներուն կողմէ սպաննուած են: Այս առթիւ կարելիութիւն՝ չէ տեսնուած ոստիկաններուն դէմ դատական հետապնդում կատարելու, նկատելով որ սպանութիւնը արկածի հետեւանքով տեղի ունեցած է: Կը պահանջեմ որ սպանութեան գործին առթիւ անպարտութեան վճիռ տրուի Մուրատի, Վահանի եւ Հասան Բէճայիի մասին, նկատելով որ հաստատուած է անոնց զէնք չարձակելը: Գալով Նիզամէտտին էֆէնտիի, անիկա շփման մէջ մտած եւ տինամիթ հայթայթած է հրոսախումբին, հակառակ անոր որ պաշտօնական համազգեստ կը կրէր: Կը պահանջեմ որ պատժուի, իբր անդամ հրոսախումբին».

Ընդհանուր դատախազի պահանջմնագիրին ընթերցումէն յետոյ, լսուեցան ամբաստանեալները եւ դատական մարմինը ճիշդ մէկ ժամ խորհրդակցելէ յետոյ հաղորդեց իր վճիռը, որու համաձայն, Վահան եւ Հասան Բէճայի մէկ տարուան, Մուրատ վեց ամսուան, Նազմի էֆէնտի մէկ ամիս բանտարկութեան կը դատապարտուին:

Ընդդիմադիրներու գաղտնի շրջաբերականը

Լենինկրատի, Մոսկուայի եւ գաւառի կարգ մը քաղաքներուն մէջ ներկայիս շրջաբերութեան հանուած է գաղտնի յայտարարութիւն մը, որուն մէջ ամփոփուած են ընդդիմադիրներու պահանջները: Ասոնք են.

Ազատութիւն՝ խօսքի, մամուլի, հաւաքոյթի, ընկերակցութեան եւ կրօնքի.

Անձեռնմխելիութիւն անձի.

Ջնջում մահապատիժի.

Ջնջում կէփէուի եւ սարսափի բոլոր կազմակերպութեանց.

Ընդհանուր ներում՝ բոլոր քաղաքական բանտարկեալներուն եւ դատապարտեալներուն.

Ջնջում համայնավար կուսակցութեան եւ կոմինտէրնի անդամներուն տրուած բոլոր առանձնաշնորհներուն:

Վերահաստատում Գործակցականներու ազատ գործունէութեան.

Բացարձակ ազատութիւն Խորհուրդներու ընտրութեան համար, քուէի հաւասար իրաւունք՝ գիւղացիներուն, բանւորներուն, պաշտօնեաներուն եւ գործազուրկներուն:

Լենինի անտիպ մէկ հրամանագիրը

Փրավտա իր Յունուար 1ի թիւին մէջ կը հրատարակէ Լենինի մէկ հրամանագիրը, որ թէեւ գրուած 1918 փետր. 21ին, մինչեւ հիմա չէր հրատարակուած՝ անծանօթ պատճառներով: Ահա այդ հրամանագիրը.—

Որպէսզի ժողովրդային գործավարներու խորհուրդին որոշումները բացարձակապէս եւ արագօրէն գործադրուին, կը հրամայուի որ.

1. Իւրաքանչիւր բանւոր, իր ութժամեայ աշխատանքը վերջացնելէ յետոյ, պարտաւոր է օրական երեք ժամ ալ աշխատիլ պատերազմի կամ պետական վարչութեան պահանջներուն համար.

2. Բարեկեցիկ դասակարգի պատկանող ամէն անհատ — որ ամիսը 500 րուբլի կը շահի կամ 1500 րուբլի դրամագլուխ ունի — անմիջապէս պէտք է ստանայ բանւորական անձնագիր մը, եւ ամէն օր անոր մէջ արձանագրել պէտք է տալ թէ կատարա՞ծ է իր զինուորական կամ վարչական աշխատանքը: Այս անձնագիրները բարեկեցիկներուն պիտի ծախուին 50 րուբլիի.

3. Բանւոր դասակարգին չպատկանող ոչ-բարեկեցիկ անհատներն ալ ստիպուած են ունենալ բանւորական անձնագիր մը, որ իրենց պիտի ծախուի մէկ րուբլիի փոխարէն: Անոնք որ անձնագիր չունին, կամ սխալ արձանագրութիւն րնել կուտան անոր վրայ, զինուորական օրէնքներու կ՚ենթարկուին:

4. Բոլոր անոնք, որ զէնք ունին, տեղական Սովետէն նոր արտօնութիւն պէտք է ստանան:

Այս հրամանագրին անսաստողները հրացանազարկ պիտի ըլլան՝ ինչպէս արմտիքի վրայ շահադիտութիւն ընողները:

Սով Չինաստանի մէջ

«Մորնինկ Փոսթ»ի Փէքինի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Շանթունկի մէջ աւելի քան երկու միլիոն հոգի անօթութենէ կը մեռնին: Արջառը կը ծախուի ոչինչ գիներով, որովհետեւ չոր խոտ չկայ եւ միւս կողմէ կը վախցուի որ անկանոն զինուորները գրաւեն զանոնք: 1927ի ընթացքին 500,000 գիւղացիներ գաղթած են Մանչուրիա եւ կը սպասուի որ նոյնքան ալ գաղթեն յառաջիկայ գարնան: Այս արտագաղթին պատճառաւ կառախումբերը միշտ խճողուած են եւ համաճարակէ կը վախցուի:

Փէքինէն 90 քիլոմեդր հարաւ Ճոշով քաղաքը, 79 օրուան պաշարումէ մը վերջ անձնատուր եղաւ: Հրամանատարը յայտարարեց թէ անձնատուր եղաւ՝ ժողովուրդը աւելորդ տառապանքներէ փրկելու համար:

Պահակազօրքը քաղաքէն դուրս ելաւ զինուորական պատիւներով: Փէքինի կառավարութիւնը 250,000 տոլարի զանազան հատուցումներ պիտի ընէ՝ Շանթունկի զինուորներուն կողմէ քաղաքի բնակչութենէն գրաւուած առարկաներու համար: Պահակազօրքը այլ եւս չպիտի մասնակցի քաղաքացիական կռիւներուն, այլ պիտի վերակազմուի կառավարութեան կողմէ՝ կռուելու համար օտար արշաւանքներու դէմ:

215,000 գերիներ ազատագրուած

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Յունուար 1էն սկսեալ անգլիական գաղթավայր Սիէրրա-Լէոնէի 215.000 գերիները ազատագրուած են: Գաղթային նախարարի պահանջումներուն վրայ, անցեալ Սեպտեմբերին քուէարկուեցաւ հրամանագիր մը, որով գերութիւնը վերջնապէս պիտի ջնջուէր այնտեղ: Հրամանագիրը չի պնդեր որ գերիները անմիջապէս ազատ արձակուին, միայն իրաւունք կուտայ անոնց ամէն կապ խզել իրենց տէրերուն հետ:

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԿԱՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Ռուսահայ կանանց Միութիւնը կազմակերպում է Շաբաթ օր, Յունուարի 7ին իրա ընտանեկան երեկոյթը, իրա անդամների եւ հիւրերի համար, Rue de la Pompe թիւ 55ի դահլիճներում: Լինելու են պարեր եւ գեղարուեստական բաժին մասնակցութեամբ տիկին Լիախյայ Թումանովայի, Հայ Թատրոնի դերասանուհիներից տիկին Արմէնեանի եւ տիկին Աստղիկի, ու Պ. Պ. Տէր-Աբրահամովի, Յ. Խաչատրեանի եւ Թառիստ Աբգարի: Ջազ-բանդ՝ մասնակցութեամբ դաշնակահար Պ. Արմէն Մայիլովի: Սկիզբը ժամը 9ին, վերջը 1ին: Ջրի բիւֆէ: Մուտք 12 ֆրանք իւրաքանչիւր անձի:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ"

1928 ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ ԹԻՒԸ

Բովանդակութիւն.—*1. Խմբագրական: 2. Թուրքիոյ մարդահամարը,* Կ. Սասունի: *3. Խորհրդային քաոսը,* Աշոտ: *4. Ռուսանգլ. հակ. Պարսկաստանում,* Ա. Աբեղեան: *5. Բաղքենի ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Միջազգային Ընկերվարութիւնը,* Վ. Շուշանեան: *6. Թուրքիոյ շուրջ: 7. Մեր զոհերը: 8. Թղթակցութիւններ: 9. Բիւրօ-Թրքական պայքարը: Գին 2.50 ֆր.:*

Ի ՆՊԱՍՏ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԱՆՈՑԻՆ

հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղած են եւ ղրկուած ուղղակի կեսարիա Սմբատ վրդ. Սալպաշեանի (Ս. Կարապետ վանքի վանահայր) պանք Օթօմանի միջոցաւ.—

Պ. Պ. Կ. Զամպագճեան 500 ֆրանք, Յ. Գրնաճեան 100, Ս. եւ Մ. Պախտիարեան եւ մայրը 300, Ս. Սաղըրեան 150, Ն. Աղաբէկեան 100, Գ. Պախտիարեան 200, Օ. Թաշճեան 200, Վ. Բէշիշեան, Ա. Արապեան եւ Յ. Բէշիշեան 100ական, Ս. Թէլփէեան 200, Մ. Գալթաքճեան 100, Յ. Մէլիքշահ 50, Լ. Օտապաշեան 50, Վ. Իսպիրեան 500, Ի. Բէշիշեան եւ ընկերք եւ Գ. Գասապեան եղբ. 100ական, Յ. Հասըլճեան 150, Յ. Գազեան 50, Ոմն 100, Յ. Բէրէսթէճեան 500, Ոմն 200, Մ. Սերովբեան 50, Պ. Արսլանեան 200, Ոմն 50, Յ. Տէտէեան 50, Տոքթ. Փանոսեան 20, Ոմն 20, Ա. Երկանեան 25, Պ. Առաքելեան, Յ. Շամլեան եւ Գ. Ավանըզեան 100ական, Կ. Ինճիճեան 50, Մ. Բամպուգճեան 200, Յ. Պօղոսեան 50, Օր. Տ. Ըպըրըքճեան 50, Ս. Պէյլէրեան 40, Ե. Դանիէլեան 50, Տոքթ. Խ. Տամլամեան 200, Իյնէճեան 200, Ս. Օհանեան 50, Ա. Բէօրհաճեան (Եթովպիոյ գահաժառանգ-խնամալ իշխանին անձնական քարտուղար) 500, Եալընըզեան եղբարք 100, Յ. Սիրապեան 50, Մ. Դաւիթեան, Ա. Դաւիթեան, Ա. Գըզըլեան եւ Կ. Պալըզճեան 25ական, Հ. Պալեան 50: Ընդհ. գումար 6355 ֆրանք:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍԱԽՕՍ. ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Յունուար

ՎԱԼԱՆՍ, 5ին Դասախօսական ժողով, դասախօս՝ Ազգին:

6ին ընկերական ընդհանուր ժողով, Ազգին:

ԼԱՆՍԷՅ, 8ին Հրապարակային բանախօսութիւն եւ ընկերական ընդհ. ժողով, բանախօս՝ ընկ. Վ. Զուլլէրեան:

ԼԻՈՆ, 4ին, 5ին, 6ին, 7ին յաջորդական 4 մեծ դասախօսութիւններ. դասախօսներ՝ Տքթ. Աշոտ Գասպարեան եւ Մ. Գույումճեան. մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Ս. ՇԱՄՈՆ, վաղը՝ 4ին ժամը 8ին Ընկերական ընդհ. ժողով: Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Աղայեան:

5ին Ընկերա-համակրական Դասախօսական ժողով, կը խօսի ընկ. Աղայեան:

8ին Հրապարակային բանախօսութիւն, կը խօսին ընկերներ Աղայեան, Գույումճեան:

Ս. ԷԹԻԷՆ, 6ին Ընկերական ընդհ. ժողով:

7ին Ընկերա-համակրական ժողով:

ՏԷՍԻՆ, 7ին Ընկերական ընդհ. ժողով, Ազգին:

8ին առաւօտ՝ դասախօսական ժողով, Ազգին:

ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, 8ին կէսօրէ յետոյ դասախօս. ժողով, Ազգին:

ԿԱՐՏԱՆ 8ին Ընկեր ընդհ. ժողով. Ներկայ կ՚ըլլայ ընկեր Բենիկ:

ԾԱՆՕԹ.— Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ:

ԾՆՈՒՆԴԻ ՍԵՂԱՆ

Փարիզի Հայ տիկնանց միութիւնը ի պատիւ Հայ ուսանողներու կազմակերպած է ծնունդի աւանդական սեղան մը այս Ուրբաթ գիշեր ժամը ճիշդ 8.30ին 17, Rue Chateaubriand, Էթուալի սրահը: Գեղարուեստական բաժին: Կը հրաւիրուին հին եւ նոր ուսանողները եւ Ուս. միութեան համակիրները: Հրաւիրատոմսերու համար դիմել Օր. Ա. Թորոսեանի, 221 Rue de Tolbiac.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Գ. ԳԻԺԶԼԵԱՆԻ

ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

(ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ԴՐՕՇԱԿ»)

Գինն է 8 ֆր., Ամերիկա, Անգլիա եւ անգլ. գաղութները կէս տոլար:

Դիմել,— H. Kentouni, 36, Ave. Chevreul, Asnières (Seine).

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Լոյս տեսաւ մեր նոր գրացուցակը, որ ձրիօրէն կը ղրկու... զողին: Անոր մէջ տեսնել մեր նուէրները:

Արսէն Լիւբէն 18 ֆրանք, Մանօն Լէսքօ 15, Ռասբութին 15, ցիէլլա (Լամարթին) 8, Խաւար (Լ. Անտրիէվ) 12, Թափառա... ներ 15, Տք. Մոռոյի կղզին (Ուէլս) 12, Միրզա եւ Աննա 12, (Ժօրժ Սան) 10, Սիրոյ խորանին առջեւ 5, Սատանային զաւ... Քէօր օղլու 2.50, Թօփալ Օսման 5, Աբուլալա Մահարի 5, Քերթ... ներ (Դուրեան) 5, Միլիոն մը Հայերու ջարդը 18, Հայաստանի ...ները 15, Արարիչը գիտութեան առջեւ 7, Լուսանկարչութի... Աշուղ Ղարիպ 5, Երգարան 5, 6, 10 եւ 25, Երազահան 6 եւ 10 Ֆրանս. հայ. խօսակց. 6, 8 եւ 15, Արշին մալ ալան 4, Բարեկեն... անկուտինները 2, Մոլորեալ ճամբորդը 2, Շողոքորթը 5, Լը Պ... լիէ 2, Ժամագործ Մինաս 2, Բունի ամուսնութիւն 2, Ագահ ... ռականը 3, Գոյութեան պայքարը (տուամ հայ գաղթ. կեանքէ... կոյր երգչուհին 4, Սալօմէ 4, Օթէլլօ 10, Համլէթ 10, Տրիլբի 5, ...պէս նաեւ ամէն տեսակ գիրքեր:

ՆՈՒԷՐ.— 25 ֆր.է աւելի գիրք առնողին 5 ֆր.ի գիրք ... 50 ֆր.է աւելիին 10 ֆր.ի, իսկ 100 ֆր.է աւելիին համա... ֆր.ի գիրք: Ընտրեցէք նուէրցու գիրքերը մեր գրացուցակէն:

Դիմել՝ L. Mozian, 51 Bld. Auguste Blanqui, Paris (13e).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITION...

208bis, Rue Lafayette Paris (1...

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

4 JANVIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 536

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԵՆԴԸ ՔԱՐ ՄԸ ԳԼՈՐԵՑ...

Նորէն պղտոր լուրեր կը հասնին Յունաստանէն:

Քիչ անդին կը հրատարակենք մանրամասնութիւնները: Աթէնքի մեր թղթակիցն ալ առանձին գրած է այս մասին:

Աւելորդ է շեշտել այս նոր անակնկալին հետեւանքները, դատելով յունական մամուլի արտայայտութիւններէն: Մեզի ծանօթ չէ թէ քանի՛ հոգի դիմում կատարած են, խորհրդային հպատակութիւնը ընդունելու համար: Մեր թղթակիցը կ'ըսէ. «աննշան փոքրամասնութիւն մը»: Այս կարգի լուրերու մէջ, պէտք է թուանշաններով խօսիլ:

Ամէն պարագայի մէջ, մռայլ է պատկերը: Մռայլ՝ մանաւանդ անոր համար որ, ափ մը շշորթներու «ելոյթը» բաւական կը համարուի, ամբողջ ժողովուրդ մը անարգելու, մինչեւ անգամ անոր դէմ սպառնալիքներ տեղալու համար:

Շատ որոշ է յունական թերթերու լեզուն —Կորսուեցէք, ո՛ւր կ'ուզէք գացէք...:

Բոլորս ալ գիտենք որ, այդ մարդիկը խորհրդային հպատակ արձանագրուած ատեն իսկ, չեն կրնար իրենց ուզած ատենը Հայաստան կամ Կովկաս երթալ: Արդ, ինչո՞ւ այս յիմար քայլը, որ ոչ միայն առաւելութիւն մը չի տար խնդրարկուին, այլ և կը վտանգէ միւսներուն, ամբողջ յունահայ գանգուածին հանգիստը:

Մակեդոնիոյ իշխանութիւնը սկիզբէն ի վեր նախապաշարուած է հայ՝ գաղթականութեան մասին: Որոշ վերապահում մը կայ, որ ծնունդ կ'առնէ քաղաքական եւ տնտեսական հաշիւներէ: 1923—24ի տեղահանութենէն վերջն ալ, նախապաշարումները չանհետացան:

Մնաց որ, Մակեդոնիան և Թրակիան միշտ մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ են շրջանային, տեղական պատճառներով: Թէ իբրեւ սահմանամերձ շրջաններ եւ թէ իբրեւ բանւորական կեդրոն, այդ երկու նահանգները Յունաստանի ամէնէն զգայուն մասերը կը կազմեն:

Ուրեմն, մեր հայրենակիցները փուշի վրայ նստած են այնտեղ:

Միւս կողմէ, պատրուակներ ալ պակաս չեն: Սելանիկէն սկսելով, համայնավարական ցոյցերու ատեն, յաճախ կը լսուին հայ բախտախնդիրներու անուններ, պաշտօնական տեղեկագիրներու եւ թերթերու մէջ: Այս տարի Նոյ. 29 «տօն»ին առթիւ, հայերէն թռուցիկներ հրատարակուեցան, որոնք հրապարակէն հաւաքուեցան Մակեդոնիոյ նահանգապետին հրամանով, իսկ հեղինակները հետապնդման ենթարկուեցան: Այս առթիւ ալ, յունական թերթերը բուռն արտայայտութիւններ ունեցան:

Եւ ահաւասիկ նոր պատրուակը,— խորհրդային հպատակ դառնալու անմիտ ձեռնարկը, որ կուգայ իւղ լեցնել կրակին վրայ:

Եւ այս՝ ճիշտ այն պահուն, երբ յունական կառավարութիւնը, միշտ յիշեցնելով իր նեղութիւնները, կը շեշտէ հայ գաղթականները տեղափոխելու պահանջը, ծախքին հարիւրին 25ն ալ ստանձնելով...

Իբրեւ թագուպսակը այս բոլորին, խորհրդային թերթերուն մէջ կը կարդանք տեսակցութիւն մը, «Յունաստան կոմկուսի օրկան «Աշխատանք» թերթի» խմբագրին հետ, — հանրածանօթ բախտախնդիր մը, որ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրեր է, առանց կարմրելու կամ խղճահարելու.

— «Վերջին ազգային ընտրութիւններուն ժամանակ, յունաստանի գաղութին հարիւրին 75ը իր ձայնը տուաւ կոմունիստ կուսակցութեան»:

Ու վերջապէս, կայ նոր խնդիր մը, — հելլէնահպատակութեան եւ զինուորագրութեան օրէնքը:

Համաձայն կառավարական որոշման, յունահպատակ են այն հայ երիտասարդները, որոնք իրենց 22րդ տարիքը կը լրացնեն Յունաստանի մէջ, 1927 Դեկտ. 31ին: Ասոնք զօրակոչի ենթարկուած ատեն, միայն չորս ամիս զինուորութիւն պիտի ընեն:

Արդ, խուճապ մըն ալ այս կարգադրութենէն ծագած է: Շատեր տուն-տեղ կը ծախեն եւ ճամբայ կ'ելլեն դէպի հարաւային Ամերիկա: Դպրոցները կը պարպուին: Մնացողներն ալ ի հարկէ գէշ կ'ազդուին:

Ի՞նչ այլանդակ իրարանցում է այս: Եւ ինչո՞ւ զարմանալ որ յունական թերթերը ապերախտութեան խօսքեր կ'ընեն եւ ծովուն ճամբան կը ցուցնեն:

Ե՞րբ վերջ պիտի գտնէ ամէն բան մեր կողմը տաշելու սովորութիւնը, այն ալ օտար հողի վրայ:

Այս բոլոր իրողութիւնները ծանր պատասխանատուութեան մը կ'ենթարկեն Աթէնքի եւ Սելանիկի ազգ. իշխանութիւնները: Այլեւս անցած են թարթափումի շրջանները: Այդ իշխանութիւններուն կ'իյնայ վերահաս չարիքը կանխել յստակ, լուրջ և վճռական կեցուածքով մը: Անոնք որ խորհրդային հպատակութիւնը կը նախընտրեն, թո՛ղ ժամ առաջ իրենց բեռները կապեն եւ երթան խորհրդային արքայութիւն, թէ իրենց եւ թէ մնացողներուն բարիքին համար: Իսկ անոնք որ իրենց աչքերը դէպի հարաւ. Ամերիկա ուղղած են, քանի մը ամսուան զինուորութեան սարսափէն,— անպատճառ կորսնցուցած են իրենց հաւասարակշռութիւնը:

Ե՞րբ, վերջապէս, պիտի ըմբռնենք թէ հայրենի տունին մէջ անգամ, մարդիկ միայն իրաւունքներ չունին, այլեւ պարտականութիւններ:

Ո՞ր օրուան կը սպասենք, ապացուցանելու համար թէ՝ երբ խենդ մը կը փորձէ քար գլորել, մենք ալ բոլորովին անճար չենք:

Շ..

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀՊԱՏԱ՞Կ ԴԱՌՆԱԼ Կ'ՈՒԶԵՆ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԶԱՅՐՈՅԹՆ ՈՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐԸ

Յունաստանի վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տխուր տեղեկութիւնները: Աթէնքի մեր թղթակիցն ալ այս առթիւ ղրկած է թղթակցութիւն մը, զոր պիտի հրատարակենք վաղը:

Մակեդոնիա Նէա «Համայնավարամիտ Հայերը» խորագրով յօդուածի մը մէջ կը գրէ.

— «Մեր տեղեկութեանց համաձայն, Մակեդոնիա բնակող կարգ մը Հայեր կը ջանան խորհրդային հպատակութիւնը ընդունիլ:

«Ի պատասխան այս առթիւ եղած հարցումներուն, իշխանութիւնները յայտարարեցին թէ, իրենք, ոչ մէկ պարագայի տակ պիտի ճանչնան այս հպատակութիւնները, որովհետեւ նման բան մը, տառին ու ոգիին մէջ իսկ հակառակ է օրէնքին»:

«Էլէֆթէրօն Վիմա» (Աթէնք, դեկտ. 21)

— «Մակեդոնիոյ Հայերուն մէջ խորհրդային հպատակութիւն ընդունելու հոսանք կայ: Հելլէնական կառավարութիւնը այս տեսակ հպատակութիւն մը ճանչնալու երբեք տրամադիր չէ:»

«Էթնոս» (Աթէնք, դեկտ. 21).

— «Մակեդոնիոյ Հայերը պէտք է լաւ ըմբռնեն թէ պարտաւորութիւններ ունին Յունաստանի հանդէպ, որ զիրենք հիւրընկալեց, խնամեց, դժուարութիւններ կրեց իրենց համար, ճիշտ յոյն գաղթականներուն եղածին պէս:

«Հիւրընկալուողի մը գլխաւոր պարտականութիւններէն մէկն է յարգել իր հիւրընկալուած տան խաղաղութիւնը: Դժբախտաբար Սելանիկէն ստացուած լուրերուն համաձայն, Հայերը —ոչ ամէնքը անշուշտ— բայց Յունաստան բնակողներէն շատեր, զարմանալի հասկացողութիւն ունին իրենց տրուած հիւրընկալութեան հանդէպ: Անոնք կ'ուզեն ռուսական հպատակ ըլլալ... Կը հարցնենք այդ պարագային թէ ինչո՞ւ Կովկաս չեն մեկնիր, ուր Մոսկուայի կառավարութիւնը հայկական օջախ հաստատած է: Այս կերպով չպիտի ստիպեն Յունաստանը իրենց հանդէպ դժուար կացութեան մը առջեւ գտնուիլ, որովհետեւ անկասկած, չպիտի թոյլատրուի մեր հողին վրայ Սովետական գործակալներու բազմութիւն մը կազմել:»

Նէա Իմէրա «Ապերախտութեան փոխարինումը» խորագրով խմբագրականի մը մէջ դիտել կուտայ.—

— «Քանիցս շեշտած ենք հոս ապաստանող Հայերու ապերախտութիւնը Յունաստանի հանդէպ: Ներկայիս այս ապերախտութիւնը աւելի բուռն կերպով արտայայտուեցաւ: Հելլէնահպատակութիւնը ընդունելու դէմ այնքան դժուարութիւններ յարուցանելէ յետոյ, ներկայիս կ'ուզեն խմբովին խորհրդային հպատակութիւնը ընդունիլ: Այն բանը նախատինք մըն է հանդէպ Յունաստանի որ, զանոնք կերակրեց, խնամեց եւ զետեղեց, ինչպէս որ կը շարունակէ տակաւին հոգալ ու զետեղել: Հետեւաբար, շատ տրամաբանական պիտի ըլլար, եթէ Յունաստան գործադրէր նախապէս իր տուած որոշումը և Խ. Հայաստան կամ Ռուսիա ղրկէր Յունաստանի Հայերը որոնց թիւը 40,000ի կը հասնի: Բաւական յոյն գաղթականներ տակաւին անպատսպար կը մնան եւ մեզ պէտք են անոնց գրաւած գաղթակայանները եւ անոնց տրամադրուած գումարները:»

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Դրօշակի յունուարի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

— Ղարաբաղէն եւ Զանգեզուրէն երեք հայ երիտասարդներ յաջողած են մեծ դժուարութեամբ անցնիլ Պարսկաստան: Երիտասարդներէն Ս. որ անցած է Զանգեզուրէն, կը պատմէ թէ ինչպիսի սարսափի ենթարկուած է Զանգեզուրի հերոս ժողովուրդը: Երիտասարդ եւ մտաւորական ուժերը կամաց կամաց քշուեր, հեռացեր են օտար երկիրներ. իսկ մնացածներն ալ բանտարկուած կամ աքսորուած են դէպի Ռուսաստանի սառնամանիքները:

Երկրի տէրերը գիւղական այլասերած կոմքջիջներն են, որոնց խայտառակութեանց առջեւ ժողովուրդին մնացեր է մէկ միջոց —կամաց-կամաց հեռանալ իր սիրած լեռներէն եւ հայրենիքէն եւ բախտ փնտռել օտար երկինքի տակ, մանաւորապէս Պարսկաստան:

Ղարաբաղէն Թ. որ յաջողած է անցնիլ Վարանդայի շրջանէն, կը պատմէ թէ Նոյ. 4—5ին, Ղարաբաղի շարք մը շրջաններուն մէջ ցրուած են տպագիր թռուցիկներ, հետեւեալ նշանաբանով. «Ղարաբաղը Հայաստանին»: Թռուցիկներուն մէջ կան նշանակալից խօսքեր.— «Պատմական Ղարաբաղի հայ ժողովուրդը, որ դարերից ի վեր պայքար է մղել ազատ ապրելու եւ իր բախտը ընդմիշտ կապելու մայր Հայաստանի հետ, չի կարող հանգիստ սրտով դիտել, որ ռուսական դաժան զէնքի ուժով ստիպում են իրեն հպատակել եւ գլուխ ծռել Թուրք Ադրբէջանին, որի ղեկավարները եւ երկրին տէր տուղները փաստօրէն հանդիսանում են տաճիկ սպաները ու էմիսարները:»

«Կեցցէ՛ Ղարաբաղի ժողովուրդը, թո՛ղ կորչի Տաճկա-Ադրբէջանեան իշխանութիւնը: Ղարաբաղը Հայաստանին»:

Այս թռուցիկին հետեւանքով, տեղի ունեցած են բազմաթիւ ձերբակալութիւններ եւ խուզարկութիւններ: Ձերբակալուած են նաեւ Ղարաբաղցի շարք մը կոմունիստներ, որոնք մինչեւ հիմա բողոքած են Ղարաբաղը Ադրբէջանին կցուելուն դէմ: Փախստականը Աղդամի, Բարդայի եւ Ղարբանդի մէջ տեսած է տասնեակ թուրք սպաներ եւ զինուորներ: Ղարաբաղի մէջ որքան բարձր է թուրք ժողովուրդի տրամադրութիւնը, նոյնքան ընկճուած են Հայերը:

ՁԻՒՆՆ ՈՒ ՑՈՒՐՏԸ

Առջի օր առատ ձիւն տեղաց Փարիզի մէջ: Գաւառներու եւ Եւրոպայի զանազան շրջաններուն մէջ ալ խիստ ձմեռ մը կը տիրէ: Նոյնը նաեւ Ամերիկայի եւ Ճափոնի մէջ: Շիքակոյի մէջ ձիւնամրրիկէն 19 հոգի մեռան: Ճափոնի մէջ տեղ-տեղ երկու մեթր ձիւն եկած է: Սեւ ծովու մէջ իտալական ձկնորսանաւ մը ընկղմեցաւ, մէջը 23 ձկնորսներով Քոսթանցայի մօտ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պաշտպանութեան գծի կազմակերպութիւնը

Խորհրդային Միութեան պատերազմական գործավար Վորոշիլոֆ «Քաղաքական Բիւրօ»ի անդամ նշանակուելուն առթիւ խօսեցաւ կարեւոր ճառ մը՝ պատերազմի եւ ազգային տնտեսութեան մասին:

Ըսաւ թէ ազգային պաշտպանութեան իսկական պատրաստութիւնները սկսան անցեալ գարնան միայն: Այս մարզին մէջ գլխաւոր դերը կը պատկանի Աշխատանքի եւ Պաշտպանութեան Խորհուրդին, որ կանոնաւորաբար կը գումարուի «Սովնարկոմ»ի նախագահութեամբ եւ կը լուծէ երկրին պաշտպանութեան վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:

Զօրաշարժի ջոկատներ ստեղծուած են բոլոր ժողովրդային գործավարութեանց մէջ: Ժողովրդային տնտեսութեան գերագոյն խորհուրդին կից կազմուած է մասնաւոր մարմին մը՝ ճարտարարուեստը զօրաշարժի ենթարկելու համար:

Եւ սակայն աշխատանքները դեռ գոհացուցիչ կերպով չեն կատարուիր եւ ազդարարութիւններ եղան բազմաթիւ բարձրաստիճան վարիչներու, որոնք չէին գործադրած պաշտպանութեան վերաբերեալ զանազան գործեր: Կարգ մը պատասխանատու պաշտօնեաներ նոյնիսկ պատիժի ենթարկուեցան:

Վորոշիլոֆ մանրամասնութիւններ տուաւ ճարտարարուեստը զինուորական նպատակներու յատկացնելու ծրագրին մասին, մանաւանդ մետաղագործարաններու, քիմիական ճարտարարուեստի եւ օդանաւի մասին:

Վորոշիլոֆ աւելցուց թէ հաղորդակցութեան միջոցները գոհացուցիչ չեն, մասնաւորաբար սահմանագլուխի մօտակայ շրջաններուն մէջ: Դիտել տուաւ թէ ցարական վարչաձեւին ատեն ռազմագիտական նպատակներով զինուած 25.000 քիլոմեթր երկարութեամբ երկաթուղիներ անցան Լիթուանիոյ, Լեթոնիոյ, եւ Էսթոնիոյ մէջ, այնպէս որ այդ տեսակէտէն ազգային պաշտպանութիւնը պէտք է գրաւէ խորհրդային կառավարութեան ուշադրութիւնը:

Պոլշեւիկ նաւարանները չեն գործեր

«Իզվեստիա» կը գրէ թէ Խորհրդային Միութեան նաւային շինութեանց ծրագիրը կարելի չէ եղած իրագործել: 1927 տարուան ընթացքին 266 զանազան նաւեր պիտի շինուէին գետային նաւատորմին համար: Կեդրոնական կոմիտէն այս թիւը կէսի զեղչեց, իսկ նաւարանները յայտնած են թէ հազիւ քառորդը կրնան շինել: Հակառակ ասոր, որոշուած պայմանաժամին մէկ նաւ իսկ չէ յանձնուած:

Բոլոր շինութիւնները մէկ կամ երկու տարուան յապաղում պիտի կրեն, մինչ նախատեսուած ծախքերը 100ին 100 պիտի աւելնան:

Մուսոլինին ընդդէմ Մոսկուայի

«Տէյլի Էքսփրէս»ի Մոսկուայի թղթակիցը կը տեղեկանայ թէ իտալական կառավարութիւնը կը պատրաստուի բողոքի ուժգին ծանուցագիր մը ուղղել Օտեսայի իտալական փոխ հիւպատոս Քացցիոյի սպանութեան դէմ: Ֆաշիստ շրջանակներու մէջ այն համոզումը կը տիրէ թէ այս սպանութիւնը գործն է իտալացի համայնավարներու, որոնք Ռուսիա ապաստանած են:

Միւս կողմէ կը կարծուի թէ իտալական կառավարութիւնը Սովետներէն դժգոհելու ուրիշ պատճառներ ալ ունի. ասոնցմէ մէկն է ներման արժանանալը այն չորս ռուս նաւազներուն, որոնք անցած տարի եգիպտական նաւի մը մէջ սպաննեցին երկու իտալացի նաւապետներ: Բագուի իտալական երկու հիւպատոսներուն խորհրդաւոր անձնասպանութիւնը նոյնպէս մեծ զայրոյթ առաջ բերած է Հռոմի մէջ:

Իտալիա զէնք կուտայ Հունգարիոյ

Սէն-Գոթարի (Ստիրիա) աւստրեւհունգարական կայարանին մէջ, աւստրիական մաքսային պաշտօնեաները նկատեցին որ չորս վակոններ, որոնց պարունակութիւնը յայտարարուած էր իբրեւ մեքենայի կտորներ, իրականութեան մէջ գնդացիր կը փոխադրէին: Առաքումները կատարուած էին Իտալիայէն եւ վակոնները հունգարական հող մտած էին արդէն, երբ խարդախութիւնը երեւան հանուեցաւ:

Ասոր վրայ վիճաբանութիւն մը ծագեցաւ աւստրեւհունգար մաքսային իշխանութեանց միջեւ: Տակաւին չի գիտցուիր թէ ի՛նչ հասցէի սահմանուած էին այս գնդացիրները:

Վիէննայէն հեռագրի մը համաձայն, այս զէնքերը պիտի ղրկուէին Զեխօսլովաքիոյ Նովէնսքօ երկաթուղիի կայարանը, որ շատ մօտ է հունգարական սահմանագլուխին: Ու թէեւ կայարանը Զեխօսլովաքիոյ հողին վրայ է, քաղաքը կը գտնուի հունգար հողի վրայ: Առաքումի համար այս կէտը ընտրուած է՝ կասկած չներշնչելու համար, քանի որ իրապէս Հունգարիոյ սահմանուած էին այդ զէնքերը: Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ այս միջոցը քանիցս գործածուած է ասկէ առաջ:

Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ գնդացիրները դրուած էին 591 սնտուկներու մէջ, որոնք կը գրաւէին հինգ վակոններ. կուգային Վերոնէէն եւ պիտի յանձնուէին Սլովէնսքօ-Նովէնս-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՑՆԵԼՈՒ ԾՐԱԳԻՐԸ

2. ՀԱՅԵՐՆ ԱԼ ՄՏԱՀՈԳ

Պարսկական Ատրպատականի մէջ երկու տասնեակ տարիներ առաջ սկսած լեզուական շարժումը իր մշակոյթի դիմակը նետելով, հագած է քաղաքական շապիկ և միանալով Թրքական խնդրին, լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ պարսիկ կառավարութեան, որ չի կրնար անցեալի նման անտարբեր մնալ հիւսիսի անցուդարձերուն:

Ահա թէ ինչու անտեղի չէր երկրի ամբողջութեան վրայ արթուն հսկող Շահ Փէհլեւիի ճամբորդութիւնը դէպի Ատրպատական:

Նախ քան այդ, հրապարակ եկաւ կառավարութեան կրթական ծանօթ նոր ծրագիրը, առաջարկուած՝ կրթական նախարար Թադայօնի կողմէ: Ծրագիր մը, որ կը պարտադրէ Պարսկաստանի բոլոր դպրոցներու մէջ բոլոր առարկաները աւանդել պետական՝ պարսկերէն լեզուով:

Այս կարգադրութեամբ կը հարուածուի այն ազատ ներքին ինքնավարութիւնը, որմէ օգտուեր են մանաւանդ վերջին դարուն, Պարսկաստան հաստատուած փոքրամասնութիւնները, մասնաւորաբար Հայերը, աւելի յառաջադէմ, ուսեալ և աւելի հետամուտ՝ մշակոյթի ճիգերու:

Ոչ մէկ կասկած, որ նոր օրէնքը ուղղուած է բացառաբար Թուրքերու դէմ: Ոչ միայն Հայերը, Հրեաները, այլ և Քիւրտերը նկատի չեն առնուած: Պարսիկ քաղաքական գործիչը չէր կրնար այդպէս յայտարարել սակայն: Այլապէս կը նշանակէր Պարսկաստանի դէմ հանել ամբողջ Ատրպատականը և հրահրել անոր անջատողական ձգտումները:

Պարսիկ կառավարութեան եւ ժողովուրդին քաջ յայտնի է, որ Հայերը, ինչպէս եւ միւս փոքրամասնութիւնները որ եւ է քաղաքական նպատակ չեն հետապնդեր այս երկրին մէջ: Մանաւանդ Հայերու հաւատարմութիւնը քանիցս ապացուցուած է վերջին երեք տարիներու ընթացքին եւ մենք մեր կրթական անցեալով բազմիցս հաստատած ենք այդ: Քաղաքական վերիվայրումներու ժամանակ միշտ կանգնած ենք «մէկ եւ ամբողջական Պարսկաստանի» տեսակէտին վրայ: Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ այդ կը պահանջէ մեր շահը ոչ միայն իբրեւ Իրանցիներ, այլ և իբրեւ Հայեր: Ուրիշ խօսքով, այդպէս կը թելադրէ ոչ միայն պարսկահայութեան շահը առանձնապէս, այլ եւ մեր համազգային շահը՝ իր ընդհանուր բովանդակութեամբ:

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, հարուածը կը հասնի նաեւ մեր ներքին ինքնավարութեան եւ կը ստեղծէ բաւական փափուկ վիճակ, պարսկահայութեան համար: 50-60,000 կազմող հայկական հաստուած մը, որ դարեր շարունակ այս երկրին մէջ պահպաներ է իր ազգային դէմքը, շնորհիւ հայ լեզուի եւ հայ դպրոցի կատարեալ ազատութեան, այժմ ենթարկուելով կրթական նոր օրէնքի տրամադրութեանց, ժամանակի ընթացքին պիտի կորսնցնէ ազգային ինքնուրոյնութեան ամէնէն ուժեղ ազդակը: Չենք յիշեր նոր օրէնքին հակամանկավարժական ոգին, որ միեւնոյն ժամանակ նորութիւն մըն է իր տեսակին մէջ.— Առաջին դասարանէն մինչեւ հինգերորդ՝ բոլոր առարկաները աւանդել պարսկերէն: Յետոյ կրնան մտցնել մայրենի լեզու:

Կողմնակից ըլլալով մեր կառավարութեան որոշման՝ անջատողական ձգտումները վերցնելու խնդրին մէջ, կարելի չէ անուշադրութեան մատնել այն երկու խոշոր սխալները զորս նոր օրէնքով կը գործէ կրթական նախարարը:

Նախ, չկայ երկիր մը, բացի Թուրքիայէն որ պարտադրէ ոչ-պետական միջոցներով պահուած կրթական հիմնարկութիւնները՝ այդպիսի օրէնքի մը վնասակար տրամադրութեանց: Մասնաւորելով խօսքը պարսկահայ դպրոցներու վրայ, ըսենք որ անոնք կը պահուին հայ հասարակութեան կողմէ: Կառավարութիւնը տեղ-տեղ չնչին գումարներ կուտայ միայն պարսկերէն լեզուի դասաւանդման համար: Այդ նպաստները հազիւ կը կազմեն հայ դպրոցներու պիւտճէի հարիւրին 5ը:

Երկրորդ, յանուն ո՞ր արդարութեան նախարարը հայ, արաբ, հրեայ, ասորի, զարդօշթ անմեղ փոքրամասնութեանց կրթական գործը խղճի հանգստութեամբ կը զոհէ Թրքական եւ ադրբէջանեան խաղերուն, որոնց առաջքը առնելու աւելի կտրուկ միջոցներ կան:

Այս նոր օրէնքը իր էութեամբ այնքան սխալ է եւ իր հիմունքով այնքան խախուտ, որ երբեք չի համապատասխաներ պարսիկ ժողովուրդի հանրածանօթ փափկանկատութեան եւ վեհանձնութեան:

Այս նոր օրէնքը կոպիտ ընդօրինակութիւն մըն է քէմալական Թուրքիոյ կրթական բռնակալութեան: Բայց Թուրքիոյ պահանջները եւ Պարսկաստանի պահանջները նո՞յնն են արդեօք:

Ակամայ կը յիշեմ Սէյէդ Ջիաէտտինի մէկ ծիծաղելի ընդօրինակութիւնը: Վերջինս երբ պարզ լրագրող էր՝ «Ռադ» օրաթերթի խմբագիրը, Բագու եւ Թիֆլիս կ'երթայ, իբրեւ նախագահ Անդրկովկասեան Հանրապետութիւններու անկախութիւնը շնորհաւորող պատուիրակութեան: Կը տեսնէ, որ Վրացիները ամէն ինչ կ'ազգայնացնեն, նոյնիսկ կը պարտադրեն ցուցանակները գրել միայն վրացերէն, իսկ ռուսերէն գրութիւնները ջնջել կուտան: Այս նորութիւնը այնքան կը հրապուրէ զինքը, որ երբ տարիներ յետոյ կառավարութեան գլուխ կ'անցնի առաջին գործը կ'ըլլայ հրամայել, որ Թէհրանի բոլոր ցուցանակները միայն պարսկերէն գրուին: Կ'ուզէ ջնջել ֆրանսերէն, անգլիերէն, հայերէն, ռուսերէն գրութիւնները: Չէր հասկցած, որ Վրացիները պէտք է այդպէս ընէին, քանի որ Վրաստանի մայրաքաղաքին մէջ օտար գրերով ցուցանակներ կային, մինչդեռ վրացական գիրերը գրեթէ կը բացակայէին, այնինչ Թէհրանի մէջ մատներու վրայ կարելի էր համրել օտար գիրերով ցուցանակներ: Չէր հասկցած, նաեւ, որ Վրաստանը պէտք է դուրս վանէր իր երկրէն տիրապետող ռուսերէնը, մինչդեռ Թէհրանի մէջ ֆրանսերէնը, անգլիերէնը կամ հայերէնը նուաճողական ու եւ է յանցանքով բռնուած չէին. այնտեղ կը տիրապետէր միայն եւ միայն պարսկերէնը:

Նախարար Թադայօնի ընդօրինակումն ալ ճիշտ նման է: Հարեան Թուրքիան կը բռնանայ փոքրամասնութեանց վրայ, քանի որ իր երկրին մէջ Թուրք ցեղը փոքրամասնութիւն է, մինչդեռ Պարսկաստանի մէջ ճնշող մեծամասնութիւնը կազմուած է մաքրարիւն Պարսիկէ:

Խնդրին աւելի զաւեշտական կողմը կայ: Նախարարը հարցնելու է՝ թէ 17 միլիոն Պարսերու համար քանի՞ դպրոցներ կան և 50000 պարսկահայութիւնը քանի՞ դպրոցներ ունի: Կամ թէ, կրնա՞յ պարսիկ ուսուցիչներ տրամադրել պարսկահայ դպրոցներու, որակը իրեն փէշքէշ, քանա՛կը միայն:

Բարեբախտաբար նոր օրէնքը դեռ ներկայացուած չէ խորհրդարանի քննութեան և վաւերացման: Մինչ այդ պարսկահայութիւնը թէ հարաւի և թէ հիւսիսի մէջ պիտի ունենայ միեւնոյն տեսակէտը և կազմէ միացեալ ճակատ, բոլոր օրինաւոր միջոցներով փրկելու համար պարսկահայ դպրոցը սպառնացող վտանգէն:

Ատրպատականի Առաջնորդարանին դիմումը Շահին՝ իր բարերար ազդեցութիւնը ունեցաւ: Ինչպէս տեղեկացայ, Պարսկա-Հնդկաստանի Առաջնորդը համամիտ չէ եղեր այդ դիմումին եւ կարծէք հաճոյքով կը լսէ Սպահանի կրթական տեսուչին նոր ոտնձգութիւնները:

Բաւական չեն բարի ցանկութիւնները եւ անուշ խօսքերը. քիչ մը աւելի գործնական պէտք է ըլլալ: Պարսկաստանի մէջ պետական շրջանները տակաւին հայութեան գլուխ կը ճանչնան մեր առաջնորդները, հետեւաբար մեր զոյգ թեմակալներն են, որ միացեալ ճակատ կազմելով, պիտի կանխեն բոլոր անակնկալները, յենլով պարսկահայութեան բանիմաց մասին վրայ:

Աղիտաբեր են այն փսփսուքները, որ կը լսուին հարաւային Պարսկաստանի մէջ — յարմարիլ եւ հայկական դպրոցները պարսկացնել:

Ժամանակ է որ խօսի մեր ազգային առողջ բնազդը եւ այն խտէալը, որուն փարելով, մեր պապերը այս երկրին մէջ դարեր շարունակ պահպաներ և մեզ յանձներ են թանկագին աւանդը:

Ամօթ չէ՞, եթէ ապիկարութեամբ վտանգուի այդ սրբութիւնը:

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս գրեցինք, վարդապետին տեսակցութեան (Յառաջ դեկտ. 29 եւ 30) ներկայ էին նաեւ երկու քոյրեր: Օր. Արաքսի Թորոսեան իր կարգին գրի առած ըլլալով այցելութեան պատմութիւնը, զանց կ'առնենք խօսակցութեան մասը, որ արդէն տպուած է եւ կը հրատարակենք իր տպաւորութիւնները միայն:

ԽՄԲ.

... Այսպէս, խօսեցաւ վարդապետը երեք քառորդ ժամ, որու ընթացքին հաւասարակշիռ մարդու մը արտայայտութիւնը դրաւ իր ակնարկին, շարժումներուն, խօսքերուն, նոյնիսկ ձայնի ելեւէջներուն մէջ, մերթ բարձր եւ ուժեղ, մերթ մեղմ ու հանդարտ:

Պատահական պայծառատեսութիւն պիտի ըսեն մասնագէտները: Բայց յաջողե՞ր են վերջապէս կարդալու անոր հոգիին ողբերգութիւնը:

* * *

«Մեծ մարդերը մելամաղձոտ են», կ'ըսէ Արիստոտէլ: «Հանճարը nevrose մըն է», կը հաստատէ Մօրօ տը Թուր, լուսնոտի մը հանդարտ վիճակը, կ'երակացնէ Լոմպրոզօ, իր յանկարծական եւ ուժգին ցնցումներով, ստեղծագործ ուժի պոռթկումներով: Մեծ յեղաշրջումները, արուեստէն ներս ու դուրս, արդիւնք են յիմարներու գործունէութեան, կ'ըսէ Նորտօ, մարդերու որոնք չեն դատեր հաստ ու կլոր քաղքենիներու մտայնութիւնով:

Խորհրդաւոր կապ մը կայ, ուրեմն հանճարէն յիմարութիւն: Ախտաբանական հոգեբանութիւնը (psychologie pathologique) ախտաճանաչումը կ'ընէ շարք մը մեծ արուեստագէտներուն, որոնք «nevrose»ի ազդեցութեան տակ են եղեր:

Ռուսոյի յիմարութիւնը յեղաշրջեց 19րդ դարու գրական արուեստը. ոճրագործ մըն էր Վիյօն, ֆրանսական քնարերգակ բանաստեղծութեան նախօրեակը: Ողբերգութիւն մը եղաւ Մոփասանի, Վէրլէնի կեանքը. Շումանն յիմարանոցի մը մէջ անցուց իր վերջին օրերը. լուսնոտ էին Ֆլօպէր, Դոստոյեւսկի: Ըսանց պատճառի չէ որ արեւելքի ժողովուրդները «սուրբ ցաւ» անունը տուեր են այս ախտին, զոր կը գտնենք կրօնական մեծ շարժումներու պատմութեան մէջ: Թաքուն ուժ մը որ խուսափի վերլուծումէ, կ'ապրի հոգիին խուլ անկիւններուն մէջ, ենթակային տալով մարգարէներու աստուածային պայծառատեսութիւնը: Ու թերեւս այդ հիւանդութեան մէջ պէտք է փնտռել ռուս վիպասանին հանճարեղ ստեղծագործումներուն գաղտնիքը:

Այդ մեծ մարդոց դասակարգէն է Կոմիտաս վարդապետ, հանճար մը, անհաւասարակշիռ մը, ինքնատիպ երեւոյթ մը:

Դժուար է վերլուծել վարդապետին գործը օրաթերթի մը նեղ սիւնակներուն մէջ: Անոր անունը կապուած պիտի մնայ մեր մէջ գեղարուեստական հսկայ շարժումի մը, գեղջուկ երաժշտութեան վերագարթնումին: Ռուս ժողովրդական երգիչին՝ Կլինքայի ստեղծած խանդավառ մթնոլորտին մէջ Կոմիտաս լծուեցաւ այդ գործին, արեւմտեան մեծ երաժշտագէտներուն պէս, որոնք ժողովրդական «մոտիւ»ներու մէջ փնտռեցին ներշնչումի նոր աղբիւրներ, ինչպէս Ալպէնիզ, Մանուէլ տը Ֆալա, Եռաքիմ Նին, Լափարա, սպանիական ժողովրդական երգերով, Քանթըլուպ, գասքոնական գեղջուկ երգերով, Ռավէլ, որուն յոյն ժողովրդական երգերու դաշնաւորումը դասական վարպետի մը ժուժկալ ճարտարապետութիւնն ունի: Շարքը երկար է: Այս վարպետներու կարգին իր տեղն ունի Կոմիտաս վարդապետ: Հետեւող մը չէ ան, այլ ազգային գեղարուեստական շարժումի մը ինքնատիպ վարպետը:

«Գեղջուկ երգերը ասուն հայելիներ են, որոնք զատ զատ կեանքը կ'անդրադարձնեն»: Կոմիտաս հասկցաւ այդ հայելիներու խորհուրդն ու բանաստեղծութիւնը, պարզ եւ խորունկ հոգեբանութիւնը, եւ իր դաշնաւորումներով գծեց անոնց համապատասխան մթնոլորտ մը, իմաստասիրական «décor» մը:

Բայց հոգին ունի իր խորհուրդը, անբեւեոյթ կեանքը: Շատ իրաւամբ նոր հոգեբանները չեն գոհանար Ռիպոյի, Թէնի չոր իմաստասիրութիւնով ու կը պեղեն մարդկային հոգին այդ խորհուրդին թափանցելու ճիգով, որովհետեւ փոքր ու սահմանափակ կը գտնեն գիտակից կեանքը, բաղդատմամբ այն թաքուն ուժերուն որոնք, կ'ապրին հոգիին աղջամուղջին մէջ ու իրենց անտեսանելի աշխարհէն կը կառավարեն մարդը:

Կոմիտասի հոգին երկինքի անհունութիւնը, ծովերու խորհուրդներն ունի: Բայց հիւանդ է ան, կծկուեր, ամուր փակեր է իր պատուհանները ամբարիշտ աչքերու որոնք գիտունի հետաքրքրութիւնն ունին միայն: Ժպիտ մը, սիրոյ ճառագայթ մը.— ու ան կը խօսի երեք քառորդ ժամ:

Բայց ո՞վ պիտի կարդայ այդ հոգիին ողբերգութիւնը, ո՞վ պիտի թափանցէ անոր խորհրդաւոր գաղտնիքին:

Նազովրեցիին սէրը միայն. «Տալիթա կումի»:

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Փրոֆ. Հ. Աճառեան հրատարակեց իր «Հայերէն Արմատական բառարան»ին Բ. հատորին 9րդ. պրակը, 801—896 էջ. Եսեք—Ջանգ բառերը:

ՕԴԱՐՇԱՒՆԵՐՈՒ ՏԱՐԻՆ

Խարունկ շարժում մը բռնած էր 1927 տարին, շարժում մը ոչ միայն օդանաւորդներու, այլ նաեւ ընկերային տեսակէտէն: Կարել Ատլանտեանը Նիւ-Եորքէն Փարիզ ուղղութեամբ, ինչ որ իրականացաւ Մայիս 20ին, Լինտպէրկի կողմէ:

Եթէ Լինտպէրկ եղաւ առաջինը, որ յաջողեցաւ անցնել Ատլանտեանը, Ֆրանսայի կը պատկանի առաջին անգամ փորձելուն պատիւը: Եւ Ֆրանսա կրնայ հպարտանալ, որ իր երկու հերոս զաւակներն էին, պատերազմի ընթացքին փայլուն յաղթանակ շահած Նունկէսէրն ու Քոլին, որ բացին ճամբան 8 Մայիսին:

Անոնց կողքին, անարդար պիտի ըլլար չյիշել դէմքը տեղակալ Մունէյրէսին, որ կորսուեցաւ ծովերուն մէջ իր երկու ընկերներուն՝ Սէն-Ռոմանի եւ Փըթիի հետ, փորձելով անցնիլ մէկ թռիչքով կեդրոնական Ատլանտեանը: Անոնց վերջին թռիչքէն, Սէն-Լուիէն անդին՝ անորոշ հետքերէն միայն յիշատակ կը մնան օդանաւին մէկ թեւն ու երկու անիւները:

Եթէ 1927 տարին ամբողջովին նուիրուած չէր Հիւս. Ատլանտեանի անցքին, կարելի է ըսել որ այս տարին եղաւ ծովային թռիչքներու տարի մը:

30 խումբեր ճախրեցին Ատլանտեան ու Խաղաղական Ովկէաններուն վրայէն, 21 Հիւս. Ատլանտեանի վրայէն, 3 Հարաւային Ատլանտեանի վրայէն, եւ 7 Խաղաղականի վրայէն:

Իտալացի Փինէտոն էր, որ 22 Փետրուարին բացաւ ցանկը, մեկնելով Ատլանտ. ովկիանոսին շուրջը ճամբորդութեան մը: Զանազան արկածներ խանգարեցին իր ծրագիրը: Երեք անգամ փորձեց կտրել Կեղր. Ատլանտեանը, ստիպուելով երեք հանգրուաններու վրայ հանգչելու: Այս փորձին ընթացքին կորսնցուց երկու օդանաւ: Սակայն իր ցամաքային թռիչքը, Հարաւային Ատլանտեանի երկայնքին, կարելի է նկատել յաջողութիւն մը:

Յունիսին, անդրատլանտեան օդանաւորդները կը փութացնեն իրենց թռիչքները եւ մենք կը տեսնենք.

4ին, Չէմպէրլին եւ Լէվին, Նիւ-Եորքէն մեկնելով, կ'իջնեն Այսլէպէն, եւ կը կտրեն հեռաւորութեան աշխարհի մրցանիշը: 28ին, երկու Ամերիկացիներ Maitland և Hegenberger, կը յաջողին կտրել անդրխաղաղականը՝ անցնելով Սան-Ֆրանչեսկոյէն Հավայի կղզիները:

29ին, Պըրտ, Աքոսթա, Նըվըլ և Պալքըն կը կրկնեն Լինտպէրկի թռիչքը, բայց հազիւ կը հասնին ֆրանսական հողը, Վէր-Սիւր-Մէրի վրայ:

Յաջորդ ամիսներ ալ շարունակուեցան այս թռիչքները ծովերու վրայէն:

14 Յուլիսին, Սմիթ և Պրոնթ կը վերանորոգեն Մէյթլէնտի թռիչքը (Քալիֆորնիա-Հավայի):

15 Օգոստոսին, նոյն ճամբան կը դառնայ օդային արշաւի մը թատրը, Ամերիկացի մրցակից օդանաւորդներու կողմէ: Երկու օդանաւեր,— Կէպէլ և Տէվիս, Ճէնսըն և Տէվիս,— կը յաջողին անցնիլ, իսկ երեք օդանաւեր կը կորսուին, որոնց մէջ՝ Միս Տօրան, Փէտլըր և Նափ, Ֆրոսթ և Սքոթ, Էրվին և Այշվալտ:

25 Օգոստոսին, Հիւս. Ատլանտեանի վրայ թռիչքները կը վերսկսին, դարձեալ Ամերիկացիներու կողմէ: Պրուք և Շլի կ'անցնին Լոնտոն, յետոյ կը շարունակեն աշխարհի շրջանը կատարելու համար և կը կենան Ճափոնի մէջ, հնազանդելով հասարակաց խնդրանքին, յաջորդական արկածներու պատճառով:

25 Օգոստոսին, Ամերիկացի մը Ռէտֆըրն, փորձեց Նիւ-Պրունսվիք-Ռիօ-տը-Ժանէյրօ թռիչքը:

31 Օգոստոսին Անգլիացիներ Մինչին, Համիլթըն, Իշխանուհի Լօուէնշթայնի ընկերակցութեամբ, փորձեցին Եւրոպայէն անցնիլ Ամերիկա:

7 Սեպտեմբերին, Պէրթօ, Հիլ եւ Փէյն փորձեցին կապել Նիւ Եորքը Հռոմի մէկ թռիչքով:

8 Սեպտեմբերին, Թըլլի և Մէթքաֆ, Քանատայէն մեկնելով, ուզեցին կրկնել Պրուքի փորձը դէպի Լոնտոն:

Վերոյիշեալ բոլոր փորձերն ալ ձախողեցան եւ օդանաւորդները կորսուեցան:

10 Հոկտեմբերին, ֆրանսական օդանաւային շրջանակները ուզեցին շարժիլ: Յաղթական զարթօնք, Քոսթ և Լը Պրի յաջողեցան կապել Ֆրանսան Հարաւ. Ամերիկայի, Փարիզ-Սէն-Լուի, Սէն-Լուի-Նաթալ գիծով: Այսպէս, Ֆրանսացիները, որոնք պարտուած էին Հիւս. Ատլանտեանի վրայ, յաղթեցին Կեղր. Ատլանտեանի վրայ, ինչ որ չէին կրցած ընել միջազգային եօթը օդանաւեր:

Ֆրանս. «արտակարգ դեսպաններուն» ճամբորդութիւնը շարունակուեցաւ կանոնաւորութեամբ, զարմանք պատճառելով աշխարհի: Այժմ Քոսթ և Լը Պրի կը գտնուին Լիմա (Փերու), ուրկէ պիտի անցնին շուտով Նիւ Եորք, անցնելով Անթիլեան կղզիներէն:

12 Հոկտեմբերին, ամերիկեան օդանաւ մը, որուն մէջ Հէյլտէն եւ Միս Էլտըր, Ռուզվէլթ-ֆիլտէն կը մեկնին դէպի Փարիզ: Հակառակ իրենց ուժին վրայ ունեցած հաւատքին, հրաշքով կարելի կ'ըլլայ զանոնք նաւի մէջ առնել Ատլանտեանի վրայէն, 3000 քիլոմեդր անդին իրենց ճամբայէն:

23 Դեկտեմբերին, ամերիկացի օդանաւորդներ Տ. կ. Կրէյսըն, Կոլտսպորու եւ Օմտալ, կը կորսուին Նոր Սկովտիոյ կողմը երբ կը մեկնէին դէպի Նիւֆաունտլէնտ և յետոյ Քոփէնհակ:

Այս ցանկէն, պէտք է խոստովանիլ, որ շատեր կորսուեցան ծովերուն մէջ եւ մահերը այնքան շատ եղան, որ ամէն կողմ, ժողովուրդը յուզուեցաւ եւ խնդրուեցաւ դադրեցնել թռիչքները ծովերուն վրայէն:

ԿԵԱՆՔԸ ՎՐԱՆԱՔԱՂԱՔԻ ՄԷՋ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ տխուր տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Փոքր տարածութեան մը վրայ տեղաւորուած մօտ 1200[illegible] հայութիւնը, իրարու վրայ կառուցած է տախտակէ և թիթեղէ խրճիթներ, որոնց մէջ [illegible] կուտայ տխուր եւ դժբախտօր[illegible]

Մանաւանդ վերջերս տեղացող անձրեւները ամբողջ անցքերն ու ճամբաները անանցանելի ցեխով պատած են եւ բոլոր բնակարաններէ ներս թափանցած է սաստիկ խոնաւութիւն:

Գինեմոլութիւնը մեծ աւեր[illegible] կը գործէ և կը խաթարէ բազմաթիւ հայրենակիցներու նկարագիրը: Քանի մը օր առաջ օղիի ազդեցութեան տակ տեղի կ'ունենայ հետեւեալ տխուր դէպ[illegible]ը:

Երիտասարդ մը քանի [illegible] գաւաթ կոնծելէ եւ վերնատ[illegible] փոթորկելէ վերջ, փողոցի մէջ կանգնած հրաւէր կ'ուղղէ բոլորին որ հպատակին իր իշխանութեան և բացարձակ հնազանդութիւն յայտնեն: Ո՞վ չի ճան[illegible] իր հեղինակութիւնը:

Քիչ յետոյ այս թմրած Հա[illegible] կը նշմարէ քանի մը ոստիկ[illegible]ներ, որոնք պտոյտ կը կատա[illegible] քէմբերու մէջ: Իսկոյն [illegible] սկսի բարձրաձայն հայհոյել [illegible]նոնց եւ կը գործածէ ամենագ[illegible] ուսհիկ բառեր: Ոստիկանները մօտենան, կը ձերբակալեն զ[illegible] և լաւ մը ծեծել վերջ բան[illegible] կ'առաջնորդեն:

Բազմաթիւ են նման տգ[illegible] դէպքեր: Գինեվաճառներու թ[illegible] ալ շատ նուազ չէ խանութներ[illegible] թիւէն:

Դժբախտաբար վերջերս սկ[illegible] ած է աւելի տարածուիլ բա[illegible] տախտը:

«ԵԱՎՈՒԶ»Ի ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ՖՐԱՆՍ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՇԽԱՆ ՊԷՅԸ

Գրեցինք թէ Էնկիւրիի Ազգային մեծ ժողովին առջեւ վարչապետ՝ Ըսմէթ փաշա ամբաստանած է նախորդ ծովային գործավար Իհսան պէյը՝ թէ «Եաւուզ»ի նորոգութեան խնդրին առթիւ պետութեան շահերուն հակառակ եւ իր իրաւասութենէն դուրս պայմանագրութիւն մը կնքած է ֆրանս. ընկերութեան մը հետ: Ազգ. մեծ ժողովը որոշած ըլլալով գերագոյն ատեանին առջեւ դատել նախկին գործավարը, ժամանակաւոր յանձնաժողով մը այժմ նախնական քննութիւնները կը կատարէ՝ լսելով խնդրին հետ կապ ունեցող բոլոր անձերը: Տեղական Լա Ռիւմէօր թերթը այս առթիւ կը հրատարակէ լաւատեղեակ անձի մը յայտարարութիւնները.—

«Թուրքիոյ մէջ բացէ ի բաց կ'ամբաստանեն ծովային նախարարը, որ կաշառուած է եղեր ֆրանս. «Société des chantiers et ateliers de Saint-Nazaire»ի կողմէ: Այս տեղեկութիւնը վերջաբանն է նշանաւոր պատմութեան մը, որ երկու տարուան հնութիւն ունի: Հոն պիտի տեսնենք թէ մեր նաւային շինութեանց ամենակարեւոր ընկերութիւններէն մէկուն վարիչները ինչպէս կը ծրագրեն ձեռք անցընել օտար շուկաներ:

«Երեք տարի առաջ Լէվանտէն բայց կասկածելի միջնորդներու շլացուցիչ խոստումներէն տարուած, ընկերութիւնը որոշեց գործ ընել Թուրքիոյ մէջ: Արդէն պատերազմէն առաջ չորս թնդանօթակիրներ շինած էր այդ ազգին համար:

«Ուսումնասիրութեան երկար շրջանէ մը վերջ ընկերութեան տնօրէնութիւնը որոշեց ձեռք առնել թուրք ծովային նախարարութեան նաւաշինարանը եւ մենաշնորհ դարձնել Թուրքիոյ նաւային ծրագրին մէջ նախատեսուած բոլոր շինութիւններն ու նորոգութիւնները: Պայմանագրութեան նախագիծեր գրի առնուեցան, խոստումներ տրուեցան:

«Կը հաստատէր թէ ծովային նախարար Իհսան պէյ բոլորովին կողմնակից էր այս ծրագրին եւ թէ կը բաւէր քաջալերել անոր բարի տրամադրութիւնները՝ գործին հաճոյակից դարձնելով զայն: Խնդիրը հասունցած եւ իրականանալու մօտ կը կարծուէր՝ շնորհիւ միջնորդութեանը Նուրէտտին պէյ անուն պոլսեցի գործի մարդու մը եւ Սկիէր անուն զուիցերացի ճարտարագէտի մը, որուն յղացած [illegible] գաղափարները նոյնքան հանրածանօթ են, որքան իր մասնաւոր ընդունակութիւնը [illegible] գործեր կարգադրելու մասին:

«Նախ պիտի սկսուէր «Եաւուզ»ի նորոգութեամբ, նախկին «Կէօպէն»ը: Սէն-Նազէրի նաւաշինութեան ընկերութիւնը այն ատեն իրեն դէմ գտաւ ահեղ մրցակից մը, գերման նաւային «Վուլքան» ընկերութիւնը, այն որ «Կէօպէն»ը շինած էր: Երկու մրցակիցներուն միջեւ որոշուեցաւ այս խնդրին շուրջ ընկերութիւն մը կազմել:

«Արտաքին տեսակցութիւններ տեղի ունեցան Փարիզի մէջ՝ գերման եւ ֆրանսական ընկերութեանց ներկայացուցիչներուն միջեւ: Նոյնիսկ փառաշուք հացկերոյթ մը եղաւ՝ նուիրագործելու երկու ընկերութեանց համաձայնութիւնը: Երկու տնօրէնները, իրենց միջնորդներուն հետ Պոլիս մեկնեցան՝ վստահ գործին յաջողութեան վրայ:

«Հոն ինչ անցաւ դարձաւ:

«Շատ դժուար է ատիկա ճշդել:

«Տնօրէններուն Պոլիս գտնուած պահուն, կ'ըսեն, որ այն ատեն Սէն-Նազէրի նաւարանները կը վարէր, յուսաց թէ շնորհիւ ծովային նախարարին հետ իր բարեկամութեան կարելի էր ասպարէզէն քշել գերման ընկերութիւնը եւ գործը առանձին ստանձնել:

«Փարիզի մէջ կնքուած համաձայնութիւնը չդիմացաւ Պոլսոյ մթնոլորտին, ու շատ չանցած, Սէն-Նազէրի ընկերութիւնը պատրուակ բռնելով երկու տնօրէններուն միջեւ նախակալութեան խնդիր մը, ջնջեց համաձայնութիւնը եւ որոշեց աճուրդի պահուն անկախ պայմաններ ներկայացնել:

«Այն ատեն տեսնուեցաւ համաշխարհային ճարտարարուեստին մէջ բոլորովին աննախընթաց dumping մը (գիները իրական արժէքէն աւելի ցնցել՝ մրցելու համար:)

«Մինչ գերմանները կատարելիք աշխատութեան համար կը պահանջէին 450,000 ոսկի, — գումար մը որ աշխարհի բոլոր մասնագէտներուն կողմէ նուազագոյնը կը նկատուէր, — Սէն-Նազէրի ընկերութիւնը հազիւ այդ գումարին կէսը միայն կ'առաջարկէր:

«Այս պարագան գայթակղութիւն առաջ բերաւ Պոլսոյ մէջ:

«Գերման ճարտարագէտները յուսահատեցան եւ կ'երդուընային թէ Սէն-Նազէրի ընկերութիւնը անկասկած 20 միլիոն մը պիտի կորսնցնէ այս գործին մէջ:

«Արդարեւ կը կարծուէր թէ այս ընկերութիւնը իր կողմը շահած ըլլալով թուրք ծովային նախարարը, պայմանագրութեան բոլոր յօդուածները չգործադրելու ազատ կրնար ըլլալ:

«Այս գործին արդիւնքը զարմանք պատճառեց անոնց միայն, որոնք խնդրին էութեան անտեղեակ էին: Մարդ շատ միամիտ ըլլալու էր, կարծելու համար թէ Թուրքիոյ պէս երկրի մը մէջ կարելի է հրաշալի գործեր ընել՝ առանց ցանկութիւններ եւ նախանձներ գրգռելու:

«Նոր Թուրքիոյ պաշտօնեաները հիներէն կը տարբերին մէկ կէտի մէջ միայն. բոլոր «պախշիշ»ները կ'առնեն, սակայն չեն կատարեր իրենցմէ սպասուած ծառայութիւնները:

«Շատ դժուար է հաշուել թէ ամբողջ այս պատմութիւնը ինչի պիտի նստի Սէն-Նազէրի բաժնետէրերուն, թերեւս նոյնիսկ պարտատէրերուն վրայ: Որովհետեւ եթէ պաշտօնեաներու կաշառումը հաստատուի — թուրք կառավարութիւնը եթէ ուզէ, ի հարկին կրնայ փաստեր ալ յերիւրել ատիկա հաստատելու համար — այն ատեն պէտք է սպասել որ գրաւուին վճարուած երաշխաւորութեան գումարը (20,000 ոսկիին) ղրկուած շինութեանց նիւթերը եւ մինչեւ կատարուած բոլոր շինութեանց ծախքերը:

ՉՈՐՍ ԾՈՎԵՐԷՆ

Ամէնէն երիտասարդ վկայեալ օդանաւորդը 13 տարեկան ամերիկացի աղջիկ մըն է, Փոզէթ Փարքըր:

*** Ռուսիոյ մէջ, Ծննդեան տօնածառի համար եղեւնի գործածութիւնը արգիլուած է — խնայողական նպատակով:

*** Քրիստոսէ առաջ Դ. դարուն էր միայն որ Ծնունդը ըսկսաւ մեծ հանդիսութեան արժանի տօն մը նկատուիլ:

*** Երկու տարեկան տղաքը 400—700 բառեր միայն գիտեն:

*** Ճենապակիի արդիւնաբերութիւնը 12րդ դարուն արդէն շատ զարգացած էր Չինաստանի մէջ:

*** Վիճակագրութեան մը համաձայն 7000 տեսակ գեղեցկացուցիչ նիւթեր կը գործածուին կիներու կողմէ: Միայն ամերիկուհիները տարին երկու միլիառ կը ծախսեն անոնց համար:

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 30 Դեկտ. (Սեփ. թղթ.) — Ծնունդի տօնածառ եւ դպրոցի բացման հանդէս մը սարքած էր, Պերլինի Հայ Կիներու Միութիւնը, 27 Դեկտ. Գ. իրիկուն Ըսթօրիայի սրահներուն մէջ:

Գեղեցիկ սովորութիւն մըն է այս, եւ մեր տիկինները ամէն տարի կը յարգեն զայն: Ըսենք անմիջապէս որ այս տարի աւելի կոկիկ եւ խնամով պատրաստուած էր փոքրերու հանդէսը: Նորաբաց մայրենի լեզուի դպրոցը, որուն պէտքը անցեալ տարի այս օրերուն առանձնապէս կը շեշտէինք, մեծապէս դիւրացուցած է գործին կանոնաւորումը: Այլեւս ամբողջապէս վերջ տրուած էր օտար լեզուով արտասանութիւններուն, եւ մեր ուշիմ տղաքը արդէն սորվեր էին հայերէն լաւ արտասանել եւ մանկական խաղեր խաղալ: Անոնց համարձակութիւնը եւ մերը ըլլալու հանգամանքը արդար եւ մեծ ոգեւորութիւն յառաջ կը բերէր ներկաներուն մէջ: Ջութակ եւ դաշնակ նուագողներ ալ կային անոնց մէջ, ինչպէս նաեւ հայկական դրօշ պարզած կուսողներ, որոնք ծափեր խլեցին յաջորդաբար:

Կարճ ճառով մը Տքթ. Արտաշէս Աբեղեան յայտարարեց դպրոցին պաշտօնական բացումը եւ գովեց գաղութի ընդհանուր բարեկամութիւնը, շեշտելով թէ դպրոցը գաղութային սնտուկին վրայ չի ծանրանար եւ փափաքողներուն համար ալ ձրի է:

Պահ մը, երիտասարդներու կողմէ երգուեցաւ «Խորհուրդ մեծ»ը եւ բաժնուեցաւ կաղանդչէք-թուցիկ մը: Ցետոյ տղաքը ստացան թէյ, խմորեղէն, միրգ եւ խաղալիք. եղաւ վիճակահանութիւն գորգի մը եւ հիւսուած թաշկինակի մը համար, որ 65 մարք հասոյթ արտադրեց:

Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

*** Կիներու Միութիւնը 50 մարք ղրկեց Պոլիս, Կեսարիոյ որբանոցին համար:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

Ս. ՏԷՃԵԱՆԻ ՊԱՅՈՒՍԱԿԸ

ԿՐԱՍ, 1 Յունուար.— Ինչպէս գրած էր Յառաջ, Կրասի ծանօթ ոճիրին հեղինակ Ստեփան Տէճեան դէպքէն քանի մը օր առաջ Դեկտ. 22ին ինծի յանձնած էր իր պայուսակը, ըսելով որ Լիոն պիտի երթայ: Աւելցուցած էր թէ երբ Լիոնէն իր որոշ հասցէն գրէ ինծի, պայուսակը իրեն ղրկեմ:

Դեկտ. 24ին երբ ոճիրին լուրը իմացայ, անմիջապէս տուն գացի եւ Տէճեանի պայուսակը առնելով յանձնեցի ոստիկանութեան, ընկերակցութեամբ բարեկամի մը: Այժմ որ ոստիկանութիւնը ոճիրին մասին իր քննութիւնները կը շարունակէ, Դեկտ. 28ին Չորեքշաբթի կէսօրէն վերջ զիս ոստիկանատուն կանչելով հարցաքննեցին: Մանրակրկիտ խուզարկութեան ենթարկուելէ յետոյ, ոստիկանապետը ինծի երկարեց թուղթ մը եւ յանձնարարեց որ բառ առ բառ ֆրանսերէնի թարգմանեմ: Ահա նամակին պատճէնը.—

«Յարգելի բարեկամս Հայկազուն: Այս վալիզը քեզի կը ձգեմ իբր յիշատակ, եթէ ընելիքս քեզի պատմած ըլլայի, դուն ինծի արգելք պիտի ըլլայիր: Մէջի եղբօրս պատկերը կ'ուղարկես իրեն, եւ, մարդ էք, տարիներ յետոյ միւս պատկերներուն ալ տէրը ելլէ նէ, իրենց կուտաս: Այս թուղթը լաւ պահէ որ քեզի համար զօրաւոր փաստ մըն է հարցաքննութեան ատեն: Ուրեմն ես կը մեռնիմ պատւոյս համար. ընդունէ վերջին բարեւներս:»

Ոստիկանապետը նախապէս Շէրպէթեանի եւ Թապաքեանի պարագաներուն ալ կարդացնել տուեր էր զայն: Իր քննութիւնը ալ աւելի առաջ տանելով եւ ոչ մէկ կասկածելի կէտ գտնելով վրաս, պայուսակը ինծի տուաւ եւ նամակը իր մօտ պահեց: Ոստիկանապետին վերջին խօսքը սա եղաւ. «Հայե՛ր, աշխատեցէք այս տեսակ անհաճոյ խնդիրներով չզբաղեցնել մեզ» եւ ազատ ձգեց բոլորս ալ՝ հինգ հոգի:

Հայկազուն Աբրահամեան

ԱՊՐԱՄՈՖ Վ.ՏԱՐՈՒԱԾ

Տխրահռչակ Սեդրաք Ապրամոֆ դիմում կատարած է Մեսաժըրի ընկերութեան Պէյրութի գրասենեակին, յայտնելով որ ինք Ֆրանսայի արտաքին նախարարութենէն արտօնութիւն ունի 5000 Հայեր Ֆրանսա փոխադրելու համար, որով իրեն զիջումներ տրուին:

Ընկերութիւնը, որ ծանօթ է Ֆրանսա ճամբորդելու համար դրուած արգելքներուն և պայմաններուն, կը կասկածի և կը դիմէ ֆրանսական հիւպատոսարան հասկնալու համար թէ նման հրահանգ մը ստացուա՞ծ է արտաքին նախարարութենէն: Հիւպատոսարանն ալ անակնկալի եկած, կը յայտնէ որ նման արտօնութենէ մը ինք տեղեկութիւն չունի:

Ընկերութիւնը վերջապէս կը հասկնայ թէ ո՞վ է Ապրամոֆ և կը վտարէ իր գրասենեակներէն, պատուիրելով որ անգամ մըն ալ չմօտենայ հոն:

Մեսաժըրիէն վտարուելէն վերջ, Ապրամոֆ կը փորձէ «Իւնիոն Թրանսաթլանթիք»ի մէջ փորձել իր ճարպիկութիւնները, բայց հոն ալ կ'արժանանայ միենոյն բախտին:

Այս ձախողութիւններէն վերջն է որ Ապրամոֆ փորձած է հայկական վրանաքաղաքներու մէջ նոր «հիմնարկութիւններ» հաստատել, կը գրէ Ազդակ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՊՐԻԿԻՆ ՍԷՐԸ.— Վիէննայի մէջ 5 տարու աղջնակ մը, որ մայրական կանխահաս սէր մը ունէր, զոհ գնաց պուպրիկի մը համար: Լինա Կոկլէր էր անունը աղջնակին, որ տունը մինակ էր մնացեր և կը հսկէր, մօր մը պէս, իր պուպրիկին վրայ: Կրակարանը քովէն կ'երգէր: Յանկարծ պուպրիկը սահեցաւ եւ ինկաւ բոցերուն մէջ: Փոքրիկն Լինա վազեց կրակարանին մօտ, ազատելու համար իր «աղջիկ»ը, պուպրիկը, վախնալով որ կը մեռնի: Սակայն բոցերը փաթթուեցան նաեւ իր զգեստներուն: Տասը վայրկեան վերջ, երբ իր ծնողքը վերադարձաւ, փոքրիկն Լինա անճանաչելի դարձած էր, երեսը ուռեցուցած եւ արիւնոտ, կը գալարուէր գետնին վրայ:

Քանի մը ժամէն, հակառակ բժիշկին խնամքներուն, փոքրիկ աղջնակը մեռաւ, միշտ կուրծքին սեղմած իր այրած «աղջիկ»ը:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ՄԸ ԸՐԱԾ ԲԱՆԵՐԸ.— Ինքնաշարժ մը Ռոպէնսոնէն կ'երթար Մալաքոֆ, եւ կը սուրար զառիվարէ մը դէպի վար: Յանկարծ զսպանակները խանգարուեցան: Կառքը խօլարշաւ կը սուրար: Կոխեց անցորդի մը վրայ, կործանեց ուրիշ ինքնաշարժ մը, ցատկեց մայթին վրայ, խորտակեց տան մը պատը: Ու իր վրայ փլաւ տանը պատշգամը: Ինքնաշարժին մէջ կային քանի մը հոգի, որոնք բոլորն ալ վիրաւորուեցան:

ՎԱՅՐԱԳ ՈՃԻՐ ՄԸ.— Սուազի մէջ բանուոր Վաշէ շարունակ կռիւ կ'ընէր իր կնոջ հետ: Անցեալ օր եւս կատաղի կռիւէ մը յետոյ, երբ Վաշէ դուրս ելաւ ջուր բերելու, վրէժխնդիր կինը թոյն լեցուց ամուսինին սուրճին մէջ: Ամուսինը խմելէ յետոյ, գնաց պառկելու: Քունին միջոցին, կինը երկաթեայ լամբարով մը պատռեց ամուսինին գանկը: Այդ պահուն արթնցաւ իր երախան, որ քնացած էր հօրը քով: Երախան սկսաւ ճչալ: Մայրը նոյն լամբարով զարկաւ երախային ալ, որ աղիողորմ ճիչեր արձակեց: Վայրագ մայրը, այն ատեն, բռնեց վիզէն եւ խեղդեց: Եւ որպէս զի ամուսինին վրայ ձգէ ոճիրը, մեռած երախան դրաւ իր մեռած ամուսինին բազուկներուն մէջ:

Ամբողջ գիշերը հսկեց դիակներուն մօտ: Առտուն դրացիները եկան ծեծելու դուռը, դրացիները, տեսնելով իր արիւնլուայ վիճակը, մեղքցան վրան եւ խնամեցին: Քիչ յետոյ հասան ոստիկանները եւ խիստ հարցաքննութեան մը ընթացքին, կինը խոստովանեցաւ ոճիրը, առանց զղջի խայթ ունենալու:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ա.

— «Ինթէլիճընս»ի շարքերուն մէ՞ջ մտաք... գոչեցի:

Պօրիս ճշտեց.

— Ասկէ վերջ «Ինթէլիճընս»ի 312 թիւ գործակալն եմ:

Չկրցայ զսպել հետեւեալ խորհրդածութիւնը.

— Անգլիական գաղտնի ու խոշոր կազմակերպութեան օրէնքները անողոք են, Պօրի՛ս Սուխիմ... ասկէ վերջ ոչ մէկ վայրկեան այլ եւս ձեզի չի պատկանիր.. մէկ օրէն միւսը կրնայ ըլլալ որ ձեզ ղրկեն աշխարհի միւս ծայրը... եւ ճակատագրօրէն գիրք բռնած ուրիշ գաղտնի կազմակերպութեանց հանդէպ, որոնց դէմ Լոնտոն կը հսկէ. այլեւս ճասա-բարօ՛վ անհատական հանգստութիւն, եւ նոյնիսկ ապահովութիւն:

— Այո՛, ատիկա պատերազմի օրէնքն է... ինչո՞ւ համար ատոնք կ'ըսէք ինծի:

Ցարտամ շարժում մը ըրի:

— Գիտեմ ձեր մտածումը... Նատէժտա՞ն, անոր մասի՞ն կը մտածէք:

Ձեռքը դէմքին վրայ տարաւ ու շարունակեց.

— Ուրիշ միջոց կրնայի՞ ունենալ իշխան Ալոֆի առաքելութիւնը վերջացնելու եւ անոր մահուան վրէժը լուծելու համար: Այսպէս պէտք էր... պարտականութիւնը սիրոյ ամենաբարձր ձեւն է.. Նատէժտան կը հասկնայ ասիկա...

Իր տենդոտ աչքերը վրաս սեւեռեցան:

Հարցումներու անգայ:

— Ուրեմն Վ.Էրակլինը կը շարունակէ՞ իր գործը:

— Այժմ անոր գործունէութիւնը կը տարածուի ամբողջ աշխարհիս վրայ. տասը թագաւորի իշխանութիւն ունի ան:

— Չեմ հասկնար: Անոր համար բաւական չէ՞ Ռուսիոյ մէջ տարած յաղթութիւնը: Ուրեմն ի՞նչ նպատակի համար կ'աշխատի այդ մարդը:

— Ինծի մտիկ ըրէք, ըսաւ Պօրիս:

Խիստ ու մտտադական ձայնով մը, այսպէս սկսաւ անիկա.

— Փարիզի Ընդհ. Ապահովութեան մէջ ծանօ՞թ են Դանիէլի կնիքին:

— Դանիէլի կնի՞քը:

— Ինչպէ՞ս բացատրեմ ձեզի պարզօրէն: Ծանօ՞թ էք Մ. Նահանգներուն մէջ «Քու-Քլու-Քս-Քլան»ի անսահման իշխանութեան:

— Աստուա՛ծ իմ, ինչպէս ամէն մարդ... Չարլի Սթիֆըրտ անուն բարեկամ մը ունիմ, ամերիկեան պողպատի թագաւորներէն մէկը, որ կ'անդամակցի այդ խոշոր ու գաղտնի ընկերակցութեան. անիկա կը խօսի բարոյական բարձրագոյն օրէնքի եւ նիւթական իշխանութեան մասին, զոր «Քու-Քլու-Քս-Քլան» կ'ուզէ պարտադրել մեծ Հանրապետութեան ղեկավարներուն ու ժողովուրդին. այդ մարդիկը սակայն ոչ մէկ ոճիրի առջեւ կանգ առած են ցարդ, հաստատելու համար բարոյական օրէնքը...

— Լա՛, Դանիէլի կնիքը իր իշխանութիւնը կը տարածէ հինգ երկրամասերուն վրայ. այս ընկերակցութիւնը սպաննել տուած է կայսրեր, իշխաններ, նախարարներ, ու պիտի սպաննէ դեռ ուրիշներ:

— Ի՞նչ նպատակի համար:

Պօրիս պահ մը կանգ առաւ, ու յետոյ.

— Ֆրանսայի մէջ ձեր մեծագոյն սխալը այն է որ Աստուածաշունչին ծանօթ չէք...

— Աստուածաշո՞ւնչը:

— Անիկա է որ ձեզ շրջապատող աշխարհակալ ժողովուրդներու տիրապետութեան ու խանդավառութեան մեծագոյն գրգապատճառներուն կը ծառայէ.. արդ, այդ Աստուածաշունչին մէջ, զոր ձեռք չեն ձգեր թէ՛ գերման քաղաքական մարդիկը եւ թէ ամերիկեան ու անգլիական ճարտարարուեստի պետերը, գլուխ մը կայ, «Դանիէլի գիրքը», ուր իրապէս տպաւորիչ մարգարէութեան մը մասին կը խօսուի, որովհետեւ ինչ որ ըսուած է հոն, մինչեւ հիմա, դարէ դար, կէտ առ կէտ իրականացած է որոշեալ ժամանակին...

Ծանօթ էի Դանիէլի հռչակաւոր մարգարէութեան, բայց չէի հաւատար թէ ան կարենար մեր օրերուն պատմութեան ծառայել:

— Մտի՛կ ըրէք սա պատմութիւնը, վերսկսաւ Պօրիս, չափազա՛նց վիպային պատմութիւն մը՝ քան բոլոր վէպերը աշխարհիս...: Պատերազմէն քանի մը տարի առաջ, Վիլհէլմ Բ.ի հրամանով Մէքի Մայր Եկեղեցիի գաւիթին մէջ իսկ կանգնեցին Դանիէլ մարգարէին արձանը... բայց այս արձանը սովորական բան մը չէր, ան կէտ առ կէտ կը ներկայացնէր նոյնինքն Քայզերը, այն ատենուան իր սորուն պեխերով ու գոռոզ դէմքով, մինչ անոր ոտքերուն տակ երկաթեայ էին Դանիէլի երազին հռչակաւոր անասունները...: Փարիզի մէջ ծիծաղի հոսանք մը առաջ բերաւ ասիկա. ձեր թերթերը զաւեշտի կարգ դասեցին այս նոր տարօրինակութիւնը Վիլհէլմ Բ.ի, զոր մեծամիտ կայսր կ'անուանէին, բայց այսպէս չեղաւ Լոնտոնի մէջ, ուր Փարիզի հրճուանքը վերածուեցաւ մեծ զարմանքի ու մտահոգութեան շարժումի մը...:

(Շար.)

քոյի կայարանը: Աւստրիացիները պահանջեցին, որ փախչողները աւստրիական հող վերադարձուին, սակայն Հունգարները մերժեցին և գնչուորական հսկողութեան տակ դրին:

Սերպիա եւ Ալպանիա

Իտալիոյ թերթերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այն տեսակցութեան, զոր Ալպանիոյ Փարիզի ներկայացուցիչ Իլիաս պէյ Վրիոնի քանի մը օր առաջ ունեցաւ արտաքին նախարար Պրիանի հետ:

Այս խօսակցութիւնները կապ ունին վերջերս Պելկրատի մէջ իտալական դեսպան զօրավար Պոտրէրոյի եւ արտաքին ախարար Մարինքովիչի միջեւ սկսուած բանակցութեանց հետ: Հռոմի մէջ ալ արտաքին փոխ-նախարար Կրանտի մեծա-ւչէս կը զբաղի պալքանեան խնդրով:

Որպէսզի Իտալիա եւ Ֆրանսա կարենան իրարու հետ լեզու մը գտնել, անհրաժեշտ է որ նախապէս անկեղծ եւ տեւական համաձայնութիւն մը կնքուի Ֆրանսայի հետ, կ'ըսեն ֆաշիստ թերթերը:

Ամերիկա կը մերժէ Ֆրանսայի առաջարկը

Ինչպէս յայտնի է, Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պրիան Միացեալ Նահանգներու կառավարութեան առաջարկած էր յաւիտենական բարեկամութեան դաշինք մը կնքել եւ խպառ չպատերազմիլ իրարու դէմ:

Ուաշինկթընէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ ամերիկեան կառավարութիւնը պատասխանած է Ֆրանսայի թէ՝ պատրաստ է միւս մեծ պետութեանց հետ միանալով յայտարարութիւն մը հրատարակել պատերազմի դէմ, սակայն անկարելի է Ֆրանսայի թելադրածին պէս ֆրանքօ-ամերիկեան դաշնագիր մը կնքել:

Պայքար ընդդիմադիրներուն դէմ

Մոսկուայի պաշտօնական գործակալութիւնը կը հաղորդէ Յունուար 2 Թուականով.—

Խորհրդային Միութեան Կեդրոնական Գործադիր Կոմիտէին դիւանը լսեց դիւանի համայնավար հատուածին յայտարարութիւնը, որով կը պահանջուէր Կեդրոնական Գործադիր Կոմիտէէն վտարել հետեւեալ անդամներն ու թեկնածուները.— Բելոբորոտով, Զինովիեւ, Իշէնկօ, Կամենեւ, Ռակովսկի, Սմիռնօֆ, Տրոցկի եւ Տիկին Գասպարովա— որոնք նախապէս վտարուած էին կուսակցական շարքերէն, ու որոշեց վերոյիշեալ անձերը վտարել Կեդրոնական Գործադիր Կոմիտէի շարքերէն եւս:

Հինգ ֆրանսացի սպաննուած Սուրիոյ մէջ

«Ինթըրնէշընըլ Նիուզ Սըրվիս»ի Երուսաղէմի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ հինգ ֆրանսացի զինուորներ սպաննուած են Անդրյորդանանի սահմանագլուխին մօտ, ֆրանսացի զինուորներու եւ պէտէվիններու միջեւ տեղի ունեցած ընդհարումի ընթացքին: Ֆրանսացիները սահմանագլուխի նոր պահականոցներուն մօտ քանի մը գիւղեր կը գրաւէին. Պէտէվինները կարծելով որ զինուորները տեւական կերպով իրենց տուներուն մէջ պիտի նստին, զօրաւոր յարձակում մը կազմակերպեցին՝ ստիպելու համար զանոնք որ ետ քաշուին:

Ինչպէս ընկղմեցաւ Կրէյսընի օդանաւը

Երկար փնտռտուքներէ յետոյ կարելի չէր եղած ոեւէ հետք գտնել Տիկին Ֆրանսիս Ուիլսըն Կրէյսընի Տօըն (Արշալոյս) օդանաւէն: Ամերիկայէն հեռագիր մը հետեւեալ պատմութիւնը կը հաղորդէ.—

Նոր Սկովտիոյ «Ռոզ-Ան-Պէլլիվօ» նաւուն նաւապետը, որ փոթորկալից ճամբորդութենէ մը վերջ արեւմտեան Հնդկաստանէն Փորթլէնտ (Մէյն Նահանգ) հասաւ, կը պատմէ թէ Դեկտ. 23ին ժամը 19.30ին ատենները հերթապահ պաշտօնեան իր խուցը գալով ըսաւ.

«Դուրսը ովկիանոսին վրայ բան մը կայ, սակայն չեմ գիտեր թէ ի՛նչ է, ընդծովեայի կը նմանի:» Հակառակ անոր որ այդ պահուն սաստիկ փոթորիկ կը տիրէր, նաւապետն ու հերթապահը որոշակի լսեցին օդանաւի մը շարժանիւին աղմուկը: Հետզհետէ շատցաւ աղմուկը, յանկարծ կանգ առաւ: Քիչ վերջ երկու մարդիկը լսեցին անկումը ծանր մարմինի մը, որ բարձրէն ջուրին մէջ կ'իյնայ: Երբ առարկան անհետացաւ, օդին մէջ ջուրի սիւն մը բարձրացաւ: «Ծովուն վիճակը այնպէս էր, կը պատմէ նաւապետը, որ ծովուն վրայ երկար ճամբորդելու սահմանուած նաւերը միայն կրնային դիմակալել ալիքներու կատաղութեան»:

Մասնագէտներ սակայն կը նկատեն այս պատմութիւնը ու կ'ենթադրեն որ Տիկին Կրէյսընի օդանաւը նեղը մնացած ըլլալով, ուզած է նաւի մը մօտ իջնել եւ հեռուէն տեսնելով Ռոզ-Անի լոյսերը, մօտեցած է անոր, սակայն փոթորկալի ծովուն պատճառաւ օդանաւը անմիջապէս կլլուած է ալիքներէն:

Վայեան Քուբիւրիէ պիտի բանտարկուի

Փարիզի համայնավար երեսփոխան Վայեան Քուբիւրիէ քանի մը ամիս առաջ Ջանիպոնի անուն պատանիի մը կողմէ Մուսոլինիի դէմ կատարուած մահափորձին առթիւ «Իւմանիթէ»ի մէջ յօդուած մը հրատարակած եւ անհաբեկիչը փառաբանած էր:

Ընդհ. դատախազութեան կողմէ իրեն դէմ բացուած դատին հետեւանքով երեք ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ եւ վճիռը վերջնական հանգամանք ստացած ըլլալով, երեսփոխանը հրաւիրուեցաւ բանտ ներկայանալ Երկուշաբթի ժամը 3ին:

Սակայն Վայեան Քուբիւրիէ շաբաթէ մը ի վեր գաւառ գացած է՝ արձակուրդ ընելու եւ «Իւմանիթէ»ի մէջ գրած էր թէ բանտ չպիտի ներկայանայ, այլ պիտի միանայ իր միւս պաշտօնակիցներուն՝ Մարսէլ Քաշէնի, Տօրիօի, Մարթիի եւ Տիւքլօի, որոնք նոյնպէս փախստական կը մնան եւ ոստիկանութիւնը չէ կրցած անոնց հետքը գտնել:

Ծանր կացութիւն Փէքինի մէջ

Փեքինէն կը հեռագրեն թէ չինական Առեւտրական Սենեակին տեղեկագրին համաձայն՝ Նոյեմբեր եւ Դեկտեմբեր ամիսներուն 1200 խանութներ փակած են իրենց դուռները: Միւս կողմէ ոստիկանութիւնը կը հաղորդէ որ 500 չինական հպատակներ ցուրտէն եւ անօթութենէն մեռած են փողոցներուն մէջ՝ Դեկտեմբեր ամսուան ընթացքին:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է
ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Դասախօսութիւնները կը սկսին 8 Յունուարին: Դասերը տեղի կ'ունենան Գշ. եւ Ուր. երեկոները ժամը 9—11, իսկ Կիրակի օրերը՝ առտուն 10—12:

Առայժմ բացուած են հետեւեալ դասախօսութիւնները.—

Հայոց պատմ. եւ մատենագրութիւն՝ Փրոֆ. Ադոնց, Հայոց նորագոյն պատմութիւն՝ Ս. Վրացեան.— Քաղ. տնտեսութիւն եւ պետ. իրաւունք՝ Ա. Խոնդկարեան.— Տոմարակալութիւն եւ ելմտական՝ Մ. Տէրպէտէրեան.— Առողջապահութիւն՝ Տօքթ. Լ. Գրիգորեան.— Ֆրանսերէն լեզու՝ Դաւիթ-Բէկ:

Շուտով կը բացուին նաեւ դասընթացքներ հայերէն լեզուի, հոգեբանութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան եւ այլ դասերու համար:

ՄՈՒՏՔ.— Կանոնաւոր արձանագրուած աշակերտներու համար տարեկան 10 ֆրանք: Ազատ ունկնդիրներու համար իւրաքանչիւր դասախօսութեան համար 1 ֆր.: Բոլոր դասախօսութիւններն ալ բաց են ազատ ունկնդիրներու առջեւ:

Արձանագրութեան համար դիմել կեդրոնը, 61 Rue Mr. le Prince, Ֆլօրիա ճաշարանը: Իսկ թղթակցութեան համար՝ Ե. Յարութիւնեանի, 21 Rue Cambon, Paris.

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԿԱՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Ռուսահայ կանանց միութիւնը կազմակերպում է շաբաթ օր, յունուարի 7ին իրա ընտանեկան երեկոյթը, իրա անդամների եւ հիւրերի համար, Rue de la Pompe թիւ 55ի դահլիճներում: Լինելու են պարեր եւ գեղարուեստական բաժին մասնակցութեամբ տիկին Լիագիյայ Թումանովայի, Հայ Թատրոնի դերասանուհիներից տիկին Արմէնեանի եւ տիկին Աստղիկի, ու պ. պ. Տէր-Աբրահամովի, Յ. Խաչատրեանի եւ Թաւրիստ Աբգարի: ճազ-բանդ՝ մասնակցութեամբ դաշնակահար պ. Արմէն Մայիլովի: Սկիզբը ժամը 9ին, վերջը 1ին: Ջրի բիւֆէ: Մուտք 12 ֆրանք իւրաքանչիւր անձի:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍԱԽՕՍ. ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Յունուար

ՎԱԼԱՆՍ, 5ին Դասախօսական ժողով, դասախօս՝ Ազգին:

6ին ընկերական ընդհանուր ժողով, Ազգին:

ԼԱՆՍԷՅ, 8ին Հրապարակային բանախօսութիւն եւ ընկերական ընդհ. ժողով, բանախօս՝ ընկ. Վ. Զուլլէրեան:

ԼԻՈՆ, 4ին, 5ին, 6ին, 7ին յաջորդական 4 մեծ դասախօսութիւններ. դասախօսներ՝ Տքթ. Աշոտ Գասպարեան եւ Մ. Գույումճեան. Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Ս. ՇԱՄՈՆ, 8ին՝ Ընկեր. ընդհ. ժողով: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ազայեան:

5ին Ընկերա - համակրական Դասախօսական ժողով, կը խօսի ընկ. Ազայեան:

8ին Հրապարակային բանախօսութիւն, կը խօսին ընկերներ Ազայեան, Գույումճեան:

Ս. ԷԹԻԷՆ, 6ին Ընկերական ընդհ. ժողով:

7ին Ընկերա - համակրական ժողով:

ՏԷՍԻՆ, 7ին Ընկերական ընդհ. ժողով, Ազգին:

8ին առաւօտ՝ դասախօսական ժողով, Ազգին:

ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ, 8ին կէսօրէ յետոյ դասախօս. ժողով, Ազգին:

ԿԱՐՏԱՆ 8ին Ընկեր ընդհ. ժողով. ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Բենիկ:

ԾԱՆՕԹ.— Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ:

ՅԱՐԴԳՈՂԻ գրական երեկոն, վաղը Հինգշաբթի, ժամը 9ին Ֆլօրիա: Գ. Ճիզմէճեան կը ներկայացնէ *Թոխթեմիշը*: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՆԱՄԱԿԱՑՈՒՓ

Վ. Թաթուլին, Մ. Մանուկեանին եւ Յ. Մնծուրիին.— Ստացանք ձեռագիրները «Այգեկութք»ի համար:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարթիկ, Ժ. Խ.— 35:
Ժանքէօթ, Ա. Ա.— 20: Կը հրատարակենք:
Լիոն, Կ. Ա.— 35 ֆրանք:
Մարսէյլ, Ա. Շ.— 280:
Անկիէն, Մ. Ջ.— 35:
Սթարա-Զակորա, Գ. Փ. 100:
Վիլֆռանշ, Բ. Բ.— 35:
Նիս, Պ. Օ.— 50:
Պէրշէմ, Ե. Ա.— 70:
Սէն Փրիէսթ, Ա. Ճ.— 70:
Մարսէյլ, Յ. Մ.— 153:
Մարսէյլ, Գ. Հ.— 140:
Կրօմէյլ, Ջ. Գ.— 45:
Մօնթարժի, Տ. Վ.— 35 ֆր.: Ստացանք գրկել: Նկարները կը ստանաք:
Պոլէն, Գ. Ջ.— 35:
Կարտան, Ն. Ա.— Ստացանք գրկել Յունուար 1էն:
Մարսէյլ, Ի. Թ.— Նոյնպէս:
Լը փիւի, Ե. Տ.— Նոյնպէս:
Տէսին, Կ. Բ.— Նոյնպէս:
Մարսէյլ, Ա. Ա.— Նոյնպէս:
Երուսաղէմ, Գ. Բ.— Նոյնպէս:
Փարիզ, Մ. Ն.— Նոյնպէս:
Լիոն, Յ. Թ.— Նոյնպէս:
Ֆուէժիւս, Ա. Պ.— Նոյնպէս:
Վիլֆռանշ, Ա. Խ.— Նոյնպէս:
Փարիզ, Մ. Պ.— Նոյնպէս:
Վիլֆռանշ, Հ. Մ. Բ.—Նոյնպէս:
Կրանսփուլ, Ս. Մ.— Նոյնպէս:
Կռոմէյլ, Ջ. Ջ.— Նոյնպէս:

ԾՆՈՒՆԴԻ ՍԵՂԱՆ

Փարիզի Հայ տիկնանց Միութիւնը ի պատիւ Հայ ուսանողներու կազմակերպած է Ծնունդի աւանդական սեղան մը այս Ուրբաթ գիշեր ժամը ճիշտ 8.30ին 17, Rue Chateaubriand, Էթուալի սրահը: Գեղարուեստական բաժին: Կը հրաւիրուին հին եւ նոր ուսանողները եւ Ուս. Միութեան համակիրները: Հրաւիրատոմսերու համար դիմել Օր. Ա. Թորոսեանի, 221 Rue de Tolbiac.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ զաւակներս, Պրուսայի մեծ նոր գիւղէն Մկրտիչ Տուտուեան 25 տարեկան, Պօղոսիկ 22 տարեկան եւ Վաղէն 19 տարեկան որոնք Տէրզօր աքսորուելէն վերջ Մուսուլի կամ Թիֆլիսի կողմերը գացած ըլլալն կը կարծուին: Իմացնել Տիկ. Սրբուհի կամ Տիկ. Աղաւնի Տուտուեանի, 21 Rue Blanqui, Kremlin Bicêtre, (Seine) France.

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

— Ազատ Գարբինեան կը փնտռէ Խնուսի Տուժանա գիւղացի Սերոբ եւ քոյրը Իսկուհի Գարբինեան, որոնց Սուրիա ըլլալը կը կարծուի: Լուր տուողին 200 ֆրանք նուէր: Գրել 14 Rue Ortolan, Paris 5me:

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITION
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

5 JANVIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 537 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐԱ՞ՆՆ ԱԼ ԹՈՒՐԱՆԻ ՃԱՄԲՈՎ

Երեքշաբթի եւ չորեքշաբթի, երկու անգամով հրատարակեցինք ուշագրաւ թղթակցութիւն մը՝ Պարսկաստանէն։

Մեր աշխատակիցը կը մատնանշէ վտանգ մը, որ կրնայ մէկ անգամէն փճացնել մեր վայելած իրաւունքները՝ այդ բարեկամ երկրին մէջ։

Արթնցած՝ Թուրք-Թաթարական դաւերէն, որոնց նպատակն է անջատել Ատրպատականը, միւս կողմէ տոգորուած՝ ազգային վերածնութեան բաղձանքներով, Թէհրանի կառավարութիւնը որոշեր է փարսացնել այդ նահանգը։ Ատրպատականի մէջ, Թուրքերէնն է տիրապետող լեզուն, ինչպէս եւ Թրքական ոգին եւ մշակոյթը։ Պետական հաստատութիւններն անգամ չեն կրցած թօթափել այդ ազդեցութիւնը։

Նոր Շահին օրով, կարգ մը վարչական կարգադրութիւններ եղան, բայց կայ ու կը մնայ հիմնական վտանգը՝ Թրքական լեզուն եւ մշակոյթը, եւ անոնց զարգացման հետ միլուած քաղաքական պայքարը։

Խոշոր թիւ մը չեն կազմեր Թուրք-Թաթարները՝ Պարսկաստանի մէջ, — ընդամէնը 805,500 հոգի՝ եօթը միլիոն Պարսիկներու, 750,900 Քիւրտերու եւ ուրիշ փոքրամասնութեանց դիմաց։ Համաձայն 1898ի մարդահամարին, ամբողջ Պարսկաստանի մէջ փոքրամասնութիւնները կը ներկայացնեն երկու միլիոն կամ 100ին 25։ Մինչդեռ, Պատրիարքարանի վիճակագրութեամբ, Թուրքիոյ «Արեւելեան Նահանգներուն» մէջ քրիստոնեայ եւ մահմետական գրեթէ հաւասար էին, առաջինը՝ 1,183,000 (100ին 45.2) եւ երկրորդը՝ 1,178,000 (100ին 45.1), առանց հաշուելու 254,000 այլակրօնները (100ին 9.6)։ Եւ չմոռնանք որ մահմետականներու գումարին մէջ հաշուած են 424,000 Քիւրտեր եւ 88,000 ուրիշ մահմետականներ։

Բայց, Պարսկաստանի բնակչութեան հազիւ հարիւրին 8.5ը կազմող Թուրք-Թաթարները կը ներկայացնեն ոչ միայն աշխարհագրական առանձնայատուկ դիրք, այլ եւ ամփոփ զանգուած եւ հասարակաց լեզու։ Յետոյ, անոնք յատկապէս ուժ կ'առնեն հարեւան Թուրքիայէն, մինչեւ իսկ խորհրդային իշխանութենէն։

Անխուսափելի... Անհերեւ վտանգը կանխելու համար, Պարսկաստան կը դիմէ արմատական միջոցի մը։ Արդէն իսկ պատրաստած է կրթական ծրագիր մը, որուն համաձայն, առաջին դասարանէն մինչեւ հինգերորդը՝ բոլոր առարկաները պիտի աւանդուին պարսկերէն։

Այդ ծրագրին հետեւանքները հասան նաեւ մեզի։ Եւ անցեալ տարի, երբ Ատրպատականի կրթական տեսուչը կը հրամայէր գործադրել օրէնքը, առաջնորդը հարկադրուեցաւ ուղղակի Շահին միջնորդութեան դիմել, մասնաւոր պատուիրակութեան մը հետ, այլապէս հայկական դպրոցները պիտի փակուէին։ Շահը հաճութեամբ լսեց խնդրագիրը եւ հրամայեց հայկական դպրոցները զերծ կացուցանել այդ օրէնքէն։

Ի հարկէ այս վարչական կարգադրութիւնը բաւական չէր խափանելու օրէնքը, որուն խստութիւնը յայտնապէս կը զգան հարաւային Պարսկաստանի մէջ։ Այնպէս որ, Պարսկահայերը նորէն մտահոգ են, եւ միջոցներ կը փնտռեն, դարաւոր իրաւունքներ պահպանելու համար։

Շատ մը ձեւերու կարգին, կա՛յ բաց դուռ մը — խորհրդարանը տակաւին չէ քննած այս ծրագիրը։

Ինչպէս մեր թղթակիցն ալ կը հաստատէ, օրէնքը կապ չունի հայ հասարակութիւն կամ ուրիշ փոքրամասնութեանց հետ։ Բայց կրթական նախարարը, ուզելով արդար երեւալ, խմբագրած է այնպիսի ծրագիր մը, որ հաւասարապէս կը պատկանի բոլորին։

Ամէնէն չկամ Պարսիկն ալ գիտէ որ 50-60.000նոց հայ գաղութը չունի ո՛ր եւ է քաղաքական ձգտում՝ այդ հիւրընկալ եւ ցեղակից երկրին մէջ։ Ընդհակառակն, բացարձակապէս ուղղամիտ եւ ամուր դիրք բռնած է, զանազան տագնապներու առեն։ Յետոյ, հայկական դպրոցները պահելով իրենց ինքնուրոյն հանգամանքը, միեւնոյն ժամանակ նպաստած են ամբողջ երկրին զարգացման։ Եւ այդ հաստատութիւնները պահուած են ու կը պահուին հայ հասարակութեան դրամով։

Մենք վստահ ենք թէ Պարսկահայերը պիտի կրնան շահիլ դատը, սրտաբաց պարզելով ամբողջ խնդիրը։ Այստեղ ոչ գաղտնի ծրագիրներ կան, ոչ ալ մասնաւոր առանձնաշնորհի խնդիր։ Ամբողջ եղածը՝ բնական, տարրական իրաւունքի հարց մըն է, որուն մասին չի կրնար վիճիլ ո՛ր եւ է արդարամիտ եւ իր շահերուն գիտակից իշխանութիւն։

Կը կարծենք թէ Պարսկաստանի մէջ բաւական լուսամիտ վարիչներ կան, Թուրքերու յատուկ մարզանքներէ զգուշանալու համար։ Վկայ՝ Պարսկաստանի դարաւոր պատմութիւնը։ Իսկ հիմա որ երկրին վերակազմութեան եւ արդիացման ձեռնարկած են, տարօրինակ պիտի ըլլար, եթէ նոր Իրանը վաղուց նուիրագործուած իրաւունքներ կրճատէր, փոխանակ բան մը աւելցնելու անոնց վրայ, ինչպէս կը սպասուի աւելի յառաջդիմական իշխանութիւններէ։ Այս տեսակ պարագաներու մէջ օրէնքի տառին կառչիլ՝ կը նշանակէ վնասել նոյն իսկ երկրի շահերուն։

Շատ յստակ է մեր կացութիւնը։

Կը մնայ որ համապատասխան մարմինները լրջօրէն խորհրդակցին եւ միացեալ ճակատով պաշտպանեն մեր իրաւունքները։

Գոնէ այս կէտին մէջ թող լռեն բոլոր կիրքերը, և ամբողջ պարսկահայ գաղութը ներկայանայ իբրեւ մէկ մարդ, ոչ միայն հայկական, այլ եւ պարսկական շահեր փրկելու համար։

Իրանը ամէնէն առաջ ինքն իրեն պիտի վնասէ, եթէ ուզէ հետեւիլ Թուրանի նեղմիտ և կործանարար փորձերուն։ Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՕՐԷՆՔԸ

Վերջերս գրեցինք թէ Ամերիկայի գաղթային նախարարը ծրագիր մը պատրաստած է, ներգաղթի օրէնքը «բարեփոխելու» համար։ Այս առթիւ Ամերիկայի «Պայքար»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ. (17 դեկտ.)։

— «Կան պարագաներ, որոնք խորապէս կը տագնապեցնեն Ամերիկայի հայ գաղութը։ Անոնցմէ առաջինն է բաժանեալ ընտանիքներու խնդիրը։ Ամերիկեան քաղաքացի բազմաթիւ Հայեր կը ճանչնանք, որոնց ծնողքը, հայր եւ մայր, կը գտնուին Սուրիա, Յունաստան եւ այլուր, շատ անգամ միս մինակ մնացած իրենց յառաջացեալ տարիքին մէջ։ Անոնք բնականաբար կ'ապրին իրենց զաւակներուն ծախքով, եւ այսպէս ամէն տարի այս երկրէն հազարաւոր տոլարներ դուրս կը ղրկուին, առանց ո եւ է փոխարինութեան։

«Կը ճանչնանք ուրիշներ, որոնց զաւակները գրեթէ նման պայմաններու տակ կը գտնուին, չեն կրնար Ամերիկա գալ ու միանալ իրենց ծնողաց, գաղթային օրէնքներու այս կամ այն կէտի մեկնութեան պատճառով։

«Ուրախալի է որ Աշխատանքի Քարտուղար Տէյվիսի տեսակցութեանց մէջ, արդէն իսկ նկատի առնուած են կարգ մը կարեւոր կէտեր։ Այսպէս, առանց քօթայի մուտքի արտօնուած զաւակներու տարիքը նշանակուած է 21, փոխանակ 17ի, պայմանաւ որ ամուսնացեալ չըլլան։ Կ'առաջարկուի նաեւ մասնաւոր քօթա մը սահմանել ու արտօնել Աշխատանքի պաշտօնատունը, որ նկատի ունենայ խնդրարկուներու բացառիկ պայմաններն, եւ ըստ այնմ թոյլատրէ զանազան կարգի անձանց մուտքը Ամերիկա։

«Քարտուղար Տէյվիսի տեսութիւններուն մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'առաջարկուի անոնց մուտքը դիւրացնելու համար։ Հայ Ամերիկեան քաղաքացիներ հետեւաբար, որոնք արտասահմանի մէջ ծնողք ունին եւ կ'ուզեն այս երկիրը բերել, պէտք է իրենց բացառիկ կացութեան վրայ հրաւիրեն Գոնկրէսին ուշադրութիւնը, պատշաճ կերպով, երբ գաղթային օրէնքին բարեփոխութիւնը վիճաբանութեան նիւթ ըլլայ, այս նստաշրջանին մէջ։»

Այս առթիւ թերեւս աւելորդ չըլլայ դիտել տալ թէ՝ ամերիկահայ թերթերը սխալ կ'ընեն միշտ «քարտուղար» թարգմանելով «Secretary»ն, որ կը նշանակէ նախարար, Secretary of Stateը կամ State Secretaryն արտաքին նախարարն է, ոչ թէ... «պետական քարտուղար», ինչպէս այս պարագային ալ՝ «Աշխատանքի նախարար»։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ

Հեռագրի մը համաձայն, Սապրոնոֆ խմբակը, որ ընդդիմադիրներու մէջ ամէնէն զօրաւորն է եւ որուն կեդրոնը Խարքով կը գտնուի, այժմ կ'աշխատի համայնավար երկրորդ կուսակցութիւն մը հիմնել։ Սապրոնոֆ զօրաւոր պայքար կը մղէ անկուսակցականներու շրջանին մէջ և իր խմբակը մեծ կարեւորութիւն կը ստանայ։ Սապրոնոֆի կուսակիցները վերջերս Մոսկուայի մէջ ունեցան խորհրդակցական ժողով մը, որուն մասնակցեցան Ռուսիոյ զանազան քաղաքներու պատուիրակները։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Էնկիւրիի հելլէն դեսպանը ետ կանչուած ?

Աթէնքէն կը հեռագրեն 3 Յունուար թուականով.—

Հելլէն կառավարութիւնը որոշած է ետ կանչել Էնկիւրիի իր դեսպանը, իբրեւ դժգոհութեան նշան մը թէ Թուրքիա չի յարգեր Լօզանի դաշնագրին կից համաձայնագիրները։ Եւ սակայն գործակատարին քարտուղարը Էնկիւրի պիտի մնայ եւ գործակատարի պաշտօն պիտի կատարէ։

Հելլէն կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ մտադիր է այս կէտին շուրջ Լահէյի միջազգային իրաւարար ատեանին կամ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին ուշադրութիւնը հրաւիրել։ Իր այս մտադրութիւնը հաղորդած է Աթէնքի Թուրք դեսպանին։

Թայմզի Աթէնքի թղթակիցը այս մասին կը հեռագրէ.—

Վերջերս Պոլսոյ Թուրքեւհելլէն խառն յանձնաժողովը ընդհատեց գործադրութիւնը Աթէնքի Թուրքեւհելլէն համաձայնագրին, որ կը վերաբերի փոխանակուած բնակչութեանց մասնաւոր սեփականութեանց։ Թուրք պատուիրակները յիշեալ համաձայնագրին կարգ մը կէտերը կը մեկնաբանէին այնպիսի ձեւով մը, որ հելլէն պատուիրակները համաձայնագրի բնագրին հակառակ եւ հելլէն շահերու դէմ կը նկատէին։

Հելլէն կառավարութիւնը այս մասին հելլէնեւթուրք խառն դատարանի նախագահին իրաւախոհութեան դիմեց, եւ հոս այնպէս կը կարծուի թէ Յունաստան պիտի դիմէ Լահէյի Ատեանին կամ Ազգերու Դաշնակցութեան։

Միկոյեանը ցորեն հաւաքելու վերայ

«Թայմզ»ի Ռիկայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Մոսկուայի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ դարձեալ սկսած են մտահոգուիլ թէ ի՛նչպէս կարելի պիտի ըլլայ ցորեն հայթայթել քաղաքներուն եւ արտածումի համար։ Նոյեմբերին եւ Դեկտեմբերին այս ուղղութեամբ կատարուած ջանքերը շատ գոհացուցիչ արդիւնքներ տուած չեն, եւ կառավարութիւնը, ըստ սովորութեան, դարձեալ կը սպառնայ «ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել՝ ցորենը պարպելու համար գիւղացիներու շտեմարաններէն»։

Կառավարութիւնը հրահանգեց առեւտրական գործավար Միկոյեանի, որ անձամբ այցելէ այն շրջանները, ուր կը կասկածուի թէ ցորենի գաղտնի պահեստներ կան եւ միջոցներ ձեռք առնէ՝ ցորենը փոխադրելու համար պետական մթերանոցները։ Միկոյեան Մոսկուայէն ճամբայ ելաւ այս առաքելութիւնը կատարելու համար։

Ասկէ զատ Մոսկուա ստիպողական հրահանգներ ղրկած է բոլոր գործակցական ընկերութեանց, որ առաւելագոյն չափով իրենց մօտ մթերեն գիւղացիներու յատուկ ճարտարարուեստական արտադրութիւնները, որպէս զի անոնցմէ զրկեն այն գիւղացիները, որոնք կը մերժեն իրենց ցորենը յանձնել։

Յունաստանի Պալքանեան քաղաքականութիւնը

Յունաստանի արտաքին նախարար Միխալաքոփուլոս հետեւեալը յայտարարած է Թանի թղթակցին.—

— Արտաքին քաղաքականութեան մէջ Յունաստանի առաջնորդող սկզբունքն է՝ բարեկամութիւն երեք մեծ պետութեանց՝ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ հետ։ Այս բարեկամութիւնը կարելի է միայն մասնաւոր ամէն գերակշռութենէ դուրս։ Մասնաւորապէս ուրախ եմ որ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ բախումներ առաջ բերելիք խնդիրները բարեկամաբար պիտի կարգադրուին, որովհետեւ Յունաստան՝ հաւատարիմ Ֆրանսայի հանդէպ իր բարեկամութեան, չի կրնար նկատի չառնել այն բազմաթիւ հասարակաց շահերը, զորս ունի իր դրացի իտալական պետութեան հետ։ Գալով միջերկրականեան քաղաքականութեան, Յունաստան չի կրնար ըլլալ այն դժբախտ ամուսինին պէս, որ ամէնէն վերջ կ'իմանայ իր տան մէջ անցած դարձածները։ Մեծ պետութեանց արտաքին նախարարներուն հետ տեսակցութեանցս ընթացքին, առիթ ունեցայ անոնց պարզելու Յունաստանի քաղաքականութիւնը, շահերն ու ձգտումները, առանց դուրս ելլելու քիչ առաջ ցոյց տուած ընդհանուր ուղիէս։

«Գալով Պալքաններուն, ինչի՞ պիտի համապատասխանէր Պալքանեան Լոքառնոյի բանաձեւ մը։ Նախ՝ ի՞նչ է սա Լոքառնոյի դաշինք կոչուածը։ Դարերէ ի վեր իրարու ընդդիմադիր երկու մեծ ազգեր՝ Ֆրանսա եւ Գերմանիա վճռած են համաձայնութիւնով մը վերջ դնել իրարու միջեւ պատերազմի մը հաւանականութեան. այս համաձայնութիւնը երաշխաւորուեցաւ ուրիշ երկու պետութեանց՝ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ կողմէ. ահա Լոքառնոյի դաշինքին իմաստը։ Պալքաններու մէջ ո՞ւր են այն պետութիւնները, որոնք Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ դիրքին մէջ կը գտնուին։ Որո՞նք պիտի ըլլան հաւանական երաշխաւորները։ Օրինակ, մէկ կողմը Յունաստանը, Եուկօսլաւիան եւ Պուլկարիա՞ն պիտի տեսնենք, ու միւս կողմը Թուրքիա՞ն։ Եթէ ընդունինք այս վարկածը, ո՞վ պիտի միջամտէ իբրեւ երաշխաւոր։ Պալքաններու կացութիւնը երբեք չի համապատասխաներ այն կացութեան, որ Արեւմուտքի մէջ լուծուեցաւ Լոքառնոյով։ Ինծի համար լուծումը կը թուի ըլլալ նախ հելլէնեւեուկօսլաւ բարեկամական եւ իրաւարարական դաշնագիրը, բայց որպէսզի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

79,954 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ՖՐԱՆՍ. ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԴԱՐՁԱԾ

1927 Յունուար 1էն մինչեւ Դեկտեմբեր 6 օտարականներու ֆրանս. քաղաքացիութեամբ զբաղող Գրասենեակը քննած է 150,000 հին եւ նոր խնդրագիրներ։ Ֆրանսական քաղաքացի ընդունուած են 79,954 օտարականներ, որոնցմէ այս առթիւ գանձուած է 10,144,577 ֆրանք։ Անոնք կը պատկանին հետեւեալ ազգերուն.—

Իտալացի՝ 12.399, Գերման՝ 4496, Պելժ՝ 3629, Լիւքսէնպուրկցի՝ 297, Զուիցերացի՝ 287, Սպանիացի՝ 2976, Անգլիացի՝ 133, Յոյն՝ 212, Աւստրիացի՝ 129, Հունգարացի՝ 54, Ռուս՝ 1771, Թունուզցի՝ 1339, Փորթուկալցի՝ 173, Լեհ՝ 835, Ռումանացի՝ 464, Օսմանցի՝ 566 եւայլն։ Հայերու մասին մասնաւոր յիշատակութիւն չկայ։ «Օսմանցի»ներուն եւ «Ռուս»երուն մէկ մասը Հայեր են։

1926ին ֆրանսական քաղաքացի դարձած էին միայն 45,371 օտարականներ, որոնց 3903ը Իտալացի, 2930ը Գերման էին։

ԼՈՆՏՈՆ ՈՂՈՂՈՒԱԾ

Վերջին օրերու անձրեւներն ու ձիւնհալը ծանր վիճակ ստեղծած են Անգլիոյ մէջ։ Կեդրոնական եւ հարաւ-արեւմտեան Անգլիոյ մէջ ողողումները արագօրէն կը ծաւալին, ամէն կողմ ընդհատելով հաղորդակցութիւնները՝ խճուղի թէ երկաթուղի։ Լոնտոնի հիւսիս եւ հիւսիս-արեւելեան կողմը Լի գետին յանկարծական յորդումին հետեւանքով ընդարձակ տարածութեամբ հողեր եւ ճամբաներ լիճի վերածուեցան եւ երթեւեկը միայն նաւակներով կը կատարուի։ Այսպէս Լոնտոն թերակղզիի մը երեւոյթն ունի հիմա։ Յորդած է նաեւ Թէյմիզը եւ հազարաւոր հէքթար հողեր ողողուած են։

ՆՈՐ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺՆԵՐ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն որ Գերագոյն Ատեանը մահուան դատապարտած է՝ պետական դրամատան ցորենի բաժնին առեւտրական տնօրէն Պոլիաքոֆը եւ օգնականը Տէլէանինը, որոնք վաճառականներուն հաղորդած էին առեւտրական գաղտնի տեղեկութիւններ եւ նպաստաւոր պայմաններով ցորեն ծախած էին անոնց։ Նոյնպէս մահուան դատապարտուեցան վաճառական Պէրէց եւ յանձնակատար Ռակովշիք. ուրիշ 7 հոգիներ բանտարկութեան պատիժ ստացան եւ վեց հոգի անպարտ արձակուեցան։

Գերագոյն Ատեանը խնդրեց Կեդր. Գործադիր կոմիտէէն որ տասնամեակի ընդհ. ներումէն չօգտուին Պոլիաքոֆ եւ Տէլէանին, որոնց ստացուածքներն ալ պիտի գրաւուին։ Իսկ Պէրէցի եւ Ռակովշիքի մահապատիժները տասը տարի բանտարկութեան զեղչուեցան։

Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլէն կը հեռագրեն մեզի.— Գերասան Պ. Շահխաթունիի ներկայացումը (Քին) մեծ յաջողութիւն գտաւ։ Ջերմ ընդունելութիւն եղաւ ժողովուրդին կողմէ։ Ֆրանսական մամուլը մեծ գովեստով կ'արտայայտուի։

ՆՈՐ ՅԻՍՈՒՆՆՈՑՆԵՐԸ.— Երկու օրէ ի վեր շրջաբերութեան հանուած են նոր յիսուն ֆրանքնոցները։

ԼԻՆՏՊԷՐԿ Մեքսիկոյէն վերջ, կեդրոնական Ամերիկայի միւս երկիրներուն մէջ յաջող թռիչքներ կը կատարէ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՆՈՐ ՀՈԳ ՄԸ՝ ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԱՄԱՐ

Խորհրդային հպատակ դառնալու ձեռնարկ մը.— կառավարութեան եւ թերթերուն զայրոյթը.— ծանր հետեւանքներ կը նախատեսեն.— Արտագաղթը կը շարունակուի.— դպրոցներու վիճակը.— Զանազան:

ԱԹԷՆՔ, 28 դեկտ.

Նախորդ թղթակցութիւնս հագիւ թղթատարին յանձնած աչա՛ քանի մը տողնոց լուր մը Մակեդոնիոյ կը ցնցէ յունահայ գաղութը, յուզելով կառավարական շրջանակներն ալ:

Ինչպէս կը հաղորդեն հեռագիրները, Մակեդոնիոյ Հայերէն մաս մը — անշուշտ չափազանց աննշան փոքրամասնութիւն մը — տրամադիր կ'երեւայ խորհրդային հպատակ դառնալու:

Հինէն ի վեր, այս շրջանը որոշ կասկածներու առարկայ եղած է, այնպէս որ կառավարական յայտնի եւ կշիռ ունեցող թերթերը վերջերս սկսան անխնայ պայքար մը հայ գանգուածին դէմ: Անոնք անվերապահօրէն անոնց ցոյց կուտան ծովու ճամբան, այս ուղղութեամբ զանազան թելադրութիւններ ընելով կառավարութեան:

Պէտք չէ զարմանալ եթէ առտու մը կառավարական ծանրակշիռ որոշումի մը առջեւ գտնուի, մասնաւորաբար Մակեդոնիոյ հայութիւնը:

Պէտք չէ մոռնալ որ կառավարական քննութիւններն ալ լաւ վկայութիւններ չեն տար այդ շրջանին մէջ կծկուած քանի մը հայ հոկտեմբերիկներու մասին:

Այս պայմաններուն տակ, Մակեդոնիոյ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը ազգային շատ կարեւոր եւ անյետաձգելի գործ մը ունի. — Դիմել պաշտօնապէս կառավարութեան եւ յայտնել թէ, քանի մը հոգիներու կողմէ խորհրդային հպատակութիւն ընդունելու տրամադրութիւնը հայ ժողովուրդինը չէ ու չի կրնար ըլլալ: Կարելի է ըսել նաեւ, թէ անոնք — սովետական հպատակ դառնալ ուզողները — կապ չունին յունահայ գանգուածին ազգային ձգտումներուն հետ:

Այս միակ արմատական միջոցը, որուն պէտք է դիմէ նաեւ Աթէնքի Ազգ. Վարչութիւնը, առանց վարանումի, եթէ կ'ուզենք փրկել ազգային արժանապատուութիւնը եւ համայնավարութենէ «պէխապէր» մեր հայրենակիցներուն ֆիզիքական գոյութիւնը:

Հակառակ պարագային, վախ կայ որ մամուլը շարունակէ հանրային կարծիքը պատրաստել եւ առտու մը անակնկալի առջեւ գտնուինք:

*** Արթ. Խորհուրդը դուրս նետելով Տոքթ. Վ. Մարտիկեան կոչուած խրտուիլակը, նախկին չորս անդամներով համաձայնեցաւ բոլոր կէտերու մասին եւ այսուհետեւ պիտի ներկայացնէ մէկ ճակատ:

Ինչպէս կը տեղեկանամ, այս մասին պաշտօնական յայտարարութիւն մըն ալ պիտի տրուի մամուլին:

*** Բարեգործականի Նպաստը կ'ուշանայ: Կը հաստատեն սակայն թէ անպայման պիտի գայ:

Դպրոցներու պիւտճէները երթալով կը ծանրանան, մանաւանդ որ թաղ. մարմիններն ալ կը թերանան իրենց նիւթական պարտականութեանց մէջ: Միւս կողմէ, դէպի Հար. Ամերիկա գաղթը կը շարունակուի աւելի ուժգին թափով եւ աշակերտները կը պակսին զգալապէս:

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը, ինչպէս կ'երեւայ, փոխանակ որոշ դարման մը խորհելու այս անտեղի եւ խուճապային փախուստին — որ կառավարութեան իսկ ուշադրութիւնը գրաւած է — կը զբաղի թաղային կամ շրջանային ընթացիկ հարցերով:

Վերջերս, մանաւանդ, փոխանակ այնքան թանկագին ժամանակ սպառելու «Վօլօյի հարց» կոչուած խնդրին համար, կրնար զբաղիլ արտագաղթով եւ անոր դարմաններով:

Արդէն ատենապետը՝ Ա. Աբիկեանը հրաժարած է, ինչ որ ազդած է անդամներէն ոմանց վրայ: Այս հրաժարման պատճառը այն է որ, հակառակ իր կողմէ Նոյ. 29ի տօնակատարութեան դէմ գրուած արգելքին, պատգ. ժողովը եւ ատենապետը Տոքթ. Էնֆիէճեանը (ռամկավար) ոչ միայն քաջալերած էր, այլ եւ նոյն հանդէսի կազմակերպիչ յանձնախումբին մաս կը կազմէր:

Տոքթ. Էնֆիէճեան՝ կը պատկանի ռամկավարներու այն թեւին, որ համայնավարներուն հաճելի ըլլալու համար ամէն անխելքութեան յանձնառու կ'ըլլայ եւ պիտի ըլլայ:

*** Կայ նաեւ Մագլըմեանի տաղտկալի հարցը: Վարչութիւնը չկրցաւ քիչ մը աւելի վճռական ըլլալ: Չկրցաւ ըմբռնել, թէ այդ խառնակիչը վռնտելով, այս գաղութին համար մեծագոյն բարիքը ըրած պիտի ըլլայ: Այս սեւ փորձանքը, իր փոքրաւորին՝ Եսայեանի հետ, պարած կեցած չունի: Արդէն հիմա, ափ կ'առնէ արտաքին նախարարութեան դռները, մասնաւոր հաշիւներով, որոնց գաղտնիքը դժուար է հասկնալ:

*** Հ. Յ. Դ. անդամական եւ պատանեկան ժողովները կանոնաւորաբար կը շարունակուին: Պակաս չեն թատերական եւ գրական փոքրիկ շարժումներ ալ: Դաշնակցութիւնը, իր մասնաւոր գուրգուրանքին առարկայ ըրած է երիտասարդական շարժումները: Կարմիր Խաչն ալ իր կարգին նախախնամական դեր մը կը կատարէ այս գաղութին մէջ:

Կը տեղեկանամ, որ Ամերիկայի կեդրոնէն եկած մօտաւորապէս 60 հակ հանդերձեղէնները պիտի բաժնուին մօտ ատենէն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

«Փրավտա» (9 Դեկտ.) կը գրէ թէ Կամնիսկի թաղին առողջապահական տեսչութեան կողմէ ձեռք առնուած են միջոցներ պայքարելու համար հիւանդութեանց դէմ եւ պահպանելու համար մանուկներուն առողջութիւնը:

Մէկ տարուան ընթացքին, դարմանատունը քննած է 1850 երախայ: Կազմուած վիճակագրութեան համաձայն, հարիւրին 67 համեմատութեամբ երախաները վարակուած են թոքախտէ, հարիւրին 85 համեմատութեամբ ականջի, քիթի եւ կոկորդի հիւանդութիւններէ, հարիւրին 60 համեմատութեամբ ոսկրային տկարութիւններէ: Շատեր վարակուած են մորթի հիւանդութիւններով: Իբրեւ պատճառ՝ ցոյց կը տրուին անոնց կեանքի պայմանները: Դպրոցները խռնուած են, այս պատճառով աշակերտները երկու հերթական խումբերու բաժնուած են, շատ տեղեր երեքի: Այս պայմաններուն տակ դժուար է մաքրել դպրոցները: Ու հիւանդ տղոց թիւը հետզհետէ կը շատնայ:

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՉԷԶՈՔԱՑՈՒՄ

(Տեսակէտի մը առթիւ)

Մեր ընկերը, Լ. Զօրմիսեան կը քննէ («Յառաջ», թիւ 532), «Դաշնակցութեան մասնակցութիւնը ազգային մարմիններու» հարցը եւ թեր ու դէմ տեսակէտներ դասաւորելէ յետոյ, «խելացի եւ տրամաբանական կը գտնէ որ Դաշնակցութիւնը արտասահմանի մէջ, որ եւ է տեղ եւ որեւէ ատեն չհետաքրքրուի կուսակցականօրէն ազգ. մարմիններու ընտրութեամբ եւ անոնց գործունէութեամբ:»

Լ. Զօրմիսեան իր տեսակէտը կը զարգացնէ կուսակցական ուժերու խնայումի մտահոգութեամբ, զայն կը հիմնաւորէ ճիգերու եւ արդիւնքի խոտոր համեմատութեամբ, նկատի առնելով գաղութահայ ներկա պայմաններու կէս-ամլութիւնը, ինչպէս նաեւ հակառակորդ տարրերու մտայնութիւնը ու յօդուածը կը պատկերազարդէ մեր ազգային գործունէութեան յոռի օրինակներով:

Անմիջապէս ըսեմ թէ՝ հակառակ անյաջողութիւններու եւ նոյնիսկ սայթաքումներու, կամ հետապնդումներու աննպաստ ելքին եւ իրականացումներու յապաղման, կուսակցութեան մը գործունէութեան հիմնական կէտերը կը մնան անխախտ, երբ կը բխին կեանքէն ու բանաձեւուած են իբրեւ անհրաժեշտութեան մը թելադրութիւնները:

Եթէ Զօրմիսեանի տեսաբանութիւնը կրթնած չըլլար նախընթաց ձախորդ օրինակներու վրայ, որոնք միայն գործունէութեան թերի եղանակ մը կը մատնեն եւ ո՛չ թէ տեսակէտի մը թերութիւնը, անշուշտ չպիտի յանգէր այն եզրակացութեան, որ դրժումն է կուսակցական կարելի և անհրաժեշտ գործունէութեան մը՝ գաղութներուն մէջ, այսինքն՝ փաստաբանութիւնը Դաշնակցութեան չէզոքացման, կուսակցական ձեռնթափութեան, ըսենք՝ ծուլութեան:

Եւ այս արդէն, մեր հակառակորդներուն ալ ուզածն է:

Վիճիլ թէ կուսակցութիւն մը կրնա՞յ մեկուսանալ այն միջավայրէն կամ հաւաքականութենէն, որուն վերանորոգման պահանջներուն ծառայելու յաւակնութեամբ է ծնունդ առեր, առնուազն ժամավաճառութիւն է:

Բայց ո՞ւր կը սկսի քաղաքական կազմակերպութեան մը գործունէութեան դաշտը եւ ո՞ւր կը վերջանայ:

Յեղափոխական կուսակցութեան մը ծրագիրը՝ նախագիծն է գալիք կարգի մը: Աւանդական բոլոր ըմբռնումները, ուրեմն, իրենց համապատասխան հաստատութիւններով (կրօնք եւ եկեղեցի, դպրոց եւ դաստիարակութիւն՝ իրենց յարակից կազմերով, ազգ. իշխանութիւններ կամ վարիչ մարմիններ) ինչպէս նաեւ ժամանակակից պահանջներէ բխած կազմակերպութիւններ (հայրենակցական, մարզական, որբերու եւայլն, նոյնիսկ գրական, գեղարուեստական), վերջապէս, ամէն միութիւն որ համայնքի մը մասնիկը, ուժերու եւ կամքերու սահմանափակ հաւաքոյթ մը կը ներկայացնէ, պիտի կրէ ազդեցութիւնը կուսակցական տեսաբանութեան եւ այս՝ ո՛չ թէ ի վնաս իր մասնակի գործունէութեան, այլ ի նպաստ բոլորին վերջին ձգտումին: Կուսակցութիւնը այլազան ուժերու համադրութի՛ւն մըն է որ պիտի ստեղծէ իր ազդեցութեամբ ու զայն մղէ դէպի քաղաքական մեծ հանգրուանը, որ նախատեսուած՝ իր ծրագրով, կը հաւատայ թէ լաւագոյնը եւ յարմարագոյնն է:

Ամէն ինչ ուրեմն, որ աւանդական թէ ժամանակակից ընկերային երեւոյթ մը կը ներկայացնէ կամ հաւաքական կեանքի որ եւ է մէկ էջը կը պատկերացնէ, կ'իյնայ քաղաքական կազմակերպութեան մը գործունէութեան դաշտին մէջ ու պէտք է հետապնդուի կուսակցականօրէն: Ամէնինչ, որովհետեւ, քաղաքական հետապնդումներու ճամբուն վրայ, եթէ կարելի իսկ ըլլայ զանազան մարմիններու եւ կազմերու կարեւորութեան մէկ աստիճանացոյցը պատրաստել, ներելի չէ, սակայն, անոնցմէ որեւէ մէկուն ազդեցութեան շրջանակը զանց առնել, որքա՛ն ալ փոքր ըլլայ:

Կուսակցութեան մը ուժը միայն իր անդամներու թիւին մէջ չէ. այլ մանաւանդ այն բազմութեան մէջ՝ որուն համար կը գործէ: Պրոպագանդի պէտքը, ուրեմն, ինքնին կը շեշտուի շատ յստակ ու կը պարտադրէ յարակից գործունէութիւն մը՝ գրական ու տեսական: Անշուշտ, այս տեսակէտով, մամուլի և բեմի դերը անուրանալի է: Բայց անոնց ազդեցութիւնը ոչ-կուսակցական ամբոխին վրայ՝ անկայուն է: Աւելցնեմ, երբ նկատի առնենք թէ՝ մեր թերթերը առաւելապէս կը կարդացուին կուսակիցներու եւ համակիրներու կողմէ, թէ մեր խօսքը գրեթէ միշտ կ'իյնայ նոյն ականջներուն մէջ, պրոպագանդի տարբեր եղանակի մըն ալ պէտքը կը դառնայ պարտադիր: Ու կը տեսնենք թէ՝ այսօրուան ցան ու ցրիւ հայութեան տիրապետելու, անոր մտայնութեան վրայ ազդելու և հսկելու և մանաւանդ հակադաշնակցական թելադրութիւններուն դրապէս և անմիջապէս հակազդելու համար, գործնական մէկ միջոց կը մնայ, — մտնել անոր զանազան կազմերուն մէջ, որքա՛ն ալ փոքր ըլլան և ի՛նչ անուն ալ ունենան:

Մեր մասնակցութիւնը ազգ. զանազան մարմիններու և միութիւններու, մեր քաղաքականութեան օգտին իսկ համար եւ իբրեւ անոր անմիջականօրէն յարակից եւ լրացուցիչ աշխատանք՝ կը պարտադրուի առաւելութիւններով՝ Ա.) գրական պրոպագանդ, Բ.) այլազան ուժերու համադիր գործակցութիւնը՝ քաղաք. նոյն վերջակէտին համար, Գ.) մինչայդ յեղաշրջական պահանջներու կիրարկումը՝ մեր իսկ նախաձեռնութեամբ:

Թող չէզոքացման տեսաբանները գտնէ մէկ, բայց լուրջ պատասխան տան, երբ հարցնենք. — Դաշնակցութիւնը իր քաղաքական ծրագիրը հետապնդող մարմիններ ունի, որոնք կ'աշխատին իրենց պարտադրուած ուղղութեամբ, ի՞նչ կ'ընեն այդ միջոցին շարքերը: Ինչո՞վ կը նպաստեն այդ ծրագրին իրականացման: Կամ աւելի պարզ. մեկուսացումը ազգային տեղական գործերէ ի՞նչ կերպո՞վ կը կարծեն արդիւնաւորել, փութացնելու համար իրականացումը մեր քաղաքական հետապնդումներուն՝ հողի մը վրայ, որ օրերով ու քանի մը սահմաններով հեռու է մեր ոտքերէն...:

Բնազանցութիւնը թերեւս ճարէր պատասխան մը:

Բայց չէզոքացման տեսակէտին հիմը՝ ներկայի պայմաններէն հետեւութիւն մը չէ, ո՛չ ալ լո՛կ քաղաքական եռանդագին գործունէութեան մը շուրջ ամփոփուելու փափաքը, այլ անտեղի վախ մըն է, որուն տարբեր մէկ մեկնաբանութիւնը կը բերէ Զօրմիսեան, — թէ Դաշնակցականներ՝ փոխանակ կուսակցականի իրենց տեսակէտները պարտադրելու այն միութիւններուն ու մարմիններուն որոնց կը մասնակցին, մի գուցէ ենթարկուին անոնց ազդեցութիւններուն եւ անոնց մտայնութիւնը փոխադրեն կուսակցութեան մէջ, զայն դարձնելով հակամարտ ոչ-քաղաքական ըմբռնումներու մարզարան մը:

Զմոռնանք սակայն թէ կուսակցականներու ազգային գործունէութիւնը պայմանաւորուած է տեղական պատասխանատու մարմիններու գիտակցութեամբը, անոնց հսկողութեամբը, թելադրութիւններովն ու հրահանգներովը:

Ի հարկէ, դաշնակցականը երբ կը գործէ անհատաբար, բստ կամս, տեղական այլազան ազդեցութիւններու յորձանքին մէջ՝ անշուշտ բան մը վրայ կուտայ ինքզինքէն. ու նաեւ, պէտք է ընդունիլ թէ՝ անձնականը կրնայ գերակշռել կուսակցականը, երբ անհատը մնայ ինքնագլուխ: Բայց երբ ստիպուած է գործել հրահանգուած ուղղութեան մը համաձայն, ինչ որ վերին հսկողութիւն մը ենթադրել կուտայ, անհատը իր բոլոր հակումներով՝ պիտի չքանայ կուսակցական պարտադրութիւններուն առջեւ:

Գործելու այս եղանակն է ուրեմն, — հսկող-հրահանգող մը (պատասխանատու մարմին) եւ գործադրող մը (շարքային ընկեր) որ տեղին վրայ պիտի ապահովէ լաւագոյն հունձքը, ի հաշիւ մեծ նպատակին, առանց բան մը զիջելու կուսակցութեան հմայքէն ու բարձրագոյն շահերէն: Ըսել է պարզապէս թէ՝ աշխատանքի նպաստաւոր ելքին իսկ նկատումով, մասնակցութեան արգելքը պատասխանատու անդամներու համար միայն կրնայ ըլլալ, որոնց պարտք կ'իյնայ սակայն, հսկել, հրահանգել ու վարել, առանց իյնալու անձնապէս միջամտելու փորձութեան մէջ:

Այս կը հրահանգէ ինչպէս Ժ. Ընդհ. Ժողովը, նաեւ Արեւմտ. Եւրոպայի Շրջ. Ե. Պատգ. ժողովի որոշումներն կ'երեւի, այս ուղեգծին ճշգրիտ գործադրութիւնն է որ պակսեցաւ Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Մարսիլիոյ, եւլն.. որոնցմէ օրինակ կը վերցնէ Զօրմիսեան, զարգացնելու համար իր տեսակէտը:

Բայց ուշադիր ընթերցող մը՝ դիւրաւ պիտի նշմարէ թէ՝ Զօրմիսեան ինքն իսկ համամիտ չէ իր տեսակէտին եւ կարծես, ինքզինքը համոզելու փորձեր մըն է որ կ'ընէ: Մինչդեռ յստակօրէն կը դաւանէ մասնակցութեան տեսակէտը, յայտնի ճիգեր կը թափէ հակափաստեր հաւաքելու, շարելու եւ մեկնաբանելու համար, քիչ մը բռնի, անյօդ ու մութ կերպով:

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ: Կուսակցութիւն մը մեկուսացնելու համար այն միջավայրէն ուր կ'ապրի եւ կը գործէ, պէտք է որ կուսակիցը նախ մեկուսանայ ինքն իր մէջ, խզէ ամէն կապ շրջապատին հետ: Եւ այս արդէն, քաղաքական մարդուն մահն է:

ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԵԱՆ

ՀԵԼԼԷՆ ԵՒ ՀԱՅ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ ՎՏԱՆԳԻ ՏԱԿ

Այս խորագրին տակ, Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ (25 դեկտ.).

— «Մակեդոնիոյ եւ Աթէնքի խումբ մը հայ համայնավարներուն վտանգաւոր եւ անխորհուրդ գործունէութեան պատճառաւ հելլէն կառավարութիւնը, մամուլը եւ հանրային կարծիքը մեզի դէմ գրգռուած են: Պաշտօնական շրջանակներու մօտ մեր կատարուած դիմումներէն կը հետեւցնենք թէ շատ աննպաստ հոսանք մը կայ մեզի դէմ, որու համար, եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին, պէտք է վտանգուած նկատել հելլէնեւհայ բարեկամութիւնը:

Հելլէն հանրային կարծիքը եւ կառավարութիւնը անհամբեր կը սպասեն որ թէ Աթէնքի եւ թէ Սելանիկի Կեդր. Վարչութիւնները հրապարակաւ պարսաւեն հայ համայնավարներու գործունէութիւնը եւ յայտնեն իրենց անխզելի կապը Յունաստանի հետ:

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը պարտի ամենակարճ ժամանակի մէջ լուսաբանել հելլէն մամուլը, պաշտօնական զեկոյցով: Այլապէս իր լռութեամբ հաւանութիւն յայտնած պիտի ըլլայ հայ համայնավարներու գործունէութեան:»

1927-1928

Այս խորագրով խմբագրական մը մէջ, «Դրօշակ» կը նկատէ (Յունուարի թիւ).

— «Ինչպէս կը դիմաւորենք Նոր Տարին, նախ՝ իբրեւ կազմակերպութիւն:

Ամէն բանէ առաջ, կրնանք առանց վերապահութեան յայտարարել, որ թուլացում չկայ կազմակերպութեան մէջ: Ընդհակառակն: Անհետացածներու յօդուածներուն տեղ նորեր կը հասնին ամէն շրջանի մէջ: Երիտասարդութիւնը ինքնաբերաբար կուգայ մեզի: Եւ այս աւելի գիտակցօրէն, հասունցած կեանքի դաժան փորձերով: Մեր ձեռքն է, վերջնապէս Դաշնակցութեան հետ կապել այս թարմ տարրերը, կենդանի աշխատանքով, եւ օրուան պահանջներուն ճշգրիտ հասկացողութեամբ:

Վերջացող տարուան ընթացքին, մեր կարգ մը մարմինները ուժասպառ եղան այսպէս կոչուած ազգային տաղտուկներուն շնորհիւ միջավայրի առանձնայատուկ պայմաններուն, և խանգարեցան ներդաշնակութիւնը: Բայց, անցողակի երեւոյթներ են ատոնք, և այժմ, մանաւանդ վերջին Շրջ. ժողովներէն յետոյ բոլորը փարած են կազմակերպական աշխատանքի: Եռանդը չէ որ կը պակսի մեր մարմիններուն, ոչ ալ շարքերուն մէջ:

Իրերու ներկայ դասաւորումը դատապարտած է մեզ ինքնամփոփ, լուռ աշխատանքի: Կը գտնուինք տքնութեան, պատրաստութեան շրջանի մը մէջ: Եթէ առ այժմ աղմկալի գործեր չկան, կա՛յ, սակայն, գալիք […]րերու համար պատրաստ գտնուելու պարտականութիւնը:

Ուրախ ենք, որ տարուան ընթացքին գումարուած Շրջ. ժողովները անդրադարձած են այս հարցին, եւ համապատասխան բանաձեւեր քուէարկած:

Ունինք, օրինակ, յստակ որոշումներ մեր քաղաքական առաջադրութեանց մասին: Գիտենք անոնց տարողութիւնը և մեր վրայ ինկած պարտականութիւնները:

Կը մնայ, որ վարիչ մարմինները հետզհետէ աւելի վճռականութեամբ և հետեւողականութեամբ յառաջ տանին աշխատանքները, եղածը կատարելագործելու համար: Ցախմախլըներով սկսանք, բայց անոնցմով կապուելու դատապարտուած չենք, ոչ ալ քարանալու: Յեղափոխական միտքը անդադար կը գործէ, իսկ օրուան իրականութիւնը նոր ուժեր եւ միջոցներ կը պարտադրէ:»

ԹՌՈՒՑԻԿ ՄԸ

«Խորհրդային Հայաստան» (20 դեկտ. թիւ 289) կը գրէ.

— «Հայաստանի երրորդ ուժը (Դաշնակները) նոյնպէս քնացած չեն: Անոնք ալ ամէն կերպ կ'աշխատին օգտագործել ընդդիմադիրները: Ահա նմոյշ մը բազմաթիւ փաստերէն: Գաւառի մը մէջ գրուած թռուցիկը հետեւեալ նշանախօսքերը կը պարունակէ:

«Կորչին բոլոր պոլշեւիկ-նեպմանները»: «Կեցցէ՛ կուսակցութեան ընդդիմադիր ճիւղը»:

«Կեցցե՛ն այն մարդիկը, որոնք «կոմունիստ կուլակներից հալածւում են ընդդիմադիր ուժի պատկանելու համար»:

«Ժողովուրդ, առաջ քո սարսափը ժանտարմն էր, իսկ հիմա չեկան է. կորչի չեկան իր չեկիստներով»:

«Ժողովուրդ, Տրոցկին եւ Զինովիեւը քո պաշտպաններն են. աննախընթացաբար պաշտպանիր նրանց»:

ՓԱՐԻԶԻ Քաղաքապետութեան 1928ի ելմտացոյցը քուէարկուեցաւ հետեւեալ կերպով.— Ընդհանուր հասոյթներ՝ 2,978 միլ. 188,415 ֆրանք: Ծախք 2,962,795,795 ֆր., չնախատեսուած ծախքերու համար պահեստ՝ 15,392,620 ֆր.: Մասնաւոր հասոյթներ եւ ծախքեր՝ 64,295,827 ֆրանք:

ՏՈՄՍԵՐ

ԴԱՏԻ ՄԸ ԴԱՍԸ

Ամերիկուհի մը՝ ամուսնալուծման դատ է բացեր իր ամուսինին դէմ, որ արհեստով փաստաբան է եղեր եւ իր դատին պաշտպանութիւնը յանձներ է անոր՝ իր ամուսինին…

Ամուսինը ուրեմն, իբր փաստաբան՝ մէկ կողմէ պիտի պաշտպանէ իր կնոջ դատը, այսինքն ինքզինքը պիտի ամբաստանէ, միւս կողմէ՝ ինքզինքը արդարացնելու համար, պիտի ջանայ մեղադրել իր կինը:

Իբր մեղադրեալ ինքզինքը արդարացնելու եւ իբր փաստաբան իր կնոջ դատը պաշտպանելու համար, կ'ենթադրեմ թէ սապէս պիտի խօսի խեղճ ամուսինը.

«Տէր եւ արդար դատաւորնե՛ր,

»կինս ամուսնալուծում կը պահանջէ. ինչո՞ւ. անոր համար որ չա՞ր եմ, կծծի՞, ծո՞յլ կամ երիկ-մարդու կոչումիս մէջ թոյլ…: Ո՛չ մէկը, ո՛չ ալ միւսը. աղքատներուն կ'ողորմիմ. Թշնամիներուս դէմ քէն չեմ պահեր. նոյն իսկ կը պատահի որ բարեկամներուս ալ օգնեմ. օրն ի բուն կ'աշխատիմ. ու շահածիս մեծ մասը կը ծախսեմ եւ երբ գեղեցիկ կնոջ մը հանդիպիմ, առիթը չեմ փախցներ… անհաւատարմութեան ներքին մղումներս զսպելու: Բայց, թէ ինչո՞ւ գնդասեղ մը իսկ առնել չեմ ուզեր կնոջս. կամ, ես որ մրջիւն մը կոխկռտելէ կը վախնամ, ինչո՞ւ յաճախ բռունցքիս ուժը կը փորձեմ կնոջս վրայ ու մորթ, զայն խնդալու փորձութիւնս խաբելու համար, շունիս պոչը կը սեղմեմ:

«Կամ, կինս որ իր արդուզարդին համար, եթէ կարենար զիս մոխրի պիտի վերածէր, ինչո՞ւ կ'ուզէ որ ծակ կօշիկով պտտիմ. ինչո՞ւ կ'ընէ ինչ որ գիտէ թէ զիս կը կատղեցնէ. կամ զիս տեսնելուն՝ ինչո՞ւ կը քաշուի, մինչդեռ ամբողջ ժպիտ եւ հրապոյր կը կտրի օտար այրերու առջեւ:

«Որովհետեւ, շատ պարզ է, մեր երկուքին պատմութիւնը, կերպով մը, բոլորինն է եւ դուք որ, Արդա՛ր դատաւորներ, երկար ատենէ ի վեր կարգուած մարդու տխուր դէմքեր կը մատնէք, գիտէք անշուշտ թէ՝ մեր սխալը եղաւ այն որ, նմանապէս, կերպով մը բոլորինն է, — կարգուեցանք իրար սիրելով: Եւ եղաւ, ինչ որ պիտի ըլլար. առաջին տարին իրար սիրեցինք իբր ամուսին, երկրորդ տարին իբր բարեկամ, երրորդ տարին իբր ընկեր, բայց չորրորդէն սկսեալ, տեսանք որ անկողինը նեղ կուգար եւ այսօր հասած ենք հոն, ուրկէ սկսելու էինք թերեւս…: Եթէ կարգուէինք փոխադարձ ատելութեամբ, եթէ գորովագին համբոյրներու տեղ, փոխանակէինք կոյրի խածկռտուքներ, եթէ գուրգուրանքի նոյն կերպերը ու սիրոյ նոյն եղանակները գործածէինք իրար նեղելու, իրարմէ վրէժ լուծելու մտադրութեամբ, թերեւս այսօր, այնքան իրար սիրէինք, որ երկուքս մէկ առնէինք այն մարդիկը, որ պիտի ուզէին մեզ իրարմէ բաժնել:

«Բայց եղածը եղած է. եթէ կինս կ'ուզէ ինծմէ բաժնուիլ, յանցանքը իմս չէ. եթէ ես կ'ուզեմ անկից քակուիլ առ յաւէտ, մեղաւորը ան չէ. տուէք անոր ուզածը որ իմ ալ ուզածս է. մինակ, որովհետեւ զիս իրեն փաստաբան կարգելով, որոշեց վերջին անգամ մըն ալ քիթիս խնդալ, կ'արժէ որ գոնէ իր այս յանցանքին համար, զինքը դատապարտէք դատական ծախքերու հատուցման»:

— «Իրաւունք ունի», պիտի ըսեն խաբուած ամուսինները:

Բայց պիտի փոխե՞ն անոր տեսակէտն ալ, — ամուսնանալ փոխադարձ ատելութեամբ:

ԽԱՐՏՈՑ

ՅԱՐԴԳՈՂ

«ՆՈՐ» ՄԸՆ ԱԼ

Երիտասարդ գրող մը, Հրանտ Տէօվլէթեան, անցեալ Հինգշաբթի երեկոյ կարդաց մօտ յիսուն ոտանաւորներ:

Ա. Կոթիկեան.— *Տէօվլէթեան լաւ լեզու ունի, թէեւ քիչ մը դասական: Կը յիշեցնէ Վարուժան եւ Մեծարենց: Իր հոգին չափազանց այլազան շարժառիթներու ազդեցութեան ենթակայ է: Նկարագրականը շքեղ է, բայց զգացումը, ներքին ողբերգութիւնը խորունկ, յուզիչ ու ցնցող չեն: Եթէ գրող մը կարենայ երգը զգացումին հետ դաշնաւորել՝ արդէն յաջողած է:*

Գ. Ճիզմէճեան.— *Շատ ճիշդ նկատուեցաւ, որ իր արուեստը եւ լեզուն հին են, եւ զգացումներու նուազ ցնցող հանգամանքը կուգայ պարզապէս իր զգացումներուն և ապրումներուն արդէն ըսուած՝ ծանօթ ու հին ըլլալու հանգամանքէն:*

Ոստանիկ.— *Տէօվլէթեան պզտիկ զգացումներու մէջ մեծ շարժառիթներ կը տեսնէ: Իր՝ ընթերցանութիւններէ գոյացած արտայայտութեան եղանակը սովորական է: «Հեռուները» եւ «Ջիւսորը» իր լաւագոյն գործերն են, որոնց մէջ ան յանկարծ հոգեկան լայն վիճակի մը մէջ կը մտնէ:*

Քոչարեան.— *Սկզբունքի տեսակէտէն, արուեստագէտ մը կրնայ ուրիշի մը նմանիլ առանց իր արժանիքը կորսնցնելու, նկատելով զայն իբր կազմութեան ու փոխանցման շրջան: Բայց այս գործերուն մասին խօսելով, պէտք է ըսել որ նորութիւններ չկան, անհրաժեշտ է որ հաշտուինք վերջապէս ներկայ կեանքի պայմաններուն հետ, պէտք է զգանք, ապագայ կեանքի զարկերակը: Տէօվլէթեան՝ վանականի պէս փակուած է հին հիւղակի մէջ. իրեն կը պակսի ներկայ կեանքի շրջապատը:*

ԾԻՐԿԱԹԻՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 Յունուար.— *Երէկ, հայ ժողովուրդը իր բնավայրին, գիւղին թէ քաղաքին մէջ, կաղանդի գիշերը կը լուսցնէր յատուկ պատրաստութեամբ, եւ տաքուկ ու զուարթ մթնոլորտի մը մէջ, սպասելով ծնողներու աւետումին, որպէսզի արշալոյսէն առաջ իր «բոկեղ»ը աղբիւրէն կամ հորէն թրջելէ եւ բոլորին բաշխելէ յետոյ, սկսէր իր աւանդական կաղանդին:*

Արշալոյսը հազիւ ծագած, կը սկսէին ողջագուրումները, շնորհաւորութեան այցելութիւնները, մէկը միւսին, բոլորը բոլորին, կաղանդի ամենաճոխ սեղաններուն վրայ, նախ կատարելով աւանդական հաշտութիւններ:

Այդ յիշատակներէն ազդուած, Մարսէյլի հայրենակիցները, միութիւն կամ խմբակ, հանդէսներ սարքեցին: Ընտանիքի անդամներ իրարու այցելութեան գացած էին, իսկ շատ մը հայանոց պանդոկներու մէջ կէս գիշերին կը մարէին լոյսերը, խափանելով ամէն ինչ: Եւ շատերը երբ պանդոկ կը վերադառնային, ոչ միայն տեսան լոյսի պակասը, այլ եւ դուռները գտան ամուր փակուած, եւ պանդոկատէրերու լուտանքին արժանացան, թէեւ այն գիշերը ամբողջ քաղաքը բաց էր, եւ ֆրանսական պանդոկները ոչ միայն լոյսերը չէին մարած, այլ եւ լուսազարդուած էին....

Արդեօք ե՞րբ պիտի կարենանք տօնել մեր հին կաղանդը, իր բարի յուշերով, ազատ ու անկաշկանդ..:

Կ. Սեւեան

ՁԷԹ-ԳԻՒՂԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 Յունուար.— *Ջարդերէն վերապրող տասնեակ մը Զիթացի երիտասարդներ, վերջին մէկ երկու տարիներուն, Մարսէյլ ապաստանելով, յաջողեցան բարելաւ վիճակ մը գտնել՝ եւ ամփոփուիլ լաւ շրջանակի մը մէջ: Ասոնք միեւնոյն ատեն չմոռցան մտաւոր եւ բարոյական զարգացման անհրաժեշտութիւնը:*

Եւ, 1926 Հոկտեմբեր 7ին, խումբ մը Զիթացիներ հաւաքուելով, կազմեցին Երիտասարդաց Միութիւն մը՝ վառ պահելու համար ազգային եւ հայրենասիրական զգացումները:

Միութիւնը առաջին օրէն իսկ չխնայեց կարելի միջոցները՝ օգտակար հանդիսանալու համար տարագիր Զիթացիներուն:

Ներքին վէճերու պատճառով, Միութիւնը ժամանակ մը չլատուեցաւ. բայց շուտով հարթուեցան դժուարութիւնները:

Այժմ երիտասարդները գործի լծուած են մեծ եռանդով:

Ամանորի առթիւ Միութիւնը կազմակերպած էր ներկայացում մը, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի «Վաչէ»ն: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը, տեսնելու մեր նախնիքներու կորովը հանդէպ հայրենիքին: Հակառակ դերակատարներու անփորձութեան, բաւական յաջող էր խաղը:

Ներկայացումը կազմակերպուած էր ի նպաստ Միութեան գրադարանին, որ պիտի փրկէ երիտասարդները սրճարանային կեանքէն:

Պ. Նազարեան

ԵՂԵԳԻՑԻՆԵՐՈՒ ԿԱՂԱՆԴԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 Յունուար.— *Կաղանդի առթիւ դեկտեմ. 31ին տեղի ունեցաւ հանդէս-խնջոյք մը, կազմակերպուած Եղեգի գիւղի վերաշինաց Միութեան կողմէ: Ժամանակէն առաջ փութացած էր հայրենակիցներու հոծ բազմութիւն մը:*

Ներկաները յոտնկայս ունկնդրեցին «Մեր Հայրենիք»ը, զոր հնչեցուց Միութեան նուագախումբը: Խօսելու հրաւիրուեցաւ Պ. Գ. Բալուգեան, որ վերյիշումներ ըրաւ հայրենիքէն: «Որչափ կ'ուրախանանք այսօր, այնքան ալ մեծ վիշտ մը կը զգանք օտար երկնքի տակ, հեռու մեր հայրենիքէն, թափառական որպէս մի թռչուն»: Յորդորեց չվհատիլ. «Կուգայ այն օրը երբ կը վերադառնանք մեր մայր հայրենիքը, եւ աւելի խուռն բազմութեամբ կը տօնենք այս օրը»:

Եղան երգեր եւ արտասանութիւններ եւ զանազան անակնկալներ: Յետոյ «մանտոլին» մը աճուրդի դրուեցաւ ամերիկեան դրութեամբ, որ բարձրացաւ մինչեւ 380 ֆրանքի: Շահեցաւ Պ. Սարգիս Բալուգեան: Ամէնէն վերջը հայրենակիցները հիւրասիրուեցան ճոխ ըմպելիներով եւ լաւ ուտելիքներով: Մէջ ընդ մէջ կը հնչէին հայկական երգեր:

Հանդէսը փակուեցաւ «Բամ փորոտան»ով, հայրենակիցները չէին ուզեր բաժնուիլ, բայց ժամանակը ուշ էր:

Եղեգցի

ՊՈՌՆԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ.— *Մասկուայի Սովետը, 1927-1928 տարուան ընթացքին, պայքարելու համար պոռնկութեան դէմ, քուէարկեց մէկ միլիոն ռուբլի (13 միլիոն ֆրանք) վարկ մը:*

ՄԵԾ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Մէհմէտ Նուրի պէյ, որ երկար ատենէ ի վեր փոխառութեան եւ փոխատուութեան գործերով կը զբաղէր Պոլիս, Էրզրում խան, մեծ բացով մը սնանկացած է:

Մէհմէտ Նուրի պէյ, քիչ տոկոսով դրամ փոխ կ'առնէր զանազաններէ, եւ բարձր տոկոսով փոխ կուտար: Առաւելապէս հարուստ եւ այրի կիներն էին որ իրենց դրամները կը վստահէին անոր, փոխարէնը մուրհակներ առնելով:

Ոստիկանութիւնը դրամարկղը կնքեց եւ գրաւեց ամբողջ թղթածրարը: Եթէ պատրաստուելիք հաշուեկշիռը իրապէս սնանկութիւն ցուցնէ, Մէհմէտ Նուրի պէյի մասին ձերբակալման հրամանագիր պիտի հանուի:

Կ'ըսուի թէ սնանկին բացը 50—70.000 ոսկիի կը հասնի: Առնելիքատէրները բազմաթիւ են եւ մեծ մասամբ կիներ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏՕՔԹ. ԱՌԱՆ-ՓԱՇԱՆ. — *Տօքթ. Լեօ մինչեւ 1924 դրամատէր էր: Յետոյ խմբագիր՝ թերթի մը մէջ՝ ուր ելմտական դասեր կը տեղաւորէր բժիշկներուն համար: Շուտով հիմնեց դարմանատուն մը 16րդ թաղամասին մէջ: Դարմանատան անունով հրապարակ հանեց արժեթուղթեր, ապահովեց ծանրակէկ հարստութիւն մը: Կասկածը իջաւ արդէն իր վրայ: Օր մըն ալ բռնուեցան թմրեցուցիչ դեղերու սիրահարներ, որոնք գինովնալու կ'երթային Տօքթ. Լեօյին դարմանատան մէջ: Այս անգամ ոստիկանին ձեռքը իջաւ Տօքթորին ուսին վրայ:*

ՍԻՐՈՅ ՀԱՄԲՈՅՐԸ.— *Նանսիի մէջ պատանի մը, Ֆրմանժ, 16 տարու, սիրահարած էր Օտէթի, 14 տարու: Երկու դեռատի սիրահարները գեղ աղէկ կ'ապրէին, երբ յանկարծ սեւ կատու մը անցաւ եւ խանգարեց սիրոյ դաշինքը: Օտէթ այլեւս համբոյր չէր տար:*

Ֆրմանժ վերջերս յաջողած էր համոզել իր մայրը, որ 200 ֆր. նուէր տուաւ զաւկին: Ֆրմանժ այդ դրամով գնեց ատրճանակ մը եւ ուղղակի գնաց Օտէթի հօրը խանութը: Գիտէր որ Օտէթ այդ պահուն մինակ կ'ըլլար:

Փորձելու համար թէ աղջիկը տակաւին կը սիրէ՞ր զինք, համբոյր մը ուզեց: Աղջիկը շատո՜նց էր մոռցեր այդ սովորութիւնը, եւ փոխանակ համբոյրի, հօրը խանութին մէջ աղ ու շաքար կը ծախէր: Ուստի մերժեց համբոյրն ալ:

Այն ատեն Ֆրմանժ կրակեց աղջկան գլխուն դէմ: Երբ իր սիրականը գետին փռեց, գնդակ մըն ալ պարպեց իր ականջին մէջ:

Դեռ հոգեւարք էին, երբ հասան ոստիկանները: Անմիջապէս փոխադրեցին զանոնք հիւանդանոց, ուր աղջիկը հազիւ կրցաւ ըսել:

— Երբ չթողուցի որ համբուրէ, կրակեց…:

ՄԵՌԵԼ ՄԸ ԶԱՒԱԿ ԾՆԱՒ.— *Լուրը կուգայ Պուտափէշթէն: Իտալացի աղջիկ մը, Լուիզա Փափէլլօ, որ մօրը հետ կը բնակի Պուտափէշթի մէկ արուարձանը, համեստ գործաւորուհի մըն էր: Քիչ մըն ալ միամիտ, որովհետեւ խաբուեցաւ երիտասարդի մը տաքուկ խօսքերէն և յանձնեց անոր իր պատիւը: Մայրը սոսկալի էր բարոյականի խնդիրներու մէջ եւ աղջիկը վախով կը պահէր իր միղքը: Եւ սակայն աղջիկը հետզհետէ կը հաստընար ու կ'ուռէր: Ի զուր փորձեց գօտիով սեղմել: Անկարելի էր ծածկել: Վախնալով որ մայրը կը վռնտէ տունէն, գնաց գտնել բժիշկ մը: Խմեց տրուած դեղը: Թոյնը ազդեց իր վրայ: Անկողին ինկաւ: Ու շուտով մեռաւ: Կառավարական բժիշկը, կասկածելով մահուան պարագաներուն վրայ եւ աղջկան գմբէթաւոր փորին մասին, քննեց եւ կարծեց թունաւորում մը ստամոքսին մէջ:*

Դագաղ դրին եւ ամբողջ գիւղը հետեւեցաւ դագաղին, որովհետեւ աղջիկը մեծ սէր կը վայելէր իր գեղեցկութեամբ եւ առաքինութեամբ:

Բայց մէկը, որ տեսած էր Լուիզան գաղտնի բժիշկի մը դուռը, ըսաւ իր ընկերներուն.

— Վրաս գրէ անոր առաքինութիւնը, դեղ խմեց ու մեռաւ, այս է ճշմարտութիւնը:

Լուրը տարածուեցաւ եւ դագաղը հանեցին փոսէն, նորէն քննելու համար:

Սարսափելի էր տեսարանը:

Լուիզա թոյնին ազդեցութեան տակ, զգայազիրկ ինկեր էր: Մեռած կարծելով՝ թաղեր էին: Փոխադրութեան ու թաղումի ատեն իսկ չէր արթնցեր: Փոսին մէջ միայն արթննալով, կը զգայ ահաւոր իրականութիւնը: Ողջ ողջ թաղուա՛ծ: Վախէն կը սկսին տղաբերքի ցաւերը եւ վիժում կ'ունենայ: Ցաւէն ու սարսափէն կծեր էր մատները ամբողջովին: Քիչ յետոյ ինք ալ անշնչացեր էր:

ԱՆՕԹԻՆԵՐԸ.— *Գազապլանքայէն կը հեռագրեն:— Երկու զինուորներ, գինով վիճակի մէջ, կը ներկայանան ճաշարան մը և խորոված միս կ'ուզեն: Ոչինչ կար, այդ պահուն, ճաշարանին մէջ: Յաճախորդները կը կատղին եւ մէկը, կացինը առնելով, մէկ հարուածով կը կտրէ իր ձեռքին մատները եւ կը հրամայէ որ խորովէ զանոնք: Երկրորդ զինուորն ալ նոյնը կը փորձէր ընել, ճաշարանատէրը վազեց կանչելու ոստիկանները, որոնք եկան ձերբակալելու զանոնք: Մատնազուրկ զինուորին վիճակը ծանր է:*

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ա.

Անգլիոյ մէջ, թագաւորէն սկսեալ մինչեւ գործի ու քաղաքական մարդիկը, երէկ Սէսիլ Ռոտ մը, այսօր Չէմպըրլէյն մը, մինչեւ վերջին բանւորը, վերջապէս ամէն մարդ գիտէ Դանիէլի մարգարէութիւնը, եւ հասկցան որ Վիլհէլմ կայսրը այսպէսով կուգար հաւատացեալներուն կերպով մը մատնացոյց ընել եւ պարտադրել համաշխարհային միութեան խորհրդանշական կ'դրոն մը, ինչպէս տեսնօք Նոթըր-Տամն ու իր մերձակայքն էին կապպալի հաւատացեալներուն համար, եւ թէ՝ բոլոր անոնք որ աշխարհի չորս անկիւնները խորհրդաւոր կերպով կը սպասէին մարգարէութեան գերագոյն ժամուն, գիտէին այլեւս որ աշխարհի տիրապետելու կոչուած մարդը ոտքի կանգնած է…

— Ինչե՞ր կ'ըսէք:

— Լաւ միտքերնիդ պահեցէք.— Դանիէլ կը մարգարէանայ թագաւորներուն Թագաւորը, որ իր սուրը պիտի դնէ փճացած մարդկութեան ալքին վրայ, որպէսզի Աստուծոյ իշխանութիւնը սկսի…

Ու Բորիս Սուխիմ շարունակեց մեծ երազատեսին պատմութիւնը.

— Տօնական Բաբելոնի մէջ Նաբուգոդոնոսոր կանգնել տուաւ ոսկիէ հսկայ արձան մը, որպէսզի ամէն տեղէ ժողովուրդները գան զայն պաշտելու… Այն ատեն է որ սարսափահար Դանիէլը տեսիլքն ունեցաւ աշխարհի վրայ կանգնած չորս սոսկավիթխար անասուններուն, որոնք կարգով եկան իր ոտքերուն առջեւ կատաղօրէն մահանալու, երբ բոլոր ցեղի մարդիկը կը պաղատէին Տիրոջը որ փրկէ ժողովուրդները:

— Ի՞նչ կը նշանակեն այդ խորհրդանշանները:

— Մեռնող առաջին երեք անասունները ցոյց կուտան, դարերու ընթացքին, անկումը մեծ կայսրութեանց, որ պիտի իշխէին հնադարեան շրջանին… եւ արդարեւ մարդիկ տեսան մէկիկ մէկիկ քայքայումը՝ իրենց փառքին ու ճոխութեանց մէջ, Բաբելական, Պարսկական եւ Յունական կայսրութեանց…

— Հապա չորրորդ անասունը զո՞վ ցոյց կուտայ:

— Քայքայումը Հռոմէական կայսրութեան, որ իր կարգին տապալելով թոյլ տուաւ որ նոր խումբեր իշխեն երկրիս վրայ, ինչպէս Շարլ-Քէնթ, Թուրքերու կայսրութիւնը, Նափոլէոնի կայսրութիւնը, եւ մեր մօտ՝ Հապսպուրկեան եւ Մեծն Պետրոսի կայսրութիւնները. այս նոր կայսրութիւններն ալ անհետացան, այնպէս չէ՞:

— Արդարեւ զուգադիպութիւնը տպաւորիչ է. գիտել տուի, առանց ինքզինքս կարենալ զսպելու:

— Ո՛չ, վերսկսաւ ծանրօրէն Բորիս Սուխիմ, խնդիրը զուգադիպութեան մասին չէ… հաշիւները հիմնուած են ըստ այն նշաններուն իսկ, որոնք ձգուած են Դանիէլի մեծ եռագին կողմէ… Դանիէլ կ'ըսէ.— «Հանդիսական Բաբելոնի, այսինքն ամբողջ երկրիս վրայ, պիտի ելլէ մարդ մը որ ոսկիի ու հաճոյքի զանկութեամբ մոլորած մարդիկը պիտի վերանորոգէ… «Այս մարդը, կ'ըսէ տառացիօրէն բնագիրը, պիտի ըլլայ Թագաւորներուն Թագաւորը, անիկա պիտի փոխէ ժամանակն ու օրէնքը, եւ պիտի գայ դատաստանի օրը, մինչեւ վախճանը դարերուն» (1):

— Եւ Վիլհէլմ Բ.ը ինքզինքը ցոյց կուտայ իբր Աստուծոյ կողմէ ուղղուած մարդը:

— Աշխարհի վրայ ներկայիս իշխող գաղտնի ընկերակցութիւնը հիմնուած է այս իրողութեան վրայ…

— Այսուհանդերձ, ըսի, ըստ Դանիէլի գուշակութեան, դեռ երկու կայսրութիւն կայ քանդուելիք. Բրիտանական կայսրութիւնը որ կը սկսի Հռոմէական կայսրութենէն, եւ Հօէնցոլէրնեան կայսրութիւնը. արդ, այս վերջինը ինկաւ միւսներուն պէս… կանգուն կը մնայ միայն Բրիտանական կայսրութիւնը…

— Այսպէս կը հասնինք Դանիէլի կնիքին նպատակներուն. անոր անդամներուն ջանքն է վերականգնել Գերման կայսրութիւնը եւ առ յաւէտ ջնջել Բրիտանական կայսրութիւնը իր տիրապետած երկիրներուն վրայէն… Դանիէլի կնիքին գործակալները, հրամանին ներքեւ Վէրակինի, որ ցարդ ձեռք չէ անցած, կը շրջին Ասիոյ մէջ, ապստամբութիւն կը սերմանեն Հնդկաստանի եւ Չինաստանի մէջ, կը խորհին ոտքի հանել Ափրիկէն, սկսելով Մարոքէն, Ալճէրիայէն… անոնց նպատակն է բոցավառել երկու կիսագունդերը, որպէսզի համաշխարհային պատերազմը վերսկսի եւ այսպէսով իշխանութիւնը տալ Հօէնցոլէրններուն… կը հասկնա՞ք հիմա թէ ո՞վ է Վէրակինը եւ ինչո՛ւ իշխան Վլոֆ զայն կը հետապնդէ…

Բորիս Սուխիմը ուսերը թօթուեց:

(Նար.)

(1) «Դանիէլի խորիմաստ անձին»ին կողմէ ծանուցուած դէպքին մասին տասնեակ հազարաւոր գրքոյկներ, իբրեւ խորհրդաւոր քարոզութիւն, շրջան ըրած են Եւրոպայի ու Միացեալ Նահանգներուն մէջ:

այս դաշինքը խափուսիկ չըլլայ, պէտք է որ երկու երկիրներու միջեւ բախումի պատճառ դառնալիք բոլոր խնդիրները լուծուին: Մեծ յոյս կայ որ Ռումանիա եւս միանայ այս համաձայնութեան: Այնուհետեւ տնտեսական պայմանագրութիւններ կարելի պիտի ըլլայ կնքել երեք երկիրներու միջեւ: Պալքանեան միւս ազգերը իրերու բերումով պիտի միանան մեզի:

«Այս է Յունաստանի քաղաքականութիւնը: Ատիկա հետապնդելով, այն գիտակցութիւնն ունիմ որ Յունաստան օգտակար կերպով կը գործակցի այն խաղաղասիրական բարձր իտէալին, որմէ կը ներշնչուին Ֆրանսա, Անգլիա և Իտալիա»:

Սերպիա, Յունաստան եւ Իտալիա

Սերպիոյ արտաքին նախարարը Մարինքովիչ խորհրդարանին մէջ յայտարարեց.

«Յայտնի է որ Յունաստան կ'ուզէ կարելի եղածին չափ մտերիմ յարաբերութիւններ հաստատել Իտալիոյ հետ. բայց մենք ալ կը փափաքինք բարեկամական կապեր հաստատել Իտալիոյ հետ և պէտք չէ մեղադրենք Յունաստանը որ նոյն նպատակին կը ձգտի: Ալպանիա անկախ պետութիւն մըն է, և իրաւունք ունի դաշնագիրներ կնքելու ուրիշ պետութեանց հետ: Պուլկարիոյ հետ կը շարունակենք մերձեցման քաղաքականութիւնը:

«Պալքանները պալքանեան ժողովուրդներուն» սկզբունքը կը մեկնեմ տրամաբանական միակ եղանակով: Պալքանեան ժողովուրդները իրենց գործերը իրարու մէջ պէտք է կարգադրեն, առանց օտարի միջամտութեան: Բոլոր տարրերը պիտի խմբուին այն կառավարութեան շուրջ, որ միշտ պիտի պաշտպանէ այս սկզբունքը:»

Զինամթերքը Թուրքիա՞ պիտի ղրկուէին

Երէկ հրատարակեցինք թէ աւստրեւհունգար սահմանագլուխին վրայ մաքսային պաշտօնեաներուն կողմէ երեւան հանուած են հինգ վակոններ, որոնք Իտալիայէն զինացիր կը փոխադրէին: Աւստրիացիները կը պնդեն որ այդ զէնքերը սահմանուած էին Հունգարիոյ, մինչ Հունգարացիները կ'ըսեն թէ անոնք հունգարական հողէն պիտի անցնէին Թրանզիթի ձեւով՝ ղրկուելու համար Թուրքիա ? կամ Լեհաստան: Չեխօսլաւաքիոյ անունը եւս խառնուած ըլլալով այս պատմութեան, յիշեալ պետութիւնը խնդիրը պիտի ներկայացնէ Ազգերու Դաշնակցութեան, բողոքելով որ հակառակ դաշնագիրներու տրամադրութեանց, Հունգարիա գաղտնաբար զէնք կը մտցնէ իր երկիրը:

Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնը

Հավասի գործակալութիւնը կը հաղորդէ Հռոմէն.— Յունուար ամիսը նշանակելի թուական մը պիտի ըլլայ ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց համար: Իտալիոյ քաղաքական այն շրջանակներուն մէջ, ուր ծայրայեղ ազգայնամոլութիւնը չէ թափանցած, հաճոյքով կը խոստովանին թէ Ֆրանսացիները իրենց կողմէ ամէն բան ըրին՝ նպաստաւոր միջավայր մը պատրաստելու համար բանակցութեանց. Ֆրանսական մամուլին մեծ մասը աշխատեցաւ արդարացնել իտալական տեսակէտը. ֆրանսական կառավարութիւնը ձեռք առաւ կարգ մը միջոցներ, որոնք շատ լաւ ընդունելութիւն գտած են հոս. Նոյնպէս աննշմար չէր կրնար անցնիլ այն պատրաստակամութիւնը, զոր ցոյց կուտան ֆրանսական պաշտօնական շրջանակները բազմաթիւ առիթներով, հաճելի ըլլալու համար Իտալացիներուն եւ Իտալիոյ:

Նոյն շրջանակները կը փափաքէին որ իտալական մամուլը վեր հանէր այն աջակցութիւնը, զոր Պանք տը Ֆրանսը ունեցաւ՝ իտալական լիռէթի ամրապնդման համար. սակայն անոնք յետին միտքով չըրին այդ բանը: Անոնք նոյնպէս համակրանքով չարտայայտուեցան ֆրանսական պահանջներուն մասին: Մինչդեռ դիւանագիտական խօսակցութիւններէն առաջ, լաւ պիտի ըլլար որ վերջ տրուէր մասնաւորաբար Հռոմի մէջ տիրող մտայնութեան:

Յունաստան եւ Սովետները

Աթէնքէն «Թայմզ»ի կը հեռագրեն թէ Մոսկուայի պատասխանը ստանալու համար, մէկ ամիսէ ի վեր ընդհատուած էին այն բանակցութիւնները, որ վերջերս կը կատարուէին խորհրդային ներկայացուցիչին հետ՝ ճշդելու համար Յունաստանի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան անդամներուն դիւանագիտական առանձնաշնորհներ վայելելու խնդիրը եւ կարգադրելու համար Յունաստանը շահագրգռող ուրիշ զանազան հարցեր:

Մոսկուա արդէն համաձայնած է որ միայն Առեւտրական պատուիրակութեան Նախագահը դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւն ունենայ: Ուստինօֆ, որ արձակուրդով Մոսկուա գացած էր, վերադարձաւ եւ արտաքին Նախարար Միխալաքոփուլոսի բերաւ խորհրդային կառավարութեան պատասխանը միւս խնդիրներու մասին, որոնց մէջ է նաեւ հելլէն կառավարութեան հատուցումի պահանջը՝ հելլէն դիւանագիտական եւ հիւպատոսական իշխանութեանց՝ Սովետներուն կողմէ գրաւուած սեփականութեանց համար: Եթէ այդ պատասխանները անգոհացուցիչ նկատուին, դժուար թէ հելլէն կառավարութիւնը վաւերացման համար խորհրդարանին ներկայացնէ փանկալոսեան դիկտատորութեան օրով կնքուած հելլէնեւխորհրդային մաքսային համաձայնագիրը:

Ըստ օրինի այս համաձայնագիրը վաւերացման պէտք է ենթարկուի Փետր. 17էն առաջ: Փանկալոսի օրէն մնացած այն բոլոր հրամանագիրներն ու համաձայնագիրները, որ մինչեւ այդ թուականը չեն վաւերացուիր, ինքնաբերաբար ջնջուած կը նկատուին:

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆԻ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐԸ

Յունաստանի կոստանդին թագաւորին ժառանգութիւնը պիտի բաժնուի Ֆլորանսի մէջ, ուր կը գտնուի հանգուցեալ թագաւորին ընտանիքը: Շաբաթ օր դէպի այդ քաղաքը պիտի մեկնին մայր թագուհին Էլէնա, քոյրը՝ իշխանուհի Իրէնա, իշխան Շպոլէտօ-Լեփին, Յունաստանի նախկին թագաւոր Գեորգիոս եւ թագուհին Էլիզապէթ: Իշխանուհի Էլէնա Յունուարի վերջը Ռումանիա պիտի դառնայ:

ՕՐ. ԱԶՆԻՒ ԿԻՒԼԽԱՍԵԱՆ
ԵՒ
ԸՆԿ. ՊԱՐՍԱՄ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ
1 Յունուար 1928 Մարսէյլ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍԱԽՕՍ. ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Յունուար

ՎԱԼԱՆՍ, այսօր Դասախօսական ժողով, դասախօս՝ Ազգին:

Վաղը՝ ընկերական ընդհանուր ժողով, Ազգին:

ԼԱՆՍԷՅ, 8ին Հրապարակային բանախօսութիւն եւ ընկերական ընդհ. ժողով, բանախօս՝ ընկ. Վ. Զուլլէրեան:

ԼԻՈՆ, այսօր, վաղը և յաջորդ օրը՝ երեք մեծ դասախօսութիւններ. դասախօսներ՝ Տքթ. Աշոտ Գասպարեան եւ Մ. Գույումճեան. մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Ս. ՇԱՄՈՆ, 8ին՝ Ընկեր. ընդհ. ժողով: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Աղայեան:

8ին Հրապարակային բանախօսութիւն, կը խօսին ընկերներ Աղայեան, Գույումճեան:

Ս. ԷԹԻԷՆ, վաղը՝ Ընկերական ընդհ. ժողով:

7ին Ընկերա-համակրական ժողով:

ՏԷՍԻՆ, 7ին Ընկերական ընդհ. ժողով, Ազգին:

8ին առաւօտ՝ դասախօսական ժողով, Ազգին:

ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ, 8ին կէսօրէ յետոյ դասախօս. ժողով, Ազգին:

ԿԱՐՏԱՆ 8ին Ընկեր ընդհ. ժողով. Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Բենիկ:

ԾԱՆՕԹ.— Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Իշխան» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8ուկէսին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրճարանին վերնայարկը: Ներկայանալ անդամատետրներով:

ՅԱՐԴԳՈՂԻ գրական երեկոն, այսօր Հինգշաբթի, ժամը 9ին ճիշդ: Գ. Ճիզմէճեան կը ներկայացնէ Թոթեմիսմը: կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

Զ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները այս Կիրակի առտու ժամը 9ին, Ընթերցարանին մէջ (262 Rue Duguesclin):

ԸՆԿԵՐՆԵՐ Լ. Մօզեան եւ Մինաս Խաչիկ խմբագրատուն կը հրաւիրուին, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, յանձնախումբի նիստին համար:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սուրաբայա, Յ. Ե.— 120:

Փարիզ, Պ. Շ.— 35:

Լոնտոն, Թ. Ս.— Սկսանք ղրկել:

Պիւօսիէօ, Ե. Տ.— 35:

Վալանս, Յ. Տ. Ս.— 25 ֆր.: Սկսանք ղրկել:

Վիլֆրանշ, Ա. Խ.— Հաճեցէք 15 ֆրանք ղրկել:

Մարսէյլ, Պ. Յ.— 10:

Թոնպուշէ, Օ. Թ.— 70 ֆր.: Սկսանք ղրկել:

Պուինեօլ, Ե. Կ.— 35:

ԾՆՈՒՆԴԻ ՍԵՂԱՆ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութիւնը ի պատիւ Հայ ուսանողներու կազմակերպած է ծնունդի աւանդական սեղան մը վաղը՝ Ուրբաթ գիշեր ժամը ճիշդ 8.30ին 17, Rue Chateaubriand, Էթուալի սրահը: Գեղարուեստական բաժին: կը հրաւիրուին հին եւ նոր ուսանողները եւ Ուս. Միութեան համակիրները: Հրաւիրատոմսերու համար դիմել Օր. Ա. Թորոսեանի, 221 Rue de Tolbiac.

«ԲՈՒԺԱՆՔ»

Փնտռեցէք Յունուարի բացառիկ թիւը, 32 էջ, ճոխ բովանդակութեամբ.—

Հարս ու կեսուր ինչո՞ւ կը կռուին. — Կենսանիւթերը. — Ցղի կեանք առողջապահութիւնը. — Արիւնը.— Որովայնի դեղերներու մարզանք.— Մանուան ինքնապաշտպանութիւնը. — Պատուաստեցէք երախաները հիւանդութիւններու դէմ.— Կանխահաս ծերութիւն եւ երակներու առողջապահութիւնը Հայ բժշկ. գրականութիւնը 1927ին.— Գիւղական բժշկութիւն.— Հարց եւ պատասխան եւայլն:

Ֆրանսա հատը 2 ֆր, տարեկան բաժնեգին՝ 22 ֆր., արտասահման՝ 30ֆր. եւ 1ուկէս տոլար:

Դիմել՝ Dr. Krikorian, 126 Fbg. St. Denis, Paris: Փափաքողներուն՝ նախորդ թիւերէն մէկ օրինակ իբրեւ նմոյշ կը ղրկուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի կիւրինցի Յովսէփ Փօղիկեան որ 1924ի վերջերը Ֆրանսա եկած է: Տեղեկացնել՝ Zakéos Kizirian/ի, à Gromelle, St. Saturnin d'Avignon, Vaucluse, France:

— Մարի Գասպարեանը կը փնտռէ իր զաւակը Իզմիրցի Վարդան Գասպարեան, 20 տարեկան որ Իզմիրի դէպքին Գարատաղ կորսուած է: Գրել՝ Archavir Aprahamian/ի, chez M. Rambiuer Moulinage, la Yavoune a Janqueutte, (Vaucluse).

— Պրուսայի Սէօլէօզ գիւղէն Մանուկ Յ. Գուրունեան, 1914ին Սուրիա էր, եւ այժմ ողջ ըլլալը կը կարծուի: Իմացնել՝ իր քրոջ Խնկանուշ Յ. Գուրեանի կամ հօրեղբօրորդւոյն Խաչիկ Թ. Գուրեանի, 6 Rue Blanqui Bicetre, (Seine), France.

— Պրուսայի Սէօլէօզ գիւղէն Թորոս Յ. Փանթօղեան եւ իր երկու քոյրերը Զարմայր և Ոսկի որոնք 1914ի աղէտին Սուրիա էին այժմ ողջ ըլլալ կը կարծուին: Գրել՝ իր քրոջ Աղաւնի Յ. Փանթօղեանի կամ քեռայրին Խաչիկ Թ. Գուրեանի, 6 Rue Blanqui, Bicêtre K. (Seine), France.

— Վէրոնիքայ Խիկարեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին Խարբերդցի Գառնիկ Բրիկեան, մօր անունը Աղաւնի որ տեղահանութեան միջոցին Խարբերդի մէջ Նիր Իստ Րէլիֆի որբանոցին մէջ կը ծառայէր: Գառնիկ Յունաստան փոխադրուած էր որբանոցի միջոցաւ: Երկու տարի առաջ Ֆրանսա փոխադրուած ըլլալը իմացուած է: Գրել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Կը փնտռեմ զաւակներս, Պրուսայի Մեծ Նոր գիւղէն Մկրտիչ Տուտունեան 25 տարեկան, Պօղոսիկ 22 տարեկան եւ Վաղէն 19 տարեկան որոնք Տէրզօր աքսորուելէն վերջ Մուսուլի կամ Թիֆլիսի կողմերը գացած ըլլալ կը կարծուին: Իմացնել Տիկ. Սրբուհի կամ Տիկ. Աղաւնի Տուտունեանի, 21 Rue Blanqui, Kremlin Bicêtre, (Seine) France.

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

— Ազատ Գարբինեան կը փնտռէ Խնուսի Տուժանա գիւղացի Սերոբ եւ քոյրը Իսկուհի Գարբինեան, որոնց Սուրիա ըլլալը կը կարծուի: Լուր տուողին 200 ֆրանք նուէր: Գրել 14 Rue Ortolan, Paris 5me:

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

— Սեբաստիոյ Քէչէ Եուրդ գիւղէն Գեղամ Գասպարեան որ 1915ին աքսորուած էր չորս տարեկան հասակին: Մալաթիոյ գերմանական որբանոցի պաշտօնեաներէն իմացած էր որ Գեղամ գերման տնօրէնին կողմէ որդեգրուած էր. Կը խնդրուի 1917 եւ 1918ին յիշեալ որբանոցը գտնուող պաշտօնեաներէն եւ որբերէն եթէ որեւէ տեղեկութիւն ունին իմացնեն իր քրոջ՝ Թագուհի Գասպարեանի, 24 Rue Curiol, Marseille.

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

— Կը Փնտռուի Պրուսայի Չէնկիլէր գիւղէն պատուական Յովհաննէսեան 14 տարեկան, որ 1920ին մեծ մօրը մեռնելէն վերջ Պոլիս որբանոց դրուած էր Զարբճեան մականունով, հօր անունը Շէյթանից Յովհաննէս, մօր անունը Էֆթիկ: Իմացնել՝ Յովհաննէս Մինասեանի, Usine Giraud, Cité Charlain, Les Abrets, Isère.

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

6 JANVIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 538

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՏԺԳՈՅՆ

Տարեկան տեսութիւններու կարգին, առիթ չունեցանք առանձին խօսելու Հայաստանի մասին:

Աւելի ճիշդ, հազիւ թէ տրամադրութիւն մնաց թղթատելու մեր կեանքին այդ երեսը:

Ինչո՞ւ ծածկել — 1927ի ընթացքին ալ, խորհրդային իշխանութիւնը շարունակեց իր տմարդի եւ հակաժողովրդական քաղաքականութիւնը, աւելի խորացնելով անջրպետը՝ երկրի ժողովուրդին եւ «գաղութահայութեան» միջեւ: Իսկ իբրեւ կարեւոր եւ անմոռանալի գործ՝ կազմակերպեց ընդհանուր հալածանքի, ձերբակալութեանց եւ աքսորի արշաւ մը, որուն հետեւանքները ամբողջութեամբ ծանօթ չեն, տակաւին:

Նորութիւն չէ սարսափի քաղաքականութիւնը՝ մեր դժբախտ հայրենիքին մէջ:

Բայց ինչ որ իմացանք 1927 Յուլիսէն սկսած, անցաւ ամէն չափ ու սահման: Աւելի քան հազար հոգի բանտարկել մէկ հրամանի վրայ, ցաւագար կասկածամտութեամբ մը, եւ եօթը տարի տիրաբար իշխելէ յետոյ, — իրողութիւն մըն է որ քարերն անգամ լեզու կը հանէ: Թէեւ, քարի տեսակներ պակաս չեն այս աշխարհին մէջ: Եւ մանաւորապէս հայ գաղութներուն մէջ, ուր մարդիկ այնքան չզզուեցան այդ խոշոր դէպքէն, որքան կը սիրեն յուզուիլ ինքնաշարժի արկածէ մը կամ սովորական անձնասպանութենէ մը, Փարիզի պողոտաներուն վրայ:

Բանտարկութիւն եւ աքսոր՝ կասկածի վրայ: Իբրեւ քաւութիւն՝ դաւանանքի կամ քաղաքական անցեալի մը: կամ ունեցած-չունեցած զէնքը չյանձնելուն համար:

Ա՛յս ալ երկիր կառավարելու ձեւ մըն է, որ երէկ փոթորիկի նշան էր Թուրքիոյ մէջ, եւ տուն կուտար բազմազան բողոքներու: Իսկ այսօր կը համարուի շատ բնական եւ սովորական, նոյն իսկ հայրենասիրական քաղաքականութիւն, մեր հայրենիքին համար:

Եւ ինչո՞ւ աւելի ուժ չառնեն Երեւանի կապիկներու չորնալիք ձեռքերը, երբ ազնուաշուք բերաններ կան որ իրենց փառքը կ՚երգեն, եւ կան վաստակաւոր գպիրներ՝ միշտ պատրաստ սեւը ճերմակ ներկելու:

Մարդիկ, որ Աղքատախնամի պարահանդէսները կը հովանաւորեն, գիտնալով որ աղքատներ կան — «անտես մի առնէք» — բայց ոչ իսկ բառ մը կ՚արտասանեն, երբ կը պատմես թէ հազար հոգի բանտարկուած են, նոյնքան՝ փախստական, և առնուազն հինգ-վեց հազար կիներ եւ մանուկներ՝ թշուառութեան մատնուած, ոչ թէ Քամչատկայի, այլ Հայաստանի մէջ:

Մարդիկ, վերջապէս, որ պարտականութիւն կը համարեն Նոյ. 29ի մասնակցիլ եւ գոհունակութեան խօսքեր արտասանել քանի մը կիսկատար շինութիւններու առթիւ, բայց չեն համարձակիր գոնէ հարցնել — Ինչո՞ւ այս հալածանքները ամէն տարի, եւ տարուէ տարի աւելի դաժան, աւելի ընդվզեցուցիչ...

* * *

1927 Յունուար 24ին, Անդրկովկասի վիճակագրական կեդր. վարչութիւնը հրատարակեց նոր մարդահամարին արդիւնքը, որ Հայաստանի բնակչութեան ընդհանուր թիւը կը ներկայացնէր 867,546 հոգի (437,651 այր, 429,895 կին):

Խորհրդային թերթերը իրենք հարկադրուեցան խոստովանիլ թէ առնուազն հարիւր հազար հոգի պակսած է:

Արդարեւ, նոյն խորհրդային աղբիւրները Հայաստանի բնակչութիւնը կը հաշուէին 1922ին՝ 781,111, 1923ին՝ 841,043, 1924ին՝ 907,755, 1926 Յունուար 1ին՝ 925,546, իսկ 1927 Յունուար 14ին՝ 867,546: Մասնագէտ մը («Խ. Հ., 1927 Փետր. 3) նուազման պատճառները կը վերագրէր Շիրակի երկրաշարժին (27,000 հոգի հեռացած): Յետոյ կը պատմէր թէ ձմեռը Էջմիածնի, Ալեքսանդրապոլի, Նոր Բայազիտի եւ մանաւանդ Զանգեզուրի շրջանէն «մասսայաբար» կը գաղթեն գիւղացիները, գործ փնտռելու համար: Ու վերջապէս կը յիշէր մարդահամարէ խուսափողներու պարագան:

Խնդիրը այն է որ, չափազանց տխուր տպաւորութիւն ձգեց մարդահամարը, մանաւանդ երբ նկատի առնենք թէ՝ Հայաստանի մէջ ծնունդներու համեմատութիւնը գրեթէ անհրցելի է, եւ տարին առնուազն 25,000 հոգի կ՚աւելնայ:

Այս պայմաններուն մէջ, հեգնութիւն պիտի ըլլար խօսիլ ներգաղթի մասին: Տարի մը առաջ, 300 հոգի «վիզա» ստացեր էին Պոլսոյ կայաններէն, իսկ 1200 հոգի՝ Յունաստանի մէջ եւ հազիւ մէկ տարիէն կրցան վերջնական հրաման առնել եւ ճամբայ ելլել: Մինչդեռ խոստացուած էր առնուազն հինգ հազար, նոյն իսկ Շիրակի աղէտէն յետոյ, կէս-պաշտօնապէս... Գոնէ հարիւր հոգի պիտի առնէին Ֆրանսայէն, առանց յիշելու Մշեցիներու դիմումը, որուն քննութեան մէկ տարին կը լրանայ շուտով:

Ուրեմն, հեռանկարը չափազանց փայլուն է, 1928ի համար...

Եւ ինչո՞ւ մեղադրել, քանի որ... ճահիճները չեն չորցած տակաւին, իսկ «Թուրք-Թաթարները խաղաղութեամբ եւ ստիճանաբար կը նուաճեն Հայաստանը», ինչպէս կը գրէր ականատես մը, եւ ինչպէս կը կրկնեն ու կ՚ապացուցանեն, քանի մը տարիէ ի վեր, բոլոր իրազեկները:

Երեւան աւելի քան երբեք պինդ փակած է բերանը, սահմաններու ընդարձակման մասին: Իսկ հիմա որ ընդդիմադիր համայնավարներն անգամ Ղարաբաղի կամ Նախիջեւանի կցումը կը պահանջեն, թռուցիկներով, վա՜յ անոնց որ կը համարձակին ընդարձակման կամ ներգաղթի խօսք ընել:

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ տօնին առթիւ, Յառաջի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ կիրակի օր, 8 Յունուար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ԿԻՍԱՊԱՇՏՕՆ ԹԵՐԹԵՐ ԻՐԱՐ Կ՚ԱՄԲԱՍՏԱՆԵՆ

Աթէնքի երեսփոխան Մաճմուա պէյ կէս-պաշտօնական Միլլիյէթի մէջ կը գրէ (30 դեկտ.).

— «Վերջերս տարօրինակ ընթացք մը բռնել սկսած են հելլէն թերթերը: Մէսաժէ տ՚Աթէն ալ մէջն ըլլալով, կարգ մը հելլէն թերթեր ամէն առիթէ կ՚օգտուին, յարձակումներ կատարելու համար Թուրքիոյ դէմ:

«Մէսաժէ տ՚Աթէն իր վերջին խմբագրականներէն մէկուն մէջ կը խօսի Թուրքիոյ պիւտճէին մասին եւ ըսելէ յետոյ թէ երեւութական հաւասարակշռութիւն մը միայն կայ, խիստ քննադատութիւններ կ՚ընէ՝ մանաւորաբար առարկելով թէ մեծ տեղ մը տրուած է ազգային պաշտպանութեան պիւտճէին: Աթենական կիսապաշտօն այս թերթը դիտողութիւն կ՚ընէ նաեւ նոր երկաթուղագծերուն մասին, աւելցնելով թէ անոնց շինութեամբ ռազմական նպատակներ կը հետապնդուին եւ թէ նոր երկաթուղագծերը տնտեսական ոեւէ օգուտ չունին:

«Այս թերթը, որ մեր մասին մեզմէ աւելի կը մտածէ, ըսելէ յետոյ թէ թրքական պիւտճէին կէսը ազգ. պաշտպանութեան յատկացուած է, կը հարցնէ թէ ինացեալ կէսով ի՛նչպէս կարելի պիտի ըլլայ երկրին յառաջդիմութիւնն ու զարգացումը ապահովել:

«Յոյն խմբագիրը Թուրքիոյ պիւտճէին մասին խօսելով, առիթ մը գտած է կրկին անդրադառնալու փոքրամասնութիւններու խնդրին: Կ՚ըսէ թէ տնտեսական կեանքը մարած է Պոլսոյ, Էտիրնէի եւ Իզմիրի մէջ, աոր ալ գլխաւոր պատճառը այդ շրջաններու Յոյներուն հեռացումը եղած է:

«Գալով ազգային պաշտպանութեան պիւտճէին մասին եղած քննադատութեանց, երբեք կարեւորութիւն չենք տար անոնց. Նոր Թուրքիոյ քաղաքական նպատակները շատ որոշ եւ մեկին են: Մենք խաղաղութեան մէջ զարգանալ կ՚ուզենք եւ կը փափաքինք անդորրութեամբ տարածել հանրապետական սկզբունքները: Կ՚ուզենք իրականացնել այն բարենորոգումները, զորս դարեր շարունակ զլացան սուլթանները: Մենք պատմութեան փորձառութենէն դաս առած ազգ մըն ենք: Այդ իսկ պատճառով ստիպուած ենք մեր ուժերը բարձրացնել մեր իրաւունքներու ստիճանին: Մեր բանակներն ու պատերազմական միւս միջոցները ծաւալողական եւ քանդիչ նպատակներու չեն ծառայեր:

«Նոր Թուրքիոյ տեսակէտին համաձայն, ուժը սրբազան միջոց մըն է սահմաններու պատիւն ու անկախութեան եւ յեղափոխութեան արդիւնքները պահպանելու համար:

«Աթէնքի մեր պաշտօնակիցը յանդիմանական լեզուով կ՚արտայայտուի թուրք բանակի զօրացումի մասին, առանց խօսքը ընելու այդ մարզին մէջ Յունաստանի թափած ջանքերուն: Մենք չենք ուզեր հրապարակել այն տեղեկութիւնները, զորս ստացած ենք Յունաստանի զինուորական պատրաստութիւններուն մասին: Միայն թէ կ՚ուզենք վկայութեանը դիմել հելլէնասէր օտար թերթի մը, որ այս խնդրին առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ.

Յունաստանի մէջ աչքի զարնող ամէնէն կարեւոր խնդիրը բանակի վերակազմումի հարցն է: Այս նպատակով Աթէնքի կառավարութիւնը տենդագին գործունէութիւն մը ցոյց կուտայ:

Ոչ ոքի համար գաղտնիք է թէ զօրավար Փանկալոս կ՚ուզէր ամենակարճ ժամանակի մը մէջ վրէժը լուծել Կոստանդին Թագաւորին եւ անոր ընկերներուն կրած պարտութեան:

Նախկին դիկտատորին տապալումը պատճառ եղաւ որ յետաձգուի այս հսկայական ծրագրին գործադրութիւնը: Անոր յաջորդը, զօրավար Քոնտիլիս իրեն համար աւագ պարտականութիւն նկատեց բանակի վերակազմութիւնը եւ ֆրանսական զինուորական պատուիրակութեան հետ գործակցաբար գիշեր ցերեկ ջանքեր թափեց այդ ուղղութեամբ:

Այս ջանքերը ապարդիւն չմնացին, եւ այսօր Յունաստանի մէջ խիստ լաւ սպառազինուած բանակ մը գոյութիւն ունի:

«Աթէնքի թերթերը աւելորդ յոգնութեան մը ենթարկուած պիտի ըլլան, եթէ փորձեն այս ճշմարտութեան հակառակը ապացուցանել: Ինչպէս ըսինք, անոնք հետամուտ չեն իրականութեան տեղեկանալու. ընդհակառակը կը շարունակեն իրենց նախկին երազի քաղաքականութիւնը, որ վերջերս կրկին իր գոյութիւնը զգալի ընել տալ սկսած է:

«Քանի որ Թուրքիայէն հեռացող Յոյները գործունեայ տարր մըն են եղեր, թող Յունաստանի մէջ աշխատին եւ այդպէսով օգտակար ազդակ մը թող ըլլան Յունաստանի ելեւմուտքը հաւասարակշռելու գործին մէջ:

«Այդ նախկին հայրենակիցներէն մեր բաժնուելուն առթիւ այսօր մենք ոչ ցաւ կը զգանք, ոչ ալ զղջում:»

* * Թայմզ կը գրէ թէ Էնկիւրիի հելլէն դեսպան Ցամատոս ետ կանչուած է: Իրեն յաջորդ պիտի նշանակուի Լահէյի դեսպան Եանի Փափփաս, — որ անցած տարի Թուրքեւհելլէն բանակցութեանց ընթացքին Յունաստանի պատուիրակն էր — եթէ Թուրք կառավարութիւնը հաւանութիւն տայ:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ չափազանցուած է այն լուրը թէ Յունաստան եւ Թուրքիա կը խզեն իրենց յարաբերութիւնները՝ Լօզանի դաշնագրին պայմանները չյարգուելուն համար: Խնդիրը պարզապէս դեսպանի փոփոխութիւն մըն է: Փափփաս անձամբ բանակցած ըլլալով փոխանակութեան խնդիրներու մասին, լաւատեղեակ է եւ կը յուսացուի թէ վիճելի խնդիրները պիտի կրնայ լուծել:

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ ներքին գործավարութիւնը որոշած է մօտ օրէն իրենց տեղերը վերադարձնել այն անձերը, որ Արեւելեան նահանգներէն արեւմուտք փոխադրուած էին: Այս մասին պատրաստութիւններ կը տեսնուին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Իտալեւսերպական գաղտնի դաշնագիր մը.

Պերլինէն կը հեռագրեն 5 Յունուար թուականով.—

«Ֆօսիշէ Ցայթունկ» կ՚արտատպէ Պելկրատի «Նովոսթի» թերթին այն լուրը թէ Յունաստանի եւ Իտալիոյ միջեւ բանակցութիւններ կ՚ըլլան՝ կնքելու համար զինակցութեան դաշնագիր մը, որուն մէկ մասը գաղտնի պիտի պահուի, իսկ միւս մասը Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ պիտի արձանագրուի:

Այս դաշնագրին համաձայն, Իտալիոյ եւ Սերպիոյ միջեւ պատերազմի մը պարագային, Յունաստան պիտի ստիպուի հելլէնական եզերքի, մանաւորաբար Սելանիկի շրջանի հրամանատարութիւնը ձգել Իտալացիներուն: Փոխարէն՝ Իտալիա Երկոտասան կղզիներուն վրայ հակակշռի իրաւունք պիտի տայ Յունաստանի:

* Անգլ. նաւատորմը հելլէն ջուրերը պիտի այցելէ Յունուար 19էն 21 եւ պիտի խարսխէ Աստակոսի, Վոլոյի, Քորֆուի, Լէյկասի եւ Սուտայի առջեւ: Յունաստանի ֆրանս. զինուորական մարմնին պաշտօնը, որ կը վերջանայ 1928 Մարտին, պիտի վերա որոգուի, նոր պետով մը:

Ֆրանքեւիտալական բանակցութիւնները

Հռոմի նորընտիր ֆրանս. դեսպան տը Բոմարշէ իր պաշտօնատեղին պիտի մեկնի գալ շաբթու: Այն ատեն է որ ֆրանքեւիտալական բանակցութիւնները գործօն փուլի մը մէջ պիտի մտնեն: Ներկայիս մթնոլորտը շատ նպաստաւոր է, այն ստիճան որ բացի Ֆրանսայէ եւ Իտալիայէ, մերձեցում առաջ պիտի գայ նաեւ Իտալիոյ եւ Սերպիոյ միջեւ:

Պելկրատի իտալական դեսպան զօրավար Բոտրէրօ առջի օր դարձեալ տեսակցեցաւ արտաքին նախարար Մարինքովիչի հետ: Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի վերջին օրերու այս տեսակցութեանց: Նոյնիսկ կ՚ըսուի թէ Մուսոլինի եւ Մարինքովիչ տեսակցութիւն մը պիտի ունենան մօտ օրէն:

«Ուէսթմինիսթր կազէթ» կը գրէ թէ Յունուարի երկրորդ կիսուն Իտալիա միաժամանակ բանակցութեանց պիտի սկսի Ֆրանսայի եւ Սերպիոյ հետ: Թերթը կ՚աւելցնէ որ թէեւ Անգլիա ուղղակի չի մասնակցիր այս բանակցութեանց, սակայն Հռոմի անգլիական դեսպան սըր Ռոնալտ Կրահամ կարեւոր դեր մը պիտի խաղայ՝ սըր Օսթըն Չէմպըրլէյնէն իր ստանալիք հրահանգներով, եթէ, ինչպէս կը սպասուի, ֆրանքեւիտալական բանակցութիւնները բաւական յառաջանան:

Իտալեւսերպ դաշնագիրը

«Թայմզ»ի Հռոմի թղթակիցը կը տեղեկանայ թէ վեց ամիս յետաձգուած է այն պայմանաժամը, որու ընթացքին Հռոմի իտալեւսերպ բարեկամութեան դաշնագիրը պիտի նորոգուի կամ պիտի ջնջուի:

Այդ դաշնագիրը կնքուած էր 1924 Յունուար 27ին, հինգ տարուան համար, այն պայմանով որ մէկ տարի առաջ կողմերը իրաւունք ունենան որոշելու թէ կ՚ուզե՞ն նորոգել զայն թէ ջնջել, — այսինքն այս ամսու 27ին: Երկու երկիրներու միջեւ վերջերս յարաբերութեանց ձգտումին պատճառաւ կը կարծուէր թէ դաշնագիրը չպիտի նորոգուի: Սակայն Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ մօտ օրէն սկսուելիք բանակցութիւնները բարեդէպ նշան մը կը նկատուին եւ անկասկած պիտի ազդեն Իտալիոյ եւ Սերպիոյ յարաբերութեանց բարելաւման: Ա՛յս է պատճառը յետաձգումին:

Հռոմի վերոյիշեալ դաշնագիրով է որ վերջնապէս կարգադրուած էր Ֆիումէի խնդիրը: Երկրորդ մասին մէջ երկու երկիրները բարեկամական դաշինք եւ պաշտպանողական զինակցութիւն մը կը կնքէին. եթէ կողմերէն մէկը պատերազմի, միւս կողմը չէզոք պիտի մնայ. եթէ կողմերէն մէկը թշնամի յարձակումի ենթարկուի, միւսը պիտի պաշտպանէ զայն. նոյնը՝ տնտեսական պատերազմի մը պարագային:

Տրոցկի եւ ընկ. գործարանի բանւոր?

Մոսկուայէն Յունուար 3 թուակիր հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ ընդդիմադիր վարիչներէն շատեր՝ ինչպէս Տրոցկի, Զինովիեւ, Կամէնեւ, Ռակովսկի եւ Զմիռնոֆ, այժմ իրենց բոլոր պաշտօններէն եւ աստիճաններէն զրկուած ըլլալով, Մոսկուայի կաշիի մէկ գործարանին մէջ կ՚աշխատին իբր պարզ բանւոր:

Անոնց մէջ է նաեւ Բելոբորոտոֆ, այն՝ որ կայսերական ընտանիքը ջարդելու հրամանը հաղորդած էր:

Թուրքիոյ մէջ ձերբակալուած պոլշեւիկները

Իւմանիթէ իր երէկի թիւով կը հրատարակէ Էնկիւրիէն ստացուած 4 Յունուար թուակիր հետեւեալ հեռագիրը.—

Քանի մը շաբաթ առաջ իբրեւ համայնավար ձերբակալուած բազմաթիւ մարդոց մասին ամբողջ Թուրք մամուլին պահած լռութեան պատճառը հասկնալու համար, պէտք է դիտել տալ թէ այստեղ բոլոր թերթերը պաշտօնական կամ կիսապաշտօն են: Այլ եւս հոս չկայ իրապէս ազատ եւ անկախ մամուլ: Կառավարութիւնը մեծ աղմուկ հանելու կարգախօս տուաւ, ու ամբողջ 2-3 օր, հարիւր թերթեր համերգ մը բարձրացուցին, մանրամասնութիւններ տալով «գաղտնի կազմակերպութեան, պոլշեւիկան դաւադրութեան, ոստիկանական գործունէութեան, ձերբակալութեանց» եւայլնի մասին:

Յետոյ տրուեցաւ հակառակ կարգախօսը. «Լռութի՛ւն»: Ու հիմա ո՛չ մէկ խօսք երեք շաբաթէ ի վեր:

Արդեօք յետաշրջականները նահա՞նջ մը ունեցան: Եւ կամ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

1927 ՏԱՐԻՆ.-- ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ

Սովորութիւն է ամէն Ամանորի յետադարձ ակնարկ մը նետել տարուան գլխաւոր անցքերուն վրայ։ Յառաջ իր այդ պարտականութիւնը կատարեց ազգային և քաղաքական կեանքի մասին։ Անշուշտ աւելորդ չէ անգամ մըն ալ ելմտական գլխաւոր անցքերը յիշել, քանի որ հայ վաճառականութիւնն այսօր այնչափ սերտօրէն կապուած է Ֆրանսայի ելմտական վիճակին հետ։

1927ի ընթացքին լուծուած կամ վճռուած գլխաւոր ելմտական խնդիրներն եղան ֆրանքի գինին իրական կայունացումը, 1928ի պիւտճէին քուէարկումը, կարճ պայմանաժամով պարտաթուղթերու մաքրագործումը. Պանք տը Ֆրանսի եւ պետութեան յարաբերութեանց բարւոքումը եւ արտաքին պարտքերու կարգադրութիւնը։

Սկսելով սոյն խնդիրներու հարեւանցի վերաքննութիւնը, պէտք է յիշենք թէ 1926 Յուլիս 20ին անգլիական ոսկին Սակարանին մէջ պաշտօնապէս կ'արժէր 238 ուկէս ֆրանք եւ շատեր այդ գինով ալ չէին հաճեր ծախելու իրենց անգլիականը...։ Միեւնոյն տարուան Դեկտեմբերին երկրորդ կիսամսեայ անգլիականը կ'արժէր 119.95։ Թեթեւ խարխափումներէ վերջ՝ կարելի եղաւ կանգնիլ 124 ֆրանքի վրայ եւ անկէ ի վեր Պանք տը Ֆրանսն իբր վերահսկիչ՝ վայրկեան մը աչքէ չձգեց դրամական հրապարակն իր ազդեցութենէն եւ միջազգային շահագիտութեան բոլոր փորձերն ի զուր վատնուեցան այդ հաստատուն պատնէշին դէմ։ 1926ի 4 միլիառ մետաղի եւ ոսկիի արժէք ունեցող դրամներու փոխարէն, այժմ Պանք տը Ֆրանսն ունի 6 միլիառ մետաղ եւ 2ուկէս միլիառի օտար դրամներ։ Որեւէ շահագիտական ձեռնարկ չի կրնար այլեւս վտանգել կացութիւնը եւ ֆրանքի օրինական կայունացման կը պակսի միայն Խորհրդարանի պաշտօնական վաւերացումը։

Նախորդ յօդուածով մը խօսած էինք պետական պիւտճէի հաւասարակշռութեան մասին։ Առանց այդ հաւասարակշռութեան ցնորք պիտի ըլլար ֆրանքի այս հաստատութիւնը, որուն կապուած է Ֆրանսայի ամբողջ վարկը։ Բաւական չէր միայն թուղթի վրայ ապահովել հաւասարակշռութիւնը. պէտք էր որ իրական մուտքերն ալ հաւասարէին թուղթի վրայ գրուած թիւերուն։ Արդարեւ 1926ի պիւտճէն, Օգոստոսին քուէարկուած նոր տուրքերուն շնորհիւ, մէկ միլիառ ֆրանք յաւելում մը ցոյց տուաւ ծախքերուն վրայ, 1927ի պիւտճէն ալ թղթի վրայ ունէր միայն 200 միլիոնի յաւելեալ գումար մը, բայց ապահովաբար տուրքն ալ պիտի ունենայ ոչ պակաս քան մէկ միլիառի յաւելում մը. գալով 1928ին, ինչպէս ըսած ենք արդէն, թուղթի վրայ միայն 50 միլիոն ֆրանք առաւելութիւն մը նախատեսուած է։ Բայց իրականութեան մէջ կրնայ ետ չմնալ իր նախորդներէն։

Հանրային Պարտքի այն մասը որ կը բաղկանար կարճ պայմանաժամերով կնքուած գումարներէ, դամոկլեան սուրի պէս կախուած էր գանձի գլխուն։ Ամենափոքր կասկած մը, վստահութեան պակաս մը հանրութեան մէջ,— եւ ամէն մարդ կը ներկայանար գանձին իր Bons de Défenseներով։ Անցնող տարին այդ պարտաթուղթերը ջնջւեց վերջապէս. զանոնք փոխանակելով երկար պայմանաժամով պարտամուրհակներով և խոշոր մաս մըն ալ փոխանցելով գլխավճարի անկախ դրամարկղին, որ հաստատուեցաւ իր անկախ եկամուտներով, որոնց մէջ՝ գլխաւորն է ծխախոտի տուրքը։ Անցեալ տարւոյ սկիզբը մօտ 50 միլիառի Bons de Défense կար հրապարակին վրայ. այսօր ատոր մօտ կէսը փոխուած է երկար պայմանաժամով թուղթի եւ շատ աւելի աժան տոկոսով. 1927ի սկիզբը կը վճարուէր հարիւրին 5ուկէս, Փետրուարին 100ին 5, Ապրիլին 100ին 4, Մայիսին 100ին 3.— Թէեւ տոկոսի սակը պակսած է, տալիքի խոշորութեան համեմատութեամբ, պետական գանձը նորէն ահագին գումար կը վճարէ իբր տոկոս, 1928ի պիւտճէին մէջ նախատեսուած գումարն է մօտ 27 միլիառ, ամբողջ պիւտճէի գումարին կէսէն աւելին...։ Եւ չմոռնալ թէ այդ գումարէն զեղչուած է ըստ Տօըսի ծրագրին Գերմանիայէն գանձուած գումարը։

Գլխավճարի անկախ դրամարկղի հաստատումով, պետական գանձը մեծապէս թեթեւցաւ իր բեռան ամէնէն ծանրացուցիչ մասէն։ Այսօր ան կրցած է արդէն իր փոխ առած գումարներէն ահագին մաս մը վճարել Պանք տը Ֆրանսին։ 1927 Յունուարին 35 միլիառ էր այդ տալիքը, մինչդեռ այսօր 25 միլիառէն ալ պակաս է։ Չկարծուի թէ Պանք տը Ֆրանսը այդ տասը միլիառ դրամատոմսերը քաշած է հրապարակէն. ընդհակառակն. 1927 Յունուարին 54ուկէս միլիառի դրամատոմս կար հրապարակին վրայ, մինչդեռ այսօր 56 միլիառի։ Պատճառն այն է որ կարճ պայմանաժամով Bons de Défenseները չնորոգուեցան այլեւս եւ ժողովուրդը ստիպուեցաւ փոխանակ այդ տոկոսաբեր թուղթերուն, դրամատոմս հաւաքել։ Պանք տը Ֆրանսի դրամատոմսերու այս շատութիւնը ոեւէ կապ չունի սովորական inflationի հետ, որովհետեւ ատոնց փոխարէն կայ ահագին քանակութեամբ մետաղ ոսկի եւ ոսկիի արժէք ունեցող անգլիական սթերլինի կամ տոլարի պահանջ արտասահմանի մէջ։

1928 Յունիս 1էն սկսեալ, այլեւս հրապարակի վրայ մէկ տարուան պայմանաժամով ոեւէ Bons de Défense չպիտի գտնուի. 20 միլիառի մօտ bonեր կան որ մինչեւ այդ թուականը պիտի ներկայացուին եւ եթէ տէրերէն ոմանք չուզեն երկու տարուան համար փոխել, գլխավճարի անկախ դրամարկղը արդէն տրամադրելի 8 միլիառի գումար մը ունի վճարելու համար։— Այսպէսով միանգամ ընդ միշտ անհետացած կ'ըլլայ Bons de Défenseներու մղձաւանջը։

Արտաքին պարտքերու մասին ոեւէ կարգադրութիւն չեղաւ 1927ին, թէեւ Մէլլըն-Պէրանժէ եւ Քայյօ-Չըրչիլ ամաձայնութեանց հիման վրայ, արդէն Ամերիկայի իբր 30 միլիոն տոլար եւ Անգլիոյ ալ հինգ միլիոն ոսկի վճարուած է։ Ֆրանսայի պարտական ազգերէն ալ միայն Գերմանիան է որ ըստ Տօըսի ծրագրին, կը վճարէ իր տալիքը, որմէ 1927ին Ֆրանսայի բաժին ինկած է մօտ 500 միլիոն ոսկի մարք, իբր 100 միլիոնը կանխիկ։ Սերպիա, Ռումանիա, Թուրքիա, Ռուսիա, Յունաստան եւայլն սանթիմ մը վճարած չեն։

Ըստ ոմանց՝ ամբողջ երկրի ընդհանուր եկամուտը 150 միլիառը չանցնիր, որմէ 55 միլիառը կը կլլէ պետական գանձը... Միջին հաշուով ուրեմն ամէն Ֆրանսացի տարին 125 օր կ'աշխատի պետութեան համար...

Ապրանքի գինը բաւական զեղչուած է 1925—26էն ի վեր. 1926 Յուլիսին մեծաքանակի գինին չափանիշն էր 835, բաղդատելով նախապատերազմեան 100ի հետ, 1926 Դեկտեմբերին այդ համեմատութիւնն էր 650, իսկ այսօր 550ի մօտ է, այսինքն գրեթէ հաւասարած է ոսկի ֆրանքի արժէքին, հակառակ տուրքերու ահագին բեռան։

Ֆրանքի այս վերարժեւորումը չէր կրնար անցնիլ առանց կարեւոր վերիվայրումներու։ Բարեբախտաբար դրամատուները իրենց մեթոտիկ ձեւերով անհրաժեշտ ճկունութիւնը տուին վարկին եւ Ֆրանսացին կրցաւ նուազագոյն վնասներով անցընել փոխանցման վտանգաւոր շրջանը, որ տակաւին վերջացած չէ։

Խորհրդարանի վերաբացման անտարակոյս պիտի լուծուի ֆրանքի կայունացման հարցը, քանի որ Պելճիքայէն յետոյ Լեհաստանը եւ վերջերս ալ Իտալիան Պաշտօնապէս կայունացուցին իրենց դրամը եւ այժմ Եւրոպայի մէջ միայն Ռումանիան եւ Ֆրանսան են որ տակաւին պաշտօնական հանգամանք տուած չեն իրական կայունացման։

Բայց, ինչպէս Փուանքարէ յայտարարեց, կառավարութիւնը դեռ հասած չի նկատեր պաշտօնական կայունացման ժամը։ Եթէ 1928ի ընտրութիւնները իրաւունք տան Փուանքարէի դահլիճին և մեծ փոփոխութեան չենթարկուի խորհրդարանի կազմութիւնը, ֆրանքը փրկող դահլիճն ու երեսփոխանները համախորհուրդ պիտի շարունակեն իրենց գործը մինչեւ վերջնական յաղթանակ։

1928ի պիւտճէի հաւասարակշռութիւնը առանց նոր տուրքերու՝ գրաւականն է հարկային կայունացման։ Երբ քանի մը ամիս վերջ պաշտօնական հրովարտակն ալ հաստատէ դրամի կայունացումը, երկրին համար պիտի բացուի բարգաւաճման նոր շրջան մը, որ առաջին անգամ ըլլալով պատերազմէն ի վեր, կապուած պիտի չըլլայ արտաքին կամ ներքին որեւէ արգելիչ ազդակի կամ հեռապատկերի։

Մ. Տ.

ՍԱՌՈՒՑԵԱԼ ԴԺՈԽՔԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽԵՆԴԵՆԱՆ՝ ՍԱՐՍԱՓԷՆ ԵՒ ՄՂՁԱՒԱՆՋԷՆ

Ռուս ընկերվարական Սվիծինսկի որ Սոլովկեան կղզիներէն փախած եւ փարիզ ապաստանած է, կը շարունակէ իր տպաւորութիւնները այդ սառուցեալ դժոխքի մասին։ (Առաջին մասը տես Յառաջ 16 դեկտ.).—

Նաւարկութիւնը դադրած էր այլեւս։ Նոյեմբերին սաստիկ սառերը սկսան։ Ձիւնը ծածկեց կղզին ամբողջ կանանչը։ Այլեւս ցորեկ չկա՛ր, շարունակ ու երկա՛ր գիշեր։

Ծնունդի տօնին օրը, թացմաառախուղ մը պատեց աշխարհը, բայց ժամը 1ին դարձեալ գիշեր եղաւ։ Ժամը 2-3ին բեւեռային գիշեր էր։ Առանց լոյսի օրը 2 ժամ միայն կարելի էր կարդալ։ Քարիւղը պէտք էր խնայողութիւն ընել։ Հորիզոնը շատ քիչ կը լուսաւորուէր։ Հովը սանձարձակ կը սուրար, եւ սառուցեալ բլուրին վրայ անկարելի էր ոտքի վրայ մնալ։ Այն տպաւորութիւնը ունէինք թէ յաւիտենական գիշերի մը մէջ թաղուած ենք։ Մեռելային լռութիւն մը կը պաշարէր ամէն բան, կը քնացնէր սառած ծովը, կը թմրեցնէր մարդիկը եւ կը ճնշէր ուղեղներուն վրայ։ Երիտասարդ անիշխանական մը, Քօլի, խենդեցաւ։ Նոյնպէս Պեւլուկն ալ սկսաւ անհաւասարակշռութեան նշաններ ցոյց տալ։ Ես տեղաւորուած էի այն ատեն եկեղեցիին մէջ, խորշի մը մէջ, ան ալ ուրիշ խորշի մը մէջ։ Յետոյ զայն տեսայ, վեց ամիս վերջ, Վէրկնիի բանտին մէջ, ուր փոխադրուած էինք։ Հոն վերջնապէս խենդեցաւ։ Վերջերս իմացայ որ Սոլովկեան կղզիներու բանտարկեալներէն փանով եւս խենդեցած է։ Հազարաւորները, 19 Դեկտեմբերի խնդիրը (գնդակահարութիւն), բեւեռային գիշերներու թմրութիւնը եւ յաւիտենական ջղային պայքարը կը կատարեն այդ աւերը։ Հոն խենդեցան նաեւ Եկորով, Կրիւկով, Եֆիմով։ Արնովիչ եւ Սանգոմիրսկի անձնասպան եղան։

Ցածախ, բեւեռէն կը հասնէին սարսափելի ուրականներ։ Սառուցեալ Ովկիանոսէն հոսանքներ կուգային մինչեւ Սպիտակ Ծով։ Կարծես գիշերը բզիկ բզիկ կ'ըլլար եւ կը սկսէր պտոյտքի։ Եկեղեցիին պատերը կը սարսէին եւ փոքրիկ լամբը կը խփէր աչքը։ Սէփուկին հետ լրագիր կը կարդայինք ու կը խօսակցէինք։ Սէփուկ շատ ձախ էր, գրեթէ կոմունիստ։ Պատուհանէն ներս աչքեր կը դիտէին եւ կը սպառնային մեզի գնդակահարութեամբ։

Անգամ մը, երկար գիշերէ մը յետոյ, չեկիստները ներս խուժեցին, հրամայեցին պառկիլ եւ չշարժիլ։ Խուզարկութիւն կար։

Հեռուն, ծովին վրայ ցուրտ մշուշ մը։ Մեծ կղզին եզերքը, Ս. Սաբայի մենաստանը։ Բակին մէջ դամբանաքարը, ի յիշատակ անոնց որ գնդակահարուեցան 19 Դեկտեմբերին։ Մեր աչքերը կը շողային քարին փայլէն, մինչ յեղափոխական —ընկերվարականը կը կարդար անոնց պատմութիւնը, որ ահաւասիկ.

Չեկիստները եւ չեկիստներու ջոկատ մը կը պաշարէ բանտարկեալները, որոնք կը պտըտէին, խաղաղ եւ անզէն, բակին մէջ։ 30 քայլ հեռուէն կրակ բացին։ Բանտարկեալները սարսափած էին եւ չէին հասկցած թէ ի՛նչ կայ, ինչո՞ւ կը կրակեն։ Կրկին կ'որոտան հրացանները։ Ցետոյ, երբ ողջ բանտարկեալները բանտ կը կրէին մեռելներն ու վիրաւորները, կրկին հրացանաձգութիւն մը։ Այսքան։

Բոլոր այս սարսափները թաղուած են խորհրդային գնտանին մէջ։

Եւրոպայի մէջ, 19 Դեկտ.ի գնդակահարութիւններուն մասին, 1924ի ամրան, ուժգին բողոքներուն վրայ էր, որ «Փրավտա» կարճ մէկ-երկու յօդուածներ հրատարակեց, պարզապէս արտասահմանի համար։ Այս յօդուածներով, Սոլովկեան կղզիները կը ներկայացուէին իբրեւ ոճրագործներու կոմունիստական դաստիարակութեան օջախ մը։ Սոլովկիի քաղաքական բաժինը եւ միւս բանտերը սահմանուած էին իբրեւ թէ մեկուսացնելու եւ անվնաս դարձնելու վտանգաւոր մարդիկը, եւ ոչ թէ պատժելու։ Սուտե՛ր, իրողութեանց հակասող բացարձակ սուտեր։ Հոն կը մեկուսացնէին ամբողջ կեանքի ընթացքին եւ անվնաս կը դարձնէին թողլով որ մեռնի յամրաբար։

Երկու տարի առաջ ալ նման խարդախ սուտ մը գործեցին, յայտարարելով թէ Սոլովկեան կղզիներուն մէջ, 1725ի Յուլիսէն ի վեր ընկերվարական չկար։ Խօսքով ճիշդ էր թերեւս Եւրոպացիներուն համար, բայց իրականութեան մէջ եւ Ռուսերուն համար քաղաքական բանտարկեալներու մասնաւոր վիճակին ջնջումն էր այդ։ Իրաւ ալ 19 Յունիս 1925ին, մենք բոլորս, Սոլովկեան կղզիներու հին բանտարկեալներս, ղրկուեցանք Սիպերիոյ զանազան բանտերը։ Իսկ մեր տեղը, 1925ի աշունէն սկսեալ, առանձին կամ խումբերով ղրկուեցան ուրիշ քաղաքական բանտարկեալներ, որոնք ձերբակալուած էին դեռ նոր, կամ ուրիշներ, որոնք աւարտած էին իրենց թիապարտութեան շրջանը։ Դեռ այսօր իսկ անոնք կը գտնուին հասարակ ոճրագործներու հետ, միեւնոյն բանտերուն մէջ։ Երկու հազար քաղաքական բանտարկեալներուն եւ հասարակ ոճրագործներուն վրայ աւելցած են նոր հազարներ։ Զանոնք խանեցին միեւնոյն բանտերուն մէջ, ուր մենք խռնուած էինք առաջ։ Երեւակայեցէք թէ ի՛նչ դժոխք մը ստեղծուեցաւ. 1926ի գարնան, Սոլովկեան կղզիներուն մէջ, բաժնուած՝ ցամաքէն, ամբողջ ձմեռ։

Կը բաւէ յիշել Սոլովկեան կղզիները, եւ դաւ մը կը զգամ պռռալու։ Հոն մարդիկ կը փճացուի՛ն։ Թէեւ անոնց մէջ կան քանի մը ոճրագործներ, եւ սակայն բոլորն ալ մարդկային էակներ են։ Շատեր հոն կը տանջուին միայն իրենց քաղաքական համոզումներուն համար, ըլլան անոնք միապետական թէ ընկերվարական-յեղափոխական։ Շատեր կորսնցուցած են իրենց զգացումը ոչ միայն յեղափոխականներու դէմ, այլ նաեւ մարդկային ամէն դիմագիծ։

Հոն կը տանջուին մարդիկ, որ կռուած են յանուն ընկերվարութեան։

Եւ դեռ կան ալ, որ բացարձակապէս անմեղ են։

Ահա թէ ինչպէս կ'ապրին հազարաւոր մարդիկ։ Գիշերային մղձաւանջ մը չէ այս, որ փարատէ ցորեկը, իրական մղձաւանջ մը, որ տարիներ կը տեւէ։

Այս վայրկեանիս մարդիկ հրացանի կը բռնուին, կամ կը թողուն, որ յամրաբար մեռնին։ 19 Դեկտեմբերին չորրորդ տարեդարձը արդէն անցաւ։

Անկցի՛ն դահիճները։ Ով որ կարելիութիւնը եւ ուժը ունի բողոքելու, թող բողոքէ։

Անկցի՛ն դահիճները։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Յունական մամուլը ամէն օր յայտնութիւններ կը հրատարակէ համայնավարական վտանգի մասին, վճռական միջոցներ պահանջելով։ Սելանիկի «Մակեդոնիքա Նէա» թերթը կը գրէ (22 դեկտ.).—

«Իշխանութեանց եւ մեր մասնաւոր տեղեկութիւնները կ'ըսեն թէ այստեղ կոմունիստները մեծ գործունէութեան մէջ են եւ ուժեղ կռիւի պիտի ձեռնարկեն մօտ օրէն։

Այս ուժեղ գործունէութիւնը որոշուած ըլլալով, կոմունիստական կուսակցութեան կեդրոնական մարմինը կտրուկ հրահանգներ ղրկած է այստեղի շրջանային քարտուղարութեան։ Այս հրահանգներուն հետեւանքով, համայնավար կուսակցութեան Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ շրջաններուն վարիչ մարմինը որոշած է գործի լծուիլ ապօրէն գետնի վրայ եւ հրահանգած է ստորադաս մարմիններուն զինել՝ երկու ամիսէ ի վեր թաղերու մէջ կազմուած կարմիր պահակներն ու հակաֆաշիստ խումբերը։

Համայնավար կուսակցութեան այս բուռն գործունէութիւնը միայն տեղական բնոյթ չունի։ Այս գործունէութիւնը կապուած է համայնավարներու՝ Եւրոպայի եւ Պալքաններու մէջ ունենալիք ընդհանուր գործունէութեան հետ եւ գուցէ, նախադուռն է այն վերջնական կռիւին, որուն կը պատրաստուի համայնավար կուսակցութիւնը 1928ի ընթացքին։

ԵՐՆԷ՛ ԷՐԱ՛Ն, ԵՐՆԷ՛ ԷՐԱ՛Ն, ՅԱՐԴԸ՛ ԲԵԶԻ, ՄԵԶԻ ՑՈՐԵԱՆ

Քաղաքնե՛ր, քաղաքնե՛ր՝ կը բարձրանան տարածութեան մէջ, ժամանակին դէմ, որ կը դիզուին իրարու վրայ, կը խառ նուին, կ'ընդարձակուին ու կը նետեն իրենց մագիլները հեռաւոր երկիրներու հեռաւոր հար տութիւններու, հեռաւոր ժողո վուրդներու վրայ։

Գործարաննե՛ր՝ որ անընդ հատ կ'արտադրեն, հեւհեւ՝ կը փոխեն դուրս սահմաններէ ներս, ու սահմաններէ դուրս՝ ապրանք, մթերք, պերճանքի նիւթեր, հիւսուածեղէն, ժանեակ, ա տարս, ժապաւէն, ինքնաշարժ, երկաթեղէն, խեցեղէն, խառ ցած կաթ, կաշի, կօշիկ, բրն փոշի, շրթունքներու ներկ «քուէմ Սիմոն»...

Բազմութիւննե՛ր՝ որ կ'աշ խատին օրն ի բուն, կէս-կուշտ, կէս-անօթի, յոգնած, ապերջ նիկ՝ անձրեւին տակ կամ կրա կին դէմ, ակօսներուն եզերքը, հնոցին առջեւ, մեքենաներ խլացուցիչ ժխորին մէջ, ա բարտակներու վրայ, դրահ տուներու կաթսաներուն առջեւ կեանքե՛ր՝ որ կը մաշին, կը հիննան, կը վերջանան, առանց օր ու արեւ տեսնելու։ Ու քա ղաքները կ'արտադրե՛ն, կ'ար տադրե՛ն, կ'արտադրե՛ն։

Աշխատանքը՝ առաջին բէնքն է մարդկութեան։ Առա ջին պարտքը։ Առաջին իրա ւունքը։ Ու ամէ՛ն մարդ կ'աշ խատի՝ իր եղանակով, համա ձայն իր կարողութիւններուն ընդունակութեանց, իր մտա ւորական կամ բարոյական առա ւելութիւններուն, աւելի կա նուազ դառնութեամբ, խոնջէն քով, տառապանքով...

Մէկը՝ հողին վրայ ծռած, ամ բողջ կեանքի մը ընթացքին փշրելով հողի բուռնները, առոգ լով զանոնք իր քրտինքով Երկրորդը՝ իր ուժեղ ու մկա նուտ բազուկներով, խաղաղ ծանրութիւններու հետ, որ կքելու համար անոնց տակ։ Եր րորդը՝ աղջիկ է, կը կարէ՛, կը կարէ՛, ծակծկելով իր աղտո մատները, տասը ժամ, տասն կու ժամ, տասնըչորս ժամ կար ու ձիգ օրերով՝ վզնո ժանեկազարդ ներքին հագուստ ներ, թաւշեայ պարեգօտ, մու տակապատ վերարկու։ Չոր րորդը՝ հանքագործ է, հողի ընդերքներուն մէջ, աժան ձմեռ, կը փորէ՛, կը փորէ՛ (Գիտէ՛ք, ինչպէս Կարտանի մը տղաքը)։

Կ'աշխատի՛ն, կ'աշխատի՛ն բո լո՛ր երկիրներու, բոլո՛ր ժողո վուրդներու բոլո՛ր աշխատաւո ները։ Օրը՝ առանց աշխատանք չի մթնիր իրենց վրայ։ Մն որ «Աշխատանքը սուրբ է սանեղծագործող»։ «Աշխատանքը «հաճոյք»է։

Ու ափիս ափիսի վրայ՝ կը բարձրանան ապարանքներ Պալատներ կը կառուցուին։ Նոր հաճոյքի տուներ։ Կեանքը կը դառնայ դիւրատար, հաճելի, ջանիկ։ Ինքնաշարժի հսկայակա տուները տարեկան միլիոնաւոր կառքեր կը նետեն հրապարակ Քսաներորդ դարու հագուստներ աւելի նուրբ են, ճաշակաւոր Տուները՝ հանգստաւէտ, արդի կան յարմարութիւններով օ տուած, լուսաւոր, տաք ջուր պաղ ջուր բոլո՛ր յարկերուն մէ (խնդրե՛մ) նաեւ վերելակ, թել հեռախօս, նուագ, դաշնակ

— Ո՞ւր կ'ապրիս, Սարգի բնակարանդ լա՞ւ է, գո՞րծդ, ւակնե՞րդ...

— Մէն-Միշէլ... հինգ հոգի սենեակի մէջ... կինս հիւանդ երկու ամիս է չի կրնար աշխա տիլ, քանի ութը ֆրանքով ի պէ՞ս ապրիլ...

* * *

Կը յիշեմ երգ մը, հայրեն կան պզտիկ երգի մը մէկ տող

Երնէ՛, էրա՛ն, երնէ՛, էրա՛ն,
Յարդը՝ բեզի, մեզի ցորեան

Այս՛, կ'աշխատինք, կ'արտ դրենք, իսկ վճարի օրը՝ գործ տէրը կ'ըսէ.

Յարդը՝ բեզի, ցորենը իմ Ձեզ չէ՞ս։ Դուռը բաց է բէ՛մ։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

X

Թափեցան մէկ մէկ տերեւներն Աշնան, գունատ ու տժգոյն.
Գարնան քաղցրաբոյր նուագը հովին լռեց տրտմագին.
Արեգակն աղուոր, նայուածքի քնքուշ, ծիծաղն իր սիրուն,
Թաղեր է. նորէն, յո՛ւր հաստատած գիրկը երկինքին։

Ձայներն երէկուան, զուարթ բազմութեան, լռեր են յուշիկ.
Ճամբաներն երկա՛ր, սպիտակ, ոլոր, փակուա՛ծ են հիմա.
Լռութիւնն անհուն, պատեր է դաշտեր, գիւղ, երդիք, տանիք.
Տխրութիւն մը չար, իր թաթն է դրեր իմ սրտիս վրայ...։

Ես ինչպէ՞ս երգեմ, երբ մահն է շուրջըս, հեռուն ու մօտիկ.
Առանց ծաղիկի, առանց բոյրերուն վարդերուն դիւթիչ,
Ես ինչպէ՞ս կերտեմ արձանն իմ մարմար սիրոյ գեղեցիկ,
Որու ձեւերուն, խորհուրդին վըսեմ հոգին է թովիչ։

Բնութի՛ւն անմահ, նորէ՛ն բացուեցէք, ծաղկեցէ՛ք, վարդե՛ր.
Բացուէ՛ քաղցրօրէն, ո՛վ Գարուն, դու մա՛յր սիրոյ, գեղեցկին,
Առանց ձեր տեսքին, ծիծաղին, ձեւին, բոյրին տարփաջեր,
Չեմ կարող կերտել արձանն իմ սրտիս, ձօնուած՝ Աստղիկի՛ն...

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՆԱՆՍԷՆԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք զեկոյց մը, որ կը հաղորդէ «Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ Հ. Բ. Ը. Մ. պատուիրակ Պ. Լեւոն Բաշալեանի» տեղեկագիրը։ Կարգ մը յուրեր արդէն հրատարակած ըլլալով, կ'ամփոփենք մնացեալը.—

Լրագիրները հաղորդեցին արդէն թէ ռումանական կառավարութիւնը 1000 անգլ. ոսկի տրամադրած է Նանսէնեան ծրագրին իրականացման համար, իսկ հելլէն կառավարութիւնն ալ ծանուցած է Ընդհ. Քարտուղարութեան թէ պատրաստ է 25 առ 100 համեմատութեամբ մասնակցիլ հայ գաղթականներուն Յունաստանէն Կովկաս փոխադրութեան ծախքին։ Սպանիական կառավարութիւնն ալ տեղեկացուցած է թէ նկատողութեան պիտի առնէ Ընդհ. Քարտուղարութեան յուշագիրը։ Անգլիական կառավարութիւնը, Մր. Նօէլ Պըքսթընի մէկ գրաւոր պատասխանին մէջ, ըսած է թէ մինչեւ հիմա միջոցը գտած չէ օժանդակելու այդ ծրագրին, բայց այս միջոցին քննելու վրայ է Տոքթ. Նանսէնի վերջին կոչը։ Մասնաւոր տեղեկութեանց համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը բոլոր գաղթավայրերէն խնդրած է մասնակցիլ Տոքթ. Նանսէնի կոչին։

2.— Հայ գաղթականներու Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ տեղաւորումը.— Այս գործը, սկզբնական շրջանի անխուսափելի խարխափումներէն վերջ, մտած է գործադրութեան ճամբուն մէջ։ Պէյրութի մօտ, Էշրէֆիէ նոր հայկական թաղին աճուրդի գործողութիւնները աւարտած են եւ աշխատութեանց ձեռնարկուած է։ Ինչպէս յայտնի է, Պէյրութի կայանի գաղթականները հոն պիտի փոխադրուին։

Երկրագործական գաղութներ հաստատելու համար ընտրուած է Սուրիոյ էապէս հայկական շրջանակը (Ճէպէլ Մուսա)։ Գործին ընդհանուր տնօրէնութիւնը յանձնուած է Պ. Մովսէս Տէր Գալուստեանի, մէկը այն պետերէն, որոնք 1915ին, յաջողեցան փրկել Ճէպէլ Մուսայի հայերը, հերոսական դիմադրութենէ մը վերջ, ֆրանսական նաւաբաժնին օգնութեան շնորհիւ։ Պ. Տէր Գալուստեան իր հայրենակիցներուն համարումն ու վստահութիւնը կը վայելէ եւ իր խորհուրդներուն համաձայն ընդունուած է հաւաքական երաշխաւորութեան դրութիւն մը նոր գիւղերուն ստանալիք նըպաստներուն համար, զորս գիւղերը յանձնառու կ'ըլլան որոշ ժամանակէ մը վերջ վերադարձնելու։

Գաղթականները պիտի հաստատուին հետեւեալ գիւղերուն մէջ.—

ա) Էքիզ-Օլուք, Պիթիաս հայ գիւղին մօտ, ուր Զէյթունցի երեսուն ընտանիքներ փոխադրուած են եւ որ ստացած է «Նոր Զէյթուն» անունը։ Այս ձմեռ Զէյթունցի ուրիշ 35 ընտանիքներ եւս պիտի հաստատուին հոն։

բ) Սուք-Սու, Քըրըք Խան-Ալեքսանտրէթ ճամբուն վրայ, Քըրըք-Խանէն չորս քիլոմեթր հեռու։ Այս գիւղին մէջ արդէն հաստատուած են 30 ընտանիք, որոնց պիտի միանան մօտ ատենէն 20 ընտանիքներ ալ։

գ) Քըրըք-Խանի մէջ, Լազարիստ հայրերուն հողին վրայ, արդէն հաստատուած են 36 ընտանիք։ Գաղութին բաժնուած է 18,000 թթենի։

դ) Զինուորական Մարգը, Րիհանիէ-Անտիոք ճամբուն վրայ, Րիհանիէէն 3 քիլոմեթր հեռու, ուր Հալէպէն 50 ընտանիք փոխադրելու համար կարգադրութիւններ կը կատարուին այս միջոցին։

Այս չորս վայրերուն համար նախագծուած ծրագրին համաձայն, 345 ընտանիք այսինքն շուրջ 1725 հոգի տեղաւորուած պիտի ըլլան մինչեւ 1927ի վերջը եւ 1928ի առաջին ամիսներուն։

Նիր Իսթ Րիլիֆը տեղաւորման այս գործին յատկացնել որոշած է 15,000 տոլար, այն պայմանով որ միւս հայասէր կազմակերպութիւններն ալ նոյնքան գումար մը հայթայթեն։

Անգլիական Հայասէր կոմիտէն արդէն 5000 անգլ. ոսկի վճարած է, եւ 5000 ոսկի ալ ունի տրամադրելի։

Յայտնի է թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը յանձն առած է անգլիական կոմիտէին հայթայթելիք գումարին 10 առ 100ը վճարել։ Ըստ այսմ, Բարեգործականը արդէն վճարած է 500 անգլիական ոսկի։

Այս բոլոր գումարները իբր փոխ կը տրուին։ Անգլ. կոմիտէն կը փափաքի որ վերադարձուելիք գումարներուն երեք քառորդը յանձնուին Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակին, նոյն նպատակին գործածուելու համար յառաջիկային, իսկ մէկ քառորդը կոմիտէին վերադարձուի։ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը վերջերս որոշեց իր վճարած գումարը վերադարձուելուն՝ յատկացնել այդ գաղթականներուն մէջ հայերէն լեզուի մշակոյթին։

3.— Կիպրոսի մէջ հայ երկրագործական գաղութներ հաստատելու մասին Կիպրոսի կառավարիչ սըր Րոնալտ Սթորսի ծրագիր մը կը վերագրուի Աշխատանքի Միջազգային գրասենեակի շրջանակներուն մէջ։ Վեր. Հարոլտ Պըքսթըն, որ ներկայիս Նիկոսիա կը գտնուի, կը գործակցի այս ծրագրին պատրաստութեան։

4.— Հայ եւ Ռուս Գաղթականներու իրաւական դիրքը,— Պ. Լ. Բաշալեան մասնակցած է պատրաստութեանը այն հարցարանին, որ պիտի ուղղուի կարգ մը կառավարութեանց, իրենց երկիրներուն մէջ գտնուող հայ եւ ռուս գաղթականներուն իրաւական դիրքին մասին։ Այս հարցարանի ծրագիրը պիտի ենթարկուի նաեւ հայ իրաւագէտներու քննութեան։

ԳԻՆՈՎՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ոստիկանական Տեսչութեան պատրաստած վիճակագրութեան համաձայն, Փարիզի փողոցներուն մէջ գինովութեան դէպքերը հետզհետէ կը նուազին։ 1912ին գինովներուն թիւն էր 27,137, պատերազմի նախօրեակին (1914) այդ թիւը իջած էր մինչեւ 20,256։ Պատերազմի ընթացքին աւելի եւս իջնելով, 1919ին հասաւ 8,059ի։ Յետոյ հետզհետէ բարձրանալով, 1923ին հասաւ 16,208ի։ Ու դարձեալ նուազելով, 1926ին հասաւ 10,139ի, 1927ին հազիւ 10 հազար։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՍԱՐՍԷԼ.— «Արարատ» Միութեան Նորընտիր վարչութիւնը Ամանորի առթիւ կազմակերպած էր երեկոյթ մը։ Որոշեալ ժամէն առաջ մեր հայրենակիցները փութացեր էին սրահ։

Նախագահ Պ. Գոքպէշեան հանդէսը բանալով, պարզեց Արարատ Միութեան դերը։

Նորակազմ երգիչ խումբը երգեց «Բամ փորոտան»ը, որուն ջութակով կ'ընկերանար Պ. Ե. Սանթրոսեան։ Պ. Օննիկ Կարապետեան զեկոյց կարդաց Միութեան կազմութենէն մինչեւ այսօր կատարուած բարոյական գործունէութեան մասին։

Օրուան բանախօս Պ. Սանթրոսեան շեշտեց Միութեան կարեւորութիւնը գաղութիս մէջ. սեւ գիծ մը քաշեցէք, ըսաւ, անցեալին եւ բոլորդ ալ սերտ կերպով կապուեցէք Միութեան։ Երկու գեղատի օրիորդներ երգեցին։ Եղան նաեւ արտասանութիւններ։

Ժամը 12ին ներկայացուեցաւ «Ամերիկահայ փեսացու»ն՝ տեղական ուժերու կողմէ, շատ յաջող կերպով։ Գնահատելի էին մասնաւորաբար օրիորդները։ Ցասմիկ եւ Ալատինեան, Պ. Պ. Կարօ, Օննիկ եւ Մանուէլ։

Յետոյ սարքուեցաւ կաղանդի ծառը եւ կաղանդ պապան նուէրներ բաշխեց բոլոր պզտիկներուն։ Աճուրդէն գոյացաւ 52 ֆրանք։

Առտուան ժամը 4ին սկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը, որ տեւեցին մինչեւ լոյս։

Փափաքելի է որ Արարատ Միութիւնը յաճախ կազմակերպէր այս տեսակ երեկոյթներ եւ հանդէսներ, մեզի յիշեցնելու համար անցեալի սովորութիւնները։

Ն. Ալատինեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԺՈՒԱՅԵԼՕԶԻ ՄԷՋ

ԺՈՒԱՅԵԼՕԶ, 2 Յունուար.— Գաղութիս միօրինակ կեանքը քիչ մը ոգեւորութիւն ստացաւ Կիրակի, շնորհիւ թատերական ներկայացման մը, զոր տուին դերասան Պ. Մարութեան եւ պարուհի Օր. Կոստանեան, մասնակցութեամբ տեղական ուժերու։

Ամբողջ հայութիւնը սրահ փութացած էր։ Ներկայ էին նաեւ ֆրանսացիներ։

Նիւթը «Աշխարհի Դատաստան»ն էր։ Դերակատարները, հակառակ մէկ-երկու փորձերու հազիւ մասնակցած ըլլալու, մեծապէս գնահատուեցան ներկաներուն կողմէ։

Ներկայացումէն առաջ եւ վերջ Օր. Կոստանեան, ջութակի ընկերակցութեամբ պարեց, կովկասեան եւ պարսկական պարեր։

Մեծապէս գնահատելի է Պ. Մարութեանի այս ձեռնարկը։ Մեր դերասանները, պէտք չէ որ շարունակ միայն մեծ ոստաններու մէջ, ուր արդէն հայութիւնը զանազան դիւրութիւններ կը վայելէ, իր գեղարուեստական պապակը յագեցնելու. հա՛րկ է որ երբեմն մտնեն նաեւ այսօրինակ խոնարհ անկիւններու մէջ ալ, ուր մեր հայրենակիցները կարօտը կը զգան հայրենի երգին ու խօսքին։ Այսպիսով կրնան արդարացնել «Արուեստը Ժողովուրդին Համար» նշանաբանը, զոր յաճախ կը յեղյեղեն։

Ներկայացումէն վերջ, բոլոր դերասանները հրաւիրուեցան գործի եւ մետաքսի գործարանատէր Պէյլէրեան եղբայրներու կողմէ, որոնց բնակարանին մէջ սեղան մը տրուեցաւ, զուարթ մթնոլորտի մէջ։

*** Արձանագրելի ոչ մէկ շարժում։ Միայն սա նշանակելի է որ գաղութին թիւը հետզհետէ կը նուազի։ Շատեր կը մեկնին մեծ ոստաններ, նորէն բախտ փնտռելու եւ շատեր ալ՝ նիւթական աւելի մեծ ակնկալութիւններու յոյսով։

Գործադրկութեան վերահաս վտանգին առթիւ, որուն սկսած են ենթարկուիլ կարգ մը շրջաններ, աւելորդ չեմ սեպեր յայտնելու որ, Ժուայէօզի եւ մօտակայ Լարժանթիէրի, Վիլնէօվ-տը-Պէրկի ու Լէվանսի մէջ, թէ կիներու եւ թէ այրերու համար գործ չի պակսիր։ Ճիշդ է, որ հոս չպիտի կարենան գտնել այն օրականները, զորս կը ստանան մեծ քաղաքներու մէջ, բայց դիւրութիւններ ու կարելիութիւններ պիտի ունենան կեանքը աւելի աժանցնելու եւ աւելի մաքուր մթնոլորտի մէջ ապրելու։

Անցորդ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՆՈՋ ՄԸ ՈՃԻՐԸ.— Սէն-Նիքոլա-տիւ-Փորի մէջ Ռընար, վաճառական մարդ, կշտացած էր իր կնոջմէն եւ նոր ապրանք կը փնտռէր։ Ուշ կը դառնար գիշերները։

Անցեալ գիշեր, կինը դուրս ելաւ հասկնալու համար թէ ամուսինը ու՞ր կ'անցընէ ժամանակը։ Գտաւ զայն սրճարանի մը մէջ, կնոջ մը կողքին։ Ռընար չուզեց տուն վերադառնալ։ Յուսահատ, կինը դարձաւ տուն, տրտում ու տխուր։ Քիչ յետոյ հասաւ ամուսինն ալ, որ յայտարարեց թէ որոշած է բաժնուիլ եւ ապրիլ իր նոր սիրած կնոջ հետ։ Այդ պահուն գրպանէն հանեց ատրճանակը եւ դրաւ սեղանին վրայ։ Կինը առաւ ատրճանակը անձնասպան ըլլալու համար։ Ամուսինը, վախնալով, յարձակեցաւ վրան ատրճանակը առնելու համար ձեռքէն։ Այդ պահուն կրակ առաւ զէնքը եւ Ռընար փռուեցաւ գետին։

ԱԴԱՄԻ ՊԷՍ ՄԵՐԿ.— Վարշաւայի մէջ, կաղանդի իրիկունը, երբ ձիւնը փաթիլ փաթիլ կը թափէր ու ցուրտ հովը կը կծէր, մարդ մը կը վազէր փողոցներէն, ձուկի պէս մերկ։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Ադամը, որ անմիջապէս փոխադրուեցաւ մօտիկ պահականոց մը։ Հոն լաթերով ծածկեցին մերկութիւնը։

Այն ատեն յայտարարեց մերկը.

— Թղթախաղի նստած էինք։ Խաբուեցայ, տուի ամբողջ դրամս։ Գրաւի դրի զգեստներս ալ, մինչեւ գուլպաս։ Երբ մերկ մնացի, վազեցի տուն նոր զգեստ հագնելու եւ երթալ դարձեալ խաղալու համար։ Վստահ եմ որ բաղդս պիտի բացուի այս անգամ։

Ոստիկանները ոչ միայն բախտը գոցեցին, այլ նաեւ դուռն ալ վրան գոցեցին, բանտին մէջ։

ՌՈՒՍ ՍՊԱՅ ՄԸ.— Կրենոպլի մէջ Վրանկէլի բանակէն ռուս երիտասարդ սպայ մը, Ջագուլինսկի, որ նոր ամուսնացած էր, ատրճանակի երեք գնդակով գետին փռեց իր կինը։ Յետոյ անձնասպան եղաւ ինքն ալ։

ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԸ ԾՈՎԻՆ ՄԷՋ

Էսսէքսի նահանգին մէջ (Անգլիա) փոքրիկ գիւղ մը, դար մը առաջ, ունէր եկեղեցի մը։ Ծովը խուժեց ցամաքին վրայ եւ ծածկեց եկեղեցին ու գիւղը։ Նոր գիւղ մը կազմուեցաւ ծովեզերքը։ Վերջերս ծովը այնքան քաշուեցաւ ու «փախաւ», որ յանկարծ երեւցաւ եկեղեցին։ Ոլականջներ փակեր էին պատերուն, եւ յոռով կանանչցեր էր եկեղեցին։ Գիւղացիները սարսափեցան, որովհետեւ աւանդութիւն մը նախապաշարումներ ստեղծեր էր «ուրուական եկեղեցիին» մասին։ Իսկ ձկնորսները շարունակ կը պատմէին թէ զանգակի ձայներ կը լսէին ծովին տակէն, երբ եկեղեցին դեռ ծովամոյն էր։ Այս դէպքին նման հէքեաթ մը ունին Հայերն ալ, եւ կը պատմեն թէ լճակի մը մէջ թաղուած եկեղեցի մը, ամէն օր, երբ ալիքները կը նիրհեն, կը հնչեցնէ իր զանգակները եւ գիւղացիները ծունկի կուգան ու կ'աղօթեն։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ա.

— Բնականաբար, այս ահաւոր կազմակերպութեան միտումները քաղաքականութեան ետին կը գործեն, իրենց միլիոններովը, մեծ գործատէրերը, որոնք ռուսական ճարտարարուեստին ու դրամատուններուն տիրանալէ վերջ, մտադիր են իրենց ձեռքը անցընել Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ դարաւոր վաճառականութիւնները եւ անոնց գաղթավայրերը... եւ յետոյ պիտի յարձակին Միացեալ Նահանգներու շուկային վրայ։ Ահա այս է «Դանիէլի կնիք»ին էական ու գործնական նպատակը... առեւտո՞ւր, մի՛շտ առեւտուր։

Պահ մը լռութիւն տիրեց։

— Կը հաւատա՞ք որ պիտի կրնաք յաղթել այս գաղտնի ու անսահման ուժին, Բորիս Սուխիմ։

— Այդ մասին բնաւ չէի մտածեր, եթէ աղջկան մը միջամտութիւնը եղած չըլլար...

— Աղջի՞կ մը։

Բորիս կանգ առաւ։ Անյագօրէն կը սպասէի այդ տարօրինակ պատմութեան շարունակութեանը։ Իր պատմածը գիս փոխադրեց ժողովուրդներու կեանքին ներքին ծալքերը, դէպի յամրօրէն մաշած ներկայ խաղաղութիւնը, զոր յանդուգն մարդիկ, նոր թագաւորները, ճարտարարուեստական քարթէլներու եւ մեծ ընկերակցութիւններու պետերն ու խոշոր դրամատէրները կրնան պահպանել կամ քանդել, սեւ ոստաններու խորերէն կամ սակարաններու տաճարին մէջէն իրենց տուած հրամաններով։ Կարծես Բաբելոնի այս թագաւորներուն չըսուեց 1914ին իրենց շղթայազերծած գրոհը...

Բորիս դադրեցաւ երազելէ եւ սկսաւ աղջկան՝ Պրասքովիա Սաստրոանոյի պատմութեան։ Ո՞վ պիտի ըսէր ինծի այն ատեն որ, Բորիս Սուխիմի ընելիք պատմութենէն այնքա՛ն եղերական դէպքեր առաջ պիտի գային ինծի համար։

Բ.

— Զարմանալի տարօրինակ է, Մարսէլ, պատմութիւնը այս աղջկան, որ ինծի հանդիպեցաւ... բայց պէտք է նախ խօսիլ յեղափոխութեան ընթացքին մեր ունեցած կեանքի մասին։ Բուն իսկ խռովութեան միջոցին, իշխան Վլոֆ պահուած մնաց Պետրոկրադի մէկ արուարձանին մէջ։ Ընկա հոն կ'ապրէր գերման նախկին յեղափոխականի մը երեւոյթով եւ հետեւաբար ոեւէ կասկած չէր յարուցաներ։ Կարմիր ոստիկանութեան կոմիտէն, ահաւոր Չեկան, լեհ արիստոկրատ Ձերժինսկիի ղեկավարութեան տակ, հրաժարած կը թուէր անոր հետքը հետապնդելէ, որով կրնայինք գաղտնօրէն իրարու հանդիպիլ եւ առիթի կը սպասէինք, Լոնտոն երթալու համար։ Վլոֆ ազատած էր Օխրանայի պետական պաշտօնաթուղթերուն մէկ մասը, որ իր բնակած խեղճ փոքրիկ տան գետնայարկը՝ պատի մը մէջ պահուած էր։ Օր մը Վլոֆ ինծի լուր ղրկած էր որ անմիջապէս իրեն երթամ։

«— Ասկէ վերջ Չեկայի աչքը մեր վրայ է, ըսաւ ինծի, պէտք է երկուքս ալ անմիջապէս փախչինք այստեղէն, բայց խոհեմութիւնը կը պահանջէ որ տարբեր ճամբաներով մեկնինք։ Թերեւս ես չկարենամ օձիքս ազատել, այդ պարագային, Բորիս, դուն Լոնտոն կ'երթաս, եւ պաշտօնաթուղթերուն մէկ մասը, ամէնէն կարեւորները, կը տանիս Սըր Ուիլեըմսընի, որուն պաշտօնատունը բաւարար միջոցներ ունի, աւարտելու համար այս քննութիւնը, որ այնքան յոգնութիւն պատճառած է իմ գործակալներուս։

«Վլոֆ գետնայարկ գնաց եւ յանձնեց թուագրուած թուղթերու պզտիկ ծրար մը։

«Իշխանը ըսաւ ինծի.

«— Ուիլեըմսընը ունի ասոնք կարդալու բանալին։ Գիտցած եղէք, Բորիս, որ խնդիրը Վէրակինի շուրջ կը դառնայ եւ թէ այդ մարդը դիմակազերծ ընելու վրայ էի երբ յեղափոխութիւնը վրայ հասաւ։ Այն ընկերութիւնը՝ որուն վերին պետն է այս մարդը, կը կոչուի Դանիէլի կնիք։ Ջանացէք ոեւէ գնով ձեռքէ չհանել այս փաստաթուղթերը։

«Վլոֆի հրամանով յաջորդ օրը մեկնեցայ Պետրոկրադէն եւ չգիտցայ թէ ո՛ր ճամբով պիտի կրնար մեկնիլ իշխանը, կամ թէ արդեօք բռնուեցա՞ւ Վէրակինի գործակալներուն կողմէ, ինչպէս որ ինք կը վախնար։

«— Պետրոկրադէն մինչեւ Լեթթոնական սահմանագլուխը ոտքով ճամբորդեցի, որպէսզի փորձեմ Րիկա հասնիլ։ Ապրելու համար ամէն արհեստ գործ դրի, բայց սահմանագլուխը կարմիր բանակի պահականոցներուն խիստ հսկողութեան տակ էր, եւ ստիպուեցայ Փսքովի մէջ սպասել փախուստ տալու լաւագոյն առիթին... Հոն ինչե՛ր անցան գլխէս, պէտք չկայ պատմելու, Մարսէ՛լ։ Օր մը կ'աշխատէի կաշիի գործարանին մէջ, յաջորդ օրը հիւսուածեղէնի աշխատանոցի մը մէջ. վերջապէս կրցայ պանդոկ մը մտնել իբրեւ ընդունելութեան պաշտօնեայ։ Կեանքը նուազ դժնդակ էր...»

Բորիս ձեռքը տարաւ իր բըրտացած դէմքին։

(Շար.)

(ինչ որ աւելի հաւանական է) հարցաքննութիւնները չկրցա՞ն ապացուցանել ո եւ է դրական բան։

Ինչ ալ ըլլայ, այս գործին զոհ գացին մօտ հարիւր խեղճեր։ Թրքական օրէնքին համաձայն, ասոնք երկու կերպ կրնան ամբաստանուիլ. 1. իբրեւ գաղտնի ընկերակցութիւն մը կազմակերպող, 2. Պետութեան ապահովութեան դէմ դաւադիրներ։ Առաջին պարագային՝ 10, 15, 20 տարուան բանտարկութիւն կը տրուի. իսկ երկրորդ պարագային՝ մահապատիժ։

Ցունաստանի պաշտօնեայ երեսփոխանները

Ցունաստանի Խորհրդարանը որոշած էր անձեռնմխելիութիւնը վերցնել իր համայնավար երեսփոխաններու վրայէն եւ զանոնք Գերագոյն Ատեանին առջեւ դատել իբրեւ դաւաճան։ Աթէնքէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ յիշեալ երեսփոխանները բոլորն ալ պահուըտած կամ փախած ըլլալով, զանոնք ձերբակալելու հրամանագիր հանուեցաւ։

Երկու հոգի եւս ձերբակալուած Ալգասի մէջ

Ոստիկանութիւնը շարունակելով իր հետապնդումները Ալզասի ինքնավարականներուն դէմ, երկու հոգի եւս ձերբակալեց առջի օր, իբրեւ պետութեան ապահովութեան դէմ դաւաճանողներ։ Ասոնցմէ մէկն է Ռընէ Հաուս, տպարանատէր, որուն տպարանին մէջ տպուած էին բազմաթիւ ինքնավարական թռուցիկներ։ Ասոր հայրը Գերմանիոյ մէջ փոխ-Նախարար եղած էր։

Երկրորդը՝ Էմիլ Նորթ անուն հացագործ մըն է, որ անցեալ Փետրուարին թռուցիկ բաժնած ատեն ձերբակալուած և մէկ ամիս բանտարկուած էր։

Ոստիկանութիւնը վերջին խուզարկութեանց ընթացքին գտած էր ինքնավարականներու զօրաշարժի յատակագիծերը և ցանկը այն մարդոց, որոնք դրօշի տակ պիտի առնուէին։ Գտնուած է ուրիշ ցանկ մը եւս, որուն մէջ արձանագրուած են անունները այն մարդոց, որոնք պատրաստակամութիւն յայտնած են իրենց ինքնաշարժ կառքերն ու հեծելանիւները դնել տրամադրութեանը տակ տոքթ. Ռօօսի, որ ինքնավարական կուսակցութեան Նախագահն է եւ Նախկին սպայ՝ ֆրանսիական բանակին մէջ։

Աֆղանիստանի էմիրին ճամբորդութիւնը

Ամանուլլահ Թագաւորը, որ Գահիրէէն Աղեքսանդրիա գացած էր, երէկ իտալական շոգենաւով մը ճամբայ ելաւ դէպի Իտալիա։ Մուսոլինի Նափոլի պիտի երթայ՝ զայն դիմաւորելու համար։ Աֆղանիստանի թագաւորը Եգիպտոսի հետ բարեկամական դաշնագիր մը կնքելու փափաք յայտնած է։

Նաւ մը ընկղմած Սեւ ծովուն մէջ

Լոնտոն հասած լուրերու նայելով, Սեւ ծովու մէջ ընկղմած է ռուսական «Օկոյա» շոգենաւը, որուն մէջ 200 ճամբորդներ կային։ «Օկոյա» ռուսական եզերքներու միջեւ երթեւեկող շոգենաւ մըն է եւ Նովորոսիսկէն Նիկոլայեֆ կ'երթար։ Ընկղմելուն պատճառն է Սեւ ծովու մէջ տիրող ահռելի փոթորիկը։ Մանրամասնութիւնները կը պակսին։

«Եավուզ»ի խնդրին շնորհիւ

«Եավուզ»ի Նորոգութեան խնդրին առթիւ կարգ մը նոր յայտնութիւններ կ'ըլլան։ Կ'ըսուի թէ Էնվէր փաշայի աներձագը Էօմէր Նազըմ պէյ մեծ դեր մը խաղացած է այս գործին մէջ։ Նազըմ պէյ, որ պատերազմի միջոցին Ներկայացուցչութիւնը ստանձնած էր կարգ մը գերման ընկերութիւններու, պատերազմէն յետոյ Վարչական Ժողովի անդամ կ'ընտրուի «Շարք էշեա փազարը» ընկերութեան։ Նազըմ պէյ քանի մը տարի առաջ Գերմանիա այցելելով, համաձայնութիւն կը կնքէ Սէնս անուն Գերմանացիի մը հետ, որ յանձն կ'առնէ 200,000 ոսկի տալ «Շարք էշեա Փազարը»ին, փոխարէնը ընկերութեան պարտաթուղթերէն գնելու պայմանով։ Գերման դրամատէրը 80,000 ոսկի վճարելէ յետոյ, այլ եւս չուզեր նոր վճարում ընել։ Ասոր վրայ Նազըմ պէյ կրկին Գերմանիա կ'երթայ։ Եւ սրովհետեւ այդ միջոցին «Եավուզ»ի Նորոգութեան հարցը օրակարգին վրայ կը գտնուէր։ Նազմի պէյ Սէնսի կ'առաջարկէ այդ գործը ստանձնել։ Գերմանացին կը պատասխանէ թէ առանձին չի կրնար գործին մէջէն ելլել. ասոր վրայ բանակցութեան կը մտնեն «Պլում ունտ Ֆօս» ընկերութեան հետ։ Այս վերջինը յանձն կ'առնէ Սէնսի վճարելիք 120,000 ոսկին Նազըմ պէյի յանձնելու, եթէ ան յաջողցնէ «Եավուզ»ի Նորոգութեան գործը։

Այս առթիւ Նազըմ պէյ բացէն 20,000 ոսկի կ'առնէ «Ֆլէնտէր» ընկերութենէն, ըսելով թէ այդ գումարը պիտի յատկացնէ ծովային գործավար Իհսան պէյը համոզելու։

Գործը յաջողելէ յետոյ սակայն, գերման ընկերութիւնը չէ ուզած վճարել 120,000 ոսկին, եւ այդ պատճառով աւէն բան երեւան ելած է։

Քննիչ մարմինը հրամայած էնկիւրի բերել տալ «Շարք էշեա փազարը»ի տետրակները. միւս կողմէ Էնկիւրի հրաւիրուած են Նաեւ Էօմէր Նազըմ պէյ եւ շահագրգռուողները։

∴ Կ'ըսուի թէ, Նախկին ծովային գործավար Իհսան պէյ անցեալ ամառ, Պոլիս գտնուած միջոցին, 20,000 ոսկի արժէքով տասը կտոր գոհարեղէններ գնած է Բերայի ամենամեծ գոհարավաճառներէն մէկէն։ Քննիչ Մարմինը պրպտումներ կը կատարէ այս պարագան ստուգելու համար։

Դաւադրութիւն մը Հնդկաստանի մէջ

Կալկաթայէն կը հեռագրեն թէ Հնդիկ կառավարութեան դէմ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով, առջի օր ձերբակալուած են 20 Հնդիկներ։ Ասոնք ծրագրած էին քաղաքացիական կռիւ պայթեցնել։ Երեք Նահանգներու մէջ խուզարկութիւններ կատարուելով, գրաւուեցան մեծաքանակ զէնք եւ ռազմանիւթ։ Գտնուեցաւ ցանկ մը, որ կը պարունակէ 60 յեղափոխականի անուններ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ յայտնի դերասանուհի Բլօտ Ֆրանս (Տիկ. Վիթինեի), 33 տարեկան, անձնասպան եղաւ իր Նըջասենեակին մէջ՝ օդային կազով։ Իր բարեկամն էր ինքնաշարժի մեծ գործարանատէր մը, որ վերջերս իրեն համար շարժանկարի ընկերութիւն մը հիմնած եւ երեք Ստուդիոներ գնած էր։ Դեղանի կինը տարի մը առաջ Զուիցերիոյ մէջ ալ անձնասպանութիւն փորձած էր։

ՌՈՒՍ Զօր. Անդրիեւսկիի աղջիկը 18ամեայ Քսենիա, Գեղարուեստից վարժարանի ուսանողուհի, առջի օր առրճանակով անձնասպան եղաւ ինքնաշարժի մը մէջ։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

«Այգեկութք»ի տպագրութիւնը, նիւթերու խճողման եւ կարգ մը աշխատակիցներու յապաղման հետեւանքով։

Այս առթիւ, կը հրաւիրենք բոլոր անոնք որ կ'ուզէին մասնակցիլ, փութացնել իրենց նիւթերը մինչեւ 1928 Յունուար 31։

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԿԱՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Ռուսահայ կանանց Միութիւնը կազմակերպում է Շաբաթ օր, Յունուարի 7ին իւր ընտանեկան երեկոյթը, իւր անդամների եւ հիւրերի համար, Rue de la Pompe թիւ 55ի դահլիճներում։ Լինելու են պարեր եւ գեղարուեստական բաժին մասնակցութեամբ Տիկին Լիազիյայ Թումանովայի, Հայ Թատրոնի դերասանուհիներից Տիկին Արմէնեանի եւ Տիկին Աստղիկի, ու Պ. Պ. Տէր-Աբրահամովի, Յ. Խաչատրեանի եւ Թառիստ Աբգարի։ Ջազ-բանդ՝ մասնակցութեամբ դաշնակահար Պ. Արմէն Մայիլովի։ Սկիզբը ժամը 9ին, վերջը 1ին։ Ջրի բիւֆէ։ Մուտք 12 ֆրանք իւրաքանչիւր անձի։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Շբ. իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Ջեկուցում պատգամաւորներուն։ Ներկայանալ անդամատետրերով։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Հրայր» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Օթէլ Պօսէժուրի մէջ, ընկ. Օ. Կարապետեանի սենեակը։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Վարուժան» ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի անդամական ժողովը 9 Յունուար երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական սրահին մէջ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Իշխան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8ուկէսին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրճարանին վերնայարկը։ Ներկայանալ անդամատետրներով։

Զ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները այս Կիրակի առտու ժամը 9ին, Ընթերցարանին մէջ (262 Rue Duguesclin)։

որդեգրուած էր. կը խնդրուի 1917 եւ 1918ին յիշեալ որբանոցը գտնուող պաշտօնեաներէն եւ որբերէն եթէ որեւէ տեղեկութիւն ունին իմացնեն իր քրոջ՝ Թագուհի Գասպարեանի, 24 Rue Curiol, Marseille.

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

ԾՆՈՒՆԴԻ ՍԵՂԱՆ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութիւնը ի պատիւ Հայ ուսանողներու կազմակերպած է Ծնունդի աւանդականսեղան մը այսօր՝ Ուրբաթ գիշեր ժամը ճիշտ 8 30ին 17, Rue Chateaubriand, Էթուալի սրահը։ Գեղարուեստական բաժին։ Կը հրաւիրուին հին եւ նոր ուսանողները եւ Ուս. Միութեան համակիրները։ Հրաւիրատոմսերու համար դիմել Օր. Ա. Թորոսեանի, 221 Rue de Tolbiac.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վէրոնիքայ Խիկարեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին Խարբերդցի Գառնիկ Բրիկեան, մօր անունը Աղաւնի որ տեղահանութեան միջոցին Խարբերդի մէջ Նիր Իստ Րէլիֆի որբանոցին մէջ կը ծառայէր։ Գառնիկ Յունաստան փոխադրուած էր որբանոցի միջոցաւ։ Երկու տարի առաջ Ֆրանսա փոխադրուած ըլլալը իմացուած է։ Գրել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռեմ զաւակներս, Պրուսայի մեծ նոր գիւղէն Մկրտիչ Տուտուեան 25 տարեկան, Պօղոսիկ 22 տարեկան եւ Վաղէն 19 տարեկան որոնք Տէրզօր աքսորուելէն վերջ Մուսուլի կամ Թիֆլիսի կողմերը գացած ըլլալ կը կարծուին։ Իմացնել Տիկ. Սրբուհի կամ Տիկ. Աղաւնի Տուտուեանի, 21 Rue Blanqui, Kremlin Bicêtre, (Seine) France.

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Ազատ Դարբինեան կը փնտռէ Խնուսի Տուժանս գիւղացի Սերոբ եւ քոյրը Իսկուհի Դարբինեան, որոնց Սուրիա ըլլալը կը կարծուի։ Լուր տուողին 200 ֆրանք նուէր։ Գրել 14 Rue Ortolan, Paris 5me։

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

— Պրուսայի Սէօլէօզ գիւղէն Մանուկ Յ. Գույումճեան, 1914ին Սուրիա էր, եւ այժմ ողջ ըլլալը կը կարծուի։ Իմացնել՝ իր քրոջ Խնկանուշ Յ. Գույումճեանի կամ հօրեղբօրորդւոյն Խաչիկ Թ. Գույումճեանի, 6 Rue Blanqui Bicetre, (Seine), France.

— Պրուսայի Սէօլէօզ գիւղէն Թորոս Յ. Փանթոզեան եւ իր երկու քոյրերը Զարմայր և Ռսկի որոնք 1914ի աղէտին Սուրիա էին այժմ ողջ ըլլալ կը կարծուին։ Գրել՝ իր քրոջ Աղաւնի Յ. Փանթոզեանի կամ քեռայրին Խաչիկ Թ. Գույումճեանի, 6 Rue Blanqui, Bicêtre K. (Seine), France.

— Սեբաստիոյ Քէչէ Եուրդ գիւղէն Գեղամ Գասպարեան որ 1915ին աքսորուած էր չորս տարեկան հասակին։ Մալաթիոյ գերմանական որբանոցի պաշտօնեաներէն իմացած էր որ Գեղամ գերման տիկնոջմէն կողմէ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Լոյս տեսաւ մեր նոր գրացուցակը, որ ձրիօրէն կը ղրկուի զողին։ Անոր մէջ տեսնել մեր նուէրները։

Արսէն Լիւբէն 18 ֆրանք, Մանօն Լէսքօ 15, Դասքութին 15, Կիցէլլա (Լամառթին) 8, Խաւար (Լ. Անտրիէվ) 12, Թափառաշրջիկներ 15, Տք. Մոռոյի կղզին (Ուէլս) 12, Միրզա եւ Աննա 12, (Ժօրժ Սան) 10, Սիրոյ խորանին առջեւ 5, Սատանային զաւակը, Քէօր օղլու 2.50, Թօփալ Օսման 5, Աբուլալա Մահարի 5, Քերթուածներ (Դուրեան) 5, Միլիոն մը Հայերու ջարդը 18, Հայաստանի ... դերը 15, Արարիչը գիտութեան առջեւ 7, Լուսանկարչութիւն, Աշուղ Ղարիպ 5, Երգարան 5. 6, 10 եւ 25, Երազահան 6 եւ 10 ֆրանս. հայ. խօսակց. 6, 8 եւ 15, Արշին մալ ալան 4. Բարեկենդանի ... անկուտիները 2, Մոլորեալ ճամբորդը 2, Շողոքորթը 5, Լը Պարլէ 2. ժամագործ Մինաս 2, Բռնի ամուսնութիւն 2, Ագահ վաճառական 3, Գոյութեան պայքարը (տռամ հայ գաղթ. կեանքէն), Կոյր երգչուհին 4, Սալոմէ 4, Օթէլլօ 10, Համլէթ 10, Տրիլբի 5, Նաեւ ամէն տեսակ գիրքեր։

ՆՈՒԷՐ.— 25 ֆր.է աւելի գիրք առնողին 5 ֆր.ի գիրք նուէր, 50 ֆր.է աւելիին 10 ֆր.ի, իսկ 100 ֆր.է աւելիին համար ... ֆր.ի գիրք։ Ընտրեցէք նուէրցու գիրքերը մեր գրացուցակէն։
Դիմել՝ L. Mozian, 51 Bld. Auguste Blanqui, Paris (13e)։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ. 70 ֆ. 140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ. 200 ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928
8 JANVIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 539 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՍ ՄԷԿԸ ՁԵԻՆՔ ՍՊԱՍԵՐ

Քիչ անդին կը հրատարակենք հատուած մը՝ Պէյրութի «Էլ Ահրար» թերթէն։

Բնագիրը աւելի երկար է, բայց մենք հիմնական միտքերը առինք։ Յօդուածագիրը, Ճիպրան Թուէյն, իր տեսակէտը պաշտպանելու համար, զանազան քարեր կը գլորէ։ Նախ, կը քաշքշէ Պէյրութի մէջ շինուելիք հայկական աւանին ծրագիրը, որու մասին համաձայնութիւն գոյացած է Լիբանանի կառավարութեան եւ հոգատար իշխանութեան միջեւ։ «Չենք հետաքրքրուիր պահանջուած դրամով, չենք հարցներ թէ ի՛նչ համաձայնութիւն գոյացեր է, որովհետեւ կատարուած իրողութեան մը առջեւ կը գտնուինք եւ ամէն բողոք ապարդիւն է»։

Փսփսուքներ, որոնք աւելի ծանր կ՚ազդեն, քան բացորոշ յայտարարութիւն մը։

Եւ այնուհետեւ կը պարզէ իր տեսակէտը, մատնանշելով «կարեւոր հարց մը որ մեծապէս կապ ունի Սուրիոյ եւ Լիբանանի կեանքին հետ»։

Դժբախտութիւն մըն է որ Նորագատ եւ փոքր ժողովուրդները աւելի ազգայնամոլ, աւելի աններող են, քան հիներն ու մեծերը։

Այսպէս եւ «Էլ Ահրար»ի խմբագիրները։

Անոնք Սուրիոյ եւ Լիբանանի զօրացման համար վտանգաւոր կը նկատեն կրօնական եւ ցեղային փոքրամասնութեանց գոյութիւնը, եւ օրը ցերեկով ձուլում կը պահանջեն։

Ի՛նչ սրտառուչ է այս համարձակութիւնը տարրի մը կողմէ, որ տակաւին հաստատուն գաղափար չունի իր ազգային միութեան մասին, եւ երկրի մը մէջ, ուր Թրքական իշխանութեան հետքերն ու վէրքերը յայտնապէս կը սպառնան նոյն այդ միութեան։

Այսպիսի կոպիտ պահանջ՝ ոչ Ռումանիան, ոչ Պուլկարիան, ոչ ալ Յունաստանը հրապարակ դրին մինչեւ այսօր։ Այո՛, բոլոր ազգերն ալ նախանձոտ են այսօր, չկամ եւ եսամոլ։ Ամէնուն միտքէն ալ կ՚անցնի լուծել, ձուլել օտար փոքրամասնութիւնները։ Մեծերը արդէն իրենց մեծութեամբն իսկ ապահոված են այս գործը, եւ հանդարտօրէն կը սպասեն որ ժամանակը լրացնէ ամէն բան։

Իսկ Սուրիան ուրկէ՞ այդքան ուժ կը զգայ իր մէջ, առանց այլ եւ այլի ձուլում պահանջելու համար։ Երեւի «Էլ Ահրար»ի խմբագիրները չափազանց ոգեւորուած են Թուրքիոյ օրինակէն, որ դէպի կործանում տարաւ երկիրը, ոչ թէ դէպի միացում եւ զօրացում։

Եթէ «Էլ Ահրար» խորապէս ուսումնասիրած ըլլար Սուրիոյ եւ Լիբանանի պայմանները, տիրող աւատապետական բարքերն եւ կրօնական հակամարտութիւնները, ոչ թէ պիտի պահանջէր ձուլել, օրինակ, Հայերը, այլ պիտի թելադրէր աւելի լայն իրաւունքներ տալ անոնց։

Որովհետեւ, եթէ նոյն իսկ երկու հարիւր հազար ըլլան փոխանակ 80.000ի, Հայերը ո՛ր եւ է քաղաքական ձգտում չունին Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ։

Անոնք այդ հիւրընկալ երկիրը ապաստանած են դէպքերու բերումով, եւ միշտ կ՚աշխատին անոր բարիքին համար։ Վայելելով իրաւունքներ, անոնք չեն խուսափիր պարտականութիւններէ։ Մշակոյթի տեսակէտէն ըլլալով համեմատաբար բարձր, կը նպաստեն երկրին զարգացման։ Նիւթապէս հետզհետէ դառնալով ինքնապահ, մղում կուտան տնտեսական վերածնութեան։ Ընդունած ըլլալով երկրին հպատակութիւնը, կը բաժնեն անոր չարն ու բարին։

Ի՞նչ իրաւունքով, ո՞րպիսի տրամաբանութեամբ, կը պահանջուի բռնի արաբացնել զանոնք։

«Էլ Ահրար»ի խմբագիրները ի՛նչքան շուտ մոռցան իրենց ժողովուրդին տառապանքը, Թրքական իշխանութեան տակ, և այդպիսի ծրագիրներու երեսէն։

Հալեցնել, լուծել փոքրամասնութիւնները...։ Կամ վտարել Հայերը։

Ոչ բարեկամներ։ Պարբերաբար մէջտեղ նետուած այս մտածումները երբեք չեն համապատասխաներ Սուրիոյ և Լիբանանի իրական շահերուն։ Եթէ վտանգներ կը տեսնէք ապագային համար, անոնց աղբիւրը ուրիշ տեղ փնտռեցէք։ Հայերուն հայերէն խօսիլը, հայկական դպրոց բանալը, իրենց ազգային անհատականութիւնը պահպանելու ձգտումը բնական եւ արդար իրաւունքներ են, ոչ թէ բացառիկ շնորհներ։ Եւ եթէ իսկապէս կը սիրէք ձեր հայրենիքը, խրատեցէք որ չդպին այդ իրաւունքներուն, որպէս զի, ձեր անքան հոգերուն մէջ, չունենաք փոքրամասնութեանց խնդիր մըն ալ, ուրիշ երկիրներու նման։

Բախտաւոր է Սուրիան, որ այլազան եւ բազմալեզու տարրեր ունի, բնագդօրէն փարած՝ երկրի վերածնութեան աշխատանքին։

Մի խափանէք այդ բախտը։

Ժողովուրդի մը ինքնուրոյն մշակոյթը երբեք արգելք չէ բնիկին չափ, յաճախ անկէ աւելի սիրելու իր բնակած երկիրը. մանաւանդ երբ, չունենալով քաղաքական յաւակնութիւններ, ան կը զգուշանայ նաեւ ներքին ցնցումներէ։

Ապացոյց՝ Տիւրզիներու վերջին շարժումը, որու ընթացքին Հայերը, իբրեւ հաւաքականութիւն, ամէն բանէ առաջ երկրին ապագան մտածեցին։ Մինչդեռ բնիկներ կային որ սիրեցին արկածախնդրութիւններ փորձել։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ ՁՈՒԼԵԼ Կ՚ՈՒԶԵՆ

Պէյրութի Էլ Ահրար արաբերէն կարեւոր թերթը իր 18 դեկտ.ի թիւին մէջ հրատարակած է երկար գրութիւն մը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ յատկանշական տողերը.

— «Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ գտնուող փոքրամասնութիւններու՝ Հայերու, Չէրքէզներու եւ Քիւրտերու ներշնչած վախը այն է որ անոնք տեղացիներու հետ ձուլուելու ո եւ է ձիգ չեն ըներ։ Անոնք միշտ մեզմէ անջատ կը մնան, կը պահեն իրենց լեզուն, սովորոյթն ու ազգութիւնը եւ այս մասին շատ նախանձախնդիր են։ Իրենց այս տարամերժութիւնն ու ինքնապահութիւնը արգելք են որ անոնք կլանուին տեղացի ազգութեանց մէջ։

«Կրօնական փոքրամասնութեանց վրայ բարդուած այս ցեղային փոքրամասնութիւնները դժուարութիւններ պիտի ստեղծեն, եւ մեր երկիրը բաբելոն դարձնելու պիտի ծառայեն։

«Եթէ իշխանութիւնը հալեցնէր, լուծէր մեր երկիրը հաստատուած փոքրամասնութիւնները մեր մէջ, դժուարութիւններու չպիտի բախէր։ Ան պիտի կրնայ այդ դժուարութեանց առջեւն առնել, եթէ ստիպմանաբար ձուլումի քաղաքականութիւնը գործադրէ։ Այդ միջոցներով պիտի տեսնէ որ կարճ ժամանակէն անոնք պիտի արաբանան լեզուով եւ անոնց ազգութիւնը պիտի կորսուի տեղացիին մէջ, որ արդէն շատերը կուլ տուած եւ հալեցուցած է։

«Բայց եթէ իշխանութիւնը շարունակէ իր ներկայ ընթացքը, ծագելիք չարիքը անխուսափելի պիտի ըլլայ։ Ան Հայերուն հրաման կուտայ դպրոցներ բանալու եւ սորվեցնելու իրենց լեզուն. նոյնը Չէրքէզներու եւ Քիւրտերու։ Այս կերպով անոնց տղաքները պիտի մեծնան մեզմէ տարբեր լեզուով, տարբեր ցեղով եւ տարբեր նկարագրով։ Սակայն եթէ զանոնք ստիպէ լքելու իրենց հարազատ լեզուն եւ անոր տեղ սորվելու տեղական լեզուն, այն ատեն պիտի իրագործուի մեր մատնանշած ձուլումը եւ մեր ցեղի՛ զանգուածին մէջ անհետ պիտի հալին անոնք։»

ՊՈԼՍՈՅ ՌՈՒՍԵՐԸ

Փետրուար 6ին կ՚աւարտի ճերմակ Ռուսերուն Պոլսէն մեկնելու ժամանակամիջոցը։ Լուրի մը համաձայն, խորհրդային հպատակ Ռուսերէն տարբեր Ռուսեր Պոլիս պիտի չմնան։ Կարգ մը Յոյներ, որոնք ռուսահպատակ ըլլալով իրենց անցագիրը խորհրդային Ռուսիոյ կառավարութենէն չեն վաւերացուցած, նմանապէս պիտի զրկուին։ Յարակից կառավարութեան անձնագիր ունեցող եւ գայն խորհրդային Ռուսիոյ կառավարութեան մօտ արձանագրել եւ վաւերացնել չտուողները ապիտակ ռուս կը նկատուին։

Այս խնդրին մասին Ագշամ հետեւեալը կը գրէ.—

«Պոլիս գտնուող ճերմակ Ռուսերը Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչին դիմելով, խնդրած են որ ձեռնարկներ կատարէ երկարաձգելու իրենց բնակութեան պայմանաժամը, որ Փետրուար 6ին կ՚աւարտի։ Ազգերու Դաշնակցութեան Պոլսոյ ներկայացուցիչը, Պ. Ճէյմէր վերջերս Էնկիւրի գացած էր ներքին գործավարին հետ այդ մասին տեսակցելու։ Հասկցուած է, սակայն, որ պայմանաժամին երկարաձգումը անկարելի եղած է։

Պոլիս գտնուող ճերմակ Ռուսերու թիւը 3000ի կը հասնի. ասոնց 2850 հոգին արձանագրուած են։ Հազարէն աւելի կին են եւ հինգ հարիւրն ալ տղաք։ Գրեթէ բոլոր այրերը լաւ գործ ունին Թուրքիոյ մէջ, ճարտարագէտներ եւ մասնաւոր արհեստաւորներ ալ Անատոլուի զանազան կողմերը ցրուած են եւ օգտակար կ՚ըլլան նաեւ իրենց գտնուած տեղերուն։

Բազմաթիւ ռուս կիներ եւ աղջիկներ, որոնք երկար ատեն յարաբերութեան մէջ գտնուած են Թուրքերու հետ եւ Թուրքերէնի ընտելացած, սկսած են Թուրք երիտասարդներուն հետ ամուսնանալ։ Այս պարագային անոնք կրնան Թուրքիա մնալ, Թրքահպատակ դարձած ըլլալով։ Կառավարութիւնը հաւանութիւն պիտի յայտնէ երաժշտագէտ, ճարտարագէտ եւ արհեստաւոր Ռուսերը Թրքահպատակ ընդունելու։ Պառերու եւ զբօսարաններու մէջ աշխատող ռուս կիները, արդէն մէկ-մէկ Թուրք ամուսիններ եւ պաշտպաններն ալ ոչ-իսլամ Թուրքեր գտած են»։

ԱՀՌԵԼԻ ՓՈԹՈՐԻԿ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Աննախընթաց ձիւնէ, ձիւնհալքէ եւ ողողումներէ յետոյ, ահռելի փոթորիկ մը պայթեցաւ Անգլիոյ վրայ, ուրբաթ օր։ Փոթորիկը յաճախ թաթառի մը սաստկութիւնն ունէր։ Լոնտոնի մէջ ժամը մինչեւ 96 քիլոմեթր կը փչէր հովը, որ ահագին վնասներ պատճառեց։ Տանիքներ քանդուեցան, ծառեր արմատախիլ եղան, նոյն իսկ պատեր փլան։ Բիլպըրն թաղին մէջ աղջիկ մը մեռաւ հինգ մեթր բարձր պատի մը փլուզման հետեւանքով։ Ուրիշ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան։ Թէյմզ գետը ուռած է ողողումներէն եւ ահագին ալիքներ ուժգնօրէն կը զարնուին նաւամատոյցներուն, կամուրջին զերաններուն եւ քարափներուն, ինչ որ անսովոր տեսարան մը կը պարզէ։ Ուրբաթ կէսօրին, երբ փոթորիկը իր կատաղութեան գագաթնակէտին հասաւ, վտանգաւոր արկածախնդրութիւն մը դարձաւ անցնիլ Լոնտոնի աշտարակի կամուրջէն, որ շատ բարձր է։ Արդէն բեռնատար ինքնաշարժ մը տապալեցաւ եւ բեռը ջուրը ինկաւ։

Միեւնոյն վիճակը կը տիրէ երկրին ամէն կողմը եւ արկածները անհամար են։ Մեռածներ եւ վիրաւորներ շատ կան։ Հեռագրի եւ հեռաձայնի հաղորդակցութիւնները խզուած են շատ մը քաղաքներու հետ։ Փարիզ-Լոնտոն հեռաձայնի 15 գիծերէն մէկը միայն կը գործէր ուրբաթ իրիկուն, այն ալ շատ անկանոն։

Մանշի մէջ օդը այնքան գէշ էր որ, ոչ մէկ օդանաւ կրցաւ ճամբայ ելլել դէպի Եւրոպա։ Իրլանտայի ծովուն մէջ, փոթորիկը աւելի ծանր էր եւ ընդհարումներ պատահեցան։ Թէյմզի հովիտին մէջ, ուր գետին մակերեսը աւելի բարձրացած է, ողողուած տուները նաւի փոքր տապաններու կը նմանին։ Ալիքները մինչեւ պատուհանները կը հասնին եւ կը լրացնեն ողողումին պակաս ձգածը։

Աւելի դէպի հիւսիս, Իթընի մէջ, հռչակաւոր քոլէճը ջուրերով շրջապատուած է երկու օրէ ի վեր եւ մեծ կենդի մը հովէն արմատախիլ ըլլալով, քանդած՝ դարաւոր պատ մը, որ կը ծառայէր այդ ճեմարանին յատուկ խաղի մը։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, զոհերու թիւը հարիւրներու կը հասնի։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Քիւրտերու վերադարձի պայմանները

Էնկիւրիի գործավարութիւնը կուսակալներուն հաղորդեց այն օրէնքը, որ կը ճշդէ Արեւելեան Նահանգները վերադարձուելիք Քիւրտերու հանգամանքը։

Իրենց տեղերը պիտի կրնան վերադառնալ անոնք, որ գործնականապէս չեն մասնակցած Շէյխ Սայիտի շարժումէն յետոյ տեղի ունեցած «աւազակային» դէպքերուն, ինչպէս նաեւ անոնք որ մաքուր անցեալ մը ունեցած են։

Նոր օրէնքէն չպիտի օգտուին անոնք, որ Արեւմտեան Նահանգները փոխադրուելէ յետոյ, փախած եւ հրոսակներուն միացած են, եւ օրէնքին հրատարակութեան թուականէն սկսեալ երեք ամսուան պայմանաժամի ընթացքին անձնատուր չեն եղած։

Ֆրանքօ-ամերիկեան բանակցութիւնները

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսայի արտաքին Նախարար Պրիան Մ. Նահանգներու կառավարութեան ներկայացուցած էր դաշնագրի նախագիծ մը, որուն համաձայն Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները հանդիսաւորապէս պիտի յայտարարեն թէ բացարձակապէս իրարու դէմ չպիտի պատերազմին եւ թէ երկու երկիրներու միջեւ ծագելիք կռիւները խաղաղ միջոցներով միայն պիտի կարգադրուին։ Մ. Նահանգներու արտաքին Նախարար Ֆրանք Քէլլոկ գնահատելով Պրիանի թելադրութիւնը, կ՚առաջարկէր որ փոխանակ երկու երկիրներու, գլխաւոր պետութեանց միջեւ կնքուի նման դաշնագիր մը — բաց բոլոր ազգերուն առջեւ—, որով պատերազմը դատապարտուի իբրեւ գործիք ազգային քաղաքականութեան, եւ միջազգային վէճերը խաղաղասիրական կերպով լուծուին։ Միաժամանակ կ՚առաջարկէր նորոգել 1908ի ֆրանքօ-ամերիկեան դաշնագիրը։

Պրիան իր պատասխանին մէջ կ՚առաջարկէ «օրէնքէ դուրս հռչակել ամէն պատերազմ» բառին տեղ դնել «ամէն յարձակողական պատերազմ»։ Քէլլոկ կը մերժէ այս փոփոխութիւնը եւ կը պնդէ որ Պրիան հաստատ մնայ իր նախկին առաջարկին մէջ։

Չեկայի 10 տարուան գործը՝ երեք միլիոն

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.—

Չեկայի տասնամեակի հանդիսութիւնները կը շարունակուին։

Չեկան հաստատուած է Լէնինի եւ Տրոցկիի կողմէ՝ 1917 Դեկտեմբերին եւ այդ անունով շարունակեց գործել մինչեւ 1921. այդ թուականէն ասդին առաւ կէփէու անունը։

Մինչեւ 1921 Սեպտեմբեր Չեկայի հրամանով գործադրուած մահապատիժներուն թիւն է 1,766,118, որ կը բաժնուի հետեւեալ կերպով.— 3775 ուսուցիչ, 8800 բժիշկ եւ բժշկուհի, 405,250 մտաւորական, 1243 կղերական, 290,000 գինուոր, 192,350 բանուոր, 864,700 գիւղացի։

Այդ թուականէն ի վեր պաշտօնական թիւեր չեն հրատարակուած։ Սակայն հիմնուելով խորհրդային մամուլին արձանագրած մահապատիժներուն վրայ եւ նկատելով որ շատ մը մահապատիժներ գաղտնի պահուած են, խորհրդային քաղաքական ոստիկանութեան զոհերուն նուազագոյն թիւը կարելի է հաշուել երեք միլիոն հոգի։

Պուլկարիոյ ազատագրութեան տարեդարձը

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ Ուրբաթ օր ամբողջ Պուլկարիոյ մէջ մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուած է Պուլկարիոյ ազատագրութիւնը Թրքական լուծէն։ Սոֆիայի Մայր եկեղեցիին մէջ հանդիսաւոր պատարագ եւ գոհաբանական աղօթք մատուցուեցաւ, որմէ վերջ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ պատուոյ դաշտին մէջ ինկած հերոսներու յիշատակին։ Ինչպէս կը յիշուի, Պուլկարիա ազատագրուեցաւ 1877-8ի ռուսեւթուրք պատերազմէն վերջ, շնորհիւ ռուսական բանակի յաղթանակներուն։

Իշխան Կարոլ Պոլիսէն Պուքրէշ պիտի երթար ?

Պոլիսէն կը հեռագրեն Յունուար 6 թուականով.—

Այս իրիկուան «Աքշամ» կը գրէ թէ Պոլսոյ ռումանական դեսպանատունը եւ Թուրք ոստիկանութիւնը երեւան հանած են դաւադրութիւն մը, որուն նպատակն էր Ռումանիոյ գահը բարձրացնել նախկին գահաժառանգ իշխան Կարոլը։

Մէսատէթ խանի մէջ շքեղ յարկաբաժին մը պատրաստուած էր իշխանին համար եւ թէ Կարոլ Պոլիսէն օդանաւով Ռումանիոյ մայրաքաղաքը պիտի երթար։ Յիշեալ թերթը կը պատմէ թէ Դեկտեմբերի առաջին շաբթուն ռումանական դեսպանատունը Թուրք ոստիկանութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց երկու ռումանահպատակներու՝ Վասիլիուի եւ Սապրիի վրայ, որոնք Ղալաթիոյ մէջ տպագրական գործով կը զբաղէին։

Ասոնք իրենց փոքրիկ տպարանին մէջ տպած էին թռուցիկներ, որոնցմով Ռումանացիները կը հրաւիրէին «ապստամբիլ ներկայ բռնակալ կառավարութեան դէմ, իշխան Կարոլը վերահաստատել գահին վրայ եւ ազատութիւն տալ երկրին»։

Սապրի պէյ, որ այս դաւադրութեան գլուխը կը գտնուի, Տոպրուճացի Թուրք մըն է, նախկին սպայ ռումէն բանակին մէջ, որ մահուան դատապարտուած էր Պրըթիանուի դահլիճին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

"ՉԱՐԽԻ ՖԱԼԱԳ,,

Էլի մի տարի անցաւ:

Տարին ի՛նչ է որ… յաւերժութեան մի ակնթարթ, տիեզե՛րական լինելութեան մի րիթմ, ցաւի մի դողդոջ, որ երբ անցնում է չը գիտես ինչո՛ւ, աշխարհը ժպտում է:

Հին պատրանք եւ այդ ժպիտը:

Ընթիւ սերունդներ մարդկային իրենց խեղճութեան մէջ Նոր-Տարուն կապել են հին յոյսերի, նոր իղձերի, չապրած կեանքի փթի՛թը եւ ապրած ցաւերի ամոքումը:

Նոր-Տարու շեմքին ամէն մարդ մարգարէն է իր բաղդին եւ միշտ լաւատես:

Եւ այդ իսկ պատճառով, ամէն տարեվերջին կեանքն այնպէս հարուստ է յուղարկաւորներով:

Նոր Տարի՛. անեզր ծովից մեր երեւակայութեան քմայքով մի լճակ ենք պարփակում ու ձգնում ենք նրա մէջ տեսնել տարերքի անսահմանութիւնը, նրա բնոյթն ու խորհուրդը, ե՛ւ հնոցը մրրիկների, ե՛ւ թափը ալեկոծումների, ե՛ւ չափն ալիքների, նրանց խորտակումի ժամն ու տեղը, եւ իմաստը անդնդային հառաչանքի, որով անծայրածիր ծովն է յուզուած յաւիտեան:

Ժամանակների անձայն ու վիթխարի անիւի մի հատիկ թաւալին աչք տնկած՝ սպասում ենք, որ հողը ծաղկի մեզ համար:

Հին պատրանք է այս հեռաւոր մանկութիւնից, այն երջանիկ ու անդառնալի օրերից, երբ տարեմուտի երեկոյին շտապում էինք անկողին, ու մուշ-մուշ քուն մտնում որ Ձմեռ-Պապիկը գիշերանց մեզ ընծաներ բերի: կարճահասակ, ճերմակ ու երկար միրուքով, ժպտադէմ, անուշ պապիկը մեզ երբեք չէր խաբում: Նոր-Տարու առաւօտին զարթնում էինք — ի՛նչ երջանկութիւն — մեր անկողնու կողքին մեր երազած պարգեւները…

*
* *

Այն ժամանակից տարիներ անցան: Հասակ առինք, աշխարհն ու ցաւն ապրեցինք:

Ձմեռ-պապին էլ չի գալիս. նա խոյս է տուել մարդակեր աշխարհից եւ նրա փոխարէն կեանքի կարաւանն է անցնում բարիքով բեռնաւորուած:

Եւ ազգեր ու անհատներ Նոր-Տարու շեմքին խուճապով են բռնած կարաւանի յետեւից:

Մէկն ախորժակ ունի, որ չէ յագեցած. միւսը վրէժ որ չէ մարած:

Մէկը նայում է թոյլերին, ինչպէս մսագործը գառներին, միւսը՝ իր հարեւանի մի պատառ հացին, երբ այնպէս լիքն է իր տաշտը:

Ոճրագործները դանակ են սրում:

Դաւադիրները հեւում են նոր յոյսով, ազգերը «խաղաղութեան» դաշինքներն են բազմացնում եւ մեղմիւ թարթում պատերազմի աստծուն:

Ցերեկը արեւի առաջ շառաչինով փակում են Յանոսի տաճարի դռները եւ գիշերանց խաւարին մէջ բաց անում՝ արիւնը հայցելով:

Եւ սակայն՝ չար յոյսերի եւ իղձերի այս թանձր ու գարշահոտ զանգւածից դուրս, որչա՛փ չը բուժւած վէրքեր, որոնք մխում են երկնքի բոլոր հորիզոնների տակ, մերթ որպէս մի պատառ չոր հացի կարիք, բնտանի օջախի մի երազ, կարօտը կորած սրտակցի, ու անմեռ ցաւը խողխողուած հարազատների, ու կսկիծը մի հեռաւոր հայրենիքի, ու արցունքը անհիւրընկալ, անհոգի դռների առջեւ, ու ցասումը, որ անզօր ես անիրաւութեան մէջքը խորտակել:

Եւ ամէնքը, ամէնքը սպասում են յուսով:

*
* *

Հայոց աշխարհ, յուսա՛, սպասիր եւ դուն:

Ու մի՛ վհատիր:

Նոր-Տարուց աւելի հզօր ու դիւթիչ, աւելի արդար ու խորհրդաւոր մի ծերունի գիտեմ, մռայլ ու դժնդակ մի վիթխարի, իր հայեացքը յաւերժապէս անթարթ ու ջախջախիչ, աստղերի կաբաւանն իր մտրակի տակ եւ ազգերի բաղդն՝ իր կրունկների փոշին:

Աղարկու բազուկով նա տիեզերքի անիւն է դարձնում, որ մեր հայրերը կոչեցին՝

«Չարխի ֆալագ»:

Նա տարի չը գիտէ, ոչ գալար ճամբայ, թաւալւում է ինչպէս կարծրացած իմաստութիւն, ու փշրում է ինչ որ տիեզերական արդարութիւնն ու ներդաշնակութիւնն է խախտել. իր ամէն մի թաւալը մի մրրիկ է, որի մէջ ազգեր են փոշիանում ու նորեր ծնւում, ինչպէս ալեկոծւած ծովի մէջ սուզւող ու բարձրացող ճայեր:

Դարձի՛ր, թաւալ տո՛ւր, ո՛վ Չարխի ֆալագ, շո՛ւտ, շո՛ւտ…

Մեր վէրքն այնպէս խորունկ է:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԽՆԴՐԱՆՔ

Ծունկերուդ վրայ
Քնանա՛մ նորէն,
Հոգիս կը վախնա՛յ
Այս մութ գիշերէն:
Ծունկերուդ վրայ
Թոյլ տուր որ մռնամ,
Թէ մահը կուգայ
Ա՛լ վերջին անգամ:
Երգէ՛, սիրակա՛ն,
Քնանա՛մ նորէն,
Դեւեր կ'երեւան
Գիշերին խորէն:

*
* *

Մատներովդ այսօր,
Ճակատըս սիրէ,
Հոն խոհ մ'ամէն օր,
Հոգիս կը ծիւրէ:
Բայց այնքա՛ն վերէն,
Սեւեռէ ինծի,
Որ հոգիս նորէն
Նորէն թեւածի:

*
* *

Թախիծ մը խոր,
Մտածումիս մէջ կը սուզի այս
գիշեր,
Որքա՛ն հանդարտ,
Ալ երերուն անձուկ սահմանն եմ
անցեր…

Կը քնանա՛ն
Վիշտերս ամէն, անցեալին ցուրտ
սեմին վրայ.
Լոկ անսահմա՛ն
Հալածութիւն մ'հոգիիս մէջ կը
մնայ…

Ժպտով մը լայն
Կը մտածեմ գարուններուն ու
կեանքին,
— Հովը աշնան…
Դուրսը, մութին ծառերն հար-
կաւ կը կքին…
Անո՛ւրջ, անուրջ,
Լամբարին շուրջ,
Առաջ աստղերն իմ մտածումս
կ'օրրէին
Ցայգաթիթե՛ռ մ'ունիմ հիմա,
լոկ մթին:

(Անտիպ) Մ. ԶԱՐԻՖԵԱՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՍԻՐԵՐԳ ՊԱՅՃԱՌԻՏԵՆ

Դուն ելեր ես սարի սէյրան,
Կը նմանիս չոլի ջէյրան,
Ջահել տղէն քեզի հէյրան:
Կայնէ, սէյր անեմ, սէյր անեմ,
Պոյիդ հայրան եմ, հայրան եմ:
Դուն ելեր ես կտրները,
Սաղրի մաշիկ կրնկները,
Գուլապաթէ պռնկները:
Դուն ելեր ես կ'երթաս ի բէր,
Ոչ բէր ունիս ոչ բէրատէր,
Ինծի թողեր լեղճ ու անտէր:
Դուն ելեր ես լուացք կ'անես,
Շամամ ծիծերըդ բաց կ'անես,
Ինձ տեսնալիս սուտ լաց կ'անես:
Դուն ելեր վէրի վէրի,
Կրակ կ'ընես սիրտս կ'էրի,
Քո մօրն ասա մէկն էլ բերի:

Հաւաքեց՝ Վ.

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ 1927ԻՆ

Ա.

Վերջացող տարին ճոխ եղաւ քաղաքական անցուդարձերով: Ամերիկայէն մինչեւ Չինաստան, անցնելով Եւրոպայէն եւ Ռուսիայէն, մէկէ աւելի ուշագրաւ դէպքեր պատահեցան: Ու սակայն տարին փակուեցաւ դարձեալ անորոշութեան մէջ, ինչպէս բացուած էր:

Համաշխարհային պատերազմէն խորապէս ցնցուած աշխարհը տակաւին կը խարխափէ անստուգութեան մէջ: Այդ մեծ աղէտին սարսափներէն դեռ չազատագրուած մարդկութիւնը խաղաղութի՛ւն կ'աղաղակէ: Յաղթական ու պարտեալ, մեծ ու պզտիկ, բոլոր պետութիւնները իրենց քաղաքական հաւատոյ հանգանակն ըրած են զայն: Ազգերու Դաշնակցութիւն, Լոքառնօ, Թուարի կը նկատուին սրբավայրեր, ուր ուխտի կ'երթան պատերազմէն արիւնոտած ազգերը՝ խաղաղութիւն մուրալու համար:

Եւ սակայն ո՛չ ոք կը հաւատայ այդ սրբավայրերու հրաշագործութեան:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը, քաղքենի պետութիւններու այդ արիսպագոսը դեռ 1920ին շնորհալից կերպով հռչակեց իր անանկութիւնը, երբ մատը մատին չտարաւ իր աջակցութեանը դիմող մանուկ Հայաստանը փրկելու համար թուրքեւպոլշեւիկ միացեալ զաւէն: Այդ անանկութիւնը աւելի եւս շեշտուեցաւ՝ երբ Իտալիա բռնի ուժով գրաւեց Քորֆուն, եւ Յունաստանի կոչը Ազգերու Դաշնակցութեան՝ մնաց ձայն բարբառոյ յանապատի: Ամէնէն թարմ օրինակը՝ Նանսէնի քամբախտ ծրագիրն է, որ տարիներէ ի վեր կը քաշքշուի այդ մեծ հիմնարկութեան կրկնակ օրկաններուն առջեւ՝ առանց լուծում մը ստանալու:

Եւ դեռ յուսա՛լ, որ աշխարհի խաղաղութիւնը Ժընեւէն պիտի ծագի:

Մինչեւ ակռաները սպառազինուած մեծ պետութիւնները այժմ իրարմէ կը սարսափին եւ օրուան կարգախօսը դարձած է զինաթափութիւնը: Երբ մէկ կողմէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ծրագիրներ կը կազմէ ծովային, ցամաքային եւ օդային սպառազինումները վերջնելու համար, միւս կողմէ Միացեալ Նահանգներու նախագահը Ժընեւ կը հրաւիրէր Ուաշինկթընի համաձայնագիրը ստորագրող հինգ մեծ պետութիւնները՝ նաւային զինաթափութեան մասին խորհրդակցելու: Ժողովը բացուեցաւ Յունիս 26ին եւ փակուեցաւ Օգոստոս 5ին՝ առանց եզրակացութեան մը յանգելու: Մասնակցեցան միայն Միացեալ Նահանգները, Անգլիա եւ Ճափոն, իսկ Ֆրանսա եւ Իտալիա պարզ «դիտող»ներ ղրկեցին: Վիճաբանութեանց ընթացքին որոշակի ի յայտ եկաւ նաւային այդ երեք մեծ պետութեանց հակամարտութիւնը: Բացարձակապէս հաստատուեցաւ թէ զինաթափութեան պատրուակին տակ, ամէն մէկը կը փափաքէր իր նաւային գերակշռութիւնը ապահովել: Ժողովի եկած ատեն, իւրաքանչիւր պատուիրակութիւն որոշ ծրագիր բերած էր իրեն հետ, եւ ոչ մէկը կ'ուզէր զիջում ընել: Անգլ. պատուիրակութեան անդամ Լորտ Ռոպըրթ Սէսիլ, խղճահարած, Օգոստոս 25ին հրաժարեցաւ անգլ. դահլիճէն՝ յայտնելով թէ Ժընեւի մէջ անգլ. պատուիրակութիւնը չափէն աւելի «անդրդուելի» եղած էր:

Արդի՛ւնք: Այդ ժողովէն ի վեր բոլորն ալ աննախընթաց սաստկութեամբ ու ժ կուտան նաւային սպառազինման՝ ծովերու տիրապետութիւնը ձեռք բերելու համար:

Տարբեր արդիւնք չտուին նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան Զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնաժողովին գումարումները (Մարտ 21—Ապրիլ 26 եւ Նոյմ. 30 —Դեկտ. 5):

Վերջին ժողովին մէջ խորհրդային պատուիրակութեան նախագահ Լիտվինոֆ ներկայացուց իր ընդհանուր զինաթափութեան ծանօթ առաջարկը, որ ծիծաղ միայն շարժեց:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը 1927ի ընթացքին փորձեց լուծել կարգ մը երկրորդական հարցեր, որոնցմէ յի՛ենք Լիթուանիոյ եւ Լեհաստանի վէճը Վիլնայի մասին: Մայիս 4-23 համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողով մը գումարուեցաւ իր հովանաւորութեան տակ, զանազան երկիրներու միջեւ առեւտուրը դիւրացնելու համար:

Ակնարկ մը՝ մեզ հետաքրքրող երկիրներու անցուդարձերուն վրայ.—

Ֆրանսայի մէջ երկար տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով կառավարական փոփոխութիւն տեղի չունեցաւ: 1926ի առաջին կիսամեակին 8 անգամ ելմտական նախարար եւ 5 անգամ վարչապետ փոխուելէ վերջ, Յուլիս 22ին իշխանութեան գլուխ եկած էր Փուանքարէ՝ իբրեւ վարչապետ եւ ելմտական նախարար, որ իր դիրքը անխախտ կը պահէ մինչեւ այսօր: Ֆրանքը կայունացած է աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր եւ ելմտացոյցը հաւասարակշռուած, արտաքին պարտքերու մասնավճարները ժամանակին կը հատուցուին, ներքին պարտքը ամրապնդուած եւ երկիրը տնտեսական վերականգնումի շրջանին մէջ մտած է: Տարւոյն սկիզբը գործադրկութիւնը մեծ տագնապի մատնեց մասնաւորաբար աշխատաւոր դասակարգը եւ Փարիզի ու գաւառի անկիւնները ցրուած մեր հայրենակիցները ամիսներով տառապեցան:

Յունուար 20ին պաշտպանողական զինակցութիւն մը կնքեց Ռումանիոյ հետ, Նոյեմբեր 10ին ալ՝ բարեկամական դաշնագիր մը Եուկօսլաւիոյ հետ:

Սուրիոյ ապստամբութիւնը խաղաղեցաւ եւ շարժումին ղեկավարները հպատակութիւն յայտնեցին:

Ալզաս-Լորէնի մէջ ինքնավարական շարժում խմորող տարրերը խիստ հետապնդումի կ'ենթարկուին:

Յունուար 9ին 108 ծերակուտականներու ընտրութիւն կատարուեցաւ 33 նահանգի մէջ. յաղթանակը տարին ձախերը: Յունուար 11ին առաջին անգամ ըլլալով երեսփ. ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ ընկերվարական մը՝ Մարսիլիոյ երեսփոխան Ֆէրնան Պուիսոն: Այս յաջողութիւնները յոյսեր կը ներշնչեն ներկայ տարուան խորհրդարանային ընտրութեանց համար:

Համայնավարներուն դէմ հալածանքը սաստկացաւ՝ մասնաւորապէս անգլեւխորհրդային յարաբերութեանց խզումէն վերջ: Ներքին նախարար Ալպէր Սարօ Ալճերիոյ Կոստանդին քաղաքին մէջ ճառ մը խօսելով ըսաւ.

«Ֆրանսա 100 միլիոն բնակիչնոց ազգ մըն է, անհուն հարստութեամբ: Իր զինուորական ուժը, այսինքն իր ապահովութիւնն ու տնտեսական ապագան մեծապէս կախում ունին այս գաղթային զօրութենէն: Ֆրանսայի համայնավարները վերջերս այս զօրութիւնը քանդելու գործին նուիրուած ենք: Ուրեմն թշնամին համայնավարութիւնն է, եւ կառավարութիւնը անոր դէմ պիտի գործածէ օրէնքին իրեն տուած բոլոր զէնքերը, առանց տկարանալու:»

Միւս կողմէ տարւոյն սկիզբէն ի վեր կը շարունակուի Փարիզի «մաքրագործումը» օտար կասկածելի տարրերէ: Դաղտնի ոստիկաններ կը շարունակեն իրենց գիշերային արշաւները:

Մարտ 7ին երեսփ. ժողովը քուէարկեց «զինուորեալ ազգ»ի օրինագիծը, որուն շնորհիւ կառավարութիւնը պիտի կրնայ զօրաշարժի ենթարկել ամբողջ բնակչութիւնը եւ գրաւել մասնաւոր սեփականութիւններ. ուրիշ օրինագիծով մը զինուորական ծառայութիւնը 18 ամիսէն 12 ամսուան զեղչուեցաւ:

Առանց խօսելու ֆրանքօ-ամերիկեան «յաւիտենական բարեկամութեան» վրայ, որ դեռ վէճի առարկայ է, ներկայիս Ֆրանսան հետաքրքրող քաղաքական ամէնէն կարեւոր խնդիրն է Իտալիոյ հետ բանակցութիւնը, որուն յաջող ելքը կոչուած է լեզաշրջել իրերու ընթացքը՝ մասնաւորաբար Պալքաններու եւ Արեւելքի մէջ:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ԳՐԱԿԱՆ ՏԱՐԻ

Դեկտեմբերի վերջին օրերուն, սովորութիւն մը, որ վաճառականներու գրասենեակէն կուգայ, աշխատանքի կը կանչէ գրականութեան քննադատները, ներկայացնելու՝ տարուան մը գրական կեանքը, հաշուեկշիռի ձեւով:

Գոյնզգոյն են այդ քննադատները:

Գոյն մը կայ, որ կը ժողվէ եւ տախտակի մը վրայ կը գրէ նոյն տարուան ընթացքին լոյս տեսած գիրքերուն թիւը, ինչպէս Սթամպուլի սրճարանատէր մը պատին վրայ կը գրէ — կաւիճով — ծախուած սուրճերուն թիւը: Եւ սակայն ի՞նչ կ'արժեն այդ թիւերը, երբ գիրքեր կան, որ լոյս տեսած են իրենց ծնունդէն շատ վերջ, ձեռագիրի խանձարուրին մէջ երկար սպասումէ մը ետք:

Գոյն մըն ալ կայ, որ կուտայ լուսանկարը տարուան մը ընթացքին երեւցող գրական դէմքերուն: Եւ սակայն ի՞նչ կ'արժեն այդ լուսանկարները, երբ անոնց թափանցիկ միսին մէջէն կը տեսնուին ուրիշ դէմքեր. (օրինակ, այսօր բազմաթիւ երիտասարդ գրողներու վրայ նայելով, կարելի է տեսնել Օշականի եւ Թէքէեանի կմախքը):

Ուրեմն, սխալ է գիրքերով կամ դէմքերով բնորոշել գրական տարին:

Նոյնիսկ, իտալացի փիլիսոփայ քննադատ մը, Պէնէտէթթօ Քրոչէ, կը ժխտէ գրական տարի բացատրութիւնը: Կը ժխտէ նաեւ գրականութեան պատմութիւնը: Ըստ իր տեսակէտներուն, կան մեծ տաղանդներ, անկախ՝ ժամանակէն: Այդ տաղանդներուն կազմած անջրպետին մէջ միջակութիւնները կուգան remplissage կատարելու, թխելու, միս տալու գրականութեան պատմութեան: Այս աշխատանքը Պրիւնթիէրի օրով՝ համազօր բացատրութիւն մը ունէր, «փոխանցման շրջան»: Բայց Պրիւնթիէրի, ինչպէս Թէնի համար, ժամանա՛կն էր ամէնէն նուիրական կնիքը:

Առանց մտնելու ժամանակի փիլիսոփայութեան մէջ, առանց դասաւորելու ժամանակին բազմաթիւ երեսները, եւ առանց վիճելու, պէտք է ընդունիլ որ կայ մեծ պայքար մը, պայքարը ժամանակին եւ մարդուն միջեւ: Երբեմն ժամանա՛կն է, որ կը յաղթէ մարդոց, հաւասարեցնելով բոլորը, եւ երբեմն ալ մարդի՛կ են, որ կը յաղթեն ժամանակին, ցատկելով դուրս ժամանակի հոլովոյթէն, իբրեւ ըմբոստ եւ առաջամարտիկ անհատականութիւններ: Այսօր, մենք յաղթուած ենք, ու կորսնցուցած՝ մեր ներքին ու անհատական ժամանակին գիտակցութիւնը: Մենք չենք կրնար բաժնել անհատներ, գծել առանձին դէմքեր, ուսումնասիրել տաղանդներ: Որովհետեւ չկան գիծեր, չունինք եսեր: Մեր գրական տարին «փոխանցման շրջան» մըն է՝ ըստ Պրիւնթիէրի, «remplissage» մըն է՝ ըստ Քրոչէի: Ու այս յօդուածը, իբրեւ տեսութիւն, պիտի ներկայացնէ ժամանակին ոգին, անհատականացնելով զայն՝ հասակն ու ճակատագիրը. եւ «նոր»երուն հակազդելու կարողութիւնը, որ պիտի բանայ ինքնեկ յատկանիշներու ծաղիկները ժամանակի համասարած թեւերուն վրայ: Ճիշդ է, երկիրէ երկիր փոխուի ժամանակը. եւ ճիշդ նաեւ, ժամանակը, որուն հպատակներն ենք դարձած հիմա, մերը չէ եւ խորթ է մեզի: Այս պատճառով, ես կ'ուզէի տեսնել մե՛ծ բանաստեղծ մը, որ կրակէ գրիչով պատռէր ժամանակը, լուսաւորէր մեզ եւ մեր ժողովուրդով, սիրէինք զայն: Մեզ չէ՞, ոչ կեդրոն ունինք, տապանի մը նման ապահով, ալ ալ մարգարէ, որ խօսէր մեր յանուն արուեստի Եհովայի, եռանկիւնաձեւ լերան մը վրայ յէն:

*
* *

Փոփոխական է հասակը գրական տարիներուն: Որովհետեւ գրականութիւնը օրացոյց ճանչնար, եւ գրական տարին համապատասխաներ տոմարական տարիին: Մէկ դարը 100 տարի է, սակայն 19րդ դարը արուեստի պատմութեան մէջ չի ներկայացներ տարիներու նոյն գումարը: Գրական տարիներ կան, որ 365 օրէն աւելի են, — երբ նօսր է ժամանակը — եւ կան ալ, որ պակաս են, երբ խիտ է ժամանակը: Անկարելի է ուրեմն, ամէն 365 օրը մէկ անգամ, քննել գրականութեան չերմութիւնը, ինչպէս անիմաստ է քննել, ամէն ժամ հիւանդին ջերմութիւնը: Անհրաժեշտ է նախ, որ հիւանդութիւնը բոլորէ իր շրջանները, ինչպէս անհրաժեշտ է, որ գրական տարին ամբողջացնէ իր յատկանիշները: Այս գաղափարի բացատրութիւնը կը պատկանի ֆրանսացի քննադատի մը, Պէնժամէն Քրէմիէօի, որ նոյնպէս յետպատերազմեան եօթը տարիները կը վերածէ երկու գրական տարիներու:

Լա՛ւ: Զափե՛նք արդի մեր գրական տարին եւ պարզենք իր յատկանիշները:

*
* *

Զինադադարին, երբ գրական տարին կը բացուէր, Պոլիս յաղթեցա՛ւ նորէն:

«Առաջին նորերը» կազմուած էին պատերազմէն առաջ: Անոնց պաշարը նախապատերազմեան էր, անոնց ուսումը ամբողջական էր: Երեք տարի յետոյ, նոր վերիվայրում մը լեցուց «առաջին նորերը»: Սպասումէ մը վերջ երեւցան «երկրորդ նորեր»ը: Անոնց պաշարը յետպատերազմեան էր, անոնց ուսումը կիսկատար էր: Առաջին նորերը կարծես քէնոտած են աշխարհին դէմ եւ կը լռեն: Երկրորդ նորերը կ'աղմկեն դեռ: Երկու խումբերն ալ տարի չըրինեցին: Տարին կը մնայ կիսաւարտ:

«Նորերը դեռ ոսկոր կապած չեն», կը գրէ Օշական: Երբ իր կրակին մօտ է, չի կարծրանար: Ու նորերը, «ոսկոր չկապած» պիտի հիննան, որովհետեւ ժամանակը զանոնք զրկած է սնունդէ: Ի՞նչպէս կաղապար ստանան, երբ յեղյեղուկ է միջավայրը: Ու քանի՛ միջավայր: Ու նորերը չե՛ն ճանչնար, չե՛ն գիտեր իրենց ցեղին հին բաները, ինչպէս մեր որբերը մոռցեր էին իրենց հօրն ու մօրը անունները: Արմատ չարձակած՝ ծաղիկ կուտան: Կանխահաս ու դժբախտ ծաղիկներ, թզուկ ծառերու վրայ: Շատեր կը պարծենան, երբ տարին ծաղիկներուն նման ծաղիկներ կրնան արձակել: Ի՜նչ միամտութիւն: Կան որ կը ճուին, որովհետեւ կը կարծեն իրենց տրուած է երգել ամբողջ աշխարհը, ու չեն խորհիր թէ մուկի ծակ մըն ալ չունին, թէ բեւ հայրենիք: Ինքնաշարժ վրայ գրուած ոտանաւոր օդանաւին ուղղուած ձօն այնքան կը հպարտացնէ իրենք, որ կ'արհամարհե՛ն զինքն ծխանին համար լացող գաւուրն ու հայրենի պատմութիւններու սիրահար ասպետը: Անոնք կէս-ֆրանսերէնով մը սերած են եւրոպական մշակոյթը, ու կը կարծեն ամէն բան: Երբ եւրոպական աշխարհակալութեան երազներուն վրայ գրուած համաշխարհային,

...րական զանազան ձգտումները [illegible] են շատերը. [illegible] Նոր իշխան մը [illegible] կարելիութիւնը կը շփոթեն [illegible]։

Բոլորն ալ անկեղծ չեն, որովհետեւ չեն գիտեր անկեղծ ըլլալ։

Բայց ասա յաղնած են շատերը։ Եւ արդէն 1928 տարին պիտի վերջնապէս հանգչեցնէ [illegible]։ Քանի մը անուններ, [illegible] ոսկոր կապելու բախտը ունեցան, [illegible] մարդու դէմքը. Եւ այդպէս, [illegible] աւելի աղուոր են։ Այլեւս, կարելի է ճանչնալ զանոնք, իրենց անուններով։

Ամէնուն մէջ, առաւել կամ նուազ չափով, ռոմանթիզմ կայ։ Կարելի չէ սիրել հին լեզուով ռոմանթիզմը, բայց սիրելի էին անոնք, որ փորձեցին ռոմանթիզմ նո՛ր լեզուով։ Նորերուն եւ հիներուն մէջ կապը երբեք չխզուեցաւ, հակառակ առաջիններուն մեծ խօսքերուն։ Ամէնէն աւելի Օշական ու Թէքէեան երջանիկ էին, որ կրկնողներ ունեցան։ Մոռցուած էր Վարուժան, որովհետեւ ան քիչ մը կապուած է հողի եւ պատմութեան։ Ձեւական յղացքի համար շատ քիչերն աշխատեցան։ Զարեան դեռ հետեւող չունեցաւ։ Որովհետեւ Զարեան դեռ նո՛ր զոհեց ինքզինք, [illegible] ու ստոյգ ֆրանսական ու իտալական ամէնէն ձախ ազդեցութեան։ Բայց կը հաւատամ, որ Զարեան հետեւորդներ պիտի ունենայ, քիչ մը ուշ, որովհետեւ անոր ճամբան խոր զարգացում կը պահանջէ։

Ու ինծի կը թուի թէ տարին վերջանալու մօտ է։ Նոր ժամանակը պարտիք է։ Դիւրին կը պայթեցնէ, սաստիկ բռնկումէ մը յետոյ կը ձգէ իր բախտին եւ զոհը կը դառնայ [illegible], քանդումի եւ ինքզինք յուզելու պատրաստ։ Ու դիւրին է տեսնել մեր նորերուն մէջ, ամէնէն խաղաղ դասականին, ամէնէն խորհրդապաշտ ռոմանթիկին մինչեւ փիլիսոփայ ձեւապաշտը, որ խօսքեր ունին անտարբերութեան, յուսահատութեան, ներզօրութեան եւ կեանքի դէմ [illegible]։

Մեր բանաստեղծութիւնը [illegible] է, բայց գեղեցիկ է իր խօսքը։ Վէպ չգրուեցաւ։ Ձեւ խօսքի հիներուն տուածին մասին։ Վիպակը, կէս-երեւակայական, կէս-իրապաշտ այս «ընկեցիկ» սեռը, դիւրին ճամբան էր շատերուն, որոնք [illegible]։ Երգիծանքը [illegible] եւ այս սեռը յոյս կը ներշնչէ, որովհետեւ մեր Թափառական ոսկորները [illegible] յաւելումներ կ'արձակեն, ամէն տեղ։ Նորերուն լեզուն եղաւ միշտ թարմ ու կենդանի։

Երեք գաղութներ կան, որոնք պիտի արտադրեն մեր վաղուան նորերը,— Պալքանները, Յունաստան եւ Սուրիա։ Միւս գաղութներուն մէջ հայ գրականութիւնը դժուար թէ աճի։

Հայաստանի՞ մէջ։ Հոն հայ գրականութիւնը ձերբակալուած և բանտ նետուած են։

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲՐՏԱԿԱՆ ԼՈ՛, ԼՈ՛ՆԵՐԷՆ

ՇԵԱՌԻ ՃԱՐԻ - ԳԱԼԷ

(ճարի գալէի կռիւը)

Տատէ՛, (մայրիկ) իմ ճամբան օրհնէ, կաթըդ հալալ ըրէ ինծի,

Խուշկէմըն (քոյրիկս) աղօթէ ինծի համար, նշանածդ է ընկերս,

Հասօ՛, իմ ձին դուրս քաշէ, այսօր մեծ կռիւ ունինք.

Մնաք բարով դրացիք, գուցէ վշտացուցի ձեզ.

Ժը՛ն, (կին) տոպրակս հաց ու փոխինտ դիր, պատիւս քեզ ամանաթ։

Եթէ ողջ առողջ ետ դառնամ, ղուրպան ձեր կամքին, անունին,

Եթէ ուշացայ, կամ մեռայ, ց՛ղ. որդիներս պահպանէ,

Մարշիմօնի հետ հաց կերանք ու Աստուծոյ սեղանն անարգեցինք,

Մենք, Մարշիմօն տմամ, զօրէն սպաննեցինք, Աստուա՛ծ, դու ներէ։

* * *

Աշխարհ թէ գեղեցիկ շատ տեղ ունի, մէկը ճարի-գալէն է,

Աշխարհ թէ արքայ, պէկ ունի, մէկը Սմայիլ աղան է,

Ատոր ցեղին պարծանք, Ջաֆար աղան էր,

Ջաֆար աղայի յաջորդը, Սմայիլ աղան է,

Ատոր ցեղը ռազմիկ, բոլոր քաջ ձիաւոր,

Սմայիլ աղան՝ երեք եղբարք, անուանի են, աննման,

Ճարայի բերդն անառիկ, լեռներ՝ քար ու կապան,

Ճարայի տէրն ու իշխան — անյաղթ Սմայիլ աղան,

Սարերը շղթայաձեւ, ժայռեր՝ սեւ, ահարկու,

Գետը գուլալ-փրփուր, ափեր՝ հազար ծաղկունք։

* * *

Տատէ՛, Թաղա հացիդ հոտը կուգայ, տատէ՛, Ջիլօն է կուգայ,

Տատէ՛, հրազէնի ձայն կուգայ, փախէ՛ք, թնդանօթ կը գոռայ.

Այսօր երեք օր է սէթիր ու մօսիններ կրակ կը տեղան,

Այսօր՝ երեք օր է ձեռնառումբեր կ'որոտան,

Երեք հազար Ջիլօլեններն են բաներ,

Քառասուն հայ փէտայիները ճամբան են կտրեր,

Լօ՛, գնդակ տեղացէ՛ք, կրակէ կարկուտ.

Լօ՛, յառաջ շարժուեցէ՛ք, դիրքեր խլեցէ՛ք.

Երեք հազար Ջիլօներ, վրէ՛ժ կը գոռան,

Լեռն ու ձորը ծածկեց արիւնէ սաւան,

Սմայիլ աղան դիրքէ դիրք կը թռչի կռուով,

Տմարդ մեր զինակից, պարսիկները փախան,

Քեա'թ, քեա'թ, (ինկաւ) տիւշման, լօ՛, հասէ՛ք, հասէ՛ք,

Դիակներով լեցուեցաւ գետը արնափրփուր։

Քրտուհիներ գեղեցիկ, տղաներ լեզապատառ

Հանըմներ սարսափահար, կուլա՛ն, կը ճչան.

Վերէն Մալիք խոշապան, վարէն Դաւութ աղան,

Աջէն աղա Պետրոս, Սիւրմա խանում սիրունիկ

Երեք հազար Ջիլօ. լեռնականներով կտրիճ,

Ճարի-գալէն քանդեցին, հոգին հաւասար, մոխի՛ր...

Ատոր ցեղ կը ջնջուի, միաց հազար կռուող,

Սմայիլ աղայի գլուխ վկայ, մերն է յաղթանակը։

Վա՜խ, մայրս շունչը փչեց, կինս անգլուխ ինկաւ,

Ջաւակներս գետը տարաւ, տունս լափեց կրակը։

Գնդակ ձախ ծունկըս ծակեց, ցաւս մեծ է, եամա՛ն,

Բայց քշէք ձիերը, կռիւը շատ տաք է։

Աշխարհն ու Աստուած գիտեն, Ատոյն անյաղթ է։

Ամօ՛թ, հազար անէծք, փախչող Ատոյիններուն,

Ջիլօն մեր սարերուն գայ չո՞քի, ալ ի՞նչ է կեանքը.

Կրա՛կ, կրա՛կ թափեցէ՛ք, արիւն մի՛ խնայէ՛ք,

Ցեղին պատիւը փրկենք, եղբայրներ չոքէ՛ք։

Կռիւը սաստկացաւ. Քրտեր, Ջիլօներ ձորն իջան,

Սմայի՛լ աղա, հասի՛ր, քաջերդ ձեռքէ կ'երթան,

Գնդակ մը թեւս ջարդեց, մի՛ վախնաք, կռուէ՛ք։

Ճարայի ետեւէն Սարհալանայ գեալին (ձորակ)

Բուքն ու բորան սաստիկ, նահանջի ժամն է,

Գնդակ փորս պատռեց, աղիքներս կախ-կախ,

Եամա՜ն, ալ կամաց քշէ՛ք, ես վիրաւոր եմ,

Բայց կռուէ՛ք կուրմանջներ, փոյթ չէ թէ մեռնիմ։

Տուման բանեց սար ձոր. Սմայիլ աղա հասիր,

Մեծ խանումդ գերի մնաց, Նամուսնիս գնաց,

Փէտայի Հայերը Մամլամէն ճամբայ ինկան,

Մամլամցի քաջ Ջիլօն է կուգայ, փախէ՛ք, Քրտեր փախէ՛ք։

Ձիւնը ճամբաներ գոցեց, Սմայիլ աղան չկայ,

Ընթիւ ոսկին ու գանձ՝ գոհար, լալ, զմրուխտ.

Սմայիլ աղայի մեծ կին, գիւլին գեղեցիկ,

Ջիլօներ խլեցին, տարան, Ատոյինե՛ր, ո՞ւր էք։

* * *

Առաւօտը հաստ ձիւնի վերմակով եկաւ,

Ո՞վ է տեսեր որ ճերմակը կարմիրին ներկէ,

Ջիլօները գուլում բերին մեր երկրին,

Ո՞վ է տեսեր հիւրին հաց տալ եւ սպաննել։

Արդար էր Աստուծոյ պետ Մարշիմօնը,

Վա՜խ, վա՜խ, արիւնը արիւնով մաքրուեցաւ։

* * *

Աշխարհ թէ գեղեցիկ տեղեր ունի, մէկը ճարի-գալէն էր։

Աշխարհ թէ արքայ — պէկ ունի, մէկը Սմայիլ աղան էր,

Աշխարհ արդար կռիւ թէ կայ, այդ վրէժի կռիւն է,

Աշխարհ թէ անուշ մահ կայ, կռուի մէջ մեռնիլն է։

(8) Թարգմ. ԱԶԳԻՆ

ԾԱՆՕԹ.— Մար-շիմոն— Ասորիներու հոգեւոր պետը, որ 1917 փետրուարին, Սմկօի եւ Սալմաստի պարսիկներուն կողմէ, հին քաղաքը հիւր կանչուեցաւ եւ սպաննուեցաւ իր հարիւր ձիաւորներուն հետ, փողոցի մէջ պաշարուած:

Ճարի-Գալէ, Թուրք-պարսկական սահմանի վրայ Սմկօի բերդաքաղաքն է: Ջաֆար աղան Ատոյի ցեղապետներէն էր, որ Թաւրիզ կանչուեցաւ ու սպանուեցաւ:

Սմայիլ Աղան, ներկայ Սմկօն է: *Սէթիր*. ֆրանս. երեք գծանի հրացան, Մալիք Խօշապան եւ աղա-Պետրոս՝ ասորի խմբապետներ են. Դաւութ աղան՝ Մարշիմոնի փոքր եղբայրը. Սիւրմա խանումը՝ Մարշիմոնի քոյրն ու խորհրդատուն (գոլէճական) որ փոխարինեց Մարշիմոնը: *Ջիլօ*՝ լեռնական Ասորիներ, որոնք Ուրմիա եւ Սալմաստ գաղթած էին Ջուլամերիկէն, պատերազմի ատեն (1915): Մահլամ, Սալմաստի գիւղերէն է: *Ջիբօն* (Ջիբրայէլ Վարդանեան)՝ Մահլամցի դաշնակցական հերոս:

ՆՈՅՆ

ՋԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈԼԷՆԻ ՄԷՋ

ՊՈԼԷՆ, 3 Յունուար.— Գործազրկութիւնը կը շարունակուի մեր քաղաքին մէջ։ Հայերու մեծ մասը անգործ է եւ ճարահատ ուրիշ գիւղեր կ'երթայ գործ գտնելու եւ հոն հաստատուելու. համար։ Կառավարութիւնը օրական մէկ ֆրանք կը վճարէ անգործներուն եւ անչափահաս զաւակներուն։ Կան այնպիսիներ, որ եթէ իրենց ազգակիցներէն օգնութիւն չգտնեն, անօթութեան դատապարտուած են։ Գ. Հ.

ԿԵԱՆՔԸ ՓՕՆ ՏՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ, 3 Յունուար.— Յունուար 1ին, փօն տ'Օպնայի մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի հրապարակային դասախօսութիւնը։ Ներկայ էին շրջանի բոլոր ընկերները եւ մեծ թիւով չէզոքներ։ Խօսեցաւ ընկեր Ազգին Մարտիրոսեան, նիւթ ունենալով «Հայ քաղաք. կուսակցութիւնները գաղութներու մէջ»։ Թուեց Լեհաստանի, Մոլտավիոյ, Խրիմի եւ ուրիշ վայրերու գաղթականական հոսանքներուն եւ անոնց տարիներու ընթացքին կրած ձեւափոխութիւններուն եւ վերջապէս ուծացման եւ անհետ կորստեան մասին եւ շեշտեց այն խիստ կարեւոր դերը, որ վիճակուած է հայ քաղաքական կուսակցութիւններուն։

Առանձնապէս կանգ առաւ Դաշնակցութեան գործունէութեան վրայ, պարզելով այն շաւիղը, որմէ պիտի անցնի մինչեւ անկախ ու միացեալ Հայաստանի հիմնաւորումը։

Դասախօսութենէն վերջ, տեղի ունեցաւ հինգ նոր ընկերներու երդումի արարողութիւնը, որ հիացում պատճառեց չէզոքներուն։ Երեք համակիրներ, շուրջերու մէջ ընդունուելու խնդրանք ըրին։

* * * Նոյն օրը Սէօլէօզցիներու «Արեւելք» Հայրենակցական Միութեան հաւաքատեղին մէջ տեղի ունեցաւ հայրենակիցներու ընդհանուր ժողովը։ Ազգային վարչութեան անդամներէն պ. Մարկոս Շահպազեան մանրամասնօրէն հաշիւ ներկայացուց իրենց միամեայ գործունէութեան մասին, որ գոհացուցիչ համարուեցաւ։ Ժողովը անցնելով օրակարգի երկրորդ կէտին, որոշեց ազգային տուրքը պարտադիր դարձնել բոլորին եւ իբրեւ տարեկան սակ որոշուեցաւ 48 ֆրանք։ Ներկաները վճարեցին իրենց տուրքերը եւ գտնուեցան հայրենակիցներ ալ, որոնք ամսական 10 ֆրանք ազգ. տուրք արձանագրուեցան։ Գեղեցիկ ու յուսատու երեւոյթ մը, որ կը պակսի շատ մը հաշուառ քաղաքներու մէջ։

Ապա տեղի ունեցաւ ազգային վարչութեան ընտրութիւնը, նախագահութեամբ Նորընտիր հոգեւոր հովիւի եւ ընդհ. ժողովէն նշանակուած քննիչներու հսկողութեան տակ։ Դաշնակցութեան ցանկը անցաւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ։

Ժողովականները բաժնուեցան եղբայրաբար իրարու ձեռք սեղմելով եւ նոր անդամները շնորհաւորելով։

Նոր Վարչութեան կազմն է.— Մարկոս Շահպազեան, Խնկիկ Գարաճեան, Մկրտիչ Գօլպաշեան, Անդրանիկ Վարդանեան, Յակոբ Տէր Մովսեան, Պօղոս Մինասեան եւ Հաճի Կարապետ Եալպաթեան (2 չէզոք. 5 դաշնակցական)։

Մանկապարտէզի խնդիրն ալ մօտերս իրականալի խնդիր կը նկատուի։

* * * Դեկտ. 30ին, փօն տ'Օպնայի շրջակայ հայաբնակ աւանի մը մէջ տեղի ունեցաւ կիներու խորհրդակցական ժողով մը, նպատակ ունենալով կարմիր խաչի մասնաճիւղի մը կազմակերպութիւնը։ Ժողովը կարմիր խաչի գոյութիւնը անհրաժեշտ համարելով, ընտրեց առժամեայ յանձնախումբ մը, որ մօտ օրէն ընդհ. ժողովի պիտի հրաւիրէ նաեւ փօն տ'Օպնայի, Վալսի եւ շրջակայ հայաբնակ վայրերու հայ տիկինները եւ օրիորդները։

Աբգար Տ. Կարապետեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԱՅՐԱԳ ՈՃՐԱԳՈՐԾԸ.— Ոճրագործ մը Սէն-Ժերմէն-տըլա-Քռուտրի մէջ կը մտնէ ծերունի կնոջ մը տունը։ Երկաթի կտորով մը փշրելէ յետոյ կնոջ գանկը, դիակը կը դնէ անկողինին վրայ եւ ոճիրին հետքը ջնջելու համար կրակ կուտայ։ Կողոպուտը վերցնելով կը մեկնի։

Դրացիները յաջողեցան մարել հրդեհը։ Դիակը կիսովինածխացած էր։ Ոստիկանութիւնը կը հետապնդէ ոճրագործը։

ԳՈՂԸ ՊԱՇԱՐՈՒԱԾ.— Գող մը Ռոնի-սիւր-Սէնի մէջ ամայի ապարանք մը մտաւ ժողվտուք ընելու։ Դրացիները տեսան եւ զինուած՝ պաշարեցին ապարանքը։ Սակայն գողը անձնատուր չեղաւ։ Բիչ վերջ հասան ոստիկաններն ալ։ Երկար վարանումէ մը յետոյ, գողը, որ կը կոչուի Մարթէն, բարեհաճեցաւ անձնատուր ըլլալու եւ մտնելու բանտ։

"ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Բ.

Կռուփի հարուածներ, սպանութիւններ, արիւն,— մարդոց կեանքը վերածուած էր անբաններու կեանքին, ամէն բան մեզ կը ճնշէր։

Յետոյ Բորիս վերսկսաւ.

«— Գիտէք որ պանդոկները կը ղեկավարուին խորհրդային պետութեան կողմէ։ Հետեւաբար հոն ծառաներուն կեանքը բաւական ապահով է եւ ճամբորդները «ընկերներ» կը կոչէին։ Ինծի արտօնութիւն տուին քիչ մը երաժշտութեամբ զբաղելու իրիկունները, աշխատութենէս ազատելէ վերջ... Չէք կրնար երեւակայել թէ որչափ կապուած էի այս նուագած կեանքը. անիկա ինծի քիչ մը քաջութիւն կուտար ամբողջ յաջորդ օրուան համար...

«Իրիկուն մը, սրահին մէջ առանձին էի. հին դաշնակին վրայ սկսած էի նուագել քանի մը ազգային եղանակներ, զորս Ռիմսկի Կորսակով գետեղած է իր «Փսքովցի» օփերային մէջ... Ֆրանսայի մէջ ծանօ՞թ էք «Փսքովցի»ին, ո՞չ... Անիկա եղերական պատմուածք մըն է Իվան Ահեղի կեանքէն. անիկա փսքովը փճացնելու եկած ըլլալով, կը հանդիպի Օլկա անուն աղջկան մը, որ ծնած էր հասարակ կնոջ մը հետ Ցարին ունեցած վայրագ սէրէն։

«Դաշնակը իմ մատներուս տակէն կը բարձրացնէր Հին Ռուսիոյ ժողովուրդին հայրենաբաղձ ոգիը։»

Բորիսի ձայնը մեղմացաւ.

«— Երբ դաշնակին կափարիչը գոցեցի, սրահին մէջտեղը նշմարեցի աղջիկ մը, որուն դէմքը ծայրայեղ մեղկութիւն մը կ'արտայայտէր։ Ու անիկա ըսաւ ինծի. — «Ո՞վ էք դուք որ այսպէս կը նուագէք։ Դուք ազնուական ըլլալու էք, որ այժմ ստիպուած է իր հացին դրամը հանել։» Յայտնի է թէ ի՞նչ նշանակութիւն ունին այս կարգի հարցումները կարմիր Ռուսիոյ մէջ։ Չպատասխանեցի եւ դուրս ելլելու վրայ էի, երբ աղջիկը զիս կանգնեցուց։

«— Ընկե՛ր, կը խնդրեմ, ինծի համար կրկին նուագեցէ՛ք «Փսքովցի»ին հին վիպերգներէն մէկը։ Ես արուեստագիտուհի մըն եմ եւ յետոյ այդ երգերուն մէջ սքանչելիօրէն կը գտնեմ ցարերու եւ նախկին վարչաձեւին վայրագութիւնը...

«— Ներողութի՛ւն, ըսի անոր կոպտօրէն, ես քաղաքական նպատակներու համար չէ որ կը նուագեմ, կը սիրեմ լսել պարզապէս մեր հայրենի ընտանեկան հին եղանակները... ցտեսութի՛ւն, ընկերուհի՛։»

«Աղջիկը՝ դրան առջեւ կեցած, միշտ արգելք կ'ըլլար ինծի սրահէն դուրս ելլելու։

«— Ներեցէ՛ք, բայց իմ հայրս ատենօք Ներքինոքի սիգիկի հանքերուն մէջ աքսորուած է Ցարի կառավարութեան կողմէ... անիկա հոն մեռած է վայրագ եղանակով մը. դէմքը թոյնէն կրծուած վիճակի մէջ... Ահաւասի՛կ, ես ալ կը սիրեմ մեր հայրենի ընտանիքին հին եղանակները։

«Կը ծաղրէ՞ր արդեօք իմ վիճակս։ Դէպի աղջիկը դարձայ ու պատասխանեցի.

«Հապա ինչո՞ւ կը մեղքնայիք իմ անկեալ ազնուականի վիճակիս վրայ, հեգնութի՞ւն էր արդեօք։ Այժմ մենք երկու Ռուսիա կը ներկայացնենք... Դուք Նոր Ռուսիան էք, ես՝ Հինը, որով չենք կրնար իրարու խօսք հասկնալ։

«Այն ատեն անիկա մրմնջեց յամրօրէն.

«— Ո՛չ, ո՛չ, ընկե՛ր. մենք յաւիտենական Ռուսիան կը ներկայացնենք։

«Կացութիւնը վերսկսաւ Բորիս, բաւական փափուկ կը դառնար. աղջիկը ինծի կը նայէր միշտ, ու ես ալ աչքերս շեշտակի իր վրայ յառած էի.— Անոր դէմքը տեսակ մը բանաստեղծութիւն կը գտնէր իր մէջ. կը թուէր որ մոլաշագոյն լոյսեր կ'անցնէին իր չափազանց կապոյտ աչքերուն մէջ։ Առանց բառ մը ըսելու, սրահին մէջէն անցաւ ու նստաւ դաշնակին առջեւ։

«— Է՛հ, ըսաւ վճռականօրէն՝ ե՛ս պիտի նուագեմ, բայց քանի որ դուք, ազնուակա՛ն ընկեր, վայրագ ցարին չարիքները կ'երգէիք, ես ալ պիտի ըսեմ մեր ռուսական սրբազան երկրին հայրենասիրական մէկ տաղը։»

«Զարմացումով տեսայ որ ան սկսաւ ողբերգել հնօրեայ Պուշկինի հանրածանօթ քերթուածները, որոնք կը փառաբանեն Արեւմուտքի բռնակալին Նափոլէոնի յաղթական անմահն Ռուսիան, մինչ իր մատները մեղմօրէն կը կրկնէին «Փսքովցի»ին վիպերգը.—

Տօն Բորոտինոյի յիշատա՛կ յաւերժական,

Ո՛ր մեծափառ, երբ գոչէինք խնծոյքին մէջ եղբայրական,

— Ռուսիոյ համար ի՛նչ դաբաշրջան...

«— Կրնա՞ք երեւակայել թէ այս քերթուածը ի՛նչ տպաւորութիւն կրնայ գործել մէկու մը վրայ, որ նման փորձանքներու ենթարկուած էր եւ կ'ապրէր մեր սրբազան Ռուսիոյ այդ փառքին ժխտումին մէջ իսկ։

(Նար.)

կողմէ: Տպագրուած թռուցիկները Ռումանիա կը ղրկուէին կոստանցայի ճամբով, ուր նման կազմակերպութիւններ կը գործէին:

Թուրք իշխանութիւնները կը հերքեն այսպիսի դաւադրութեան մը գոյութիւնը. նոյնպէս Պոլսոյ ռումանական դեսպանատունը կ'ըսէ թէ ոեւէ տեղեկութիւն չունի այս մասին:

Ռումանիոյ դահլիճին վիճակը

Պուքրէշէն հեռագրի մը համաձայն, վարչապետ եւ ելմտական Նախարար Վինթիլա Պրըթիանու պիտի հրաժարի այս վերջին պաշտօնէն, որպէսզի աւելի լայնօրէն կարենայ զբաղիլ վարչապետի գործերով: Ելմտական Նախարարի թեկնածու կը նկատուին Անտոնէսքօ եւ Օրոմոլօ: Նախկին արտաքին Նախարար Տուքա առժամաբար կը վարէ արտաքին Նախարարութեան գործերը՝ Թիթուլէսքոյի հիւանդութեան պատճառաւ:

Ֆէրտինանտ թագաւորի կտակակատար զօրավար Քոնտիէսքոյի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Պուքրէշէն Փարիզ պիտի գայ՝ իշխա Կարոլի ժառանգական գործերը կարգադրելու համար: Պատուիրակութիւնը քաղաքական ոեւէ նպատակ չպիտի ունենայ:

Սուրիոյ Սահմանադրութիւնը

Սուրիոյ մարզպանութեան մամուլի դիւանին տնօրէն Ֆրանսուա Պէնշէր, որ նոր Փարիզ հասաւ, կը յայտարարէ թէ Սուրիոյ մէջ կացութիւնը շատ լաւ է եւ հոգատարութեան ենթակայ պետութեանց քաղաքական կազմակերպութիւնը փութով առաջ կը տարուի: Մարզպան Հանրի Փոնսօ շուտով Դամասկոս պիտի երթայ: Իր ճամբորդութեան հիմնական նպատակն է Սուրիական պետութիւնը օժտել Սահմանադրութիւնով մը: Ասոր համար ընտրութիւններ պիտի կատարուին Դամասկոսի եւ ամբողջ Սուրիական պետութեան մէջ: Ինչպէս կը յիշուի, վերջերս նման ընտրութիւններ կատարուեցան Լիբանանի Հանրապետութեան մէջ եւ լաւ արդիւնք տուին: Այսպէս, ուրեմն մարզպանին ջանքերուն շնորհիւ, կ'եզրակացնէ, հետզհետէ պիտի զարգանայ Սուրիոյ պետութիւնը:

Լիբանանի դահլիճը հրաժարած

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ Լիբանանի հանրապետութեան նախագահը ընդունած է դահլիճին հրաժարականը, Խորհրդարանին Նախարարութեան դէմ ունեցած թշնամական կեցուածքին հետեւանքով:

Հրաժարեալ վարչապետին պաշտօն յանձնուեցաւ կազմել նոր դահլիճ մը, որ պիտի բաղկանայ երեք նախարարներէ, փոխանակ եօթի:

Վեհապետներու արշաւը Իրաքի մէջ

Պասրայէն կը հեռագրեն թէ վեհապետներու վերջին արշաւանքներուն ընթացքին ջարդուած պէտէվի ցեղախումբերու պատկանող բազմաթիւ կիներ եւ աղջիկներ հասած են Իրաքի անապատին քաղաքներուն մէջ: Փախստականները անօթի են եւ կիսամերկ. շատերու մարմինը արիւնլուայ վիճակի մէջ է:

Այս վաչկատուններուն թշնամիները չեն ուզած ընդունիլ եւ վտարած են փախստականները, սակայն Անգլիացիները միջամտած են եւ այժմ կը խնամեն զանոնք: Հանգանակութիւն մը բացուած է անոնց աջակցելու համար: Հրամաններ տրուած են՝ պոյքոթի ենթարկելու համար Ախուան ցեղախումբը, որ երբեմն գնումներու համար Իրաքի գիւղերը կ'երթայ:

⁂ Պաղտատէն կը հեռագրեն.— Վարչապետը Երեսփ. ժողովին մէջ յայտարարեց թէ Իրաքի կառավարութիւնը անգլիական կառավարութեան աջակցութեամբ, որոշած է արշաւաբանակ մը ղրկել՝ պատժելու համար Նէճտի Միւթայրիի ցեղախումբը, որ վերջերս արշաւանքներ կատարած է Միջագետքի սահմանագլուխին վրայ: Զինուորական գործողութիւնները մէկ ամիսէն աւելի չպիտի տեւեն:

Կ'ըսուի թէ Հիճազի թագաւորը Իպն Սաուտ եւս իր կողմէ կը կազմակերպէ արշաւախումբ մը՝ հարուածելու յարձակելու համար Միւթայրի ցեղախումբին վրայ:

Պայքար՝ Հռենոսը պարպելու համար

Ռայխսթակի կեդրոնի կուսակցութեան վարիչ Ֆոն կերարտ Քէօլնի մէկ համագումարին մէջ հետեւեալը յայտարարեց.

1928ին Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան նպատակը պէտք է ըլլայ Հռենոսեան երկիրներու պարպումը՝ եւ ամէն կարգի հակակշիռի բարձումը անոնց վրայէն: Գերման ժողովուրդի ստուար մեծամասնութիւնը ուժ կուտայ կառավարութեան համաձայնութեան քաղաքականութեան, թէեւ քանիցս յուսախաբ եղանք: Համաձայնութեան ոգին կը պահանջէ նաեւ որ գերման հատուցումներու պարտքը երջնապէս կարգադրուի, որպէսզի կարելի ըլլայ իրաւախոհութիւն մը գտնել մեր վճարելու կարողութեան եւ պահանջատէրերու յոյսերուն միջեւ:

Խորհրդային Միութեան ընտրութիւնները

Խորհրդային Միութեան կեդրոնական գործադիր մարմնի դիւանը՝ ընդ առաջ երթալով խորհրդային զանազան հանրապետութեանց խնդրանքներուն, առաջարկած է խորհուրդներու ընտրութիւնը յետաձգել 1928ի աշնան:

«Իզվեստիա» կ'ըսէ թէ այս յետաձգումին գլխաւոր պատճառն այն է, որ միաժամանակ բազմաթիւ ընտրական պայքարներ պիտի մղուին, մանաւանդ գործակցականներու, ցորեն հայթայթողներու ընտրութեան համար, ինչ որ կը դժուարացնեն ընտրական գործերը:

Ամերիկայէն ոսկիներ եկան

«Ռոշամպօ» շոգենաւը, որ Նիւ Եորքէն Պանք տը Ֆրանսի հաշուոյն 10 միլիոն տոլարի արժէքով (255 միլիոն ֆրանք) ձոյլ ոսկի կը փոխադրէր, Ուրբաթ առաւօտ Հավր հասաւ: Ոսկիները զետեղուած էին 194 կաղնիէ տակառներու մէջ, իւրաքանչիւրը 40 սանթիմեդր երկայնութեամբ եւ 20 սանթիմեդր տրամագծով: Տակառները անմիջապէս շոգենաւէն հանուելով դրուեցան կառախումբի առջեւի երկու վակոններուն մէջ եւ Փարիզ հասան ժամը 13.52ին: Պանք տը Ֆրանսի պաշտօնեաներու հսկողութեան տակ վակոնները պարպուեցան եւ չորս բեռնատար ինքնաշարժներով փոխադրուեցան Պանք տը Ֆրանսի կեդրոնը, Լա Վրիլիէր փողոց: Իւրաքանչիւր տակառ կը կշռէր 93 քիլօ 800 կրամ:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի անդամական ժողովը 9 Յունուար երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական սրահին մէջ:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Սանասարեան ժողովրդ. համալսարանի առաջին դասախօսութիւնը, փոխանակ սկսելու այսօր, պիտի սկսի երեքշաբթի երեկոյ Ֆլօրիա: Դասացուցակը յաջորդով: Երեքշաբթի երեկոյ կը դասախօսէ փրոֆ. Աղաջանեանց «Հոգեկան ախտաբանութեան հիմքերը գեղարուեստի մէջ»:

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի ֆութպոլի խումբը՝ պիտի մրցի Dourdan-Sportsի Ա. խումբին դէմ: Ժամադրավայր՝ Gare d'Austerlitz ժամը 11.30ին:

⁂ Շավիլի Ա. խումբը U. S. Olidaի Բ. խումբին դէմ: Ժամադրավայր՝ Port d'Orléans ժամը 1ին:

⁂ Ռոնիի Ա. խումբը՝ S. O. de Parisի Բ. խումբին դէմ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Վէրոնիքայ Խիկարեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին Խարբերդցի Գառնիկ Բրիկեան, մօր անունը Աղաւնի որ տեղահանութեան միջոցին Խարբերդի մէջ Նիր Իստ Րէլիֆի որբանոցին մէջ կը ծառայէր: Գառնիկ Յունաստան փոխադրուած էր որբանոցի միջոցաւ: Երկու տարի առաջ Ֆրանսա փոխադրուած ըլլալը իմացուած է: Գրել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:*

— կը փնտռեմ զաւակներս, Պրուսայի Մեծ Նոր գիւղէն Մկրտիչ Տուտուեան 25 տարեկան, Պօղոսիկ 22 տարեկան եւ Վաղէն 19 տարեկան որոնք Տէրզօր աքսորուելէն վերջ Մուսուլի կամ Թիֆլիսի կողմերը գացած ըլլալ կը կարծուին: Իմացնել Տիկ. Սրբուհի կամ Տիկ. Աղաւնի Տուտուեանի, 21 Rue Blanqui, Kremlin Bicêtre, (Seine) France.

կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

— Ազատ Գարբինեան կը փնտռէ խնուսի Տուժանս գիւղացի Սեդօք եւ քոյրը Իսկուհի Գարբինեան, որոնց Սուրիա ըլլալը կը կարծուի: Լուր տուողին 200 ֆրանք նուէր: Գրել 14 Rue Ortolan, Paris 5me:

կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

— Սեբաստիոյ Քէջէ Եուրդ գիւղէն Գեղամ Գասպարեան որ 1915ին աքսորուած էր չորս տարեկան հասակին: Մալաթիոյ գերմանական որբանոցի պաշտօնեաներէն իմացած էր որ Գեղամ գերման տնօրէնին կողմէ որդեգրուած էր. կը խնդրուի 1917 եւ 1918ին յիշեալ որբանոցը գտնուող պաշտօնեաներէն եւ որբերէն եթէ որեւէ տեղեկութիւն ունին իմացնեն իր քրոջ՝ Թագուհի Գասպարեանի, 24 Rue Curiol, Marseille.

կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շ.	40շ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրատուն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928
10 JANVIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 540 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ "ՖՈՒԹՊՈԼ„Ը

Դեկտեմբեր 28ին, Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը պաշտօնապէս առաջարկեց Ֆրանսայի՝ համաձայնութիւն մը կնքել պատերազմի դէմ եւ մշտնջենական խաղաղութիւն հաստատել երկու երկիրներուն միջեւ։

Ֆրանսա պատասխանեց Յունուար 6ին, ճշտելով կէտ մը, — «յարձակողական պատերազմ»։

Այս պատասխանը, աւելի ճիշդ՝ պատերազմի տեսակին զանազանումը պաղ ազդած է Ամերիկացիներուն վրայ, եւ անհամարտ նոր բանավէճ մը՝ միջազգային մամուլին մէջ։

«Ֆրանսա փոխած է իր տեսակէտը», — կ'ըսեն Ամերիկացիները։ «Անցեալ Յունիսին Պրիան ինքն էր որ առաջարկեց պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակել, եւ հիմա ուրիշ բան կ'ըսէ»։

Հարցը այն է որ, Ամերիկա «ֆութպոլ» մը նետեր է մէջտեղ, եւ առ այժմ Ֆրանսայի հետ միայն կը փորձէ իր խաղը։

Եւ, ինչո՞ւ ծածկել, այս գնդակն ալ նոյնքան պիտի ծառայէ խնայողութեան ամրապնդման, որքան Լիտվինոֆի հռչակաւոր ծրագիրը, որ կ'առաջարկէր ջնջել բանակ, նաւատորմ, օդանաւ, զինարան, պատերազմի բոլոր միջոցները։

Մինչեւ այսօր, Ամերիկա խոյս կուտայ եւրոպական վէճերէն եւ իբրեւ դիտող միայն կը մասնակցի անոր «խաղաղասիրական» փորձերուն։ Ան չստորագրեց Վերսայլի դաշնագիրը։ Տէր չեղաւ Ուիլսընի ծրագրին որ ծնունդ կուտար Ազգերու Դաշնակցութեան։ Մէկ խօսքով, Պիղատոսի պէս քաշուեցաւ պատերազմի հաշուեյարդարէն։

Արդ, ինչ որ կ'առաջարկուի հիմա, նախ Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի, յետոյ միւս գլխաւոր պետութեանց, ու վերջապէս բոլոր պետութեանց միջեւ մշտնջենական խաղաղութիւն հաստատելու համար, արդէն նախատեսուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին մէջ։ Եւ ամէնքը զարմանքով կը հարցնեն, — եթէ Ամերիկան անկեղծօրէն խաղաղութիւն կ'ուզէ, ինչո՞ւ չի մասնակցիր Ազգերու Դաշնակցութեան, իբրեւ հզօրագոյն ազդակը։

Ժընեւի ժողովի ապիկարութեան մէկ պատճառը այն էր որ, երեք զօրաւոր ազգեր, Ռուսիա, Ամերիկա եւ Գերմանիա մեկուսի կը մնային։ Վերջին պետութիւնը անդամագրուած է արդէն, իբրեւ հաւասարազօր անդամ։ Խորհրդային միութիւնը կը խուսափի՝ սկզբունքի խնդիրներով եւ քիչ մըն ալ ինքնապաշտպանութեան բնազդէն մղուած։ Իսկ Ամերիկա՞ն։ Չէ՞ որ այդ քաղքենի պետութեան ափին մէջ կը գտնուին միջազգային սեղանաւորութեան, եթէ ոչ քաղաքականութեան բանալիները։ Միայն իր ներկայութիւնը պիտի բաւէր ազդու դեր մը տալու Ազգերու Դաշնակցութեան, գոնէ բարոյապէս, մինչեւ որ կարելի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան բանակ մըն ալ կազմել։

Մեր գործը չէ քննել այս խորախորհուրդ քաղաքագիտութեան ծալքերը։

Կը բաւէ ըսել որ՝ Միացեալ Նահանգները այսօր աւելի քան երբեք կառչած են Մընրոյի վարդապետութեան, եւ կ'ուզեն ամէն գնով պահել իրենց գործելու ազատութիւնը։ Եթէ այդպէս չըլլար, անոնք չպիտի փորձէին, մէկ ձեռքով մշտնջենական խաղաղութիւն առաջարկած ատեն, միւսով բռնանալ, օրինակ, Նիքարակուայի վրայ։

Բոլորովին ուրիշ բան է, ո՛ր եւ է պարագայի մէջ պատերազմ չհրատարակել, պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակել, եւ տարբեր բան՝ խաղաղասիրական ամէն միջոց փորձել, վերջին խօսքը արտասանելէ առաջ։

Ո՞րն է Ամերիկացիներուն ուզածը։ Ֆրանսական թերթ մը իրաւամբ դիտել կուտայ, քրքրելով ամերիկեան ծրագիրը.

— «Տեղ մը կ'առաջարկեն պայման դնել թէ վէճերը պիտի կարգադրուին միայն խաղաղասիրական միջոցներով. ուրիշ տեղ մը՝ կ'առաջարկուի դատապարտել զէնքի դիմելու գաղափարը, այնպիսի վէճերու համար զորս կարելի է լուծել դատական ձեւով։ Արդ, չէ՞ որ մարդիկ պատերազմ կ'ընեն երբ խաղաղասիրական միջոցները սպառած են, կամ երբ «դատական լուծումները» անկարելի են»։

Այս բաց դուռէն օգտուելով, Ֆրանսա կ'ուզէ յանձնառութիւն ստանձնել միայն «յարձակողական» պատերազմը արգիլելու, որպէս զի ազատ ըլլայ «ինքնապաշտպանութեան» պատերազմին համար։ Ամերիկան ալ ուրիշ բան չի թելադրեր։

Ուրեմն, նորէն առաջին հարցումը, — ինչո՞ւ Մ. Նահանգները չեն մասնակցիր Ազգերու Դաշնակցութեան, ուր նախատեսուած է ամէն բան։ Երբ վէճ մը խաղաղութեամբ չկարգադրուի, երբ պետութիւն մը անսաստէ տրուած որոշումներուն եւ յարձակի ուրիշ պետութեան մը վրայ, իր դէմ պիտի գտնէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, այսօր՝ բարոյական եւ նիւթական միջոցներով, վաղը՝ թերեւս բանակով ալ։

Եւ խաղագնդակը կը գլորուի անվերջ, որպէս զի այս կամ այն պետութիւնը քանի մը նշանակէտ աւելի շահի, իբրեւ խաղաղասէր։

Աւելի ճիշդ՝ իբրեւ խաղասէր։ Որովհետեւ, ոչ մէկ ատեն աշխարհի հզօրները այսքան թեթեւօրէն խաղացած էին խաղաղութեան հետ։

Ոչ մէկը հրաժարած է իր սպառազինութիւններէն, որոնց նոր ծրագիրները աւելի բարձր դէզ կը կազմեն, քան խաղաղութեան բոլոր դաշինքները։

Շ.

МԱՄՈՒԼ

ՔԱՐԻՒՂԸ ԿԸ ՀԱԼԵՑՆԷ ԱՄԷՆ ԲԱՆ

«Հայրենիք»էն, խմբագրական դեկտ. 21ի.

+ «Որովհետեւ խորհրդային կառավարութիւնը պատրաստակամութիւն կը յայտնէ վերականգնելու ամերիկեան Սթանտարտ Օյլ Քըմփընիին իրաւունքները Բագուի քարիւղին վրայ, զոր պոլշեւիկները ասկէ առաջ բռնագրաւած էին, Ուաշինկթընի ներկայ վարչութիւնն ալ, որուն արտաքին քաղաքականութեան վրայ չարաշուք ազդեցութիւն մը ունի ամերիկեան այդ մեծ ընկերութիւնը, պէտք չի տեսներ այլ եւս յամառելու իր նախկին անհաշտ դիրքին մէջ հանդէպ Մոսկուայի։

«Հարկաւ քարիւղի շուրջը այս գործարքը կը կատարուի թանձր վարագոյրներու ետեւ եւ հանրային կարծիքէն մեծ խնամքով կը ծածկուի գաղափարական եւ ընդհանուր տնտեսական ու քաղաքական շահերով։

«Հարկաւ կատարեալ լռութիւն կը պահուի այն մասին, թէ Ուաշինկթընի ներկայ վարչութիւնը որոշ կապեր ունի Սթանտարտ Օյլ Քըմփընիին հետ, որուն իրաւական խորհրդականն է նախկին արտաքին նախարար եւ Հանրապետական կուսակցութեան ամէնէն ազդեցիկ առաջնորդներէն մէկը՝ Հիւզը։»

ԼՈՆՏՈՆԻ ԱՂԷՏԸ

Ողողումները եւ Թէյմզ գետին յորդումը, որոնց մասին գրած էինք արդէն, ճշմարիտ աղէտի մը համեմատները առին ուրբաթ գիշեր։ Ոչ միայն շատ մը քաղաքներու, այլեւ Լոնտոնի բնակիչները ընդոստ արթնցան, ամբողջովին ջուրերով շրջապատուած։ Միւս կողմէ փոթորիկը կ'ոռնար։ Հարկ եղաւ պարպել շատ մը հիւանդանոցներ։ Պատեր կը փլէին հեղեղին ճնշման տակ, իսկ ջուրը փողոցներուն մէջ կը քշէր կը տանէր կարասիներ եւ փլատակներ։ Ուլվիչի զինարանը ողողուեցաւ, ինչպէս եւ խորհրդարանը (Ուէսթմինսթըր), Լոնտոնի աշտարակը, Կղէոպատրայի հռչակաւոր կոթողը եւն.։ Առաջին անգամ քան հոգի խեղդուած էին։ Տունի մը մէջ ուր ութ երախաներ կը գտնուէին, չորսը խեղդուեցան քունի մէջ, եւ ջուրերը պարպուելէ յետոյ միայն կարելի եղաւ գտնել դիակները, գետնայարկին մէջ։

Թէյթի թանգարանը, ուր պահուած են անգլիական նկարչութեան հրաշալիքները, նմանապէս ողողուեցաւ եւ բազմաթիւ նկարներ փճացան կամ ծանրապէս վնասուեցան։ Մասնաւորապէս կորսուած կը համարուին Թըրնըրի գծագրութիւններն ու նկարները։ 7 միլիոն 500,000 տոլար կը հաշուուի կորսուած նկարներու արժէքը։ Ջուրը յանկարծ խուժեց թանգարանին գետնայարկը, այնպէս որ կարելի չեղաւ ժամանակին օգնութեան հասնիլ։

Վախ կար որ մինչեւ երեքշաբթի աւելի ծանրանայ աղէտը, բայց կիրակի օր բաւական մեղմացաւ։ Երկու հազար բնտանիքներ անապաստան կը մնան Լոնտոնի մէջ։

Ընդհանուր վնասը քանի մը միլիոն ստերլինը կ'անցնի։ Փողոցներուն մէջ, տեղ տեղ ջուրը մինչեւ 8—10 ոտք բարձրութեան հասած էր։ Ջուրերը խուժեցին նաեւ Աշխատանքի նախարարութեան շէնքը, ուր հազարաւոր փաստաթուղթեր եւ նամակներ կը ծփան ջուրին երեսը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՖՐԱՆՍԱ ԱՌԱՋԱՐԿԱԾ Է ԻՏԱԼԻՈՅ ԳՐԱՒԵԼ ԱՆԱՏՕԼՈՒՆ?

Սվազի երեսփոխան Նէճմէտտին Սատըգ պէյ Ագշամի մէջ խօսելով Փօփոլօ տ'Իթալիա թերթին ծանօթ յօդուածին վրայ, կը գրէ.

«Այս յօդուածը մասնաւոր կարեւորութիւն մը ունի անոր համար, որ բուռն լեզուով մը գրուած է եւ կարգ մը մերկ իրականութիւններ կը յայտնէ։ Այս խմբագրականը կարդացողները այն տպաւորութիւնը կ'ունենան թէ, իրենց դէմ կը գտնուի Իտալիոյ վարչապետը, որ ամէն տեսակ նկատումները անտեսելով բացէ ի բաց իր կարծիքը կը յայտնէ։

«Փօփոլօ տ'Իթալիա» կ'արձանագրէ ասդին անդին հրապարակ հանուած զրոյցները, որոնք Անատոլուի դէմ յարձակողական նպատակներ կը վերագրեն Իտալիոյ։ Իրականին մէջ այս զրոյցները նոր չեն։ Գրեթէ ամէն տարի որոշ եղանակի մը մէջ նման զրոյցներ կը լսենք։ Իտալական կիսապաշտօնական թերթը սակայն այս անգամ պարզ հերքումով մը չի բաւականանար եւ երեւան կը հանէ անոնց աղբիւրները, համաձայն Իտալիոյ տեսակէտին։

Իտալիա հողի պէտք ունի, Մուսոլինի քանիցս հրապարակով յայտարարեց այս պարագան, աւելցնելով որ Եւրոպայի իտալական թերակղզին անբաւական է իր յարաճուն բնակչութեան համար։ Այս պայմաններուն մէջ Եւրոպայէն դուրս հողամասեր գտնելու է Իտալիոյ համար։

Միւս կողմէ Իտալիա երբեք գոհ չէ պատերազմէն յետոյ կատարուած աւարներու բաժանումի եղանակէն, որովհետեւ Ափրիկէի նախկին գերմանական գաղթավայրերէն թիզ մը հող անգամ չտրուեցաւ իրեն։ Իտալիոյ քաղաքականութիւնը հիմնուած է այս կարեւոր ազդակներուն վրայ։

«Փօփոլօ տ'Իթալիա»ի համաձայն, կարգ մը բարեկամներ վեհանձնօրէն Անատոլուէն հողամասեր առաջարկած են Իտալիոյ։ Իտալական թերթը կ'աւելցնէ թէ, այս բարեկամներուն նպատակն է իտալական հանրային կարծիքին ուշադրութիւնը Անատոլուի վրայ հրաւիրել եւ մոռցնել տալ պատերազմի աւարներու անարդար բաժանումի խնդիրը։

Կիսապաշտօն իտալական թերթին այս բաց ակնարկութիւնները ուղղակի Ֆրանսայի կ'երթան։ Այս մասին կարելի չէ կասկածիլ։ Միւս կողմէ գաղտնիք չէ թէ Պալքաններու եւ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ բուռն մրցակցութիւն մը գոյութիւն ունի Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ։ Այս առթիւ վերջերս նոյն իսկ խնդրոյ առարկայ եղաւ Սուրիոյ հոգատարութիւնը Իտալիոյ փոխանցելու հարցը։

Եթէ ճիշդ են իտալական թերթին գրածները թէ Ֆրանսա Իտալիոյ գոհացում տալու համար Անատոլուէն հողեր առաջարկած է, կարելի չէ ըմբռնել Ֆրանսայի ընթացքը։ Կը նշանակէ թէ Փարիզի կառավարութիւնը բացարձակապէս տեղեկութիւն չունի Արեւելքի կացութեան մասին։ Կ'ենթադրուի թէ այս առաջարկը տեղի ունեցած է երեւակայութեան ետեւէն վազող կարգ մը տղայամիտներու կողմէ, այլապէս կարելի չէ բացատրել Ֆրանսայի այս ընթացքը։

Ֆրանսացիները ուրիշ ո եւ է ազգէ աւելի պէտք էր գիտնային թէ Անատոլուն ուրիշներու ախորժակը գոհացնող պատառ մը չէ։ Անատոլուի ուղղուած ամէն տեսակ փափաք յուսախաբութեան ենթարկուելու, իսկ Անատոլու մտնող ո եւ է օտար ոտք կոտրուելու դատապարտուած է։

Թուրք հանրային կարծիքը չի կրնար իր զարմանքը զսպել, երբ Մուսոլինիի թերթը կը յայտնէ թէ Իտալիոյ վերագրուած ագեղ զրոյցներուն հեղինակը Ֆրանսան է։

Ամէն պարագայի մէջ իտալական թերթին խնդրոյ առարկայ յօդուածը կը լուսաբանէ կացութիւնը։ Իսկ իտալեւթուրք բարեկամական յարաբերութիւնները կ'օգտուին նման լուսաբանութիւններէ եւ անկեղծութենէ։

Հին հաշիւները կը ջնջեն

Ագշամ կը գրէ (3 յունուար), —

Օգտուելով օտար գրաւումէն, բոլոր ոչ-իսլամ հաստատութիւններն ու կարգ մը ոչ-իսլամ անձեր զինադադարի չորս տարուան ընթացքին տասը փարա տուրք չեն վճարած։ Կառավարութիւնը որոշած է օրինական հետապնդում կատարել ասոնց դէմ, եւ հրամայած է Տէֆթէրտարութեան եւ Էվգաֆին՝ գործադրել որոշումը։

Տէֆթէրտարութիւնը եւ Էվգաֆը արգելքի (հաճզ) տակ առած են բոլոր քրիստոնեայ հանրային հաստատութեանց հասոյթները։ Այդ հաստատութեանց մէջն են օրթոտոքս, կաթոլիկ եւ քրիստոնեայ եկեղեցիները, ինչպէս նաեւ սինակոկները։

Քրիստոնեաներուն եւ քրիստոնեայ հաստատութեանց չորս տարիէ ի վեր չվճարած տուրքերը (կալուածական, շահատուրք, թաղապետական տուրք եւլն.) միլիոններու կը հասնին։

Արգելքի տակ առնուած հասոյթներուն միայն մէկ տասնորդը պիտի թողուի, եկեղեցիներու եւ դպրոցներու յատկացուելու համար։ Եւ այս միճակը պիտի տեւէ, մինչեւ որ հատուցուին չորս տարուան յետնեալ պարտքերը։

Ազգարար կը գրէ թէ Պատրիարքարանին այդ միտքով ոեւէ ծեկոյց եղած չէ, ոչ ալ ոեւէ հասոյթ արգելքի տակ առնուած է։ Մնաց որ, հայկական հաստատութիւնները այդ տեսակ պարտքեր չունին, օրը օրին վճարած ըլլալով օրինական բոլոր տուրքերը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՏՈՒԷ՛Ք ԱՌԱՆՑ ՅԵՏԻՆ ՄՏՔԻ...

Մէկ ծայրայեղութենէն միւսը։

Երէկ՝ շա՜տ էին մեր ուսանողները, խռնուած Եւրոպայի բոլո՛ր մայրաքաղաքներուն մէջ, Մոսկուայէն մինչեւ Պերլին, Ժընեւէն մինչեւ Փարիզ, կէս-աղքատ, կէս-կուշտ, թիթեռնաձեւ փողկապները օտար հովերուն, հաճակրելի ու այծի պզտիկ մօրուքներով։ Քի՛չ մը խենթ, քի՛չ մը միամիտ, երբեմն քիչ մը թեթեւօլիկ — «գալիս էին հասարակական գիտութիւններ ուսանելու...»։ «— Բարով, խերով չգային, ազգը կործանեցին...», ըսինք այն ատեն։

Այսօր աշխարհի չորս կողմերով կը դառնանք անդաստան։

Հայրենի երդիք ունէինք՝ օտարին գերի ենք հիմա. ժողովուրդ էինք՝ թափառական դարձանք ու անցեալի մեր բոլոր հայրենի հարստութիւններուն հետ կորսնցուցինք նաեւ այդ խանդավառ, հայրենաշունչ, գաղափարական ուսանողներու սերունդը։

Եւ ահա՝ այս կամ այն քաղաքին մէջ կը հանդիպինք հաւատքէ զուրկ, անվստահ, անարի, տժգոյն, առանց անհատականութեան, «յաւիտենական ու սալայատակի ուսանողներ»ու որ տխուր կեանք մը կը քաշքշեն այս օտար ու պանդուխտ ափերուն վրայ, սպասելով լաւագոյն օրերու, յուսալով լաւագոյն առիթներու։

Կեա՛նք է։ Կարելի է մի՛շտ յուսալ։

Ո՞վ է մեղաւոր։ Այս տղոց շուրջը պղտոր է ամէ՛ն բան։ Մթնոլորտը կ'ապականէ ու կը յոգնեցնէ զիրենք։ Մեծ քաղաքներու այս խառնակեաց ու դժուար կեանքը կը մաշեցնէ իրենց խանդավառութիւնները։ Դժնէ ու ծանր է առօրեայ հոգերու դէմ իրենց մղած կռիւը։

Հայ քաղքենիութիւնը, որուն փշրանքներով կը սնանին անոնցմէ շատերը, իւրաքանչիւր նպաստ կ'ընէ նուաստացնելով, պզտիկցնելով զանոնք։ Ամէ՛ն վայրկեան վիրաւորելով անոնց արժանապատուութիւնը, խափանելով ապրելու անոնց ուրախութիւնը։

Ա՜հ, գիտե՛մ, կտակներ կան, կրպակներ կան՝ ուր կ'օգնեն ուսանողներու, բայց ի՜նչքան կասկածելի ու չիլ է ամէ՛ն բան այդ «կրպակ»ներէն ներս։

Կուտան՝ սակարկելով, չափելով, հաւատաքննելով։ Կուտան՝ ծուռ ու յետին նկատումներով։ Կարծես մէկը ըսէր իրենց.

— Ուսանողներու պնակն է, անտես մի՛ առնէք...

Չէ՛, եթէ պիտի տաք, տուէ՛ք առանց սակարկութեան, առանց յետին մտքի։ Ու եթէ աջ ափով կուտաք, ձախը թո՛ղ բան չիմանայ։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Ալեքսանդրապոլի Առողջապահական վարչութեան զեկոյցին համաձայն, քաղաքին ու ամբողջ գաւառին մէջ կը գործեն 39 բժիշկ, 4 ատամնաբոյժ, 15 բուժակ, 16 մանկաբարձուհի, 24 հիւանդապահուհի, 8 դեղագործ։ Դարմանատուններուն մէջ այցելու հիւանդներուն թիւն է եղած, — վերջին ութը ամսուան ընթացքին, — 174,755։ Նոյն ժամանակին, հիւանդանոցներուն մէջ ընդունուած են 1998 հոգի։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՆԵՂՈՍԻ ԱՓԵՐԷՆ

Ի՞ՆՉ ԶԷՆՔԵՐՈՎ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ

(Մեր սեփական Թղթակցէն)

ԳԱՀԻՐԷ, 25 Դեկտ.

Նախորդ յօդուածով պարզեցի թէ ի՛նչ է եգիպտահայ պայքարի էութիւնը:

Հետաքրքրական է այժմ գծել պայքարի ընթացքը, թուել գործածուած զէնքերը, ինչ որ աւելի որոշ պիտի դարձնէ պայքարողներու դէմքը եւ փոխադարձ դատը:

Հրապարակ եկած են արդէն հասարակութեան գործօն բոլոր տարրերը, բացասական թէ դրական իմաստով:

Ամբողջ չորս տարիէ ի վեր, Աղեքսանդրիոյ դաշնակցական իշխանութիւնը նետի մը պէս մխուած էր եգիպտահայ գաղութի ռամկավար-յետադիմական անդէմ զանգուածի կողին: Այս բոլոր տարրերը՝ առաջնորդին իսկ գլխաւորութեամբ, ամէն միջոցի դիմեցին այդ նետը հանելու եւ միակ ու միօրինակ վարչութիւն մը հիմնելու համար հի՛ն օրերու պէս:

Անոնք ձեռք ձեռքի տուած, ամէն խոչընդոտ հանեցին, Աղեքսանդրիոյ առաջնորդարանի դէմ, պոյքոթ՝ դպրոցին դէմ, եկեղեցիին դէմ, մինչեւ իսկ Աղքատախնամին դէմ: Բայց միշտ ապարդիւն:

Ահաւոր ամբաստանութիւններ, զեղծումներու եւ չարաշահութեանց պատմութիւններ հրապարակ հանեցին: Ի զուր, սակայն:

Դիմեցին նոր միջոցներու:

Երկու տարի առաջ, Թեմական Ժողովի պակասեալ անդամներու օրինաւոր ընտրութեանց դէմ նոր խաչակրութիւն մը սկսաւ: Առաջնորդ Թորգոմ եպս. կառավարութեան միջամտութեան դիմեց՝ ընտրութիւնները խափանելու համար: Չյաջողեցաւ: Ու թելադրուեցաւ յունական «Վէնիզէլոսեան գարեջրատան» մէջ կեղծ «ընտրութիւններ» սարքել:

Թատերական ձեւով մը տեղի ունեցաւ ընտրական խաղը: Աղեքսանդրիայէն ճամբայ հանեցին քուէատուփը դէպի Գահիրէ (կառախումբով Յուկես ժամ), ու առաջնորդի եւ Գահիրէի Քաղաքական Ժողովի անդամներու ներկայութեան բացին ու առանց կարմրելու համրեցին ալ. և դրդութիւն, ամբոխավարութիւն, զրպարտութիւններ՝ հազարումէկ տեսակ, նիւթական ու բարոյական, միշտ Թորգոմ եպիսկ.ի հովանաւորութեամբ: Ոչ մէկ արդիւնք:

Դաշնակցական իշխանութիւնը մնաց ու գործեց անսասան, սպառնական դառնալով Գահիրէի իշխանութեանց համար, որոնց պարտքերն կախուած է աւելի քան 18,000 եգիպտ. ոսկիի պարտք մը, չհաշուելով յաւակից բազմաթիւ այլ մեղքերն ու մախումները:

Պաշտպանուելու լաւագոյն միջոցը՝ յարձակումն է, կ'ըսուի շատ անգամ:

Եւ այդ յարձակումը կատարուեցաւ Գահիրէի Թեմական ու Քաղ. Ժողովներու եւ առաջնորդ Թորգոմ եպիսկ.ի գիտակցութեամբն ու գրգռումով, երկար չափել ձեւելէ ետք, ինչպէս «Արեւ» խոստովանեցաւ (Նոյ. 5ի խմբագրականով) յիմարաբար. երբ կը փորձէր առաջնորդի հակասահմանադրական քայլը արդարացնել եւ պաշտպան կենալ Աղեքսանդրիոյ արինոտ պլոքին:

Դաւադրութեան կորիզը կազմեցին Աղեքսանդրիոյ ռամկավարները, որոնք իրենց շուրջ հաւաքեցին անխտիր բոլոր բախտախնդիրները: Ազգ. իշխանութենէն տարիներէ ի վեր վտարուած մէնծ-աղաներ, քանի մը փառամոլ չէզոքներ, խանութպաններ, նոր պաշտօններու անգործ թեկնածուներ, հնչակեան քանի մը անճանաչելի դարձած թափթփուքներ եւ Հօկի գործակալներ, եւ յարձակեցան Հոկտ. 30ին Աղեքսանդրիոյ անպաշտպան առաջնորդարանին վրայ ու գրաւեցին զայն:

Այս ամբոխային քայլէն ետք կիրքերը շղթայազերծ, թափուեցան հրապարակ:

Առաջնորդը քէնի ու վրէժխնդրութեան յարմարագոյն պահը շահագործեց, իջաւ Աղեքսանդրիա, «լուծուած» հռչակեց Թեմական Ժողովը եւ «ընտրութիւններ» նշանակեց Դեկտ. 18ի համար, կազմելով պլոքի անդամներէն բաղկացած խայտաբղէտ «Առժամեայ Յանձնախումբ» մը:

Մեր սահմանադրական 70-ամեայ պատմութիւնը չէ արձանագրած նման քայլ մը: Առաջնորդ մը կամ պատրիարք մը ոչ միայն Թեմական կամ Ազգ. Երեսփ. Ժողով մը, այլ հասարակ Ազգ. մարմին մը, մինչեւ իսկ պարզ վարժապետ մը, եկեղեցւոյ կամ դպրոցի համեստ պաշտօնեայ մը չի կրնար հրաժարեցնել, ըստ Սահմանադրութեան 10րդ և 11րդ յօդուածներուն:

Բայց ո՞վ կը նայի, ազգային այս անիշխանութեան օրերուն, սանկ բարակ խնդիրներուն. հարկ էր ձեռք ձգել Աղեքսանդրիոյ աթոռը՝ որմէ վտարուած է Թորգոմ եպիսկ. երեք տարիէ ի վեր: Եւ մանաւանդ հարկ էր փրկել Գահիրէի աթոռը, իրեն և ռամկավարներուն համար:

Սահմանադրութեան այս աննախընթաց բռնաբարումը՝ փոթորիկ առաջ բերաւ ամբողջ Եգիպտահայութեան մէջ: Եւ պայքարի ճակատները այդ օրէն իսկ ճշդուեցան:

Դաշնակցութիւնը՝ նորէն, ինչպէս միշտ, ժողովրդական, լաւագոյն տարրերուն հետ կը հանդիպանայ օրէնքին, ժողովրդային իրաւունքներու միակ ու անվեհեր պաշտպանը:

Հակառակորդները գիտեն Դաշնակցութեան ուժը, անոր պաշտպանած դատին անդիմադրելի ընթացքը և բարոյական անխորտակելի ազդեցութիւնը: Այդ պատճառով ալ, անոնք, խուճապահար, պատնէշներ կը կանգնեն իրենց դիրքերուն վրայ մնալու եւ իրենց հակազգային քաղաքականութիւնը տեւականացնելու համար:

Ոչ մէկ տարբերութիւն եւ ոչ մէկ խղճահարութիւն միջոցներու եւ զէնքերու գործածութեան մէջ, կաշառքէն մինչեւ ամենագունիկ մատնութիւն, հակառակորդը լռեցնելու եւ անդամալուծելու համար:

Դժուար է տալ այս բոլորին պատմութիւնը, որ գարշանքով ու ամօթով պիտի լեցնէր հեռաւոր եւ մօտաւոր բոլոր Հայերու սիրտերը:

Պատկերացնելու համար ընդհանուր կացութիւնը, տամ միայն հետեւեալ փաստերը:

Աղեքսանդրիոյ առաջնորդարանը, այսօր, Հոկտ. 30էն ի վեր, կը պահպանուի՝ բացի ոստիկաններու ներկայութենէն՝ մօտ 30-40 վարձկան եւ կասկածելի անցեալով Հայերու կողմէ: Անոնցմէ շատ վարձուած են խալահպատակ պէտէվիններ, որոնք գիշեր ցորեկ պահակ կը կենան եւ կը հետապնդեն Դաշնակցական երիտասարդ ու գործիչ ուժերը, մինչեւ իսկ արեան ու սպանութեան սպառնալիքով: Ծանօթ է Ընկ. Վ. Նաւասարդեանի դէմ ուղղուած սպառնալիքը պլոքին կողմէ, որուն անդամները դատարան քաշուած են այսօր եւ իրենց քայլերուն հաշիւը կուտան:

Այս վարձկան բախտախնդիրները, որոնք գիշեր ցորեկ զինուած են եւ զինուած՝ բիրերով, դանակներով եւ երկաթէ ձողերով, սարսափ կը տարածեն առաջնորդարանի եւ եկեղեցիի բակէն ներս, խաղաղ ժողովուրդէն սկսած մինչեւ որբուհիներուն վրայ, որոնք դեռ անցեալ շաբթու յարձակում կրած են, օր ցորեկով, քանի մը վայրագ ու անասնաբարոյ անձերու կողմէ:

Անոնք, տենդագին «գործի» կը ձեռնարկեն ամէն Կիրակի, ժամերգութեան պահուն, վախնալով ցոյցերէ, պաշտպանելով Թորգոմ եպսկ.ը երբ ան առաջնորդարանէն եկեղեցի կը մտնէ (տասը քայլի վրայ) եւ երբ քարոզ կը խօսի՝ եկեղեցիէն ներս:

Այս վարձկաններուն, բացի կերուխումէն, կը տրուի օրական նուազագոյն 20 եգիպ. դահեկանէն մինչեւ 40—50—80 ե. դ., գումարներ՝ որոնց ընդհանուր հաշիւը մինչեւ այսօր անցած է 2000 եգ. ոսկին: Ուրկէ՞ կուգան այս դրամները: Պղտոր է աղբիւրը, բայց կը թուի թէ գաղտնիքը ամէնէն աւելի Հօկին ծանօթ է, որովհետեւ գործի վրայ եղածները մարդիկ են, որոնք իրենց քսակին վրայ կը գուրգուրան:

Այս վարձկանները, —երկու անգամ, բիրերով եւ երկաթի կտորներով յարձակում գործեցին ժողովրդական անհատներու վրայ, անոնց ըրած դիտողութիւններէն զայրացած: Գլուխ պատռեցին, արիւն թափեցին եւ սպանութեան սպառնալիքներ տեղացուցին եկեղեցիին գաւիթին մէջ իսկ, երբ քաղաքացիներ անարժան եպիսկոպոսին անունը չուզեցին լսել Աղեքսանդրիոյ եկեղեցիին մէջ:

Դաշնակցութիւնը չի՞ կրնար անոնց դասը տալ: Անզօ՞ր է:

Ո՛չ, Դաշնակցութիւնը անզօր չէ երբեք: Ընդհակառակն հզօր է ան այս բոլորը զսպելու, անոնց իսկ հասկցած ձեւով:

— Ինչո՞ւ հանդէս չի գար ուրեմն...

Պատասխանը որոշ է եւ պատիւ կը բերէ որեւէ քաղաքական կուսակցութեան: Ան չուզեր այդ կերպով հանդէս գալ, որովհետեւ չուզեր ժողովուրդին իրաւունքներուն եւ օրէնքի համար մղուած այս պայքարը այլասերել:

Ան կը զսպէ ինքզինքը, պահելով պայքարին բարոյական և օրինական կերպարանքը:

Մարդիկ չեն ըմբռներ որ Դաշնակցութիւնը իր արիւնը միայն ու միայն հայրենիքին համար կը թափէ: Բայց ոչ առաջնորդին, առաջնորդարաններու աղտոտ հաշիւները մաքրելու համար:

Գ. ԲԱԲԳԷՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ 1927ԻՆ

Բ.

Իտալիա տարւոյն սկիզբէն մինչեւ վերջը իր վրայ խօսեցնել տուաւ, մանաւանդ սարսափ ազդելով Եուկոսլաւիոյ եւ Թուրքիոյ:

1926ի Թիրանայի իտալեւալպանական դաշնագիրը ռումբի մը պէս պայթած էր Պալքաններու մէջ:

Եուկոսլաւիա մեծ նախանձով կը դիտէր Իտալիոյ ազդեցութեան ծաւալումը Ալպանիոյ մէջ: Մարտին Մուսոլինի մեծ պետութեանց ուղղուած ծանուցագիրով մը ահազանգ հնչեցուց թէ՝ Եուկոսլաւիա կը պատրաստուի արշաւել Ալպանիոյ վրայ՝ ներկայ կառավարութիւնը տապալելու համար:

Եուկոսլաւիոյ մէջ Իտալիոյ դէմ ատելութիւնը ա՛յն աստիճան առաջ գնաց, որ Մարտ 21ին Սքուփչինայի մէջ երեսփոխան մը նախատական խօսքեր ուղղեց դիւանագիտական օթեակին մէջ բազմած իտալական դեսպան զօրավար Պոտրէրոյի՝ եւ հրաւիրեց զայն որ դո՛ւրս ելլէ: Ամիսներով բանակցութիւններ կատարուեցան Լոնտոնի, Փարիզի եւ Պերլինի միջեւ՝ բարեկամական միջամտութիւն մը ընելու համար Հռոմի եւ Պելկրատի կառավարութեանց մօտ: Ի վերջոյ կիրքերը հանդարտեցան եւ վէճը խաղաղութեամբ կարգադրուեցաւ: Իտալիա շարունակեց իր խաղաղ թափանցումը Ալպանիոյ մէջ, եւ երբ Փարիզի մէջ Նոյ. 11ին ստորագրուեցաւ ֆրանքեւսերպ դաշնագիրը, Իտալիա, իբրեւ պատասխան, Նոյ. 22ին Թիրանայի մէջ կնքեց իտալեւալպանական երկրորդ դաշնագիր մը, որով երկու ազգերը աւելի սերտիւ կը զինակցին:

Այժմ Իտալիա քաղաքականապէս յաղթական է: Ֆրանսայի փափաքը՝ Իտալիոյ հետ համաձայնելու մասին, ատոր պերճախօս մէկ ապացոյցն է. Եուկոսլաւիա, իբրեւ Ֆրանսայի արբանեակը՝ սկսած է նոյնպէս Իտալիոյ հետ լեզու գտնելու փորձեր ընել:

Իտալիոյ ազդած սարսափը Թուրքիոյ վրայ՝ աւելի ուշագրաւ երեւոյթ մըն էր ամբողջ տարուան ընթացքին: Ամէն անգամ որ Մուսոլինի ճառ մը խօսէր, Թուրք մամուլը ահազանգը կը հնչեցնէր: Յունուարի վերջերը Ֆաշիստ դիկտատորը հետեւեալը յայտարարած էր Նոյէ Ֆրայէ Փրեսէի թղթակցին.—

«Իտալիոյ հողը խիստ նեղ է մեր յարաճուն բնակչութեան համար, որով ստիպուած ենք անկէ քաղել իր սնուցիչ ուժին մինչեւ ամենայետին կրամը: Հակառակ գիտական բոլոր ջանքերուն, Իտալիա չի կրնար սնուցանել իր ամբողջ բնակչութիւնը: Պէտք է ծաւալինք կամ պայթինք:

«Չեմ կրնար հաւատալ խաղաղասէրներու մարդասիրական գաղափարապաշտութեան, որոնք բանաստեղծական են եւ ցնորամիտ: Պէտք է նկատի ունենանք միջազգ. կացութիւնը, ուր բանաստեղծական ոչինչ կայ»:

Այդ օրերուն Հռոմ այցելած և Մուսոլինիի հետ տեսակցած էր Անգլիոյ ելմտական նախարարը՝ Ուինսթըն Չըրչիլ: Որով եւ վերի յայտարարութիւնը աստիճան մը աւելի ազդեցիկ կը դառնար:

Հռոդոսի մէջ իտալական զինուորներու համախմբումը, Երկոտասան կղզիներուն մէջ նոր ամրութիւններու շինուիլը, Մուսոլինիի անդադար կրկնուող ռազմաշունչ խօսքերը Թուրքիոյ մէջ ստեղծեցին կասկածամիտ մթնոլորտ մը, որ ցարդ չէ փարատած: Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ՝ Դեկտ. 21ին Հռոմի կարեւոր թերթերէն Թրիպունա 10 կէտերու մէջ որոշակի կը ձեւակերպէր Իտալիոյ պահանջները՝ Ֆրանսայի հետ համաձայնութեան մը համար: Կ'ըսէր թէ Իտալիա գաղթավայրեր կը փնտռէ, բայց ո՛չ Եւրոպայի մէջ, ո՛չ ալ Մեքսիկայի կամ Արժանթինի պէս հեռաւոր տեղեր: Այլ՝ «Իտալիոյ պահանջած հողամասերը կրնան գտնուիլ հոգատարութեանց վարչաձեւով (ակնարկութիւն Սուրիոյ). ու դեռ աւելին՝ «Հոգատարութեան ենթակայ երկիրներէն դուրս Իտալիա կրնայ շուկաներ գտնել՝ տակաւին անկախ հողամասերու մէջ»: Ու ամէնէն վերջ կը պահանջէր, որ Ֆրանսա ուղղամտօրէն զոհողութիւններ ընէ՝ «Իտալիոյ գերակշռութիւնը՝ ապահովելու համար Արեւելեան Միջերկրականի մէջ»: Ակնարկութիւնները այնքան թափանցիկ են, որ հարկ չենք տեսներ մեկնաբանելու: Սկսող տարին բաւական լուրջ անակնկալներ կը վերապահէ:

Ներքին կեանքի մէջ, ֆաշիստ իշխանութիւնը աւելի քան երբեք զօրաւոր է: Ֆաշիստ քաղաքապահները, որ չորս տարի առաջ քանի մը հազար հոգի էին, 1927ի Փետրուարին արդէն 200,000 կը հաշուէին: Աշխատանքի եւ դրամագլուխի պայքարը Մուսոլինի լուծած է իր ըմբռնած ձեւով՝ դասակարգային պայքարին տեղ ստեղծելով դասակարգերու գործակցութիւնը եւ երկրի օրէնդրական ու վարչական մարզերուն մէջ լայն տեղ տալով արտադրող եւ սպառող տարրերու:

* *

Անգլիոյ մէջ կեանքը բնականոն ընթացաւ: 1926ի հանքագործներու մեծ գործադուլը վերջացած էր տարւոյն սկիզբը եւ աշխատաւորական կեանքին մէջ ուժգին ցնցումներ չզգացուեցան: Միայն թէ պահպանողական կառավարութիւնը յաջողեցաւ Խորհրդարանին քուէարկել տալ օրէնք մը, որով ընդհանուր գործադուլները անկարելի պիտի դառնան ապագային: Աշխատաւորականները կարեւոր յաղթանակ մը տարին քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ: Ազատականները այլ եւս դադրած են քաղաքական կարեւոր ազդակ դառնալէ:

Քաղաքական ամենակարեւոր դէպքն էր Խորհրդային Միութեան հետ յարաբերութեանց խզումը: Մայիս 13ին Լոնտոնի Արգոսի գրասենեակներուն մէջ մանրակրկիտ խուզարկութիւն մը՝ երեւան հանեց թէ խորհրդային դեսպանատունն ու առեւտրական պատուիրակութիւնը պոլշեւիկեան պրոպագանդի եւ զինուորական լրտեսութեան որջեր դարձած էին: Ու Մայիս 26ին պաշտօնապէս խզուեցան յարաբերութիւնները, ու պոլշեւիկեան գործակալները դուրս հանուեցան Անգլիայէն:

*
* *

Խորհրդային Միութեան մէջ այս դէպքը խուճապի մատնեց Մոսկուայի վարիչները, որոնք բոլորովին կատղեցան: Ու երբ Յունիս 7ին հայրենասէր ռուս երիտասարդ մը Վարշաւայի մէջ սպաննեց դեսպան Վոյքոֆը, 20 յայտնի բանտարկեալներ առանց դատաստանի գնդակահարուեցան իբրեւ փոխ-վրէժ: Ու գնդակահարումներու շարքը երկարեցաւ բաւական ատեն, մինչեւ որ տասնամեակի տօնակատարութեան առթիւ ընդհանուր ներումի կեղծ հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ:

Անգլիայէն վերջ Ֆրանսա եւ հակախորհրդային քաղաքականութիւն սկսաւ եւ մամուլի երկարատեւ մէկ պայքարէն վերջ, ճամբուեցաւ Փարիզի դեսպան Ռաքովսկին:

Չինաստանի մէջ պոլշեւիկեան փորձերը կատարեալ ձախողութեան մատնուեցան: Ապրիլին հիւսիսային Չինաստանի դիկտատոր Չանկ-Ցօ-Լինի հրամանով խուզարկութիւններ կատարուեցան Փեքինի խորհրդային դեսպանատան մէջ և գրաւուեցան փաստաթուղթեր, որոնք ցոյց կուտային թէ պոլշեւիկները զէնք եւ դրամ կը հայթայթէին Չանկ-Ցօ-Լինի թշնամիներուն: Ազգայնականները նոյնպէս իրենց պոլշեւիկ զինակիցներուն դէմ ելան եւ խիստ պայքար մղեցին, մանաւանդ Քանթոնի վերջին դէպքերէն յետոյ: Դեկտեմբերին յարձակումներ գործուեցան Քանթոնի, Շանկայի եւ Հանքէուի խորհրդային հիւպատոսարաններուն վրայ, որոնց պաշտօնեաները ձերբակալուեցան:

Արտաքին բոլոր ճակատներու վրայ ծանր ձախողութեան ենթարկուելէ զատ, Խորհրդային Միութիւնը երկրին ներսը աննախընթաց եւ լուրջ տագնապ մը անցուց: Տրոցկիական շարժումը մեծապէս զարգացաւ եւ շատ մը յայտնի վարիչներ, որոնք պոլշեւիկեան յեղափոխութեան հոգին կազմած էին, անցան ընդդիմադիրներու շարքին մէջ եւ պայքարեցան Ստալինականներու դէմ: Սակայն Ժ.Ե. համագումարը կտրուկ միջոցներ ձեռք առաւ եւ վերջնապէս համայնավար կուսակցութենէն վտարուեցան մօտ 100 ականաւոր ընդդիմադիրներ եւ հազարաւոր շարքային ընկերներ: Ներկայիս կացութիւնը աւելի քան երբեք մութ է երկրագունտի այդ մասին մէջ:

Հայաստան իբրեւ մէկ մասնիկը Խորհրդային Միութեան, չէր կրնար արտաքին քաղաքականութիւն ունենալ: Ներքին կեանքի մէջ, վերջացող տարուան ընթացքին եւս շարունակուեցաւ հալածանքի ու ձերբակալութեանց քաղաքականութիւնը: Մասնաւոր կարեւորութիւն տրուեցաւ զինահաւաքման գործին: Դուռները ամուր փակուած մնացին ներգաղթողներու առջեւ եւ ներս առնուեցան խոստացուածէն պակաս թիւով գաղթականներ: Արտասահմանի հայ գաղթականներուն հետ կապը աւելի թուլցաւ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՕՐԵՐԸ Կ'ԵՐԿԱՐԻՆ...

Երբ մեր օրացոյցը իր վե[...] ջին թերթերը կը թափէ, մ[...] միտքը պահ մը կանգ կ'առն[...] ժամանակի մեծ հարցին առջե[...] կ'ուզէ գիտնալ թէ ո՞ր հեռաւո[...] աղջամուղջներուն մէջ ծածկուա[...] են անոր ծագումն ու վախճան[...]

Բայց զուր է հարցնել թ[...] ի՞նչ է ժամանակը: Իրաւունք [...] նէր փրանսացի իմաստասէրը [...] կ'ըսէր, «ի՞նչ է ժամանակը. եթ[...] մէկը այդ մասին ինծի բան [...] հարցնէ, գիտեմ թէ ի՞նչ է [...] բայց եթէ մէկու մը բացատր[...] լու ըլլամ, կը զգամ որ չ[...] գիտեր անոր ի՞նչ ըլլալը:»

Աւելորդ է սակայն, մ[...] հեւիչեւ կեանքի ընթացք[...] մխրճուիլ հարցերու խորը: Ժամա[...] նակը մեզ կը ներկայանայ տա[...] ուան, ամսուան եւ օրուան ձ[...] ւով, կամ այդ անուններուն տա[...] եւ այդ ձեւով կրնանք բացատր[...] ժամանակի տեւողութիւնները:

Կ'արժէ անգամ մը վերյիշ[...] եւ ճշտել մեր հին ծանօթութիւն[...] ները:

Գիտենք թէ տարին այն տե[...] ւողութիւնն է, որով երկրագունդ[...] արեւուն շուրջ կը կատարէ իր ա[...] բողջական մէկ շրջանը, կը մեկ[...] կէտէ մը, կրկին ճիշտ նոյն [...] կէտին գալու համար:

Թէ ամիսը համարժէք [...] գրեթէ այն տեւողութեան, [...] լուսինը կը կատարէ երկրի շ[...] իր պարբերական թաւալումը:

Ու գիտենք նաեւ որ օրը, [...] ժամուան հանապազօրեայ [...] միջոցն է ուր, երկիրս իր առան[...] քին շուրջ ամբողջական շրջան [...] կ'ընէ:

Բայց ինչ որ անծանօթ է [...] տերուն, սա է թէ տարին, ամ[...] եւ օրը անխախտ, անփոփոխ [...] մանակամիջոցներ չեն եւ դա[...] րու ընթացքին կը կրեն թէ[...] դանդաղ, չափազանց անզգա[...] բայց վճռական փոփոխութիւն[...]

Այո՛, հաստատուած է այն[...] որ տարին եւ օրը ատրիճանաբ[...] ձգտում մը ունին երկարել[...] ճիշտ է անզգալի ըլլալու աստի[...] դանդաղ եղանակով մը, բայց [...] կար դարաշրջաններու ընթացք[...] այդ չնչին տարբերութիւնները [...] կուտակուին, կ'առնեն ուշագր[...] համեմատութիւններ:

Ինչո՞ւ տարուան կամ օրու[...] այս երկարաձգումը:

Գիտէք անշուշտ որ եր[...] շարժումները ըլլայ արեւի, ըլ[...] ինքն իր առանցքին շուրջ, պայ[...] նաւորուած են արեւուն ձգող[...] կան կամ քաշողական ուժէն, [...] մը՝ որ ինքն ալ իր կարգին համ[...] մատական է արեւի զանգուած[...] հետ: Որքան արեւի զանգուա[...] մեծ ըլլայ, նոյնքան զօրաւո[...] իր ձգողական ուժը. ուրեմն [...] կիրն ալ նոյն համեմատութեա[...] արագ կը թաւալի արեւին շուր[...]

Այս պայմաններու մէջ, հ[...] է թէ արեւի զանգուածը կրն[...] միշտ նոյնը մնալ: Բնականաբ[...] ո՛չ. ջերմութեան այն հեղ[...] զոր կը սփռէ ան՝ միջոցին մ[...] իր հրակէզ միջուկէն դէպի զ[...] ժայթքող կազային հոսանք[...] ները, որոնք կը ցրուին իր շ[...] իրմէ փրթող վիթխարի բեկ[...] ները որոնք կը խուսափին, կը [...] ռանան իրմէ, այս ամէնը, [...] կը նիհարցնեն, կը մաշեցնեն [...] պզտիկցնեն արեւու զանգուա[...]

Արեւը այսօր այն չէ, ինչ որ [...] մեր պատմութեան արշալոյ[...] եւ նոյնը պիտի ըլլայ [...] պատմութեան վերջալոյսին: [...] րեւը կը կծկուի, ուժաթափ կ'[...] լայ, նոյն ձգողութիւնը չի կր[...] ի գործ դնել երկրիս վրայ, [...]

ընթացքը պիտի դանդաղի ու տաընները պիտի երկարաձգուին, օրերն ալ միասին։

Բայց կայ կենսական պատճառ մը եւս, յատուկ երկրին, որ մասնաւորաբար կ՚ազդէ երկրի ինքնաթաւալումին վրայ։

Ովկիանոսներու եւ բաց ծովերու մակընթացութիւնը եւ տեղատուութիւնը ծանօթ երեւոյթներ է. զգալի մանաւանդ ափերու վրայ։ Օրը երկու անգամ, լուսնի եւ արեւու ձգողութեան հետեւանքով ովկիանոսներու ջուրը կ՚առի, կը բարձրանայ, ի վերջոյ քաշուելու, տեղի տալու համար։

Այդ թաւալող հսկայ ալիքի ծփանքը խաւէ խաւ փոխանցուելով կը հասնի մինչեւ ջուրի ամենախորունկ ծալքերը եւ կը շփուի ովկիանոսներու յատակին։ Մի մոռնաք ուրեմն որ մշտական շփում մը գոյութիւն ունի ովկիանոսներու հեղուկ եւ ծփուն զանգուածին եւ թաւալող երկրագունդին միջեւ։

Ու ահաւասիկ հետեւանքը.— ծովերու ծփացող ջուրը շփուելով ու քսուելով իր յատակին, կը դանդաղեցնէ, կը դժուարացնէ որոշ չափով երկրի շարժումը, ճիշտ այնպէս ինչպէս դարձող անիւի մը վրայ ի գործ դրուած շփում մը, կապակ մը (փրէն) զոր օրինակ, պիտի դանդաղեցնէր անոր ընթացքը։ Շարժող ջրազանգուածը երկրիս զսպակն է ուրեմն, որ անխուսափելիօրէն կը չափաւորէ անոր խելայեղ թաւալումը ինքն իր առանցքին շուրջ։ Ժամանակին, աներեւակայելիօրէն հեռու ժամանակի մը անշուշտ, երկրի օրերը 24 ժամէն աւելի կարճ էին, վասնզի երկիրը աւելի արագ կը թաւալէր. նոյնքան մեզմէ հեռու ապագայ ժամանակի մը մէջ, երկրի օրերը այսօրուընէ աւելի երկար պիտի ըլլան։

Նոյն այդ երեւոյթը կրկնուած է լուսնի վրայ։ Լուսինն ալ, այն օրերուն երբ ծածկուած էր լայնարձակ ծովերով, թատերավայր էր մակընթացութիւններու, տեղատուութիւններու, որոնք իր ծովերու մակերեսին վրայ կը թաւալէին — շատ աւելի վիթխարի թափով մը քան հոս, վասնզի երկրիս ձգողութիւնն իսկ էր որ կ՚առաջացնէր լուսնային ալեծփանքը։

Ու այն օրերուն, երբ լուսնի թաւալումը աւելի արագ էր եւ լուսնային օրերը աւելի կարճ, այդ հսկայական ալիքները կատարեցին իրենց պաշտօնը. լզեցին լուսնի մակերեսը այնքան, այնքան շփուեցան իրենց յատակին, որ վերջի վերջոյ մեղմացուցին անոր թափը, դանդաղեցուցին անոր ընթացքը։ Այսօր որ լուսնի ծովերը ցնդած են ընդ միշտ — չգիտենք ինչո՞ւ, չգիտենք ինչպէ՞ս — ան այլեւս հասած է իր թաւալումի մեղմագոյն մէկ կէտին։ Ան միշտ միեւնոյն երեսը դարձուցած մեզի, կը դառնայ երկրիս շուրջը, մինչ միւս երեսը անյայտ կը մնայ մեզի առյաւէտ։

Ու կ՚երեւի թէ — ինչպէս կը հաւաստեն աստղագէտները — նոյն ճակատագիրը կը սպասէ նաեւ երկրին. թաւալումը պիտի դանդաղի, օրերը պիտի երկարին, եւ քանի մը հազար դարեր վերջը — երկրային մէկ օրը պիտի չփոթուի լուսնային մէկ ամիսին հետ։

Փ ՍԱՆԱՍԱՐ

ՖՐԱՆՔԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՀԱՐՑԸ

Մերձաւոր Արեւելքի ֆրանսացիները մեծ շահագրգռութեամբ հետեւեցան ֆրանքեւիտալական միջերկրականեան համաձայնութեան մը լուրերուն։

«Թրիպունա»յի մէկ յօդուածը, որ նոր հասաւ, մեր հայրենակիցներուն միտքերը քիչ մը վրդովեց։ Այս յօդուածը կը պարզէ Իտալիոյ բաղձանքները։ Շատ պարզ է թէ Իտալիա ի՞նչ կը պահանջէ Ֆրանսայէն, սակայն չենք գիտեր թէ Իտալիա ի՞նչ կուտայ փոխարէն։

Երկու կէտեր մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն.— «Իտալիոյ գերակշռութիւնը արեւելեան Միջերկրականի մէջ» եւ լռութիւնը, որ կը պահուի նաւային համաձայնութեան մը մասին, կնքուած՝ երկու երկիրներու միջեւ։

Ո՞րն է այդ «գերակշռութիւնը», որուն մասին կը խօսի «Թրիպունա»։ Ի՞նչ կը նշանակէ այս «հոգատարութեանց վերաքննութիւնը», որուն ակնարկութիւն մը կ՚ընէ իտալական թերթը։ Ոչ ոք կ՚ընդունի, որ Ֆրանսա հրաժարի Մերձաւոր Արեւելքի, մասնաւորաբար Սուրիոյ մէջ գրաւած ո եւ է մէկ դիրքէն։

Այն իրաւունքները, զորս շահած է Ֆրանսա Արեւելքի մէջ, կուգան հեռաւոր դարերէն։ Սուրիոյ մէջ տեղաւորուելու համար մենք մեծամեծ զոհողութիւններ ըրինք դրամի եւ մարդու։ Երբ մենք կը խորհինք քաղել մեր ճիգերուն պտուղը, հունձքէն հրաժարելու ժամանակ չէ հիմա։

Արդէն, բոլոր անոնք, որ կը ճամբորդեն Արեւելքի մէջ, հետզհետէ կը համոզուին Սուրիոյ ապագային մասին։ Ոչ միայն պէտք չէ դպիլ Արեւելքի մէջ ֆրանսական ազդեցութեան այդ բերդին, Արեւելքի մէջ եւրոպական ազդեցութիւններու վրայ մեր հին գերակայութեան վերջապահ պատնէշին, այլ անհրաժեշտ է լծուիլ այդ ճիգին, եւ ստեղծել նոր պետութիւն մը Սուրիոյ մէջ։

Այժմ խաղաղութիւն կը տիրէ երկրին մէջ։ Հետզհետէ երկիրը կը վարժուի ֆրանսական հոգատարութեան։ Պէտք չէ մոռնալ աշխարհի հաղորդակցութեանց ապագայ դրութեան մէջ Սուրիոյ ունեցած ռազմագիտական կարեւորութիւնը։ Հետզհետէ մենք կը հետեւինք ամէնէն արագ փոխադրութեանց մեթոտներուն,— օդանաւ, ինքնաշարժ, երկաթուղի։ Արդ. Սուրիա կը գտնուի հողային եւ օդային միջցամաքային ճամբաներու միացման կէտին վրայ։ Սուրիոյ անապատը, որ եղաւ հռոմէական չափազանց բանուկ ճամբայ մը, պիտի գտնէ իր հին կարեւորութիւնը։

Ֆրանսա, այս ճամբան իր հոգատարութեան տակ պահելով, բացած է ծայրագոյն Արեւելքի եւ Արեւմուտքի, Ասիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ եղած յարաբերութիւններուն գործեան հանգոյցը։

Անկարելի է չճանչնալ Սուրիոյ քաղաքական ապագան աշխարհի ճամրակին վրայ։ Ֆրանսա հոն դրած է իր քարերը, եւ այլեւս չպիտի վերցնէ զանոնք։ Ազատ է Իտալիան հոն, ուր ոտք չենք դրած մենք։ Սակայն խնդրոյ առարկայ դարձնել մեր հոգատարութիւնը, մեծ սխալ մը պիտի ըլլար Արեւելքի ֆրանսացիներուն, Սուրիոյ մէջ ինկած նահատակներուն, նոյն իսկ Սուրիացիներուն համար։

(Տէպա)

ՀԱՅԵՐԸ ՀԻՒՍ. ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Սոչիի շրջանը, հայկ. լեռնային գիւղերը իրենց աշխարհագրական դիրքով ցրուած են, յաճախ բաժնուած՝ քանի մը թաղամասերու, իւրաքանչիւրը 8—10 տունէ բաղկացած։

Այսպիսի գիւղ մըն է Վերին-Լօօն, որուն 47 տուները բաժնուած են 5 թաղերու, իւրաքանչիւրը իրարմէ 1—3 վերստ հեռու։ Ամէն թաղ ունի իր աղբիւրը։

Մէկին աղբիւրը ամառը կը ցամքի. իսկ միւսին աղբիւրը կը գտնուի գիւղին մէկ անյարմար դիրքին մէջ եւ ջուր առնելը կապուած է զանազան դժուարութիւններու։ Սովորաբար ջուրը կը կրեն կիները, շալկելով մօտ 2 փութ ծանրութեամբ տակառներ, ինչ որ գէշ ազդեցութիւն մը կ՚ունենայ գեղջկուհիին առողջութեան վրայ։

Գիւղացիները, ստիպուած, կը մտածեն արհեստական միջոց մը գտնել ջուրը բարձրացնելու համար գիւղը։ Եւ «կը գտնեն» միջոց մը։ 8 տունէ բաղկացած Բլուր թաղին աղբիւրը, որ կը գտնուի թաղէն 150 սաժէն հեռու, բլուրին տակը, կ՚աշխատին բարձրացնել հետեւեալ եղանակով։ Լաւ ըլլալով որ երկաթէ թելերով կարելի է ջուր տանիլ գիւղը, 60 րուբլի արժէքով երկաթէ թելեր եւ չուաններ կը գնեն. հեռագրի սիւներու նման բլուրէն մինչեւ աղբիւրը սիւներ կը տնկեն, վրան կ՚ամրացնեն թելերը, թելերուն վրայ կ՚ հաստատեն երկու երկաթեայ փոքրիկ անիւներ, դոյլը կը կապեն չուանին ծայրը եւ միւս ծայրը կը փաթթեն առնեւրուն մօտ գտնուող սիւներուն տակը խոշոր փայտէ անիւի մը վրայ։ Երբ փայտէ անիւը դառնայ, դոյլը արագութեամբ կ՚իջնէ աղբիւրը, կը լեցուի ջուրով, յետոյ հակառակ ուղղութեամբ դարձնելով փայտէ անիւը, դոյլը լեցուն կը հանի գիւղ։ Սակայն այս «գիւտ»ը իր քմայքները ունի. կը պատահի որ թելին վրայէն սահող փոքրիկ անիւները գիծէն դուրս ելլեն եւ դոյլը փախչի դէպի ետ, չուանը փրթի, դոյլը սիւներուն զարնուի ու խորտակուի։

(Մուրճ-Մանգաղ, 25 Դեկտ.)։

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Տիկնանց Միութեան կողմէ ուսանողներուն ի պատիւ կազմակերպուած աւանդական երեկոյթը տեղի ունեցաւ Ծնունդին իրիկունը (Ուրբաթ) Etoile սրահին մէջ։ Կարճ գեղարուեստական բաժինէ մը յետոյ, — որուն կը մասնակցէին Օր. Ռ. Ալիքսանեան եւ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան՝ արտասանութիւններով, Օր. Ն. Գալփաքեան՝ դաշնակով, Պ. Վահէ Աստուածատուր՝ երգով, սկսան պարերը։ Պարերու ընթացքին փարիզի Տիկնանց Միութեան անդամներուն կողմէ ուսանողներուն եւ ներկաներուն տրուեցաւ սեղան մը, լեցուն գունաւոր ըմպելիներով, կաղանդի աղանդերներով եւ բազմազան անուշեղէններով։

Երեկոյթը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր։

ԱՂԷՏ ՄԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Աճարիստանի լեռներուն մէջ փլուզում մը տեղի ունենալով, կարգ մը գիւղեր փլատակներուն տակ մնացին։ Բնակիչները յաջողեցան պրծիլ, բայց բազմաթիւ արջառներ կորսուեցան։ Կիրճի մը մէջ, ժայռերը փակեցին Աճարիշխալէ գետին անկողինը եւ ամբողջ ճամբան ողողուեցաւ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՆՈՐԷՆ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՈԼԷՆ 5 Յունուար.— Գործազրկութիւնը, փոխանակ սահմանափակուելու կ՚ընդարձակուի։ Իբրեւ բնական հետեւանք, շատ մը ընտանիքներ ճարահատ, այս ու այն կողմ կը զարնեն իրենց անտէր գլուխները, աշխատանք մը գտնելու համար։

Կարգ մը հայրենակիցներ, որ Փոն-Սէն Թ՚Էսփրի հաստատուած էին վերջերս, օրական հազիւ 10 ֆր. շահելով, լքեցին այդ քաղաքն ալ, ուրիշ աւելի բախտաւոր շրջաններ փնտռելու համար...։

Berger ի աղիւսի գործարանէն ալ վերջերս 40է աւելի բանուորներ ճամբուեցան, որոնց 15-17ը հայեր։ Իսկ մնացեալ բանուորներն ալ առհասարակ շաբաթը երեք օր միայն պիտի աշխատին։

Միւս գործարաններն ալ պանդուխտ չէին պատրուակներով, գործաւորներ կը ճամբեն, որով, հիմակ աշխատողներն իսկ մտահոգ են վաղուան համար։

Այն գործազուրկները որ քիչ շատ խնայողութիւն ըրած են կրնան տոկալ մինչեւ գարուն։ Այս կարգին կը պատկանին անոնք որ 1—2 տարիէ ի վեր հոս հաստատուած են ու քիչ շատ չոր հաց մը հանած գէշ օրերու համար։

Կայ եւ ասոր հակառակը։

Անցեալները, ընտանիքի եւ զաւկի տէր հայ մը կը ճամբուի չնչին պատճառաւ։ Շաբաթ մը վերջ միայն յայտնի կ՚ըլլայ որ չոր հաց մը իսկ գնելու չափ ստակ չունին ու յուսահատած են։ Բարեբախտաբար, գաղութը ատենին իմանալով, օգնութեան հասաւ ու փրկեց խեղճ ընտանիքը։

Գործազուրկներէն շատերը, նստած իրենց ընտանիքի կողքին, տուփ կը շինեն, գործ մը աւելի ընելու, մէկ-երկու ֆրանք աւելի շահելու, օրուան հացին կամ ածուխին համար։ Թէեւ, հոս ցուրտը այնքան ալ անտանելի չէ, բայց կրակարանը պարապ ձգելու չի գար։

Տուփի այս գործն ալ ունի իր ցաւերը։

Կարգ մը ընտանիքներ, իրենց անխոհեմ քայլերով ու անձնական շահերէն դրդուած, պատճառ կ՚ըլլան որ բոլոր հայ գործաւորուհիներն ալ տուժեն։

Այժմ, կան ընտանիքներ, կամ առանձին այրի կիներ, որ անգործ են, հակառակ գործ ըլլալուն, ու տուփ չեն ստանար գործարանէն, պարզ այն պատճառով—, որ գործ բաժնող պաշտօնէուհիին քմահաճոյքներուն գոհացում չեն տար, զանազան թանկարժէք նուէրներով։

Մէկը՝ շատ գործ կը տանի, միւսը՝ քիչ, համաձայն նուէրին։ Կամ ոչինչ։

Ահա՛ հոգեր ու ցաւեր, որ մի միայն անտէր օտարականին բաժին կ՚իյնայ այս ափերուն մէջ։

Եւ ինչպէս չցանկալ «անկախ հայրենիք» մը, որ մեզ պաշտպանէ ու պահէ իր տաքուկ ծոցին մէջ հարազատ...։

Աստ-Անդ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՂՏՈՍ ԲԱՐԲԵՐ.— Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.— Արմտանցի Ա. Ն. կնոջը եւ վեց տարու աղջնակին հետ կը բնակէր Բան, իր հայրենակիցներուն մօտիկ տաղաւար մը։ Տարէնտէցի երիտասարդ մը, բարեկամանալով այս ընտանիքին, գլխէ կը հանէ Ն.ի կինը, իրմէ շատ մեծ։ Առտու մը, անհաւատարիմ կինը, ամուսինին բացակայութենէն օգտուելով, կը փախի։ Սակայն ընտանիքին բարեկամներուն միջոցով կարելի կ՚ըլլայ իր բոյնը վերադարձնել զայն։ Տարէնտէցի երիտասարդը նորէն կը մօտենայ տանը։ Ծեծ մը կ՚ուտէ Արմտանցիներէն եւ կը հեռանայ։ Անցեալ առտու կը հանդիպի Ն.ի եւ կ՚ըսէ. «Քու կինդ ասկէ վերջ իմս է»։ Կը սկսի կռիւ մը։ Տարէնտէցին կօշկակարի երկաթէ գործիքով մը ծանր հարուած մը կ՚իջեցնէ Ն.ի գլխուն։ Վէրքը խորունկ ըլլալուն, ուղեղն իսկ վնասուած է և Արմտանցին մտային խանգարման նշաններ ցոյց կուտայ։ Այժմ կը գտնուի հիւանդանոցը։

Կ. Սեւեան

ՕՁ ՄԸ ՕԴԱՆԱՒ ՆՍՏԱՒ.— Երկու օդանաւորդներ Թանկունի դաշտէն օդ բարձրացան։ Երբ 300 մեդր բարձրացած էր տապանը, օդանաւորդը տեսաւ որ ոտքերուն տակ պառկեր է խոշո՛ր օձ մը։ Սարսափեցաւ երիտասարդը, սակայն պահեց պաղարիւնը, չձգեց ղեկը եւ ոտքերով փորձեց սպաննել օձը։ Օձը փախաւ եւ գնաց օդանաւորդին ընկերուհիին մօտ։ Կինը, դողահար, օդանաւին մէջէն վերցուց առարկայ մը եւ ճզմեց գլուխը կենդանիին, որուն նախահայրը գլխէ հանած էր իր Եւա նախամայրը։

ՆԿԱՐԻՉ ՍԱՐԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նկարիչ Մարտիրոս Սարեան Galerie Charles-Auguste Girardի մէջ, (1, Rue Edouard VII) բացած է իր նկարներուն ցուցահանդէսը, որ պիտի տեւէ մինչեւ 20 Յունուար։ Սարեան ծանօթ է իր բազմաթիւ ցուցահանդէսներով, որոնք տրուած են Մոսկուայի, Վիէննայի, Պերլինի, Տրէզտէնի, Հռոմի, Վենետիկի եւ Նիւ-Եորքի մէջ, իր արեւելատիպ ոճով եւ իբրեւ «Հայաստանի ժողովրդային նկարիչ»։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Բ.

«Այլեւս չէի խորհեր սրահէն մեկնիլ ու խօսքս աղջկան ուղղելով՝

«— Կը տեսնէք որ նախկին Ռուսիոյ սէրը անկորնչելի է, քանի որ դուք, իբր յեղափոխականուհի, ծանօթ էք այս հպարտ քերթուածին։

«Աղջիկը ելաւ դաշնակէն ու ինծի գալով, ըսաւ փոխուած ձայնով մը.

«— Վաղը ես կը մեկնիմ, երկար ատենուան համար է որ կը մեկնիմ... Թերեւս ընդմիշտ...։ ...եր հին երգերն է որ կրկնեցի ...րգապէս, ինչպէս որ դուք՝ Ռիմս...ի հեղինակածները։

«— Ինչպէ՞ս չէք ցաւիր մեկնելով այս դժոխքէն զոր ձեր բարեկամներուն կը պարտինք։

«Այս խօսքերս իրեն դպան։

«— Ուրեմն դուք կը փափաքի՞ք այս դժոխքէն հեռանալ։

«— Ե՛ս, ահաւասիկ վեց ամիս է որ ի զուր միջոց մը կը փնտռեմ սահմանագլուխը անցնելու համար։

«Ձեռքը ուսիս վրայ դրաւ։

«— Ո՞վ էք դուք, հարցուց երկրորդ անգամ ըլլալով։

«Նախ վարանեցայ պատասխանելու. մատնութիւնը հասարակ սովորութեան մը կարգը անցած էր այլեւս մեր երկրին մէջ. բայց ուժ մը զիս մղեց.

«— Ես Բորիս Սոլոմին եմ, Քուպոսէֆի հին ընտանիքէն, որուն իշխանութիւնը կը տարածուէր Ուկրանիոյ ամբողջ մէկ նահանգին վրայ. դարերու ընթացքին իմ նախահայրերս կռուած են երկրի թշնամիներուն դէմ։

«Ինչո՞ւ համար ըսի. սակայն այն տպաւորութիւնը ունեցայ թէ անիկա իմ անունս կը սպասէր եւ ո եւ է զարմանք չյայտնեց.

« — Իմ անունս է Պրասքովիա Սամթրոնա, ըսաւ անիկա արձագանգի մը նման, ես աղքատ, բայց մտաւորական ընտանիքէ մը ծնած եմ, եւ մենք ալ ռուս ենք սերունդներէ ի վեր... ապրելու համար՝ պետրոկրատի Օփերան մտայ իբրեւ պարուհի, չուզեցի տարփածու կին մը ըլլալ։

« — Իսկ հիմա՞, ըսի։

«Գիտմամբ կը քննէի մուշտակէ ծանրարժէք ու շքեղ վերարկուն, իր մետաքսեայ շրջազգեստը, մարգարտայեռ մանեակն ու ադամանդները։

«Հառաչեց.

«— Հիմա՛, ա՜խ...

«Հակառակ իր կամքին ձեռքովը դպաւ մարգարտայեռ ծանր մանեակին, որ կը շրջանակէր իր վիզը։

«— Վերջը կը հասկնաք...։ Կ՚ուզէ՞ք վաղը ինծի հետ մեկնիլ։ Եթէ ես յայտարարեմ թէ «այս մարդուն համար ես պատասխանատու եմ», թոյլ կուտան որ անցնինք սահմանագլուխէն։

«— Ուրեմն այդքան իշխանութի՞ւն ունիք... այն ատեն ինչո՞ւ այդ բանը կ՚ընէք ինծի։

«— Ես գիտե՞մ... Նոր Ռուսիան իր ձեռքը կ՚երկարէ հին Ռուսիոյ, ընկե՛ր»։

Բորիս ըսաւ ինծի.

— Կը հասկնաք անշուշտ թէ, կը սպասէի որ յաջորդ օրը ձերբակալուէի Չէկայի մէկ գործակալին կողմէ, որովհետեւ հակառակ զինքը պարուրող խավիչ բանաստեղծութեան, այդ աղջիկը պէտք էր արկածախնդիր մէկը ըլլար...։

Յաջորդ օրը, Պրասքովիա Սամթրոնա իր խոստումին համաձայն, եկաւ զիս գտնելու։

«— Ես կը մեկնիմ... պիտի գա՞ք.

«Չվարանեցայ, ամէն ինչ յանձն առի ու անոր հետեւեցայ։ Խոշոր ինքնաշարժ մը իր տրամադրութեան տակ էր։ Սահմանագլուխին վրայ, ոստիկանական տոմսակ մը ցոյց տուաւ սպային եւ զիս մատնացոյց ընելով ըսաւ.

«— Ես պատասխանատու եմ այս մարդուն համար։

«Կարմիր սպան գլուխը խոնարհեց։ Գացինք Ռիկա։

«— Ձեզ պիտի տեղաւորեմ համեստ բայց մաքուր պանդոկի մը մէջ, ըսաւ ան, ուր կրնաք ապահով նկատել ինքզինքնիդ իմ անձնական բարեկամներուս մօտ... որովհետեւ ասկէ վերջ ճամբորդութիւնս առանձին պիտի շարունակեմ։

«Ու ինծի հարցուց.

«— Ի՞նչ կը խորհիք ընել։

«— Սթոքհոլմ երթալ։ Եւ անկէ Լոնտոն։

«— Ձեզի ամիսներ պէտք են այդ նպատակին համար, քանի որ դրամ չունիք։

«— Բայց կորով ունիմ, Պրասքովիա Սամթրոնա, իբր աշխատաւոր կը նստիմ շոգենաւի մը մէջ, ի հարկին կը հաւանիմ իջնել հնոցին մէջ ալ։

«— Քու վիճակդ ունեցող հազարաւոր ռուս գաղթականներ կան, Ռիկա լեցուն է այնպիսի մարդոցմով, որոնք ի զուր գործ կը փնտռեն մեկնող շոգենաւերու մէջ, եւ Սթոքհոլմի մէջ աւելի քիչ բախտ կրնաք ունենալ, որովհետեւ նաւահանգիստին տեղական աշխատաւորները բոլորն ալ կազմակերպուած են։

«— Ես հաւատք ունիմ իմ աստղիս վրայ, բռնականացայ պատասխանելու։

(Շար.)

Հայոց «լքեալ» գոյքերը գաղթականներուն

Էնկիւրիէն կը հեռագրուի թէ որոշուած է որ Հայոց «լքեալ» կալուածները գաղթականներուն սեփականութիւնը ըլլան։ Այս որոշումը տրուած է, որպէսզի Պոլսոյ մէջ բոլոր Թուրք գաղթականները բնակարանի մը տէր դառնան։ Գաղթականներու տեղաւորման գործերը վերջնապէս կարգադրելու համար պատրաստուած է օրինագիծ մը, որ ներկայիս կը քննուի կալուածական տնօրէնութեան կողմէ։

Յունաստան եւ դրացիները

Յունաստանի արտաքին Նախարար Միխալաքոփուլոս Սելանիկ հրապարակային հաւաքոյթի մը մէջ յայտարարեց թէ՝ Փանկալոսի օրով Սելանիկի սերպ գօտիին մասին կնքուած համաձայնութիւնները գերիշխան իրաւունքներ կուտան Եուկոսլաւիոյ՝ Կէվկէլիի երկաթուղագծին վրայ և կը ջնջեն Յունաստանի գերիշխանութեան իրաւունքները։ Այն յօղուածը, որ Սերպիոյ իրաւունք կուտայ Սելանիկի գօտիին մէջ Թրանզիթի համաձայնութիւններ կնքել ուրիշ պետութեանց հետ; պարզապէս Յունաստանի վրայ սերպ թեւարկութիւն մը պիտի ըլլար։ Ուստի հելլէն ժողովուրդը չի կրնար ընդունիլ զանոնք։

«Բարեբախտաբար Պելկրատի մէջ մտայնութիւնը փոխուած է։ Յունաստան միշտ պատրաստ է Սելանիկի մէջ առեւտրական դիւրութիւններ տալու, պայմանաւ որ հելլէն գերիշխանութիւնը չվնասուի եւ Սելանիկի տնտեսական ապագան չվտանգուի»։

Միխալաքոփուլոս հակառակ արտայայտուեցաւ Պալքանեան Լոքառնոյի մը ծրագրին, վոր Պալքանի ժողովուրդները անիրականանալի կը նկատեն, գիրենք բաժնող շահերու բազմազանութեան պատճառաւ։ Նախ պէտք է իրարու միջեւ կնքեն զանազան համաձայնութիւններ, որոնց ամբողջութիւնը պիտի ապահովէ գոյավիճակը։ Անհրաժեշտ է համաձայնութիւններ կնքել Նախկին դաշնակիցներու հետ։ Պելկրատի այժմու ծրգտումները թոյլ կուտան ներկայիս Յունաստանի հետ կնքել նման համաձայնութիւններ, որոնք ոչ ոքի դէմ ուղղուած ըլլան։

⁂ Սոֆիայի Նախկին հելլէն դեսպան Ռաֆայէլի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը մեկնած է Պուլկարիոյ մայրաքաղաքը՝ հելլէնեւպուլկար առկախ բոլոր խնդիրները բարեկամաբար կարգադրելու համար։

Նոր մահապատիժներ Լենինկրատի մէջ

Ֆինլանտայի հաշւոյն լրտեսութիւն ընող 15 հոգիի դատավարութիւնը վերջացաւ Լէնինկրատի մէջ։ Երեք հոգի մահուան դատապարտուեցան։

Դատարանը խորհրդային գերագոյն իշխանութիւններէն խնդրեց մասնաւորապէս, որ մահապարտները չօգտուին անցեալ Նոյեմբերի ընդհանուր ներումի հրամանագրէն։

Բանուորները բաւարար ուտելիք չունին

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Մոսկուայի, Լէնինկրատի եւ ուրիշ քաղաքներու պետական կազմակերպութիւններն ու Գործակցականները մեծ դժուարութիւններ կը քաշեն ժողովուրդին հաց եւ ալիւր հայթայթելու համար։ Այս պատճառով կառավարութիւնը որոշեց որ Յունուար 15էն սկսեալ հացագործները որոշ քանակութեամբ հաճարի եւ ցորենի խառնուրդ հաց պիտի պատրաստեն՝ որոշ գինով։ Մասնաւոր հսկողութիւն պիտի կատարուի շատ մը մեծ քաղաքներու մէջ, ուր բանւորները աւելի դժգոհ կը դառնան՝ կառավարական պարենաւորման ընկերութեանց գործունէութենէն։ Մոսկուայի մէջ հետզհետէ զգալի կը դառնայ սովը գետնախնձորին, որ յաճախ հացի դերը կը կատարէ։ Պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ գիւղերէն կատարուած սովորական առաքումներուն 100էն 40ը միայն կը հասնի խորհրդային մայրաքաղաքը։

Աֆղանիստանի թագաւորը Իտալիոյ մէջ

Ամանուլլահ թագաւորը իր շքախումբով կիրակի առաւօտ Նափոլի ցամաք ելաւ եւ մասնաւոր կառախումբով գնաց Հռոմ։ Կայարանը կը սպասէին Իտալիոյ թագաւորը, թագուհին և գահաժառանգը, Նախարարներն ու դեսպանները։ Շքեղ կառքերով փառաշուք թափօր մը ճամբայ ելաւ դէպի արքայական պալատ՝ զինուորական շքախումբով։ Մեծ հանդիսութիւններ կատարուեցան՝ մասնակցութեամբ օդանաւերու։ Երկու օդանաւեր իրար բախեցան։ Մէկը գետին իյնալով ջախջախուեցաւ. օդանաւորդը վայրկենական մեռաւ։

Վիթթորիօ Էմմանուէլէ թագաւորը բարիգալուստի ուղերձ մը արտասանեց, յայտնելով թէ եւրոպական պետութեանց մէջ Իտալիա առաջինը եղաւ որ ճանչցաւ Աֆղանիստանի անկախութիւնը։

Լիթուանիա անդրդուելի կը մնայ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը անցած ամիս փորձած էր լուծել Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ վէճը, սակայն այժմ դէպքերը ցոյց կուտան թէ այդ երկու հարեւան երկիրներու միջեւ յարաբերութիւնները աւելի քան ձգտուած վիճակ կը ներկայացնեն։

Լիթուանիոյ վարչապետ Վալտէմարաս թղթակցի մը յայտարարած է թէ Լիթուանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ պատմական կապերը առ յաւէտ խզուած են։ Լիթուանիա եթէ օր մը իր հողին վրայ պէտք է ընդունի լեհ դեսպան մը, ատիկա պիտի ըլլայ Վիլնայի մէջ։

Ուրեմն երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները չեն վերահաստատուած եւ յոյս ալ չկայ որ վերահաստատուին շուտով։

Չինաստանի դէպքերը

Զօր. Չանկ-Քայ-Շէք դարձեալ վերին հրամանատարութիւնը ստանձնած եւ հասած է Նանքին, ուր Քուոմինթանկը լիակատար ժողով պիտի գումարէ այսօր։ Հարաւայիններու զօրավարները իրարու հետ վէճեր ունին, ու կը միանան միայն համայնավարութեան դէմ կռուելու համար։ Այս պայմաններուն մէջ, դժուար կը նկատուի Քուոմինթանկ կուսակցութիւնը վերակազմել։ Ազգայնական հրամանատարներէն ոմանք կուսակից են հիւսիսային ուժերու վերին հրամանատար Չանկ-Ցօ-Լինի։

ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Հ. Բ. Ը. Մ. Փարիզի մասնաճիւղէն.—

Դ. ՅՈՒՅԱԿ.— Արգիւնք թիւ 19 տետրակի, Պ. Հայկ-Արամ Քիպարեանի միջոցաւ հանգանակուած Ezanvilleի հայրենակիցներէն՝ Որբերու կիրակիին առթիւ՝ 270 Փրանք։

Ե. ՅՈՒՅԱԿ.— Արգիւնք թիւ 9 տետրակի, նախաձեռնութեամբ Բարթող քհնյ. Թագըմճեանի եւ Պ. Մ. Ստեփանեանի աջակցութեամբ Viroflayի հայրենակիցներուն մէջ, 122 Փրանք։

Արգիւնք թիւ 10 տետրակի, նախաձեռնութեամբ՝ Բարթող քհնյ. Թագըմճեանի եւ աջակցութեամբ Պ. Ռուբէն Տէմիրճեանի՝ Chavilleի հայրենակիցներուն՝ մէջ 235 Փրանք։

Զ. ՅՈՒՅԱԿ.— Արգիւնք թիւ 11 տետրակի, հանգանակուած Garchesի և Vaucressonի հայրենակիցներուն մէջ՝ Պ. Շահէն Պարկիրճեանի միջոցաւ՝ 164 Փրանք։

Արգիւնք թիւ 25 տետրակի, Փարիզ, Ոսկերիչներու Clubին մէջ հանգանակուած Պ. Բէրչէմլեանի միջոցաւ 705 Փրանք։

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՅՈՒՅԱԿ.— Արդիւնք թիւ 23 տետրակի, Bellevilleի մէջ նպարավաճառ Պ. Յովհ. Երթինեանի աջակցութեամբ հանգանակուած՝ 603 Փրանք։

Ը. ՅՈՒՅԱԿ.— Արգիւնք թիւ 26 տետրակի, հանգանակուած Փարիզի տեղական մասնաժողովի միջոցաւ 5520 Փրանք։

Թ. ՅՈՒՅԱԿ.— Enghien-les-Bainsի Օժանդակ մասնաժողով, արդիւնք թիւ 5 տետրակի, հանգանակուած Enghienի օժանդակ մասնաժողովի անդամներէն Պ. Համբարձում Զահրէճեանի միջոցաւ՝ 1185 Փրանք։

Ժ. ՅՈՒՅԱԿ.— Enghien-les Bainsի Օժանդակ Մասնաժողով, Արդիւնք թիւ 6 տետրակի, հանգանակուած Enghienի շրջանակին մէջ, Պ. Արամ Ինճիճեանի միջոցաւ՝ 115 Փրանք։

Արդիւնք թիւ 8 տետրակի, հանգանակուած Enghienի շրջանակին մէջ, տեղւոյն օժանդակ մասնաժողովի գանձապետ Պ. Յովհ. Մակարեանի միջոցաւ՝ 895 Փրանք։

(կնիք)

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ժող. Համալսարանի առաջին դասախօսութիւնը, այսօր երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլօրիա։ Կը դասախօսին փրօֆ. Աղաջանեանց եւ փրօֆ. Ն՝ Ադոնց։

ՅԱՌԱՋԻ գրական երեկոն այս Հինգշաբթի, ժամը 9ին, Ֆլօրիա։ Պ. Ա. Չօպանեան պիտի դասախօսէ Կոստանդին Երզնկացիի մասին։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՆԱՄԱԿ ունին Մշեցի Պ. Պ. Քերովբէ Կարապետեան, Աստուր Գալայճեան, Ա. Պօտանեան, Տրապիզոնցի Աշխէն Չիլինկիրեան, Յարութիւն Սրապեան. դիմել՝ խմբագրատուն։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Մարսէյլ, Յ. Պ. Զարդ. խումբ, ուշ ստացած ըլլալով չհրատարակեցինք.

Մարսէյլ, Պատ. Միութ.— Նոյնպէս։

Մարսէյլ, Յ. Պ.— Նոյնպէս։

ՊՈԼԷՆ, Աստ. Անդ.— Հ.Մ.Ը.Մ.ի Փարիզի վարչութեան հասցէն է 56 Rue Lafayette, Paris (IXe).

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քօլօնժ, Լ. Բ.— 25Ֆր.։
Մարսէյլ, Գործ.— Ստացանք։
Կրաֆանշթատէն, Յ. Փ.— 35։
Վիշի, Խ. Ա.— 100։
Սէնթ Ժընըվիէվ, Իշխ. Ա.— 70։
Փարիզ, Հ. Բ.— 93։
Փօն տը Շէրիւի, Դ. Ա.— 200։
Վիլնէօվ-տը-Պէրկ, Գ. Ս.— 15։
Վալանս, Յ. Խ.— 35։
Փօն տ'Օպնա, Ա. Տ. Կ.— 60։
Ալֆօրվիլ, Հ. Թ.— 160։
Քլամառ, Զ. Վ.— 150։
Քլամառ, Ժ. Ա.— 35։
Փարիզ, Փր. Աղ.— 70։
Պէյրութ, Գործ.— 2 անգլ.։
Մարսէյլ, Ա. Ա.— 100 Ֆր.։
Նիւ Եօրք, Մ. Ա.— 10 տոլար։
Իսի-լէ-Մուլինօ,— 110 Ֆր.։
Փարիզ, Ն. Մ.— 10։
Տէսին, Կ. Բ.— 70։
Լոնտոն, Ժ. Մ.— 4 ոսկի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վէրոնիքայ Խիկարեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին Խարբերդցի Գառնիկ Բրիկեան, մօր անունը Աղաւնի որ տեղահանութեան միջոցին Խարբերդի մէջ Նիր Իստ Րէլիֆի որբանոցին մէջ կը ծառայէր։ Գառնիկ Յունաստան փոխադրուած էր որբանոցի միջոցաւ։ Երկու տարի առաջ Ֆրանսա փոխադրուած ըլլալը իմացուած է։ Գրել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Ազատ Դաքքինեան կը փնտռէ Խնուսի Տուժանա գիւղացի Սերոբ եւ քոյրը Իսկուհի Դաքքինեան, որոնց Սուրիա ըլլալը կը կարծուի։ Լուր տուողին 200 Ֆրանք նուէր։ Գրել 14 Rue Ortolan, Paris 5me։

Կը խնդրուի Սուրիահայ Թերթերէն արտատպել։

— Սեբաստիոյ Քէջէ Եուրդ գիւղէն Գեղամ Գասպարեան որ 1915ին աքսորուած էր չորս տարեկան հասակին։ Մալաթիոյ գերմանական որբանոցի պաշտօնեաններէն իմացած էր որ Գեղամ գերման տնօրէնին կողմէ որդեգրուած էր. Կը խնդրուի 1917 եւ 1918ին Ալիշեալ որբանոցը գտնուող պաշտօնեաններէն եւ որբերէն եթէ որեւէ տեղեկութիւն ունին իմացնեն իր քրոջ՝ Թագուհի Գասպարեանի, 24 Rue Curiol, Marseille.

Կը խնդրուի արտասահմանի Թերթերէն արտատպել։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի հրատարակած Պատի Օրացոյցը

«ԴԷՊԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ»

Շքեղ եւ գեղարուեստական նկարով, կ'արժէ որ ամէն հայ տուն հատ մը ունենայ այս բացառիկ հրատարակութենէն։

ԳԻՆ 5 ՖՐԱՆՔ

կանխիկ վճարումով եւ 50է աւելի ապսպրանքներուն կարեւոր զեղչ։

Դիմել՝ Պ. Տէր Պօղոսեանի
38 Rue Francis de Presensé, Marseille.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928
11 JANVIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 541 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ԱՆԽԻՂՃ ՔԱՆ ԹՈՒՐՔԸ

Պոլսոյ թերթերը պարբերաբար տեղեկութիւններ կը հրատարակեն, Անատօլուի խորերէն հասած հայ բեկորներու մասին:

Հինգով, տասնով, քսանով ճամբայ կ'ելլեն անոնք Սեբաստիայէն, Խարբերդէն, Կեսարիայէն կամ Եոզկատէն, դէպի Սուրիա կամ Պոլիս: Վերջերս քանի մը տասնեակ ալ Տրապիզոն եւ Սամսոն հասեր են, Հայաստան երթալու յոյսով, բայց վիզա չստանալով, ապաստաներ են Պոլիս:

Տաժանելի է անոնց կեանքը, թրքական վայրագ բազմութիւններու ծոցին մէջ, զրկուած ամէն բանէ, նոյնիսկ աղօթելու իրաւունքէն:

Ո՛ւր որ տէրտէր մը մնացեր է, կը քաշքշեն այսպէս կամ այնպէս, իբրեւ հասարակ բաժաներ կամ մնացու ոչխարներ: Իսկ եթէ տէրտէր չկայ, կամ հեռացաւ, այլեւս ոչ ժամ կրնան պահել, ոչ դպրոց:

Կան որ կամաց կամաց կ'իսլամանան: Վերջերս «Կիւզէլ Օրտու» թերթը կը պատմէր ողջ մնացած տասը Հայերու իսլամացումը, հայր, մայր, կին, զաւակ: (Անունները առանձին կը հրատարակենք):

Այդ խաւարակուռ աւերակներուն մէջ, Անատօլուի անսահման տարածութեան վրայ, այս թշուառները իմացեր են որ Հայաստան կոչուած երկիր մը կայ: Թրքական իշխանութիւնը կ'ուզէ որ հեռանան, այդ հղակոտոր բեկորներն ալ ձգեն երթան:

Բայց ո՞ւր: — Խարբերդէն եւ Տիգրանակերտէն կ'անցնին Սուրիա, Արաբկիրէն, Սեբաստիայէն և միւս միջին գաւառներէն Սեւ ծովու ափերը, Հայաստան, գոնէ Կովկաս անցնելու յոյսով:

Ու մինչ — ո՛վ հեգնութիւն — ի հարկին բաց է «Թիւրք օղլու Թիւրք» Պոլսոյ ճամբան, եւ նոյն իսկ իրենց եկած տեղերը վերադառնալու դիւրութիւն կայ, գո՛ց կը մնայ Հայաստան աշխարհին կղպանքը, այս հալածականներուն առջեւ:

Այո՛, մեր «ազատ եւ անկախ» հայրենիքը տեղ չունի մինչեւ անգամ ջարդէն ազատուածներուն, խլեակներուն համար, որոնց համրանքը տարին հարիւրի չի հասնիր: Ասո՛նք ալ պէտք է սպասեն որ ճահիճները չորնան, Նանսէնը դրամ գտնէ, Մոսկուան «ֆէրման» շնորհէ . . . :

Աւելի անխիղճ քան Թուրքը, Երեւանի մանկլաւիկները «ոչ կարեմք» կը պոռան այս խեղճ ու կրակ թափառականներուն երեսին, եւ գիտակցաբար կը հանդուրժեն որ անոնք ջարդուին սոտու մը, կամ իսլամանան, ճարահատ, ամբողջ սերունդով:

Եւ դեռ ամէնը այս չէ:

Յունահայ թերթերը երկար պատմութիւններ հրատարակեցին Պաթումէն վերադարձուած 30 հայ գաղթականներու մասին: Աթէնքի մեր թղթակիցն ալ առանձին գրած է:

Ասոնք մաս կը կազմէին վերջին անգամ Յունաստանէն փոխադրուած 1000 - 1200նոց կարաւանին: Կ'ըսուի թէ կանոնաւոր «վիզա» ունեցած չեն: Կրնայ ըլլալ:

Շոգենաւին մէջ մարմին մը կազմուեր է, նախագահութեամբ ռամկավար «Արև»ի խմբագրապետ Յովհ. Յակոբեանի և մասնակցութեամբ երեք շոշորթներու, որոնց մէկը օրիորդ մը:

Ասոնք պարտականութիւն կը սեպեն լրտեսել գաղթականները, եւ առաջին առթիւ սեւ ցանկը կ'անցնի 73 հոգի: Վեց որ շոգենաւին մէջ սպասելէ յետոյ, անոնք որ կաշառք տուած էին, պոռալ-կանչելով կը յաջողին ցամաք ելլել, իսկ միւսները, 30 հոգի, ինը օր տառապելէ եւ մինչեւ Նովորոսիսկ ճամբորդելէ յետոյ, նոյն նաւով կը վերադարձուին... Պիրէոն:

Հէքեաթ չէ այս, այլ հրէշային իրականութեան մը աղօտ պատկերը: Երեւուն վկաներն ալ Հրատ մոլորակը չեն գտնուիր, այլ Աթէնքի եւ Պիրէոնի փողոցներուն մէջ:

Թող ամէն մարդ ինքն իրեն համար խորհրդածէ այս անցուդարձին վրայ: Նոյնիսկ համաձայն ենք որ իւրաքանչիւրը իր ակնոցով դատէ:

Մարդկօրէն, կարելի՞ է վրդովումէ տարբեր տպաւորութիւն կրել:

Ջոհերը կը պատմեն.

— «Երբ Հայաստանի ներկայացուցիչ Գրիգորեանը շոգենաւ կաւ եւ տեսաւ մեր վիճակը, բերանը չէր բանար, դիտել տալով է կառավարութիւնը եւ ինք իրաւասութիւն չունին միջամտելու և միայն Մոսկուան կրնայ պարզել մեր կացութիւնը»:

Այս յայտարարութեան եզրակացութիւնն ալ ձեզի կը թողունք:

«Վիզա»ները անկանո՞ն էին:

— Աշխարհի վրայ չկայ երկիր մը որ մերժէ հայրենիքի զաւակը, այդ պատրուակով: Ամենադէշ պարագային, ներս կ'առնէ և կը պատժէ:

Մոսկուան թոյլ չի՞ տար որ Երեւանը միջամտէ:

— Ոչ մէկ օրէնք ուժ ունի թշուառութեան առջեւ: Երբ երբէք երկիր թափառական բեկորներ են որ իրենց հայրենիքին դուռը ափ կ'առնեն, յետին «չավուշ»ն իսկ աւելի լայն իրաւասութիւն ունի, քան նախարարը կամ արքան: Պանդուխտի դռնաբաց ըլլայ, — ներս կ'առնէ փողոցը մնացած մարդը:

Երեւանի վարիչները «չավուշ»ի մը, կամ դռնապանի մը ո՞փ ալ արժանապատուութիւն չունին:

Եթէ խելք չունին, խի՞ղճ ալ չունին:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՁԱՅՆ ՄԸ ... ՋՈՋԵՐՈՒ ՕՐԿԱՆԷՆ

Պոլսոյ Ժամանակը, Թունդ պահպանողական եւ հանդուրժողական, Ֆրանսայի գաւառին՝ նուիրուած տարեկան տեսութեան մը մէջ դիտել կուտայ (1 Յունուար).

— «Անհաւոր տարբերութի՛ւն:

«Երեք տարի կաթող. Պատուիրակութեան մը զաւեշտը ունեցանք, անասելի դերասանի մը պորտաբոյծ ՝ շահատակութիւններով:

«Փարիզի մեծաշուքն ջոջերը, կարգ մը մեծահռչակ գրագէտ սողուններէ շրջապատուած, ոչինչ ըրին, ոչինչ գործնական, ոչինչ կարեւոր՝ գոնէ կանոնաւոր քանի մը մանկապարտէզ ունենալու համար:

«Հապա Բարեգործակա՞նը...:

«Սոսկալի, աղաղակող անարդարութիւնը ե՞րբ կրնայ այսքան օձաձեւ ամբարտակ մը ըլլալ: Մեծ ու պզտիկ ամսականաւորներ ամէն կողմ: Բոլոր սողուններ գոհացուած են ամէն կողմ. ամէն շաբթու պաշտօնաբաշխութիւն կայ: Բայց երբ այդ մարմինը հինգ-վեց տարիէ ի վեր այս 40 հազարին համար մէկ մանկապարտէզ մը անգամ չէ բացած, երբ Փարիզի մէջ միմիայն 40—50 հազար ֆր. կը 'բաշխէ կարգ մը սողուններու, որոնց պաշտօնն է Մօզուքին խնկարկել, եւ ճնկոնաթներուն ծնրադրել, ո՛հ, ըսէք խնդրեմ, այս մարմինը կ'արժէ՞ որ հանրային կեանքին մէջ այսօր իսկ տակաւին վայելէ ճշմարիտ յարգանք:

«Ե՞րբ պիտի արթննայ այս ազգին գիտակցութիւնը:

Ի՞նչ շրջաններէ անցանք, ի՞նչ անհիմն խանդավառութիւններ ունեցանք, ի՞նչ կուռքեր պաշտեցինք ու տակաւին կը պաշտենք:

«Երբ այս սառ անտարբերութեան երեսէն տասը տարի վերջ ներկայ 40 հազարին կէսէն աւելին օտարացած, մնացածն ալ հաշմանդամ, կիսափուլ զանգուած մը ըլլայ հոս՝ նոյնը նաեւ Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ, Բարեգործականին միլիոնները ինչի՞ պիտի ծառայեն, սողուններուն այժմ վայելած դիւրութիւնները ինչո՞վ պիտի հակակշռեն այս ժողովուրդին կորուստը:»

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՐՄԻՆԸ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻ

Ամերիկահայ թերթերը կը գրեն.—

Ուաշինկթընի Ֆրանս. դեսպանը տիկին Անդրանիկին հաղորդած է թէ Ֆրանսայի կառավարութիւնը սիրով կ'արտօնէ Զօր. Անդրանիկի մարմնին փոխադրութիւնը Փարիզ:

Այս լուրէն քիչ վերջ, զօրավարին դագաղը, ուր կը հանգչի հերոսին զմռսուած մարմինը, Սան Ֆրանչիսկօ փոխադրուեցաւ ֆրանսական հիւպատոսին մօտ, պէտք եղած հոգատարութիւնը եւ օրինական գործողութիւնը կատարելու համար:

Այժմ հերոսին դագաղը հիւպատոսին կողմէ կնքուած եւ անոր պաշտպանութեան տակ է: Դագաղը պիտի բացուի միայն Փարիզի մէջ:

Դագաղին պիտի ընկերանայ Տիկին Անդրանիկը, երբ իր վաւերացուած անցագիրը ստանայ Հ. Հ. ներկայացուցիչէն:

Տիկինը, Անդրանիկի փափաքին համաձայն, իր ամենօրեայ գործածած արծաթեայ ծխատուփը նուիրած է հրամանատար Սմբատի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Տրոցկի եւ ընկերները կ'աքսորուին

«Պերլինէր Թակէպլաթ» կը հրատարակէ Մոսկուայի իր թղթակցէն ստացած զգայացունց մէկ լուրը: Հեռագիրը, որ 5 Յունուար թուականը կը կրէ, չորս օր ուշ հասած է: Համաձայն այդ տեղեկութեան, նէփէուն սկսած է աքսորել ընդդիմադիր վարիչները: Անոնցմէ երեսունը հրաման ստացած են պատրաստ գտնուիլ՝ մեկնելու համար դէպի Արխանկէլ, սախական Ռուսիա եւ Սիպերիա:

Արդէն իսկ ճամբայ հանուած են մօտ տասներկու աքսորեալներ: Տրոցկի, Ռատէկ, Ռակովսկի, Կամենեւ, Զինովիեւ, Եւդոկիմով նոյնպէս պիտի աքսորուին: Ռակովսկի պիտի ղրկուի Վիատկայի կառավարութեան մէջ, երկաթուղագծերէն 500 քիլոմեդր հեռու:

Աքսորի դատապարտեալներուն մէջ են նաեւ Սմիլգա, որ կարեւոր դեր մը խաղաց ռուս ճարտարարուեստի վերականգնումին մէջ, Սկլէպրիակով, որ բանակցութիւններ վարեց Մ. Նահանգներու հետ՝ տնտեսական յարաբերութիւնները վերսկսելու համար, օրագրող Սոսնովսկի եւ ուրիշ լրագրողներ, երկու դեսպաններ, որոնք երբեմն Սովետները կը ներկայացնեն արտասահմանի մէջ, վերջապէս նախկին Ներքին գործավար եւ ցարի դահիճ Բիէլոբորոդով:

«Պերլինէր Թակէպլաթ» այս տեղեկութիւններուն տակ երկար խորհրդածութիւններ կ'ընէ եւ կ'ըսէ թէ ընդդիմադիրներու 30 ականաւոր դէմքերուն աքսորը աւելի եւս պիտի ծանրացնէ խորհրդային Ռուսիոյ ներկայ քաղաքական կացութիւնը:

Խորհրդարանի վերաբացումը

Ծնունդի եւ Տարեգլխի արձակուրդներէն վերջ, երէկ վերաբացուեցաւ Խորհրդարանը, ըստ Սահմանադրութեան, որ կ'ըսէ թէ Խորհրդարանի սովորական նստաշրջանը կը բացուի Յունուարի երկրորդ Երեքշաբթին: Եւ սակայն ներկայ Երեսփ. ժողովը ամբողջ տարին չպիտի գումարուի, որովհետեւ այս վերջին նստաշրջանը պիտի փակուի քանի մը ամիսէն, երբ նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին: Վերջին անգամ երեսփոխանական ընտրութիւնները կատարուած էին 1924 Մայիս 11ին եւ ըստ օրինի ներկայ Երեսփ. ժողովը ի զօրու կը մնայ մինչեւ յառաջիկայ Մայիսի վերջը, սակայն որպէս զի երեսփոխաններուն հնարաւորութիւն տրուի ընտրական պայքարին մասնակցիլ, կը կարծուի թէ ժողովը պիտի փակուի Մարտի կիսուն:

1924ին ընտրութիւնները կատարուած էին համեմատական ներկայացուցչութեան դրութեամբ, մինչդեռ անցած տարի ընդունուած օրէնքին համաձայն, նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին միանուն ցանկի եւ շրջանի դրութեամբ: 1889էն մինչեւ 1914 գրեթէ միշտ այս ձեւով եղած են երեսփոխանական ընտրութիւնները,

Կառավարութիւնը դեռ պաշտօնապէս չէ որոշած ընտրութեանց թուականը: 1885ի օրէնքին համաձայն, նոր ընտրութիւնները կրնան կատարուիլ հինի պայմանաժամին լրանալէն առ առաւելն 60 օր առաջ, այնպէս որ կառավարութիւնը կրնայ Ապրիլ 1էն սկսեալ քուէարկութիւն կատարել տալ. սակայն որովհետեւ ընտրութեանց հրամանագրի հրատարակութեան եւ քուէարկութեան օրուան միջեւ 20 օր մը պէտք է անցնի, կը կարծուի թէ ընտրութիւնները պիտի կատարուին Ապրիլ 22ին եւ 29ին, ինչպէս գրեցինք:

Ներկայ կարճ նստաշրջանի ընթացքին, Երեսփ. ժողովը պիտի քուէարկէ զինուորական եւ ուրիշ երկրորդական օրինագիծեր: Ամէնէն կարեւոր խնդիրն է ելմտական կացութեան մասին ընկերվարականներու հարցապնդումը, որ քանի մը նիստեր պիտի գրաւէ: Փուանքարէ այս առթիւ լիակատար յայտարարութիւններ պիտի ընէ Ֆրանսայի ելմտական վիճակին եւ միջդաշնակցային պարտքերու մասին:

Համայնավար երեսփոխանները

Ոստիկանութիւնը մինչեւ վերջ չկրցաւ գտնել հետքը համայնավար չորս երեսփոխաններուն (Մարսէլ Քաշէն, Մարթի, Ժաք Տորիօ եւ Տիւքլօ), որոնք առժամաբար ազատ ձգուած էին՝ իրենց երեսփոխանի պարտականութիւնները կատարելու համար եւ պէտք է կրկին բանտ ներկայանային, երբ Դեկտեմբեր 24ին Խորհրդարանը փակուեցաւ: Անոնց միացած էր նաեւ Վայեան - Քուտիւրիէ, որ վերջերս բանտարկութեան դատապարտուած ըլլալով, շաբաթ մը առաջ նոյնպէս բանտ հրաւիրուած էր:

Երկուշաբթի իրիկուն Ներքին Նախարարութեան մէջ մեծ ժողով մը գումարուեցաւ՝ մասնակցութեամբ Ոստիկանապետին, Ընդհ. Ապահովութեան Տնօրէնին եւ ուրիշ ոստիկանական կարեւոր պաշտօնատարներու: Այդ ժողովին մէջ որոշուեցաւ ամէն գինով ձերբակալել յիշեալ հինգ համայնավար երեսփոխանները: Նախարարական խորհուրդը երէկ առաւօտ խորհրդակցեցաւ այս խնդրին մասին: Կառավարութեան տեսակէտն է ձերբակալել եւ բանտարկել զանոնք, ենթադրելով որ Երեսփ. ժողովը զանոնք ազատ ձգեց միայն 1927ի համար, մինչ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՀԱՅ ԱՂՋԻԿԸ՝ ԱՅՍՊԷ՛Ս... ՀԱՅ ՏՂԱՆ՝ ԱՅՆՊԷ՛Ս...

Օտարամոլ ենք՝ մինչեւ ինքնաժխտում:

Ու քանի մը տարիէ ի վեր նոր յանկերգ մը ունինք մեր շրթներուն վրայ: Երգե՛մ, մտի՛կ ըրէք:

— Հայ աղջի՞կը... Օ՛ լա՛, լա՛... Օ՛ լա՛ լա՛... Տո՛ւր ֆրանսացի ամենայետին միտինէթին կամ բանուորուհիին ձեռքը քուրջի կտոր մը՝ կը կարէ, կը կարէ, կը վայլեցնէ: Մերինինե՛րը... Հինգ տարի է հոս ենք, դեռ չսորվեցան հագուիլ: Քալել իսկ չսորվեցան, եղբա՛յր: Ու յետոյ, քիչ մը որ «զարգացած» ըլլան՝ մարդ չի համարձակիր մօտենալ: Հարուստ կ'ուզեն, գեղեցիկ կ'ուզեն, երիտասարդ կ'ուզեն... Օ՛, չէ՛, չէ՛, սիրուն, լաւ, անուշ ֆրանսուհի մը գտնեմ, կարճը ա՛տ է, ձե՛ռք քաշելու է հայ աղջիկներէն...

— Հայ տղա՞ն... հայ տղա՞ն, խնդրե՛մ, ամէ՛ն մարդ գիտէ ասիկա... (Չէ՞, Սիրա՛նուշ, չէ՞, Արմե՛նուհի...) հայ տղան կոպիտ է, անճաշակ, բռնակալ, խստապահանջ, քմահաճ, արեւելքցի, կծծի ու այս բոլորին հետ՝ տակաւին բարձրէն կը նայի մեր վրայ: Աչքը՝ դուրսն է, քոմփլիման մը ընել չի գիտեր: Փայտի կտոր. երիտասարդ չե՛ն որ... նորէ՛ն, առաջ ուրիշ էր, գործ ունէին, տուն-տե՛ղ, հիմա՝ գործարանները կը մաշին, մութին կ'երթան, մութին կուգան, սեւ, աղտոտ, ու դեռ մարդու ալ չեն հանիր... կիրակի եղա՞ւ՝ չարլսթոն տափատը կը հագնին ու շիտակ պարահանդէս, փողոցի աղջիկներուն հետ... Միտքդ դնե՛ս՝ չամուսնանա՛ս, մայրապետ ըլլալիք բան է...

*
* *

Ու կը ժողվենք, կը հաւաքենք, գետնէն կը վերցնենք օտարին ձգածը, օտարին տունը մնացածը, կասկածելի անցեալով, սիրուն կամ տգեղ, կը բաւէ որ օտար է, կը բաւէ որ Հայ չէ:

Ի՛նչ հաւաքածոներ կարելի է կազմել հայ երիտասարդներու «չքնաղ» օտարուհի կիներով, ի՛նչ հաւաքածոներ...

Օտարինը եթէ լաւ ըլլայ իսկ՝ մերինը ուրի՛շ է, ուրի՛շ... Մերինը՝ մերն է, տղա՛ք...

Ու մեր մեռելներուն հոգւոյ տիքը վկայ, այսուհանդերձ լաւ են մեր աղջիկները՝ յաճախ հեզ, հաւատարիմ, միշտ աշխատասէր, աղուո՛ր, Հայու սեւ, Հայու հրաշալի աչքերով... Հայու հայրենի անուններով:

Եթէ համաձայն չէք հետս՝ ափսո՛ս ձեզի...

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ

Հայրենիքէն կ'իմանանք թէ 1928ի համար հետեւեալ գրական մրցանակները սահմանուած են.—

Մեր առաջին 100 տոլարը պիտի տրուի «Հայրենիք» ամսագրի վեցերորդ տարուան ընթացքին տպուած կամ տպուելիք լաւագոյն գրական երկի հեղինակին: Երկրորդը՝ 50 տոլար, հայկական կեանքէ առնուած դարձեալ լաւագոյն գրական երկի հեղինակին: Իսկ երրորդը, 50 տոլար տպուած կամ տպուելիք այն լաւագոյն գրուածքին, որ նուիրուած կ'ըլլայ Հայաստանի, Կիլիկիոյ կամ գաղութներու վերջին մէկ դարու պատմութեան ուսումնասիրութեան:

ԹՈՒՐՔԻԱ 1927ԻՆ

Թուրքիոյ մէջ 1927ի ընթացքին պատահած դէպքերը ուշագրաւ են մասնաւորապէս։

Ամբողջ տարուան ընթացքին Ինկիւրի զբաղեցաւ քրտական խնդրով։ 1925ի Փետրուարին Շէյխ Սայիտի ծանօթ ապստամբութեամբ սկսած քիւրտ ազատագրական շարժումը մինչեւ այսօր ալ կը շարունակուի, աւելի կազմակերպուած ձեւով, եւ Թուրք կառավարութեան ձեռք առած միջոցները չէ որ պիտի մարեն զայն։ Արեւելեան (Խարբերդ) եւ արեւմտեան (Ինկիւրի) անկախութեան դատարանները նորէն բազմաթիւ Քիւրտեր կախեցին եւ հազարաւոր քիւրտ ընտանիքներ տեղահանուեցան։ Արեւելեան անկախութեան դատարանի ընդհանուր դատախազ Խարբերդի երեսփոխան Այտընլըհազզ Յունուարի սկիզբը, Տէրսիմի ապստամբութեան դատավարութեան ընթացքին, հետեւեալ ուշագրաւ յայտարարութիւններն բրաւ.

«Տէրսիմցիները դարերէ ի վեր աւազակութիւններ եւ յափշտակութիւններ կը կատարեն մեր արեւելեան նահանգներուն մէջ, պետութեան հրամանները չեն գործադրեր, տուրք եւ զինուոր չեն տար, մէկ կողմէ աւազակներն ու ոճրագործները կ'ընդունին եւ կը պաշտպանեն, ամէն առթիւ զէնք եւ ռազմամթերք կ'ամբարեն, պետական ընդհ. ծառայութեանց եւ պարտականութեանց եւ ո՛չ մէկուն չեն մասնակցիր։»

Անոնք որ դարերէ ի վեր «ասայըշ պէրքէմալ տըր» կը կրկնէին, այսօր կը ստիպուին դառն խոստովանութիւններ ընել, երբ դանակը իրենց կոկորդին է որ ուղղուած է։

Ուզելով արմատական կերպով վերջ տալ անջատողական շարժման, Ինկիւրի ծրագիր յղացաւ նախ բնաջնջել աշիրէթապետները։ Եւ աւատապետութիւնը ջնջելու օրէնք մը հրատարակեց, որպէսզի «գիւղացիները, որոնք մինչեւ այսօր ստրուկ էին, այսուհետեւ տէր դառնան քիւրտ ցեղապետներու հողերուն»։

Զանգուածային տեղահանութիւններ սկսան արեւելեան նահանգներէն դէպի Անատոլուի թրքաշատ կեդրոնները։ Հակառակ այս բոլորին, քրտական շարժումը կանգ չառաւ. ընդհակառակն Սեպտեմբերի վերջերը Քիւրտերը մինչեւ Պայազիտ մտան եւ կարեւոր թիւով գերիներ տարին։ Այս առթիւ խիստ ծանուցագիրներ փոխանակուեցան Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ։ Անկէ ի վեր Քիւրտերը տարին նոր յաղթանակներ ալ, զորս ժամանակին արձանագրեց «Յառաջ»։

Նոյ. 30ին պաշարման վիճակը վերցաւ Արեւելեան նահանգներուն վրայէն։

Հակաքիւրտ քաղաքականութեան հետ զուգընթաց Ինկիւրիի վարիչները իբրեւ հիմնական սկզբունք 1927ի ընթացքին հետապնդեցին Արեւելեան նահանգները թրքացնելու քաղաքականութիւնը։ Թրքացում՝ երկու կերպով.— արտասահմանէն Թուրքեր տեղաւորելով, եւ տեղացի քիւրտ բնակչութիւնը թրքացնելով։

Յունուարի վերջերը ներքին գործավար Ճէմիլ պէյ մամուլին կը յայտարարէր.

«Արեւելեան նահանգներուն մէջ 30,000 Թուրք գաղթականներ զետեղելու գործը մեր 1927ի ծրագրին մէջ կը գտնուի։»

Փետրուար 15ին կիսապաշտօնական «Միլլիյէթ» կը գրէր թէ Սուրիայէն 15,000, Կիպրոսէն 9000, Պուլկարիայէն, Սերպիայէն եւ Կովկասէն հազարաւոր Թուրքեր, ընդամէնը 80 հազար հոգի պիտի բերուին Թուրքիա։ Ներգաղթը պիտի սկսի Յունիսին եւ ծախքերը պիտի հոգայ կառավարութիւնը։

Յունիսի կէսին Պոլիսէն Կովկաս կ'երթար Գաղթականաց տեղաւորման ընդհանուր տնօրէնի օգնական Մարուֆ պէյ, որ մինչեւ Թիֆլիս երթալէ վերջ, պիտի այցելէր նաեւ Ռումանիա եւ Պուլկարիա՝ ներգաղթը կազմակերպելու համար։

Պաշարման վիճակի ջնջումէն անմիջապէս վերջ, ստեղծուեցաւ մարզպանութիւն մը (ընդհ. քննչութիւն) Արեւելեան նահանգներուն համար եւ մարզպան կարգուեցաւ Իպրահիմ Թալի պէյ։ Վանի, Բաղէշի, Տիգրանակերտի եւ Խարբերդի մէջ գաղթականներու տեղաւորման տնօրէնութիւններ պիտի հաստատուին։ Մարզպանը պիտի ունենայ լայն իրաւասութիւններ. մինչեւ իսկ պիտի կրնայ հակակշռի ենթարկել կուսակալները։

Արեւելեան նահանգները թրքացնելու համար դեռ վերջերս որոշուեցաւ 250 Թուրք ուսուցիչներ ղրկել յիշեալ շրջանը։ Այս ուղղութեամբ որոշ աշխատանք կը կատարեն Թիւրք օճաղները, որոնք Մայիսի սկիզբը Ինկիւրիի իրենց համագումարին մէջ կարեւոր փոփոխութիւն մտցուցին այդ թուրանական կազմակերպութեան ծրագրին մէջ, գործունէութեան դաշտը սահմանափակելով միայն Թուրքիոյ մէջ։

Արեւելեան անկախութեան դատարանը ճիշդ երկու տարի գործելէ վերջ, ջնջուեցաւ Փետր. 28ին, անշուշտ այլեւս կախելիք մարդ մնացած չըլլալով։ Շատ չանցած ջնջուեցաւ նաեւ Ինկիւրիի անկախութեան դատարանը (հինգ Ալիներու), որ 1925 Մարտ 1էն մինչեւ 1926ի վերջը՝ այսինքն 22 ամսուան ընթացքին մահուան դատապարտած էր 204 հոգի (71ը ի բացակայութեան), քննած էր 340 դատեր, 2351 ամբաստանեալներով, որոնցմէ 948 հոգին զանազան պատիժներու ենթարկուած էին։

«Լքեալ» գոյքերու աւարը շարունակուեցաւ նաեւ 1927ին։ Ատեն մը որոշուեցաւ վերադարձնել այն բոլոր կալուածները, որոնք 1924 Օգոստոս 6էն՝ այսինքն Լօզանի դաշնագրին վաւերացումէն ետք գրաւուած էին։ Դատարանները այս կարգի քանի մը կալուածներ իրենց տէրերուն վերադարձնելու որոշում տուին, սակայն անոնք արդէն գաղթականներու տրուած ըլլալով, դժուար էր մէջինները դուրս հանել։ Ու հա՛ Սեպտ. 4ին ներքին գործավարութիւնը հրատարակեց նոր հրամանագիր մը թէ այդ կարգի կալուածները պիտի յանձնուին տէրերուն անձամբ եւ ոչ թէ անոնց փոխանորդներուն, ինչ որ կը նշանակէ թէ մարդու չպիտի յանձնուին։

Քաղաքական կարեւոր դէպք մըն էր նաեւ Միացեալ Նահանգներու հետ դեսպանի փոխանակութիւնը։ Յունուար 19ին Ամերիկեան Ծերակոյտը մերժեց վաւերացնել Լօզանի դաշնագիրը, շնորհիւ ռամկավար ծերակուտականներու մղած պրոպագանդային, գլխաւորութեամբ Եութահի ծերակուտական Քինկի։ Վաւերացման ի նպաստ քուէարկեցին 50 հոգի, դէմ՝ 36, սակայն կարելի չեղաւ գոյացնել 2/3ի մեծամասնութիւնը։ Այս տարի դարձեալ օրակարգի վրայ դրուած է խնդիրը։

Հանրապետական կառավարութիւնը վաւերացման կողմնակից էր։ Ուստի այս ձախողութեան վրայ, նախագահ Քուլիճի հրամանով ամերիկեան ներկայացուցիչ ծովակալ Պրիսթօլ եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ Ինկիւրիի մէջ կնքեցին 15 ամսուան համար ժամանակաւոր համաձայնագիր մը՝ դիւանագիտական եւ հիւպատոսական յարաբերութեանց վերահաստատման մասին, յարակից առեւտրական պայմանագրութեամբ մը։ Պրիսթօլ Չինաստան մեկնեցաւ եւ իբր դեսպան Թուրքիա ղրկուեցաւ Թըրքասէր Կրիւ, որ Հոկտ. 13ին Մ. Քէմալի ներկայացաւ։ Թուրքիոյ կողմէ դեսպան կարգուեցաւ Ահմէտ Մուխթար պէյ, որ Նոյեմբեր 29ին Նիւ Եորք հասաւ եւ հսկողութեան տակ Ուաշինկթըն տարուեցաւ, ճերմակ ծանօթ բողոքին հետեւանքով։ Այժմ երկու երկիրներու միջեւ վերահաստատուած են բնականոն յարաբերութիւնները, որոնք խզուած էին 1917էն ի վեր։

Միջազգային քաղաքականութեան մէջ, Թուրքիա շարունակեց իբր գլխաւոր աջակից ու զինակից ունենալ Խորհրդային Միութիւնը։ Հակառակ իրեն վերագրուած մտադրութեան, Թուրքիա երբեք դիմում չըրաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուելու համար։ Նոյնպէս ոեւէ քաղաք. համաձայնութիւն չկնքեց Պալքանեան պետութեանց հետ, թէեւ տարուան ընթացքին խօսքեր եղան այդ ուղղութեամբ։

Թուրքեւռուս առեւտրական դաշնագիրը, որուն բանակցութիւնները երկար ատենէ ի վեր կը ձգձգուէին, վերջապէս կնքուեցաւ Մարտին։ Թուրք մամուլը արդէն սկսած էր ջղայնութեան նշաններ ցոյց տալ։ Թուրքիոյ նարինջներն ու լեմոնները կը փտէին նաւահանգիստներու մէջ եւ Ռուսիա չէր ուզեր ներս առնել զանոնք։ Կնքուած դաշնագրով, որուն պայմանաժամը կը լրանայ քանի մը ամիսէն, Թուրքիա պիտի կրնար տարեկան 7ուկէս միլիոն թրքական ոսկիի արժէքով ապրանք ներածել Խորհրդային երկիրները, փոխարէն Խորհրդային առեւտրական երեք գործակալներ դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւն պիտի վայելէին Թուրքիոյ մէջ։

Բացի այս վերջին առաւելութենէն, պոլշեւիկները տարին նաեւ ուրիշ յաղթանակ մը. փակել տուին «Եէնի Կաւկասիա» թերթը, զոր քանի մը տարիէ ի վեր կը հրատարակէին Ազրբէջանի «Մուսավաթ» կուսակցութեան վարիչները՝ գլխաւորութեամբ յայտնի թուրանական Րէսուլզատէ Էմին պէյի։ Ինկիւրի իր պաշտօնական օրկաններուն («Հաքիմիյէթը Միլլիյէ» եւ «Միլլիյէթ») բերանով ազդարարութիւն մը ուղղած էր արդէն Յունուար 22ին։

Այս սիրալիր յարաբերութիւնները պատճառ մը չեն սակայն, որ Քէմալի կառավարութիւնը ամենախիստ հալածանքի ենթարկէ պոլշեւիկութիւնը Թուրքիոյ մէջ։ Դեռ վերջերս (Նոյեմբեր 20) միաժամանակ մօտ հարիւր հոգի ձերբակալուեցան Պոլսոյ, Իզմիրի, Ատանայի եւ Էրզրումի մէջ՝ իբրեւ համայնավար եւ բանտ նետուեցան։ Անկէ առաջ ծխախոտի գործաւորներու ձեռք համայնավարական թռուցիկներ գտնուած էին եւ Մոսկուայի պաշտօնաթերթ «Փրավտա»յին մէջ թղթակից մը մանրամասնութիւններ տուած էր Թուրքիոյ բանուորական շարժումներուն մասին։ Քէմալականները, որ 1920ին համայնավար Մուսթաֆա Սուպհին եւ ընկերները Տրապիզոնի առջեւ ծովամոյն ըրած են ի վեր, չեն հանդուրժեր պոլշեւիկեան ոեւէ շարժումի, այս անգամ եւս կտրուկ դիրք բռնեցին եւ Մոսկուա բերանը չբացաւ։

Քանի մը օր առաջ Միլլիյէթի մէջ (Դեկտ. 31) Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ խմբագրականով մը կը բացատրէր թէ՝ Թուրքիա կրնայ Գ. Միջազգայինին թշնամի ըլլալ, սակայն միշտ բարեկամ մնալ Խորհրդային կառավարութեան...

Թուրքիա 1927ի ընթացքին եւս ուժ տուաւ զինուորական կազմակերպութեան։ Իր ելմտացոյցին մէջ ծախքերու կէսէն աւելին յատկացուած են ազգային պաշտպանութեան գործին։ Նոյեմբերի սկիզբը Իսմէթ փաշայի նոր դահլիճը ջնջեց ծովային գործավարութիւնը եւ պատերազմ., օդանաւային ու ծովային գործերը միացուեցան Ազգային Պաշտպանութեան գործավարութեան ձեռքին մէջ։ Մեծ պատերազմին գրեթէ փճացած Թուրք նաւատորմը կենդանացնելու համար միջոցներ ձեռք առնուեցան (եաւուզի նորոգութիւնը). միւս կողմէ քաղաքական մղում տրուեցաւ օդանաւային հանգանակութեանց եւ վիճակահանութեան, որուն համար մամուլը միահամուռ պրոպագանդա կը մղէ։

Բացառիկ կարեւորութիւն տրուեցաւ նաեւ Անատոլուի մէջ նոր երկաթուղագիծերու շինութեան, մասնաւորապէս ռազմագիտական նպատակներով։ Պելժ. եւ շուէտ. ընկերութիւններէն վերջ, որոնց վերջինը արդէն սկսած է գործել, գերման խմբակներ ալ առաջարկներ ներկայացուցին նոր գիծերու համար (Քէօթահիա—Թաւշանլը)։ Յուլիսին բացումը կատարուեցաւ Ինկիւրի—Կեսարիա նոր գիծին եւ Սամսոն—Սվազ գիծին շինութիւնները առաջ կը տարուին։

Թրքացումի քաղաքականութիւնը, որ նոր Թուրքիոյ հիմնական սկզբունքներէն մէկը կը կազմէ, հետապնդուեցաւ մեթոտիկ կերպով։ Ոչ-Թուրք առեւտրական եւ սեղանաւորական բոլոր հաստատութիւններու մէջ Թուրքերէնով գործառնութիւնները պարտաւորիչ դառնալէ վերջ, մասնաւոր զարկ տրուեցաւ փոքրամասնութեանց եւ օտար մասնաւոր վարժարաններու աշակերտները Թուրք քաղաքայիններ դարձնելու քաղաքականութեան։

Ներքին քաղաքականութեան մէջ, կարեւոր դէպքեր էին Սեպտեմբերին խորհրդարանային նոր ընտրութեանց կատարումը։ Խալք կուսակցութեան 315 թեկնածուները միաձայնութեամբ ընտրուեցան։ Մ. Քէմալ այս անգամ ինք անձամբ պատրաստեց թեկնածուներուն ցանկը եւ հեռագրով հաղորդեց զայն, ամբողջ երկրին։ Ընտրութիւններէն առաջ յաղթական մուտք գործեց Պոլիս (1 Յուլիս), ուսկից հեռացած էր Զինադադարի սկիզբէն ի վեր։ Իր այդ այցելութիւնը մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ ընտրութեանց արդիւնքին վրայ, որովհետեւ Պոլիսը մինչեւ վերջ նկատուած էր ընդդիմադիրներու միջնաբերդը։

Խալք կուսակցութեան Ինկիւրիի համագումարին (Հոկտ. 15) ներկայ եղան նոր երեսփոխանները եւ գաւառի հարիւրաւոր պատգամաւորները։ Մ. Քէմալ անոնց առջեւ խօսեցաւ 36 ժամ տեւող ճառ մը՝ պատմելով Զինադադարէն մինչեւ այդ թուականը իր կատարած քաջագործութիւնները։

Վերջացնելէ առաջ, յիշենք որ Հոկտ. 28ին առաջին անգամ ըլլալով ամբողջ Թուրքիոյ մէջ եւրոպական դրութեամբ մարդահամար կատարուեցաւ։ Դժուար է հաւատալ թէ Թուրքիոյ ամբողջ բնակչութիւնն ըլլայ 14 միլիոն հոգի, ինչպէս հրատարակեցին։

ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

60,000 ՍԹԵՐԼԻՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ընախորժ փսփսուքներ եւ ամբաստանութիւններ շրջան կ'ընեն Հնդկահայ մեծահարուստի մը կտակին առթիւ։

Կաթող. պատրիարքի եւ կտակին գործադրութեան հսկելու իրաւասու յանձնախումբը, որուն կը մասնակցին քանի մը ծանօթ Լոնտոնահայեր, խնդիրը հասցուցեր են ծայրայեղութեան եւ գաւաթ մը ջուրի մէջ փոթորիկ ստեղծուեր է։ Փարիզի Հնչակեան շաբաթաթերթին աշխատակիցն ալ գրի առեր է երկարապատում եւ միակողմանի ամբաստանագիր մը, որ կրնայ շփոթեցնել միամիտները։ Կարգ մը մանրամասնութիւններ որոնք յիշուած են այդ թերթին մէջ 60.000 սթերլինի նուէրին մասին տրուած էին նաեւ ինծի, յառաջին համար, Պալաքեան եպիսկոպոսի կողմէ, երբ այս վերջինը Լոնտոն կը գտնուէր քանի մը շաբաթ առաջ։ Զուզեցի հրապարակել այդ պատմութիւնները, առանց լսելու երկու կողմը։ Տեղեկութիւն ստացած եմ այժմ յանձնախումբի մէկ անդամէն ալ եւ խրոզութիւնները կ'արձանագրեմ վերապահութեամբ ալ, ինչպէս ինչպէս որ պատմուած է ինծի։

* * *

1923ին, Հնդկաստանի Րէչ կը մեռնի Յովհաննէս Արգար, մեծահարուստ հայրենակից մը։ Այս այն անձն է որ կաթողիկոսին նուիրած էր տասը հազար սթերլին իր մահէն քիչ ժամանակ առաջ, բայց Երեւանի կառավարութիւնը գրաւեց այդ գումարը։

Արգար գրաւոր կտակ չի թողուր եւ բերանացի կը յանձնարարէ իր եղբօրը՝ Գրիգորին որ իր հարստութեան մէկ երրորդը յանձնէ կաթողիկոսին «որբերու եւ այրիներու համար»։ Ոչ ոք ծանօթ էր այս նուիրատուութեան, բացի հանգուցեալին եղբօրմէն։

Այս վերջինը՝ ջանալով եղբօրը բաղձանքը իրագործելու, կը տեղեկացնէ կաթողիկոսին թէ իր անուան 50.000 սթերլին (տոկոսներով 58.000) պահ դրուած է անգլիական դրամատան մը մէջ եւ այդ գումարը, համաձայն իր ստացած հրահանգներուն, կը յանձնէ Գ.Գ. Ներսէս Կիւլպէնկեանի եւ Ա. Ցակոբեանի։ Այդ օրերուն է որ Լոնտոն կու գայ (1925) կաթողիկոսական պատուիրակը եւ կ'ընտրէ Էջմիածնի Օգնութեան կոմիտէ մը։ Այս կոմիտէին կ'անդամակցին նաեւ վերը յիշուած երկու հայրենակիցները, ուրիշներու կարգին։ Ինքնաբերաբար կոմիտէն եւ կտակով զբաղելու համար ընտրուելիք պաշտօնական մարմինը կը նոյնանան՝ Պալաքեան եպիսկոպոսի նախագահութեան տակ։ Շատ մը ժողովներէ եւ խորհրդակցութիւններէ ետք, որոնք ամիսներ կը տեւեն, յարմար կը նկատուի յանձնախումբին տալ իրաւական հիմնականութիւն մը, համաձայն անգլիական օրէնքին, որովհետեւ, ինչպէս յիշեցի, կտակի գումարը դրամատան մէջ էր, կաթողիկոսին անունով։ Էջմիածին կ'ուղարկուի յանձնախումբի անդամներէն Գէորգ Միքայէլ, որ իր հետ կը տանի խնամակալութեան (trustee) պայմանագիր մը, կաթողիկոսին հաւանութիւնը առնելու եւ գումարը ընտրուելիք խնամակալ մարմնի մը անուան փոխանցելու համար։ Կաթողիկոսը կ'ընդունի Լոնտոնէն բերուած առաջարկներուն ամբողջութիւնը, իրաւասու կը հռչակէ արդէն գոյութիւն ունեցող յանձնախումբը եւ 58,000 ոսկին կը դրուի Midland Bank, խնամակալ մարմնին անունով, ուր կը մնայ այժմ։

Պատմեցի շատ համառօտ, առանց պրպտելու կարգ մը անհամ մանրամասնութիւններ։

Այժմ վէճ ծագած է Պալաքեան եպիսկոպոսի եւ կտակակատար յանձնախումբին միջեւ։

Եպիսկոպոսը կը բացատրէ որ նախ ինք համաձայն չէր խնամակալութեան մը կազմութեան եւ յետոյ թէ կաթողիկոսը զոհ գացած է կարգ մը մեքենայութեանց։ Իբրեւ ապացոյց կը յիշէ թէ կաթողիկոսը, հակառակ իր ստորագրութեան, բազմաթիւ հեռագիրներ եւ թղթակցութիւններ ուղարկած է իր պատուիրակին՝ Պ. Գէորգ Միքայէլի վերադարձէն ետք, յայն իրաւասութիւն տալով Պալաքեան եպիսկոպոսի, որպէսզի իր յարմար նկատած ձեւով կարգադրէ խնդիրը. Ըսել կը կա ծէ որ Գերագոյն ժողովը խսկա սխալած է։ Պալաքեան եպիսկ. տոն եկած է քանիցս համ յանձնախումբը, իբրեւ նախագ բայց իր ձեռնարկները ապարդ մնացած են։ Չէ՞ որ կտակին կաթողիկոսը իր իրաւունքն պաշտպանութիւնը վստահած յանձնախումբին իր ստորագ թեամբ։

Պալաքեան եպս. կ'ըսէ թէ պատրաստուած trustee րէնքը համաձայն չէ ազգ շահերուն եւ նուիրատուին ձանձրներուն։ Անկէ զատ, կա ունի որ յանձնախումբի անդ ները փորձեր պիտի ընեն, բեր նպատակներու ծառայեց համար այդ կարեւոր գում

Մէկ խօսքով, եպիսկոպոսը պայքարած է յանձնախումբի դամերուն դէմ, որովհետեւ նոնք չեն ուզած համակերպի պահանջներուն առջեւ։ Կը թէ եպիսկոպոսը երբեք չէր որ Էջմիածին ուղղակի կա գրէր հարցը Լոնտոնի հետ, ա իր հաւանութեան։

Ուրիշ բացատրութիւն կա չէ տալ իր ընթացքին, երբ նուանդ ինք անձամբ կ'ըսէ իր հրաժարականը որ եւ է չունի փարիզի թերթական մակերպութեան խնդրին անյաջողութիւններուն հետ, ինք հեռացած է իր պաշտօ «միմիայն այս 60,000 ո պատմութեան պատճառա

Յանձնախումբի մէկ անդ կը պնդէ որ Պալաքեան եպ գիտէր ամէն բան, գիտէր Գէորգ Միքայէլ պիտի եր Էջմիածին եւ ո՛չ ուրիշը. այժմ կը հերքէ այդ ամ «կարգ մը պատճառներով» շուշտ որոնք ծանօթ են մի իրեն»։ Յանձնախումբը շրջա մինոյն ատեն թէ նուիրա ին եղբայրը մասնակից է Պա եանի տեսակէտներուն, կ'ուզէ հաւատացնել ինք։ կատակն։

Կը կրկնեմ թէ գանց եմ շարք մը պատմութիւ որոնցմով իրար կ'ամբաստ երկու կողմերը։ Դժուար է արձանել այս հարցին մէջ, կայն պէտք է շեշտել կա պարագայ մը։ Երբ Էջմի եւ Գերագոյն ժողովը քննի ուսումնասիրելէ ետք կը ստո գրեն trusteeի օրէնքը եւ 60, ոսկիին տէրը կաթողիկոսը ըլ պայմանաւ, իրաւասութիւ տան Լոնտոնի յանձնախում որպէսզի մատակարարէ այդ մարը, համաձայն անգլիական րէնքին, «որբերու եւ այրին օգտին, ինչպէ՞ս կրնան ապ ցանել թէ «կաթողիկոսը ուեր է»։ Գումարը շատ եւ կասկած չկայ որ պետ օրէնք մը անհրաժեշտ է «բարուոք մատակարարու համար»։

Trusteeի օրէնքը որ րաստուած է փաստաբան կողմէ, պիտի ուղարկեմ ռաջ»ին, անմիջապէս որ ստա

Եթէ իսկապէս կատա են ձեւական սխալներ երկու այդ չի բաւեր «կողոպտ մատնանշելու։ Հարկ է ապ ցանել։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵ

ՓԱՐԱՒՈՆԻՆ ԱՂԻՔՆԵ

Եգիպտոսէն կը հեռագր Հովարտ Քարթէր, որ պեղ կը կատարէ Թութ-Անխ-Ա դամբարանին մէջ, գտաւ շալի բրդուղ մը, ուր դր փարաւոնին աղիքները։ –

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐԸ

«Լա Ռիւմէօր»ի մէջ յօդուածագիր մը դառնօրէն կը գանգատի Սուրիոյ մէջ Ֆրանսայի ճետապնդած քաղաքականութեան համար, մէջբերումներ կ'ընէ Սուրիացիներու նամակներէն, ու կը գրէ (7 Յունուար).

— Ութ տարիէ ի վեր Սուրիա հաստատուած ենք եւ դեռ չենք կրցած ճշտել մեր պարտականութիւնները հանդէպ այն բնակչութեանց, որոնք մեր իմաստութեան յանձնուած են, մինչդեռ Անգլիա քանի մը ամսուան մէջ իրեն եւ Իրաքի միջեւ հաստատեց գոյավիճակ մը, որմէ պայմանագիր երկու կողմերն ալ գոհ կ'երեւան:

Մենք Սուրիա ղրկեցինք վեց մարզպաններ, զօրավարներ, զինուորներ, պաշտօնեաներ, իրաւագէտներ, գաղթային վաճառներ: Ըստ բախտի կոտորներու վերածեցինք երկիր մը, զոր կը պահանջէին մեզմէ կազմակերպել եւ ոչ թէ կտորներու վերածել: Այս կերպով գայրոյթ, քէն ու մրցակցութիւններ առաջ բերինք: Բիրթերնիս խօթեցինք այնպիսի գործերու մէջ, որ բնաւ չէին հետաքրքրեր մեզ: Հոս հոն ժամային պատնէշներ կանգնեցինք: Ստեղծեցինք դրամ մը, որուն մասին բնաւ չխօսիլը աւելի լաւ է կը կարծեմ...: Զօրաւոր Միշօի շնորհիւ զինուորական անհելի աղէտ մը կրեցինք: Սուէյտայի ճամբուն վրայ եւ այլուր մեծ բան վրայ տուինք մեր հմայքէն: Սակայն չըրինք մէկ բան միայն, որ մեզի կ'իյնար. երկրին տալ Սահմանադրութիւն մը, որ թոյլ տար անոր ատրճանաբար հասնիլ իր քաղաքական հասունութեան:

Ու այս ամէնէն վերջ դեռ կը զարմանանք որ Սուրիացիները կը դժգոհի՛ն մեզմէ:

Վերջ ի վերջոյ ի՞նչ է անոնց պահանջածը: Ամէնէն առաջ, գիտնալ թէ ի՞նչ է մեր նպատակը: Գիտնալ թէ՝ վճռա՞ծ ենք իրենց երկրին մէջ մնալ, թէ կը մտածենք հրաժարիլ հոգատարութենէն:

Անոնք չեն անգիտանար որ Հռոմ հաճոյքով իր թեկնածութիւնը պիտի դնէ ժընեւի մէջ՝ մեր ժառանգութեան տիրանալու համար: Չեն անգիտանար որ Ֆրանսայի մէջ կարգ մը մարդիկ կ'ուզեն հանգուրժել այդ պարտութեան,— որովհետեւ ատիկա բարոյական, քաղաքական եւ տնտեսական պարտութիւն մը պիտի ըլլա՛ր —եթէ այդ գինով Իտալիա դադրի մեզի դէմ դժուարութիւններ յարուցանելէ Հիւսիսային Ափրիկէի, Պալքաններու մէջ եւ այն ամէն տեղերը, ուր կ'ուզէ ղրկել իր հետզհետէ աճող գաւակները:

Ու այս անստուգութիւնը բարդուելով միւս բոլորին վրայ, աւելցնէ անոնց վրդովմունքը:

Ուրիշ ի՛նչ կը պահանջեն անոնք: Այն՝ որ թոյլ տանք իրենց ընտրութիւններ կատարել՝ գումարելու համար «Սահմանադիր ժողով մը, ընտրուած հանրաքուէով եւ որ պիտի ճշտէ այն փոխադարձ իրաւունքներն ու պարտականութիւնները, զորս պիտի ունենան հոգատարութեան ենթակայ հողամասերը՝ Ֆրանսայի հետ:

Բայց երբ այս ընտրութիւնները կը պահանջեն, կ'ուզեն որ անոնք տեղի ունենան բնական կերպով, այսինքն թէ՝ այս առթիւ իրենց վերադարձուին կարգ մը դադրեցուցուած ազատութիւններ, ինչպէս մամուլի և հաւաքոյթի ազատութիւնը: Կը պահանջեն որ դադրի այն իրաւական կամ իրական պաշարման վիճակը, որ կը տիրէ գրեթէ ամէն կողմ: Կը պահանջեն նաեւ որ ընդհանուր ներում յայտարարուի, որպէսզի տարագրուած կամ աքսորուած երեւելիները կարենան մասնակցիլ ընտրութեանց:

Այս զանազան կէտերուն համար ո՞ր ատրճան զոհացում կրնանք տալ Սուրիացիներուն: Մարզպան Հանրի Փոնսոյի կ'իյնայ ատիկա որոշել: Ո՞վ սակայն կրնայ պնդել թէ՝ ուժկավար Ֆրանսան օեւէ շահ ունի՝ աւելի երկար հակառակելու որ ժողովրդային կամքը արտայայտուի երկրի մը մէջ, որուն առանձին կառավարուելու արուեստը սորվեցնելու կոչուած ենք:

Չկարծուի թէ ասոնք քանի մը տաք գլուխներու, քանի մը յեղափոխականներու բաղձանքներն են: Հոգատար երկրի բոլոր բնակիչները կը տենչան քաղաքական կեանք ապրիլ եւ վերի բաղձանքները բոլորինն են:

Դեռ վերջերս համագումար մը, որուն կը մասնակցէին Պէյրութի, Դամասկոսի, Հալէպի, Հոմսի, Համայի, Տրիպոլիսի և Սայտայի պատգամաւորները, մարզպանին ղրկեց չափաւոր լեզուով ուղերձ մը, պահանջելով որ ժողովուրդին հնարաւորութիւն տրուի արտայայտելու իր ազգային կամքը: Եթէ Ֆրանսա չլսէ, այս ուղերձը, այն ատեն սուրիական արկածախնդրութիւնը շատ մը անակնկալներ վերապահած է իրեն:

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

փրօֆ. Քալմէթ եւ իր աշխատակիցները պատրաստած էին պատուաստ մը Թոքախտին դէմ: Այս պատուաստը կը տրուէր այն նորածիններուն, որոնք կը մեծնային Թոքախտաւորներու շրջապատի մը մէջ: Եւ այսպէս մահերու թիւին համեմատութիւնը կ'իջնէր հարիւրին 30էն հարիւրին 1ի: Սակայն այս պատուաստը կը տրուէր նորածիններուն բերանէն, առաջին տասը օրերուն մէջ, որովհետեւ յետոյ աղիքներու խնամածածկոյթը անթափանցելի կը դառնայ պատուաստի տարրերուն համար:

Անհրաժեշտ էր ուրեմն ստեղծել նոր մեթոտ մը, որ տար նոյն օգուտը մեծերուն ալ:

Ուայլ Հալլէ, բժշկական Ակադեմիային ներկայացուց իր նոր փորձերուն արդիւնքը: Ըստ այս նոր մեթոտին, պատուաստումը կը կատարուի ենթամորթային եղանակով երկու տարեկան տղոց վրայ, պայմանով որ անոնք զերծ ըլլան Թոքախտէ: Անհրաժեշտ է նկատի առնել այս պայմանը, որովհետեւ Թոքախտաւորի մը վրայ երբ այս փորձը կատարուի, ծանր վտանգներ կրնան պատահիլ:

Այս պատուաստումները բացարձակապէս անվնաս են: 16 երախաներ այսպէս պատուաստուելէ յետոյ երբեք չեն վարակուած Թոքախտէ:

Այս տեղեկութիւններէն զատ, փրօֆ. Քալմէթ եւս Ակադեմիային ներկայացուց աւելի համոզկեր փաստեր: Օսլոյի (Նորվեկիա) դպրոց-հիւանդանոցին մէջ երկու բժիշկներ Հայմպեք եւ Շել երկար փորձեր կատարելով նոր յաջողութիւններ ձեռք ձգած են: Դպրոց-հիւանդանոց մտնող տղոց մեծ մասը Թոքախտէ զերծ էր, բայց շուտով մէկ քառորդը կը վարակուէր Թոքախտով: Երկու բժիշկները 1927ին փորձեցին պատուաստել, 56 աշակերտներէն 44ը կը յօժարին պատուաստուելու, 12ը կը մերժեն: Ցարին չվերջացած, չպատուաստուած 12 աշակերտներէն 4ը վարակուած էին, իսկ պատուաստուած 44 աշակերտները միշտ առողջ էին:

Այսպէս, ուրեմն, փորձառական բժշկութիւնը հետզհետէ պիտի յաջողի վերջնապէս պաշտպանել մարդիկ Թոքախտին դէմ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԶԱՒԵՇՏ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի նախորդ Ազգային Միութիւնը քժրոստանալով Եւրոպայի Թեմական խորհուրդին դէմ եւ չընդունելով օրինաւոր սահմաններու մէջ կատարուած Գաւառ. ժողովի անզամներուն ընտրութիւնը, իր շուրջը կը հաւաքէ գոյ եւ անգոյ կարգ մը միութիւններ, եւ կը ձեռնարկէ ձրի քուէարկութեան մը: Լիոնի հայ հասարակութիւնը այսօր ականատես կ'ըլլայ ընտրական զաւեշտի մը, որուն նմանը չէ տեսնուած տարեգրութեանց մէջ:

Քանի մը օրինակ.—

Այս շաբթուան ընթացքին երիտասարդ մը կը ներկայանայ Rue Jeanne d'Arc թիւ 15, ձեռքը բռնած տրցակ մը քուէթուղթ եւ կը խնդրէ Նալլըխանցի Պ. Պ. Խաչատուր Պաղտասարեանէ, Մանուկ Մանուկեանէ եւ ուրիշներէ որ լեցնեն այդ թուղթերը եւ տան իրեն, որպէսզի կիրակի օր քուէատուփին մէջ ձգէ զանոնք: Երիտասարդը կը յայտնէ միանգամայն որ իրենց անունները արդէն արձանագրուած են մասնաւոր անտարակին մէջ: Ցիշեալ հայրենակիցները, իրենց երկրին մէջ գիրքի տէր եղած եւ ազգային կեանք ապրած ըլլալով, զարմանքով կը յայտնեն թէ առանց իրենց գիտութեան ի՛նչպէս տոմարի մէջ կ'անցընեն իրենց անունները եւ զզուանքով կը մերժեն երիտասարդին առաջարկը:

Ահա այսպէս կարգ մը դատարկապորտներ սրճարանէ սրճարան եւ տունէ տուն պտտելով, քուէթուղթեր կը լեցնեն անոնց նոյն իսկ տէրերուն գիտակցութեան: Դիւրին է գտնել արդիւնքը:

Ասոնց գլուխը կը գտնուի ծանօթ «Քլիք»ին ձեռքը կոյր գործիք դարձած եւ Պոլսաքեան հ. պէկ.ի հարազատ ձեռնասունը, նորընծայ քահանայ մը:

Վարդ.

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՓՈՒՎԱԼ.— Յունուար 4ին տեղի ունեցաւ ընկերա-համակրական ժողով մը: Ներկայ էին բացի ընկերներէն, նաեւ չէզոք հայրենակիցներ: Դասախօսեց ընկեր Ազգին Մարտիրոսեան, պարզելով Դաշնակցութեան 37 տարուան գործունէութիւնը: Թելադրեց կուռ եւ գիտակից շարքերով պայքար մղել բոլոր դժուարութիւններու դէմ, մինչեւ որ իրականանայ Հայաստանի ազատութիւնը ու անկախութիւնը: Միացեալ եւ անկախ Հայաստանը միայն կրնայ վերջնապէս փրկել հայ ժողովուրդը: Դասախօսութենէն վերջ տեղի ունեցաւ քանի մը նոր ընկերներու երդումի յուզիչ արարողութիւնը, որ ազդեց նոյն իսկ չէզոքներու վրայ, որոնք քաջալերական խօսքերով գնահատեցին Դաշնակցութեան կոմիտէի ջանքերը:

Հօկի մէջ պատասխանատու պաշտօն վարած երեք երիտասարդներ, որոնք ամիսներ առաջ ինքզրագիր տուած էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամագրուելու համար, ներկայ էին դասախօսութեան, եւ շնորհակալութիւն յայտնեցին իրենց տրուած այս գեղեցիկ պատեհութեան համար:

Ս. Ծերունի

Չ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՎԱԼԱՆՍ, 5 Յունուար.— Չ. Ո. Միութեան երեկոյթը տեղի ունեցաւ կաղանդի օրը՝ սինէմա Սէն-Լուի մէջ:

Վալանսի հասարակութեան գիտակից մէկ մասը միայն ներկայ էր: Հանդէսը բացուեցաւ փոքրիկներու երգով: Նախագահ Պ. Ա. Թադէոսեան քանի մը խօսքերով պարզեց Չափահաս Որբերու մասնաճիւղին գործունէութիւնը որ իսկապէս գնահատելի է: Տեղի ունեցան արտասանութիւններ, երգեր, մարզանք, իրենց դպրոցական փոքրիկներէն: Ցաւալի է ըսել թէ գաղութս երբեք չէ քաջալերած այս շարժումը:

Անցողակի յիշենք որ Չափահաս Որբերու Միութիւնը ունի նաեւ իր կիրակնօրեայ դպրոցը փոքրերու համար, ուր այժմ կ'ուսանին 30-40 փոքրիկներ:

Օրուան ատենախօսն էր Լիոնէն՝ Պ. Եր. Տէր-Անդրէասեան, որ խօսեցաւ մէկ ժամէ աւելի հայ ժողովուրդի արդի կացութեան եւ կրթական հարցի շուրջ, տալով կարգ մը լուսաբանութիւններ: Յետոյ խօսք առաւ Չափահաս Երկսեռ Որբերու Միութեան կեդրոնի անդամներէն Պ. Յարութիւն Պուռնազեան, որ մանրամասն բացատրեց Չափահաս Ե. Ո. Միութեան նպատակը: Ֆրանս. պարի Միութիւնը իր օժանդակութիւնը բերած էր հանդէսին, պարերով: Ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը: Ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Վ. Եճունի

ՓՈՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ (Վ.Ա.Ռ.). — Անցեալ շաբթու Սինէմայի մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի կազմակերպած հանդէսը որուն իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերած էին կպասի եւ քանի քոյր ենթակոմիտէները:

Սրահի փողոցի դրան վրայ ֆրանսական եռագոյնի կողքին կը ծածանէր հայկական եռագոյնը: Բեմը եւս զարդարուած էր հայկական դրօշակով: Ճիշդ ժամանակին գաւիթը իր ամբողջութեամբ փոխուած էր սրահ: Կային շրջաններէն եկողներ, ինչպէս նաեւ ֆրանսացի եւ իտալացի հետաքրքրքիրներ:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, որմէ յետոյ ընկեր Ձ. Պօյաճեան խօսք առնելով, կոչ ըրաւ ներկայ երիտասարդութեան, որ կազմակերպուի եւ միացեալ ուժով պայքարի ձուլման վտանգին դէմ: Եղան, արտասանութիւններ, մեներգներ, նուագ եւ զաւեշտներ: Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով:

Հակառակ հայձեւ պատրաստութեան եւ շաբաթներ ամբողջ տեղատարափ անձրեւի պատճառած դժուարութեան, հանդէսը անցաւ շատ յաջող, եւ հանդիսականները փափաք յայտնեցին որ յաճախ կազմակերպուին այսպիսի հանդէսներ:

Հանդէսէն յետոյ շրջաններէն եկող ընկերները եւ համակիրները առաջնորդուեցան ընկեր Պաղտասարի բնակարանը, ուր պատրաստուած էր թէյասեղան մը: Այստեղ եւս երգուեցան երգեր եւ խօսուեցան բաժակաճառեր: Ընկ. Սէմէրճեանի առաջարկին վրայ, երգուեցաւ Հայ երգի մեծ վարպետին՝ Կոմիտաս Վարդապետի կտորները, եւ բաժակներ պարպուեցան իր կենաց: Ընկերական տաք մթնոլորտը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն:

Գ. Գէորգեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԲՈՂՋ ՑԵՂ ՄԸ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ԱՐԵԱՆ ԼԻՃԻՆ ՄԷՋ

Սիպերիոյ հիւսիսը, Վէրխոյանսքէի մօտ, կը գտնուի լիճ մը, որուն ջուրերը կարմիր են: Այս պատճառով կը կոչուի «Արեան Լիճ»: Աւանդութիւն մը կը պատմէ թէ լիճին յատակը կը բնակին վայրի մարդիկ, որոնք արիւն կը խմեն: Ուրիշ աւանդութիւն մը կը պատմէ թէ աշխարհի բոլոր յեղափոխութիւններուն եւ պատերազմներուն մէջ զոհուած մարդոց արիւնը հոսելով կուգայ հաւաքուելու այդ լիճին մէջ:

Ու տեղացիները շատ կը վախնան, երբ հարկ կ'ըլլայ մօտէն անցնիլ: Եղերերգութիւն մը, որ վերջերս պատահեցաւ լիճին վրայ, աւելի ամրապնդեց վախը:

Գնչուներու խումբ մը, որ կը բաղկանար 500 հոգիէ, հարենիքի հրաւիրուած էր մօտակայ գիւղ մը: Ճամբուն վրայ կը գտնուէր լիճը: Հարիւր կառքերով խումբը մօտեցաւ լիճին, որ սառած էր: Կարաւանը քալեց սառած լիճին վրայէն: Գնաց հարսնիքի: Իրիկունը վերադարձաւ նոյն ճամբով: Բարակ արեւ մը հալեցուցած էր սառը մասամբ: Գնչուները ուշադրութիւն չըրին: Հարիւր կառքերը արդէն հասեր էին լիճին կեդրոնը: Յանկարծ ճեղքուեցաւ սառը: Առաջին կառքերը ընկղմեցան կարմիր ջուրերուն մէջ: Կարաւանին պոչը չիմացաւ աղէտը, որովհետեւ խումբը, ջահեր վառած, երգեհոններուընկերակցութեամբ կը պոռային կը կանչէին: Յանկարծ անգամ մըն ալ սառը տեղի տուաւ եւ բոլորը մէկ, կառքերով, ընկղմեցան: Սառուցեալ ջուրերը սպաննեցին բոլորն ալ: Մէկ գնչու միայն ազատեցաւ եւ պատմեց դէպքը, սարսափ պատճառելով գիւղացիներուն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս նորէն ժողովի ազդեր կը ստանանք— 1. կամ ծայրը ծայրին, երբ կարելի չէ տպել յաջորդ օրը որպէսզի գաւառ հասնի, 2. կամ կիսկատար, երբեմն ժողովատեղին, յաճախ օրն ու ժամը, երբեմն ալ՝ բոլորը մէկ մոռցուած:

Աւելորդ է ըսել որ այս կարգի ազդերը նկատի չեն կրնար առնուիլ:

Գանգատողներուն ուշադրութեան կը յանձնենք այս կէտերը:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Բ.

— Չէք կրնար ձեր կրթութեան ու դասակարգի այդ հին նախապաշարումներէն հրաժարիլ... Այնպիսի ատեն մը, երբ քաղաքակրթութիւնը կը վերանորոգուի, երբ իրաքանչիւրս դարձած ենք խեղճուկրակ մարդիկ, մենք՝ Ռուսերս պէտք է իրարու օգնութեան հասնինք, համաձայն բնութեան օրէնքին...

«— Ի՞նչո՞ւ կ'ըսէք ատիկա ինծի:

«Անիկա իր պայուսակէն հանեց պահարան մը:

«— Որովհետեւ, Բորիս Սուխիմ, կը փափաքիմ որ գիս դժբախտութեան ընկեր մը նկատէք... ու թէ օրէն Լոնտոն կրնաք ըլլալ եւ ալ հոն պիտի երթամ, օգտակար կերպով պիտի խօսինք իրարու հետ, հաւատացէ՛ք ըսածիս, ձեզի համար շա՛տ օգտակար կերպով:

«Շեշտեց «օգտակար» բառը:

«— Դրա՞մ, ըսի, ինծի դրա՞մ կուտաք:

«— Քաղաքակիրթ ընկերութեան մէջ ձեր դիրքը վերստանալու միջոցն է որ կը գիւրացնեմ ձեզի... Լոնտոնի մէջ ստիպողական ոեւէ գործ մը չունի՞ք. լաւ մտածեցէք...»

«Խօսելու եղանակը այնքան նորօրինակ էր ու իրեն կը նայէի, առանց բան մը ըսելու:

«Այն ատեն սկսաւ ծխել:

«— Լա՛ւ յիշեցէք. մենք երկուքս ալ Ցարիստական Ռուսիոյն ենք: Լոնտոնի մէջ «Սավօյ» պանդոկը կ'ըլլամ ես, կը սպասեմ ձեզի, Բորիս Սուխիմ...

«— Ո՛չ, ո՛չ, ըսի ու ետ մղեցի պահարանը:

«Անիկա չպնդեց եւ իրարմէ բաժնուեցանք: Նաւահանգիստ գացի: Ինչպէս որ ան նախատեսած էր, օր մը անցուցի, ի զուր աշխատելով որ իբր բանուոր շոգենաւը նստիմ: Խումբերով ռուս փախստականներ կային, որոնք գրասենեակէ գրասենեակ երթալով միջազգային շոգենաւային ընկերութեանց կը դիմէին՝ միեւնոյն նպատակով: Ու ամէն տեղ միեւնոյն պատասխանը.

«— Տեղ չկայ:

«Վհատած՝ պանդոկ վերադարձայ. պանդոկապետը գիս կանգնեցուց.

— Դուք Բորիս Սուխի՞մ էք... ձեզի համար նամակ մը կայ:

«Ապշահար կեցած էի.— ինծի համար նամա՞կ մը:

«Պահարանը բացի: Այդ թուղթի մը վրայ քանի մը բառ գրուած էր Պրասքովիա Սամթրոնայի կողմէ: Ներփակուած էր ուրիշ պահարան մը, որ կը պարունակէր չորս հարիւր անգլիական ոսկի: Ահա այսպէս, Մարսէլ, կը տեսնէ՞ք, ստիպուած էի ընդունելու օժանդակութիւնը այս հանելուկային աղջկան, զոր դիպուածը իմ դէմս հանեց: Որով իսկոյն շոգենաւ նստայ դէպի Լոնտոն, ուր հասայ իրիկունը շատ ուշ: Հակառակ ուշ ըլլալուն, որոշեցի Սավօյ պանդոկը երթալ: Պրասքովիա նոր վերադարձած էր «Էմպէսի» ակումբէն, ուր պարած էր: Անիկա գիս առաջնորդեց տուաւ փոքրիկ սրահ մը, որուն քովն էր իր սենեակը: Քիչ վերջ ինքը եկաւ, իր երեկոյթի շրջազգեստով. դեռ կը յիշեմ բազմերանգ մարգարիտներով բանուած ու սամոյրի եզրերով այդ շրջազգեստը: Այդպէս, կիսամերկ վիճակի մէջ, շողշողուն էր, որովհետեւ ուսերը (տէքոլթէ) շատ վար էր եւ շպարը տառապանքի թեթեւ կնիք մը դրոշմած էր դէմքին վրայ»:

— Ա՜խ, այդ իրիկունը, ըսաւ Բորիս:

Ու ձեռքը բարձրացուց:

«— Այդ իրիկունն էր, Մարսէլ, որ պիտի որոշէ եղեր ամբողջ կեանքիս բախտը»:

Բորիս նստաւ, աչքերը յառած գորգին վրայ: Կը խոստովանիմ որ անյագօրէն սպասեցի իր պատմութեան վերջաւորութեան:

Վերջապէս Բորիս վերցուց գլուխը:

«— Պրասքովիա Սամթրոնաքովս եկաւ եւ ձեռքը երկնցուած ըսաւ ինծի յանկարծ.

«— Րիկայի մէջ ձեր աստղին մասին խօսած էիք ինծի. իրաւունք ունէիք... Լաւ մտածեր էք որ ինծի եկեր էք շոգենաւէն իջնելէ վերջ եւ մանաւանդ այսպէս ուշ ատեն. մը...: Այս գիշերուան պայմանաժամը կրնայ ձեզ փրկել, գոնէ առ այժմ...

«Այս խօսքերը գիս շփոթեցուցին:

«— Զիս փրկե՞լ... բայց չէ՞ որ արդէն փրկուած եմ, քանի որ Լոնտոն կը գտնուիմ:

«— Բորիս Սուխիմ, չէ՞ք գիտեր որ ոստիկանուհի մը ձեզ կը հետապնդէ:

«— Զի՞ս... Չէկան այդ պատի՞ւը կ'ընէ ինծի:

«— Խորհրդային իշխանութիւնը չէ..., ձեզի համար աւելի լաւ էր որ Ճէրճինսկիի մարդիկը ձեզ հետապնդէին... վասն զի առնուազն Լոնտոնի մէջ ձեր հոս ըլլալը պիտի հաղորդուի քեզմով հետաքրքրուողներուն:

«— Իմ Լոնտոն գտնուիլս... ի՞նչ բանով կը հետաքրքրէ ոեւէ մէկը:

(Շար.)

Երեսփ. Ժողովի Նախագահութիւնը հակառակը կը պնդէ եւ կ'ըսէ թէ անոնք անձեռնմխելի կը մնան մինչեւ Մայիս 31, այսինքն Երեսփ. Ժողովին վերջնական լուծումը:

Իրաքի դահլիճը հրաժարած

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ դահլիճը մերժած է վաւերացնել անցեալ ամիս Լոնտոնի մէջ Իրաքի եւ Անգլիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրը: Վարչապետ Ճաֆէր փաշա էլ Ասքէրի, որ այդ դաշնագրին բանակցութիւնները վարած եւ ստորագրած էր, հրաժարեցաւ: Սըր Ապտիւլ Սուտանի պաշտօն յանձնուեցաւ կազմել նոր դահլիճը:

Պոլսոյ Ճերմակ Ռուսերը պիտի մեկնին

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Թուրքիա բնակող Ճերմակ Ռուսերը, որոնց քանիցս ազդարարուած էր մեկնիլ, վերջնապէս հրաման ստացած են Թուրքիայէն մեկնիլ Փետրուար 6էն առաջ:

Եօթժամեայ աշխատանքը Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կառավարական որոշումով եօթժամեայ աշխատանքը գործադրութեան պիտի դրուի Յունուար 15էն սկսեալ՝ Մոսկուայի շրջանի հիւսուածեղէնի 14 գործարաններուն մէջ: Այս դրութիւնը առժամեայ է եւ փորձի համար միայն պիտի գործադրուի:

Այսուհետեւ ութ ժամ աշխատող երկու հերթական խումբերու տեղ եօթ ժամ աշխատող երեք խումբերու դրութիւնը պիտի կիրարկուի: Այս կերպով կարելի պիտի ըլլայ արտադրութիւնը աւելցնել եւ գործ հայթայթել մօտ 13000 գործազուրկներու: Պայման դրուած է որ 7 ժամ աշխատողները նախկին 8 ժամուան աշխատողներուն հաւասար գործ արտադրեն:

Ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ.—

Խորհրդային Միութեան մէջ եօթժամեայ աշխատանքը ներմուծելու խնդիրը օրէ օր աւելի փշոտ կը դառնայ: Կառավարութիւնը կը ղրկէ շատ խիստ հրամանագիրներ, որով գործարանատէրերուն կ'արգիլուի ինքնաբերաբար փոխել աշխատանքի ժամերը: Շատ տեղեր հրամանագիրները խիստ ուշ կը հասնին եւ գործարանները կը պատասխանեն թէ անմիջապէս եօթժամեայ աշխատանքի սկսելու համար ամէն միջոց ձեռք առնուած է:

Միւս կողմէ բանուորներու մէջ դժգոհութիւնը կ'աւելնայ, աշխատավարձերը ուշ վճարուելուն պատճառաւ:

Պոլսոյ ռումանական դաւադրութիւնը

Գրած էինք թէ Պոլսոյ մէջ երեւան հանուած է ռումէն քաղաքական կազմակերպութիւն մը, որուն նպատակն էր Ռումանիոյ գահը բարձրացնել նախկին գահաժառանգ իշխանը: Այս առթիւ պոլսական թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան.—

Ռումէն ոստիկանութիւնը Թուրք ոստիկանութենէն խնդրած ըլլալով, որ վերջ մը տրուի Պոլիս ապաստանած կարոլականներու գործունէութեան, Թուրք ոստիկանութիւնը իսկոյն գործի ձեռնարկած և հաստատած է թէ նախկին գահաժառանգին եւ Ռումանիոյ Մառի թագուհիին հետեւորդներէն կարգ մը բարձրաստիճան անձեր Պոլիս ապաստանած են եւ տենդայոյզ գործունէութիւն մը ցոյց կուտան իրենց նպատակները իրագործելու համար:

Իշխան Կարոլի Ռումանիայէն մեկնելէն յետոյ, գահաժառանգին թիկնապահներէն Տոպրուճացի Սապրի Ռումանիոյ մէջ կազմակերպութեան մը գլուխ կ'անցնի՝ իր նախկին տիրոջ վերադարձը ապահովելու համար: Ռումէն կառավարութիւնը խնդրին տեղեկանալով կը հետապնդէ Սապրի պէյը, որ կը յաջողի Պոլիս ապաստանիլ: Ասոր վրայ ի բացակայութեան մահուան կը դատապարտուի:

Սապրի պէյ Պոլսէն շահագրգռուողներուն հետ թղթակցելէ յետոյ, գնդապետ Վասիլէսքուի հետ զօրաւոր կազմակերպութիւն մը կը ստեղծէ Պոլսոյ մէջ: Այսպէսով Սապրի պէյ և ընկերները դիւրութեամբ կը յաջողին Տոպրուճա և Կոստանցա ղրկել իշխան Կարոլի ի նպաստ պատրաստուած յայտարարութիւնները, զորս տպագրել տուած էին Ղալաթիոյ տպարաններէն մէկուն մէջ:

Կազմակերպութեան Տոպրուճայի մասնաճիւղը մասնաւոր գործունէութիւն մը ցոյց տուած է և բանակին մէջ ցրուած է Պոլսէն ղրկուած յայտարարութիւնները: Տրուած որոշումներուն համաձայն, իշխան կարոլ մօտ օրէն Պոլիս պիտի գար, եւ հիւրը պիտի ըլլար Սապրի պէյի, որ ընդարձակ յարկաբաժին մը վարձած էր «Մէշրութիէթ» ափարթըմանին մէջ:

Միջոց մը Պոլիս մնալէ յետոյ, իշխանը ծպտուած վիճակի մէջ օդանաւով պիտի երթար Կոստանցա, ուր իրեն ի նպաստ հսկայ ցոյց մը պիտի կազմակերպէին գինուորները: Կազմակերպութիւնը վստահ էր թէ, ռումէն բանակը պիտի գործակցէր իրեն:

Ոստիկանութիւնը ո եւ է հետապնդում չէ կատարած կազմակերպութեան դէմ և բաւականացած է հսկողութեան տակ պահելով վարիչները:

Ո՞վ տուաւ 20,000 ոսկի միջնորդչէքը

«Եաթուզ»ի խնդրին քննութեամբ զբաղող յանձնաժողովը իր աշխատութիւնները առաջ կը տանի: Վերջին անգամ, Ըսմէթ փաշայի ստորագրութիւը կրող պաշտօնական թուղթի մը վրայ կարգ մը աւրուած տեղեր նշմարուած ըլլալով, վարչապետը յանձնաժողովին կողմէ հրաւիրուած է տեղեկութիւններ տալու համար: Ծովակալ Վասըֆ փաշան ալ պիտի հրաւիրուի, նամակի մը մասին բացատրութիւններ տալու:

20,000 ոսկիին առթիւ Նազըմ պէյ յայտարարած է թէ այդ գումարը «Տէօյչէ Պանք»ի կողմէ տրուած էր «Շարք էշեա փազարը»ին, որու բաժնեթուղթերը գնած էր ատոր փոխարէն: Նազըմ պէյ աւելցուցած է թէ ոեւէ անձի տրուելու համար միջնորդչէք չէ յանձնուած իրեն:

Այս խնդրէն զատ կարգ մը շահեկան յայտնութիւններ եղած են նաեւ Հոլանտայէն ապսպրուած ընդծովեաններու խնդրին շուրջ: Նկատելով որ քննութիւնները տակաւին չեն վերջացած, Խաշն Յանձնաժողովը Ազգային Մեծ Ժողովէն պահանջած է 15 օր եւս երկարաձգել իրեն տրուած երկու շաբթուան պայմանաժամը:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Հ. Յ. Դ. Պուա Քոլոմպի Եռագոյն խումբի ժողովը այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8ին, 154 Ave. Argenteuil, Asnières, կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Դրաղարանի սրահը:

ՅԱՌԱՋԻ գրական երեկոն վաղը Հինգշաբթի, ժամը 9ին, Ցլօրիա: Պ. Ա. Չօպանեան պիտի դասախօսէ *Կոստանդին Երզնկացիի* մասին: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՏԷՍԻՆԻ Սեբաստիոյ Ղանթարօզ գիւղի Հայրենակց. Միութեան վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 63' զոյգ մը գուլպա, 151' սեղանի ժամացոյց, 331' Զօր. Անդրանիկի մեծ նկարը, 309' կնոջ պայուսակ, 396' ինքնահոս գրիչ, 420' քաշքոլ, ստանալու համար դիմել՝ Պ. Տօնիկ Ղենպերեանի, 18 Rue Wilson, Decines, Isère:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պէյֆօռ, Կ. Մ.— 35:

Փօռ տը Պուք, Մ. Է.— 70:

Կրաս, Ա. Տ. Վ.— 200 Ֆր.:

FOYER FRANÇAIS

Դասերը վերսկսած են Յունուար 2էն ի վեր: Հայերու համար գլխաւոր տեղն է 23 Rue Cujas (մէթրօ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ), ուր ֆրանսերէնի ձրի դասեր կը տրուին երկուշաբթի եւ Չորեքշաբթի, ժամը 8.30ին:

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Կը փնտռուի ընիկ Տիմօթիքացի Վահրամ Մուրատեանի ընտանիքը, հայրը Գրիգոր, մայրը Փերուզ (Գաբրիէլեան?). Նախապէս Անկէնի բնակած: Ճանչցողներէն կը խնդրուի իմաց տալ Հայոց եկեղեցին ի Փարիզ:

— Ազատ Գաբրիելեան կը փնտռէ Խնուսի Տուլամա գիւղացի Սերոբ եւ քոյրը Իսկուհի Գաբրիելեան, որոնց Սուրիա ըլլալը կը կարծուի: Լուր տուողին 200 ֆրանք նուէր: Գրել 14 Rue Ortolan, Paris 5me:

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռեմ զաւակներս, Պրուսայի մեծ Նոր գիւղէն Մկրտիչ Տուտունեան 25 տարեկան, Պօղոսիկ 22 տարեկան եւ Վաղէն 19 տարեկան որոնք Տէրզօր աքսորուելէն վերջ Մուսուլի կամ Թիֆլիսի կողմերը գացած ըլլալ կը կարծուին: Իմացնել Տիկ. Սրբուհի կամ Տիկ. Ազատնի Տուտունեանի, 21 Rue Blanqui, Kremlin Bicêtre, (Seine) France.

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ «ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ» ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԱՄԻՍ

13 Ուրբաթ գիշեր ժամը 9—10 Պ. Խոնդկարեան՝ քաղաքական անտեսութիւն և պետական իրաւունք:

Ժամը 10—11 Պ. Վրացեան՝ Հայոց նորագոյն պատմութիւն:

15ին Կիր. առաւօտ ժամը 10—11 Պ. Դաւիթ-Բէկ՝ Ֆրանսերէն լեզու:

17ին Երեքշբ. գիշեր ժամը 9—10 Պրոֆ. Ադաջանեան՝ Զգային ախտաբանութեան հիմքերը եւ հոգեկան ախտաբանութիւնը գեղարուեստի մէջ:

Ժամը 10—11 Պրոֆ. Ադոնց՝ Հայոց քննական պատմութիւն:

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

LA MENACE

?

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ 1928

Ճոխ բովանդակութիւն, գրական, գեղարուեստական եւ ազգային կեանքի պատկերացումով, աշխատակցութեամբ նոր գրողներու: Գին 30 Ֆր. կը գտնուի «Յառաջ»ի խմբագրութեան մօտ:

ՎԵՐՋԱՊԷ՛Ս ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԱՅՆՔԱՆ ՍՊԱՍՈՒԱԾ

ՏԻՏԱՂ ՏԻՏԱՂ ՏԻՏԱՂ **ԲՌՆԻ** ՏԻՏԱՂ ՏԻՏԱՂ ՏԻՏԱՂ

ՍԻՐՈՒԸՏՈՒՔ

Քրքջալից զաւեշտը, անմնախընթացօրէն նոր զաւեշտ մը որ պիտի հմայէ, հրապուրէ

ԲՈԼՈՐԸ, ԲՈԼՈՐԸ, ԲՈԼՈՐԸ,

ԳԻՆ 3 ՖՐԱՆՔ

Կը գտնուի բոլոր հայ թերթերու գործակալներուն մօտ եւ կամ դիմել՝ VAHRAM SÉVOUNI 31 Rue Kléber Issy-les-Moulineaux (Seine):

Կը ղրկուի նաեւ 3 ֆրանքի դրոշմաթուղթի փոխարէն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

„ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԳԵՐ„

Ա. Շարք

Տպ. Լիոն, 1927: Գին 5 ֆրանք

Կը ծախուի նաեւ Յառաջի խմբագրատունը:

"ԳԵՂՈՒԽՆԻ„

Յառաջի խմբագրատունը սակաւաթիւ օրինակներ կը գտնուին Վենետիկի Միաբանութեան այս շքեղ հրատարակութենէն, որ կը պարունակէ ծանօթ գրագէտներու գործեր եւ բազմաթիւ գեղարուեստական նկարներ:

Թանկագին կաղանդչէք մը: Գին 3.50 տոլար կամ 90 Ֆր.:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

12 JANVIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 542 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՀԻՄԻ ԷԼ ԼՌԵՆՔ...."

Այսօր կը հրատարակենք մէկ-երկու քաղուածքներ, Մոսկուայի «Պրաւդա»ի Դեկտեմբեր 30ի թիւէն:

Յօդուածագիրը, Թաթար գործիչ Կարայեւ, փաստերով կ'ապացուցանէ թէ՝ Ռուսաստանի բոլոր Թուրք-Թաթար հանրապետութիւններուն մէջ կը տիրապետեն համաթրքական տրամադրութիւնները եւ ակներեւ ձգտում կայ համաթրքական պետութիւններ կազմելու:

Յետոյ, կը յայտարարէ թէ դպրոցներուն մէջ կը տիրէ «Թուրք ազգայնական եւ կղերամիտ ոգին», թէ շատ մը վայրերու մէջ «տեղական բարբառը տեղի տուած է Թուրքերէնին», իսկ նոր սերունդին դաստիարակութեան ամբողջ գործը կը գտնուի օսմանեան նախկին սպաներու, մեծ պատերազմէն մնացած Թուրք գերիներու ձեռքը:

Ու վերջապէս, դիտել կուտայ թէ դասագիրքերու մէջ կ'երեւան սա տեսակ խօսքեր.

«Ես Թուրք եմ. իմ ծագումէս եւ հաւատքէս բարձր ոչինչ կայ... Թուրքը չի կրնար հանգիստ նստիլ իր տան մէջ»:

Ըսենք անմիջապէս որ այս բոլորին մէջ ոչինչ կայ նոր՝ մեզի համար:

Ամբողջ գրականութիւն մը մշակուած է այս ուղղութեամբ, դաշնակցական մամուլին մէջ: Կան եւ բազմաթիւ օտար հեղինակութիւններ. իսկ դաշնակցական Զարեւանդը անցեալ տարի հրատարակեց փաստացի հատոր մը, «Միացեալ և անկախ Թուրանիա», որուն դէմ լուտանքներ կամ ծաղրանքներ միայն լսեցինք ռամկավար եւ համայնավար բերաններէ, փոխանակ նոյնքան շօշափելի հակափաստերու: Այո, կը յիշենք որ ընկեր Աճառեանն ալ վրիպեցաւ այս գետնին վրայ, հապճեպ դատաստան մը ստորագրելով այս թերթին մէջ. «Թրքական պանթուրանիզմը յօգնած ցեղի ծամածռութիւն է՝ Թուրք երիտասարդութիւնը զուարճացնելու» («Յառաջ», 10 Ապրիլ 1927):

Իսկ ռամկավար-համայնավար տիրացուները սրտառուչ փոխասացութեան մը ձեռնարկեցին, ապացուցանելու համար թէ մատնանշուած վտանգը «մտացածին» է, թէ Դաշնակցականները «ուրիշ անելիք չունենալով», այդ գիւտը բրած են, իբրեւ գրպանում: Իբրեւ յատկանշական օրինակ, անգամ մըն ալ կ'արտատպենք Ամերիկայի հայ պոլշեւիկներու շաբաթաթերթին պատգամը.

—«... Հայաստանը իր քաղաքական միջոցները ամենալաւ կերպով ապահոված է եւ Արեւելքի ժողովուրդներուն հետ միասնաբար կը ջախջախէ ո՛ր եւ է այդպիսի յետադիմական համաթուրանական շարժում» («Նոր Աշխարհ», 19 փետր. 1927):

Բայց կը բաւէ: Քանի որ Մոսկուայի պաշտօնաթերթը իր կարգին ասպարէզ իջած է... դաշնակցական տեսակէտ պաշտպանելու, կանգ առնենք այստեղ:

Բազմազան փաստերով, խմբագրականներով, յօդուածներով եւ թարգմանութիւններով, մեր գլխաւոր ճիգն եղաւ ապացուցանել թէ՝ համաթուրանականութեան ձգտումն իսկ ամէնէն առաջ լուրջ սպառնալիք մըն է՝ մեր մինուճար հայրենիքին համար:

Շարժումը կը յաջողի՞ թէ ոչ — ուրիշ խնդիր է. բայց անոր ո՛ր եւ է մէկ փորձը, անոր երկունքը փոթորիկ մը պիտի բանայ, ամէնէն առաջ, Հայաստանի գլխուն:

Այս մտահոգութեամբ, մինչեւ այսօր ալ ուշադրութիւն կը հրաւիրենք, միջոցներ կը թելադրենք, ձեռքէ չենք ձգեր ահազանգը:

Արդ, Մոսկուայի «Պրաւդա»ն հաւատարիմ գործակալի մը, նոյն ինքն Թաթար Կարայեւի գրչով կ'ազդարարէ թէ՝ վտանգը գոյութիւն ունի եւ կը ծաւալի նաեւ... Ռուսաստանի համար:

Ըսենք, անցողակի, որ այդ կէտն ալ չէ վրիպած մեր ուշադրութենէն:

Եթէ Ռուսաստանի խորհրդային իշխանութիւնը քիչ մը խելք ունենար եւ սանձարձակ ազատութիւն չտար ասիական և մասնաւորապէս Թուրք-իսլամ ցեղերու թթու ազգայնականութեան, եթէ դուռները լայն բացած չըլլար Իթթիհատի և Քէմալի յայտնի և գաղտնի գործակալներուն, թուրք համիսլամականներու, «օճաղճի»ներու, ջարդարարներու եւ աւարառուներու շահատակութեանց առջեւ, եթէ, կ'ըսենք, Մոսկուա գործէր նոյն իսկ զուտ ռուսական շահերու տեսակէտէն, — ինչպէս որ Թուրանական շարժումը ցնորք մը պիտի ըլլար, դատապարտուած՝ իր սաղմին մէջ իսկ խեղդուելու: Եւ այն ատեն, պարզ է որ Հայաստանն ալ կը ծաղկէր, փոխանակ ծիւրելու ծանր մղձաւանջի մը եւ իրական սպառնալիքներու տակ:

Մոսկուան չունեցաւ այդ հեռատեսութիւնը: Եւ արդիւնքը — ահաւասիկ Թաթար Կարայեւն է որ կ'ողբայ, «Պրաւդա»ի էջէն.

— «Բոլոր Թուրք-Թաթար հանրապետութիւններու մէջ համաթրքական տրամադրութիւնները կը տիրապետեն:»

Եւ աւելին, ինչպէս կ'ուսուցանեն Թուրք մանուկին.

— «Թուրքը չի կրնար հանգիստ նստիլ իր տան մէջ»:

"Հիմի՞ էլ լռենք, երբ մեր թշնամին..." մե՛ր խօսքն է կրկնում:

Եւ ի՛նչ պերճախօս վկայութեամբ, կէտերը ճշտելով, բաները համրելով, հոգ չէ թէ յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան:

Հիմի՞ էլ լռենք, երբ Թաթար Կարայեւները, քարե՛ն անլեզու են եղեր:

Շ.

МԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Նոր Օր» խմբագրականի մը մէջ կը նկատէ (30 դեկտ).

— «Դարձեալ Հայերը»...

«Այսպէս կ'ըսէր, դեռ քանի մը օր առաջ, ներքին գործոց նախարարութեան պաշտօնատարներէն մին: Ի՞նչ է պատահեր: Քանի մը համայնավարներ, որոնք՝ բարոյական ոչ մէկ կապ ունին այս գաղութին հետ, Սելանիկի մէջ յայտարարեր են թէ իրենք կը նախընտրեն Խորհրդային Միութեան հպատակ ըլլալ՝ քան Յունաստանի:

«Խօսակցութեան մը պահուն, յոյն պաշտօնակից մը, որ կարեւորագոյն թերթերէն մէկուն միայուն աշխատակիցն է, ըսաւ թէ «Հայերը, փոխանակ խաղաղ եւ շինարար կեանք մը ապրելու այս հիւրընկալ երկրին մէջ, կը զբաղին օտար քարոզչութեամբ եւ չափէն աւելի կը զբաղեցնեն կառավարական պաշտօնատուները: Հակառակ կառավարութեան կողմէ քանիցս եղած ազդարարութեան, ձեր մետրապոլիտը կամ Էփիթրոբին միջոց նեն չեն խորհած հայ համայնավարներու վտանգաւոր գործունէութեան վերջ մը տալու համար»:

«Իսկ աւելի ծանր է Ապահովութեան շրջանակներուն դատավճիռը մեր մասին. «Զգիտի թոյլատրենք որ դուք պոլշեւիկութիւն քարոզէք: Գացէք Կովկաս եւ ըրէք ինչ որ կ'ուզէք»:

«Մեր մասնաւոր տեղեկութիւնները կ'ըսեն թէ կառավարութիւնը կը խորհի շատ խիստ միջոցներ ձեռք առնել հայ համայնավարներու դէմ, անշուշտ զգուշութեան բաժին մըն ալ պահելով ոչ-համայնավար Հայերուն համար:

«Ի՞նչ կ'ընենք մենք այս կացութեան առջեւ: Ծայրայատիկ նստած ենք: Գաղութին ճակատագիրը վարող վարչութիւնը ամէնէն կարեւոր եւ կենսական գործերը անկիւն մը նետած, իր ժամանակը կը վատնէ երկրորդական խնդիրներու կարգադրութեամբ:»

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ ԼԱՏԻՆԵՐԷՆ ՏԱՌԵՐՈՎ

Պոլիսէն կը հեռագրեն.—

Հետզհետէ աւելի հաւանական կը թուի թէ Թուրքերը վերջ ի վերջոյ պիտի ընդունին լատինական տառերը՝ իրենց լեզուն գրելու համար: Մինչեւ հիմա կը գործածէին արաբական տառերը, ինչ որ շատ մը անպատեհութիւններ կը ներկայացնէր, քանի որ Թուրքերէնը ուրալ-ալթայեան լեզու մըն է, մինչդեռ արաբերէնը՝ սեմական: Անկէ զատ, լատինական այբուբենը աւելի շատ թիւով մարդոց ծանօթ է քան արաբականը: Բուն Թրքական հնչումներուն համար, մասնաւոր գիրեր պիտի գործածուին:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ նախագահ վերընտրուեցաւ ընկերվարական Ֆերնան Պուիսոն:

ՓԱՐԻԶԻ խորհրդային նոր դեսպան Դովկալեւսկի, որ առջի օր Մոսկուայէն ճամբայ պիտի ելլէր դէպի Փարիզ, աղջկանը հիւանդութեան պատճառով քանի մը օր յետաձգուած է իր մեկնումը:

⁂ Խորհրդային միութեան այժմու զատական գործավար Կարսկի Հռոմի դեսպան անուանուեցաւ Կամենեւի տեղ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հետապնդում համայնավարներուն դէմ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ՈՒԶԷ ԲԱՆՏԱՐԿԵԼ

Նախարարական խորհուրդը իր վերջին նիստին մէջ որոշեց խստիւ գործել համայնավար այն հինգ երեսփոխաններուն դէմ, որոնք անսաստելով օրէնքին, բանտ չէին ներկայացած՝ կրելու համար իրենց պատիժը: Կառավարութիւնը այսօր Երեսփոխանական ժողովէն պիտի պահանջէ Քաշէնի, Վայեան-Քութիւրիէի, Մարթիի, Տորիոյի եւ Տիւքլոյի անձեռնմխելիութիւնը վերցնել եւ ձերբակալել զանոնք: Ի հարկին վստահութեան խնդիր պիտի դնէ: Կը կարծուի թէ Երեսփ. ժողովի մեծամասնութիւնը կառավարութեան առաջարկին ի նպաստ պիտի քուէարկէ՝ խուսափելու համար Նախարարական տագնապէ մը:

Խնդրոյ առարկայ երեսփոխանները առջի օր խորհրդարանի բացման նիստին ներկայ չեղան եւ կը մնան իրենց թաքստոցներուն մէջ:

«Իւմանիթէ» կը գրէ թէ Երեքշաբթի ամբողջ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն նիստ գումարեց հակողութեանը տակ տասնեակներով ոստիկաններու, որոնք դրան առջեւ կեցած, մարդ չէին ձգեր կուսակցութեան կեդրոնատեղիէն ներս: Կեդր. կոմիտէն այս առթիւ բողոքի յայտարարութիւն մը հրատարակելով, կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը կը պատրաստուի ապօրէն հռչակել համայնավար կուսակցութիւնը Ֆրանսայի մէջ:

Աքսորուած ընդդիմադիր վարիչները

Պոլշեւիկ ընդդիմադիր պետերու աքսորին մասին հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդուին.—

Չի գիտցուիր երեսուն գլխաւոր ընդդիմադիրները աքսորելու որոշումը ուսկի՛ց կը բխի, կեդրոնական Գործադիր կոմիտէէ՞ն թէ ուղղակի կեդրոնական կոմիտէէն: Այս աքսորը տարբեր է սովորականներէն: Ընդդիմադիր վարիչները վարչական պաշտօններու պիտի կոչուին հեռաւոր շրջաններու մէջ, ուր իրարմէ հեռու պիտի ապրին: Այսպէս, Տրոցկի, որ Ստալինի գլխաւոր հակառակորդն է, պիտի աքսորուի Աստրախան: Ռատէկ պաշտօնի պիտի կոչուի այնպիսի տեղ մը, որ երկաթուղիի ամենամօտիկ կայարանէն 350 մղոն հեռուն կը գտնուի, այսինքն Սիպերիա կամ Թուրքաստան:

Կամենեւ եւ Զինովիեւ, որոնք դիմում կատարած էին կրկին համայնավար կուսակցութեան մէջ ընդունուելու համար, պատասխան ստացան որ առ այժմ իրենց անդամակցութիւնը փափաքելի չի նկատուիր: Եթէ Տրոցկիի դէմ գրքոյկ մը հրատարակեն, վեց ամիս յետոյ իրենց խնդիրքը պիտի կրնայ կրկին քննութեան ենթարկուիլ:

Էմմեր Նազըմ ձերբակալուած

Անատոլուի Գործակալութիւնը Էնկիւրիէն կը հաղորդէ որ «Եավուզ»ի Նորոգութեան խնդրով զբաղող Խորհրդարանային Յանձնախումբը որոշած է ձերբակալել եւ տասը օր մեկուսացնել հանգստեան կոչուած գնդապետ Էմմէր Նազըմը, որ իբր վկայ կանչուած և հակասական յայտարարութիւններ բրած էր:

Էմմէր Նազըմ պէյ, ինչպէս գրած ենք, աներձագն է Էնվէր փաշայի եւ վարիչը «Շարք էշեա փազարը» ընկերութեան: Իր այդ հանգամանքով 80,000 ոսկի գանձած էր Գերման ընկերութենէ մը՝ փոխարէն տալով Թրքական ընկերութեան պարտաթուղթերէն: Գերմանները կը խոստանան 120,000 ոսկի եւս վճարել, եթէ Նազըմ յաջողցնէր «Եավուզ»ի Նորոգութեան գործը իրենց յանձնել: Նազըմ բացէն 20,000 ոսկի կ'առնէ գերման «Ֆլէնտէր» նաւային ընկերութենէն՝ ըսելով թէ այդ գումարը պիտի յատկացնէ ծովային գործավար Իհսան պէյը համոզելու:

Ծովային գործավար Իհսան պէյ Պրէմէնի գերմանական մէկ տան ապսպրած էր ծփուն նաւարան մը, հակառակ անոր որ անգլիական տուն մը աւելի մեծ նաւարան մը մը առաջարկած էր՝ նուազ սուղ պայմաններով:

Երեսփոխան Ֆիքրէթ հարցաքննութեան պահուն խոստովանեցաւ որ Իհսան պէյէն 20,000 մարք նուէր ստացած էր՝ «Եավուզ»ի խնդրին մէջ իր ծառայութեանց համար: Քննիչ յանձնաժողովը հաստատեց թէ «Եավուզ»ի Նորոգութեան պայմաններուն մէջ գաղտնաբար փոփոխութիւններ մտցուած էին:

Գործավարութեանց միացում

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Ազգ. Մեծ Ժողովը քուէարկեց օրինագիծ մը, որով առեւտրական եւ երկրագործական գործավարութիւնները միացնելով կը դառնան Տնտեսութեան գործավարութիւն: Նոյնպէս կը ջնջուի ծովային գործավարութիւնը: Այս վերջինին վերաբերեալ գործերը կը յանձնուին Ազգային Պաշտպանութեան գործավարութեան: Քուէարկուած այս նոր օրէնքով կը ստեղծուին երեք նոր գործավարութիւններ՝ ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային:

Ի՞նչ կը պահանջէ Իտալիա

«Էքօ տը Փարի»ի Հռոմի թղթակիցը կարգ մը հարցումներ ուղղած էր «Թրիպունա»ի խմբագիր Ֆրանչեսքօ Կոբոլայի, որ հարազատ արտայայտիչն է Մուսոլինիի քաղաքականութեան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԷՖԷՆՏԻՆ ԿԸ ԶՍԿԷ

Ո՞վ:

— Նորատունկեան Գաբրիէլ էֆէնտին, «փառք ու պարծանք դիւանագէտն ազգիս Հայոց»:

Հազիւ յայտարարուած Սանասարեան ժողովրդական համալսարանին բացումը, կը կանչէ «ղօլամ»ները: Եւ «ղօլամ»ները պար կը բռնեն:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ այս գործը:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, էֆէնտի, դուք լուր չունէի՞ք, հապա Սանասարեան խնամակալութի՞ւնը:

— Էֆէնտի, իմացա՞ք, դաշնակցականի մը յանձներ են «Հայոց նորագոյն պատմութեան դասընթացքը»:

Եւ էֆէնտին, հակառակ իր եօթանասունըհինգ տարիներու ծանրութեան, կը պզտիկնայ, կը թեթեւնայ, կը պլորուի:

Ու միշտ անխօս — ինչպէս վայել է լուրջ դիւանագէտի մը — ակնարկը պատուհանին, նշանացի, դէմքի խորախորհուրդ արտայայտութիւններով, կը թելադրէ «պարտ ու պատշաճը տնօրինել», չարիքը խափանելու համար:

×

Էֆէնտին քուն չունի դեկտեմբեր 30էն ի վեր:

Ո՛ղջ ըլլան «ղօլամ»ները:

Միշտ պատնէշին վրայ, անոնք արդէն ազդանշանը տուած են:

— Պատերազմ՝ Սանասարեան ժողովրդական համալսարանին դէմ:

×

Ի՛նչ մեղքս ծածկեմ: Խկապէս աններելի սխալ մը գործեր են ժողովրդական համալսարանին կազմակերպիչները, դաշնակցականի մը յանձնելով «Հայոց նորագոյն պատմութեան դասը»:

Պէտք է անմիջապէս պաշտօնանկ ընել այդ «փորձանք»ը եւ անոր տեղ նշանակել նոյն ինքն Գաբրիէլ էֆէնտի Նորատունկեանը:

Չէ՞ որ Հայոց նորագոյն պատմութիւնը կը սկսի հանգուցեալ Պապը Ալիէն:

Եւ չէ՞ որ էֆէնտին բարձրագոյն հեղինակութիւնն է այս ճիւղին մէջ, իբրեւ քառասուն տարուան վաստակաւոր բարձրագոյն դրան, իբրեւ իրաւագէտ-խորհրդական, նախարար, ծերակուտական եւ... փախստական, բայց միշտ պարծանքով եւ երկիւղածութեամբ գրպանը պահած՝ Թրքական անցագիրը...

ԱՐՇԱԻՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆ ՄԸ

Դամասկոսի պատկան իշխանութիւնները, սկզբունքով որոշեցին հայկական արուարձան մը հիմնել եւ հոն փոխադրել այժմու կայաններու մէջ ապաստանած եւ վտառողջ պայմաններու տակ ապրող հայութիւնը: Հայերը տէր պիտի դառնան իրենց յատկացուած հողերուն, տարուէ տարի չնչին գումար մը վճարելով: Մասնաւոր յանձնախումբ մը պիտի որոշէ հողերուն տեղը:

ՎՐԻՊԱԿ.—Երէկուան «Մամուլ»ի բաժնին գլուխը «Ձայն մը... Ջոջերու օրկանէն», քանի մը թիւերու մէջ, սխալմամբ շարուած է «գողերու». իսկ երկրորդ տողը պիտի ըլլայ «հակադաշնակցական», ինչպէս ճշտուած է արդէն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹԸ ԵՒ ԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՐԵՆՔ ԻՐԵՆՑ ԲԵՐՆՈՎ

Երբ մեր մամուլը թուրանական վտանգի աՀազանգը կը Հնչեցնէ, Դաշնակցութեան բոլոր Հակառակորդները ճղակոտր կ'ըլլան, այդ իրականութիւնը Հերքելու Համար: Երբ մենք կը մատնանշենք խորՀրդային կառավարութեան քաղաքականութեան ձախաւերութիւնը, որ կը նպաստէ այդ վտանգին ծաւալման,— մեզ կ'անուանեն «Հայաստանի թշնամիներ»: Երբ կ'ապացուցանենք, որ Էնկիւրի գաւեր կը լարէ Հայ ժողովուրդին դէմ, զինելով Անդրկովկասի թրքութիւնը եւ թէ Չեկայի մէջ իբրեւ «մաքսանենգներ» նստած թուրքերը քէմալի լրտեսներն են,— ատիկա կը Համարուի «դաշնակցական Հերթական սուտ»: Երբ կը պաՀանջենք չզինաթափել ժողովուրդը եւ չանդամաՀատել զայն յաճախակի Հալածանքներով, այդպիսի բողոքները «պրովոկացիա» կը նկատուին:

Եթէ Դաշնակցութիւնը այդ ամէնը կ'ընէ վարկաբեկելու Համար խորՀրդային կառավարութիւնը եւ շաՀելու ժողովուրդի Համակրանքը, Հապա ի՞նչ նպատակ կը Հետապնդէ կոմկուսի պաշտօնական օրկան՝ «Պրաւդա», որ իր Դեկտեմբեր 30ի թիւին մէջ կը յայտարարէ թէ՝ ԽորՀրդային Միութեան սաՀմաններուն մէջ գտնուած բոլոր Թուրք-Թաթարական Հանրապետութիւններու մէջ Համաթրքական տրամադրութիւնները կը տիրապետեն եւ ձգտում կայ Համաթրքական պետութիւն կազմելու:

«Պրաւդա»յի այդ թիւին մէջ, ոմն Թուրք կարայեւ, որ պաշտօնական յանձնարարութեամբ շրջագայած եւ ուսումնասիրած է Դաղստանը, Թուրքմէնստանը, Ուզբէկստանը, Ազրբէջանը եւ Թաթարստանը, կը գրէ՝ թէ Թիւրք-Թաթարական երկիրներուն մէջ ոչ միայն չկայ պրոլետարական ոգիով դաստիարակութիւն, այլ եւ այդ ուղղութեամբ որ եւ է աշխատանք անգամ չէ սկսուած. թէ իր դպրոցներուն մէջ կը տիրէ մանր-քաղքենիական, կղերական ու թունդ ազգայնամոլ ոգին, որով կը սնանի նոր սերունդը. թէ շատ տեղերու մէջ տեղական բարբառը տեղի է տուած թուրքերէնի առջեւ. թէ նոր սերունդի դաստիարակութեան ամբողջ գործը կը գտնուի օսմանեան նախկին սպաներու, մեծ պատերազմէն մնացած Թուրք գերիներու ձեռքը: Ասկէ զատ, Համաձայն յօդուածագրին, այդ երկիրներու պաշտօնէութեան մեծ մասը կազմուած է նման տարրերէ, որոնք մեծ ազդեցութիւն ունին կառավարութեան վրայ եւ մանաւորապէս կրթական գործավարութեան մէջ:

Այս խոստովանութիւններէն վերջ, Թուրք գործիչը շարք մը բնորոշ օրինակներով ցոյց կուտայ Թրքական նեղ ազգայնամոլութեան ոգիին էութիւնը: Ոչ միայն Ղուրանը կէս միլիոն օրինակով նորէն կը Հրատարակեն եւ ուղղագրութեան խնդիրը կը Համարեն պայքար Ռուսաստանի դէմ,— այլ եւ դասագրքերու մէջ կը տպեն սա տեսակ տողեր.

— «Ես Թուրք եմ. իմ ծագումս եւ Հաւատքս բարձր ոչինչ կայ: մարդս պէտք է իր Հայրենիքին ստրուկն ըլլայ: իմ կուրծքս ամբողջապէս Հուրով է լեցուն: Թուրքը չի կրնար Հանգիստ նստիլ իր տան մէջ»:

Կէս էջ երկարութեամբ այդ յօդուածին մէջ բազմաթիւ փաստեր շարելէ եւ խորՀրդածութիւններ ընելէ յետոյ, կարայեւը կուգայ այն եզրակացութեան թէ Թուրք-Թաթարական երկիրներուն մէջ Համաթուրանականութիւնը թեւ առած է ու արագօրէն զարգանալով դէպի Համաթրքական պետութիւն կը ձգտի:

Յիշենք որ այս յօդուածը տպուած է խմբագրութեան կողմէ առանց որեւէ վերապաՀութեան:

Այս բոլորէն յետոյ աւելորդ կը Համարինք մեր կողմէ որեւէ խօսք կամ խորՀրդածութիւններ ընել: Մենք կրնայինք խորՀրդային թերթերէն շարք մը օրինակներով Հաստատել կարայեւի ըսածներուն ճշմարտութիւնը. օրինակ, Օլգինի յօդուածն այդ մասին «Պրաւդա»յի 1925ի թիւ 262ին մէջ: Յետոյ ի՞նչ աւելի պերճախօս փաստ, քան այն, որ Նախիջեւանի ամբողջ կառավարական կազմը 1925ին պաշտօնանկ ըլլալով բանտարկուեցաւ, իբրեւ Մուսավաթական կամ Թուրանականներ: կամ թէ 15րդ. Համագումարին մէջ արտասանուած ճառերը: Միայն կ'ուզէի, որ Հայաստանի վարիչները եւ մեր մէջ եղած լաւատեսները մատներու մէջտեղէն չնայէին թուրանական վտանգին ու միջոցներ խորՀէին, պաշտպանելու Համար Հայաստանն ու այնտեղ նստած մեր ժողովուրդի բեկորները:

Ասիկա ամէնէն Հրատապ Հարցն է մեզի Համար, որովՀետեւ Թուրքը ինքզինքը «ամէնէն վեր Համարելով չի կրնար Հանգիստ նստիլ» քանի դեռ Հայ ու Հայաստան անունները կը Հնչեն:

Եթէ նոյնիսկ անկախ Թուրանիայի իրականացումը ցնորք ըլլայ, ընդունինք, որ այդ ձգտումն իսկ մաՀուչափ վտանգաւոր է մեզի Համար:

ԱՇՈՏ

ԻՆՉԻ՞ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ԷՅՖԷԼԸ

Երկաթէ այն Հսկայ ոսկերոտիքը, Էյֆէլը, որ կը բարձրանայ դէպի երկինք, ոտքի վրայ կը մնայ 1889ի մեծ ցուցաՀանդէսէն ի վեր, երբ կառուցուած է ճարտարապետ Էյֆէլի կողմէ: Արդ, այս աշտարակը միայն լուսաւորութեան աշտանակ մը չէ փարիզի մէջ:

Նախ աղբիւր մըն է շաՀու, իր ընկերութեան անդամներուն Համար: Այս ընկերութիւնը, որ 5 միլիոն դրամագլուխ ունի, զբօսաշրջիկներէն կը ստանայ խոշոր գումար մը: 1927ին այդ զբօսաշրջիկներուն թիւն էր 600.000: Յետոյ, ճակոպոցի ծանուցումի ընկերութիւնը աշտարակին ոսկորներուն վրայ ազդեր դնելու Համար, ուրիշ ընկերութիւններ ալ աշտարակին վրայ գտնուող թատրոններու, սրճարաններու, ճաշարաններու վարձք վճարելով առՀագին Հասոյթներ կ'ապաՀովեն աշտարակի ընկերութեան:

Երրորդ յարկէն վեր, 300 մեդր բարձր, կը գտնուին խցիկներ օդերեւութաբանական: Անթելի թելերն են դարձեալ, որ կը ճառագայթեն: Անթելի մեքենաները կը գտնուին վարը, Շան դը Մարսի մէջ: Փոքրիկ գետնուղէ մը վար իջնելով, կը տեսնուին Հսկայ խմբեր, եւ թերմոմետրերուն մէջ աՀեղ կայծեր կը ժայթքին տեղ: Այսպէս Էյֆէլը կը ծառայէ նաեւ անթել նուագներու, Հեռագրական ու գիտական Հաղորդագրութիւններու:

Գագաթը կը բարձրանայ 15 մեդր երկար տէգով դրօշակ մը, 15 քառ. մեդր պաստառով:

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՔՄԱՅՔՆԵՐ

Փարիզ վառած է իր ճրագները:

Նայեցէք Սէն-Ժաք փողոցէն վար, զոյգ շա՛րքը սպիտակ ուլունքներուն, որոնք կարծես ողջ են ու կը քալեն: Ու բոլոր փողոցներուն վիզին վրայ, այսպէս, աղուո՛ր է մանեակը լոյսերուն: Տեղ տեղ, լոյսի զանգակիկները կը նմանին պզտիկ աղջիկներու ծիծերուն, սպիտակ ու դողդղուն: Վաճառանոցներուն մէջ կա՛թ են թափեր: Գիշերուան մշուշը փակեր է բարձր տուներուն եւ նման է քրքրուած, նօսր բամպակի, որ ծիրանի թաթխուած է:

Մայթերուն վրայ եմ: Տունէս դուրս եմ նետուեր գառնուկի մը պէս, որ պտոյտի կը տանին: Երջանի՛կ եմ, որովՀետեւ Հիմա ճամբորդութեան մը կը սկսիմ: Ու կ'ուզեմ որ ըսեմ բոլորին.

— Ես ճամբորդ եմ:

Մաքօքի պէս կ'անցնին ինքնաշարժները փողոցէ փողոց: Պողոտայէն վար կը վազէ մեծ ինքնաշարժ մը, որուն աչքերէն կը Հոսին երկու առուներ եւ կը թրջեն ճամբան: ԱպաՀովաբար այդ ինքնաշարժն ալ չի գիտեր թէ ես ճամբորդ եմ: Կ'արգիլե՛մ բոլորին՝ ինձմէ աւելի երջանիկ ըլլալ, այս պաՀուս:

Կը դիտեմ աղջիկները, որ ինծի կը քսուին ու կ'անցնին: Ու ես կը խօսիմ, այսպէս.

— Գեղեցի՛կ է աղջիկը, որ կուգայ դէմէն: Մորմի գոյն գլխարկ մը ունի, աչքե՛րը, որ կը բաբախեն տակէն: Ես ճամբորդ եմ: Օ՛, ճերմակ վիզ մը, որ անցաւ, շա՛տ արագ: Երիտասարդ մը, որ կանգ առաւ, ետին դարձաւ եւ կը նայի աղջկան ետեւէն...: Ես ճամբորդ եմ: ԱՀա աղջիկ մը, որ օրօրուն քալուածք մը ունի. ի՛նչ ժպտուն է: Տգե՛ղ է. տգե՛ղ, կուրծքին վրայ բնաւ կլորութիւն չունի: Ես ճամբորդ եմ...

Ոստիկան մը կտրեց մեր բազմութիւնը առջեւէն: Երկու փողոցներ խաչաձեւուած են Հոս: Ոստիկանը ճամբայ կուտայ դիմացի փողոցի բազմութեան:

Կանգ առի վայրկեան մը բազմութեան Հետ: Ոտքի վրայ, Հիւսեցի երգ մը, որ կը սկսի այսպէս.

Լո՛յս կը տեղայ,— ես ճամբորդ
եմ,— մեր վրայ...
Աղջիկ մ'անցաւ,— ես ճամբորդ
եմ,— ժպտեցա՛ւ...:

Կը քալեմ:

Բայց պէտք է, որ քալեմ արագ, յաղթական եւ տօնական քալուածքով:

Կայարանին առջեւ:

Խօղերու երամակի մը պէս, սեւ ինքնաշարժնե՛ր, խռնուեր են կայարանին դուռնէն մինչեւ Հրապարակին յետին անկիւնը: Ճակատէն՝ լուսաւոր ժամացոյցը կը կանչէ, արագ քալելու Հրաման կ'արձակէ ուշացած ճամբորդին: Սարսափելի բազմութիւն կայ ներսը: Արձակուրդի օրեր են: Ամէն մարդ կը մեկնի: Աղջիկներ ու կիներ, կորսուած՝ ծաղիկներու եւ անուշ մուշտակներու մէջ, այրերը՝ պայուսակներու դէզերուն մէջ:

Երկաթէ զոյգ գիծը կը փայլի լոյսերուն տակ: Ճամբա՛ն: Նոր օրերու ճամբան: Արեւելքի ճամբան: Այս գիծը կը Հասնի մինչեւ Արեւելք: Կը սարսռամ: Արեւելքի տեսիլքը կը յուզէ զիս: Ապագայ մեծ ՀրդեՀներու երկի՛րը:

— Ուշացա՛յ, Արեւե՛լք, ուշացա՛յ: Որքա՛ն կ'ուզէի մօտդ ըլլալ, երախի՛դ մէջ: Հոգիիս ներսէն մարգարէութիւն մը ինծի կ'ըսէ թէ դուն, վերջապէս, անզուսպ առիւծի մը նման պիտի կանգնիս Միջերկրականի եզերքին վրայ, դիւային ոստումի մը պատրաստ. շունչդ ՀրդեՀի նման պիտի բոցավառէ ծովն ու երկինքը: Ա՛յ իմ առիւծ, պիտի գա՛մ, պիտի գա՛մ, ուշ կամ կանուխ, չէ՛, ես կը սիրեմ կռիւը, զոր դուն կը պատրաստես ազատութեան Համար...:

Սուլում մը, Վոյրաշարժը Հոնդալով կը Հասնի: Ճամբորդները կը վազեն: Աղջիկ մը, որ խաղողի պէս աչքեր ունէր, մօտեցաւ ու Հարցուց ինծի թէ ո՞րն է Մարսէյլի ճեպընթացը:

Երեք բան մտածեցի, կարծես պատասխանը ըլլար իր Հարցումին.

— Ես ճամբորդ եմ:

— Քու աչքերդ թութի պէս աղուոր են:

— Մարսէյլի ճեպընթացը երրորդ գիծին վրայ:

Յետոյ նայեցայ ետեւէն, նայեցա՛յ նայեցա՛յ: Կարծեմ այդ պաՀուն ա՛լ բան չմտածեցի: Տխո՛ւր էի:

Նստեր եմ ճեպընթացին մէջ ու կը մտածեմ սիրոյ մասին: Այդ պաՀուն իմ մարմինս ամբողջովին մերկ էր, եւ անթի՛ւ աչքեր կը թափէին վրաս, ինչպէս անՀամար աստղերը կը տեղան դաշտերուն վրայ: Ո՛վ սէր, սխալ եմ նստեր ճեպընթացը: Ընկերներս կը կանչեն: Նորէն կը տեղաւորուիմ: Բազմութիւնը կը վխտայ դուրսը: Աղջիկնե՛ր, ծաղիկնե՛ր, շունե՛ր, երիտասարդնե՛ր, սայլակնե՛ր, մուշտակնե՛ր: Համբոյրնե՛ր: Հրաժեշտի բառեր:

Սուլում մը:

Ճեպընթացը կը շարժի: Թաշկինակները կը ծփան: Ձեռքեր, որ ծաղիկի նման կը բարձրանան, կը բացուին, կը գոցուին: Բառեր, որ կը ցատկեն մարդոց վրայէն: Ու դեռ կիներ կան, որ չեն կրցած աւարտել իրենց յանձնարարութիւնները եւ Հրաժեշտի խօսքերը:

ԱՀա կին մը, որ քովի պատուՀանէն կախուած, Հեռաւոր երիտասարդի մը ուղղութեամբ, արագօրէն կը գլորէ յապաղած բառերը: Ճեպընթացը կը վազէ եւ բառերը կը կտրին.

— Ար-ուու-ուա-ուա...

— Վու-ա-ա՛...

* * *

Կը սուրա՛յ ճեպընթացը:

Գիշեր է, բայց ճամբուն ամբողջ երկայնքին, մինչեւ Հեռուները, լոյս բուսած է, ծիլ ծիլ: Երբ ծառաստանի մը մօտէն կ'անցնէինք, լոյսերուն ոսկի գունդերը կը նետուէին ծառէ ծառ: Յետոյ տեսակ մը ճակատամարտ դարձաւ, արագ ու խառնիխուռն յարձակում մը լոյսի:

Դաշտ մը, լա՛յն ու ամայի: Կատաղի՛, կը սուրայ ճեպընթացը: Օ՛, որքա՛ն կը սիրեմ այս անգութ եւ վայրենի վազքը: Որքա՛ն պիտի ուզէի, որ սուրա՛յ, սլանա՛յ, աւելի՛ արագ, աւելի՛ արագ: Իմ ջիղերս կը տոկան ժամը 200 քիլոմեդր սրարշաւ թռիչքին: Ու ներսս բաղձանք մը կը ծնի, տեսնելու այդ արշաւը, կ'ուզէի որ ճեպընթացը իմ Հոգիս լեցնէր նոր զգացումներու ելեկտրականութեամբ:

Կը յիշեմ, Փարիզի ստորերկրեայ երկաթուղին ի՛նչ արագութեամբ կը վազէ եւ ես որքա՛ն Հաճոյքով կը սիրէի նստիլ մէջը եւ մտիկ ընել ելեկտրականութեան վայրենի, անգութ եւ Հզօր ճարճատիւնը, որ կը լեցնէ գետնուղին:

Տժո՛ն: Լոյսի ծաղկաստան մը դարձեալ, ուր կանգ առած՝ կը Հեւայ ճեպընթացը: Գիշերը մշուշ մը ունի, թաց ու գունաւոր փոշիի նման, բռնկած՝ քաղաքին լոյսերէն: Լոյսի զոյգ գունդեր կան, որ Հեռաւոր մութին մէջ բուի նման թառեր մեզի կը նային: Ու լոյսեր կան, որ եռանկիւններ, մանեակներ և շրջանակներ կը գծեն:

Յառա՛ջ: Դարձեալ կը սուրանք: Կէս գիշերը անցած է եւ յոգնած՝ կը ծռեմ գլուխս: Կը քնանամ, բայց կէս-քուն, կէս արթուն եմ:

Կը լուսնա՛յ: Ամբողջ գիշերը ճեպընթացը սուրաց եւ ես ականջիս տակ, երբ կը քնանայի, դարձող ջաղացքի մը աղմուկը կը զգայի: Ու կ'երեւակայէի ջաղացքներու մէջ պատանեկութեանս քուները:

Հորիզոնը կը ճերմկի մարմինի մը պէս: Յետոյ արիւնի երակներ: Ամբողջ Հորիզոնը Հեղուկ է Հիմա: Իսկ երկինքին խորափիքը քնքուշ ճերմակ մը ունի:

Ամայի բնութիւն մը: Թըրջուած ծառեր, երկրաչափական ճամբաներ:

Ո՛վ քաղցր խաղաղութիւն: Գիւղերու անուշ Հմա՛յքը, աՀա, որ կը կազմուի բլուրներու կողքին: Յիշատակներ կ'արթննան, յուզումս կը շատնայ, կը խնայեմ տառապանքս ու կը բաժնեմ աչքերս պատուՀանէն:

Լիոնի մօտերն ենք, կ'ըսեն:

Ցրուելու Համար զգայութիւններս, կը քննեմ խցիկիս աշխարՀագրութիւնը այլեւս:

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

(Սեփական Թղթակցութիւն)

Նիւ-Եորք, 27 Դեկտ.

Ամերիկայի բազմաՀայ քաղաքներու, ինչպէս եւ արուարձաններու մէջ Հաստատուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կոմիտէները մեծ Հանդիսաւորութեամբ կը սարքեն Հանդէսներ, իրենց գոյութեան 37րդ տարեդարձին առթիւ:

Սարքուած այդ Հանդէսներուն առթիւ ոչ միայն Դաշնակցութեան դրօշին ուխտաւորները, այլ եւ չէզոք Հայրենակիցներ իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնները սպաս կը դնեն, դիւրացնելով անոր գործունէութիւնը:

*** Դեռ վերջ գտած չէ Անդրանիկի ոգեՀանդէսներու շարքը: Ամէն գաղութի մէջ կը սարքուին ոգեՀանդէսներ, պանծացնելով Հերոսին անթառամ յիշատակը:

Այս առթիւ, դառն է յիշել թէ՝ Անդրանիկի մաՀէն մինչեւ Հիմա անցեր է մօտաւորապէս չորս ամիս, եւ սակայն Երեւանի վարիչները ոչ մէկ դրական քայլ առած են, Հայդուկին մարմինը Հայրենիք փոխադրելու Համար:

Մինչդեռ Երեւանի դռները լայն բացուած են Թուրքին եւ Թաթարին առջեւ, գոց կը մնան մեռելի մը Համար:

*** Օրուան խնդիրներէն մէկն ալ Մերձաւոր Արեւելքի Նպաստամատոյցի Ոսկեղէն կանոնին կիրակին է:

Փաստ է որ Հայաստանի դռները փակ են ոչ միայն արտասաՀմանի Հայութեան, այլ եւ որբերուն եւ այրիներուն, վրանաբնակ թշուառներուն առջեւ: Եւ Հազարաւորներ կը տառապին Սուրիոյ, Յունաստանի, Պաղեստինի եւ ուրիշ վայրերու մէջ:

Մեր այդ դժբախտ բեկորները, 33-37,000 Հոգի, կերակրելու, տեղաւորելու, անոնց կրթութիւն տալու Համար, Նպաստամատոյցը այս տարի ևս Հրապարակ է իջեր նիւթական օժանդակութիւն ապաՀովելու տեղացիներէ եւ ամերիկաՀայ ժողովուրդէն:

Այդ առթիւ Նպաստամատոյցը իր կոչով յիսուն Հազար տոլարի բաժին մը Հանած է ամերիկաՀայութեան:

Անշուշտ ամերիկաՀայութիւնը, ինչպէս ասկէ առաջ, այս անգամ ալ Նպաստամատոյցի կոչին ընդ առաջ պիտի երթայ, այլասերումէ փրկելու Համար 37,000 բեկորներ:

Նպաստամատոյցը ամերիկաՀայութենէն իր Հանգանակելիք գումարը պիտի գործածէ փախստականներուն, Հետեւեալ Համեմատութեամբ.-25,000ը Սուրիոյ Հայ գաղթականներուն, 9000 Սուրիոյ եւ Յունաստանի Հայ գաղթականներու կրթութեան, 3000 չափաՀաս աղջիկներու եւ տղոց վրայ Հսկողութեան եւ անոնց դաստիարակութեան, 2000 որբերու կրօնական դաստիարակութեան, որբանոցներէ ներս եւ դուրս, 3000 օժանդակութիւն բարձրագոյն կրթութեան այն ընդունակ պատանիներուն, որոնք կը խոստանան դառնալ ապագայ վարիչներ, 9000 որբանոցներու սովորական գործերու:

*** Բարեգործականն ալ ձեռնարկած է Հանգանակութեան, Նուպարաշէն աւանին Համար, որ պիտի Հիմնուի 4-5 տարի յետոյ, այսինքն 1931ին, Հայաստանի մէջ, Պ. Պօղոս Նուպարի անունով:

Պարզ է որ այս ձեռնարկը կը խաչաձեւէ Նպաստամատոյցի Հանգանակութիւնը, մինչդեռ Բարեգործականի ծրագիրը ապագայի Հարց մըն է եւ ոչ թէ անմիջական անՀրաժեշտութիւն:

Աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար որ Բարեգործականը ընդ առաջ երթար օրուան պաՀանջներուն, որոնք անմիջական գոՀացում կը պաՀանջեն: Ո՞ր օրուան կը սպասեն, Հազարաւոր տոլարներ դրամատուներու անկիւնը դիզերով:

Միթէ ներկայիս Հազարաւոր կեանքեր փրկելու գործը աւելի նուիրական չէ՞, քան անորոշ ապագայի մը Հարցը:

*** Հայ բոլշեւիկներն ալ իրենց կարգին ձեռնարկած են Հանգանակութեան, Երեւանի մէջ Հիմնելու Համար «ԱմերիկաՀայու տուն» մը, այսինքն տեսակ մը Հիւրանոց:

Երբ երէկ, Շիրակի աղէտին առթիւ, ամերիկաՀայութիւնը մանաւորապէս Դաշնակցութիւնը և Հայ Կարմիր Խաչը տասնեակ Հազարներ ղրկեցին, աղէտեալներու կեանքը փրկելու Համար, Հայ բոլշեւիկները յայտարարեցին թէ իրենք պէտք չունին գաղութաՀայերու դրամին, քանի որ իրենց կողքին Հզօր պետութիւն մը կայ:

Իսկ ա՞յժմ:

Իմ կարծիքով, արտասաՀմանի Հայերը պէտք չէ նեցուկ ըլլան այս ձեռնարկին, քանի Հազարաւոր թափառական Հայ բեկորներուն առջեւն իսկ Հայաստանի դռները ամուր կղպուած են և այդ իսկ պատճառով, բազմաթիւ Հայ երախաներ ու կիներ ծիւրելու եւ այլասերելու դատապարտուած:

Նախ դուռները թող բանան, գոնէ թափառական ժողովրդին առջեւ և յետոյ ձեռնարկեն Հիւրանոցներ շինելու: Այն ժողովուրդին զաւակները ոչ Հիւրանոց, այլ գիւղեր եւ քաղաքներ անգամ կրնան շինել Հայրենի Հողին վրայ:

ՍԱՐԻ ՏՂԱՅ

«ՀԱՅԳԻՐՔ»

Հայաստանի Գործավարներ[illegible] ԽորՀուրդին որոշումով, Պետական Հրատարակչականին առեւտրական բաժինը վերածուեցաւ Հայգիրք անունին տակ բաժնետիրական ընկերութեան, որ պիտի ունենայ 220 Հազար ռուբլի դրամագլուխ: Հայգիրքի բաժնետէրերն են Պետական Հրատարակչականը (50 տոկոսով), կրթական, առեւտրական, [illegible]մտական գործավարութիւնները, գիւղացիական դրամատունը, գործակցական ընկերութիւններ: Ընկերութիւնը գործի ձեռնարկեց այս ամիսէն սկսեալ:

Հայգիրքի կազմութեամբ Պետական Հրատարակչական[illegible] կը դառնայ միայն արտադրական կազմակերպութիւն մը:

Հայգիրքի մէջ պիտի կեդրոնացուին գրավաճառային բոլոր գործերը Հայաստանէն ներս և դուրս:

ԻՍԼԱՆՏԱՆ ԱԼ ՔԱՐԻՒՂԻ ՇՏԵՄԱՐԱՆ

Անգլիական Շէլ եւ Պրիթ[illegible] Օյլ քարիւղի ընկերութիւններ Իսլանտայի մէջ Հաստատեցին Հսկայ շտեմարան մը, որ պիտի պարունակէ 18,000 թոնօ քարիւղ, մատակարարելու Համար [illegible] շոգենաւերուն:

Անգլիոյ քարիւղի քաղաքականութիւնը կը կայանայ [illegible]մական կէտերու վրայ քարիւղի կայաններ Հաստատելուն մէջ, որպէսզի, պատերազմի պարագային, կարելի ըլլայ զրաՀաւորներուն տալ արագօրէն քարիւղ կամ վառելիք:

ՆՈՐ ՓԱՐԻԶԸ

Ֆրանսայի ճարտարապետները ներշնչուած են նոր երազով մը: Լոյս-Քաղաքը հիմնովին փոխել եւ վերածել արդիական ոստանի մը, ուր գեղեցկութիւնը, առողջութիւնը եւ [...]ղի կեանքին բոլոր պահանջները նկատի առնուած ըլլան:

Անոնց նպատակն է կառուցանել առողջապահիկ քաղաք [...]վածութիւն յարկնոց տուներով, [...]րիւր մեդր լայն փողոցներով, [ը]նդարձակ պարտէզներով: Ու [...]ր տուները բարձրանան վե՛ր, [...]պի մաքուր օդը, բնակարաններուն ներքեւը ձգուին պարապ [...]էջոցներ: Օդ՝ վերը, օդ՝ վարը:

Լը Քորպիւզիէ, որ հեղինակն [...] քաղաքաշինութիւն գիրքին, [ի]նչպէս Ազգերու Դաշնակցութեան ապագայ պալատին շինութեան համար մրցումի ղըրկուած հոյակապ յատակագիծերէն մէկուն, խօսելով Նոր Փարիզին մասին, կը նկարագրէ [ա]պագայ այն մեծ ոստանը, որ [պ]իտի ունենայ հետեւեալ դիագիծը.

Ապագայ Փարիզը պիտի [բ]աղկանայ երկու քաղաքներէ. [Գ]ործի Քաղաք, Բնակութեան [Ք]աղաք:

Գործի Քաղաքը պիտի գրաւէ [2]40 հեկտար տարածութիւն, [ո]ր պիտի գրաւէ Ռէփիւպլիքի [հ]րապարակը, Լուվր փողոցը, [...]ձթ կայարանը եւ Ռիվոլի [փ]ողոցը:

Բնակութեան Քաղաքը պիտի [տ]արածուի Փիրամիտ, Շան-զ'Էլիզէ, Սէն-Լազար և Ռիվոլի [փ]ողոցներուն վրայ:

Կեդրոնական ստորերկրեայ [կ]այարան մը պիտի շինուի այս [ե]րկու քաղաքներուն միջեւ:

Այս Նոր Քաղաքին առանցքը պիտի երկարի արեւելքէն արեւմուտք, Վէնսէնէն Լըվալուա-[Փ]երէ: Այս առանցքին պիտի հետեւի մեծ փողոց մը, որ պիտի ունենայ 120 մեդր լայնութիւն եւ ինքնաշարժներու ընդհանուր [ճ]ամբայ մը: Այլեւս գոյութիւն [չ]պիտի ունենան 7, 9 կամ 11 մեդրնոց փողոցներ, որոնք ամէն 20, 30 կամ 50 մեդրը մէկ անգամ կը խաչաձեւուին: Նոր փողոցները պիտի շինուին 50, 80 և 120 մեդր լայնութեամբ, և պիտի կտրուին ամէն 350 կամ 400 մեդրը մէկ անգամ: Ու փողոցներուն վրայ, կազմուած կղզեակներուն կեդրոնը պիտի բարձրանան խաչաձեւ «երկինք-քերողներ»:

Այսպէս պիտի շինուի քաղաք մը, որ պի աճի ու մեծնայ իր բարձրութեամբ: Մխրճուելով լոյսին եւ օդին մէջ:

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՎՆԱՍԸ

Լոնտոնի Թաղապետական իշխանութեանց եւ ճարտարապետներու հաղորդած առաջին թուանշաններուն համաձայն, ողողումներուն երեսէն Լոնտոնի կրած վնասը կը հաշուուի 470.000 անգլ. ոսկի (մօտ 59 միլիոն ֆր.):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐ ԵՒ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 Յունուար.—Նոր տարւոյ առթիւ Մարսիլիոյ հայութիւնը խանդավառ օրեր ապրեցաւ:

Գրեթէ ամէն կողմ տեղի ունեցան ընտանեկան երեկոյթներ եւ ծառահանդէսներ: Առաջին քայլը առաւ Պրուսայի Մեծ Նոր Գիւղի նորակազմ հայրենակցական միութիւնը, կազմակերպելով ընտանեկան երեկոյթ մը: Բոլորն ալ Մեծ Նոր գիւղցիներ էին, 60ի մօտ երկսեռ հայրենակիցներ, որոնք իրենց գաւառաբարբառով տաք խօսակցութեան մը բռնուած էին: Մէկը՝ ծննդավայրի Կաղանդի յիշատակներէն դրուագներ կը պատմէր, միւսը՝ կը գանգատէր իր կեանքէն: Խումբ մը բանուորներ սեղանի մը շուրջբոլորուած, կը նկարագրէին իրենց աշխատանքին ծանրութիւնը:

Պզտիկ մանուկներ, անգիտակից իրենց շուրջի անցուդարձին, կը վազվզէին հոս ու հոն: Սրահին մէջտեղ, սեղանի մը վրայ կը նշմարուի Կաղանդի պզտիկ ծառ մը եւ մէկէ աւելի սիրուն առարկաներ որոնք առանձին առանձին վիճակահանութեան դրուելով, 500 ֆրանքի մօտ հասոյթ մը արտադրեցին:

Միութիւնը ունի երկու բըժիշկներ, Պ.Պ. Սէֆէթճեան և Բագրճեան, որոնք թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս կ'օգնեն իրենց հայրենակիցներուն:

*** Հետեւեալ օրը, կիրակի, տեղի ունեցաւ Սիվրիհիսարցիներու հայրենակցական միութեան երեկոյթը: Այս միութիւնը գրեթէ ամէնէն կենսականն է եւ օգտաշատը՝ թէ իրենց հայրենակիցներուն եւ թէ ամբողջ գաղութին մէջ:

Հիմնարկութենէն անմիջապէս յետոյ ներկայացում մը տալով, հասոյթը ամբողջութեամբ յատկացուցին ազգային դպրոցներու: Յետոյ ուշադրութեամբ կը հետեւին ազգային շարժումին եւ շատ անգամ կը մասնակցին իրենց կարողութեան չափով:

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ այս միութեան ծառահանդէսը անցաւ շատ հաճելի:

Սրահը ժամանակէն առաջ լեցուած էր, մօտ 150 հոգի: Երիտասարդներ, ծերեր, պառաւներ, հարսեր ու աղջիկներ, առանց բացառութեան բոլորն ալ ներկայ էին: Տեղի ունեցան նուագ, ֆրանսերէն և հայերէն արտասանութիւններ, մեներգներ, խմբերգներ եւն.: Յետոյ եկաւ Կաղանդ պապան, ճերմակ մազերով: Ձեռքը բռնած էր մեծ կողով մը, լեցուն միրգերով եւ խաղալիքներով:

Երեկոյթը փակուեցաւ կէս գիշերէն վերջ, քըքջալիր զուարթ մը:

Երեկոյթներ սարքեցին նաեւ Երզնկայի եւ Բարձր Հայքի Հայրենակցական միութիւնները, վերյիշելով իրենց հայրենիքի հարազատ կաղանդի գիշերները:

*** Նոյն օրը կէսօրէն վերջ Սէն Լուի թաղական խորհուրդը կազմակերպած էր մանկապարտէզի ծառահանդէսը, իրենց սեփական շէնքին մէջ:

Սրահը լեցուած էր արդէն եւ Սէն Լուցի ծնողներ անհամբեր կը սպասէին վարագոյրի բացուելուն:

Դուրսը՝ դրան մօտ Իտալացիներու եւ Սպանիացիներու երկսեռ խումբ մը շէնքին ցած պատուհանէն իրար հրմշտկելով, կը ջանար տեսնել բեմը: Պզտիկներու արտասանութիւններէն եւ երգերէն վերջ, աճուրդի դրուեցաւ Անդրանիկի կենդանագիրը, որ բարձրացաւ մինչեւ 325 ֆրանքի:

Ընկեր Ճանիկեան շնորհաւորելով Սէն Լուցիներու եռանդը, մաղթեց որ այսպէս համագործակցաբար ջանան աւելի բարձր մակարդակի մը հասցնել իրենց մատուռն ու մանկապարտէզը:

3—4 ամսուան կեանք ունեցող այս դպրոցին վիճակը կարելի է բաւարար նկատել:

Ս. Միլտոնեան

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՎԱԼԱՆՍ, 6 Յունուար.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վալանսի Շրջ. կոմիտէի կազմակերպած դասախօսական ժողովը տեղի ունեցաւ իր ակումբի կից սրահին մէջ:

Ներկայ էին 120է աւելի ընկերներ եւ համակիրներ: Առաջին դասախօսն էր, ընկ. Տօքթ. Աշոտ Գասպարեան, որ բացատրեց թէ ի՛նչպէս կազմուած են կուսակցութիւնները եւ ինչ են անոնց պարտականութիւնները: Յետոյ պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութիւնը մինչեւ այսօր, եւ անոր դերը ապագային:

Երկրորդ դասախօսն էր ընկ. Մ. Գույումճեան, որ պարզեց քաղաքական կացութիւնը եւ խօսեցաւ կուսակցական զանազան խնդիրներու շուրջ:

Ժողովէն վերջը, շնորհիւ ամերիկահայ ընկեր Քէփէնէկեանի, արձանագրուեցան 17 նոր ընկերներ, որոնք երկար ժամանակէ ի վեր միշտ համակիր կը մնային: Դասախօսութիւնը վերջացաւ ժամը 12ին, իսկ Ուրբաթ, Յունուար 6ին, ընկերական ժողովին արձանագրուեցան երեք Նորեկ ընկերներ: Նոր ընկերները ոգեւորութեամբ փարած են աշխատանքի:

Վերիունի

ԿԵԱՆՔԸ ՄԵՐ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԿՐԱՍ.— Կրասի մէջ կը գտնուին մօտ 35 անուշահոտութեանց գործարաններ:

Ամէն գործարան ունի իր հաստատուն գործաւորը: Իսկ ամառուան եղանակին, Ապրիլ 20էն մինչեւ Սեպտեմբեր, վեց ամսուան համար նոր գործաւորներ կ'ընդունին: Ծաղիկներու շրջանը անցնելէ յետոյ նոր գործաւորը կրկին կ'արձակուի:

Նոր գործաւոր ըսելով պէտք է հասկնալ տեղացիներ, որոնք ժամանակէն առաջ կ'արձանագրուին, Այնպէս որ դուրսէն եկող գործաւոր մը, շատ դժուարաւ գործ կը գտնէ: Այս ամբողջ գործարաններուն մէջ հազիւ հինգ Հայեր տեւական գործ ապահոված են:

Կան նաեւ շինութեան գործեր: Կրասի բանուորներուն 100ին 80ը, շինութեանց եւ առհասարակ դուրսի գործերով կը զբաղի:

Հակառակ անցեալ տարուան գործադրկութեան, Կրաս բնաւ չազդուեցաւ: Այս տարի պատկերը տարբեր է: Մօտաւորապէս երկու ամիսէ ի վեր անգործ հայրենակիցներու շարքը օրէ օր կը խտանայ, շատերը Մարսէյլ վերադարձան, ուրիշներ նոր վայրեր կը փնտռեն: Կան նաեւ այնպիսիներ ալ, որ իրենց տեղէն շարժելու կարողութիւն չունին:

Այստեղ սովորութիւն էր ամէն Տարեգլուխի 25 - 50 - 100 ֆրանքով կաղնդել գործաւորները: Այս տարի Դեկտեմբեր 31ին տասնեակներով գործաւորներ արձակեցին:

Այստեղ ապրուստը քիչ մը սուղ ըլլալուն մեր հայրենակիցները անելի մատնուած են:

Նոր սերունդը ֆրանսական դպրոց կը յաճախէ, հետզհետէ մոռնալով հայերէնը: Անհոգ են նաեւ ծնողքները: Դպրոցէն դուրս փոխանակ հայերէն խօսելու, ֆրանսերէնով կը գգուեն իրենց պզտիկները. «վիեն իսի մօն փըթի» եւն:

Ժամանակ մը շատեր Հօկի շռայլ խոստումներուն հաւատալով, Հայաստան երթալու կը պատրաստուէին, իսկ այսօր դիմումներ կ'ըլլան ֆրանսական քաղաքացիութեան: Յոգնած ու վիրաւոր ճամբորդը երբ ուժասպառ ըլլայ, կ'իյնայ գետին, օգնութիւն աղերսելով: Մենք եւս յոգնած ենք. մթնոլորտը կը ճնշէ մեզ, այլասերման դուռները լայն բացուած են մեր առջեւ...

Ունինք խումբ մը երիտասարդներ, որոնք ժամանակէ մը ի վեր լուրջ աշխատանքի լծուած են, կազմակերպելով Հ. Յ. Դ. կոմիտէներ. Քան, Կրաս, Լապատի, Նիս եւ Փուժէ: Հակառակ հեռաւորութեան, յաճախ քով քովի կուգան եւ կը ճգնին վառ պահել ազգային ոգին: Զանազան տօներու առթիւ կը սարքեն ներկայացումներ, վիճաբանական ժողովներ ու հաւաքոյթներ:

Արա

ԱՒԵԼՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՄԸՆ ԱԼ

կը յանձնարարենք գաւառի թղթակիցներուն՝ ՕՐ ԱՌԱՋ ղըրկել հանդէսներու, դասախօսութեանց եւն. նկարագրութիւնները:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի ֆութպոլի Ա. խումբը Յունուար 8ի Կիրակի օրը իր 5րդ ախոյեանական մըրցումը կատարեց Լա Ռոտիէնի Ա. խումբին հետ, որ Տոմ-Արտէշի Բ. դասակարգի խումբերէն ամենազօրաւորը դասուած է:

Ա. կիսախաղին մերինները իրենց շարունակական յարձակումներով կրցան հետզհետէ շահիլ 4 նշանակէտ, որմէ յետոյ Ֆրանսացիները փէնալթիով մը ըրին իրենց Ա. նշանակէտը:

Բ. կիսախաղին մերինները նոյն յարատեւ եռանդով նշանակէտ մը եւս շահեցան, որուն վրայ ֆրանսական խումբը իր բուռն ճիգերով եւ մասնաւորապէս դատաւորի կողմէն անիրաւ փէնալթիներ սուլուելուն պատճառաւ յաջողեցաւ շահիլ 3 նշանակէտ եւս: Խաղը վերջացաւ հայ խումբին յաղթութեամբը 4ի դէմ 5 նշանակէտով:

Իսկապէս գնահատութեան արժանի են մեր ափ մը երիտասարդ մարզիկները, որոնք ամէն գնով կը ջանան բարձր պահել իրենց արժէքը:

Կրկին յաջողութիւններ:

Յ. Խ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ.— Միլանոյէն կը գրեն թէ անզօրդ մը փօ գետին վրայ, կամուրջէն անցած պահուն կը տեսնէ անծանօթ մը, որ վերարկուն կը հանէ, գետին կը ձգէ, բազրիքին վրայ կը ցատկէ: Ջուրը նետուելու պահուն, տնզօրդը կը բռնէ թեւէն, բայց մարդը կը յաջողի օձիքը ազատել եւ նետուիլ գետին մէջ, ըսելով. «Ցտեսութիւն, անդիի աշխարհին մէջ կը տեսնուինք նորէն»:

Անզօրդին աղաղակներուն վրայ կը հասնին ոստիկանները: Երկար ատեն գետին մէջ փնտռտուքներ կը կատարուին, բայց կարելի չեղաւ գտնել մարդուն դիակը: Արդէն դժուար էր տեսակցութիւնը գետին մէջ, երբ յուսահատը ժամադրութիւնը տուած էր դրախտին մէջ:

ՉՈՐՍ ՌՈՒՍ ԳՈՂԵՐ.— Ժամանակէ մը ի վեր 16րդ. թաղամասին բնակիչները զոհ կ'երթային ճարպիկ գողերու: Ռուս գաղթականներ նպաստ խնդրելու կ'երթային հարուստներու տուները եւ տանտիրոջ անուշադիր մէկ վայրկեանին, կը վերցնէին թանկագին առարկաներ: Անցեալ օր, այս գողերէն մէկը, դաշնակահար մը, լաւ կապոց մը շինելէ յետոյ վար կ'իջնէր պանդոկէ մը: Ցանտէրը, գողութիւնը անմիջապէս տեսած ըլլալով, հեռաձայնով լուր կուտայ վարը դռնապանին, որ կը գոցէ դուռը եւ կը ձերբակալէ Ռուսը: Ցանկարծ, այդ պահուն, ներս կը վազեն երկու երիտասարդներ եւ կը բռնեն գողը, կը կապեն ձեռքերը:

— Շնորհակալ ենք, կ'ըսեն տանտիրոջ: Այս գողը երկար ժամանակէ ի վեր կը փնտռէինք, վերջապէս գտանք: Գաղտնի ոստիկաններ ենք: Դուք ալ շուտով ոստիկանատուն եկէք, վկայութիւն տալու:

Ու գողը առնելով, ինքնաշարժ մը կը դնեն ու կը մեկնին:

Քիչ վերջ վկաները կը հասնին ոստիկանատուն եւ հոն կը հասկնան որ խաբուած են: «Գաղտնի ոստիկանները» պարզ մեղսակիցներ էին:

Բարեբախտութեամբ մը, վկաները տուն դարձին կը տեսնեն գողերուն ինքնաշարժը, որ կեցած էր ճաշարանի մը առջեւ: Լուր կը տրուի ոստիկանութեան, որ կուգայ ձերբակալելու զանոնք: Չորսն ալ Ռուսեր են:

ԳՈՂԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ.— Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց խումբ մը գողեր, որոնք հիանալի կազմակերպութիւն մը ունէին: Գողերու պետը զանազան տեղերու մէջ կը դնէր մեղսակից մը, կը բանար վաճառատուն մը, զոր կը բանեցնէր մեղսակիցը: Առաջին օրերուն ապսպրանքները կը վճարուէին պարկեշտութեամբ: Երբ վստահութիւն կազմել տային, այլ եւս վաւերներով ապրանք կ'ապսպրէին, բայց չէին վճարեր: Սնանկութիւն կը հռչակէին, բայց պարտապահանջներուն մէջ ամէնէն աւելի մեծ գումար մը պահանջողը կ'ըլլար դարձեալ մեղսակից մը, միշտ օրինական թուղթերով: Եւ այսպէս ամէն ամիս գողերու այս ընկերութիւնը անպայման վաճառատուն մը ունէր սնանկ հռչակելու պատրաստ:

Գողերու ընկերութիւնը, որ այսպէս սնանկութիւն կը խաղար, ունէր խումբ մը մասնագէտներ, դատական եւ արտաքին խնդիրներու համար, եւ ուրիշ մասնագէտներ ալ, որոնք կը հսկէին հաշիւներուն, թոյլ չտալու համար որ վաճառատան մէջ դրուած մեղսակիցները իրենց հաշւոյն գործեն:

Վեց ամսուան մէջ ընկերութիւնը գողցած էր արդէն երեք միլիոն ֆրանք:

Բայց կը կարծուի թէ պաշտօնական այս գողութենէն զատ կատարուած են նաեւ անպաշտօն գողութիւններ ալ, որոնց թիւը նուազ չէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Բ.

«Ու գիս առանց մտիկ ընելու շարունակեց.

«— Կը խորհի՞ք տեսնել ձեր նշանածը, Նաթէժտա Պատրովիցը, իշխան Վլոֆի աղջիկը...:

«Զարմանքս չծածկեցի:

«— Ինչէ՞ն գիտէք ասիկա:

«— Չեղի՞ ինչ... Վլոֆը կը ղեկավարէր Ցարին գաղտնի ոստիկանութիւնը, հետեւաբար անոր շուրջինները բոլորն ալ գատապարտուած են...

«Այն ատեն, ըսաւ Բորիս, Լոյսը ծագեցաւ մտքիս մէջ, ու մէկ բառ միայն արտասանեցի.

«— Վէրակին:

«— Մահացու պայքար կար Վլոֆի եւ Վէրակինի միջեւ, պատասխանեց Պրասքովիա Սամթրոնա, մոռցա՞ք ասիկա:

«— Բայց իշխանը անյայտացած է: Արդեօք Վէրակինը նոր պայքարի՞ մը պիտի սկսի անոր դէմ՝ որ դեռ Վլոֆի փեսան չէ եղած:

«— Վէրակինը պիտի ջախջախէ բոլոր անոնք որ կ'ուզեն խաչաձեւել իր քաղաքական գործունէութիւնը...

«Այդ վայրկեանին, Մարսէ՛լ, խիստ որոշ տպաւորութիւն մը ունեցայ որ՝ ազատած էի, որպէսզի աւելի գէշ կերպով վտանգուիմ, ու զգլջացի փոքրովէն հեռանալու մասին ցոյց տուած անհամբերութեանս համար: Բաւականացայ հետեւեալ պատասխանը տալով.

«— Ծանօթ չեմ Վէրակինի քաղաքական գործունէութեան եւ հետեւաբար բնաւ մտքէս չանցնիր իր ճամբուն վրայ գտնուիլ:

«Պրասքովիա Սամթրոնա կարեկցութեան ժպիտ մը ունեցաւ: Ինծի մօտեցաւ ու ձեռքովը դպաւ վերարկուիս, ճիշդ այն տեղը՝ ուր կը գտնուէր գաղտնի փրպանը:

«— Հապա հոս եղա՞ծը, Բորիս Սուխիմ:

— Հո՛ն... ձեր խօսքը անցագրի՞ս մասին է:

«Աւելի եւս ստելու թոյլ չտուաւ:

«— Գիտէ՞ք, երանելի մարդ, որ Վէրակինը ձեզ փնտռել կուտայ ամիսներէ ի վեր, որովհետեւ ան գիտէ որ ձեր քովն է Վլոֆի թղթածրարը... Վլոֆը այն միակ մարդն է որ կրցած է երեւան հանել ճշմարտութիւնը «Գանիէլի կնիք»ի գործունէութեան մասին:

«Ուզեցի զարմանք կեղծել:

«— Ի՞նչ է այդ «Գանիէլի կնիք»ը:

«— Անմիտ չձեւանանք. ո՛չ ես, ոչ ալ դուք, Բորիս Սուխիմ. դուք Լոնտոն եկած էք Ուիլըըմսընի տալու համար հոդ գտնուած թղթածրարը...

«Կացութիւնս հետզհետէ կը ծանրանար. ուզեցի դէպքերը գահավիժել, ըսաւ Բորիս: Ու դէպի դուռը ուղղուեցայ:

«— Այժմ կը հասկնամ ձեր արգահատանքը փոքրովի մէջ, գոչեցի, դուք անոնց համար կ'աշխատիք:

«— Ցեա՞յ, ըսաւ անիկա:

«— Այս վայրկեանէս սկսեալ, ձեր գործակալներուն ցանցին մէջ պիտի ըլլամ...

«— Փոքրովէն ասդին անոնց ցանցին մէջ էք արդէն, Բորի՛ս Սուխիմ, այս տունէն դուրս ելլելէ վերջ չպիտի կրնաք խուսափիլ... Անոնց ծառայութեան մէջ կին մը կայ, Աւստրիացին որ կը հսկէ, եւ անիկա չըներ այն՝ ինչ որ ես կ'ընեմ կեանքս վտանգելով...

«Պաղ զայրոյթ մը պատեց զիս: Բռունցքներս սեղմած՝ այդ աղջկան վրայ ուղղուեցայ, Մարսէ՛լ: Ձեռքերս պիտի սեղմուէի՞ն, զայն խեղդելու համար, չեմ գիտեր, պաղարիւնս կորսնցուցած էի: Անիկա տեղէն չշարժեցաւ, բայց փոքրովի պանդոկին մէջ իր վրայ տիրապետող անձկութեան շեշտով մը յանկարծ հծծեց.

«— Մենք երկուքս ալ դժբախտներ ենք, եւ թերեւս երկուքս ալ կորսուած...

«Ինկայ սրահի բազմոցին վրայ, շարունակեց Բորիս, եւ գլուխս ձեռքերուս մէջ կը խորհէի Նաթէժտայի մասին, զորթերեւս չպիտի տեսնէի այլեւս: Պրասքովիա վրաս հակեցաւ ու սկսաւ խօսիլ ընդհատ ընդհատ.

«— Բորի՛ս Սուխիմ, ես մէկն եմ անոնցմէ՝ որոնց հրամայուած է, կարելի բոլոր միջոցներով, խլել ձեր վրայ պահուած թուղթերը... գտած էի ձեր հետքը եւ ես փոքրով եկած էի միայն այս գործին համար... եւ երբ ինծի ըսին — «Ձեր փնտռած մարդը հոս է, պահուած սպասաւորի հագուստի ներքեւ», եւ երբ սրահ մտայ, որոշած էի գործը տանիլ մինչեւ իր վախճանը... ու կանգ առի. դուք չլսեցիք ներս մտնելը այն անձին՝ որ հրաման ստացած էր ձեզ սպաննելու, եթէ պէտք ըլլար, եւ ես ձեզ տեսայ դաշնակին առջեւ, աչքերնիդ լեցուած հայրենաբաղձութեամբ եւ ձեր թըշուառացած դէմքը յուզուած՝ մեր հին ռուսական երաժշտութեան վեհութեամբ... այն ատեն ըսի ինքնիրենս.— «Կարելի՞ բան է որ մատնեմ այս Ռուսը, ես ո՛ւս աղջիկ, գոհացնելու համար օտարին նպատակը... ո՛չ, կարելի չէր ասիկա, կարելի չէ՛ր...

«Ու անիկա գլուխը թօթուեց յուսահատութեամբ:

(Նար.)

Թղթակիցը ուզած է հասկնալ թէ «Միջերկրականի մէջ զոհողութիւններ» ըսելով Սուրիո՞յ կ'ակնարկէ։

Կոբոլա կը պատասխանէ.

— «Ես արտաքին գործերու նախարար չեմ։ Ես իմ անձնական կարծիքս է, որ կ'ըսեմ։ Եւ իմ խօսքերս ու գրածներս միայն անձնական կարծիքի արժէքն ունին։ Մանաւանդ որ, իրապէս Սուրիոյ մասին կը մտածէի գրած ատեն։ Եթէ ես իշխանութեան մէջ ըլլայի, չպիտի վարանէի լուծել Թունուզի եւ այլ հանգոյցները ի շահ Ֆրանսայի, պայմանաւ որ, փոխարէն, Արեւելեան Միջերկրականի մէջ ապահովութիւն մը ստանայինք։

«Եթէ այս կէտին շուրջ ֆրանքեւիտալական համաձայնութեան մը հարցը անկարելի է, աշխարհի վրայ ուրիշ կէտեր կան, որոնք չեն շահագրգռեր ոչ Ֆրանսան, ոչ ալ իր գաղթային կայսրութիւնը, օրինակ՝ Ծիպութին, եւ իր երկաթուղին։

«Եւ սակայն ասոնք պարզ ենթադրութիւններ են եւ բոլորովին անձնական»։

Ցերակուտական եւ Ազգերու դաշնակցութեան իտալական պատուիրակ Ջերբեկօ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է ուրիշ թերթի մը.

— «Պէտք է դարման մը գտնել ժողովուրդին գերաճումին, որ կը շարունակուի Իտալիոյ մէջ։

«Բազմաթիւ լուծումներ կան.— Նոր գաղութներու կամ հոգատարութիւններու ստացում, համաձայնութիւններ Ֆրանսայի հետ, մասնաւորապէս շահագործական ձեռնարկներ անոր գաղթավայրերուն մէջ։ Մաքսային համաձայնութիւններ ալ կրնան դիւրութիւն տալ Իտալիոյ տարածուելու համար օտար հողերու վրայ։ Ֆրանսական ժողովրդագրական ցուցակները գոհացուցիչ չեն, պէտք է գտնել նոր ձեւ մը, որ թոյլ տայ օգտագործելու իտալական ժողովրդագրական ցուցակները, առանց վնասելու անհատականութեան. երկու երկիրներն ալ այսպէսով պիտի գտնեն բարօրութեան աղբիւր մը։ Պէտք է որ Ֆրանսա և Իտալիա գործակցին ամէն կողմ, որովհետեւ լատինականութիւնը զգայական կապ մըն է, զոր պէտք է աւելի եւս կենդանացնել գործնական արդիւնքներ ստանալու համար։ Եթէ կարելի ըլլայ ստեղծել լատինական խմբակցութիւն մը, որուն յարի Անգլիա եւս, դժուա՞ր թէ Եւրոպա շարժի իր տեղէն։ Սխալ է թէ Թունուզը կամ Քորսիքան կը պահանջենք։ Մենք կ'ուզենք խաղաղութեամբ ապրիլ։ 43 միլիոննոց երկրի մը բարեկամութիւնը կրնայ թանկագին ըլլալ Ֆրանսայի համար»։

Իտալեւսերպ բանակցութիւններ

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է Իտալիոյ եւ Սերպիոյ միջեւ՝ վեց ամիս երկարաձգելու համար 1924ի բարեկամական դաշնագիրը։ Դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ կը կարծուի թէ այս համաձայնութիւնը նախաբանն է նոր բանակցութեանց, որոնք տեղի պիտի ունենան երկու երկիրներուն միջեւ՝ ֆրանքեւիտալական բանակցութեանց հետ զուգահեռաբար։

Կ'ըսուի թէ Իտալացիները Սերպիայէն կը պահանջեն վաւերացնել Նէթթունոյի դաշնագիրը, մինչ Սերպերն ալ կը պահանջեն որ Իտալիա երաշխաւորէ Ալպանիոյ լիակատար ամբողջութիւնը։

Բանակցութիւնները տեղի կ'ունենան մասամբ Ֆրանսացիներու միջնորդութեամբ։ Սերպերը Մուսոլինիին ներկայացուցած են պահանջներու ցանկ մը։

Աւելի պաշտօն՝ ֆաշիստներուն

Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան որոշումով, մօտերս 120 թունդ ֆաշիստ երիտասարդներ հիւպատոսական եւ դեսպանական պաշտօններու պիտի կոչուին։

Այս որոշման արժէքը հասկնալու համար, ըսենք որ այդ պաշտօններու թիւը 400ը չանցնիր։ Այս կերպով հիմը կը դրուի դեսպաններն ու հիւպատոսներն ալ «ֆաշիստացնելու» ծրագրին։ Այսուհետեւ, հիւպատոսական ասպարէզը մտնելու համար, անհրաժեշտ է անդամ ըլլալ ֆաշիստ կուսակցութեան եւ հեռու չէ այն ժամանակը երբ Իտալիոյ ներկայացուցիչները միեւնոյն քաղաքական եւ ընկերային դաւանանքը պիտի ունենան։

Բազմակնութիւնը ջնջուած Ալպանիոյ մէջ

Թիրանայէն կը հեռագրեն թէ Յունուար 1էն սկսեալ գործադրութեան դրուած է Ալպանիոյ պատժական նոր օրինագիրքը, որ ձեւուած է իտալականին վրայ։

Այդ թուականէն սկսեալ բազմակնութիւնը ջնջուած է Ալպանիոյ մէջ։ Դեռ մինչեւ հիմա ի զօրու էր նախկին օսմանեան պատժական օրինագիրքը, որ շատ մը թերութիւններ ունէր եւ չէր բաւարարեր երկրի պահանջներուն։

Չանկ-Քայ-Շէքի ռազմական կոչը

«Թայմզ»ի թղթակիցը Շանկայէն կը հեռագրէ թէ զոր. Չանկ-Քայ-Շէք նոր յայտարարութիւն մը հրատարակած է՝ ծանուցանելու համար թէ վերստանձնած է ազգային բանակներու վերին հրամանատարութիւնը։ Կ'ըսէ թէ կռիւը պիտի վերսկսի Հիւսիսայիններուն դէմ եւ թէ ազգայնական յեղափոխութեան յառաջդիմութիւնները այլ եւս չեն կրնար կասեցուիլ։ Նոյնպէս կը խոստանայ ջնջել համայնավ.րութիւնը Չինաստանի մէջ։

∴ Մոսկուա յառաջիկայ Ապրիլին նոր դեսպան մը պիտի ղրկէ Փէքին։

Դրամագլուխի արտածումը արգիլուած

Նախարարական Խորհուրդը որոշեց դադրեցնել այն օրէքը, որ կ'արգիլէր ֆրանս. դրամագլուխը արտասահման փոխադրել։ Մեծ պատերազմի ընթացքին, ինչպէս պատերազմիկ ուրիշ երկիրներ, Ֆրանսա եւս պարտաւորուեցաւ արգիլել որ ֆրանս. դրամը օտար երկիր անցնի։ Այս արգելքը շարունակուեցաւ Զինադադարէն վերջ ալ, երբ կառավարութիւնը ստիպուեցաւ մեծ քանակութեամբ թղթադրամ շրջաբերութեան հանել. արգելքը աւելի սաստկացաւ՝ երբ ֆրանքը ինկաւ։ Հակառակ այս արգելքին, մեծ քանակութեամբ ֆրանսական դրամագլուխ փախցուեցաւ Ամերիկա եւ Անգլիա։

Այժմ Ֆրանսայի ելմտական կացութիւնը բարւոքած ըլլալով, արդէն փախցուած դրամագլուխները հետզհետէ վերադառնալ սկսած էին. կառավարութիւնը կատարուած իրողութիւնը նուիրագործեց։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Պուա Քօլոմպի Եռագոյն խումբի ժողովը այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8ին, 154 Ave. Argenteuil, Asnières, կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։

Հ. Յ. Դ. Պիանքուրի Ջաւարեան խումբի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Պիտի խօսի ընկեր Բենօ Նալչաճեան։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին, ներկայանալ անդամատետրերով։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Վարուժան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիր. ժամը 2ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս կիր. ժամը 3ին, Պիւրօ տը Թապայի սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ ընտրութիւն։

Հ. Յ. Դ. Պէլֆորի վ ազգէն կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս կիր. ժամը 1.30ին, Caserne d'Offemontի մէջ, ընկեր Սիմոն Ջալըգեանի սենեակը։ Պիտի դասախօսէ ընկ. Անդրանիկ Թէրզիպաշեանը։ Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները։

ՎԱԼԱՆՍԻ Շապին-Գարահիսարի Արծիւ միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Քաֆէ տը Գոմէրսի սրահը։ Կարեւոր հարցեր, հաշուետուութիւն, վարչական զեկուցում եւ նոր ընտրութիւններ։

Զ. Ե. Ռ. Մ. Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները եւ համակիրները, այս կիրակի առաւօտ ժամը 8ին, Գրադարանի սրահը։ 262 Rue Duguesclin։

ՅԱՐԴԳՈՂԻ գրական երեկոն այսօր Հինգշաբթի, ժամը 9ին, Ֆլօրիա։ Պ. Ա. Չօպանեան պիտի դասախօսէ *Կոստանդին Երզնկացիի* մասին։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ «ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ» ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԱՄԻՍ

13 Ուրբաթ գիշեր ժամը 9—10 Պ. Խոնդկարեան՝ քաղաքական տնտեսութիւն և պետական իրաւունք։

Ժամը 10—11 Պ. Վրացեան՝ Հայոց նորագոյն պատմութիւն։

15ին Կիր. առաւօտ ժամը 10—11 Պ. Դաւիթ-Բէկ՝ Ֆրանսերէն լեզու։

17ին Երեքշբ. գիշեր ժամը 9—10 Պրոֆ. Աղաջանեան՝ Զգային ախտաբանութեան հիմքերը եւ հոգեկան ախտաբանութիւնը գեղարուեստի մէջ։

Ժամը 10—11 Պրոֆ. Ադոնց՝ Հայոց քննական պատմութիւն։

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

LA MENACE

?

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Խարբերդցի Աճարոն Երկաթեան, որ 1923 Հոկտեմբերին Ֆրանսա եկած է։ Գրել՝ Նիկողոս Գասպարեանի՝ 40 Rue Filatures, Toulouse (Hte-Garonne)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ 1928

Ճոխ բովանդակութիւն, գրական, գեղարուեստական եւ ազգային կեանքի պատկերացումով, աշխատակցութեամբ նոր գրողներու։ Գին 30 Ֆր. Կը գտնուի «Յառաջ»ի խմբագրութեան մօտ։

Գտնուած Յառաջի միջոցաւ փնտռուած Գառնիկ Բռիկեանին հասցէն՝ Hotel du Midi, Rue Pasteur Auch (Gers)։

Կորսուած է Յունուար 8, կիրակի առաւօտ, եկեղեցւոյ շրջափակը Սկունկ մուշտակ փէլէրին մը։ Գտնողէն կը խնդրուի յանձնել եկեղեցւոյ խորհրդարանը, գոհացուցիչ նուէրի մը փոխարէն։

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

ԱՆԳԼԻԵՐԷՆԻ հմուտ տիկին մը կը ստանձնէ անգլիերէնի դասեր տալ։ Մանրամասնութիւններու եւ պայմաններու մասին դիմել՝ Mme. AMADOUNI, 7 Rue Jules Regnault, Enghien-les-Bains, (S. et O.).

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928
13 JANVIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 543 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՍՐՏՄԱՇՈՒՔԸ

«Ջայներ Գաւառներէն» շարքին մէջ, որ «Յառաջ»ի կենդանի մէկ բաժինը կը կազմէ, վերջերս նորէն կը շեշտուէին երկու հիմնական հոգեր :

Առաջինը՝ գործի եւ ապրուստի տագնապն է, որ տակաւին կը տեւէ — կամ նոր կ'երեւայ — կարգ մը շրջաններու մէջ։ Մասնաւորապէս ծանր է վիճակը Պոլէնի (Մարսէյլի մօտ) մեր հայրենակիցներուն, որոնք նորէն ցիր ու ցան եղեր են, ի խնդիր ապրուստի։ Անգործները ման կուգան քաղաքէ քաղաք և գիւղէ գիւղ, պատառ մը հաց ճարելու համար։ Ամենէն բախտաւորները՝ հազիւ մինչեւ գարուն կրնան դիմանալ։ Ուրիշ կայան մը, Կրաս (Միջերկրականի ափը), որ անցեալ տարի ազատ մնացած էր ընդհանուր գործազրկութենէն, երկու ամիսէ ի վեր տագնապ մը կ'անցընէ, եւ մեր հայրենակիցները նոր վայրեր կը փնտռեն :

Աւելի առաջ, Պէլֆորէն եւ Սէն Շամօնէն հրատարակեցինք տխուր տեղեկութիւններ։ Իսկ այսօր Մարսէյլէն թղթակից մը կը նկարագրէ արուարձանի մը հայ պատանիներու չարչարանքը։ Ասոնք տասնըվեց - տասնըեօթը տարեկան բանուորներ են, որոնք օրը իրիկուն կ'ընեն շիշի գործարանի մը մէջ, 8 ժամուան համար ստանալով 15—16 ֆրանք։ Նոյեմբեր—Դեկտեմբերին անգործութեան դատապարտուելով, ուրիշ տեղ դիմած, բայց մերժուած են, «իրենց փոքր տարիքին համար». իսկ հիմա գործարանը վերաբացուած ըլլալով, նորէն կը քաշքշեն։

Այս կարգի լուրերուն մէջ, միշտ ալ կը լսուի կսկծալի ճիչ մը,— հայրենիքի կարօտը։

«Մինչեւ ե՞րբ այսպէս թափառական։ Ինչո՞ւ չեն բանար դուռները։ Ինչո՞ւ հալինք-մաշինք այստեղ, գործարաններու ծուխին եւ մուխին մէջ, բոցակէզ հնոցներու առջեւ, կամ հանքերու խորը, փոխանակ մեր հայրենիքի հողը մշակելու եւ երկիրը շէնցնելու»։

Այս է իմաստը բոլոր տրտունջներուն եւ բողոքներուն։ Իսկ պատասխանը՝ խոր լռութիւն բոլոր անոնց կողմէ որոնք իշխանութիւն ունին կամ անոր գովասանքը կ'երգեն, ժամերգութեան համար վարձուած դպիրներու պէս։

Կը հարցնենք մենք ալ— ինչո՞ւ։ Եւ մեր սիրտը կը լեցուի անզօ՛ր կատաղութեամբ...

Երկրորդ հոգը, որ միեւնոյն կացութեան տարբեր մէկ երեսն է, կը կոչուի «նոր սերունդի դաստիարակութեան խնդիր»։

Տարբեր պարագաներու մէջ, այս խնդիրը ընկերային կամ քաղաքական տեսակէտի հարց էր։ Հայաստան աշխարհին մէջ ալ այդպէս է,— ի՛նչպէս կրթել, «սոցիալական» ո՞ր խաւին կը պատկանի աշակերտը, դասերը ի՛նչպիսի ուսուցիչներ պէտք է աւանդեն եւն.։

Իսկ այսօր, եւ մանաւանդ այստեղ, ամբողջ հարցը— հայ մանուկը հայ պահելու հոգն է։ *Ոչ աւելի, ոչ պակաս։*

Եւ թղթակիցները կ'աւաղեն — Մանուկները տեղական դպրոց կ'երթան, մոռցած են իրենց լեզուն, ծնողներուն հետ անգամ ֆրանսերէն կը խօսին, կը ծաղրեն մեր լեզուն, բարքերը, մե՛զ անգամ.,.

«Յառաջ»ի հիմնարկութեան օրէն ի վեր կ'արծարծենք այս խնդիրը, առանց վարդագոյն յոյսեր ունենալու։ Գիտենք որ միջավայրին համայնակուլ յորձանքը՝ վեր է մեր ուժերէն։

Եւ սակայն, գիտենք նաեւ որ, կարելի է շատ մը ձեռնարկներ կատարել, չարիքը սահմանափակելու համար։

Վեցերորդ տարին է 1922ի գաղթէն ի վեր,. եւ արդէն սերունդ մը հալած է հնոցին մէջ, մի միայն դպրոցով կամ փողոցով։ Այս վեց տարուան ընթացքին, ի՞նչ ըրած եղանք, որ երես ճերմկցնէր :

Տաղտկալի դառնալու աստիճան խօսեցանք Փարիզի մասին։ Շատ մը բաներ չլսելու զարկինք, որպէսզի քանի մը մանկապարտէզ բացուի, ո՛ր եւ է գնով։

Իսկ այսօր կը տեսնենք որ եղածն ալ փակուած է։

Եւ, ոչ յարմար թաղին կամ արուարձանին ժողովուրդը, ոչ Հոգաբարձութիւն կամ Կարմիր Խաչ, ոչ իսկ Բարեգործականը՝ ատը մատին չեն չեն զարներ, գոնէ իբրեւ նմոյշ մանկապարտէզ մը բանալու համար։ Մինչդեռ Ֆրանսացի մը— Պոլսոյ Էդրոնական վարժարանի նախկին ուսուցիչ— որ դպրոց ունի Փարիզի մէջ, պա՛րտք սեպեր է հետաքրքրուիլ և հայերէն դասեր աւանդելու համար խորհուրդ հարցնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

Սրտմաշուքը կ'աւելնայ, այլասերումը կը շարունակէ իր աւերները, առանց ո՛ր եւ է թումբի հանդիպելու։

Ի՛նչ փոյթ. կը բաւէ որ հիներուն կամ ջոջերուն հանգիստը խռովեն «սա գաղթականները»։

Իսկապէս, այս «դրսեցիները» — իրենց բառն է — փորձանք են այս երանաւէտ գաղութին համար, որ հազիւ հինգ հազար հոգի կը համրէր, եւ տարին քանի մը տասնեակ հազար ֆրանքով կը լրացնէր իր «ազգասիրական» պարտականութիւնը։

Սամաթիայէն Փարիզ փոխադրուած հոգեբանութիւն մը, որ [illegible] մէջ կը մեռցնէ ամէն ազնիւ զգացում...։

Ուշ - կանուխ, պիտի քանդուի այդ հոգեբանութիւնն ալ, ինչպէս փոշիներու տակ թաղուեցաւ ամիրաներու աւանդութիւնը, Թուրքիոյ մէջ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՄԷՋԷՆ Է ՈՐԴԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Պուքրէշի Հայաստան դիտել կուտայ (8 յունուար).

— «Ի՞նչ է պատճառը օտարներուն անգամ զզուեցնող այս անհամ ու անիմաստ վէճերուն ու կռիւներուն։ Յանուն ինչի՞ այսքան աղմուկ ու իրարանցում, համարեա ամէն տեղ, ամէնուն կողմէ։ Ո՞րն է հիմնական շարժառիթը այս համատարած պառակտումին, որ ջլատած է այսօր մեր հաւաքական աշխատանքը ամէն գաղութի մէջ ալ, առիթ տալով այս ու այն երկրի իշխանութեան միջամտելու մեր զուտ ազգային-կրօնական գործերուն, ի հարկէ երբե՛ք ի նպաստ մեզի։ Կայ Եսը, անհատական ու խմբակցական յաճախ շատ գձուձ շահերը հանրայինին գերադասելու կիրքը, հակառակորդը ամէն գնով տապալելու հայկական Բիւնախնդրութիւնը, —ահա պատճառներ, որոնք թոյնով ու կիրքով լեցուցած են այսօր գաղութահայ մթնոլորտը։

«Եսամոլութեան, շահախնդրութեան երեսէն է, որ կարելի չեղաւ մինչեւ այսօր ծնունդ տալ համագաղութային կազմակերպութեան մը, որ հանդիսանար ի սփիւռս աշխարհի ցրուած սա տարագիր բազմութիւններու շաղկապող օղակը։ Եւ տարօրինակը այն է որ, ամէնքը կ'ընդունին նման կազմակերպութեան մը անհրաժեշտութիւնը, բայց երբ կարգը գայ առաջին գործնական քայլը առնելու դէպի այդ կազմակերպութիւնը, գլուխ կը ցցեն իսկոյն Եսը, Շահախնդրութիւնն ու Ոխակալութիւնը եւ կ'անդամալուծեն հաւաքական ամէն ճիգ։

Մե՛ր մէջէն է մեր արմատը կրծող որդը, որ կը թունաւորէ մեր ազգային կեանքը եւ անկարելի կը դարձնէ որ եւ է հաւաքական տեւական աշխատանք»։

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

«Խ. Հ.» կը գրէ թէ Ղուրդուղուլու շրջանին մէջ տեղաւորուած յունահայ գաղթականները մինչեւ գարուն պարենաւորելու համար ղրկուած է 1500 փութ ալիւր, 14 խորանարդ սաժէն փայտ, դրամ եւ վառարաններ։ Գաղթականները տեղաւորուած են տուներու մէջ։ Չքաւորներուն երկու անգամ աւելի ալիւր կը տրուի։ Գարնան հող ալ պիտի յատկացուի։ Ծրագրուած է նոյն շրջանին մէջ նոր գիւղ մը շինել այս 450 գաղթականներուն համար։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ

Հայաստանի կրթական գործավարութեան ազգային փոքրամասնութեանց խորհուրդին նախագահ Ալեկպերբեկով կը յայտարարէ (*Խորհրդային Հայաստան*, 27 դեկտ.).—

Հայաստանի մէջ բոլոր թրքական հիմնարկութիւնները գրագրութիւնը կը կատարեն թրքական նոր այբուբենով (լատիներէն)։ Շատ տեղեր միայն նոր այբուբենը կը ճանչնան։ Դպրոցներուն մէջ մինչեւ երրորդ դասարանը դասաւանդութիւնները կը կատարուին նոր այբուբենով, իսկ աւելի վերի դասարաններուն մէջ դասաւանդութիւնները կը կատարուին նաեւ հին այբուբենով, որովհետեւ նոր այբուբենով գիրքեր գոյութիւն չունին։ Հետզհետէ նոր այբուբենով հրատարակութիւնները կը բազմանան եւ դպրոցները ամբողջովին կ'ընդունին նոր այբուբենը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Խոշոր զեղծում մը երեւան հանուած

Ելմտական Նախարարութեան հրահանգին վրայ, Դեկտեմբերի երկրորդ կէսէն ի վեր Ընդհանուր Ապահովութեան տնօրէնութիւնը կը զբաղի զեղծումի խիստ ծանր գործով մը, որ տեղի կ'ունենար Գերմանիոյ կողմէ իբրեւ հատուցում Ֆրանսայի տրուած նիւթերուն վրայ։ Զեղծումի հեղինակներն են ֆրանսացի վաճառականներ, որոնք Հատուցումի Յանձնաժողովին ներկայանալով կ'ըսէին.

— Կ'ուզենք գերմանական ապրանք գնել՝ ֆրանս. կառավարութեան հաճելի ըլլալու եւ թոյլ տալու համար որ անիկա կարենայ օգտագործել ապրանքներու ձեւին տակ իր առնելիքները. սակայն շատ սուղ պիտի գնենք գերմանական ապրանքները։ Կարելի չէ զանոնք շահով ծախել Ֆրանսայի մէջ. ուստի պէտք է որ զեղչ մը ընէք։

Ասոր վրայ Յանձնաժողովը 100ին 2, 5 եւ նոյնիսկ 10 զեղչ կ'ընէր։ Զեղծումի մասնագէտները կը նկատէին որ 100ին 10 զեղչը մասնաւորապէս կը տրուի ամէն տեսակ ուտելիքներու վրայ։ Ուստի եւ իրենց պայմանագրութիւնները կը կնքէին եղի, ոչխարի, գայլուկի, շաքարի և այլ ուտեստեղէններու վրայ։ Զրոյցի մը համաձայն, այս կարգի կեղծ պայմանագրութիւնները 150 միլիոն մարքէ (750 միլիոն ֆր.) աւելի գումար մը ներկայացնեն։

Ֆրանսացի գնող վաճառականը 10 միլիոն ֆրանքի գնումի մը վրայ մէկ միլիոն ֆրանքի զեղչ մը կը ստանար, գերման ծախող վաճառականը միայն մէկ միլիոն ֆրանք արժէքով ապրանք կը հայթայթէր, ու այս ձեւով երկու մեղսակիցները իրենց միջեւ կը բաժնէին 8 միլիոն ֆրանքի տարբերութիւնը։ Կը յիշուի 20 միլիոն ֆրանքի պարագայ մը, ուր գնող վաճառականի գրպանէն մէկ միլիոն ֆրանքէն պակաս դրամ ելած է. մնացած 19 միլիոն ֆրանքին 100էն 65ը ֆրանսացի, 35ը գերման վաճառականը իրարու մէջ բաժնած են։ Փարիզի մէջ կարգ մը վաճառականներու գրասենեակին մէջ խուզարկութիւններ կատարուեցան։ Գլխաւոր յանցաւորը կը նկատուի ներածումի եւ արտածումի ընկերութիւն մը, 138, Րիւ Ֆօպուր - Սէնթ - Օնորէ, որուն վարիչն է Կոլտսմիթ։ Հարցաքննիչ դատաւոր Փաշօ մօտ երկու ժամ հարցաքննեց Կոլտսմիթը, 41 տարեկան, որ սովորաբար Պերլին կը նստի, սակայն գործի մը համար Փարիզ եկած էր։ Խուզարկութիւններ կատարուեցան նաեւ Թիւրէն փողոց թիւ 8, Կոնտպէրկ Լէվիի գրասենեակը։ Գրաւուած վաւերաթուղթերը այնքան շատ եւ կարեւոր էին, որ տեղւոյն վրայ կնիքի տակ առնուեցան։ Խուզարկուեցան նաեւ յիշեալին ընկերները՝ Մաքս Կոնտպէրկի եւ Լիւսիէն Լէվիի տուները եւ շատ մը թուղթեր գրաւուեցան։

Կարեւոր խուզարկութիւններ կատարուեցան նաեւ Սթրազպուրկի, Մոյի եւ Լուփի մէջ։

Գերման կառավարութիւնը եւս քննութիւն բացած է այս մասին։ Զեղծումներէն վնասուողը ֆրանսական կառավարութիւնն է միայն։

Պուլկարիա եւ Ռումանիա կը դաշնակցին ?

Պելկրատի «Վրէմէ» թերթը կը գրէ թէ մօտ օրէն Պուքրէշի մէջ բարեկամական դաշնագիր մը պիտի կնքուի Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ։ Պուլկարիա 2ուկէս միլիառ ոսկի ֆրանքի պատերազմական պարտք ունի Ռումանիոյ։ Այս վերջինը համաձայնած է որ Պուլկարիա հատուցանէ այդ պարտքին միայն առաջին մասնավճարը, իսկ մնացեալ մասը պիտի ջնջուի։

Թուրք-պարսիկ բանակցութիւններ

Պարսկաստանի ներկայացուցիչ Ֆիրուզի խանի եւ կառավարութեան միջեւ բանակցութիւնները կը շարունակուին Էնկիւրիի մէջ։ Դեռ անլոյծ կը մնան կարգ մը խնդիրներ, որոնց կարգին ամէնէն կարեւորը կը նկատուի սահմաններու խնդիրը։ Երկու երկիրներու սահմաններուն միջեւ, քսանական քիլոմէթր տարածութեան վրայ զանազան «աշիրէթ»ներ կը գտնուին, որոնք յաճախակի յարձակումներ կը գործեն աս ու ան կողմին վրայ։ Այս անպատեհութիւնը բառնալու ամէնէն կտրուկ միջոցը կը նկատուի սահմաններու սրբագրութիւն մը։

Ֆիրուզի խան ինքն է որ ուղղակի կը վարէ բանակցութիւնները, իր կառավարութեան հետ անձամբ յարաբերութեան մէջ ըլլալով։ Դեռ յայտնի չէ թէ ո՞վ պիտի ըլլայ Թուրքիոյ պարսիկ դեսպանը։ Այս մասին որոշում պիտի տրուի Էնկիւրիի բանակցութիւնները լրանալէն վերջ։ Թէեւ Ֆիրուզի խանին առաջարկուած է այս պաշտօնը։ բայց ան մերժած է, Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ իր պատուիրակի պաշտօնը նախընտրելով Թուրքիոյ դեսպանութենէն։

Կարոլի դաւադրութեան շուրջ

Պոլսոյ թերթերը կը շարունակեն մանրամասնութիւններ տալ այն ռումանական կազմակերպութեան մասին, որուն նպատակն էր իշխան Կարոլի գահ բարձրանալը յաջողցնել։ Կ'ըսուի թէ Ղալաթիոյ տպարաններուն մէջ տպուած թռուցիկներէն 2000ը բաժնուած են Պոլսոյ ռումէն գաղութին մէջ, մինչ կազմակերպութեան վարիչ Սապրի կը պնդէ որ Պոլսոյ մէջ կարելի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՆՈՐ ՀԷՔԵԱԹ

Ինչպէս նախատեսած էր «Յառաջ», համայնավարները չուշացան խոստովանելու իրենց քամենելի արարքը՝ յայտարարելով, թէ ձերբակալութիւններ եղած են, բայց... ընդամէնը 220 հոգի :

Բնական է, որ եթէ 1926ին հինգ հարիւրի դէմ 110 ցոյց տուին, հազարի դէմ ալ պէտք է միայն կրկինը կը խոստովանէին: Ընդամէնը 220 հոգի...

Այս անգամ հրաժարելով «մուսավաթ-դաշնակցական եւ Նիկոլա Նիկոլաեւիչի հետ գործակցութեան» ցնդած պատրուակէն, ձերբակալուածները կը մեղադրեն իբրեւ գործակից... ընդդիմադիր համայնավարներու:

Մեզի համար բնաւ անակնկալ չէ, եթէ վաղն ալ հրատարակեն խոստացուած «վաւերաթուղթերը», որոնց մասին արդէն կը փսփսան:

Չէ՞ որ Չեկան վաղուց արդէն կոտրած է հնարագիտութեան եւ ստորնութեան միջազգային մրցանիշը :

Հայ կոմկուսի կեդր. կոմիտէն աւելի մեծ պատիւ չէր կրնար ընել ընդդիմադիրներուն, քան դարձնել զանոնք դաշնակցութեան գործակից:

Եթէ դաշնակցութիւնն իսկ ձգտէր այդ դաշինքին, ամբողջ ժողովուրդը կ'ըմբոստանար եւ կը գամէր զայն անարգանքի սիւնին:

Եւ յետոյ, մենք ի՞նչպէս կրնանք խտրութիւն դնել ընդդիմադիր եւ հաւատացեալ համայնավարներու միջեւ, քանի որ սոխին անուշը չըլլար:

Եօթը տարիներու փորձը բերած է մեզ որոշ փորձառութեան: Ընդդիմադիր Աշոտ Յովհաննիսեանի եւ ուղղափառ Հայկ Յովսէփեանի ուղեղները այն աստիճան ջրուած են, որ երբեք ի վիճակի չեն ըմբռնելու դաշնակցութեան հիմնական գիծը.— ուժեղացնել Հայաստանը, ապահովելով զայն վերահաս վտանգներէն:

Մեր հակառակորդները ի զուր կ'երգեն նէյնիմ-նէյնիմը, քանի որ հայ մանկլաւիկները Տրոցկիներէն եւ Զինովիեւներէն սորվեցան ոչնչացնել հայ ժողովուրդին անկախութիւնը եւ ուրանալ Հայկական դատը:

ԱՇՈՑ

ՄԱՀ ԹՈՄԱՍ ՀԱՐՏԻԻ

Անգլիացի յայտնի վիպասան եւ թատերգակ Թոմաս Հարտի, որուն գործերը թարգմանուած են բազմաթիւ լեզուներու, առջի իրիկուն մեռաւ Տորչէսթըրի իր բնակարանին մէջ։ Հանգուցեալը 87 տարեկան էր եւ վերջին տարիները քաշուած կեանք մը կ'ապրէր։

Հարտի ճարտարապետութիւն ուսանելէ յետոյ, քսան տարեկանին նետուեցաւ գրական ասպարէզը։ Նախ սկսաւ բանաստեղծութիւններ գրել, յետոյ վէպեր եւ թատերգութիւններ։

Հայրենիք ներկայիս իբր թերթօն կը հրատարակէ իր յայտնի գործերէն Կէսդըրպրիճի քաղաքապետը: *Սոֆիայի* Արաքսին *մէջ հրատարակուած է* Իւպերվիլը:

ԹԻՒ 3 ԹԱՀՐԱ ՊԷՅ

Տրամայէն կը հաղորդեն թէ հոն երրորդ Թահրա պէյ մը բուսած է։ Սակայն խաբեբայութիւնը շատ չէ տեւած, եւ յոյն ոստիկաններ յաջողած են վար առնել մարդուն դիմակը։ Ասոր վրայ, կեղծարարը յայտնած է թէ ինք Թահրա պէյ չէ, այլ փաքիր Թուլխան *պէյ...*

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՆԵՂՈՍԻ ԱՓԵՐԷՆ

ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ "ԺՈՒՌՆԱԼ„ՆԵՐ

(Գահիրէի մեր մասնաւոր Թղթակցէն)

Աղեքսանդրիոյ նման, հոս, Գահիրէի մէջ ալ նո՛յն ախտաւոր վիճակը, նոյն դաւերը եւ նոյն արատաւոր միջոցները, հակառակորդները լռեցնելու համար։ Եւ հոս զէնքերը աւելի թունաւոր են, եւ աւելի «վճռական»։ Չէ՞ որ ըսինք թէ Գահիրէն որջն է բոլոր դաւադրութիւններուն։

Գահիրէի մէջ ալ ազգային կոչուած իշխանութիւնը ահ ու դողի մատնուած է, եւ խելակորոյս, խտիր չի դներ որ եւ է միջոցի միջեւ, շատ հասկնալի պատճառով։

Աղեքսանդրիոյ Հոկտ. 30ի ապօրէն ու անպատուաբեր քայլը՝ (բռնի ուժով գրաւումը Առաջնորդարանին) ցնցեց բովանդակ եգիպտահայութիւնը։

Ուրեմն, եպիսկոպոսի մը քմահաճոյքը աւելի բարձր էր քան ժողովուրդի մը ձայնն ու քուէն, անոր նուիրագործուած օրէնքը եւ 70ամեայ Սահմանադրութիւնը։

Ուրեմն, եպիսկոպոս մը, իր փքրամթիւ խմբակովը, կրնա՞յ որ եւ է ազգային, ընտրուած ժողով լուծել իր անձնական հաշիւներուն համար, երբ, մանաւանդ, աւելի քան տասը տարիէ ի վեր, հաշիւէ խուսափած է ինք եւ արհամարհած ժողովուրդը...

Շատ էր այլ եւս։ Եւ Գահիրէի հասարակութիւնը Նոյ. 6ի կիրակին վրդովուած այս բոլորէն, իր բողոքը արտայայտեց եկեղեցիին ներսը եւ բակը, «անկցի՛ ապօրէն ու անարժան Առաջնորդը» պոռալով, պատարագի պահուն ։

Եւ յետոյ, ճառեր, բողոքի հեռագիր ու պահանջներ։ Ժողովրդական զայրոյթի այս արտայայտութիւնը, որ ամէն կիրակի կրկնուեցաւ, հեռաւոր վայրերու մէջ իսկ արձագանգ գտնելով, խուճապի մատնեց վարկաբեկ ազգային իշխանութիւնը։ Ու ահաբեկ, ան դիմեց ու կը դիմէ ամէն միջոցի, խեղդելու համար բողոքի ձայնը։

Առաջին ցոյցէն ի վեր, ամէն կիրակի Գահիրէի եկեղեցին, ներսն ու դուրսը, լեցուած է ոստիկաններով։ Ամէն կիրակի, աւելի քան 50 ոստիկաններ՝ քանի մը սպաներով միասին, հսկողութիւն կը կատարեն առաջնորդարանի դռներուն վրայ, եկեղեցիի բակին մէջ եւ մինչեւ իսկ եկեղեցիէն ներսը։ Եւ դեռ աւելցուցէք անոնց վրայ Աղեքսանդրիոյ նման, վարձկաններու բազմութիւնը, որ կը սլքտկայ։

Ապարդիւն կը մնան այս բոլորը սակայն, որովհետեւ իրենց գործը ժողովուրդին հետ է եւ հակառակ ձեռք առնուած խստութեանց, դեռ նախանցեալ կիրակի Թորգոմ եպիսկ. չկրցաւ քարոզել, ու քարոզի բառերը բերանը, խուճապահար փախաւ, երբ բազմութիւնը լեցուեցաւ եկեղեցիին գաւիթը եւ լռութեան մատնեց զայն։

Աւելի հետաքրքրական են «խաղաղեցումի» միւս միջոցները, առաջնորդարաններէն ներս։ Այս միջոցներուն մէջ առաջին գծի վրայ կու գան ժուռնալները։

Անգամ մը ցանկ մը տրուեցաւ աւելի քան 30 հոգիի, որոնք ներկայացուած էին իբրեւ «խռովարար» եւ «արկածախնդիր»։

Ոստիկանութիւնը քննութիւն բացաւ, կանչեց ներկայացուած բոլոր անձերը եւ այդ «արկածախնդիր»ներուն մէջ գտաւ գործի մարդիկ, 30 տարիէ ի վեր Եգիպտոս հաստատուած դիրքի տէր առեւտրականներ, փաստաբաններ, ճարտարագէտներ, մտաւորականներ եւ խաղաղ արհեստաւորներ։ Ազատ արձակեց։

Առաջնորդ եւ առաջնորդարան չյուսահատեցան. ցոյցերը շարունակուեցան եւ աւելի վտանգաւոր դարձան եւ հետեւաբար, իրենք ալ փնտռեցին աւելի «կտրուկ» եւ «արմատական» միջոցներ։

Այս «արմատական» միջոցները ձեռք առնուեցան Նոյեմբ. 29ի «երեւելիներու ժողովին» մէջ ։

Ձեռնարկ մը՝ որ կրնայ կարմրցնել Համիտեան օրերուն Պոլսոյ ամենայետադէմ եւ ապազգային տարրերն իսկ։

Խաղաղեցնելու համար հասարակութիւնը, ազատելու համար այս պայքարին եզրակացութենէն եւ մանաւանդ սա հրէշային կերպարանք առած «հաշուետուութեան» մղձաւանջէն, անոնք կ՛որոշեն երկրէն հեռացնել, աքսորել տալ կարգ մը «խռովարար» անձեր, իշխանութեանց ներկայացնելով զանոնք իբրեւ «անբաղձալիներ», քաղաքականապէս։

Այս դաւադրական ծրագիրը՝ ժողովէն առաջ պարզուած էր Պոլսէն ծանօթ եւ Թուրքերուն դուռը մեծցած բժիշկի մը, Թագւորեանի կողմէ։ Այս մարդուկը բացէ ի բաց յայտարարած էր թէ «Ժողովք պիտի գումարենք, 40 - 50 հոգի աքսորել պիտի տանք»...։ Եւ աւելցուցած էր, շնականօրէն.— «Գիտեմ թէ ըրածնիս մատնութիւն է, բայց պիտի ընենք, ի սէր այս գաղութին խաղաղութեան»։

Եւ իրաւ, Նոյեմբեր 29ին, գումարուեցաւ այդ համբաւաւոր ժողովը, գաղտնօրէն։ Կատարեալ դաւադրական ժողով մը, որուն կը հրաւիրուին 40 հոգի, իբրեւ «երեւելի»ներ, զգուշաւոր ընտրութեամբ եւ մանրազնին պրպտումով, որ եւ է «կասկածելի» տարր ներս չսպրդելու համար։

Հրաւէրին կը պատասխանեն միայն 30 հոգի։ Ժողովին կը նախագահէ Թորգոմ եպսկ., որ կը զեկուցանէ «վտանգաւոր» տարրերու գործունէութեան մասին, այսինքն՝ այն մարդը՝ որ «Խրիմեան Հայրիկ»ի կեանքն ու գործը ներկայացուած է մեծկակ հատորով մը...։ Ժողովին կ՛ատենապետէ Պ. Վահան Թէքէեան, Արեւի ա՛լ համբաւաւոր դարձած խմբագրապետը, որ իր կարգին անմեղուկ խօսքեր կ՛արտասանէ նոյն տարրերուն դէմ. այսինքն այն անձը՝ որ բանաստեղծ ալ է եւ «Առ Երիտասարդս» քարոզներ ալ կարդաց երկու խմբագրականներով, երդում պատառ ըլլալով յանուն Անդրանիկի, Սեբոյ փաշայի, Մուրատի, Հրայրի եւ այլ հերոսներու...։

Իբրեւ եզրակացութիւն, կը պատրաստուի ցանկ մը ուր «անբաղձալի», «ազգամնաս» ու «վնասակար» տարրեր ներկայացուած են կարգ մը «ռուսահայեր», որոնց կարգին բժիշկ Համօ Օհանջանեան, Նիկոլ Աղբալեան, Վահան Նաւասարդեան, եւ դեռ ուրիշ 30 - 40 անձեր, Թրքահայ կամ ռուսահայ։

Ատենապետ ու նախագահ իրենց թոյնը թափելէ ետք, բուռն ճառեր կը խօսին մասնաւորաբար երեք բժիշկներ.— Բարեգործականի Գահիրէի Վարչութեան ատենապետ՝ բժիշկ Սերոբեան, Տօքթ. Թագւորեան կոչուածը եւ խեղճուկ ռամկավար բժիշկ մը՝ Տքթ. Երամեան, որ դեռ նոր կը մարզուի նման անբարոյական պայքարներու մէջ ։

Վերջապէս, Թորգոմ - Թէքէեան քլիքը կ՛առաջարկէ յիշատակագիր մը ներկայացնել վարչապետին, ցանկին հետ միասին, պատուիրակութեան մը միջոցով, որուն նախագահութիւնը կը յանձնուի Տէօյչ Օրիէնթ Պանքի տնօրէն՝ Պ. Տ. Մարգարեանի։

Հազիւ առաջարկը եղած, քանի մը չէզոք անձեր, կը վրդովուին եւ կը բողոքեն այսքան անպատուաբեր քայլի մը դէմ, վտանգաւոր եւ վարկաբեկիչ նկատելով զայն եւ համերաշխութեան առաջարկ ներկայացնելով ։

Ի զուր սակայն, Թորգոմ-Թէքէեան խմբակը կը պնդէ իր առաջարկին վրայ, որ քուէի կը դրուի հետեւեալ արդիւնքով.—

15 հոգի մաս կը վերցնէ ի նպաստ առաջարկին, հինգ հոգի ձեռնպահ կը մնայ եւ 10 հոգի դէմ կ՛արտայայտուի։ Աւելցնենք թէ առաջին 15էն հինգը Թեմական ժողովի անդամներ են, իսկ մնացեալները՝ ռամկավար կամ կէս-ռամկավար։

Ահա՛ այն «վստահութիւն»ը ուրեմն, զոր Գահիրէի «ազգային» իշխանութիւնը կը վայելէ իր զատած եւ հազար մաղէ անցուցած «երեւելի»ներուն քովն իսկ ։

Ժողովի այս արդիւնքին վրայ շուարած, դաւադիրները «Թոյլ կուտան»որ 10 չէզոքները համերաշխութեան փորձ ընեն, «պայմանաւ որ 48 ժամուան մէջ, Դաշնակցութիւնը գրաւոր խոստում տայ թէ խելօք պիտի կենայ...»։

Այն ատե՛ն միայն իրենք կը խոստանան ցանկ ու յիշատակագիր չտալ։ Մե՛ծ շնորհ։

Կը տեսնէ՞ք թէ «ազգն ու իր շահերը» ի՛նչ աստիճաններու հասցուցած են մարդիկ։

«Ֆրանկախոր»», բարոյական ու իր յետին աստիճանին հասած «ֆրանկախոր» ա՛ս է ահա, Պ. Զօպանեան, ողորմելի մա՛րդ, եւ փաշաներու ոտքերուն առջեւ սողացո՛ղ տիրացու...

Ժողովի այս արդիւնքէն ետք սակայն, քայքայումը կը սկսի նոյն ժողովին անդամներուն մէջ իսկ։ Չէզոքները կը վրդովուին, քանի մը ստորագրողներ ետ կ՛առնեն իրենց ստորագրութիւնը եւ համբաւաւոր պատուիրակութեան նախագահը՝ Պ. Մարգարեան կը հրաժարի ոչ միայն նախագահութենէն այլեւ անդամակցութենէ։ Երբ ժողովէն ետք կը ծանօթանայ խնդրին էութեան, կ՛ապշի եղած խայտառակութեան վրայ։

Յիշատակագիրը տրուած ըլլայ կամ ոչ, զայն ստորագրողները վարկաբեկուած են այսօր, եւ ձեռնարկը կը մնայ անմոռանալի յիշատակարան մը ռամկավար.յետադիմական խմբակցութեան համար։

Այժմ չէզոքները կը կազմակերպուին եւ կոչով մը կը պահանջեն առաջնորդէն համազգային ընդարձակ ժողով մը հրաւիրել, բոլոր վէճերը քննելու եւ համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար։

Ազգ. իշխանութիւնները, իրենց կարելին կ՛ընեն պառակտելու այս չէզոքներու խումբը եւ ձախողեցնելու անոնց ձեռնարկը, բայց կը թուի թէ ի դերեւ պիտի ելլեն իրենց սադրանքները, որովհետեւ զգօնը ամբողջ ժողովուրդն է եւ եթէ դեռ երկար տեւէ այս թունաւոր մթնոլորտը, ա՛ն է որ իր հաշիւը պիտի տեսնէ իր հասկցած ձեւով ։

Հասարակութիւնը կը պահանջէ նաեւ որ հրատարակուին դաւադրական ժողովին մասնակցողներու եւ մանաւանդ յիշեալ վտանգաւոր ժուռնալին տակ ստորագրողներու անունները։

Գ. ԲԱԲԳԷՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Դ. Արանովիչ, Ռէվոլուցիա ի Կուլտուրա (յեղափոխութիւն եւ մշակոյթ) թերթին մէջ «խորհրդային երկիրներու ժողովուրդներուն արուեստը» յօդուածով մը, կը գրէ նաեւ Հայաստանի մասին.

Հայաստան ետ կը մնայ Վրաստանէն նկարիչներու թիւով (ցուցահանդէսին մէջ)։ Եւ սակայն շատերէն շատ աւելի արժէք ունի Մարտիրոս Սարեան, որ ժամանակակից նկարիչներէն մէկն է։ Ցուցահանդէսին մէջ դրուած են Սարեանի վերջին տարիներու գործերը, որոնց մէջ աչքի կը զարնեն «Հայաստանում», «Բարաւան» գիւղանկարները, ուր նկարիչը առաջին անգամ կ՛արտայայտէ խորութիւն եւ ընդարձակ տարածութիւն։

ՍԱՌՈՒՑԵԱԼ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ռուս ընկերվարական (փախստական) Սվիեժեւսկի շարունակելով իր ականատեսի պատմութիւնները Սոլովկեան աքսորավայրի սարսափներու մասին, կը գրէ.—

Նեղ շրջափակի մը մէջ, որ պաշտպանուած է փշաթելերով, եւ հսկողութեան տակ զինուած պահակախումբի մը, բանտարկեալները կրնան «ազատօրէն» շրջագայիլ։ Անոնք ունին տնակ մը, 3 քառակուսի սաժէն մեծութեամբ, եւ բլրակին զառիվարին վրայ ծառաշատ հող մը։

Այդ տնակին ներսը, անոնք ստիպուած են ընելու ամէն բան.— պատրաստել 70 հոգիի սնունդը, մաքրել բակը, սղոցել եւ կոտրել փայտը կիրակուր եփելու եւ տաքութեան համար, վար առնել հասած ուտելիքները, նկուղ փոխադրել, լուալ ճերմակեղէնները, ինչպէս նաեւ իրենց հիւանդ ընկերներուն լաթերը, սեղան ու աթոռ շինել սենեակներուն համար, լուալ տախտակամածը, սանդուխները, պատուհանները։

Բանտարկեալներուն կէսը կը տառապի թոքախտէ, սիրտի հիւանդութենէ, յօդացաւէ, ջղացաւէ, ընդագարութենէ։

Մոռնալու համար ամէն բան, կայ մէկ միջոց,— կարդալ։ Շատերը իրենց հետ գիրք բերած էին, եւ այսպէս ստեղծուած էր հասարակաց գրադարան մը։ Անոնք բաժանորդագրուած էին սիպերիական, նոյնիսկ արտասահմանեան թերթերու, «Իւմանիթէ»ին ու «Ռոթէ Ֆա՛նէ»ին։ Երբ արտօնութիւն ուզեցինք բաժանորդագրուելու համար «Լը Փօփիւլէր»ին, մեզի պատասխանեցին թէ կրնան արտօնել միայն ամէնէն պահպանողական թերթին՝ «Նովոյէ Վրեմիա»յին բաժանորդագրել, քան թէ ուեւէ ընկերվարական թերթի։ Մենք շարունակ կը կարդայինք, եւ իրիկունը, մեր ազատ ժամերուն, կը վիճէինք զանազան հարցերու մասին։ Սակայն ծայրագոյն հիւսիսի այս շրջանին մէջ, ծովերուն մէջտեղ եւ միջնադարեան վանքի մը խորշը, կեանքէ քշուած մեր այս վիճակը աւելի եւս կ՛ընկճէր մեզ, կը ճնշէր մեր սպառած ջիղերուն վրայ։

Աւելի ողբերգական էր կիներուն վիճակը, մանաւանդ անոնց, որ քաղաքական բանտարկեալներու խումբին մէջ չէին։ Կը յիշեմ կին մը, որ բժիշկ էր Քէմի մէջ (Արխանկէլի նահանգէն)։ 1918ին, այս կինը յարաբերութեան մէջ էր Քալէտինի հետ։ Եւ 5 տարիէ ի վեր խեղճ կինը կը տանջէին բանտերուն մէջ։

Երբ բանտին տնօրէնը փոխուի, կինը կը ստիպուի փոխել իր «սիրահարը»։ Պատահեցաւ որ բազմաթիւ «սիրահար»ներ ունենայ միանգամայն։ Սիրահարները յաճախ կը համաձայնէին, երբեմն կը կռուէին։ Այդ ատեն կը սկսէր կնոջ տառապանքը։ Փոխանակ իրենց հաշիւը մաքրելու իրենց միջեւ, սատրապները իրենց բարկութիւնը կը թափէին կնոջ վրայ։

Ի՛նչ գործով խնամեց մեր ընկերները, իբրեւ բժիշկ, երբ մենք Սոլովկեան կղզիները անցանք։ Իմանալով տանջանքները, մենք որոշեցինք միասին ըլլալ, մեր ընկերուհիներուն հետ, որպէսզի կարենանք պաշտպանել — հացադուլով— մեր կին ընկերները վարչական պաշտօնեաներու բնազդներուն դէմ։

Այժմ, երբ ջնջուած է քաղաքական բանտարկեալները մեկուսացնելու քաղաքականութիւնը, երբ հիմա կին ու այր կը բնակին միասին, ինչե՞ր կը պատահին Սոլովկեան կղզիներուն մէջ։

Կը յիշեմ նաեւ խոնաւ եւ մութ օրերը։ Օրերը կարճցած էին, իսկ գիշերները այնքա՜ն երկար։ Երբեմն փոթորիկ կ՛ելլէր։ Թանձր մառախուղին մէջ ծառերուն գագաթները կը շարժէին։ Ծով կամ ցամաք տեսնել անկարելի էր։ Եկեղեցիին զանգակները ողբագին կը ղօղանջէին։

Հիւանդութիւնները շատցան։ Բազմաթիւ ընկերներ մեռան, ոմանք սրտի հիւանդութենէ, ուրիշներ արիւնահոսութենէ։ Ծերունի յեղափոխական մը յանկարծ զգաց որ իր բոլոր ցաւերը արթնցան։ Ծնունդի տօնէն յետոյ, այդ ցաւերը անհանդուրժելի դարձան։ Փոքրիկ աղմուկ մը, բարձրաձայն խօսակցութիւնը կը գրգռէին զինք։ Չէր կրնար հանդուրժել լոյսին։ Մինչեւ 1925ի Յուլիսը, քանի մը անգամ կորսնցուց իր գիտակցութիւնը։ Հակառակ մեր կրկնակի դիմումներուն, չփոխադրեցին զայն կղզիէն դուրս, ցամաքին վրայ։ Շատ վերջերն էր, որ տարին Մոսկուա, նախ ըսին թէ մեռաւ, յետոյ հերքեցին։ Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ եղաւ։ 50 տարեկան էր, հիանալի ընկեր մը, որ իր կեանքը անցուցած էր թիւրմաններու մէջ յանուն յեղափոխութեան։ Անունն է Շումիլով։ Եթէ մեռաւ, մենք չպիտի կրնանք մոռնալ զայն։

Կը յիշեմ բժիշկներուն պաշտօնական վիճակագրութիւնը։ Բանտարկեալներուն հարիւրին 25ը վարակուած է թոքախտէ, 52ը զանազան հիւանդութիւններէ, բոլորն ալ հետեւանք բանտային դէշ կեանքին։

Բանտին տնօրէնութիւնը կ՛ուզէր որ բանտարկեալները իրենք պատրաստեն կրակը տաքնալու համար։ Եւ դեռ ուրիշ պահանջներ, որոնք կը կատարուէին ջնջելու համար քաղաքական բանտարկեալներու դրութիւնը։

Ձմեռը, ուտելիքներու ժամանումը անկանոն էր այնքան որ բանտարկեալներէն շատերը բռնուեցան ընդագարութեամբ։ Եւ Հոկտեմբերին այս պատճառով հացադուլ մը յայտարարուեցաւ։ Բանտարկեալները կը պահանջէին փոխադրուիլ ցամաքին վրայ քանի ուշ չէր, յաւելում օրապահիկ սնունդին, չկրճատել բակին մէջ պտոյտի ժամերը։ Հարիւրաւոր բանտարկեալներ մասնակցեցան հացադուլին։ Շատերուն համար փորձեցին բռնի կերակրում։

Այս հացադուլը ծանր հետեւանքներ ունեցաւ։ Բանտարկեալները աւելի ընդունակ դարձան հիւանդանալու։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԱԹԷՆՔ, 3 Յունուար

կասկածելի Հայաստանցիները եւ կառավարութիւնը.— Ի՛նչ կը պատմեն անոնք.— Ազգային-կրթական կեանք.— Հելլէնեւ-հայ յարաբերութիւնները.— Աթէնքի եւ Սելանիկի Ազգ. կեդր. վարչութիւնները։

Թղթակցութիւններէս մէկուն մէջ խօսած էի, խումբ մը հայրենադարձ երիտասարդներու մասին, որոնք Բաթումէն ետ եկած էին, շնորհիւ «հայկական» կառավարութեան գուրգուրանքին։

Այս դժբախտները, թիւով երեսուներեք հոգի, ներկայիս կը գտնուին չափազանց արգահատելի կացութեան մը մէջ։ Մէկ կողմ ձգելով գլուխնին հանգչեցնելու համար անհրաժեշտ բարձի մը պակասը, անոնք չոր գետին մը իսկ չունին, իրենց գոյութիւնը քարշ տալու համար։

Ընցեալները, մասնաւոր խօսակցութիւն մը ունեցայ ան[...] մեծ մէկ մասին հետ։ Ամօթ[...] է թէեւ, բայց, խղճիս ձայն[...] անսալով ստիպուած եմ հանր[...] թեան սեփականութիւնը դա[...] ձնել անոնց բոլոր դառնութիւններն ու դիտողութիւնները, մա[...] նաւորաբար՝ ռամկավար փր[...] Ցակոբեանի եւ համայնավ[...] Սօֆի Մինասեանի մասին։

Արդարեւ, անոնք, գաղթ[...] կանները, այս երկուքին համ[...] «համիտեան լրտեսներ» կ[...] «ծպտուած չէկիստներ» տիտղ[...] ները կուտան, աւելցնելով [...] նաւ նստած վայրկեանէն սկս[...] ընդհանրապէս բոլոր գաղթակ[...] ները եւ մանաւանդ առ[...] վիզէի մեկնողները, մասն[...] ցանցի մը տակ առնուած էին [...] իւրաքանչիւր շարժում կը լրտ[...] ուէր երկու բախտախնդիրներ[...] կողմէ։

Լրտեսուելու պատիւին [...] ժանուողներուն մէջ է եղեր նա[...] Սելանիկի լուսահոգի «Նոր Աշխ[...] խմբագիր՝ Գառնիկ Նաւասա[...] եանը։ Փրոֆ Ց. Ցակոբեան [...] րեխօսած եւ ուզած է զայն [...] մայնավար մկրտել, ցամ[...] հանելու համար, բայց անօգ[...]

Այս խեղճերը կը պատմ[...] նաեւ որ Սօֆի Մինասեան փրօֆէսօրը կաշառքներ ը[...] նած ըլլալով, «անբաղձալի»ն[...] մաս մը ցամաք հանած են։ Կը զարմանան որ հելլէն կա[...] վարութիւնը զիրենք անմիջ[...] ներս ընդունած է Նորէն, [...] Հայաստան մերժեց...

*** Ազգ. վարչութիւնը գ[...] գաղ կը գործէ։ Մակեդոնիոյ քանի մը անպատասխանա[...] Հայերու խորհրդային հպա[...] կութեան ձեռնարկին առ[...] պահանջուած զեկոյցը զարգ[...] ցաւ մամուլին յանձնել։ Կ[...] թէ այս խնդրին մէջ Մագ[...] եան-Աղասեան-Եսայեան խմ[...] տեսուր դեր կը խաղայ, Վ[...] թեան վրայ ազդելու եւ [...] ուած զեկոյցին հրատար[...] թիւնը արգիլելու համար։

Իրականութիւնը այն է [...] կառավարական շրջանակները [...] փազանց լարուած են մեզի [...]

*** Կրթական ծանօթ [...] նապը, որ առաջ եկած էր 29ի առթիւ, արդէն փարատ[...] եւ բոլորը գործի լծուած են։

Քանի մը օր առաջ պա[...] ն ական յայտարարութեամբ կրթ. խորհուրդը կը յայտնէ[...] դէն իր կազմին ամբողջա[...] եւ արհամարհանքով կը պա[...] խանէր նաեւ՝ համայնավար[...] կանին լրբութեանց, որոնք հուրդը քայքայելու ձգ[...] ունէին։ Այս պարագան մ[...] ւոր ուրախութեամբ մը կ՛[...] նագրեմ, որովհետեւ նոր սե[...] դին դաստիարակութեան [...] մանուած դպրոցները շա[...] կը սպասեն այսօրուան կրթ[...] խորհուրդէն։

Նոյնքան ուրախութ[...] կ՛արձանագրեմ Բարեգործ[...] նպաստներուն ժամանումը [...] տարուան համար եղած [...] յաւելումները։

Երկու դպրոցներու (Փ[...] Քոքինիա) մէկուկէսական [...] լիական յաւելումով եղած է անգլիական ամիսը։ Մնացեա[...] կու դպրոցներն ալ (Լիփազ[...] Սինկրու) մէկուկէսական յա[...] մով եղած է չորս անգլիակ[...] սական։

Որով այս տարուան [...] 50 անգլիականի յաւելու[...] ըրած է Բարեգործական[...] ամսուան վրայ։ Անշուշտ [...] կը սպասուէր։

*** Սելանիկի Ազգ.

վարչութիւնը, գինովցով մը փութաց լուսարանել թէ՛ տեղական հելլէն մամուլը եւ թէ կառավարական շրջանակները, խորհրդային հպատակութեան ձեռնարկին առթիւ: Յուսա՞նք որ Աթէնքն ալ պիտի շարժի վերջապէս: Յուսա՞նք նաեւ, որ օր մը պիտի թօթուէ քամակին նստած փորձանքը՝ Մագլըմեանը, որ իր արբանեակներուն հետ ամէն օր նոր դժուարութիւններ հանելու կը ձգտի, քայքայելու համար վարչութիւնը:

*** Դէպի Հարաւ. Ամերիկա գաղթը կը շարունակուի, այս առթիւ ալ գաղութին եւ գայրոյթ պատճառելով՝ նոյնիսկ՝ Հայաստանի կառավարական պաշտօնատարներուն:

Նամակներ կան Հարաւ. Ամերիկայէն, որոնք կը գովեն եւ տխուր գոյներով կը նկարագրեն կեանքը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՆՈՑԸ

Երեւանի գեղարուեստներու Աշխատանոցին վարիչ Ամատունի հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ *Խորհրդ. Հայաստանի* (23 դեկտ.).—

Գեղարուեստներու Աշխատանոցը այս տարի ունի 5 հիմնական դասարան և 6 մասնագիտական դասընթացք: Հիմնական դասարաններուն մէջ ուսանողներուն թիւն է 148, մասնագիտական դասընթացքներէն՝ քանդակագործութեան կը հետեւին 24 ուսանողներ, խեցեգործութեան՝ 43, փորագրութեան՝ 23, ոսկերչութեան՝ 7, ասեղնագործութեան՝ 33, բրուտական դասընթացքին՝ 5: Այս վերջին դասընթացքը առայժմ դադրած է, որովհետեւ մասնագէտ վարպետ չունինք: Ուսանողներէն միայն 7ը թոշակ կը ստանան, ամսական 20 րուբլի (11 ամիս շարունակ): Թոշակ ստացողներուն թիւը քիչ է, որովհետեւ ուսանողներուն փոքր մասը միայն չքաւոր է և մեծ մասը կ'ապրի իր սեփական աշխատանքով:

Այս տարուան համար հրաւիրուած են մանկավարժական նոր ուժեր: Սակայն դեռ կարելի չէ եղած գտնել ընդհանուր և Հայ Արուեստի պատմութեան, կերպընկալ կազմախօսութեան (anatomie plastique), բնագիտութեան և բնալուծութեան դասախօսներ, և փոխանակ 16 դասախօսներու Աշխատանոցը այժմ ունի 12 դասախօս:

Աշխատանոցին ամէնէն մեծ պակասութիւնն է շէնքին պըզտիկութիւնը: Յոյս կայ, որ լուսաւորութեան գործավարութիւնը համապատասխան վարկէն 35,000 րուբլիի վարկ մը յատկացնէ, որպէսզի կարելի ըլլայ բանալ 4 նոր դասարան և մեծ հանդիսասրահ մը: Նոր շինութեան յատակագիծը արդէն պատրաստ է եւ թերեւս շինութիւնները սկսին առաջիկայ գարնան:

Օժանդակ հիմնարկութիւններն ալ չունին համապատասխան շէնք: Ծրագրուած է այդ հիմնարկութիւնները կեդրոնացնել շէնքի մը մէջ: Արդէն անհրաժեշտ գումարն ալ պատրաստ է, կը սպասուի միայն, որ շինութեան համար հող տրամադրուի: Օժանդակ հիմնարկութիւններէն՝ Ոսկերչանոցը հաստատ հիմքերու վրայ դրուած է եւ ունի ամէն յարմարութիւն՝ մեքենայացման ենթարկուելու համար, երբ նոր շէնքը շինուի:

Աշխատանոցին մեծ նեղութիւն կը պատճառէ Քաղաքային Խորհուրդը, Ոսկերչանոցէն պահանջելով եկամտային հարկ: Քաղաքային Խորհուրդը, Ոսկերչանոցին վրայ կը նայի իբրեւ արդիւնաբերական ձեռնարկի, մինչդեռ այդ հիմնարկութեան գլխաւոր նպատակն է սորվեցնել:

Դարձեալ Աշխատանոցին շէնքէն վարձք կը պահանջուի մասնաւորներու չափով: Այսպէս կը պահանջեն 4000 րուբլի վարձք, մինչդեռ պիւտճէին մէջ նախատեսուած է միայն 3114 րուբլի:

Աշխատանոցը բաւական դժուարութիւն կը քաշէ հում նիւթեր ստանալու համար: Մասնաւորապէս կը պակսի ոսկին եւ արծաթը: Հանրային հիմնարկութիւնները չեն օգներ: Կոմունալ դրամատունը ոսկի կուտայ միայն անընդունելի պայմաններով, այնպէս որ կը ստիպուինք մասնաւոր ճարկիկ դրկելու Մոսկուա, ոսկի եւ արծաթ հայթայթելու համար: Այս պատճառով, զգալապէս կը դանդաղին Ոսկերչանոցին աշխատանքները:

Աշխատանոցին բացերուն մէջ յիշենք նաեւ գրադարանի եւ մասնագիտական դասընթացքներու հաստատումը եւ կահաւորումը: Գրադարանի մէջ կայ միայն 60 կտոր գիրք, անհրաժեշտ է 8.10,000 րուբլի, լրացնելու համար, մինչդեռ լուսաւորութեան գործավարութիւնը յատկացուցած է միայն 3797 րուբլի:

Քանի մը խօսք եւս ուսանողութեան աշխատասիրութեան մասին:

Պէտք է ըսել, որ ընդհանրապէս ուսանողութիւնը Աշխատանոցին վրայ կը նայի իբրեւ ազատ դուռ, ուր կ'ուզէ գայ, երբ որ ուզէ: Այս տարուընէ սկսեալ, ձեռք առնուած են խիստ միջոցներ, որպէսզի կանոնաւոր յաճախեն: Անկանոն ուսանողները ճամբուած են: Ուսանողներու բացակայութեան գլխաւոր պատճառն է այն, որ շատերը միեւնոյն ժամանակ կը հետեւին ուրիշ դպրոցներու կամ կը ծառայեն հանրային հաստատութիւններու մէջ:

Այս Փետրուար 1ին Աշխատանոցը պիտի տօնէ իր հիմնարկութեան վեցամեակը: Կազմուած է մասնաւոր յանձնախումբ մը: Պիտի տրուի նաեւ ցուցահանդէս մը: Պիտի վարձատրուին ուսանողները:

ՁԱՅՆԻՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինը Լիոնի մօտիկ, ընդարձակ դաշտավայրի մը վրայ նստած փոքրիկ գիւղաքաղաք մըն է: Ունի լայն եւ անհուն հորիզոն, կանաչ դաշտեր: Ռոն գետը մօտէն կ'անցնի:

Մեր հայրենակիցները հոս հաստատուած են առաջին անգամ 1925ին: Կան շատ մը գործարաններ, որոնց ամենամեծն է մետաքսի գործարանը, ուր կ'աշխատին բազմաթիւ հայ կիներ իրենց ամուսիններով, եւ երիտասարդ աղջիկներ ու տղաք: Գործարանային կեանքը ասոնց համար անծանօթ մըն է: Բոլորն ալ Հայաստանի եւ Փոքր Ասիոյ քաղաքներէն ու գիւղերէն են: Բոլորին հոգւոյն խորը դուք կը տեսնէք կարօտ եւ սէր դէպի մեր հայրենիքի սարերն ու դաշտերը: Բայց ստիպուած են առ այժմ մեծ համբերութեամբ սպասել, մինչեւ որ ծագի վերջապէս Հայուն մեծ Արշալոյսը:

Կրնանք վստահաբար ըսել, որ Փարիզէն, Մարսէյլէն, Լիոնէն, Վալանսէն վերջ, իբրեւ հայաշատ կեդրոն Տէսին հինգերորդն է Ֆրանսայի մէջ:

Օրականները բազմաթիւ ուրիշ վայրերու բաւական դօշացուցիչ են:

Ազգային կեանքը սկզբնական օրերուն եղած է լաւ: Գաղութը ունեցեր է դպրոց, զանազան Հայրենակցական միութիւններ, դաշնակցական ուժեղ կազմակերպութիւն, Ազգ. Միութիւն մը, ինչպէս նաեւ հնչակեան փոքրիկ մասնաճիւղ մը: Հօկեբու անունը հոս գոյութիւն չունի:

Բայց այդ շրջանը դժբախտաբար կարճ է տեւած: Մէկ տարիէ ի վեր դպրոցը փակ կը կը մնայ: Ազգային Միութիւնը լուծուած է, կամ գործունէութիւն ունենալէ դադրած է: Հայրենակցական միութիւններ քաշուած են իրենց պատեաններուն մէջ:

Հիմա պատկերը բոլորովին փոխուած է: Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն նոր եռանդով եւ նոր թափով գործի է սկսեր եւ կը կազմակերպէ դասախօսական ժողովներ, եւ զանազան հանդէսներ: Փետրուարի մէջ պիտի տրուի մեծ ներկայացում մը: Տեղի պիտի ունենան շարք մը դասախօսութիւններ՝ ազգային, կուսակցական եւ քաղաքական հարցերու շուրջ: Դեռ անցեալ օր, ընկ. Ս. Գասպարեան ըրաւ խանդավառող դասախօսութիւն մը: Դաշնակցութիւնը շատ մօտ ատենէն պիտի բանայ իր մասնաւոր Ակումբ-Գրադարանը եւ պիտի տարածէ աւելի եւ աւելի, մեր մամուլն ու գրականութիւնը:

Կազմուած է գաղութին յարգանքը վայելող անձնաւորութիւններէ մասնաւոր Յանձնախումբ մը, որ արդէն դիմում է կատարած գործարանատիրոջ մօտ, դպրոցը վերաբանալու համար: Հարիւրէ աւելի փոքրիկներ կը թափառին փողոցները ու շատեր ալ կ'երթան ֆրանսական դպրոց, մոռնալով բոլորովին իրենց մայրենի բարբառը:

Նուաստ պիտի կազմուի նաեւ Հ. Ե. Ո. Միութեան մասնաճիւղ մը:

Գաղութը առաջաձեռն է եղած միշտ դէպի չքաւոր ընտանիքները: Դեռ վերջին օրերս քանի մը սրտցաւ երիտասարդներ 1000 ֆրանքէ աւելի հանգանակեցին նուէրապէս խիստ կարօտ հայ ընտանիքի մը համար: Իսկ որբերու համար, ասկէ առաջ հաւաքուած էր 870 ֆր., որով արդէն գնուելու վրայ են Յունաստանի եւ Սուրիոյ որբանոցներուն համար գրքեր, թերթեր ու հանդէսներ:

Շնորհիւ Լիոնի նախկին Ազգ. Միութեան անտարբերութեան, ինչպէս նաեւ գաղութիս թուլութեան, դեռ մինչեւ այսօր այստեղ գոյութիւն չէ ունեցեր ուժեղ Ազգ. Միութիւն մը, կամ թաղական Խորհուրդ մը, որ զանազան կազմակերպութիւններու հետ ձեռք ձեռքի, վարէր տեղական գործերը: Մեր հայրենակիցներուն մեծ մասը ֆրանսերէն չի գիտեր: Շատեր ստիպուած են ինքնութեան թուղթերու եւ ուրիշ խնդիրներու համար դիմել տեղական հայ սրճարաններու, որոնք կը կողոպտեն աշխատաւոր ժողովուրդը՝ մէկ տեղ պահանջելով 10, 20: Այդպիսի սմսարներ, կամ կեղծ թարգմաններ, կը վխտան Փուզէնի, Վալանսի, Տէսինի եւ այլ հայաշատ վայրերու մէջ:

Լիոնի Նոր պատգամաւորական ժողովին վրայ ծանր պարտականութիւն կ'իյնայ ուշադրութեամբ նկատի առնել այս կէտը:

Հայկական Կաղանդն ու Ծնունդը տօնեցին բստ հայկական աւանդութիւններու եւ սովորութեանց: Յուզիչ էր տեսնել մեր հայրենակիցներու ուրախութիւնները, երգերը, հայ աղջիկներու հայրենի տարազով պարերը և տունէ տուն այցելութիւնները:

Ա. ՍՈՒՐԷՆ

ԿՐԹԱՍԻՐԱՑԻ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 9 Յունուար.— Մարսէյլի Կրթասիրաց Ընկերութեան մասնաճիւղը, այս տարի ալ գաղութը ընդարձակ սրահի մը մէջ հաւաքեց, Նոր Տարին տօնելու համար: Եւ անսովոր բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը:

Յայտագիրը ճոխ էր: Եղան արտասանութիւններ, խմբերգներ, մեներգներ, անեկդոտներ, զաւեշտ եւ այլն: Բոլորն ալ յաջող անցան: Կաղանդ Պապան երեւցաւ բեմին վրայ, շնորհաւորութիւններով եւ կաղանդչէքներով:

Ներկաներուն բաժնուեցան մէկ-մէկ նարինջ եւ ոտանաւոր շնորհաւորագիր մը:

Հանդիսականները ազդուելով, սկսան նուէրներ ընել, որոնցմէ գոյացաւ 700 ֆրանքէն աւելի գումար մը: Պահ մը մտքով հայրենիք փոխադրուեցան ներկաները, որովհետեւ տաք մթնոլորտ մը ստեղծուած էր:

Ժամը գիշերուան 2 էր, երբ նախագահը փակեց հանդէսը:

*** Կրթասիրացը Յունուար 8ին ներկայացուց «Չար Ոգի»ն: Հակառակ ներկայացումներու խաչաձեւումներուն, հոծ բազմութիւն մը կար, որ ուշադրութեամբ կը հետեւէր խաղին: Մ.

ՓՈՆ ՏԸ ՎԻՎՕ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Փոն տը Վիվօ կը գտնուի Մարսէյլէն հանրակառքով 25 վայրկեան հեռու (առնել թիւ 15 հանրակառքը Պուլվար կարիպալտիէն եւ իջնել Ավընիւ տը Գափլէթի վերջաւորութիւնը):

Հոն կայ շիշի գործարան մը, ուր բաւական թիւով հայ տղաքներ կ'աշխատին, եւ 8 ժամ աշխատանքի փոխարէն կը ստանան 15-16 ֆր., ինչ որ հազիւ կը բաւէ իրենց պէտքերուն: Այս գործարանին մէջ Նոյեմբեր եւ Դեկտեմբեր ամիսներուն գործադադարութիւն եղաւ եւ մեր հայրենակիցները ստիպուեցան շրջանի գործարաններուն դիմել, սակայն մերժուեցան իրենց փոքր տարիքին համար: Ասոնք 16-17 տարեկան են:

Այս հասակին, անոնք մեր հայրենի օջախին մէջ դեռ դպրոց կ'երթային, իսկ այսօր, հուրի ու ծուխի մէջ ստիպուած են աշխատիլ պատառ մը հացի համար:

Յունուարին գործարանը վերաբացուեցաւ եւ բոլոր բանւորները կ'աշխատին: Հոս ալ ուրիշ գործարաններու պէս երեք հերթով կ'աշխատին, կէսօրուան 12-9, 9էն մինչեւ առաւօտեան 5, յետոյ 5-12: Երեւակայեցէք հերթապահներուն վիճակը, մանաւանդ ձմեռ ժամանակ, երբ գիշերները հանրակառք ալ չերթեւեկէր, բանւորները ստիպուած են ոտքով քալել մինչեւ 3 քառորդ ժամ հեռաւորութեան վրայ, ինչ որ անտանելի կացութեան կը մատնէ բանւոր տղաքները: Բանւորութիւն ճարող վարիչները թող վայրկեան մը ուշքի գան եւ տեսնեն բանւորներու վիճակը Ֆրանսայի մէջ, ուր ծուխի ու մուրի մէջ մաշելով հայրենիքի կարօտը կը քաշեն եւ — աւելի պինդ թող փակեն չինական պարիսպները:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՑԷՐՏԷՐԵԱՆ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Կիրակի օր Հ. Մ. Ը. Մ.ի փարիզի ֆութպոլի խումբը, որ պիտի մրցէր Dourdan Sportի դէմ, տեղի չունեցաւ կարգ մը խաղցող անդամներու ժամանակին ժամադրավայրը չգտնուելուն պատճառաւ:

Ռոնիի մասնաճիւղի Ա. խումբը, որ մրցած էր Villemombleի երկրորդ խումբին դէմ, յաղթեց 2ի դէմ 3 նշանակէտով:

«Իթալի»ի Ա. խումբը մրցելով S. O. Parisի երկրորդին դէմ 1ի դէմ 1 նշանակէտով հաւասար մնաց նոյն դաշտին վրայ: S. O. Parisի Ա. խումբը եւս մրցում ունենալուն, հայ խումբին մրցման տեւողութիւնը կրճատուեցաւ 20 վայրկեան, որու ընթացքին յաղթանակ մը կը յուսացուէր մերիններէն:

Գ. Գասպարեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԻՒՆ.— Օփէրայի պարուհիներէն Օր Ռուլէր դատական կախարարութեան գացած էր գործով մը: Սպասման սրահին մէջ, նստարանի մը վրայ կը մոռնայ ձեռքի պայուսակը, որ կը պարունակէր ոչ թէ աղջիկներու սովորական հայլին ու փոշին, այլ 700,000 ֆրանքի արժեթուղթ:

Քիչ յետոյ ձեռք էր պայուսակը:

Քանի մը օր ետք, խոհարար մը ներկայացաւ Օր. Ռուլէրի տունը.

— Գտայ ձեր պայուսակը, փողոցին մէջէն:

— Շնորհակալ ենք: Վաղը եկէք ձեր վարձատրութիւնը առէք:

Յաջորդ առտու խոհարարը դարձեալ եկաւ: Եւ գաղտնի ոստիկաններ, որ կը սպասէին տանը մէջ, ձերբակալեցին խոհարարը, որ սուտ եփել չէր գիտեր: Որովհետեւ ոչ թէ գտած էր, այլ գողցած էր:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ.— Գողերը վերջերս կատաղած են ինքնաշարժի վարիչներուն դէմ, աչք են տնկեր անոնց վաստակին: Ու անցեալ գիշեր եւս, անծանօթ մը սովորական մեթոտով կողոպտեց մեքենավար Մանիէրը: Երբ անծանօթ յաճախորդին խնդրանքով, մեքենավարը կը սուրար դէպի Վէրսայլ, «Գորտնոց» կոչուած վայրը, անծանօթը կեցուց, ատրճանակը տնկեց մեքենավարին քիթին, պարպեց գրպանները եւ հեռացաւ:

ԼՈՆՏՈՆԷՆ կը գրեն մեզի.— Հայ Թատրոնի աշխատաւոր Պ. Սմբատ Քէսէճեանի յոբելեանը, որ յետաձգուած էր սուգի մը առթիւ, եւ տեղի պիտի ունենար այս կիրակի, կրկին յետաձգուած է, արկածի մը հետեւանքով: Պ. Քէսէճեանի ոտքն ու թեւը ծանրապէս ճմլուած են եւ հիւանդանոց փոխադրուած է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Բ.

«— Բայց պէտք էր որ դերս կատարէի... Եթէ դուք փախուստ տայիք, գիս իբր մեղսակից պիտի ամբաստանէին, ու գիս պիտի սպաննէին շատերու պէս, որոնք կասկածելի կը դառնան իբր իրենց գաղտնիքը ծախող եւ լրտեսական պետութեանց... Այն ատեն, Բորի՛ս Սուխիմ, ստեղծեցի ճամբորդութեան հնարքը, ու ես գիտէի թէ դուք Լոնտոն պիտի գայիք...»

«Պրոֆէսոր Սամթրոնայի դէմքը այդ միջոցին իմ դէմքիս առջեւ էր, Մարսէ՛լ, ու անոր քաղցր աչքերը ինծի սարսափ կ'ազդէին:

«— Լոնտոնի մէջ ի՞նչ պիտի ընէք ինծի, հարցուցի:

«— Ըսի արդէն, Բորի՛ս Սուխիմ, քանի մը ժամ ունիք, այս գիշերը... վաղը դարձեալ ծուղակի մէջ էք, անելի առջեւ ու կորսուած... Ժամանակ չպիտի ունենաք Սըր Ուիլիըմսընի քով երթալու, ամէն գնով ձեզի պիտի արգիլեն այդ բանը...

«— Ի՞նչ կ'ըսէք, Լոնտոնը պետրոկրատ չէ:

«— Լոնտոն, փարիզ, ամէն տեղ, կ'անյայտացուին բոլոր անոնք որ անոնց գործերուն արգելք կ'ըլլան... եւ վաղը ես դատապարտուած եմ ձեզ մատնելու, Բորի՛ս Սուխիմ:»

«Ոտքի ելայ ուժգնօրէն, ըսաւ Բորիս, Պրոֆէսոր Սամթրոնա ճիչ մը արձակեց.

«— Գիս մտիկ ըրէք առաջ մի՛ մեկնիք... մտի՛կ ըրէք, գժբա՛խտ մարդ... պէտք է որ այդ թուղթերը արշալոյսին իսկ յանձնէք Սըր Ուիլիըմսընի... այն ատեն կրնամ ձեզ մատնել, ըսելով որ դուք ինծմէ աւելի՛ շուտ հոս եկած էք, եւ Սըր Ուիլիըմսընը տեսած ըլլալով՝ թղթածրարը այլեւս ձեր քով չի գտնուիր... Ահա այսպէսով կը փրկեմ թէ՛ Վլոֆի թուղթերը եւ թէ ձեր կեանքը:»

«Ինչ խորհիլս չէի գիտեր, ըսաւ Բորիս, եւ կը քննէի այս կիսամերկ աղջիկը, ասիական գեղուհիի մը նման ծածկուած ադամանդներով:

«— Ուրեմն անկեղծ էք, Պրոֆէսոր Սամթրոնա, ի՞նչ շահ ունիք այս կրկնակ դերերը խաղալով:

«Ցեղային խնդիր մը ունեցաւ:

«— Իմ շա՞հս... ձեր տեղը թող 'գիս անհետացնեն...»

«Դէպի բազմոցը գացի. անիկա սկսաւ ծխել անվրդով:

«— Ճշմարտութիւնը չէ՞ք ուզեր ինծի ըսել, Պրոֆէսոր Սամթրոնա:

«— Աստուա՜ծ իմ, ճշմարտութիւնը... զգացում մը չէ, որ աւելի կը զգացուի քան թէ կ'ապացուցուի... Շիտակ աչքերուս մէջը նայեցէք, Բորի՛ս Սուխիմ:»

«Անոր պայծառ աչքերը բախեցան իմիններուս վրայ:

«— Պրոֆէսոր, մրմնջեցի, եթէ իրապէս անկեղծ էք, որքա՜ն երախտապարտ եմ ձեզի:

«— Այդպիսի բաներ մի՛ ըսէք, ատոնք դժբախտութիւն կը բերեն...: Ձեզի ըսի արդէն որ, երկու դժբախտներ ենք մենք... եւ դուք ալ ինծի պէս, առժամապէս ազատած... բայց յետոյ, յետո՜յ...

«Քովս եկաւ: Գլուխը ինկաւ ուսիս վրայ: Ցած ձայնով ըսաւ ինծի, եզակի դէմք գործածելով.

«— Չես գիտեր... ես ալ ահաւոր յորձանքին մէջն եմ, եւ հիմա կամ պէտք է շարունակեմ կամ մեռնիմ:»

«Անիկա սկսաւ պատմել իր սովալլուկ կեանքը յեղափոխութեան միջոցին: Օր մը՝ կտոր մը հաց ճարելու համար երբ կը թափառէր կարմիր գունդերուն շուրջը, պարի իր ընկերուհիներէն մէկը, հունգարացի կինը, անկէ կ'ուզէր: Կ'երեւէր որ այդ կինը չէր տառապեր յեղաշրջումէն. արհամարհոտ ժպիտ մը շրթունքին՝ ըսաւ անիկա.

«— Ի՛նչ, խե՛նդ աղջիկ, աղքատ ու մուրացի՞կ արդէն... շատ դրամ շահիլ կ'ուզե՞ս, ո՜չ, առանց տարփանք վաճառելու, պէտք է կարգ մը գաղտնի գործեր կատարես... ոչ ոքի վնաս չի հասնիր, ոչ ալ երկրին... աղէկ մտիկ ըրէ ինծի:»

«Եւ, Պրոֆէսոր Սամթրոնա շարունակելով իր խօսքը, ըսաւ.

«— Անոր հետեւեցայ... Նախ կարծեցի թէ հայրենասիրական նպատակի մը համար էր... ու ես, որ ոչնչական մըն էի եւ ցարի ատեանութեան կողմէ նախատակուած հօրս վրէժն ունէի. մտայ ակումբներուն մէջ, ուր նոր պետեր տեսայ... ու այդ բոլոր մարդիկը, ինծի պէս, ժողովուրդին մէջէն կուգային, ինչպէս Կալինինը՝ ոսկիէ ակնոցներուն ետեւէն իր հետախուզող աչքերով. հպարտ կը զգար գիւղացիի մը զաւակը ըլլալուն, ու գիւղացի մը ինքն ալ՝ իբր բանւոր փամփուշտի գործարանի մը մէջ աշխատած ըլլալուն համար. Կամէնեւը մայր մը ունէր, չափազանց խեղճ վարժուհի մը, եւ իբր հայր՝ հասարակ երկրաչափ մը. Զինովիֆը, լայն ճակատով մը՝ խիտ գանգուրներուն ներքեւ, կը յիշէր որ՝ ինքնիրեն կարդալ սորված էր «Վարք Սրբոց»էն, ոչխարները արածած միջոցին. Տրոցկին զաւակն էր երկրագործ պզտիկ ընտանիքի մը, եւ Բուխարինը դաս կուտար խեղճուկրակ վարժարանի մը մէջ իր ապրուստը ճարելու համար:

(Նար.)

չէ ռուսերէն լեզուով ոեւէ բան տպել: Գրաւուած են նաեւ ուրիշ թռուցիկներ, որոնք տպուած էին Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ: Պոլսոյ եւ Ռումանիոյ կազմակերպութիւններուն միջեւ կապը կ'ապահովէր Փոփէսքու անուն նաւապետ մը, որ ամէն անգամ Պոլիս հասնելուն «Մէշրութիյէթ» ափարթմանը այցելելով կը տեսակցէր Սապրի պէյի հետ եւ անոր հրահանգները կը հաղորդէր Կոստանցայի մասնաճիւղին:

Պոլսոյ ռումէն դեսպանատունը ձեռք անցուցած է ցուցակը կարոլական կազմակերպութեան անդամներուն, որոնք կը գտնուին Ֆրանսայի, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ: Կ'ըսուի թէ Կոստանցայի ռումանական Ե. զօրաբաժինը եւս կուսակից է իշխան Կարոլի:

Միւս կողմէ Պոլիսէն Յունուար 11 Թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ.

Այստեղ մեծ աղմուկ կը յարուցուի կարծեցեալ դաւադրութեան մը շուրջ, որուն նպատակն է եղեր գահ բարձրացնել իշխան Կարոլը: Մինչդեռ ամբողջ խնդիրը այն է թէ իշխան Կարոլի կուսակից խմբակի մը գոյքերուն մէջէն գտնուած են քանի մը հարիւր թռուցիկներ, որոնք գաղտնաբար Պոլիս ղրկուած էին:

Երբ թուրք ոստիկանութիւնը գտաւ այդ թռուցիկները, զանոնք յանձնեց ռումանական դեսպանատան, որ իր կարգին լուր տուաւ ռումանական կառավարութեան. ուրիշ ոեւէ քայլ չէ առնուած: Կարելի ալ չէ ճիշդ նկատել քովը քանի մը շրջաբերական ունենալը:

Այստեղի դիւանագէտները ծիծաղելի կը գտնեն այն գրոյցը թէ Իշխան Կարոլ օգնաւ օդանաւով Պոլիսէն Պուքրէշ պիտի երթար:

Աքսորուած ընդդիմադիրներ

Մոսկուա մինչեւ այսօր կը լռէ ընդդիմադիր վարիչներու աքսորին մասին: «Թաս» պաշտօնական հեռագրական գործակալութիւնը, որ ուրիշ առթիւ վայրկեանը վայրկեանին հերքումներ կը տեղացնէր, այս լուրը ո՛չ կը հերքէ ո՛չ կը հաստատէ:

Միւս կողմէ «Տէյլի Մէյլ»ի եւ «Պերլինէր Թակէպլաթ»ի թղթակիցները մանրամասնութիւններ կուտան աքսորի մասին: Յունուար 3ին եւ 4ին է որ Կէփէուի կողմէ հրաման տրուեցաւ 50 ընդդիմադիրներու՝ պատրաստ ըլլալ երեք օրուան մէջ մեկնելու համար: «Տէյլի Մէյլ» կ'ըսէ թէ հրամանը հաղորդուեցաւ կէս գիշերին եւ ժամանակ չտրուեցաւ իրենց գործերը կարգադրելու:

Զինովիեւ աքսորուած է Ուրալի բարձունքները, Ռատէկ եւ կամենեւ Թօպոլսք (Սիպերիա), Տրոցկի՝ Աստրախան, Ռակովսկի՝ Վիատկա:

Թուրքիոյ կալուածահամար

«Թափու»ի տնօրէնութիւնը երեք տարիէ ի վեր կ'աշխատի երկրին կալուածահամարը ընելու: Գործողութիւնները տակաւին կը կատարուին Պոլսոյ, Ատանայի, Պրուսայի, Էնկիւրիի, Իզմիրի եւ ուրիշ հինգ կուսակալութիւններու մէջ միայն: Երեք տարուան ընթացքին, միայն Մուտանիայի գաւառակին մէջ լրացած է կալուածահամարը, հազար ինը հարիւր կալուածներու արձանագրութեամբ: Այնպէս որ, եղած հաշուի մը համաձայն, ամբողջ Թուրքիոյ կալուածահամարը հարիւր տարիէն հազիւ կարելի պիտի ըլլայ աւարտել այս եղանակով:

Տնօրէնութիւնը միջոցներ կը խորհի նոր եւ կտրուկ դրութիւն մը որդեգրելու:

[illegible] ոչ-թուրք պաշտօնեաներ

Թուրքիոյ ծխախոտի մենաշնորհի ընդհ. տնօրէնութիւնը որոշած է ծխախոտի բոլոր հաստատութիւններէն եւ գործարաններէն դուրս հանել ոչ-թուրք պաշտօնեաներն ու գործաւորները:

Ընկերութեանց օտար պաշտօնեաները արձակելու մասին պայմանաժամ տրուած էր մինչեւ Յունուար մէկ: Այս որոշման համաձայն իրենց պաշտօնը պիտի կարենային շարունակել մասնագէտներէ անոնք միայն, որոնք պատկան գործավարութեան կողմէ արտօնուած են: Այս որոշման մէջ չեն մտներ հայ, յոյն եւ հրեայ պաշտօնեաները, որոնք օտար չեն նկատուիր, թրքահպատակ ըլլալով:

Իտալացի լրտես մը ձերբակալուած

Սերպ իշխանութիւնները Ֆիումէի արուարձան Սուշաքի մէջ ձերբակալեցին իտալացի Օկիւսթ Հէնտէլ անուն լրտես մը, ազգային պաշտպանութեան վերաբերեալ վաւերաթուղթեր օտար պետութեան մը հաղորդելու ամբաստանութեամբ: Հէնտէլ իբրեւ ճարտարագէտ կ'աշխատէր Քրալիէվէվիցայի նաւարանին մէջ: Ձերբակալուեցաւ այն պահուն, ուր կը պատրաստուէր իտալական հող անցնիլ: Իր բնակարանին մէջ խուզարկութիւն մը երեւան հանեց բազմաթիւ կարեւոր վաւերաթուղթեր:

250 թոնօ փամփուշտ գրաւուած

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Քիլի ջրանցքին գերման մաքսային իշխանութիւնները գրաւած են 250 թոնօ ծանրութեամբ հրացանի փամփուշտներ, որոնք Նորվեկեան «Ատլէր» շոգենաւին վրայ բեռցուելու վրայ էին՝ ղրկուելու համար Վլատիվոսթոք: Փամփուշտները 16 վակոններով եկած էին Թորկաուէն, Հալլէի մօտ, եւ կը կարծուի թէ պիտի ղրկուէին Չինաստան: Շոգենաւը Օսլօ մեկնեցաւ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՐԻՒՐԷ ԱՒԵԼԻ բանւորներ Թաղուեցան Քոլոմպիոյ Լաս-Կոլոնտրիասի ածխահանքին մէջ՝ 300 մեդր խորութեամբ փլուզումի մը հետեւանքով:

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ Ազգերու Դաշնակցութենէն պիտի խնդրէ քննիչ մարմին մը ղրկել Հունգարիա՝ գնդացիրներու ծանօթ խնդիրը տեղւոյն վրայ քննելու համար:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ վեցուկէս միլիոն ոսկիի փոխառութիւն մը կնքեց Անգլիայէն: Շրջաբերութեան գին նշանակուած է 91 տոլլար, 100ին 6 տոկոսով: Մայր գումարը պիտի վճարուի 40 տարիէն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ մը, Սօֆիայի մայր-եկեղեցիի եղեռնափորձին պատճառով մահուան դատապարտուած էր: Պորիս Թագաւոր զկեանս բերդարգելութեան իջեցուց պատիժը:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ Թագաւորը Վատիկանի մէջ Պապին կողմէ ընդունուեցաւ երէկ: Պաշտօնական ընդունելութիւնը վերջացած ըլլալով, Թագաւորը այժմ իտալիոյ Թանգարանները կը պտտի:

ՕՐ. ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՍՈՒՃԵԱՆ

ԵՒ

Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Լիոն 8 Յունուար 1928

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Պուա Քոլոմպի Եռագոյն խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8ին, 154 Ave. Argenteuil, Asnières, կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

Հ. Յ. Դ. Պիանքուրի Ջաւարեան խումբի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Պիտի խօսի ընկեր Բենօ Նալչաճեան:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին, ներկայանալ անդամատետրերով:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Վարուժան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիր. ժամը 2ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին գրադարան ընթերցարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ, ներկայանալ անդամատետրերով:

Հ. Յ. Դ. Ալֆօրվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս կիր. ժամը 3ին, Պիւրօ տը Թապայի սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ ընտրութիւն:

Հ. Յ. Դ. Պէլֆօրի Վազգէն կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս կիր. ժամը 1.30ին, Caserne d'Offemontի մէջ, ընկեր Սիմոն Զալըգեանի սենեակը: Պիտի դասախօսէ ընկ. Անդրանիկ Թէրզիպաշեանը: Կը հրաւիրուին ընկերներն եւ համակիրները:

Վ.ԱԼԱՆՍԻ Շավին - Գարահիսարի Արծիւ միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Քաֆէ տը Գոմէրսի սրահը: Կարեւոր հարցեր, հաշուետուութիւն, վարչական զեկուցում եւ նոր ընտրութիւններ:

Գ. Ե. Ռ. Մ. Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները եւ համակիրները, այս կիրակի առաւօտ ժամը 8ին, գրադարանի սրահը: 262 Rue Duguesclin:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան միութիւնը նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ դերասան Մ. Մարութեանի, Օր. Ա. Կոստանեանի եւ տեղւոյս կարող ուժերու պիտի բեմադրուի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ. 19 Փետրուար, կիրակի օր, Rue Chape Bon Theatreի մէջ:

Կը խնդրուի բոլոր միութիւններէն նկատի առնել սոյն թուականը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի տիկին Ա. Խաչիկեան կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի պատարագէն վերջ Փարիզի հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի յիշատակ իր վաղամեռիկ աղջիկներուն Տիկին ԱՂԱՒՆԻ ՔԻԹԱՊՃԵԱՆԻ եւ Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 249.70:
ԼԻՈՆ, Ջ. Տ.— 35:
ԼԻՈՆ, Ա. Ս.— 72:
ՓԱՐԻԶ, Ժ. Մ.— 73:
ՎԻԷՆ, Հ. Ո.— 200:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.—Ստացանք:
ՄԱԼՊԱՍ, Յ. Ա.— 35:
ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ, Յ. Պ.— 35:
ՊԱՂՏԱՏ, Մ. Ա.— Կէս անգլ.:
ՍԷՆ-ՎԱԼԻԷ, Ա. Փ.— 35:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

«ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ» ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԱՄԻՍ

20ին Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9—10 Պ. Տէրպէտէրեան՝ Տնտեսակալութիւն եւ ֆինանս:

Ժամը 10—11 Պ. Շահխաթունի՝ Թատերական արուեստ:

22ին Կիր. առաւօտ ժամը 10—11 Պ. Դաւիթ Բէկ՝ ֆրանսերէն լեզու:

24ին Երեքշ. գիշեր ժամը 9—10 Պրոֆ. Աղաջանեան՝ Ջղային ախտաբանութեան հիմքերը եւ հոգեկան ախտաբանութիւնը գեղարուեստի մէջ:

Ժամը 10—11 Պրոֆ. Ադոնց՝ Հայոց քննական պատմութիւն:

Կորսուած է Յունուար 8, կիրակի առաւօտ, եկեղեցւոյ շրջափակը սկունց մուշտակ փէլէրին մը: Գտնողէն կը խնդրուի յանձնել եկեղեցւոյ խորհրդարանը, գոհացուցիչ նուէրի մը փոխարէն:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 14 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

14 JANVIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 544 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԸ ՀԱԼԱԾԵՆ ԻԲՐԵՒ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ

Երեսփ. ժողովին ուրբաթ օրուան տեսարանը աւելորդ անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ՝ տիրող իշխանութիւնը իր որոշումը տուած է, համայնավարական գործունէութիւնը եթէ ոչ խափանելու, գոնէ սեղմելու, սահմանափակելու համար։

Հինգ համայնավար երեսփոխանները ձերբակալելու համար, կառավարութիւնը այնքան վճռական ընթացք մը բռնած էր, որ դատական Նախարարը չվարանեցաւ յայտարարել, ժողովի բեմէն.

— «կառավարութիւնը երեսփ. ժողովէն ձերբակալելու արտօնութիւն չէ՛ որ կ'ուզէ։ Ան ձերբակալելու իրաւունք ունի... Այս կացութիւնը չի կրնար երկար տեւել։ Անհրաժեշտ է յարգել օրէնքը եւ երաշխաւորել ազգային ապահովութիւնը։»

Այդ ապահովութիւնը ամրապնդելու համար, Փուանքարէի կառավարութիւնը որոշած է վերջ տալ «ամէնէն գարշելի պրոպագանդին», ինչպէս բացատրեց Նախարարը։

Համայնավար երեսփոխաններէն երկուքը, անոնք որ բանտարկուելու դատապարտուած են, չծածկեցին իրենց տեսակէտն ու գործունէութեան ծրագիրը։

«Մենք մէկ հեղինակութիւն կը ճանչնանք, — մեր կուսակցութիւնը», կը յայտարարէր Մարսէլ Քաշէն։ «Ապագան համայնավարութեանն է»։

Եւ վարչապետը իր տեսակէտին ի նպաստ գործածեց այս յայտարարութիւնը, իբրեւ աւելորդ փաստ մը։ «Անոնք օրէնքը չեն ճանչնար, այլ միայն իրենց կուսակցութեան կամքը։ Իսկ մենք միայն օրէնքը կը ճանչնանք»։

Ուշագրաւ է որ, դատապարտեալ համայնավարները այս անգամ պահուեցան, այսինքն ըմբոստացան կառավարութեան դէմ, փոխանակ անձնատուր ըլլալու, ինչպէս առաջին հրաւէրին։

Քաղաքականութեան այս փոփոխութիւնը անշուշտ հետեւանք է Մոսկուայէն նոր հրահանգներուն։ Թերթերը գրեցին թէ՝ Ռուսաստանի համայնավար կուսակցութեան 15րդ. համագումարին մէջ, Բուխարին քննադատած է ֆրանսական հատուածը, իբրեւ օրինապահ։ «Աւելի լաւ ըրած պիտի ըլլային, եթէ կամաւորապէս բանտ չերթային անոնք»։

Ռուս կարմիր վարիչը ընդհանրապէս անբաւարար կը գտնէր ֆրանսական հատուածին պայքարի կորովը. իսկ իբրեւ միակ բաւարար երեւոյթ՝ յատկապէս կը շեշտէր բանակին մէջ բացուած պայքարը։

Այս իրողութիւնը աւելի զօրացուց Փուանքարէի զսպողական թափը. մանաւանդ որ, ֆրանսացի համայնավարները ատենէ մը ի վեր լուրջ աշխատանք կը կատարեն, բանակը եւ նաւատորմը ջլատելու համար, եւ հրապարակաւ կը պարծենան իրենց նուաճումներով։

Օտարին հրահանգներով շարժելու այս քաղաքականութիւնն է որ, ամէնէն աւելի կը զայրացնէ Ֆրանսայի հանրային կարծիքը, եւ, համայնավարներուն դէմ կը հանէ նաեւ ձախակողմեան տարրերը։ Այլապէս, դժուա՛ր թէ ձախակողմեան համարուած Երեսփ. ժողովը, 1924 Մայիս 11ի ծնունդը, «ծունկի գար» կառավարութեան առջեւ,—«Իւմանիթէ»ի բացատրութեամբ։ Կա՛յ նաեւ Նախարարական տագնապէ խուսափելու եւ ֆրանքը ողջ պահելու ձգտումը. բայց բուն հոգեբանական պատճառը ա՛յս է։

Նո՛յն քաղաքականութեան հետեւեցաւ Յունաստան, երեսփոխանի առանձնաշնորհներէն զրկելով ինը համայնավար երեսփոխանները, որոնք նմանապէս պահուեցան, անշուշտ համաձայն միեւնոյն կեդրոնի հրամանին։

Այս երկիրը ծանր մտահոգութեան մը մատնուած է կարմիր հոսանքին ծաւալման հետեւանքով, մասնաւորապէս երեք տարիէ ի վեր։ Այն ատրճան որ, Ռուսիոյ հետ առեւտրական դաշնագրի նորոգման առթիւ, պայման դրաւ թէ միայն պատուիրակութեան պետը կը ճանչնայ, իբրեւ անձեռնմխելի։ Եւ Մոսկուան համակերպեցաւ։ Համայնավար երեսփոխաններու ձերբակալման որոշումէն առաջ եւ յետոյ, յունական կառավարութիւնը անընդհատ կը սեղմէ օղակները, հազիւ յաջողելով կանխել անմիջական վտանգներ։ Միջադէպեր անպակաս են առանձնապէս Մակեդոնիոյ շրջանին մէջ, որ ունի միջազգային բազմութիւն եւ հոծ բանւորութիւն։ Եւ այստեղ ալ, մասնաւորապէս ջղագրգռութիւն կը պատճառեն օտարները, որոնց կարգին եւ ափ մը հայանուն թափթփուքներ։

Համայնավարութեան դէմ կազմակերպուած այս խաչակրութեան առթիւ, յիշենք նաեւ յատկանշական վիճաբանութիւն մը՝ Հունգարիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ։

Պէլա Քունի կարմիր փորձէն յետոյ (1919 Մարտ), Հունգարիան դարձաւ դէպի աջ, եւ թունդ պահպանողական, նոյն իսկ բռնապետական։ Յունուար 10ին, Երեսփ. ժողովին մէջ, պատժական օրէնքի բարեփոխման առթիւ, տեղեկաբերը պնդեց որ միջազգային պայքար մը կազմակերպուի համայնավարական քարոզութեան եւ համայնավարութեան դէմ, «համաճարակ մը որ ամենամեծ աւերը գործած է»։ Ժողովական մը աւելի առաջ երթալով, յայտարարեց թէ սխալ է քաղաքական յանցանք տեսնել համայնավարական քարոզութեան մէջ։ «Հասարակ՝ քրէական ոճիր մըն է այդ, եւ ոչ ուրիշ բան»։ Եւ առաջարկեց որ կառավարութիւնը ձեռնարկներ կատարէ Ժընեւի մէջ, միացեալ ճակատ մը կազմակերպելու համար։

Աւելորդ է օրինակներ շարել ուրիշ երկիրներէ։

Այսքանը արդէն՝ բնորոշ է, իբրեւ նախանշանը բուռն պայքարի մը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԿԻՒՊԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ... ՀԱՅԵՐԸ

Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ Միլլիյէթի մէջ կը գրէ (5 Յունուար).

— «... Խիստ ստոյգ աղբիւրէ կը տեղեկանանք թէ Սկիւպ գտնուող «Թարիգաթը սալահիյէճի»ները կ'աշխատին Եգիպտոս գաղթել տալ Թուրքիա գալ փափաքող Թուրքերը և Թրք. շրջաններու մէջ այս ուղղութեամբ պրոպագանդա կը մղեն...։ Ասկէ զատ կ'ըսուի թէ կարգ մը Հայերու միջոցաւ անգլիական կառավարութենէն արտօնութիւն ուզուած է 20,000 հոգիի Եգիպտոս մուտքին համար և թէ անգլ. կառավարութիւնը տուած է այդ արտօնութիւնը, պայմանաւ որ անոնք յանձնառու ըլլան առնուազն տասը տարի բնակիլ Եգիպտոսի մէջ։ Դիւրաւ կարելի է հասկնալ Հայերու այս մասին տարած աշխատանքին իմաստը։

«Անոնք իրենց պարտականութիւն կը նկատեն Թուրքիոյ համար օգտակար ամէն շարժումի արգելք ըլլալ, ասկէ զատ անոնք միջնորդութեան եւ առաքումի գործերուն մէջ դրամ շահելու կը ձգտին։ Սկիւպի շրջանին մէջ «Թարիգաթը սալահիյէճի»ներէն քաջալերուող կարգ մը հոճաներ եւս այս շարժումին ուժ կուտան։ Պատճառը յայտնի է. եթէ այս հոճա էֆէնտիները Թուրքիա դառնան, առաջուան պէս չպիտի կրնան տիրապետել ժողովուրդի խիղճին ու հոգիին. անոր համար կ'ուզեն որ գաղթականներուն հետ Եգիպտոս երթան եւ շարունակեն շահագործել զանոնք՝ իմամի կամ քարոզիչի սքեմին տակ»։

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԼԵԶՈՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Վերջին տարիներս բազմաթիւ օտար աշխատաւորներու Ֆրանսա խուժումով տեղական պետական նախակրթարանները լեցուեցան օտար աշակերտներով, որոնք բնաւ չեն գիտեր Ֆրանսերէն լեզուն. ուստի որպէս զի ուսուցիչներու գործը դիւրանայ, հանրային կրթութեան նախարարութիւնը թոյլատրեց 1925ին որ դպրոցներու մէջ գտնուին նաեւ օտար ուսուցիչներ որպէսզի իրենց երկրի լեզուն, պատմութիւնը եւ աշխարհագրութիւնը դասաւանդեն այն օտար աշակերտներուն, որոնց ծնողները խնդրած են այդ բանը։

Արդ, կարգ մը օտար ուսուցիչ-ուսուցչուհիներ, մանաւանդ Իտալացիներ սկսան պահանջել դպրոցներու տնօրէններէն որ իրենց լեզուն, պատմութիւնը եւ աշխարհագրութիւնը պարտադիր կերպով դասաւանդուին իրենց երկրացի բոլոր աշակերտներուն, եթէ նոյն իսկ ծնողները այդ ցանկութիւնը չյայտնեն կամ հակառակ ցանկութիւն յայտնեն։ Բայց կրթական նախարարութիւնը այս պահանջը չափազանցեալ գտնելով, հրահանգած է կրթական քննիչներուն որ թոյլտուութիւնը եղած է մինակ այն աշակերտներուն համար, որոնց ծնողները ցանկութիւն յայտնած են եւ թէ բնաւ ներելի չէ որ աւելորդ պահանջներ ներկայացուին օտարներէն, որոնք իրաւունք չունին խառնուելու իրենց դպրոցներուն ներքին։

ՓՕԼ ՏՈՒՄԷՐ Ծերակոյտի նախագահ վերընտրուեցաւ։

ԿԱԹԻՆ լիտրը 1 ֆր. 60ի պիտի իջնէ Փետր. 1էն սկսեալ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ՀԱՄԱԿԵՐՊԵՑԱՒ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԻՆ

Երեսփ. ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ 176ի դէմ 296 ձայնով որոշուեցաւ բանտարկել հինգ համայնավար երեսփոխանները՝ Մարսէլ Քաշէն, Ժաք Տորիօ, Վայեան Քութիւրիէ, Տիւքլօ եւ Մարթի։

Նախագահ Ֆեռնան Պուիսոն ընդհանուր լռութեան մէջ կարդաց դատական Նախարարին նամակը, որով Երեսփ. ժողովին կը տեղեկացնէր թէ կառավարութիւնը մտադրութիւն ունի ձերբակալելու դատապարտուած հինգ համայնավար երեսփոխանները։ Նախագահը աւելցուց սակայն թէ Դիւանը հակառակ է կառավարութեան տեսակէտին, ուստի Երեսփ. Ժողովը պէտք է արտայայտուի այս մասին։

Ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ Ժիւլ Իւհրի եւ Շառլ Պարոն ներկայացուցին բանաձեւ մը, որով կը պահանջուէր պահել յիշեալ երեսփոխաններու անձեռնմխելիութիւնը, այսինքն յետաձգել անոնց ձերբակալութիւնը մինչեւ ներկայ նստաշրջանին վերջը։ Ժիւլ Իւհրի խօսք առնելով, հեգնանքով ըսաւ թէ կը սպասէր որ կառավարութիւնը առաջարկներ ներկայացնէր ապրուստի սղութեան եւ շահադիտութիւնը արգիլելու մասին, մինչդեռ հինգ երեսփոխանի ձերբակալութիւնը կը պահանջէ։ Այս պահանջը հակասահմանադրական ըլլալէ զատ, ձախաւեր քաղաքականութիւն մըն է եւ կառավարութեան սպասած արդիւնքին հակառակը պիտի տայ։

— կ'ուզէք որ յառաջիկայ ընտրական պայքարին ատեն զգայուն բազմութիւններո՞ւն ներկայացնեն «բանտարկեալներու նկարները»։ կ'ուզէք որ մարտիրոսի լուսապսա՞կը տան համայնավարներուն։ Դատական Նախարարը արդեօք դաշի՞նք կնքած է Ստալինի հետ։

Ընկերվարական երեսփոխանը յետոյ խօսքն ուղղելով արմատական-ընկերվարականներուն, կը յիշեցնէ անոնց թէ նման պարագաներու մէջ ի՛նչ դիրք բռնած են իրենց նախորդները՝ Ռընէ Կոպլէ, Հանրի Պրիսոն եւ Քամիյլ Փելթան։ Ու աւելցուց.

— Եթէ կառավարութիւնը այսօր ձախաւերութիւնն ունենայ վստահութեան խնդիր յարուցանելու, կը հրաւիրեմ ձեզ, հանրապետականնե՛ր, խորհրդարանային անձեռնմխելիութեան հետ պաշտպանել խորհրդարանային դրութիւնը եւ Հանրապետութիւնը։

Դատական Նախարար Պարթու բեմ ելլելով ընկերվարական բանաձեւին վրայ վստահութեան խնդիր դրաւ։ Իրաւական հարցը պարզելէ յետոյ ըսաւ.

— կառավարութիւնը երեսփ. ժողովէն ձերբակալելու արտօնութիւն չէ որ կ'ուզէ։ Անիկա ձերբակալելու իրաւունք ունի...։ ժողովին կ'ըսէ պարզապէս. Մտադրութիւն ունինք ձերբակալելու, ինչպէս իրաւունք եւ պարտականութիւն ունինք՝ վերջ տալու համար պրոպագանդներու ամէնէն գարշելիին։ Այս կացութիւնը չի կրնար աւելի երկար տեւել, անհրաժեշտ է յարգել օրէնքը եւ երաշխաւորել ազգային ապահովութիւնը։ կառավարութիւնը պատասխանատու է իր առած քայլին համար՝ այն վստահութեամբ թէ իր պարտականութիւնը կը կատարէ երկրին եւ Հանրապետութեան հանդէպ։

Յետոյ բեմ ելաւ Մարսէլ Քաշէն, որ ըսաւ թէ խնդիրը քաղաքական է։ կառավարութիւնը զօրաշարժի ենթարկեց ամբողջ ոստիկանութիւնը՝ հինգ երեսփոխաններ ձերբակալելու համար եւ ձախողեցաւ։ «Համայնավար երեսփոխանները ոստիկանութեան տրամադրութեան տակ չեն, այլ իրենց կուսակցութեան։ Միակ հեղինակութիւնը որ կը ճանչնան իրենց կուսակցութիւնն է։ Այսօր դուք կ'ըսէք «Թշնամին համայնավարութիւնն է»։ Ազգային միութեան դահլիճը մեզի դէմ կը ցուցնէ եւ 1924 Մայիս 11ի Երեսփ ժողովը, որ իր ծրագրին մէջ ունէր քաղաքական յանցանքներու համար ներում։ Ներումը, թող պիտի տա՞յ որ այս իրիկուն ձերբակալեն մեզ։ կը կարծէք թէ այսպէսով համայնավարութի՞ւնը կը ձերբակալէք։ Ապագան անորն է։»

Յետոյ խօսեցաւ ընկերվարական Լէոն Պլում, որ կոչ ուղղեց արմատականներուն քուէարկել իրենց բանաձեւը։

Կարճ ընդհատումէ մը վերջ, ժողովը վերսկսաւ և Վայեան Քութիւրիէ բեմ ելաւ.

— կ'ըսէք թէ համայնավարները բարոյական օրէնքներու սահմանը անցան՝ բանտ չներկայանալով, ուստի եւ ոչ մէկ շնորհ պէտք է ընէք անոնց։ Մենք շնորհ չէ որ կ'ուզենք։ Երբ մարդ ոստիկանապետի քիթին կը խնդայ, անոր հետ կրնայ վեհանձն վարուիլ։ Ձեր ոստիկանները ի զուր խուզարկեցին ամէն տեղ, մինչեւ իսկ անկողիններուն տակ եւ պահարաններուն մէջ, ի զուր փորձեցին կաշառել սպասուհիները կամ անոնց զաւակները, մինչեւ հինգ տարեկան տղաքը։ Ասիկա կը բաւէ։

Հանրապետական-ընկերվարական Ֆրէտէրիք Պրիւնէ ըսաւ թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ երկուքի բաժնել հանրապետականները, ինք եւ ընկերները կառավարութեան հակառակ պիտի քուէարկեն։

Յետոյ խօսեցաւ վարչապետ Փուանքարէ, որ ըսաւ թէ Երեսփ. ժողովը բոլորովին ազատ է իր քուէն արտայայտելու, նոյն իսկ երբ կառավարութեան վստահութեան խնդիր կը դնէ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՇԱՐԺԱ՛ՆԿԱՐ, Ո՛Վ ՄԵՐ ՊԶՏԻԿ ՀԱՃՈՅՔԸ...

Հակառակ այս երկնակար կառ ու հսկայ քաղաքներուն, երկաթուղագիծերուն՝ որ պողպատէ ցանցերով՝ անապատները կը միացնեն արեւմտեան համախմբումներուն, արշաւասոյր սաւառնակներուն որ կը ճեղքեն միջոցը՝ ափերը կցելով իրարու, հակառակ այն բոլոր յաղթանակներուն զորս մարդկութիւնը կը տանի բնութեան կոյր ուժերուն, տգիտութեան ու տառապանքին դէմ, հակառակ անոր որ, աշխարհի բոլոր քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ, քանի մը ժամուան համար, մեզի մոռցնել կուտաս մեր թանձր ու տաժանելի առօրեան,— ո՛վ շարժանկար, մեր պզտիկ հաճոյքը, պէտք չէ՛ մոռնալ, որ դո՛ւն ալ, մեր այս բարդ, քաղքենի, ապասերած ու պոռնիկ իրաւակարգին բոլո՛ր շարժիչ ու հիմնական երեւոյթներուն պէս, կը գտնուիս դրամագլուխի բութ ու տգէտ մականին հետ...

Պէտք չէ՛ մոռնալ՝ որ մեր հաճոյքէն, նախասիրութենէն, ճաշակներէն կամ ընտրութենէն կախուած չէ աշխարհի չորս անկիւնները ցրուած քու բոլո՛ր ժապաւէններուդ տարածումը կամ գրաքննութիւնը...

Պէտք չէ՛ մոռնալ՝ որ դո՛ւն, քսաներորդ դարու քաղաքակրթութեան ամէնէ՛ն ուժեղ, ազդու, տարածուն ու հրաշալի արգասիքներէն մէկը, ո՛չ միայն չես ծառայեր՝ տառապող ու աշխատաւոր մարդկութեան դէպի յառաջ փորձած խոյանքին, այլ ընդհակառակն, աւելի կամ նուազ չափով, ուղղակի կամ անուղղակի կը նուիրագործես տիրող իրաւակարգին բոլո՛ր տգեղ ու ախտավարակ գիծերը...

Պէտք չէ՛ մոռնալ՝ որ դո՛ւն նոյն իսկ հարազատ արտայայտիչը չես քաղքենի արուեստին, այլ միջազգային հսկայ վաճառատուն մը, ուր բազմաթիւ ախորժակներ կը բախին իրարու, ուր համաշխարհային ընկերութիւններ կը խաղան իրենց աղտոտ թուղթերը։

Պէտք չէ՛ մոռնալ՝ որ դեռ երէկ, քու միջազգային ու ամբողջական արտադրութիւնդ, երկար ատեն գժտութեան խնձոր հանդիսանալէ յետոյ, կեդրոնացաւ անգլեւսաքսոն երեք հսկայ ու համայնակուլ տուներու ձեռքը ու դուն գերի ես հիմա, շրջանակդ՝ նեղ է ու հորիզոնդ՝ փա՛կ...

Պէտք չէ՛ մոռնալ՝ որ քեզի արգիլուած է փորձել յանդուգն ու նորոգող ճիգեր, որ դուն պարտաւորուած ես ծառայել նոյն սնանկ իրաւակարգին եւ աշխատաւոր մարդկութիւնը քեզ ստիպուած է հակառակորդ մը նկատել, քու այս վիճակիդ մէջ...

Մինչեւ որ օր մը, մեր բարկութիւնը քու շղթաներդ ալ փշրէ, ո՛վ շարժանկար, մեր պզտիկ հաճոյքը...

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ Հայաստանի մէջ կան 25 շարժանկարներ, 4ը շրջուն։

Երեւանի մէջ կան 6 շարժանկարներ, 1ը շրջուն։ Ալեքսանդրապոլի մէջ՝ 5, 1ը շրջուն։ Շարժանկարներ ունին Նոր-Բայազիտ, Էջմիածին, Դիլիջան, Գորիս եւ Ղափան, Դարալագեազ, Ղարաքիլիսա, Ստեփանաւան, Ալլահվերդի։

Դժբախտաբար այս բոլորն ալ չեն բանիր, լոյսի պակասութեան եւ գործիքներու խանգարման պատճառով։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

(Թղթակցութիւն Պերլինէն)

Գերմանիա հեռու գտնուելով մեր երկրէն եւ հայկական մեծ գաղութներէ, բաղդատաբար փոքր չափերով միայն կ'արձագանգէ մեր կեանքի եւ մշակոյթի երեւոյթներուն։ Առով մէկտեղ, ջանքեր կ'ըլլան այդ ուղղութեամբ որոշ գործ կատարելու։

Այսպէս, 1927ին սկիզբը հիմը դրուեցաւ Armeniaca (Հայկականք) անունով հայագիտական հանդէսի մը, նախաձեռնութեամբ եւ խմբագրութեամբ Մինիխի գիտնականներէն Dr. Rothի, որ բիւզանդագէտ եւ հայագէտ մըն է։ Առաջին գիրքին մէջ յօդուածներ ունին, խմբագիրէն զատ, ծանօթ գիտնականներ Սորժիկովսկի, Շվէկլէր եւ ուրիշներ։ Դժբախտաբար մէկ գիրքէն աւելի լոյս չտեսաւ 1927ին։ Կը տեղեկանամ թէ կը պատրաստուի երկրորդ գիրքը։ Փափաքելի է որ հայկական շրջանակներն ալ սատարեն այդ օգտաշատ գործին։

Դարձեալ 1927ին, Հայեւ-գերման ընկերութեան նախաձեռնութեամբ եւ միջոցներով հրատարակուեցաւ (գերմաներէն) Armenien (Հայաստան) վերնագրով ժողովածու մը, ուր յօդուածներ կան Հայաստանի ներկայ վիճակի եւ գաղութներու մասին, ինչպէս նաեւ Հայ Դատի շուրջը։ Ստորագրած են՝ Տոքթ. Ռոհրպախ, Կրինֆիլտ, Աբեղեան, Շթիռ, Շէֆէր եւ այլն։ Գրքոյկը ուղարկուեցաւ ընկերութեան բոլոր անդամներուն, շատ մը խմբագրութիւններու, ինչպէս նաեւ Ժընեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն, հրաւիրելու համար անոնց ուշադրութիւնը մասնաւորապէս Նանսէնի ծրագրին վրայ։ Պերլինի Հայ Գաղթային Վարչութիւնն ալ յատուկ գրութիւնով մը, խնդրած էր Շթրէզէմանի աջակցութիւնը այդ խնդրին յաջող կարգադրութեան համար։

Աւելի առաջ, լոյս տեսաւ Նահապետ Քուչակի տաղերուն գերմաներէն թարգմանութիւնը, մէկ հատորով։

Թարգմանիչն է գերման ժամանակակից ծանօթ բանաստեղծ Bethge, որ հատորին կցած է ներածութիւն մը՝ Քուչակի արուեստի մասին։ Թարգմանութիւնը կատարուած է դժբախտաբար ոչ հայերէնէ եւ կամ գէթ հայերէն բնագիրը եւս նկատի ունենալով, այլ Պ. Չօպանեանի ֆրանսերէնի թարգմանութիւններէն։ Ամէն պարագայի տակ, շատ գովելի է այդ ձեռնարկը, որով ճաշակ մը կը տրուի գերման ընթերցողներուն՝ միջնադարի հայ բանաստեղծութեան մասին։ Թարգմանիչը Պ. Չօպանեանի աշխատութիւններուն միջոցաւ ուսումնասիրած է առհասարակ միջնադարեան հայ արուեստը։

*** Առաջուան կարգով, համալսարանին մէջ կը դասախօսուի հայերէն գրաբարը, իսկ Արեւելեան Լեզուներու ճեմարանին մէջ՝ աշխարհաբարը։ Մեր բարեկամը՝ համալսարանին ուսուցչապետ հայագէտ Մարքվարտ, բաւական ատենէ ի վեր հիւանդ վիճակի մէջ էր։ Իր քանի մը հայագիտական ուսումնասիրութիւնները հրատարակութեան կը սպասեն։

*** Երկրորդ տարին է որ Պերլինի Առեւտրական բարձրագոյն վարժարանին մէջ կը դասախօսէ մեր հայրենակից եւ համագործակցութեան ծանօթ մասնագէտ փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց, որ պատերազմէն առաջ կը դասախօսէր Ռուսիոյ համալսարաններուն մէջ (Մոսկուա եւ Փեթերսպուրկ)։ Փրոֆէսօրը կը վայելէ եւրոպական հռչակ։ Ռուսերէնէ զատ՝ իր քանի մը աշխատութիւնները լոյս են տեսած նաեւ գերմաներէն, իտալերէն, ֆրանսերէն եւ ուրիշ լեզուներով։ Փրոֆ. Տոտոմեանց ներկայիս կը հրատարակէ «Համագործակցութեան միջազգային բառարան» մը, տեսակ մը հանրագիտարան համագործակցութեան տեսական եւ գործնական մարզերու, գործակցութեամբ գերման, անգլիացի եւ ֆրանսացի մասնագէտներու (փրոֆ. Ժիտ եւայլն) եւ մասնակցութեամբ հարիւրէ աւելի աշխատակիցներու։ Հանրագիտարանին մէջ Հայաստանի մասին եւս մէկ յօդուած կայ, Տոքթ. Ա. Աբեղեանէ։ Գործը պիտի բաղկանայ երեք պրակներէ։ Լոյս է տեսած արդէն առաջինը, միւս երկուքը՝ 1928ի ընթացքին։

Հայ կեանքի եւ մշակոյթի մասին գերման օրաթերթերու եւ հանդէսներու մէջ շարք մը յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ հրատարակած է Տոքթ. Ա. Աբեղեան, որ Պերլինի Արեւելեան Լեզուներու ճեմարանին հայերէնի ուսուցիչն է եւ միեւնոյն ատեն աշխատակիցը գերման մամուլին զանազան օրկաններու արեւելեան բաժնին։ Յիշենք մէկքանին.— «Գիտական հիմնարկութիւնները Հայաստանի մէջ», «Հայեւգերման մշակութային յարաբերութիւնները Գորպատեան շրջանին», «Հայ ժողովրդական ստեղծագործութիւնը», «Հայկական հեքեաթը», «Հայ աշուղներ», ապա՝ յօդուած մը հայ երաժիշտներ Եկմալեանի, Կարա-Մուրզայի եւ Կոմիտասի մասին (Ֆրանքֆորթի միջազգային երաժշտ. ցուցահանդէսին առթիւ եւ «Frankf. Zeitung»ի մէջ), ուրիշներ հայ ժողովրդական սովորոյթներու մասին, եւայլն։ Քանի մը յօդուածներ ալ նուիրուած են հայ քաղաքական կեանքին եւ հայկական դատին պաշտպանութեանը։ Այսպէս, Ազգերու Դաշնակցութեան վերջին նստաշրջանին առթիւ, «Հայաստան եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը» խորագրով յօդուած մը, որ լոյս տեսաւ, միաժամանակ, գերմանիոյ ռամկավար կուսակցութեան բազմաթիւ օրկաններուն մէջ։

Ատկէ առաջ Vorwaerts հրատարակած էր անոր մէկ յօդուածը՝ Նանսէնի ծանօթ ծրագրին շուրջ, Berl. Tageblattն ալ, իր դիմումով, յօդուած մը ստացաւ նոյն առթիւ, որուն նիւթը առնուած է հին ժողովրդական առասպելներէն ու յարմարցուած Նանսէնի ծրագրին եւ հայ ժողովուրդի արդի վիճակին։ Տոքթ. Աբեղեան գերման մամուլին մէջ լոյս ընծայած է նաեւ բաւական թիւով թարգմանութիւններ՝ ինչպէս հայ ժողովրդական, նոյնպէս եւ արդի գրականութենէն — հեքեաթներ, առակներ, առասպելներ, ինչպէս եւ գրական նմոյշներ Յովհաննէս Թումանեանէ, Վ. Փափազեանէ, Ա. Իսահակեանէ, Գ. Զօհրապէ եւայլն։ Հրատարակած է նաեւ Հայաստանի համալսարանի փրոֆ. Հ. Աճառեանի «Թումարիներուն կրօնը Պարսկաստանի մէջ» համառօտ ուսումնասիրութեան գերմաներէն թարգմանութիւնը։

Ս. Մ.

ՊՈԼՍՈՅ մէջ հայ ազգային երեսփ. ժողով գումարուելու համար, դիմում պիտի կատարուի կուսակալութեան։

ԿԵԱՆՔԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

Նիւ Եորք ցամաք ելլելուս աչքիս կը զարնեն երկնասլաց նոր շէնքեր, որոնք նոր կառուցուած են։ Փողոցները նոյնն են։ Հեւ ի հեւ աճապարանքով մը, որ կ'արտայայտէ առեւտրական մեծ կեդրոնի մը արագընթաց եռուզեռը։

Սակայն ինչ տխուր է Նիւ Եորքի կեանքը։ Հաւանական է թէ հասարակ մահկանացուներու աչքին անհասանելի տեղեր ուրիշ կեանք մը կայ, բայց ընդհանրապէս մռայլ է։ Կարծես մղձաւանջ մը իջած է ամբողջ քաղաքին վրայ։

Օրուան ծանր եւ արագընթաց աշխատանքէն յետոյ, իրիկունը նոյն արագութեամբ մարդիկ կը վազեն դէպի իրենց տուները, քաղաքի փողոցները կ'ամայանան, կը մթնան եւ կը տիրէ անշնչելի հանդարտութիւն մը։

Տարիներ առաջ, գոնէ բաց էին գարեջրատուները եւ փողոցներու մէջ քիչ մը կենդանութիւն կը ստեղծէին։ Այժմ անոնք ալ փակուած են, ու փողոցները կը մնան խոր լռութեան մէջ։

Ամենամեծ շարժումը ինքնաշարժներունն է, որոնք անհամար քանակութեամբ կը վխտան ու կը սուրան այս ու այն ուղղութեամբ։ Ծայրայեղութեանց երկիրն է Ամերիկան, ու ծայրայեղութիւն կայ նաեւ ինքնաշարժներու մասին։ Անտանելի ըլլալու աստիճան բազմաթիւ են։

Կ'անցնիմ զանազան քաղաքներէ ու կը հասնիմ մինչեւ Պոսթըն։ Ինքնաշարժներու առատութիւնը նոյնն է ամէն տեղ։ Շատ մը տեղեր տեսայ թէ ելեկտրաքարշի երթեւեկը լքուած է, որովհետեւ քաղաքէ քաղաք եւ գիւղէ գիւղ, ինքնաշարժներ փոխադրութիւնը կը կատարեն աւելի արագ։ Հաստատուած են նաեւ երկար հեռաւորութիւններու վրայ «օթօպիւս»ի սպասարկութիւններ, որոնք աւելի արագ եւ աւելի աժան կը կատարեն փոխադրութիւնները։

Ինքնաշարժներու երեւէն մեծապէս կը տուժեն նաեւ երկաթուղիները, որովհետեւ մեծ չափով պակսած են ճամբորդները։ Մեծ մասը ունին սեփական ինքնաշարժ եւ չեն ուզեր աւելորդ դրամ տալ երկաթուղային ընկերութեանց։

Զարմանք թող չպատճառէ ընթերցողին, երբ յայտնեմ թէ ինքնաշարժներու առատութիւնը մեծ վնաս պատճառած է նաեւ կօշիկի արդիւնաբերութեան։ Մեծ թիւով խոշոր արդիւնաբերողներ գոցած են իրենց գործարանները, որովհետեւ կօշիկի սպառումը մեծ չափով պակսած է։ Մարդիկ ոտքով չեն քալեր եւ կօշիկները չեն մաշիր։

Անշուշտ կօշիկի արդիւնաբերութեան տկարութեան պատճառը միայն այս չէ։ Կայ նաեւ ուրիշ պատճառ մը. օրավարձերու բարձրութեան եւ կաշեմթերքներու սղութեան պատճառով արտասահմանի շուկային մէջ Ամերիկան չի կրնար մրցիլ օտարներու հետ, սակայն եւ այնպէս թուլացման մեծագոյն տոկոսը վերագրելի է ինքնաշարժներու բազմութեան։

Ընդհանրապէս գործերը թոյլ են, երեւութապէս նախագահական ընտրական պայքարի հետեւանքով։ Ասիկա առիթ մը եղած է աշխատաւորներու օրավարձերու կրճատման։ Արդէն բազմաթիւ տեղեր առաջարկած են 10—20 առ հարիւր կրճատում նոր տարիէն սկսեալ։ Հաւանի թէ գործաւորները փորձեն ընդդիմանալ, քանի որ անգործութեան մղձաւանջը կը սաւառնի իրենց գլխուն վերեւ։

Ժողովուրդի ամբողջական ուշադրութիւնը կեդրոնացած է ընտրութիւններու վրայ։ Այժմ իւրաքանչիւր կուսակցութիւն իր թեկնածուն ընտրելու հոգով զբաղած է։ Կուսակցութիւններու միջեւ եղած պայքարին չափ ուժեղ է նաեւ կուսակցութեանց մէջ ծագած վէճը, վերջնական թեկնածու ընտրելու շուրջ։ Այժմ հրապարակի վրայ կան շատ անուններ, սակայն կը թուի թէ երկու կարեւոր անուններ կան — Սմիթ՝ ռամկավարներու եւ Հուվըր՝ հանրապետականներու, որոնք պիտի դառնան վերջնական թեկնածուներ։

Նիւ Եորքի նահանգապետ Ալ. Սմիթ, պապական է, եւ առաջին անգամն է որ աւանդապահ Ամերիկացիներու մէջ պապական մը հրապարակ կը դրուի իբրեւ նախագահական թեկնածու։ Թէեւ սահմանադրական օրէնքով արգելք մը չկայ, բայց հինէն ի վեր անգիր օրէնքով մը թեկնածուները կամ նախագահները ըլլային բողոքական։

Քաղաքական ամսաթերթերը երկարօրէն կը զբաղին այս հարցով եւ տրուած կարծիքները հակասական են։

Նոյն թերթերը կը հաւատեն նաեւ թէ՝ այս անգամուան ընտրական պայքարը պիտի դառնայ գլխաւորապէս հակալքօլական օրէնքի շուրջ։ Նահանգապետ Սմիթ, ջերմ կողմնակից մըն է այդ «անիմաստ» եւ «վնասակար» օրէնքի ջնջումին կամ առնուազն արմատական բարենորոգման։ Ան իր նահանգին մէջ հանրաքուէի դիմած է եւ մեծամասնութիւնը կողմնակից արտայայտուած է օրէնքի ջնջումին։

Շատ մը թերթերու կարծիքն այն է թէ՝ Սմիթ եթէ նոյնիսկ յաջողի ընտրուիլ, չպիտի կրնայ ջնջել այդ օրէնքը, որովհետեւ Ներկայացուցիչներու ժողովը եւ Ծերակոյտը պէտք է համաձայնին, ինչ որ դժուար է։

Շատերու կարծիքով, այս օրէնքի պաշտպան եւ անոր հակառակորդ քաղաքական ղեկավարներու համար շատ պարզ է թէ՝ հակալքօլական օրէնքի ջնջումը եւ նոյնիսկ անոր բարեփոխումը անհաւանական է ռամկավարներու յաղթանակի պարագային անգամ։ Նահանգապետ Սմիթի շարք մը յայտարարութիւնները եւ Նիւ Եորքի հանրաքուէին առթիւ հանրութեան ուղղած պատգամագիրը որոշ չափով կը յայտնեն այս մտահոգութիւնը։ Այդ պարագային, օրէնքի դէմ կամ թեր մղուելիք պայքարը պարզապէս քաղաքական զէնքի մը հանգամանքը պիտի ունենայ պայքարողներու ձեռքին մէջ։

Զարմանալին հոն է որ այս անգամ խոնարհ դասը համեմատաբար քիչ կը զբաղի ընտրական պայքարով, քան նախորդ ընտրութիւններու առթիւ։ Այս անտարբերութեան պատճառներու մասին խօսելու ատեն, անոնք մէկ պատասխան ունին. Ohʼ. dosʼnt worth, every thing is graft. (չարժեր զբաղիլ. կաշառքն ու ապականութիւնը բռնած են ամէն կողմ)։ Ի հարկէ այս տրամադրութիւնը օգտագործել կ'աշխատին ծայրայեղ հոսանքները։ Սակայն այս անտարբեր զանգուածը տրամադիր չէ շարժելու, որովհետեւ ապականութիւնը միայն քաղաքական «պոս»երու քով չէ որ կը տեսնէ այլ եւ ընկերվարական կամ համայնավարական «պոս»երու մօտ։

Յաջորդով՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին։

Յ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԶԳ. ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

(Պատասխանի մը առթիւ)

Այս հարցին շուրջ իր գրած յօդուածին վերնագրովս իսկ, ընկեր Մ. Երիցեանց կը մատնէ իր տրամաբանութեան եղանակը եւ եզրակացութիւնը։

Ուրեմն ըստ իրեն, Դաշնակցութեան մասնակցութիւնը Ազգ. Մարմիններու եւ իր կողմէ առեւելցուած ուրիշ բոլոր միութիւններու աշխատանքին, անհրաժեշտ է, որպէսզի ա) Դաշնակցութիւնը չչէզոքանայ. բ) իր տեսաբանութիւնը տարածէ ամէն տեղ, ամէն բանի վրայ. գ) իր հակառակորդներուն ուզածը ըրած չըլլայ. դ) Շարքային ընկերներուն գործ ստեղծէ։ Մասնակցութեան մէջ միայն մէկ վերապահութիւն.— կուսակցութեան պատասխանատու անդամներուն թոյլ չտալ միջամտել, այլ հրահանգել ու հսկել միայն։

Ասոնցմէ զատ, ուրիշ երկու հիմնական միտք ալ կայ Երիցեանցի յօդուածին մէջ.— Մէկը՝ զանազան տեղեր Դաշնակցութեան ձախողութիւնը ազգային գործերու մէջ՝ յառաջ եկած է գործունէութեան թերի եղանակէ մը, ոչ թէ տեսակէտի թերութենէն։ Միւսը՝ ազգային գործերէ զատ աշխատանքի ուրիշ հնարաւորութիւն չտեսնել շարքերուն համար։

Այս խնդիրներու քննութեան սկսելէ առաջ, ինծի համար շատ յստակ մտածում մը կը մղուիմ ըսելու։ Ընկերային, հանրային որեւէ խնդիր տեսականօրէն մէկ լուծում միայն չունի։ Յաճախ իրարու հակադիր երկու լուծումներ նոյն խնդրին, հաւասար տրամաբանական ուժ ունին եւ միտքը առանձինն, կը դժուարանայ ընտրութիւն ընելու անոնցմէ մէկուն կամ միւսին միջեւ։

Ճիշդ ասոր համար է որ, առաջին յօդուածիս մէջ գրած էի, այս մասնակցութեան խնդրի շուրջ, հիմնական երկու տեսակէտներն ալ։ Եթէ մէկ կողմ դնենք մարդոց անձնական խառնուածքի, զանազան ատեններու մէջ ունեցած տրամադրութեան, ուրիշներէ կրած ազդեցութեան բաժինը տեսակէտ մը որոշելու, որեւէ հարցի շուրջ դիրք մը բռնելու խնդրին մէջ եւ եթէ միտքը կ'ուզէ վարանումէ եւ շփոթութենէ ազատել, մէկ կարելիութիւն միայն ունի, դիմել գործնական կեանքի մէջ տեսակէտի փորձին։ Բարեբախտաբար փորձեր ունինք մեր աչքին առջեւ եւ անոնցմէ կրնանք եզրակացութեան մը գալ։

Դաշնակցութիւնը արտասահմանի մէջ ազգային մարմինները իր ձեռքը առած է միայն Սուրիոյ, Եգիպտոսի եւ Մարսիլիոյ մէջ։ Պալքաններու եւ Եւրոպայի մէջ, մինչեւ այսօր պայքարը չէ դադրած։ Պարսկաստանէն եւ Ամերիկայէն չեմ խօսիր, որովհետեւ այդ երկիրներու հայկական կեանքէն տեղեկութիւն չունիմ։ Այսօր իրողութիւն է, որ առաջին երկու երկիրներու մէջ մեր կատարած փորձը գոհացուցիչ արդիւնք չէ տուած. կարելի է ըսել ի հարկէ, որովհետեւ թերի գործունէութեան ձեւ մը որդեգրուած է։ Առարկութիւնը բաւական հիմնաւոր է եւ կ'արժէ քննել։

Երկու ենթադրութիւն ունինք տեսնուած արդիւնքը զատելու։ Կա՛մ մասնակցութեան տեսակէտը չի պատշաճիր կեանքին, հետեւաբար լաւ ու ճիշդ չէ. կամ տեսակէտը ճիշդ է եւ գործնականացման մէջ սխալ կայ։ Այդ սխալն ալ կրնայ ըլլալ կա՛մ կուսակցութեան համար օրկանական անյարմարութեան եւ կամ զանազան կուսակցական անձերու անվարժութեան եւ ապիկարութեան արդիւնք։ Եթէ օրկանական է, այսինքն կուսակցութիւնը իր կազմաւորութեան մէջ լաւ ընդունակութիւն չունի ազգային գործեր

վարելու, այդ ատեն մասն
ցութեան տեսակէտը եթէ
սկզբունքօրէն ճիշդ ալ ընդունի
պէտք է հրաժարիլ անկէ, որո
հետեւ երբեք գոհացուցիչ
դիւնք չպիտի տայ։ Իսկ ե
սխալը անձերէն կուգայ,
սինքն Երիցեանցի կարծ
քէս գործադրութեան մէջ թ
րութիւն կայ, ճիշդ է որ անձ
փոխելով կամ անոնց գործ
ձեւը փոխելով հաւանական
թիւն կայ աւելի լաւ արդիւ
ձեռք բերելու։

Այս կարծիքը ի՛նչ աստ
հիմնաւոր է, այսինքն ի՛նչ
տիճանի անընդունակ են
Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ ընկ
ները։ Եգիպտոսի մեր կուս
ցական կազմը ճանչցուած է
բեւ արտասահմանի մեր ամ
լաւ կազմակերպուած շրջան
րէն մէկը։ Մենք հոն ոչ մ
երկար տարիներու կուսակ
կան եւ հանրային փորձառ
թիւն ունեցող ընկերներ ունի
այլեւ պետական կեանքի
պատասխանատու պաշտօն
վարած ընկերներ։ Ասկէ զ
չորս տարի առաջ Աղեքսանդր
մէջ կատարուած ընտրութի
ներու ատեն, փորձով տեսա
թէ ինչքան մեծ է հասարակ
թեան մէջ մեր հմայքը եւ ի
քան վարկաբեկ են «միջն
բերդ»ին նախկին պաշտօնեա
ները։ Ուզենք-չուզենք, պի
մտածենք այս երեւոյթին առ
Կարող ընկերներով օժտու
լաւ կազմակերպուած, հա
կրութիւն վայելող շրջանի
մէջ ինչպէ՞ս չենք կրնար յ
ջողիլ։ Ընկերներու տկար
թիւնը առարկութիւն չէ այլ
անոնց գործունէութեան ձ
պէտք է պայմաններուն ամէ
համապատասխանը ընդուն
Պէ՞տք է կարծել որ անոն
չկրցան իրենց միջավայրը հ
կնալ ու ըստ այնմ շարժիլ։ Կ
րելի չէ հաւատալ այս են
դրութեան, տրուած ըլլալով ա
տեղի կազմին արժէքը։

Եթէ նման քննութիւն
կատարենք Սուրիոյ մէջ, ն
եզրակացութեան պիտի յ
գինք։ Այնտեղի մեր կազ
գոնէ մինչեւ Լիբանանի ազգ
յին ընտրութիւնները, հին, փ
ձառու ընկերներու եւ երիտ
սարդ, խանդավառ շարքի
ամբողջութիւն մըն էր եւ ն
իսկ հակառակորդներու հ
ցում կը պատճառէր։ Ինչո՞ւ
ալ չյաջողեցաւ։

Այս երկու փորձերը - որոն
տեւ ուրիշ չկայ առ այժմ -
ուշադրաւ կերպով կուգան հ
տատել թէ սխալ է եւ ան
պատ՝ մեր մասնակցութի
ազգային մարմիններու։

Եթէ գործնական կեանքի
տուեալները չեն գար համո
լու մեր ընկերներէն շատեր
պատճառը այն անտեղի մ
վախութիւնն է եւ անհիմն
սակէտը զոր կը յայտնէ Եր
ցանց։ Մտավախութիւն՝ չէզ
քանալու, գործնական աշխ
տանք չգտնելու, մեր հակ
ռակորդներուն փափաքածը
նելու։

Դաշնակցութիւնը պիտի
զոքանայ, պիտի մեկուսան
կ'ըսենք։ Բայց ո՞ւրկէ պի
չէզոքանայ, մեր հակառակոր
ներէն արդէն չէզոքացած
ժողովուրդի չէզո՞ք զանգուա
ծէն։ Բայց ան իր էութեամբ
ւելի տրամադիր է խուսափ
սխալ ու գէշ գործողէն։

Երիտասարդութեան եւ
սկսող սերունդին մէջ ինչ
կ'արգիլուի Դաշնակցութի
աշխատանք կատարել
տեղը չըլլայ ազգային մար
ներու եւ ժողովներու։ Որ
ատեն որ կուսակցութեան
գաղափարականը կը միայ
ղովուրդին համար հրապուր
ան չի չէզոքանար, ժողովուր
կը սնուցանէ զայն։ Իսկ հ
քային ընկերները «ազգային
ական պայքարներու մէջ հի
ղացնելէ աւելի լաւ կ'ընէն
եթէ անոնց նիւթ տանք
սակցութեան ընկերային,
ղաքական, տնտեսական
կացողութիւնները աւելի խոր
ցնելու, քաղաքականօրէն աւել

պահողութեան ընդունակ դարձնելու եւ աւելի կազմակերպելու։ Շարքային ընկերներու աշխատանքի նի՞ւթ կը փնտռենք. — Բայց ի՞նչ աշխատանք է անոնց կատարածը, երբ կը մասնակցինք ազգային ժամիններու։ Ամէն ատեն կը կրկնենք և արեւի պէս պայծառ է որ աւելի լաւ է մէկ աշխատանք տանիլ ու լաւ տանիլ, քան թէ շատ մը աշխատանքներ գէշ կերպով։ Ինչո՞ւ իրականութիւն չի դառնար այս պարզ հասկացողութիւնը։ Զի բաւեր գործնականի երեւոյթ ունեցող որոշումներ քուէարկել ժողովներու մէջ. ազգային գործերը երբեք մեր ընկերներու մեծամասնութեան աշխատանքի եռանդը գոհացնող նիւթեր չեն տուած եւ չեն կրնար տալ։ Այժմու պայմաններուն մէջ, անոնց ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով տնտեսական խնդիրներու շուրջ, կը կարծեմ թէ ամէնէն օգտակար աշխատանքը կատարած կ'ըլլանք։

Զպիտի ուզէի խօսիլ նոյնիսկ մտածման այն եղանակին վրայ, որ կը թելադրէ գործունէութեան ձեւը հիմնել ուրիշի մը (բարեկամի կամ հակառակորդի) ուզած կամ չուզածը նկատի ունենալով։ Մեր գործելու ձեւը պէտք է ըլլայ անկախ ու բացարձակ։ Ան կրնայ ըլլալ հաճոյ կամ անհաճոյ մեր բարեկամին ու թշնամիին, կը բաւէ որ օգտակար ըլլայ մեզի եւ մեր ժողովրդի շահերուն։ Հիմա մեր ժողովուրդին եւ մեր շահը կը պահանջէ ուժերու ամփոփում, խուսափելով սպառումէ։ Իսկ այս անհրաժեշտութիւնը կը մղէ հեռու մնալ ազգային գործերէ։

Երկու բառ ալ՝ վերջացնելու համար։

Մեր քաղաքական դատը ամէն վայրկեանի պատրաստութիւն մը կենթադրէ, ոչ թէ այս կամ այն կիսկատար միջոցներու եւ ձեւերու ապաւինիլ։ Յամառօրէն եւ ուժգնօրէն պահել քաղաքական մտածումը, ծայրայեղ զգուշութիւն շարժումներու եւ խօսքերու, դժգոհութեան պահպանում առանց զայն մեղմելու անյատակ բառերու եւ գործերու արտայայտութիւնով։ Զմոռնանք մեր օրերը անպայման բանով մը լեցնելու թեթեւ մտածումը։ Մեր հոգեկան բոլոր ուժերու մէկ նպատակի շուրջ կեդրոնացումը թեթեւ ճիգ չէ ու շուտով չի կատարուիր։

Վարժեցուր բոլորը այդ ճիգը ընելու ու դուն Հայու եւ Դաշնակցականի լաւագոյն պարտականութիւնը կատարած կ'ըլլաս։

Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ԱՒԵԼՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՄԸՆ ԱԼ կը յանձնարարենք գաւառի թղթակիցներուն՝ ՕՐ ԱՌԱՋ ղրկել հանդէսներու, դասախօսութեանց եւն. նկարագրութիւնները։

ՑԱՐԴԳՈՂ

ՏՈՏԵՄԻՍՄ

Անցեալ Հինգշաբթի Դր. Ճիզմէճեան ներկայացուց Տոտեմիսմը։

Դասախօսը այս բարդ եւ հետաքրքրական նիւթը բացատրելու համար, հարկ տեսաւ նախ տալ սահմանը կրօնքին։ Ըստ այդ նոր սահմանումին, կրօնքը տեսութիւնը չէ հոգիներու կամ ոգիներու, ոչ ալ կը պարունակէ աստուածութեան գաղափարը, որոնք կրօնքի ըմբռնումին մէջ մտած են շատ վերջերը։ Այլ կրօնքը հաւատքն է, զոր արտայայտելու համար ստեղծած է միջոցներ, ինչպէս ծէս եւ արարողութիւն։

Այս սահմանումով, արդէն տոտեմիսմը կը դառնայ ամէնէն նախնական կրօնքը, որ կը կրէ դրոշմը նոյն շրջանի ընկերային վիճակին, տոհմային բաժանումներուն (clan)։ Տոհմերը կը յատկանշուէին կենդանիի մը պատկերով, որ կը դառնար իրենց տոտեմը։ Այսպէս, հաւաքական յատկանիշ մըն էր ան։ Պէտք չէ կարծել թէ այդ կրօնքը, կենդանիի մը անունը առնելով, կենդանապաշտական էր, որովհետեւ կենդանին չէր, որ կը պաշտուէր, այլ անոր պատկերը։ Ուրեմն, տոտեմիսմը առաջին հաւաքական հաւատքն էր, որ կը բաժնէր աշխարհը, բնութիւնը եւ իրերը երկուքի, — սրբապիղծ եւ սրբագործուած։

Հոս կը լրանար ժամանակը դասախօսութեան, երբ հարկ էր ներկայացնել հին, նախնական ժողովուրդներու հաւատալիքները, ծէսերը եւ սովորութիւնները, մինչեւ անոնց կապը արուեստին հետ։

Տոքթ. Գրիգորեան. — Կարելի չէ մեր արդի մտայնութեամբ հասկնալ դարեր առաջուան ժողովուրդներու հոգեբանութիւնը։ Յետոյ իմ կարծիքով կրօնքը արդիւնք է վախի, եւ մարդիկ, բնութեան առջեւ անզօր, ստիպուած են պաշտպան ոգիներ փնտռել։

Ճիզմէճեան. — Եթէ վախն ըլլար կրօնքի պատճառը, ինչպէս կարծած են ասկէ առաջ, պէտք էր որ ժողովուրդները պաշտէին միայն ամէնէն զօրաւորը։ Եւ յետոյ ժողովուրդները բազմաթիւ տոտեմներ ունենալ պիտի ստիպուէին։

Քոչարեան. — Ի՞նչ է դասախօսին կարծիքը այս մասին։ Չհասկցանք։ Յետոյ, ես կը կարծեմ թէ հաւաքական տոտեմիսմը արդիւնք է անհատական տոտեմիսմի։

Ճիզմէճեան. — Կարելի չէ, մեզի բոլորիս համար, չորսուկէս գիրք կարդալէ յետոյ կարծիքներ ունենալ այս մասին, երբ մեծ գիտուններ կը վարանին հաստատ կարծիքներ յայտնել։ Գալով անհատական տոտեմիսմին, երբեք գոյութիւն չէ ունեցած նախնական տոհմերու մէջ։

ԾԻՐԿԱԹԻՆ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Թօրինոյէն կը գրեն մեզի. — Տակաւին կը շարունակուի հայ հոռմէական Պատրիարքարանի տագնապը, Պոլսոյ մէջ։ Այս հարցը երեք տեսակէտի կարելի է բաժնել. —

ա) Իբրեւ քաղաքական հարց, — հարուած մը Թուրք պետութեան կողմէ՝ փոքրամասնութեանց իրաւունքներու. բ.) իբրեւ կրօնական հարց, — հաճոյք պատճառել Խորհրդային Ռուսիոյ, հարուածելով նուիրապետական զօրաւոր ազդակ մը Պոլսոյ մէջ. Գ.) իբրեւ հանրային հարց, — սարքել շարժում մը՝ հասարակութեան կալուածները շահագործելու համար։

Փաստերով ցոյց պիտի տամ հիմա թէ ի՞նչ եղաւ պատճառը այսօրուան կացութեան։

Վատիկան ուզեց հարցը երբորդ տեսակէտով նկատի առնել, որպէսզի քաղաքական միջադէպ չստեղծուի եւ աւելի լայն ծաւալ չստանայ առաջին տեսակէտով։ Կրօնական կողմէն ալ չուզեց առնել, վերապահելով խիստ միջոցներու ձեռնարկը՝ հաշտարար միջամտութենէ վերջ։ Ահա ինչո՛ւ Նազլեան գերապայծառ մինչեւ այսօր լուռ եւ ձեռնպահ կը մնայ եղածներու դիմաց, եւ P. Bondini միջամտութիւն կը փորձէ հայ հոռմէական զանազան տարրերու մէջ։

Վերջին դէպքերը, սակայն, եկան ապացուցանել թէ կառավարութիւնը որ պաշտօնապէս կը յայտարարէր թէ չէզոք է եւ չուզեր միջամտել այդ խնդրին, ինքն իսկ ոստիկանութեան ձեռքով կը սարքէր շփոթ միջադէպը։

Գասպարեան ծանօթ խաֆիէ եղբայրներու ամբաստանութեամբ, վարչութեան անդամներէն Մարիկեան և Սիրունեան ոստիկանապետէն կը հրաւիրուին շուտով հրաժարական ներկայացնելու, որովհետեւ օտարականի մը հետ բանակցած էին «Թուրք հասարակութեան ներքին գործերու մասի՛ն»։ Երբ սակայն ասոնց կը հետեւին ուրիշ երեք հրաժարականներ ընդդիմադիրներէ (Ճամճեան, Ազարեան, Տիմէճեան) ոստիկանապետը կը հրաւիրէ հինգ հրաժարեալները եւ անոնցմէ Մարիկեանը դուրս ձգելով, միւսները կը ստիպէ դառնալ եւ ետ առնել հրաժարականը։ Հակառակ պարագային, վարչութիւնը քանդուած պիտի ըլլար։

Ուրիշ խօսքով, ընդդիմադիր կոչուած խմբակցութիւնը պարզ գործիք մըն է, շարժումին վարիչը՝ Թուրք կառավարութիւնը։

Այս գործին գլուխը կը գտնուի Ֆէվզի էֆէնտի, երեսփոխան եւ փոքրամասնութեանց յանձնաժողովներու հրէական բաժնին նախագահը։ Ֆէվզի ժամանակին յաջողեցաւ Հրէից Խախամապետարանը աշխարհականացնել դիւրութեամբ, որովհետեւ Հրեաները վարպետ են նման շարժումներէ հագուելու։ Նոյն անձը ձեռք առաւ Թուրքեւհայ Բարձրացման Միութեան անդամներէն Տօքթօր Եաղուպը, Աւգեր Անթուանը, Տօքթ. Գասպարեանը եւյլն., որոնք յաջողեցան Վարչական Ժողովի այն ատենուան անդամներէն մէկուն միջոցաւ ներկայացնել Հրեաներու բանաձեւը, — Հրաժարում փոքրամասնութեանց իրաւունքներէ և աշխարհականացում, այսինքն յանձնուիլ Թուրք իշխանութեանց։ Ֆէվզի չյաջողեցաւ իր առաջին ձեռնարկին մէջ եւ այսօր երեւան կուգայ լրացնելու իր գործը։

Կը տեսնուի ուրեմն որ Հայ Հռոմէական Պատրիարքարանի դէմ սարքուած բռնութիւնը կառավարութեան գործն է։ Իսկ ընդդիմադիր կոչուած խմբակը, ընդհանրապէս լրտեսներէ եւ ազգուրաց անձերէ կը բաղկանայ, որոնք ոչ օրէնքի յարգանք, եւ ոչ ալ ազգային զգացում ունին։

Այս իսկ պատճառով, համաձայնութեան փորձը չի կրնար իրականանալ ու Հռոմի կողմէ հաշտեցնելու պաշտօն ունեցող անձը չի կրնար յաջողիլ, ինչպէս տեսանք։ Ընդհակառակն այդ անձին ձեռնարկը օտար միջամտութեան կը վերագրուի եւ նոր բարդութեանց պատճառ կ'ըլլայ։

Հարցի լուծումը կը մնայ միայն հայ հռոմէական ժողովուրդին ձեռքը։ Անոր կ'իյնայ խօսիլ եւ արտայայտուիլ թէ՝ ա) ինքը չէ ընտրած այսօրուան ժողովը, բ) ինքը չի կրնար աշխարհականի մը պատրիարքական տեղապահի մը տիտղոս տալ (մատակարարապետ բառը աւելի յարմար պիտի ըլլար). գ) Ալիքսանեանի հանգամանքը չունի ոեւէ օրինական ու ազգային հիմք։ Ժողովուրդը մինչեւ որ չխօսի և չգործէ, մեր հասարակութիւնները պիտի կորսնցնեն ամէն իրաւունք եւ Թուրք Գասպարեանները ազատ պիտի ըլլան շարունակելու իրենց կողոպուտի գործը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՅԱՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ. — Լիոնի եւ շրջականերու Նորընտիր Ազգ. վարչութիւնը պատիւ ունի յայտարարելու Լիոնի եւ թեմերուն յարգոյ հայրենակիցներուն, թէ իր տրամադրութեան տակ ունի այժմէն երկու հոգեւոր պաշտօնեայ, մէկ վարդապետ եւ մէկ քահանայ, պատրաստ հասնելու ամէն հոգեւոր պէտքերու, պատարագ, մկրտութիւն, պսակ, յուղարկաւորութիւն, եւլն.։ Այս կարգի ամէն տեսակ խնդրանքներ, նոյնպէս ամէն տեսակ գրութիւններ պէտք է ուղղուին ատենապետ Պ. Ա. Կիւլպէնկեանի հասցէին, 35 Rue Dunoir, ուր առժամապէս հաստատուած է Վարչութեան կեդրոնը։

Ատենապետ՝ Աղեքս. Կ. Կիւլպէնկեան, Վ. Ատենադպիր՝ Եր. Ճանկէօզեան։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հայ կռփամարտիկ պատանին՝ Գաբօ Պաղտասարեան, տասնըհինգ օրէ ի վեր կը պատրաստուէր մրցելու ֆրանսացի նշանաւոր կռփամարտիկ Տիւրոշէի հետ, որ ծանօթ է իր մէկէ աւելի յաղթանակներով, Ֆրանսայի զանազան շրջաններուն մէջ։

Տիւրոշէ ախոյանն էր Ֆրանսայի թեթեւ ծանրութեան եւ օժտուած երկայն բազուկներով, իսկ ծանրութեամբ երեք քիլօ աւելի՝ Պաղտասարեանէն։

Մրցումը տեղի ունեցաւ Յունուար 8ին, Վէլոտրոմի ընդարձակ մարզադաշտին մէջ։ Ներկայ էին մօտ 7000 երկսեռ հետաքրքիրներ, որոնց մէջ հազիւ 600 Հայեր կ'երեւային։

Նախ տեղի ունեցաւ պզտիկ կռփամարտ մը երկու ֆրանսացիներու միջեւ։ Յետոյ բեմ եկան Պաղտասարեան եւ Տիւրոշէ։ Այս վերջինը փարիզէն նոր հասած ըլլալով, ուրախ զուարթ ողջոյններ կը ղրկէր վստահիրյաղթանակին։ Մինչ Պաղտասարեան՝ ոչ ուրախ էր ոչ տխուր, այլ՝ օտարականի յատուկ համեստութեամբ երկու ձեռքերով հանդիսականները բարեւելէ վերջ, ձեռքի սեղմումով մը բարեւեց նաեւ իր հակառակորդը։ Յետոյ սկսաւ մրցումը։

Ա. շրջանին Տիւրոշէ ուժգին յարձակողականով մը յանկարծակիի բերաւ հայ կռփամարտիկը եւ բոլոր հանդիսականները այն կարծիքն ունէին թէ Պաղտասարեան պիտի կորսնցնէ խաղը։

Երկրորդին գրեթէ երկու կողմերն ալ հաւասար էին. իսկ երրորդ շրջանին լաւագոյն յարձակողականով մը, Պաղտասարեան գետին տապալեց Տիւրոշէն երկու անգամ իրարու վրայ։ Սակայն 5—6 համրուելուն, դարձեալ ոտքի կը կանգնէր ան ու կը շարունակէր խաղը։

Երրորդ շրջանը լրանալու վրայ էր, երբ երրորդ անգամ գետին ինկաւ Տիւրոշէն, կզակին ստացած ուժգին հարուածով մը եւ այս անգամ չկարողացաւ ելլել։ Որով Գաբօ հռչակուեցաւ յաղթական։

Ս. Միլտոնեան

ցին Բորթի արժանապատուութիւնը։ Ան ատեն, վայրենի գնչուն իրական դանակով ծակեց ծածկեց միջամտող գնչուին եւ իր կնոջ կանակը։ Յետոյ ձին նստաւ ու փախաւ, գիշերով, Օշի դաշտերուն մէջէն։

ԵՐԿՈՒ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐԸ. — Կօշկակար մը, Լըպուք, ունէր նշանած մը դեռատի։ Անոնց հարսնիքը կ'ուշանար, եւ երկու սիրահարները կը հալէին ու կը մաշէին։ Անցեալ օր, երբ Շարթրէնի կամուրջէն կ'անցնէին, Պլուայի մօտերը, Լըպուք բռնեց նշանածը եւ նետեց Լուար գետին մէջ։ Ետեւէն ինք ալ նետուեցաւ։ Անենը, որ կ'ընկերանար զոյգին, չկրցաւ արգիլել։ Եւ սիրահարները կորսուեցան ջուրերուն մէջ,

ԽԵՆԹԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾԸ. — Ֆէթիէօ խենթ էր։ Նստաւ շոգեկառք մը, որ Ամիէն կ'երթար։ Յետոյ, գաղտնիք մը տալու խորհրդաւոր շարժուձեւերով, ճամբորդներուն պատմեց թէ սպաննած է իր գործատէրը եւ փախուստ կուտայ ոստիկանական հետապնդումներէն։ Ճամբորդները մտահոգ էին։ Յանկարծ Ֆէթիէօ, իրական փախուստ մը սարքելու համար, բացաւ դուռը եւ ցատկեց, երբ շոգեկառքը կը սուրար։ Յաջորդ կայարանին մէջ լուր տրուեցաւ ոստիկանութեան, որ սկսաւ փնտռել դաշտերուն մէջ։ Ֆէթիէօ, բարեբախտաբար թեթեւ վէրքեր ստացեր էր, եւ շապիկով կը պտտէր ճախճախուտներուն մէջ, ուր ձերբակալուեցաւ։

ՄԵՂՔԸ. — Սուասոնի գիծին վրայ, Լա Մօթ-Պրէօյլ կայարանին պետը, Վիթէրսփրուֆ, եւ իր մանկամարդ աղջիկը ամբաստանուած էին ծանր մեղքով մը, որ գաղթակղեցուցեր էր տեղացիները։ Ձերբակալման հրաման ելաւ, սակայն երկու մեղաւորներ, գուշակելով որ պիտի ձերբակալուին, գիշերը խոյս կուտան իրենց բնակարանէն եւ երկար թափառելէ յետոյ անտառներուն մէջ, առջի առտու կը պառկին Փարիզ-Պրիւսէլ գիծին վրայ անձնասպան ըլլալու համար։

Առտուն գործաւորները գտան անոնց յօշոտուած դիակները։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵԽ ԵՒ ՄՕՐՈՒՔ. — Պրագիլիայէն կը հեռագրեն թէ մայրաքաղաքին մօտ, ագարակի մը մէջ, կին մը ծնաւ զաւակ մը, որ հիանալի մօրուք եւ պեխ ունի։

Ի՜նչ մեծ բախտ, ուրեմն մանուկը ի՛նչ ուզէ՝ պիտի կատարուի, խօսքը պիտի անցնի, չէ՞ որ մօրուք ունի։

ԳՆՉՈՒԻ ԿՌԻՒ. — Գնչու Բորթ կնիկը կը ծեծէր։ Ուրիշ գնչուներ միջամտեցին։ Սակայն Բորթ սպառնաց և շարունակեց ծեծել կինը։ Դրացիները դանակի պէս լեզու մը ունէին, ծակե-

ՍՏԱՑԱՆՔ

LA LUMIÈRE PAR LES RÊVES Destruction des théories freudiennes, Préface de Paul BODIER. Հեղինակ՝ ԳՐԻՄԻԹԷԼ (Գրիգոր Մինաս Թէլլալեան)։ Հրատարակութիւն՝ Librairie des Sciences Psychiques, Փարիզ, 1928. 90 էջ. գին՝ 6 ֆրանք։

L'AMIRA, traduit de l'arménien par FRÉDERIC MACLER. Հեղինակ՝ ՄԱՌԻ ՍՎԱՃԵԱՆ. Edit. Ernest Leroux, Petite Bibliothèque Arménienne. 282 էջ. գին 20 ֆրանք։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Բ.

«Երբ Կրուբսկայա Լէնին զիս իր ամուսնին քով առաջնորդեց։ Վլատիմիր Իլիչ Լէնինը՝ իր խիստ այն ճակատին տակ ասիական աչքերուն տարօրինակ ժպիտովը ընդունեց զիս ու ըսաւ. — «Ծանօթ մ քու դժբախտ հօրդ, խե՜ղճ պզտիկ... գիտեմ թէ ինչպէս քու եղբայր Ալէքսանդր Ուլիանով սպաննուեցաւ Ցարի «Օխրանա»յին կողմէ... Հիմա շատ բան ընելու վերջապէս ազատագրուած երկրին համար»։ Եւ ուշադրութեամբ վերածնունդի աշխատանքին լծուեցայ, խորհելով Ցարերու ոճիրներէն եւ ցնծաններէն ազատագրուած ռուս ժողովուրդի դատին համար կ'աշխատիմ ես ալ։

«— Բայց յետոյ, վերսկսաւ Պրասքովիա Սամթոնա, բարեկամուհիս զիս Սմօլնի տարաւ, ուր զիս ներկայացուց Վէրակինի, սլաւականութեան ազատագրութեան մեծ բարեկամին։ Այս վերջինը զիս գեղեցիկ, զարգացած ու մտացի գտնելով, շարքերուն մէջ արձանագրել տուաւ։

«— Դուն ալ Միջազգային Յեղափոխութեան մէկ աղջիկը պիտի ըլլաս, գոչեց բարձրաձայն խնդալով։

«— Ա՜խ, Բորիս Սուխիմ, կը տեսնե՞ս, անգամ մը որ առաջին դիմումը կատարեցիր եւ գաղտնի գործակալներու յատուկ «վկայագիրն» ու «բանալին» ստացար, արդէն կորսուած ես... եւ իմ առաջին առաքելութենէս վերջն էր որ հասկցայ թէ, իրաւամբ ռուս ժողովուրդին համար չէ որ կ'աշխատէի, այլ ընդարձակ ընկերակցութեան մը ի նպաստ, տեսակ մը վատթար ազատ-որմնադրութիւն, որ կը ծառայէ միջազգային կարգ մը նիւթական շրջանակներու եւ ամենակարող ճարտարարուեստի մը հաշւոյն, պարզապէս շահու նպատակի համար, — պատերազմները, յեղափոխութիւնները, ժողովուրդներու թշուառութիւնները, ասոնք բոլորը՝ այս մարդոց, այսինքն այլ եւս իմ պետերս նկատուողներուն համար կը ծառայեն ոսկի հոսեցնելու, ոսկիի գետեր՝ «Դանիէլի կնիք»ին անհշմարելի պետերուն դրամարկղները...

«Այս խոստովանութիւնը ինծի վստահութիւն ներշնչեց, ըսաւ Բորիս։ Թաքուն գրպանէս դուրս հանեցի գաղտնի փաստաթուղթերը եւ Պրասքովիա, ինծի պատմեց այն բոլորը, ինչ որ ձեզի ըսի Վէրակինի գործունէութեան մասին։

«— Այսպէս, ըսաւ Պրասքովիա, երեւան հանելու վրայ էր խաղերը այս գաղտնի ընկերակցութեանց, որոնք կը դողացնեն նոյնիսկ քաղաքական ղեկավարները... երբ յեղափոխութիւնը ընդհատեց իր գործը, եւ Ուիլերմսըն այդ թուղթերուն մէջ պիտի գտնէ միայն նախնական փաստերը... աշխարհիս վրայ հիւսուած ահաւոր ցանց մըն է ան զոր պէտք է ջախջախել... դուն կը յարձակիս վտանգաւոր զօրութեանց վրայ, եւ ես կը վախնամ քեզի համար, Բորիս։

«— Է՜հ, ըսի, ինչո՞ւ համար այդ վհատութիւնը։ Վէրակինը մարդ մըն է միայն, Վլոֆը զայն պիտի տապալէր, ինչո՞ւ ինքզինքս այնքան քաջ չպիտի զգամ, անոր յաղթահարելու համար։

«— Այո՛, այո՛, շշնջեց անիկա, տապալէ՛ զայն, տապալէ՛, այդ շունը։

«Բռնեցի անոր ձեռքերը։

«— Ինչպէ՞ս կրնամ զայն տապալել, Պրասքովիա՛, քանի որ բան մը չեմ գիտեր։

«Անոր աչքերը կրկին երկչոտ արտայայտութիւն մը ունեցան։

«— Պրասքովիա՛, շարունակեցի քաղցրօրէն, կրնամ զայն տապալել, եթէ սակայն դուն ինծի օգնես... գիտե՞ս, դո՛ւն...

«— Ե՞ս, ըսաւ սարսափով։

«Անոր ձեռքերը դեռ կը պահէին իմիններս։ Լուռ էինք երկուքս ալ։ Ու ձեռքերուս վրայ զգացի անոր արցունքներուն հոսիլը։

«Առաջին անգամ անիկա խզեց լռութիւնը։

«— Բորիս, Բորիս, մրմնջեց, խիստ կը փափաքէի քեզի պէս մէկու մը հանդիպիլ այն ատեն, երբ յեղափոխական յեղաշրջումին մէջ թշուառ աղջիկ մըն էի ես... ունենա՜լ ընկերոջ մը ուսը, ուր կարենաս հանգչեցնել գլուխդ, եւ ըլլալ խեղճ բայց ազատ աղջիկ մը... այնքա՜ն կը սիրեմ կեանքը... կը տեսնե՞ս, այնքա՜ն կը սիրեմ կեանքը...

«Ձայնը կը խեղդուէր, գրեթէ անզգալիօրէն։

«— Ու այժմ, ի՞նչ ունիմ, Բորիս... ադամանդներ, ոսկեճամուկ շրջազգեստներ, պարեր... բայց ետեւէս՝ պետն է որ կը հրամայէ. —

«— Քալէ՛, Թիւ 33, կատարէ լրտեսի դերդ աշխարհիս մէջ, մէկ մեծ պանդոկէն միւսը, պարի եւ բաժշտութեան ձայներուն ներքեւ, հարուստներու անհոգ զուարճութեան մէջ... քալէ՛, Թիւ 33»։

«...Ու ես կ'երթամ, կ'երթամ դէպի ո՞ւր։ Քաղաքական ուրիշ ոստիկանութեան մը գաղտնի գործակալին զէնքը օր մը զիս գետին պիտի փռէ, ինծմէ գողնալու համար պետական թուղթ մը, կամ թէ Վէրակինը օր մը պիտի հրամայէ զիս սպաննել, ըսելով — «Պէտք է մէջտեղէն վերցնել Թիւ 33 գործակալը, ասկէ վերջ անիկա շատ բաներու տեղեակ է»...

(Նար.)

— կառավարութիւնը իր պարտականութիւնն ունի եւ կը կարծէ թէ ազատ պէտք չէ ձգել այն մարդիկը, որոնք երբեք անսաստեցին օրէնքին եւ Սահմանադրութեան: Պ. Քաշէն բացէ ի բաց ըսաւ թէ օրէնքը չի ճանչնար այլ միայն իր կուսակցութեան կամքը: Իսկ կառավարութիւնը միայն օրէնքը կը ճանչնայ:

Արմատական ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ Տալատիէ եւս ի նպաստ ընկերվարական բանաձեւին արտայայտուեցաւ: Ի վերջոյ կառավարութեան տեսակէտը յաղթանակեց:

Արմատականներէն մաս մը կառավարութեան հակառակ քուէարկած ըլլալով, Էրիօ ուզեց հրաժարիլ դահլիճէն, սակայն բարեկամները տարհամոզեցին զինքը:

ՔԱՇԷՆ ԵՒ ՎԱՅԵԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ

Ժողովի ընթացքին ոստիկանութիւնը աչալուրջ կը հսկէր Խորհրդարանի շէնքին բոլորտիքը: Բոլոր ելքերը պահպանուած էին: Ժողովէն վերջ Մարսէլ Քաշէն եւ Վայեան Քութիւրիէ իրենց աթոռներուն վրայ նստած «Իւմանիթէ»ի համար յօդուած կը գրէին: Երբ վերջացուցին, Քէ տ'Օրսէյի կողմի դուռնէն դուրս ելան: Ոստիկանապետ Լաքանպրը ձերբակալեց զանոնք եւ ժամը 8ին երկու երեսփոխանները Սանթէի իրենց նախկին խցիկները դրուած էին:

Ռումէն-պուլկար համաձայնութիւնը

Պուքրէշէն հեռագիր մը կը հաստատէ թէ քանի մը օրէն պուլկարեւռումէն համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Ռումանիոյ մայրաքաղաքին մէջ: Սոֆիայի ռումէն դեսպանը այս առթիւ յայտարարեց թէ պուլկար քաղաքացիներու գոյքերուն վրայ դրուած արգելքը պիտի վերցուի, փոխարէն Պուլկարիա 235 միլիոն լէյ պիտի վճարէ: Ասկէ զատ ռումէն քաղաքացիներուն իբրեւ հատուցում 85 միլիոն լէյ պիտի տայ: Պուլկարիոյ ռումէն դպրոցներուն եւ Տոպրուճայի Պուլկարներու վիճակին մասին դժուարութիւնները գրեթէ հարթուած են: Ռումէն կառավարութիւնը պիտի դադրեցնէ իր հալածանքները Տոպրուճայի մէջ, իսկ Պուլկարները հրոսակային յարձակումներուն վերջ պիտի տան սահմանագլուխին վրայ:

Քիւրտերու վերադարձը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Արեւմտեան Նահանգներէն դէպի Արեւելեան Նահանգները վերադարձուելիք Քիւրտերու առաջին կարաւանը կը բաղկանայ 781 անձէ: Ասոնցմէ 100 հոգի Պայազիտ, 76 Մալաթիա, 99 Մարտին, 14 Սղերդ, 59 Ուրֆա, 16 հոգի ալ Երզնկա պիտի փոխադրուին:

Իրաքի նոր դահլիճը

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ նոր դահլիճը կազմուած է հետեւեալ կերպով.— Վարչապետ եւ արտաքին նախարար՝ Ապտիւլ Մուհսին պէյ, ներքին՝ Ապտիւլ Ազիզ Քասսապ (Սիւննի), ելմտական՝ Եուսուֆ էֆէնտի Ղանիմա (քրիստոնեայ), դատական՝ Հիքմէթ պէյ Սիւլէյման (Սիւննի), կրթական՝ Թէվֆիք պէյ Սուվայտի (Սիւննի), հանրօգուտ շինութեանց՝ Ապտիւլ Մուհսին Շալլաշ (Սիւննի), ոռոգման և երկրագործութեան՝ շէյխ Սալման էլ Պարրաք (Շիի), էվքաֆի՝ շէյխ Ահմէտ Տավուտ (Սիւննի): Ազգային Պաշտպանութեան Նախարարը դեռ չէ նշանակուած, սակայն կը կարծուի թէ այդ պաշտօնին պիտի կոչուի քիւրտ երեսփոխան մը:

Նոր դահլիճը իր ուշադրութիւնը պիտի դարձնէ քաղաքական աւելի տնտեսական խնդիրներու վրայ: Զինուորագրութեան խնդիրը դարձեալ կենսական հարց չպիտի դառնայ, սակայն կարելի է որ նոր կառավարութիւնը հանրաքուէի դիմէ այս մասին: Վարչապետին ծրագիրն է Երկուշաբթի օր լուծել Խորհրդարանը եւ նոր ընտրութիւններ կատարել՝ տեւական մեծամասնութիւն մը ունենալու համար:

Նախորդ վարչապետ Ճաֆէր փաշա էլ Ասքէրի հրաժարած էր գլխաւորաբար այն պատճառով որ ժողովուրդը չէր ուզեր զինուորագրութիւնը, որուն ջերմ պաշտպանն էր ինք:

Պապը մահուան դատապարտուած.

Հռոմէն կը հեռագրեն Յունուար 12 թուականով.—

«Պրիլլանթէ»ի համաձայն, ապահովագրուած ծրարով Վատիկան հասած է գրութիւն մը, որով կը հաղորդուի թէ Մոսկուա մահուան դատապարտած է Պապը, անոր համար որ «նիւթապէս օժանդակած է հակապոլշեւիկ շարժումին»: Նամակը ուղղակի Պիոս ԺԱ.ի հասցէին գրուած էր:

Թերթը կ'աւելցնէ թէ յիշեալ գրութեան տակ ստորագրած են ռուս օրթոտոքս Սինոդի անդամ բարձրաստիճան կրօնաւորներ, Ռիկով, Ստալին եւն.: Պապը իբրեւ պատմական վաւերաթուղթ, Վատիկանի դիւանաթուղթերուն մէջ դնել տուաւ զայն:

Աքսորուած ընդդիմադիրները

Քոմնոյէն հեռագրի մը համաձայն, աքսորուած ընդդիմադիրներու թիւն է 44 եւ ոչ թէ 30 հոգի: Այս աքսորին պատճառն այն է, որ ընդդիմադիր պետերը մերժած էին յանձնել իրենց ձեռքը գտնուած կուսակցական վաւերաթուղթերը, չէին հրաժարած նեղր. կոմիտէի դէմ իրենց պայքարէն եւ գործաքանները մտած էին՝ բանուորները ապստամբեցնելու համար:

Ըմբիշ Թրքուհի մը

Պոլիսէն կը հեռագրեն թէ Անատոլուէն հոն հասած է ըմբիշ Թրքուհի մը, Էմինէ հանըմ, որ պիտի մենամարտի «Սուրիոյ վագրը» անուանեալ Եուսուֆ Պէզզա պէյի դէմ: Ըմբշամարտը պիտի կատարուի շաբաթը վերջանալէ առաջ:

Էմինէ հանըմի Պոլիս ժամանումը մեծ հետաքրքրութիւն առաջ բերած է: Բազմաթիւ լրագրողներ տեսնուած են այս արտակարգ ուժի տէր Թրքուհիին հետ, որ 23 տարեկան է եւ կը կշռէ 107 քիլօ: Էմինէ կը յայտարարէ.

— Երբ հայրս կը մեռնէր, յուզուած ձայնով ըսաւ ինծի. աղջիկս, ըմբշամարտի նուիրուէ, որպէսզի մեր անունը վերապրի: Հնազանդեցայ: Արդէն չափուեցայ Անատոլուի բոլոր ըմբիշներուն հետ եւ փառք Աստուծոյ ոչ մէկը կրցաւ կռնակս գետին բերել: Վստահ եմ թէ այս անգամ եւս պիտի յաղթեմ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ 150 երիտասարդ ազգայնական ուսանողներ խորհրդային ցուցահանդէսի շէնքը մտնելով, բոլոր առարկաները կոտրեցին, թափեցին, ահագին վնաս պատճառելով:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ ելեկտրական աթոռով մահապատիժի ենթարկուեցան Տիկ. Ռութ Սնայտրը եւ իր սիրահարը Հէնրի Ճատ Կրէյ, որոնք միասին սպաննած էին Պ. Սնայտրը:

ՓՈՐԹ. ՆՈՐԿԱ ռումէն կառավարութեան կողմէ փարիզ կուգայ՝ իշխան Կարոլի հետ տեսակցելու համար:

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՇՈՐԹ ՄԸ.— Փարիզ Քէ Սէն-Պէռնար ձերբակալուեցաւ Գէորգ Գայեան անուն Հայ մը, որ կը փորձէր շորթել Թղթապանակը Պէտ Փէրա անուն անցորդի մը, 32 տարեկան:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Պուա Քօլօմպի Եռագոյն խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8ին, 154 Ave. Argenteuil, Asnières, կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

Հ. Յ. Դ. Պիանքուրի Ջաւարեան խումբի ժողովըվաղըկիրակի առաւօտ ժամը 10ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Պիտի խօսի ընկեր Բենօ Նալչաճեան:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի-Սէն Թ'Անթուանի նորակազմ խումբի անդամական անդրանիկ ժողովը այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7ին, 79 Route Nationale, ընկ. Վաղարշակ Դերձակեանի բնակարանը: Ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիր. առաւօտ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրերով:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Քրիս» խումբի ժողովը վաղը կէսօրէ վերջ ժամը 5.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրներով:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Վարուժան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը կիր. ժամը 2ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին, Գրադարան ընթերցարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրներով:

Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը վաղըկիր. ժամը 3ին, Պիւրօ տը Թապայի սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ ընտրութիւն:

Հ. Յ. Դ. Պէլֆորի Վազգէն կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը կիր. ժամը 1.30ին, Caserne d'Offemontի մէջ, ընկեր Սիմոն Զալըգեանի սենեակը: Պիտի դասախօսէ ընկ. Անդրանիկ Թէրզիպաշեանը: Կը հրաւիրուին ընկերներն եւ համակիրները:

ՎԱԼԱՆՍԻ Շապին-Գարահիսարի Արծիւ միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Քաֆէ տը Գոմէրսի սրահը: Կարեւոր հարցեր, հաշուետուութիւն, վարչական զեկուցում եւ նոր ընտրութիւններ:

Զ. Ե. Ռ. Մ. Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները եւ համակիրները, վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 8ին, գրադարանի սրահը, 262 Rue Duguesclin:

Ի ՆՊԱՍՏ Մարսէյլի Պոմօն Սէն-Ժիւլիէն եւ միացեալ Թաղերու մատրան եւ մանկապարտէզին վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

1144՝ սեղանի կազմուածք, 540՝ ոսկի մատանի, 1259՝ ոսկի լաչ, 1239՝ գրպանի ժամացոյց, 1219՝ սեղանի ժամացոյց, 922՝ ոսկեզօծ ապարանջան, 627՝ ոսկի օղ, 227՝ պտուղի աման, 971՝ մէկ զոյգ դգալ եւ պատառաքաղ, 747՝ վեց հատ օղիի գաւաթ, 258՝ տուփ մը շօքօլա, ստանալու համար դիմել կիրակի օրերը մինչեւ կէս օր տեղւոյս մատրան Թաղականութեան:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՊՐԻՒՍԷԼ, Գուրծ— Ստացանք երկու չէքերը:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Պ. Զ. ձեր ուզած հասցէն՝ Foyer Howard Karageusian, La Ville-aux-Clercs, La Gaudinière (L. et Ch.):

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՄԵԼԻՀԱ ՆՈՒՐԻ ՀԱՆԸՄ

Վէպ արեւելեան կեանքէ, առնուած մեծ պատերազմէն:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի տիկին Ա. Խաչիկեան կը ծանուցանէ թէ վաղը կիր. պատարագէն վերջ փարիզի հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի յիշատակ իր վաղամեռիկ աղջիկներուն Տիկին ԱՂԱՒՆԻ ՔԻԹԱՊՃԵԱՆԻ եւ Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ:

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Եօզկատի կողմէ կը փնտռուի Շաթցի (Եօզկատ) Վառդավառ Կրիկեան որ 1920ին իր մօրաքրոջ որդւոյն հետ Իզմիրի որբանոցը կը գտնուէր, փոխադրուած էր Պոլիս եւ անկէց Յունաստան: Անցեալ տարի Յունաստան Քավալայի որբանոցը գտնուիլը իմացուած էր: Այժմ 22 տարեկան է: Իմացնել՝ Boudoyan Peniaminի, Batiman B. Usine d'Ugine, (Savoie) France.

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռեմ զաւակներս, Պրուսայի մեծ նոր գիւղէն Մկրտիչ Տուտուեան 25 տարեկան, Փօղոսիկ 22 տարեկան եւ Վաղէն 19 տարեկան որոնք տէրզօր աքսորուելէն վերջ Մուսուլի կամ Թիֆլիսի կողմերը գացած ըլլալ կը կարծուին: Իմացնել Տիկ. Սրբուհի կամ Տիկ. Աղաւնի Տուտուեանի, 21 Rue Blanqui, Kremlin Bicêtre, (Seine) France.

Կը խնդրուի արտասահմանի խերթերէն արտատպել:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	
	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
15
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
1928

15 JANVIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 545

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԹԷ ԾՆՈՂՆԵՐԸ ՈՒԶԵՆ

Զանազան միջոցներ կ'առաջարկուին ամէն կողմէ, նոր սերունդը օտարացումէ փրկելու համար։

Բայց երբ կարգը գործի կուգայ, ամէնէն հետաքրքիրներն ալ կ'անճրկին, եւ միայն լալկան կանչեր կ'արձակեն։

Գաղտնիք չէ որ անհնարին դժուարութեանց առջեւ կը գտնուինք, այս համայնակուլ յորձանքէն անփաս պրծելու համար։ Մեր ուժէն վեր է պատուար կանգնել բոլոր հրապոյրներուն եւ խոչընդոտներուն դէմ։

Սակայն, ինչպէս շեշտած ենք միշտ, բաներ կան որ մեր կարողութեան սահմանին մէջ են, եթէ միայն կամք ունենանք։

Ասկէ առաջ գրեցինք թէ Լիոնի մէջ շրջուն ուսուցիչ մը յատկացուած է, 240 աշակերտներու հայերէն դաս տալու համար։

Երէկ հրատարակեցինք ուրիշ լուր մը, յիշողութիւնները թարմացնելու համար.— կրթական Նախարարութիւնը 1925ին արտօնած էր որ դպրոցներու մէջ օտար ուսուցիչներ գտնուին, որպէսզի իրենց երկրի լեզուն, պատմութիւնը եւ աշխարհագրութիւնը սորվեցնեն այն օտար աշակերտներուն, որոնց ծնողները խնդիր տուած են։

Պաշտօնակից մը կը պատմէ — եւ ատենին մենք ալ յիշած ենք — թէ այս դիւրութենէն օգտուելով, մասնաւորապէս Իտալացիները պահանջեր են որ արտօնուած դասերը աւանդուին իբրեւ պարտաւորիչ, եթէ նոյն իսկ ծնողները չուզեն։ Բայց կրթական Նախարարութիւնը մերժած է։

Յայտնի է որ Իտալացիները հոծ բազմութիւն մը կը ներկայացնեն հարաւային Ֆրանսայի մէջ, եւ կ'ուզեն ամէն գնով պահել իրենց ազգութիւնը։ Մուսոլինին ալ այդ քաղաքականութիւնը կը պաշտպանէ, և նոյն իսկ խնդիրը դրած է ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց օրակարգին մէջ։

Մեզի չի պատկանիր այս հարցը. բայց կը տեսնենք որ 1925ի արտօնութիւնը կը պահէ իր ուժը։

Արդարեւ, կրթական Նախարարութիւնը, մերժելով հանդերձ նոյն դասերը պարտաւորիչ հռչակելու առաջարկը, յիշեցուցած է թէ արտօնութիւնը կը պատկանի միայն այն աշակերտներուն, որոնց ծնողները փափաք յայտնած են։

Ուրեմն, կրթական քննիչները միշտ իրաւունք ունին տալու այդ արտօնութիւնը, եթէ հաւաքական դիմում կատարուի։

Որքան գիտենք, Մարսէյլի մէջ ալ շատեր կ'օգտուին այդ պատեհութենէն։

Արդ, ինչո՞ւ աւելի ուշադրութեամբ չհետեւինք, առաւելագոյն օգուտը քաղելու համար այս թանկագին առիթէն։

Հազարաւոր հայ աշակերտներ կ'ուսանին պետական նախակրթարաններու մէջ։

Կ'ընդունինք որ դժուար է այս գործը կազմակերպել մեկուսի վայրերու մէջ։ Բայց խոշոր կեդրոնները դիւրութիւններ կը ներկայացնեն։ Եւ մեր ուզածը մեծ բան մը չէ,— այնքան որքան անհրաժեշտ է լեզուն եւ ծագումը պահելու, ինչ որ կը նպաստէ նաեւ աւելի լաւ սորվելու միւս դասերը։

Ո՞ր ծնողքը չպիտի ուզէր որ իր զաւակը տեղական լաւ կրթութիւն մը ստանալով հանդերձ, մնար հայ, եւ ոչ թէ դառնար թեթեւսոլիկ աշխարհաքաղաքացի մը։

Այս միջոցով — թէեւ կիսկատար — կրնանք բաւական բան փրկել։ Վերջնապէս այլասերածներու մասին խօսք չունինք։

Իսկ փոքր եւ համախումբ վայրերու մէջ, միութիւնները կրնան օգտակար գործ տեսնել։ Եւ փորձեր ալ ունինք։ Սրտցաւ անհատ մը անգամ հրաշքներ կը գործէ, ինչպէս տեսանք 1922էն յետոյ։ Անցեալ օր ուրախութեամբ արձանագրեցինք թէ Զափահաս Որբերու Միութեան Վալանսի մասնաճիւղը կիրակնօրեայ դասընթացք մը բացած է, ուր կը յաճախեն 30—40 փոքրիկներ։ Ուրիշ գաւառներ ալ նմանօրինակ ճիգեր կ'ընեն։ Միայն Փարիզը ետ կը մնայ այս ճամբուն վրայ, իբրեւ ջոջերու մայրաքաղաք, ուր պզտիկ բաներու վրայ չեն նայիր...

Կը մնայ մանկապարտէզներու պարագան։

Այդ մասին առանձին արգելք չկայ։ Մարսէյլի մէջ ունինք չորս-հինգ մանկապարտէզներ։ Ուրիշ տեղեր ալ բացուած են կամ ծրագրուած։ Այստեղ, Ալֆորվիլ արուարձանին մէջ, ծաղկոց մը քաշքշուեցաւ մինչեւ անցեալ ամառ. եւ եթէ այսօր փակ է, առաջին մեղաւորները տեղացիներն են, յետոյ՝ անոնց որ կրնան օգնել, բայց կը խուսափին։ Ամիսը քանի մը հազար ֆրանքը ո՛չ Ալֆորվիլի, ոչ ալ, օրինակ, Պէլվիլի կամ Պուա Քոլոմպի ուժէն վեր է։

Կա՛մքն է որ կը պակսի։ Ամէն բան ջուրին տուեր ենք եւ կը դիտենք, լաւագոյն պարագային՝ ողբեր հիւսելով։

Այստեղ ալ մեծ յանցանք ունին ծնողները, եւ մանաւանդ կիները։

Եթէ անոնք նախաձեռնարկ ըլլան, դիմումներ կատարեն, գործը կազմակերպեն լուրջ հետաքրքրութեամբ, անկարելի է որ կէս ճամբան մնան։

Մինչդեռ, տակաւին այսօր ալ, անոնք բոլոր հոգը ձգեր են վարդապետներու կամ քահանաներու, թաղականներու կամ հոգաբարձուներու վրայ, եւ կը սպասեն որ այդ կարգի «երեւելի»ները գործի գլուխ անցնին։

Անհրաժեշտ է վերջ տալ ամէն բան վերէն սպասելու այս տնավարի սովորութեան, և ձեռնարկել աշխատանքի։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՍՆԱԿՑԻ՞Լ ԹԷ ՈՉ

Մարսէյլի Հայ Միտքը (անկուսակցական), քննելով քաղաքական կուսակցութեանց մասնակցութեան խնդիրը ազգային գործերու մէջ, դիտել կուտայ (12 յունուար).

— «Եթէ կ'ընդունինք որ եկեղեցին ու դպրոցը մեր ազգային ինքնապաշտպանութեան ամենաուժեղ զէնքերն են, ուրեմն պիտի ընդունինք նաեւ որ անոնց շուրջ տարուած աշխատանքը որոշ չափով, գէթ մեզ պէս պզտիկ ժողովուրդներու համար, քաղաքական բնոյթ ունի. այս է ճշմարտութիւնը. որով, այս պայմաններուն մէջ կուսակցութեանց մասնակցութիւնը կը դառնայ ինքնին տրամաբանական եւ անհրաժեշտ։

Կուսակցութիւնները, պէտք է խոստովանիլ, ունին սա բնորոշ յատկութիւնը որ իրենց կազմակերպական դրութեամբ աւելի հետաքրքիր են եւ նուզեն աշխատանքի առակ, որով կրնան ի հարկին օգտակար դառնալ, եթէ պահեն չափաւորութիւնը։»

Յետոյ, պարզելով Մարսէյլի ազգ. վարչութեան դէմ մղուած փոքրիկ պայքարը, տարածուած «ամէն կարգի պոչաւոր եւ պոչածուռ սուտերը», կը շարունակէ.

— «Երբ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը Դաշնակցութեան ձեռքն էր, լսած ենք մարդիկ որ ըսած են. «Աւելի լաւ է որ Հայաստանի մէջ Տաճիկները կառավարեն քան թէ Դաշնակցականները»։ Սա քաղաքական տեսակէտ չէ, այլ գաղափարական սրիկայութիւն. Թող ներուի գործածել այս ասութիւնը, քանի որ չկայ աւելի ուժեղ բառ մը, բնորոշելու համար ա՛յդքան արտառոց մտածում մը։ Մենք եթէ մահու չափ իսկ ատէինք Դաշնակցականները կամ համայնավարները, բնաւ չպիտի կրնայինք մտքէ անցունել որ անոնց տեղ Երեւան նստէին Թուրքերը, իբր կառավարութիւն... որովհետեւ ինքզինքը յարգող ո եւ է հայ մարդու համար «Մեր հիւանդ գառը աւելի արժէ քան թէ օտարին առողջ գայլը»։ Մարդ կը սարսափի այսքան ազգադաւ մտայնութեան մը ի տես։

«Եզրակացնելով պէտք է ըսել ուրեմն թէ քաղաքական կազմակերպութիւնները կրնան մասնակցիլ (եւ պէտք է) գաղութներու ազգային ներքին գործերուն, միշտ ջանալով որ գործադիր իշխանութիւնները կազմուին որքան կարելի է անկախներէ։»

ԹՈՒՐՔ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Առջի օր ձերբակալուեցաւ Էսատ Նուսուհի անուն 28 տարեկան Թուրքմը, որ Պոլսոյ Թանգարանի օգնական տնօրէն եղած է։

Անցեալ Յունիսին Էսատ Նուսուհի, Ժէժոն անուն փարիզեան հնութեանց վաճառականի մը 17,000 ֆրանքի փոխարէն ծախած էր հիթիթեան պնակիտ մը (tablette), որ Քրիստոսէ 4000 տարի առաջուան հնութիւն ունէր։ Վաճառականը ուզեց իր կարգին Լուվրի թանգարանին ծախել այդ թանկագին առարկան։ Թանգարանին տնօրէնը հաստատեց թէ անիկա կը պատկանէր Պոլսոյ թանգարանին։ Փարիզի Թուրք դեսպանին բողոքին վրայ ձերբակալուեցաւ գողը, որ խոստովանեցաւ իր արարքը եւ ըսաւ թէ Թուրք կառավարութիւնը ամսականները վճարածըլլալով, այդ միջոցին դիմեց։ Քովէն գտնուեցան ուրիշ հնութիւններ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Անատոլուի Հայերը կը պարպուին

Պօղազլեանէն Պոլիս հասած են 80 հայ գաղթականներ, այր, կին եւ տղայ, որոնք Սամաթիոյ կայանը տեղաւորուած են։ Սակայն մինչեւ տեղաւորումը անոնք իրենց գոյքերով փողոցը մնացած են ատեն մը։

Եոզկատի Իյկէլի գիւղէն ալ երկու խումբերով Պոլիս հասած են ինը ընտանիքէ բաղկացած վաթսուն հոգի, ինը ընտանիք ալ ճամբան են դեռ։ Ազգային Խնամատարութիւնը տեղի անձկութեան մատնուած է գաղթականներու յարաճուն հոսանքին պատճառաւ, ուստի Պատրիարքարան դիմելով ընդարձակ շէնք մը խնդրած է։

Կեսարիոյ առաջնորդ. տեղապահ Սերովբէ քհ. Պուրմայեան կը գրէ թէ «բազմիցս ազդարարած է, որպէսզի չլքեն իրենց բոյնը եւ չմեկնին», բայց անօգուտ։

Թուրք իշխանութիւնները միատարր Թուրքիա կազմելու իրենց ծրագրին հետեւելով, այնքան կը նեղեն Անատոլուի մէջ ցիրուցան ափ մը Հայերը, որ խեղճերը չեն գիտեր ո՛ւր երթան։ Ամէն պարագայի մէջ, Պոլիսը չէ խաղաղութեան նաւահանգիստը . . . :

Մուսուլի քարիւղները եւ Ֆրանսա

Պ. ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ԲԱԺԻՆԸ

Արտաքին Նախարար Արիսթիտ Պրիան առջի օր Երեսփ. ժողովի քարիւղի և արտաքին գործերու յանձնաժողովներուն առջեւ զեկոյց տուաւ Ֆրանսայի քարիւղի քաղաքականութեան եւ այդ հարցին դիւանագիտական զանազան երեւոյթներուն մասին։ Պատմեց թէ Ֆրանսա ինչ ջանքեր ըրած է քարիւղի հորեր ձեռք բերելու համար մասնաւորաբար Ռումանիոյ, Լեհաստանի եւ Ալպանիոյ մէջ։

Սակայն իր զեկոյցին մեծագոյն մասը նուիրեց Միջագետքի քարիւղներու խնդրին։ Պարզեց այն պայմանները, որոնց մէջ կնքուեցաւ Սան-Րէմոյի դաշինքը, որուն զանազան կէտերը բարեփոխուեցան։ Պատմականը ըրաւ դիւանագիտական այն բանակցութեանց, որոնք յանգեցան Մուսուլի քարիւղներուն մասին համաձայնութեան եւ բացատրեց Ամերիկայի, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կնքուած վերջնական համաձայնութեան խոշոր գիծերը, համաձայնութիւն՝ որուն ստորագրութիւնը մօտալուտ է եւ որուն շնորհիւ Ֆրանսա՝ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի հետ հաւասար չափով եւ ուղղակի պիտի՛ մասնակցի Մուսուլի քարիւղներու շահագործման։

Քարիւղի յանձնաժողովի նախագահին մէկ հարցումին վրայ, արտաքին նախարարը պարզեց կառավարութեան ծրագիրները ռուսական քարիւղներու մասին։

Պրիան ի վերջոյ գովեստով խօսեցաւ Շարլ Պարոնի նախագահութեամբ Սուրիա եւ Միջագետք ղրկուած պատուիրակութեան աշխատանքներուն մասին։

Այս առթիւ ըսենք թէ վերջերս Պապա - Կարկուրի մէջ պեղուած հորի մը մէջէն քարիւղ ժայթքեցաւ եւ երեք օրուան արտադրութիւնն էր 3600 թոնօ։ Մասնագէտներու կարծիքով այդ հորէն կարելի պիտի ըլլայ տարեկան 3,600,000 թոնօ ստանալ։ Ամբողջ Մուսուլի շրջանին մէջ այս կարգի հարիւր հորեր պիտի փորուին։ Մօտերս կնքուելիք համաձայնութիւնը, այս քարիւղներուն վրայ Ֆրանսայի բաժինը կ'որոշէ հարիւրին 23.75։ Այս հաշուով միայն Պապա-Կարկուրէն իր բաժինը պիտի ըլլայ տարեկան 850 - 900,000 թոնօ, այսինքն Ֆրանսայի ներածած քարիւղին մօտ կէսը (անցած տարի ներածած է 2 միլիոն թոնօ)։

Յառաջիկային միայն Մուսուլի քարիւղները պիտի բաւեն ամբողջովին հանելու Ֆրանսայի պէտքերուն։ 1926ին Ֆրանսա երեք միլիառ ֆրանք վճարած է քարիւղ գնելու համար։ Երբ Մուսուլէն դէպի Միջերկրական կամ Պարսից ծոց քարիւղի խողովակներ հաստատուին, այն ատեն աշխարհի տնտեսական վիճակը պիտի փոխուի։

Անգլեւսաքսոն ընկերութեան բաժինն է հարիւրին 23.75, Անգլեւպարսիկ ընկ.եանը՝ 100ին 23.75, Ամերիկեան Թրըստինը՝ հարիւրին 23.75, իսկ հարիւրին 5ը կը պատկանի անձնապէս Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի։

Ֆրանքօ-ամերիկեան բանակցութիւնները

Պրիանի եւ Քէլլոկի միջեւ ծանուցագիրի փոխանակումները կը շարունակուին։ Առջի օր պաշտօնապէս հրատարակուեցաւ Քէլլոկի պատասխանը, որուն մէջ Ամերիկայի արտաքին նախարարը երկու առարկութիւններ կ'ընէ։ Նախ կ'ըսէ թէ կարելի չէ ընդունիլ Պրիանի այն պահանջը, որով կ'առաջարկուի նախ համաձայնութիւն մը կնքել Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի միջեւ, յետոյ ուրիշ պետութեանց ալ ներկայացնել զայն, որպէսզի ստորագրեն։ Քէլլոկ կ'առաջարկէ որ փոխանակ այդ ձեւով շարժելու, լաւ պիտի ըլլար հրաւիրել նաեւ Անգլիան, Իտալիան, Ճափոնը եւ Գերմանիան, ու միասին պատրաստել պատերազմը օրէնքէ դուրս յայտարարելու դաշինքը, այլապէս Ֆրանսայի և Միացեալ Նահանգներու միջեւ կնքուած դաշինքի մը զանազան կէտերը կրնան անընդունելի նկատուիլ ուրիշ պետութեանց։

Երկրորդ առարկութիւնը կը վերաբերի «յարձակողական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԺԱՄՈՒՆ ԲԱԿԸ

Ա. հոգաբարձու.— Այս դրամները կ'առնենք, մոմերը կը ծախենք, բայց վաղը մեզմէ հաշիւ պիտի պահանջեն։

Բ. հոգաբարձու.— Ո՞վ պիտի պահանջէ, սա գաղթականնե՞րը...

Ա.— Ի՞նչ գաղթական, «փառքէ՛»ն։ Մէկ մը կանչեցին, չէ՞։

Բ.— Անոնք ի՞նչ իրաւունք ունին։ Մենք քսանըհօթը տարիէ ի վեր վաւերացուած ենք, ըստ Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցւոյ ընկալեալ սովորութեանց։

Ա.— Այդ խօսքերը երէկ դիւրին էր ըսել. այսօր մտիկ ընող չկայ, քսան հազար մարդ եկեր է փարիզ, տուն-տեղ կորսնցուցած, հոգին վառած...

Բ.— Ի՞նչ կրնան ընել. եթէ շատ առաջ երթան, ոստիկանութեան լուր կուտանք, *մօն շէռ։*

Ա.— *Պիթաի կիթաի.* ոստիկանն ալ խելք ունի, մարդ Աստծու, *րափոր* կը շինէ, *մահքէմէ* կ'իյնանք։ Մենք պատուաւոր մարդիկ ենք, տուն-տեղ, *պիւռօ*, դիրք եւ հարստութիւն ունինք, կը վայլէ՞։

Գ. հոգաբարձու. — Ես ձեզի տասն անգամ ըսի թէ այս ճամբան ճամբայ չէ։ *Պու եօլ չըղմազ։*

Բ.— Դուն ալ միշտ հակառակ պիտի երթաս...

Գ.— Ամէն բան *մօնօփօլ* ըրեր էք. ատենապետ այստեղ, գանձապետ այսինչին, *փրէզիտան*, ի՞նչ գիտնամ։ Ուրիշ մարդ չկա՞յ, աշխարհքին բոլոր խելքը մեզի՞ տուեր են։ Նոր մարդիկ եկեր են, թող քիչ մըն ալ անոնք աշխատին։

Ա.— Նոր մարդի՞կ, *սա վա՛.* բայց ոչ սա գաղթականներէն... մենք վաթսուն հոգի ենք. մարդ չի պակսիր։

Բ.— Հարկա՛ւ, հապա եթէ ելլեն քսանըհօթը տարուան հաշիւները քրքրեն... ես միլիոն առեր եմ, տուեր եմ, ոչ ընկալագիր կայ, ոչ վարչական որոշում։ Ձիս մոխիրի վրա՞յ պիտի նստեցնէք...

Դ. Հոգաբարձու.— Հապա ե՞ս, *պանքան քօնթ_քուրան* ունիմ, անձնականը, ազգայինը իրար խառնուած են։ Ո՞ւր կ'երթայ այսքան տարուան պատիւս։

Ե. Հոգաբարձու.— Խնդեցա՞ք, օ՛ *մօն Տիէօ*, վաղը եթէ հաշիւ նային, եւ պահեստի գումարը պահանջեն, ալ ո՛ւր կը մնայ մեր վարկը պանքային առջեւ։

×

... Պատարագը սկսած ըլլալով, հոգաբարձուներէն երկուքը գացին իրենց անկիւնը գրաւել բանկալին մէջ, մոմ ծախելու։ Իսկ միւսները ցրուեցան։

Դուռնէն դուրս ելած ատեն, կամացուկ.

— Եղբա՛յր, առաջ ի՞նչ աղէկ էր, միայն Ջօպանեան մը կար, «օղլո՛ւմ Արշակ» կ'ըսէիր, ուզածդ կը գրէր, չուզածդ կը գոցէր։ Այս նորերը... Պոլսոյ դուռներն ալ չբացուեցան որ ազատէինք այս փորձանքէն...

ՎԱՐԱԶ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

1927 Յունուար 1էն մինչեւ Նոյեմբեր 16 Փարիզ հասած են 61,876 օտարականներ, որոնց գլուխը կը գտնուին Իտալացիները, 11,420 հոգի։ Յետոյ կուգան Լեհերը, Ռուսերը, Պելժերը եւլն.։ Իբրեւ «Թուրք» արձանագրուած են 3143 հոգի, որոնց մեծ մասը անշուշտ Հայեր են։ Սահմանէն դուրս հանուած են 2212 հոգի, իսկ վտարուած կամ զանազան պատիժներու ենթարկուած՝ 1018 օտարականներ։

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ, ԻՍԿ ՄԵՆՔ...

Եօթ տարիէ ի վեր շատ բան կը խօսուի ու կը գրուի Հայաստանի վարիչներու բացասական գործունէութեան մասին։ Մեր մամուլը մասնաւորաբար կծու խօսքեր կ'ուղղէ Երեւանի սատրապներուն, որոնք կը յամառին դուռները ամուր փակել արտասահմանի հայրենաբաղձ բազմութիւններուն առջեւ։

Բրածոյ գլուխով այս մարդիկը չեն կրնար ըմբռնել, որ երկիր մը զօրացնելու եւ զարգացնելու հիմնական ու գլխաւոր միջոցն է բնակչութեան աճումը։ Այսօր այդ բանին կը ձգտին քաղաքակիրթ բոլոր երկիրները, ուր բնակչութեան նուազումը կը նկատուի ճշմարիտ դժբախտութիւն մը։ Օրինակ՝ Ֆրանսան, ուր ծնունդներու պակսիլը իրական մտահոգութիւն կը պատճառէ երկրի ղեկավարներուն, որոնք բազմածնութիւնը քաջալերելու եւ ամուրիութիւնը դատապարտելու համար ամէն օր նոր օրէնքներ կը քուէարկեն։ Նոյնը՝ Եւրոպայի գլխաւոր երկիրներուն մէջ։

Սակայն հեռուները չերթանք։ Առնենք Հայաստանի ամենամօտիկ հարեւանը՝ Թուրքիան ու պիտի տեսնենք թէ Էնկիւրիի վարիչները իմաստուն քաղաքականութիւն մը կը հետեւին այդ մարզին մէջ։ Թուրք պատմութեան մէջ բոլորովին աննախընթաց այն յեղաշրջումը, որ քանի մը տարուան մէջ հիմնովին կերպարանափոխեց դարերու հնապաշտ աւանդամոլութիւններով սնած երկիր մը, ներկայիս նոյն թափով կը շարունակուի՝ Թուրքիան դարձնելու համար իսկապէս քաղաքակիրթ եւ արդիական երկիր մը։ Որքան ալ դառն ըլլայ այս ճշմարտութիւնը, պէտք է քաջութիւնը ունենանք զայն խոստովանելու։ Ինքնախաբէութիւն պիտի ըլլար արհամարհանքով նայիլ այն ներզօր աշխատանքին վրայ, զոր մեր հարեւանները յամառօրէն կը կատարեն ներկայիս՝ ուժեղ Թուրքիա մը ստեղծելու համար։

Մէկ կողմ ձգելով այս նպատակին ձգտող ուրիշ աշխատանքներ, որոնք նոյնքան կարեւոր են, քննենք անոնց ձեռք առած միջոցները, ներգաղթի համար։

Օսմանեան կայսրութեան օրով, մասնաւորաբար 1877—78ի ռուսեւթուրք պատերազմէն ասդին, պարբերաբար ներգաղթներ կը կատարուէին. այսինքն թշնամի պետութեան մը կողմէ գրաւուած հողամասերու թուրք եւ իսլամ բնակիչները՝ ինքնապաշտպանութեան բնազդէն մղուած՝ օսմանեան հողամասերը կ'ապաստանէին։ Սակայն այդ օրերուն՝ ներգաղթի մասնաւոր քաղաքականութիւն մը չէր հետապնդուեր. օրուան վարիչները կը բաւականանային զանոնք տեղաւորելով առաջին հանդիպած տեղը։ Ու մենք գիտենք թէ քանինե՛ր բնաջնջուեցան չդիմանալով կլիմայի եւ միջավայրի նոր պայմաններուն։

Լօզանի դաշնագրէն ի վեր, սակայն, Էնկիւրի ներգաղթի ընդարձակ ծրագիր մը մշակած է եւ մեթոտիկ կերպով կը գործադրէ։ Թուրք եւ Յոյն բնակչութեանց փոխանակութեան ծանօթ պայմանագրութենէն զատ, որուն գործադրութեան լուրջ ուշադրութիւն կը դարձնէ Էնկիւրի, մասնաւոր ջանքեր կ'ըլլան Պալքաններէն, Կովկասէն, Կիպրոսէն եւ աշխարհի չորս ծագերէն Թուրքիա համախմբելու համար ցիրուցան հայրենակիցները։ Քանի մը օր առաջ առիթ ունեցանք թուանշաններ յիշելու այս մասին։ Միջին հաշուով 80,000 կը համրուին այն Թուրքերը, որոնք առաջին առթիւ Թուրքիա պիտի բերուին։ Փոխադրութեան եւ յարակից բոլոր ծախքերը կը հոգայ Թուրք կառավարութիւնը ինք, մինչ Երեւանի մեր խրտուիլակները սակարկութեան կը մտնեն խե՜ղճ գաղթականներուն հետ եւ որոշ գումար կամ վեց ամսուան ապրուստ չունեցողները կը մերժուին։

Էնկիւրի ոչ միայն այդ ծախքերը կը հոգայ, այլ եւ «լքեալ» աւարները, մանաւանդ Հայերու տուներն ու կալուածները կուտայ այդ գաղթականներուն եւ ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ՝ զանոնք ընդմիշտ Թուրքիոյ կապելու եւ պետական տարր դարձնելու համար։ Այս մասին փաստերը ա՜յնքան շատ են, որ հարկ չկայ մասնաւոր պարագաներ յիշելու։

Իսկ ի՞նչ կ'ընեն անդին Հայաստանի մէջ։ Ոչ միայն ներգաղթի մշակուած ծրագիր չունին, այլ ամէն ճիգ կը թափեն, որպէսզի «գաղթական» ներս չառնեն։ Եթէ արտասահմանեան մեր մամուլին սրտցաւ բողոքներն ալ չըլլային, կասկած չկայ որ տարեկան այդ քանի մը հազար շարմաղէ անցուածներն ալ չէին ընդունիր։

Ա՛լ խօսքը չենք ըներ այն դառն իրականութեան թէ՝ շնորհիւ իրենց ներգաղթի «խորհրդային» քաղաքականութեան, հետզհետէ Թուրքերը կը վերահաստատուին մեր փոքրիկ հայրենիքին մէջ։ Անոնք այն Թուրքերն են, որ 1918—20 հեռացած էին Զանգեզուրի, Զանգիբասարի եւ Դարալագեազի շրջանէն եւ այժմ կը վերադառնան՝ Հայ գիւղացիին ձեռքէն խլելով իր պատառ մը հողը։ Ու առանց հողի մնացած տեղացի Հայը բախտ ունենալու կ'երթայ Ռուսիոյ խորերը...

Քէմալի Պոլսոյ օրկանին՝ «Միլլիյէթ»ի Յունուար 5ի թիւին մէջ Մահմուտ պէյ կը գրէ «Արտասահմանի մեր ցեղակիցները» խորագրին տակ.

— «Ո՞վ չի գիտեր թէ Թուրքիոյ համար բնակչութեան խնդիրը ի՛նչ մեծ կարեւորութիւն ունի, թէ ցեղակիցի մը կեանքը երկրին համար ի՛նչ մեծ արժէք կը ներկայացնէ, թէ Թուրքիոյ բնակչութեան վրայ աւելնալիք իւրաքանչիւր նոր միաւոր ո՛րքան պիտի զօրացնէ մեր ազգային պաշտպանութիւնը։»

Այս տողերը կը գրէ անոր համար որ, իբրեւ թէ Սկիւպէն Թուրքիա գաղթել ուզող 20,000 Թուրքերուն ծրագիրը փոխել տուած են Հայերը, որոնք անգլ. կառավարութեան դիմելով յաջողած են արտօնութիւն ստանալ յիշեալները Եգիպտոս հաստատելու համար...։ Յետոյ կ'առաջարկէ, որ կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առնէ յիշեալները Թուրքիա բերելու համար, որպէսզի անոնք չձուլուին Եգիպտոսի մէջ, «որուն կլիման, ժողովուրդն ու լեզուն բոլորովին խորթ են»։

Իսկ երբ ասդին Սուրիոյ կամ Յունաստանի մէջ մեր թշուառ հայրենակիցները ո՛չ թէ Եգիպտոսի պէս մօտիկ գաղութ մը, այլ Արժանթին, Պրազիլիա, Ուրուկուէյ եւ այլ անծանօթ հեռաւոր հորիզոններ կը գաղթեն պատառ մը հացի համար, խորհրդային վարիչները ձայն-ծպտուն չեն հաներ։

Ահա՛ թէ ինչպէս կ'ըմբռնեն հայրենիքի վերաշինութիւնը Թուրքերը եւ մեր ինքնակոչ վարիչները։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԼՕ՛, ԼՕ՛ՆԵՐԷՆ

SULU´LO, SULU´LO

(Սիրունի՛կ, սիրունի՛կ)

Տղան. — Երկայնահասակ ու գեղեցիկը, որ գովաբանուած է, Տիգրանակերտի շուկան ցուցադրուելու եկած է։ Այդ հրեշտակատեսիլ աղջկան սիրոյն, բոլոր մարդիկ իրենց գանձերն ու կալուածները նուիրելու եկան, բայց ես իմ սիրաբորբոք ու քաղցրիկ հոգին ու մի հատիկ կթան կովս պիտի նուիրեմ։

Տիարպէքիրէն անդին մեծ կամուրջն է, կամուրջէն անդին Կըթըրպըլա, գիւղն է, ուր սիրունիկս մօր տանջանքով աշխարհ եկաւ, բայց ամուսնութիւն առանց փոխադարձ սիրոյ, կսկիծ է ու գերեզմանական տանջանք։ Տեսնէք իմ սիրունիկի հասակը, գինեբրուկի ցօղուն է ու հոտոտ ռեհանի կոթուն. սիրունիկիս մատները ինչպէս եկեղեցիները լուսաւորող աշտանակի մոմ են, անուշիկիս կուրծքը պտղաւորող տունկերը Ախլաթի խնձորներուն կը նմանին, ճիւղերուն վրայ փայլող ու խելք տանող։

Աղջիկը.— Աննման եար, դու ո՞ւր կ'երթաս, առաւօտեան ցօղերու մէջ քու ձիուդ համար ես խոտ քաղեր եմ, եւ սիրոյդ կրակէն դուռդ կայնել եմ, եթէ ծնողքդ իմ մասին քեզի բան հարցնեն, ըսէ «անդրանիկ ու անշնորհ կնոջս աղախին ըլլալու եկած է»։ Ցալա՛լ դուրպան, կտոր մը ճերմակ ձիուն Ծովասարէն (Սասնոյ լեռներէն) գաւաթ մը պաղ ջուր կանաչ աղբիւրէն, ծոցս լեցնեմ ու կալերու տօթակէզ օրերուն, իմ հօր տան գանձն ու փառք, իմ սիրական տղան զովացնելու տանիմ։

Տղան.— Ես միտք ըրի երկու տեղի, մէկը՝ դաշտեցուն, միւսը լեռնցուն։ Այն որ լեռնցին էր, կը նմանէր գնչուի ետեւէն վազող, քոսոտ որսի շան, այն որ դաշտեցին էր, կը նմանէր Տիարպէքիրի տօքթօրներու շուրթերուն վրայ խնդացող սուրճի չինական ֆինճաններուն։ Ա՛խ, սիրունիկիս երկար հասակը կարծես կը կտրուի, ես պիտի երթամ աւերակ Տիարպէքիր եւ ոսկի քեամար մը բերեմ, կապեմ մէջքին։ Սիրոյ ցաւէն ես ծերացայ, արցունքներէն (սիրուհիի) ես կուրացայ, իր համբոյրէն չզովացայ։

Աղջիկը.— Անո՛ւշ տղայ. վրայիդ վերարկուն լաւ հագուստ չէ, զոյգ ուսերուդ, զոյգ մը խաչ է, (այսինքն Հայ ես), ջանիդ դուրպան, սիրտ որ սրտի կը հաւնի, ի՛նչ հայութիւն, ի՛նչ քրտութիւն։ Եարիս մատաղ, մեր տանիքէն հեռուն մի՛ նայիր, մեր երդիքէն. մութ մի՛ ըներ, քանի որ իմ ջանիս տէրն ես, դարձի՛ր իջի՛ր ծոցս եկուր, քեզ հալալ է։ Քեզի համար անտառի աղբիւրէն ջուր եմ բերեր, քեզի համար ղութնի տէօշակը փռեր եմ...։ Եարս գիշերս ինձ հիւր եկաւ... Էրզրումի ամենանուրբ կտորէն կարած շապիկս հագցուցի, իր գեղեցիկի մարմինը ճերմակ է կաթի պէս, հոտոտ է վարդի պէս եւ կարած շապիկս իր քնքուշ ու գեղեցիկ մարմինը չընդունեց։ Վախցայ եարս բարկանայ, լացի, ձեռքերը ծոցս առի ու ստինքներուս ստուերին տակ, զինք քնացուցի։

Տղան.— Սիրունիկ, սիրունիկ, քիւրտ աղջիկ, հպարտ հպարտ աղբիւրի փողոցը մի՛ պտտիր, Օտար տղոց առջեւ չորոր մի՛ տար, մազերդ սանտրէ, երեսիդ նուռերը կանաչ-կարմիր փոշիիդ մէջ փաթթէ, եթէ այն գիշերուան սիրածիդ հարազատ ես, ինձմէ բացի ուրիշ տղոց երեսը մի՛ նայիր։

Աղջիկը.— Անո՛ւշ տղայ, պօյիդ մեռնիմ, արծաթ թասս, զուլալ ջուր է, որչափ խմես, կուտամ, հալալ է, իմ եւ քո մէջ պզտիկ պատ մ'է (պատը կրօնական, ազգ. տարբերութեան կ'ակնարկէ)։ Ոտքդ զարկ ուժգին, քանդէ՛ պատը, գիշերս եկո՛ւր, եթէ իմ ծնողները հարցնեն ո՞վ է այս տղան.— Կըսեմ՝ գիշերը մէկ է, գողերը հազար։

(9) Թարգ. ԱԶԳԻՆ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ "ԼՔԵԱԼ„ ԳՈՅՔԵՐԸ

Վաճառական Ապուտ Էֆէնտիի ժառանգորդները, կ'ըսէ պոլսական Թուրք թերթ մը, 20 հազար անգլիական եւ 30 հազար թրքական ոսկի փոխ առած էին Գրիգոր Գարակէօզեան անուն Հայէ մը։ Ասոր փոխարէն բազմաթիւ կալուածներ փոխանցուած էին Գարակէօզեանի։

Լքեալ գոյքերու տնօրէնութիւնը սակայն գրաւած է այդ կալուածները, նկատելով որ փոխառուն փախած է։

Լքեալ գոյքերու տնօրէնութիւնը Ապուտ Էֆէնտիի ժառանգորդներէն պահանջած է որ վճարեն իրենց պարտքը։ Այս վերջինները սակայն յայտարարած են թէ ի վիճակի չեն պարտք վճարելու։ Ասոր վրայ լքեալ գոյքերու տնօրէնութիւնը դիմած է գործադիր իշխանութեան։

Թերթը կ'աւելցնէ թէ հաւանական է որ կալուածները ծախուին եւ նոյնութեամբ պետական գանձին փոխանցուին։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

×

Աղջիկ մըն ես դուն
Հայկական աչքով,
Սե՛ւ, սե՛ւ վարսերով,
Ցօղնած ժպիտով։

Աղջիկ մըն ես դուն
Հայրենի գոյնով.
Արեւը բոլոր
Մեր մայր դաշտերուն,
Քեզ ալ է այրեր
Նըման սափորին
Կարմիր ու թրծուն...

Ու քու երազը,
Պատկերն է անուշ,
Ցորեանի հասուն,
Ոսկի արտերուն։

Քու սէրը մաքուր
Նման է ակին
Արծաթէ ջուրին,
Յստակ ու անբիծ։

Ու քու մարմինը,
Շուշա՛ն է լեցուն
Մեր հայրենական
Կապոյտ լիճերուն։

Քու սեւ աչքերուդ
Գիշերին մէջ լոյս,
Աստղեր կան հազար,
Պայծառ, լուսաւոր։

Խորը հոգիիդ
Տանդէի երկրին
Արուեստագէտին
Կի՛նն է որ կ'ապրի...

Դու երգ մը ունիս,
Որ կուգայ, հեռո՛ւ
Մեր հին մայրերէն,
Մեծ Արարատի
Կենսայորդ ծոցէն...

Շատ եմ ես տեսեր
Աղջիկներ քեզ պէս,
Բայց քու անունըդ,
Եւ սէրըդ, հոգիդ
Տարբեր եմ գտեր...

Աղջիկ մըն ես դուն
Հայկական աչքով,
Սե՛ւ սե՛ւ վարսերով,
Ցօղնա՛ծ ժպիտով...։

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

68.— ՍԻՐԵՐԳ ԲԻՆԿԵԱՆ

Արեւնման ճրագի բոց,
Ես ի՞նչ անեմ ոսկէ ճտնոց։
Վա՛յ, լէ՛ լէ՛ լէ՛,
Ջա՛ն, լօ՛ լօ՛ լօ՛։

Կտրիճ կ'ուզեմ, մտնէ իմ ծո
Որ փարատի իմ սրտին խոց։
Վա՛յ, լէ՛ լէ՛ լէ՛,
Ջա՛ն, լօ՛ լօ՛ լօ՛։

Մեռնեմ քեզի խաթուն կեսու
Դուն քու լաճուն խօսք իմաց
Վա՛յ, լէ՛ լէ՛ լէ՛,
Ջա՛ն, լօ՛ լօ՛ լօ՛։

Ճերմակ ծծուն ի՞նչ է խուս
Գացեր պառկեր գոմշու մսու
Վա՛յ լէ՛ լէ՛ լէ՛,
Ջա՛ն. լօ՛ լօ՛ լօ՛։

Հաւաքեց՝ Ե. Գասեա

"ՅԱՌԱՋ„Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀԷՔԵԱԹԻ ԿՂԶԻԻՆ ՍՊԻՏԱԿ ԱՂՋԻԿԸ

Մեծ ծառի մը ստուերին տակ, ժայռի մը յեց ու ընկողմանած, կը մտածեմ այն շքեղ երազին որ կը լեցնէ բիբերդ ու կը յիշեմ հէքեաթ մը, պզտիկ ու քիչ մը չար հէքեաթ մը՝ որուն ունկնդրած եմ գանգրահեր գլուխս հանիիս ծունկին...

Անառակ ու պզտիկ աղջիկ էի ու կը մերժէի քնանալ մինչեւ որ հանիս չպատմէր, իր բարի աչքերը աչքերուս, մէկը այն հազար հրաշալիքներէն որ այնքան իմաստուն, ա՛յնքան սիրով ծանր կ'ընէին իր նայուածքը...

Այսօր, հոգիս հանիիս չափ բարի է, բա՛րի՝ անոր աչքերուն պէս ու կ'ուզեմ, ե՛ս ալ, քեզի պատմել հին օրերու, այդ ալեծփիկ կղզիին՝ սպիտակ աղջկան հէքեաթը, պատմե՛մ, մտիկ ըրէ՛...

* * *

Կ'ըսեն թէ (ի՛նչ անուշ է հեռաւոր ձայնը), ցամաքներէ հեռու, կապոյտ ալիքներու շրջափակի մը մէջ, պզտիկ, լքուած կղզի մը կայ։ Դեղին ու սպիտակ զարնանածաղիկները իրենց ցօղով լեցուն պսակները կ'օրրեն ու ռեհանի հոտաւէտ ծիլիկներու մէջէն կը ժպտին սուրացող ամպերուն։ Թռչունները՝ ծովու թաց թեւաբախումներով կը սահին արագ, հեռանկարին վրայէն ու իրենց աղու ու տրտմանուշ երգը պահ մը կը լեցնէ կղզիին ամայութիւնը։ Մայրիներու պզտիկ ու մութ պուրակի մը մօտ, կիսափուլ պատ մը կայ, ծածկուած մամուռներով ու բաղեղով, ծածկուած այծեղեւի ու մուրտի փուշերով...

* * *

Հո՛ն, այդ սրսփուն ու աղուոր ծառերու ստուերին մէջ, պզտիկ, սպիտակ, մաքուր, աղուոր տնակ մը կար, հի՛ն օրերուն, երբ դեռ լոյսը պայծառ էր ու օրը՝ երկար, սիրոյ երազի մը պէս։ Վարդերու բոց ու յորդուն փունջեր, քմայքոտ ձեւերով, վար կը կախուէին փեղկերէն։ Դուռը՝ (ի՛նչ նեղ էր սիրոյ սպիտակ տան մը համար) կորսուած էր յասմիկներու ձիւնասպիտակ ծղօտումին տակ։ Բակի աւազանին շուրջ, ուր գիշերը, լուսնկան կ'իյնար վիրաւոր, հազարերփեան բիւր ծաղիկներ իրենց երանգներու փփրուն վէտվէտումը կը դնէին... գունագեղ ու քաղցրաձայն թռչուններ իրենց ոսկեզօծ վանդակներու խորերէն, երգեր կը հիւսէին ծիրանագգեստ ու ոսկեքրքում արեւածագին համար... Ու հովիկը (հովը զուարթ), անհուն փաղաքշանքով, երգ ու բոյրով կը լեցնէր սպիտակ տնակը...

Լուսնակ գիշերներուն ալիքները կը համբուրէին կղզեակին ժայռերը, յետոյ, անառակ քրքիջներով կը փախչէին հեռու, իսկ բոց արեւուն, կը նիրհէին խաղաղութեամբ, մինչեւ իրիկնամուտի պահը, երբ Ապողոն, երիտասարդ ու աղուոր աստուածը, իր հազար ու պսպղուն նետերով, կ'անցնէր շտապ, վերջալոյսի քաղցրանուշ մշուշական աղջիկներով շրջապատուած... այն ատեն կը խենթենային պզտիկ ալիքները ու հազար ցոլքերով, շողերով, կը վազէին մինչեւ հեռաւոր ափերը, երիտասարդ ու աղուոր աստուածը դիմաւորելու...

* * *

Սպիտակ տան տիրուհին ոսկեհեր մանկամարդուհի մըն էր։ Անոր կապոյտ բիբերը պահուած մանիշակներու թախիծն ու հմայքը ունէին։ Տժգոյն այտերու փղոսկրը քիչ մը աւելի կը շեշտէր շրթներուն նուրբ կարմիրը։ Անոր բերանը պզտիկ էր ու անուշ, հովտաց կակաչի մը պէս։ Մարմինը՝ դիւրաթեք էր ու շնորհալի՝ պատերէն վար հոսող յասմիկներուն պէս։ Կարծես յաւերժական ու քնքոյշ ծաղիկ մըն էր ան, արշալոյսին մէջ բացուած, կղզիի ամայութեան ու լռութեան մէջ, աղուոր ծառի մը պէս բարձրացող այդ սպիտակ աղջիկը...

Պարտէզին ծաղիկները, քնախնդիր աչքերով ծովու թռչունները, մինչեւ իսկ ժայռերու շուքին ապաստանած ռեհանները կը ճանչնային այդ ցնորական էակը ու տեսակ մը աստուածային ու հեշտագին փափուք կը լեցնէր կղզին՝ ամէ՛ն անգամ որ ան ծովափ իջնէր իր մանիշակագոյն շղարշներուն մէջ, դիւթական ու հրաշագեղ...

Մանկամարդուհին կը սիրէր լռութիւնը, ծովը, օրուան լոյսը... կը սիրէր նստիլ՝ ծովուն մէջ երկարած ժայռերուն վրայ ու պզտիկ աղջկան մը պէս երազել... Ո՛չ ոք ունէր ամբողջ տիեզերքին մէջ, մահը զարկած էր իր սիրելիները... (ի՛նչ դառն ու ցաւագի մահը)... Ցօղնած, վաստակաբեկ աշխարհի սուտ ուրախութի րէն ու խաբուսիկ վայելքներէն, վիրաւորուած՝ իր սրտին լքած էր ամէ՛ն բան ու ապաստանած այդ աղուոր կղզին գ նապահ մենակութեան։ Ո՛չ ընկեր ունէր, ո՛չ բարեկամ։ Իր սիր գոց էր աշխարհին դիմաց։ Աշխարհը՝ գոց էր իր սրտին առաջ։

Մենակեցութեան անօրինակ հմայքը եւ իր հպարտ, անմ չէր հոգին հետզհետէ հեռացուցեր էին իրմէ՝ նոյնիսկ այն յ դուզն ու զարմանալի տղաքը որ փորձեր էին հետեւիլ իր լուսա հետքերուն՝ մինչեւ կապոյտ կղզին, մինչեւ սպիտակ տան ան անդորրութիւնը։

Իրիկնամուտին, երբ ծովը՝ բոցերու հեղեղ մը կը դառն երբ ալենուշները՝ գոյներու կախարդանքը կը պարէին հորիզ ի վար, գինով ու պչրոտ Արեւ-Աստծուն մեր սիրոյն համար, մ կամարդուհին կը մնար թախծոտ ու տժգոյն։ Ու դանդաղօրէն, աղուոր բիբերուն առջեւ, վայելքի հին օրերը կը վերադառն խոնուած իրարու վրայ, աղմուկով ու կը յուզէին զայն։ Կը յի երբ բոլո՛րը կը շրջապատէին զինքը, երբ սիրող աչքեր յոյզ խռովքը կը նետէին իր աչքերուն, երբ երկա՛ր, ամրան սպի գիշերներով կ'ըղձար հեթանոս քրմուհիի մը պէս իր մարմնոյն քուշ սպիտակութիւնը նուիրել սիրոյ եւ հեշտութեան երիտաս սատուածներուն։

Բայց երբ գիշերը կ'իջնէր իր միստիկ ստուերներով, երբ մ շի գուլաները կը լեցնէին միջոցը տարտամ ծփանքներով, ան վերադառնար հանդարտ, յստակ ու պայծառ՝ նայուածքով մը հոգիին սրբազան անդորրութեան մէջ երջանիկ։

Բայց ճակատագիրը, օր մը այդ կղզեակէն անցաւ։ Ո՞վ կ նար իր ճամբան փակել (իր ճամբան ի՛նչ տխուր էր, Աստուա՛ծ)

Երիտասարդ ու հասակաւոր մոլեռանդ մը, նոր ու վա խանդավառութեամբ լեցուն, վերջալոյսի մը պահուն, հասաւ կղզ Ան կուգար հեռու ափերէ, հեռաւոր գեղեցկութեամբ մը...

Ժայռի մը ստուերին (օ՛ նոյն ծառին տակն էր) ան տեսաւ ծփուն, մանիշակագոյն շղարշներու մէջ կորսուած երազահար քերով ոսկեհեր աղջիկը։ Նախ հեթանոսական պատրանք մը թ

ԹՈՄԱՍ ՀԱՐՏԻ
(1840—1928)

Բանաստեղծ, վիպասան ու փիլիսոփայ։

Եւ ներկայացուցիչը անգլիական գրականութեան հին սերունդին։ Սակայն իր վէպերը, որոնք գրուած են 40 տարիներ առաջ, թարմ են ու կենդանի։ Ցորբինակ ուժով մը, ան տուաւ զգայութիւններ, որոնք նոր օրերու ջիղերէն կը հոսին կարծես։ Իր ինքնատպութիւնը մարդկայնական գիմացկուն շապիկով մըն է պաշտպանուած։

Գիւղացի տղայ սիրեց բնութիւնը եւ, հաւատարիմ սիրահարի մը նման, խորասուզուեցաւ գիւղանկարներուն մէջ։ Մոիկ երաւ անտառին ձայներուն, կարկուտ ու անգէտ՝ հնազանդեցաւ աղուոր գեղջկուհիներուն, գրելու համար անոնց սիրահարական նամակները, ճանչցաւ հողն ու մարդը, սերտեց ճարտարապետութիւնը,— աչա յատակագիծը իր արուեստի շէնքին։ 30 տարեկանին հրատարակեց իր առաջին վէպը, «Յուսահատական դարմաններ», որ ուշադրութիւն չգրաւեց։ Այս գիրքով, սակայն, ան կազմած էր իր փիլիսոփայական ըմբռնումը, որ յամառութեամբ կը բանար աչքերը իր միւս բոլոր գործերուն էջերուն վրայ.— «Իւրաքանչիւր մարդ անհասկնալի ճակատագիր մը ունի, մենք խաղալիք ենք անծանօթ ուժերու ձեռքը»։ Այսպէս, քանի մը տարի յետոյ լոյս կը տեսնէր «Ամբոխներու աղմուկէն հեռու» վէպը, որ աւելի կը պարզէր եւ կը զարգացնէր նոյն ճակատագրապաշտ վարդապետութիւնը։ «Կէստըրբրիջի քաղաքապետը», «Ուպէրվիլ» գեղեցիկ վէպեր, որոնք նոյն համոզումով կը հաղորդեն ընթերցողները։

Բնութեան բանաստեղծն էր Հարտի, ու կը ճանչնար բնութեան բոլոր երանգները, շունչն ու զօրութիւնը, ամէն մանրամասնութեամբ, միջատն ու մարդը։ Տաղանդաւոր ու փիլիսոփայ դիտող, ջերմեռանդ ոգիով մը հետեւեցաւ բնութեան, կարգապահ աշակերտի մը պէս՝ հպատակեցաւ անոր։ Այնպէս որ, իր մարդը ճարտարապետութիւնն էր բնութեան։ Ինչպէս երկու զուգահեռական գիծեր աւժամայ կը քալեցնեն մեր աչքերը դէպի առաջ, բնութեան կանոնաւոր, ներդաշնակ բայց անհրեւոյթ ուժերուն թեւին վրայ մարդը կը քալէր կազմելու համար վախճան մը։ Հողագործը, որ կը հերկէ երկիրը, անզօր է բնութեան առջեւ։ Եւ մարդիկ եւս անգէն գերիներն են բնութեան անհասելի դիպուածներուն։

15 վէպեր, բոլորն ալ քերթողականշունչով, գեղջկական փառերգութեամբ մը, կը ծաւալեն այդ փիլիսոփայութիւնը։ Այդ խորութեան մէջ կը լողան իր հերոսները, բոլորն ալ գիւղացիներ, կամ բժիշկներ, ճարտարապետներ, զինուորներ եւ եկեղեցականներ, որ գիւղն են իրենք։ Անոնց կենդանագիրին շուրջ քաղցր ու քընքուշ շնորհք մը։ Անոնք կը կատարեն բաներ, առանց ուզելու։

Ցիանեակէն անդին, իր արուեստը ձեւ փոխեց։ Այլեւս միայն բանաստեղծութիւններ գրեց։ Զօրութիւններ եղերերգութեամբ գծեց Նափոլէոնի ճակատագրական ճամբան Քորսիքայէն մինչեւ Ս. Հելինէ կղզին։ Ամէնէն ուժեղ մարդը, գերի անհասելի զօրութեանց։ Պատմութիւնն իսկ կը հպատակի, ըստ Հարտիի, ճակատագրական ուժերուն, ինչպէս հողը երկինքին։

Խոր են իր յուզումները, հելլէն եղերերգակներու նման լաւ ձեւած։

Ոմանք կը պնդեն թէ Թ. Հարտի կը կրէ Ֆրանսական բնապաշտ դպրոցին ազդեցութիւնը։ Ճիշդ է թէ ան կրեց սէրը իրապաշտութեան, շինութեան մանրամասնութիւններուն, նկարագրութեանց ճշտութեան, բայց ան աւելի Անգլիացին էր, որ կը սիրէր ընկղմիլ բնազանցական խորութիւններու մէջ։ Իր վարդապետութիւնը յոռետես շունչ մը ունէր։ Ճակատագրապաշտութեան անհրաժեշտութիւնն էր այդ։ Սպասումը վախճանին։

Եւ ան Ցորչէսթըրի իր գիւղին մէջ, ծառերու տակ պահուըտած տնակին ներսը հեռո՛ւ մարդոցմէն, սպասեց այդ վախճանին։ Երկար տարիներ ոչ ոք փնտռած էր զինք, ոչ ոք զարկած էր իր դրան, կառապաններն իսկ կը զարմանային, երբ անցորդ մը հարցնէր այդ տանը ճամբան։

Մահը, Չորեքշաբթի գիշեր քալեց դէպի այդ լռած տնակը եւ զարկաւ դրան։

Վախճանն էր, որ կը հանգչէր աղուոր կեանքի մը վրայ։

Ճարտարապետը աւարտած էր իր շէնքը։

Ն.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հայաստանի կարմիր խաչին կեդր. վարչութեան նախագահ Ս. կամսարական ճետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է «Խորհր. Հայաստան»ի (31 դեկտ.).—

Այս տարուան սկիզբները Հայաստանի կարմիր խաչի կեդր. վարչութիւնը Հայաստանեան համագումարի հրաւիրած է իր մասնաճիւղերը։

Կարմիր խաչը հիմնուած է 1920ին։ Կարճ ընդհատումէ մը յետոյ, վերսկսաւ իր գործունէութեան եւ Հայաստանի մէջ կազմակերպեց մասնաճիւղեր, կապ հաստատելով նաեւ արտասահմանի հետ, որ նիւթական, հագուստի, դեղօրայքի եւ ուտնամանի օգնութիւններ ըրած է։

Հայաստանի մէջ կարմիր խաչը կազմակերպեց ճաշճամենդի, աչքի ցաւերու եւ վեներախտի դէմ մասնաւոր դարմանատուներ։ 1924էն սկսեալ կարմիր խաչին ցանցը տարածուեցաւ ամէնէն հեռաւոր անկիւնները։ Այժմ կարմիր խաչը ունի 3 դարմանատուն, 4 ճաշճամենդային կայան, հիւանդանոց մը Արագածայանի մէջ, 4 բուժակայան զանազան վայրերու մէջ, վեներական հիւանդութեանց դարմանատուն Փարպիի եւ Աշտարակի մէջ, 2 ակնաբուժական կայան։ Ղարաքիլիսայի դարմանատունը վերածուեցաւ հիւանդանոցի, որ ունի 10 մահճակալ։ Սեւ-քարի բուժակայանը վերածուեցաւ տաք երկիրներու մասնաւոր հիւանդութեանց դարմանատունի, Նլենովկայի բուժարանը վերածուեցաւ հիւանդանոցի։

Ադրբէջանինսահմանակից մեր բժշկական հաստատութիւնները մեծ օգնութիւն հասցուցին նաեւ Թուրք գիւղացիներուն։

Կարմիր խաչի այս հաստատութիւնները առողջապահական կրթութեան տարածման համար եւս մեծ ջանք թափած են։ Այսպէս, 1924ին, կարմիր խաչի դասախօսութեանց թիւը հասաւ 29ի, եւ հետզհետէ աւելցնելով 1927ին 10 ամսուան մէջ տրուեցաւ 232 դասախօսութիւն։ Մեծ օգնութիւն ցոյց տրուեցաւ նաեւ Աղեքսանդրապոլի երկրաշարժի աղէտեալներուն։

Ստանձնելով մանուկներու պաշտպանութեան գործը, 1925ին կարմիր խաչը հիմնեց մանկատուն մը 100 երախաներու համար, որոնք մինչեւ այժմ կը կրթուին հոն։

Դարձեալ պատերազմի առողջապահական պատրաստութեանց համար, կազմակերպեց օգնութեան 18 խումբեր, որոնց կը մասնակցին 700 կիներ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ - ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յունուար 7ին Սալոն Էսփանեօլի մէջ տեղի ունեցաւ Հողէի Երիտասարդաց Միութեան երեկոյթը։ Սրահը գրեթէ լեցուած էր երկսեռ հայրենակիցներով։ Եղան երգեր, արտասանութիւններ ու մեներգներ։ Սեղծուած էր ընտանեկան տաքուկ մթնոլորտ մը։ Գործաւոր երիտասարդներ, հակառակ իրենց յոգնածութեան վեր վար կը վազվզէին, ջանալով պահել կարգապահութիւն եւ գոհ ձգել հանդիսականները։

Երեկոյթին բացառիկ փայլ մը կուտար Պ. Միհրան Գաբրիէլեան երկու զաւեշտներով։

*** Հետեւեալ օրը, կիրակի կէսօրէ վերջ Սալոն Էսփանեօլի մէջ սարքուեցաւ նաեւ Սէն Ժիւլիէնի մանկապարտէզին ծառահանդէսը, նախագահութեամբ Պալաքեան եպսկ.ի։

Սէն Ժիւլիէնցիները ամբողջութեամբ քաղաք իջեր էին այն օր, տեսնելու եւ լսելու համար իրենց փոքրիկները, որոնք լաւ մարզուած են, շնորհիւ ժրաջան վարժուհի Օր. Ս. Առաքելեանի ջանքերուն։

Անոնք երգեցին մանկական ուրախ եւ ոգեւորիչ երգեր, դաշնակի ընկերակցութեամբ։ Արտասանութիւններ ըրին զարմանք պատճառելով բոլոր ներկաներուն։

Սէն Ժիւլիէնի ծնողները հպարտութեամբ կը լսէին իրենց փոքրիկներուն հայերէն թոթովանքը։ Տարի մը առաջ գրեթէ բառ չէին գիտեր։

Վիճակահանութենէ, տրամախօսութիւններէ, երգերէ եւ մարզանքներէ վերջ տեղի ունեցաւ Հարսներու պարը։

*** Նոյն օրը Դպրոցասէրի Սանուց Միութիւնն ալ կազմակերպած էր ցերեկոյթ-ներկայացում մը։

Ցայտագրին առաջին մասը կը կազմէր ներկայացում մը, Շիրվանզադէի «Եւգինէն»։ Դերասան եւ դերասանուհի բոլորն ալ սանուհիներն էին, որոնք ջանջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը։ Միջնարարներուն որբուհիներու երգիչ խումբը եռաձայն խմբերգներով կը համեմէր երեկոյթը։ Միութեան անդամուհիներէն մէկը գրաւոր-զեկուցում մը կարդաց, պարզելով մէկ տարուան գործունէութիւնը։ Զեկոյցին համաձայն, տարուան ընթացքին 6000 ֆրանք հասոյթ մը ունեցած են եւ գներ են 300 կտոր գրական, պատմական եւ բժշկական գիրքեր, որոնք տրամադրուած են բոլոր սանուհիներուն։ Զեկուցումէն յետոյ աճուրդի դրուեցաւ մետաքսով ասեղնագործուած գեղեցիկ բարձ մը, որ բարձրացաւ 2350 ֆր.ի։ Յետոյ տեղի ունեցան վիճակահանութիւն եւ պար։

Ս. Միլտոնեան

ԻՍԿ ՄԵՐ ԿԻՆԵ՞ՐԸ…

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ. — Ամէն օր «Յառաջ»ի մէջ կը կարդանք օդարշաւներու մասին, որոնց կարգին պակաս չեն կիներու անունները։

Միեւնոյն ատեն, անվերջ կ'արծարծուի կիներու քուէարկութեան խնդիրը, որ յաջողած է մեծ մասով։ Վերջապէս, կը դիտենք որ գործարաններու եւ զանազան հաստատութիւններու մէջ պաշտօնեաները ընդհանրապէս կիներ եւ օրիորդներ են։

Իսկ մե՞նք։ Անշուշտ մեծ բաներ չենք սպասեր մեր կիներէն։ Բայց ինչո՞ւ չենք ձեռնարկեր գաւառներու մէջ հաստատելու կիներու եւ օրիորդներու Միութիւն մը, առանց հոսանքի խտրութեան։ Ամերիկայի մէջ մեր քոյրերը գնահատելի գործ կը կատարեն Կարմիր Խաչերով։ Պատճառ չկայ որ, անճրկինք Ֆրանսայի մէջ։ Եւ կը հաւատամ որ եթէ փորձ մը կատարուի հայաշատ կեդրոններու մէջ, ամենավերջին գիւղերն ալ պիտի հետեւին, թէ իրենց եւ թէ հայրենիքի օգտին համար։

Կ. Քոփոյեան

ԿԵԱՆՔԸ ՊԱՆԴՈԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բաժանորդուած «Յառաջ»ի թելադրութիւններէն, որոնք տարագիրի ցաւը ամոքելու կը ձգտին, կը մտնեմ հայ ընտանիքներով լեցուն պանդոկ մը, ուր կը լսուին մեղմ և անուշ մեղեդիներ։ Մօտէն ունկնդրելու համար, կը յառաջանամ եւ կը տեսնեմ նահապետական սեղանին շուրջ հաւաքուած ընտանիքներ, որոնք Ծնունդը կը տօնեն։ Ահա ուրիշ պանդոկ մը, ուր նորէն տօնի առթիւ պատշաճ երգեր կ'երգուին, որոնց արձագանգին ուշադրութեամբ ականջ կուտան փողոցէն անցնող տեղացիներ։

Ամենավերջին պանդոկը ուր կը մտնեմ, հայաշատ ընտանիքներու բոյն մըն է։ Կը տեսնեմ 9—14 տարեկան պզտիկներ իրարու շուրջ հաւաքուած, զաւեշտ մը կը ներկայացնեն… Ձեռնարկ մը, որ հակառակ իրենց անփորձութեան, գնահատութեան արժանի է։ Եւ ի՜նչ ուրախութիւն։

Այսպէս, գաղութը իր խոնարհ ու մութ նկուղներուն մէջ կը տօնէ տոհմիկ աւանդութիւնները, սպասելով Հայաստանի անկախութեան աւետաբեր լուրին…

Մ. Թաշճեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Այսօր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռօնիի մասնաճիւղի ֆութպոլի խումբը կը մրցի E. P. P. PAntinի 1Bին դէմ։ Ժամադրավայր՝ կառ. տը լ'Էսթ, ժամը 11.45ին։

*** Իթալիի մ.ճիւղի ֆութպոլի խումբը կը մրցի U. S. Nordի պահեստի խումբին դէմ։ Ժամադրավայր՝ կառ. տիւ Նօռ, ժամը ճիշդ 11.30ին։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿԸ.— Փուսըլէ փողոցին մէջ սրճարան մը։ Յաճախորդներ, բոլորն ալ գաւաթներ կախած իրենց շրթներէն։ Մարդ մը ներս մտաւ, ետեւէն քաշելով հեծելանիւ մը։ Շա՜տ յոգնած կ'երեւէր։ Գետին դրաւ ինքնաշարժը, սակայն, ուժաթափ, ինք ալ գետին ինկաւ։ Ու նուաղեցաւ։ Յաճախորդները ցատկեցին ոտքի, ուշաբեր ըմպելիներ խմցուցին, մինչեւ որ արթնցաւ անծանօթը։ Աչքերը հազիւ թէ բացած էր, երբ ոտքի ելաւ, յափշտակեց կարկանդակներու սկաւառը, եւ սկսաւ լափել։ Յաճախորդները, ապշահար, ձգեցին որ ուտէ։

Թշուառ մարդը, կշտանալէ յետոյ, դարձաւ եւ ըսաւ.

— Հիմա կրնաք ձերբակալել զիս։ Անունս է Ֆօնթան։ Արժանթէօյի մէջ ինքնաշարժ կը ներկէի։ Գործէս հանեցին զիս։ Ուտելիք չունէի, ոչ ալ դրամ։ 15 օրէ ի վեր անօթի եմ, բան խմած չեմ։ Ալ չդիմացայ, երէկ իրիկուն գողցայ այս ինքնաշարժը։ Չկրցայ ծախել։ Անօթի էի…

Յաճախորդները բանտ տարին զայն, վեհանձնաբա՜ր։

ԱՒԵԼՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՄԸՆ ԱԼ

Կը յանձնարարենք գաւառի Թղթակիցներուն՝ ՕՐ ԱՌԱՋ ղըրկել ճանդէսներու, դասախօսութեանց եւն. նկարագրութիւնները։

ցաւ իրեն, արեւամուտի լոյսերուն մէջ, այդ առկայծ երազը, բայց երբ մօտեցաւ, երբ անոր մեծ բիբերուն մեղմ, անխռով, աղուոր նայուածքը թափանցեց իր հոգիին խորը, երբ շուշաններու չափ սպիտակ մատներ ողջունեցին իր ջղուտ, կարծրասիրտ ձեռքը, երիտասարդ ու դալկահար խենթը, տարօրէն յոյզի մը տակ կքած, յոգնած ու տրտում մարդու մը պէս նստաւ։

Եւ տղան ու աղջիկը խօսեցան յաւերժական գեղեցկութիւններէ ու հոգիի բարձունքներու վրայ մոռցան իրական, գձուձ ու գալարուող կեանքը, կեանքը որ կը հիննայ ու կը նորոգուի, կեանքը որ պայքար է ու յաղթանակ..

Թախծոտ ու մեծ լուսին մը, աղուոր դիմանկարի մը պէս, մութ կապոյտին մէջէն կը ժպտէր եւ աստղերը երկչոտ աչքերու պէս կը քթթէին… շուրջը յատակ ու կանաչ էր ամէն բան… Ո՛վ սէր՝ ո՛վ սէր…

Երիտասարդը խմեց բաժակ մը գինին որ չքնաղ, կանացի ձեռք մը կը մատուցանէր ու գնաց քնանալու, աստղազարդ երկինքին տակ, իր խոնջ ու գինով գլուխը, խոշոր ժայռի մը յեց… Ի՛նչ երազ տեսաւ, ո՛չ ոք գիտէ։ Բայց արշալոյսին բացաւ իր հեռագնաց նաւուն առագաստը (ո՛վ սէր, ո՛վ սէր), երե՛ք, երե՛ք անգամ հնչաց, թեւաբաց, արձակ մազերով, իր տժգոյն ու աղուոր դէմքը դարձուցած ծաղկալի ու սպիտակ տան, ու հեռացաւ անվերադարձ…

Ճակատագիրը, մեծ զանգակի մը պէս, կը հնչէր…

***

Բաժակ մը կաթ, փրփուր փրփուր իր մանուկ ու փափուկ ձեռքերուն, դեռ քունով ու երազով լեցուն բիբերով, քնքուշ մանկամարդուհին, իջաւ ծովափ։ Օ՜ զուր էր… առաւօտը՝ կապոյտ էր ու հովը՝ անուշ ու երիտասարդը չկար, հեռո՛ւն, հովէն ծածանող թաշկինակի մը պէս, սիրոյ յաւերժական դրօշակի մը պէս էր իր արձակ առագաստը…

Ու ալիքները, մասնաւոր հաճոյքով խմեցին կաթը զոր սրտին ու դողահար ձեռք մը, յամառ քմայքով մը վար կը թափէր՝ կաթիլ, կաթի՛լ…

Ալեկոծները չեն սիրեր հոգին թափ տղաքը…

***

Հիմա, ամէ՛ն օր, արեւածագին, մանկամարդուհին կուգայ նստիլ նո՛յն ժայռին տակ ու կը նայի հեռո՛ւն… հեռուն կորսուող ամպերուն, հեռուն նուաղող ալիքներուն, սէրը՝ հեռուն է, հեռո՛ւն…

Ռեհանները ի զուր իրենց ամբողջ բոյրով կ'օծեն միջոցը, ալիքները ի զուր կը շոյեն սպիտակ աղջկան սպիտակ ոտքերը, ան ալ չի՛ նայիր աղուոր Ապողոնին եւ ալ չի ժպտիր իր հին երազներուն, չի ծիծաղիր ծովու իր խռոված աչքերով թռչուններուն։

Անոր աչքերը յամառօրէն կը սեւեռին ոսկի ճամբուն, հեռաւոր ափերուն, ծովուն՝ ուրկէ օր մը եկաւ իր երազ-տղան, բոցէ աչքերով իր խենդ մոլեռանդը։ Այդ տարօրինակ սպասումին տակ անոր բիբերուն կապոյտը հետզհետէ կը մթնէ, կը ստուերոտի, իր աղուոր աչքերուն տակ՝ տրտում գիծեր նոր տխրութիւն մը կուտան իր մելանուշ դէմքին ու իր շրթները ցաւի լացող ծալք մը ունին, ցաւագին պրկում մը…

Աշխարհի աղմուկին մէջ, մահը զարկած էր իր անուշ սիրտը, իր կապոյտ կղզին խորը՝ սէրը վիրաւորեց զայն։ Կեանքը դառն էր հոն, սէրը՝ կարճ ու տխուր էր հոս…

Մինակ է՝ սպիտակ, հէքեաթի կղզիին դալարագեղ աղջիկը…

***

Ու ան սպասեց երկա՜ր։ Օրերը յաջորդեցին օրերուն։ Օրերը երկար են ու դառնագին, տարիները՝ դաւաճան, բայց չվերադարձաւ հեռաւոր ու տժգոյն երիտասարդը։ Չվերադարձաւ, որովհետեւ, իր երազին մէջ կոյր— կոյր են՝ շատե՛րը— չտեսաւ շքեղութիւնը հեթանոս ու աղուոր տնակին, չզգաց խորհուրդը սպիտակ աղջկան…

Ու օր մըն ալ— օրերը մի՛շտ պայծառ, մի՛շտ յստակ էին— սպիտակ ու կանաչագեղ տան անուշ աղջիկը դադրեցաւ ապրելէ։ Ծաղիկներով ու երգով լեցուն սենեակին մէջ, ան հիւծած, տժգոյն, կեանքէն ու գարնանային առաւօտներէն խռով, յանկարծ յաւերժօրէն անշարժացաւ եւ մէկը չկար— օ՜ մենութիւն— որ փակէր անոր երազով լեցուն բիբերը,— քու բիբերուդ պէս, տղա՛ս— մէկը չկար։

Վերջալոյսի տրտմանուշ պահերուն անոր սառած բիբերը դեռ կը նային ծովի ոսկի ճամբուն, խարդախ հեռաւորին ու այդ յամառ սպասումը կարծես նոր թախիծ մը կուտայ խորհրդաւոր ու մենաւոր կղզիին…

Ծաղիկները անխնամ թառամեցան ու փակուեցան՝ տրտում աչքերու պէս, վանդակներու ոսկեգոյն ու քաղցրաձայն թռչունները անսնունդ ու ծարաւ՝ կծկուեցան անշունչ, մոռացութեան գիշերին մէջ,— պզտիկ աւազանը ցամքեցաւ…

Տարիները քանդեցին ի՛նչ որ հպարտ հոգիի մը քմայքն էր շիներ…

***

Լքուած, կապոյտ կղզին յաւէրժաբար կ'ապրի ժամանակին մէջ, դեղին ու ճերմակ գարնանածաղիկները՝ իրենց ցօղով լեցուն բաժակները կ'օրրեն ու ռեհաններու մէջէն կը ժպտին արշալուսոյր ամպերուն։ Ծովու խռով աչքերով թռչունները թաց թեւաբախումներով կ'անցնին շտապ ու իրենց ցաւի ճիչը պահ մը կը լեցնէ կղզիին տարօրէն ամայութիւնը…

Պզտիկ ալիքները մի՛շտ կը համբուրեն, քնքշօրէ՛ն, կախարդուած ափերը ու վախով, կը պահուըտին ժայռերու մութին տակ…

***

Ա՛հ, գիտե՞ս, ղո՛ւն՝ որու համար գրեցի այս պզտիկ հէքեաթը որ երգի մը պէս կարճ է ու ցաւագին, գիտե՞ս, իմ պզտիկ աղջկայ քմայքոտ հոգիիս համար ի՛նչ ահաւոր հրապոյր ունէին այդ սառած բիբերը որ յամառօրէն, յաւէրժօրէն կը սպասեն անվերադարձ տղուն…

***

Այսօր, հոգիս՝ հանիխս չափ բարի է, բարի՝ անոր աչքերուն պէս, ու կ'ուզեմ որ սիրես, հին օրերու այդ ալեծուփ կղզիին, սպիտակ աղջկան այս պզտիկ հէքեաթը։

ՍԻՐԱՆ ԶԱՐԻՖԵԱՆ
(Սեզա)

պատերազմ»ի խնդրին։ Քէլլոկ կ'ըսէ թէ 1927 Յունիսին Պրիանի կողմէ ներկայացուած դաշինքի ծրագրին մէջ կ'առաջարկուէր «դատապարտել պատերազմի վերադարձը եւ երկուստեք հրաժարիլ անկէ՝ իբրեւ գործիք իրենց ազգային քաղաքականութեան», նոյնպէս՝ «Ֆրանսայի եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ ծագելիք բոլոր վէճերը խաղաղասիրական միջոցներով լուծել»։ Այս բանաձեւով երկու երկիրները առանց պայմանի կը հրաժարէին ամէն կարգի պատերազմներէ, յարձակողական կամ ոչ. այժմ Քէլլոկ անհասկնալի կը գտնէ Ֆրանսայի նախկին տեսակէտին փոխուիլը եւ դաշինքը միայն «յարձակողական» պատերազմներու սահմանափակելը։

Եզրակացնելով, ամերիկեան Նախարարը կ'առաջարկէ որ անգլիական, գերմանական, իտալական եւ ճափոնական կառավարութիւնները եւս հրաւիրուին եւ Պրիանի անցեալ Յունիսի նախնական առաջարկին հիման վրայ բանակցութիւններ սկսուին։

Ֆրանսական կառավարութիւնը իր պատասխանը պիտի տայ Երեքշաբթի օր, Նախարարական Խորհուրդի նիստէն վերջ։

Թուրքօ-սուրիական սահմանագիծը

Թայմզի Թղթակիցը կը հեռագրէ. — Թուրքիոյ և Սուրիոյ սահմանները ճշդելու համար ըստ Էնկիւրիի համաձայնութեան կազմուած Յանձնաժողովը վերջացուց իր աշխատանքները՝ Նիսիպինի եւ Ճէզիրէթ Իպնը-Օմարի միջեւ։

Յանձնաժողովի Նախագահը զօրավար Էրնսթ, որ իրաւաբար նշանակուած էր, ընդունեց Էնկիւրիի համաձայնագրին մէջ յիշուած հին ճամբու գիծը, որ կ'անցնի Քուիրա, Ասսէն, Սէրվան, Պանիկ, Քէլանի եւ Պազէֆթ գիւղերէն։ Քէլանիի եւ Պազէֆթի միջեւ սահմանային նշաններ պիտի դրուին տեղւոյն վրայ։

Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ ֆրանքօ-սուրիական պահանջները այս ձեւով գոհացում գտած են։

Ո՞ւր է Տրոցկի

Հետզհետէ կը հաստատուի թէ պոլշեւիկները աքսորած են ընդդիմադիրները։ Մոսկուա ժողովի մը մէջ պատգամաւորներէն մէկը Պուխարինի հարցուցած է թէ Տրոցկի աքսորուա՞ծ է եւ ո՞ւր կը գտնուի։ Պուխարին պատասխանած է.

— Չեմ գիտեր։ Գիտեմ միայն թէ Մոսկուա չէ. այսչափ։

Ընդդիմադիրներէն ամէնէն աժան ազատողն է Փարիզի նախկին առեւտրական կցորդ Պիատակոֆ, որ բուրդ գնելու համար Աւստրալիա ղրկուած է։

Օդային արշաւանք Վէհապիներու դէմ

Պասրայէն կը հեռագրեն թէ վէհապի ցեղապետներէն շէյխ Ֆէյսալ էտ Տովլէի դէմ օդանաւային տորմիղ մը ղրկուած է։ վերջերս յիշեալ ցեղախումբը Իրաքի սահմաններուն վրայ յարձակած եւ տեղացիները ջարդած էր։ Երբ օտարները հասան շէյխի բնտանիքին բնակավայր Արթավիյէ գիւղը, հոն գտան միայն կիներ ու երախաներ։ Մնացեալ բնակիչները փախած էին։

Օդանաւային տորմիղը կը բաղկանայ վաթսուն օդանաւերէ եւ կը գտնուի օդի հերոս Հիկկինսի հրամանատարութեան տակ։ Արշաւանքը պիտի տեւէ երկու շաբաթ։

Մոսկուա ոսկի կը ղրկէ

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ Մոսկուայէն յիշեալ նաւահանգիստը հասած է 144 սնտուկներու մէջ լեցուած ռուսական ոսկի, 5 միլիոն ոսկի րուբլի արժէքով։ Այս ոսկիները պիտի ղրկուին Գերմանիա եւ պիտի յատկացուին Ռուսիոյ արտասահմանի մէջ ունեցած պարտքերը վճարելու։

Սան Րեմոյի ոճիրը

Գահընկէց Սուլթան Վահիտէտտինի անձնական բժիշկը Րէշատ փաշա 15 Մարտ 1925ին ատրճանակի հարուածով մը սպաննուած էր Սան Րէմոյի «Նոպէլ» պանդոկին մէջ։ Իտալ. ոստիկանութիւնը հաստատած էր թէ Րէշատ փաշա անձնասպան եղած է։ Սակայն փաշային փեսան Սալիհ Ֆուատ պէյ Իտալիա երթալով տեղւոյն վրայ հաստատած էր թէ փաշան ոճիրի մը զոհ գացած է։ Ասոր վրայ Թուրքերը ձեռք առին խնդիրը, եւ անկախութեան դատարանը մասնաւոր կերպով զբաղեցաւ։ Ետքէն իտալ. ոստիկանութիւնը ձերբակալեց գահընկէց Սուլթանին աներձագը Զէքին, որ ազատ արձակուեցաւ Սան Րէմոյի գոհարավաճառ Պօթթինիի երաշխաւորութեամբ։

Րէշատ փաշայի գլուխը, ներկայիս Թուրք դատական իշխանութիւններու տրամադրութեան տակ կը գտնուի, եւ գիտականօրէն հաստատուած է թէ մահը անձնասպանութեան հետեւանք չէ։ Րէշատ փաշա ունէր 16 «քրատ»նոց շողակնեայ մատանի մը, որ մատը կը գտնուէր մինչեւ ոճիրէն երկու օր առաջ։ Մահէն վերջ մատանին խորհրդաւոր կերպով կորսուած է։ Սան Րէմոյի գոհարավաճառներէն մէկը իբր թէ երեք ամիս առաջ գայն գներ է եղեր Րէշատ փաշայէն։

Այժմ իտալական ոստիկանութիւնը որոշած է միանգամ ընդ միշտ լուծել Րէշատ փաշայի մահուան առեղծուածը։ Այս առթիւ կրկին ձերբակալուած են ոճրագործ Զէքին, ինչպէս նաեւ գոհարավաճառ Պօթթինի եւ ուրիշ քանի մը գոհարավաճառներ։ Գրեթէ հաստատուած է թէ գոհարավաճառ Պօթթինի գնած է գողցուած արժէքաւոր մատանին։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Պատերազմ. նախարար Կէսլէր, որ 8 տարիէ ի վեր կը վարէր Ռայխսվէրը, հրաժարեցաւ եւ հանգստեան պիտի կոչուի։

ՄԱՐԴ-ԿԱՊԻԿԸ, իսկական անունով Ըրլ Նէլսըն, որ 22 կին եւ աղջիկներ սպաննած էր, Մ. Նահանգներու եւ Քանատայի մէջ, կախուեցաւ առջի առաւօտ։

ՇԷՅԽ ՍՆՈՒՍԻ իր անձին մասին ապահովութիւն ստացած ըլլալով, անձնատուր եղած է իտալական իշխանութեանց։

ՖՐԱՆՍ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ յառաջիկայ Մայիսին, պայմանաժամէն առաջ պիտի վճարէ 1920ի ամերիկեան փոխառութենէն մնացած պարտքը, որուն համար 100ին ութը տոկոս կուտար։ կառավարութիւնը 100ին 5 տոկոսով նոր փոխառութիւն մը պիտի կնքէ շուէտական ընկերութենէ մը։

ՄԱՐԻԱ ՊՈԽԼԷՎ անուն 25 տարեկան Մակեդոնացի կին մը Սկիւպի մէջ ատրճանակով մահափորձ կատարեց վէյմիր փրէկիչ անուն դատաւորի մը վրայ, որ ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։

ԳԱՐԱՏԱՂՑԻ Եուրովիչ Պելկրատի խորհրդարանին նիստերէն մէջ փորձեց կրակել երեսփոխան եւ նախկին Նախարար Ռատովիչի վրայ, սակայն կարելի եղաւ զինաթափ ընել զայն։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ գործազուրկներու թիւը 15 օրուան մէջ աւելցած է 355,000 հոգի, ընդհանուր թիւը բարձրացնելով 1,180,000։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի-Սէն Թ'Ան-Թուանի նորակազմ խումբի անդամական անդրանիկ ժողովը վաղը երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7ին, 79 Route Nationale, ընկ. Վաղարշակ Դերձակեանի բնակարանը։ Ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այսօր ժամը 3ին, Պիւրօ տը Թապայի սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ ընտրութիւն։

— կը փնտռեմ զաւակներս, Պրուսայի մեծ նոր գիւղէն Մկրտիչ Տուտուեան 25 տարեկան, Պօղոսիկ 22 տարեկան եւ Վաղէն 19 տարեկան որոնք Տէրզօր աքսորուելէն վերջ Մուսուլի կամ Թիֆլիսի կողմերը գացած ըլլալ կը կարծուին։ Իմացնել Տիկ. Սրբուհի կամ Տիկ. Աղաւնի Տուտուեանի, 21 Rue Blanqui, Kremlin Bicêtre, (Seine) France.

կը խնդրուի արտասահմանի խերթերէն արտատպել։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՏԷՍԻՆ, Ա. Աճէմեանի. — Յ. Սիմոնի հասցէն Հալէպի ազգ. վարժարան։ Գիրքը այսօր փոստին յանձնեցինք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

կը փնտռուի Շաթցի (Եօզկատ) Վառդավառ Կրիխեան որ 1920ին իր մօրաքրոջ որդւոյն հետ Իզմիրի որբանոցը կը գտնուէր, փոխադրուած էր Պոլիս եւ անկէց Յունաստան։ Անցեալ տարի Յունաստան Քավալայի որբանոցը գտնուիլը իմացուած էր։ Այժմ 22 տարեկան է։ Իմացնել՝ Boudoyan Peniaminի, Bâtiment B. Usine d'Ugine, (Savoie) France.

կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

17 JANVIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 546 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԻՇՏԻ ԵՒ ԲՈՂՈՔԻ ՁԱՅՆ ՄԸ

Այսօր, բարեկամի մը ուղղուած նամակ մը ամփոփելով, կը հրատարակենք վիշտի եւ բողոքի ձայն մը, Յունաստանէն։

Երիտասարդ մըն է նամակագիրը, եւ բնակիչ կամ հաղորդակից կայանի։ Անձամբ ծանօթ չենք, բայց իր նամակը բաւական է վկայելու եւ՛ իր եւ՛ գրածներուն լրջութեանը։ Փակածի մէջ ըսենք որ յապաւած ենք շատ մը կծու տողեր։

Ի՞նչ կ'ըսէ մեր հայրենակիցը, —

1.— Երիտասարդութիւնը կ'այլասերի ինքնաբերաբար, առանց ստիպումի։

2.— Նոր արտագաղթ մը սկսած է, իբրեւ հետեւանք 22 տարեկաններու զինուորութեան։

3.— Շատեր կ'ամուսնանան յոյն աղջիկներու հետ, կամ կ'ուրանան իրենց ծագումը։

Սովորական պատմութիւն՝ ամէն տեղի համար։

Մենք այս կսկծալի փաստերը կ'արձանգրենք ամէն օր։ Այլասերման տեսակէտէն մանաւորապէս մ'տահոգ ենք Ֆրանսայի համար, որ իր բարձր մշակոյթով եւ ակնախտիղ հրապոյրներով կը հալեցնէ ամէն բան։

Բայց, ինչ որ հասկնալի է Ֆրանսայի մէջ, ընդվզեցուցիչ կը դառնայ Յունաստանի պէս երկիրներու համար։

— կ'այլասերին ինքնաբերաբար, առանց ճնշումի եւ ստիպումի...։ Ոչ միայն իրենց զաւակները հայ չեն կրնար ըլլալ, այլ եւ իրենք անգամ կը մոռնան հայերէնը։

Եւ նամակագիրը չի մոռնար շեշտել.

— «Հակառակ այս բոլորին, Յունաստանը ամէնէն նպաստաւոր տեղը կը ներկայանայ մեզի, մեր ազգային գոյութեան պահպանման համար»։

Ո՛չ միայն Յունաստանը, այլ եւ Պուլկարիան, Ռումանիան, Սուրիան, Եգիպտոսը եւ նման կէս-արեւելեան, միջակ մշակոյթով, մեզի մօտիկ երկիրները։

Բայց որո՞ւ հոգ։

Պէտք է կեղծել, պէտք է ծպտուիլ, արհամարհել իրենը եւ հաճելի երեւալ օտարին։ Անոր խիճը ադամանդ է մեզի համար, իսկ աղիճը՝ թագուհի կամ հրեշտակ։

Դարերու հիւանդութիւն։ Մէկ ուրիշ էջը մեր ամգոյն եւ թշուառ պատմութեան։

Միեւնոյն սորկամտութեան հետեւանքով, անհաւասիկ աներելի խուճապ մը՝ 22 տարեկաններու զինուորագրութեան առթիւ։

Եւ գունդագունդ գաղթ... դէպի հարաւ. Ամերիկա։

Ի՜նչ սարսափելի պատիժ է սա չորս ամսուան զինուորութիւնը, երբ նոյն տարիքի յոյն երիտասարդը 18 ամիս կը ծառայէ։

Այդ քառամսեայ զինուորութիւնը աւելի՞ ծանր է, քան մեր պզարաւոր հայրենակիցներուն շան-տանջանք տքնութիւնը Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի գործարաններուն մէջ, վիթխարի եւ ոցավառ հնոցներու առջեւ, հազար տեսակ մեքենաներու դժոխային ցանցին բոլորտիքը, մուրի եւ աղտի տակ...

Կամ արդեօք այդ խուճապահար երիտասարդները աւելի՞ իափուկ, աւելի՞ ազնուական են, քան այստեղ գործարաններու եւ հանքերու մէջ ծիւրող դալար տղաքը։

Ո՞ւր կը տանի այս ճամբան, երկրէ երկիր թափառական, պատառ մը հացի համար։

Այնքան կը սորկանան օտարին հաճելի երեւալու համար, այց կը մոռնան թէ նոյն օտարը իրաւունք պիտի ունենայ երբեւ քուրջի կտոր նայելու մեր վրայ, քանի որ աչքովը կը տեսնէ թէ շատ մը իրաւունքներ կը վայելենք, իսկ երբ կարգը անի մը տարրական պարտականութեանց կուգայ,— կը չուենք մինչեւ աշխարհի միւս ծայրը, հարաւային կողմն աշխարհի։

Չորս ամիս զինուորութիւն... Թող ըլլայ մէկ տարի։

Այստեղ արդէն կը ծագի ուրիշ խնդիր մը։

Թողունք որ նամակագիրը խօսի.

— «Դեռ երէկուան աղէտները ցոյց տուին թէ զինուորութիւն գիտնալը ի՛նչ արժեց մեզի։ Հազարաւոր տարիներու մէջ զինուորութեան պատճառաւ տալիք զոհերը քանի մը անգամուան մէջ առաւ Թուրքը եւ հայրենազուրկ ըրաւ մեզ. եթէ գոնէ հարիւր տարիէ ի վեր զինուորութիւն տեսած ըլլայինք, այս մահացնող սաղը կրնա՞ր խաղալ մեզի...»

Դժուա՛ր է տրամաբանութեան լեզուով խօսիլ խուճապահար բազմութիւններու հետ։ Բայց կը կարծենք թէ անոնք ալ անին պարզարին եւ լուրջ պահեր. եւ եթէ մէկ վայրկեան խորհրդածեն, դատեն չարն ու բարին, պիտի խոստովանին թէ խաբուսիկ անձրեւէ մը փախած ատեն, ճշմարիտ կարկուտի մը կը բռնուին։

Եւ մենք ալ կը հարցնենք մեր հայրենակցին հետ.— Եթէ Հայաստան չկայ Յունաստանի մէջ, հապա ո՞ւր շահեցաք այն 80—90 ստերլինները, զորս կը վճարէք 4—5 հոգինոց ընտանիք քանի օր հեռու, մինչեւ հարաւ. Ամերիկա փոխադրելու համար։

Ո՛չ, հայրենակիցներ։ Անպատուաբեր է այս փախուստը եւ ործանարար՝ թէ անհատին եւ թէ հասարակութեան համար։

Քանի գոց են Հայաստանի դուռները, դուք ուրիշ ելք չունիք, եթէ ոչ միալ նոն ուս որ կը գտնուիք 1922էն ի վեր, կամ անրագոյն պարագային, գաղթել նման երկիր մը։

Իսկ մեր գիտցածը այն է որ, շատ քիչեր արդար պատրուակ ունին տեղափոխուելու։

Ահա թէ ինչո՛ւ մենք ալ, եւ աւելորդ անգամ մըն ալ, մեր վիշտի ու բողոքի ձայնը կը խառնենք մեր սրտցաւ հայրենակցի աղաղակին։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ պարզելով քրտական վերջին յաջողութիւնները, կը գրէ. (դեկտ. 29).

— «Քրտական այս համատարած շարժումներու սաստկացումը Թուրքիոյ մէջ առանձնապէս ուշագրաւ է մանաւորապէս այժմ, երբ Քիւրտերը, վերջերս տեղի ունեցած իրենց մեծ համագումարին հետեւանքով, յաջողած են միացեալ ճակատ մը կազմել Թուրքիոյ դէմ ու այդ նպատակով ստեղծած են, առաջին անգամ ըլլալով, ազգային յեղափոխական կեդրոնական մարմին մը։

«Քիւրտերը այլեւս չեն ուզեր իրենց ուժերը պարապ տեղը սպառել ուրիշ ճակատներու՝ պարսկական, իրաքեան եւ ռուսական ճակատներու վրայ, այլ որոշած են կեդրոնացնել իրենց բոլոր ճիգերը իրենց գլխաւոր թշնամիին՝ Թուրքիոյ դէմ, որ կը ձգտի բնաջնջել ամբողջ քրտական ցեղը։

«Ասով պէտք է թերեւս չափով մը բացատրել, որ Քիւրտերը չեն ուզած աւելորդ բարդութիւններ ստեղծել Պարսկաստանի մէջ եւ՝ կատարեր են վերջերս պարսկական կառավարութեան մէկ պահանջը ու անոր յանձներ Թուրքերէն իրենց գերի վերցուցած Օսման Նուրի փաշան։

«Մինչ այսպէս Քիւրտերը հետզհետէ ուժքի կուգան եւ իրենց ջանքերը ողջմտօրէն կը կեդրոնացնեն Թուրքիոյ դէմ, Թուրքերն ու պոլշեւիկներն ալ միջոցներու առջեւ կանգ չեն առներ Քիւրտերու մէջ պառակտում առաջ բերելու եւ անոնց գէթ մէկ մասին պայքարը ուղղելու Իրաքի, Անգլիոյ եւ Պարսկաստանի դէմ։

«Այսպէս, քէմալականները կը շարունակեն տենդային ճիգեր թափել իրենց կողմը գրաւելու հռչակաւոր քիւրտ ցեղապետ Սմկոն, ձգտելով կաշառել զայն եւ անոր ուժերը դարձնել Պարսկաստանի դէմ։

«Այսպէս, պոլշեւիկ գործակալները չեն դադրիր գրգռել Քիւրտերը Անգլիոյ եւ անոր հովանաւորեալ Իրաքի դէմ ու այդ եղանակով օգնութիւն հասցնել նաեւ իրենց զինակից Թուրքերուն։»

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՆՈՐ ԱՒԱՆԸ

Պէյրութէն կը գրեն թէ հայ գաղթականներու նոր թաղամասին շինութիւնը նուազուրդի դրուելով, յանձուած է Պ. Աֆթիմիւսի։ Չորս Հայեր ալ մասնակցեր են նուազուրդին, բայց ամէնէն նպաստաւորը Պ. Աֆթիմիւսինը համարուեր է։

Շինութեան գործը արդէն իսկ սկսած է։ Որոշուած է, առ այժմ կառուցանել 25ական երկյարկանի շէնքեր պարունակող 8 տաղաւար, որոնք կարող պիտի ըլլան պատսպարել 402 ընտանիքներ։

Հոգատար պետութիւնը հրահանգ տուած է Լիբանանի կառավարութեան՝ չորցնել «Նահրը Պէյրութ» կոչուած գետը, որ հայկական թաղի մօտիկէն կ'անցնի, եւ բոյնն է մալարիայի։

Ասկէ առաջ, երբ 51 ընտանիքներ, ժանտատենդի պատրուակով, զրկուեցան իրենց խրճիթներէն ու փոխադրուեցան հոն, 3 ամսուան ընթացքին 13 զոհ տուին մալարիային։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Յունաստան եւս կը սպառազինուի

Միլլիյէթ կը գրէ Յունաստանի նաւային սպառազինման մասին.

Յունաստան մեծապէս կը շահագրգռուի «Եավուզ»ի նորոգութեան խնդրով։ Կառավարական թէ ընդդիմադիր բոլոր թերթերը կը գրեն թէ «Եավուզ»ի նորոգութիւնը պէտք է լրջօրէն զբաղեցնէ հելլէն ծովային կացութիւնը։ Արդարեւ, հելլէն կառավարութիւնն ալ կարեւորութիւն տալով այս խնդրին, յանձնարարութիւններ ըրած է։ Յունաստանի կողմէ ֆրանսական նաւագործարաններուն ապսպրուած ընդծովեաներէն մէկ երկուքը յանձնուած են։ Ասոնցմէ «Փափա Նիկոլի» 200 հազար անգլ. ոսկի արժած է, 85 հազար ոսկի ծախսուած է սպառազինումին համար։ Տարողութիւնն է՝ ջուրի վրայ 605, իսկ ջուրին տակը 775 թոնօ։ 62 մեդր երկայնութիւն եւ 5.40 մեդր լայնութիւն ունի։ Կրնայ ծովուն վրայ 400, իսկ ծովուն տակ 100 մղոն երթեւեկել, առանց ո՛ եւ է ծովային խարիսխի հանդիպելու։ Մեքենաները ջուրին վրայ 650 եւ ջուրին տակ 500 ձիու ուժ ունին։ Վտանգի մը պահուն, ընդծովեան կրնայ մինչեւ 80 մեդր ծովուն խորը իջնել եւ 4 վայրկեանէն կրնայ մխրճուիլ ջուրին մէջ։ «Փափա Նիկոլի» կարող է 40 օր ծովուն մէջ շրջիլ, առանց ո՛ եւ է տեղէ բան մը առնելու։

Թուրք գաղթականներուն համար

«Միլլիյէթ», Պոլսոյ Թուրք գաղթականներուն տեղաւորման շուրջ հրատարակած տեսութեան մը մէջ, կը գրէ.—

Աս մը փոխանակեալներ դժգոհ են որ լայն չափով չեն օգտուիր Հայոց լքեալ կալուածներէն, մինչ Յունաց լքեալ կալուածները անբաւարար կուգան։ Հակառակ որ՝ այս կացութեան մէջ, պէտք էր օգտուիլ Հայոց կալուածներէն, լքեալ գոյքերու վարչութիւնը չէ յօժարած անոնց յանձնումին։ Փոխանակեալները դժգոհ են նաեւ որ բաշխումի յանձնաժողովը շատ դանդաղ կը շարժի։ Եւ ասիկա իր պատճառներն ունի։ Լքեալ գոյքերու տնօրէնութիւնը բացի Հայոց լքեալ կալուածներէն, չի մօտենար նաեւ բաշխումին այն յունական լքեալ կալուածներուն, որոնց տէրեր ունենալը կամ ոչ չէ հաստատուած։ Եւ սակայն՝ իրենց փոխանակելիութիւնը հաստատուած Յոյներու լքեալ կալուածներն ալ շատ քիչ են՝ բաղդատմամբ գաղթականներու թիւին։ Լքեալ գոյքերու մեծ մասը բաժնետիրական է. բայց հակառակ այս բոլորին, վերջին տարուան ընթացքին 500 կտոր լքեալ գոյքերու մասին կարգադրութիւն եղած է։

Ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյ Ընկիւրիէն Պոլիս հրաւիրած է տեղաւորման ընդհ. տնօրէն Հաճի Մէհմէտ եւ ներքին գործավարութեան քննիչ մարմնոյ նախագահ Մուսթաֆա Արիֆ պէյերը։ Ընկիւրիէն այս լուրը հաղորդող հեռագիր մը կ'ըսէ.— Ասկէ դիւրին է հետեւցնել թէ ներքին գործավարը տեղաւորման գործին ինչ մեծ կարեւորութիւն կուտայ։ Շիւքրի Գայա պէյ Ընկիւրի վերադառնալուն պէս սեփականութեան օրինագիծեր եւ Թուրք գաղթականներու մասին նոր ծրագիրներ պիտի ներկայացնէ Գործավարներու Խորհուրդին։

Պոլշեւիկեան դաւեր Պաղեստինի մէջ

«Տէյլի Մէյլ»ի Գահիրէի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Պաղեստին դարձած է կեդրոնը համայնավար շարժումի մը, որուն նպատակն է ոտքի հանել իսլամները։

Պոլշեւիկեան պրոպագանդային առաջին նպատակն է ստեղծել հրեա-արաբական դաշնակցութիւն մը, որ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ պոլշեւիկեան շարժումին կեդրոնը պիտի ըլլայ։ Միւս կողմէ Պաղեստինի համայնավար կուսակցութիւնը կ'աշխատի ձեռք առնել հրեայ աշխատաւորական կազմակերպութիւնները։ Համայնավարական պրոպագանդը կը ձգտի Արաբները միացնել հետեւեալ ծրագրին շուրջ.— Մեկնում անգլիական բոլոր զինուորներուն, միութիւն արաբ ժողովուրդին եւ հռչակում արաբ հանրապետութեան մը, գրաւում հողերու՝ ինպաստ գիւղացիներուն։ Մոսկուայէն Պաղեստին ղրկուած են արաբ, սուրիացի, հրեայ եւ եգիպտացի գործակալներ, այս մասին քարոզչութիւններ ընելու համար։

Համամերիկեան համագումարը

Երէկ Հավանայի մէջ (Քուպա) բացուեցաւ համամերիկեան 6րդ համագումարը, որուն կը մասնակցին Մ. Նահանգներուն հետ լատին Ամերիկայի 21 պետութիւնները։ Ասոնք 1889էն ի վեր պարբերաբար կը գումարուին Հիւսիսային, կեդրոնական եւ Հարաւային Ամերիկայի զանազան մայրաքաղաքներուն մէջ։

Համագումարին կը նախագահէ Մ. Նահանգներու նախագահ Քուլիճ, որ հոն հասաւ կիրակի օր, պատուիրակներուն մէջ կան բազմաթիւ պետական կարեւոր դէմքեր։ Օրակարգի հարցերն են՝ 1. Համամերիկեան միութիւնը տեւական խարիսխի մը վրայ դնելու ծրագիր, այս առթիւ կնքել վերջնական դաշնագիր կամ համաձայնագիր մը. 2. Միջամերիկեան իրաւական խնդիրներ. 3. Հաղորդակցութեանց խնդիրը. 4. Մտաւորական փոխանակութիւններ. 5. Տնտեսական եւ ընկերային հարցեր։

Մինչեւ հիմակուան համաժողովները կը զբաղէին միայն տնտեսական, ընկերային եւ մտաւորական գործակցութեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԱՐԹՈՒՆ ԵՆ ՊԱՀԱԿՆԵՐԸ...

Թուրքիացիները կը ճանչնան «Գըսմը Սիասի»ն, (քաղաքական բաժին), ինչպէս Ռուսաստանցիները՝ ցարական «Օխրանա»ն, եւ այսօրուան Չեկան։

Չար բերաններ կ'ըսեն թէ՝ խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, Պոլսոյ «Գըսմը Սիյասի»ն կորսնցուցած է իր արժէքը, կամ թուլցուցած՝ օղակները։

Պատճա՛ռ, — երեւանը ողջ մնայ։

Կառավարութեան գլուխէն մինչեւ յետին խմբագիրը կամ *կոմսոմոլը* անձնուիրութեամբ կը կատարեն այդ պաշտօնը։

Թղթատեցէք թերթերը, կարդացէք ճառերն ու զեկուցումները։

Անոնք ամէն օր եւ օրուան ո՛ր եւ է ժամուն հազար կտոր կ'ըլլան, ապացուցանելու համար թէ Հայերը ջարդեցին... Թուրք աշխատաւոր ժողովուրդը։

Թէ թրքական եւ թաթարական բազմաթիւ գիւղեր մոխիր դարձան հայ ազգայնականներուն ձեռքով։

Հանգուցեալ Միասնիկեանը չէ՞ր որ գրեց, 1921ին, իր ստորագրութեան տակ.

— «Դաշնակցական կառավարութիւնը ուսուցանում էր իր բանակին,— Սպանի՛ր թուրքին, կոտորիր մահմետականին»։

Դեռ երէկ չէ՞ր որ Ամերիկայի կարմիր սաւանը կը մատնանշէր, Անդրանիկի մահուան առթիւ.

— «Ինչ կերպով որ Էնվէրներն ու Թալէաթները Թուրք աղա փաշաներու հայ բուրժուազիի դէմ ունեցած ատելութեան գործիք դառնալով հայ աշխատաւորութեան արիւնը ժտան, նոյն կերպով ալ եւրոպական իմպերիալիզմի երկրպագող հայ բուրժուազիի գործիք դարձան Անդրանիկները եւ սրածութեան մատնեցին Թուրք գիւղացիութիւնը Էրզրումի, Վանի, Մուշի, Պիթլիզի մէջ եւ այլ տեղեր» (8 Հոկտ. 1927)։

Եւ ահաւասիկ Խորհրդային Հայաստան»ի վերջին գիւտը, որ Թուրքերէն թերթերուն մէջ անգամ չերեւցաւ.

— «Այս աւազակային ընկերութեան (Սթանտարտ Օյլ) «Հայկական գործերու հրահանգիչ» ճէյմս ճէրըրտի կարգադրութեամբ, դաշնակ տղերքը մահափորձ կը կազմակերպեն պոլշեւիկներու հետ միասին յիշեալ երեւակայական 30,000 Հայերը կոտորել ցանկացող Թուրք դեսպան Մուխթար պէյի դէմ։ Բայց շնորհիւ ամերիկեան ոստիկանութեան հսկողութեան եւ ձեռք առած միջոցներուն, Դաշնակցական յիմարագոյն արկածախնդրութիւնը չի յաջողիր» (30 Դեկտ. 1927)։

Այո՛, «Գըսմը Սիասի»ն կրնայ հանգիստ քնանալ։

Արթուն են կարմիր պահակները, եւ կտրիճ, անձնուէր ու ճարպիկ։

Անոնք աւելի շատ գաղտնիքներ գիտեն ու կ'իմանան, քան բթամիտ Մէհմէտճիքները։

ԱՐՇԱՒԻՐ

ՊՈԼՍԱԿԱՆ երկու Թուրք երգիծաթերթեր, Ալէմ եւ Աք Պապա, Մ. Քէմալի ձիաւոր ծաղրանկարը տպած ըլլալով, խմբագիրները մէկ մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ դատական գործավար Մահմուտ Էսատ պէյ, Ընկիւրիի Թուրք օճաղներու մէջ իրեն ի պատիւ տրուած հացկերոյթի մը առթիւ ըսաւ.

— «Ջերմօրէն կը մաղթեմ որ մեր գեղեցիկ լեզուն օր մը լատինական տառերով գրուի»։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՆԵՂՈՍԻ ԱՓԵՐԷՆ

ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՓՈՒԼԵՐԸ

(Գահիրէի մեր մասնաւոր Թղթակցէն)

Եգիպտահայութեան սահմանադրական պայքարը, շնորհիւ Առաջնորդին եւ ռամկավար պլօք խմբակցութեան ապօրէն քայլերուն եւ գրգռութիւններուն, կարելի չեղաւ պահել ազգային սահմաններու մէջ։

Ու այսօր, շաբաթներէ ի վեր արաբական մամուլը կը զբաղի մեր տագնապով։ Միւս կողմէ խնդիրը արդէն ձեռք առած է Եգիպտոսի կառավարութիւնը։

Ռամկավարները աղմուկ կը բարձրացնեն այսօր, ամբաստանելով Դաշնակցութիւնը թէ խնդիրը պետական շրջանակներու հասցուցած է։ Ի՜նչ շուտ մոռցան պատմութիւնը։

Նախ որ, առաջին քայլերը այդ ուղղութեամբ Թորգոմ եպիսկոպոսը առաւ։ Երկու տարի առաջ վարչապետ Զիվէր փաշայի դիմեց, Աղեքսանդրիոյ ընտրութիւնները խափանելու համար։ Այս տարի, պլօքին ձեռքը գործիք դառնալէ ետք, դարձեալ, ինքն էր որ ներքին նախարարին այցելեց Աղեքսանդրիա իջնելէ առաջ, հոն, Աղեքսանդրիոյ մէջ, կառավարիչին այցելողը եւ անոր «աջակցութիւնը» խնդրողը դարձեալ Թորգոմ եպիսկոպոսն էր։ Այնպէս որ, օտար շրջանակներու դիմումի փառքն ու պատիւը Առաջնորդին եւ անոր շրջապատին կ'իյնայ։

Յետոյ, Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ դիմում կատարած է, քանի որ ինք որ եւ է հանգամանք չունի յաչս կառավարութեան։ Բայց Աղեքսանդրիոյ իրաւագրկուած Ազգային Իշխանութիւնը, Թորգոմ եպիսկոպոսի դիմումէն ետք, հարկադրուեցաւ բողոքել կառավարութեան, պահանջելով իր իրաւասութիւնները եւ Ազգային Առաջնորդարանը բռնագրաւողներուն հեռացումը։ Ան կրնար մինչեւ իսկ նախ քան Առաջնորդին դիմումը, կառավարութեան օժանդակութիւնը խնդրել։ Բայց, ինչպէս ըսինք, Թեմականը այս դիմումին մէջ իսկ ինքնապաշտպանութեամբ բաւականացաւ։

Դեկտեմբերի վերջին շաբաթները, թէ Ծերակոյտին եւ թէ Երեսփ. Ժողովին մէջ հարցապնդումներ եղան ներքին նախարարութեան, մեր տագնապի մասին։

Մասնաւորաբար, մեծ ջանքեր կը թափէ Աղեքսանդրիոյ երեսփոխան եւ ժողովրդական գործիչ Տոքթ. Մահմուտ Սալէթ պէյ, որ ինքնաբերաբար հրապարակ նետուեցաւ, իր ընտրական շրջանի հայ համայնքին շահերը պաշտպանելու միակ բաղձանքով։

Մահմուտ պէյ ուսումնասիրելով ծագած վէճը եւ Ազգ. Սահմանադրութիւնը, աչքովը տեսնելով պլօքին կողմէ յարձակման ենթարկուած ու վիրաւորուած Հայերը, հարցում ներկայացուց վարչապետ եւ ներքին նախարար Սարուաթ փաշային, պահանջելով մանրամասն քննութիւն կատարել եւ վերջ տալ ժողովրդային իրաւունքներու եւ հայ Ազգ. Սահմանադրութեան դէմ կատարուած ոտնձգութիւններուն։

Սարուաթ փաշա խնդիրը ուսումնասիրեց եւ յանձնեց իրաւագիտական խորհուրդի (Contentieux) քննութեան։ Բայց մինչեւ այդ, յետաձգեց պլօքի կողմէ Դեկտ. 18ին նշանակուած ապօրէն ընտրութիւնները, ինչպէս պահանջած էր նաեւ Մահմուտ պէյը։

Յիշատակելի թուական մը կը կազմէ սակայն այս Դեկտեմբեր 18ը։

Աղեքսանդրիոյ պլօքը, Գահիրէի Թեմականը, Թորգոմ եպիսկ. եւ բովանդակ ռամկավարութիւնը իր օրկանով, իրենց գերագոյն ճիգերը թափած էին այդ թուականին «ընտրութիւնները» կատարելու համար, անոնցմով իրենց ապօրէն իշխանութիւնը նուիրականացնելու եւ տեւականացնելու համար։

Անոնք, չարախնդաց՝ իրենց գարշելի դաւերուն մօտալուտ յաջողութենէն, ուռուցիկ եւ ամբարտաւան թռուցիկներ հրապարակ հանեցին ընտրութենէն մէկ օր առաջ, շաբաթ օր, ժողովուրդին ծանուցանելով թէ ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան «վաղը», կատարեալ խաղաղութեամբ եւ կառավարութեան աչալուրջ հսկողութեանը տակ։ Կ'աւելցնէին թէ կառավարութեան «օժանդակութիւնը» ապահովուած է ամէն կերպով։

Թորգոմ եպիսկ. շաբաթ օր իսկ Գահիրէէն իջաւ Աղեքսանդրիա, ռամկավար եւ Գահիրէի Թեմականի անդամ Յ. Սէքսէնեանի ընկերակցութեամբ, իջաւ՝ յոխորտանքով, եւ «Դաշնակցութիւնը ճզմելու» վճռականութեամբ։

Աղեքսանդրիոյ մէջ, միեւնոյն օրը կէսօրէ ետք, ժամը 5ին Թորգոմ եպսկ. պլօքի շրջախումբէն շրջապատուած կ'երթայ առաջնորդարան, աչքէ անցընելու ձեռք առնուած միջոցները։ Փառատենչ եպիսկոպոսը հրահանգներ կ'արձակէ, կը ճշդէ իւրաքանչիւրին տեղն ու դերը, քուէտուներու մուտքի պայմանները, ոստիկաններու տեղը եւ կանխազգուշական բոլոր միջոցները, եւ հոգեբանօրէն շատ հասկնալի այս պահուն, կը հարցնէ.

— Ես ո՛ւր պիտի նստիմ։

— Այստե՛ղ, սրբազան, կը պատասխանեն շրջապատէն, ցոյց տալով շքեղ թիկնաթոռ մը։

Եպիսկոպոսը՝ չկրնալով դիմադրել հետեւեալ օրուան ոգեւորիչ յաղթանակի հեռապատկերին, կը փորձէ մէյ մը նախագահութիւնը եւ թատերական ձեւով մը կը բազմի իրեն յատկացուած տեղը։

Կը սկսի տեղեկութիւններ քաղել օթօներու թիւին եւ քաղաքին մէջ քուէները հաւաքելու կարգադրութեանց մասին, երբ յանկարծ, սպայ մը ներս կը մտնէ ու կը յայտարարէ, քաղաքավարօրէն.

— Հրաման ունիմ ձեզ յայտնելու, որ վաղուան ընտրութիւնները չպիտի ըլլան։

Եպիսկոպոսը շփոթահար՝ չի հասկնար։ Սպան կը կրկնէ։ «Սրբազանը» կ'առարկէ.

— Ասանկ վերջին պահո՞ւն կը հաղորդեն այսպիսի հրաման մը։

— Այսպէս է հրամանը, հակառակ պարագային պատասխանատուն դուք էք։

Թորգոմ եպսկ. խորապէս ցնցուած, դալկացած գետինը կը նետէ սեղանին վրայի կաղամարը ու կը լռէ...

Երեկոյեան ժամը 7ի կառախումբով Թորգոմ եպսկ. Գահիրէ վազեց, բայց ի զուր. հետեւեալ օրը եւ դեռ մինչեւ այսօր տեղի չունեցան «ընտրութիւնները», որոնք, ապահովաբար, այս կերպով այլ եւս երբեք ալ տեղի չեն կրնար ունենալ։

Այս յետաձգումը սառն ջուր թափեց դաւադիրներու շարքերուն մէջ։ Աղեքսանդրիոյ ռամկավար ակումբին մէջ շաբաթ գիշերուան սարքուած քէֆն ու խրախճանքը դէշ կերպով խանգարուեցաւ եւ գինիի ու օղիի շիշերը մեծ մասով չբացուեցան։

Հետաքրքրականը այն է որ այս յետաձգումը վարչական պարզ կարգադրութիւն մը չէ, այլ իրաւագիտական մարմինի մը վճիռ։ Եգիպտական կառավարութիւնը մինչեւ այժմ երբեք չէր միջամտած մեր գործերուն. մէկ անգամ միայն միջամտեց ահա, եւ ան ալ ի նպաստ ժողովրդական իրաւունքներուն եւ մեր Ազգ. Սահմանադրութեան, զոր պաշտօնապէս չի ճանչնար։

Այժմ Իրաւագիտական Խորհուրդի նախագահը՝ Պետրի փաշա, անձամբ կը զբաղի մեր խնդրով։ Ան իր մօտ հրաւիրած եւ բացատրութիւններ ուզած է Առաջնորդէն, որ 1926ի ընտրութեանց մասին սուտեր գրուած է, «հակասահմանադրական» նկատելով զանոնք։ Մինչդեռ յիշեալ ընտրութիւնները կատարուած են կառավարութեան պաշտպանութեան տակ եւ ապօրինութեան ոչ մէկ հետք կը կրեն, ինչպէս ցոյց պիտի տան պաշտօնական տեղեկագրերը։

Շատ իրազեկ շրջանակներէ լուր ունիմ որ Պետրի փաշա բաւական խիստ խօսած է փառատենչ եպիսկոպոսին, ցաւ յայտնելով անոր որ չէ կրցած իր ժողովուրդին մէջ համերաշխութիւն առաջ բերել։

Այժմ քննութիւնը կը շարունակուի։ Դեռ չենք գիտեր թէ այս յետաձգման որոշումին սահմանը մինչեւ ո՛ւր պիտի երթայ։ Այն յոյսն ունինք թէ կառավարութիւնը պիտի շարունակէ օրէնքին ու արդարութեան դատին պաշտպանութիւնը։

Ահա դէպքերը՝ իրենց խոշոր գծերուն մէջ, ահա՛ այն քաոսը՝ զոր ստեղծեցին ռամկավար-յետադէմ տարրերը, փառատենչ եպիսկոպոս մը գործիք դարձնելով։

Գ. ԲԱԲԳԷՆ

ՊԵՐԼԻՆԻ
ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԸ
1927ԻՆ

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն)

ՊԵՐԼԻՆ, 12 Յունուար

Պերլինի հայ գաղութը մեծ չէ, կը բաղկանայ հազիւ 250—300 հոգիէ։ Իր հանրային կեանքն ալ թէեւ համեստ, բայց կ'անցնի խաղաղ պայմաններու մէջ, հեռու ամուլ վէճերէ եւ պառակտիչ ազդեցութիւններէ։

Երեք կազմակերպութիւններ ունինք այստեղ — Գաղթային, Կիներու եւ Երիտասարդներու Միութիւնները։ Ժամանակով ամէնէն հինը Գաղթային կազմակերպութիւնն է, որուն կից եւ կազմուած են միւսները։ Երեքին գործունէութիւնն ալ կ'անցնի փոխադարձ աջակցութեամբ, համերաշխօրէն։

Ամէնէն ուշագրաւ դէպքը պերլինահայ կեանքին մէջ, որ տեղի ունեցաւ 1928ին, մայրենի լեզուի դասընթացքին բացումն էր, Նոյեմբերի սկիզբը։ Այդպէսով իրականացաւ երկար ատենէ ի վեր հետապնդուած ծրագիր մը — ջանալ որ մեր փոքրիկները չմոռնան հայերէնը, ուսանին զայն եւ ապագային աւելի գիտակցօրէն կապուին իրենց հայրենիքին եւ ժողովուրդին։ Դասընթացքը զետեղուած է քաղաքիս Մոմզէն-Կիմնազիոնի շէնքին մէջ։ Փափաքելի է, որ պերլինահայ շատ ծնողներ օգտուէին այս պատեհ առիթէն։

Յիշատակել պէտք է, յետոյ՝ «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան հանդիսաւոր տօնակատարութիւնը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտ 8ին, Թարգմանչաց տօնին։ Ներկայ էր գրեթէ ամբողջ գաղութը։ Կային նաեւ գերման հիւրեր։ Ի պատիւ Պերլինի հայ գաղութին, պէտք է արձանագրել թէ ան առաջինը եղաւ որ արժանի շուքով եւ լրջութեամբ տօնեց զայն։ Ցակաւին Յունիս ամսուն՝ Գաղթ. վարչութիւնը իր օրակարգի նիւթ դարձուցած էր «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան խնդիրը։ Այդ իմաստով ալ կոչ մը ուղղեց, յետոյ «Յառաջ»ի մէջ, բոլոր գաղութներուն։

Մայիս 28-ն եւս, իբրեւ հայկական անկախութեան օր, մեծարանքի առարկայ դարձաւ գաղութիս կողմէ։ Հանդիպելով Համբարձման օրուան ժողովրդական տօնակատարութեանց, հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ բացօթեայ, անտառին մէջ։ Ասկէ առաջ ալ, մասնաւոր հրաւէրի մը վրայ, հաւաքուեցան բաւական թիւով հայրենակիցներ եւ քանի մը ժամ տաքուկ մթնոլորտի մէջ անցուցին երեկոն՝ ոգեկոչելով Մայիս 28ի հետ կապուած գաղափարները եւ դէպքերը։

Ասկէ զատ՝ Գաղթային վարչութիւնը ունեցաւ առօրեայ, ընթացիկ գործունէութիւն եւս։ Օրակարգի վրայ կան մէկ-երկու ուրիշ առաջադրութիւններ, որոնց իրականացումը վերապահուած է 1928ին։

Պերլինի Հայ Կիներու Միութիւնն եւս 1927ին, իր վերակազմութեան առաջին տարին, ունեցաւ եռանդուն գործունէութիւն մը։ Ամէնէն առաջ յիշենք իր գործօն մասնակցութիւնը հայերէնի դասընթացքներուն բացման — նիւթապէս եւ բարոյապէս։ Այս մէկ տարուան ընթացքին ան կազմակերպեց երկու մանկական երեկոյթներ, մէկն ալ, ընկերութեան վերսկսումի առթիւ, ամբողջ գաղութին համար։ Խրախուսանքի արժանի են մանաւանդ փոքրիկներու համար թափուած ջանքերը, որոնք արդէն իսկ պտուղներ կուտան, ինչ որ նկատուեցաւ, օրինակ, վերջին երեկոյթին։ Մեր դպրոցականները այդ օրը հանդէս եկան իրենց գեղեցիկ խաղերով, նուագով, երգերով, արտասանութիւններով եւ փոքրիկ տեսարաններու ներկայացումով, ամէնքն ալ հայերէն։

Հայ Կիներու ընկերութեան նախաձեռնութեամբ կատարուեցան նաեւ սգահանդէսներ՝ Ապրիլ 11ի օրը եւ Անդրանիկի մահուան առթիւ։ Կեսարիոյ որբերուն իբրեւ նպաստ ղրկեցին փոքրիկ գումար մը։ Այս ամէնէն զատ, ընկերութիւնը ունեցած է ընթացիկ գործունէութիւն մը եւ կազմակերպած է, դարձեալ փոքրերուն համար, դաշտահանդէս մը։

Երիտասարդներու միութիւնը եւս ըրաւ իր կարելին։ Շաբաթը մէկ անգամ պարբերաբար տեղի կ'ունենան հաւաքոյթներ։ Մեծ մասով ներկայ կ'ըլլան երիտասարդներ, բայց նաեւ գաղութին բոլոր անդամները։ Երբեմնապէս տեղի կ'ունենան դասախօսութիւններ գրական-պատմական հարցերու շուրջը, բայց նաեւ ասուլիսներ այս կամ այն խնդրի մասին, որոնց կը մասնակցին իրենք երիտասարդները։ Վերջապէս հաւաքոյթները կը ծառայեն իբրեւ հաճելի եւ օգտակար ժամանցի պահեր, ուր մեր երիտասարդները քով-քովի կուգան, հայերէն խօսելու առիթներ կը վայելեն։ Ուրիշ խօսքով Երիտասարդներու Միութեան Չորեքշաբթիները անուղղակի եւս օգտակար դեր մը կը խաղան այս գաղութի կեանքին մէջ։ Փափաքելի է, որ վերջերս դիտուած մասնակի թուլացումը վերնայ շուտով եւ նոր եռանդի գան մեր երիտասարդները։ Թերեւս հարկ է այդ ուղղութեամբ՝ մէկ-երկու քայլեր առնել։

Այս նպատակով, ինչպէս նաեւ առհասարակ ամբողջ գաղութին մտաւոր սնունդ տալու պիտի ծառայէ նաեւ Գրադարան-Ընթերցարանի մը բացումը։ Գաղթային վարչութիւնը արդէն իսկ օրակարգի վրայ ունի գրադարանի խնդիրը։ Երիտ. Միութիւնը կ'օգտուի իրեն տրամադրուած մէկ-երկու թերթերէ։

Անցեալ տարի Վարդանանց օրը մեծ երեկոյթ կազմակերպած էր միութիւնը։ Կը տեղեկանամ որ այս տարի եւս պիտի սարքեն։ Մեր երիտասարդները իրենց Միութեան շրջանակէն դուրս ալ ջանքեր կը թափեն, ամէն առթիւ իրենց գործօն աջակցութիւնը բերելով Գաղթային վարչութեան եւ Կիներու Միութեան ձեռնարկներուն։ Իրենց մասնակցութեամբ էր նաեւ, որ քանի մը անհատ երիտասարդներ վերջերս կազմակերպեցին հայերէն յատուկ ներկայացում մը։

Ահա Պերլինի հայ գաղութին կեանքը իր գլխաւոր գիծերուն մէջ, անցեալ տարուան ընթացքին։ Բաղձանք որ 1928ը նոյնչափ եւ ա՛լ աւելի արդիւնաւոր ըլլայ

Ս. Մ.

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՆՈՐ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Արդէն վերջանալու վրայ է, Փարիզի սրտին մէջ իսկ, վերաշինութիւնը Թուռնէլի կամուրջին, որ փոխարինելով հինը, Սէն Լուի փոքրիկ կղզին կը կապէ Սէն Ժէրմէնի պողոտային։

Թուռնէլի նախկին կամուրջը մէկն էր Փարիզի ամենահին կամուրջներէն՝ շինուած ըլլալով 1654 թուականին. ան կազմուած էր շարք մը կամուրջներէ, որոնք կը նստէին լայնշի սիւներու վրայ։ Ամբողջութիւնը թէեւ տոկուն, բայց մեծ արգելք մը կը կազմէր Սէնի ջուրերու հոսումին. մանաւանդ բացառիկ յորդումներու պարագային, ինչպէս 1910ին, երբ ջուրը կը բարձրանար մինչեւ կամարներուն գագաթը եւ այդ ատեն կամուրջը փոխանակ ազատ անցք տալու յորդառատ յորձանքին, կը կասեցնէր թումբի մը նման գետին ջուրերը որոնք կը բարձրանային եւ կը խուժէին ափերէն դուրս, ողողելով յարակից թաղերը։ Բացի այդ, հին կամուրջը զգալի խոչընդոտ մըն էր Սէնի ազատ նաւարկութեան։

Թուռնէլի նոր կամուրջը ընդհակառակը կը ներկայացնէ կեդրոնական լայն կամար մը 74 մեդր բացուածքով, հաստատուած երկու ծայրերէն ամբարշէն երկու սրունքներու վրայ, որոնց իւրաքանչիւրը կը նստի 11 մեդր լայնքով պզտիկ կամարներու վրայ, մէկը նաւարկելի, միւսը՝ ոչ։

Կեդրոնական մեծ կամարը իրապէս բաղկացած է երեք զուգահեռական աղեղներէ, համակ երկաթացանց պէթոնէ շինուած, որոնցմէ իւրաքանչիւրը 6ուկէս մեդրի լայնութիւն մը ունի եւ իրենց միջեւ կը թողուն 2 եւ մէկ քառորդ մեդրի միջոց մը։ Այդ երեք աղեղներուն վրայ կը հանգչի վերջապէս բուն իսկ կամուրջին հարթ մակերեսը՝ 25 մեդր լայնքով եւ պէթոնակերտ։

Այս նոր կամուրջին շինութիւնը գլուխ եկած է համաձայն նորօրինակ եւ յանդուգն մեթոտի մը։ Մինչեւ հիմա այս կարգի մեծ կամուրջի մը կամարը, ըլլայ քարաշէն կամ պէթոնակերտ, կը շինուէր միաձոյլ, միազանգուած. այսինքն փայտաշէն կոր լաստակերտի մը վրայ կամարը կը շարունակուէր, կ'ամբողջանար իբրեւ միակ տեւական աղեղ մը։

Թուռնէլի նոր կամուրջին կամարները սակայն, ճարտարապետ Ֆռէյսինէի յատակագծին համաձայն, շինուած են երկու կէս աղեղներէ, որոնք կուգան և ճիշդ կամուրջին մէջտեղը կը մօտենան իրարու, առանց բոլորովին փակելու։ Քանի մը սանդիմեդրի միջոց կը զատէ անոնց եզերքները իրարմէ, տեղ տեղ նոյնիսկ երկու եզերքներուն միջեւ թողուած են բաւական լայն անցքեր, ուրկէ ջրմուղ լծակներ կրնան մտնել եւ հաստատուիլ աղեղներուն տակ։

Ի՞նչ է այս դրութեան առաւելութիւնը։

Շինութեան այս ձեւը նախ և առաջ կամուրջին կ'ապահովէ աւելի մեծ առաձգականութիւն մը եւ ճնշումներու հանդէպ… լի տոկունութիւն մը։ Աղե… որքան պիրկ ըլլայ, նոյ… հակամէտ է ճաթելու, … ճնշումներու տակ տեղի … իսկ որքան առաձգական … նոյնքան կ'ըլլայ ճկուն և … կուն։

Ասկէ զատ, շինութեան … մեթոտը կը թոյլատրէ … ժանակ շատ հեշտութեամբ … մարը բարձրացնել, կորու… ուղղել եւ ճշտել եւ համ… տասխան նորոգութիւններ … կը բաւէ միայն ջրմուղ լծ… րով ծայրերը վեր բարձր… մինչեւ պէտք եղած աստ… մը։ Մինչ միաձոյլ հին կամ… ներուն վրայ յառաջ եկած … թարումները, կորութեան … քումները կը պահանջեն … ծախս նորոգութիւններ։

Անոնք որ առիթն ունի… տէն հետեւելու աշխատութ… կամուրջին հարաւային … պիտի նշմարեն կառուցումը … ցիկ պատուանդանի մը։ … մեդր բարձրութեան մը … պիտի կանգնի Ս. Ժընե… (Գենովաբէ), Փարիզի պաշտ… սրբուհիին մեծադիր ար… յիշեցնելու համար պատմ… անմեղունակ օրերը այսօ… փարթամ աշխարհաքաղ…

Փ. ՍԱՆԱ…

ԱՄԷՆ ՏԵՂ ՆՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹ…

ԲՈՂՈՔԻ ՃԻՉ ՄԸ

Աթէնքէն գրուած … նամակի մը մէջ կը կարդա…

Երիտասարդութիւնը կ… սերի, ինքնաբերաբար, … ճնշումի եւ սոխալումի. … են թիւն անոնց՝ որոնք կ'… յոյն աղջիկներու ճանկը … կ'ամուսնանան անոնց հետ … եւս միաք բարով հայութ… ո՛չ միայն իրենց զաւա… հայ չեն կրնար ըլլալ, այլ … իսկ կը մոռնան հայերէնը … դին անդին շրջակայ գիւ… քաղաքներ շահու համար … ընտանիքներ անմիջապ… փոխեն իրենց անունները … կ'աշխատին ծածկել իրենց … գութիւնը…։ Նոյն երեւոյթ … թէնքի հայ մեծ վաճառ… ներու շարքին մէջ, իրենց … կանունին «եան» մասնիկը … ցնելներ եւն. Անատոլցի … կարծուելու համար։ Աչքի … զարնէ նաեւ հայ աղջկան … հանդէկոտութիւնը։

Այս բոլոր չարիքներու … կառակ, դարձեալ Յունաս… ամէնէն նպաստաւոր տեղ… ներկայանայ մեզի՝ մեր … յին գոյութեան պահպան… համար։ Քանի մը գաղթ… յաններ ունինք, ուր հոգ… րով միասին կ'ապրին։ Ու… եկեղեցի, դպրոց, Հայրենա… կան Միութիւններ, … նաեւ հանդէսներ, ներկ… ցումներ, ատենախօսութ… անպակաս են։

Կառավարութիւնը օրէն… հրատարակեց, որու համ… անցեալ 1927 Դեկտեմբերի … 22 տարեկան ամէն Հայ … տաւոր պիտի ըլլայ 4 … զինուորութիւն ընելու, մի… Յոյներու համար օրէնքը … միս է։ Միւս կողմէ կառա… րութիւնը արտօնած է որ … Դեկտեմբերի վերջ ամէն … ազատ է Յունաստանէն մ… լու եթէ ուզէ։ Ալ պէտք է… նել մեր նպաստակ եւ … գապահութիւնը սիրող Հ… շարան շարան մեկնեցա… դեռ կը մեկնին դէպի Սա… Մարսէյլ, Պուէնոս-Այրէս … օտար երկիրներ, պայման… լեզուն անծանօթ երկի… կ'երթան ցրուելու եւ ձու… լու կարճ ժամանակուան մէջ, … որ ոչ եկեղեցի եւ դպրոց … ազգային մշակոյթի մի… կան։ Իրենց գացած տեղը … ռավարութիւն չկա՞յ կա… այն տեղերն ալ զինուոր… առնեն վերջը, կամ օր մը … տերազմ չըլլա՞ր։ Դեռ երկ… աղէտները ցոյց տուին … զինուորութիւն չգիտնալը … արժեց մեզի, հազարաւո…

րիներու մէջ զինուորութեան պատճառաւ տալիք զոհերը քանի մը անգամուան մէջ առաւ Թուրքը եւ հայրենազուրկ բրաւ մեզ. եթէ գոնէ հարիւր տարիէ ի վեր զինուորութիւն տեսած ըլլայինք, այս մահացնող խաղը կրնա՞ր խաղալ մեզի...:

Յունաստանի առեւտրական վիճակէն կը գանգատին, ըսելով թէ գործ չկայ: Բնական է որ այնքան մեծ աղէտ կրած փոքրիկ պետութիւն մը ատեն մը առեւտրական տագնապ մը պիտի անցընէ: Աւոր հետ մէկտեղ՝ դարձեալ մինչեւ Արժանթին երթալու համար մէկ մարդու միայն շոգենաւի տոմսակի գինն է 18 անգլիական ոսկի եւ կան ուրիշ ծախքեր, մանաւանդ երբ 4-5 հոգինոց ընտանիք մըն են: Ուրկէ՞ կը գտնեն այնքան դրամ. ես հաստատ գիտեմ որ շատերը հոս փաստկեցան, միայն քիչ մը աւելի խնայողութեամբ: Հապա՞ եթէ վաղը քաղաքականութիւնը փոխուի, Թուրքիան տարբեր վիճակներու ենթարկուի եւ այս կողմերը մեծազանգուած հայութեան պէտք ունենանք, մանաւանդ զինուորութիւն տեսած երիտասարդութեան...

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԴԱՄԲԱՆ ՄԸ ԳՏՆՈՒԱԾ

Վերջերս գրեցինք թէ կարեւոր հնութիւններ գտնուած են Միջագետքի մէջ: Փրոֆ. Լէոնարտ Ուլլի, որ Բաղդէստանի պատմական Ուր քաղաքին հնագիտական պեղումները կը վարէր, երեւան հանած է բիստ արժէքաւոր արքայական դամբարան մը: Գերեզմանը կը պատկանի Քրիստոսէ 4000 տարի առաջ ապրող թագաւորի մը: Այս վերջինին մարմինը չկայ եւ կը կարծուի թէ ժամանակին կողոպտուած է, սակայն դամբարանին մէջ գտնուած են մեծ թիւով առարկաներ, որոնք ցոյց կուտան խիստ յառաջացեալ քաղաքակրթութիւն մը: Մասնաւորապէս ուշագրաւ է տաւիղ մը, որուն նմանը ուրիշ տեղ չէ տեսնուած բնաւ, եւ որ ոսկիով եւ թանկագին քարերով քանդակազարդուած է:

Գտնուած է նաեւ փոքրիկ կառք մը, որուն փայտաշէն մասերը բոլորովին կորսուած են: Կառքին վրայ կը մնան տակաւին խիստ ճոխ զարդեր: Առիւծի գլուխներ՝ ռոճազմէ աչքերով, իսկ առջեւի մասին վրայ կան յովազի երկու արծաթեայ հիանալի գլուխներ:

Կառքին քով կը գտնուին թագաւորի հարէմի կիներուն և ծառաներուն մարմինները կամ մարմնի մասերը: Մեծ թիւով ոսկիէ, արծաթէ եւ պղինձէ առարկաներ կան այս գերեզմաններուն մէջ: Առնոնք կոչուած են մասամբ վեր առնել այն քօղը, որ կը ծածկէ սումերական այս քաղաքակրթութիւնը եւ որ հազիւ թէ ծանօթ է մեզ՝ Հերոդոտոսի քանի մը հատուածներով:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անցեալ Երեքշաբթի 10 Յունուար, սկսան դասախօսութիւնները «Սանասարեան Ժող. Համալսարանին»:

Փրոֆ. Աղաջանեանց, որուն նիւթն էր «Հոգեկան ախտաբանութիւնը», ներկայացուց բջիջներու կեանքը, ջիղերու գործունէութեան եղանակները եւ ջղային դրութեան զանազան երեւոյթները:

Ուրբաթ երեկոյ, Պ. Ա. Խոնդկարեան ներածութիւն մը ըրաւ սկսելէ առաջ «Քաղաքական տնտեսութեան եւ պետական իրաւունք» նիւթին:

Պ. Ս. Վրացեան, դարձեալ ներածութեամբ մը, բացատրեց հոգեբանութիւնը Ռուսահայաստանի իր կազմութենէն (1828) մինչեւ պալքանեան պատերազմը (1876): Երկրորդ դասախօսութիւնը պիտի ըլլայ արեւմտահայ հոգեբանութիւնը մինչեւ պալքանեան պատերազմը (1876):

Յիշեցնենք ունկնդիրներուն որ դասերը կը սկսին կատարեալ ճշտապահութեամբ ժամը 9ին և կ'աւարտին 11ին: Ուրեմն, անհրաժեշտ է, սրահ մտնելու ատեն ունկնդիրներու ուշադրութիւնը չցրուելու համար, ճիշդ ժամանակին ներկայ գտնուիլ: Շաբաթական դասախօսութեանց եւ մասնագէտներուն անունները պիտի հրատարակուին Յառաջի մէջ: Դասախօսութիւններուն մասին առանձին ամփոփում չպիտի հրատարակուի, ինչպէս կ'ըլլայ Յաղդգողի իրիկուններուն մասին: Սանասարեան Ժող. Համալսարանի վարչութիւնը կը խորհի նօթագրել դասախօսութիւնները եւ հրատարակել տետրակներով:

Առայժմ դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան Ֆլօրիայի սրահին մէջ (61, Rue Monsieur le Prince): Առաջիկայ տարի Institut des Langues Orientalesի մէջ մասնաւոր սրահ մը պիտի տրամադրուի, միջնորդութեամբ փրոֆ. Ֆր. Մաքլէրի:

Միանգամընդ միշտ յայտարարենք, որ Սանասարեան Ժող. Համալսարանը նիւթական եւ վարչական ո եւ է կապ չունի Սանասարեան խնամակալութեան հետ: 13 մշակութային միութիւններ միացած են այս ձեռնարկին, ստանձնելով տարեկան պիւտճէն: Համալսարանը ունի իր առանձին վարչութիւնը, (ընտրուած՝ անդամ միութիւններու ընդհ. ժողովէն, որուն մէջ Յարդգողը ունի, իբրեւ հիմնադիր, 3 ձայն, Սանասարեան Սաներու Միութիւնը՝ 1 ձայն, եւ 1 ձայն ալ միւս Միութիւններուն մէջէն:

Հրապարակ հանուած են տարեկան տոմսեր, որոնց գինն է 10 Ֆր., իրաւունք տալով ունկնդրութեան բոլոր դասախօսութիւններուն: Ազատ ունկնդիրները ամէն մուտքի համար կը վճարեն 1 Ֆր.:

Համալսարանին հետ յարաբերութեան մտնելու համար, պէտք է դիմել Եր. Յարութիւնեանի (21, Rue Cambon, Paris):

ԴԻՐԿԱԹԻՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԱՀԵՐՈՒ ԹԻՒԸ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը հրատարակութեան տուաւ վիճակագրութիւն մը, ու կը ներկայացնէ Եւրոպայի մահերու թիւը: Ըստ այս վիճակագրութեան, Ֆրանսայի ծնունդները աննշան տարբերութիւն մը ունին մահուան թիւերուն վրայ: Իբրեւ ամուլ երկիր, Ֆրանսա Եւրոպայի, նոյնիսկ Ամերիկայի 41 երկիրներէն վերջն է, որ ցոյց կը տրուի:

Բժշկական կաճառին անդամներէն, փօլ Սթրաուս, այս մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ.

Ծնունդները զգալի նուազում մը կրած են, 1913էն ի վեր: Անգլիոյ մէջ հարիւրին 22 համեմատութեամբ, Գերմանիոյ մէջ 26,5 առ հարիւր, Իտալիոյ մէջ 13,2 առ հարիւր, Հոլանտայի մէջ 10,6 առ հարիւր, Պելճիքայի մէջ 8,8 առ հարիւր, իսկ Ֆրանսայի մէջ ծնունդներու յաւելումը շատ փոքր է, 0,53 առ հարիւր:

Ընդհակառակն, մահերը, Ֆրանսայի մէջ, 70 տարիէ ի վեր, աւելի քիչ նուազած են քան միւս երկիրներուն մէջ: 1913էն ի վեր, Ֆրանսայի մահերուն նուազումը ցոյց կուտայ համեմատութիւն մը 11,3 առ հարիւր, մինչդեռ Անգլիոյ մէջ 11,6 առ հարիւր, Գերմանիոյ մէջ 21,3 առ հարիւր, Հոլանտայի մէջ 20,3 առ հարիւր, Պելճիքայի մէջ 5,75 առ հարիւր:

Ֆրանսայի մէջ մեծ ճիգեր թափուած են նուազեցնելու համար մանուկներու մահերը, եւ յաջողութիւնը հաստատուած է:

Եւ սակայն թոքախտը աւելի շատ աւերներ կը գործէ Ֆրանսայի, քան ուրիշ երկիրներու մէջ: Այսպէս, 25էն 34 տարեկան 10,000 մարդոց վրայ տեսնուած է որ Անգլիոյ մէջ կը մեռնին 13, իսկ Ֆրանսայի մէջ 25 հոգի:

ՕԴԱՆԱՒԻՆ 20ԱՄԵԱԿԸ

Ուրբաթ օր քսանամեակն էր օդանաւին: 20 տարի առաջ, Հանրի Ֆարման իր վուազէն օդանաւով, յաջողեցաւ կտրել մէկ քիլոմեդր:

1890ին, յետոյ 1897ին Ատէր յաջողեցաւ օդ բարձրանալ, 1906ին՝ Սանթոս Տիւմոն թռիչք կատարեց Պակաթէլի մէջ, իսկ վուազէն օդանաւը ուղիղ գիծով կը թռչէր 1907ին, ինչպէս Միացեալ Նահանգներուն մէջ Րայթ 1903, 1904, 1905 տարիներուն կարեւոր թռիչքներ կատարեց:

Բայց 13 Յունուար 1908ին էր, որ Ֆարմանի թռիչքը իր նշանակութեամբը աշխարհի ուշադրութիւնը գրաւեց:

Այսօր, օդանաւը կը թռչի ժամը 480 քիլոմեդր: Ան կրնայ հասնիլ մինչեւ 11,000 մեդր բարձրութեան, մէկ հանգրուանով կրնայ թռչիլ 6,300 քիլոմեդր:

Կ'արժէ աչք մը պտտցնել օդանաւին այս յաջողութիւններուն ճամբուն վրայ:

1908 տարին ամէնէն յաջող տարին է: Այս թուականէն առաջ օդանաւը զանազան ձեւեր փորձեց: Այսպէս, Ֆարմանի առաջին օդանաւը թեւ չունէր միջոցին մէջ կախուելու համար: Սակայն 1908էն ասդին այլեւս արտաքին ձեւին մէջ անփոփոխ կը մնար օդանաւը:

1910ին թռիչք առաւ Նիւփորթի միայարկ օդանաւը: Պատերազմէն մէկ տարի առաջ փորձուած էին արդէն բոլոր ձեւերը, որոնք ծանօթ են հիմա:

Տէփէրտիւսէն-Պէշըրոյի օդանաւը կը թռչէր մէկ ժամը 200 քիլոմեդր: 1913ին, Սիքորսքի ունէր քանի մը շարժիչ մեքենաներով օժտուած օդանաւ մը, որ կրնար ծանր բեռներ փոխադրել: Այժմ օդանաւիկներ ալ շինուած են, բայց պէտք է յիշել որ 1909ին Սանթոս Տիւմոն եւս ունէր թեթեւ, միայարկ փոքրիկ օդանաւ մը, որուն անունն էր «Օրիորդ»: Բլէմոն-Պայար, յաջորդ տարին, հարիւր օդանաւ ունէր յաճախորդներուն տրամադրելի:

1915ին 120 ձիու ուժով Լոռէն օդանաւը կը բարձրանար երկինք, «Ռընօ» օդանաւը ունէր 280 ձիու ուժ:

Պատերազմին մեծ յաջողութիւններ չեղան: Միլիառներ ծախսուեցան, հազարաւոր օդանաւեր շինուեցան, բայց գործարանն էր, որ կ'աշխատէր, եւ փորձեր չէին կատարուեր: Ժամանակ չկար փորձի: Պատերազմէն վերջն էր, որ օդանաւը օգտուեցաւ եւ յառաջդիմեց, շնորհիւ պատերազմի ընթացքին կատարուած դիտողութեանց: Այնպէս որ, մրցանիշի տեսակէտէն, 1913—1914ին, եւ 1920 տարիներուն միջեւ աւելի քիչ տարբերութիւն կայ, քան 1920ին եւ 1927ին ընթացքին կատարուած յառաջդիմութեանց մէջ:

Արագութիւնը 1913ին կը հասնէր ժամը 203 քիլոմեդրի, 1920ին՝ 275, 1927ին՝ 479 քիլ.ի: Տեւողութիւնը 1914ին 21 ժամ էր, 1920ին՝ 24 ժամ, իսկ 1927ին՝ 53 ժամ:

1920էն ի վեր էր, որ կատարուեցան ամէնէն մեծ կատարելագործութիւնները, մեքենայի եւ այլ հարցերու հասին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 13 Յունուար.— Բաղդատաբար անցեալ տարուան, թէեւ այս տարի Մարսէյլի մէջ գործազրկութեան տագնապ չկայ, սակայն հայրենակիցներ ունինք անգործ, որոնք ամէն օր գործարաններու դուռը չափելէ վերջ ձեռնունայն կը վերադառնան:

Երկու մեծ գործարաններ կան Մարսէյլի մէջ «Սէն Մարսէլ» «Քափիլէթ», ուր բազմաթիւ միջազգային արհեստաւոր եւ բանուորներ խառն կը բանին: Սէն Մարսէլի մէջ աշխատողներու մեծամասնութիւնը Հայեր են, որոնք 2—4 տարիէ ի վեր նոյն գործարանին մէջ կը բանին, եւ յաջողած են համակրանք շահիլ: Այս գործարանը հայ շէֆեր ալ կան: «Մեր Հայը գործի գլուխ անցաւ մի Աստուած կը մոռնայ»:

Ասկից մօտ մէկ ամիս առաջ հայ երիտասարդ մը բաւական ժամանակ անգործ պտտելէ վերջ, կը յաջողի Սէն Մարսէլի մէջ գործ մը ճարել: Օրին մէկը՝ տղան չնչին յանցանքի մը մէջ կը գտնուի, իսկոյն հայ շէֆերէն մէկը առանց անոր անփորձութիւնը նկատի առնելու՝ ուղղակի գրասենեակ կը դիմէ, ուրկէ կ'արտաքսուի: Այժմ տղան պարապ է: Նման անխղճութիւն մենք չենք լսած նոյնիսկ օտար «շէֆ»երէ:

Անմիջապէս ըսեմ որ, այս կարգի ընթացք ունեցողները՝ թրքախօսներ են, որոնք դեռ չեն հասկցած մեր ժողովուրդին ցաւերը:

Քափիլէթն ալ մեծամասնութիւն կազմողները Հայեր են: Վերջերս միայն գործի թուլութեան պատճառաւ քանի մը հոգի արձակուեցան:

Պ. Նազարեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺՆԵՐ.— Նիւ Եորքի մէջ գործադրուեցաւ մահապատիժը տիկին Ռութ Սնայտըրի, որ սպաննած էր իր ամուսինը: Մահապատիժի գործադրութեան ժամէն առաջ, երկար ատեն, տիկինը կը հեծկլտար ու կուլար: Երկու կիներ կ'ընկերանային իրեն մինչեւ ելեկտրական աթոռը: Մահապարտը, որ քալելու ուժ չունէր, երբ տեսաւ մահուան աթոռը, պրկուեցաւ եւ աչքը ուղիղ սեւեռեց աթոռին վրայ: Դիմակը իջեցուցին աչքերուն:

— Յիսո՛ւս, գթա, ինծ, եւ ներէ՛ անոնց, որ չեն գիտեր թէ ի՛նչ կ'ընեն, կը մրմնջէր:

Յետոյ քալեց, ամուր քալուածքով մը, դէպի աթոռը, եւ նստաւ: Բահանայ մը կ'աղօթէր վրան:

Ելեկտրականութեան հոսանքը երկու վայրկեան դարձաւ մահապարտին մարմինին մէջ: Կնոջ մարմինը պրկուեցաւ, արտայայտելով աննկարագրելի տառապանք մը:

— Տէ՛ր, ներէ՛, կը մրմնջէր մարած ձայնով մը:

Վայրկեան մը եւս տրուեցաւ բարձր հոսանքը տրուեցաւ եւ մեռաւ կինը:

Երեք վայրկեան յետոյ ներս բերին առաջինին մեղսակիցը: Պատուելի մը Աստուածաշունչ կը կարդար: Երբ աթոռին վրայ նստաւ, խնդրեց պատուելիէն որ կարդայ 23րդ գլուխը: Հոսանքը տրուեցաւ: Սաստիկ էր հոսանքը եւ ծուխ բարձրացաւ ականջին վրայէն: Դադրեցուցին հոսանքը: Երկրորդ անգամ եւս հոսանք տրուած ատեն, ծուխ բարձրացաւ գլուխէն: Մահապարտը մեռած էր:

*** Փլօզէնցէի (Գերմանիա) բանտին մէջ գործադրուեցաւ մահապատիժը Պէօթշէրի, որ սպաննած էր կոմսուհի մը եւ աղջնակ մը:

Նախ ճաշեց միսով, վարունգով եւ կարմիր գինիով: Եւ ճառաք խաղաց բանտապահին հետ երկար ատեն: Յետոյ սկսաւ լալ ու հեծկլտալ, երբ կը մօտենար վերջին ժամը: Քահանան եկաւ, աղօթեց: Դահիճը գայն փոխադրեց կոճղին վրայ, ուր պիտի գործադրուէր մահապատիժը կացինով: Մահապարտը այդ պահուն կիսամեռ էր արդէն, երեսը կաւիճի գոյն առեր էր: Դահիճը իջեցուց կացինը:

Արդարութի՛ւնը գործադրուած է:

ԲԱՐԿՈՒԹԻՒՆ.— Ֆէօվ գետնուղիի (մէթրօ) ծակի մը մէջ պաշտօնեայ էր, սակայն վերատեսուչին հետ լաւ չէին իր յարաբերութիւնները: Անցեալ օր քննաւ իր խուցին մէջ: Քննիչ մը տեսաւ եւ նշանակեց: Յաջորդ օրը, տնօրէնութենէն յանդիմանագիր մը ստացաւ: Ֆէօվ կարծեց թէ իր վերատեսուչին գործն էր այդ: Ու գործը ձգեց, ինքնաշարժ մը նստաւ, գնաց գնելու ատրճանակ մը: Իրիկունը սպասեց իր վերատեսուչին տանը առջեւ: Ու կրակեց, վիրաւոր գետին փռեց զայն: Ոստիկանները ձերբակալեցին զայն, անմիջապէս:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Բ.

«Ու այն ատեն էր որ, ըսաւ Բորիս, զգալով անոր անսահման հեղութիւնը, գայն կուրծքիս սեղմեցի:

«— Օգնէ՛ ինծի, Պրասքովիա, ազատելու համար հրէշը, եւ այսպէս դուն ալ ազատած կ'ըլլաս...

«— Ո՛հ, ազատուա՛ծ, ազատուած ըլլա՛լ... ազա՛տ ըլլալ կրկին:

«Գլուխը վեր բարձրացուց, այլեւս չէր պայքարեր, ու ըսաւ հնազանդօրէն.

«— Մտի՛կ ըրէ, Բորի՛ս, քանի օրէն «Գանիէլի Ակիք»ին պետերը ժողով պիտի գումարեն, կայսերական տանէն իշխանի մը նախագահութեամբը... չեմ գիտեր ժողովատեղին, որ չէ որոշուած դեռ, բայց ուղը օրէն կը հասկնամ, ու դուն կրնաս գործել... Ուիլըըմսընի օգնութեամբը՝ պէտք է յաջողիս:

«— Ու այսպէս, ըսաւ Բորիս, վերջացաւ այս ցնորքի գիշերը, այս զգաստ ու տխուր գիշերը, ուր Պրասքովիա ինծի տուաւ իր անկարելի սէրը՝ սարսափէն արտասուելով: Առտուն կանուխ ոտքի ցատկեց արիօրէն:

«— Գնա՛, ըսաւ, գնա՛ իսկոյն «Ինթէլիճընս»ի պաշտօնատունը, հոն սպասէ Ուիլըըմսընի հասնելուն եւ յետոյ մեկնէ, հանդարտեցնելու համար անիկա որ կը սիրես...

«Բաւական է բանեց.

«— Բայց թող քու կորովդ չտկարանայ, Բորի՛ս Սուխիմ... գաղտնիքը տուի քեզի, պէտք է գործել... մտածէ որ եթէ տկարանաս՝ ես կորսուած եմ, եւ թէ պէտք է ե՛ս տապալեմ քեզ:

«Ու կարծես թէ ինձմէ կը կասկածէր:

«— Գիտե՞ս որ այս պահուս անոնց մարդիկը հսկողութիւն կը կատարեն Դատէժտա Պատրովիչի տան շուրջը, հասկնալու համար թէ արդեօք ոեւէ յրաբեր մը ղրկած ես հոն:

«— Ի՞նչ կ'ըսես, գոչեցի կատաղօրէն:

«— Անոնք արդէն գիտեն տունը, գնա՛, Փարիզի մէջ կ'իմանաս թէ ինչե՛ր փորձեցին անոնք...

«Սարսուռ մը զգացի, Մարսէ՛լ, մտածելով Դատէժտայի վրայ, մինա՛կ իր ծերունի սպասուհիին հետ, Պօլոնիի անտառին եզերքը գտնուած այդ տանը մէջ, եւ պաշարուա՛ծ «Գանիէլի Ակիք»ին մարդոցմով:

«Պրասքովիա ինչպէս կրնար խորհիլ որ գործիս մէջ կրնամ տկարանալ: Որոշումս վճռական էր, իշխանին գործը պիտի լրացնէի:

«— Գնա՛, գնա՛, շարունակեց Պրասքովիա խանդավառ... Փետրուար 20ին, իրիկուան ժամը 5ին, քեզի կը սպասեմ Շան-զ'Էլիզէի «Թիթանիք Փալաս»ին մէջ, այն ատեն պիտի հասկնաս թէ ուր պէտք է երթաս, հարուածելու համար...»

Բորիս վերջացուց հետեւեալ խօսքերով.

— Կը հասկնաք որ, երբ Սըր Ուիլըըմսըն ինծի խոստացաւ «Ինթէլիճընս»ի օժանդակութիւնը, երկու ժամ ետքը, ընդունեցի անոր առաջարկը խանդավառօրէն... այսպէս թերեւս ութը օրէն պիտի կարենամ լրացնել իշխանին եւ Ցարին զօրաւոր կազմակերպութեան գործը, ու տապալել Վէզրակինը:

Ֆիզիքական ու ջղային սրախութիւն մը զգալով շտկուեցաւ:

Բորիս ոտքի ելաւ:

— Այս իրիկուն իսկ Լոնտոն կը մեկնիմ դարձեալ, որպէսզի Վէզրակինի գործակալները կը հետախուզեն իմ գործերս ու շարժումներս, ու եթէ գիտնան թէ Փարիզ կը գտնուիմ, կը հրամային Պրասքովիային որ փետրուար 20էն առաջ մեկնի դէպի հոս...

— Թերեւս հոս գալդ անխոհեմութիւն մըն էր, Բորի՛ս:

— Մարսէ՛լ, այլեւս չեմ կրնար մտածել թէ Դատէժտան անպաշտպան է այդ մարդոց հանդէպ... եւ ձեզմէ պիտի խնդրեմ հսկել անոր ապահովութեան վրայ...

Անոր ձեռքը բռնելով՝ ըսի բառերս կշռելով.

— Այո՛, Դատէժտայի ապահովութիւնը... լաւ մտածա՞ծ էք, Բորի՛ս:

— Կը վախնաք որ յաղթուի՞մ:

— Չեմ գիտեր... ձեզի համար թերեւս կարելի էր այդ հսկայ գործը ձգել «Ինթէլիճընս»ի գործակալներուն... Աւելի անդին ուրիշ բան մը պահանջելու իրաւունք ունի՞ք...

— Ի՞նչ կայ այդ խօսքերուդ ետին, Մարսէ՛լ... անիրա՞ւ եմ Դատէժտայի քովէն երկար ատեն բացակայելուս համար... ինչո՞ւ ինծի կը ստիպէք ամէն վտանգի մասին մտածել... ամէ՛ն վտանգի:

Պնդեցի հակառակ իմ կամքիս:

— Դատէժտան, իր մանկութենէն ի վեր, ձեզ իբր իր կէս-եղբայրը կը նկատէ, Բորի՛ս...

Պատասխանեց բուռն.

— Իբր եղբայր, այո՛, եւ այսօր մենք նշանուած ենք... ան կինս պիտի ըլլայ... կ'ըմբռնեմ վտանգները... պէտք է անոր սէ՞րը շահիմ, այնպէս չէ՞, Մարսէ՛լ Լանտրըսի, աս ըսել չէ՞ք ուզեր:

Դէմ դիմաց կեցած էինք.— տագնապ մը կարծես ցնցեց մեզ:

(Շար.)

ծրագիրներով։ Առաջին անգամն է որ ծրագրին մէջ կը մտնէ քաղաքական խնդիրը եւ նոյն իսկ օրակարգին վրայ առաջին տեղը գրաւէ։ Արդէն 1927 Ապրիլ-Մայիսին Ռիօ տը Ժանէյրոյի մէջ գումարուած իրաւագէտներու համամերիկեան յանձնաժողով մը ծրագիր մշակեց երեք Ամերիկաներու փոխադարձ յարաբերութիւններու մասին։ Այդ ծրագրին վրայ է որ վիճաբանութիւնները պիտի կատարուին հիմա։ Շատ դժուար պիտի ըլլայ Մ. Նահանգներու կեդրոնական Ամերիկայի մէջ հետապնդած այժմու քաղաքականութիւնը հաշտեցնել նոր ծրագրին հետ, որուն հիմնական գիծն է՝ ամերիկեան պետութեանց անկախութիւնը, ազատութիւնը, հաւասարութիւնը, փոխադարձ իրաւունքներու յարգումն ու երաշխաւորուիլը, իրարու գործերուն միջամուխ չըլլալը եւլն.։

Ծրագրին մէջ որոշակի ըսուած է. «Ո՛չ մէկ պետութիւն կրնայ միջամտել ուրիշ պետութեան մը ներքին գործերուն»։ Մինչ Միացեալ Նահանգները շարունակ միջամտած են Քուպայի, Հայիթիի, Սէն-Տոմինիկի, Փանամայի, Հոնտուրասի եւ վերջերս ալ՝ Նիքարակուայի գործերուն մէջ։

⁂ Հավանայի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու Ռուսեր, որոնց համար կը կասկածուէր թէ պիտի սպաննեն Նախագահ Քուլիճը։ Այս վերջինը պաշտպանելու համար Նախագահական միջոցներ ձեռք առնուեցան։

Ընդդիմադիրներու պառակտումը

«Պրաւդա» կը հրատարակէ երկու նամակներ, որոնք Տրոցկիի կուսակից ընդդիմադիրներներու կողմէ ղրկուած են իրենց կուսակիցներուն եւ համակիրներուն։ Առաջինին մէջ «պատմական դէպք» կ՚որակուի Զինովիեւի եւ Կամենեւի դաւաճանութիւնը» (այսինքն կուսակցութեան հպատակութիւն յայտնելը) և հրաւէր կ՚ուղղուի «ամէն կապ խզել անձնատուներուն հետ եւ բացէ ի բաց բաժնուիլ բոլոր անոնցմէ, որոնք կը վարանին եւ կը թուլնան։» Մասնաւորապէս կը մեղադրուին Մասլօֆ և Ռութ Ֆիշըր, որոնք կը փորձեն պաշտպանել Զինովիեւն ու Կամենեւը։ Նամակը եզրակացնելով կ՚ըսէ թէ պէտք չկայ երկրորդ կուսակցութիւն մը եւ նոր Միջազգային մը ստեղծելու, սակայն տարակարծութիւններն այնքան խոր են, որ պէտք է գոյութիւն ունենայ ընդդիմադիր հատուած մը։

Երկրորդ նամակին մէջ խորհուրդ կը տրուի ամէն ջանք թափել Միջազգայինի, կարմիր սէնտիքաներու եւ այլ համայնավար համագումարներուն ընդդիմադիր պատուիրակներ ղրկելու մասին։ Նոյնպէս հրաւէր կ՚ըլլայ պայքար մղել ընդդիմադիրներու վտարման եւ անոնցմէ ոմանց աքսորուելուն դէմ։

Այս նամակները հրատարակելով, «Պրաւդա» կ՚ըսէ թէ տրոցկիականները այլեւս ոեւէ խարիսխ չունին ո՛չ Խորհրդային Միութեան, ոչ ալ արտասահմանի մէջ, ու իրենց աջակիցներ կը փնտռեն Միջազգայինէն վտարուած հակահամայնավարներու շարքին մէջ։

Հետապնդում Փանայիթ Սթրաթիի դէմ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ տեղւոյն ընդհանուր դատախազը հրամայած է դատական հետապնդումի ենթարկել յայտնի գրող Փանայիթ Աթրաթին, որ այժմ Աթէնք կը գտնուի եւ կ՚ամբաստանուի թէ հինգշաբթի օր հրապարակային բանախօսութեան մը մէջ համայնավարական պրոպագանդ ըրած է։

Փանայիթ Սթրաթիի իսկական անունն է Գերասիմոս Վալսամիս և ծագումով Յոյն է։ Հայրը ծնած է Քեֆալոնիոյ Վալսամաթոս գիւղին մէջ, յետոյ գաղթած է Ռումանիա, ուր ծնած է Փանայիթ Սթրաթի։ Ռումանիոյ մէջ գինետան սպասաւոր եւ շրջուն լուսանկարիչ ըլլալէ վերջ, անցած է Ֆրանսա, ուր Ռիվիէրայի մէջ ֆրանսացի յայտնի գրագէտ Ռոմէն Ռոլանի շնորհիւ ներկայացուած է ֆրանսական հասարակութեան եւ այժմ մեծ անուն շինած։

Վերջերս պոլշեւիկեան տասնամեակին առթիւ Մոսկուա գացած էր. Դեկտեմբեր 31ին Օտեսայէն «Չիչէրին» շոգենաւով Յունաստան հասաւ։ «Էլէֆթէրոն Վիմա»յի խմբագրին հետեւեալը յայտարարած է.

«1907ին, 1909 եւ 1910ին այցելած եմ Յունաստան։ Միշտ խանդավառութեամբ կը զգայի թէ Յոյն եմ։ Արիւնս զիս կը կանչէր մօտէն տեսնել հայրենիքս։ Երեք անգամ Աթէնք եկայ գրպանս սանթիմ չունենալով ու Ակրոպոլ բարձրացայ՝ գրպանս պատառ մը ցամաք հացով։

«Մարդ ուշադրութիւն չէր դարձներ ժամանումին վրայ խեղճ ու կրակ հագուստով բանուորի մը, որուն երեւոյթը աւելի շատ կրնար ոստիկանութիւնը հետաքրքրել։ Հոգիս եւ մտածումներս չեն փոխուած անկէ ի վեր։»

Փանայիթ Սթրաթի հրապարակային բանախօսութեան մէջ Ռուսիայէն կրած իր տպաւորութիւնները պատմեց ու ըսաւ. «Ես ո՛չ մէկ կուսակցութեան կը պատկանիմ. խաղաղասէր եմ եւ մարդասէր, ու ներկայ Ռուսիան կը դիտեմ այդ երեւոյթին տակ»։

Փանայիթ Սթրաթի ծրագրած էր մեկնիլ Եգիպտոս։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՔԼԱՐԷՆՍ ՉԷՄԲՐԼԻՆ, որ Լինտպէրկէն վերջ յաջողած էր Ատլանտեանը կտրել, տեւողութեան մրցանիշը կոտրելու համար Ուիլըրմսի հետ փորձի ելաւ։ 51 ժամ 48՛ օդին մէջ մնալէ յետոյ, երկու օդանաւորդները ստիպուեցան իջնել, պէնզինը սպառած ըլլալով։ Եթէ կէս ժամ եւս մնային օդին մէջ, պիտի կոտրէին մրցանիշը, որ կը պատկանի գերման Ռիսթից եւ Լօօզէի՝ 52 ժամ 11 վայրկեանով։ Չէմպըլին փորձը պիտի վերսկսի։

ԼԻՆՏՊԷՐԿ, Քոսթ եւ Լը Պրի իրար հանդիպեցան Փանամայի մէջ։

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆԻ զէնքի գործարանին մէջ հրդեհ ծագեցաւ՝ հեղձուցիչ կազի դիմակ պատրաստելու սահմանուած նիւթերու յանկարծական բռնկումին հետեւանքով։ Շէնքին մէկ մասը այրեցաւ։ Վնաս՝ մօտ երկու միլիոն ֆրանք։

ՀՌՈՄԻ նորընտիր ֆրանսական դեսպան տը Պոմարշէ առջի օր իր պաշտօնատեղին մեկնեցաւ։ Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները շուտով կը սկսին։

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ բծաւոր ժանտատենդ (թիֆիւս) ծագած է։ Առողջապահական տնօրէնութիւնը արգելիչ միջոցներ ձեռք առած է։

ՍԿԻՒՏԱՐԻ հանրակառքին աշխատութիւնները աւարտելու վրայ են եւ յոյս կայ որ Մարտի սկիզբները կառքերու երթեւեկը սկսի։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

այս Ուրբաթ ժամը ճիշտ 8.30ին, քաֆէ օ Պլէօ տը Լինի վերնայարկը, մէթրօ Իթալի։

Օրակարգ.— Ընտրութիւն Շրջանային կոմիտէի։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ժող. Համալսարանի այս իրիկուան դասախօսութիւններն են. Ընդհ. Ազգերու պատմութիւն (ժամը 9—10) Մ. Նաթանեան։ Հայոց Պատմութիւն (ժամը 10—11) Փրոֆ. Ադոնց։ Ֆլօրիայի սրահին մէջ։

ՅԱՐԴԳՈՂԻ գրական երեկոն այս Հինգշաբթի ժամը 9ին, Ֆլօրիա։ Պ. Աշոտ Պատմագրեան պիտի դասախօսէ հայ երաժշտութեան մասին։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան միութիւնը նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ դերասան Մ. Մարութեանի, Օր. Ա. Կոստանեանի եւ տեղւոյս կարող ուժերու պիտի բեմադրուի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ 19 Փետրուար կիրակի օր, Rue Chape Bon Theatreի մէջ։

Կը խնդրուի բոլոր միութիւններէն նկատի առնել սոյն թուականը։

ՆԱՄԱԿԱՑՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վօշ, Թ. Պ.— 38։

Վօշ, Ե. Ռ.— 20,

Միլան, Գարծ.— 45։

Սէկրէ, Գ. Պ.— 40։

Հէրիքուռ, Վ. Չ.— 20։

Վ'իվիէ Վ. Տ.— 100 ֆրանք։

Ղրկեցինք։

Լոնտոն, Մ. քհնյ.— 1 անգ.։

Պուֆօներ, Յովհ.— 35 Ֆր.։

Ալժէ, Յ.Գ.— 35 Ֆր.։ Սկսանք ղրկել։

Փօն Սէն Թ'էսփրի, Վ. Վ.— 10։

Սուտան, Տքթ. Ե. Խ.— 2 անգլ.։

Խարթում, Ֆ. Վ.— 2 անգլ.։

Նիւ Եօրք, Գարծ.— Ստացանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կըփնտռուիշաթցի(Եօզկատ)Վառդավառ Կրիխեան որ 1920ին իր մօրաքրոջ որդւոյն հետ Իզմիրի որբանոցը կը գտնուէր, փոխադրուած էր Պոլիս եւ անկէց Յունաստան։ Անցեալ տարի Յունաստան Քավալայի որբանոցը գտնուիլը իմացուած էր։ Այժմ 22 տարեկան է։ Իմացնել՝ Boudoyan Peniaminի, Bâtiment B. Usine d'Ugine, (Savoie) France.

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ՝ զաւակներս, Պրուսայի մեծ նոր գիւղէն Մկրտիչ Յուտուեան 25 տարեկան, Պօղոսիկ 22 տարեկան եւ Վաղէն 19 տարեկան որոնք տէրզօր աքսորուելէն վերջ Մուսուլի կամ Թիֆլիսի կողմերը գացած ըլլալ կը կարծուին։ Իմացնել տիկ. Սըրբուհի կամ տիկ. Աղաւնի Յուտուեանի, 21 Rue Blanqui, Kremlin Bicêtre, (Seine) France.

Կը խնդրուի արտասահմանի խերթերէն արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

18 JANVIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 547 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ, ԻՐԱ՛Ն

Ինչո՞ւ պահել — չափազանց վրդովիչ է Թեհրանէն հասած լուրը, զոր հրատարակած ենք այսօր։

Պէտք է սպասել մինչեւ վաղը, իմանալու համար ամբողջ մանրամասնութիւնը։

Հասկնալու համար ամբողջ ժողովուրդի մը յուզումն ու տառապանքը, հայկական դպրոցի մը փակման առթիւ։

Եւ վստահ ենք որ, ինչպէս Ղազուինի ժողովուրդն ու մանուկները փողոց ինկեր եւ տղու պէս լացեր են այս աննախընթաց դէպքին առթիւ, ոստիկաններն իսկ լացնելով, արտասահմանի հայրենակիցներն ալ չպիտի կրնան զսպել իրենց արցունքը։

Մանաւանդ որ, հարուածը կուգայ բոլորովին անսպասելի տեղէ մը, ցեղակից եւ իսկապէս բարեկամ երկրի մը մէկ պաշտօնատունէն, թերեւս անհատի մը քմահաճոյքով։

Մեզի համար անըմբռնելի է որ, անկեղծօրէն հայրենասէր եւ պետութեան շահերուն լրջօրէն գիտակից ո՛եւ է պարսիկ վարիչ՝ համաձայն ըլլայ կրթական Նախարար Թադայոնի այս անընական, հակասահմանադրական եւ հակամանկավարժական ծրագրին։

Այս կարգադրութիւնը շատ մը տեսակէտներով ստուերի մէջ կը ձգէ նոյն իսկ բռնակալ Թուրքիան։

Մեր թղթակիցը երկու ընդարձակ թղթակցութիւններով («Յառաջ» Յունուար 3 եւ 4), պարզած էր այդ ծրագիրը, որ անճարակ ընդօրինակութիւն մըն է Քէմալիստանէն։ Լսեր, տեսեր եւ օրինակեր են, առանց նկատի առնելու միջավայրին պայմանները, եւ մոռնալով որ Էնկիւրին անգամ նախատեսած, բայց յետաձգած է կարգ մը բաներ։

Գիտենք ծրագրին ոգին.— Պարսիկ նորազարթ ազգայնականութիւնը կ՚ուզէ սահմանափակել Ատրպատականի սպառնացող վտանգը, փարսացնելով զայն։

Եօթը միլիոն Պարսիկի դէմ, հազիւ երկու միլիոն կը կազմեն փոքրամասնութիւնները։ Անոնց մէջ ամէնէն բազմաթիւն են Թուրք-Թաթարները, 805,000 հոգի, կամ 100էն 8ուկէս. յետոյ կուգան Քիւրտերը, 751,000 կամ հարիւրին 8։

Ատրպատականի նահանգը թրքացած է դարերու ընթացքին։ Ոչ միայն ժողովուրդին մեծամասնութիւնը թուրք-թաթար է, եւ բնազդօրէն հակած դէպի Թուրքիան, այլ եւ պետական պաշտօնատուները, մշակոյթը, առօրեայ թղթակցութիւններն ու խօսակցութիւնները կը գտնուին թրքական տիրապետութեան տակ։

Այս տարրը միեւնոյն ատեն նուիրուեր է քաղաքական դաւերու, որոնց մասին միշտ ուշադրութիւն հրաւիրած է հայկական մամուլը, մինչ պարսիկ մտաւորականները դեռ նոր կ՚արթննան։

Անոնք տակաւին նոր կ՚ըմբռնեն Թուրանէն Իրանի սպառնացող վտանգը։

Այսպէս կամ այնպէս, հիմա կ՚ուզեն պատուար քաշել վտանգին դէմ։ Բայց ի՛նչ ձախաւեր սկզբնաւորութիւն...

Մինչ Իրանը, վերածնութեան այս շրջանին, այնքան պէտք ունի միւս՝ վստահելի փոքրամասնութեանց աջակցութեան, Թադայոնի նման՝ աններատես մարդիկ ձեռնարկեր են կարգ մը բնական, տարրական իրաւունքներ ջնջելու եւ ի խորոց սրտի վիրաւորելու Հայերը, Հրեաները, Ասորիները, Զրադաշտականները եւ ուրիշ անմեղ, երկրին բարօրութեան փարած տարրեր։

Առանց ըմբռնելու որ, այդ փոքրամասնութիւնները ոչ միայն ո՛րեւէ քաղաքական ձգտում չունին Պարսկաստանի մէջ, այլ եւ, իրենց թիւովն իսկ զանցառելի քանակութիւն մը կը ներկայացնեն։

Արդարեւ, Հայերու թիւը չանցնիր 50—60,000ը, Ասորիները՝ 27,000 են, Հրեաները՝ 22,000, իսկ զրադաշտականները հազիւ տասը հազար։

Անցեալ տարի, երբ առաջին անգամ ազդարարութիւն եղաւ Ատրպատականի հայ դպրոցներուն, իրաւասու մարմինները դիմեցին ուղղակի Շահին, որ զարմանք եւ ցաւ յայտնեց տորադաս պաշտօնեաներու փութկոտութեան համար։ Անկէ ի վեր առկախ կը մնար ծրագիրը։ Կրթական նախարարը վերջերս նորէն կը քրքրէր, այս անգամ հարաւային գաւառներէն սկսելով։ Յետոյ հրաժարեցաւ, անգլեւռուսական մրցակցութեան առթիւ ծագած վէճի մը հետեւանքով։ Փոքրամասնութիւնները կը կարծէին թէ նախարարին անձին հետ ծրագիրն ալ կը փոխուի։ Բայց Շահը եւ առնել տուաւ հրաժարականը, եւ ահաւասիկ նախարարին առաջին գործը.— Ղազուինի դպրոցը փակուած, ուրիշներ՝ վտանգի տակ։

Եւ այս՝ — բսենք նորէն — այնպիսի ատեն մը երբ երկրին կացութիւնը շատ փափուկ է, շնորհիւ արտաքին եւ ներքին դաւերու ։

Պարսիկ հոգեւորականութիւնը ըմբոստացաւ պարտաւորիչ զինուորութեան դէմ, հաւանաբար անգլիական խաղերու հետեւանքով, եւ կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ յետաձգել զայն. իսկ սա կրթական թերխաշ ծրագիրը կը հետապնդուի տարօրինակ յամառութեամբ։

Յո՞ երթաս, Իրա՛ն։

Նախրր Շահերն անգամ այսպիսի դառն անակնկալ չեն պատճառած հայ ժողովուրդին։

Թոյլ պիտի տա՞ս, որ քանի մը մոլեռանդ կամ կարճամիտ պաշտօնեաներու երեսէն արատ քսուի քու բարի եւ բարեացակամ համբաւիդ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԸ, ՊԱՐՍԻԿԸ ԵՒ ՔԻՒՐՏԸ

Նոր Երկիր, հին Հնչակեաններու շաբաթաթերթը, «ի՞նչ պիտի անենք» խորագրով խմբագրականներու շարքին մէջ, գիտել կուտայ (15 Յունուար).

— «Այստեղ հասնում ենք մի շատ կարեւոր կէտի։ Մի հարց, որ արդէն գրուած է թէ պարսիկ մամուլի մէջ եւ թէ հայ մամուլի մէջ։ Դա Թուրանիսմի դէմ Իրանիսմի ճակատ կազմելու հարցն է։ Արդեօ՞ք չի հասել այն օրը, երբ բոլոր իրանացեղ, արիական ժողովուրդները ընդդէմ Թրքականութեան միանալու մասին մտածեն։ Պարսիկ մամուլի մէջ ես այդ հարցին պատասխանել եմ դրական կերպով, դրական կերպով էլ պատասխանում եմ այժմ։ Պարսկաստանը՝ թէեւ յառաջդիմելու եւ ամրանալու ճանապարհի վրայ է կանգնած, բայց ռուսական եւ Թրքական վտանգը շարունակ կախուած է նրա գլխին։ Ռուսաստանի դէմ նա դաշնակիցներ շատ կը ճարի, բայց Թուրքիայի դէմ նա կարող է մենակ մնալ։ Բացի այդ, նրա սահմաններում ապրում են 2ուկէս միլիոնի չափ Թրքական ցեղեր, որոնք վտանգի րոպէին կարող են միանալ Թուրքիայի հետ։ Պարսկաստանը կարիք ունի վստահելի դաշնակիցների թէ երկրի ներսը եւ թէ դուրսը, մենք էլ վստահելի դաշնակիցների պէտք ունինք Թուրքիայի դէմ. նոյնը պէտք ունին Քիւրտերը։ Մեր շահերը մեզ կը միացնեն իրար։ Եւ պէտք է միանանք ։

«Կայ սակայն մի շատ դժուար հարց։ Ի՞նչպէս պիտի լուծել քրտական իրրէտանտիսմի հարցը, ինչպէ՞ս պիտի բաւարարել Քրտերին, որ նրանք Պարսկաստանից հողեր չուզեն, կամ ինչպէ՞ս տրամադրել Պարսիկներին, որ նրանք որոշ հողեր զիջեն Քիւրտերին։ Այստեղ Հայերս շատ վճռական դեր ունինք կատարելու։ Պարսիկներին եւ Քիւրտերին իրար միացնող օղակը Հայերս պիտի լինինք։ Մենք պիտի Թեհրանի կառավարութեան մէջ վստահութիւն ներշնչենք դէպի Քիւրտերը։»

ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ՀԱՍԱԾ

Եոզղատի շրջանէն 102 նոր գաղթականներ եկած են Պոլիս, եւ Սամաթիոյ կայանը տեղաւորուած ։

Նկատի ունենալով տիրող խճողումը, Խնամատարութիւնը համաձայնութիւն գոյացուցած է Հայ կաթոլիկ Պատրիարքարանի հետ, Համազգեայ վարժարանին շէնքը գաղթականներուն յատկացնելու մասին ։

ԽՈՐԷՆ ՎՐԴ. ՄԵՌԱԾ

Պոլսոյ մէջ մեռած է Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան անդամներէն Հայր Խորէն վրդ. Սինանեան։ Հանգուցեալը ծանօթ եւ յարգուած դէմք մըն էր հայկական շրջանակներուն մէջ։ Պաշտօնավարած է Տրապիզոնի եւ Վենետիկի մէջ, բազմաթիւ աշակերտներ հասցնելով։ Հմուտ էր տիեզերագրութեան եւ աստղաբաշխութեան, ու այս մասին ժամանակին լուրջ գրութիւններ հրատարակած է ֆրանս. գիտական հանդէսներու մէջ։ Թղթակից անդամ էր Ֆրանսայի աստղաբաշխական ընկերութեան, եւ բարեկամ՝ հանգուցեալ աստղաբաշխ Ֆլամարիոնի։

Կը մեռնի 59 տարեկանին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑ ՄԸ ՓԱԿՈՒԱԾ

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՓՈՂՈՑ Կ'ԻՅՆԱՆ ԼԱՑ ՈՒ ԿՈԾՈՎ

Թեհրանէն հասած նամակէ մը կ'իմանանք թէ դեկտ. 20ին, փակուեր է Ղազուինի հայկական դպրոցը, մերժած ըլլալով գործադրել կրթական նախարարութեան նոր ծրագիրը, որ կը տրամադրէ բոլոր առարկաները պարսկերէն դասաւանդել՝ առաջին դասարանէն իսկ։

Աշակերտները եւ ժողովուրդը չափազանց յուզուած, փողոց իջեր են լաց ու կոծով եւ հեռագիրներ ուղղած են Շահին, Թագուհիին եւ գահաժառանգին։ Ոստիկանութիւնն անգամ խորապէս ազդուած է այս տեսարանէն։

Մանրամասնութիւնները վաղը, առանձին թղթակցութեամբ։

Ախտորուած ընդդիմադիրներ

«Պերլինէր Թակէպլաթ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Տրոցկի Ուրբաթ օր ճամբայ հանուած է դէպի Վիէրնի, Չինաստանի և Թուրքաստանի սահմանին վրայ. Ռակովսկի ղրկուած է Աստրախան (կասպիցի եզերքը), Րադէկ եւ Պրէօբրաժէնսկի ուրիշ բազմաթիւ ընդդիմադիրներու հետ ղրկուած են Ուրալի շրջանը։ Սրէբրիակոֆ աքսորուած է Սէմիպալատինսկ, կամենեւ Փէնսա, Զինովիեւ Տամբոֆ։ Այս վերջին երկու տեղերը Մոսկուայէն 500 եւ 400 քիլոմեդր միայն հեռու են։ Սմիլգա եւ Սապրոնոֆ ղրկուած են Նարիէֆ (հիւսիսային Սիպերիա)։

Ութ օր առաջ աքսորուած են ուրիշ 50 ընդդիմադիրներ. գլխաւոր դէմքերու առաքումը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Շաբաթ եւ կիրակի։ Ոմանք մահճաբարձ կառախումբերով ղրկուեցան. իւրաքանչիւրին 5 չերվոնեց տրուեցաւ։

Թուրքիա կը մերժէ ընդծովեաները

Օր նոր, խնդիր նոր։ «Եավուզ»ի նորոգութեան եւ ծփուն նաւարանի շինութեան խնդիրը դեռ չփակուած, կաշառակերութեան նոր խնդրի մը ձայնը կուգայ դարձեալ Թուրքիայէն։

Լահէյէն Յունուար 16 թուակիր հեռագրի մը համաձայն, Թուրք կառավարութիւնը կը մերժէ ընդունիլ երկու ընդծովեաներ, որոնք հոլանտական ընկերութեան մը կողմէ շինուած էին Ռոթէրտամի մէջ, Թուրքիոյ ապսպրանքին վրայ։ Թուրքերը կ'ըսեն թէ այս ընդծովեաներու շինութեան առթիւ հոլանտական ընկերութիւնը կաշառած է թուրք պատկանեալ պաշտօնատարները։ Խորհրդարանային յանձնախումբը երեւան հանած է որ Ֆրանսացիները յիշեալ ընդծովեաները 800,000 ֆիորին պակասով շինելու առաջարկ ներկայացուցած էին։ Մինչեւ քննութեան վերջանալը, Թուրք կառավարութիւնը կը մերժէ ստանալ ընդծովեաները։

∴ Էնկիւրիի մէջ քննիչ յանձնախումբը կը շարունակէ իր հարցաքննութիւնները «Եավուզ»ի մասին։ Նախկին ծովային գործավար Իհսան պէյ ութ ժամ անընդհատ հարցաքննուած է։ Նախկին դահլիճին բոլոր գործավարները նոյնպէս զատ զատ հարցաքննութեան ենթարկուած են։

Ֆրանսիտալական բանակցութիւններ

Հռոմի ֆրանսական նոր դեսպան Պոմարշէի ժամանումին առթիւ, իտալական մամուլը երկարօրէն կը զբաղի Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կատարուելիք բանակցութիւններու խնդրով։ Քննութեան առարկայ խնդիրներուն մէջ են, միջազգային զանազան հարցերու կարգին, Ֆրանսայի ու ֆրանսական գաղութներու իտալական գաղթականներու իրաւական դրութիւնը։

Ֆրանսայի մէջ երկու միլիոն, Թունուզի մէջ 90,000 Իտալացիներ կան, որոնք ցարդ կը պահեն իրենց հպատակութիւնը։ Սահմանագլուխի ճշդում մը պիտի կատարուի նաեւ Թունուզի եւ Տրիպոլիսի միջեւ։

Մամուլը թէեւ վերապահ ընթացք կը բռնէ, սակայն աւելի շատ նպաստաւոր կ'արտայայտուի։ Դեսպանին հասնելէն առաջ, շատ մը կէտեր ճշդուած են Փարիզի եւ Հռոմի միջեւ, և յոյս կայ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի Մարտի նստաշրջանէն առաջ կարելի պիտի ըլլայ եզրակացութեան մը յանգիլ։

«Մթամփա» կը խօսի Թանճէրի մասին եւ կ'ըսէ թէ Մատրիտի վերջին խօսակցութիւնները պէտք չէ սարսափի ենթարկեն Ֆրանսան։ 1926 Ապրիլ 7ի իտալեւսպանիական համաձայնագիրը խաղաղասիրական է եւ կ'աւելցնէ թէ Իտալիա կ'ուզէ որ Թանճէրի խնդրին շուրջ համաձայնութիւն գոյանայ բոլոր պետութեանց միջեւ։

Մուսուլի խարիւղները

«Տէյլի Նիւզ»ի դիւանագիտական աշխատակցին համաձայն, շուտով համաձայնագիր մը պիտի կնքուի Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ՝ Իրաքի քարիւղի դաշտերը միասին շահագործելու համար։ Երկար ատենէ ի վեր շարունակուող բանակցութեանց ընթացքին, հարթուած են շատ մը մեծ դժուարութիւններ. այժմ կը մնայ կարգադրել քանի մը մանրամասնութիւններ, որոնք կը վերաբերին ամերիկեան շահերուն։

Երեքշաբթի (երէկ) նոր հաւաքոյթ մը կ'ունենան Լոնտոնի մէջ։ Համաձայնութեան ստորագրուելէն անմիջապէս վերջ, պիտի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԹԷ ՔՈ ՇԱՐԱՅԻ ՈՐԿՈՐՆ Է...

Ամէն մարդ կը չոքի տկարին գլխուն ու մեր ժողովուրդը անսպառ համբերութիւն ունի, հանդուրժելու ամէ՛ն տեսակ խայտառակութեան...

Դարէ մը ի վեր կը շահագործեն Թշուառութիւնը՝ առանց յետին խղճի խայթի...

Արեւմտեան «հայասէր» դիւանագէտները՝ մեր քաղաքական վիճակը, խաբելով ու օրօրելով մեզ, ձղելով զանազան արկածախնդրութեանց։

Եւրոպայի «բարերար»ները՝ մեր քաղցն ու մերկութիւնը, կոկորդիլոսի արցունքներ թափելու համար մեր վրայ ու որոշ «Նպաստամատոյց»ի մը պետերը մեր բարեկամութիւնը՝ նախ առատօրէն իրենց կոկորդը թրջելով ու յետոյ միայն մեզի կաթիլ մը ողորմութիւն առաջարկելով...

. Չէր բաւեր օտարինը... չէր բաւեր ուրիշներուն ընչաքաղցութիւնը, հիմա ալ մեր ժողովուրդին ծոցէն ծնած մարդիկ են որ կը պարպտանան հասարակութեան դրամներով...

Երբ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը կառավարէր այս ժողովուրդը՝ Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններէն ներսը թէ դուրսը, հայ քաղքենիներն ու անոնց առջեւ սողացող հայ մտաւորականները, «ահազանգ» կը հնչեցնէին, սահմանէ սահման թէ դաշնակցութիւնը «կը մսխէ» հայ աշխատաւորութեան դրամները... — «Հաւա՜ր», կը պոռային... «փախցուցին» պետական «վալիւտան»...

Զրպարտութիւն, ստութիւն, ամբաստանութիւն չմնաց՝ որ չնետէին մեր ուսերուն, ձանկիւլեանի «Զրմէ՛ն տարան»էն մինչեւ «Պետական վալիւտա»յի արտառոց պատմութիւնը։ Ու այս բոլորը այն ատեն երբ մեր կուսակցութիւնը արիւն կը փսխէր այս ժողովուրդին համար, երբ մեր ընկերները, տասնեակներով կ'իյնային Թշնամիի գնդակէն, երբ Արարատեան դաշտէն մինչեւ Վանի այգիներուն առջեւ՝ կանաչ արեւով մեր տղաքը խիզախօրէն կը վազէին մահուան, մոռցած բոլո՛ր ուրախութիւնները . . .

Հիմա, այյապէս տխուր է պատմութիւնը, այյապէս տգեղ ու իսկապէս ըմբոստացուցիչ։

Զրոյց կը շրջի, յամառ զրոյց՝ որ բարեգործականի նոր տնօրէնը ամսական երեք ան գամ աւելի կը ստանայ քան ֆրանսական հանրապետութեան երեսփոխանները, թէ «ցկեանս նախագահ»ներու եւ «վսեմափայլ էֆէնտի»ներու «Միութիւն»ը ամսականներ կը շռայլէ ռամկավար պարոններու որ գովասանական յօդուածներ թխեն...

Մեր ընկերները «Բարեգործական»ի հաշիւներու վրայէն իսկ պիտի հաստատեն թէ ջոջերու այդ կլպակը իր հասոյթներէն քանի՞ առ հարիւր կը շռայլէ «դիւանական» ծախքերու վրայ...

Մինչ այդ, մենք կը բռնենք հայ քաղքենիներու աղտոտ ձեռքը՝ հայ ժողովուրդի «գանձանակ»ին մէջ...

— կաթիլ մը արիւն իսկ չէք թափած այս ժողովուրդին համար, թշուառականնե՛ր, ձեր ո՞ր ծառայութեան համար այդպէս գէր ու ճոխ ամսականներ կը ստանաք... Բարբա՛ռեցէք...

Եթէ դուք շարայի որկորը ունիք՝ շիրակի ամբարները վաղուց է դատարկ են...

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԹԻՒԵՐՈՎ

Լիոն քաղաք մըն է Լիոն։ Կը մտնես ներս, ինչպէս տուն մը։ Մինչդեռ, երբ Փարիզ մտնես, քաղաքը կը պտտայ ջրաղացի մը նման, ուր դոյլ մըն ես նետեր կարծես։ Աղմուկ եւ արձագանգ։ Ինքնաշարժները խելօք են հոս, Կերբերոսի շուներուն պէս՝ չեն հաչեր ու վախցներ քեզ։ Ու հանրակառքերը կը քալեն բադերու նման։

Երկու գետերու ճերմակ սրունքներուն վրայ կռշկոտ են շիներ Լիոնի տուները, որ աւելի դէպի արեւելք են կախուած։ Եւ հոն, ուր քաղաքը կ'անշքանայ, ուր դաշտերը պիտի սկսին, հոն են հաստատուեր Հայերը։ Անոնք, Հայերը, սովորութիւն ունին քով քովի գալու,— սովորութիւն մը, որ Թուրքիայէն կու գայ։ Սակայն երբեք սովոր չեն միաբանելու աշխատանքի համար։

Եւ իրաւ, Լիոնի նահանգը Հայերու հոկայ թիւ մըն է կազմեր, (ամբողջ նահանգին մէջ 12—14 հազար կը հաշուուին)։ Եւ, այս բազմութեան կազմութենէն անմիջապէս յետոյ, այսօր, սկսեր են արդէն վէճերը։ Նախ կը հաւաքուին, յետոյ կը կռուին։ Վէճ մը, որ տաղտկալի է եւ կը նեղացնէ։ Պիտի ներկայացնեմ բոլոր այդ վէճերը։ Սակայն նախ վիճակագրութիւնը։

* * *

Բոլո՛ր վիճակագրական թիւերն ու տեղեկութիւնները ստացած եմ նախորդ «Ազգ. Միութեան» ատենապետ Պ. Ս. Փափազեանէ։ Այդ թիւերը ճշտուած չեն դժբախտաբար, մինչդեռ այնքան ալ դժուար չէր, (կարելի էր նոյնիսկ Յառաջի «Զայներ գաւառներէն» եւ «հարցաբաններու» բաժնին արձագանգներուն հետեւելով, կատարել ու ճշտել մասամբ մեր համրանքը)։ Սակայն ո՞վ պիտի ունենար այդ խղճմտութիւնը։ Ազգ. Միութեան գործը եղած է միայն զբաղիլ եկեղեցիով։ Շատեր գաղափար իսկ չունին, չէ՞ որ Թուրքիոյ մէջ ոչ ոք գիտէ թէ ի՛նչ կը նշանակէ հիմրել։ Բընդաղատութենէս առաջ, կ'աճապարեմ տալ այդ «պաշտօնական» տեղեկութիւնները։ Յառաջ երկու անգամ, առանձին յօդուածներով, տուած է այս նահանգին մէջ ցրուած Հայոց թիւը, միշտ մօտաւորապէս։ Վէճին պատմութեան անցնելէ առաջ, թարմացնելու համար այդ թուական պատկերը, անհրաժեշտ էր հարցնել Հայոց թիւն ու զբաղումները, որ անհաւասիկ.

Թուական.— Լիոնի մէջ կ'ապրին 9—4000 Հայեր։ Տէսինի մէջ՝ 1000—1200։ Փոն-տը-Շէբիւի՝ 4—500։ Սէն-Թ'Էթիէն-Սէն-Շամոն՝ 2000։ Վիէն՝ 500։ Վալանս՝ 2500։ Բրէօզէօ՝ 300։ Արտէշ (Փուզէն, Օպնա, Ժուայեէօզ, Փրիվա)՝ 3000։

«Ազգ. Միութիւն».— Ազգային Միութիւնը, մինչեւ վերջերս՝ նշանակովի ընտրուած մարմին մըն էր։ Այդ մարմինին տուած տեղեկութեանց համաձայն, Ազգային Միութիւնը ունի 10 մասնաճիւղ, որոնք կանոնաւոր յարաբերութեան մէջ չեն եղած երբեք։ Վիէնի Ազգային Միութիւնը, Մկրեանի ատենապետութեամբ, կապ կը պահէ դեռ։ Փօն-տը-Շէրիւի մէջ կայ աոժամեայ մարմին մը։ Տէսինի մարմինը լուծուեր է։ Վալանս եւ Օպնա ունին իրենց ազգային մարմինները։ Սէն Թ'Էթիէն եւ Սէն-Շամոն կը միան անկազմակերպ։ Փուզէն եկեղեցական նոր մարմին մը կազմեր է։ Բրէօզէօ եւս ունի իր մարմինը։

Եկեղեցիներ.— Վալանս ունի մատուռ մը եւ քահանայ մը, Գալուստ Տէր-Մովսէսեան։ Սէն-Թ'Էթիէն եւ Սէն-Շամոն ունին քահանայ մը, Գէորգ Տէր-Դաւիթեան։ Փուզէն ունի վարդապետ մը, Արսէն վրդ. Ղլճեան։ Լիոն ունի Անանիա վարդապետը, որ հիւանդ ըլլալով՝ չի գործեր, և միայն քահանայ մը, նորընծայ Վարդան Ժամկոչեան։ Արսլանեան քհնյ. անպաշտօն պիտի դրկուի Ժընեւ պատարագելու։ Լիոնի եկեղեցին ունի նաեւ լուսարար մը, ժամկոչ մը, երաժշտապետ մը եւ ուսուցիչ մը։ Լիոնէն քահանայ մը 15 օրը մէկ անգամ կ'երթայ Փօն տը Շէրիւի։

Ընտանիքներու մէջ.— Ծնունդ շատ կը պատահի, սակայն շատերը հիւանդանոցներու մէջ տեղի կ'ունենան, այնպէս որ արձանագրութիւնները կը կատարուին միայն հիւանդանոցին տետրակներուն մէջ եւ Ազգ. Միութիւնը լուր չունենար։ Միջին հաշիւով, ամիսը պէտք է արձանագրել 10-15 մկրտութիւն։ Պսակներուն թիւն ալ տալ եկան կարելի է հաշուել 200։ Ամուսնալուծումները հետզհետէ սովորական կը դառնան։ Ամիսը 2-3 ընտանեկան գժտութիւններ կը պատահին։ Ազգային Միութեան ջանքերով թէեւ կարելի կ'ըլլայ հաշտեցնել, սակայն խզումը չուշանար դարձեալ։ Պատճառները բազմազան են։ Նախ կարելի է ամբաստանել պատերազմը։ Կիները այլ եւս գիտեն դրամ շահիլ, ուստի կ'ըմբոստանան այրերու տիրապետութեան դէմ։ Այրերու դէմ կիներու փոքրիկ անհնազանդութեան պարագային, առաջինները անմիջապէս կ'ամբաստանեն զանոնք իբրեւ անբարոյական։ Ընտանեկան այս գժտութիւններուն մէջ գլխաւոր պատասխանատուներն են յաճախ կեսուրը կամ զոքանչը։

Ազգ. տուրք.— Չէ յաջողած։ Ինծի պատմեցին թէ առաջին Վարչութեան օրով, երբ ատենապետ էր Պ. Թիւլպէնտճեան, սահմանուած էր եկեղեցական տուրք մը, որ արդիւնք չէ տուած։ Պալաքեան եպիսկ.ի նշանակովի Վարչութեան օրով, երբ ատենապետ էր Պ. Փափազեան, ուժ տրուեցաւ տուրքի գրութեան։ Մասնաւոր հաւաքիչ մը նշանակուեցաւ, եւ 300 կանոնաւոր վճարողներ եղան։ Երբ հաւաքիչը, Պ. Ադամեան, ստանձնեց նաեւ քարտուղարի պաշտօնը, տուրքի վճարումները դանդաղեցան։ Յետոյ նշանակուեցաւ Պ. Պօյաճեան, որ միեւնոյն ատեն ուսուցիչ էր, բայց նորէն կաղաց։ Պարտքերը շատցած էին եւ շատեր չէին ուզեր վճարել։ Մէկ տարի կոչերը անհետեւանք մնացին։ Վեց ամիս առաջ, ընտրութեան հրահանգին վրայ, դարձեալ պաշտօնական յայտարարութիւն մը եղաւ.— Ընտրելու և ընտրուելու իրաւունք ստանալու համար, պայման էր վճարել 1 Յունուար 1927էն սկսեալ, տարեկան 24 ֆր. հաշիւով, նուազագոյն վեց ամիս, 12ֆր.։ Կոչին վրայ արձանագրուեցան 180 հոգի, առաջուընէ 40 հոգի վճարողներ ալ կային, այնպէս որ 220 հոգի տուրք կը վճարէին՝ երբ փակուեցան արձանագրութիւնները։ Կը տեսնուի որ տուրքը ամբողջովին չէ յաջողած Լիոնի մէջ։

Գալով շրջականներուն, միայն երկու մասնաճիւղեր պատասխանած են կոչին եւ շատ քիչ տուրքեր ղանձած։ 8 մասնաճիւղերը երբեք չեն կրցած գանձել։

Այսպէս, Լիոն, երկուքուկէս տարուան ընթացքին, վճարած է 7038 ֆր. տուրք։

Պիւտճէն. — («Յառաջ» նախապէս հրատարակած է Լիոնի Ազգ. Միութեան հաշիւներն ու ծախքերը։ Ես հոս կ'առնեմ զանոնք, տալու համար Լիոնի կեանքին ամբողջ պատկերը։ Եւ յետոյ կատարելու համար իմ քննադատութիւններս)։

1 Յուլիս 1925—31 Հոկտեմբեր 1927.

Հասոյթներ.—	Ֆրանք
Նախորդ վարչութենէն փոխանցուած	1,032 90
Ամուսնութիւններէ (*)	29,085 —
Մկրտութենէ	5,045 —
Վկայագիրներէ	11,224 —
Պատահականներէ	3,344 —
Յուղարկաւորութենէ	4,118 —
Բանկայի հասոյթ	8,600 —
Եկեղեցիի հիմնարկութեան ժամանակ ժապաւէնեայ տետրակ	11,740 —
Ծախքեր.—	
Նախորդ քարտուղար Պ. Աբրահամեանին	2,700 —
Արսլանեան քհ.	10,083 50
Քարտուղար Տէր-Անդրէասեան	8,300 —
Դաւիթեան քհ.	9,234 75
Նպաստ զանազաններու	3,315 20
Ընդհանուր ծախք	13,530 05
Դպրապետ	2,400 —
Անանիա վարդ.	7,136 —
Դպրաց դասուն	252 50
Պ. Ադամեանին	6,000 —
Մաքրող պաշտ.	1,080 —
Ուսուցչուհի	500 —
Նախկին լուսարար	350 —
Պ. Պօյաճեանին	3,400 —
Լուսարարին	300 —
Վարդան քհ.	500 —
Եկեղեց. գոյք նորոգելու	17,508 —

(*) Իւրաքանչիւր ամուսնութենէ կը գանձուի 100 ֆր., ուրեմն՝ 300 ամուսնութիւն։

Դպրոց.— Կարելի չէ եղած յաջողցնել մանկապարտէզը։ Հայ ընտանիքները ցրուած են, եւ հեռու՝ կեդրոնէն։ Առ այժմ, կառավարութեան արտօնութեամբ, հայ ուսուցիչ մը ֆրանսական վարժարաններուն մէջ հայերէնի դաս կուտայ հայ տղոց, որոնց թիւը կը հասնի 240ի։ Զանազան ֆրանսական վարժարաններ յաճախող ամբողջ հայ տղոց թիւն է 500։

Փօն տը Շէրիւի ունէր մանկապարտէզ մը, ուր կը յաճախէին 30—35 հայ մանուկներ։ Տէսինի մանկապարտէզն ալ փակուած է, որովհետեւ վճարում չըրին ուսուցչուհիին։ Տէսինի մէջ Հայերը հաւաքուած եւ խուռն են, անհրաժեշտ է եւ կարելի է ապրեցնել հայ վարժարան մը։

Առեւտրական.— Հայ առեւտրականները հետզհետէ շատցան Լիոնի մէջ։ Նպարավաճառներուն թիւն է 7—8, սափրիչներուն՝ 5, կօշկակարներուն՝ 10—15, Դերձակատուներուն՝ 10։ Կայ նաեւ 1 ծաղատուն։ Հիւսուածեղէնի գործարաններ ունին 4 Հայեր։ Նոյնպէս 4 ատամնաբոյժներ կան։ Մէկ հայ բժիշկ կար, որ մեկնեցաւ Փարիզ։ Կան առեւտրական ու ապահովագրական ձեռնարկներ։

Միութիւններ.— Մօտ 10—16 միութիւններ կան։ Հայրենակցական Միութիւններ կազմած են հետեւեալ շրջանները.— Պոլիս, Պոլու, Աֆիոն, Սեբաստիա Մարաշ, Տարօն, Մալաթիա Խարբերդ, Բարձր Հայք, Աքշէհիր։ Ուրիշ Միութիւններ՝ Արաքս ֆանֆառը, Դատեմի Ուսումնասիրացը, Դպրոցասէր Տիկնանցը, Հ. Մ. Ը. Մ., Լէզէօնականները, Հօկ եւ Զ.Ե.Ո.Մ.Մասնաճիւղ մը։

Գեղարուեստական Միութիւններ չկան։ Միրողներ եւ Լիոնէն անցնող դերասաններ, երբեմն, թատերական ներկայացումներ կուտան։

Կուսակցական.— Կուսակցական կեանքը հետզհետէ կ'արթննայ։ Կազմակերպուած կուսակցութիւններն են Դաշնակցութիւնը, Հնչակեանները եւ Ռամկավարները։

Բանուորական.— Հայ բանուորներուն մեծ մասը, մօտ 500 հոգի, կ'աշխատին Պէրլիէ ինքնաշարժի մեծ գործարանին մէջ։ Սոմիէ վակոնի գործարանին մէջ կ'աշխատին 150 հոգի։ Ժիլէ հիւսուածեղէնի գործարանին մէջ կ'աշխատին 500 հոգի։ Թիւպիւս մետաքսի գործարանին մէջ՝ 500 հոգի։ Մուշտակի գործարանին մէջ՝ 4—500 հոգի։ Սօսիէթէ Լիոնէզի մէջ՝ 150 հոգի։ Նօքոլայի գործարանին մէջ՝ 100—150 հոգի։

Տէսին եւս ունի մեծ գործարան մը մետաքսի, ուր կ'աշխատին գրեթէ տեղւոյն բոլոր Հայերը։ Եւ կը բնակին գործարանին կողմը շինուած տուներու մէջ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն Պերլինէն)

1926ի կէսերէն սկսած եւ մանաւանդ 1927ին, Գերմանիա ցուցադրեց տնտեսական յառաջոն վերելք մը։

Այս վերջինը սերտօրէն կապուած է երկրի ամբողջ տնտեսութեան արդիացման եւ կատարելագործման հետ, որ ծանօթ է «բանականացում» (ռացիոնալիզացիոն) անունով։ Մէկ անգամ արդէն սկսուած այդ զարգացումը, որուն էութիւնը ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերուն մէջ կը կայանայ, կը շարունակուի տակաւին, անոր հետ մէկտեղ նաեւ զուգընթաց երեւոյթները՝ ներքին եւ արտաքին առեւտուրի մարզին եւ աշխատանքի սակարանին մէջ։ Յայտնապէս կ'երեւայ հետեւողական ծրագիրը, զոր կը հետապնդեն այս երկրի կառավարութիւնը եւ տնտեսութեան վարիչները, փոքրացած, գաղութներէ զրկուած երկիրը գօհացնել ինքն իր մէջ, սեփական արտադրութեամբ եւ կերակրելու հնարաւորութիւն ստեղծել 63 միլիոնի հասնող այս ժողովուրդը, որ տարուէ տարի կը բազմանայ եւ որուն առջեւ փակուած են աշխարհի բոլոր դուռները, Ամերիկայէն մինչեւ Ափրիկէ։

«Որչափ կարելի է՝ նուազ ծախքերով եւ սակաւաթիւ աշխատաւոր ձեռքերով աւելի մեծ քանակութեամբ արտադրութիւն», ահա սկզբունքը, զոր տրամաբանական վախճանին հասցնել կը ջանան այս երկրի տնտեսութեան վարիչները։

Եւ իրապէս, տարուէ տարի կ'աւելնան Գերմանիոյ արտադրութիւնները, իսկ ներքին եւ արտաքին առեւտուրն ալ կը զարգանայ անխուսափելիօրէն։ Ինչպէս ամէն երկրի, այնպէս ալ Գերմանիոյ մէջ ներքին շուկան ըլլալով գլխաւոր սպառողը սեփական արտադրութեանց, բուն ժողովուրդին գնելու կարողութիւնն ալ տնտեսութեան մղիչ գլխաւոր ուժը, Գերմանիա իր ուշադրութիւնը առաւելապէս այդ ուղղութեամբ կեդրոնացուցած կը թուի, հարկաւ չմոռնալով նաեւ արտաքին առեւտուրը, գրաւելով նորանոր շուկաներ դուրսի աշխարհին մէջ։ Արդէն իսկ կնքուած շարք մը առեւտրական դաշինքները զանազան պետութեանց հետ եւ մանաւանդ նախապատրաստուածները ապացոյցներ են այդ ջանքերուն։

Գերմանիա արտաքին փոխառութիւններու միջոցաւ — գրեթէ բացառաբար Ամերիկայէն — կը զարգացնէ իր ճարտարարուեստը եւ կը մեծցնէ իր արտադրութիւնները։ Այսօր արդէն մէկ միլիառէ աւելիի կը հասնին այդ փոխառութիւնները, որոնք ամէնքն ալ արտադրական նպատակներու յատկացուած են։ Իր ըրած փոխառութիւնները Ռուսիոյ, ընդհակառակը, սպասուած արդիւնքը չտուին։ Հոն ձեռք բերուած տնտեսական մենաշնորհներէն շատեր վնաս տուին ու գոցուեցան եւ կամ գոցուելու վրայ են։

Գերմանիոյ ելմտացոյցը 1928ի համար գրեթէ 9 միլիառի կը հասնի, որուն 2ը հատուցում պիտի տրուի յաղթական պետութիւններուն։ Տուրքերը անասելի չափերու հասած են։ Բնական է, որ անոնք ըլլան հատուցումներու վերջնական ճշտումի եւ սահմանի մասին։ 32 միլիառի առասպելական պահանջը Գերմանիա չի կրնար կատարել եւ ոչ իսկ 100 տարիներու ընթացքին։ Եթէ մէկ քանի տարի եւս այսպէս շարունակուի, պիտի պայթի պարզապէս այս երկրին տնտեսութիւնը։

Հասկնալի պատճառներով, Ամերիկա եւս կողմնակից է Գերմանիոյ պարտքին վերջնական սահմանումին։ Արդէն իսկ Ամերիկայի կողմէ միջամտութիւն մըն էր, թէեւ կողմնակի, հատուցումներու գործակալ ամերիկացի Կիլպըրթի ծանօթ յուշագիրը Գերմանիոյ ելմտական եւ տնտեսական վիճակի մասին, որ ահագին աղմուկ հանեց ամբողջ աշխարհի մէջ։ Այն ատեն որ, բազմազան շշուկները գերման դրամին մէկ նոր արժեզրկումի մասին։ Սակարանն ալ զգալի ցնցումներու ենթարկուեցաւ։ Կարծ՝ Գերմանիա չի կրնար երկար տոկալ իր ելեւմտացոյցի ծանրութեան. հարկ է որ խնայողութիւններ ընէ, կրճատէ իր ելքի գլուխները։ Ասիթն ալ այն էր որ, գերման կառավարութիւնը դեռ ամիսներ առաջ վճռեր էր ամբողջ պաշտօնէութեան թոշակները միջին հաշուով 25 առ հարիւր աւելցնել, նկատի ունենալով յարաճուն սղութիւնը կենսամթերքներու, ինչպէս եւ օրաւուր բարձրացումը բնակարաններու վարձքերուն։ Այդ ձեւով պետութեան ծախքերը I մէկ քառորդ եւ I ուկէս միլիառ պիտի աւելնան, մանաւանդ որ առանձին առանձին երկրամասերը եւ քաղաքային ու գաւառային համայնքներն ալ ուզեն չուզեն պիտի հետեւին կեդրոնի օրինակին։

Եւ յետոյ, ծրագրուած «դպրոցական բարենորոգումն» ալ, որով նոր վարժարաններ բանալու — դաւանական գետնի վրայ — հարկը պիտի զգացուի, նորանոր ծախքերու դուռ պիտի բանայ։

Գործազրկութիւնը, որուն ենթակայ էին ժամանակ մը երկու միլիոնէն աւելի բանուորներ, առանց հաշուելու ընտանիքները, նուազեցաւ տակաւ եւ ասկէ 2-3 ամիս առաջ աննշան համեմատութեան մը հասաւ։ Վերջին շաբաթներս, սակայն, նորէն կ'աւելնայ անգործներու թիւը։ Այս անգամ այդ երեւոյթը մասնաւորապէս կապուած է աննախընթաց ցուրտերուն հետ, որոնց հետեւանքով շինարարական գործերը պահ մը կանգ առին եւ կամ շատ պակսեցան։ Ներկայիս միայն Պերլին 200,000 անգործ բանուորներ կը հաշուէ, ամբողջ երկիրը — շատ աւելի։

Մ. Ե.

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ վրայ հաստատուած զինուորական հակակշիռը ջնջուած ըլլալով 1927 Յունիս 30ին, այսուհետեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի կատարէ այդ պաշտօնը։ Պ. Պոլիան այս իմաստով նամակ մը գրեց Ժընեւ, իբրեւ նախագահ դեսպանախորհուրդին։

Այսօր միայն Աւստրիան կը մնայ զինուորական հակակշռի տակ, բայց կը հաւաստեն թէ Յունուար 31ին այդ ալ պիտի ջնջուի։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս նորէն ժողովի ազդեր կը ստանանք— 1. կամ ծայրը ծայրին, երբ կարելի չէ տպել յաջորդ օրը ոպլէսզի գաւառ հասնի, 2. կամ կիսկատար, երբեմն ժողովատեղին, յաճախ օրն ու ժամը, երբեմն ալ՝ բոլորը մէկ մոռցուած։

Աւելորդ է ըսել որ այս կարգի ազդերը նկատի չեն կրնար առնուիլ։

Ծանուցողներուն ուշադրութեան կը յանձնենք այս կէտերը։

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՏՈՒ[ՆԸ]

Թիֆլիսի Հայ Արուեստի [Տան] վարչութեան նախագահ Վարդանեան հետեւեալ տարաբութիւնը ըրած է տար Թերթին (25 դեկտ.) գործունէութեան մասին.—

Արդէն հինգ տարի է, որ Արուեստի Տունը գոյութիւն Թիֆլիսի մէջ։ Հայ Արուեստի Տան նպատակն է համախ[մբել] բոլոր արուեստագէտները, նկարիչ, երաժիշտ, դեր[ասան]։ Հայ Արուեստի Տունը կը [...] պնդէ Գրականութեան [...] քականութիւն մը, (որ [...] չուած է Կոմունիստ կուս[ակցու]թեան կեդր. Կոմիտէէն [...] ւոր բանաձեւէն), աշխա[տելով] տարածել այդ քաղաքակ[անու]թիւնը արուեստի բոլոր [ճիւ]ղերուն մէջ։ Այդ աշխա[տան]քին լծուած են նաեւ Հայ [...]ներու Միութիւնը եւ Պ[...] Գրողներու Միութիւնը։

Կը խոստովանինք, որ աշխատանքները շատ թո[յլ] Հայ Արուեստի Տան թերու[թիւ]ններէն մէկն էր այն, որ [...] մէջ չմտաւ բանւորական դաւածին հետ։ Ուրիշ թերութ[իւն] մըն ալ այն, որ չունէր ծր[ագիր] մը, մշակուած բոլոր հատու[ած]ներուն համար։ Այնպէս որ [...] ուածները աշխատեցան իր[արմէ] անջատ, առանց կապուելու [...] բարու։ Ու երաժշտական [...] ուածը բացաւ արհեստանոցը [...] Հայ Արուեստի Տան գործը [...]

Այժմ կը խորհուի նոր փով մը աշխատիլ։

Պիտի համախմբուին մի[աս]յոր հին ու նոր կենսունակ [...] կան ուժերը, ասպարէզ [...] գրական-գեղարուեստական [...] տեղծագործութեան համար։

Այս նպատակով որոշուա[ծ է] ընդլայնել գրական-գեղար[ուես]տական ժողովածուն, [...] բացը, որուն երկրորդ թի[ւը] արդէն խմբագրուած եւ [...] գրութեան յանձնուած է, [...] Ջինէն աւելի մեծ ծաւալով [...] պէս պիտի աշխատուի որ [...] ղովածուն լոյս տեսնէ պարբ[երա]բար ամբողջ տարուան ըն[թաց]քին։ Անհրաժեշտ է մեծ [...] ղութիւն. թէեւ մինչեւ չունի Արուեստի Տունը, սակայն մեծ ժողովածու մը ա[...] նշանակութիւն ունի, որով[հետեւ] Երեւանի մէջ անգամ չու[նին] գրական-գեղարուեստական օրկան մը, ուր տպուէին գրողներուն գործերը։

Հայ Արուեստի Տունը [...] կազմակերպէ գրական-գե[ղար]ուեստական երեկոներ, [նուիր]ուած մեր հին ու նոր գր[ողնե]րուն։ Տեղի ունեցաւ արդէն [երե]կոյ մը, նուիրուած Մ[...] Պետրոսեանին, բակ առաջ[իկա]յին՝ պիտի տրուին երեկ[ոյթներ] Վահան Տէրեանին, Շ. Կուր[ղին]եանին ու բանաստեղծ [...] կիցներուն։

Երաժշտական մարզին Հայ Արուեստի Տունը ա[...] «անելիքներ» ունի, բայց դ[ժուար] րին է ուղին։ Կարելի է ըս[ել] մինչեւ հիմա բան մը չէ տարուած երաժշտութեան [մար]զին մէջ։ Հայ Արուեստի նախագահութիւնը իր վե[րջին] նիստերէն մէկուն մէջ, քնն[արկած] երաժշտական հատուածին [...] եալ գործունէութիւնը, [...] որ այս հատուածը իբրեւ [...] ուած գոյութիւն չէ ունեց[ած]։ Երաժշտական հատուածը [...] ցեր էր միայն արհեստանոց [...] եւ իր աշխատանքները կը [...] րեր է որոշ խմբակի մը հա[...] որուն գլուխը կը գտնուին Մանոս Մելիքեան եւ Արմ. [...] բանեան։ Այդ խմբակը հա[...] զանց նեղ էր, որովհետեւ բացակայէին Բարխուդարեան, Ադամեանի, Մազմանեանի, Լուխանեանի եւ այլնի տասնեակ մը երաժշտագէտ[ներ]։ Երաժշտական հատուածէն ու մնացեր էին նաեւ մեր շուղները, զորս պէտք էր մախմբել։

Հայ Արուեստի Տան եր[աժշ]տական հատուածին նոր չութիւնը արդէն գործի[...]

նարկեց։ Դժբախտաբար, քանի մը անհատներ, թաքուն պատճառներով, կը խանգարեն այս աշխատանքները՝ Հայ Արուեստի Տան կից երաժշտական հաստատածին Վարչութիւնը պիտի կազմակերպէ երաժշտանոց մը, օժանդակութեամբ Մազմանեանի, Եղիազարեանի եւ Կարօ Զաքարեանի։ Այս երաժշտանոցին մէջ պիտի կրնան աշխատիլ 100 հոգի։

Նկարչական հաստատածին մէջ դժուար հանգոյցներ չկան։ Աշխատանքները բնական զարգացում մը ունին։ Շուտով այս հաստատածը պիտի բանայ ցուցահանդէս մը, նուիրուած նկարիչ Յակոբեանին, որ անծանօթ մնացած է շատերուն։

Թատերական հաստատածը ծրագրած էր, անցեալ եղանակին սկիզբները. ունենալ այնպիսի դերասանական խումբ մը, որ կազմուէր ոչ այնպէս, ինչպէս եղեր է թատրոնին կազմութեան առաջին օրերէն ի վեր, երբ խումբին մէջ կը գտնուէին մէկ կամ երկու անուններ, միւսները՝ պարզ «դերակատարներ» առանց տաղանդի։ Սակայն ժամանակ պէտք է՝ ունենալու այդ խումբը, որուն դերասանները կարենան ցոյց տալ իրենց շնորհքն ու տաղանդը։ Եւ նախ պէտք է ղեկավար մը սանձահարելու համար «կատրոլային» (շրջուն) դերասանները, որոնք իրենց «Օթէլլօ»ներէն եւ «Համլէթ»ներէն զատ ուրիշ բան չեն խաղար։ Զարգացնելու համար շնորհալի սկսնակ դերասանները, օրինակ՝ Մալեանը։ Այս նպատակով, ռէժիսէօրի պաշտօնով, հրաւիրուեցաւ Բուրջալեան։ Անոր ներկայացումներէն կը տեսնուի որ մասամբ յաջողած է ծրագիրը։ «Այգեպանի Շունը» եւ «Վենետիկի Վաճառականը» խաղի եւ բեմադրութեան տեսակէտէն գնահատելի յաջողութիւններ են։ Դժբախտաբար կարելի չեղաւ խումբին կապել մեր յայտնի դերասաններէն մէկ քանին, եւ այս, այն հիւանդագին երեւոյթներուն պատճառով, որոնք գոյութիւն ունին մեր թատրոնին մէջ։ Այդ դերասանները, իրենց մասնակցութեան համար, պայման կը դնեն իրենց խաղացանկը (Օթէլլօ, Համլէթ, Աննա Քրիստի, Պոռնիկ, Նամուս), կամ ուրիշ պահանջ մը, որ խումբին մէջ չգտնուին ուրիշ յայտնի դերասաններ։ Մենք չէինք կրնար ընդունիլ նման պայմաններ։

Թատերական հաստատածին աշխատանքներն ալ թոյլ են։ Եւ սակայն ունի դերասանական արուեստանոց, ուր կը յաճախեն 30 հոգի։ Այս հաստատածը կ'աշխատի նաեւ ստեղծել «մանկական թատրոն» մը, օգտագործելով Արամ Աբաթեան հրապարակին վրայ գտնուող թատրոնի շէնքը։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿԼՈԶԷԼԻ ՎԷՃԸ

«Յառաջ», Հոկտեմբերի սկիզբը երկար պատմութիւնը բրաւ այն վէճին, որ կը զբաղեցնէ գիտական աշխարհը։ Վէճ մը, որ դեռ չէ վերջացած։

Վիշիի մօտ, պզտիկ գիւղին մէջ, 1925ին գտնուեցան առարկաներ, որոնց վաւերականութեան մասին գիտնականները երկու բանակի բաժնուեցան։ Եթէ վաւերական են պեղումները, ինչպէս կը պնդէ մէկ կողմը, մինչեւ հիմա խմբագրուած պատմութիւնը հարկ կ'ըլլայ փոխել հիմնովին։ Որովհետեւ քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ Եւրոպա, այս այս անգամ, կը ստանայ աւելի հնութիւն եւ արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը կը դառնայ մայր-քաղաքակրթութիւն։ Դարձեալ պայքարը արեւմուտքի եւ արեւելքի։ Մինչեւ այժմ պատմութիւնը կը գրէր թէ արեւելքն է հինը, «Լոյսը կուգայ արեւելքէն», ինչպէս կ'ըսուի։ Սակայն Կլոզէլի պեղումները գիրի գիւտին թուականն ու տեղը փոխելով, Միջերկրականեան քաղաքակրթութեան կուտային երկրորդական հանգամանք։ Այսպէս, արեւմուտքի պարզ եւ յստակ հանճարը սկսելէ յետոյ իր քաղաքակրթութիւնը, արեւելքը կը սկսի իր բարդ, ծանր եւ միստիկ քաղաքակրթութեան։

Շատեր ազգայնամոլութեան վերագրեցին պատմութիւնը վերիվայր շրջելու այդ աճապարանքը, ուրիշներ պեղումները կատարողը ամբաստանեցին իբրեւ աճպարար, առանց ուզելու քննել փաստերը։ Սակայն եղան գիտուններ, որ համարձակ յարձակումով մը պնդեցին թէ կեղծ էին պեղումները։ Գտնուած առարկաները «չինուած» էին գիրքերու մէջ գրուածպատկերներուփայլէն։ Կռիւը սկսաւ։ Կրթական նախարարութիւնը միջամտեց, զանազան յանձնախումբեր ղրկուեցան, պեղումները շարունակուեցան, թերթերն իսկ, «Մաթէն» առանձին մասնագէտներ ղրկեցին, միջազգային յանձնախումբ մը եկաւ քննութեան համար։ Կռիւները չհանդարտեցան, միջազգային յանձնախումբին տեղեկագիրն իսկ չյաջողեցաւ վէճը լուծելու։ Միջազգային դէմքերը, որոնք կեղծ կը գտնէին պեղումները, կասկածի տակ ձգուեցան կլոզէլականներուն կողմէ։

Ֆրանսացի գիտնականները միացին դէմ դէմի։ Ընտանեցին զիրար կեղծարար եւ ստախօս։ Ու դատարան ինկաւ գիտական վէճը։ Դատ մը պատմութեան դէմ, կը նկատեն շատեր։

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՍԱՆԵՐ

Մուրատ-Ռափայէլեան Սանուց Միութեան վարչութենէն ստացանք հետեւեալ կոչը.—

ՄԻԼԱՆ.— Հաճոյքով կը տեղեկացնենք որ հայ մամուլին տրուած կոչը եւ շրջաբերականնամակները բաւական լայն արձագանգ ունեցան մինչեւ հեռաւոր գաղութները։ Ամենուրեք ի վեր զանազան երկիրներէ մեզ կը հասնին համակրանքի ջերմ նամակներ, որոնցմով Մուրատ-Ռափայէլեան նախկին սաները, գնահատելով մշակութային այս եղբայրակցութիւնը, պատրաստակամութիւն կը յայտնեն մեզի միանալու եւ աշխատակցելու միութեան ծրագրած նպատակներու իրականացման։

Հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնելով մեր ընկերներուն՝ իրենց ցոյց տուած քաջալերիչ աջակցութեան համար, պարտք կը համարենք անգամ մը եւս յիշեցնել բոլոր այն նախկին սաներուն՝ որոնք տակաւին մեզ չեն հաղորդած իրենց հասցէն՝ եւ կամ, դեռ չեն կատարած իրենց անդամագրութեան պայմանները, որ փութան օր առաջ տեղեկագրել, որպէսզի վարչութիւնս ամբողջացուցած համարելով կազմակերպական աշխատանքը, ձեռնարկէ պատրաստելու Բ. ընդհ. ժողովը՝ որ տեղի պիտի ունենայ գարնան սկիզբը, Միլանի մէջ։

Անդամագրուող ընկերներուն պիտի հաղորդուի շուտով մշակուած օրակարգ մը՝ որու համաձայն պիտի ընթանայ յառաջիկայ ընդհ. ժողովի աշխատանքները։ Վարչութեան հասցէն՝ Doct. Y. Arzumanian, Segretario dell'Unione ex-Alunni Moorat-Raphael, P. O. B. 462, Milan. (Կնք.)

ՀԱՅՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՓՈՆ ՏՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, 14 Ցունուար.— Այստեղ կը գտնուին մօտ տասը մետաքսի գործարաններ, որոնց մէջ կ'աշխատին մեր հայրենակիցները, այր թէ կին։ Թէեւ օրականները նուազ են, բայց գործարանատէրերը կուտան բնակարան, լոյս եւ վառելիք։ Բոլոր յարմարութիւնները տրամադրած են ձրիաբար։

Այրերը օրական կը ստանան 16—18, կիները 12—14 ֆրանք։ Գործազրկութեան շրջանին անգործ չունեցանք։ Թէեւ այր մարդուն համար պակաս է գործը, բայց գտնողն ալ երբեք դո բս չի հանուիր։ Ընհասարակ մեր հայրենակիցները գոհ են իրենց գործատէրերէն, այս վերջիններն ալ փոխադարձաբար։

Մեր գաղութին թիւն է 500 հոգի, երկու սեռէ։ Բոլորն ալ կ'աշխատին։ Ունինք զանազան կազմակերպութիւններ,— Ազգ. Միութիւն, Հ. Յ. Դ. Կոմիտէ, Արեւելք հայրենակցական միութիւնը, կարմիր Խաչի Տիկնանց Միութիւն, որոնք կ'աշխատին ազգային ոգին վառ պահել գաղութին մէջ։ Ունինք երեք հայկական վաճառանոց, մէկ սափրիչ եւ մէկ դերձակ։ Վերջերս բացուեցան երկու մսավաճառի խանութներ։ Ընցեալ տարի ունեցանք 40 նշանտուք եւ 25 հարսնիք, նաեւ 18 ծնունդ, որոնց 10ը մանչ։ Մահ ըլլալով, վերջերս միայն 60 տարեկան հայրիկ մը մեռաւ։

Գործարանատէրը Պ. Թուրէթ, որու գործարանին մէջ կ'աշխատին մօտ 250ի չափ Հայեր, շինել տուաւ մատուռ մը եւ տրամադրեց Հայերուն իբրեւ աղօթատեղի։ Մեր հայրենակիցներու փափաքին համաձայն Պալաքեան եպիսկ. ղրկեց Ալմուճեան քահանան, որ եռանդով կ'աշխատի։ Քանի մը կիներ հանգանակութեան կը ձեռնարկեն եւ 700 ֆր. հաւաքելով պատարագի զգեստ մը կը շինեն քահանային համար։ Փողովուրդը իր կարողութեան չափով նուէրներ կ'ընէ մատուռին։ Թէեւ փոքր է մատուռը, բայց հայկական է ամէն կերպով։

Շնորհիւ նորընտիր Ազգային Մարմնի ջանքերուն, համերաշխութիւն կը տիրէ մեր հայրենակիցներուն մէջ։

Փոն տ'Օպնա իր շրջաններով ունի 1200 հայրենակիցներ, որոնք բոլորն ալ սիրով կապուած են իրարու հետ։ Ջանքեր կ'ըլլան բանալու նաեւ մանկապարտէզ մը, մատուռի կողքին։ Դժբախտաբար քանի մը թափթփուքներ, ուժ առնելով Լիոնի խառնակիչներէն, կը ճգնին միութիւնը պղտորել։

Լաւ կ'ըլլայ որ իրենց 'պատեանին մէջ քաշուին, եթէ չեն կրնար օգտակար գործ կատարել։

*** Հօկի ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը 10 Յունուար թուակիր նամակով մը Փոն տ'Օպնայի Ժամանցիւղէն տեղեկագիր եւ հաշուեկշիռ կը պահանջէ։ Ջուր աշխատանք։ Այստեղ ոչ Հօկ կայ ոչ ալ փոկ։

Աբգար Տ. Կարապետեան

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻՎԻԷԻ ՄԷՋ

ՎԻՎԻԷ (Ավէյրոն) 13 Յունուար.— Այստեղ մեր հայրենակիցները հաստատուած են 1924էն ի վեր։ Ընոնց թիւը կը հասնի 20ի, մեծ մասով Խնուսցի, Մշեցի եւ Շապին Գարահիսարցի։ Հոս գործազրկութիւն չէ պատահած։ Մեր հայրենակիցները բոլորն ալ գործարանի մէջ կ'աշխատին, 8 ժամի համար ստանալով 25—27 ֆր.։ Գործը շատ հանգիստ է։ Բոլորս ալ գոհ ենք մեր ներկայ վիճակէն։ Գործարանատէրն ալ մեզմէ գոհ է։ Գործարանին մէջ կան 250 բանուորներ, մեծ մասով օտարական, Սպանիացի, Փորթուկալցի, Ռուս եւլն.։

Գաղութին մէջ չկայ ուրիշ կազմակերպութիւն բացի Հ. Յ. Դաշնակցութենէն, «Ընդրանիկ» խումբ, որ օրէ օր կը զարգանայ։ Մեր հայրենակիցները խսկապէս վրդովուած են Հայաստանի մէջ կատարուած բանտարկութիւններէն եւ հայրենիքի դուռներու փակումէն։ Կ'անցնին այս օրերն ալ․․

Վ. Ք. Մարգարեան

ԿԵԱՆՔԸ ՃԱՀԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 Յունուար.— 1926էն ի վեր քանի մը տասնեակ պատանիներ եւ ընտանիքի տէր հայեր կ'աշխատին ճահարաններու մէջ։ Այստեղ ալ միեւնոյն դաժան եւ անտանելի կեանքն է որ կը տիրէ։ Օրական 12-13 ժամ աշխատանքի փոխարէն կը ստանան 11 ֆրանք եւ իրենց օրուան չոր հացը։ 11 ֆրանքը ի՞նչ բանի պիտի կրնայ գործածել ընտանիքի տէր հայը, որ 2—3 զաւակի տէր է եւ ամսական 150—200 ֆր. սենեակի վարձք կուտայ։

Անցեալ օր հայրենակից մը կ'ըսէր.— «Եթէ գիտնամ որ հիմա դուրսը գործ պիտի կոնամ գտնել, մէկ վայրկեան չեմ կենար այդ անիծեալ տեղը։»

Բայց ի՞նչ կրնայ ընել ընտանիքի տէր ճարահատ հայը, երբ գործարանի կեանքն ալ լճացած վիճակի մէջ է։

Հայ բանուորը կամ արհեստաւորը վստահ չէ վաղուան վրայ, որովհետեւ մեր օրուան չոր հացն իսկ օտարներու քմահաճոյքէն կախուած է։ Ջունինք տէր ու տիրական, այս օտար ափերուն վրայ, իսկ անդին Հայաստան կոչուած երկրին վարիչները նոյնիսկ մէկ վայրկեան չեն ուզեր մտիկ ընել մեր հառաչանքը։ Ճահարաններու անկիւնը, գործարաններուն մուրին ու ծուխին մէջ կը հալին հայ երիտասարդը, հայ կինը, հայ աղջիկը եւ ծերուկը, հայրենիքի կարօտէն։ Մինչեւ ե՞րբ այսպէս։

Կարապետ Յովակիմեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՌԵԼԸ ՊԻՏԻ ՈՂՋՆՑՆԷԻՆ․— Գրեցինք թէ Նիւ Եորքի մէջ ելեկտրական աթոռի վրայ դրուելով մահապատիժի ենթարկուեցաւ Տիկին Ռութ Սնայտըր, որ իր ամուսինը սպաննած էր։

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, տիկնոջ ազգականներուն կողմէ միջոցներ ձեռք առնուած էին՝ զայն ողջնցնելու, ելեկտրական աթոռին վրայ մեռնելէն յետոյ։ Տիկին Սնայտըրի մայրը խնդրագիր ներկայացուցած էր, որպէսզի մեռնելէն անմիջապէս վերջ մարմինը ընտանիքին յանձնուի, առանց սովորական դիազննութեան ենթարկուելու։ Նիւ Եորքէն մէկ մղոն հեռու, տան մը մէջ նշանաւոր վիրաբոյժ մը կը սպասէր՝ անհրաժեշտ բոլոր գործիքներով եւ դեղերով, մեռելը ողջնցնելու համար։ Յաանուորաբար «քլորիտ տ'ատրէնալին» պիտի ներարկէր կնոջ սիրտին։

Տիկին Սնայտըր տեղեկութիւն ունէր այս բոլորէն եւ ելեկտրական աթոռին վրայ նստաւ այն յոյսով, որ ետքէն պիտի վերակենդանանայ։ Ճիշդ Թոսքայի պէս։

Կառավարութիւնը տեղեկանալով այս դաւադրութեան, կնոջ կենսական մէկ անդամը հանել տուաւ ելեկտրական աթոռէն վար առնուելէ յետոյ։

ՈՃԻՐ.— Կուփրուա, լքելով իր օրինական կինը, որ այժմ կուրանոցի մը մէջ կը գտնուի, կը կենակցէր տիկին Փրովօյի հետ։ 14 տարի հանգիստ կեանք մը վարեցին անոնք։ Վեց զաւակներ ունեցան։ Սակայն հետզհետէ Կուփրուա անհանդուրժելի կը դառնար, ու միշտ գինովնալէ յետոյ, կնոջը կը սպառնար մահուամբ։

Ընցեալ օր, նոյնիսկ, ուզեց վռնտել զայն։ Կինը շուարած էր, ո՞ւր երթար իր վեց զաւակներուն հետ։ Խնդրեց գիշերը անցընել եւ առտուն գտնել տուն մը։ Բայց գիշերն ալ կը վախնար, որ ամուսինը կը սպաննէ զինք։

Կէս գիշերին, սակայն, Կուփրուա ատրճանակի մէկ գնդակով սպաննուած էր։ Կինը ինչո՞ւ սպաննեց զայն, յայտնի չէ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՐՑՈՒՄ ՄԸ

Պուա-Քոլոնպ — Անիէրի մէջ 1925ի ընթացքին կազմուեցաւ Ազգային Միութիւն մը, որ ընտրուեցաւ բազմանդամ ժողովէ մը։

Միութիւնը շրջանիս ազգայիններէն դրամ հաւաքեց կրթական որոշ աշխատանք կատարելու նպատակով։

Արդ, այս՝ ժամինը մինչեւ հիմա որ եւ է աշխատանք չէ կատարած եւ չէ զգացուցած իր գոյութիւնը։ Հետաքրքիր է իմանալ, ո՞ւր է կծկուած Ազգ. Միութիւնը եւ ո՞ւր կը գտնուի մեր տուած դրամը։

Պուա-Քոլոնպ Մ.

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Բ.

— Եւ դո՛ւք, վերսկսաւ անիկա նեղսրտած երեւոյթով մը, խոկրապէս քննեցի՞ք այն պատճառները, որոնք ձեզ կը ստիպեն այս հարցումները ուղղելու ինծի… վերջապէս ո՞րու համար է ձեր վախը… վախը բացակայութեան մը՝ որ կրնայ երկար տեւել, եթէ խորհրդաւոր կռիւը հարկադրէ զիս…։

Ո՞րու համար է ձեր վախը, Մարսէ՛լ Լանտրըսի։

Աչքերս չէի հեռացներ իր աչքերէն։ Իր պատճառները շատ կարգ կը թուէին ինծի այն ատեն։

Բորիս չպնդեց։ Այն տպաւորութիւնը ունեցայ որ, իր նախնական խառնուածքին անկեղծ ու անվթար գինովութիւնը կը յօպէր։

— Մարդոց գլխուն վրայ կայ ճակատագիրը… մենք՝ Ռուսերս, հաճոյքով կը կրկնենք ասիկա, ճակատագի՛ր։

Հրաժեշտ առաւ ինծմէ։ Ու իրարմէ բաժնուեցանք, առանց ուրիշ բառ արտասանելու։

Աւելորդ է աւելցնել որ, հրաժարեցայ այն երեկոյթէն ուր ինծի կը սպասէին, եւ խկոյն պուլոնը գացի։

Նատէժտա զուարթացաւ, երբ յանկարծ զիս տեսաւ, երեկոյթի հագուստով։

— Նոր դժբախտութի՞ւն մը հաղորդելու եկաք արդեօք, ըսաւ դողդղալով։

— Ո՛չ, Նատէժտա՛, ուրիշ բան…

Ցնտոյ դէմքը կարմրեցաւ եւ կատաղի ճիչ մը արձակեց։

— Հայրս ո՞ղջ է։

Ուսերս ցնցեցի վհատութեամբ։ Այն ատեն հարցուց արագօրէն.

— Ի՞նչ է պատասխանը հապա։ Խնդացի։

— Ուրիշ բան, Նատէժտա…

Գուշակեց։

— Բորի՞սը։

Կը թոթովէր.

— Ո՞ղջ .. ո՞ղջ…

Ձայն բռնելու համար քանի մը քայլ յառաջացայ։ Ճիչ մը արձակեց։

— Ո՛չ… ո՛չ… Բորիսը ողջ է, ողորմած՝ Աստուած…

Պատմեցի իրականութիւնը, այսուհանդերձ զանց ըրի Պրասքովիա Սամթրոնայի անունը։

Վերջացուցի պատմութիւնս. անշարժ կեցած էր անիկա, իր տժգոյն մատները ագուցուած տախտակի դարբեւանդներուն։

Չէի համարձակեր անոր նայուածքը փնտռելու։ Ու թերեւս ինքը փակ կը պահէր իր աչքեր՛, վախնալով որ աւելի թափանցիկ չերեւէին։

Իրաւամբ ի՞նչ էր այն բախումը որ զայն կը ցնցէր մինչեւ թալուկի աստիճան, եւ կը խորհէր առանձինն յաղթել անոր։ Այո՛, եզակի երեւոյթ մըն էր որ տեղի կ'ունենար մեր միջեւ….

Այս արիւնահոտ պատմութիւնները, այս մարդիկը՝ որ չսպաննուելու համար կը սպաննէին, այն բոլորը որ Բորիսը վերակենդանացուց դարուս անասնական յուզումէն, երբ կազդուրիչ ոչինչ ունին մեզի պէս փխրուն քաղաքակիրթներուն համար։

— Բորիսը ո՞ղջ…

Գեռահաս աղջիկը ինքզինքը կը գտնէր եւ իր մտածուած կամքը կը սկսէր գործել։

Իրապէս ան կը ջանար խանդավառուիլ։

— Բորիսը ո՞ղջ… կը տեսնէ՛ք, Մարսէ՛լ, ես կը մնայի իբր իր քոյրը, իր հոգիին համար կ'աղօթէի իբր քոյր մը… եւ այս պարզ գուրգուրանքը յանցանք էր… որովհետեւ անիկա իր կեանքը կուտար ինծի համար… անիկա չէր սակարկեր, ինքզինքը չէր քններ, ան զիս կը սիրէր եւ պէտք է իմ ամուսինս ըլլար…

Ըսի.

— Պէտք է որ այդպէս ըլլայ քու բարիքիդ համար, Նատէժտա՛…

— Դո՛ւք ալ այդպէս կ'ըսէք, դուք ալ․ Այո՛, պէտք է։

Ուսերը թօթուեց։ Ինծի համար այլեւս անկարելի էր որոշել իր զգացումները.— Բորիսը իր կեանքը կը զոհէր անոր համար, եւ անիկա ալ, փոխարէն, իր ամուսինը ըլլալիք անհատին վրայ պէտք էր կեդրոնացնէր իր գուրգուրանքը։ Մինչդեռ իր այս գուրգուրանքը ուղղած էր անոր, որ երկար ատենէ ի վեր եւ իր ամբողջ մանկութեան միջոցին, նկատած էր իբր իր կէս-եղբայրը, եւ անոր վրայ լացած էր իբր քոյր…

Գ.

Նատէժտա դժուարութիւն չքաշեց, նշմարելու համար իր տան շուրջը կատարուած խորհրդաւոր շարժումները։

— Տունը պաշարուած է, հեռաձայնեց ինծի, գիշեր ցորեկ հսկողութեան տակ է…

— Պա՛հ, չեմ վախնար, վերսկսաւ Նատէժտա, կ'ուզեն միայն իմ երթեւեկս քննել… բայց հետզհետէ կը հաւատամ թէ հայրս ողջ է, եւ անոնք աւելի իմ հօրս գործունէութենէն կը վախնան քան թէ Բորիսէն…

(Շար.)

ձեռնարկուի դէպի Միջերկրական խողովակային գիծի մը շինութեան, առանց որու անկարելի պիտի ըլլայ շահագործել այդ անագին հարստութիւնները։

Ըստ Սան-Րէմոյի համաձայնագրին, Ֆրանսա յանձնառու կ'ըլլայ անհրաժեշտ դիւրութիւնները տալ՝ Սուրիայէն անցընելու համար խողովակները, որոնք հաւանաբար պիտի յանգին Իսքէնտէրուն։ Ուսումնասիրուած են ուրիշ ճամբաներ ալ, որոնց մէկը կ'անցնի Պաղեստինէն եւ կը յանգի Հայֆա, ուր նոր նաւահանգիստ մը շինուելու վրայ է։ Այս խողովակներու գիծին շինութիւնը պիտի արժէ մօտ 10 միլիոն անգլիական ոսկի, 1,240 միլիոն ֆրանք։

Ամերիկայի նաւային սպառազինութիւնը

Միացեալ Նահանգները նաւային սպառազինութեան մարզին մէջ կը մրցին Անգլիոյ հետ։ Նաւային Նախարար Ուիլպըր Խորհրդարանի Նաւային Յանձնաժողովին առջեւ պարզեց Ամերիկայի նաւային նոր ծրագիրը, որուն գործադրութիւնը պիտի լրանայ 20 տարիէն։ Ընդհ. ծախք պիտի ըլլայ 2,580,000,000 տոլար։ Առաջին ութ տարիներուն հետեւեալ ծախքերը պիտի ըլլան.— 1929ին՝ 55,200,000 տոլար, 1930ին՝ 110,400,000 տոլար, 1931ին՝ 141,100,000 տոլար, 1932ին՝ 141,500,000 տոլար, 1933ին՝ 139,000,000 տոլար, 1934ին՝ 93,800,000 տոլար, 1935ին՝ 16,600,000 տոլար, 1936ին՝ 10,400,000 տոլար։

Ասկէ զատ մեծ մարտանաւերուն տեղ նորեր պիտի շինուին եւ այս նպատակին համար տարեկան ծախք պիտի ըլլայ 129 միլիոն տոլար։

34,000 օտար բանուորներ մեկնած

Վերջին վիճակագրութեան համաձայն, նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը 120,000 հոգի է։ Անցած տարի գործազրկութեան ամէնէն սուր շրջանին, նպաստընկալներու թիւը բարձրացած էր 80,000ի։

Գործազրկութեան մեծ տագնապի սկիզբէն՝ 1926 Դեկտ. 13էն մինչեւ 1927ի Դեկտ. 24, այսինքն մէկ տարուան մէջ Ֆրանսայէն մեկնած են 89,748 բանուորներ, իսկ Ֆրանսա մտած են 55,765 հոգի, ուրեմն մեկնողներու թիւը 33,983 հոգի աւելի եղած է։

Արխայական ցոյց մը Աթէնքի մէջ

«Տէյլի Էքսփրէս»ի Աթէնքի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ հանգուցեալ Կոստանդին Թագաւորին համար Աթէնքի մետրապոլիտին կողմէ կատարուած հոգեհանգիստէ մը վերջ, եկեղեցիին դուրսը հաւաքուած 10,000 արքայականներ ուզեցին թափորով անցնիլ մայրաքաղաքի գլխաւոր փողոցներէն։ Ոստիկանութիւնը չկրնալով ցրուել ցուցարարները, կանչուեցան հրշէջները, որոնք ջուրի խողովակներ ուղղեցին անոնց վրայ։ Արքայականներու խումբ մը յաջողեցաւ գրաւել բազմաթիւ ջրհաններ, որոնք անգործածելի վիճակի մէջ դրուեցան։ Իրարանցումի ընթացքին, ցուցարար մը գետին տապալեց ոստիկանական տեսուչը եւ ականջներէն բռնած քաշկռտեց զայն։ Ի վերջոյ, արքայականները մինչեւ ոսկորները խոնաւ դարձած, ցրուեցան պոռալով. «Անկցի՛ Հանրապետութիւնը։ Անկցի՛ն ոճրագործները։ Կեցցէ՛ Եօրկիոս Թագաւորը»։

Փարիզի Թուրք Ուսանողներու Տունը

Թանի պոլսոյ թղթակիցը կը գրէ.— Ամէն տարի Թուրք Հանրապետութիւնը իր ծախքով Արեւմուտք կը ղրկէ կարեւոր թիւով ուսանողներ, ընտրուած երկրի լաւագոյն տարրերէն։ Էնկիւրիի կառավարութիւնը այս ձեւով կ'ուզէ հետզհետէ երկիրը օժտել գիտութեան եւ արուեստի մարզերուն մէջ լաւ զինուած ընտրանիով մը՝ կարող Թուրքիոյ մէջ օգտագործելու Եւրոպայի մէջ ձեռք բերուած բոլոր յառաջդիմութիւնները։ Թուրք մամուլը ամէն տարի կը զբաղի այս ուսանողներու ընտրութեան, առաքումի եւ ապրուստի խնդրով։

«Աքշամ»ի խմբագրապետ եւ երեսփոխան Նէճմէտտին Սատրք պէյ այս մասին նոր յօդուած մը կը գրէ բոլորովին նոր իմաստով մը։ Առաջին անգամն է որ Թուրք թերթ մը կը խօսի Փարիզի Ուսանողական Ոստանին մասին և կը պահանջէ որ միւս պետութեանց պէս, Թուրքիա եւս իր ուսանողներուն համար Տուն մը կառուցանէ Փարիզի մէջ։ Թուելով այսպիսի Տան մը առաւելութիւնները, «Աքշամ» կ'ըսէ թէ հարիւրաւոր Թուրք ուսանողներ, որոնք ամէն տարի Փարիզ կ'երթան, հոն պիտի կրնան առողջապահիկ եւ հանգստաւէտ պայմաններու մէջ ապրիլ, առանց մեծ զրկանքներու ենթարկուելու՝ համալսարանական շրջանակի մը մէջ։ Ապրուստի ընդհանուր ծախքերը պիտի պակսին եւ այդ երիտասարդները լաւագոյն կերպով պիտի օգտուին իրենց ուսումներէն։ Ասկէ զատ, իր Տունը ունենալով, Թուրքիա ամբողջ աշխարհի պիտի ապացուցանէ կարեւորութիւնը, զոր անիկա կ'ընծայէ արուեստից եւ գիտութեանց, ու այս ձեւով պիտի բարձրացնէ իր հմայքը օտարներու աչքին։

Եզրականացնելով, «Աքշամ» կ'ըսէ թէ այս մասին կարելի է օրինակ առնել Յունաստանէն, մասնաւոր հանգանակութեամբ հաւաքելով Տան մը շինութեան անհրաժեշտ գումարը։

Մուսոլինին վիրաւորուած մենամարտի մէջ

Սերպ թերթ մը կը գրէ թէ Մուսոլինի եւ Իտալիոյ թագաւորի փեսան հարիւրապետ Կալվի տի Բերգոլօ մենամարտած են վերջերս։ Մուսոլինի ուզած էր երկու լիրէթնոց նոր դրամներուն վրայ տպել տալ իր պատկերը. թագաւորը մերժած է. Մուսոլինի պնդած է. այն ատեն խնդրին կարգադրութիւնը յանձնուած է գահաժառանգին, որ Կալվի տի Բերգոլոյի խորհրդով մերժած է։ Մուսոլինի անարգած է այս վերջինը, որուն վրայ տեղի ունեցած է սուրով մենամարտ մը և Մուսոլինի վիրաւորուած է։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՈՒՂՂԱԿԻ եւ անուղղակի տուրքերէն 1927ին պետութեան գանձին մէջ մտած է 40,191,562,300 ֆրանք. 1926ի հետ բաղդատելով, 5,636,411,900 ֆրանք աւելի։

ԱՆԳԼԻԱՑԻ գրագէտ Թոմաս Հարտիի փառաշուք յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ առջի օր Լոնտոնի մէջ։ Աճիւնները ամփոփուեցան Ուէսթմինսթըրի աբբայարանին մէջ (անգլ. Պանթէոնը), իսկ սիրտը թաղուեցաւ իր ծննդավայրին՝ Սթինսֆորտի մէջ։

ՖԱՇԻՍՏԱԿԱՆ մեծ ժողովը պիտի գումարուի Յունուար 30ին։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

այս Ուրբաթ ժամը ճիշտ 8.30ին, քաֆէ օ Պլէօ տը Լիւնի վերնայարկը, մէթրօ իթալի։

Օրակարգ.— ընտրութիւն Շրջանային կոմիտէի։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «Լիոն»ի Շրջանային կոմիտէի եւ խմբապետներու խառն ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, Գրադարանի սրահը։ 262 Rue Duguesclin, օրակարգ խիստ կարեւոր։

ՅԱՐԴԳՈՂԻ գրական երեկոն այս Հինգշաբթի ժամը 9ին, Ֆլօրիա։ Պ. Աշոտ Պատմագրեան պիտի դասախօսէ Հայ երաժշտութեան մասին։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ «ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ» ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԱՄԻՍ

20ին Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9—10 Պ. Տէրպէտէրեան՝ Տնտեսականութիւն եւ ֆինանս։

Ժամը 10—11 Պ. Շահխաթունի՝ Թատերական արուեստ։

22ին Կիր. առաւօտ ժամը 10—11 Պ. Դաւիթ-Բէկ՝ ֆրանսերէն լեզու։

24ին Երեքշ. գիշեր ժամը 9—10 Պրոֆ. Աղաջանեան՝ Զգային ախտաբանութեան հիմքերը եւ հոգեկան ախտաբանութիւնը գեղարուեստի մէջ։

Ժամը 10—11 Պրոֆ. Ադոնց՝ Հայոց քննական պատմութիւն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Մուշի Ուռնութ գիւղէն Միսաք Յակոբեանի կինը, որ երեք ամիս առաջ Լիոն կը գտնուէր։ Գրել՝ Vartan Markarianի, 22 Rue Jean Jaurès Viviez, Aveyron։

— Կը փնտռուի Գուրտալէկէնցի (Կէմէ) Միհրան Պէյլէրեան մօր անունն Էսպրուհի, հօր անունն Արթաքի Կէօքքէօզ, Փարիզ կամ Պոլիս ըլլալը կը կարծուի։ Իմացնել՝ Mr. G. Tchobanianի. Joyeuse (Ardèche).

— կը փնտռեմ զաւակներս, Պրուսայի մեծ Նոր գիւղէն Մկրտիչ Տուտուեան 25 տարեկան, փոքրիկ 22 տարեկան եւ վաղէն 19 տարեկան որոնք Տէրզօր աքսորուելէն վերջ Մուսուլի կամ Թիֆլիսի կողմերը գացած ըլլալ կը կարծուին։ Իմացնել Տիկ. Սըրբուհի կամ Տիկ. Ազատնի Տուտուեանի, 21 Rue Blanqui, Kremlin Bicêtre, (Seine) France.

կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20շլ. 40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6տլ. 10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e).

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

19 JANVIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 548 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՈՆԷ ԵՐԿՈՒՔԸ...

Գաւառէն, հայրենակից մը մեր բարեխօսութիւնը կը խնդրէ՝ որպէսզի իր չորս զաւակներէն գոնէ երկուքը ընդունուին Գաբրիէլեան Հօմ, իբրեւ Հայ մեծնալու համար:

Յանձն կ'առնէ ծախքն ալ վճարել:

Հակառակ մեր բոլոր բարեացակամութեան, ստիպուած ենք հրապարակաւ յայտնել թէ՝ անօգուտ է ո՛ր և է առաջարկ, գոնէ «մինչեւ նոր տնօրինութիւն»:

Անցեալ տարի ալ ստացանք նման դիմումներ, վճարովի կամ ձրի: Երիտասարդ մը քրոջը մէկ հատիկ զաւակը փրկեր է և կ'ուզէր որ հայերէնը չմոռնայ: Ուրիշ մը՝ «ֆէտայի» և հինգ վեց զաւկի տէր, կ'աղաչէր որ ամէն՝ միջոց փորձենք, որպէս զի գոնէ մէկը Հայ մնայ...:

Դիմեցինք մասնանշուած հաստատութեան, և վարչութիւնը մեզի պատասխանեց — միեւնոյն բարեացակամութեամբ — թէ բարերարը պայման դրած է թօշակաւոր աշակերտ չառնել, թէ իրաւասութիւնները շատ սահմանափակ են, իսկ դիմումները՝ բազմազան:

Ահա թէ ինչո՛ւ նոր փորձ մը անօգուտ կը գտնենք:

Բայց պիտի փորձենք ապացուցանել, միշտ հրապարակաւ, թէ տարրական տրամաբանութեան եւ մեր անմիջական պահանջներուն չի համապատասխաներ Գաբրիէլեան Հօմին այս ուղղութիւնը:

Որքան կը յիշենք, երբ առաջին անգամ Հօմը հաստատուեցաւ Պոլսոյ մէջ, 1922ին, գլխաւոր պայմանը այն էր որ պիտի ընդունուէին 8-9 տարեկան տղաք, բոլորովին անհայր և անմայր:

Դէպքերու բերումով, հաստատութիւնը փոխադրուեցաւ Ֆրանսա, 1923ին:

Մենք պարբերաբար տեղեկութիւններ կուտանք անոր ներքին կեանքի մասին, եւ այն համոզումն ունինք թէ լաւ եւ առողջ սերունդ մը կը պատրաստուի: Ամէն պարագայի մէջ, տղաքը հայեցի կրթութիւն կը ստանան, լայնօրէն իւրացնելով նաեւ ֆրանսական մշակոյթը:

Արդ, սկիզբէն ի վեր ընդունուած տղաքը հետզհետէ չափահաս դառնալով, կեանքի ասպարէզ կը մտնեն: Եթէ չենք սխալիր, շատեր արդէն ինքնապահ դարձած են, իբրեւ արհեստաւորներ:

Ուրիշ խօսքով, նախատեսուած թիւը պակսած է կամ կը պակսի հետզհետէ:

Ինչո՞ւ նորեր չառնել անոնց տեղ, նոյնիսկ վճարումով:

Միւս կողմէ, գիտենք որ վարձուած շէնքը ամէն յարմարութիւն ունի ընդարձակուելու, կամ վերածուելու միջնակարգ վարժարանի մը:

Ուրեմն, ինչո՞ւ կարելի չըլլար համոզել բարերարը, որ սկզբնական ծրագրին մէջ փոփոխութիւններ կատարուին ա՛յդ ուղղութեամբ:

Հօմին վարիչները, թէեւ Փարիզէն չորս ժամ հեռու, շատ որոշ գաղափար ունին տիրող այլասերման մասին: Կը հաւատանք թէ աւելի կը տառապին, բաղդատելով իրենց աչքին առջեւ հասակ նետած սերունդը, եւ սա դժբախտ, հալելու դատապարտուած բազմութիւնները: Պ. Միհրան Գաբրիէլեան խոշոր գումարներ տրամադրած, հրահանգներ տուած եւ գացած է Ամերիկա:

Անշուշտ ան չի կրնար մտածել այնպէս ինչպէս անոնք, որ ամէն օր հաղորդակցութեան մէջ են միջավայրին չարիքներուն հետ: Թերեւս ալ կը շարժի զուտ մարդասիրական տեսակէտէն, առանց ազգի եւ լեզուի խտրութեան:

Բայց եթէ ամբողջ պատկերը աչքի առջեւ ունենայ, եթէ իմանայ որ մարդիկ արիւն-արցունք կուլան երեք-չորս կամ հինգ-վեց զաւակէն գոնէ մէկ-երկուքը հայ պահելու համար, — ապահովաբար տարբեր կը խորհի:

Մանաւանդ որ, ըսինք արդէն, տառապող հայրը կամ մայրը պատրաստ է ի հարկին ծախքերն ալ վճարելու:

Տարիներէ ի վեր պայքար կը մղենք Ամերիկեան Նպաստամատոյցին դէմ, հայ որբերու ազգային դաստիարակութեան համար: Եւ անոնք յաճախ համակերպած են մեր պահանջներուն:

Որբեր չե՞ն սա տղաքն ալ, — անոնք որ ծնողք ունին, քարէն հաց հանող նեցուկներ, բայց զրկուած են՝ ազգային միջավայրէ, դպրոցէ, լեզուէ:

Եւ հայկական հաստատութիւն չէ՞ Գաբրիէլեան Հօմը, բոլորովին անշահախնդրական:

Գրեցինք թէ Վիեննական Մխիթարեանները կը պատրաստուին միջնակարգ վարժարան մը բանալ Փարիզի մէջ: Սիրով կ'ողջունենք:

Բայց ինչո՞ւ Գաբրիէլեան Հօմն ալ չլրացնէ պակաս մը, աստիճանաբար ձեւափոխուելով, քանի որ հաստատուն ձեռնարկ մըն է եւ նոյն միջավայրին մէջ:

Ի՞նչ խոչընդոտներ կան, գոնէ հինգէն մէկը, հարիւրին երկուքը փրկելու:

Ինչո՞ւ ձեւականութիւններու կառչիլ, երբ տասն անգամ յուսախաբ եւ ճղակտոր բնտանիքներ են որ կ'աղաղակեն:

Կարդացէք, այսօր, պարսկահայ դպրոցի մը փակման առթիւ յառաջ եկած յուզումը, լաց ու կոծն ու աղաչանքները, եւ բաղդատեցէք այստեղի իրականութեան հետ:

Շ.

МАМՈՒԼ

ԾԱՆՕԹ ՔԱՂԱՔԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

[Header word above: ՄԱՄՈՒԼ]

«Նոր երկիր» (հնչակեան) շարունակելով իր տեսութիւնները «ի՞նչ պիտի անենք» խորագրին տակ, կը գրէ (Յունուար 15).

— «Թուրքիան բացի Քրտերն ու Հայերը, ուրիշ օխերիմ թշնամիներ էլ ունի, — Յոյները, Բուլղարները, Իտալացիք: Թուրքիայի դէմ մեր շարժման կամ պայքարի ընթացքում, մենք պիտի յուսանք նաեւ այդ ազգերի օգնութեան վրայ: Իտալիան կամենում է Անատոլիան գրաւել. Հայերս ոչինչ չունենք կորցնելու եթէ յիրաւի, այդ պետութիւնը երեւաց այնտեղ, ուր երբեմն Հռոմն էր տիրում: Թո՛ղ Կապադովկիան նրանը լինի, թո՛ղ բարձրանայ նա մինչեւ Սեւ ծով, ի՞նչ ենք կորցնում: Կամ ի՞նչ ենք կորցնելու, եթէ Յոյները կրկին երեւացին Եգէական ծովի ասիական ափերի վրայ կամ Բուլղարները Մարմարայի հիւսիսային ափերում: Կը շահինք: Եթէ Հայերս անհրաժեշտ ուժն ու վճռական կամքը երեւան բերենք, բնականաբար այս բոլոր պետութիւնները մեզ դէմ ոչինչ չեն ունենալ, որովհետեւ մենք տաճկական հողերի այն մասերի վրայ աչք ունինք միայն, որոնք երբ եւ իցէ մեզ են պատկանել:

«Մենք յաճախ ենք մեղադրում Դաշնակցականներին, որ մեզ դաւաճանեցին: Լօզանը շարունակ յիշատակւում է մեր մամուլում որպէս Դաշնակցականների ապերախտութեան, անխղճութեան եւ դաւաճանութեան արտայայտութիւն: Եմ Լօզանը յիշում եմ որպէս հայ ժողովրդի թուլութեան, անմիաբանութեան եւ անվճռականութեան արդիւնք: Հայաստանը կռւում էր Թուրքիայի դէմ, բայց հայ զօրքի մէջ հայ համայնավարները ապստամբութիւն էին քարոզում եւ զօրքը դասալքում, Հայաստանը Թուրքիայի ոտերի տակ էր ընկնում Կիլիկիայում, հայ Թերթեր կարմիր բանակի, Թուրքիայի դաշնակցի գովքն էին անում: Կիլիկիայում Հայերը կռւում էին ֆրանսիացիների դէմ, Ամերիկայում եւ Պոլսում նոյն ֆրանսիացիների դաշնակից Սովետների ձեռներն էին սեղմում նոյն կիլիկեան հերոսների արտասահմանեան ընկերները:»

ՀԱՃԻ ՍԱՄԻԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿԱԽՈՒԻՆ

Հաճի Սամիի հրոսախումբի անդամներէն Սէօքէցի Հագգըի եւ մեծ ու պզտիկ Մէհմէտներու մասին եղեռնադատ ատեանին կողմէ տրուած վճիռը վաւերացուած է վճռաբեկ ատեանին եւ Ազգ. ժողովին կողմէ: Մահապարտները կախաղան պիտի հանուին Սուլթան Ահմէտի հրապարակը, դատական շէնքին առջեւ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Արեւելեան երկաթուղիի ընկերութեան հետ կնքուած համաձայնագրին վաւերացումէն անմիջապէս վերջ, ընկերութիւնը երեք միլիոն ֆրանք պիտի վճարէ Թուրք կառավարութեան: Այս գումարը երկրորդ մասնավճարն է այն հինգ միլիոն ֆրանքին, որուն երկու միլիոնը վճարուած է արդէն:

ՖՐԱՆՍԱ 200 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը պիտի կնքէ Ամերիկայէն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թրքացումը կը խստանայ

ՄԻԱՅՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՊԻՏԻ ԽՕՍՈՒԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ Համալսարանի Իրաւաբանական ճիւղի Ուսանողական Միութիւնը Յունուար 13ին արտակարգ ժողով մը գումարելով, բուռն վիճաբանութիւններ կատարած է:

Միութեան նախագահ Մազհար պէյ առաջարկած է որ Միութիւնը խիկոյն գործունէութեան լծուի, թոյլ չտալու որ փոքրամասնութիւնները Թուրքերէնէ տարբեր լեզու խօսին հրապարակային վայրերու մէջ:

Ժողովը, խանդավառութեամբ ընդունած է այս առաջարկը, եւ որոշած կառավարութեան դիմել, խնդրելու համար որ գործի ձեռնարկելու արտօնութիւն տրուի:

Մազհար պէյ այս առթիւ հետեւեալը յայտարարած է Լրագրողներուն. —

«Պիտի աշխատինք թոյլ չտալ որ, Յոյներն ու Հրեաները Թուրքերէնէ տարբեր լեզու խօսին: Այս նպատակով գործունէութեան պիտի լծուինք, անմիջապէս որ հարկ եղած արտօնութիւնը առնենք ներքին գործավարէն:

«Այս գործը գլուխ պիտի հանենք՝ առանց հակառակ վարուելու հաւաքոյթներու օրէնքին: Պատերուն վրայ յայտարարութիւններ պիտի փակցնենք, ծանուցանելու համար թէ արգիլուած է Թուրքիոյ մէջ Թուրքերէնէ տարբեր լեզու խօսիլ: Ասկէ զատ բաւականաչափ ինքնաշարժ վարձելով քաղաքին ամէն կողմը պիտի շրջինք՝ գործնական քարոզութիւն կատարելու համար: Իւրաքանչիւր ինքնաշարժի մէջ պիտի նստին հինգ ուսանողներ՝ դրօշակ ի ձեռին: Այս դրօշներուն վրայ գրուած պիտի ըլլայ թէ Թուրքիոյ մէջ արգիլուած է Թուրքերէնէ տարբեր լեզու խօսիլ»:

Հայոց լքեալ գոյքերու ցանկը կը պատրաստուի

Գաղթականներու Տեղաւորման տնօրէնութիւնը գաղթականներու տեղաւորման վերաբերեալ նոր օրինագիծ մը պատրաստելու վրայ է, կը գրեն Պոլսոյ թերթերը:

Միւս կողմէ, Լքեալ Գոյքերու Վարչութիւնը եւս ձեռնարկած է հայկական «լքեալ» գոյքերու մասին մասնաւոր ցանկի մը պատրաստութեան: Այս ցանկը եաքէն պիտի յանձնուի Տեղաւորման Տնօրէնութեան, որպէսզի դիւրանայ «լքեալ» գոյքերուն փոխանցումը՝ գաղթականներուն: Ցարդ 9200 տուն տրամադրուած է գաղթականներուն: Հակառակ ասոր, ներկայիս կան 300 գաղթականներ, որոնք դեռ զետեղուած չեն:

Տեղաւորման եւ Լքեալ Գոյքերու Տնօրէնութիւնները կ'աշխատին այս խնդիրն ալ շուտով լուծել: Բացը մնացած 300 գաղթականներուն, հետզհետէ տուն-տեղ պիտի տրամադրուի:

Հացկերոյթ մը գերման դեսպանատան մէջ

Փարիզի գերման դեսպան ֆոն Հէօշ Երեքշաբթի կէսօրին դեսպանատան մէջ հացկերոյթ մը տուաւ, ի պատիւ Գերմանիոյ նախկին վարչապետ Տոքթ. Վիրթի: Ներկայ էին Երեսփ. Ժողովի նախագահ Պուիսոն, արտաքին նախարար Պրիան, նախարարներ Էրիօ, Ժորժ Լէյկ, Պոքանովսքի, վարչապետ Փուանքարէի ներկայացուցիչը, ընկերվարական երեսփոխաններ Լէոն Պլում եւ Մութէ, նախկին ֆրանսական դեսպաններ եւ ուրիշ բազմաթիւ պաշտօնական կարեւոր դէմքեր:

Դիտել տանք որ պատերազմէն ի վեր առաջին անգամն է որ ֆրանսական կառավարութեան անդամները կը հիւրասիրուին գերման դեսպանատան մէջ:

Խորհրդային նոր դեսպանը Փարիզի մէջ

Փարիզի խորհրդային նորընտիր դեսպան Դովգալեւսկի առջի օր Մոսկուայէն Փարիզ հասաւ՝ իր կնոջ եւ աղջկան հետ միասին: Կայարանը դիմաւորելու գացած էին ֆրանսական պաշտօնական ներկայացուցիչներ եւ դեսպանատան պաշտօնէութիւնը, գլխաւորութեամբ գործակատար Բէսովսկիի: Այս վերջինը կը վարէր դեսպանատան գործերը՝ Ռակովսկիի Փարիզէն քշուելէն ի վեր:

Նոր դեսպանը առաջին անգամ դիւանագիտական ասպարէզի մէջ մտած է 1924ին, իբրեւ դեսպան Սթոքհոլմի: Յետոյ նոյն պաշտօնով փոխադրուեցաւ Թոքիօ, ուսկից այժմ Փարիզ կուգայ: Դովգալեւսկի հին պոլշեւիկ մըն է. մասնակցած է 1905ի ռուսական յեղափոխութեան եւ աքսորի դատապարտուած, սակայն յաջողած է փախչիլ: Ուսած է Պելճիքայի եւ Զուիցերիոյ մէջ, յետոյ Ֆրանսա գալով Թուլուզի համալսարանէն ելեկտր. ճարտարագէտ տիտղոսը առած է: Պատերազմէն առաջ Պորտոյի մէջ կ'աշխատէր, իբրեւ ելեկտրագէտ: Լաւ կը ճանչնայ Ֆրանսացիները եւ ֆրանսերէն կը խօսի:

Քաղքենի դասակարգ մը Ռուսիոյ մէջ

«Տէյլի էքսփրէս»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն թէ Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ հետզհետէ կը կազմուի քաղքենի դասակարգ մը, որ լաւ դրամ կը շահի եւ լաւ կ'ապրի: Կառավարութիւնը մտադիր է ջնջել կարգ մը անհաճոյ օրէնքներ, քաջալերելու համար այս դասակարգը, որ կը բաղկանայ ճարտարագէտներէ, մեքենագէտներէ եւ զանազան մասնագէտներէ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՄԻՇՏ ՍԱ ՏԳԵՂ ԼԵԶՈՒՆ...

Անընդհատ ու առանց յոգնութեան, երկաթէ բռունցքի պէս, պէ՛տք է հարուածել որոշ հայ քաղաքացիներու բութ գանկերը՝ որ մոռնա՛ն, որ հինգած հագուստի պէս գետին ձգեն, որ փողոցէ փողոց, այս օտար ափերուն վրայ, մասնաւոր ախորժակով չհնչեցնեն սա տգեղ, աղքատ ու գռեհիկ Թուրքերէն լեզուն...

Մեզ հալածեցին, աւերեցին մեր գիւղերը, բռնագրաւեցին մեր ինչքերը, անխնայ ու առանց գթութեան զարկին մեզ՝ մեր բոլոր ցեղական ու ժողովրդական իրաւունքներուն մէջ, կռիւ յայտարարեցին մեր պատմութեան, մեր ապրելու, երջանկանալու իրաւունքին, մեր *լեզուին* դէմ:

Բայց մենք, ափէ ափ, քաղաքէ քաղաք մեր հետ կը պտտցընենք *իրենց լեզուն*, իրենց լեզուին ամէնէն զզուելի ու ամէնէն աղքատ մասը...

Զգինցա՛ւ, չմաշեցա՛ւ այդ լեզուն: Չձանձրացանք, չյոգնեցանք անկէ: Կրկնեցինք զայն մեր եկեղեցիներուն առջեւը, ֆրանսական պարասրահներուն մէջ, Սէն Միշէլի վրայ՝ Փարիզ, Ռիւ Տոմինիքէնի մէջ՝ Մարսէյլ ու մարդիկ եղան, օտարներ, որ կարծեցին թէ այդ է մեր լեզուն... մեր հայրենի լեզուն...

Ա՞յդ է մեր լեզուն: Ըսէ՛ք, դո՛ւք որ Թուրքերէն կը խօսիք, Ա՞յդ է... Թշուա՛ռներ...

Երբեմն հասկնալի է անոր գործածութիւնը՝ որոշ մարդոց մօտ: Կան որ իրենց տան մէջ չեն լսած հայերէնը, ուրիշներ որ մոլութեան պէս կը կրեն զայն իրենց վրայ: Ինչ որ մեղադրելի է, բացակայութիւնն է՝ անկեղծ, ազնիւ, յարատեւ ճիգի մը՝ ազատուելու այդ օտար, այդ ապուշ, այդ տգեղ ժառանգութենէն...

Աղտոտ վերարկուի մը՝ պէս պէ՛տք է նետել զայն մեր վրայէն, նեխած կատուի մը դիակին պէս մեր տուներէն դո՛ւրս, դո՛ւրս...

Փարիզի պողոտաներուն վրայ՝ Թուրք ուսանողները կ'ամչնան իրենց լեզուէն, կը խօսին ֆրանսերէն:

Եթէ մարդիկ գիտնային թէ հայերէն չէ ձեր խօսածը, եթէ հայ լեզուին՝ բնական ու ոտնահարուած իրաւունքը չըլլար՝ ոչի՛նչ, կարելի էր ներել որ վարկաբեկէք զայն, իր տգեղութիւնը ցուցադրելով ամէ՛ն վայրկեան...

— *Տօ Արթաքի՛, «Կավռօշ» օգուտը՞ն մը, տէհշէթ պատկերլէր վար...*

— *Անտո՛ն, պու փորձը քի՞մ եափտը, տօլու սխալլար գաչ-մըշ...*

— *Տօ՛, Արամ, սէնինքի նամը՞լ...*

Չէ՛, դադրեցուցէ՛ք այս խայտառակութիւնը: Կը բաւէ որքան պղծեցիք մեր լեզուն: Թուրքերէնո՞վ բորոտած էք,— մաքրուեցէ՛ք:

Այդ լեզուով՝ մի՛ հայհոյէք անգամ: Մեղք չէ՞ մեր հայերէնին:

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ՄԸ ԲԱԽՏԸ

«Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ (4 Յունուար) գրող մը կը հարցնէ.

— *«Տիգրան Կամսարականի անուան» գրական մրցանակին ժիւրին, 28 Յուլիսին կը յայտնէր, թէ որոշումը պիտի տայ Օգոստոսին: Սակայն արդէն անցեր է 4 ամիս, մինչդեռ ժիւրին կը շարունակէ լռութիւն պահել:»*

ՔԱՐԻՒՂՆ Է ՈՐ Կ'ԻՇԽԷ

Առածի կարգ անցած է թէ՝ դրամատիրական պետութիւններու արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնուած է նաւթի տակառներուն վրայ։

Այս առածը առաւելապէս ճշմարիտ է Միացեալ Նահանգներու արտաքին քաղաքականութեան համար։

Միացեալ Նահանգներու հանրապետական վարչութիւնը կարելի է առանց վարանելու՝ համարել քարիւղի մեծ ընկերութիւններու քաղաքական գործակալութիւնը՝ արտասահմանեան զանազան երկիրներու մէջ։ Իր քաղաքանութիւնը միշտ հիմք եւ նպատակ կ'ունենայ քարիւղի ընկերութեանց մենաշնորհներն ու անոնց ապագայ առաւելագոյն շահը։

Այս իրողութիւնը պատճառներէն մէկը կարելի է համարել, որ Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը կը կենայ քաղաքականօրէն մեկուսացած վիճակի մէջ եւ իր ձեռքին մէջ ունենալով հսկայ դրամագլուխներու անսահման եւ վիթխարի ուժը, կ'աշխատի իր քարիւղի ընկերութիւններուն համար նուաճել առաւելագոյն պատեհութիւններ. բան մը, որ հաւանաբար կարելի պիտի չըլլար ընել եւրոպական պետութիւններու քաղաքանութեան հետ ներդաշնակուելով։

Միացեալ Նահանգներու այս քաղաքականութիւնը կը շօշափէ նաեւ մեր խղճուկ քաղաքական շահերը, որոնք սակայն մահու եւ կենաց նշանակութիւն ունին մեր, ոչ միայն քաղաքական այլ նաեւ ֆիզիքական գոյութեան տեսակէտէն։ Այս պատճառով ալ քննենք միայն մեզ հետ առնչութիւն ունեցող Ամերիկեան ներկայ քաղաքականութիւնը։

Ամերիկեան Standard Oil Company կոչուած քարիւղի մեծ ընկերութիւնը անյագ ախորժակ ունի տիրանալու համար Բագուի ու Վասպուրականի հարուստ նաւթահանքերու ամբողջութեան եւ Միջագետքի հանքերուն որոշ տոկոսին։

Այս ընկերութիւնը այդ հանքերու տէր կ'ուզէ դառնալ միջին եւ կեդրոնական Ասիոյ քարիւղի շուկաներուն համար. փոխանակ քարիւղը Ամերիկայէն փոխադրելու, որուն հետ կապուած են փոխադրութեան դժուարութիւններ ու մեծ ծախքեր եւ ապա մրցումի տկարութիւն, վերոյիշեալ հանքերուն տիրանալով պիտի չքանան բոլոր դժուարութիւնները ու մրցումի բոլոր առաւելութիւնները իրենց ձեռքն ունենալով, պիտի տիրանան յիշեալ շուկաներուն. միաժամանակ պիտի ունենան հարուստ նաւթի պահեստ։

Իսկ այդ հանքերը այնքան հարուստ են, որ պիտի գոհացնեն ամբողջ Ասիոյ պէտքերը եւ առաջադրուած մեծ պահեստը։

Միացեալ Նահանգներու քաղաքականութիւնը աշխարհի այդ մասին մէջ՝ հիմք ունի ուրեմն Ստանտարտ Օյլի այս շահաբեր ձգտումները։

Այս նպատակը իրագործելու համար քանի մը նախապայմաններ անհրաժեշտ են, 1. Այս հանքային շրջաններուն տիրող կառավարութիւնները պէտք է ըլլան այնքան ուժեղ, որ հնարաւորութիւն տան խաղաղօրէն բաւական երկար ժամանակ շահագործելու այդ հանքերը, 2. այդ կառավարութիւնները անզօր ըլլան իրենց սեփական միջոցներով շահագործելու նաւթահանքերը, 3. նիւթական այնպիսի կացութեան մէջ գտնուին, որ ամէն գնով պարտաւորուին դիմելու Ամերիկեան հրապարակը փոխառութիւններ կնքելու։

Այս նախապայմանները ով որ կրնայ ներկայացնել, ան ընդունելի ուժ մը պիտի համարուի Միացեալ Նահանգներու համար։

Հայաստանի հանքերուն համար հայ ժողովուրդը իբրեւ տկար միաւոր՝ չի կրնար վերոյիշեալ պայմանները ներկայացնել։ Այդ պարագային Թուրքիան միակն է որ կրնայ նկատուիլ ուժ մը որ պիտի կրնայ պահպանել խաղաղութիւնը եւ ներկայացնել միւս պայմանները։ Ուրեմն, քարիւղի գործակալութիւնը ստանձնած կառավարութիւնը առանց զգացումի եւ արդարադատութեան կարեւորութիւն տալու, կը նախընտրէ տեսնել այդ հանքերուն տէրը Թուրքիան եւ ոչ Հայաստանը։

Բաւական բարդ է Բագուի հանքերուն տէր՝ Ռուսաստանի հարցը։ Նկատի ունենալով խորհրդային վարչութեան ներքին քաղաքական մեթոտները ու անոր տնտեսական քաղաքականութիւնը, Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը կը վարանէր զայն համարել Ռուսաստանի միայն տէրը, հետեւաբար եւ խախուտ կը համարէր անոր հետ կնքուելիք ոեւէ պայմանագրութիւն։ Այնուամենայնիւ այդ վիճակը սպասուածէն աւելի երկար տեւեց եւ տակաւին ոեւէ տուեալ չկայ թէ Ռուսաստանի ոչ համայնավար տարրերը մօտերս կրնան իշխանութեան տիրանալ եւ կայուն վիճակ մը ստեղծել։ Ընդհակառակն, Տրոցկի-Զինովիեւ ընդդիմադիր շարժումը կը սպառնայ Ռուսաստանի գնել աւելի գործօն եւ ծայրայեղ տարրերու ձեռքը։ Այս երեւոյթը կը հարկադրէ ամերիկեան քաղաքագէտները ամբողջապէս փոխելու իրենց մտայնութիւնը եւ յենելու Ռուսաստանի այժմու կառավարութեան վրայ, հաւատալով թէ իրենց աջակցութեամբ եւ քաջալերութեամբ ան պիտի ըլլայ միակ եւ հաստատուն իշխանութիւնը Ռուսաստանի մէջ, առ ի չգոյէ լաւագոյնին։

Միւս կողմէ, Ռուսաստանի խորհրդային կառավարութիւնը վերջին տարիներու շարք մը քաղաքական ձախորդութիւններէն յետոյ, պէտք ունի ուշագրաւ յաջողութեան մը, որուն համար պատրաստ է ամէն զոհողութիւն կատարելու։ Այդ յաջողութիւնը կրնայ իրականանալ Միացեալ Նահանգներու հետ քաղաքական յարաբերութիւն ստեղծելով, հոգ չէ թէ «առեւտրական յարաբերութեան» պիտակով։

Ամերիկեան կառավարութիւնը այժմ միտքերը կը պատրաստէ Ծերակոյտի եւ Երեսփ. ժողովի մէջ, առեւտրական յարաբերութիւններու համար հաձայնագիր մը ստորագրելու Խորհրդային Միութեան հետ։

Այս բացատրութիւններէն կը հետեւի թէ ամերիկեան կառավարութիւնը նկատի ունի Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի այժմու կառավարութիւնները, իբրեւ այնպիսիներ, որոնք որոշ չափով կը ներկայացնեն այն նախապայմանները, որոնց միջոցով հնարաւոր պիտի ըլլայ ստանալ քարիւղի հանքերուն մենաշնորհը, եւ խաղաղօրէն շահագործել զանոնք։

Այս տուեալներու վրայ հիմնուած է այժմ ամերիկեան կառավարութեան քաղաքական դասաւորումը եւ այդ գոյավիճակը պաշտպանելու եւ զայն տեւականացնելու համար քաղաքական բոլոր միջոցները ի սպաս պիտի դնէ, որպէսզի Ստանտարտ Օյլը սկսի իր աշխատանքներուն։

Ենթադրելի է որ կառավարութիւնը պիտի աշխատի իրականացնել ռուս-ամերիկեան առեւտրական պայմանագրութիւն մը, միւս կողմէ պիտի աշխատի վաւերացնել Լօզանի դաշնագիրը, իսկ եթէ ներկայ դաշնագիրը հնարաւոր չըլլայ Ծերակոյտէն վաւերացնել, այն ատեն փոքր փոփոխութիւններով առանց դաշնագրի էութեան դպչելու, կը պատրաստեն նոր դաշնագիր մը՝ նուազ խրտչեցնող։

Ամերիկեան կառավարութիւնը, հակառակ Սահմանադրութեան, դեսպաններու փոխանակութեան սկզբունքը կ'ընդունի եւ այսօր Մուխթար պէյ Ուաշինկթըն կը մնայ իբրեւ դեսպան Թուրքիոյ, որուն հետ ոեւէ դաշնագիր չունին։ Այս կէտը պիտի ներկայացուի Ծերակոյտին վաւերացման յաջողութեան պարագային ասիկա պիտի նկատեն նախաքայլը անոր հետեւող դաշնագրի վաւերացումին։

Ծերակոյտը, որ այժմ իր մէջ կը համրէ 47 ռամկավարներ, ընթացք պիտի տա՞յ կառավարութեան ցանկութիւններուն, որոնց ղեկավարն է ծերակուտական Սուօնսըն նման կարող եւ նուրբ քաղաքագէտ մը։

Այս քաղաքական դասաւորութիւններու դէմ դուրս չպիտի՞ գան արդեօք եւրոպական կառավարութեանց մեքենայութիւնները։ Ցեղին վրայ գտնուող եւ վտանգի ենթակայ միւս ազգերը պիտի թոյլատրե՞ն որ Ստանտարտ Օյլը շարունակէ իր շահագործումները խաղաղօրէն, եթէ ան յաջողի ստանալ նաւթահանքերու մենաշնորհը։

Ասոնք մեծ հարցականներ են, որոնց պատասխանը ժամանակը միայն պիտի կրնայ տալ։

Պոսթըն Ց. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՆ ԱԼ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

ԴՊՐՈՑ ՄԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ, ԱՆՆԿԱՐԱԳՐԵԼԻ ՅՈՒԶՈՒՄԻ ԵՒ ԼԱՑ ՈՒ ԿՈԾԻ ՄԱՏՆԵԼՈՎ ԱՄԲՈՂՋ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ, ՈՐ ԿԸ ՓԱԿԷ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԸ ԵՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԴԻՄԷ

ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐՆ ԱՆԳԱՄ ԿՈՒԼԱՆ

ԹԷՀՐԱՆ, 22 Դեկտ.

Ինչպէս յայտնի է, Պարսկաստանի կրթական նախարար Թադայոն նոր ծրագիր մը պատրաստած էր, դպրոցները փարսացնելու համար։ Այդ օրէնքին համաձայն, որ տակաւին չէ վաւերացուած Խորհրդարանէն, հայկական դպրոցներն ալ պարտաւոր են առաջին չորս դասարաններէն իսկ բոլոր առարկաները ուսուցանել պարսկերէն և հայերէնը տալ իբրեւ օտար լեզու։ Բնական է որ յաջորդաբար նոյն պահանջները պիտի դնեն, Ե. եւ Զ. դասարաններուն համար, մինչեւ որ բոլոր դպրոցները պարսկանան։

Յետոյ, կառավարութիւնը սկսած է իր բոլոր նամակներն ու պահանջները ուղղել տեսուչներուն, անտես առնելով հոգաբարձութիւնները, ուրեմն եւ հայ հասարակութեան ուրոյն կազմակերպութիւնը։ Այսպէսով դպրոցական հարցը կը սպառնայ աւելի ընդարձակուիլ։ Տեսուչները կը պատասխանեն թէ իրենք վարձուած ուսուցիչներ են եւ կառավարութեան կարգադրութիւնները պիտի յայտնեն դպրոցներու բուն տիրոջը՝ հայ ժողովուրդին ընտրած մարմիններուն։

Առ այժմ գաւառներէն սկսած են։ Պայմանաժամ տրուած էր Ղազուինի, Սուլթանապատի եւ Սպահանի դպրոցներուն։ Թէհրանի դպրոցին ազդարարութիւն եղաւ Դեկտեմբեր 30ին։

Ստորեւ կը ներկայացնեմ Ղազուինի դպրոցին փակման առթիւ յառաջ եկած աննախընթաց իրարանցումը, քաղելով պաշտօնական աղբիւրէ։

Ամիսներէ ի վեր կրթական նախարարութեան և Ղազուինի պաշտօնէութեան թղթակցութիւններէն յետոյ, Դեկտ. 14ին կրթական պաշտօնէութեան պահանջին համաձայն, ոստիկանութեան գրաւոր հրահանգով դպրոցին տրուեցաւ 7 օր ժամանակ, մինչեւ 20 Դեկտեմբեր (28 Ազէր), Թէհրանի կամ հարկ եղած վայրերու հետ յարաբերութեան մէջ մտնելու որեւէ բարձրագոյն հրաման ձեռք բերելու համար։

Մինչդեռ Դեկտեմբեր 21ին, Չորեքշաբթի, երբ դպրոցին սովորական զբաղումները սկսեր էին, երկրորդ դասէն յետոյ, ժամը 9.45ին, դպրոց եկան ոստիկանական երկու կոմիսարներ, հոգեպէս ճնշուած եւ յուզուած հոգաբարձութեան նախագահի եւ գանձապահի հետ, եւ տրուած ժամանակը լրացած համարելով, յայտարարեցին դպրոցը փակուած՝ մինչեւ կէսօր դասերով պարապելէ յետոյ։ Տեսուչը, ինչպէս եւ հոգաբարձութիւնը դպրոցի օրագրական մատեանի մէջ կամ առանձին թուղթի վրայ, իրենց գալը եւ դպրոց փակելը արձանագրելու անհրաժեշտութիւնը յայտնեցին։ Կոմիսարներն ըսին, որ թէեւ իրենք սկզբունքով դէմ են նախարարական պահանջին եւ շատ կը ցաւին եղածին համար, սակայն իրենց ձեռքը առաջ չերթար այդպիսի արձանագրութիւն գրելու։ Բայց խոստացան որ այդ բովանդակութեամբ գրութիւն, դպրոցի ակամայ փակման մասին, յետոյ կ'ուղարկեն հոգաբարձութեան, ոստիկանութեան կողմէ։

Այնուհետեւ տեսուչը հրաւիրեց բոլոր աշակերտները բակ, կոմիսարներու ներկայութեամբ։ Աշակերտները երգեցին աւուր պատշաճի հետեւեալ երգը՝ «Շէն մնայ միշտ այս սուրբ դպրոց, Սուրբ Սահակի ձեռակերտն ազգային, Թող լինի մայր հայ տղայոց, Սէր, հաւատ, յոյս, մտքի լոյս տայ Հային»... ապա տեսուչը հետեւեալն ըսաւ, պարսկերէն լեզուով՝ «Իմ սիրելի աշակերտներ, կառավարութեան հրամանով մեր դպրոցը արձակուեցաւ, բայց մեծ յոյս ունինք, պարսիկ մեծ ազգի վեհանձնութեան եւ խորհրդարանի արդարամտութեան վրայ, որոնք չեն հաստատեր Թադայոնի անընդունելի ծրագիրը»։

Ապա տեսուչը արտասուաթոր աչքերով հրաւիրեց աշակերտութիւնը հետեւիլ իրեն՝ համբուրել դպրոցին պատերը եւ հեռանալ։ Աշակերտութիւնը եւ ներկաները չկրնալով սրտի փղձկումը զսպել, բարձրաձայն լացին կոմիսարներն ալ չկրցան զսպել իրենց արցունքները։ Երբ ցանկութիւն յայտնուեցաւ աշակերտութիւնը տանիլ հեռագրատուն, Կոմիսարները արգելք հանդիսացան, առարկելով որ այսպիսի բազմութեամբ ու լաց ու կոծով փողոցէն անցնիլը գէշ ազդեցութիւն կ'ունենայ քաղաքի անդորրութեան վրայ, մանաւանդ որ քաղաքական կացութիւնը փափուկ է։

Ապա հասան իրարու ետեւէ դարձեալ նորանոր կոմիսարներ, ինչպէս եւ յարգուած Ասէֆ-էլ-Հմայունէ Փուլադին՝ նայիբէ ավվալը։ Ասոնք յորդորեցին խոյս տալ աղմկարար ցոյցերէ, զորս օգտակար չհամարելով թոյլ չեն կրնար տալ, իսկ ինչ կը վերաբերի դիմումներուն եւ հեռագիրներուն, ըսին թէ՝

«Ազատ էք եւ այդ ձեր իրաւունքն է, ուր կ'ուզէք դիմեցէք։ Մենք ալ մեր կարգին կ'ըսենք հեռագրապետին, որ յայտնէ Թեհրան հայ ժողովուրդի իրաւացի վրդովումը, աղմուկն ու լացը, թէ ժողովուրդը խմբովին կ'ուզէր երթալ հեռագրատուն, բայց մենք թոյլ չտուինք»։

Եկաւ նաեւ Ռէիսը-փոլիսը (ոստիկանապետ) եւ նման յորդորներ ըրաւ յուզուած եւ հեռագրատուն երթալ ուզող բազմութեան։ Հոգաբարձութիւնը հարկ կը համարէ շեշտել, թէ ոստիկանութեան վերաբերմունքը շատ յարգալից էր, սրտացաւ ու կարեկից։

Ոստիկանութեան այս առաջարկներէն յետոյ, ալեկոծ և ծայր աստիճան յուզուած բազմութիւնը անվերջ կ'աղաղակէր.

— «Մենք կ'երթանք, կը հեռագրենք, մենք չենք թոյլ տար դպրոցի փակումը»։

Տեսուչը այն ատեն բազմութիւնը առաջնորդեց սրահ եւ մօտ երկու ժամուան բանախօսութեամբ, աշխատեցաւ համոզել ժողովուրդը թէ հայ դպրոցին հասած այս ծանր հարուածը եւ փորձութեան բաժակը՝ կարելի է անցընել, ոչ թէ աղմուկով ու անհանգստութեամբ, այլ տարէց ու փորձուած մարդոց յատուկ սառն դատողութեամբ և ուրեմն լաւագոյն է, որ հասարակութիւնը համակերպի եւ հոգաբարձութեան ու ծնող դասակարգի փորձուած դասի հետ նորանոր դիմումներ խմբագրեն, ուղղուած կեդրոնական իշխանութեան։

Յուզուած հասարակութիւնը եկաւ այն համոզման, որ իրօք հանդարտ, շրջահայեաց եւ անաղմուկ գործելակերպն է, որ կրնայ ցանկալի արդիւնքը տալ փորձութեան մատնուած մեր դպրոցին։

Ոստիկանական պաշտօնեաները նկատելով, որ հակառակ իրենց յորդորներուն եւ տեսուչի երկարատեւ բանախօսութեան, ժողովուրդին յուզումը երթալով աւելի կը տարածուի, մանաւանդ կիներու մէջ, միւս կողմէ ալ խանութները փակելով, Հայերը դպրոց կը թափին եւ թերեւս յարաճուն յուզումը կրնայ ուրիշ բարդութիւններ առաջ բերել՝ ստիպուեցան դիմել կառավարութեան եւ կարգադրութիւն խնդրել։

Ատկէ յետոյ է, որ Ազայէ Փուլադին ժողովուրդի այդ փոթորկուած նիստէն դուրս կը հրաւիրէ տեսուչը եւ կ'ըսէ թէ Ռէիսը-փոլիսի թելադրանքով ինքը գացած է հքումաթի մօտ եւ պատմած հայ ժողովուրդի անծայր յուզումը, կարգադրութիւն խնդրելով։ Հքումաթը վշտացեր եւ զարմացեր է, որ այդ մասին ոստիկանութենէն իրեն լուր չեն տուած եւ անյարմար է գտած, որ «մոթամադէն եւ նիքնամ» հայ ժողովուրդի դպրոցը փակեր են։ Իր կողմէ հրահանգած է Փուլադին, որ դպրոցը վերաբացուի 10 օր եւս, որպէսզի դպրոցի վարչութիւնը ժամանակ ունենայ անհրաժեշտ դիմումները կատարելու Թէհրան, Թագաւորին եւ ուրիշ տեղեր եւ ձեռք բերէ դպրոցը ազատ թողելու հրամանագրեր։

Այս տեղեկութիւնը երբ տեսուչը յայտնեց ժողովուրդին, բարձրացաւ ուրախութեան աղաղակ եւ եղան շնորհակալութեան ցոյցեր։ Բազմութիւնը թափեցաւ բակ, ուր խռնուած աշակերտութիւնը նորէն երգեց՝ «Շէն մնայ» և թնդաց հասարակութեան «Զէնդէ բադ հազրաթէ հօքմրան, ալահազրաթէ հմայունի շահնշահը Փահլավի» աղաղակը։

Դեկտ. 21ի այս դէպքին առթիւ հեռագիրներ ուղղուեցան պատգամաւոր Զ. Սագինեանին եւ պատճէնը «Թուֆան» եւ «Շաֆաղէ սորխ» լրագիրներուն, իսկ այսօր կը պատրաստուին հեռագրեր Թագուհիին՝ մայրերու կողմէ, Թագաժառանգին՝ աշակերտներու կողմէ եւ վարչապետին։

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ Մ…
ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԸ

Ա. Քաղան, ռուս յեղափո…
կան մը, ծագումով Հրեայ, ո…
բնակի Նիւ Եորք, խմբագրապ…
է Ֆորվէրց (Յառաջ) թերթ…
Քաղան ծանօթ է իբրեւ համ…
եւ պաշտպան պոլշեւիկեան …
չածեւէն: վերջերս, սակ…
ճամբորդութիւն մը Ռուսիոյ …
այնքան հիասթափ կ'ընէ զի…
որ կը դառնայ Թունդ հակա…
կորդ մը: երկար ատեն ապ…
ըլլալով Ռուսիոյ մէջ, ծա…
ռուս լեզուին ու հոգիին, եր…
ու բարքերուն, հիմնապէս …
ուսումնասիրած է պոլշեւիկ դր…
տը, որուն մասին սկսած է …
իր տպաւորութիւնները Ֆորվ…
եւ Նիւ Լիտըրի մէջ (19 դեկտ…

— Երեք ամսուան ընթաց…
շրջեցայ բազմաթիւ քաղաք…
եւ գիւղեր, այցելեցի բա…
թիւ հրէական գաղութներ։ …
ուսումնասիրեցի երկրին տն…
սական, քաղաքական եւ ըն…
րային հաստատութիւնները…
տեցի թէ ի՛նչ կ'անցնի կը …
նայ ազգայնացուած մեծ գոր…
րաններուն, գործակցական …
նարկութիւններուն, դրամա…
ներուն, մթերանոցներուն, …
ճառատուներուն, բանուոր…
ժողովներուն, դպրոցներուն …
համալսարաններուն մէջ։ Ա…
լեցի եկեղեցիները, սինա…
ները, միթինկները, տեսա…
ցայ ժողովուրդին ու իր մտա…
րականներուն հետ։

Եւ ահա տպաւորութիւնն…

Կառավարութեան պետ…
հետեւելով մասամբ զաղա…
րական ու անկեղծ տեսիլնե…
հնազանդելով մասամբ ընթ…
մադիրներու դէմ կռուելու …
հրաժեշտութեան, կը զբա…
առաւել կամ նուազ հեռաւո…
պագայի մը ծրագրով, եւ …
թէ ժողովրդային զանգուա…
անմիջական կարօտութիւ…
րով։ Կարծես անոնք կը մ…
մաքանէն այսպէս.— Որո՞ն…
թէ 140 միլիոն կիներ եւ …
րեր կը տառապին հիմա, …
բաւէ որ ղեկավար խումբը …
րելիութիւնը ունենայ իրա…
ծելու, անորոշ ապագայի …
մէջ, իր հսկայ ծրագիրը։

Ես Մոսկուա հասայ …
այն օրերուն, երբ ղեկավա…
րը բարձրաղաղակ կը հա…
տէին թէ Անգլիա կը պատր…
տուի յարձակելու Ռուսիոյ վ…
թէ եւրոպական պետութիւնն…
դաշնակցած են Անգլիոյ՝ …
պալելու համար խորհրդա…
վարչաձեւը։

Ժողովուրդը հաւատաց, ոչ …
հետեւ բացարձակապէս …
ազատ մամուլ։ Եւ ժողովո…
կարծեց թէ թշնամի բան…
դարձեալ պիտի յարձակի Մ…
կուայի վրայ։ Բոլոր այս զր…
ները հրապարակ հանուած …
անկասկած, տրոցկիականն…
հարուածելու մտադրութեա…

Բայց այս ամէնը յանգե…
ստեղծելու ռազմաշունչ մթ…
լորտ մը, եւ գիւղացիները, …
սալով որ գինները կը բարձրան…
քաղաք չբերին իրենց ար…
դիւնքները։

Երեւակայեցէք անգամ …
այն յիմարական զումարները …
րոնք ծախսուեցան քարոզութ…
համար, համոզելու համար …
դիկը թէ Ռուսիոյ մէջ սկսու…
ընկերվարական ձեռնարկն…
կը բուսնին սունկի պէս, …
դեռ անդին փողոցներուն մէջ …
տեսնէք երկա՛ր պոչեր, որ …
կազմուին հացագործներուն …
վաճառատուներուն առ…
Սարսափելի սով մը կայ …
սիոյ մէջ։ Բազմաթիւ քաղ…
ներու մէջ ես տեսայ երկու …
սակ պոչեր, մէկը կազմու…
նորակոչ զինուորներու կող…
միւսը՝ խանութներու առ…
կարգ սպասող տղոց կողմէ։

Գործազրկութիւնը նոյնք…
մեծ հոգ մըն է։ Ամէն տարի …
ղերը 500,000 գործաւոր …
զրկեն քաղաք։ Ռուսիոյ տն…
ճարտարարուեստը չի կր…
գոհացնել այս տարեկան յա…
լումը, երբ միւս կողմէ ծնու…
ներն ալ կը շատնան մահու…
թիւներէն աւելի։ Կը նշանակէ…

տարուէ տարի աշխատանքի խնդրանքները շարունակ պիտի աւելնան, գործազրկութիւնը պիտի մեծնայ։

Նոյնպէս գիւղացի բանւորներու թիւին յաւելման կը նպաստէ հողագործական մեքենաներու գործածութիւը։ Այնպէս կը հաշուուի որ, եթէ Ռուսիոյ ամէն կողմը կատարելագործեալ մեքենաները սկսին գործել, գործազուրկներուն թիւը պիտի հասնի 21 միլիոնի։ Եւ սակայն պոլշեւիկները, միամիտնե՛ր, կը կարծեն թէ բանւորներուն այս թիւը պիտի հալի ճարտարարուեստին զարգացումով։

Ռուսիոյ մէջ կը պակսին տարրական բաներ, զորս ունին օտար երկիրներու ամէնէն հասարակ գիւղացին կամ բանուորը։

Ռուսիոյ մէջ կեանքը դիւրին չէ, ոչ ալ հաճելի։ Բոլորին ալ մտածումը կը դառնայ մէկ նպատակի շուրջ,— ուտելիքը անպակաս ընել։ Հարցուցի թէ ո՞րքան դրամի պէտք ունի բանուոր մը, պահելու համար իր ընտանիքը։ Պատասխանեցին. «Օրը երկու րուբլի (25 ֆր.). մէկ ու կէս րուբլիով (18—10 ֆր.) դժուար է ապրիլ։» Ի՞նչ, ըսի, այդ դրամով ալ պիտի կրնա՞յ իր զգեստն ու կօշիկը առնել։ Պատասխանեցին. «Ի՞նչ կ՚ըսէք, ան շատ գոհ պիտի ըլլայ անօթի չմեռնելուն համար»։

Զգեստ մը, որ կարելի է Նիւ Եորքի մէջ գնել 30—35 տոլարի, անկարելի է գնել Մոսկուայի մէջ 240 րուբլիով (120 տոլար)։ Ահա թէ ինչո՞ւ ամէն մարդ հագուած է շատ խեղճ։ Ընտանիքի մը ամսականը, միջին հաշուով, կարելի է գնահատել 80 րուբլի (1,040 ֆր.)։ Ինչպէ՞ս կարելի է այս դրամով հագուիլ։ Հազիւ կարելի է սնանիլ, միայն որ բանուորին ընտանիքը միշտ պարտք կ՚ընէ։ Աւելցուցէք ասոր վրայ, իր աշխատանքն ալ կորսնցնելու վախը, որովհետեւ շարունակ կը գեղչեն բանուորներու թիւը գործարաններու մէջ, փողոցը՝ ձեր աչքին տակ նետելով զանոնք։ Գործարանին մէջ կորսնցնել իր աշխատանքը, կը նշանակէ մատնուիլ սարսափելի վիճակի մը։ Եւ անմիջապէս կը համրուի այն բանուորը, որ պարզ քննադատութիւն մը կ՚ընէ կառավարութեան դէմ։

Այսուհանդերձ, վերջերս, բանուորները քիչ մը համարձակութիւն ցոյց տուին։

ՅՈՒՍԱՀԱՏ — Ժիրօ, 35 տարեկան, գնաց Ըմէյի-լէ-պէն։ Պանդոկ մը մտաւ։ Յոյց տուին սենեակ մը երկրորդ յարկին վրայ։ Ժիրոյի առաջին գործն եղաւ վար ցատկել պատուհանէն։ Ցանր վիրաւոր էր, բայց երբ հիւանդանոց կը տանէին, զմելիով դարձեալ փորձեց կտրել իր վիզը։ Հիւանդանոցին մէջ եւս շարունակ կը հսկէին վրան, արգիլելու համար անձնասպան ըլլայ։ Կեանքը վտանգի մէջ է։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքի «Նոր Օր» ճետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ, քաղելով ծանօթ համայնավարէ մը.

— Մակեդոնիոյ ինքնավարութեան հարցը կրկին տարակարծութիւններ յառաջ բերած է համայնավար կուսակցութեան մէջ։ Առաջին անգամ, 1924ին, Աթէնքի մէջ գումարուած համաժողովի ընթացքին, որոշուած է ուժ տալ Մակեդոնիոյ ինքնավարութեան եւ այդ օրերուն կուսակցութենէն հեռացած են ծանօթ դէմքեր՝ կորտաճօս, Սարգոլօս (վերջինը կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարն էր եւ այդ թուականէն մինչեւ այսօր կ՚աշխատի համայնավարները հաշտեցնելու)։ Մաքսիմոս կը գատապարտէր յիշեալներուն ընթացքը եւ այժմ ինք ինկած է փախանսմասորի ազգեցութեան ներքեւ ու հակառակ է Մակեդոնական շարժման։ Երեսփ. ժողովին մէջ իր արտայայտութիւնները ձեւական բնոյթ ունէին։ Այդ պատճառով իսկ, Երեսփ. ժողովը, բացառութիւն նկատելով, անոր մասին վտարումի որոշում չտուաւ, թէեւ ինք ընկերներուն միացաւ, բայց մօտ օրէն կուսակցութենէն պիտի վտարուի։

Քանի մը շաբաթ առաջ, Պիրէոսի մէջ գումարուած համաժողովը, համայնավար կուսակցութենէն վտարեց քան ծանօթ դէմքեր, որոնց մէջ են՝ Խփանկէլօբուլօս, Խոխի Աքուլուտաքի, Ռաֆքա, Մանտաքի, Բալիբուլօս։ Ասոնք կը կազմէին Յունաստանի կեդրոնական Մարմի անդամները։ Ընդդիմադիրներու պաշտպանները Մաքսիմոս, Աբլավօս, եւ խայլիճօղլու սկսան հրատարակել «Սպարտակոս» պարբերաթերթը, նպատակ ունենալով հարուածել կուսակցութիւնը։ Ասոնք յարաբերութիւն պահած են Տրոցկիի, Զինովիեւի եւ Ռուսաստանի ընդդիմադիրներուն հետ։

Յունաստանի համայնավարներուն մեծագոյն ուժը Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ շրջանին մէջ է. Պէլոպոնէսի մէջ չափազանց թոյլ են։ Օտարազգիներու գոյութիւնը նոր Յունաստանի մէջ, դիւրացուցած է կազմակերպական աշխատանքը։

Աթէնքի մէջ, Թրամուէյի պաշտօնեաները, ուսուցիչներու խանութներու ծառայողները ենթարկուած են համայնավարներու ազդեցութեան։ Երկաթուղիի պաշտօնեաները ընկերվարականներու ազդեցութեան ներքեւ են։

կառավարութիւնը որոշած է ցրուել «Յունաստանի բանուորական օգնութիւն» կազմակերպութիւնը, որուն նպատակը եղած է աքսորուած եւ հալածուած համայնավարներուն նիւթապէս օգնել։ Շատ մը երկիրներու մէջ նոյն կազմակերպութիւնը ստեղծուած է համայնավարներու կողմէ։ Փետր. 5ին Աթէնքի մէջ համաժողով մը պիտի գումարուի, ուր ներկայ պիտի ըլլան արտասահմանեան բազմաթիւ ներկայացուցիչներ, եւ տեսակ մը ցոյց պիտի կազմակերպուի կառավարութեան տուած որոշումին դէմ։ Պարպիւս, Ռօլան եւ ուրիշներ ներկայ պիտի ըլլան համագումարին։

"ԼՔԵԱԼ,, ԳՈՅՔԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ ՎԷՃՈՒՄ

Պոլսոյ մէջ Ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյի նախագահութեան տակը կարեւոր ժողով մը գումարուած է՝ մասնակցութեամբ տեղաւորման ընդհ. տնօրէն Համտի Պէհճէտ, տնօրէն Թաշսին եւ «Լքեալ» գոյքերու տնօրէն Խամդի Հաքքը պէյերու։ Քննուած եւ նկատի առնուած են Պոլսոյ Թուրք գաղթականներու տեղաւորման եւ «Լքեալ» գոյքերու խնդիրները։

Նկատելով որ «Լքեալ» գոյքերու խնդիրն առթիւ վէճեր ծագած են ցեղաւորման եւ «Լքեալ» գոյքերուն տնօրէնութեան միջեւ, որոշուած է գաղթականներուն տրամադրել «Լքեալ գոյքերը»։ Գաղթականներուն պիտի յանձնուին նաեւ նոր երեւան հանուելիք «Լքեալ» գոյքերը։

Պոլսոյ կուսակալութիւնը ոստիկան. տնօրէնութեան միջոցով շրջաբերական մը ուղղած է բոլոր ոստիկանական պահականոցներուն, հրամայելով որ բոլոր թաղերու Ծերոց ժողովները 48 ժամուան ընթացքին իրենց թաղերուն մէջ գտնուած «Լքեալ» գոյքերն ու կալուածները տեղեկագրեն պահականոցներուն։

ՓԱՐԻԶԻ ՕՏԻՐ-ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Ոստիկանական տեսչութեան պատրաստած տեղեկագրին համաձայն, 1927ին ինքնիրներու դէպքերը բարձրացած են 1,657ի, քիչ մը աւելի քան նախորդ տարիներու թիւը։ Այդ թիւին մէջ, զոհութեան թիւն է, որ յաւելում պատճառած է։ Որովհետեւ 1926ին զոհութեանց թիւն էր 239, մինչդեռ 1927ին հասաւ 389ի։ Սակայն ինքնաշարժի զոհութիւնները նուազեցան, փոխանակ 911ի, արձանագրուած են 836։ Դանակի դէպքերն ալ նուազած են։ 1926ին վիրաւորումներու թիւն էր 308, 1927ին՝ 277։ Ձերբակալութեանց թիւը շատ մեծ է։ 1926ին ձերբակալուած են 13,748 հոգի, որոնց 1895ը օտարական։ 1927ին ձերբակալուած են 16,551 հոգի, որոնց 2523ը օտարական։

Գողերու ճանաչման համար 1927ին 109,951 հոգիի քննուած են 1926ին՝ 97,448 հոգի։ Կարելի եղած է ճանչնալ 518 հին գողեր, որոնք ուրիշ անուններով կը գործէին։

Անձնասպանութիւնները շատցած են։ 1923ին անձնասպաններուն թիւն էր 1,813, իսկ 1924ին՝ 788, յետոյ 1926ին բարձրանալով 1,341 և 1927ին՝ 1,597ի։

Գտնուած առարկաները 1927ին կը հասնէին 153,350ի, որոնց մէջ 30,000ը հովանոց։

1927ին բացուեցան 10 սինէմաներ, եւ դեռ 3 մեծ սինէմաներ ալ պիտի բացուին։ Սէն նահանգին թատրոններուն և սինէմաներուն թիւն է 550, պարասրահներուն թիւը 453։ Փարիզի մէջ կայ 20,316 պանդոկ։

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԲԱՆՒՈՐՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 16 Յունուար.— Անցեալ օր շաքարի գործարանին դրան առջեւ մէկը թռուցիկներ կը ցրուէր բանուորներուն, երբ անոնք ներս կը մտնէին։ Այդ թռուցիկը, որ խմբագրուած էր տեղւոյս կոմունիստներուն կողմէ, կը մատնանշէր յիշեալ գործարանին մէջ աշխատող բանւորներուն, այս կամ այն ճիւղին կամ յարակից գործերուն տաժանքը ու անբաւարար օրավարձերը, եւ կը հրաւիրէր կազմել սէնտիքա մը եւ բոլորուիլ C. G. T. U.ի շուրջը, անողոք պայքար մը բանալով գործարանատէրերուն դէմ։

Չէզոք մը ըլլալով հանդերձ, երբեք հակառակ չեմ բանուորներու վիճակը բարելաւելու ձգտող ո՛ր եւ է ձեռնարկի։ Բայց պէտք է զանազանել չարն ու բարին, օգտակարն ու վնասակարը։

Մարսէյլի մէջ, բանուորներու համար, բաղդատմամբ ուրիշներու, միայն յիշեալ գործարանն է, որ գոհացուցիչ օրավարձերով տանելի գործ կը հայթայթէ։ Բնականաբար դժուար գործեր ալ կան, բայց լեցուն վճարումով։ Գաղափար մը տալու համար թուեմ քանի մը տեսակները.—

Այս գործարանին մէջ ամէնէն տաժանելի աշխատանքը կը կատարեն, փուռերու վրայ աշխատողները։ Սարսափելի տաք է, բայց գործը հազիւ 4—5 ժամ կը տեւէ, եւ 8 ժամուան հերթի մը համար կը ստանան 40—50—60 ֆր։ Զանազան գործեր կան, կտորի վրայ աշխատելու, ուր եւս բանուորը կը ստանայ 25—30—40 ֆր. օրական, իր աշխատութեան համեմատ։ Նաեւ կան մասնաւոր գործեր, ուր օրավարձերը 27—30—40 ֆր. են համաձայն գործարանի ներքին կանոններուն։ Իսկ ամէնէն աժան օրավարձ կը ստանան (24.45) նորեկներն ու թեթեւ համարուած գործերու (կայուն կամ շարժուն) վրայ աշխատողները, ու կարելի է անարդարութիւններու հանդիպիլ, թէեւ հազուադէպ։ Յիշեմ օրինակ, թէ 40 ֆր. ստացողի մը քով իրրեւ օժանդակ աշխատող բանուորը, որ իրապէս կը կատարէ նոյն աշխատանքը, եւ երբեմն աւելին, կը ստանայ 24 ֆր. 45։

Բանուորներու հարիւրին 90ը գոհ են իրենց վիճակէն։ Յետոյ, մէկ տարին լրացնող աշխատաւոր մը, իր ունեցած ամէն մէկ զաւկին համար կը ստանայ օրական երեք ֆրանք, ինչ որ մեծ բաց մը գոցելու կը ծառայէ։

Ահաւասիկ այս պատկերին առջեւ, անհեթեթ կը գտնեմ այդ գործարանէն ներս կամ բանուորներու մէջ անախորժ սերմեր ցանելու ձեռնարկը։

Կ. Սեւեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԻԹԱԼԻ Ա. ԽՈՒՄԲԸ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Իթալի»ի Ա. խումբը որ Կիրակի օր մրցեցաւ U. S. Nordի 1Bին դէմ, պարտուեցաւ Օի դէմ 2 նշանակէտով։

Ա. Կիսախաղին հայ խումբը բաւական լաւ խաղարկութեամբ մը նեղը դրաւ անոնց բերդը, եւ շատ մը հարուածներ վրիպեցան շնորհիւ Ֆրանսացի բերդապահին ճկուն շարժումներուն։ Բ. կիսախաղին Ֆրանսացիները յարձակողականը անցնելով, շահեցան երկու նշանակէտ։ Հակառակ ասոր մերիններն կրցան մինչեւ խաղին վերջաւորութիւնը եռանդուն խաղարկութիւն ցոյց տալ։ Իրենց կազմէն կը բացակայէր բերդապահը։

Գ. Գ.

ՊՈՒԱ.ՔՈԼՈՆԲ.— Հ.Մ.Ը.Մ.ի Անիէռ-Պուա Քոլոնպի մասնաճիւղը նոր եռանդով գործի լծուած է, ու մինչեւ այժմ զգալի յաջողութիւններ ունեցած։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունը մեծ հմայք ունի եւ ասոր համար ալ մասնաւոր աշխատանք կը կատարուի կազմակերպելու համար մարզանքի բոլոր խումբերը։

Ունինք Ֆութպոլի Գ. խումբ մը, որ կազմուած է կայտառ ու առողջ պատանիներէ։ Մինչեւ այժմ ունեցած ենք վեց կանոնաւոր մրցումներ Ֆրանսական աւելի ուժեղ խումբերու դէմ, հակառակ մեր նոր կազմութեան եւ անվարժութեան։

Մեր տղաքը ընդունակ են աւելի յառաջդիմելու։

Արամ-Սէֆէր

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼՈՒՈԻԹՕՒՆ. — Կալիֆոռնիոյ Կզարկով քաղաքին մէջ մեռաւ հրեայ Սամուէլ Ֆրամմեր, մականուանեալն Լռակեաց։ 30 տարիէ ի վեր ուխտ բրած էր այս հրեան, որ երբեք չպիտի խօսի եւ լռութիւն պիտի պահէ մինչեւ մահ։

Այս ուխտը պահուած էր կատարելապէս՝ հպատակելով հրեայ խորհրդապաշտութեան, որ Կեդր. Եւրոպայի մէջ կենդանի է։

30 տարի առաջ Սամուէլ, բարկութեան պահու մը, կնոջը երեսին կը պոռայ.

— Կրակն իյնաս ու այրի՛ս։

Իրաւ ալ, քանի մը օր վերջ սարսափելի հրդեհ մը կը պատահի, արագութեամբ կը ծաւալի, այնպէս որ կարելի չըլլար ազատել կինը եւ երկու զաւակները։ Հրեան տեսնելով որ կինն ու զաւակները այրեցան, այնպէս հաւատաց թէ իր անէծքն ու փափաքն էր, որ իրագործուեցաւ։ Խիղճը կը տանջէր զինք։ Գնաց խորհուրդ հարցնելու Րաբբունիներուն։ — Այլ եւս չգործածել այն անդամը, որ յանցաւոր է, ըսին րաբբունիները։

Եւ Սամուէլ այլ եւս չգործածեց լեզուն, փակեց բերանը 30 տարի, մինչեւ մահ, առանց նոյնիսկ ձիչ մը արձակելու։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՎԷՃԵՐԸ

Լիոնէն ստացանք «Պաշտօնական տեղեկագիր» մը, Յունուար 13 թուակիր, ստորագրուած «Ընտրական յանձնախումբ»ի կողմէ եւ հաստատուած՝ «Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ատենապետ» Պ. Ս. Փափազեանի կողմէ։

Մեր գիտցածը այն է որ, Լիոնի մէջ ընտրութիւն կատարուած է, համաձայն թեմական կանոնագրին եւ Կաթող. Պատուիրակութեան հրահանգին, 1927 Դեկտ. 4ին։ Այս ընտրութիւնը միաձայնութեամբ վաւերացուած է Թեմական Խորհուրդին կողմէ, Դեկտ. 17ին, իսկ ինչ որ սարքեր են նախկին Ազգ. Միութեան վարիչները, կը մնայ պարզ անճարարութիւն։ Եթէ նոյն իսկ սխալներ գործուած են առաջին ընտրութեան մէջ, զանոնք դարմանելու միջոցը այս չէ։

Միութեան վարիչներէն երկուքը անդամ էին 1926ի թեմական Պատգամ. ժողովին եւ իրբեւ այդ քուէարկեցին կանոնագիր-Ծրագիրը։ Տարրական տրամաբանութիւնը կը պահանջէր որ զոնէ անոնք հպատակէին իրենց հաստատած կանոնագրութեան, փոխանակ ինքնագլուխ եւ առանց տուրքի ընտրութիւններ սարքելու, եւ այս բոլորը՝ ի հեճուկս։

Ի՞նչպէս վերջ պիտի գտնէ միեւնոյն գաղութին մէջ երկու ազգ. իշխանութիւն ստեղծելու եւ պառակտումները տեւականացնելու այս տխուր քաղաքականութիւնը։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Գ.

Արդեօք լրջօրէն կը վախնայի՞ Նատէժտայի ապահովութեան համար։ Կը խորհիմ որ այո, եւ հետեւաբար հեռաձայնեցի Բորիսի որ անկարելին փորձէ՝ վերադառնալու համար. կրնար կարգադրութիւն մը ընել, քանի մը ժամ կանուխ գալու համար։

***

Անոնք իրար չէին տեսած այն օրէն ի վեր որ ծերունի իշխանը անոնք նշանած էր։ Մէկուն եւ միւսին կողմէ ոչ մէկ ակնարկութիւն այս մասին, քանի որ եղելութիւնը ընդունուած եւ կնքուած այլեւս տարածով։ Սիրային մէկ բառ միայն արտասանուեցաւ— սէր բառը միայն։ Եւ ի՛նչ կերպով։

Դեռ կը յիշեմ Նատէժտան, սառած աղջկան մը նման կծկուած արջի թանձր մորթերու մէջ, ու Բորիսը՝ իր ոտքերուն առջեւ ծալլուած, ոսկեհիւս խոշոր բարձի մը վրայ…

Անոնք լուռ էին երկուքն ալ, յաճախ ընկճուած միւս ճակատագրով, խորհրդաւորութեան օրէնքով՝ որ սկսած էր զանոնք իր լուծին տակ առնել։

— Պիտի յաջողի՞ս, Բորի՛ս, կը կրկնէր Նատէժտա։

— Պէտք է որ յաջողիմ…

— Կը դողդղա՛մ, կը տեսնե՞ս… Հապա եթէ դէպի այդ մարդոց քով քեզ առաջնորդողը քեզ մատնէ։

Բորիս ինծի նայեցաւ նեղուած։ Հասկցաւ որ Պրասքովիա Սամթրոնայի անունը չեմ տուած։

— Պիտի յաջողիմ… յետոյ պիտի մեկնինք, Նատէժտա՛, շատ հեռուները, որովհետեւ իմ ապահովութիւնս վտանգուած պիտի ըլլայ…

— Հօրս եւ մերիններուն վրէժը պիտի լուծուի, ըսաւ խանդավառօրէն Նատէժտա, այո՛, քեզի պիտի ընկերանամ աշխարհի մինչեւ միւս ծայրը…

— Ու այն ատեն մեզի համար պիտի սկսի տիրել միւս օրէնքը…

Նատէժտա ցնցուեցաւ.

— Ի՞նչ օրէնք… ա՛խ, ի՛նչ պարտականութիւններ մեզի համար, Բորի՛ս։

Անոր աչքերը խոշորցան։

—Երբ պարտականութիւնները երբ վերջանան, ամէնուն պէս մենք ալ իրաւունք պիտի ունենանք…

Կանգ առաւ ու խօսքը վերջացուց խեղդուած եղանակով մը.

— Սիրոյ…

Բորիս ձեռքերը երկարեց։

— Այո՛, այնպէս չէ՞, փոքրիկ քոյրիկ, սէ՛րը… սէ՛րը…

Նատէժտա գլուխը բարձրացուց.— Նշմարեցի որ անիկա կարեկցութեամբ կը դիտէր այդ յանդուգն դէմքը որ կարծես թէ այրած էր մարդոց չղթայազերծած ամէն տեսակ չարութիւններէն։ Այսօրուան մարդոց իւրաքանչիւրը արդեօք խղճալի գումարը չէ՞ պատերազմներու, յեղափոխութեանց եւ անթիւ աղէտներու, որոնք տեղի կ՚ունենան քանի մը հոգիներու, անանուն պետերու կամքով։

Բորիս կը սպասէր աղջկան պատասխանին։

Նատէժտա կրկնեց առանց ոեւէ ձայնի ելեւէջի.

— Սէրը… այո՛, սէրը…

Բորիս լռեց։

Բայց ես նշմարեցի անոր դէմքին պրկումը՝ երբ ձայնը բարձրացուց, արագ ու փոխուած եղանակով մը տեղեկութիւն ստանալու համար պաշարման մասին։

Նատէժտա փութաց պատմել ծերունի սպասուհիին ու իր անցուցած կեանքը։

Աղջիկը սարսռաց.

— Գիշերը… մի՜ կը կեցած էր հօն՝ ծառերու ստուերին մէջ, եւ իմ սենեակիս ստուերին մէջ ալ ես՝ առանձինս կը կենայի, զայն դիտելու համար… միայն մէկ բանի համար կը վախնայի.— հեռաձայնին թելը… թելը եթէ կտրուէր, այլեւս միայն ատրճանակս կը մնար քովս։

— Թշուառականնե՛րը, գոչեց Բորիս։

Նատէժտա սարսռալով՝ ընդմիջեց Բորիսը,

— Բայց այս առտու ամէն ինչ դադրեցաւ… այս առտուընէ ի վեր մարդ չկաւ…

Երիտասարդ Ռուսը աւելի մտախոհ երեւցաւ։

— Այո՛, այո՛, ճիշտ է… Լոնտոնէն մեկնելէս ի վեր կը հետապնդուիմ, բայց հիմա որ հոս եմ՝ ինչո՞ւ արդեօք կը դադրեցնեն…

Ատրճանակը գրպանը դրաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի պարտէզ։ Ես ու Նատէժտա առանձին մնացինք։

Նատէժտա ուզեց ամէն գնով խզել լռութիւնը։ Ու այս կարգի բաներ կ՚ըսէր.—

— Ի՛նչ կեանք է աս… ա՛խ, այո՛, մեկնիլ, մեկնիլ… ապրիլ ազատ իր գործերուն մէջ… ազա՛տ ապրիլ։

Ուշադրութիւնս գրաւեց այն զուգադիպութիւնը, որ միեւնոյն բառերը կրկնել կուտար Պրասքովիա Սամթրոնայի, երբ ան ի զուր իր սէրը կը նուիրէր Բորիսի։

Այս վերջինը վերադարձաւ։

— Իրաւամբ ոչ ոք… պաշարումը վերցած է… այս բոլորը տարօրինակ է…

(Նար.)

Այս ուղղութեամբ տուաւ առաջին որոշում մը, որուն համաձայն այս քաղքենի դասակարգի անդամները յառաջիկային իրաւունք պիտի ունենան պահելու իրենց ամբողջ թոշակները, փոխանակ համայնավար կուսակցութեան տալու 255 րուբլիէն աւելի ամսականներու իւրաքանչիւր փէննին, ինչպէս հրամայած էր Լէնին:

Թղթակիցը կ՚աւելցնէ թէ այս որոշումը շատ աւելի կը լուսաբանէ Ռուսիոյ ներքին բարեշրջումը՝ քան անցած տարի խօսուած հատորներով պաշտօնական ճառերը: Այլ եւս անցած են գաղափարական եւ հերոսական համայնավարութեան օրերը:

Լրտեսական դատ մը Անգլիոյ մէջ

Լոնտոնի գլխաւոր դատարանին առջեւ իբրեւ լրտես կը դատուին երկու անձեր, անգլիացի Ուիլֆրէտ Թոմաս Մաքքարթնի եւ գերմանացի Գէորգ Հանսէն: Ասոնք ամբաստանուած են թէ պետութեան ապահովութեան, մասնաւորապէս օդանաւային ուժին վերաբերեալ գաղտնի տեղեկութիւններ քաղելով կը հաղորդէին Խորհրդային կառավարութեան:

Դատավարութիւնը տեղի կ՚ունենայ դռնփակ, միայն գործին հետ ուղղակի կապ ունեցող անձերը կ՚ընդունուին դատարանէն ներս:

Մաք Քարթնի կ՚ուրանայ թէ ինք լրտեսութիւն ըրած է. իր Գերմանիա այցելութեան նպատակը պարզապէս առեւտրական էր եւ կապ ունէր Ֆրանսայի մետաքսի մէկ գործարանին հետ: Հանսէն եւս կը հերքէ թէ ինք երբ եւ իցէ աշխատած ըլլայ գաղտնի տեղեկութիւններ քաղել:

Տրոցկին եւ ընկերները փրկելու համար

Լա Հէյէն կը հեռագրեն թէ հոլանտացի յայտնի համայնավար Տիկին Ռոլանտ Հոլսթ կոչ մը ուղղելով ամբողջ աշխարհի համայնավարներուն եւ ընկերվարականներուն, կը հրաւիրէ զանոնք պահանջել խորհրդային կառավարութենէն, որ թոյլ տայ Տրոցկիի եւ միւս աքսորուած ընդդիմադիրներուն ընտրել այն երկիրը, ուր կ՚ուզեն աքսորուիլ, փոխանակ Սիպերիա ղրկուելու:

Սուվարինի «Պիւլթէն կոմունիստ»ը, որ այժմ կը հրատարակուի իբրեւ օրկան «Մարքսի եւ Լէնինի Ակումբին»ին, իր վերջին թիւին մէջ համակրանքով կ՚ողջունէ Տրոցկին եւ իր աքսորուած 40 ընկերները եւ զայրոյթ կը յայտնէ, որ «անոնք կրկին ձեռք առած են աքսորի ճամբան, զոր ճանչցած էին Ցարիսմի օրով»:

Կացութիւնը Սերպիոյ մէջ

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ հիւանդանոցին մէջ մեռած է Սկիւպի փոխ-քաղաքապետ Վէլիմիր Փրէլիչ, որուն դէմ Յունուար 14 ին մահափորձ կատարած էր Մակեդոնացի յեղափոխական կոմիտէի անդամներէն տիկին Հորիա Բուլիէվա: Այս վերջինը խոստովանեցաւ թէ Սկիւպ եկած էր Փրէլիչը սպաննելու համար, որպէսզի Մակեդոնացի ուսանողներու վրէժը լուծէ:

Այս մահափորձերը մտահոգութիւն կը պատճառեն երկրին մէջ եւ նախարարական տագնապէ մը կը վախցուի: Վրդովում կը տիրէ մասնաւորաբար Դեմոկրատ կուսակցութեան շարքերուն մէջ: Յիշեալ կուսակցութեան համաժողովին մէջ կարգ մը անդամներ պահանջեցին որ կուսակցութիւնը քաշուի միացեալ դահլիճէն, խորհրդարանը լուծուի եւ նոր ընտրութիւններ կատարուին: Դեմոկրատները, որոնք դահլիճի անդամներուն 100ին 30ը կը կազմեն, կ՚ամբաստանեն Նախարարները թէ կը քաջալերեն կաշառակերութիւնն ու զեղծումները:

Անպաշտօն Նախարար Վէլիա Փոփովիչ հրաժարեցաւ:

Թուրք համայնավարները կը դատուին

Պոլիսէն կը հեռագրեն թէ Երկուշաբթի օր Պոլսոյ դատարանին առջեւ սկսած է դատավարութիւնը այն 57 համայնավարներուն, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ պետութեան դէմ դաւադրութիւն սարքողներ: Ինը հոգի ի բացակայութեան կը դատուին:

Գլխաւոր ամբաստանեալն է Տոքթ Շէֆիք Հիւսնի, որ խոստովանեցաւ թէ ինք համայնավար է եւ իբր գործիչ աշխատած է՝ իր գաղափարները տարածելու համար:

Ընդհանուր դատախազը պահանջեց խստիւ պատժել ամբաստանեալները, որոնք «կը դաւադրէին Սահմանադրութեան եւ Ազգային Մեծ Ժողովին դէմ»:

Ֆրանսա եւ Իտալիա

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ «Թէվէրէ» բարի գալուստ կը մաղթէ Ֆրանսայի նոր դեսպան Պոմարշէի եւ կը հաստատէ թէ ֆաշիսմը երբեք ֆրանսատեաց չէ: «Մեր քնն սղատութեանց մէջ, կ՚ըսէ, միշտ ձտածած ենք զանազանութիւն մը հաստատել ընդմէջ այն Ֆրանսային, որ անդարմանելիօրէն թշնամի կ՚երեւար մեզի եւ անոր, զոր բարեկամ կը զգայինք: Ֆրանսական թերթերուն համաձայն, Պոմարշէի ժամանումը կարեւոր թուական մը կը կազմէ ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց մէջ: կ՚ուզէինք իրմով գտնել այն միւս Ֆրանսան, զոր մեր Լատինի զգացումը կ՚ոգեկոչէ ամէն օր»:

«Ճոռնալէ տ՚Իթալիա» կը գրէ.—

Ֆրանսան եւ Իտալիան շահագրգռող խնդիրները արդէն ճշտուեցան եւ լայնօրէն քննուեցան: Վէճի առարկայ կէտերը լուծելու համար, երկուստեք բարի կամեցողութիւն պէտք է: Եթէ Պ. տը Պոմարշէ իր կառավարութեան կողմէ կը բերէ այդ կամեցողութիւնը, այն ատեն Իտալիա չպիտի թերանայ իր բարեացակամութեան եւ գործակցութեան մէջ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՓԱՐՔԸՐ ԿԻԼՊԸՐԹ, Տօըսի ծրագրին հատուցումներու ընդհ. գործակալը, Ամերիկայէն Փարիզ գալով ընդունուեցաւ արտաքին նախարար Պրիանի կողմէ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ պաշտօնական գործակալութիւնը կը հերքէ իտալական թերթի մը այն լուրը թէ պոլշեւիկները մահուան դատապարտած են Պապը:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ ՄԷՋ Իտալացիները արշաւանք մը կատարեցին արեւելեան Սիրթայի շրջանին մէջ, զոր լքած էին 1915էն ի վեր: Ապստամբները ռազմադաշտին վրայ թողուցին 100 մեռեալ, 400 գերի, 500 հրացան, 20.000 փամփուշտ, 8000 ուղտ, 300 վրան եւ ուրիշ առարկաներ: Ամբողջ այդ շրջանը մաքրուած է:

ՕՐ. ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
ԵՒ
Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՔՈԶԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ
Փարիզ 15 Յունուար 1928

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «Լիոն»ի Շրջանային կոմիտէի եւ խմբապետներու խառն ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը:

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, Գրադարանի սրահը: 262 Rue Duguesclin, օրակարգ խիստ կարեւոր:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 23 Յունուար Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Ստիպողական է բոլորին ներկայութիւնը:

Հ. Յ. Դ. Քանի եւ Կրասի երկու խումբերու խառն ժողովը՝ Կրասի մէջ, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը մէկին:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան ընկերական վիճաբանական ժողովը այս գիշեր ժամը 9ին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք: Միութեան Գրադարան Ընթերցասրահը:

Կը խօսի Ընկ. Տօքթ. Ա. Գասպարեան:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Սէն-Լուի «Ակնունի» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս կիրակի ժամը 2.30ին: կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի-Սէն Ժիւլիէնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէն կը հրաւիրէ Սէն Ժիւլիէնի, Պօմօնի եւ Մօնթօլիվէի հայ հասարակութիւնը ներկայ գտնուիլ իր կազմակերպած դասախօսութեան այս կիրակի ժամը 3ին, Սէն Ժիւլիէնի հայկական պառքին մէջ: կը խօսի Ընկ. Մ. Գույումճեան, ընկերվարական տարրը եւ անկախութեան գաղափարը Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրին մէջ:

Հ. Յ. Դ. Սէն-Շամոնի կոմիտէի ընդհ. ընկ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Վարուժան ակումբին մէջ, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Հ. Յ. Դ. Ալֆօռվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Րիւ Էթիէն Տօլէ, Պ. Հաճի Մկրին սրճարանը: Կարեւոր օրակարգ, ընտրութիւն եւայլն: Ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի վարչութիւնը խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ իր Ա. եւ պատենտի խումբերու բոլոր անդամները այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 15 Rue Lepic. Métro Blanche.

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Միութեան Ընթերցարանը, 61 Rue Mr. Le Prince.

Օրակարգ՝ Զեկուցում պատգ. ժողովի աշխատանքներու մասին, տարեկան հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն վարչութեան եւ դիւանի:

ՖՕՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻԻ Լճէի Հայրենակցական միութեան վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 721, 376, 906, 513, 36, 509, 18, 818, 305 եւ 152:

ՅԱՐԴԳՈՂԻ գրական երեկոն այսօր ժամը 9ին, Ֆլօրիա: Ն. Նարդունի պիտի խօսի Սիրոյ եւ հայրենի երգերու մասին (Արսէն Աճէմեան): Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ
LA MENACE
?

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

20 JANVIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 549 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱՑՄԱՆ ՆՈՐ ԳՐՈՀԸ

Անաւասիկ նորէն ոտքի ելեր է «Հա՛րպ խիթէրիզ»ի սեռունդը։

— Թիւրքճէ գօնուշընըզ (Թուրքերէն խօսեցէք)։

Եւ ինչպէս 1912ին, Պալքանեան տագնապին ատեն, երբ խառնիճաղանճ թափօրներ կազմելով, պատերազմ կը պահանջէին, այս անգամ ալ ահ ու սարսափ կը տարածեն հանրակառքերու, շոգենաւերու եւ ուրիշ հասարակաց վայրերու մէջ։

Եւ ինչպէս այն ատեն, այս անգամ ալ, միշտ կառավարութեան դրդումով։

«Ի՞նչ ընենք, հանրային կարծիքը գրգռուած է, երիտասարդութիւնը չի հանդուրժեր. ահա կը տեսնէք...։

Եւ մինչեւ անգամ վկայ կը կանչեն... Եւրոպան։

Աւելորդ է բացատրել այս նոր գրոհին իմաստը։

Քէմալական իշխանութիւնը, իբրեւ հարազատ ժառանգորդը Իթթիհատին, բայց աւելի թթու եւ արմատական, կ'ուզէ ժամ առաջ լուծել Թուրքիա մնացած փոքրամասնութիւնները։

Ամբողջ կրթական գործը եւ բոլոր դպրոցները կառավարութեան թաթին տակ են արդէն։ Թուրքերէն լեզուի ժամերը եւ ուսուցիչներն անգամ Մէարիֆը նշանակած և պարտադրած է։ Դիւանական բոլոր գործերուն համար պարտաւորիչ է Թուրքերէնը։ Նոյնը՝ առեւտրական հրապարակին համար։

Գոհ չեն այս բոլորէն։ Եւ միշտ «ապերախտ» փոքրամասնութեանց երեսին կը զարնեն թէ Թուրքին հացը կ'ուտեն, բայց Թուրքերէն չեն խօսիր։

«Այս երկրին մէջ բարօրութեամբ ապրող տարրերը քիչ մը խիղճ պէտք չէ՞ ունենան», կ'աղաղակէ «Միլլիյէթ», որ Էնկիւրիի Պոլսոյ բերանն է։

Միւս թերթերն ալ մէկ բերան կը փառաբանեն այս ամբոխային բռնակալութիւնը, աւելի թթուեցնելով զայն։ Իսկ «Ճիւմհուրիյէթ», դարձեալ թունդ քէմալական, դիտել կուտայ.

— «Որքան ատեն որ Պոլսոյ օտար եւ ոչ-իսլամ հաստատութիւնները չթրքացուին, անկարելի է որ այս ձեռնարկը արդիւնք մը տայ»։

Ուրեմն, չհաւատալով ձեռնարկին յաջողութեան, Թուրք թերթը կը թելադրէ աւելի առաջ երթալ, եւ մէկ հարուածով թրքացնել փոքրամասնութիւնները։

Ուրիշ խօսքո՛վ, փակել դպրոց, եկեղեցի, լրագիր, եւ ուրիշ ի՛նչ հաստատութիւն որ կրնայ անհատին յիշեցնել իր ծագումն ու լեզուն։

Անատօլուի անդունդին մէջ կատարուած է արդէն այս ձեռնարկը։ Մէկ-երկու բացառութիւնները բան չեն ապացուցաներ։ Իբրեւ ոչ-Թուրք, Քիւրտերը, Լազերը եւ Չէրքէզներն անգամ բռնի թրքացման կ'ենթարկուին։

Իսկ հայկական բեկորներու մասին, այս օրերս նոր երեւոյթ մը կը պարզուի։ Խումբ-խումբ Պոլիս կուգան։

Առջի օր գրեցինք թէ Պօղազլեանէն (կեսարիա) 80 հայ գաղթականներ հասած եւ Սամաթիոյ կայանը փոխադրուած են։ Եօզկատի Իյկէլի գիւղէն ալ 60 հոգի հասած էին։ Իսկ Պոլսոյ նոր թերթերը կը գրեն թէ 52 հոգի եւս եկած են Եօզկատէն։ Այս առթիւ, կեսարիոյ առաջն. տեղապահը կը գրէր թէ «բազմիցս յորդորած է որ չլքեն իրենց բոյնը, բայց անօգուտ»։

Այս յորդորն ու անոր տրուած պատասխանը — խմբական գաղթը, ամբողջ պատմութիւն մը կը կազմեն։ Այնպէս որ աւելորդ է խորհրդածութիւններու մէջ խրիլ։

Անատօլուի խորէն՝ վերջին մնացորդներն ալ մաքրելու փորձ. Պոլսոյ մէջ՝ ամէն ինքնուրոյն դիմագիծ, կենցաղ եւ լեզու թրքացնելու աշխատանք։

Եւ օրէ օր՝ նոր ու խարդախ ձեւեր, հետզհետէ աւելի պիրկ սպառնալից։

Թուրքերէն խօսակցութիւն պարտադրելու առաջին փորձը կատարուած է արդէն, շոգենաւի մը մէջ։ Եւ ոչ-Թուրք բազմութիւնը, յանկարծակիի եկած, լաւագոյն սեպեր է... որեւէ բառ չարտասանել մինչեւ Նաւամատոյց։

Վաղը միւս օր, աւելի կը զարգանայ շարժումը, եւ այս անգամ, փողոցներուն մէջ, երկուքով-երեքով յարձակում կը կազմեն Թուրք «լուսամիտ» եւ քաջարի՛ երիտասարդները։ «Ինչու Թուրքերէն չխօսեցար»ը ազդանշան մըն է արդէն, անարգելու, ծեծելու, մինչեւ անգամ տուգանքի կամ բանտարկութեան ապարտելու անցորդը։

Թուրքիոյ մէջ մարդիկ վարժուած են միշտ բոլորտիքը նայելու, փսփսուքով արտայայտուելու, «խաֆիյէ»ի վախէն։

Ասկէ վերջը, տասն անգամ աւելի պիտի զգուշանան, պիտի հկուին, չորս կողմը խուզարկու աչք մը պիտի պտտցնեն, նոյն իսկ «Փա՛ռք քեզ, Աստուած» ըսած ատեն։

Թէեւ, խօսքը մեր մէջ, թրքախօսութիւնը վաղուց համաճարակի մը պէս վարակած է մեզ, նոյն իսկ այս հեռաւոր ափերուն վրայ, եւ առանց ո՛ր եւ է ստիպումի։

Այսպէս ուրեմն, սրարշաւ կ'ընթանայ թրքացման քաղաքականութիւնը, միատարր եւ միաձոյլ Թուրքիա մը կազմելու մոլեգնութիւնը, մինչեւ որ, առտու մը, նորէն նժարին մէջ կախուի նոյն իսկ Թուրքիոյ գոյութիւնը։

Խաղաղ օրեր են, հրապարակը՝ բաց, ձեռքերը՝ ազատ, եւ մարդիկ թրքացում կը խաղան։

Կարճ օրուան վաստակը քիչ կ'ըլլայ, կ'ըսեն Թուրքերը։ Բայց այդ քիչն ալ շահ է իրենց համար։

«Թիւրքիյատա Թիւրքճէ»... Այո, մինչեւ ցնոր տնօրինութեան։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՄՈՅՇԻ ՀԱՄԱՐ

Եգիպտոսի Արեւը (Ռամկավար) ձեռնարկեր է «հանրային բարոյականը» վերլուծելու, ազդուած՝ Թեմական ծանօթ վէճերու ելքէն։ Նմոյշի համար կը քաղենք հատուած մը Յունուար 5ի խմբագրականէն.

— «1860—1896ի պոլսահայ ժողովուրդը արժանի էր իր այն ատենի վարիչներուն եւ մամուլին (որոնք ամէնքն ալ անստգտանելի չէին անշուշտ, ընդհակառակը) իր սնուցած տենչանքովը քաղաքակրթութեան. մինչ 96—908 քայքայման շրջանին եւ 908—915 թեթեւամտութեան շրջանին ապրող Հայերը, նախապէս՝ ստրկական ճնշումին համակերպելով եւ ապա՝ ինքզինքնին քաղաքակրթութեան կատարը դնելով, արժանի էին նոյնպէս այն գէշ վարիչներուն զորս ունեցան՝ մամուլին մէջ թէ ժողովականութեան։ Ա՛լ չխօսինք 918էն ցայսօր տեւող շրջանին վրայ, ուր հին սովորութեան մը համաձայն ժողովուրդ կը կոչենք այն ամբոխները որոնք նախ խանդավառութեամբ եւ ետքէն յուսահատութեամբ խելացնոր՝ մեծ մասամբ ցրուած են աստին-անդին, գրաւուած են իրենց ապրուստին գլխաւոր մտահոգութենէն եւ ընդհանուր ուժեղ բաղձանքներ չունենալով՝ արժանի են մամուլի եւ ժողովի այն ընդհանրապէս խենդուխելառ վարիչներուն որոնք անցած են իրենց գլուխը։

«Երբ վարիչները այլասերած են այս աստիճան՝ ասպարէզը կը բացուի իշխանապետին (տիքթաթէօռ) առջեւ, պայմանաւ անշուշտ որ ժողովուրդը տէր ըլլայ իր երկրին մէջ։

«Հակառակ պարագային՝ կը գալարի ժողովուրդը, մինչեւ որ իր մէջ միօրինակ կամք մը բիւրեղանայ նորէն եւ այդ կամքին շնորհիւ ան գտնէ իրեն արժանի վարիչները։

«Մենք այդ կրկին լինելութեան փուլին մէջ ենք հիմա։ Մաղթենք որ շուտով անցնինք անկէ, որովհետեւ այլապէս...։»

ՊՈԼՍՈՅ ՔԱՂԱՔ. ԺՈՂՈՎԸ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ ՄՕՏ

Անցած Շաբաթ օր, ժամը 5ուկէսին, նախապէս առնուած ժամադրութեան համաձայն, Պոլսոյ Քաղաքական Ժողովի կողմէ պատուիրակութիւն մը, բաղկացած Պ. Պ. Տոքթ. Էնֆիէճեանէ, Ս. Գընաճեանէ եւ Գ. Գայսէրլեանէ, այցելած է Ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյի, որ ընդունելութիւն մը բրած է։

Այցելութիւնը տեղի ունեցած է լոկ քաղաքավարական նկատումով։ Այցելուները շնորհաւորած են Շիւքրի Գայա պէյը իր նոր պաշտօնին համար եւ մաղթած են որ յաջողութեամբ պսակուին իր բարենորոգչական ջանքերը։

ԿԵՍԱՐԻԱ-ՍՎԱԶ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Թուրք կառավարութիւնը որոշած է չեղեալ համարել Կեսարիա—Սվազ գիծին շինութեան համար պելժ խմբակի մը հետ կնքուած պայմանագրութիւնը, քանի որ յիշեալ խմբակը չէ կրցած յարգել իր յանձնառութիւնները։ Հանրօգուտ շինութեանց Նախարարութիւնը կը մտածէ մաս մաս աճուրդի դնել յիշեալ գիծին շինութիւնը։

ՀԱԿԱԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ

Յունուարի սկիզբը Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ հակակրօնական ամսագիր մը, որ ունի երգիծական բաժին մըն ալ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԼԵԶՈՒՆԵՐԸ Կ'ԱՐԳԻԼՈՒԻՆ

"ԹԻՒՐՔԻԱՏԱ ԹԻՒՐՔՃԷ"

Գրած էինք թէ Պոլսոյ Համալսարանի իրաւաբանական ճիւղի ուսանողները որոշած էին միջոցներ ձեռք առնել՝ հանրային վայրերու մէջ Թուրքերէնի գործածութիւնը պարտաւորիչ դարձնելու համար։ Թուրք երիտասարդութիւնը զանազան շրջաններու մէջ արդէն սկսած է գործադրել այս որոշումը։ Օրինակ, անցեալ Չորեքշաբթի գիշեր, ժամը 18.15ին, կամուրջէն վոսփոր մեկնող շոգենաւին մէջ այս առթիւ միջադէպ մը ծագած է՝ երբ երիտասարդները ազդարարութիւններ ըրած են անոնց, որ չեն ուզած յարգել Թուրքիոյ ազգային զգացումները։ «Սօն Սաաթ» այսպէս կը պատմէ.—

«Շոգենաւին առաջին կարգի սրահը մինչեւ բերանը լեցուն էր, եւ ամէն մարդ բարձրաձայն կը խօսակցէր։ Մասնաւորաբար հրեայ երիտասարդները, որոնք կարծես մասնաւոր ընկերութիւն մը կազմած են Թուրքերէն չխօսելու համար, բարձրաձայն ֆրանսերէն, նոյնիսկ յունարէն կը խօսակցէին իրարու հետ։ Միւս ոչ-Թուրք ճամբորդներն ալ աստին անդին փոքր խումբեր կազմած Թուրքերուն չհասկցած լեզուով վիճաբանութիւններ կը կատարէին, ով գիտէ ինչ հարցերու մասին. այս խումբերուն ձեռքը կը տեսնուէր «Աքօշէմաթին» կամ «Մէթարիթմիսիս» թերթերը։

«Այս ընդհանուր ժխորէն օգտուելով, մեծ թիւով Թուրք երիտասարդներ դիրք բռնեցին այս խումբերուն քով։ Երբ շոգենաւը կամուրջէն ճամբայ ելաւ, երիտասարդ մը ոտքի ելաւ եւ պոռաց.

— Վայրկեան մը լռութիւն։

«Այս ազդարարութեան վրայ զսպանակէ մղուածի պէս ոտքի կանգնեցան սրահին զանազան անկիւնները դիրք բռնող երիտասարդները ցոյց տալու համար որ պաշտօնի գլուխ կը գտնուին։

«Այն երիտասարդը, որ լռութեան ազդանշանը տուած էր, յուզումէն դողացող ձայնով մը շարունակեց.

— «Թուրք երիտասարդութիւնը կը պահանջէ որ մեր ոչ-Թուրք հայրենակիցները գոնէ հանրային վայրերու մէջ յարգեն մեր ազգային զգացումները։ Թուրք հայրենիքին մէջ կարելի չէ Թուրքերէնէ տարբեր լեզու խօսիլ»։

«Յանկարծ բոլոր ձայները դադրեցան։ Քանի մը «մատմազէլ»ներ ուզեցին յամառիլ, բայց Թուրք երիտասարդները քաղաքավար կերպով ազդարարութիւն ըրին անոնց ալ։ Այն շատախօս բերանները որ քանի մը վայրկեան առաջ այլազան բացագանչութիւններով շոգենաւին մթնոլորտը կը լեցնէին, դադրած էին տարբեր լեզու խօսելէ, սակայն չենք գիտեր ինչու, Թուրքերէն ալ չխօսեցան եւ պարզապէս լռեցին»...։

«Աքշամ» ալ կը գրէ.—

«Իրաւաբանական ուսանողները նախ պէտք է զբաղին այն թերուսոյցներով, որ զտարիւն Թուրք ըլլալով հանդերձ, 100ին 20 և նոյն իսկ աւելի ֆրանսերէն և անգլիերէն կը խառնեն իրենց խօսակցութեանց։ Օրինակի համար երբ ասդին ունինք «էկմէկ»ի նման հաճելի եւ անուշ բառ մը, ինչ պէտք կայ սա պաղպաղուր «քուզէն»ը եւ «քուզին»ը գործածելու։ Իրաւաբանականի ուսանողները թող կծու կարմիր պղպեղ քսեն այն «քիւչիւք հանըմ»ներուն եւ պէյերուն բերանը, որոնք այս սառոյցէ աւելի պաղ բառերը կը գործածեն»։

⁂ «Ճիւմհուրիյէթ» ծափահարելով հանդերձ Իրաւաբանականի ուսանողներուն քայլը, դիտել կուտայ.

«Շատ կը տարակուսինք այս ձեռնարկին գործնական արդիւնքէն։ Որքան ատեն որ Պոլսոյ օտար եւ ոչ-իսլամ հաստատութիւնները չթրքացուին, անկարելի է որ այս ձեռնարկը արդիւնք մը տայ»։

Ընդդիմադիրներուն աքսորը հաստատուած

Մոսկուայի ֆրանսական դեսպան Հէրպէթ արտաքին Նախարարութեան ուղղած հեռագրով մը կը հաստատէ թէ Տրոցկի Երկուշաբթի իրիկուն Մոսկուայի մէջ կազանի կայարանը տարուելով դրուած է Ալմա-Ալթա մեկնող կառախումբին մէջ։ Ալմա-Ալթա Թուրքաստանի կազակ Հանրապետութեան մէջ կը գտնուի եւ չինական սահմանին մօտ։ Մեծ բազմութիւն մը խռնուած էր կայարանը եւ ցոյց կը կատարէր։ Տրոցկի գաղտնի դուռնէ մը կայարան մտցուեցաւ՝ ցոյցերէն խուսափելու համար։

Միւս կողմէ «Պերլինէր Թակէպլաթ»ի թղթակիցը Փօլ Շէֆեր կիրակի օր այցելած է Տրոցկիի տունը, ուր մեկնումի մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուէին։ Սնտուկներն ու Նրբանցքները խճողուած էին գիրքի սնտուկներով։ Շէֆեր դիտել տուաւ է Տրոցկիի թէ Լոյտ Ճորճ ժամանակին Նափոլէոնեան վախճան մը գուշակած էր իրեն համար։ Տրոցկի պատասխանեց է. «Տարօրինակ գաղափար է այդ. ես երբեք չեմ կարծեր թէ յեղափոխութիւնը վերջացած է։ Առաջին անգամը չէ որ Լոյտ Ճորճ կը սխալի»։ Յետոյ պատմեց թէ ինչպէս արտասահմանի մէջ մարդիկ սխալ հասկցած կամ դիտմամբ խեղաթիւրած են իր գաղափարները։ Ըսաւ թէ 1923ը շատ գոհացուցիչ եղած էր յեղափոխական տեսակէտէ, մանաւանդ Գերմանիոյ մէջ։ Սակայն անկէ ի վեր տեղատուութիւնը կը շարունակուի։ Ներկայիս դարձեալ մակընթացութիւնը կը սկսի։ Եւրոպայի տնտեսական վերականգնումը դժուարութեանց կը բախի։ Բանւորին վիճակը աւելի տագնապալի կը դառնայ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԿԱՑԱՂԱԿՆԵՐՈՒՆ

Ոտանաւոր մը։

Ուղտի ոտքերու կշռոյթով։

Տպած է «Խորհրդային Հայաստան»։ Ստորագրած է Ա. Վշտունի, ծնելով «կարմիր գծից դուրս գտնուող բոլոր բուրժուական եւ մանր-բուրժուական հայ պոէտներին»։

Բայց ես, փոխարէն, տո՛մս մը իսկ չպիտի ուզէի ծնել անոնց, որ բառերու էյֆէլներ կը կանգնեն— կնքեա՛ ոտանաւոր,— եթէ անոնք յաւակնութիւնը չունենային խօսելու յանուն հայ գրականութեան։

Ափսո՜ս, մսած տղայ մը, որ Վշտունին է, կլլեր կլլեր ու կշտացեր է հայ գրականութեամբ, եւ հիմա դաս տալո՛ւ է ելեր «հայ պոէտներին»։ Ան կը ճանչնայ այսօրուան գրականութիւնը եւ վաղուան գրականութիւնը։ կը մեղքնայ արտասահմանեան հայ բանաստեղծներուն վրայ, որոնք «անցած յուշերն են ողբում» իրենց «մուժ եւ հիւծուած սրբտում», որոնք հայրբում են Թոյնով» եւ «ռռնում են գինու երգով»։

Յետոյ մէկիկ մէկիկ կը համբէ Հայաստանի գործարանները, ջրանցքները, գութանները։ Ինչո՞ւ սակայն այս թուաբանութիւնը։ Շլացնելո՞ւ համար արտասահմանեան «լկուած պոէտները», որոնց առջեւ «մոլոր եւ մութ ուղին փակուած է ամէն կողմից», մինչեւ անգամ... Հայաստանի դուռները։ Հասկցնելո՞ւ համար թէ այդ բոլորը շինուած են... ոտանաւորով։

Ազատ Վշտունի ի՞նչ բանի համար վիշտ ունի այդ աշխարհին մէջ, ուր «հիմի արեւ է», որ կուգայ մաղձ նետելու կարմիր գծէնդուրսին, անուանարկելով արտասահմանեան հայ բանաստեղծները իբրեւ շնացող ու հեշտացող։ «Լիզում էք մերկ կանանցը, կարմիր ներկով շրթերը, մինչեւ մութ գիշերն իջնի ձեր հոգում»։ Այս տողերուն մէջ ի՛նչ ցանկութիւն կայ այդ տեսարանը վայելելու։

Բայց մեզ չեն հետաքրքրեր հիւանդները։ Ուշադրութի՛ւն։ Քաղաքական պայքարի ստորին եղանակներ են, որ կը գործադրուին հիմա գրականութեան մէջ ալ։

Անուանարկելու մոլութեամբ, ամէն բանով, հայ գրականութիւնը, երբ իրենցմէ չէ։ Շիրվանզադէ իր լպիրշ հոգիով պատկեր մը ուզեց շինել հայ գաղթականութեան մասին, այնքան լպիրշ, որ, Հայաստանի մէջ, պարկեշտ դերասանի մը (Աբէլեան) զզուանք պատճառեց։

Ահա Ա. Վշտունին, իր գռզոտ լաթերով, նուիրական արուեստի մը սահմաններուն մէջ։

Կասկածելի առաքելութեան մը ելեր է ան։

Երազդ բարի, մեր դըրացի։ Ձես հասնիր մուրազիդ։

—

Սակայն անհրաժեշտ է պարկեշտութեան կանչել այս մարդիկը, որ կը յանդգնին լպրշութեամբ անուանարկել արտասահմանեան տանջուած, աշխատաւոր, հարազատ ու ազնիւ բանաստեղծները հայ։ Կարելի չէ թոյլ տալ մուկի մը երեւակայութենէն անգամ զուրկ տղոց, որ գէշ խօսքեր ըսեն զգայուն եւ օժտուած երիտասարդներուն տարագրեալ։ Վասն զի անոնք իրենց չտեսած, չիմացած ու չզգացած բաներուն մասին, ջին մաչինին ու շանկհային, ոտանաւոր չեն նուիրած՝ հա՛ց ստանալու համար։

Լռեցէ՛ք, թշուառնե՛ր կարմիր գիծէն ներս, յանո՛ւն հայ արուեստին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն Պերլինէն)

Ներքին կեանքի մէջ, Գերմանիոյ քաղաքական կեանքը անցեալ 1927 թուականին յատկանշուեցաւ ներկայիս խառն դաշինքին եւ անոր մասնակցող կուսակցութիւններու տիրական ազդեցութեամբ։

Ատոնք են՝ գերման-Ազգայնականները (պահպանողական-միապետականներ), Ժողովրդականները (Շթրէզէմանի խմբակցութիւնը, չափաւոր պահպանողական եւ ազատական միանգամայն) եւ կեդրոնի (կաթոլիկ) կուսակցութիւնը։

Առաջինները (գերմ. ազգայնականներ) կը ներկայացնեն առաւելապէս կալուածատիրութիւնը, որ յետպատերազմեան Գերմանիոյ մէջ եւս գրեթէ անխախտօրէն կը պահէ իր նախկին դիրքերը։ Շթրէզէմանի խմբակը բաղկացած է գլխաւորաբար խոշոր արդիւնաբերողներէ ու առեւտրականներէ, մինչդեռ կաթոլիկներու կուսակցութիւնը դասակարգերու խառնուրդ մըն է, ուր քով-քովի եկած են թէ՛ կալուածատէրեր ու քաղքենիներ եւ թէ՛ բանուորներ ու գիւղացիներ։ Զանոնք շաղկապողը իրենց կաթոլիկ ըլլալու հանգամանքն է միայն։ Ատկէ ալ՝ «կեդրոնի կուսակցութեան» ճօճանակը, որ շարունակաբար աջէն-ձախ եւ ձախէն-աջ կը տատանի, նայած ժամանակին եւ պարագաներուն։

Ծրագրային տեսակէտով՝ անվերապահօրէն հանրապետական կ'անուանեն իրենք զիրենք վերջինները միայն, թէեւ միւսներն ալ խօսքով հանրապետութեան դէմ չեն եւ մինչեւ իսկ պաշտօնապէս երդում տուած են հաւատարմօրէն ծառայել անոր։ Եւ ոչ մէկը այդ խմբակցութիւններէն սակայն, ո՛չ իսկ կեդրոնի մարդիկ, պահանջուած պարագային իրենց քիթերն անգամ պիտի ուզեն արիւնոտել, հանրապետութիւնը պաշտպանելու համար։ Որով փաստօրէն գերման հանրապետութեան ղեկը այսօր հոգիով միապետականներու եւ հանրապետական-միապետականներու (կեդրոն) ձեռքին մէջ կը գտնուի։

Հինտէնպուրկ իբրեւ հանրապետութեան նախագահ՝ միացման օղակ մըն է կառավարական հիմբակցութիւններու մէջ։ Իր ծննդեան 80 ամեակն ալ, որ լրացաւ անցեալ Հոկտեմբերի 1ին, շուքով եւ ոգեւորութեամբ տօնուեցաւ բոլոր խաւերու կողմէ հաւասարապէս, բացառութեամբ բանուոր դասակարգին։

Գերմանիոյ քաղաքական ներքին կեանքը 1927ին չունեցաւ խոշոր երեւոյթներ։ Մեծ աղմուկ հանեց դպրոցական օրինագիծը, որու առաջին ընթերցումը տեղի ունեցաւ Ռայխսթակի մէջ եւ բուռն վիճաբանութեանց նիւթ դարձաւ, առանց սակայն օրէնք դառնալու մինչեւ այսօր։

Դպրոցական բարենորոգման նախաձեռնողները կեդրոնի մարդիկ են, վարչապետ Մարքսի գլխաւորութեամբ։ Օգտուելով աջակողմեաններու եւ ձախակողմեաններու փոխադարձ անհաշտութենէն, այդ մարդիկը, որ բաղդատաբար մեծաթիւ խմբակ մը չեն, կ'օգտուին մերթ ձախէն եւ մերթ աջէն, իրենց քաղաքական գերակայութիւնը ամուր պահպանել կարենալու համար։

Այժմ կարգը աջէ՛ն օգտուելուն եկած է. չէ՞ որ վերջինս իրենց օգնութիւնովը կառավարութեան մէջ մտաւ։ Եւ եթէ զուտ քաղաքական գետնի վրայ ոչինչ ունին տալու ազգայնականները, հատուցումը կրնան ընել մշակոյթի մարզին մէջ։ Եւ ահա մէջտեղը՝ «Դպրոցական օրինագիծը»։

Եթէ վերջինս օրէնք դառնայ, փաստօրէն գերման դպրոցը, առայժմ ժողովրդայինը, բայց յետոյ նաեւ միջնակարգները, պիտի վերածուի եկեղեցական վարժարաններու, ենթարկուելով հոգեւորականութեան բացարձակ ազդեցութեան եւ հակակշիռին։ Կեդրոնի, իբրեւ կաթոլիկ-կղերական կուսակցութեան ոգիէն իսկ կը բխի այդ քաղաքականութիւնը, որ մշակութային գետնի վրայ բացորոշապէս յետաշրջական է, ըլլայ զուտ քաղաքական մարզին մէջ, հանդէպ կառավարական միւս կուսակցութիւններու, ձախակողմեաններու համար աւելի տանելի։ Պայքարը դպրոցին շուրջը տակաւին կը շարունակուի։ Եւ որովհետեւ այդտեղ շթրէզէմանականները քիչ մը կը տատանին եւ վախ կայ որ Ռայխսթակին մէջ մեծամասնութիւն չչահի օրինագիծը, կը խօսին այժմ իսկ Ռայխսթակը լուծելու եւ նոր ընտրութիւններ նշանակելու մասին։

1928 թուականը ընտրութեանց թուական է ինչպէս Ամերիկայի, Ֆրանսայի եւ նոյնպէս Գերմանիոյ, ու եւրոպական շարք մը երկիրներու համար։ Այստեղ նախապատրաստական քայլեր կ'առնեն այդ ուղղութեամբ։ Շատոնց արդէն Մարքս արտասանած է իր ընտրական առաջին ճառը։ Ուրիշներ կը հետեւին։ Մամուլը յօդուածներ կը նուիրէ գալիք ընտրութիւններուն։ Քարոզութիւններ ալ կը մղուին։

1927ին շարք մը ինքնավար-դաշնակցային երկիրներու մէջ (Հեսսէն, Մէքլենպուրկ, Համպուրկ եւն.) կատարուած երկրային-խորհրդարանային ընտրութիւնները նախանշաններ են համապետական ընտրութեանց։ Նշանակալից է, որ գրեթէ բոլոր վայրերուն մէջ ալ զգալի պարտութիւն կրած են միապետականները եւ համայնավարները. իսկ ընդհակառակն, շահած են ընկերվարականները։

Արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ ամէնէն ուշագրաւ տեղը գրաւեց գերման եւ աւստրիական միաձուլման խնդիրը։ Ու արդէն՝ համակարծիք են բոլոր գերմանները, ձախակողմեան թէ աջակողմեան,— երկու երկիրներուն մէջ հաւասարապէս։ Միաձուլման քայլեր կ'առնուին շարունակաբար, միացումը նախապատրաստելու նպատակով։ Մարքսի եւ Շթրէզէմանի այցելութիւնը Վիեննա՝ պարզապէս ցուցադրել կ'ուզէր աշխարհին առջեւ գերման ազգին երկու հատուածներուն վճռականութիւնը միանալու, ձուլուելու մասին։ Օրին մէկը անշուշտ պիտի վերնան խափանարար արգելքները, որ արտաքին են, եւ միացումը պիտի դառնայ իրականութիւն։ Գերման կառավարութիւնն ալ ջանքեր չի խնայեր, վերցնելու արտաքին արգելքները այդ ճամբուն վրայ, որ սակայն բաւական երկար է։

Ժընեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, կարճ ժամանակի մը ընթացքին հիմնաւոր դիրքեր գրաւեց Գերմանիա։ Գերմանեւֆրանսական մերձեցումը թէեւ մեծամեծ դժուարութիւններու կը հանդիպի, բայց բոլորովին ալ անյուսալի վիճակի մը մէջ չէ Լոքարնոյի եւ Թուարիի ոգին։ Երկու երկիրներու ալ իրական եւ տեսական շահը կը պահանջէ իրականացումը այդ մերձեցումին։ Գերման շատ մը շրջանակներ, մանաւանդ ընկերվարականները, հոգիով փարած են այդ գաղափարին։ Պղտոր ջուրերու մէջ ձուկ որսացող արտաքին խոշոր ազդակներն են առաւելապէս, որ դժուարութիւններ կը յարուցանեն, յաւէտ հետեւելով «բաժնէ եւ թշնամացուր» սկզբունքին։

Ռուսիոյ հետ եւս Գերմանիա շարունակեց պահպանել իր բարեկամութիւնը, ինչպէս նաեւ շարք մը ուրիշ պետութիւններու հետ, կնքելով զանազան դաշնագիրներ։

Վերջապէս, նկատելի են նաեւ ջանքեր՝ գէթ մէկ մասով ձեռք բերելու կորսուած գաղութները, Ափրիկէի մէջ։

Մ. Ե.

ՔԱՐԻՒՂԻ ԿՌԻՒԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ

ՍԹԱՆՏԱՐՏ ՕՅԼ ԵՒ ՌՈՅԸԼ ՏԸՉ-ՇԷԼ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Ժամանակէ մը ի վեր խուլ կռիւ մը կը մղուի ամերիկեան Սթանտարտ Օյլ եւ անգլիական Ռոյըլ Տըչ-Շէլ քարիւղի ընկերութեանց միջեւ։ Կռուախնձորը ռուսական քարիւղն է։

Անգլիական ընկերութիւնը կ'ուզէր ինք համաձայնութեան մը գալ խորհրդային կառավարութեան հետ՝ Բագուի նաւթերը գնելու համար, սակայն ձախողեցաւ։ Ետքէն Նիւ Եորքի Սթանտարտ Օյլը բանակցութեան մէջ մտաւ պոլշեւիկներուն հետ եւ անցեալ ամառ յաջողեցաւ համաձայնութեան մը յանգիլ։

Ասոր վրայ, Ռոյըլ Տըչ-Շէլ անգլիական մեծ ընկերութեան նախագահը Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ, որ «քարիւղի Նափոլէոնը» անունով ծանօթ է (Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանն ալ «քարիւղի Թալէյրանը» կը կոչուի), սկսաւ բուռն պայքար մղել ամերիկեան ընկերութեան դէմ, ռուսական քարիւղը կոչեց «գողցուած ապրանք» եւ կնքուած համաձայնագիրը՝ «անբարոյականութիւն»։

Այսպէս վեց տարիէ ի վեր երկու մեծ եւ ամենազօր ընկերութեանց միջեւ մղուած մրցակցութեան պայքարը, ներկայիս իր գագաթնակէտին հասած է։

Նիւ Եորքի Սթանտարտ Օյլ ընկերութեան նախագահը Հէրպըրթ Լ. Փրաթ, որ մինչեւ հիմա չէր պատասխանած Տէթէրտինկի յարձակումներուն, քանի մը օր առաջ խզեց լռութիւնը, իր կարգին ամբաստանելով անգլիական ընկերութիւնը եւ դիմակազերծ ընելով զայն։

Նիւ Եորքի ելմտական շրջանակներուն մէջ Հէրպըրթ Փրաթի յայտարարութիւնները կը նկատուին պարզապէս մարտահրաւէր մը՝ երկու ընկերակցութեանց, աւելի ճիշդը երկու ազգերուն միջեւ, համաշխարհային գերակշռութիւն ձեռք բերելու համար քարիւղի հրապարակին վրայ։

Ահա՛ թէ ի՛նչ կ'ըսէ Նիւ Եորքի Սթանտարտ Օյլի նախագահը.—

— «Մեր ընկերութիւնը 1926էն առաջ քանի մը տարի գնումներ ըրաւ, միացած ուրիշ ընկերութիւններու, մասնաւորապէս Ռոյըլ Տըչ-Շէլ խմբակին հետ։ 1926ին սըր Հէնրի Տէթէրտինկ յայտարարեց թէ իր խմբակը չի կրնար շարունակել այդ գնումները եւ Սթանտարտ Օյլէն եւս խնդրեց որ նոյնը ընէ։ Մեր ընկերութիւնը չէր կրնար ընդունիլ այսպիսի առաջարկ մը։ Միացեալ Նահանգներէն Հնդկաստան փոխադրութեան ծախքերը կ'աւելցնէին հնդկական շուկային սահմանուած քարիւղին գինը։ Ռոյըլ Տըչը, որ Ռումանիոյ մէջ քարիւղի մեծ մթերք մը ունի, կրնար հրաժարիլ ռուսական քարիւղէն, մինչդեռ Սթանտարտ Օյլ ընկերութիւնը մեծ կորուստներու պիտի ենթարկուէր Հնդկաստանի մէջ, եթէ չկարենար նպաստաւոր գինով քարիւղ հայթայթել հարաւարեւելեան Եւրոպայի կամ Փոքր Ասիոյ շուկաներուն մէջ։

«Ռուսիոյ մէջ նոր գնումներ ընելէ առաջ, Սթանտարտ Օյլ ընկերութիւնը դարձեալ նկատի առաւ թէ այս քաղաքականութիւնը կը համապատասխանէ՞ր Միացեալ Նահանգներու կառավարութեան տեսակէտներուն։ 1920 Յուլիս 7ին արտաքին նախարար Հիւզ յայտարարեց թէ ամերիկացի գործի մարդիկը կրնան յարաբերութեան մէջ մտնել խորհրդային Ռուսիոյ հետ՝ իրենց անձնական պատասխանատուութեան տակ։ Այս մասին ուրիշ վերապահում չէր կատարեր։

«Սթանտարտ Օյլի եւ Ռուսիոյ միջեւ համաձայնութիւն կնքուելէ առաջ, Ռոյըլ Տըչ-Շէլ կ'աշխատէր քանի մը տարուան համար ռուսական քարիւղը ծախելու մենաշնորհը ստանալ։ Այս մասին բանակցութիւններ կատարուեցան 1926 Մայիսէն Դեկտեմբեր։ Ռոյըլ Տըչ-Շէլ մինչեւ 1922 գնած էր 200,000 տակառ ռուսական քարիւղ. Նիւ Եորքի Սթանտարտ Օյլը այս գնումներուն մասնակցեցաւ։ Սըր Տէթէրտինկ որոշեց ընդհատել գնումները։ Երբ Սթանտարտ Օյլ յայտնեց թէ որոշած է շարունակել իր գնումները, Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ յայտարարեց թէ մտադիր է պայքար մղել Սթանտարտ Օյլի Հնդկաստանի մէջ ըրած վաճառումներուն դէմ։

«Պարզ է որ Ռոյըլ Տըչ-Շէլ կը շարժի բացարձակապէս առեւտրական նկատումներով։ Asiatic Petroleumը, որ Ռոյըլ-Տըչի բաժնեկից է, Հնդկաստան եւ Սէյլան ներածած է հետեւեալ քանակութեամբ ռուսական քարիւղ. 1923ին՝ 8,460,000 կալոն, 1924ին 106,900,000, 1925ին՝ 4,730,000 կալոն։ 1927ի վերջը Նիւ Եորքի Սթանտարտ Օյլ ընկերութիւնը Հնդկաստան ներածած էր 4—500,000 տակառ, կամ մօտ 21 միլիոն կալոն։ 1927 Սեպտեմբեր 19ին, Asiatic Petroleum ընկերութեան Նիւ Եորքի ներկայացուցիչը յայտնեց Սթանտարտ Օյլ ընկերութեան թէ Ռոյըլ Տըչ իր առաջնակարգ քարիւղներու գինը պիտի իջեցնէ՝ անմիջապէս որ ռուսական քարիւղը Հնդկաստան հասնի։ Այս սպառնալիքը գործադրութեան դնելով, Ռոյըլ Տըչ-Շէլ անցեալ Սեպտեմբերին գինները զեղչեց։ Յաջորդ օրերուն վար տեսակի քարիւղներուն գիններն ալ զեղչուեցան։ Այս մրցակցութիւնը կը շարունակուի։

«Սթանտարտ Օյլը իր կողմէ որոշ զեղչեր ըրաւ գիներուն վրայ՝ իր դիրքը պահպանելու համար, սակայն իր գինները աւելի բարձր են քան մրցակիցինը»։

Սթանտարտ Օյլը այժմ երեք պայմանագրութիւններ ունի խորհրդային Ռուսիոյ հետ, տարեկան 1,400,000 թոնօ քարիւղ գնելու համար։ Ասկէ զատ Vacuum Oil ընկերութիւնը քանի մը տարիէ ի վեր տարեկան 225,000 թոնօ քարիւղ գնած է եւ կը բանակցի՝ առաջիկային ալ գնելու համար։ Բոլոր այս քարիւղները սահմանուած են ասիական շուկային, որուն չի կրնար հասնիլ Ամերիկա արտադրուած քարիւղը՝ փոխադրութեանց ծախքի սղութեան պատճառաւ։

Պատերազմէն առաջ Բագուի նաւթերուն մեծ մասը Ռոյըլ Տըչ-Շէլի ձեռքն էր։

Պոլշեւիկները ազգայնացուցին նաւթահորերը եւ նախկին տէրերուն իրաւունքները մերժեցին ճանչնալ։ Նիւ Ճըրզիի Սթանտարտ Օյլ ընկերութիւնը կարծելով որ խորհրդային վարչաձեւը երկար չպիտի տեւէ, Նոպէլներու Ռուսիոյ մէջ ունեցած նաւթահորերուն 100ին 51ը գնեց։ Նոպէլները, բնիկ Շուէտացի են, ետքէն ռուսահպատակ դարձած. այնպէս որ չկայ ո եւ է կառավարութիւն, որ միջամտէ իրենց ի նպաստ։

Այսպէս ներկայիս Նիւ Ճըրզիի Սթանտարտ Օյլ ընկ.եան եւ Ռոյըլ Տըչ-Շէլի շահերը կը պահանջեն որ Ռուսիա իր նախկին տէրերուն դարձնէ քարիւղը։ Այս է նաեւ պատճառը որ անոնք Ռուսիայէն քարիւղ գնող Նիւ Եորքի Սթանտարտ Օյլ ընկ.ը կը մեղադրեն եւ կ'ըսեն թէ ծախուած քարիւղները իրենցմէ «գողցուած» են։ Ահա՛ թէ ինչու Նիւ Ճըրզիի Սթանտարտ Օյլ ընկ.ը անցեալ ամառ միացաւ անգլիական ընկերութեան, «անարդար» եւ «անբարոյական» որակելու համար Նիւ Եորքի Սթանտարտ Օյլը։

1922ի Ճենովայի խորհրդաժողովը իրապէս քարիւղի մասին էր։ Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ այդ խորհրդաժողովին մէջ ունէր իր գործակալը, որ ամէն բանէ առաջ պիտի աշխատէր ետ ստանալ նաւթահորերը, ու եթէ ասոր չյաջողէր, գոնէ ամբողջ ռուսական քարիւղին մենաշնորհը ձեռք անցընէր։

Ռուսերը մերժեցին։ Այն ատեն Նիւ Ճըրզիի Սթանտարտ Օյլը Փարիզի մէջ հաւաքոյթի մը հրաւիրեց ռուսական նաւթահորերու նախկին սեփականատէրերը։ Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ կը նախագահէր ժողովին։ Բոլորն ալ համաձայն գտնուեցան որ ռուսական քարիւղները «պէտք չէ ընդունուին շահակից կողմերէն ո եւ է մէկուն կողմէ իբրեւ անհատական մենաշնորհ մը, առանց բոլոր կողմերու համաձայնութեան»։

Այս համաձայնագրին մելանը հազիւ չորցած էր, երբ լուր առնուեցաւ թէ Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ 250,000 թոնօ գնած էր այն քարիւղէն, որուն մասին վերի համաձայնութիւնը կնքուած էր։

Ռոյըլ Տըչ-Շէլ շարունակեց իր ջանքերը՝ ռուսական քարիւղի մենաշնորհը ձեռք ձգելու համար, սակայն այդ բանին բնաւ չյաջողեցաւ, որովհետեւ Ռուսիա իր շահերուն համար աւելի օգտակար կը գտնէ, որ Ամերիկա եւ Անգլիա մրցակցութեան մէջ ըլլան՝ իր քարիւղին համար։

ՅԱՐԴԳՈՂ.

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԵՐԶՆԿԱՑԻ

Անցեալ Հինգշաբթի, Պ. Ա. Չօպանեան տուաւ դասախօսութիւն մը Կոստանդին Երզնկացիի մասին, որուն տաղերով կը սկսի մեր «նոր բանաստեղծութիւնը»։

Կոստանդին Երզնկացիի մասին կենսագրական ծանօթութիւններ չկան։ Հետեւելով իր տաղերուն, կը կարծուի թէ ապրած է 13րդ դարուն վերջերը և 14րդ դարուն սկիզբը։ Ուսումը ստացած է վանքի մէջ։

Կեանքին մասին այսքան մը ծանօթութիւն տալէ յետոյ, դասախօսը պարզեց դիմագիծը անոր արուեստին։

Ինչպէս Պետրարկն ու Դանթէն կը նկատուին իտալական նոր բանաստեղծութեան նախահայրերը, Կոստանդին Երզնկացի եւս, Շնորհալիէն եւ Յովհ. Երզնկացիէն անմիջապէս յետոյ բանալով մեր ժողովրդական բանաստեղծութեան էջը, կը դառնայ նախահայրը մեր նոր բանաստեղծութեան։

Երզնկացիի ժամանակակից է Ֆրիկ, որ աշխարհաբար ոտանաւորներ գրած է։ Սակայն Կոստանդին Երզնկացի աւելի կանուխ սկսած է շարժումը և աւելի հմուտ գրող մըն է։ Մեր գրաբար բանաստեղծութիւնը կրած է ազդեցութիւնը արաբական, ասորական և բիւզանդական արուեստին։ Խաչատուր Տարօնացիի ոտանաւորները եւ Նարեկացիի արձակը, այդ ազդեցութիւնէն զատ կը ներկայացնեն տարբեր գեղեցկութեան մը յատկանիշը, հայկական դրոշմը, վանական ու դասական շունչը, հոյակապ լեզու մը, որ, սակայն, կտրուած էր ժողովուրդէն։ Աշխարհիկ կեանք չկար,
ժողովուրդը չէր երեւար
արուեստին մէջ։ Կոստանդին
առաջին երգիչն է, որ կը հեռ
նայ այդ ծանր ու միստիկ,
ուածաբան ու վանական բան
տեղծութենէն, եւ, ժողովրդ
կան ոճերն ու ասացուածքն
փոխ առնելով, կ'երգէ ոչ մի
բարձր նիւթեր, այլ նաեւ
ղովրդական կեանքը,
բնութիւնը։ Ընդարձակ, բազմ
լար բանաստեղծութիւն մը։
խորհները անձնական չէին,
կը ներկայացնէին համա
կային մտայնութիւնը, մար
Աստուած, մեղք և դժոխք,
կեանքը և վերի կեանքը,
նաստեղծը կը մոռնար իր
զը, նոյնիսկ ինքզինքը։ Այս
թուականէն յետոյ, բան
տեղծը, եթէ շատ չի զբաղի
ցեղով, կը սկսի տալ անձնա
երգը։ Ուրեմն, եթէ ուրիշներ
համար անձնական բանաս
ծութեան սկիզբն է Վերլ
մեզի համար կը սկսի 13
դարէն, եւ Կոստանդին Եր
կացիով։

Կոստանդին երկար
անծանօթ կը մնար հայ գր
նութեան համար։ Բուշակի,
Թամարցի ձեռագիրները
տարակուած էին։ Կոստան
այդ բախտը շատ ուշ ունեց
Ունի մէկ ձեռագիր։ 17րդ
րուն, Մխիթարեան վանա
մը Պոլսոյ մէջ կը գտնէ
ձեռագիրը եւ կը բերէ Վենե
կի վանքը։

«1898ին, Վենետիկի
հին ձեռագիրներ կը քն
նոյն շրջանին «Բազմավէպ»
մէջ երեւցան չորս բանաս
ծութիւններ, Կ. Երզնկացիի
նունով։ Կարծեմ Հ. Ղ. Ալիշ
էր, որ հրատարակութեան
տար։ Զմայլեցայ, օրինակե
յետոյ հրատարակեցի Փ
«Անահիտ»ի մէջ։ Յետոյ Հ.
Պատուրեան մէջտեղ հանեց
տաղերը եւ հրատար
(1905)։ Դժբախտաբար Հ.
Պատուրեան, որ հրատար
նաեւ Առաքել Սիւնեցիի
գիրները, հեռանալով վան
այլ եւս նման հրատար
թիւններով զբաղող չմնաց։

Կոստանդին Երզնկացիի
գիրը ունի առաջաբան մը
Հ. Պատուրեան կը գրէ թէ
տաղերը ընդօրինակուած է
րէժի մէջ 1336ին, Ամիրփ
կողմէ, որ անձնական բար
է եղած Կոստանդինին։
ծանօթութիւններ չէ
նաեւ Ամիրփոլին։ Սակայն
մը կը խօսի Թաթարներու
ղան Խանին մասին, որ կը
րէր Հայաստանի վրայ։ Ո
ժամանակակից է այդ Խ
որ մեռած է 14րդ դարուն
ջին կիսուն։

Կոստանդին «Հոգեւոր
բայր» կ'անուանէ Ամիրփ
որ ապրած է Դաւրէժի
Ու դարձեալ անծանօթ կը
թէ ինչպէս ճանչցած են զի

Կոստանդին իսկապէս
կացի՞ է, որ այդպէս կ'ան
ինքզինք, որոշ չէ, որովհ
եղած են աշուղներ, որ
քաղաքներու անունով
են իրենք զիրենք։ Ուէ
սագրական նշանակութիւն
թերեւս այն տողը, ուր
թէ «մէկը չունի, ազգ
չունի»։ Ու իր դժգոհութ
ներանձնական ողբերգու
գինք կը գտնեն այն բանա
ներուն մէջ, զորս «մոլթ
կ'անուանէին Կոնքուերն
րովհետեւ անոնք գերզ
էին տառապանքի մէջ,
հպումէն իսկ ցաւ կը զգ
Կոստանդին այն բանաս
ներէն է, որ գիտեն տալ
ռապանքին բոլոր երանգ
Հ. Պատուրեան, այս թա
հրատարակութիւնը տուա
հուն, ունեցաւ թերութիւն
լու, առաջաբանին մէջ,
փակութիւն» տաղերու
որոնք այնքան գեղեցիկ
մեկնութիւնները յաճախ
չեն։ Փարձեալ սխալ
հոն. օրինակ կատար
դժոխքի մասին, որ կը
կանի Առաքել Սիւնեցիի
ւունք չունէր մտնելու
տարին մէջ։

Հատորը կը պարունակէ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ԵՐԳԵՐԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

(Թղթակցութիւն Պերլինէն)

Ազդ մը կը ծանուցանէր ժամանումը ռուս պետական — նախկին ցարական — երգչախումբին, համերգներ պիտի տար Ֆիլարմոնիի սրահին մէջ, երգելով Ռախմանինոֆի «Պատարագ»ը եւ «Ռուսիոյ ժողովուրդներու երգեր»էն։

Հակառակ չափազանց սուղ գիներուն, վեցէն մինչեւ տասներկու մարք, որ ապահովաբար համայնավարական չէ, նոր բան մը իմանալ փութացողներու բայց եւ մանաւանդ ուսումնասիրողներու, արուեստի մարդոց եւ օտարներու բուռն հետաքրքրութիւնը երեք օր շարունակ լեցուցած էր մեծ սրահը։

Վերջին կրկնակ համերգը այս Ուրբաթ իրիկուն, 13 Յունուարին էր։ Ութէն յիսուն տարեկան հարիւրի չափ երկսեռ սեւազգեստ խումբը շարուած էր բեմին վրայ, երբ փրոֆ. Մ. Քլիմոֆ սկսաւ ղեկավարել Փաշչէնքոյի «Մութ անտառին մէջ»ը։ Հետզհետէ երգուեցան այսպէս կոչուած «Մեծ Ռուսիոյ» երգեր, դաշնաւորուած՝ Պալակիրեւի, Օրլովի եւ Մուսսորկսքիի կողմէ, այսպէս լրացնելով Ա. մասը։

Ռուսական երգերու, թերեւս ալ իսկական ռուս ժողովրդական հոգեբանութեան ծանօթ չեշտը, խորունկ մինչեւ քօնթռա-օքթաւ հասնող բամբ ձայները կ'իշխեն եւ մեծ կ'ըլլայ տպաւորութիւնը, երբ ծանր ալիքի մը պէս ինկող ձայներ կը դիմաւորուին մեղմ ու ոսկի գիլ ձայներով...։ Երաժշտական դպրոց չտեսնող օտար — նոյնիսկ սիրող — դասակարգի մը համար ռուս երգը ի հարկէ ուղղակի հաճելի չէ իր յանկարծակի փոփոխականութիւններով եւ երբեմնակի կոշտ intonationով, բայց մեծամասնութիւնը կը ծափահարէր։

Համերգին Բ. մասը յատկացուած էր Ռուսիոյ միւս ժողովուրդներու երգերուն. առաջինը կուգար «Հայաստանի երգեր»ը. Կոմիտաս վարդապետի «Վա՛յ լէ՛ լէ՛»ն յետոյ «Գնա՛ գնա՛»։ Ռուսերէն թարգմանութիւնը շատ բան կորսնցուցած է անշուշտ հարազատ գեղեցկութենէն, բայց նո՛րէն ինչքան անուշ կը հնչէ մեր երգը... մեր խաղաղ ժողովուրդին բանաստեղծ ու խանդոտ ոգիին արտայայտութիւնը։ «Ծարինօ՛ եար ջան, Ծարինօ եար ջան»ը իրա՛ւ որ արժեց այն բուռն ծափահարութիւնը, որով սրահը թնդացուց այս ընտիր բազմութիւնը վայրկեաններ շարունակ, ու «Նորէ՛ն», «Նորէ՛ն» խնդրից։

Հայ երգերէն ետք եկան բաշկիրականը (Էկորով՝ «Երաժիշտը») եւ ուկրայնականը՝ դաշնաւորուած՝ Վերիկիվսկիէն, Լէոնտովիչէն ու Գուբիթովսկիէն. վերջինին «Բանտուրա»ն (պրրնի... պրրնի...) անվերջ ծափեր խլեց։

Մինչ այդ, առա՛ջին դադարին, նկատելով որ կրնան Հայեր ալ գտնուիլ այս խումբին մէջ դիմեցի արուեստագէտներուն եւ մեծ ուրախութեամբ իմացայ որ գոնէ մէկ Հայ կայ։ Շատ դժկամութեամբ եւ իրարու երես նայելէն վերջապէս առաջնորդեցին զիս Մարիամ Քիրլեան անուն շնորհալի Հայ սոպրանոյին քով, որ ուրախ էր ազգակից մը տեսնելով։ Տեղեկացայ որ խումբը Գերմանիոյ կարեւոր քաղաքները այցելելէ վերջ, անգամ մըն ալ պիտի հանդիպի Պերլին, ուղղակի վերադառնալու համար Ռուսիա։

Պ. ՖՐՈՒՆՋԵԱՆ

---

40 քերթուած, մեծ մասը՝ միսթիկ բանաստեղծութիւն։ Ունի խրատական-վարդապետական և այլաբանական կտորներ։ 2 քերթուածներ, որոնք չեն գտնուիր Ամիրփոլինի ձեռագրին մէջ, գտած է Նորայր Բիւզանդացի եւ արդարապէս կը վերագրէ Կոստանդին Երզնկացիի։ Այդ քերթուածները գեղեցիկ կտորներ են, աշխարհիկ ու սիրային։ Երզնկացիի միստիկականութիւնը Նարեկացիին պէս ծանր ու մռայլ չէ, այլ վճիտ ու գարնանային թափանցկութեամբ»։

Դասախօսը այս երկար վերլուծումէն յետոյ կարդաց Կոստանդինի ամէնէն գեղեցիկ կտորները։

ՏԻՐԿԱԹԻՆ

Ո՞վ է ան.— Պարկ փողոցին վրայ, տան մը մէջ, կը բնակէին տէր եւ տիկին Պէրկիէ, երիտասարդ զոյգ մը։

Անցեալ գիշեր պառկեր կը քնանային։ Կէս գիշերին, մէկը դուռէն կը փորձէր բանալիով բանալ դուռը։

— Ո՞վ է ան, պոռաց Պէրկիէ։

Ձայն-ձուն չկայ։ Բայց բանալին նորէն կը դառնայ։ Պէրկիէ վերջերս կորսնցուցած էր բանալին։ Վախցաւ որ գող մը գտած է բանալին եւ կը փորձէ ներս մտնել։ Ատրճանակը առաւ եւ դրան ետեւէն կրակեց չորս անգամ։

Բանի մը վայրկեան յետոյ բացաւ դուռը։ Իր քովի դրացին էր, որ սպաննուեր էր։ Դժբախտ մարդը իր դուռը կարծեր էր։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

«Յաղթանակ» խափանուած. — Ազգ. եւ կրթական կեանք. — Սովետ հպատակութեան հարցը. — Ի՞նչ կ'ընէ կառավարութիւնը։

ԱԹԷՆՔ, 15 Յունուար

Քուրջի կոռր մը, Յաղթանակ որ կը հրատարակուէր շնորհիւ Շահվէրդեանի եւ խորհրդային դեսպան Ուստինովի աջակցութեան, վերջնապէս խափանուեցաւ կառավարութեան կողմէ, մասնաւոր հրամանագրով մը։

Այս առթիւ նոյն թերթին խմբագիրը Վահան Չէյթունցեան, ինքզինքը պարտկելու համար կարգ մը բոլ-բասներ հրապարակ նետած է, որոնց եւ ոչ մէկը իրականութեան կը համապատասխանէ։

Ըստ այս շշուրդին, իբրեւ թէ՝ ի նպաստ Թուրքիոյ գրած իր երկու յօդուածները թարգմանուելով, կառավարութիւնը իր պետական շահերուն դէմ նկատած եւ խափանած է։

Բացարձակ իրականութիւնը այն է, որ Յաղթանակ խափանուած է իբրեւ համայնավար քարոզչութիւններ ընող թերթ եւ կառավարութիւնը, ի նպաստ Թուրքիոյ գրուած յօդուածներն ալ պատրուակ ծառայեցուցած է։

Ինչպէս կ'երեւի, կառավարութիւնը սկսած է գործադրել համայնավարներուն դէմ մշակած իր ծրագրին տրակոնեան տրամադրութիւնները։ Եւ շատ ալ զարմանալի չպիտի թուի, եթէ առաւօտ մը յանկարծ խափանէ նաեւ յոյն համայնավարներու օրկան՝ «Րիզոս Փասթիս»ը։ Արդէն հրաման եղած է լուծելու բանւորներու օգնութեան կոմիտէ կամ միութիւն կոչուած կազմակերպութիւնը, իբրեւ համայնավար պրոպագանդի հաստատութիւն։

Յաւալի պարագայ մը եթէ կայ, այն է որ «Յաղթանակ»ի քանի մը խեղճ գրաշարներու իրաւունքներն ալ կը կորսուին, քանի որ Չէյթունցեան կոչուած թափթփուքը բարոյական ոչ մէկ ըմբռնում ունի եւ հիմա ալ կը մերժէ վճարել իր պարտքերը։

Կը տեղեկանամ որ մեր սեւահոգին Մալըճեան ամէն ջանք կը թափէ վերաբանալ տալու համար թերթը։ Իր դիմումները շատ դէշ ազդած են կառավարական շրջանակներու վրայ։

. Ազգային կեանքին մէջ արձանագրութեան արժանի նորութիւն մը չկայ։ Յաւալի է կրկնել, որ Աթէնքի Կեդրոնական Վարչութիւնը ցարդ չկրցաւ ճշդել իր դիրքը, մինչ քանի մը հայրենակիցներ «Մէսաժէ տ'Աթէն»ի մէջ արտայայտուեցան համայնավարական գործունէութեան դէմ։

Վարչութեան այս թոյլ եւ վարանոտ ընթացքը զարմանք կը պատճառէ թէ կառավարական շրջանակներու եւ թէ հայկական խաւերու մէջ։

. Կրթական Խորհուրդը իր կազմը լրացուց նախկին ռամկավար Տքթ. Վարդանեանի անդամակցութեամբ։

Վերջերս այս Խորհուրդի դիւանին կողմէ մամուլին տրուած զեկոյցի մը մէջ կարդացի հետեւեալ խօսքերը. «Ժողովն նկատի առնելով Կրթ. վարչութեան այն նամակը որով կը յանձնարարուի ճշտել տօնական եւ ազգային օրերը, յետ խորհրդակցութեան որոշեց թէ՝ Մայիս 28ին եւ թէ Նոյ. 29ին վարժարանները բաց պահել, հայ դաստիարակութեան համերաշխութեան սիրոյն համար»։

Կրթական Խորհուրդը իրաւունք չունէր ո՛չ ալ իրաւասութիւն մէկ գծի վրայ դնել Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի եւ Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձի օրերը։

Եթէ իսկապէս համերաշխութեան համար կ'ըլլային այս բոլորը, Կրթականը պարտաւոր էր առնուազն՝ իր ատենագրութեան մէջ անցընել նաեւ՝ «ընդունելով հանդերձ որ Մայիս 28ն է մեր անկախութեան օրը, ի սէր համերաշխութեան» եւայլն։

Ո՛չ մէկ իշխանութիւն իրաւունք ունի այդպէս թեթեւ կերպով վերաբերուելու հայ ժողովուրդի զաւակներուն արիւնովը գնուած այդ տօնին հանդէպ։

. Մակեդոնիոյ մէջ խորհրդային հպատակ դառնալ ուզողներու խնդիրը առ այժմ մարած երեւոյթ մը ունի։ Կ'երեւի կառավարութիւնն ալ համոզում գոյացուց որ եղածը քանի մը անպատասխանատու փանջունիներու գործն էր եւ ուրիշ ոչինչ։ Արդէն առաջին իսկ օրէն որոշ թիւ մը ցոյց չտրուեցաւ, եւ Սելանիկի կեդր. վարչութեան պաշտօնական զեկոյցն ալ եկաւ համոզելու կառավարական շրջանակները թէ Հայերու բացարձակ մեծամասնութիւնը հեռու է «ապերախտ»ներու յատուկ ներշնչումներ ունենալէ զինքը հիւրընկալող պետութեան հանդէպ։

Ու եթէ, Աթէնքի Ազգ. կեդր. վարչութիւնն ալ Սելանիկի վարչութեան նման շարժում մը ընէ, այն ատեն կարելի է ըսել, որ հայ մեծամասնութեան սպառնացող վտանգը կ'անհետանայ։

Արդէն կառավարութիւնը հիմա շատ աւելի խուզարկու քաղաքականութիւն մը ունի, մասնաւորաբար Մակեդոնիոյ շրջաններին մէջ։

Բանտէն փախած երեք հրեայ եւ երկու հայ համայնավարները ցարդ չեն ձերբակալուած։ Եւ կը թուի թէ վերջ ի վերջոյ դէպի Անաֆիի կղզիները ճամբորդութիւն մը պիտի պարտադրուի հայ հոկտեմբերիկներէն ոմանց։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇԵՐԱՄՆ ՈՒ ՄԵՏԱՔՍԸ

«Խորհրդային Հայաստան» կը գրէ թէ շերամապահութիւնը եւ հնտաբուծութիւնը հետզհետէ կը զարգանան Հայաստանի մէջ։ Այնպէս որ, մետաքսագործութիւնը կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ արդէն։

Նախապէս, Մեղրիի շրջանին մէջ այս գործով զբաղողները սովորական ոտքի գործիքներով կ'աշխատէին եւ չնչին քանակութեամբ թել կը պատրաստէին։ Ղափան քիչ մը աւելի լաւ կ'աշխատէր, եւ սակայն արտադրութիւնը միշտ քիչ էր։

Ղափանի Մանրանը, մինչեւ 1926 թուականը, անգործածելի էր, գործիքները փճացած էր։ Շէնքին գոյութիւնը եւ շոգեկաթսային անեղծ վիճակը պատճառ դարձան, որ բացուի Մանրանը։ 1926ին սկսաւ բանիլ 14 աւազանով եւ առաջին տարին արտադրեց մօտ 20 փութ մետաքս, շնորհիւ «Նոր Ջանք» ընկերութեան։

Յարմար նկատուեցաւ շերամապահական ընկերութիւններ կազմել Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ։

16 Հոկտ. 1926ին Ղափանի մէջ կազմուեցաւ «Կարմիր Մետաքս» շերամապահական ընկերութիւնը։ Առաջին տարին ընկերութիւնը ունէր 37 անդամ, շուտով անոնց թիւը հասաւ 215ի։ Ղափանի մէջ շերամապահութեամբ զբաղող տուներուն թիւն է 800։ Նոյն տարուան վերջերը Մեղրիի մէջ կազմակերպուեցաւ «Լէնին» շերամապահական ընկերութիւնը, որ մէկ տարուան ընթացքին ունեցաւ 336 անդամ։

1927ին, Ղափանի մէջ, ընկերութեան միջոցով, հաւաքուեցաւ 1200 փութ թաց խոզակ, 113 փութը յանձնուեցաւ հնտաբուծութեան եւ պատրաստուեցաւ 5000 տուփ, 1087 փութը՝ մետաքսագործութեան։

1927ին, Մեղրիի մէջ, ընկերութեան միջոցով, հաւաքուեցաւ 1746 փութ թաց խոզակ. 834 փութը յանձնուեցաւ հնտաբուծութեան, 902 փութը՝ մետաքսագործութեան։

Շերամապահական ընկերութիւններուն նպատակն է հում նիւթը առնելով գիւղացիներէն, վերամշակել եւ շահին հարիւրին 50ը վերադարձնել շերամապահներուն։

Ղափանի «Կարմիր Մետաքս» շերամապահական ընկերութիւնը ստանձնեց գործարանին հոգը, եւ աւազաններուն թիւը 14էն բարձրացուց 28ի։

Գործարանը կ'աշխատի երկու հերթերով, օրական կ'աշխատին 85—90 բանւոր եւ կ'արտադրեն մէկ փութ ընտիր մետաքսաթել։ Գործարանը նոյեմբերէն սկսեալ կ'աշխատի յիշեալ երկու ընկերութիւններուն հաշուոյն։

Շրջանին մէջ կը պակսին միայն խոզակ չորցնելու միջոցները։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԱՐԺԱՆ ԶԱՒԱԿ.— Սիմոն, անառակ տղայ, չէր սիրեր աշխատիլ։ Շարունակ կը տանջէր մայրը, որ կը բնակէր Օնէյ-սու-Պուա։ Դրամ կը պահանջէր ամէն օր։ Երբ մայրը վերջնապէս մերժեց, առաւ դանակ մը եւ մխեց մօրը աչքը։ Վիրաւոր մայրը փախաւ ոստիկանատուն։ Մինչ այդ, Սիմոն կրակի տուաւ տունը, եւ զէնքով սպառնաց դրացիներուն, երբ կը վազէին մարելու։ Ամբողջ տունը այրեցաւ։ Ուշ ատեն ոստիկանները ձերբակալեցին զայն Օնէյ-սու-Պուայի դաշտերուն մէջ։

ԴԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆԻՆ ԴՐԱՄԸ.— Անգլիացի գաղտնի ոստիկան մը արձակուրդի օրերը անցընելու համար Փարիզ հասաւ եւ ուղղակի գնաց Ֆոլի-Պէրժէր թատրոնը։ Հոն ծանօթացաւ երկու Ֆրանսացիներու, որոնց առաջարկեց քիչ մը աւելի «հաճելի» ներկայացումներու տանիլ զինք։

Օրօրուելով, ճօճուելով կ'երթային փողոցներն ի վար, երբ Անգլիացին ըսաւ թէ գաղտնի ոստիկան է։

— Օ՛, ըսին Ֆրանսացիները, մենք ալ գաղտնի ոստիկաններ ենք։

Ուստի աւելի եւս բարեկամացան։

Բնատ քնատ, առտուն, Անգլիացին բաժնուեցաւ հաճոյքի վայրերէն, ուր անցուցեր էր ամբողջ իրիկունը ֆրանսացի ընկերներուն հետ։

Երբ կը բաժնուէին, ձեռք թօթուեցին, քիչ մը ճարպիկ ու տարօրինակ ձեւերով։ Այնպէս որ, անգլիացին հասկցաւ նշանակութիւնը թէ ինչո՛ւ այդպէս թօթուեցին իր ձեռքը, երբ տեսաւ որ գրպանէն թռեր էր 50 անգլիական ոսկին եւ 750 ֆրանքը։

Գաղտնի ոստիկանը գաղտնօրէն կողոպտեր էին։

ԱՒԵԼՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՄԸՆ ԱԼ

կը յանձնարարենք գաւառի Թղթակիցներուն՝ ՕՐ ԱՌԱՋ ղրկել հանդէսներու, դասախօսութեանց եւն. նկարագրութիւնները։

"ՅԱՌԱՋ"ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Գ.

Յաջորդ օրը Լոնտոն չվերադարձաւ.— արդեօք մտադիր էր նոյն քննութի՞ւն կատարել։ Իրապէս չափազանց շատ մտահոգութեամբ լեցուած էինք.— մեզմէ ո՛չ ոք գիտէր թէ ո՛ր կողմէն պէտք է պաշտպանուիլ...

Բայց տարօրինակ դէպք մը եկաւ ամէն ինչ տակնուվրայ ընելու, մեր ծանր կացութեան մէջ քիչ մը մեղմացում առաջ բերելով բարեբախտաբար...

Առտուան ժամը հազիւ ութն էր, երբ Նատէժտա զիս հեռաձայնին գլուխը կանչեց։ Անոր ձայնը կարծես թէ ճնշուած էր, այնքան ուրախութիւնը զայն կը խեղդէր։

— Ա՜խ, բարեկա՛մս, ի՜նչ լուր չես գիտեր... այս պահուս իսկ հեռագիր մը ստացանք Սըր Ուիլեմսընէն... հայրս այս իրիկուն Լոնտոն կը հասնի, Սթօքհոլմէն իմացուցեր է իր վերադարձը... Ուրախութենէս կարծես թէ խենդեցած եմ։

Բորիսն ալ իր կարգին հետս խօսեցաւ հեռաձայնով։

— Այո՛, բարեկա՛մս, իշխանը կրցեր է օձիքը ազատել... վճռական վայրկեանին մեր քով կ'ըլլայ... հրաշք մըն է ասիկա... այսպէս ամէնքս ալ միացած կ'ըլլանք մեր գործը աւարտելու համար։

Որոշեցի անոնց հետ Լոնտոն երթալ եւ համաձայնեցանք գիշերուան շոգենաւը առնել։

Դ.

Մեծ յուզումով հասանք Հուայթ-Հոլը, ուր մեզի կը սպասէր պետը այն ամենահսկայ կազմակերպութեան որ երբեւիցէ աշխարհը ճանչցած ըլլայ, այսինքն «Ինթէլիճընս»ը։ Հուայթ-Հո՜լ։ Լոնտոնի այս մասը մէկ քիլոմեդր տարածութիւն չունի, թերեւս ալ ունի, եւ սակայն ոեւէ կերպով հոն կը կեդրոնանայ զօրութիւնը կայսրութեան մը, որ կ'իշխէ չորս հարիւր միլիոն մարդու վրայ աշխարհի մէջ եւ հռոմէական գերիշխանութեան տեղը կը բռնէ.— Նախարարութիւնները հոն են, արտաքին գործերու նախարարութիւնը՝ որ իր քաղաքականութիւնը կը թելադրէ դեսպանատուններուն, պատերազմական նախարարութիւնը որ կրնայ զէնքի տակ առնել ամէն գոյնէ բազմութիւններ, անցնելով Հնդկաստանի նախարարութենէն, ուր կը պահուի Անգլիոյ թագաւորներուն կայսերական փառքը...

Բայց փոքրիկ Տօունինկ Սթրիթի մէջ կանգնած է կղմինտրէ խստամբեր շէնք մը, առանց պաշտօնական նշանատախտակի. հոն է նախարարութեանց նախարարութիւնը, աշխարհի ականջը, այսինքն «Ինթէլիճընս»ի պաշտօնատունը։

Սըր Ուիլեմսըն թայթը, ուրեմն, իր գրասենեակին մէջէն ձեռքերը կարծես դրած էր հսկայ կայսրութեան վրայ։

Մեզ ընդունեցին նոյն այդ գրասենեակին մէջ, գործի մարդու մը ունեցածին պէս պարզ գրասենեակ մը, ուր կը յանգին իւրաքանչիւր նախարարութենէ ժողովուրդներու եւ գահերու վրայ կատարուած հսկողութեանց ցանցը։ Տակաւին երիտասարդ մարդ մըն էր ան, ածիլուած դէմքով եւ պողպատեայ հատու նայուածքով։

Լռութեամբ ոտքի ելաւ, ձեռքերը երկարած Նատէժտայի։ Նստանք։

կարծես թէ խօսք չէինք գտներ կայսրութեան այս պետին առջեւ, Անգլիոյ թագաւորէն իսկ աւելի զօրաւոր այս մարդուն, որուն շեշտակի նայուածքը մեզ կը շփոթեցնէր...

Շուրջը ոչ մէկ առարկայ կար որ անօգուտ ըլլար իր գործին։ Կաղամարին քով դրուած էր իր սրտին մօտիկ երկու առարկաները. — մէկը՝ լուսանկարը Կրոմուէլի, որ կազմեց հակալրտեսական այս հսկայ կազմակերպութիւնը՝ Ռիշլիէօյի գաղտնի ոստիկաններուն դէմ։ Անոր քովը զետեղուած էր յոգնած գիրք մը՝ Աստուածաշունչը, յաճախ ձեռք առնուած, դատելով անոր կազմին վիճակէն։

Թղթածրարներու դէզ մը հետեւեալ վերտառութիւնը կը կրէր. — Մասնաւոր եւ գաղտնի։ Հոն էր որ կը քնանար վաղուան պատմութիւնը։ Պղնձեայ կողովի մը մէջ, քարտուղարները ամէն վայրկեան կը լեցնէին հեռագիրները, պայմանագրական իմաստով այդ անըմբռնելի այդ երիզները, որոնք կը պատմեն երկրագունտին չորս հորիզոններուն վրայ ցրուած գործակալներու բանակին գործերը։

Վերջապէս Նատէժտա ըսաւ.

— Սըր Ուիլեմսըն, մանկութենէս ապրած եմ կայսրութեանց քաղաքականութիւնը հիմնողներուն միջեւ... գործը մեծ է, բայց ժողովուրդները դեռ վարժութիւն չունին, սքանչանալու համար այն գաղտնի բանակին վրայ, որ կը պաշտպանէ ու կը պահպանէ ցեղերուն իրաւունքը... Դուք ձեր ժողովուրդին ճակատագիրը կը գարբնէք, Սըր Ուիլեմսըն, ատիկա իմ հօրս գործն էր առտենօք, եւ հիմա...

Սըր Ուիլեմսըն մատովը ցոյց տուաւ այն սնտուկները, որոնք՝ գրասենեակէն անդին, իրենց մէջ կը կրէին թղթանիշերը մինչեւ առաստաղ։

(Նար.)

«Դէպի ձախ թեքում» մը կ'ակնկալուի յառաջիկայ եւրոպական ընտրութեանց մէջ։ Այսինքն թէ ընկերվարականները պիտի օգտուին, սակայն համայնավարներն ալ շահելու յոյսեր ունին։

Տրոցկի բսաւ թէ երբեք վստահ չէ որ Անգլիոյ մէջ Աշխատաւորական կառավարութիւն մը աւելի նպաստաւոր վերաբերում ցոյց տայ խորհրդային Ռուսիոյ հանդէպ, քան ներկայ կառավարութիւնը։ Խօսելով Գերմանիոյ եւ Ամերիկայի յարաբերութեանց մասին, Տրոցկի յիշեց թէ 1924ի խանդավառութիւնը այժմ Գերմանիոյ մէջ տեղի տուած է յարաճուն սկեպտիկութեան՝ Ամերիկայի ելմտական եւ այլ նպատակներուն մասին։

Շէֆէր դիտել կուտայ թէ Տրոցկի ամէն տեղ «բուրժուազիա»յի ձախողանքը կը գուշակէ։ Բայց այս լաւատեսութեանց մէջ, կը մոռնար իր անձնական դժբախտութիւնը։ Թղթակիցը կը պատմէ թէ այդ պահուն ներս մտաւ «ընկեր» մը, որ այդ իրիկունը պիտի աքսորուէր եւ հարցուց թէ կրնա՞յ օգտակար ըլլալ Տրոցկիի։ Մինչ Շէֆէր հրաժեշտ կուտար Տրոցկիի, այս վերջինը բսաւ, «Եկո՛ւր զիս տեսնել Վիէրնեիի մէջ»։

⁂ Ուրիշ աղբիւրներէ եւս կը հաստատուին Տրոցկիի և ընկերներու աքսորը։ Քոփէնհակէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ աքսորի որոշումը տրուեցաւ Յունուար 8ին Մոսկուայի մէջ Քաղաքական Բիւրոյի և կոմկուսի Նախագահութեան միացեալ ժողովին մէջ։ Աքսորի առաջարկը բերողը եղած է Ռիկով։

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒՍ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ

Մոսկուայի պաշտօնական հեռագրական գործակալութիւնը 19 Յունուար թուակիր հեռագրով մը կը հաստատէ թէ Մոսկուայէն հեռացուած են 30 ընդդիմադիրներ, որոնց մէջ Տրոցկի, Իվան Զմիռնոֆ, Խարէչքօ, Սմիլգա, Վարդին, Սաֆարով, Սոսնովսկի եւլն.։ Իբրեւ պատճառ ցոյց կուտայ այն թէ 15րդ. համագումարին կողմէ վտարուած ընդդիմադիրները՝ Տրոցկիի եւ Սապրանովի գլխաւորութեամբ՝ հակապոլշեւիկ գործունէութիւն կ'ունենային, գաղտնի կազմակերպութիւն հիմնելու փորձեր կ'ընէին, սերտ շփում կը հաստատէին Մոսկուայի օտար պուրժուազիի ներկայացուցիչներուն հետ, որոնց միջոցաւ սուտ զեկոյցներ կը ղրկէին եւ յարաբերութեան մէջ կը մտնէին արտասահմանի իրենց կուսակիցներուն հետ։

Թուրք-պարսիկ բանակցութիւնները

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ժամանակէ մը ի վեր Էնկիւրիի մէջ Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ կատարուած բանակցութիւնները ընդհատուած են։

1927ի աշնան լուրջ միջադէպներ պատահած էին թուրք-պարսիկ սահմանին վրայ՝ քրտական շարժումներուն հետեւանքով եւ խիստ ծանուցագիրներ փոխանակուած էին Էնկիւրիի եւ Թէհրանի միջեւ։ Պարսկաստանի Նախկին պատերազմ. նախարար Միրզա Մուհամմէտ Ալի Խան Ֆիրուզի,որ քանի մը ամիսէ ի վեր Էնկիւրիի մէջ կը վարէր բանակցութիւնները, շուտով պիտի մեկնի։ Մինչ այն, պարսիկ կառավարութիւնը ոչ մէկ դեսպան ղրկած է Թուրքիա։ Միւս կողմէ Թէհրանի թուրք դեսպան Մէմտուհ Շէվքէթ պէյ ալ Թուրքիա կը մնայ անցեալ Հոկտեմբերէն ի վեր։ Վէճի գլխաւոր առարկաներն են թուրք-պարսիկ սահմանագլուխի ճշդումը եւ սահմաններուն մօտ ապրող քիւրտ ցեղախումբերու իրաւական դրութիւնը։

Հելլէն նաւատորմը [illegible] զօրանար

Եաւուզի նորոգութեան առթիւ հելլէն թերթ մը կարգ մը թշնամական նպատակներ վերագրած էր թուրքերուն։ Այս առթիւ «Աքշամ» կը գրէ.—

«Իրենք Հելլէններն ալ կը նորոգեն եւ կ'ամրացնեն իրենց նաւատորմը։ Նախ նորոգեցին «Ավէրոֆ»ը, այսպէսով մեծապէս աւելցած եղաւ այդ զրահաւորին ռազմական արժէքը։

«Նորոգուած են նաեւ «Քիլքիս» եւ «Լէմնոս» զրահաւորներն ու չորս յածանաւեր։ Ասոր վրայ, Յունաստան ներկայիս կատարեալ նաւատորմ մը ունի իր տրամադրութեան տակ։

«Ասկէ զատ Ֆրանսա ապսպրուած 4 ընդծովեաններէն երկուքը արդէն Յունաստան հասած են։ Միւս կողմէ ծովային նախարարութիւնը կառավարութենէն պահանջած է աւելցնել նաւատորմի պիւտճէն։

«Այս բոլորէն յետոյ տեղն է կրկնելու.«Նախ հան զգերան քո»։

Խասան պէյ Բարձր. Ատեանի կը յանձնուի

«Եաւուզ»ի նորոգութեան խնդրին քննութեան առթիւ կազմուած Խառն Յանձնաժողովը Յունուար 14 Շաբաթ օր լսեց Բէնայի պէյը,որ ֆրանսական Սէն-Նազէր ընկերութեան փաստաբանութիւնը առաջարկած էր Ըսմէթ փաշայի եղբօր։ Յանձնաժողովը ամբողջովին աւարտած է աւազանի եւ ընդծովեաններու խնդրին քննութիւնը։ Մինչեւ հիմա ձեռք բերուած արդիւնքներուն յենլով, Յանձնաժողովը համոզում գոյացուցած է որ անհրաժեշտ է Նախկին գործավարը Բարձրագոյն Ատեանի յանձնել։ Այս իմաստով տեղեկագիր մը իմբագրած եւ յանձնած է Ազգ. Մեծ ժողովին։

Թուրք համայնավարներու դատը

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Պատժադատ Ատեանին առջեւ դատուող համայնավարները 65 հոգի են, մէկը կին։ Ասոնց մէջ են բացի Պոլսոյ մէջ ձերբակալուածներէն, Իզմիրէն և Ատանայէն բերուածները, որոնք կ'ամբաստանուին թէ գաղտնի կազմակերպութիւն մը ստեղծած էին եւ նպատակ ունէին կառավարութիւնը տապալելու։

Հարցաքննութեան պահուն, կազմակերպութեան վարիչ Տոքթ. Շէֆիք Հիւսնի պէյ ընդունեց որ համայնավարական երկու թերթեր հիմնած էր Պոլսոյ մէջ։ Անցած տարի գաղտնաբար Պոլիս վերադարձաւ Վիէննայէն։ Խոստովանեցաւ թէ Աւստրիոյ մայրաքաղաքին մէջ շփում ունեցած էր «Արեւելեան Համայնավար Կուսակցութեան» հետ։ Յայտնութիւններ եղան հաւաքոյթի մը մասին, որ տեղի ունեցած էր Պոլիս Տնտեսագիտութեան ուսուցիչ Վէտատ Նէտիմ պէյի տան մէջ՝ մասնակցութեամբ Տոքթ. Շէֆիք Հիւսնի պէյի եւ ուրիշ համայնավարներու։ Դատավարութիւնը կը շարունակուի։

ՊՈԼՇԵՒԻԿ. ՎԱՒԵՐԱԹՈՒՂԹԵՐ ԿԵՂԾՈՂՆԵՐԸ

Պոլշեւիկեան կեղծ թուղթեր պատրաստող խմբակին դատավարութիւնը սկսաւ։ Ամբաստանուածները՝ Մանտինեան, Սոլովսկի, Միխէէֆ և Ռէժեւսկի 700 վաւերաթուղթ, լուսանկար եւ կրօշմաթուղթ յերիւրած և ծախած էին։ 100,000 ֆր. գանձած էին Փարիզի սպանիական դեսպանատունէն։ Մանտինեան եւ Ռէժեւսկի փախած են։ Դատը կը շարունակուի։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

այսօր Ուրբաթ ժամը ճիշդ 8.30ին, քաֆէ օ քլէռ տը Լիւնի վերնայարկը, մէթրօ իթալի։

Օրակարգ.— Ընտրութիւն Շրջանային կոմիտէի։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, Դպրանոցի սրահը։ 262 Rue Duguesclin, օրակարգ խիստ կարեւոր։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան միութեան դասախօսական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք Միութեան Ընթերցասրահին մէջ։ Կը խօսի Ընկ. Մ. Գույումճեան։ Կը հրաւիրուին ընկերներն և համակիրները։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 23 Յունուար Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ստիպողական է բոլորին ներկայութիւնը։

Հ. Յ. Դ. Քանի եւ Կրասի երկու խումբերու խառն ժողովը՝ Կրասի մէջ, այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը մէկին։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Սէն-Լուի «Ակնունի» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս կիրակի ժամը 2.30ին։ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ պիտի ըլլայ շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի-Սէն Ժիւլիէնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէն կը հրաւիրէ Սէն Ժիւլիէնի, Պօմօնի եւ Մօնթօլիվէի հայ հասարակութիւնը ներկայ գտնուիլ իր կազմակերպած դասախօսութեան այս կիրակի ժամը 3ին, Սէն Ժիւլիէնի հայկական պառին մէջ։ Կը խօսի Ընկ. Մ. Գույումճեան, ընկերվարական տարրը եւ անկախութեան գաղափարը Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրին մէջ։

Հ. Յ. Դ. Սէն-Շամոնի կոմիտէի ընդհ. ընկ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Վարուժան ակումբին մէջ, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Յ. Դ. Ալֆօրվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Րիւ Էթիէն Տօլէ, Պ. Հաճի Մկրին սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ, ընտրութիւն եւայլն։ Ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Միութեան Ընթերցարանը, 61 Rue Mr. Le Prince.

Օրակարգ՝ Զեկուցում պատգ. ժողովի աշխատանքներու մասին, տարեկան հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն վարչութեան եւ դիւանի։

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ընկ.եան տարեկան ընդհ. ժողովը այսօր Ուր. ժամը 5ին, Ecole des Langues Orientalesի սրահը, 2 Rue de Lille.

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին։ 40 Rue de Belleville։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի շրջ. կոմիտէի նախաձեռնութեամբ կը ներկայացուի 4 Փետր. Շաբաթ երեկոյ Ռաֆֆիի «Դաւիթ բէկը» Պօն թէատրի մէջ։ Ղեկավարութեամբ Դերասան Մարութեանի եւ մասնակցութեամբ Օր. Ա. Կոստանեանի եւ տեղական ուժերու։ Մանրամասնութիւնները կը յայտարարուին։

Կը խնդրուի Մարսէյլի միութիւններէն եւ կազմակերպութիւններէն նկատի առնել սիշեալ թուականը։

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ
LA MENACE
?

ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ՍԱՆՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

ԱՅՍՕՐ ՈՒՐ. 20 ՅՈՒՆՈՒԱՐ

ժամը 9-10.— Տէրպէտէրեան՝ Տնտեսագիտութիւն եւ ֆինանս։

ժամը 10-11.— Ս. Վրացեան՝ Հայոց նորագոյն պատմութիւն։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՊԱԶԱՐՃԸՔ, Խ. Ե.— Ղրկեցէք։ Միւս թարգմանութիւնը ստացած ենք երկու անգամ։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Ս.— Գրի առէք եւ մեզի ղրկեցէք ի տեղեկութիւն, ստուգելով բոլոր փաստերը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ մօրեղբայրս որ 1922ին Ամերիկա հետեւեալ հասցէին կը գտնուէր։ Madatia Pejushigian, 489 Common St. Lawrence-mass. U. S. A. Գրել՝ Lévon Atarianի Chez, M. Bessé Vallière-les-Grandes. (Loir-et-Cher)։

— Կը փնտռուի Կիւրինցի Յակոբ Թիւթիւնճեան որ 1923ին Ֆրանսա եկած է ագարակներու մէջ աշխատելու համար։ Գրել՝ Soukias Sarkissianի, Usine Chouanard, Etouy (Oise).

— Կը փնտռեմ Կէյվէ-Էշմէ գիւղէն եղբայրս Սուրէն Գապատաբեան,հօր անուն Գրիգոր, մօր անուն Պայծառ, կը կարծուի թէ 6 տարի առաջ Միտիլի իր մօրեղբօր Դարբին Վարդան Սէֆէրեանի քով կը գտնուէր։ Գրել՝ Mme. Siranouch Sarkissianի, 17 Rue Trabose Combes par Aubin Vveyron, France.

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

— կը փնտռեմ զաւակներս, Պրուսայի մեծ նոր գիւղէն Մկրտիչ Տուտուեան 25 տարեկան, Պօղոսիկ 22 տարեկան եւ Վաղէն 19 տարեկան որոնք Տէրզօր աքսորուելէն վերջ Մուսուլի կամ Թիֆլիսի կողմերը գացած ըլլալ կը կարծուին։ Իմացնել Տիկ. Սըրբուհի կամ Տիկ. Աղաւնի Տուտուեանի, 21 Rue Blanqui, Kremlin Bicêtre, (Seine) France.

Կը խնդրուի արտասահմանի խերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Սեփաստացի Վաղարշակ Քաջմանեան որ 1923ին Փարիզ ատամնաբոյժ Պ. Թոմիկի մօտ կ'աշխատէր։ Իմացնել՝ Նշան Եագտոնեանի, Café Arménien, Ave. Jean Jaurès, Décines, Isère.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հաստատուած և շահաւոր գործի մը համար ընկեր մը կամ շահակից պաշտօնեայ մը 40—50 հազար ֆրանք դրամագլուխով։ Դիմել՝ ամէն օր 10—12 եւ 14—20, Պ. Ալմազեանի, 13 Rue St. Gilles. Paris (3me). Մէթրօ Bréquet-Sabin.

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ գործաւորուհիներ գ[...] նորոգութեան համար, լաւ [...] րում դիմել՝ Սարգիս Յով[...]եանի, 45 Rue Lepic փ[...] մէթրօ՝ Blanche, Tél. Marc[...] 27—14։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 21 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

21 JANVIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 550

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐՐՈՐԴ ՎՃՌԱԿԱՆ ՔԱՅԼԸ

Այսպէս, ուրեմն, դէպի անծանօթը քշուեցան ամենազօր Տրոցկին եւ իր շարք մը ընկերները։

Գործողութիւնը կատարուեցաւ վախն ի վախը, եթէ կ'ուզէք՝ թրքավարի։

Տասը օրէ ի վեր միջազգային մամուլին մէջ շրջան կ'ընէր լուրը։ Առաջին անգամ «Պերլինէր Տակպլատ»ի թղթակիցն էր որ հաղորդեց զայն, անշուշտ Մոսկուայի բարեհաճ հաւանութեամբ։ «Թաս», խորհրդային հեռագրական գործակալութիւնը, որ թոչուն չի փախցներ եւ ամէնէն աննշան սխալներն ալ կը հերքէ ժամը ժամին, ձայն չհանեց այս մասին, եւ Յունուար 18ին էր որ պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ աքսորի լուրը։ Եւ այս առթիւ՝ նաեւ պատճառաբանութիւնը։

Կը թուի թէ խորհրդային իշխանութիւնը, իր ուժին վրայ վստահ երեւալով հանդերձ, խոհեմութիւն սեպեց ամէն բան ընել - վերջացնել, եւ յետոյ հրատարակութեան տալ։

Արդարեւ, ա՛յդ կ'ապացուցանեն աքսորի գործողութեան վերջին արարողութիւններն ալ, գոնէ անոնք որ հրատարակուեցան մինչեւ այսօր։

Վճիռը տրուած է Յունուար 8ին։ Ոստիկանութիւնը ամէն զգուշութիւն ձեռք առած էր, ողբերգութիւնը յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար։ Համաձայն Մոսկուայի ֆրանսական դեսպանին տեղեկութեան, Յունուար 16ին մեծ բազմութիւն մը խռնուեր է կայանի կայարանը, բայց Տրոցկի շիտակ շոգեկառք առաջնորդուեր է գաղտնի դուռէ մը։

Անշուշտ միւս աքսորականներն ալ դէպի կայարան տարուած եւ քշուած են միեւնոյն զգուշութիւններով,— Ռակովսկի՝ Աստրախան, Ռատէկ եւ շարք մը ուրիշ գործիչներ՝ Ուրալի շրջանը, եւայլն։

Եւ այժմ, խոշոր մղձաւանջէ մը փրկուած, տիրաբար կ'իշխէ վրացի Ստալինը, գոնէ իր իշխանապետութիւնը ապահով համարելով անմիջական վտանգէ։

Երրորդ վճռական քայլն է որ կ'առնուի, այսպէս, ընդդիմադիրներուն դէմ։

Առաջինը՝ վերջնական ազդարարութիւն մըն էր 1927ի ընթացքին եւ յանգեցաւ զանազան պաշտօններէ վտարման։ Երկրորդը 75 նշանաւոր դէմքերու վտարումն էր բուն իսկ համայնավար կուսակցութենէն (Դեկտ. 18), իսկ երրորդը՝ անհաւասիկ,— աքսոր դէպի հեռաւոր եւ մեկուսի վայրեր, մինչեւ չինական սահմանագլուխը։

Այս ծանր պատիժէն ազատ կը մնան հռչակաւոր Զինովիեւը, Կամենեւը եւ ուրիշ խումբ մը ընդդիմադիրներ, որոնք վերջերս նորէն մեղայի եկան եւ անպայման հնազանդութիւն յայտնեցին։ Ասոնք առայժմ գաւառները ղրկուած են, զանազան աշխատանքներ կատարելու եւ իրենց զարձը հաստատելու համար։ Իրականին մէջ, նորէն աքսոր, բայց թեթեւ տեսակէն։

Առաջին պատիժը կրողներուն թիւը կը հասնի երեսունի, համաձայն Մոսկուայի պաշտօնական գեկոյցին։ Իսկ մեղադրանքը շատ պարզ է,— «հակախորհրդային աշխատանք»։

Զեկոյցը կ'ըսէ թէ Տրոցկի եւ Սաբրանոֆ եւ «մեծ թիւով մարդիկ» որոնք յարած են անոնց խմբակներուն, վերսկսած էին իրենց «հակախորհրդային ապօրէն գործունէութիւնը, 15րդ համագումարէն անմիջապէս յետոյ»։ Անոնք փորձեր են «գաղտնի կազմակերպութիւն մը ստեղծել եւ բազմաթիւ հակախորհրդային գործեր կատարել», եւ աւելին ըլլալով, «սերտ յարաբերութիւն հաստատել Մոսկուայի օտար քաղքենի դասու ներկայացուցիչներուն հետ, որոնց միջոցաւ ստայօդ տեղեկութիւններ կը հաղորդէին եւ կապեր կը պահէին արտասահմանի իրենց կուսակիցներուն հետ»։

Ուրեմն, զանազան ձեւերով իրենց մեղքերը՝ պիտի քաւեն «ապօրէն, հակախորհրդային եւ ոճրապարտ» գործերու հեղինակները, ճիշդ ինչպէս ցարական օրերուն։

Այս մարդիկը ժամանակին պատժուեցան բանտով կամ աքսորով, իբրեւ ըմբոստ՝ միապետական իշխանութեան դէմ։ Այսօր նոյն ճամբան կը բռնեն, իրենց ընկերներուն եւ բախտակիցներուն ձեռքով, իբրեւ անհնազանդ՝ անոնց հաստատած իշխանութեան։

Պատմութիւնն է որ կը կրկնուի տասն անգամ եղերական պարագաներու մէջ։

Մեր գործը չէ քննել —Ստալի՞նը իրաւունք ունի թէ Տրոցկին, Ռիկո՞վը թէ Զինովիեւը։

Խնդիրը այն է որ, եւ՛ իշխանաւոր եւ՛ ընդդիմադիր չկրցան, ուզեցին Ռուսաստանի մէջ հաստատել ա՛յն կարգ ու սարքը, որ կը քարոզէին կամ կ'երազէին ցարական բռնակալութեան դէմ կռուած ատեն։ Նոյն իսկ շատ մը տեսակէտներով՝ ցարականն ալ գերազանցեցին։

Ցարերու օրով ոստիկանական - լրտեսական զարհուրելի ցանց մը կար, յեղափոխականները կամ քիչ շատ ազատամիտները հալածելու համար։ Համայնավարներու հաստատած Չեկան ոստիկանական խաղալիքի մը աստիճանին իջեցուց այդ կազմակերպութիւնը։ Ա՛յն սեւ օրերուն զանազան ուղղութեամբ թերթեր կը հրատարակուէին, ժողովներ կ'ըլլային, քիչ - շատ բեմական ազատութիւն կը տիրէր։ Այսօր, — միայն եւ միայն համայնավարութիւն եւ ուրիշ ոչինչ։ Քստմնելի լուծ մը՝ բոլորի վրան, անհատներէն մինչեւ ժողովուրդները։

Երէկուան եւ այսօրուան չարն ու բարին չէ որ կը բաղդատենք։ Եւ ապուշները միայն կրնան փափաքիլ թէ երէկուանը կը նստենք։

Իրականութիւնը այն է որ, ռուս յեղափոխականները խաբեցին, խաբդախեցին եւ վիժեցուցին սերունդներու յղացած եւ փայփայած հեռանկարը։

Եւ ահաւասիկ հետեւանքը,— կայէն եւ Աբէլ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

«ԱԹՈՌՆ ԺԱՆՏԻՑ»

Ֆրեզնոյի «Մշակը» (նախկին ռամկավար, այժմ անկախ) այս խորագրին տակ շարք մը մերկացումներ կը հրատարակէ ռամկավար «շէֆ»երու մասին։ Կը քաղենք հատուած մը միայն (16 դեկտ. 1927).

— «Ես ձեզի անուններ միայն պիտի տամ, եթէ, այդ անուններուն ետեւ թաքնուած կեղծ հերոսներուն կեանքը սերտէք, արդէն ինքնին փաստերով կը խեղդուիք։

«Տ. Ս. Տիքիճեան, Հրաչ Երուանդ, Տօքթ. Նազգաշեան եւ, եւ... մասամբ նորին, Վահան Քիւրքճեան, մի ոմիկն... Գրիգորիոս Աբխողոմեան, Աւստրիոյ մէջ թղթակից անգամ մըն ալ ձեռք ձգեր են, որուն անունն է Վարդուկէս Սուրա-Սայր։ Շքախումբը ճոխանալու վրայ է։

Այս կեղծ հերոսները հրաշալի ծրագիր մը կը մշակեն որ, ամէն բանէ առաջ, իրենց անձնական գրպանին դրամ կը բերէ. եւ երբ դրամ կ'ըսենք պէտք է ընդունինք թէ՝ այս տիպարներուն ալֆան ու օմեղան դրամն է։

«Օրինակի համար Տիքիճեանը, որ տեղին համեմատ ցատ է ու... լրատու, հրաշալի ծրագիր մը կը մշակէ։ Տեսակցութեան պատրուակին տակ, հայ հարուստներուն մօտենալ, փաղաքշել, քծնիլ, կեղծաւորել, եւ այդ տեսակցութեան ընթացքին քննել անոնց մատի մատանիին, գրպանի ժամացոյցին, աչքի ակնոցին եւ... բօրթ մօնէին իւրաքանչիւրին դրամական արժէքը. հուսկ ապա, չէք մը... կորզելով անհետանալ, յաջորդ շաբթու կոչնակին էջերը զարդարելու համար քծնանքներով, որ, ինչպէս գիտէք... թրքական ապրանք է։

— Հապա չէ՞ք...

«Պիտի հարցնէք իրաւամբ։ Չէքը հալեցաւ «անձնական երեւելի ու աներեւոյթ» ծախքերու համար. մարդը հիւանդանոցէն նոր ելած էր, եւ ենթարկուած ծախքերու։ Ոչ ապաքէն ան տարին տասներկու ամիս, գաղթականին, որբին, տնանկին, չուառին, այրիին դրամով շրջանը կ'ընէ ամբողջ Ամերիկայի, Քանատայի, Ֆրանսայի, Թուրքիոյ է փաթաթի է փաթաթա...։

«Թիւ երկրորդը կը կոչուի Հրաչ Երուանդ (իսկական անունը անյայտ)։ Աշխարհի ամենաերջանիկ մարդն է ան, քանի որ, իր հոգերը եւ մտմտուքները բեռցած է Ազգին կռնակին. ես ալ ձեզի նման շատ հետաքրքիր եմ իմանալու թէ՝ ան ի՞նչ գործ բռած է եւ կ'ընէ Ամերիկայի մէջ, Ֆրանսայի, Կիլիկիոյ, Հայաստանի, Թուրքիոյ, Ռուսիոյ, Եգիպտոսի, Հնդկաստանի, Ճավայի, Մատակասկարի, Հնդկաչինի, Զուլայի, Հօնօլուլուի մէջ. կ'կ"ցի պէս կ'երթեւեկէ։ Հաւաստի աղբիւրէ կը լսեմ թէ՝ նոր Ծապլվարական առաքելութիւնով մը, ան, շուտով կը մեկնի... Զուլուներու երկիրը, Հայոց ազգին կողմէ ուսումնասիրելու համար այդ երկրին բնիկներուն... քաղաքական աղերսները, միշտ Հայոց ազգին հետ, քանի որ, ան Րաքֆէլլըրէն շատ աւելի կը ճամբորդէ յաւէտ հայ... ազգին քսակէն։»

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԸ որոշեց արեւտրական մուրհակներու զեղչի սակը 100ին 4էն 100ին 3ուկէսի իջեցնել։ Նոյնպէս արժեթուղթերու վրայ կանխավճարի տոկոսի սակը 100ին 6էն 5ուկէսի իջեցուց։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ապստամբութիւն Պարսկաստանի մէջ

«Թայմզ»ի թղթակիցը Պասրայէն կը հեռագրէ թէ լուրջ ապստամբութիւն ծագած է Խուժիստանի եւ Արաբիստանի (Հարաւային Պարսկաստան) մէջ, ուր բնակիչները մեծ մասամբ Արաբ են։ Պարսիկ կառավարութիւնը դրած էր նոր տուրքեր, զորս գիւղացիները կը մերժէին վճարել։ Կառավարութիւնը ձերբակալեց գլխաւոր ցեղապետները եւ զանոնք բանտարկեց Ահվազի եւ Խորամապատի մէջ։ Ասոր վրայ յանկարծ ապստամբութիւն ծագեցաւ Քասպա գիւղին մէջ (Ֆաօի դէմը), ուր գիւղացիները գրաւեցին պետական բոլոր պաշտօնատուները եւ կառավարական պաշտօնեաները մորթեցին։ Քասպա ղրկուած պարսիկ զինուորները ընդհարեցան ցեղախումբերուն հետ եւ սպաննեցին 60 հոգի։

Ապստամբութիւնը այժմ կը ծաւալի յիշեալ նահանգներուն մէջ եւ կառավարութիւնը նոր զինուորներ կը ղրկէ։

Թղթակիցը կ'ըսէ թէ այս ապստամբութեան իսկական պատճառը հետեւեալն է.— Պարսկաստանի Շահերը յատուկ ֆէրմաններով ընդարձակ կալուածներ նուիրած էին Մուհամմէրայի շէյխ Սըր Խազալ Խան Մուհայսինի, որ ցմահ իրաւունք պիտի ունենար անոնց վրայ։ Երբ իշխանութեան գլուխ կը գտնուէր, անձամբ կը գանձէր անոնց հասոյթները։ Սակայն երբ 1925 Ապրիլին Թէհրան աքսորուեցաւ, իր հողերուն վրայ բնակող գիւղացիները ուզեցին տէր դառնալ իրենց մշակած հողերուն, մանաւանդ որ Շէյխը ի վիճակի չէր անոնցմէ տուրք գանձելու։ Ասկէ զատ Շէյխ Մուհայսին ժամանակին վարձականներուն շնորհած էր կարգ մը հողեր, անոնց ծառայութեան փոխարէն, ուստի եւ ասոնք իրենք զիրենք ազատ կը զգային սեփականատէրի տուրք վճարելէ տեղական կառավարութեան։

Պարսիկ կառավարութիւնը այս տարի իշխանութիւն տուաւ ելմտական նախարարութեան, որ թէ սեփականատիրոջ եւ թէ կառավարական տուրքերը միաժամանակ գանձէ յիշեալ գիւղացիներէն։ Նախարարութիւնը անցեալ Նոյեմբերին հրաման հանեց որ վարձականները 2—3 դրան պէտք է վճարեն իւրաքանչիւր արմաւենիի համար, իսկ սեփականատէրերը՝ կէսէն 1 դրան մէկ ծառի։ Խուժիստանի կառավարական պաշտօնեաներու ոճրապարտ ընչաքաղցութեան դէմ երկար ատենէ ի վեր դիզուած ատելութիւնը բռնկեցաւ այս առթիւ։ Պաշտօնեաները աներեւակայելի զեղծումներ կը գործէին, միակ նպատակ ունենալով գիւղացիներու թշուառութեան գնով պարարտացնել իրենց քսակները։

Թուրքիոյ մէջ թուրքերէն խօսելու խնդիրը

''ԹՈՒՐՔ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՔ,,

Պոլսոյ Իրաւաբանական վարժարանի ուսանողներու ներկայացուցիչները երկու ժամ տեւող գաղտնի նիստ մը գումարելով որոշած են թէ՝ մամուլով եւ թէ՝ պատերու վրայ ազդեր փակցնելով ժողովուրդը հրաւիրել թուրքերէն խօսելու։ Պատերուն վրայ փակցուած ազդը հետեւեալն է.—

«Հայրենակիցներ, Թուրքերէն խօսեցէք, Թուրք երիտասարդութիւնը կը բաղձայ որ Թուրքիացիները Թուրքերէն խօսին»։

«Վաքըթ»ի մէջ յօդուածագիր մը կը գրէ՝ «Այո՛, Թուրքերէն պիտի խօսիք» վերնագրին տակ.—

«... Ի՞նչ կ'ուզենք այսօր։ Շատ պարզ իրաւունք մը։ Խօսիլ երկրին լեզուն։ Նախատինք մըն է թուրքերէն չխօսելու յամառութիւնը։ Այստեղ ապրող, այստեղ ուտող խմող, այստեղ հարստացողները պարտաւոր են յարգել երկրին լեզուն։ Այո, Թուրքերէն պիտի խօսիք։ Թուրք պիտի ըլլաք։ Ձեզ ստախօս պատմութեանց եւ դաւաճան քարոզիչներու ձեռք չպիտի թողունք։ Ձեր եկեղեցիներն ու սինակոկները յեղափոխական օջախներ չպիտի ըլլան։ Եթէ մեր երկու աչքերը, եւ մեր երկու ականջները չբաւեն ատիկա ապահովելու, պիտի աւելցնենք մենք անոնց ուժը։ Այլ եւս կարելի չէ որ դաւաճանութեան օձը հայրենիքին ամէնէն խաւար անկիւններն իսկ կարենայ մուտ գործել։ Յիսուն տարուան մէջ բոլոր օտարականութիւնը մէջտեղէն պիտի վերնայ եւ երկրին մէջ սրտերը եւ լեզուները պիտի միանան։

«Գուցէ այսօր, մեր այս տողերուն մէջ տիրապետութեան նպատակ զգացող քրիստոնեայ հայրենակիցներ գտնուին, բայց իրականութիւնը բնաւ այդպէս չէ։ Անոնց երջանկութիւնը եւ բարօրութիւնը այդ ճամբէն պիտի գայ։ Հելլենական երազը խառնաշփոթ Անատոլուի մը մէջ եւ ափիոնամոլ սուլթանութեան մը վարչութեան տակ թերեւս մտքէ անցնէր, բայց այսօրուան աշխարհագրական դիրքը ունեցող մաքուր Անատոլուի մէջ այս բանին վրայ յիմարներն իսկ կը խնդան։ Հետեւաբար Թուրքերէն պիտի խօսիք, Թուրքերէն խօսեցէք, հայրենիքը այսպէս կ'ուզէ»։

Թուրքերէն խօսեցնել տալու համար կազմուած մարմնոյն նախագահ Սուատ Թահսին պէյ հետեւեալը կը յայտարարէ.—

«Մեր նպատակը լոկ մշակոյթի մարզին մէջ գործել է։ Կարգ մը ցոյցեր ընելով երկրին անդորրութիւնը խանգարելէ զգուշանալը մեզի համար ամենամեծ պարտականութիւն կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԹՈՒՐՔԸ, ՊՈԼՇԵՒԻԿԸ ԵՒ... ՌԱՄԿԱՎԱՐԸ

Պոլիսէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Թուրքերը սկսած են դատել վերջերս ձերբակալուած Թուրք համայնավարները։

Ուրիշ հեռագիր մըն ալ կը հաստատէ թէ Թուրքիոյ եւ Խորհրդային Միութեան յարաբերութիւնները աւելի քան երբեք մտերմական եւ եղբայրական են։

Եօթ տարի առաջ, Թուրքերը Տրապիզոնի առջեւ ծովը նետեցին Մուսթաֆա Սուպհին, որ փորձած էր համայնավար շարժում ստեղծել Միլլի Թուրքիոյ մէջ։

Խորհրդային Միութիւնը փութաց Կարսի, Մոսկուայի, Էնկիւրիի եւ Փարիզի մէջ նորանոր դաշինքներ կնքել Թուրքիոյ հետ՝ զինակցութիւնն ու բարեկամութիւնը աւելի եւս ամրապնդելու համար։

Էնկիւրի սահմանէն դուրս քշեց Ռուսիայէն ղրկուած պոլշեւիկ գործիչները. Մոսկուա «եղբայրական ողջոյններ» ղրկեց Թուրք յեղափոխական Հանրապետութեան։

Ազգայնական Էնկիւրի խափանեց պոլշեւիկ թերթերը եւ խստիւ հալածեց, ինչ որ համաշխարհային յեղափոխութիւն եւ միջազգայնութիւն կը հոտէր. Մոսկուա բարեմաղթութիւններ ըրաւ Մուսթաֆա Քէմալի թանկագին կենաց։

«Թուրքիա բարեկամ է Խորհրդային կառավարութեան, բայց թշնամի Գ. Միջազգայինին», տրամաբանեց Քէմալի պաշտօնական բերանը։

— *Հրամմե՛ր էք*, պատասխանեց Մոսկուա։

×

Մեր ռամկավար տիրացուները դաշինք կապեցին Խորհրդային Հայաստանի վարիչներուն հետ, անմիջապէս որ մեր երկիրը կորսնցուց իր անկախութիւնը։

Ու սկսան լորձնաշուրթն փառաբանութիւնները.

— Վերջապէ՛ս հիմա անկախ Հայաստան ունեցանք. երթաս բարո՛վ սով ու թշուառութիւն, դաշնակ բռնակալութիւն ու մավզերիստ։ Վերաշինութի՛ւն, Շիրակի ջրա՛նցք, Հօ՛կ...

— Դո՛ւք կեղտոտ բուրժուաներ, դո՛ւք հակայեղափոխականներ, դո՛ւք միջազգային իմպերիալիսմի լակէներ եւ պրոլետարիատի շահագործողներ, մենք չենք կրող ձեզ բարեկամ լինել... կը ջարդենք ձեր գլուխը...

— Կեցցէ՛ Նոյեմբեր 29ը, հայ ազգի դարաւոր երազներու պսակումը ողջունող այդ օրը, մեր ազատագրութեան պատմական թուականը։ Անկցի՛ Մայիս 28ը։ Կորչի՛ եռագոյնը, որ դաշնակցութիւն կը հոտի։

— Թքե՛լ ենք ձեր երեսին, դո՛ւք վատ ստախօսներ։ Հապա եթէ անկեղծ բարեկամ էք մեզ հետ, ինչո՞ւ մեզ չէք տալիս Մելքոնեան կտակը, Բարեգործականի ստերլինները, եւ այն բոլոր հարստութիւնները, որոնց վրայ թուխս էք նստել... դուք ռամկավար չէք, այլ հողմավար...

— *Հրամմե՛ր էք*։

×

Այսպէս են այս անիմանալի աշխարհին գործերը։

Թուրքը պոլշեւիկին քիթին կը խնդայ, պոլշեւիկը ռամկավարին երեսին կը թքնէ, եւ ամէն ինչ կը սահի... «եղբայրաբար»։

Երանելի՛ մարդիկ։

ՀՐԱՆՏ

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

"ԳԱՂՏՆԻ„ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

«Գաղտնի» դիւանագիտութեան դէմ կռիւը նոր չէ եւ ո՛չ ալ այդ կռիւին առաջին զինուորները ըլլալու պատիւը կը պատկանի միայն ընկերվարականներուն։

Ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան օրերէն ի վեր, «գաղտնի» ըսուած դիւանագիտութեան դէմ ժողովրդավար ու իրապէս ազատական շրջանակներու մէջ՝ հանդէս է եկած հակառակ տրամադրութիւն, աւելի կամ նուազ ուժգնութեամբ։ Բայց այդ ուղղութեամբ ամէ՛ն աշխատանք մնացած է մի՛շտ ամուլ, որովհետեւ քաղքենի հանրապետութեան կամ սահմանադրական միապետութեան մէջ, կառավարութենէ կառավարութիւն ամէ՛ն յարաբերութիւն, ճակատագրականօրէն, պէ՛տք է իյնայ դիւանատուններու եւ դիւանակալներու ազդեցութեան տակ։

Ու այս երեւոյթը կը բացատրուի շատ դիւրութեամբ, թէեւ որոշ մարդոց համար այս բոլոր «բարձր» քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրները թուին շատ բարդ ու առեղծուածային եւ հասարակ ժողովուրդին ըմբռնումէն շատ վեր։ Իրողութիւնը այն է որ քաղքենի պետութենէ մը ուրիշ պետութիւն մը եղած բոլոր «գաղտնի» կապերը, իրապէս վտանգաւոր են միջազգային խաղաղութեան եւ ժողովուրդներու ազատ կենցաղին տեսակէտէն, իրապէս՝ ուղղուած են սեփական ժողովուրդին մէկ խոշոր մասին եւ կամ դրացի պետութեան մը դէմ։ Ու խոհեմ բան չէ, «քաղաքագիտական» չէ զանոնք հրապարակել, ժամանակէն առաջ։

Իբրեւ սկզբունք, ո՛չ մէկ կառավարութիւն, ըլլա՛յ միապետական թէ սահմանադրական, հանրապետական թէ համայնավար, իրաւունք չունի, իր ժողովուրդին գլխին վրայէն, անոր անունով ու անոր հաշուին, ո՛ր եւ է «գաղտնի» դիւանագիտական կապեր պահել, դրացի կամ հեռաւոր պետութիւններու հետ։

Անշուշտ այս այնքան պարզ սկզբունքին դէմ բոլո՛ր ժամանակներու բոլո՛ր քաղքենի կառավարութիւնները ունին իրենց նոյնքան յստակ տեսակէտը։ Օրինակ, կ'ըսեն թէ կարելի չէ, սահմանային կամ այլ փափուկ վէճերը հանրութեան սեփականութիւնը դարձնել, ժողովուրդին շահերէն իսկ դրդուած։ Երկու կողմերու հասարակութեան գրգռուած հոգեբանութիւնը կրնայ առիթ ընծայել ծայրայեղութեանց ու նոյնիսկ պատերազմի։ Կ'ըսեն թէ բազմութիւնը՝ մի՛շտ, երբ կը խառնուի քաղաքական խնդիրներու, կը խառնէ կիրք ու զգացում ու ո՛չ մէկ բան, քաղաքականութեան մէջ այնքան վտանգաւոր է, պատերազմի հաւանականութեան տեսակէտէն, որքան ժողովուրդներու գրգռութիւնը։ Թէ կարելի է չափազանց բարդ խնդիրներ կարգադրել՝ նախարարէ նախարար, դիւանագիտական ներկայացուցիչէ ներկայացուցիչ, առանց գրգռութեան, «ցուրտ» տրամաբանութեան լոյսին տակ ու մանաւանդ «գաղտնի»։ Թէ՝ դիւանագիտական կապեր կան, դաշինքներ, զինակցութիւններ եւայլն որոնց հրապարակումը կրնայ զէնք ծառայել թշնամի պետութեանց։ Թէ՝ վերջապէս, ժողովուրդները կամ բազմութիւնները խառնուելու բան չունին, «բարձր» քաղաքական խնդիրներու մէջ, քանի որ կառավարութիւնը հաշուետու է Երեսփ. ժողովին, իսկ երեսփոխանները՝ ժողովուրդին։

Զանց առնելով բոլո՛ր գաղտնի դաշինքներուն ու յարաբերութեանց, ապախորհրդարանային ու հակօրինական հանգամանքը, (քանի որ յաճախ գաղտնի զինակցութիւններ կան որոնցմէ լուր չունի խորհրդարանը), կ'արժէ վայրկեան մը քննել այն արտառոց առարկութիւնը թէ դաշինքներու կամ յարաբերութեանց հրապարակման մէջ, պատերազմի հաւանականութիւններ կան։

Պատմութիւնը, նոյնիսկ վերջին տարիներու քաղաքական դէպքերը, ճիշդ հակառակը կ'ապացուցանեն։

Հեռուն երթալու հարկ չկայ, փաստեր գտնելու համար։ Առնենք Հայաստանի վաղանցուկ հանրապետութեան եւ խորհրդային Ռուսիոյ քաղաքական յարաբերութիւնները ու քննենք վայրկեան մը։ Հաստատուած իրողութիւն է որ հայ-թրքական պատերազմն ու խորհրդային վարչաձեւի հաստատումը՝ ոչ թէ հետեւանք էին, Շանթի պատուիրակութեան «հրապարակային» բանակցութիւններուն, այլ ընդհակառակն, գաղտնի յարաբերութեանց ու ժողովուրդներու աչքերէն հեռու պահուած համաձայնութիւններու, որ կային արդէն կամ հաստատուելու վրայ էին մէկ կողմէն խորհրդային «հակադիւանագիտական» կառավարութեան ու միւս կողմէ Մուսթաֆա Քէմալի Թուրքիոյ միջեւ։ Արդ, կրնա՞յ, խորհրդային կառավարութիւնը, առանց ակներեւ հակասութեան մէջ իյնալու, զինել կամ քաջալերել Քէմալի Թուրքիան, բռնութենէ նոր ազատագրուած Հայաստանի Հանրապետութեան դէմ, երբ անոր ինքնորոշման իրաւունքը նուիրագործած էր վաւերաթուղթով մը որ կը կրէ խորհրդային երկիրներու նախկին իշխանապետ Վլատիմիր Իլիչ Լէնինի ու արդի բացարձակ տէր՝ Ստալին Ջուղաշվիլիի զոյգ ստորագրութիւնները։ Կրնա՞յ, հրապարակաւ, ինքզինք ընկերվարական կոչող պետութիւն մը, վաւերացնել Թուրքիոյ յարձակումը Հայաստանի դէմ։

Օ՛, համայնավարները կրնան առարկել որ, Հայաստանի դէմ ուղղուած կռիւը՝ իրականին մէջ ուղղուած էր Մեծն-Բրիտանիոյ դէմ։ Բայց Անգլիացիներ չէին Շիրակի հարիւրքան գիւղերու ջարդուած գիւղացիները, Անգլիացիներ կամ անգլիական զօրծակալներ չէին՝ պատերազմին մէջ կամ պատերազմին հետեւանքով սպաննուած զինուորները։

Ու այս օրինակը կը վերաբերի ինքզինքը «փոքր ժողովուրդ»ներու պաշտպան յայտարարող պետութեան մը գաղտնի յարաբերութեանց։ Աւելի բացայայտ են փաստերը ու աւելի «աչք ծակող» արեւմտեան մեծ պետութիւններու քաղաքական յարաբերութեանց պատմութեան մէջ։ Ինչի՞ հետեւանք էր Մեծ Պատերազմը, եթէ ոչ գաղտնի - դիւանագիտական բազմաթիւ զինակցութեանց որ ամբողջ Եւրոպան, Մեծն-Բրիտանիայէն մինչեւ Պալքանեան թերակղզին, Ֆրանսայէն մինչեւ ռուսական հարթավայրերը, վերածած էին ցանցի մը, շատ յստակօրէն բաժնուած երկու ազդեցութեան գօտիներու։ Աւելի ճիշդ է ըսել, դիւանագիտական բառով, քաղաքական ուժերու երկու խմբաւորումներու, որոնք հաւասարակշռուած կը թուէին, բայց որ խզուեցան աւստրիական արհիդուքսի մը քանի մը կաթիլ արեան ծանրութենէն. այնքան փափուկ ու «զգայուն» էր դիւանագիտական նժարը։ Ու հոս կրկին հարց կը ծագի, — Պատերազմը արդեօք անոր համա՞ր էր որ մեծ պետութիւնները «բաց» դիւանագիտական յարաբերութիւններ կը մշակէին իրարու հետ թէ հակառակը։ Մարդիկ, կանխօրօք, Օսմանեան Կայսրութիւնը բաժնած էին իրարու մէջ, գաղտնի համաձայնութեամբ։ Բայց այդ պատճառ մը չեղաւ որ յետագային չյայտարարեն թէ իրենք կռուած էին փոքր ազգերու ազատագրութեան, արդարութեան եւ հաւասարութեան համար։ Ու ի հարկէ, իրենցը չէր յանցանքը, եթէ չկրցան «եղբայրաբար» բաժնել Թուրքիան ու վերակենդանացուցին դարձեալ Արեւելքի հէքեաթական «Հիւանդ Մարդը», ի վնաս Հայաստանի, Քիւրտիստանի եւ ուրիշներու։

Տակաւին մինչեւ երէկ, ականատես եղանք, հակառակ Ազգերու Դաշնակցութեան յաճախակի նստաշրջաններուն, հակառակ Ուիլսընի քաղքենի «եղոյթ»ներուն գաղտնի դիւանագիտութեան դէմ, հակառակ իրաւարարական, հաշտարար եւ այլ բարձր սկզբունքներու՝ զինակցութեանց նոր ցանցի մը կազմուելուն։ Ու հոս, կ'արժէ, քանի մը բառով ապացուցանել որ նոյնիսկ ժողովրդավար երկրի մը մէջ, Խորհրդարանը չի կրնար տեղեակ ըլլալ իր կառավարութեան բոլո՛ր յարաբերութիւններուն։ Ֆրանքեւսրպ վերջին դաշնագիրը որ տեսակ մը զինակցութիւն է, ուղղուած Իտալիոյ դէմ, բաւական ատեն մնաց մութի մէջ ու ընկերվարականներու յամառ ու հետեւողական պայքարէն ու հարցապնդումներէն յետոյ էր որ միայն կառավարութիւնը հրատարակեց զայն։ Բայց ո՞վ կրնայ ապահովել, երկու ժողովուրդներու թէ ֆրանքեւսերպ կամ իտալեալպանական դաշնագրերու հրապարակուած մասերուն ետին չկան գաղտնի մնացած տրամադրութիւններ որ կը պարտաւորեն, մէկ կամ միւս կողմը, կռուի մտնել, հաւանական «յարձակման» մը պարագային։

Այս բոլորին մէջ պարզ է ընկերվարութեան դիրքը։ Աշխատաւոր մարդկութիւնը այլեւս չուզեր իր արիւնը թափել քաղքենի դասուն համար ու պարզ է որ բոլոր «գաղտնի» դիւանագիտական կապերն ու դաշինքները, իրենց մէջ կը կրեն պատերազմի սաղմեր։ Միջազգային աշխատաւորութիւնը, առհասարակ ո՛չ միայն դէմ է Սըր Օսթըն-Չէմպըրլէններու եւ կամ Չիչէրիններուն գաղտնի դիւանագիտութեան, այլ եւ չի հաւատար ու իրա՛ւամբ, Ուիլսըններու «բաց դիւանագիտութեան»։

Ան առհասարակ դէմ է դիւանագիտութիւն ըսուած եղեռնական խեղկատակութեան, բոլո՛ր տեսակի պատերազմական դաշինքներուն, գաղտնի զինակցութեանց, «բարեկամական» յարաբերութեանց որ կը կատարուին քաղքենի «դիւան»ներու մէջ ձգլած ծեր աղուէսներու եւ դիւանակալներու կողմէ, որ կը պատրաստեն հեռաւոր կամ մօտաւոր «խմբաւորումներ», «քաղաքական հաւասարակշռութիւններ» եւայլն։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՏԻԿ. ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ ԵՐԿԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՆ

Ռուսիոյ Պետական Հրատարակչականը ձեռնարկած է հրատարակութեան Մարիէտտա Շահինեանի երկերու ժողովածոն, որ պիտի բաղկանայ 12-15 հատորէ, եւ պիտի պարունակէ բանաստեղծուհիին քերթուածները եւ գրական - քննադատական գործերը, բոլորն ալ ռուսերէն։

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ԹԱՌՈՒՄԵԱՆ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

Խորհրդային Հայաստան 3 Յունուար Թիւով, «Չկամեցաւ դաւաճանի անուն վաստկիլ» խորագրին տակ կը գրէ.—

1 Յունուարին ատրճանակով անձնասպան եղաւ Թառումեան Թովմաս, որ ընդդիմադիր կուսակցութեան յարած էր։ Թառումեան իր նամակին մէջ չի ժխտեր թէ ընդդիմադիր է եւ «եռեակի»ն անդամ։ Նախ վատութիւն է, ըստ կումունիստներու. անձնասպան ըլլալ, չհաւատալով գործին յաղթանակին. երկրորդ, փախչելով հեռանալ ընդդիմադիրներէն, «դաւաճան» անունը չստանալու համար, վերջ տալ իր կեանքին։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ ԵՒ 20ՐԴ ՇՐՋԱՆԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ-ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

Ասկէ առաջ յօդուածով մը վերապահութիւն կը յայտնէինք Բարեգործականի նոր ծրագրերու լրջութեան մասին, մէջտեղ բերելով քանի մը աղաղակող իրողութիւններ։

Այն ատեն մեր ձեռքին տակ չունէինք անոր հաշուական եւ բարոյական տեղեկագիրը, ու ո՛չ ալ հրապարակը ազդուած էր Բարեգործականի վարձկան տաղանդաւոր պրոպագանդիստներուն կողմէ։ Հիմա մեր ձեռքն է վերջերս տպուած Հիմնական կանոնագիրն ու 20րդ տարեշրջանի տեղեկագիր հաշուեկշիռը, որ կը պատկերացնէ Բարեգործականի 1925ի ընդհանուր գործունէութիւնը։

Դժուար է անշուշտ խօսիլ երկու տարի առաջուան գործունէութեան մասին, նկատի առնելով դէպքերու եւ փաստերու փոփոխութիւնը։ Սակայն հիմնական կէտեր մը կան, որոնք չեն կրնար ուշադրութենէ վրիպիլ։ Մանաւանդ որ, այսօր Բարեգործականի մունետիկները, առաքինութիւն կը նկատեն գովքեր հիւսել միայն, առանց սխալները մատնանշելու։

Բարեգործականը հիմնուած 1906ին վերակազմուած է 1924ին Լօզանի մէջ, զուիցերական քաղաքային օրէնքին 60—79 յօդուածներուն տրամադրութիւններուն համաձայն։

Տեղը չէ խօսիլ այս վերամշակուած կանոնագրի զանազան տրամադրութիւններուն վրայ։ Կը բաւէ յիշել թէ անոնք չեն համապատասխաներ մեր ժողովրդի իրական պայմաններուն։ Չենք ուզեր շեշտել նաեւ այն պարագան, թէ յատուկ պատնէշներ շինուած են Բարեգործականի շուրջ, այս կազմակերպութիւնը միշտ ունեւոր եւ հարուստ դասին ձեռքը պահելու համար։ Համոզուելու համար, կը յանձնարարենք աչքէ անցընել կանոնագրին 5, 6, 7, 23, եւ 27 յօդուածները մասնաւորաբար։

Այս բոլորին հետ մէկտեղ, ինչ որ ալ ըլլայ այս կազմակերպութեան ընդհանուր դիմագիծը, Բարեգործականը կոչուած է կարեւոր աշխատանք մը կատարելու մեր իրականութեան մէջ։ Մանաւանդ, որ կան բազմաթիւ տրամադրութիւններ, որոնց անկեղծ գործադրութիւնը կրնայ նպաստել մեր բազմաթիւ պահանջներուն։

Ընկերակցութեան հիմնական նպատակն (Առաջին յօդուածի Ա. եւ Բ. կէտերը).—

«ա.) Օժանդակել Արեւելեան երկիրներու հայ ժողովուրդին մտաւոր եւ բարոյական զարգացման. բ.) օգնել անոր նիւթական ու տնտեսական վիճակին բարելաւման»։

Այս հիմնական երկու կէտերը իրաւաբանական ինչպիսի բացատրութիւններով ալ մեկնաբանուին, պատասխանը շատ պարզ է,— պէտք է օժանդակել, մատնանշուած ուղղութիւններով, հայ ժողովուրդին։ Թէ ի՛նչ նկատումներով է խմբագրուած այս մասը, եւ կամ ի՛նչ ձեւի բացատրութիւն պիտի տան Բարեգործականի փորձիչները, իրենց գործն է անշուշտ, բայց մենք մեծ վախ ունինք, որ այս բացատրութիւններէն վնասուին գլխաւորաբար մեր շատ մը գաղութները։ Մեր վախը կը զօրանայ կեդր. Վարչութեան իրաւունքները ճշդող 15րդ յօդուածի հետեւեալ տրամադրութիւններով.

«Մասնաւորապէս ամէն իրաւասութիւն ունի, կատարելու Ընկերակցութեան Յօդուած 1 ով սահմանուած նպատակներուն իրագործման ծառայող ամէն գործ»։

Չէ՞ք խորհիր թէ կեդրոնական վարչութեան մը բարի կամեցողութեան է վստահուած այսքան կենսական, եւ եթէ կ'ուզէք, Բարեգործականի բովանդակ նպատակի գործադրութիւնը։

Վերեւ յիշուած հիմնական նպատակի տրամադրութիւններէն զատ, զանազան գլուխներու եւ յօդուածներու մէջ կան նոյնպէս բազմաթիւ տրամադրութիւններ օգնութեան զանազան ձեւերու մասին։ Շատերը մինչեւ այսօր ալ կ'արդարացնեն Բարեգործականի նուազ հետաքրքրութիւնը, մեր վերջին աղէտներու ընթացքին, բայց անոնք կը մոռնան որ նոյն Բարեգործականի 15րդ յօդուածը բազմաթիւ թելադրանքներ կ'ընէ կեդրոնական վարչութեան, օժանդակել «Սովի, հրդեհի կամ ուրիշ ո եւ է աղէտի եւ հիւմաճարակի արկածեալ վայրերու բնակիչներուն»։ Միեւնոյն լաւ թելադրանքներ գիւղատնտեսութեան եւ արհեստներու զարգացումին եւ «արդիւնաբերութեան նոր միջոցներ ստեղծելու մասին»։

Մեր օրուան ամէնէն խոցելի գործը, կրթականը, որու մասին թոյլ հետաքրքրութիւն չըսելու համար անտարբերութիւն ցոյց կուտայ Բարեգործականը — լայնօրէն նկատի առնուած է կանոնագրով։ Միշտ հիմք ունենալով հիմնական նպատակը, կեդրոնական վարչութիւնը իրաւունք ունի «հիմնելու կամ նպաստով օժանդակելու վարժարաններ, մանկապարտէզներ, ընթերցարաններ, արհեստանոցներ» եւայլն։ Աւելցնե՞նք դեռ. «Հիւանդանոցներ, դարմանատուններ» ալ կրնայ բանալ կեդր. Վարչութիւնը։

Այս քանի մը մէջբերումներէն ալ հեշտութեամբ կը տեսնուի թէ մեր բոլոր պահանջները նախատեսուած են եւ համապատասխան թելադրանքներ կան խնդրոյ առարկայ կանոնագրին մէջ։ Կը մնայ ուրեմն քննել թէ ի՞նչ չափով կեանքի մէջ գործադրուած են այս ամէնը։ Նախ քան այս քննութիւնը, սակայն, պէտք է մատնանշել մէկ ուրիշ պարագայ եւս, որու վրայէն թեթեւօրէն անցանք քիչ առաջ։ Դիտելի է որ Բարեգործականի կանոնագրին մէջ չկան ճշդորոշուած այն վայրերը, ուր պէտք է կեդրոնանան Բարեգործականի ծրագրերը։ Կը խօսուի գիւղերու մասին, զանազան տեսակի ձեռնարկներու մասին, բայց ո՞ւրտեղ են այդ գիւղերը, եւ կամ ո՞ւր պէտք է սկսիլ այդ ձեռնարկները, ոչի՛նչ պարզ է։ Եթէ լռութեամբ պիտի հասկնան, որ Բարեգործականը հայկական է, եւ հետեւաբար անոր գործունէութիւնը պէտք է ըլլայ հայ միջավայրին մէջ, ապա ուրեմն պէտք է ընդունիլ որ ներկայիս անծանօթ մնացած գործունէութեան վայրերն են Խորհրդային Հայաստանն ու Գաղութները։

Բայց տրամադրութիւնները այնքան թափանցիկ են, որ կը դժուարացնեն ըսելու թէ ո՞ր ինչ պէտք է ընել եւ ո՞ր չափով։ Եւ արդարեւ յաճախ զանազան քննադատութիւններու առթիւ, կը լսենք «Մեր գործունէութեան նպատակէն դուրս է», «մեր գործունէութեան շրջանակին մէջ չէ» եւայլն արտայայտութիւններ։

Ասիկա դժբախտաբար այն բաց դուռն է — ի հարկէ լոկ իրաւական տեսակէտէ — որմէ
ն միշտ խոյս տալ Բարեգործ
կանի վարիչները, իրենց գործ
ութեան քննադատութեան
Թագքին, որ բարոյական տե
կէտով չի կրնար զանոնք փ
պատասխանատուութիւններէ։

Այժմ անցնինք Բարեգ
ծականի գործնական
տանքներուն, մեզի ընդհ
ուղեգոյց ընդունելով իրենց կա
նագրի ընդհանուր տրամադր
թիւնները եւ հիմք առն
1925ի տեղեկագիր հաշուեկ

Ս. ԹԱԹ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԼՔՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒ

Որբերու ներկայ վիճակը.—
Ա. Որբ. Ընդհ. Միութ
ներկայացում մը.— Որբ
շարժանկարը։

ՊԷՅՐՈՒԹ, 9 Յուն

Մամուլը անդադար կը
նանշէ մեր որբերու սպառն
վտանգները, առաջարկելով մ
ներ։ Դժբախտաբար, գործ
գրական քայլ առնուած է եւ
ժողովուրդը կը մնայ նոյն
բեր դիրքին մէջ՝ դէպի իր
ները, որպէս թէ անոնք որ
կապակցութիւն չունենային
րեն հետ։

Մանաւորաբար Սուրիոյ
հազարներու կը հասնի անոնց
մխիթարական վիճակ չունին
բեկորները։ Ամերիկեան Նպաս
մատոյցը, որ տարիներ շար
խնամած եւ մեծցուցած է
որբերն ու որբուհիները, ալ
ծես յոգնած՝ դուրս կը ձգէ
նոնք, չափահաս թէ անչափ
որպէսզի աշխատին եւ իրենց
րենք հոգան։

Անթիլիասի որբանոցին
ուր երկու երկու քուէս տա
առջ 1200ի կը հասնէր որբ
թիւը, այսօր հազիւ երեք
հարիւր փոքրիկներ կը հաշ
Անոնք ալ օրէ օր դուրս կ
ուին։ Շատ աւելի տխուր
որբուհիներու պարագան։
որբանոցէն ամէն օր որբու
կ'արձակեն, ղրկելով այս
այն օտարին դուռը՝ իբրեւ
սուհի։ Իսկ մնացողները՝ օրն
առաւօտեան ժամը 9էն մինչ
իրկուան ժամը 8—9 կը
հսկայ գործերու առջեւ,
պատառ մը սեւ հացը ճա
եւ օտարի դուռ չիյնալու հ

Որբանոցներէ դուրս շա
աւելի վրդովիչ է պատկերը
րութի մէջ, իւրաքանչիւր
լափոփոխ կը հանդիպիս որբ
բուհիներու, որոնց գլխուն
դամոկլեան սուրի պէս կախ
են բարոյական անկման եւ
լասերման վտանգները։ Քանի
ամիս առաջ որբանոցէն
դուռ ղրկուած հայրենի
ութեն ու քաղքերուն նախ
խնդիր Հայուհի մը արդէն
լորովին մոլած կ'ըլլայ
բան, եւ անձնատուր եղած
օրինակ հոգեբանութիւն
Չկայ մարմին մը որ պաշ
կանգնի այս բեկորներուն եւ
զանոնք բարոյական անկում

Կը ճանչնամ 10—12
կան խեղճ փոքրիկներ, որոնք
12էն մինչեւ 15 ժամ անը
կը տքնին արհեստաւորներու
փոխարէնը ստանալով
թեան չափ փոքր վարձատր
մը։ Կարգ մը որբեր իրենց
րենք տուած են գինեմոլ
եւ բախտախաղի, իսկ ուրիշ
թակայ բարոյական անկում
եւ սեռային վարակիչ ա
Անշուշտ չեն պակսիր եւ
ցած որբեր որոնք գիտակից
եւ հոյլութեան պատիւին,
ձած են ինքնապահ, բայց
մասնութիւն կը կազմեն

ներն ու մոլորածները, եւ եթէ առաջքը չառնենք, կրնայ եղերական ըլլալ մեզ համար…

*** Մ. Ռ. Որբերու ընդհանուր Միութիւնը, որուն գաղափարը այնքան նուիրական էր այս տեսակէտէն, դժբախտաբար չկըցաւ իրականացնել իր վրայ դրուած յոյսերը, գոնէ աստիճան մը։ Ահա իր գոյութեան յաջորդ տարեկիցը կը թեւակոխէ եւ հակառակ այն լաւ առիթներուն որ տրուած էր իրեն որբերու կեդրոնատեղի մը դառնալու, հազիւ հարիւրի մօտ անդամներ կը հաշուէ։ Եւ ասիկա միայն այն պատճառաւ որ չունեցաւ փորձառու ու զարգացած ղեկավար մը։

Քանի այս մասին եղած քննադատութիւնները անձնական հակառակութեան վերագրուին, Որբերու Ընդհ. Միութիւնը պիտի մնայ նոյն նեղ եւ յետադէմ վիճակին մէջ։ Միութեան ընդհանուր քարտուղար յարգելի Պ. Մրֆիին կը մնայ լրջօրէն նկատի առնել այս խնդիրը։

*** Յունուար 8ին ներկայացուեցաւ անմոռնելի Պարոնեանի «Արեւելեան ատամնաբոյժ»ը, ինպաստ Որբ. Ընդհ. Միութեան։ Ցաւալի է որ մեր ժողովուրդը զլացած էր պէտք եղած աջակցութիւնը։ Նոյն օրը իրիկուան ժամը 8ին տեղի ունեցաւ Ծնունդի հանդէս մը՝ Միութեան ընդարձակ սրահին մէջ։ Ներկայ էին 500է աւելի երկսեռ որբեր եւ հանդիսականներ։ Հանդէսը կազմակերպուած էր գեղեցկօրէն՝ շնորհիւ կազմակերպիչ եւ լսարանական յանձնախումբերուն ջանքերուն։ Պատ. Կէօվկէօզեանի հայրենասիրական բանախօսութենէն վերջ, բեմին վրայ երեւցան «կաղանդ պապա»ն, շրջապատուած Միութեան անդամուհիներուն կողմէ, բոլորն ալ հայկական գեղջուկ տարազներով։ Անոնց այս տարազներն ու հայկական գեղջուկ պարերը սրահը դարձուցին հայկական անուշ մթնոլորտ մը։ Երգուեցան զանազան երգեր Միութեան երգչախումբին եւ նուագախումբին կողմէ։ Նուէրներու բաշխումէն վերջ հանդէսը փակեց վարչութեան նախագահ Պ. Աֆօրեան, եւ ներկաները մեկնեցան ապրելով հայրենի անուշ յուշերը։

*** Մօտաւորապէս մէկ շաբաթ առաջ, Որբ. Ընդհ. Միութիւնը ունեցած է իր սեփական շարժանկարի մեքենան եւ կը ներկայացնէ շաբաթը 4 անգամ գեղեցիկ ֆիլմեր, իր ընդարձակ սրահին մէջ։ Հասոյթը պիտի յատկացուի շինելու աշխատաւոր որբերու տուն մը, որուն մէջ պիտի հաւաքուին Ամերիկեան Նըպաստամատոյցի դուրս ձգած որբերը, կազմելով ընտանեկան գեղեցիկ շրջանակ մը։ Իրենց շահածներէն մաս մը յատկացնելով պիտի խնամուին այն Տան մէջ մասնաւոր մայրիկներու կողմէ։ Մեր ժողովուրդին կը մնայ, փոխանակ սրճարաններու պարապ մթնոլորտին մէջ բախտախաղով ժամանակ անցընելու կամ հեռաւոր սինէմաներ երթալու, օգտուիլ իրենց շատ մօտ գեղեցիկ առիթէն, եւ սատարել այս այնքան նուիրական գործին, որ կոչուած է մասամբ փրկելու մեր որբերը շատ մը դժբախտութիւններէ։

Եթէ կայ ցաւալի պարագայ մը, ան ալ այն է, որ այս գործին ղեկավարութիւնը եւս յանձնուածէանկարող պաշտօնեայի մը։

Ինչ որ ալ ըլլայ, նուիրական է նպատակը այս գործին, զոր յղացած է Պ. Մրֆին։

ՃԱՆՏԱՆԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԳ. ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

Ազգ. Մատենադարանի տնօրէնը, Ռոլան-Մարսէլ, հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ գիրքերու այդ քաղաքին մասին։

Եթէ անհրաժեշտ օժանդակութիւնը չզլացուի, 1930ին, Ազգ. Մատենադարանը պիտի ունենայ օրասրահ մը (hémérothèque), իբրեւ դիւան տեղեկատուութեան եւ օրուան լուրերուն, աշխարհի բոլոր օրաթերթերուն եւ հանդէսներուն։ Այս նոր դիւանը պիտի ունենայ սպասարկութիւն մը հայթայթելու համար ուսումնասիրութեանց անհրաժեշտ մատենագրական ցանկը, լուսանկարչական մասնաւոր գործիք մը, որ արագօրէն տայ վաւերաթուղթերու պատճէնը։

Ազգ. Մատենադարանը 26 Յունուարին պիտի բանայ ֆրանսական յեղափոխութեան ցուցահանդէսը։

Մատենադարանին մէջ պիտի բարեփոխուին ժողովրդային ընթերցասրահները եւ գրադարանները։ Անոնք պիտի ունենան «առաջնորդներ», որովհետեւ ընթերցողներու ինքնազարգացման համար գիրքերը բաւական չեն, անհրաժեշտ են առաջնորդներ։

Մատենադարանը նեղ կուգայ իր կատարելիք ծառայութեանց համար։ 1943ին այլեւս ոչ մէկ տեղ կարելի պիտի ըլլայ տալ նոր գիրքերու։ Այս պատճառով, մտադիր ենք Վէրսայլ փոխադրել այն կտորները, որոնք երբեք չեն փնտռուիր։

Եւ իրաւ, կարելի չէ երեւակայել քանակութիւնը տպուած կամ ձեռագիր այն երկերուն, զորս կը պարունակէ Ազգ. Մատենադարանը։

Մինչեւ Յունուարի սկիզբը, տպուած հատորներուն թիւը կը համէր 4,280,035ի։ Թերթերու եւ հանդէսներու հաւաքածոներուն թիւն էր 40,403։ Քարտէսներու թիւը՝ 203,218։

Այս երեք բաժանումները ունին 94 քիլոմեդր երկարութեամբ տարածութիւն։ Օրական 1,875 գիրք կը տրուի ընթերցողներուն, եւ իւրաքանչիւր 7 քիլոմեդրի կ'իյնայ մէկ պաշտօնեայ։

Այս բաժանումներէն դուրս, Մատենադարանը ունի առանձին սրահներ շքանշաններու եւ դրամներու՝ 240,300, փորագրուած քարերու՝ 4,805, արուեստի զանազան գործերու՝ 7,500, փայտի եւ մետաղի փորագրութիւններու՝ 3,045,683 եւ ձեռագիրներու՝ 123,325։

Իսկ գիրքի այս մեծ կաթուղիկէին մէջ կը սպասարկեն միայն 200 հոգի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵԼՖՈՐԻ ՄԷՋ

ՊԵԼՖՈՐ.— «Յառաջ»ի ընթերցողները տեղեակ են պելֆորի կեանքին։ Այս թղթակցութեամբ կ'ուզենք բաղդատութեան դնել անցեալը եւ ներկան։

Գործադրկութիւնը դադրած է։ Թէեւ գործարանները նոր գործաւոր չեն վարձեր, բայց դուրս ալ հանած չունին։ Անգործներ չունինք։ Եղածները գաղթեցին աւելի բախտաւոր շրջաններ։ Գաղութը կ'ապրի ինքնագոհ վիճակի մէջ։

Վերջերս զօրաւոր ջանքեր կը թափուին գոնէ այս տարի փոքրիկ մանկապարտէզ մը բանալ մանուկներու համար, որոնց թիւը 20ը կ'անցնի եւ կը յաճախեն ֆրանսական դպրոցներ։

Անցեալ տարուան սկիզբը կազմակերպական կեանք գրեթէ չկար այստեղ։ Բայց այսօր արդէն ունինք Հ. Յ. Դ. կոմիտէ մը, Կէմէրէկի Հայրենակցական Միութիւն մը, Զափահաս Որբերու Միութիւն մը. եւ իբրեւ «փանթէզի», այս վերջերս կազմուեցաւ Հօկի բջիջ մըն ալ։ Անդամները՝ բոլորն ալ ուրիշ կուսակցութիւններէ եւ միութիւններէ արտաքսուած անբաղձալիներ են։

Ցաւալի է լսել որ պաշտօնական շրջանակները երբեք չեն հետաքրքրուիր պելֆորի գաղութով, որուն թիւը իր շրջաններով 400ը կ'անցնի։ Ազգային միութիւն չկայ։ Յոյս ալ չկայ։

Ինչպէս վերը յիշեցի, թէեւ ջանքեր կը թափուին գոնէ դպրոց մը բանալու, բայց այնքան խոչընդոտներ կան որ երբեմն անիրականալի կը թուի։ Մեծ յոյս ունինք որ յաջողութիւն գտնէ, եթէ բոլոր կազմակերպութիւնները եղբայրաբար ձեռք ձեռքի տան։ Ամէն պարագայի մէջ, գաղութը մօտ օրէն կ'ունենայ իր «Ժողովրդային լսարան»ը։

Հ. Յ. Դ. կոմիտէն կազմակերպած է դասախօսութիւններու շարք մը, որ տեղի կ'ունենայ իւրաքանչիւր 15 օրը անգամ մը։ Մինչեւ հիմա ոեւէ դասախօս չենք ունեցած դուրսէն։ Մայիս 28ը եւ «Հ. Յ. Դ. Օր»ը տօնեցինք մենք մեզի։

Ե. Եայլըեան

ԽԱՌՆԱԿԻՋՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ, 18 Յունուար.— Ռամկավար սուտերու հերթապահ շաբաթաթերթին մէջ, զզուանքով կը կարդանք Լիոնի պատգ. ընտրութեանց առթիւ գրուած լուրերը թէ՛ պակասամիտ թղթակցի մը եւ թէ՛ խմբագրութեան կողմէ։

Երկուքն ալ կը ստեն չարաչար, երբ Դեկտ. 4ի օրինաւոր ընտրութիւնը Դաշնակցականներու գործ կ'ուզեն նկատել տալ։ Երկուքն ալ կը ստեն, եւ իրենցմէ դուրս ընթերցողներն ալ ապուշի տեղ կը դնեն՝ երբ «ռամկավար» յաջողկոտութեամբ ա՛յնպէս մը կ'ուզեն ներկայացնել թէ Լիոնի Դաշնակցականները Ազգ. Միութեան ղեկը իրենց ձեռքը առնել կ'աշխատին։

Անկախաբար այն գաղափարէն թէ ոեւէ կուսակցութիւն օրինաւոր ճամբով եւ պարկեշտ միջոցներով կրնայ ոեւէ իշխանութեան ձգտիլ —իրողութիւն մը որ առ հասարակ ամէն երկիրներու եւ ամէն համայնքներու կողմէ ընդունուած է— Լիոնի նորընտիր վարչութիւնը իր մէջ կը թուէ միմիայն ԵՐԵՔ Դաշնակցական, ԵՐԵՔ միայն՝ ՏԱՍՆԵՐԿՈՒՔԻ մէջ, ինը անկախ կամ չէզոք անձերէ բաղկացած։ Չենք խորհիր թէ կուսակցական կիրքը ստութեանց հերթապահ շաբաթաթերթին բոլոր ընթերցողները կուրցուցած ըլլայ միանգամայն։ Անոնք մինչեւ հիմա պէտք է ըմբռնած ըլլան թէ Լիոնի բոլոր վիվլուկը արուեստակեալ գործն է ծանօթ խըմբակի մը, աւելի ճիշտ՝ գրասենեակի մը, որ կերին մսուրէն չբաժնուելու համար ազատ սադրանքներու զարկած է ինքզինքը։ Պիտի յաջողի՞ արդեօք, չեմ կարծեր։ Ու եթէ յաջողի, արդարութիւնը պիտի չձգէ անոնց օձիքը։ Հակադաշնակցական կիրքն է որ ուժ կուտայ այդ երեքին։

Ցուցնելու համար թէ նոյնիսկ վերջին պահուն իրենց ձեւացուցած ընտրութիւնը որքան սկզբունքով նոյնքան ալ գործնականապէս կեղծ ու պատիր բան մըն է եղած, ըսենք թէ նախապէս հրատարակած էին որ արձանագրութիւնները պիտի փակուին Դեկտ. 25ին։ Իրողութիւնը այն է որ, մինչեւ այդ թուականը հազիւ 30—35 հոգի արձանագրուած են, եւ չքնաղ քլիքը, որ ինք ալ իր ըրածին վրայ կը խնդայ, քուէ ժողված եւ քուէտուփի մէջ թխմած է, մինչեւ վերջին պահը քուէթուղթ ցրուելով իրենց մէկ քանի միմոսներուն ձեռքով, որոնք ի վարձ իրենց աշխատութեան մտած են 12ի ցանկին մէջ։ Ծանօթ գրասենեակը իր շահատակութեանց համար գիշերը ցերեկին հետ խառնելով, հազիւ կրցած է 300—350 հոգի գըտնել… քուէարկու, 3000ի մօտ հաշուուած գաղութի մը մէջ… Թէեւ ըսողներ ալ կան որ այդ 300ը պէտք է մինչեւ 120—150ի իջեցնել, որովհետեւ կէսէն աւելին ապօրինի միջոցներով է հաւաքուած։ Եթէ ազգ. տուրքի դրութեամբ շարժէին, գրասենեակէն երեքը միայն պիտի մասնակցէին, զուցէ բանկալին ժամկոչը, տիրացուն եւ… սարկաւագն ալ։

Վարդ

Ուրիշ հայրենակից մը կը գրէ.—

Ներկայ խառնակութեան գլխաւոր պատասխանատուն կը նըկատուի Պալաքեան եպիսկոպոս, որ խաբեց եւ ներկայ չեղաւ ընտրութեանց։ Պատճառներ ունիմ պնդելու թէ եպիսկոպոսը հակառակ ընտրական յանձնաժողովին տուած հրահանգներուն, գաղտնի թելադրած է հրաժարեալ նախկին Ազգ. Միութեան՝ հաստատ մնալ աթոռներուն վրա՛յ և տեղի չտալ։ «Պլոք»ի անդամներէն Պ. Մ. Փափազեան կը յանդգնի յայտարարել անհատներու թէ «Պալաքեանի մօրուքը իմ ձեռքս է, իմ մօտ այնտեսակ գաղտնիքներ ունի որ մեզի բան չի կրնար ընել»։ Ապագան պիտի պարզէ ամբողջ գաղտնիքը եւ խարդախութիւնները։

Անցեալ շաբթուան ընթացքին Անանիա ծ. վրդ. Հաբէշեան նորընտիր մարմնոյ հրահանգին համաձայն կարգ մը կրօնական արարողութիւններ կատարած ըլլալով, նախկին «ատենապետը» իր ստորագրութեամբ սպառնագիր մը ղըրկած եւ ազդարարած է որ եթէ իր գործունէութիւնը չդադրեցնէ, կրօնական եւ կառավարական օրէնքով պիտի պատժել տայ զինք։ Ասկէ առաջ ալ նման անպատիւ ձեռնարկ մը ըրած է, իբրեւ խառնակիչ ներկայացնելով չորս դաշնակցականներ։

—

ՀԷՐԻՔՈՒՐ.— Թուականէս մէկուկէս տարի առաջ Շուտվուտ ըսուած գիւղաքաղաքը եկած էինք աշխատելու՝ մէկ տարուան պայմանագրութեամբ։ Մեր գործը շատ դժուար էր։ Կ'աշխատէինք բացօթեայ, միշտ անձրեւին ու ձիւնին տակ։ Երբ պայմանագրութեան պայմանաժամը լրացաւ, իմացանք որ հայրենակից-ազգականներ կըգտնուին Հէրիքուր. Որով բոլորս ալ եկանք հոս։ Երկու-երեք ամիս ոչ մէկերնիս կրցանք գործի անցնիլ։ Ի վերջոյ Մշեցի Պ. Լորիս Պօլօեան, մեզի յարմար գործեր հայթայթեց։ Խորին շնորհակալութիւն կը յայտնենք այս առթիւ։

Վ. Ջավուշեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղի ֆութպոլի Առաջին խումբը Կիրակի մրցեցաւ Etoile Sportive Colombienneի Ա. խումբին դէմ, Քոլոմպի մէջ։ Հայ խումբը շատ լաւ խաղարկութիւն մը ունեցաւ եւ խաղը վերջանալու մօտ յառաջապահներու լաւ փասերով շահեցաւ առաջին եւ յաղթանակի նշանակէտը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ.— «Խորհրդ. Հայաստան» կը գրէ (1 Յունուար).— Պօղոս-Բիլիսա գիւղէն Ալեքսանդր Յովսէփեան, նոյն գիւղին ձմեռանոցին մէջ կը հանդիպի արջի մը, որ զոմին առջեւէն անցնելով կ'երթայ պառկելու քիչ մը հեռու։ Յովսէփեան կը կարծէ թէ արջը վիրաւորուած է եւ բահով կը յարձակի վրան։ Սակայն արջը, որ վիրաւորուած չէր, կը յարձակի Ալեքսանդրին վրայ եւ կը սկսի կոխկրտել ու խածնել։ Կռիւին պահուն բարձրացած աղաղակներուն վրայ, շուները կը հասնին օգնութեան, եւ կը յարձակին արջին վրայ եւ կ'ազատեն ուժասպառ գիւղացին։

ՍԻՐՈՅ ՃԱՄԲԱՆԵՐԷՆ.— Տարտէլ երիտասարդ էր, բացաւ սիրոյ հովանոցը եւ պտոյտի ելաւ սիրոյ ճամբաներուն վրայ։ Շուտով թիթեռնիկ մը մտաւ իր հովանոցին տակ, թիթեռնիկ մը, խատուտիկ եւ սիրունիկ։ Անոնք սիրեցին զիրար։ Շա՜տ սիրեցին։ Երջանկութեան արեւը նշենիի ծաղիկներու նման գոյն կը բանար անոնց սիրտին մէջ։ Ի՜նչ տաք էր, այդպէս։

Ո՜վ սէր, անխմանալի սէր։

Աղջիկը, որ շա՜տ կը սիրէր, խնդի՛ պէս, Աստուծո՛յ պէս, հացի պէս, մեղրի պէս, յանկարծ գոցեց սիրոյ հովանոցը։ Տարտէլի դրամը հատե՛ր էր։

Այլ եւս չէին կրնար հասկնալ զիրար։ Աղջիկը մոռցաւ անցեալը։ Երիտասարդը կը փորձէր դեռ համոզել։

Նստաւ ինքնաշարժ մը, որ, լուսաւոր ակնոցները քիթին, սկսաւ սուրալ փայլուն պողոտաներուն վրայ։

Յանկարծ ճարճատեց ատրճանակը։ Մեքենավարը վախցաւ, որ ատրճանակ կը պարպեն կոնակին։ Տեսաւ ոստիկան մը եւ վազեց առջեւը։

Երբ դռնակը բացին, Տարտէլ եւ իր սիրուհին արեան մէջ փաթթուէր էին իրարու։ Դեռ կը շնչէր Տարտէլ, նախ սպաննած էր աղջիկը, որովհետեւ կը մերժէր այլեւս հոլովել սէրը։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Դ.

Գոթագիր ազգ մը հետեւեալը կը ծանուցանէր.—

«Լաւ լրտես մը ի հարկին յանդուգն եւ թանկագին ընկեր մըն է։»

— Հօս, յարեց անիկա, մենք միշտ շրջապատուած ենք պատերազմով, համր ու անտեսանելի պատերազմով, որ կը շարունակուի ժողովրդական երկու սպանդներու միջեւ եւ ուր կը խաղցուի հայրենիքներու ապագայ ճակատագիրը… Այո՛, Նատէժտա՛ Պազրոտից, որքան ատեն որ զինեալ ժողովուրդները իրարու դէմ կը ճակատին, երկիրներուն բախտը կը պատկանի զինուորականներուն… այց յաղթութիւնը թերեւս շատ աւելի կախում ունի գաղտնի ոստիկաններէն… այս պատճառով է որ մեր մարդիկը երբ զինուոր արձանագրուած են. եթէ անոնք չհետապնդեն թշնամի գործակալները՝ որոնք կ'աշխատին իրենց դէմ, անոնք է որ պիտի հետապնդեն մեբենները — պատերազմի՛ օրէնք։

Իր դէմքին գիծերը խստօրէն կծկուեցան։ Լռեց։

— Պատերազմի օրէնքը, կրկնեց Նատէժտա մեղմօրէն։

Ու Բորիսի կը նայէր — որովհետեւ ան ալ մաս կը կազմէր աննշմարելի բանակի ցանցին ու անոր կեանքն ալ նման պիտի ըլլար իշխան Վ. լոֆի կեանքին, այդ մտատանջ ու վտանգալից գոյութիւն, ուր պէտք է առանց դադրի եւ արագօրէն հետեւիս այն անհատներուն, որոնք իրենց ամբողջ կարողութիւնները ի սպաս դրած են պետական գոյութեան։

Կրկին կեանքի դադար մը տեղի ունեցաւ կարծես բրիտանական կայսրութեան այս կեդրոնական խուցին մէջ։ Իւրաքանչիւրս մտածումով կը տարուէինք դէպի այն միւս Լեվիաթանը, զոր Վ. լոֆի պէս մարդիկ կը վարէին դէպի նոր յաղթանակներ այս երկրին վրայ,— ու այժմ սլաւական աշխարհակալութեան պետերէն, դեռ երէկ նման Լոնտոնի յաղթական ղեկավարներուն, արիւնի հետք մը միայն կը մնայ պատմութեան մէջ։

Սըր Ուիլերմսըն ըսաւ.

— Ձեր հայրը, Նատէժտա՛ Պազրոտից, պիտի վերսկսի իր դերը… անիկա իր հետը կը բերէ Վ. Էրակինի եւ «Գանիէլի մարդոց» գործունէութեան մասին ձեր գիտցած թղթածրարին մնացեալ մասը… Լաւ է որ ան կուգայ իր տեղը գտնելու ճակատամարտին մէջ… զայն ղեկավարելու համար երեք հոգի շատ չենք…

Ու դառնալով դէպի մ՝տածկոտ Նատէժտան՝

— Յաղթանակը մեր քովը պիտի մնայ, Օրի՛որդ եւ ձեր հայրն ու նշանածը ձեզի պիտի վերադարձուին…

Մարդ մը ներս մտաւ, ձեռքը այցաքարտ մը բռնած։

— Իշխանը, ծանօթ Սըր Ուիլերմսըն, ոտքի ելլելով, շատ տառապեր է, իր փոփոխութիւնը տեսնելով ձեր յուզումը իրեն մի յայտնէք…

Լռութիւնը ճնշիչ եղաւ։

Նատէժտա ջղային կերպով իր ձեռքերը աչքերուն առջեւ տարաւ։

— Աստուա՜ծ իմ, Աստուա՜ծ իմ, մրմնջեց։

Դուռը բացուեցաւ եւ իշխան Վ. լոֆ ներս մտաւ։ Մեր յուզումը այնքան ուժգին էր որ աթոռներուն վրայ մնացինք գամուած։

Այո՛, ուրուական մըն էր,— իր ետեւէն կը քաշէր արիւնոտ մեծ երազը։

Իշխանը յառաջացաւ, արտասուելով ինկաւ աթոռի մը վրայ եւ հազիւ հասկնալի ձայնով մը արտասանեց հանդիսաւոր վայրկեաններու բառերը.

— Ողորմա՜ծ Աստուած։

Ու երիտասարդները կրկնեցին հեկեկալով.— Ողորմա՜ծ Աստուած, ողորմա՜ծ Աստուած։

Կը քննէի իշխանը։ Ճիգ մը պէտք էր ընել, զայն ճանչնալու համար. մօրուքը ներկայիս կրծած էր անոր փոսացած այտերը, դէմքը տժգոյն էր եւ ձեռքերը կը դողդղային։ Ու ճակատը, այդ ընդարձակ ճակատը, զոր թերթերու պատկերները հռչակաւոր դարձուցած էին, ծածկուած էր տարօրինակ կնճիռով մը, վէրքի հետքի մը նման։ Նայուածքը տկարացած էր, եւ կը կրէր թխագոյն ապակիներով զօրաւոր ակնոց մը, որ իր աչքերը կը պաշտպանէին լոյսէն…

— Շա՜տ տառապեցայ, ըսաւ ան, շատ բան քաշեցի, շա՜տ բան, անօթութիւն, ծարաւ… երեք ամիս կոյր մնացի ձիւներու վրայ, ուր կը քալէի, կը քալէի..

Դէպի Բորիսը դարձաւ։ Արցունքները կը հոսէին Նատէժայի աչքերէն։

— Իսկ դո՛ւն, իմ պզտիկ Բորիսս, դուն ինծմէ աւելի շուտ եկեր ես… եկուր որ քեզ համբուրեմ, զաւա՛կս…

Յետոյ, բանալով իր վրանոցը, հանեց կարծրացած եւ գորշագոյն. թուղթեր, կարծես թէ արիւնով թրջուած ըլլային։

— Այո՛, այո՛, մրմնջեց ան, արիւն, ի՛մ արիւնս… անոնք չյաջողեցան զիս սպաննել… կը յիշե՞ս, Բորի՛ս, փոքրիկ տունը, նկուղը.. նկուղը… Ահաւասիկ ուրիշ փաստաթուղթեր…

(Շար.)

համարինք։ Մեր նպատակն է Թուրք ազգին լեզուական զարգացումը ապահովել։ Տարակոյս չկայ թէ մեր ուղղութիւնը մեր ոչ-Թուրք հայրենակիցներուն արժանապատուութիւնը վիրաւորելիք ձեւ մը չունի։ Մեզի պաշտպանող օրէնքը, պետական ուժերը, մեր պետութեան պատկանող տարրերուն հանգիստը պահպանելու համար գոհողութիւններ ընել կուտան մեզի։ Հետեւաբար պէտք է որ ոչ-իսլամ հայրենակիցները մեզի պարտական եղած իրենց երախտիքը ամէն վայրկեան յայտնելու մէջ չթերանային։ Բայց մեզ որ անոնք Թուրք ազգային զգացման հանդէպ անհոգ եւ անփոյթ կը գտնուին ամէն առթիւ։ Մեզի չափ եւ մեզի պէս Թուրքերէնի տեղակ մեր ոչ-իսլամ հայրենակիցները կա՛մ ուրիշ լեզու մը եւ կամ իրենց լեզուն կը գործածեն, ամէնէն բանուկ հանրային վայրերու մէջ իսկ Թրքական ազգային դիւրազգածութիւնը դրգռելէ չեն քաշուիր։ Կասկած չկայ թէ Թուրք զարգացեալ երիտասարդութեան խռէալը փափկանկատութեան արդիւնք մըն է։ Այլապէս ո՛չ մէկ ուժ անոր նուիրական նկատած զգացումները պէտք չէ արգիլէ։

«Բայց այլ եւս ապահով ենք թէ անոնք որ երկար տարիներէ ի վեր Թուրք ազգին խղճին հակառակ գործած են, իրենց այս ապերախտութիւնը պիտի խոստովանին եւ իսկոյն մեր ազդարարութեան հպատակելով Թուրքիոյ մէջ Թուրքերէն լեզուով խօսիլը մեզի դէմ քաղաքակրթական պարտք մը պիտի համարին։»

Յոյցեր ի նպաստ Տրոցկիի

Տրոցկի Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9.20ին Մոսկուայէն մեկնած է Թաշքենտ գացող կառախումբով, կէփէուի խիստ հսկողութեան տակ։ Մեծ բազմութիւն մը ծափերով եւ «Ընթէրնասիօնալ»ը երգելով դիմաւորեց զայն։ Ոստիկանները չարգիլեցին որ Տրոցկի խօսի։ Նախորդ իրիկունը Ռադէկ եւ ուրիշ քանի մը ընդդիմադիրներ եւս ճամբայ հանուած էին դէպի Արեւելեան Ուրալները։ Մոսկուայի պաշտօնական գործակալութեան յիշած 30 աքսորեալներուն մէջ են նաեւ Սերեբրիակօֆ, Ռադէկ, Մուրալօֆ, Բէլոբորոտօֆ, Սափրոնօֆ, Վլատիմիր Զմիռնօֆ եւն.։ Մոսկուայէն մեկնելու հրաման տրուած է նաեւ Ռակովսկիի, Բոգուսլաւսկիի, Տրոբնիսի եւն.։ Գալով Զինովիեւի, Կամենեւի եւ ուրիշներու, որոնք քաշուած են ընդդիմադիր խմբակէն եւ հպատակած 15րդ համագումարի որոշումներու, անոնք գաւառի մէջ պաշտօնի կոչուած են։

Ընդդիմադիրները երեք տարի պիտի մնան իրենց աքսորավայրերը։

Մուսուլի խնդիրը

Հակառակ արտաքին նախարար Պրիանի յայտարարութիւններուն թէ Ֆրանսա շուտով իր քարիւղի տարեկան սպառումը պիտի կրնայ հայթայթել Մուսուլէն եւ այս ձեւով անկախութիւն ձեռք պիտի բերէ այդ մարզին մէջ, «Շիքակօ Թրիպիւն» կը գրէ թէ Փարիզի ամերիկեան ձեռնհաս շրջանակներու կարծիքով, այդ Թուականը շատ ալ մօտ չերեւիր։

Գրեցինք թէ Պապա-Կարկուրի մէջ երեւան հանուած միայն մէկ հորի արտադրութենէն Ֆրանսայի բաժին կ՚իյնայ տարեկան 650-700,000 թօնօ քարիւղ, ինչ որ կը կազմէ Ֆրանսայի ներկայիս արտասահմանէն ներածած քարիւղին մէկ երրորդը։ Սակայն գլխաւոր դժուարութիւնը այն է, որ յիշեալ քարիւղը կարելի պիտի չըլլայ Ֆրանսա փոխադրել՝ մինչեւ որ Մուսուլէն դէպի ծով խողովակի ճամբայ (pipe-line) չշինուի։ Այս աշխատանքն ալ առնուազն երկու տարիէն միայն կարելի է կատարել. բողներ կան որ չորս տարի պէտք է աշխատիլ այդ ճամբան շինելու համար։

Կառավարութիւնը կ՚ուզէ քարիւղի վաճառումը մենաշնորհի վերածել։ Այս մասին հրովարտակը պիտի հրատարակուէր Յունուար 1ին, սակայն մինչեւ Ապրիլ 1 յետաձգուեցաւ։ Սակայն կը կարծուի թէ գարնան ընտրութեանց պատճառաւ դարձեալ յետաձգուի։

Թուրք Մարզպանը կը պտտի

Արեւելեան նահանգներու ընդհանուր քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյ արդէն սկսած է գործի։ Անցած շաբաթ Ուրֆա հասնելով այցելած է կուսակալին, աչքէ անցուցած է կառավարական բոլոր պաշտօնատուները, Թաղապետութիւնը, առողջապահական Թանգարանը եւ դպրոցները։ Այցելած է նաեւ Թիւրք Օճաղըի եւ Խալք կուսակցութեան կեդրոնները։ Դատարան երթալով ունկնդիրներու բաժնին մէջ մտիկ ըրած է դատավարութիւնները։

Թիւրք Օճաղըն իրեն ի պատիւ ունեցած է հաւաքոյթ մը, որու ընթացքին որոշուած է ելեկտրական փուռ մը բանալ Ուրֆայի մէջ, բաժնետիրական դրութեամբ։ Մարզպանը ինք ալ գնած է բաժնեթուղթերէն։

Իպրահիմ Թալի պէյի կարգադրութեամբ քաղաքին հիւանդանոցը պիտի նորոգուի. այս նպատակով 8000 ոսկի ծախք պիտի ըլլայ եւ նորոգութիւնները պիտի աւարտին երկու ամիսէն։ Քիմիական աշխատանոց, գործողութեանց սրահ եւ արդիական բաղնիք մը պիտի շինուի։

Մարզպանը Այնթէպ-Գալէի ճամբով Մարտին մեկնած է։

Անգլիացի մը ձերբակալուած Պոլսոյ մէջ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ոստիկանութիւնը ձերբակալած է Թուրք «Քափլան» շոգենաւին անթելի պաշտօնեայ անգլիացի Ուիլերմսը։ Ձերբակալութեան պատճառը հետեւեալն է.— Երբ «Քափլան» անգլ. նաւահանգիստները կը գտնուէր, անգլ. իշխանութիւնները պնդեր են որ շոգենաւը պէտք է անթելի կազմած և պաշտօնեայ ունենայ։ Ասոր վրայ նաւապետը իբրեւ անթելի պաշտօնեայ շոգենաւին մէջ առած է անգլիացի Ուիլերմսը։ Հիմա Թուրքերը կը ձերբակալեն այս վերջինը, որովհետեւ ըստ Թրքական օրէնքին կարելի չէ որ օտարական մը ծառայէ Թրքական դրօշ կրող նաւի մը մէջ։ «Քափլան»ի նաւապետն ալ ձերբակալուած է. բայց յետոյ երկուքն ալ երաշխաւորութեամբ ազատ ձգուած են։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ընդունեց նոր օրէնք մը, որով զինուորագրութեան շրջանը 18 ամիսէն մէկ տարուան կը զեղչուի։ Օրէնքը գործադրելի է 1930 Նոյ. 1էն սկսեալ։ Միայն համայնավարները դէմ քուէարկեցին։

ՉՕՐԱՎԱՐ ԿՐՈՆԵՐ Գերմանիոյ պատերազմական նախարար անուանուեցաւ հրաժարեալ Կէսլէրի տեղ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի ընդհանուր ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, Գրադարանի սրահը։ 262 Rue Duguesclin, օրակարգ խիստ կարեւոր։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «կայծակ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին 25 Յունուար Դշ. երեկոյ ժամը 9ին, Գրադարանի սրահը։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան միութեան դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, 63 Րիւ տը լա Րէփիւպլիք Միութեան Ընթերցասրահին մէջ։ Կը խօսի Ընկ. Մ. Գույումճեան։ Կը հրաւիրուին ընկերներն և համակիրները։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 23 Յունուար Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ստիպողական է բոլորին ներկայութիւնը։

Հ. Յ. Դ. Քանի եւ Կրասի երկու խումբերու խառն ժողովը՝ Կրասի մէջ, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը մէկին։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Սէն-Լուի «Ակնունի» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը կիրակի ժամը 2.30ին։ կարեւոր օրակարգ։ ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի-Սէն Ժիւլիէնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէն կը հրաւիրէ Սէն Ժիւլիէնի, Պօմօնի եւ Մօնթօլիվէի հայ հասարակութիւնը ներկայ գտնուիլ իր կազմակերպած դասախօսութեան վաղը կիրակի ժամը 3ին, Սէն Ժիւլիէնի հայկական սրահին մէջ։ Կը խօսի Ընկ. Մ. Գույումճեան, ընկերվարական տարրը եւ անկախութեան գաղափարը Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրին մէջ։

Հ. Յ. Դ. Սէն-Շամոնի կոմիտէի ընդհ. ընկ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Վարուժան ակումբին մէջ, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Յ. Դ. Ալֆօրվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Րիւ Էթիէն Տօլէ, Պ. Հաճի Մկրին սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ, ընտրութիւն եւայլն։ Ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Ջ. Ե. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Միութեան Ընթերցարանը, 61 Rue Mr. Le Prince.

Օրակարգ՝ Զեկուցում պատգ. ժողովի աշխատանքներու մասին, տարեկան հաշուեկտուութիւն եւ ընտրութիւն վարչութեան եւ դիւանի։

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին։ 40 Rue de Belleville։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Ռոմի»ի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովը, որ տեղի պիտի ունենար այս երեկոյ յետաձգուած է։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի իթալի մասնաճիւղի վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ Թիւերը.— 439' մէկ զոյգ կօշիկ, 172' ժամացոյց, 317' գրիչ, 322' Թաշկինակ, 92' գուլպայ, 244' գրիչ, 120' Թաշկինակ, 387' գուլպայ, 353' գուլպայ։

Նուէրները ստանալու համար դիմել՝ Պօղոս Թորոսեանի, 43 Rue Damesme, Paris (13e), Métro Italie։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

22 JANVIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 551 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԿԱԹԻՆ ԳԱՌԸ ՄՕՐՄԷՆ ԳԵՐԻ..."

ցորնա՛ք ծովեր, աղբարս խնծմէն զատեցիք,
կաթին գառը մօրմէն գերի պահեցիք...

Այս տողերը կը քաղենք «Ժողովրդական երգեր»ու այսօրուան բաժինէն:

Եւ արտագրած ատեն իսկ, հազիւ թէ կրնանք զսպել մեր յուզումը:

Քրոջ մը աղաղակն է այս, իր եղբօր պանդխտութեան առթիւ: Բայց մենք անոր մէջ կը տեսնենք աւելի լայն շունչ մը,— Պատմութիւնը՝ մեր այսօրուան կեանքին:

կաթին գառը մօրմէն գերի պահեցիք...

Բանաստեղծի մը համբաւը կրնար շինել այս մէկ հատիկ տողը, այնքան հարազատ եւ խորունկ:

Արդարեւ, ինչո՞վ կը տարբերի մեր ներկան, — զրկուած՝ հայրենիքէն, նետուած՝ եօթն աշխարհի եօթանասուն ծովերուն վրայ, արիւն-քրտինք՝ պատառ մը հացի համար, եւ տարուբեր, ու միշտ հալածական:

«Ցորնա՛ք, ծովեր, աղբարս խնծմէն զատեցիք».

Հայրենիքի ձայնն է այս, բայց մենք հազիւ թէ կը լսենք զայն: Պանդուխտ եղբայրը աւելի բախտաւոր է, որովհետեւ թէեւ «փոստան երեք հարուր սրհաթ է», սակայն կը հասնի, կը հասնի եւ լուրե՛ր կուտայ քուրիկէն.—

Աւստրանց կ'ելլեմ, պրեւ կու ցաթէ՛
Բերնէդ անուշ անուշ մեղր կու կաթէ:

Մենք այդ մխիթարութիւնն ալ չունինք այսօր...

×

Եւ սակայն, ո՛չ արցունք, ոչ ալ վեհերոտ նայուածքներ:

Զրկուած ենք հայրենիքի հողէն, բայց անոր ոգին ողջ է բոլորիս մէջ, եւ հազար ձեւերով կ'արտայայտուի, կ'արծարծուի ամէն տեղ, հիւսիսէն մինչեւ հարաւ, լայնքին ու երկայնքին:

Ահաւասիկ երիտասարդութիւն մը, որ կը տքնի ու կը դիմադրէ միջավայրի յորձանքին, իր համեստ ճրագը վառելով ո՛ր եւ է անկիւնի մէջ, ո՛ր եւ է պարագայի տակ:

Բանկայի եւ հրապարակի ժխորին մէջ, մենք յաճախ կը մոռնանք այն բեղնաւոր եւ տեւական աշխատանքը, որ կը կատարուի ամէն գաղութի մէջ, կաթիլ-կաթիլ, հիներէն մինչեւ նորերը, դարաւոր Վիէննա-Վենետիկէն մինչեւ վերջին կայանը:

Առնենք միայն մշակոյթի կեանքը: Եւ ցիրուցան յիշենք մէկ-երկու օրինակներ,— գործունէութեան եւ հաւատքի փաստեր:

Անցեալ Դեկտեմբերին, Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութիւնը հրատարակութեան կուտար ազդ մը, որուն համաձայն «Հանդէս Ամսօրեայ» բացառիկ թիւ մը պիտի հրատարակէր, իր «հայագիտական գործունէութեան քառասնամեայ տարեդարձին առթիւ»:

Զուտ գիտական-բանասիրական, եթէ կ'ուզէք՝ չոր ու ցամաք պարբերական մը՝ այս հանդէսը:

Բայց, մենք առօրեայ պահանջներու աչքով չպիտի նայինք այս քառասուն տարուան ճիգին վրայ, ըմբռնելու համար անոր ամբողջ իմաստը: «Հանդէս»ը նշանաբան ընդունած է փրոֆ. Մէյյէի խօսքը.— «Գերի ազգերու յարութիւնը մտաւոր շարժումով է որ կը պատրաստուի, բանասիրական շարժումով, անցեալի հետազօտութեամբ:»

Արդ, ձգելով ուրիշ բազմազան թանկագին աշխատանքներ, Վիէննայի վանականները քառասուն տարի աչքի լոյս են թափեր այս ճամբուն վրայ, գրադարաններու փոշիներուն տակ, դեղնած, փտած, խրթին ձեռագիրներու լաբիւրինթոսի մը մէջ, անցեալէն ձայն մը, գիծ մը, արժէք մը երեւան հանելու համար:

Քառասուն տարուան վաստակ՝ յանուն հայկական քաղաքակրթութեան:

Նոյնը եւ Վենետիկի մասին, աւելի երէց եւ աւելի հաստատ, որ 1843էն ի վեր կը շարունակէ «Բազմավէպ»ը, յաճախ գրականութիւն ալ փորձելով, եւ որ անցեալ տարի հանեց գեղարուեստական հրատարակութիւն մը, «Գեղունի»ն:

Առնենք սերունդ մըն ալ ունինք, Մուրատ-Ռափայէլեան Սաներ, որոնք իրենց որոշ տեղը գրաւած են մեր հանրային կեանքին մէջ, եւ կը պատրաստուին աւելի գործօն դեր կատարելու, իրենց Նորահաստատ Միութեամբ:

Նոյն թռուցիկ ակնարկով՝ մեր աչքին առջեւ կուգան, Փարիզի մէջ, «Յառաջ»ը, որ արդէն հիմնաւորուած է եւ որուն փեթակը անխափան կը գործէ ամէն շաբթու. Սանասարեան շրջանաւարտներու... Զափահաս Որբերու Միութիւնը, որուն հասակը [illegible]ճի այնպէս ինչպէս այդ չարչրկուած սերունդը: Զենք մոռ[ն]ար գաւառները, եւ գործունէութեան ուրիշ ձեւեր,— հերոսական ճիգեր՝ վառ պահելու համար հայկական թատրոնը, գեղարուեստի այս ոստանին մէջ, զանազան երիտասարդական միութիւններ եւ լսարաններ:

Իսկ առանձնապէս խօսելով Հայրենակցական Միութեանց վրայ, վերջերս մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ յատկանշական պարագայ մը:

Մինչ մեծ նահանգներու կամ քաղաքներու Միութիւնները որենք զիրենք մոռցեր կամ լռեր են, փոքր վայրերու, գիւղերու միութիւններ կը ծլին ու կը ծաղկին: Բալուի Զէթ կամ [...]ղամ գիւղ, Խարբերդի Հիւսէյնիկցիներ կամ Չարսանճաքցիներ, [...]րաստիոյ Կէմէրէկցիներ են. իրենց ճիգերը կը պատմեն մեզի, [...]սրբէյլէն, այնքան սրտառուչ մանրամասնութիւններով:

«Կաթին գառը մօրմէն գերի», այո՛:

Բայց, աշխատանք չի պակսիր, զայն գերութենէ ազատելու համար:

Շ.

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Ուրբաթ իրիկուն Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու վարժարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հայագիտական ընկերութեան (Société des Études Arméniennes) տարեկան ժողովը:

Նախագահ Փրոֆ. Շառլ Տիլ ժողովը բանալով, զեկոյց տուաւ 1927ի ընթացքին կատարուած աշխատանքներուն մասին: Յայտնեց թէ ընկերութեան նիւթական վիճակը լաւ եղած է բաղդատմամբ նախորդ տարիներուն: Անանուն բարերարը, որ 1926ին 100 անգլ. ոսկի նուիրած էր, 1927ին կրկնած է իր նուէրը: Պ. Պօղոս Նուպար եւս 4000 ֆր. նուիրած է: Ասկէ զատ Comédie Françaiseի յայտնի դերասանուհի Տիկին Segond-Weber եւս իր ծանօթութեանց շնորհիւ նիւթապէս օգտակար եղած է ընկերութեան: Գալով բարոյական գործունէութեան, տարուան ընթացքին հրատարակուած է Revue des Études Arméniennesի Ա. պրակը, սուար հատոր մը. իսկ Բ. պրակը շուտով լոյս կը տեսնէ: Յառաջիկայ տարի ընկերութեան հիմնարկութեան տասնամեակն է, այս առթիւ հայագիտական հանդէսը բացառիկ թիւ մը պիտի հրատարակէ: Յանձնախումբ մը կազմուած է յաւերժացնելու համար յիշատակը Տիկին Զօր. Պրէմոնի:

Ըստ 1927ի հաշուեկշիռին, ընդհանուր հասոյթ եղած է 38,827 ֆրանք. անցեալ շրջանէն անցած՝ 10,395. անդամավճարներէ՝ 7,460, հանդէսի բաժանորդագրութիւնէն՝ 3,410, ֆրանս. ընկ.է մը՝ 1000, Պ. Պօղոս Նուպարէ՝ 4000, Ոմն՝ 12,300 ֆր.: Ծախքերուն գրեթէ ամբողջութիւնը յատկացուած է հանդէսի հրատարակութեան (մօտ 37,000 ֆրանք):

Յետոյ փրոֆէսօր Մէյյէ խօսեցաւ «Հայերէն լեզուի մէկ յատկանիշին» մասին: Ըսաւ թէ հայերէնը հնդկեւրոպական լեզու է, մանաւանդ հին հայերէնին մէջ աւելի շեշտուած են հնդկեւրոպականի յատկանիշները: Հայերէնի պատմութիւնը դարերու ընթացքին, հնդկեւրոպականէն դանդաղ եւ աստիճանական հեռացման պատմութիւնն է: Հայերէն քերականութիւնը իր հիմնական կազմութեան տեսակէտէն շատ կը նմանի թրքականին, հակառակ անոր որ ձեւական մանրամասնութեանց մէջ այդ երկու լեզուներու քերականութիւնները ո եւ է կապ չունին իրարու հետ: Հայերէնի յատկանշական գիծերը կազմուած էին արդէն՝ երբ թուրքերը դեռ ո և է շփում չունէին Հայերուն հետ:

Տոքթ. Վ. Թորգոմեան ուսումնասիրութիւն մը կարդաց «կուսօ» բոյսին մասին, որ հայերէն «կապոց»ն է եւ գործածուած է Հայաստանի մէջ:

Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Մաքլէր յայտնեց թէ անցած տարի Փրոֆ. Եորկայի հրաւէրով Պուքրէշ գացած է՝ Հայաստանի մասին կարգ մը դասախօսութիւններ ընելու: Ու կարդաց իր դասախօսութիւններէն մէկը՝ «Արեւելահայ թատրոն»ի մասին: Յիշեց ռուսահայ թատերագիրներ Պատկանեանը, երկար ծանրացաւ Գ. Սունդուկեանցի վրայ, խօսեցաւ Շիրվանզադէի մասին, համակրանքով ներկայացուց Լեւոն Շանթի գործերը, մանաւանդ Հին Աստուածները, ինչպէս նաեւ Ա. Ահարոնեանի Արցունքի Հովիտը ու կարդաց «Ինիր իմ Բալիկ»ի թարգմանութիւնը:

Ժամանակը ուշ ըլլալով զանց առաւ ուրիշ հեղինակներ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՐՄԻՆԸ ՓԱՐԻԶ ՀԱՍԱԾ

Զօրավար Անդրանիկի զմռսուած մարմինը փարիզ Սէն-Լազարի կայարանը հասաւ Ուրբաթ գիշեր: Օրինական ձեւակերպութիւնները լրացուելէ վերջ, մարմինը յանձնուեցաւ Հայոց եկեղեցին:

Մեզի կը հաղորդեն որ Զօրավարի յիշատակին հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն պիտի կատարուի յառաջիկայ կիրակի առաւօտ 29 Յունուարին Հայոց եկեղեցին մէջ: Պիտի հրաւիրուին քաղաքական բոլոր կուսակցութիւններու հետ, հանրային բոլոր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները:

Այս առթիւ Նիւ Եորքի մեր թղթակիցը կը գրէ 9 Յունուար թուականով.—

Ֆրէզնոյի ֆրանսական հիւպատոսարանին կողմէ զօր. Անդրանիկի մարմինը կնքուած՝ երկու օրէ ի վեր Նիւ Եորք բերուած է և առժամաբար դրուած Պրուքլին մեռելատան մը մէջ:

Զորս օր յետոյ, այսինքն Յունուար 13ին զօրավարի մարմինը պիտի փոխադրուի Փարիզ՝ Տիկ. Անդրանիկի ընկերակցութեամբ:

Երէկ երեկոյ Զօրավարին մարմինը փոխադրուեցաւ Նիւ-Եորք՝ ամերիկեան եկեղեցի մը, ուր Ամերիկահայոց Առաջնորդ Տիրայր եպսկ. եւ ուրիշ հայ կրօնաւորներ հոգեհանգիստի վերջին արարողութիւնը կատարեցին: Տիկին Զապէլ-Արամ երգեց տխուր եղանակ մը, որու ընթացքին Տիկ. Անդրանիկ յուզումէն մարեցաւ: Բժիշկներու խնամքով տիկինը լաւացաւ: Կ'ըսուի թէ Անդրանիկի մարմինը պիտի պահուի ֆրանսական թանգարանի մը մէջ:

Ծ. Խ.— Կը կարծենք թէ ետքէն մարմինը պիտի փոխադրուի Վառնա (Պուլկարիա), թաղուելու համար իր քրոջ գերեզմանին կից:

Գերագոյն Ատեանը գործի կը սկսի

Էնկիւրիի Խորհրդարանային եւ Դատական Խառն Յանձնաժողովը, որ «Եավուզ»ի եւ Նաւարանի ծանօթ խնդիրը կը քննէր, իր աշխատանքը վերջացնելով, միաձայնութեամբ որոշած է Գերագոյն Դատական Ատեանին յանձնել նախկին ծովային գործավար Իհսան պէյը, երեսփոխան Տոքթ. Ֆիքրէթ պէյը և Էնվէր փաշայի աներձագ գնդապետ Քեմէր Նազըմ պէյը: Ասոնք ամբաստանուած են թէ կարգ մը օրինազանցութիւններ ըրած եւ իրարու մէջ բաժնած են «Եավուզ»ի նորոգութեան ու ծփուն նաւարանի գնումին յատկացուած գումարին 100ին 5ը: Ասոնցմէ զատ Խառն Յանձնաժողովին կողմէ պիտի հարցաքննուին նաւային սպայակոյտի պետ Հիւսամէտտին պէյ և Նաւային հրամանատար Ֆախրի պէյ, որոնք ամբաստանուած են թէ զանցառու գտնուած են իրենց պարտականութեանց մէջ:

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը այս լուրերը հաղորդելով, կ'ըսէ թէ Ղազին եւ Ըսմէթ փաշան վճռած են հրապարակէն մաքրագործել բոլոր այն մարդիկը, որոնք զեղծումներ կատարած են, որքան ալ բարձրաստիճան ըլլան անոնք: Իհսան պէյի խնդիրը, կ'ըսէ, միակը չէ: Վերջին ամիսներու ընթացքին, քննութիւններ կատարուեցան զանազան նիւթական պաշտօնեաներու գործունէութեան մասին: Միւս կողմէ մեծ գայթակղութիւն մը կախուած է ծխախոտի մենաշնորհի վարչութեան գլխուն: Մաքրագործումի ալիք մը կը ծածանի Հանրապետական Թուրքիոյ մէջ եւ հետաքրքիր է տեսնել թէ այս ալիքը մինչեւ ո՛ւր պիտի երթայ: Յամառ զրոյցներ կը շրջին կարգ մը երեսփոխաններու մասին, որոնցմէ ոմանք շատ աչքի կը զարնէին ժողովուրդին մէջ վերջին տարիներու ընթացքին: Զղջնութիւն կը տիրէ այն քաղաքական խմբակցութեանց մէջ, որոնք մինչեւ հիմա իրենք զիրենք անձեռնմխելի կը նկատէին:

Կախաղաններ Թուրքիոյ մէջ

Պոլիսէն կը հեռագրեն թէ Հաճի Սամիի հրոսախումբին անդամներէն Ապազա Հաքքը եւ երկու Մէճիտները, որոնք անցեալ ամառ ձեռք անցուած էին Իզմիրի մօտ, Զորեքշաբթի արշալոյսին կախաղան հանուած են կամուրջին գլուխը: Մեծ բազմութիւն մը դիտած է կախուողները:

Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխը

Գրած էինք թէ Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխի վիճելի կէտերը ճշդելու պաշտօն տրուած էր Խառն Յանձնաժողովի Նախագահ Զօր. Էրնսթի, Դանիացի: Վերջինը ի նպաստ Սուրիոյ սահմանագծում կատարած ըլլալով, Թուրք պատուիրակը կը մերժէ այժմ ճանչնալ յիշեալին վճիռը, թէեւ նախապէս երկու կողմերն ալ խոստացած էին ընդունիլ:

Իրանի Խորհրդարանը լուծուած

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ արքայական իրատէով մը լուծուած է Խորհրդարանը եւ հրահանգներ տրուած են անմիջապէս նոր ընտրութիւններ կատարելու համար: Նպատակն է Երեսփ. Ժողովին մէջ տեւական մեծամասնութիւն մը ապահովել նոր դահլիճին համար:

Ֆրանսայի պատասխանը Ամերիկայի

Ֆրանքեւամերիկեան յաւիտենական խաղաղութեան դաշինքին մասին Ֆրանսայի պատասխանը հաղորդուեցաւ Ուաշինկթընի կառավարութեան: Ծանուցագրին մէջ Պրիան փափաք կը յայտնէ գտնել համաձայնութեան այնպիսի եզր մը,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԽՕՍՔԸ ՄԵՐ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐՍ ԱԼ ԻՐԱՐ Կ'ԱՐԺԵՆՔ...

Անցեալ օր մեր զգուանքը կը պոռայինք՝ մեր աղուոր ու հայրենաշունչ հայերէնը՝ Թրքերէնով պղծողներուն դէմ: Որոշ Հայերու դէմ կը պաշտպանէինք հայերէնի իրաւունքը:

Դժուա՛ր դեր: Տխո՛ւր շրջան: Ապերա՛խտ աշխատանք:

Հազիւ թէ ամրացած է մեր ողնաշարը: «երէկուան տղաք»ն ենք ու այսօր ստիպուած, հրապարակ իջած ենք, զգաստութեան կանչելու, մեր հրաշալի լեզուին առջեւ՝ յարգանքի հրաւիրելու մեր երէցները... զանոնք յանցանքի մէջ բռնելու...

Գիտցէ՛ք՝ որեւէ մէկէն աւելի մենք է այդ իրաւունքը: Որովհետեւ՝ դուք երդիք ունէիք ուր հայերէն կը խօսէին, հայրենական քաղաք՝ ուր հայերէնը պատուի էր: Մենք մեծցանք փողոցները, օտար ճամբաներու վրայ, տարիներո՛վ թափառեցանք բոկոտն ու գլխաբաց, առանց այբուբենի, առանց մեսրոպեան լեզուին...

Մենք՝ հայերէն կը խօսինք...
Դո՞ւք հապա...

Երէկ՝ բռնեցինք «ժողովուրդի մարդոց» օձիքներէն ու պահանջեցինք որ հին կօշիկներու պէս մառանը նետեն Թուրքերէնը: Բայց, խօսքը մեր մէջը մնայ, բո՛լորս ալ իրար կ'արժենք, «ժողովուրդի մարդիկ» թէ «մտաւորականներ», այս ցաւոտ խնդրին մէջ...

Բոլո՛րս ալ առանց դոյզն խղճահարութեան կ'աղտոտենք, կը գռեհկացնենք, կը դաշունահարենք զայն, *երբ հայերէն կը խօսինք*... իսկ յաճախ չենք խօսիր անգամ զայն...

«Ժողովուրդի մարդ»ը կը խօսի Թուրքերէն, բայց Թուրք չէ, ընդհակառա՛կն...

Դո՛ւք, մտա՛ւորականներդ, մե՛նք՝ երիտասարդներս, կը խօսինք ֆրանսերէն, ռուսերէն... ու քիչ մը Ռուս ենք ու քիչ մը Ֆրանսացի ու միշտ օտարամոլ...

Օտարին լեզուին հետ՝ մենք կ'իւրացնենք նաեւ օտարին մտածելու, գործելու, ապրելու եղանակները: Օտար բարքերուն՝ յաճախ վատթարագոյն մասերը: Քիչ է մնացած որ ամչնանք հայերէնէն, հայ գրականութենէն, հայ ժողովուրդէն...

«Ժողովուրդին մարդ»ը երբ Թուրքերէն կը խօսի՝ գոնէ ունի որոշ արդարացումներ: Յաճախ՝ իր «տգիտութիւն»ը, գիտակցութեան պակասը, սովորութեան դէմ հակազդելու սովորական տկարութիւնը...

Դո՛ւք՝ որ այդ նոյն ժողովուրդը կրթելու առաքելութիւնը ունիք, դո՛ւք՝ որ «մտաւորական» էք, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ անհրաժեշտ ուժը, գիտակցութիւնը, պայքարելու եռանդը չունիք՝ գոնէ ձեր լեզուն անաղարտ պահելու ու կ'աղաւաղէք զայն, ամէ՛ն օր, օտար բառերով ու ասութիւններով...

Ձե՞ր դէմ ալ պէտք է պաշտպանել մեր լեզուն:

Ամօ՛թ է:

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՏՈԼՍՏՈՅԻ ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ այս տարի հրատարակութեան պիտի տրուին իր բոլոր գործերը, 60 հատորներու մէջ: Բացի փիլիսոփայական եւ գեղարուեստական աշխատութիւններէն, 13 հատորներու մէջ պիտի դրուին օրագիրն ու յուշատետրը, և 32 հատորի մէջ՝ 7000 նամակները, որոնց 5000ը անտիպ են:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆ ԱԼ ՆՈՅՆ ՃԱՄԲԷՆ

(ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Ցաւալին մօտէն ծանօթացած չեմ գաղութի ներքին կեանքին։ Սակայն ստացած իմ տխուր տպաւորութիւններ առաջին իսկ ակնարկով։

Երբեք հայ գաղութի մը սեմէն ներս ոտք դնելու ատեն այնքան դառն տպաւորութիւն չեմ կրած, ինչպիսին կրեցի ամերիկահայ գաղութին մասին։

Այսքան տարիներու բացակայութենէ մը յետոյ, երբ ներս մտայ այս գաղութին մէջ, չկրցայ ճանչնալ զայն։ Ան չէր ինչ որ թողուցած էի տասնեակ տարիներ առաջ։

Այն ատենուան փոքրիկները իրենց տուներուն մէջ ու երբեմն ալ բեմերու վրայ անուշ թոթովանքով մը Ս. Մեսրոպի լեզուն կ'արտասանէին. եւ միամտօրէն կ'ենթադրէի թէ մինչեւ վերջը այդպէս պիտի մնային։ Այդ փոքրիկները այժմ չափահաս դարձած եւ կեանքի սեմէն ներս մտած են։ Այլեւս սա հայրենակարօտ ծնողքներու շունչին տակ չեն, կեանքի, ամերիկեան կեանքի գործնական դասերը կ'առնեն ամէն օր։ Դպրոցը, ուր դաստիարակուած են, խոր կնիք մը դրած է իրենց խառնուածքին ու նկարագրին վրայ…։

Ալ հայ չեն։ Ամօթ կը համարին հայ ըլլալ, առնուազն վնասակար՝ իրենց գործնական ճանապարհին վրայ։ Կը խօսին միշտ անգլիերէն տունը կամ դուրսը։ Ծնողքը տխրութեամբ կը դիտեն փոխուած սերունդը, որ իրենց չի նմանիր։

Ստեղծուած է ուրեմն նոր սերունդ մը, որ ոչինչ ունի հայկական՝ բացի անունէն, եթէ ան ալ այլափոխուած կամ կրճատուած չէ ժամանակի հոլովման տակ։ Նոր սերունդ մը որ եթէ բոլորովին Ամերիկացի չէ, Հայ ալ չէ։

Իսկ հին սերո՞ւնդը,- ան որ եկած է հայրենիքէն եւ որու մէջ կ'ապրին հայրենի կեանքին բոլոր յիշատակները։

Մէկ մասը եթէ ինքզինք տուած է բացարձակ անտարբերութեան, իսկ մնացածը յուսակտուր ապագայէն կ'ուզէ գործնական մարդ դառնալ եւ իրեն ու զաւակներուն համար «ապագայ» ստեղծել։

Այս սերունդին համար ընթերցանութիւնը, մանաւանդ հայ տառերով ընթերցանութիւնը դարձած է խորշելի բան մը։ Զարգացած են զանազան տեսակի խաղեր, մասնաւորապէս «փինէկլ» կոչուած թղթախաղը, որ յատուկ է միայն Ամերիկայի։ Մարդիկ գիշերներ կը լուսցնեն «փինկէլ» խաղալով, առանց ձանձրանալու եւ զզուելու։

Խաղալու ունակութիւնը այնքան զարգացած է, որ իրիկուններ զանազան ընտանիկան յարկերու տակ հերթով «փարթի»ներ կը կազմակերպուին եւ մեծ աղմկարարութեամբ երբեմն մինչեւ լոյս կը շարունակուին։

Հայկական այս երկու հատուածները՝ հին եւ նոր, աչքը հոս բացած, այնքան իրարմէ հեռացած են, որ կարծես տարբեր ցեղերու հաւաքականութիւններ են, տարբեր նկարագրով եւ տարբեր խառնուածքով։ Աւելորդ է ինքնախաբէութիւնը, նորը կ'աճի եւ կ'երթայ տարբեր ուղղութեամբ, հինը կը ծերանայ եւ կը չքանայ աստիճանաբար։

Այն սերունդը որ տակաւին ինքզինք հայ կը դաւանի, հիւծուած, ծերացած է, եւ արտաքին շպարները չեն կրնար ծածկել կնճիռները։ Այս ընթացքով, մէկ երկու տասնեակ տարի յետոյ, Ամերիկայի հայկական կեանքը պիտի թաղուի, եթէ փոխուած չըլլան ներկայ պայմանները։

Անշուշտ այս երեւոյթը այնքան զգալի պիտի չըլլար, եթէ նոր գաղթականութեան հոսանքը մէկէն ի մէկ չկտրուէր։

Ամենամեծ դժբախտութիւնը այն է որ, նոր հոսանք մը չիգար հինը բարեխառնելու, գաղութի զանգուածներուն նոր արիւն տալու։ Հաւանաբար այդ նոր եւ թարմ հոսանքը կարենար ազդել նաեւ նորահաս սերունդին վրայ, իր երիտասարդութեամբն ու անհուն եռանդովը։ Չկայ այդ թարմ հոսանքը եւ չի թարմանար հին սերունդը։

Տուներէն ներս կը մտնեմ եւ կը տեսնեմ ընտանիքի հայրն ու մայրը, տարիներու զրկանքին ու աշխատանքին տակ կքած, ծերացած խլեակներ, որոնք դաստիարակած են նոր սերունդը, ի գին իրենց թշուառութեան եւ հիմա դարձած են անպէտ, անկարող եւ արժէքէ զուրկ։ Նոյն իսկ անարժան՝ նորահաս սերունդին ծնողքը համարուելու…, քանի որ իրենց ամերիկացի ընկերներու կամ բարեկամներու ներկայութեան անգլիերէն լեզուն անգամ լաւ չեն կրնար արտասանել, մինչդեռ իրենք հարկի կամ անհարկի անգլիերէն կը խօսին։ Իսկ ծերացածները, վիզերը ծուռ, չեն գիտեր ուրախանա՞ն թէ տխրին։ Ամէն պարագայի մէջ, համարձակութիւն չունին ո՛ր եւ է դիտողութիւն ընելու, եթէ չեն ուզեր որ անարգուին։

Ի հարկէ աւելի քիչ արժէք ունին այն ծնողները, որոնք մէկ մէկ «օթօ-քար» չեն գնած իրենց զաւակներուն հաճոյքին համար։ «Օթօ»ն, որ այժմ նորահաս սերունդին միակ տեսիլքը, կեանքի նպատակը դարձած է։

Այս ախտաւոր երեւոյթին մեծագոյն պատճառներէն մէկն ալ Հայաստանի անկախութեան անկումն է, որ այնքան խոր ազդած է հայրենասէր հոգիներու վրայ։ Ինչո՞վ պիտի ոգեւորեն իրենց նորահաս սերունդը, ի՞նչ հեռանկար ցոյց պիտի տան։

Ի զուր չէր, որ քանի մ'ը օր առաջ պարկեշտ Հայ մը կ'ըսէր.

— Հայաստանի անկախութեան կորուստը սպաննեց ամերիկահայ գաղութը։ Այս վիճակին հասած չպիտի ըլլայինք մենք, եթէ մեր հայրենիքը ազատ ըլլար, անոր դռները մեր առջեւ բաց ըլլային եւ մենք մեր զաւակները առած հոն փոխադրուէինք եւ կամ այդ իտէալով ապրէինք։

Որքա՜ն ճշմարտութիւն կայ այս դառն գանգատին մէջ։ Այո՛, մեր հայրենիքի անկախութիւնը որոշ չափով կեանք պիտի ներշնչէր այս գաղութին եւ զայն քիչ մը եւս պիտի տեւականացնէր։

Ամերիկեան կառավարութիւնը սոսկ աւելի գեղեցիկ գիւտ չէր կրնար ընել։ Փակելով իր դուռները նոր գաղթականութեան առջեւ, այստեղ գտնուող օտար գաղութներուն կապը ամբողջապէս կը խզէ իր հայրենի երկրին ժողովուրդէն ու աւանդութիւններէն. եւ մեծ քուրային մէջ կը հալի, կը ձուլուի ու նոր կաղապարով մը դուրս կուգայ իբրեւ Ամերիկացի։

Զարմանալի չպիտի ըլլայ, եթէ Ամերիկա ամբողջապէս իր դուռները փակէ օտար գաղթականութեան առջեւ, որպէսզի ամբողջապէս կապը կտրուի հինին հետ, մինչեւ որ ամերիկեան մեծ ստամոքսը բոլորովին մարսէ դժուարին պատառը։ Այժմու ամբողջ տարրերը մարսելէ յետոյ, պիտի դառնայ միօրինակ պատկառելի զանգուած մը եւ անկէ յետոյ դիւրին պիտի ըլլայ եկած նոր զանգուածներն ալ մարսել։

Ամերիկահայ գաղութի մասին այս թռուցիկ տպաւորութիւնը տալէ յետոյ, ժամանակի ընթացքին պիտի գրեմ Հայ կեանքի զանազան երեւոյթներու մասին։

Պոսթըն Յ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

"ՀԱՅՐԵՆԻՔ„ ԱՄՍԱԳՐԻՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ

Ա.

Գրասեղանիս ճակատը՝ վաթսուն մեծածաւալ հատորներ, որոնք ամսագիր Հայրենիքին հնգամեակը կ'ամբողջացնեն։

Հայ իրականութեան համար անհաւատալի երեւոյթ. ե՞րբ է պատահեր, որ մեր մէջ ամսագիր մը, 64 էջով սկիզբ առնելէ յետոյ, բարձրանայ 176ի ու մրցի եւրոպական համանման հանդէսներու հետ՝ թէ ձեւի եւ թէ խորքի տեսակէտով։ Ինքնին կատարեալ մատենադարան մը բազմազան, հետաքրքիր բովանդակութեամբ, որ նկարագիրն է ու պատկերը 1922-1927ի հայկական մտքին։ Այնտեղ կողք կողքի կը գտնենք այլազան քաղաքական մտքի ծառայող դէմքեր, ինչպէս Փրոֆ. Մինասեան, Ռուբէն Խան Ազատ, Շիրվանզադէ, Զարեան, Ադոնց, Մինախորեան, Տոտոմեանց, Ղորղանեան եւյլն.։ Այս բոլորին իբրեւ յենարան եւ ամսաթերթին հիմքը կազմող Դաշնակցութեան մայր երակը՝ իր յայտնի մտաւորականութեամբ։

Հոս է նաեւ, ծաւալին կէսէն աւելին գրաւող, գրիչը նորահաս մեր երկսեռ երիտասարդութեան։

Հայրենիքներուս քովիկը կը հանգչի իրեն հետ սկիզբ առնող ուրիշ ամսաթերթ մը՝ Նորքը, հրատարակութիւն Հայաստանի խորհրդային Հանրապետութեան, որ վեց տարուան ժամանակամիջոցին, ունենալով նիւթական առատ միջոց ու հոծ հայկական միջավայր, հազիւ կրցեր է — տրիպման տակ — քով քովի բերել վարձկան քանի մը դէմքեր, եօթը խեղճուկ հատորներ կազմելու համար, այն ալ առանց ճշդապահ թուականի մը երեւման, այլ այնպէս, երբ տրամադրութիւնները «լաւն» են եղած։

Արեւմտեանը, հակառակ մեր հողէն անհուն հեռաւորութեան, բովանդակութեամբ՝ այժմէական, լաւ դասաւորուած, եւ երկրին կառչած։ Իսկ Նորքը՝ մէկ բառով խրտուիլակային։ (Բացառութիւն Մառի եւ Ավդալբէկեանի բանասիրական աշխատութիւնները)։ Այս վերջինին ծիծաղելի մէկ կողմն ալ՝ երբ առաջին համարը լոյս տեսաւ, ունէր երեք հարիւրէ աւելի էջ, իսկ նոր հասած թիւը հազիւ 120։

Վայրկեան մը անհետացումը Հայրենիքի գոյութեան՝ ահարկու ամայութիւն մը պիտի բանար մեր վերջին հնգամեայ մշակութային կեանքին վրայ։

* *

Հայրենիք ըլլալով հանրածանօթ օրկան մը, աւելորդ կը գտնենք իր հինգ տարուան բովանդակութիւնը ու հայ գեղեցիկ գրականութեան վրայ աւելցուցած արժէքները հոս մի առ մի թուել։ (Քանի մը գործերու յիշատակութիւնը չափանիշ մըն է արդէն գործին լրջութեան. այսպէս Լ. Շանթի Ինկած բերդի իշխանուհին, Իսահակեանի Ուստա կարօն (հատուածներ), Կ. Զարեանի Անցորդը եւ իր ճամբան, Ահարոնեանի Դէզոյի արտը, Օշականի Շահպազը եւ ուշագրաւ քննադատութիւններ՝ Եղիշէ Չարենցը եւ Յովհ. Թումանեան։ Իսկ նորերէն Եղիշէ Այվազեանի եւ Համաստեղի գրութիւնները, որոնք համակ արուեստի գործեր են։ Մենք այս բոլորին հրատարակութիւնը կը պարտինք ամսաթերթ եւ օրաթերթ Հայրենիքներու հմուտ խմբագիր Ռ. Դարբինեանի ճիգերուն, անոր տքնաջան աշխատանքին։ Անիկա մեր մամուլի արժէքաւոր մէկ ճարտարապետն է։ Երէկ գործ ամսաթերթը (Բագու), այսօր Հայրենիքը)։

Մեր մէջ հանդէսը առհասարակ աննպատակ դուրս կու գայ։ Տեսակ մը մոլութիւն, որով երկու տող գրել գիտցող կը փափաքի խմբագրապետի տիտղոս մը փակցնել իր փառամոլութեան։

Մեր կարծիքով, անհատ մը թերթի հիմնարկութեան կը դիմէ, երբ նոր ուղի մը, տեսութիւն մը կ'ուզէ ամրացնել եւ դրօշակիրը կը դառնայ խումբ մը միատեսակ արուեստագէտներու։

Այս ուղղութեամբ, Հայրենիք փոխանակ պարզ հաւաքածոյ մը կազմելու, կը մղուի որոշ առաջադրութենէ մը, որուն կարելի է հակաճառել։

Դարբինեանի կարծիքով՝

1) Ապրելով յատկանշական շրջանի մը մէջ, ուր օտարազդեցութիւններ ամէն ճիգ կը թափեն մեր հաւաքականութենէն ներս լայն ճեղքեր առաջացնելու, մանաւանդ մեր մտաւորականութեան ծայրայեղ ցրուածութիւնը նկատի առնելով, որպէսզի պահենք մեր գրականութեան ինքնուրոյնութիւնը, «Հայրենիք» պէտք է բովանդակութեամբ ըլլայ զուտ ազգային։

2) Քանի որ ապագան հասնող նոր սերունդինն է, քաջալերել զայն ամէն միջոցներով ու մասնաւորաբար լայն բանալ էջերը անոնց տրամադրութեան։

3) Հազիւ դուրս եկած շրջանէ մը, որ համակ ֆիզիքական աշխատանք խլեց, այժմ ներկայացած պատահական դադարին, մղել բոլոր գործիչները անհատական յուշերով մեր վերջի պատմութեան ընդհանուր շէնքը կերտելու։

Մեր կարծիքով, ասոնք տեսակէտներ են, որոնց կիրարկումովը ոչ մեր գրականութիւնը կ'ուռճանայ, ոչ շրջան կազմող ուժեղ արուեստագէտ նոր սերունդ կը հասնի, եւ ոչ ալ մեր վերջին պատմութեան դիմագիծը հարազատօրէն կ'արտայայտուի, պարզ այն պատճառաւ, որ նախ գաղթային ամսաթերթ է, երկրորդ՝ նետերը սլըտին ուղղուած չեն։

Սկսելով առաջին մեկնակէտէն՝ ազգային գրականութիւն մշակելու համար, իբրեւ նախնական պայման, գրագէտը իր սեփական հողին վրայ պէտք է ապրի։ Ատոր արդիւնքը կ'ուզէ՞ք գաւառային կոչեցէք, կ'ուզէ՞ք քաղաքային, մէկ բան պարզ է, — հարազատ է. իսկ երբ արուեստագէտ մը արմատախիլ ըլլալով իր երկրէն, կ'իյնայ օտար ժողովուրդի մը ազդեցութեան տակ, հոգ իր նախկին ապրում-յիշատակներու ապաւինելով մըշակած ազգային գրականութիւնը կ'ըլլայ գունատ եւ չունենար անմիջականութիւնը։ (Ալիշանէն մինչեւ Զօպանեան)։ Եթէ նկարագրով եւ հոգեբանութեամբ տակաւին չկազմուած՝ հեռացաւ, իր տուած գրականութիւն ալ կ'ըլլայ մշուշոտ։ Մեծարենցի բնութիւնը ոչ պոլսական է եւ ոչ ալ արեւելեան, այլ խառնուրդ մը. առկէ իր ծաղիկները, հիւղակները, ճամբաները փոխանակ գծաւորելու, ինքնայատուկ գոյն ստանալու, տարտամ կը կախուին։

Իսկ եթէ գրողը լիուլի կազմաւորուած հեռացաւ, որոշ ժամանակ մը իր ապրում— զգայութիւնները մարմնաւորելէ վերջ, ալ կանգ կ'առնէ, քանի որ նոր ներշնչումը կը պակսի։ (Ռ. Զարդարեան, Օշական, Համաստեղ)։

ՀՐԱՆՏ ՊԱԼՈՒԵԱՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐՈՒՆ

Մեզի հրաման է եկած մեծ կեդրոնէն,— ժրնեւէն։

Մենք ջան ֆիտայիներ ենք։ Յեղափոխականնե՛ր։

Եւ ուսեալ ենք ու մարզուած։ Լեւոնի հայր եւ Ազատի հօրեղբայր Սերոբ փաշա՛ն եմ։

Անցանք Խաթէվինի լեռը, եւ այնտեղ տեսնուեցանք թշնամիէն։ Զարկէ՛ք, իմ կորիճնե՛րս, պատերազմը ծանր է։

Հազարապետը կրկնակի ձայնով կանչեց.— Իմ կորի՛ճ ասկեարներ, սուր քաշեցէ՛ք, սա ֆիտայիներուն գլուխները կտրեցէք, արեւի առաջ ձգեցէ՛ք, որ մեզի պատւոյ նշան գայ Սուլթանին պալատէն, եւ մեր անունը տարածուի տասներկու պետութիւններուն մէջ։

Գէորգ Չաւուշ երեք անգամ կանչեց.—Սարգի՛ս, Յովհաննէ՛ս, Աւագ-Սիմո՛ն, զարկէ՛ք, մի՛ վախնաք։ Անոնց հրացանները շինծու են, իսկ մերինները ռուսական վստահելի հրացաններ են։ Տասներկու պետութեանց կողմէ կնքուած եւ փորձուած են։ Քարերը կը ծակեն, միեւնոյն ատեն, տասներկու մարդ մէկէն կը զարնեն։

Չէթէ-պէկը երեք անգամ գոռաց.— Հազարապե՛տ, հարիւրապե՛տ թուրքերու, հեռացրեցէք Վան, Մուշ, Երզնկա, կամ թէ ո՛չ, շիտակ պալատ, Սուլթան Համիտին, եւ ըսէ՛ք. «Սուլթա՛ն Համիտ, տունըդ քանդուի, չորրորդ զօրաբանակը ղրկեցէ՛ք, ապա թէ ո՛չ, Անատոլուն պիտի յանձնուի քառասուն ֆիտայիներուն։»

Գէորգ Չաւուշ երեք անգամ կանչեց.— Յովհաննէ՛ս, Յունօ՛, դուք կ'ըսէիք որ երբեք չէք վրիպիր կաքաւի մը աչքը զարնելու մէկ գնդակով։

Յովհաննէս պատասխան տըւաւ.— Երեք օր է, մեր վրայ ծանր կռիւ է։ Քուն չունինք, աչքերնիս չի՛ բացուիր։

Պատերազմը սկսաւ աւերակ Խէթէվին լերան քանդուած ջրաղացքին մէջ։

Մուշեղին հասակը կը նմանի ճիւղ մը ուէհանի, որ խառնուած է խաշխաշ ծաղիկին։

Գէորգ Չաւուշ գոռաց.— Յովհաննէ՛ս, Յունօ՛, դուք զարկէ՛ք, մի վախնաք, Աստուծոյ հրամանով, մեզի օգնութիւն կը հասնի մինչեւ ժամը վեց։ Մինչեւ ժամը վեց, մեզի անպատճառ օգնութիւն կը հասնի, Սասունէն, Նեմրութէն, Անդրանիկի զինուորներէն։

Տէսին Թարգմ. Մուրատ

*

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԵՒ ՔԵՕՍԷ ՊԻՆ ՊԱՇԻԻ ԿՌԻՒԸ

Կռիւ ծագեցաւ Կէլէ-Գուզան, Շէնիք-Սէմալ Սասնոյ բարձրագագաթ լեռներուն վրայ։ Քէօսէ Պին Պաշին գոռաց հայ ֆէտայիներուն ու Անդրանիկին.

— Յանձնուեցէ՛ք, յանձնուեցէ՛ք։

Անդրանիկ գոռաց.

— Իմ քաջե՛րս, մարդս ինչո՞ւ համար կ'ապրի։ Ձեռքերնիդ տարէք ձեր մօսինի բլթակներուն։ Կռուեցէ՛ք արիաբար։ Օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն։ Մեր օգնութիւնը Կովկասէն կուգայ։ Բայց Կովկասը շատ հեռու է մեզմէ։ Մեր օգնութիւնը կ'ուշանայ։

Քէօսէ Պին Պաշին գոռաց.

— Անդրանի՛կ, յանձնուեցէ՛ք։ Ձեզ ազատ ձգելու հրաման բերել կուտամ Պոլսէն, Սուլթան Համիտէն։

Անդրանիկ կը պատասխանէ.

—Մեր զինուորները շատ քիչ են, թիւով եօթանասունըեօթ հոգի են։ Բայց անոնք առիւծի սիրտ եւ ցուլի քաջութիւն ունին։ Չեմ յանձնուիր։ Ես քու հօրդ...։ Չեմ յանձնուիր։ Յանձնուելու տեղ, սուրով պիտի պատերազմիմ ձեր դէմ, եւ ձեր կեդրոնը քար ու քանդ պիտի ընեմ։ —Օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն։ Մեր օգնութիւնը Կովկասէն կուգայ։ Բայց դժբախտաբար Կովկասը, շատ հեռու է մեզմէ։ Մեր օգնութիւնը կ'ուշանայ։

ՕՏԱՐ ԵՐԿՐԻ ՄԷՋ

Երէկ ձեզ տեսայ,
Ու միտքըս եկաւ
իմ շա՜տ հեռաւոր
գիւղակըս բարի։
Տեսայ ձեր դէմքը,
ձեր այդ ժպիտը,
ձեր պարը սիրուն,
Ու հէքեաթագեղ
իմ քոյրս լացի,
Հայրենի տունիս։
Մութ էր։ կուգայի
յոգնա՜ծ, մենաւոր,
Մոռացեր էի
Ամէն, ամէն ինչ։
Տխուր էր հոգիս,
Անցորդներ օտար
կարծեր էին զիս
խելագար, յիմար։
Ու յանկարծ, անուշ
ձեր երգին ձայնն էր
Դպաւ ականջիս
Ու խոր յուզեց զիս։
— Ո՜վ քաղցրութիւնն
մե՛ր Հայրենիքին,
Ո՜վ յիշատակը
մեր շէն գիւղերուն։
Ու ձեզ անծանօթ,
Բայց սրտով ծանօթ,
Ուզեցի լսել
ձեր երգը մօտէն,
Ու ձեզի տեսնել։
Բարեւեցի ձեզ,
դուք ինծ ներս առի[ք]
Հայկական աչքով
ինծի ժպտեցաք,
Հիւրասիրեցիք,
Յետոյ երգեցիք...
— Ո՜վ Նայուա՛ծքը ն[…]
մեր աղջիկներուն,
Ո՜վ ժպիտն անո՛ւշ
մե՛ր վա՛րդ հարսներու[ն]
Ո՜վ բարբառն աղւո՛ր
մե՛ր կտրիճներուն։
Ու դուք սկսաք
կրկին, վերստին,
Տղայ ու աղջիկ
Շրջանակ կազմած՝
«Աղջի բախտաւոր,
ցելինէ՛, իմ եա՛րն»
Երգել ու պարել։
— Օ՜, երգը՛, երգը՛,
մեր հայրենական
Ազատ դաշտերուն.
Օ՜, պա՛րը, պա՛րը
մե՛ր երգիքներուն,
Ջուարթ տօներո՜ւն,
Ու հարսնիքներո՜ւն...
Մոռցայ ձեր երգէն
Նախշուն պարերէն
Տխրութիւնս իմ խո[ր]
Ու դէմքս էր ժպտ[ուն]
Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ
— Դուք ըսէք ինծի,
Հայու աչքերով
Աղջիկներ սիրուն։
Ինչո՞ւ, երբ երէկ
Ձե՛ր դէմքը տեսայ
ձեր այն ժպիտը,
ձերը պարը քնքուշ,
երբ որ տուն դարձ[այ]
Հայրենի տունիս
Այն հէքեաթագեղ
իմ քոյրը՛ս լացի՜...

ԱՐՍԷՆ ԱՃ[…]

Կռիւը շարունակուեցա[ւ …] րակ Անտոք լերան ձո[…] մէջ,

Քէօսէ Պին Պաշին գո[ռաց]

— Հայ տղա՛քներ, յա[նձնուե]ցէք՝։ Մեր հազարաւոր զի[նուոր]ներուն առջեւը դուք պի[…] տորուիք։

Անդրանիկ գոռաց.

— Կարճ Գէ՛որգ, (Գէո[րգ Չա]ւուշ), իմ քա՛ջս, մարդս […] համար կ'ապրի։ Մեր […] տղաք, Կէլէ-Գուզանը կո[…] ցին։ — Օգնութի՛ւն, օգնու[թիւն]։ Օգնութիւնը Կովկասէն […]։ Բայց դժբախտաբար Կ[ովկասը] շատ հեռու է մեզմէ։ Մ[եր օգ]նութիւնը կ'ուշանա՛յ։

* *

Անդրանիկ.— Անցո՛ր[…] ցո՛րդ, լուր մը տա՛ր […] փաշային, Աւերակ Նեմ[…] սարը լո՛ւր մը տար Սեր[…] շային։ Ըսէ՛.— Սերոբ[…] տունըդ քանդուի, մեր […] չի դառնար, ծարաւ է[…] ծունկերը ուժաթափ են[…] մատները չեն աշխատիր[…] կելէն յոգնիր են։

Զարկէ՛ք, տղե՛րք, գ[…] Մեր պատերազմը հին […] անկարելի է եւ […] չպատերազմիլ։

Թարգմ. Ա. Նուրի[…]

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

69.— ՂԱՐԻՊԻ ԵՐԳ ԲԻՆԿԵԱՆԷՆ

Առաւօտանց կ'ելլեմ, արեւ կու ցաթէ,
բերնէդ անուշ անուշ մեղրը կու կաթէ։
իմ քուրիկըս, եկո՛ւր հետըդ խօ-րաթենք,
ցուշմաններնուս սիրտը՝ արուն թո՛ղ կաթէ։
գոգնոցըս ներկեցի կոնծիկ-տօ-րինով, (1)
սրտիկս լեցուած է գունդ գունդ արունով։
քուրի՛կ, աղբուր շինէ, գամ ես ջուր խմիմ,
՚րքուին սեւ քար ըրէ, գամ վրան թառիմ։
պաղչաս ի վար կ'երթամ, չայիր չիմէն է,
աշխըրքին լուս արեւ, ինծի տուման է.
դուն ալ ղուրպէթ գացիր՝ ճալըս եաման է,
սիրուդ եմ խեւ եղեր, տէրտէ տիվանէ։
աշուն եկեր կարմիր՝ վարդը ճոսներ է, (2)
ծովեր անցեր, աղբարն գքուր մոռցեր է,
քուրն ալ գացեր եկուորներուն ճարցեր է,
«Ան աղբարը ձեզ բոլորըդ մոռցեր է»։
ջօրնա՛ք ծովեր, աղբարս ինծմէն զատեցիք,
ցարիք ղուրպէթ երկիր, յերլու գըրեցիք.
կաթին գառը մօրմէն գերի սպաճեցիք.
մեզ ալ տարիք օտար երկիր թողուցիք։
փոստան երեք ճարուր վաթսուն սըճաթ է,
էմէն սըճաթ սրտէս արուն կու կաթէ,
Աչքերըս վեր կ'առնեմ, չորսդիս տուման է,
եկէք դուք ալ չի գաք, ճալըս եաման է։
Անծեղը կու կանչէ, իշալլաճ խեըն է,
ել՛ր կայնէ, մարիկ, աղօթքըդ ըրէ,
ցելին տըղան կուգայ, քուկինըդ ո՛ւր է,
վախեմ ան ճաճելը մեզի մոռցեր է։

Հաւաքեց՝ *Ե. Գասեան*

(1) Տորոն, որ կարմիր կը ներկէ։ (2) Աշնանաթափ ըլլալ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս նորէն ժողովի ազդեր կը ստանանք— 1. կամ ծայրը ծայրին, երբ կարելի չէ տալ յաջորդ օրը որպէսզի գաւառ ճասնի, 2. կամ կիսկատար, երբեմն ժողովատեղին, յաճախ օրն ու ժամը, երբեմն ալ՝ բոլորը մէկ մոռցուած։

Աւելորդ է ըսել որ այս կարգի ազդերը նկատի չեն կրնար առնուիլ։

Գանգատողներուն ուշադրութեան կը յանձնենք այս կէտերը։

ՔԱՐԻՒՂԻ ԿՌԻՒԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ՊԱՅՔԱՐԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՔԱՐԻՒՂԻՆ ԴԷՄ

Առջի օր մանրամասնութիւններ տուինք անգլիական Ռոյըլ Տըչ-Շէլի եւ Նիւ Եորքի Սթանտարտ Օյլի կռիւներուն մասին։ Ռոյըլ Տըչ-Շէլի Նիւ Եորքի ներկայացուցիչը, Ռիչըրտ Էյրի, պատասխանելով Նիւ Եորքի Սթանտարտ Օյլ ընկ.եան նախագահ Հէրպըրթ Փրաթի յայտարարութիւններուն, կ'ըսէ թէ Սթանտարտ Օյլը տարեկան 4 միլիոն տոլար կը կորսնցնէ Հնդկաստանի մէջ, անոր համար, որ խոճեմ չէշարժած։ Ռոյըլ Տըչը, 1926 Մայիսէն դեկտեմբեր, բանակցեցաւ Ռուսիոյ հետ, երկու նպատակներով.— նախ՝ հաստուցում ձեռք բերել ռուսական քարիւղներու նախկին տէրերուն համար, որոնք սեփականազրկուած էին խորհրդային կառավարութեան կողմէ՝ առանց ո եւ է հատուցում ստանալու։ Երկրորդ՝ հաւաքական միջամտութեան մը շնորհիւ արգիլել, որ քարիւղի գիները գեղչուին։ «Եթէ այս բանակցութիւնները յաջող արդիւնքի յանգէին, քարիւղը պիտի բաժնուէր միւս ընկերութեանց միջեւ եւ կայուն շուկայ մը պիտի ապահովուէր։ Նախկին սեփականատէրերուն համար հատուցում ստանալու խնդիրը լրջօրէն վիճաբանութեան դրուած էր, սակայն երբ Նիւ Եորքի Սթանտարտ Օյլ ընկ.ը առանձին համաձայնութեան եկաւ խորհրդային կառավարութեան հետ՝ ռուսական քարիւղ գնելու համար, այլեւս պոլշեւիկները հետեւանք չտուին նախկին սեփականատէրերուն հատուցման խնդրին։ Որքան ատեն որ Սթանտարտ Օյլը ամերիկեան քարիւղ կը ծախէր Հնդկաստանի մէջ, գործերը լաւ կ'ընթանային, սակայն երբ անիկա սկսաւ ռուսական քարիւղ մտցնել այդ երկիրը, քարիւղ՝ զոր սըր Հէնրի Տէթէրտինկ «գողցուած ապրանք» կը նկատէ, Ռոյըլ Տըչ-Շէլ որոշեց արգելք հանդիսանալ անոր Հնդկաստանի մէջ ծախուելուն»։

Ռոյըլ Տըչի ներկայացուցիչը բացարձակապէս կը յայտարարէ թէ ընկերութիւնը պայքար պիտի մղէ Սթանտարտ Օյլի դէմ այն բոլոր երկիրներուն մէջ, ուր անիկա պիտի փորձէ ռուսական քարիւղ ծախել։

Քարիւղի երկու մեծ ընկերութիւններուն միջեւ երկար ատենէ ի վեր գաղտնապէս մղուած պայքարը այժմ բացէ ի բաց կը կատարուի։

Անպաշտօն կերպով կը հաղորդուի, որ Սթանտարտ Օյլը իբրեւ փոխ-վրէժ, մրցումի պիտի ելլէ Burmah Oil ընկերութեան դէմ, որ Ռոյըլ Տըչի մէկ հատուածն է։ Ասկէ զատ Vacuum Oil ընկերութիւնը, որ նոյնպէս ռուսական քարիւղ կը գնէ, Սթանտարտ Օյլի հետ միացած քարիւղ պիտի մտցնէ նոյնինքն Անգլիա։

Սակայն այդ պարագային Ռոյըլ Տըչ անգլիական դատարաններուն առջեւ դատ պիտի բանայ ռուսական քարիւղ ծախող Սթանտարտ եւ Վաքիւոմ ընկերութեանց դէմ, ըսելով որ այդ քարիւղները սեփականութիւնն են Ռոյըլ Տըչի, զորս խորհրդային կառավարութիւնը գրաւած է ապօրէն կերպով։

ԼԻՆՆԷՅԻ 150ԱՄԵԱԿԸ

Վերջերս Շուէտացիները տօնեցին իրենց մեծ բուսաբանին՝ Լիննէյի 150ամեակը։ Լիննէյի բուն անունն է Պէնկսթոն։ Իր բնակարանին առջեւ, Սթէկարիտի մէջ, կը գտնուէր գեղեցիկ թմբի մը, որուն շուէտերէն անունն է լիննէ. այս պատճառով Լիննէ մականունը տրուեցաւ իր մեծ հօրը։

Լիննէ մեծ բուսաբան մըն է, որ իր դասաւորութեան եղանակով պարզութիւն մը մտցուց այդ գիտութեան մէջ։ Նոյնպէս ինք էր, որ պարզ եղանակով մը կատարեց բոյսերու անուանակոչումը։

Կը պատմուի թէ Լիննէ բարեկամ մը ունէր Պրովալիա անունով, համեստ մէկը։ Բարեկամին յիշատակը յաւերժացնելու համար բոյսի մը անունը որ դրաւ Պրովալիա տոմիսսա, թարգմանի «ծռած՝ դէպի գետինը»։ Պրովալիա պաշտօնի բարձրացում մը ունեցաւ։ Լիննէ, ի յիշատակ, ուրիշ բոյս մը անուանեց պրովալիա էլէվաթա։ Այս անգամ կատղեցաւ բարեկամը և սկսաւ ծանր քննադատութիւններ ընել Լիննէյի հմտութեան մասին։ Լիննէ, իբրեւ պատասխան, պրովալիա ալիէնաթա անուանեց ուրիշ բոյս մըն ալ, որ խենթ եւ արտառոց ձեւեր ունէր։

ՓԱՐԻԶԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

Ուսանողուհիները Փարիզի համալսարաններուն մէջ հետզհետէ կը շատնան։

Բժշկական համալսարանին մէջ 1926ին, ուսանողուհիներուն թիւն էր 897, իսկ ուսանողներուն թիւը՝ 4,667 Հիւանդանոցներուն մէջ եւս հերթապահ բժշկուհիները նշանակելի աճում մը ցոյց կուտան։ 1926ին, եօթը միայն եւ 11 առժամեայ հերթապահ բժշկուհիներ կային հարիւր հերթապահ բժիշկի դէմ։

Բաւական ժամանակներ առաջ, բուռն ընդդիմութիւն մը կ'արգիլէր աղջիկներուն տեղ գրաւել բարձր ասպարէզներու մէջ։ Հիմա սակայն գոհ են ամէնքն ալ աղջիկներու ընկերակցութենէն։

Իրաւաբանական համալսարանին մէջ ուսանողուհիներուն թիւն է 844, իսկ ուսանողներուն՝ 8,016։

Գիտութեանց համալսարանին մէջ ուսանողուհիներուն թիւն է 728, իսկ ուսանողներուն՝ 3,268։

Գեղագործական վարժարանին մէջ 475 ուսանողուհի կայ, մինչդեռ ուսանողներուն թիւն է 847։

Գրականութեան համալսարանին մէջ (Սորպոն) աղջիկները տարած են յաղթանակը։ Ուսանողուհիներուն թիւն է 3,143, ուսանողներուն թիւն է 3,186։ Տարբերութիւն չկայ, գրեթէ։

Գումարելով, Փարիզի ուսանողուհիներուն թիւը կը հասնի 6087ի, իսկ ուսանողներուն թիւը՝ 19,984ի։ Փարիզի բոլոր ուսանողներուն թիւն է 26,071։

Այժմ տեսնենք թէ որքա՞ն ուսանող ունին Միացեալ Նահանգներուն զանազան քաղաքներու համալսարանները.—

	1920ին	1926ին
Եէյլ	3,152	4,866
Հարվըրտ	4,650	7,721
Քոլոմպիա	8,510	12,527
Նիւ Եորք	10,833	20,383
Շիքակօ	11,301	14,472
Քալիֆորնիա	12,630	18,969
Ուաշինկթըն	5,253	7,260
Այօվա	4,561	5,823
Իլլէնոյզ	8,549	12,073

ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Յունուար 15ին տօնուեցաւ Հայ թատրոնի հարիւրամեակը, նախաձեռնութեամբ տրամաթիք «Սոուտիա»յի։*

Ընտրեալ դասակարգ մը լեցուցեր էր ամբողջ սրահը։ Նախագահը, Հայկ Սէրէնկիւլեան, հակիրճ խօսքերով բացատրեց Հայ թատրոնի ծագումը եւ անոր կատարած դերը։ Ցետոյ խօսեցաւ դերասան Մարութեան, որ անկեղծ ու իրական յայտնութիւններ ըրաւ հայ դերասաններու կեանքէն, բացատրեց բեմի դառնութիւններն ու քաղցրութիւնները, ձաղկեց բոլոր այն այլասերած անհատները, որոնք՝ «Արուեստը հայրենիք չունի» ըսելով՝ ինքնախաբէութեամբ կ'ուզեն բեմը իջեցնել ժողովուրդի ամէնէն ռամիկ խաւերուն, փոխանակ անոնց հոգիին մէջ արթնցնելու աւելի նուրբ եւ աւելի բարձր գեղարուեստի ճաշակը։ Խօսեցան նաեւ Մ. Գույումճեան, Ն. Թորոսեան եւ Արապեան։

Բոլորն ալ իրենց յարգանքի խօսքը ուղղեցին հայ բեմի վաստակաւորներուն, որոնք նիւթական անցուկ վիճակի մէջ աննկուն քալեցին այդ փուշոտ ճանապարհէն։ Բանախօսութիւններու ընթացքին, Զաւահաս Որբերու Միութեան նորակազմ ֆանֆառի խումբը կը նուագէր հայրենաշունչ երգեր։

„Սոուտիան“ բեմադրեց նաեւ Շիրվանզադէի «Չար Ոգին»։ Հայ ընտանեկան կեանքէ առնուած այս ողբերգութիւնը, յուզեց բոլոր ներկաները։ Դերասան Մարութեան «Գիժ Դանէլ»ի, իսկ Օր. Ասիա Կոստանեան «Սուսան»ի դերերով խլեցին ծափեր ու արցունքներ։

Ներկայացման կիսուն, ժողովուրդին փափաքին վրայ բեմ բարձրացաւ դերասան Մ. Կոստանեան, որ երկու խօսքով իր հիացումը յայտնեց Մարսիլահայ գաղութին Հայ թատրոնի հանդէպ ցոյց տուած ջերմ վերաբերմունքին համար։

Կոստանեան ներկայացում մը մը տալով պիտի անցնի Եգիպտոս։

**** Հնչակեաններն ալ ներկայացուցին «Ջէյթունի հերոսամարտը», որուն ներկայ էր մեծ բազմութիւն մը։*

Ս. Միլտոնեան

ՊԷԼՖՈՐ. *18 Յունուար.— 1924էն ի վեր խումբ մը կէմէրէկցիներ համախմբուելով անհրաժեշտ նկատեցինք կազմել Կ. Հ. Միութիւն մը, եւ ան, 1926ի վերջերը, գործադրկութեան ատեն գործի ձեռնարկեց։ Զանազան տեղերէ հասնող անգործ հայրենակիցները տեղաւորեց Société Alsacienne գործարանին մէջ, փոխադրութեան համար օգնեց նիւթապէս կարօտ հայրենակիցներու, նպաստեց անդամներու մտաւոր զարգացման։ Իր նախնական քայլերուն իսկ կը խոստանար փայլուն ապագայ եւ ժրաջան գործունէութիւն։*

Ինչպէս ամէն կազմակերպութեան՝ այնպէս ալ մեր մէջ անպակաս չեն եղած ստրուկներ, որոնք, «Յառաջ»ի մէջ տրուած գրութիւն մը պատրուակ բռնելով, գանձապահութիւնը ձեռք առնելու եւ կամ Հօկ մը կազմելու համար պահանջած են անպայման լուծել Միութիւնը եւ ետ պահանջել իրենց անդամավճարները։ Ատոնցմէ Ճ. Տ. նոյն իսկ ետ պահանջած է 20 ֆրանքի նուէր մը, որ իր հարսանեկան հանդէսին առթիւ Միութեան յատկացուցած էր։

Այսօր, այդ ազգականական կապերով կապուած 7 հացկատակները դուրս ձգուած են Միութեան շարքերէն, եւ կազմած են Հօկի մասնաճիւղ մը։ Բարի վայելում։

**** Գաղութը սկսած է կամաց կամաց կազմակերպուիլ։ Բոլորին փափաքն է ունենալ Ազգային Մարմին մը եւ անոր կողքին՝ մանկապարտէզ մը։ Հայրենակցական Միութիւնը ունի դպրոցի յատկացուած մասնաւոր պիւտճէ մը, եւ իր նպատակին մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ դաստիարակութեան խնդիրը։ Կը հաւատանք թէ 1928ի շրջանին Պէլֆորը պիտի ըլլայ լաւ կազմակերպուած գաղութ մը։*

Գործադրկութիւնը դադրած է։ Անգործներ չունինք։

Հրատ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Այսօր, Կիրակի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շավիլի մասնաճիւղի Ա. խումբը պիտի մրցի Hispano-Suiza*ի 2րդ. խումբին դէմ։ Ժամադրավայր* Gare St. Lazare, *ժամը 12.25ին, մեկնում ճիշտ ժամը 1.20ին։*

**** «Իթալի»ի Ա. խումբը պիտի մրցի* H. B. R. *ֆրանսական նորակազմ Ա. խումբին դէմ։ Ժամադրավայր* Porte d'Orléans *ժամը 1ին։ Մեկնում 1.30ին։*

**** «Ռոնի»ի խումբը պիտի մրցի ֆրանսական խումբի մը դէմ։ Ժամադրավայր՝* Gare de l'Est *ժամը 11.45ին։*

Գ. Գ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾ ՄԸ.

— Պարաթօ, վտանգաւոր աւազակ մը, ինքնաշարժ կը նստի Լիմոժէն եւ կը մեկնի դէպի Պէլլաք։ Շանթլուպի հանքերուն մօտ կը կեցնէ կառքը, ատրճանակի գնդակով մը կը սպաննէ մեքենավարը, դիակը կը նետէ գետին մէջ, ինքնաշարժը կը յանձնէ ընկերներուն, որոնք կը ձգեն փոսի մը մէջ։ Իրիկունը ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ Պարաթօն, իբրեւ սպանիչը մեքենավարին։

Երբ Պարաթօ, ոստիկանին ընկերակցութեամբ, կ'անցնէր իր տանը առջեւէն, կը խնդրէ ոստիկանէն, որ արտօնէ վեր ելլել, լաթերը փոխել։ Այդ պահուն տանը մէջ ժամադրութիւն տուած էր իր մեղսակիցին։ Հազիւ ներս մտած, ատրճանակով կը սպաննէ մեղսակիցը։ Ոստիկանը կը վազէ վեր։ Սակայն Պարաթօ կը սպառնայ.

— Առաջին հասնողը գետին կը փռեմ, չմօտենաք։

Չորս անգամ կը կրակէ, բայց գնդակները կը վրիպին։ Վերջապէս ոստիկանները կը յաջողին կապանք անցընել արիւնոտ ձեռքերուն։

"ՅԱՌԱՋ„Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ճ Ե Ղ Ա Ն Ը

(ԷՋ ՄԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՋՆԱԴԱՐԷՆ)

Պատմական գողտրիկ բեկոր մըն է Լեհահայերու այնքան հարուստ կեանքէն, զոր քաղուածաբար կուտանք Akta Grodzkie, Zemskie X.VIVէն եւ Javorski, W. Szarym Zwowce 3—9էն։ Յոյս ունինք որ «Յառաջ»ի ընթերցողները հետաքրքրութեամբ պիտի կարդան սնդարձ կորստեան մատնուած հայկական մեծ գաղութի մը կեանքին այս դրուագը։

ԽՄԲ.

— Ես Մալչիցցի ազնուական Իւրկոյի կինը չեմ. երբեք չեմ եղած անոր կինը։ Ես իր սարկուհին եղած եմ։ Իր տունը ապրած եմ իբրեւ ճորտ, իբրեւ առարկայ մը, զոր Իւրկօն կրնար ուզած ատենը ծախել, ինչպէս ծախած է ձուկը իր լճէն, ցորենը իր հերկած արտէն... կը պնդէր յամառօրէն հայուհի Ճեղանը։

— Ան իմ կինս է, այո՛, գեղեցկուհի Ճեղանը, Լվովցի հայ Սեւ Գրիգորի աղջիկը։ Իմ օրինական կինն է, մեր հարսնիքի օրէն սկսեալ, միշտ ալ եղած է ու է իմ կինը... — նոյնպիսի յամառութեամբ կը պնդէր Մալչիցցի ռուս ազնուական Իւրկօն։

Կի՞նը թէ ճորտը։ Ահա հարց մը, որ դրուած էր Լվովի քաղաքային դատարանին առջեւ 1449 ապրիլ 19ին։ Այն փաստերը զորս առաջ բերաւ շիկահեր Ճեղանը— այնքա՛ն շէկ, որ նոյնիսկ դատական թուղթերը զինքը կը կոչեն ռուսերէն «պելքա» (ճերմակ),— իր կողմէ ներկայացուեցան այնպիսի մանրամասնութիւններով, որոնք չէին համապատասխաներ ո՛չ միայն ամուսնացած կնոջ, այլ եւ ոեւէ կնոջ արժանապատուութեան։ Ասկէ զատ, քաղաքային վաւերագրերն ալ սէր չունէին զբաղելու բանաստեղծական պատկերներով, իսկ 15րդ. դարու կեանքը գիւղական վիպերգութեան շրջան մը չէր, որ կարելի ըլլար խօսիլ ամուսնութեան աստուծոյ կապանքներու եւ սիրոյ ոսկեղէն շղթաներու մասին։

Եթէ այն ժամանակ, 1449ին, դատարանին առջեւ, Ճեղանի բերնէն կը թափէին «անազատութիւն», «սարկուհի», «անազատ վիճակ»ի պէս խօսքեր, առանք պէտք է ընդունիլ իրենց բուն իմաստով, բարբարոս սովորոյթի կոշտ ու բառական առումով, երբ դեռ մարդը նոյնպիսի առարկայ էր առուծախի, ինչպէս նաեւ ուրիշ ապրանք։

Չէ՞ որ, նոյն ժամանակ, միեւնոյն Լվովի դատարանին առջեւ, Շէյիներպցի ազնուական Սթանիսլաւը կը բացատրէր, թէ ինք ազատ աղջիկ մը հրեային ծախած չէ, այլ միայն... գրաւ դրած է։ Իտալացի Քրիստափոր տէ Սան Ռոմուլօն կը խոստովանէր դատարանին առջեւ, թէ ինք Կորացի Սթանիսլաւին կը պարտի երկու մարք, իբրեւ վճար Սթանիսլաւի ծախած մարդու մը համար, իսկ Սիէնցի Անդրէն կը պնդէր դատարանի առջեւ, որ երկու քոփ հրոշով (հին լեհական դրամ) ծախած է հայ Իվանիսին պատանին, զոր Ժուլթանցի Պետրոսը գնած էր, Լուցքի մէջ, Հրեայէ մը՝ վկաներու ներկայութեամբ եւ գնելու ատեն օղի ալ խմած էին։ Վերջապէս, Հալիչցի Հրեայ Մարտոխայը դատնօրէն կը գանգատի որ, իր քովէն փախած է ճորտուհին, զոր գնած էր վեց քոփ հրոշով, իսկ փախած ճորտուհին կը պատասխանէր, թէ ան գնած է ոչ թէ վեց քոփ հրոշով, այլ մէկ քոփով, երբ դեռ ինքը պզտիկ աղջիկ էր։

Յայտնի չէ, թէ ի՛նչ եղան յետագայ յարաբերութիւնները Իւրկոյի եւ Ճեղանի միջեւ։ Դժուար է նաեւ պարզել այդ ամուսիններու միջեւ եղած վէճի իսկական բնոյթը. բաւական է ըսել որ, իրաւական տեսակէտով Ճեղանի համար, ըստ երեւոյթին, շատ աւելի ձեռնտու էր ներկայանալ իբրեւ ճորտուհի, մինչ Իւրկոյի համար նպաստաւոր էր որ, դատարանը Ճեղանը նկատէր իր օրինական կինը, որովհետեւ հարցին այս լուծումը կուտար իրեն յետագային պահանջելու Ճեղանէն, իբրեւ օրինաւոր ամուսինէն, վերադարձնել իրեն 500 հրիվէն արժող անշարժ գոյքերու փաստաթուղթերը, այլեւ վկայագիր մը, որ կ'որոշէր ուրիշ կալուածի մը սահմանները։ Այս վկայականներու վերադարձը Իւրկօն կը գնահատէր 100 հրիվէն, միեւնոյն ատեն կը պահանջէր վերադարձնել իրմէ առած 100 մարքի առձեռն գումարը, ինչպէս նաեւ տնային շարժական իրերը, այսինքն՝ վերմակ մը, մորթէ աստառով մուշտակ մը, բարձեր եւ ուրիշ առարկաներ 100 մարք արժողութեամբ։ Այս բոլոր իրերը կարելի պիտի չըլլար ստանալ, եթէ դատարանը ընդունէր Ճեղանի տեսակէտը եւ ճանչնար զինքը ոչ թէ Մալչիցցի Իւրկոյի կինը, այլ ճորտուհին։

Թէեւ քաղաքային դատարանի վաւերագրերը մեզ հնարաւորութիւն չեն տար բացատրելու Իւրկոյի եւ Ճեղանի միջեւ գոյութիւն ունեցող ամուսնական տարօրինակ յարաբերութիւնները եւ հասկնալ այդքան խոշոր գումարի պահանջագրի ծագումը, բայց և այնպէս կը բանան կափարիչը այն կաթսային, որու մէջ կ'եփէր ամուսնական այդ զոյգը՝ կոպիտ Ռուսը եւ խորամանկ Հայուհին։

Լվովի մօտ, մարգերու, լճերու, արօտատեղիներու եւ արտերու մէջ շատոնց կ'ապրէին՝ յունական դաւանանքին պատկանող երեք եղբայրներ՝ Իւրկօ, Խրին եւ Ֆետորկօ։

Հին ռուս ազնուականութեան յատուկ սանձարձակ զեխկութիւնն էր իշխողը անոնց մէջ— կողոպուտ, բռնութեանց, հրոսակային յարձակումներու եւ աւազակութեան կիրքը անոնց քով սովորական երեւոյթ էր։ Այդ «քանչելի ընտանիքը կ'ապրէր անվերջ կռիւներով եւ զանազան մութ գաւերով. մէկ Իւրկօն կռիւ կ'ընէր Ֆետորկոյի հետ, մէկ Խրինը կռիւի կը բռնուէր Իւրկոյի եւ Ֆետորկոյի հետ։ Եւ կամ երեքը մէկտեղ վէճ ու կռիւ կ'ընէին հարեւաններու հետ։ Խիստ ծանր տանջանքներ կը կրէր անոնց ձեռքէն ամին Տյուիթ։ Հարեւան Փորեչի գիւղի պետը եւ նոյնիսկ ինքը Լվովի արքեպիսկոպոս Եան Ռժեթովսկին մէկէ աւելի անգամներ գանգատած են անոնց դէմ՝ բռնութեանց, իրենց հողերը հերկելու, ծառերը խեղանդամելու համար։

(Շար.)

Յ. ԶԱԽՐԵԱՆ

որ Ֆրանսա կարենայ իր դիրքը հաշտեցնել Լոքառնոյի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, իսկ Ամերիկա՝ Մընրոյի վարդապետութեան հետ։

Բուռն վէճեր Երեսփ. Ժողովին մէջ

Ուրբաթ օր Երեսփ. Ժողովին մէջ համայնավարները հարցապնդեցին կառավարութիւնը՝ անցեալ Օգոստ. 23ին և 24ին Սաքքօ-Վանցէթթիի մահապատիժին դէմ բողոքելու համար կազմակերպուած ցոյցին առթիւ։ Հարցապնդումը պիտի կատարէր Վայեան Քուդիւրիէ, սակայն բանտարկուած ըլլալով իրեն փոխանորդեց Փիքմալ, որ ըսաւ թէ բոլոր բչիչներուն եւ շառաւիղներուն հրաման տրուած էր խաղաղ ցոյց կատարել եւ զէնք չկրել։ Ո եւ է միջադէպ տեղի պիտի չունենար, եթէ ոստիկանները չգրգռէին ցուցարարները։ Ոստիկաններու պատմածովը գիտենք թէ հրամայուած էր ոստիկաններուն. «Զարկէ՛ք, որովհետեւ համայնավարները կ'ուզեն ձեզի զարնել»։ Երբ աշխատաւորները ցոյց կատարեն, իրենց դէմ կը գտնեն ոստիկանութիւնը՝ որ կը ծեծէ զիրենք, իսկ երբ պուրժուաներն են ցոյց ընողները, ոստիկանները կը պաշտպանեն զանոնք։ Դուք կը վախնաք համայնավարներէն, որովհետեւ իրենց ետեւ զանգուած ունին։ Աշխատաւորները միշտ ինքնապաշտպանութեան վիճակի մէջ են։

Փիքմալ յիշեց ուրիշ դէպքեր ալ։ Երբ Տամբէմոն փոլոցի սպանութեան կ'ակնարկէր, չորս կողմէն «մարդասպա՛ն, սրիկա՛յ, բախտախնդի՛ր» պոռացին երիտասարդ ազգայնականներու պետ Թէթէնժէի հասցէին։

Փարիզի երեսփոխան Շասէներ-Կուպյեոն ըսաւ թէ 23—24 Օգոստոսի ցոյցերը յեղափոխական էին։ Սաքքօ-Վանցէթթին պատրուակ էր, բուն նպատակն էր Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի միջեւ պաղութիւն առաջ բերել ի շահ Գ. Միջազգայինի։

— Համայնավարները պէտք է նկատել իբր մեր հողին վրայ բանակած թշնամի զինուորներ եւ ըստ այնմ վարուիլ անոնց հետ։

Ընկերվարական Փօլ-Ֆօր քննադատեց կառավարութիւնը, որ աշխատաւորներու ցոյցի իրաւունքը կը կապտէ։ Արգելքը ճակատագրականօրէն կռիւի կը տանի։ Փօլ-Ֆօր ըսաւ թէ Անծանօթ զօնուորի գերեզմանը աղտոտուած էր յատկապէս կառավարութեան կողմէ։ Ասոր վրայ դարձեալ անարգական խօսքեր փոխանակուեցան։ Ներքին Նախարարը ըսաւ.

— Ձեզի պատասխանելու պատիւը չպիտի ընեմ։

Վերջին խօսողն էր Թէթէնժէ, որ հազիւ քանի մը խօսք բրած էր, երբ ձախ թեւը սկսաւ աղմկել։ Նախագահը նիստը ընդհատեց։

Վիճաբանութիւնները պիտի շարունակուին յառաջիկայ Ուրբաթ։

Պարսկաստանի ապստամբութիւնը

Վերջին տեղեկութիւններու համաձայն, Մուհամմէրայի (Հար. Պարսկաստան) մէջ պարսիկ կառավարութեան դէմ ծայր տուած ապստամբութիւնը զսպուելու վրայ է։ Կարգ մը արաբ Շէյխեր հպատակութիւն յայտնած են։

Պարսիկ կառավարութիւնը մեծ թիւով զինուոր եւ երկու թնդանօթակիր ղրկած էր Քասպա։ Ցեղախումբերը չկրնալով դիմադրել կանոնաւոր զօրքերուն, ստիպուեցան հպատակութիւն յայտնել։ Ընդունեցին տուրքերը վճարել եւ ազատ արձակել այն պաշտօնեաներն ու երեւելիները, զորս գերի բռնած էին ապստամբութեան ատեն։

Անգլերուն միջադէպ մը

Գրեցինք թէ Թրքական Քափլան շոգենաւին անթելի պաշտօնեայ անգլիացի Ուիլերմս ձերբակալուած է Պոլսոյ մէջ։ Քափլան կը պատկանի Սատըքզատէ եղբայրներուն եւ Պոլիս-Պանտըրմա-Իզմիրի ճամբով մեկնած էր Եւրոպա՝ Թուղ եւ չամիչ փոխադրելով։ Երբ Լոնտոն հասաւ, Անգլիացիները տեսան որ շոգենաւը ո՛չ անթել ունի, ոչ ալ ազատարար միջոցներ, ինչ որ անհերելի է երկար ճամբորդութիւն ընող շոգենաւի մը համար։ Ասոր վրայ նաւապետը անթելի կազմած եւ 50 ազատարար գօտի գնած ու անթելի անգլիացի պաշտօնեայ մը առած էր։ Պոլիս վերադարձին, նաւահանգիստի տեսչութիւնը ձերբակալել տուաւ Ուիլերմսն ու նաւապետ Ճեմիլ պէյը։

Այս առթիւ Աքշամի մէջ Նէճմէտտին Սատըք պէյ կը գրէ.—

«Զինադադարէն ի վեր առաջին անգամն ըլլալով, Թուրք դրօշը կրող շոգենաւ մը կտրեց մեծ ծովերը եւ արտասահման գնաց։ Ասիկա երեւոյթ մըն էր, որուն յուզումէն կը դողային մեր սիրտերը։ Բայց դժբախտաբար, ատեն մը յետոյ պաղեցաւ, միջազգային դէպքի մը առջեւ։ Անգլիացիները վար դրին շոգենաւը եւ չթոյլատրեցին իր ճամբան շարունակել, պատճառաբանելով թէ անթել հեռագրի գործիք եւ ազատարար միջոցներ չունի։ Թրքական շոգենաւի մը այս արկածը, անկասկած ցաւալի է, մանաւանդ որ ձախողման կը մատնէ գեղեցիկ ձեռնարկ մը, որ Թուրք նաւարկութեան մը յաջողութիւնը կը նկատուի։ Անկարելի է ասոր համար չզայրանալ Անգլիացիներուն։

«Շոգենաւային ընկերութեան կրած վնասէն աւելի, ազգային խնդիր մըն է որ մեզ կը հետաքրքրէ։ Թուրք դրօշը կրող նաւ մը Անգլիոյ մէջ շատ գէշ կերպով կ'ընդունուի։ Ասիկա ազգային արժանապատուութեան հարց մըն է։ Բայց որպէս զի մեր ուրիշ ձեռնարկներուն մէջ ալ չձախողինք, պէտք է աւելի պաղարիւնութեամբ մօտենանք խնդրին։ Այս միջադէպին մէջ, արդեօք միայն Անգլիացիներո՞ւն բարկանալու է, թէ ոչ շոգենաւային ընկերութիւնն ալ յանցանք ունի։»

Համաձայնութիւն Մուսուլի խաւիւղի մասին

Քանի մը օր առաջ Լոնտոնի մէջ հաւաքոյթ ունեցան Անգլիոյ, Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները՝ Մուսուլի քարիւղներուն մասին վերջնական համաձայնութիւն մը կնքելու համար։ Կարելի եղաւ բոլոր վիճելի կէտերը հաշտեցնել։ Համաձայնութիւնը կնքուեցաւ։ Կը մնայ միայն շահակից կողմերուն ստորագրել տալ՝ վերջնական վաւերացումի համար։

Ֆրանսական քարիւղի ընկերութիւններ կը ստանան 100ին 23.75՝ ինչպէս նախատեսուած էր Սան-Ռէմոյի ֆրանքեւանգլիական համաձայնագրին մէջ։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

վաղը երկուշաբթի ժամը ճիշդ 8.30ին, Քաֆէ օ Քլէռ տը Լիւնի վերնայարկը, մէթրօ Իթալի։

Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Օրակարգ.— Նախորդ ժողովի շարունակութիւնը։

Լեւոն Մ. Խանարեան, Այրի Տիկին Յուլիանէ Ս. Խանարեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Խանարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ղուկաս Խանարեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ջօրեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Հայկանուշ Տիրատուրեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Մազմանեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Էլմաս Ազատեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Իւղաբեր Պէրպէրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Նշան Ցնկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Ցնկեան, Այրի Տիկին Հայկանուշ Սէմէրճեան եւ զաւակունք, ինչպէս նաեւ՝ Քիւրքճեան, Էմիրզեան, Բէյիսեան, Մոսիկեան, Թաթարեան, Ճէնազեան, Խայբութլեան, Տէր Գրիգորեան, Դանիէլեան, Տիրատուրեան, Ադամեան, Գալուստեան ընտանիքները կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ՄԱՐԻԱՄ Մ. ԽԱՆԱՐԵԱՆի

(Ակնեցի)

դառնաղէտ եւ անակնկալ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ յետ կարճատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը կը կատարուի այսօր կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Eglise St. Joseph, 161 Rue St. Maur, Paris (11e)։ Հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Cimetière de Pantin.

ԾԱՆՕԹ.— Կը խնդրուի ներկայս նկատել իբր հրաւիրագիր։

ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Սէն Թ'լթիէնի մէջ «Ոսկեղէն կիրակի»ի հանգանակութեան ցանկը.—

Պ. Պ. Յ. Մոզեան 20 ֆր., Մ. Ղուկասեան 5, Մ. Յակոբեան 20, Ս. Ներսէսեան 20, Ս. Տէր Սարգիսեան, Հ. Տէմիրճեան, Յ. Եղիաեան, Յ. Մանուկեան, Ն. Ժամկոչեան, Մ. Քրուզեան 10ական, Տիկ. Օ. Պէչիրեան, Արտաշէս, Գ. Քրքքէսէլլեան, Բ. Լարճեան 5ական, Յ. Ղազերեան 3, Գ. Պալապանեան, Ա. Մինասեան Տիկ. Ա. Մինասեան, Օ. Պալապանեան 5ական, Տիկ. Տիրուհի 10, Ոմն 5, Ոմն 2. Ոմն 2, Մարի Գարատայեան 2, Ս. Խաչիկեան 25, գումար 214 ֆրանք։

Կը խնդրուի Հ. Բ. Ը. Մ. Փարիզի մասնաճիւղէն ստանալ համապատասխան ընկալագրով։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Զարդարեան ենթակոմիտէին ժողովը՝ 24 Յունուար երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ ժողովատեղին։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Վահագ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ ընկեր-ընկերուհիները, 25 Յունուար Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Café Noillesի յատուկ սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրերով։

Հ. Յ. Դ. Լապէկիւտի Անդրանիկ խումբի դասախօսական ժողովը, 24 Յունուար երեքշաբթի իրիկուն ժամը 7.30ին, ընկ. Բաղխեանի բնակարանը։ Դասախօս՝ ընկ. Բաղխեան։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Կայծակ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին 25 Յունուար Դշ. երեկոյ ժամը 9ին, Գրադարանի սրահը։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 23 Յունուար Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ստիպողական է բոլորին ներկայութիւնը։

Հ. Յ. Դ. Ալֆօրվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Րիւ Էթիէն Տօլէ, Պ. Հաճի Մկրին սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ, ընտրութիւն եւայլն։ Ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս առաւօտ ժամը 10ին դասախօսութիւն ֆրանսերէնի (Դաւիթ Բէկ)։ Ֆլօրիայի վերնայարկը։

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ
LA MENACE

?

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն: 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

24 JANVIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 552 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի ԽՆԴԻՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսական կառավարութիւնը Յունուար 23ին հրատարակութեան տուաւ իր նոր ծանուցագիրը, իբրեւ պատասխան Միացեալ Նահանգներու ծանօթ առաջարկին։

Կը թուի թէ այս պատասխանն ալ չպիտի գոհացնէ ամերիկեան կառավարութիւնը, որ կ'ուզէ պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակել տալ, առանց նկատի առնելու Ազգերու Դաշնակցութիւնը։

Պ. Պրիան, որ չափազանց զգոյշ է, այս անգամ չէ վարանած զգացնել այդ պարագան։ Ան կը յիշէ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցող պետութեանց համախորհուրդ ջանքերը եւ ապահովութեան փոխադարձ դաշինքները, որոնց նպատակն է ամրապնդել խաղաղութիւնը։ Կը յիշէ Լոքառնոյի դաշինքը (1925)։ Ու վերջապէս կը պատմէ թէ, 1927 Սեպտեմբերին, բոլոր անդամ-պետութիւնները քուէարկեցին բանաձեւ մը, որ իբրեւ «միջազգային ոճիր» կը դատապարտէ «յարձակողական պատերազմը»։

Այս լուսաբանութիւնները անուղղակի պաշտպանողական մըն են Ազգերու Դաշնակցութեան համար, որմէ միշտ խոյս կուտան Միացեալ Նահանգները, որպէս զի պահեն իրենց գործելու ազատութիւնը, մանաւանդ հարաւային Ամերիկայի մէջ։

Ա՛յդ կ'ապացուցանէ նաեւ Հավանայի համամերիկեան խորհրդաժողովը, ուր անգամ մըն ալ շեշտուեցաւ Միացեալ Նահանգներու կամքը՝ ամբողջ Ամերիկան իր թեւին տակ պահելու։ Նոյն իսկ խօսքեր եղան Ամերիկեան Ազգերու Դաշնակցութիւն մը կազմելու. ճիշտ ինչպէս խորհրդային իշխանութիւնը կ'ուզէ կազմել արեւելեան կամ ասիական Ազգերու Դաշնակցութիւն մը, իր թաթին տակ։

Ուրիշ խօսքով, խաղաղութեան դատէն առաջ, ազդեցութեան պայքարն է որ տուն կուտայ Մեծերու «խաղաղասիրական» այս նոր ձեռնարկներուն։

Ֆրանսան մասնաւորապէս վերապահ է ամերիկեան առաջարկին հանդէպ, որովհետեւ Ուաշինկդըն չէ ստորագրած նաեւ Վէրսայլի դաշնագիրը։ Եւ Փարիզեանները կը տրամաբանեն.— Ինչպէ՞ս կարելի է վճռապէս եւ յաւիտենապէս դատապարտել ո՛ր եւ է պատերազմ, երբ գիտենք որ Գերմանիան կրնայ առտու մը չեղեալ համարել Վէրսայլի դաշնագիրը, Միացեալ Նահանգներու, Ռուսիոյ կամ նոյնիսկ Անգլիոյ դրդումով։ Ինքնապաշտպանութեան ձգտումն է որ կը մղէ ճշտել — «յարձակողական» պատերազմ։ Եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ հազիւ համարձակեցաւ այդքանը բանաձեւել։

Ի՞նչ հետեւանք պիտի ունենան այս բանակցութիւնները։ Մենք չէ որ պիտի տանք պատասխանը։

Սեզի կ'իյնայ պարզել անցուդարձը։ Ներկայացնել՝ քաղաքական-դիւանագիտական ձեռնարկներու իմաստը։

Գաղտնիք չէ որ ստորերկրեայ փոթորիկներ կը սպառնան աշխարհի խաղաղութեան։ Եւ այսօր աւելի ծանր ու բազմազան են վտանգները, քան 1914էն առաջ։

Մեծ Պատերազմը պայթած ատեն, այնքան համատարած եւ բուռն հանգամանք չունէր ժողովուրդներու դժգոհութիւնը։ Ոչ ալ այնքան սուր էին ախորժակները։

Այսօր, անդիմադրելի յորձանքներ կազմած են ոչ միայն քաղաքական-աշխարհագրական զրկանքն ու յուսախաբութիւնը, այլ եւ ընկերային եւ տնտեսական շարժումները։ Միլիոնաւոր բազմութիւններ կը տառապին ոչ միայն ազգային թշուառութենէն, այլ եւ դասակարգային խտրութիւններէն։ Տեղ-տեղ երկուքը միացած՝ ակռայ կը կճրտեն։

Կա՛յ հողի խնդիր։ Կա՛յ փոքրամասնութեանց վէճ։ Մեծերը կը հալածեն, կը խղդեն փոքրերը, թէ իբրեւ պետութիւն, համեւանէ հարեւան, եւ թէ իբրեւ տիրապետող իշխանութիւն, տրորելով այլացեղ բազմութիւններ։ Եւ մեծերէն ո՛վ որ ինքզինքը նեղուած զգայ, անմիջապէս կը մոռնայ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ կատարած ուխտը, եւ իր հաշիւը կը կարգադրէ համաձայն իր հայեցողութեան։

Կարելի է ըսել թէ՝ Ժընեւի ժողովը աւելի սրեց «սրբազան եսասիրութեան» կիրքը. որովհետեւ, այնտե՛ղ ալ Մեծերն է որ կ'իշխեն,— Մեծն Բրիտանիան՝ իր բազմագոյն գաղթապետութիւններով եւ արբանեակներով, Ֆրանսան՝ իբրեւ պատերազմի յաղթական եւ երախտաւոր՝ կարգ մը նորազատ կամ ճողոպրած պետութեանց (Լեհաստան, Եուկոսլավիա, Ռումանիա, Չեխօ-Սլովաքիա), Իտալիան, Ճափոնը։ Եւ ա՛յս է մէկ պատճառը, որ նեղը մնացողը գլուխը կ'առնէ կ'երթայ։

Միւս կողմէ, Ռուսիոյ եւ Մ. Նահանգներուն կամաւոր մեկուսացումը մեծապէս կը տկարացնէ Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը։

Առաջինը անդադար կը ճգնի փորել անոր հիմերը, իրեն յատուկ հաշիւներով. իսկ երկրորդը՝ չուզեր մատը մոխիրը թաթխել, իր քաղաքականութիւնը կապելով տոլարի սակին։

Այնպէս որ, թէեւ կը շատնան դաշնագիրներն ու «խաղաղասիրական» բանակցութիւնները, բայց փոխանակ պայծառանալու մթնոլորտը, աւելի կը մթագնէն զայն։

Արդէն իսկ ստեղծուած է թնճուկ մը, որուն ծայրերէն ձիթենիներ կ'երեւան, բայց աւելի շատ արեան հոտ կուգայ։

Ճիշտ ինչպէս որ, 1914էն առաջ, խաղաղութեան անունով կ'երթեւեկէին եւ կը դիմաւորուէին վեհապետները, բայց իշխանի մը սպանութիւնը բաւական եղաւ, բոլոր մագաղաթները վառելու եւ աշխարհը բռնկցնելու համար։

Շ.

МАМՈՒԼ

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սօֆիայի «Արաքս»ը, ողջունելով Թաղ. խորհուրդներու ընտրութեան առթիւ գոյացած համաձայնութիւնը, դիտել կուտայ. (16 Յունուար).

— «Եթէ մեր թեմական կազմակերպութեան առաջին օրերուն, անդրանիկ առժամեայ թեմական Խորհուրդի անդամներուն մէկ մասը իր խղճմտանքը վարձու տուած չըլլար Ջոջի մը տիտղոսներուն, եւ գիտնար քիչ մը աւելի անկախ ըլլալ, շատ վէրքեր ու անպատուութիւններ խնայուած կ'ըլլային այս գաղութին։

«Այդ բանը երբէք չեղաւ։ Երանի թէ այսօր եւ վաղը, գիտակցութիւնը աւելի բարձր խօսէր անոնց մէջ, որոնք կոչուած են, կամ պիտի կոչուին, ազգային այս կամ այն մարմինին անդամակցելու։

«Թաղականական նոր ընտրութիւններով, որոշ մեղմութիւն մտաւ պուլկարահայ բաղկացուցիչ տարրերու փոխադարձ յարաբերութիւններուն մէջ։ Այդ ընտրութիւնները չափով մը առաջին քայլը եղան ու բացին հոս ու հոն, համագործակից աշխատանքի մի քանի ակօսներ։

«Այժմ կը մնայ առնել երկրորդ քայլը, աւելի գիտակից, աւելի ամբողջական ձեւով։

«Այդ երկրորդ քայլին առջեւ, պիտի գնէ մեզ Պուլկարահայ Համագումարը, որ այլ եւս չի կրնար ուշանալ։

«Աւելորդ է ըսել թէ, ամէն ինչ կախում ունի այդ Համագումարի ելքէն։

«Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ մինչեւ այսօր չի դադրեցաւ պայքարելէ եւ գոհաբերէ յօգուտ ժողովուրդի շահերուն, ինչպէս ամէն տեղ, այս գաղութին մէջ ալ, անգամ մը եւս իր կարելին ու անկարելին պիտի փորձէ, խաղաղեցնելու համար գաղութը։

«Ան՝ կ'ուզէ հաւատալ թէ, իրմէ դուրս գտնուող հոսանքներն ու տարրերը այլ եւս բաւարար չափով խրատուած են անցեալի տխո՛ւր դասերէն, եւ իրենց կարելին պիտի ընեն, ջնջելու համար պուլկարահայութեան մէջ, անհասկացողութիւններու եւ երկպառակութեան որդը։»

ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԴԷՄ

Պոսթընի մեր պաշտօնակիցը, «Հայրենիք», քանի մը ամիսէ ի վեր հանգանակութեան ձեռնարկած է, օգնելու համար Լօզանի դաշնագրին ընդդիմացող Ամերիկեան Կոմիտէի մղած պայքարին։ Հանգանակութիւնը բացած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդրոնական Կոմիտէն, նուիրելով 1000 տոլար։

Նոյն Կեդրոնական Կոմիտէն, միեւնոյն ֆոնտին նուիրած է դարձեալ 1000 տոլարի կարեւոր գումար մը։

Մինչեւ Յունուար 8 հանգանակութիւնը հասած էր 14,000 տոլարի։

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ

Յունական թերթերը կը գրեն թէ, ընդհ. ապահովութեան հրամանով, պատրաստութիւններ կը տեսնուին արձանագրելու համար հայ գաղթականները, որոնցմէ կարեւոր մաս մը Հայաստան պիտի փոխադրուի մօտերս ?։

Նոյն հրահանգը տրուած է նաեւ ռուս գաղթականներուն համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ֆրանսայի պատասխանը Ամերիկայի

Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի միջեւ ծանուցագիրներու փոխանակութիւնը կը շարունակուի։ Առջի օր հրատարակուեցաւ բնագիրը այն պատասխանին, զոր Պրիան ուղղեց Միացեալ Նահանգներու արտաքին նախարարի Յունուար 11 թուակիր ծանուցագրին։

Ինչպէս կը յիշուի, Քէլլոկ, հիմնուելով 1927 Յունիսի ֆրանսական առաջին ծանուցագրին վրայ, կը պնդէր որ առ հասարակ բոլոր պատերազմները օրէնքէ դուրս հռչակելու համար դաշինք կնքուի բոլոր մեծ պետութեանց միջեւ։ Այժմ Պրիան իր պատասխանին մէջ դիտել կուտայ թէ մեծ պետութիւններուն մեծամասնութիւնը իբրեւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ, այդ մարմինին ծոցին մէջ հասարակաց ջանքեր կ'ընէ արդէն խաղաղութիւնը ամրապնդելու համար։ Այդ պետութիւնները իրարու հետ կապուած են՝ դաշինքով մը, որ փոխադարձ պարտաւորութիւններ կը ստեղծէ իրարու հանդէպ. կան նաեւ 1925 Հոկտեմբերի Լոքառնոյի դաշինքները, ինչպէս նաեւ չէզոքութիւն երաշխաւորող միջազգային պայմանագրութիւններ, որոնք պարտականութիւններ կը պարտադրեն իրենց։

Պրիան դիտել կուտայ նաեւ թէ անցեալ Սեպտեմբերին Ժընեւի մէջ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամները ընդունեցին բանաձեւ մը, որով «յարձակողական պատերազմները» կը դատապարտուին իբրեւ միջազգային ոճիր մը եւ թէ պետութեանց միջեւ ծագելիք ո եւ է վէճ կարգադրելու համար խաղաղասիրական բոլոր միջոցները պիտի գործածուին։ Միացեալ Նահանգները անդամ չըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան, ո եւ է կերպով կապուած չեն այս դաշինքներուն։ Անցեալ Յունիսին, երբ երկու կառավարութեանց միջեւ դաշինք մը կնքելու առաջարկ ներկայացուց, Ֆրանսա նկատի ունէր Միացեալ Նահանգներուն հետ իր դարաւոր յարաբերութիւնները։ Ֆրանսա պատրաստ է նոյն պայմաններով եւ նոյն հիման վրայ բանակցիլ դարձեալ։ Այս մասին իր դիրքը բնաւ չէ փոխած։ Սակայն երբ Միացեալ Նահանգները առաջարկեցին բազմակողմանի դաշինք մը կնքել, Ֆրանսա ստիպուած էր նկատի առնել անոր մասնակցելու կոչուած զանազան պետութեանց յարաբերութիւնները։ Ֆրանսա բացէ ի բաց եւ առանց յետին միտքի կը յայտարարէ թէ պատրաստ է մասնակցելու ո եւ է յայտարարութեան որ կը ձգտի պատերազմը նկատել իբր ոճիր եւ միջազգային պատիժներ հաստատել՝ զայն արգիլելու կամ զսպելու համար։ Այս մասին իր դիրքը նոյնը կը մնայ. ահա թէ ինչու Յունուար 5ի իր առաջարկն ըրաւ եւ կը յուսայ թէ Մ. Նահանգներն ալ պիտի յարին անոր։ Այս առթիւ Ֆրանսա սիրով նկատի պիտի առնէ ամերիկեան թելադրութիւնները։

Կես ճամբէն ետ կը դառնան

Պոլսոյ «Ճիւմհուրիյէթ» լրագիրը կը գրէ.—

Հայրենակիցները Թուրքերէն խօսեցնելու նպատակով իրաւաբանական ուսանողներու կողմէ կազմուած գործադիր մարմինը Յունուար 16ին Թուրք ուսանողներու Միութեան շէնքին մէջ գումարեց իր վերջին նիստը։ Գործադիր մարմինը որոշեց վերջ տալ իր գործունէութեան, նկատելով որ ներկայ կացութեան մէջ կարելի չէ բան մը ընել։

Միայն համաժողովին ներկայացնելու համար, բաղձանքի հանգամանքով տեղեկագիր մը պատրաստեց։ Համալսարանի զանազան ճիւղերու ուսանողներէն կազմուած «Թուրքերէն խօսեցնելու ընկերակցութիւն»ը պիտի հետապնդէ գործադիր մարմինին նպատակը։ Ընկերակցութեան անդամներն ալ տակաւին 8—10 հոգիէ կը բաղկանան։

∴ Ոստիկանութեան տնօրէնութեան կողմէ Պայազիտի ոստիկանապետ Էքրէմ պէյ համալսարանի իրաւաբանական ճիւղը երթալով յայտնեց որ եթէ համաժողով գումարուի, անպատճառ պէտք է արտօնութիւն առնուի ոստիկանութեան տնօրէնութեան կողմէ եւ այս առթիւ Թուրքերէն խօսեցնելու համար կազմուած մարմինին անդամներուն անունները եւ բնակարանի հասցէները ուզեց։

Միւս կողմէ «Միլլիյէթ» կ'իմանայ թէ կարգ մը երիտասարդներ Թուրքերէն խօսակցութեան տարածումը քաջալերելու նպատակով ընկերութիւն մը կազմած են եւ իրենց յայտագիրն ու կանոնագիրը պիտի ներկայացնեն Պոլսոյ կուսակալութեան։

∴ «Վաքըթ» կ'ըսէ թէ իրաւաբանական վարժարանին մէջ դասախօսութեանց դադարի միջոցին ուսանողները փափաք յայտնած են որ Թուրքերը օտար բառ չխառնեն իրենց խօսակցութեանց մէջ եւ օրինակի համար «պօնժուռ», «պօնսուառ»ին տեղ գործածեն «կիւն այտըն», «Տօն այտըն»։ Ուսանողներուն մէկ մասը ճիշտ գտած չէ որ Թուրքերէն խօսող Թուրքերուն լեզուին մէջ այսպիսի սահմանափակումներ ըլլան։

Ի՛նչպէս բաժնուեցաւ 120 հազար ոսկին

«Եավուզ»ի խնդիրը քննող խառն յանձնաժողովը Նազըմ պէյի գրասենեակէն գտած է տետրակ մը որուն մէջ գրուած է թէ հինգ առ հարիւր համեմատութեամբ միջնորդչէք ստացուած է «Եավուզ»ի գործէն։ Այս 120 հազար ոսկի միջնորդ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԿԱՐՄԻՐ ՊՂՊԵՂ

Թուրքերէն «Ագշամ» թերթը կ'առաջարկէ կարմիր պղպեղ քսել այն պէյերուն եւ «քիւչիւք հանըմներ»ուն, որոնք Թուրքերէն հրաշալի՛ «էֆէնտի»ն ձգած, ֆրանսերէն «քուզէն» բառը կը գործածեն։

Արժա՛ն եւ իրաւ...

Դժբախտաբար կարմիր պղպեղը արեւելեան արտադրութիւն է, թրքական կամ պուլկարական, եւ ամէն տեղ չի գտնուիր։

Այստեղ իսկ, ուրքա՛ն հայկական բերաններ կան որ պէտք ունին անոր զգաստացուցիչ ցնցումներուն։

Թուրք «հանըմ»ներու գործածած «քուզէն»ը կամ «քուզին»ը մանկապարտէզի բառ մըն է մեր փափկասուն օրիորդներուն կամ տիկիններուն համար։ Անոնք ի՛նչ «եէկէն»ներ եւ «էնիշտէ»ներ, «թէյզէ»ներ, «հալա»ներ եւ «պալտըզ»ներ ունին, որոնց ամէն մէկուն գործածութեան համար եթէ պտղունց մը կարմիր պղպեղ քսել որոշենք, հարկ պիտի ըլլայ քանի մը պարկ ապսպրել Պուլկարիա, միայն այս նպատակով։

Իսկ պարոններուն օտար, մանաւանդ թրքավարի բառարանը այնքան ճոխ է որ, կը կարծենք թէ անհրաժեշտ պիտի դառնայ քանի մը խանութ բանալ, միայն կարմիր պղպեղ ծախելու համար։

Մնաց որ, այդ ապրանքին... թեկնածուներ չեն պակսիր նաեւ ուրիշ հրապարակներու վրայ եւ ուրի՛շ տեսակէտներով։

Օրինակ, ինչո՛ւ կարմիր պղպեղ չքսել նաեւ անո՛նց բերանը, որոնք ծովէրէ ծով, տարին տասներկու ամիս կը ճգնին ապացուցանել թէ՝ Հայաստանը «ազատ է եւ անկախ», բայց իրենց տեղէն չեն շարժիր, գոնէ անձամբ վայելելու համար այդ բարիքը։

Կամ ինչո՛ւ այդ սթափեցնող փոշին չցանել ա՛յն աչքերուն մէջ, որոնք չորս կը բացուին հասարակ ոճրագործի մը ձերբակալման մանրամասնութիւնները կարդալու համար, բայց «ոճիր-արկած»ի մը չափ ալ չեն հետաքրքրուիր, երբ կը պատմես թէ 1926ին 4—500, 1927ին 1000—1200 հոգի բանտարկուած են Հայաստան աշխարհին մէջ, առանց դատ-դատաստանի։

Իսկ ինչպէ՛ս բուռ մը կարմիր պղպեղ —եթէ կ'ուզէք՝ մոխիր— չցանել բանաստեղծ վ.ահան Մալէզեանի աչքերուն։

Այդ խարդախ աչքերը այս տարի ալ, Ամանորի առթիւ, չունեւորին թշուառութիւնը երգեցին... բանաստեղծօրէն, թուղթի վրայ, «ի պէտս տնանկ ազգայնոց»։

Բայց երգելէ առաջ, չմոռցան պինդ-պինդ սակարկել եւ փաշային գթութեան ապաւինիլ, որպէս զի բարեգործականն ալ, իր վարիչ-պատուիրակի եւ ընդհ. տնօրէնի աթոռին համար, վճարէ այնքան որքան կը վճարէր Մօրբեան ծխախոտի գործարանը, Պրիւսէլի մէջ։

— Տարեկան հարիւր հազար ֆրանսական ֆրանք։

Վ.ԱՐԱԶ

ՀԻՆ ԴԻՂԵԱԿ ՄԸ. — Հռոմէական շրջանէն մնացած դղեակի մը հետքերը երեւան հանուեցան Ֆրանսայի Վիրի եւ Վանտընէս համայնքներուն մէջ (Ռոն - է - Լուառ նահանգ)։ Պարիսպներու հիմերը պեղուած են։ Գտնուած առարկաներուն մէջ են՝ զոյգ մը երկանաքար, հռոմէական կղմինտրի կտորներ, կոտրած բրտեղէն, չքաղրամներ եւ մարմարի բեկորներ։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՊԱՏՈՒԱՍՏ ԹՈՔԱԽՏԻ ԴԷՄ

Հայերս ծնող ժողովուրդ ենք։ Մանուկնե՛ր կուգան աշխարհ, ժաժի տարի ըլլայ թէ ջարդի, գաղթականութեան մէջ թէ աքսորի։ Ու հոս, Ֆրանսայի մէջ ևս, հայ գաղթականները միշտ պաւակ կ՚ունենան։

Արդ, պէտք է գիտնալ երկու բան.— նախ, թոքախտը շատ տարածուած է Ֆրանսայի մէջ, երկրորդ, մեծ աւերներ կը գործէ, ամէնէն աւելի, երախաներուն մէջ։ Ուրեմն, անհրաժեշտ է, որ հայ ծնողքները թոքախտի մասին ունենան լայն ծանօթութիւններ, հետեւին գիտութեան ու բժշկութեան վերջին միջոցներուն, որոնք հրապարակ կը դրուին։

Այժմ գտնուած է միջոց մը, պատուաստելու համար նորածին երախաները թոքախտին դէմ։ Դժբախտաբար այդ պատուաստը կարելի է կատարել միայն Փարիզի մէջ, եւ գաւառները չեն կրնար օգտուիլ, որովհետեւ պատուաստը կը կորսնցնէ թարմութիւնը, մինչեւ որ ղրկուի գաւառ։ Հիմա փորձեր կը կատարուին այդ պատուաստին տալու համար այն ուժը, որ իր բարեբարգութիւնը տայ աւելի մեծերուն եւ ամէն տեղ։

Փարիզի մէջ երախաներուն 100էն 32ը գոհ կ'երթայ թոքախտին։ Եւ սակայն շնորհիւ փրոֆ. Քալմէթի գիւտին, պատուաստուած երախաները կը փրկուին։

Ի՞նչ է այդ գիւտը։ Փրոֆ. Քալմէթ, որուն կ'օժանդակէր Կէրէն, յաջողեցաւ պատրաստել պատուաստ մը, որ այժմ կը կրէ իրենց անունը (B. C. G.)։ Երկար ատեն այնպէս կը կարծուէր թէ անկարելի է մեղմել թոքախտի մանրէն։ Փրոֆ. Քալմէթ 13 տարի փորձեր կատարելով եւ մանրէներու 230 սերունդներ պատրաստելով, յաջողեցաւ մեղմել անոնց թոյնը։ Հազարաւոր կենդանիներու վրայ փորձելէ յետոյ, փրոֆ. Քալմէթ իր պատուաստը փորձեց նաեւ նորածիններուն վրայ։ Առաջին փորձը կատարուած է 1921ին, Տոքթ. Ռուս-Հալլէի կողմէ։

Բժշկական կաճառին մէջ, երկու անգամ, մէկը 1924 Յունիսին, միւսը 1926 Յուլիսին, վիճաբանութիններ կատարուեցան ընտացուած արդիւնքներուն մասին։ Հինգ տարուան ընթացքին, պատուաստուած 100 նորածիններէն,— որոնք կ'ապրէին հիւանդ շրջապատի մը մէջ,— փրկուեցան 93ը եւ երբեք չվարակուեցան թոքախտէ։

Անցեալ շաբթու, փրոֆ. Քալմէթ դարձեալ կը ներկայանար բժշկական կաճառ, ցոյց տալու համար նոր փորձերու արդիւնքը, 1 Յուլիս 1924էն մինչեւ 1 Դեկտեմբեր 1927։ Պատուաստուած են 52,772 նորածիններ, 5.479ը կ'ապրէին հիւանդ շրջանակի մը մէջ։ Այս, խումբին մէջ զանազան հիւանդութեանց մահերուն համեմատութիւնն էր հարիւրին 0,3։ Արդ, չպատուաստուած երախաներուն մահերու համեմատութիւնն է (Ֆրանսայի մէջ) հարիւրին 8,5, իսկ թոքախտէ մեռածներուն՝ հարիւրին 34։

1,641 երախաներ, թոքախտաւոր շրջապատի մը մէջ, իրենց պատուաստումէն երեք-քանի-չորս տարի յետոյ աւելի քիչ թիւով մահեր տուածներ, (0.4 առ հարիւր)։ Առաջին տարուան մէջ պատուաստուած նորածինները մեռած են թոքախտէ հարիւրին 0,2 համեմատութեամբ։

Փրոֆ. Քալմէթ, այս քաջալերական փորձերէն յետոյ, հետեւեալը կը յայտարարէ.

— «Եթէ շատ քիչ բացառութիւններ նկատի չառնենք, երախան թոքախտաւոր չի ծնիր, եթէ նոյնիսկ հայրն ու մայրը թոքախտաւոր ըլլան։ Այլ թոքախտաւոր կը դառնայ իր ծնունդէն յետոյ, առաջին օրերուն, ընդհանրապէս առաջին շաբթուան ընթացքին։ Ահա թէ ինչո՞ւ համար անհրաժեշտ է պատուաստել բոլոր նորածինները, ծնունդէն անմիջապէս յետոյ։ Պատուաստումը եթէ ուշանայ, երախային աղիքները այլեւս անթափանց կը դառնան պատուաստին։ Այդ է պատճառը, որ մեր պատուաստը կ'ազդէ միայն շաբաթ մը տարիքով նորածիններուն։ Կարելի չէ պատուաստել չափահասները, որովհետեւ անոնք հարիւրին 93 համեմատութեամբ Թոքախտի քնացող բոյներ կամ մանրէներ ունին իրենց կազմին մէջ։ Վտանգաւոր է զանոնք արթնցնել։

«Թոքախտի դէմ մեր պատրաստած պատուաստով կարելի է պաշտպանել երախաները մինչեւ հինգ տարի։ Եւ արդէն այդ շրջանին է, որ երախաները ամէնէն աւելի զգայուն են եւ կը վարակուին։ Այդ տարիքը անցնելէ յետոյ, պատուաստուած տղան կրնայ մանրէ ընդունիլ, առանց սակայն թոքախտի ծանր վիճակներ ստեղծելու։

«Մենք կը փափաքինք, որ թոքախտի դէմ այս պատուաստն ալ պարտաւորիչ ըլլայ, ինչպէս է պատուաստը ծաղիկի դէմ։ Սակայն կը խորհիմ թէ բարոյական տեսակէտէն կարգ մը անպատեհութիւններ կան։ Երեւակայեցէք, որ 100 տարի անցաւ մինչեւ որ կարելի եղաւ վարժեցնել ծաղիկի պատուաստին։ Սակայն անհրաժեշտ է, որ թերթերով շարունակ պարզաբանուի, քարոզութիւն կատարուի թէ այս պատուաստով շատ մանուկնե՛ր պիտի ազատէին մահուընէ։ Արդէն բաւական տարածուած է։ Երբ շատեր հասկցան թէ անվնաս պատուաստ մըն է, նեղութիւն չի պատճառեր բերնէն առնելով, պատուաստեցին իրենց երախաները։ Պէտք է, որ ամէն ծնողք վարժուի,,։

Ու մենք ևս, կը հրաւիրենք հայ մայրերը, անոնք որոնց ծննդաբերութիւնը տեղի կ'ունենայ ֆրանսական հիւանդանոցներու մէջ, պահանջել որ պատուաստեն իրենց նորածինները։ Երեւակայեցէք, ծաղիկի դէմ պատուաստով քանինե՛ր ազատեցան։ Աւելի ևս դիւրին պատուաստ մըն է թոքախտի դէմ կատարուածը։ Փրկեցէք ձեր երախաները, պաշտպանեցէք զանոնք թոքախտին դէմ, Ֆրանսայի մէջ։

Պատուաստեցէք, առանց վարանումի եւ օր կորսնցնելու։

ՇԱ-ՆՈՒ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՉԷԶՈՔԱՑՈՒՄ

Ա.

Լ. Զօրմիսեան կը պատասխանէ նախորդ յօդուածիս։ Կը տեսնեմ սակայն թէ, մասնակցութեան տեսակէտին իբր փաստ, աւելցնելիք մեծ բան մը չունիմ. ինչ որ հիմնական և էական էր, ըսեր եմ. բայց ստիպուած եմ անդրադառնալու Զօրմիսեանի վերջին գրութեան, քանի մը ճշդումներ ընելու եւ խնդրելու համար իրմէն, որ կրկին եւ ուշադրութեամբ կարդայ նախորդ եւ ներկայ գրութիւններս, որպէսզի չփորձուի ինծի վերագրել, ինչ որ իմս չէ։

Ա.— Նախորդ գրութեանս մէջ (Յառաջ, թիւ 537) կ'եզրակացնէի.— Մեր մասնակցութիւնը ազգային զանազան մարմիններու եւ միութիւններու, մեր քաղաքականութեան օգտին իսկ համար, եւ իբրեւ անոր անմիջականօրէն յարակից եւ լրացուցիչ աշխատանք՝ կը պարտադրուի առաւելութիւններով՝ ա) դրական պրոպագանդ.— բ) այլազան ուժերու համադիր գործակցութիւն՝ քաղաքական նոյն վերջակէտին համար.— գ) մինչ այդ՝ յեղաշրջական պահանջներու կիրարկումը՝ մեր իսկ նախաձեռնութեամբ։

Բայց ահա թէ Զօրմիսեան ի՛նչ անճանաչելի խառնուրդ մը կը հրամցնէ իմ անունովս՝ իբրև եզրակացութիւն.—

«Ուրեմն ըստ իրեն, Դաշնակցութեան մասնակցութիւնը ազգ. մարմիններուն եւ իր կողմէ աւելցուած ուրիշ բոլոր միութիւններուն աշխատանքին՝ անհրաժեշտ է, որպէսզի ա) Դաշնակցութիւնը չչէզոքանայ, բ) իր տեսաբանութիւնը տարածէ ամէն տեղ, ամէն բանի վրայ, գ) իր հակառակորդներուն ուզածը ըրած չըլլայ, դ) շարքային ընկերներուն գործ ստեղծէ։» (Յառաջ, 544)։

Նախ ըսեմ թէ՝ վերի պարբերութեան մէջ, մասնակցութեան տեսակէտին իբր փաստ բացի բ. հատուածէն, միացեալները իմս չեն եւ ազգ. մարմիններու վրայ իմ կողմէ աւելցուած ոչինչ կայ։ Կայ ինչ որ կեանքը ստեղծեր ու աւելցուցեր է։

Դաշնակցութիւնը պիտի մասնակցի ազգ. մարմիններուն ու նաեւ բոլոր միութիւններուն, ոչ թէ «որպէսզի չչէզոքանայ», ինչպէս ինծի կը վերագրէ Զօրմիսեան, այլ որովհետեւ չի կըրնար չէզոքանալ։ Երկու խօսքերուն միջեւ, տարբերութիւնը յստակօրէն նշմարելի նրբութիւն մըն է։

«Չիկրնար չէզոքանալ»ը մասնակցութեան տեսակէտին փաստերէն մէկը չէ, այլ փաստերուն, կեանքի պարտադրութիւններուն մէկ եզրակացութիւնը։ Իսկ «որպէսզի չչէզոքանա»ն որ չեմ ըսած, շատ շատ, կուսակցական լաւագոյն գործունէութեան մը համար, փնտռտուքներու նշանաբան մը կրնայ ըլլալ։

«Չի կրնար չէզոքանալ», որովհետեւ, կազմակերպութեան մը համար որ ծնունդ կ'առնէ քաղաքական յաւակնութիւններով, գործունէութիւնը այն միջավայրին մէջ ուր կ'ապրի, իր վրայ ծանրացող բանի պարտաւորութիւն մը չէ. այլ բնազդ մը, ճիշդ ինչպէս շարժումը ապրող մարդուն համար. կենսական մղում մը՝ որուն կազմակերպութեան մէջ կը հասնի գիտակցութեան ուժին, յստակ ձգտումով, անշեղ ուղղութիւնով՝ դէպի հեռաւոր ուխրականանալինպատակ մը։ Փորձեցէք կասեցնել այդ շարժումը, կազմը կը քայքայուի. եթէ չքայքայուի իսկ, փորձը կը ձախողի. որովհետեւ բնականը՝ մասնակցութիւնն է։

«Չի կրնար չէզոքանալ», որովհետեւ չենքը տանիքէն չեն սկսիր մեր ապրած հողեղէն աշխարհին մէջ։ Եթէ քաղաքական որեւէ աշխատանքի ատաղձը միջավայր մըն է իր մարդկային բազմութիւններով, և ո՛չ թէ Բոսպէնսոնեան կղզի մը։ Պէտք է գայն տաշել, յղկել, ատակ դարձնել տեղ մը բռնելու շէնքին մէջ, որ կը բարձրանայ գալիքին համար։ Եթէ ժողովուրդ մըն է որ պիտի ընդունի եւ ամրացնէ ապագայ կարգ ու սարք մը կամ քաղաքական վարչաձեւ մը, պէտք է գայն պատրաստել դիմաւորելու նորութիւնը. պատրաստե՛լ, այսինքն թօթափել անոր վրայէն պահպանողական անցեալի մը ազդեցութիւնները,— այս արդէն կը պարտադրէ «յեղաշրջական պահանջներու կիրարկում» յեղափոխական կուսակցութեան իսկ նախաձեռնութեամբ.— Անոր մատնանշել ներկան՝ իր բոլոր թերութիւններով, ինչ որ կը չեշտէ անընդհատ պրոպագանդի պէտքը. եւ գայն գիտակցօրէն ուղղել դէպի գալիքը, ուրկէ՝ «այլազան ուժերու համադիր գործակցութիւնը՝ նոյն վերջակէտին համար»։

Եւ այս բոլորը միացած՝ յեղափոխական կուսակցութեան մը ուսերուն վրայ կը ծանրացնեն մասնակցութեան բեռը՝ օրուան կեանքին։ Քաղաքական կամ ընկերային նորութիւն մը, որքա՛ն ալ խոստմնալից ըլլայ ու ներկայանայ շողշողուն դիմակով, չի կրնար յանկարծ, անվտանգ եւ տեւականօրէն պարտադրուիլ ժողովուրդի մը, առանց անոր հաւանութեան։ Ներկայ ազատական պետութիւնները ծնունդն են ընկերային խոր ցնցումներու, երկարատեւ յղութեան, թաքուն ու լայնատարած գործունէութեան շրջանէ մը յետոյ եւ ապրելու իրենց ուժը կ'առնեն հանրութեան հաւանութենէն։ Պոլշեւիկեան անակնկալ յեղափոխութիւնը, որ երկինքէն ինկած քարի պէս փռուեցաւ Ռուսիոյ վրայ, հակառակ իր տասնամեակին՝ չի կրնար նկատուիլ հաստատուած ու տեւական, եթէ իր տեսաբանութիւնով ու գործադրութեան իրաւունքներով կը մնայ ստացուածքը փոքրամասնութեան մը, առանց ապահովելու ժողովրդական լայն խաւերու մասնակցութիւնը։

Քաղաքական ու մանաւանդ յեղափոխական կուսակցութիւն մը ուրեմն, չի կրնար մեկուսանալ միջավայրէն ու հանրային անմիջական գործունէութենէն։ Բայց տարբերութիւնը որ կայ հայ եւ օտար կազմակերպութիւններու գործունէութեան միջեւ, կը բխի ընկերային պայմաններէ։

Ազատական, ինքնավար, օտար միջավայրերու մէջ, որոնք ամփոփ եւ միատարր ըլլալու առաւելութիւնն ալ ունին, քաղաքական կուսակցութեան մը գործունէութիւնն ու հանրային կեանքի մասնակցութիւնը առաւելապէս կը կիրարկուին օրէնսդրական ճամբով, երկրին օրէնքներուն վրայ՝ իր ծրագրային պահանջներուն համապատասխան բարեփոխումներով, նոյն՝ իսկ՝ (մինչեւ յեղափոխութիւն եւ հասնելու ուրեմն, իշխանութեան ընձեռում) պետական գործադիր իշխանութեան հետ ուղղակի գործակցութեամբ (Մաք-Տօնալտը իր դահլիճով Անգլիոյ մէջ. ընկերվարական Վանտէրվէլտը՝ Պելճիքայի մէջ), կամ՝ օրուան կառավարութեան իր աջակցութեամբը եւ անոր տուած իր վստահութեամբը (Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը Էռիօի օրով։)

Որովհետեւ, պարզ է, պետական ազգերու մէջ՝ կեդրոնացած իշխանութիւն մըն է որ կը բռնէ սանձերը հաստատուած կարգերուն, կը հսկէ անոնց տեւականացման ու զարգացման մինչեւ հանրային ամենափոքր հաստատութիւնները, մինչեւ հաւաքական ըմբռնումները, վարքերն ու բարքերը կը վարէ իր օրէնքներով ու կանոնագիրներով. իսկ կուսակցութիւն մը՝ իր ուժերը համախմբելով չարիքի նոյն կեդրոնին դէմ, գործելով անոր դէմ, կամ որ եւ է կերպով, անոր պարտադրելով զիջումներ, աշխատած կ'ըլլայ իր վերջին նպատակին համար, ու նուազագոյն բարեփոխումները որ օրէնսդրական կամ յեղափոխական ճամբով, կը յաջողի պարտադրել երկրին ու ժողովուրդին, նախապատրաստական անհրաժեշտ քայլեր են առնուած դէպի իշխանութեան գալիք ձեւի կամ կարգի հաստատումը ու կը փաստեն իր մասնակցութիւնը հանրային կեանքին։

Այլապէս դժուար է սակայն մեր գործը։ Գաղութներու ներկայ վիճակին ամէնէն պարզ ու եղերական հոմանիշը ցրուումն է, իր բացասական բոլոր հետեւանքներով, այսինքն՝ քայքայումը հաւաքական կորովին ու գործակցութեան, բացակայութիւնը՝ ազգային կամքի արտայայտութեան, հաղորդակցութեան ու կապակցութեան։

Չկայ ու չի կրնար ըլլալ կեդրոնական իշխանութիւն մը, որ վարէ ու կարգադրէ։ Հին աւանդապետութիւնն է, որ արդիւնքած կը տիրէ գրեթէ ամէն տեղ. եւ երբ մեր մեկուսացումով, թող տանք որ ամէն տեղ ունենայ իր իշխանը իր քմայքներով, եւ ;ր կամ քլիքի մը շահերուն համապատասխան հետեւանքներով, ո՞վ կը մարգէ այս ժողովուրդին քաղաքական կամքը, ո՞վ կը բանայ անոր գիտակցութիւնը։ Ամէն տեղ ձգուած իր բախտին եւ օտար ու նոյն իսկ հայ պղտոր ազդեցութիւններու յորձանքին, ի՛նչ կ'ըլլայ ազգային ձգտումն ու խոհէլը անոր, որ արդէն, սկսեր է չհասկնալ մեր լեզուն, — ո՛չ թէ հայերէնը, — այլ՝ ինչ որ կ'ուզենք իրեն հասկցնել իր խօսած լեզուով։

Կապը խզուած է։ Պրոպագանդի սովորական միջոցները, մամուլ ու բեմ՝ կ'անճրկին։ Պիտի մտնենք ուրեմն ժողովուրդին ու անոր բոլոր կազմերուն մէջ, իւրաքանչիւրին խօսելու համար իր լեզուով։ Փրկութեան միակ ու կարելի միջոցին վրայ, որ մենք Դաշնակցականներս կը տեսնենք բոլորին համար։

Չկայ Ազգային կեդր. Իշխանութիւն մը որ վարէ իր օրէնքներով։

Բայց, կայ Դաշնակցութիւնը իր ծրագրով, որուն երկրորդական պահանջները՝ իբր անհրաժեշտ նախապատրաստութիւն և իբր ժամանակի անհրաժեշտութիւն, մենք միայն կրնանք պարտադրել ու գործադրել։

Պիտի մտնենք, ուրեմն ամէն Մարմնի, ամէն Միութեան մէջ, ո՛չ թէ չչէզոքանալու, ո՛չ թէ շարքային ընկերներուն գործ հայթայթելու, ու մանաւանդ, ո՛չ թէ մեր հակառակորդներուն ուզածը չընելու համար, այլ որովհետեւ, այս է քաղաքական կուսակցութեան մը կոչումը եւ այս է կեանքին պահանջը։

Իսկ, ըսել թէ «այս (Դաշնակցութեան մեկուսացումը) արդէն մեր հակառակորդներուն ալ ուզածն է», պարզապէս կը նշանակէ թէ՝ հակառակորդ մը չպիտի կրնար Դաշնակցութեան չէզոքացումը այնքան եռանդով տրամաբանել, որքան կ'ընէ Դաշնակցական մը։

ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Կոմիտասեանխնամատար Յանձնաժողովէն ստացանք երկար յայտարարութիւն մը, վերջերս մեր Թերթին մէջ եղած յայտնութեանց առթիւ։ Կը հրատարակենք յապաւելով կարգ մը անարգական բացատրութիւններ, որոնք կապ չունին նիւթին հետ եւ չեն համապատասխաներ պաշտօնական մարմնի մը լրջութեան։

ԽՄԲ.

Պ. Ա. Նաւարեան «Յառաջ»ի մէջ հրատարակած իր երկու յօդուածներով կը յայտարարէ թէ Կոմիտաս վարդապետ հիւանդ չէ այնպէս ինչպէս կը կարծուի, թէ ան միայն մերթ «մտքի անհաւասարակշռութեան թեթեւ նշոյլներ ցոյց կուտայ», թէ ան եթէ անարգած ու վնտած է իրեն այցելողներէն շատեր, պատճառը այն է որ անոնք իրեն հետ «իբր անբուժելի հիւանդի մը հետ վարուած» են, թէ «տասնըհինգ ֆրանք օրականով գինքը նետեր են յիմարանոցի մը անկիւնը», ևն.։

Պ. Նաւարեան տարրական պարտականութիւնն ունէր, մեր տարաբախտ վարդապետին այցելելէ առաջ, տեսնել Յանձնաժողովիս անդամներէն գէթ մէկ քանին, մանաւորապէս մեր երկու մասնագէտ բժիշկ անդամակիցները, որոնց հեղինակութիւնը ամէն վէճէ վեր է այսպիսի հարցի մը շուրջ։

Յանձնաժողովը չէ որ վար-

պէս ազնիւ եւ գիտակից Հայեր վստահ են որ միշտ պիտի գտնենք մեր պարտքը մինչեւ վերջը կատարելու համար,— բազմաթիւ չեն եղած։

Պ. Նաւարեանի նկարագրութիւնը ճիշդ ալ չէ։ Վարդապետը առանձին սենեակի մը մէջ է, փոքր, պարզ սենեակ բայց ուր ոչ ոք զինքը կը խանգարէ. առաջին անգամն է որ այցելու մը կ'ըսէ թէ անճոռնի ձայներ կը լսուին հոն ամէն կողմէ եւ վարդապետը կը նեղուի անոնցմէ։ Ան հիւանդանոցին բժիշկներուն եւ հիւանդապահներուն մշտական հոգածութեան առարկայ է։ Իր բարեկամները զինքը չեն «լքած». իր լաւագոյն, ջերմագոյն բարեկամներուն այցելութիւնը իրեն հաճոյք պատճառելու տեղ, կը յուզէ, կը նեղէ զինքը, եւ բժիշկներն իսկ նկատած են որ իր ամէնէն մօտիկ բարեկամներուն, իր անցեալը յիշեցնող անձերուն այցելութիւնը աւելի կը ջղայնացնէ կամ կը վրդովէ զինքը քան անծանօթներու։ Եւ անոնք, երբ գացած են զայն տեսնել, իրենց սրտին բոլոր սիրովը ու յարգանքովը է որ անոր հետ խօսած են։ Անոնք ցաւագին տխրութեան մէջ են զայն իրենց ներկայութեամբ չնեղելու, զայն ձգելու իր մենութեան խաղաղութեանը մէջ, զոր ինք կը նախընտրէ։

Կոմիտաս վարդապետ ֆիզիքապէս շատ աւելի տկար, հիւծուած, տժգոյն էր երբ Պոլսէն հասաւ Փարիզ։ Տոքթ. Թորգոմեան, երբ երկու տարի առաջ գնաց զինք տեսնել Վիլժիւիֆ,— (ու տեսակցութիւնը հազիւ մէկ վայրկեան տեւեց, վարդապետը երկու բառով հասկցուց թէ չէր ուզեր զայն ընդունիլ) վկայեց թէ շատ աւելի լաւ գտած էր զայն, աւելի առողջ, աւելի լաւ խնամեալ ու մաքուր։ Դժբախտաբար, ներքին լաւացումը, զոր ամէնքս կը ցանկանք, դեռ երեւան չեկաւ։ Եթէ ատիկա երեւան եկած ըլլար, հիւանդին բժիշկները մեզի իմացուցած կ'ըլլային իսկոյն, եւ այն ատեն ամէնքս կը փութայինք մեր բարեկամը դուրս հանել անկէ։ Ու լաւացած չըլլալուն գլխաւոր ապացոյցներէն մէկը անոր մէջ է որ ան, աւա՜ղ, ոեւէ գանգատ չըներ հոն գտնուելուն, ոեւէ փափաք դեռ չէ յայտնած անկէց դուրս ելլելու։

Այն օրը որ իրեն այցելողի մը ըսէ թէ կը նեղուի հոն, թէ կ'ուզէ դուրս ելլել, արդէն բուժման ճամբուն մէջ մտած պիտի ըլլայ եւ այդպիսի փափաքի մը արտայայտման աւետիսը բերողի մը մենք՝ երախտագիտութիւն պիտի յայտնէինք։

Բայց ան, նոյն իսկ Պ. Նաւարեանի նկարագրած տեսակցութեան մէջ, ճիշդ հակառակն է որ ըսած է՝ «Աս իմ տունս է»։ Երբ երկու տարի առաջ, հիւանդանոցին բժշկապետը, հոգեբանական փորձ մը ընելու համար իրեն հարցուց թէ կ'ուզէ՞ր որ զինքը Հայաստան փոխադրէին, ուժնօրէն հակառակած էր, պնդելով ու կրկնելով թէ հանգիստ էր հոդ ու կ'ուզէ հոդ մնալ։ Զինքը Երուսաղէմ փոխադրելու գաղափարը Պ. Նաւարեանէն շատ առաջ Տոքթ. Թորգոմեան թելադրեց։ Յանձնաժողովս այդ մասին խօսեցաւ բժշկապետին հետ, որ համոզուած չէր փոխադրութեան գործնականութեան ու արդիւնաւորութեան, բայց պատասխանատուութիւնը ձգելով Յանձնաժողովիս վրայ՝ չհակառակեցաւ։ Յանձնաժողովս որոշեց փոխադրել զայն Երուսաղէմ, պաշտօնապէս գրեց Դուրեան պատրիարքին եւ իր հաւանութիւնը խնդրեց։ Ստացաւ բացասական պատասխան լուրջ պատճառաբանութիւններով, որոնց առջեւ խոնարհիլ միայն կ'իյնայ մեզի։

Յանձնաժողովս պիտի շարունակէ իր պարտականութիւնը կատարել։ Այս քանի մը բացատրութիւնները հարկ տեսանք տալ հրապարակաւ, վասն զի Պ. Նաւարեանի անճիշդ նկարագրութիւնը եւ քմածին եզրակացութիւնները հոս ու հոն մտքեր պղտորած են։

Մենք պիտի շարունակենք կատարել մեր պարտականութիւնը, միշտ պահելով յոյս մը որ այդ առանձնացման խաղաղութեանը մէջ ուր վարդապետը կը հանգչի կարող բժիշկներու հսկողութեան տակ, թերեւս՝ բացառիկ շնորհով մը Նախախնամութեան՝ ներքին խորհրդաւոր ուժ մը, փրկարար ցնցում մը պիտի գայ օր մը զինքը սթափեցնող իր երկարատեւ ցաւագին երազանքէն ու զայն դարձնել, մեր ամբողջ ազգին հրճուանքին ու բարիքին համար, իր երբեմնի գործօն, բազմարգիւն, հոյակապ կեանքին։

(կնիք)

ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՍԱՆԵՐՈՒ

Բարեգործականի գրասենեակէն.-

Յայտնի է թէ Պօղոս Նուպար փաշա 1924ին հիմնած է Ուսանողական Հիմնադրամ մը (Oeuvre des Boursiers Arméniens), որուն նպատակն է ուսանողական թոշակներու յատկացումով միջոց տալ մտաւորական լաւ ձիրքերով օժտուած բայց չքաւոր կամ նիւթական շատ համեստ կարողութեան տէր Հայ երիտասարդներու, որ հիմնաւոր ուսում մը ստանան Եւրոպայի համալսարաններուն եւ մասնագիտական վարժարաններու մէջ, եւ յետոյ կարենան ծառայել ազգին եւ հայրենիքին։ Նախապատուութիւն կը տրուի այն թեկնածուներուն որ յանձնառութիւն կը ստանձնեն հաստատուիլ Հայաստանի մէջ իրենց ուսումը աւարտելէ վերջ, ըլլայ իրենց մասնագիտութիւնը կիրարկելով, ըլլայ պետական վարժարաններու մէջ ուսուցչութեամբ։

Այս Հիմնադրամը վերածուած է թրըստի, եւ եկամուտներուն յանձնումը, ինչպէս նաեւ սաներու ընտրութիւնն ու հսկողութիւնը յանձնուած է վարիչ յանձնաժողովի մը, կազմուած Հ. Բ. Ը. Միութեան, Պելժ Համալսարանական Հիմնարկութեան, եւ հիմնադրին ընտանիքին ներկայացուցիչներէն։

Ներկայիս Յանձնաժողովը բաղկացած է հետեւեալ անձերէն.—

1.— Նախագահ Բրոֆ. Լէոն Լըքլէռ, նախկին կրթական նախարար եւ նախկին վերատեսուչ (րէքթէօռ) Պրիւքսէլի համալսարանին: 2.— Փրոֆ. Ժիւլ Տիւսպէրկ, վերատեսուչ Լիէժի բժշկական համալսարանին, որոնք կը ներկայացնեն Պելժ Համալսարանական Հիմնարկութիւնը: 3.— Տիար Վահան Մալէզեան, փաստաբան, եւ 4.— Տիար Մաքսուտ Միհրդատեանց, ճարտարագէտ, որոնք կը ներկայացնեն Հ. Բ. Ը. Միութիւնը: 5.— Տիկին Կոմսուհի տ'Արսքոդ (ծնեալ Նուպար), ներկայացուցիչ հիմնադրին:

Յանձնաժողովը վերջերս ներկայացուց իր տարեկան տեղեկագիրը (1926-27), որմէ կը քաղենք հետեւեալ ուշագրաւ կէտերը.—

Յանձնաժողովը կը շեշտէ սա պարագան թէ հիմնադիր գլխաւոր նպատակը եղած ոչ միայն օգնել այն հայ երիտասարդներուն որոնք բարձրագոյն ուսման հետեւիլ կը փափաքին, այլ գործակցիլ Հայաստանի վերաշինութեան, պատրաստելով անոր վերականգնումին հարկաւոր մասնագէտները (թէքնիսիէն) եւ գիտական բարձրագոյն ուսման տէր անձերը։

Հիմնարկութեան ծրագիր-կանոնագիրը թեկնածուներու ընտրութիւնը ենթարկած է այնպիսի պայմաններու, որ ամէնէն չքաւորները եւ արժանաւորները ընտրուին, եւ ընտրուողները հետեւին այնպիսի ասպարէզներու որ կարենան Հայաստանի մէջ գտնել իրենց գիտական պատրաստութեան եւ երկրին պայմաններուն համապատասխան դիրք մը։ Յանձնաժողովը կը յայտնէ սակայն թէ իրենց ուսումը աւարտողները, անձնական կամ այլ պատճառներով, չեն կրնար միշտ յարգել Հայաստան մեկնելու եւ այնտեղ ծառայելու իրենց յանձնառութիւնը։ Այսու հանդերձ, ընտրուած թեկնածուները, ընդհանուր առմամբ, արժանի գտնուած են իրենց վայելած բարիքներուն։

Ուսումնաւարտ թոշակաւորներէն երեքը, Պ. Պ. Ջրբաշեան, Թէրզեան եւ Զաքարեան արդէն մեկնած են Հայաստան եւ կոչուած են իրենց մասնագիտութեանց համապատասխան կարեւոր պաշտօններու։ Առաջինը տեւեն մը վարած է հանքաբանութեան ուսուցչի պաշտօնը պետական համալսարանին մէջ։ Շրջանաւարտներ Պ. Պ. Պահլաւունի, Կոչիկեան եւ Վաճառականեան եւ Օր. Բուբուլ Քարակոփեան կը սպասեն յարմար պատեհութեան՝ Հայաստան մեկնելու եւ հոն գործելու համար։

Հակառակ ապրուստի սղութեան, Յանձնաժողովը, վերջին տարեշրջանին, հարկ չէ տեսած թոշակներու գումարը բարձրացնել, այլ նախընտրած է աւելի լայնօրէն մասնակցիլ թոշակընկալներու դպրոցական ծախսերուն։

Սաներու մեծամասնութիւնը կը հետեւի գիտական ուսումներու, իսկ մնացեալները երկրագործութեան եւ դպրութեանց։

Հիմնարկութեան վճարած թոշակներուն եւ դպրոցական ծախքերուն գումարը յարաճուն բարձրացում մը կրած է, եւ հակառակ ծախքերուն յաւելման, 1926-1927էն 1927-1928, սաներու թիւը 12էն բարձրացած է 16ի։ Արդարեւ, 1924-1925ին, Հիմնարկութիւնը ունէր 8 սան, 1925-1926ին, 8 սան եւ 4 նպաստընկալ, 1926-1927, 12 սան եւ 2 նպաստընկալ, 1927-1928ին 14 սան եւ 2 հաւանական սան, առանց հաշուելու նպաստընկալները։

1927—1928 տարեշրջանին ընդունուած սաներն են.— Օր. Անանեան (հասարակածային բժշկութիւն), Պ. Պ. Ալիքսանեան (բարձրագոյն ուսողութիւն), Կաքաւեան (երկրագործութիւն), Մանուկ (բժշկութիւն), Մարգարեան (հանրօգուտ շինութիւններ), Յովհաննէսեան (մանկավարժութիւն եւ հոգեբանութիւն), Բօսբէօյիւքեան (բժշկութիւն), Թօփալեան (ճարտարագիտութիւն)։

Նուպարեան սաներու Հիմնարկութեան հասոյթները կոչուած են տարուէ տարի աճելու, շնորհիւ այն պայմանին որով ամէն տարի եկամուտներուն մէկ հինգերորդը կը բարդուի դրամագլուխին վրայ։ Բաց աստի, թոշակները կը տրուին փոխատուութեան ձեւով եւ վերադարձուելու պայմանով։

Այս բնականոն յաւելումէն զատ, Հիմնադրամը այս տարուընէ իսկ հասոյթի զգալի յաւելում մը ունեցած է. 1927 Յունիսին, Հիմնադիր Պ. Պօղոս Նուպար դրամագլուխին յատկացուցած արժեթուղթերէն մաս մը փոխանակած ըլլալով աւելի շահաբեր արժեթուղթերու հետ։ Փոխանակութենէն գոյացած է տարեկան հարիւր անգլիական ոսկիի յաւելուածական հասոյթ մը։

Շրջանաւարտ սաներու Հայաստան մեկնելու եւ հոն իրենց մասնագիտութիւնը կիրարկելու պարագան կախեալ է Երեւանի կառավարութեան ընծայելիք բարենպաստ դիւրութիւններէն։

Հարկ կը տեսնենք նաեւ շեշտել թէ թեկնածուները իրենց դիմումը կատարելու են Յունիս ամսուան միջոցին, քարտուղարին ուղղեալ ֆրանսերէն նամակով մը, այլապէս իրենց կատարած մանաւանդ յետամնաց դիմումները անհետեւանք կը մնան։

Նուպարեան Սաներու հիմնարկութեան հասցէն է՝ 11, Rue d'Egmont, Bruxelles.

(Դիւան)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՍՂԱՄՑԻՆԵՐՈՒ ԺԻԳԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 Յունուար.— 1923ին Թրքական ճիրաններէն ազատուելով, Սղամ գիւղի ողջ մնացած երիտասարդները Հալէպի մէջ հիմը դրին Երիտ. Միութեան մը, որ կրցաւ իր որոշ տեղը գրաւել։ Իր աշխատութեան շնորհիւ, առանց մէկ սանթիմ մուրալու, Միութիւնը կրցաւ 12 աղքատներ Թուրքիայէն փոխադրել Հալէպ, ջորեպաններու միջոցաւ, որոնց ճանապարհածախս վճարեց մարդագլուխ 4 օսմ. ոսկի։ Նմանապէս առաջին անգամ ըլլալով, Հ. Յ. Դ. «Նաւասարդ» լսարանին մէջ ներկայացուց հայդուկ Անդրանիկի կեանքէն թատերախաղ մը, եւ ունեցաւ բաւական շահ։

Տնտեսական ծանր պայմաններու տակ, Միութեան անդամները մեկնեցան զանազան երկիրներ, եւ Հալէպի Միութիւնը ինքնին լուծուեցաւ։

Հետզհետէ Մարսէյլ հասած Սղամցի երիտասարդներու շնորհիւ, 1925 Հոկտ. 4ին վերակազմուեցաւ Երիտ. Միութիւնը։ Ամէն ամիս իր կանոնաւոր ժողովները ունենալէ յետոյ, Միութիւնը 1927 Յուլիս 17ին, ներկայացուց Մ. Պէշիկթաշլեանի «Վահան Մամիկոնեան»ը։ Այս անգամ եւս բաւական դրամ շահեցաւ։

Սղամցի երիտասարդները ամէնքն ալ ինքնաճանաչ տղաքներ են եւ ազգային ոգիով լեցուած։ Մասնաւորապէս կը սիրեն ազգային պատմութիւնն ու հին աւանդութիւնները։

Վերջերս, 1928ի համար Երիտ. Միութիւնը հրատարակեց նաեւ պատի օրացոյց մը, որուն ճակատը կը զարդարեն հայկական զինանշանը, պատմագիր Խորենացին եւ Հայ այբուբենի արարիչ՝ Ս. Մեսրոպը։ Այս առթիւ, Մարսէյլի շատ մը Հայ շրջանակներէն գնահատականներ եկան։

Կիրակի, կէսօրէ յետոյ, ժամը 2.30ին իր Դար-Ազբիր գրադարանի սեփական սրահին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, ունեցաւ դասախօսական ժողով մը։

Ատենապետ, Պ. Մանուկ Առաքէլեան բացումը կատարելով, հրաւիրեց խօսիլ Միութեան անդամներէն՝ Պ. Մ. Խոսրովեանը, որ խօսեցաւ «Միութիւնը եւ իր նպատակը» նիւթին շուրջ։

Ներկաները շատ գոհ մնացին այս շահեկան դասախօսութենէն, եւ խնդրեցին Դար-Ազբիր գրադարանի վարչութենէն, որ պարբերաբար սարքէ այսպիսի օգտակար ձեռնարկներ, որոնցմէ կ'օգտուին ընդհանրապէս բոլոր երիտասարդները։

Ցիմէն

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԱԽԱՑ ՄԸ ԱՅՐԵՑԱՒ.— Մէզոն-Ալֆորի մէջ, տիկին Վէնսան իր երկու փոքրիկները մինակ ձգեց եւ տանը բակը լաթ լուալու իջաւ։ Ռընէ եւ Ժորժ, առաջինը երեք տարու, երկրորդը 8 ամսու, հանդարտ կը մնային վերը սենեակին մէջ։ Ժորժ օրօրոցին մէջ էր։ Մինչ, Ռընէ, լուցկին առնելով, իր աղբարիկին մօտ կը խաղար։

Յանկարծ կրակ առին երախային լաթերը, օրօրոցը բոցերով պաշարուեցաւ։ Տղոց ճիչերուն վրայ վեր վազեց մայրը, բայց ուշ էր։ Ժորժ կիսովին այրած էր, եւ հիւանդանոց դեռ չհասած, մեռաւ։

ՄԱՐԳԱՐԻՏՆԵՐ.— Ոստիկանի մը հետ, Տէլրիւք, խօսելով կ'երթար Ֆրանքլէն փողոցն ի վար։ Յանկարծ ոտքը սահեցաւ եւ գետին փռուեցաւ։ Ոտքի ցատկեց։ Սարսափելի կը ցաւէր պոչոսկրը, զոր քերելով ետին նայեցաւ։ փայլուն աչուկներ կային գետինը։ Մարգարիտնե՞ր։ — Ապահովաբար կեղծ մարգարիտներ են, ըսաւ, բայց ժողվեց։

Յաջորդ օրը թերթերուն մէջ կարդաց թէ Տիկին Պլանշ կը փնտռէր իր մարգարիտները, զորս պատուհանէն վար կը ձգէր։ Գինն էր 100,000 ֆրանք։ Տէլրիւք տարաւ յանձնեց, կնոջ, որ յանձնեց 7500 ֆրանք վարձատրութիւն։

“ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Դ.

Ու այն ատեն, անիկա բացաւ լուսանկարը այն երկու նամակներուն, զորս կատղած Ցարուհին ուղղած էր Ռասբութինի, 1916 Նոյեմբեր 7ին, նախքան Դումայի մէջ Միլիւքովի ըրած յայտնութիւնը՝ գիւղային վանականին մատնութեան եւ Քայզէրի գործակալ Շթայնհաուէրի, այսինքն Պերլինի գաղտնի պաշտօնատան թիւ 70ին հետ անոր ունեցած յարաբերութեանց մասին։

Ցարուհին, Պերլինի գործակալներուն եւ պալատի համագերման կամարիլլային գրգռումովը, կը հրամայէր պարզապէս որ սպաննեն Միլիւքովը։ Այս վերջինը քանի մը օր տունը մնաց, դուրս ելաւ միայն՝ ժողովուրդի ներկայացուցիչներուն մատնացոյց ըլլալու համար վանականը։ Դաւադրութիւնը ձախողեցաւ։

— Մենք ունինք այդ թուղթերուն բնագիրները, յայտարարեց Սըր Ուիլըըմսըն։

— Ահա այսպէս, վերսկսաւ իշխանը, այդ թշուառականները յաջողեցան բոլորովին մոլորեցնել խեղճ գահակալները, ու Ցարուհին կը կարծէր թէ անիրաւ մեքենայութիւն մը լարուած էր Ռասբութինի դէմ, վանականը անյայտացնելու համար. դժգոհ ժողովուրդը ըմբոստացաւ... մինչ միւս կողմէ Վէրակինն ու թիւ 70ը շարժման կը մղէին յեղափոխական կոմիտէները եւ ժողովուրդին մէջ թռուցիկներ ցրուել կուտային, երեւան հանելով պալատին այս խայտառակութիւնները, որոնց իրենք ալ մասամբ պատասխանատու էին... Գիտէք շարունակութիւնը, ինչպէս նաեւ այն, թէ ինչպէս այս մարդիկը, Քայզէրի օժանդակութեամբը, կ'երեւակայէին պատմութեան ամենամեծ կայսրութիւնը... Ահաւասիկ Շթայնհաուէրի իսկ ձեռքով պատրաստուած անցագրին ընդօրինակութիւնը. այս անցագրին շնորհիւ էր որ Վլատիմիր Իլիչ Լէնին կրցաւ պատերազմի միջոցին Գերմանիայէն անցնիլ, որպէսզի կարենայ արգելք ըլլալ Ցարին եղբօրը՝ Մեծ Դուքս Միխայիլի,— որուն յանձնուած էր կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը՝ յեղափոխական ժողովրդ. կոմիտէին կողմէ — կազմակերպելու նոր սահմանադրութիւնը... Յետոյ, «Դանիէլի կնիք»ին մարդիկը իրենց ձեռքը գործիք դարձուցին պոլշեւիկները, ինչպէս ըրած էին Ռոմանովներու։ Երբ պոլշեւիկները, նեղը մնացած ըլլալով, ստիպուեցան ընդունիլ անհատական նախաձեռնութեանց օժանդակութիւնը, միջազգային դրամատէրները, որոնց հաշւոյն կը գործէ «Դանիէլի կնիք»ը, տնտեսական խիստ նպաստաւոր դիրքեր ձեռք բերին, տէր դարձան արծաթի հանքերու, նաւթահորերու եւ տիրեցին ռուսական ընդարձակ շուկային վրայ...։ Այս արդիւնքը ձեռք ձգելու նպատակով էր որ վառեցին այն խոշոր հրդեհը, որուն զոհ եղան միլիոնաւոր մարդիկ, ջարդուելով, թշուառանալով, աքսորուելով... Ահաւասիկ «Դանիէլի կնիք»ին աշխատանքը։

Իշխանը գոռաց.

— Ա՜խ, առուտո՜ւր, գո՜րծ... ոսկին, միշտ ոսկին, ոսկիին ծարաւը։ Ոսկին ամէն ինչ իրեն կը հպատակեցնէ, ըսած է Սողոմոն՝ Ժողովողի մէջ։

Անիկա մատովը ցոյց տուաւ գրասենեակի պատին մեծ մասը գրաւող խոշոր քարտէսը, ուր իրար կը խաչաձեւէին ժողովուրդներու, կլիմաներու եւ ցանկութիւններու ցանցերը։

— Եւ վաղը, կը տեսնէ՞ք, կարգը պիտի գայ անգլիական դրամատիրութեան, եւ յետոյ ալ ֆրանսական դրամատիրութեան...

Սըր Ուիլըըմսըն անոր նայեցաւ զարմացած։ Ոտքի ելաւ. գնաց քարտէսին քով եւ անոր վրայ դրաւ իր գնդերաւոր ուժեղ ձեռքերը։

Ամէն օր տեղափոխուող կարմիր դրօշիկներ հոն ցոյց կուտային արձանագրուած գործակալներու աչքառու գործունէութիւնը։ Ու պետը, սպայակոյտի պետի մը պէս, այնտեղէն կը հետեւէր իր մարդոց, որոնք Տօունինկ Սթրիթէն հազարաւոր մղոն հեռու այդ երկրամասերուն մէջ ճամբայ կը բանային։ Այդ հողերուն վրայ ինք ալ արդէն, ատենօք իբր պարզ «դիւանագիտական գործակալ», իր կեանքը վտանգած էր։

— Ահա թէ ի՞նչ բանի շուրջ կը դառնայ խնդիրը, իշխա՛ն, ըսաւ Սըր Ուիլըըմսըն, եթէ խաղը կորսնցնենք, Արեւելքը կրակներու մէջ պիտի վառի, Ափրիկէն ոտքի պիտի ելլէ եւ ասիական հորդաները՝ հնօրեայ բարբարոսներու արշաւանքներուն նման, պիտի քալեն Եւրոպայի վրայ... եւ Եւրոպան աւրելով, անապատ մը միայն պիտի մնայ, ինչպէս եղաւ Բաբելոնի՝ Դանիէլի ժամանակ։

Կայսրութեան գաղտնի պետին մարդերը կը հետեւէին այն ճամբան, ուր կրակը կը վառէր, ոսկի սերմանողներու անցքին վրայ, Չինաստան, Հնդկաստան, Պարսկաստան, Եգիպտոս, Մարոք, եւ Պալքաններէն,— համաշխարհային պատերազմներու այս բոյնէն,— կը տեսնուէր որ հրդեհը կ'անցնէր եւրոպական երկիրները, ուր միամիտ քաղաքացիները հանդարտ կը քնանային, առանց գիտնալու որ, ի՛նչ կատաղի պատերազմներով շաղախուած է ժողովուրդներու խաղաղութիւնը...

(Շար.)

չէքին 20 հազար ոսկին առած է Նազըմ պէյ ինք, իսկ Տօքթ. Ֆիքրէթ պէյի տուած՝ ծփուն նաւարանի հաշուոյն՝ 54,000 ոսկի, ընդծովեաներու հաշուոյն՝ 28,000 ոսկի։ Յայտնի չէ թէ որքան բաժին տրուած է Նախկին ծովային գործավար Իհսան պէյի։

Թուրքանգլեան փոխանակութեան խնդիրը

«Թայմզ»ի թղթակիցը Աթէնքէն կը հեռագրէ թէ Թուրք կառավարութիւնը անպաշտօն բանակցութիւններ կը վարէ Յոյներուն հետ՝ ամբողջական արժէք մը գնահատելու համար փոխանակուած բնակչութեանց սեփականութիւններուն, որպէսզի երկու գնահատութեանց մէջտեղի տարբերութիւնը կարգադրուի կարելի եղածին չափ շուտ։ Եթէ այս հիման վրայ համաձայնութիւն գոյանայ, այն ատեն Պոլսոյ Խառն Յանձնաժողովը աւելորդ պիտի դառնայ։

Թէեւ հելլէն կառավարութիւնը սկզբունքով չառարկեր թելադրուած կարգադրութեան, սակայն իր վերջնական որոշումը կախում պիտի ունենայ այն երաշխաւորութիւններէն, որոնք պիտի տրուին՝ համաձայնութիւնը հաւատարմօրէն գործադրելու մասին։ Թուրքերը նախապէս կը կարծէին թէ Գնահատումի Յանձնաժողովը իրենց ի նպաստ որոշում պիտի տայ, սակայն այժմ այդ յոյսը կորսնցուցին եւ կ'ուզեն համաձայնութեան եզր մը գտնել։

Համայնավարներու ցոյցը

Կիրակի օր Համայնավարները ցոյց մը կազմակերպեցին Փարիզի արուարձան Լըվալուայի մէջ՝ Լէնինի մահուան չորրորդ տարեդարձին առթիւ։ Ցուցարարները, որոնց թիւը մօտ 12000 կը հաշուուի, ընդհանուր ներում պահանջեցին մասնաւորապէս բանտարկուած երեսփոխաններ՝ Մարսէլ Քաշէնի եւ Վայեան-Քուտիւրիէի համար։

Ոստիկանութիւնը կանխազգուշական խիստ միջոցներ ձեռք առած էր ո եւ է միջադէպի տեղի չտալու համար։ Ցուցարարները թափօր կազմած, «Էնթէրնասիոնալ» երգելով շրջեցան Լըվալուայի փողոցները։ Համայնավարներու խմբակ մը Լըվալուայի գերեզմանատունը երթալով պսակ մը դրաւ Լուիզ Միշէլի գերեզմանին վրայ։

Այս ցոյցին առթիւ «Իւմանիթէ» մասնաւոր թիւ մը հրատարակած էր, որ ձրի կը բաժնուէր անցորդներուն։ Յօդուածի մը մէջ զինուորներն ու ոստիկանները կը հրաւիրուէին չհնազանդիլ իրենց պետերուն։ Ոստիկանութիւնը գրաւեց այդ թերթերը եւ ցրուիչները ոստիկանատուն տարուեցան։

Ընդդիմադիրներու կոչը՝ աքսորէն առաջ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ գերման ընդդիմադիր համայնավարներու շաբաթաթերթ «Տի Ֆանէ տէս Կոմունիսմուս» կը հրատարակէ կոչ մը, ստորագրուած Տրոցկիի, Ռակովսկիի, Ռադէկի, Սմիլգայի, Զմիոնոֆի, Բելոբորոտոֆի եւն.ի կողմէ, որուն մէջ կ'ըսուի թէ երբ 15րդ համաժողովը որոշեց կուսակցութենէն վտարել զիրենք, որոշած էին վերաքննութեան համար դիմել կոմինտէրնի 6րդ համագումարին։ Այժմ Կէփէուն (Չեկա) առանց բանաւոր պատճառի, զիրենք կ'աքսորէ հեռաւոր երկիրներ, պարզապէս որպէսզի իրենց կապերը կտրուին Մոսկուայի եւ ուրիշ բանուորական կեդրոններու, ինչպէս նաեւ 6րդ համագումարին հետ։

Աֆղանիստանի թագաւորը Ֆրանսայի մէջ

Աֆղանիստանի թագաւոր Ամանուլլահ Խան Իտալիոյ մէջ իր պտոյտները վերջացուցած ըլլալով, երէկ առաւօտ Ճենովայէն Նիս հասաւ։ Ռիվիէրայի մէջ պտոյտէ մը յետոյ, թագաւորն ու շքախումբը Փարիզ կը հասնին ձայը։

Բազմածնութիւնը Իտալիոյ մէջ

Հռոմէն Թայմզի կը հեռագրեն.— Այն օրէն ի վեր, որ Մուսոլինի յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է բազմացնել իտալական ծնունդները, ֆաշիստ թերթերը մեծ ուշադրութիւն կ'ընծայեն այս խնդրին։ Օր չանցնիր որ թերթերը չյայտարարեն թէ Մուսոլինի իր լուսանկարը նուիրած է 12 կամ 15 զաւակի տէր հայրերուն, իբրեւ նշան հիացումի։ Քաոթիլլիոնէի մէջ բազմածնութիւնը քաջալերելու համար բազմանդամ ընտանիքները ամէն տեսակ տուրքէ զերծ կացուցուած են։

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Վերջին պաշտօնական վիճակագրութեանց համաձայն, Իտալիայէն դուրս աշխարհի զանազան մասերուն մէջ կը բնակին 9,118,000 Իտալացիներ։ Կը կարծուի սակայն թէ իրական թիւը աւելի է, քանի որ հիւպատոսներու հաղորդած ցանկերը անկատար են։ Իտալիոյ բնակիչներուն մօտ մէկ քառորդը Իտալիայէն դուրս կը բնակի. ահա՛ թէ ինչու ֆաշիստները կը փափաքին որ օտար երկիրներու Իտալացիները պահեն իրենց ազգային ինքնուրոյնութիւնը եւ չձուլուին տեղական ժողովուրդին հետ։

Արտասահմանի Իտալացիներուն մեծ մասը կը բնակի Ամերիկայի մէջ։ Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկայի Իտալացիներուն ընդհանուր թիւը կը հաշուուի մօտ եօթ միլիոն։ Միացեալ Նահանգներուն մէջ կան 5 միլիոն հոգի, Քանատայի մէջ՝ 150,000, Մեքսիկա՝ 7,000, Քոսթա Ռիքա՝ 87,000, Պրազիլիա՝ 800,000, Արժանթին՝ 1,600,000, Շիլի՝ 21,500։ Եւրոպայի մէջ կան 1,267,700 Իտալացիներ, որոնց կէսը Ֆրանսայի մէջ։ Ափրիկէի մէջ կան 189,000 Իտալացիներ։

Մոսկուա եւ Արեւելեան ժողովուրդները

Լէնինկրատէն կը հեռագրեն թէ մտադրութիւն կայ Ռուսիոյ նախկին մայրաքաղաքին մէջ բանալ Արեւելեան Ազգերու Տուն մը, ուր պիտի համախմբուին Չինացիներու, Քորէացիներու, Հնդիկներու եւ ուրիշ ազգերու ակումբները։ Շէնքը պիտի ունենայ թատրոն մը եւ մեծ սրահ մը, ուր հրապարակային դասախօսութիւններ պիտի տրուին յեղափոխական շարժման ռազմավարութեան եւ գործունէութեան մասին։

Թուրքիա եւ Իտալիա

Անատոլուի եզերքներուն մօտ երկու կղզիներու սեփականութեան մասին, Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ կատարուած բանակցութիւնները արդիւնքի մը յանգած չըլլալով, երկուստեք որոշուած է խնդիրը իրաւարարութեամբ լուծել։

Իտալական դեսպան Օրսինի Պարոնէ Պոլսէն Էնկիւրի երթալով մէկուկէս ժամ տեսակցած է արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Վահան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ ընկեր - ընկերուհիները, վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Café Noillesի յատուկ սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրերով։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Կայծակ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Գրադարանի սրահը։

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան վերջին ընդհ. ժողովը իր վարչութիւնը ընտրեց հետեւեալ կազմով.— Պ. Պ. Տիգրան Տիրոեան, (Ատենապետ) Լեւոն Տօնիկեան (Քարտուղար) Գէորգ Միլիտոնեան (Գանձապահ), Պօղոս Շապուեան եւ Պօղոս Վարդանեան։ Իսկ փոխ անդամներ.— Պ. Պ. Մկրտիչ Տէր Ստեփանեան, եւ Պետրոս Վարդանեան։ Կը խնդրուի բոլոր միութիւններէն եւ մեր հայրենակիցներէն գրել հետեւեալ հասցէով, Léon Doniguian, 12 Rue Elie. Gentilly, (Seine).

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Զօրավար Անդրանիկի նախկին զինուորները կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 206 Rue Lafayette սրճարանը։

ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս իրիկուն, Ֆլորիայի մէջ։ ժամը 9—10 Փրոֆ. Աղաջանեան՝ հոգեկան ախտաբանութեան հիմքերը գեղարուեստի մէջ։

10—11 Պ. Մ. Նաթանեան՝ ընդհ. Ազգերու պատմութիւն։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լոնտոն, Յ. Զ.— 100։

Քօմպ, Ա. Յ.— 50։

Սէն Թ'էթիէն, Մ. Խ.— 214։

Լիոն, Յ. Ն.— Համաձայն ենք։

Լը Ման, Դ. Զ.— 70։

Սէթիֆ, Լ. Ի.— 70 ֆրանք, սխանք ղրկել։

Սէն փիէռ, Պ. Հ.— 15։

Փէրթուի, Ա. Պ.— 65։

Շաս, Պ. Ա.— 50 ֆրանք։

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

LA MENACE

?

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

25 JANVIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 553 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՐԿԱՐԱՐ ՅՈԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յոգնութեան նշաններ կ'երեւան կարգ մը գաղութներու մէջ:

Յոգնութիւն՝ ներքին վէճերէն որ ամլութեան կը դատապարտեն շինարար աշխատանքը, եւ կը մղեն երեսի վրայ ձգել շատ մը կենսական գործեր:

Առաջին ձայնը Սոֆիայէն եկաւ: Երեք-չորս տարի իրարու դէմ ճակատ յարդարելէ յետոյ, վերջերս քով-քովի եկած են զանազան հոսանքներ, ելք մը գտնելու համար: Եւ իբրեւ Նախափորձ, համաձայնութիւն գոյացեր է գործակցաբար կատարելու համար Թաղ. Խորհուրդներու ընտրութիւնը, Իւրաքանչիւր կազմակերպութեան տալով իր տեղը:

Փորձը յաջողած է քանի մը քաղաքներու մէջ, իսկ ուրիշ տեղեր՝ ձախողած: Ամէն պարագայի մէջ, բարենշան է երեւոյթը, եւ կ'ուզենք հաւատալ թէ, ժամանակի ընթացքին, ձախողած վայրերն ալ խելքի պիտի գան: Մանաւանդ, եթէ նոյն համերաշխ ոգին առաջնորդէ նաեւ պուլկարահայ համագումարը, որուն անհամբերութեամբ կը սպասեն շատեր:

Նոյն երեւոյթը կը դիտենք Եգիպտոսի մէջ, ուր կիրքերը ծայրայեղութեան հասան ամիսներու ընթացքին:

Վերջին տեղեկութիւնը այն էր թէ՝ չէզոքներու յանձնախումբ մը կազմուած է, ելք մը գտնելու համար: Յետոյ տեղի ունեցաւ կառավարութեան միջամտութիւնը, որ արգիլեց Աղեքսանդրիոյ Թեմական ընտրութիւնները (18 Դեկտեմբեր): Անկէ ի վեր, առանձին նորութիւն չկայ, բացի լրագրական պայքարէն, որ աններհատ կը շարունակուի:

Այս առթիւ, աւելորդ անգամ մըն ալ յիշեցնենք թէ Թորգոմ եպիսկոպոս եւ իր արբանեակները, ռամկավարներն ու անոնց հետ խառնուած խառնիճաղանճ տարրերը ի զուր սուտ-խենդ կը ձեւանան, բոլոր մեղքերը փաթթելով ընդդիմադիր հոսանքին կամ Դաշնակցութեան վզին:

Պետական միջամտութեան բոլոր ճամբաները հարթելէ, ոստիկանութեան աջակցութեամբ իշխանութիւն գրաւելէ, եւ ուղղակի կամ անուղղակի «ժուռնալ»ներ տեղացնելէ յետոյ, այդ մարդիկը դժուա՞ր թէ կարենան արդարանալ պատմութեան առջեւ, օգտագործելով ընդդիմադիրներուն մէկ սայթաքումը:

Մենք չվարանեցանք դատապարտել այդ ծանր շեղումը,— երկրի իշխանութեան միջամտութիւնը հրաւիրելու այդ ձեւը, որ երբեք չի համապատասխաներ մեր կուսակցական ըմբռնումներուն եւ հայ ժողովուրդի շահերուն:

Բայց միեւնոյն ատեն, պարզեցինք թէ ի՛նչ զզուելի միջոցներու դիմած են հակառակորդները, գործը մինչեւ այդտեղ բերելու համար:

Այնպէս որ, ի զո՛ւր կը գալարուին «Արեւ»ներն ու իր լուս՞աղբարները, ջուրը պատէն վեր հանելու կամ դրացին սեւցնելու համար:

Թող իւրաքանչիւրը քաջութիւնն ունենայ իր մեղքին տէր ըլլալու: «Ահաւոր» բառակոյտեր շարելով, Գաճիրէի որջը չի կրնար մաքրել իր ճակտին փակած արատը, որ կուպրի չափ կարծր է:

Ինչպէս ըսինք, նոր լուր չունինք եւ կը սպասենք որ չէզոքները, իբրեւ երրորդ կողմ, կատարեն իրենց դերը, սրտցաւ եւ կորովի միջամտութեամբ մը:

Մեր կարծիքով, եթէ անոնք տիրաբար գործեն, ամէն բանէ առաջ նկատի առնելով արդարութիւնը եւ ժողովուրդին շահը, պետական միջամտութեան դուռներն ալ կը փակուին, եւ Եգիպտոսի գաղութը կրնայ յայտարարել թէ՝ ընդունակ է իր վէրքերը իր ձեռքով դարմանելու: Իշխանութիւնն ալ անշուշտ գոհ կը մնայ այսպիսի կեցուածքէ մը, փոխանակ ժամավաճառ ըլլալու տաղտկալի վէճերէ:

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ, ծանր վէճեր չկան, առ այժմ: Միայն Լիոնն է որ վրդովիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ, շնորհիւ «տէմիրպաշ» խմբակի մը: Այժմ երկու ազգային իշխանութիւն հաստատուած է այդ քաղաքին մէջ, մէկը՝ այն որ ընտրուեցաւ եւ հաստատուեցաւ Թեմական Խորհուրդին կողմէ. միւսը՝ այն որ սարքեց նախորդ Ազգ. Միութիւնը: Իւրաքանչիւրն ունի իր առանձին թեմերն ու ճիւղերը, ինչպէս եւ գրասենեակն ու քահանաները...

Ո՞ւր պիտի յանգի այս վիճակը: — Պէտք է հարցնել Պալաքեան եպիսկոպոսին, որ գոնէ վերջին օրերը չկրցաւ պահել իր հեղինակութիւնը, իբրեւ յիշատակ, իր իսկ բարիքին համար:

Մենք նորէն յուսահատ չենք, այս ողբալի պատկերին առջեւ, եւ կը կարծենք թէ կարելի է գտնել ձեւ մը: Իսկ այդ պարտականութիւնը՝ ամէնէն առաջ տեղացիներուն վրայ կ'իյնայ:

«Յոգնութեան նշաններ» ըսինք, այն տեսակէտով որ, բարեբեր է երեւոյթը:

Երբ կիրքերը կը մարին եւ բերանները կը յոգնին, մթնոլորտը կը պայծառանայ:

Այն ատեն —մենք յոռետես չենք— մարդիկ ինքնաբերաբար ու յստակօրէն կը տեսնեն թէ ի՛նչ պակասներ եւ պահանջներ կան որ աշխատութիւն կը հարկադրեն, լուռ եւ սրտցաւ գործունէութիւն:

Իսկ աշխատանքի ամէնէն լքուած եւ խոպան գետինը՝ նոր սերունդին փրկութիւնն է՝ գաղութներու մէջ:

Հազար ընտրութիւն եւ ազգ. միութիւն կոպէկ չեն արժեր, եթէ հայ մանուկը պիտի օտարանայ մեր աչքերուն առջեւ, անվերջ պառակտումներու և ամուլ խաչաձեւումներու մխորին մէջ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Իգտամ»ի հիմնադիր Ահմէտ Ջէվտէթ պէյ կը գրէ (18 Յունուար).

— «Իմ կարծիքով, բնաւ պէտք չկայ Թուրքերէն խօսակցութիւնը բռնի ընդհանրացնելու ձեռնարկել: Ամէն մարդ սիրով Թուրքերէն կը խօսի, եթէ ատիկա համաձայն է իր շահերուն:

Թուրքերէնի չտարածուելուն պատճառը՝ նորէն մենք Թուրքերս ենք: Թուրքերուն ընկերային թերին, աւելի ճիշդ յանցանքը՝ մեծ է: Ճարտարարուեստը բացարձակ մենամասնութեամբ կը գտնուի Թուրքերէն չգիտցողներու ձեռքը: Թուրքերը ոչ առեւտուրի, ոչ ալ արհեստներու մէջ դիրք ունին, որովհետեւ անդադար պետական պաշտօններու ետեւէն կը վազեն: Շէնքի մը համար անհրաժեշտ բոլոր արհեստաւորները ոչ-իսլամներ են: Թուրքերը բաժին չեն ունեցած բոլոր նուրբ արհեստներու մէջ:

Այս տեսակ երկրի մը մէջ, շատ աւելորդ է զարմանալ թէ ինչո՛ւ ամէն տեղ Թուրքերէն չի խօսուիր: Գործառնութեանց մէջ պէտք եղած Թուրքերէն բառերը 3—400էն աւելի չեն:

Գանք կրթութեան տարածման: Դժբախտաբար պէտք եղածին չափ դպրոց չունինք, եւ հարիւր հազարաւոր Թուրք մանուկներ անուսում կը մնան:

Քանի մը օր առաջ, գրադարանիս գիրքերը աչքէ անցուցած ատեն, տեսայ որ Հայերը 70—80 տարի առաջ Տելեմաքը թարգմանած են, այն ալ թէ աշխարհաբար եւ թէ գրաբար: Տեսայ որ 60 տարի առաջ երկրաբանական գիրքեր գրած են, իրենց դպրոցներուն մէջ ուսուցանելու համար: Դարձեալ Իլիականի եւ Ոդիսականի նման կարեւոր գիրքերը թարգմանած են, այն ալ ոտանաւոր:

Ամէն բան մէկ կողմ դնենք: Մենք որ Թուրքերէն խօսակցութեան տարածումը կ'ուզենք, կրնա՞նք Թուրքերէն լաւ բառարան մը ցուցնել:

Երբ Թուրքերէնի տարածման այսքան փափաքող ենք, ինչո՞ւ ոչ-Թուրք աշակերտներ ալ չկան մեր միջնակարգ եւ բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ: Ժամանակին կար: Իմ կարգիս գրեթէ կէսը քրիստոնեաներէ եւ Հրեաներէ կը բաղկանար: Կրթական գործավարութեան առաջին պարտականութիւնն է աշխատիլ որ բոլոր Թուրքիացիներու զաւակները պետական վարժարանները գան:

Այս ջանքը 20—30 տարի շարունակելէ յետոյ, կրնանք պահանջել որ բոլոր քաղաքացիները Թուրքերէն խօսին:»

ԹՐՔԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹԻՒՐՔ ՕՃԱՂԸՆ

Իրաւաբանականի ուսանողները դիմած են Թիւրք Օճաղըին, խնդրելով որ աջակցի իրենց, Թուրքերէն խօսակցութիւնը ընդհանրացնելու համար:

«Ագշամ»ի համաձայն, Թիւրք Օճաղըն հաւանաբար օժանդակէ, պայմանաւ որ բռնութիւն ի գործ չդրուի: Օճաղին նպատակը այդ է արդէն, եւ ասոր համար Թուրքերէնի գիշերային դասընթացք մը հաստատած է, Բերայի մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Երեք Թրքուհիներ քրիստոնեայ դարձած ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԱՏՂԱԾ ԵՆ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Պրուսայի ամերիկեան միսիոնարներու վարժարանի աշակերտուհիներէն երեք Թրքուհիներ քրիստոնէութիւն ընդունած եւ մկրտուած ըլլալով, ամբողջ Թուրքիոյ մէջ զայրոյթի փոթորիկ մը բարձրացած է:

Կրթական տնօրէնը անմիջապէս Պրուսա մեկնեցաւ քննութիւն կատարելու: Եթէ հաստատուի թէ ամերիկացի միսիոնարները կրօնական քարոզութիւններ կ'ընեն, խնդրոյ առարկայ դպրոցը անմիջապէս պիտի փակուի:

Մերսինի Սուրիացիները

Մերսինի եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ կան որոշ թիւով Սուրիացի քրիստոնեաներ, որոնք օրթոտոքս կրօնքին կը պատկանին եւ արաբերէն կը խօսին: Ասոնց համար եւս փոխանակութեան խնդիր ծագած էր եւ Պոլսոյ Թուրքահելլէն Խառն Յանձնաժողովը նախապէս որոշած էր փոխանակութենէ զերծ կացուցանել զանոնք: Այս որոշումը բուռն պայքարի առիթ տուաւ Թուրք մամուլին մէջ: Ասոր վրայ Խառն Յանձնաժողովը որոշեց այլ եւս Թուրքիա չընդունիլ այն արաբախօս օրթոտոքսները, որոնք նախապէս Մերսինի տեղական Յանձնաժողովին որոշումով Սուրիա ղրկուած էին: Իսկ անոնք որ մինչեւ այդ թուականը փոխանակութեան չեն ենթարկուած, պիտի մնային իրենց տեղերը:

«Միլլիյէթ»ի Ատանայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ՝ Պոլսոյ Խառն Յանձնաժողովը Ֆրանսական դեսպանատան ազդեցութեան ենթարկուած է. որոշումը իբրեւ աւետիս Պոլսոյ դեսպանատունէն Ատանայի հիւպատոսարանին հաղորդուած է. ասկէ զատ այս մասին մեծ ջանքեր թափած է նաեւ «Արաբ Օրթոտոքսներու Պաշտպան Կոմիտէ»ն, որուն կեդրոնը Սուրիա կը գտնուի: Մերսինէն արաբ օրթոտոքս մը Սուրիոյ ծերակուտականներէն Իպրահիմ Մէնզիլի հեռագրած է. «Մեզի փոխանակութենէ ազատեցիք, շնորհակալ ենք»:

Այժմ դարձեալ պայքար սկսած է Թուրք մամուլին մէջ՝ Կիլիկիոյ ափ մը քրիստոնեայ Արաբները Թուրքիայէն վտարելու համար:

Թուրք մարզպանին պտոյտները

Արեւելեան Նահանգներու ընդհանուր քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյ Ուրֆայի կուսակալ Ֆուատ պէյի եւ իր հետեւորդներուն հետ Յունուար 17ին Մարտին հասած է: Կայարանը զիրենք դիմաւորելու եկած էին կուսակալ Թէվֆիք Հատի պէյ, զինուորական եւ քաղաքային բարձրաստիճան պաշտօնեաները, ոստիկան-զինուորներ, ոստիկաններ, դպրոցի աշակերտներ եւ ժողովուրդէն մեծ բազմութիւն:

Թաղապետարանին մէջ ի պատիւ իրեն փայլուն ընդունելութիւն մը կատարուեցաւ: Թալի պէյ ներկայ եղաւ նաեւ հրամանատարութեան մէջ տրուած հրապարակային բանախօսութեան:

Մարզպանը եւ աւագ-խորհրդականը հինգ ժամ տեւող խորհրդակցութիւն մը ունեցած են Ուրֆայի, Մարտինի եւ Տիգրանակերտի կուսակալներուն հետ:

Երկու օր Մարտին մնալէ յետոյ, Մարզպանը մեկնած է Տիգրանակերտ, ընկերակցութեամբ Ուրֆայի կուսակալ Ալի Ֆուատ պէյի և Տիգրանակերտի կուսակալ Նիզամէտտին պէյի:

Պոլշեւիկ նոր դեսպանը Էլիզէի մէջ

Փարիզի խորհրդային նորընտիր դեսպան Դովգալեւսկի առջի օր ժամը 4ին Էլիզէի պալատը երթալով իր յանձնարարագրերը ներկայացուց Հանրապետութեան նախագահ Պ. Կասթոն Տումէրկի: Դեսպանը այս առթիւ ճառ մը խօսելով ըսաւ.—

«Խորհրդային Միութեան կառավարութիւնն ու ժողովուրդները հաստատօրէն վճռած ըլլալով պահպանել եւ ամրապնդել խաղաղութիւնը, ամբողջովին պիտի նուիրուիմ աւելի եւս ամրացնելու այն բարեկամական կապերը, որոնք այնքան բարեբախտօրէն կը միացնեն երկու ժողովուրդները, այն վստահութեամբ թէ՝ մեր ժողովուրդներու համերաշխութիւնը կարեւոր գրաւական մը կը կազմէ իրենց բարօրութեան եւ ընդհանուր խաղաղութեան:

«Միութեան կառավարութիւնը գոհանակութեամբ դիտելով երկու երկիրներու միջեւ տնտեսական յարաբերութեանց բարեբախտ զարգացումը, պաշտօն տուաւ ինծի, իբրեւ հիմնական աշխատանք, հեռացնել ամէն արգելք եւ կարողութեանս չափով օժանդակել անոնց տարածման եւ յառաջդիմութեան: Նոյնպէս՝ կը յուսամ թէ նախորդիս կողմէ սկսուած բանակցութիւնները, որոնք արդէն որոշ շօշափելի արդիւնքներ տուած են, պիտի շարունակեն իրենց ընթացքը եւ պիտի յանգին կատարեալ յաջողութեան, երկու ժողովուրդներու փոխադարձ շահին համար»:

Հանրապետութեան նախագահը իր պատասխանին մէջ գոհունակութեամբ յիշեց դեսպանին այն խօսքը թէ՝ ամբողջովին պիտի նուիրուի խաղաղութեան ամրապնդման եւ երկու երկիրներու յարաբերութեանց սերտացումին: Ու խոստացաւ աջակցիլ իրեն այդ գործին մէջ: Մաղթեց նաեւ որ առկախ բոլոր խնդիրները կարգադրուին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

Ո՞ՒՐ ԵՍ, ԱՐԴԱ՛ՐՈՒԹԻՒՆ...

Հայածական, տարագիր, աստանդական, կրելով դառնօրէն մեր հերոսական ու տառապալից պատմութիւնը իրենց ուսերուն, տակաւին երէկ, հայ աշխատաւոր ժողովուրդին ներկայացուցիչները գացած էին ժընեւ՝ նորոգելու համար տառապանքին յիշատակը արեւմտեան յղփացած ու ծոյլ քաղքենիներու մգլոտ ուղեղներուն մէջ:

Գացած էին հատուցում պահանջելու:

Արդա՛րութիւն: Հաւա՛սարութիւն: Ազա՛տութիւն — «եղբարց մերոց գերելոց»...

Առաջին անգամը չէ՛ որ հայ աշխատաւոր ժողովուրդը իր դարաւոր տառապանքը կ'ողնայ քաղքենի պալատներու սեմերուն առջեւ՝ երբեմն հպարտ, երբեմն՝ վիրաւոր ու աղաչական, բայց միշտ արժանավայել:

Առաջին անգամը չէ՝ որ ան իր հերոսութենէն կը խօսի, իր ազատագրական արիւնոտ ու դաժան պայքարը կ'ոգեկոչէ, իր աղուոր մեռելներուն արեան ծանրութիւնը կը նետէ իր քաղաքական բախտի նժարին մէջ...

Առաջին անգամը չէ՝ որ ան արդարութիւն կը պահանջէ աշխարհի հզօրներէն:

— Ո՞ւր ես, արդա՛րութիւն...

— Կը յիշէ՞ք Իսրայէլ-Օրին, Ներսէս-Աշտարակեցին, Ներսէս Վարժապետեանը, Խրիմեան Հայրիկը, Աւետիս Ահարոնեանը...

Ես կը յիշեմ հայ վիպողի մը մէկ եղերական հէքեաթը: Աղքատ, զուրկ, տառապող մարդ մը որ ելած է, լեռներով՝ Արդարութիւնը փնտռելու, կրծքին սեղմած կախարդական սրուակ մը որ լեցուն է ցաւի ճիչերով, կողկողանքով, հոգեվարքի հունդիւններով: Անձկութեամբ ու յուսահատ, արդարութեան այդ տարօրինակ ուխտաւորը, կը պոռայ խաւարին մէջ...

— Ո՞ւր ես, արդա՛րութիւն...

— «Արդարութիւնը ո՛չ երեւում էր, ո՛չ էլ ձայն տալիս...»:

Ու մարդը՝ վրէժխնդիր եւ յուսահատ, կը փշրէ իր ահաւոր սրուակը ժայռի մը դէմ: Ու ցաւի ճիչերէն կը ծնի *Բողոքը*, դեռ տկար, դեռ դողդոջուն: Ու հեռաւոր հորիզոններէն ձայն մը կը հնչէ.

— «Գնա՛, մեծացի՛ր, կուտակի՛ր արցունք, կուտակի՛ր վշտեր, մեծացի՛ր որպէս ովկէան, կատաղի՛ր որպէս հեղեղատ ու այն ժամանակ ես կը գամ իմ սուրովս եւ կշիռովս...»:

Շատ վիշտ ենք կուտակած ու շատ արցունք. բայց տկար եւ պզտիկ է մեր բողոքը դեռ ու ի զուր կը ճչանք.

— Ո՞ւր ես, արդա՛րութիւն...

Արդարութիւնը՝ բոլո՛ր տառապողներու սուրիններուն ու հրացաններուն ծայրն է...

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԱՆԱՏՕԼՈՒՆ ԿԸ ՊԱՐՊՈՒԻ

Եօզկատի Առաջնորդարանը Պատրիարքարան ուղղուած գրով մը կը յայտնէ թէ Պատրիարքարանէն հեռագրով եղած յանձնարարութեան համաձայն, յատկապէս յորդորներ եղած են ժողովուրդին, որպէս զի չմեկնին: Բայց անոնք որ իրենց գոյքը ինչքը ծախելով պատրաստութիւն տեսած են գաղթելու, անոնք կը մեկնին, իսկ մնացեալները կարելի պիտի ըլլայ համոզել որ մնան իրենց տեղը: Այս գաղթականները նպատակ ունին Հայաստան երթալու, կ'ըսէ Առաջնորդարանը:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՉԷՉՈՔԱՑՈՒՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բ.— Զարմիսեան՝ մասնակցութեան տեսակէտին դէմ առանց նոր փաստ մը բերելու, կը պնդէ իր հիմնական սխալին վրայ եւ հակադիր երկու սկզբունքներու ընտրութեան մէջ չտատանելու համար, կեանքի փորձին դիմելու ճիգով, դարձեալ մատը կը դնէ վերջին ձախորդ պատահարներուն վրայ։

Դիմենք փորձի նոյն աղբիւրին ։

Դաշնակցութիւնը՝ երէկուան նորեկը չէ հայ կեանքին մէջ։ Արդէն ունի իր պատմութիւնը և հանրային գործերու մասնակցութեան հոյակապ եւ արդիւնաւէտ՝ գոնէ երկու շրջան կ'արձանագրէ իր կենսագրութեան մէջ,— Պատերազմէն առաջ, ազգային բոլոր մարմիններուն ու միութիւններուն մէջ, կամ դէմ՝ իր յառաջապահի դիրքով, ու պատերազմէն յետոյ, մինչեւ Կիլիկիոյ պարպումը եւ քէմալական խուճապը եւ անկէ վերջ մինչեւ այսօր, գաղութներու վերակազմութեան անխոնջ օժանդակութեամբ։

Ասոնք ալ կեանքին փորձերն են ։

Բայց, այն ատեններն ալ, մանաւանդ պատերազմէն առաջ, աւելի ծանր կոիւներ պակաս չէին։ Դէպքեր կը յիշուին Պոլսոյ մէջ եւ գաւառները, նոյնքան եւ աւելի ծանր, քան ինչ որ պատահեցան վերջերս։ Դաշնակցութիւնը՝ այն ատեն ալ ենթարկուեցաւ անողոք յարձակումներու, տեսակ մը խաչակրութեան. բայց, ատոնց հետեւանքով՝ ան մտքէն իսկ չանցուց մեկուսանալ. որովհետեւ, պայքար, բախում ու նոյն իսկ պարտութիւն՝ շուքի պէս կը հետեւին կուսակցութեան մը գործունէութեան։ Եթէ կարելի ըլլար մարդկութիւնը խաղաղտանել իր լաւագոյն օրուան, Քրիստոսէ 2000 տարի յետոյ՝ ո՛չ ընկերվարութեան պէտք կը մնար, ո՛չ ալ համայնավարութեան ։

Կուսակցութիւնը ուրեմն, իր այսօրուան ձախողանքին վրայ չէ, որ փորձի կը դարնէ իր տեսակէտները։

Փա՞ստ,— այն որ, ճակատակ անկախութեան կորուստին, մենք կը մնանք անխախտ նոյն տեսակէտին վրայ, որմէ պէտք էր հրաժարիլ, հետեւելով ընկեր Զարմիսեանի տրամաբանութեան եղանակին։

Գիտենք թէ՝ ներկայիս տըխրութիւնով մը վհատիլ եւ մխիթարուելու համար՝ ապագայի գուշակուած պայծառութիւնները կանչել, անկիւն մը անշարժացած, ծոյլապատիկ, ճգնաւորի յափշտակութեամբ, լաւ, հանգիստ բան է։ Սակայն, մենք մեզ խաբելու ընդունակութիւնը չունինք այլեւս։ Գիտենք թէ՝ բազմակողմանի աշխատանք պէտք է տիրելու համար երազին, որ կը գտնուի լաբիրինթոսի մը կեդրոնը։ Գտնելու համար զայն, պէտք է հաւասարապէս քրտնիլ անոր տանող բոլոր ճամբաներուն վրայ՝ Չե՞նք կրնար, այդ ուժը չե՞նք զգար մեր ջիղերուն վրայ.— կը մնայ քաշուիլ հրապարակէն...

Գ.— Զարմիսեան՝ ուզելով արդարացնել իր հիմնական սխալը, կը տրամաբանէ ու կը խորացնէ զայն։ Հերքելու համար այն առարկութիւնս թէ՝ հանրային գործունէութեան մէջ, ներկայի մեր ձախողութիւնը կը բխի գործունէութեան թերի եղանակէ մը, կ'ենթադրէ. «կամ մասնակցութեան տեսակէտը չի պատշաճիր կեանքին, հետեւաբար լաւ ու ճիշտ չէ», կամ անոր «գործնականացման մէջ սխալ կայ»։

Փնտռենք միայն երկրորդ ենթադրութեան իր ընդլայնումը, քանի որ մինչեւ հիմա արդէն, առաջինին մասին կը խօսէինք։

Մեր ընկերը՝ սխալ սխալի վրայ կը բարդէ, ամէն կերպով յանգելու համար մեկուսացման իր մեկնակէտին։ Կը տեսնէ միայն մասնակցութեան այն եղանակը— իր հետեւանքներով— որ ցարդ կը կիրարկուէր, իբրեւ աղբիւր «ամենայն չարեաց», եւ ո՛չ թէ այն որ ցոյց կուտայի նախորդ յօդուածովս ու բնականաբար կը մղուինք հարցնելու. «այդ սխ՛ալը (գործնականացման մէջ) կրնայ ըլլալ կամ կուսակցութեան համար օրկանական անյարմարութեան եւ կամ զանազան կուսակցական անձերու անվարժութեան եւ ապիկարութեան արդիւնք։»

Կուսակցութիւնը ազգային գործունէութեան նոր եղանակ մը որդեգրելով, սրբագրեր է իր «օրկանական» (?) սխալը, կամ աւելի ճիշտ, յարմարեր է ներկայ պայմաններուն։

Բայց, սխալը եթէ ընկերներու «անվարժութեան եւ ապիկարութեան» արդիւնք է, ինչպէ՞ս անոնք պիտի կրնան լո՛կ քաղաքական-յեղափոխական աւելի նուրբ, կնճռոտ, բազմապահանջ ու միջազգային աշխատանքի նուիրուիլ, երբ կ'անճրկին ազգային հասարակ գործերու մէջ...։ Զարմիսեան ինքն իսկ, ձեռքը խղճին դրած՝ պիտի յանձնէ՞ր անոնց նման պաշտօն մը։ Չեմ կարծեր։ Բայց, որովհետեւ պէտք էր մեկուսացումը փաստել ամէն գնով, ան կը փութայ կարողութեան վկայականներ բաշխել Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ մեր ընկերներուն ու կազմերուն։ Ո՞վ կը կասկածէր այդ մասին։

Գործունէութեան եղանակին մէջ թերութիւն մատնանշել՝ չի նշանակեր անկարող հռչակել կազմ մը և անոր մասնակիցները։

Դ.— Գիտեմ թէ՝ գաղութներու ներկայ կազմալոյծ վիճակին ելքը՝ յեղափոխական քայլի մը մէջ է, իր քաղաքական հետեւանքներով։ Գիտեմ թէ՝ մեր լաւագոյն ճիգերը պէտք է անոր ձգտին, եթէ կ'ուզենք փութացնել զայն։ Եւ ատոր համար կը հարցնէի.— Եթէ մեկուսացման նպատակը պիտի ըլլայ ամփոփուած միակ գործի մը շուրջ, «Դաշնակցութիւնը իր քաղաքական ծրագիրը հետապնդող մարմիններ ունի, որոնք կ'աշխատին իրենց պարտադրուած ուղղութեամբ։ Ի՞նչ կ'ընեն այդ միջոցին շարքերը. ինչո՞վ կը նպաստեն այդ ծրագրին իրականացման. կամ աւելի պարզ. մեկուսացումը ազգային տեղական գործերէ, ի՞նչ կերպով կը կարծեն արդիւնաւորել, փութացնելու համար իրականացումը մեր քաղաքական հետապնդումներուն, հողի մը վրայ, որ օրերով ու քանի մը սահմաններով հեռու է մեր ոտքերէն...»։

Ի՞նչ կ'ըսէ Զարմիսեան։

Գրեթէ ոչինչ։

«Մեր քաղաքական դատը՝ ամէն վայրկեանի պատրաստութիւն մը կ'ենթադրէ (եւլն.)։ Յամառօրէն եւ ուժգնօրէն պահել քաղաքական մտածումը, ծայրայեղ զգուշութիւն շարժումներու եւ խօսքերու, դժգոհութեան պահպանում» (եւլն.)։

Ճիշտ այս խօսքերուն դասախօսական արժէքը գործնականացնելու, տարածելու եւ արդիւնաւորելու համար է, որ պիտի մտնենք ժողովուրդին եւ անոր բոլոր կազմերուն մէջ։ Այս արդէն ինքնին գործ մըն է, այսինքն ի նպաստ մեր դատին, գրական աշխատանք մը կ'ըլլայ բոլոր կուսակցութիւններուն համար, եթէ ջանանք ոչկուսակից հանրութիւնը համակել անով։

Բայց, գէշը հոն է, որ ընկերներու քաղաքական գործին մասնակցութեան կերպը՝ Զարմիսեան լո՛կ դասով ու ճառով կ'ըմբռնէ։

«... Աւելի լաւ կ'ընենք, եթէ անոնց նիւթ տանք կուսակցութեան ընկերային, քաղաքական հասկացողութիւնները աւելի խորացնելու, քաղաքականօրէն աւելի զոհողութեան ընդունակ դարձնելու եւ աւելի կազմակերպուելու»։

Ցարդ չէ՞ կատարուեր այս աշխատանքը։ Իսկ եթէ նոր պիտի կատարուի, այս արդէն, կուսակցական ներքին աշխատանք է եւ զուրկ հանրային արժէքէ։

Եւ այս բոլորէն յետոյ, մեր ընկերը «կը կարծէ» թէ՝ «ամէնէն օգտակար աշխատանքը կատարած կ'ըլլանք այժմու պայմաններուն մէջ, անոնց ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով տնտեսական խնդիրներու շուրջ»։

Կը խոստովանիմ թէ՝ այս վերջին կէտը շատ լաւ չհասկցայ։ Ի՞նչ արդեօք։ Ազգային գործերէ ձեռք քաշել տալու եւ անոնց ժամանակը բանով մը լեցնելու համար, դրամ շահելու կերպե՞րը սորվեցնենք մեր տղոց ։

Բայց, Զարմիսեան իր հակասութիւնները կերպով մը կը մեղմէ, երբ կ'ըսէ. «Աւելի լաւ է մէկ աշխատանք տանիլ ու լաւ տանիլ, քան թէ շատ մը աշխատանքներ գէշ կերպով».— Նաեւ. «Մեր ժողովուրդին շահը կը պահանջէ ուժերու ամփոփում, խուսափելով սպառումէ»։

Կ'ենթադրեմ թէ՝ մէկ աշխատանք ըսելով, կը հասկնայ միայն մեր քաղաքական դատին հետապնդումը։

Ի՛նչ պէտք է անոր շուտափոյթ իրականացման համար, քաղաք. —դիւանագիտական աշխատա՞նք. ներքին թէ արտաքին պրոպագա՞նդ, հանրային գործունէութի՞ւն. դաւադրութի՞ւն թէ զինեալ յեղափոխութիւն։

Կուսակցութիւնը անշուշտ ունի իւրաքանչիւր գործի յարմար իր մարդիկը։ Բոլորը հաւասարապէս օժտուած չեն նոյն յատկութիւններով։ Ամէն մարդ չի կրնար ուղղուած պահուն դաւադիր կամ դիւանագէտ դառնալ. ամէն մարդ չի կրնար թաղական կամ այս ու այն միութեան անդամ ըլլալ. իսկ յեղափոխութիւնը որ զէնքէն առաջ՝ հոգի մը կը պահանջէ անհատէն, ի՞նչ ընենք որ մատչելի չէ ամէն խառնուածքի...։ Անշուշտ, ցաւալի է որ բոլորը թափուած չեն նոյն կաղապարին մէջ։

Իր ամբողջութեան մէջ կուսակցութիւն մը համադրութիւնն է անհատական, այլազան ուժերու, որոնք կը պահանջեն համապատասխան գործածութիւն։ Իւրաքանչիւրը ուրեմն իր տեղը՝ իր կարողութեան համեմատ ու բոլորը նոյն նպատակին համար։ Աշխատանքի բաժանումը որ տեսական ցափոնաք մը չէ, այլ կեանքի օրէնք մը, ուժերու ցրուում չի նշանակեր։ Ընդհակառակն անոնց խելացի տնտեսումը, եւ ինքնին կը պարտադրուի կենսունակ, առողջ կազմակերպութեան մը, որուն բազմատարր աշխատանքները, կատարուած ընդունակ անձերու կողմէ եւ յարմար եղանակով, իրար չեն խանգարեր, այլ կը լրացնեն ու կը նպաստեն արտադրելու գործը ամբողջ, կատարեալ եւ աւելի շուտ ։

Այսպէս ալ եղած է ցա՛րդ Դաշնակցութեան մէջ եւ այսօր, երբ դատը կը պահանջէ աւելի բարդ ու՝ բազմակողմանի աշխատանք, ուրիշ կերպ չի կրնար ըլլալ։

Դաշնակցականին պարտքը՝ մեկուսացման, գործէ փախուստին մէջ չէ. այլ իր ընդունակութեան համեմատ աշխատանքին մէջ։

ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԵԱՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ ԱՄԵՐԻԿԱ 48 ԺԱՄԷՆ

Ամերիկացիները ծրագրած են այս ամառ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի միջեւ հաստատելու օդային գիծ մը՝ ղեկաւոր օդապարիկներով (dirigeable)։ Քանի մը տարի առաջ Ֆրիտրիխսհաֆէնէն (Գերմանիա) Ամերիկա մեկնող Ցէփլինին նման՝ հսկայ ղեկաւորներ պիտի շինեն, որոնք պիտի կրնան Ատլանտեանը կտրել 48 ժամէն։

Ասոնք օժտուած պիտի ըլլան արդիական բոլոր հանգստաւէտ միջոցներով, պիտի կրնան, բացի պաշտօնեաներէն, 100 ճամբորդ փոխադրել։

ԳԵՐՄԱՆ ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Գերմանական թերթի մը թղթակցուհին, Տիկին մը, որ Թուրքիա ճամբորդած էր վերջերս, Սօֆիայէն անցած ատեն հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է «Արաքս»ի (14 Յունուար).

— Տիկին, Տրապիզոնէն մինչեւ Էրզրում ձեր ճամբորդութիւնը ի՞նչ պայմաններու մէջ կատարեցիք։

— Շատ գէշ. հասարակ ձիու կառքով մը, ութը օր տեւող տաժանելի ճամբորդութիւն մը։

— Թուրքերը սակայն մեզի ինքնաշարժերէ կը ճառեն։

— Սո՛ւտ է, սո՛ւտ է, կը յարէ տիկինը ոգեւորուած շեշտով մը։

— Այդ տարածութեան վրայ գիւղե՞ր, քաղաքնե՞ր, բնակչութի՞ւն։

— Ի՞նչ քաղաք, ի՞նչ բնակչութիւն։ Կը յիշեմ միայն Կիւմիւշխանէն եւ Բաբերդը. իսկ ասոնցմէ ասդին, ամայութիւն։ Եւ այս անապատային ամայութեան մէջ երբեմն կարաւաններ, որոնք Պարսկաստանէն կուգան Էրզրումի ճամբով։ Գիշերները կ'իջեւանէինք խաներու մէջ, գարշելի ախոռներ։ Ասոնց կողքին հաստատուած են պահականոցներ, ուր կը հսկեն երկու ոստիկան, հեռաձայնի գործիքի մը հետ։

— Հապա Էրզրո՞ւմ։

— կիսաքանդ քաղաք մը, զուրկ իր նախկին առաւելութիւններէն։ Նախապատերազմեան ամրութիւններու շարքին տեղ հազիւ մի քանի բերդեր կը մնան կանգուն։

Հազիւ քանի մը եւրոպացիներու կրնաք հանդիպիլ այնտեղ։ Էրզրումին քիչ մը կենդանութիւն տուողը Պարսիկներն են, որոնք քաղաք կը հասնին ուղտերու, ձիերու եւ երբեմն եզներու կարաւաններով։

Որպէսզի պատկերը ամբողջանայ, յիշեմ նաեւ ագռաւները։ Ա՛հ Աստուած իմ, այդ որքան շատ են անոնք, երամ երամ կուգան նստելու գոյութիւն ունեցող միակ ծառերուն վրայ։ Ի՞նչպէս կ'անուանեն այն ծառերը որոնցմով Թուրքիոյ մէջ կողովներ կը շինեն։ Ուռենի՞, այո՛։ Հապա գերեզմանատունե՞րը։ Ո՛ւֆ, մղձաւանջ մը։ Ժամերով կը ճամբորդես, անոնց տխուր ամայութենէն եւ վերջ չունին։

— Էրզրումէն Սարը-Գամիշ ինչպէ՞ս անցաք։

— Երկաթուղի անունը կրող ծիծաղելի գնացքով մը։ Մեզ փակեցին պատուհաններէ զուրկ սնտուկի նման վակոններու մէջ, որոնց առջեւի կողմը միայն փոքրիկ ծակ մը կայ շունչ առնելու համար։

Այս գնացքը այնքան դանդաղ կ'ընթանար, որ կարգ մը ճամբորդներու շուները մեզի հետեւեցան առանց յոգնութեան։ 24 ժամ պէտք եղաւ Էրզրումէն Սարը՝ Գամիշ հասնելու համար։

Սարը-Գամի՞շը։ Զինուորականներու քաղաք մը գերազանցօրէն։ Սպաներէ եւ զինուորներէ զատ գրեթէ ուրիշներու չես հանդիպիր։ Պարզ է որ այս կէտը ներկայիս ռազմագիտական մեծ արժէք կը ներկայացնէ, ուր Թուրքերը կեդրոնացուցած են 10-12 հազար զինուոր։

— Քանի որ այդ շրջաններու մէջ եղաք, չլսեցի՞ք Քեազիմ Գարա-Պեքիր փաշայի մասին, թէ ո՞ւր է եւ ի՞նչ կ'ընէ.

— Քէմալական կառավարութիւնը շատ խիստ է քաղաքական գործերով զբաղողներուն հանդէպ։ փոքրիկ կասկած մը բաւական է որպէսզի հետապնդեն եւ ոչնչացնեն իրենց քաղաքական հակառակորդները։ Քաղաքացիական հասարակ ազատութիւններու կողքին կանգնած է քաղաքական բռնապետութիւնը արեւելքի յատուկ եղանակով։ Ամէն անգամ երբ փորձեցի այս ուղղութեամբ խօսակցութիւն բանալ, ստացած պատասխանս եղաւ չարաշուք «սո՛ւս» մը, ընկերացած ահաբեկ եւ հետազօտող նայուածքի մը։

— Ի՞նչ են ձեր տպաւորութիւնները քէմալական բարենորոգումներու մասին.

— Գլխարկին կ'ակնարկէք, չէ՞։ Բայց մինչեւ հոն հասնելու համար, անհրաժեշտ էր բարենորոգել ուղեղները, բան մը որ դժբախտաբար հիմակ ալ շատ կայուն է Թուրքիոյ մէջ եւ լճացած։ Գաւառներու մէջ յաճախ կը հանդիպիս ծիծաղելի երեւոյթներու. այսպէս քիչ չէ թիւը այն Թուրքերու որոնք երբ իրենց գլխարկը անզգուշութեամբ վեր առնեն, կը տեսնես յանկարծ կարմիր ֆէսը, որ փառաւորապէս կը ծածկէ տակաւին անոնց գլուխը։ Ասիկա աղուոր խորհրդանշան մըն է արդի Թուրքիան պատկերացնելու համար։

ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Յառաջ»ի մէջ հաճոյքով կարդացի այն տեղեկութիւնները զորս Մուրատ-Ռափայէլեան Նախկին Սաներու Միութեան վարչութիւնը կը հաղորդէր Միլանէն։

Իբրեւ նոյն վարժարանի Նախկին աշակերտներէն մէկը, կ'ուզէի ուշադրութեան յանձնել քանի մը խորհրդածութիւններ՝ որոնք ո՛չ միայն ընթերցող հասարակութիւնը, այլեւ Միութեան վարիչ մարմինը կը շահագրգռեն։

Մխիթարական երեւոյթ է առհասարակ, տեսնել խումբ մը հայ երիտասարդներ՝ որոնք տարիներ առաջ միեւնոյն յարկի տակ անցուցած են իրենց ուսումնական շրջանը, ու հիմա՝ միեւնոյն անունին տակ կը համախմբուին գործելու, նուիրուելու կենսունակ առաջադրութիւններով։

Գնահատելի երեւոյթ է այս, մանաւանդ մեր կեանքի ներկայ շրջանին, երբ մայր-երկրէն անջատուած հայութիւնը, ապազգայնացման ահաւոր վտանգի առջեւ կը գտնուի։

Նմանօրինակ միութիւններ, կրնան շատ մը տեսակէտներով օգտակար հանդիսանալ, ոչ միայն այն անհատներուն՝ որոնք այդ միութիւնը կը կազմեն, այլեւ ամբողջ հայութեան՝ որուն բախտաւոր զաւակներն են իրենք. բախտաւոր՝ այն իմաստով, որ ժամանակին հեռացեր են իրենց հայրենի բնագաւառէն ու եւրոպական ապահով միջավայրի մէջ կրցեր են գիտութիւն ու արուեստ ուսանիլ։

Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը՝ իր գոյութեան թուականէն ի վեր, տուած է մտաւորականներու շարք մը որ մեր ազգային ու մշակութային կեանքին մէջ բաւական մեծ դեր է կատարեր։ Այդ վարժարանի հիմնարկութիւնը եւ իր գոյութեան յարատեւութիւնը մենք կը պարտինք Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեանց՝ որ մօտաւորապէս մէկ դարէ ի վեր կը ղեկավարէ զայն։

Առաջին անգամ, վաթսունական թուականին էր որ Մուրատ-Ռափայէլեան Նախկին սաները, «Եղբայր ենք մենք»ի անմոռանալի հեղինակ՝ Պէշիկթաշլեանի նախաձեռնութեամբ՝ կազմեցին այս միութիւնը, որ երկար տարիներու կեանք եւ բեղուն գործունէութիւն ունեցաւ։ 1908ի Սահմանադրութեան խանդավառ օրերուն, Պոլսոյ մէջ վերստին կազմուեցաւ միութիւնը եւ մեծ պատերազմի սարսափին մէջ լուծուեցաւ։ Նոյն այդ միութիւնն է, գոնէ անուանապէս — որովհետեւ մենք դեռ մօտէն տեղեակ չենք ծրագրային տարբերութեանց — որ Միլանի ընկերները կը վերակազմեն հետեւեալ նպատակներով —

Ա.— Անդամներու մէջ եւ յարատեւ յարաբերութիւն մշակել եւ աջակցիլ իրարու։

Բ.— Նախաձեռնել Մուրատ-Ռափայէլեան վա... բանի կրթական մակարդակ... բունական բարձրացման, Նաւորապէս ազգային մշակ... տեսակէտով։

Գ.— Իր միջոցներուն չափով սատարել եւ ձեռն... մշակութային ազգօգուտ ձեռ... ծերու։

Դ.— Շահագրգռուիլ գաղութներու վիճակով եւ ... տիլ անոնց բարելաւման։

Չենք գիտեր, առայժմ յառաջիկայ ընդհ. ժողովի ... տանքը ինչ բանի մէջ պիտի ... յանայ. գիտենք միայն, որ ... թեան վարչութիւնը, պա... կոչուեցաւ անցեալ տարուա... ընդհ. ժողովէն, աւելի լա... միներու վրայ կազմակերպել... մար միութիւնը։ Վարչու... ուրեմն, պիտի ջանար, մինչեւ յառաջիկայ ընդհ. ժողովի գու... մարումը, տեղեկացնել բոլոր Ն... Մուրատ-Ռափայէլեան սան... որոնք ցրուած են աշխարհ... կողմը, համախմբել բոլ... Միութեան նուիրական ... տակ եւ աւելի մշակուած գրով ներկայանալ Բ. ընդհ. ժողովին։

Թէ ինչքան յաջողած է ... չութիւնը կազմակերպական աշխատանքին մէջ, կ'իմ... իր պաշտօնական ղեկոյցէն.— ընդունելութիւն առհասարա... խանդավառ պատրաստակա... թիւն մասնաւորապէս։ Քաջ... կան են ամէն պարագայի... արտայայտութիւնները եւ իսկ որոշ չափով գրաւական ... պագայ յաջողութիւններուն ... կալի էր միայն, որ այ... տումները՝ իրենց պաշտօնակ... ւին մէջ չմնային, այլ, իւ... չիւր անդամակցող ընկեր, ... ցէր իր պարտականութ... գործնական ապացոյցներ ...

Եւրոպայի մեր գաղ... րուն մէջ պատկառելի թի... կազմեն Մուրատ - Ռափա... Նախկին աշակերտները, որոն... հանրապէս, շնորհիւ իրենց ... պական կրթութեան, բ... լաւ դիրք ու անուն ունին։... ըլլալով որ անոնք, բարեկ... կան հիմնարկութեան մը— ... սին է Մուրատ-Ռափայէլեան ... ժարանը— շնորհիւ է որ ... են իրենց ներկայ դիրքեր... վարժարանի շրջանաւարտներ... աւելի՝ անոնց վրայ պարտա... թիւն կը ծանրանայ ո՛չ մ... բախտագէտ ըլլալու այդ ... բանին հանդէպ, այլեւ շ... լի լայն մասնակցութիւն ... բոլոր այն աշխատանքներ... րոնք ազգային հանգամանք...

Այս տեսակէտով՝ Մ... Ռափայէլեան Նախկին սա... կը ներկայանայ լաւագոյն... թը, գործելու ու նուիրուել... գեղեցիկ նպատակներուն՝ ... ճամբայ ելած են արդէն ... ընկերները, խանդով ու ... լեցուն ։

Վարչութեան տեղեկ... թիւնը ուշագրաւ կէտ մը ... Յառաջիկայ ընդհ. ժողովը ... գումարուի գարնան սկիզբը ... ուած օրակարգով, որ ... պիտի հաղորդուի անդամ... ընկերներուն։ Փափաքելի ... այդ «մշակուած օրա... մամուլի միջոցաւ հաղ... նաեւ բոլոր հետաքրքրուող... որոնք այդպիսով հնար... թիւն պիտի ունենային ...

խորհուրդները յայտնելու Նորա-կազմ միութեան վարչութեան։

Մեր համեստ կարծիքով, Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Սաներու միութիւնը, իբրեւ Հայ մտաւորական ուժերու տեսակ մը միաձուլում, եւ կամ ինչպէս վարչութիւնը յատկանշած է, իբր «մշակութային եղբայրակցութիւն» շա՜տ գործ ունի կատարելիք, եւ ա՛յդ, մասնաւորաբար հայ գաղութային կեանքի ներկայ շրջանին։

Ուրիշ առիթով մը կ'անդրադառնանք ու կ'ընդլայնենք այս հարցը. առայժմ մեր միակ ցանկութիւնն է որ բոլո՛ր Նախկին սաները, սրտաբաց ողջունեն այս միութեան կազմութիւնը, խանդավառ բոլորուի՛ն անոր շուրջ եւ այսպիսով լայն ու հաստատ հիմերու վրայ կանգուն պահեն Մուրատ - Ռափայէլեան միութիւնը, ինչպէս կանգուն կը մնայ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը։

ՀՐԱՑՐ

ԿՐՃԱՏՈՒՄՆԵՐ

«Խորհրդային Հայաստան» (1 Յունուար) կը գրէ.—

1927—1928 տարուան պիւտճէով ջնջուեցան Ալեքսանդրապոլի Ա. գաւառակին, Ղարաքիլիսայի, Դիլիջանի եւ Նոր-Բայազիտի գաւառակներուն ու Զանգեզուրի Գորիս քաղաքին շրջանի այն կառավարչական բաժինները, որոնց կեդրոնը կը գտնուի գաւառին կեդրոնը։

Սակայն Ալեքսանդրապոլի իշխանութիւնը, նկատի ունենալով Ա. գաւառակին ընդարձակութիւնը (32 գիւղ, 31.000 բնակիչ), Գաւառային իշխանութեան ծանրաբեռնուած հանգամանքը եւ գաւառական գործկոմներուն ցրուածութիւնը քաղաքին զանազան մասերուն մէջ, խնդրած է որ չջնջուի։ Նոյնպէս խնդրած է որ գաւառին ոստիկանական կազմէն 5 առհասարակ կրճատումներն ալ չգործադրուին, որովհետեւ գաւառը ունի 150 հազար բնակիչ, որուն դէմ ունի 114 ոստիկան, այսինքն 1500 հոգիին' մէկ ոստիկան։

ԱՒԵԼՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՄԸՆ ԱԼ

կը յանձնարարենք գաւառի Թղթակիցներուն՝ *ՕՐ ԱՌԱՋ* ղրկել ցանդէսներու, դասախօսութեանց եւն. նկարագրութիւնները։

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԱՍՐԱՀԸ

Ֆիլատելֆիոյ Հայերը իրենց եկեղեցիին առաջին յարկին վրայ բացած են ազգային մեծ ժողովասրահ մը։

Եկեղեցին, զոր գնած են 55 հազար տոլարի, ունի երկու ներքնայարկեր, որոնք ամէն յարմարութիւն ունին խաղարանի, դպրոցարանի եւ մարզարանի։ Առաջին յարկին վրայ ունէր ընդարձակ սրահ մը, որ, 5000 տոլար ծախսուելէ յետոյ, վերածուած է ժողովասրահի, յարմար՝ թատերական ներկայացումներու, հանդէսներու, պարահանդէսի, հարսնիքներու։ Այս հսկայ սրահը ունի բեմ մը, որուն վրայ կրնան տեղ գրաւել 100 հոգի։ Սրահը օժտուած է ամէն յարմարութիւններով։

Այսպէս, գաղութը իր սեփական սրահով պիտի կրնայ աճագին խնայողութիւն ընել, որովհետեւ ազգային սնտուկը պիտի մտնէ այն վարձքերը, զորս կը վճարէին, միջին հաշուով՝ տարեկան 5 հազար տոլար, զանազան սրահներու համար։

Գեղեցիկ ձեռնարկ մը, որմէ զուրկ է Փարիզ, հակառակ մեր ջոջերուն այնքան մեծցուած վաճառականի համբաւներուն։ Որովհետեւ Ազգային Տուն մը վաճառանական գործ մըն ալ է, նոյնպէս միջոց մը՝ խնայելու բոլոր մշակութային միութիւններու ամէն գիշեր վճարած վարձքերը։

ԿԵԱՆՔԸ ՓԱՐԻԶԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Գաւառներու մէջ շատեր հրապուրուած են փարիզի մեր կեանքէն, կարծելով թէ աւելի կը շահինք եւ աւելի հանգիստ ենք։

Կը փութամ քանի մը տեղեկութիւններ տալ, թիւրիմացութիւնները փարատելու համար։

Մեծ գործարաններէն Ռընօ (Պիյանքուր) այժմ օտար գործաւոր չընդունիր ուղղակի թէ անուղղակի։ Կը մնան նախկին գործաւորներէն մաս մը՝ ժամը 3 ֆրանքէն մինչեւ հինգ շահող։ Սիթրոէն (Ժավէլ) անցած տարի ամէնէն շատ գործաւոր ընդունողը եղաւ (10,000)։ Սակայն իր սովորութեան համաձայն, երբ գործը վերջացաւ, գործատէրը արձակեց անխտիր 100էն 30-40-50։ Ժամավճարները կրճատուած են. հոս եւս ուղղակի օտար չընդունիր, բացի նախկին գործաւորներու մէկ մասէն, որ միշտ վախի մէջ է։ Ֆոնտըրի Սիթրոէն, Սէնթ Ուէն, Քէ Միշլէ, Մեքանիք Քլիշի. Տըլաժ, Իսպանօ-Սիւիզա եւ ուրիշներ եւս օտար բանուոր չեն ընդունիր։

Անշուշտ ասոնց թելադրուած է. «Մի ընդունիք օտարը, երբ անգործ է տեղացին»։ «Մի ընդունիք օտարը, որպէսզի պարտաւորուի հպատակութիւնը ընդունիլ»։ Զեմ կարծեր որ գաւառի մէջ նոյնչափ խիստ ըլլայ։

Այստեղ ալ տաժանելի է գործարանի կեանքը։ Մանաւանդ այժմ, պետերը գիտնալով որ օտար բանուորը ստիպուած պիտի աշխատի, երկու-երեք գործաւորի գործը մէկ հոգիի վրայ կը բեռցնեն, ծուխին ու մութին մէջ։ Ո՞վ կը համարձակի բողոքել, կամ գործը տիրոջ երեսին նետել, երբ անգործութեան օրերու մղձաւանջը չէ փարատած տակաւին։

Ասկէ զատ Փարիզ բնակողը ազատ ժամ չունի։ Բախտաւոր է այն գործաւորը որ ամէն օր 3—4 ժամ չի ճամբորդեր։

Հոս չկայ գաւառի օդաւէտ եւ մաքուր ննջասենեակը։ Հոս գործարանատէրը տուն չի տար, այլ դուն պիտի ընտրես պանդոկին վեցերորդ յարկը, եւ կամ խոնաւ գետնայարկը։ Եւ շատ տեղեր (Իսի-լէ-Մուլինօ, Իթալի, Պուա-Քոլոմպ եւայլն) տաղաւարներու մէջ, վճարելով ամսական 120էն 200 ֆրանք։ Այս բոլորին վրայ, ճամբու ծախքը, հիւանդութիւնը, բժիշկը, դեղը... Այնպէս որ, սխալ չէ ըսել թէ բանուորը աւելի շատ կը շահի փարիզէն։

Ո՛վ որ գաւառի գործը կը ձգէ, փարիզի մէջ լաւագոյնը գտնելու յոյսով, պարզապէս իր հանգիստը կը խանգարէ։

Փարիզի մէջ գործազրկութիւնը մեղմ է։ Շատ չէ անգործ հայրենակիցներու թիւը, սակայն վախը կայ ու կը մնայ։

Մի՛ շարժիք ձեր տեղէն, եթէ չէք ուզեր զղջալ։

Հայաստանի ներկայ վարիչները թող գիմակ մը անցընեն իրենց երեսին, որպէսզի մարդ չտեսնէ իրենց սեւ երեսը։

Արամ-Սէֆէր

ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ Ի՞ՆՉ ԷՐ

ՄԻԱԽԷԹԷՆ (15 Յունուար).—

Ահմէտ Ճէվտէթ պէյ իր վաղեմի «Իգտամ»ը երիտասարդ գրողներու կը ձգէ։ Անցածները երկար հրաժարագիր մը հրատարակեց։ Երբ իրեն գիտել տուեցաւ թէ խմբագրականներուն մէջ կաթի մասին կը խօսի, առարկեց թէ Պոլսոյ մէջ անարատ կաթ չէ կրցած գտնել։

Սակայն իր այս վերջին խմբագրականէն մեր բուն սորվածը բոլորովին տարբեր բան է, պատմական գիւտ մըն է. Սուլթան Համիտ ժամանակ մը „Թիւրքճի" է եղեր։

Փաստաթո՞ւղթ կ'ուզէք։ Այն ատենները միայն Հայ մը թերթ ունի եղեր։ Ահմէտ Ճէվտէթ պէյ թերթ հանելու համար պալատ կը դիմէ։ — Քանի որ Թուրք է, ըսեր են, կ'արտօնենք որ «Իգտամ»ը հրատարակէ։

Խարդախուած կաթերու մասին կարծիք յայտնելու չափ դիւրի՞ն է անվախ արտայայտուիլ թիւրքճիութեանը մասին կաթը խարդախուա՛ծ կարմիր սուլթանին, որ Թուրքերուն դէմ պաշտպանուելու համար իր պալատը Ալպանացի պահակներու հսկողութեան յանձնած էր, որ Թուրքերուն վրայ տիրապետելու համար Պապը Ալին Ալպանացիին յանձնած էր, որ Արաբ-Չորաբ, Հիճազցի, Նէճէտցի եւ Սուրիացի երեւելիներուն պալատներ ու ապարանքներ կը նուիրէր Պէշիկ'թաշի եւ Նըլտըզի զառիթափներուն վրայ, ուրուականն-դիւանապետը Արաբ էր, աւագ-հաշուակալը Արաբ, պալատական ոսկերչապետը Հայ, ատամնաբոյժը Գերման, առանձնաշնորհեալ գիննուորները՝ Քիւրտ եւ որ իր բախտն անգամ Թուրքին նայիլ չէր տըր...։

Կարմիր Սուլթանը ո՛չ Արաբ էր, ո՛չ Պարսիկ, ո՛չ Թուրք եւ ո՛չ Եւրոպացի... ա՛յլ...։ Զուգեցինք բուն բառը ըսել, վախնալով որ գնչուները մեզի դէմ անուանարկութեան դատ կը բանան։

Սակայն արդեօք գնչուները այդ գէշ բառի՞ն համար դատ կը բանային, թէ կարմիր Սուլթանը իրենց նմանցուցած ըլլալնուս համար։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԲԱԼՈՒԻ ՕԽՈՒ ԵՒ ԹԷՓԷՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Արիւնկզակ Թուրքը մոխրակոյտի վերածեց մեր այնքան սիրուն եւ չքնաղ գիւղերը։ Անխնայ կոտորեց մեր սրտահատորները։ Առեւանգուեցան մեր մայրերն ու քոյրերը. որոնցմէ շատերը դեռ հոս-հոն Թուրք հարէմներէն ներս, իրենց սեւ բախտը կուլան։ Եւ որպէսզի Հայու ոխ եւ է հետքը չմնայ, վայրագ թշնամին դիմեց աւելի արմատական եւ տմարդի միջոցներու, հիմնայատակ ընելով մեր դպրոցներն ու եկեղեցիները, որոնց սրբատաշ քարերով իրեն համար գոմաքներ շինեց։ Վերջապէս իբրեւ ոխերիմ թշնամի, իր ամբողջ թոյնը թափեց մեր վրայ, միանգամ ընդ միշտ թաղելու համար մեր յոյսերը, որոնցմով ապրած ենք եւ կ'ապրինք հիմա նոյնքան եւ աւելի, անյողդողդ կամքով։

Այդ սարսափելի եւ ջարդի օրերուն, հրաշքով ճողոպրածներէն շատեր, ինչպէս նաեւ հոս հոն ցրիւ եկած մեր հայրենակիցներէն ոմանք կ'ապրին նիւթական դժնդակ պայմաններու տակ։ Անոնց աղաղակը, որ մեր ականջին կը հասնի, ուրիշ բան չէ, բայց կտոր մը սեւ հաց եւ ումպ մը ջուր։ Թուրքին հուրէն ու սուրէն հազիւ ազատուած, այս անգամ ահա ճերմակ ջարդն է որ կը սպառնայ անոնց կեանքին։

Այս ստիպողական պահանջին իբրեւ պատասխան, Մարսիլիա բնակող հայրենակիցներ արդէն կազմած են իրենց «Օխու եւ Թէփէ գիւղերու Աղքատախնամ Միութիւն»ը, որ իր ամբողջ կարելին պիտի ընէ օգնելու թշուառներուն։

Օ՜ն, ուրեմն դէպի գործ։ Ասպարէզը բաց է բոլորին առջեւ։

Այբ-Մէն-Նու

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՄԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քաղաքիս կեդրոնէն 25 վայրկեան հեռու է այս գործարանը։ 1924էն ի վեր բաւական թիւով հայրենակիցներ կ'աշխատէին, որոնք իրենց կարելին ըրած էին գործարանատէրին համակրանքը շահելու։ Սակայն, 1926ի մեծ գործազրկութեան միջոցին, առաջին անգամ մեր հայրենակիցներն էին որ իրենք զիրենք փողոց գտան։ Այժմ տարի մըն է անցեր, բայց տակաւին գործարանը իր առաջուան դիրքը չունի։ Բաւական թիւով հայրենակիցներ շաբաթը լման կ'աշխատին, իսկ ուրիշներ հազիւ 4-5 օր։ Օրական ութը ժամի փոխարէն կը ստանան 21-29 ֆրանք։ Այս գործարանը ամէնէն անմաքուրն է և ջուր չունի։

Ամէն մէկս օրական հազարներ ալ շահելու ըլլանք, ոչինչ են մեզի համար, քանի չունինք ազատ եւ անկախ Հայաստան, մեր սեփական խրճիթը եւ վար ու ցանքը։

Կ. Յովակիմեան

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ՓԻԷՌԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՓԻԷՌ.— Կը գտնուի Օպնայէն երկու քիլոմեդր հեռու, ընդարձակ դաշտավայրի մը վրայ։ Պզտիկ գիւղ մըն է լայն հորիզոնով, գետն ալ քովէն կ'անցնի։

Գիւղին մէջ կան 8 մետաքսի գործարաններ, ուր կ'աշխատին մեր հայրենակիցները 1924էն ի վեր։ Նախապէս հազիւ երեք տնուոր են եղած, իսկ այսօր 15 տնուոր կան, մօտ վաթսունհոգի։ Բոլորն ալ մէկ տարի պայմանագիր ունին գործարանատիրոջ հետ, որ տրամադրած է սենեակ, լոյս, վառելիք եւ բոլոր յարմարութիւններ, նաեւ ձրի պարտէզ։

Մեր հայրենակիցները շատ գոհ են իրենց ներկայ վիճակէն։ Թէեւ օրականները շատ մեծ չեն, բայց բաղդատելով ուրիշ գիւղերու, գոհացուցիչ են։ Միայն մեր հայրենակիցները մէկ հոգ ունին.— Ե՞րբ պիտի երթանք մեր հայրենիքը, որպէսզի գայն շէնցնենք, փոխանակ օտար հողի վրայ մաշելու։ Բոլորն ալ համոզուած են որ ներկայ իշխանութիւնը իր թրքասէր քաղաքականութեամբ ամուր փակած է դուռները։

Մեր հայրենակիցները զրկուած են հայկական հանդէսներէ եւ չունին որ եւ է կազմակերպութիւն։ Կան քանի մը անհատ դաշնակցականներ որ կապուած են Փօն տ'Օպնայի Շրջ. կոմիտէին։ Հաւանական է որ մօտ օրէն տեղին վրայ կազմուի Հ. Յ. Դ. խումբ մը։ Մեր հայրենակիցները ամէն կիրակի ուրախութեամբ յանձն կ'առնեն 4—5 ֆր. ծախք եւ Փօն տ'Օպնա կ'երթան եկեղեցի կամ հանդէսի համար։ Հայկական ոգին շատ ուժեղ է անոնց մէջ։ Բոլորն ալ հայերէն կը խօսին։ Ո՛վ որ Թուրքերէն խօսի, պոյքոթի կ'ենթարկեն։

Մեր շրջուն գործիչները երբ պտոյտի կ'ելլեն, թող չմոռնան մեր հայրենակիցները, որոնք միշտ կարօտը կը քաշեն հայկական խօսքի ու հաւաքոյթի։

Աբգար

"ՅԱՌԱՋ„Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՃԵՂԱՆԸ

(ԷՋ ՄԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՋՆԱԴԱՐԷՆ)

Իւրկօն նոյն իսկ «իր նման բարի պտուղներու» խումբ մը ունէր, որու գլուխը անցած՝ կը նեղէր թէ՛ դժբախտ գիւղապետը եւ թէ՛ արքեպիսկոպոսը, կը հարստահարէր թէ՛ իր հարազատ եղբայրը եւ թէ՛ հարեւան ռուս աղջիկ մը՝ Բարաղաշցի Աննան։ Վերջինիս կովը գողցաւ ու յետոյ ալ առանց վարանումի երդուեցաւ դատաւորներու առջեւ, թէ ոչինչ գիտէ այդ կովի մասին։ Սակայն, քաղաքային դատարանը չհաւատաց իր երդումին եւ հրամայեց շաբաթուան մը մէջ վերադարձնել կովը Աննային։ Միշտ դատարան կը կանչուէր, մերթ գիշեր ժամանակ եղբօր՝ Ֆետորքոյի լիճէն ձուկ բռնելու համար, մերթ ուրիշի կալուածի վրայ յարձակելու եւ ուրիշի ստացուածքը Լվովի արուարձանը գտնուող իր տունը տանելու համար. այդ տան մէջ եւ իր ամբողջ խումբը բոլորովին ապահով կը զգար հարեւաններու վրէժէն։

1442ին Իւրկօն, ծեր Ջաղացպան Եան Լուչնիքի եւ Լվովցի հայ Սեւ Գրիգորի հետ յարձակեցաւ իր կրտսեր եղբօր՝ Ֆետորքոյի վրայ։ Վէճի առարկան աննշան բան մըն էր, բայց ամբողջ Լվովի շրջանը աղմկեցին։ Հետաքրքրականն այն է, որ այդ կռիւը յանգեցաւ բարեկամութեան Իւրկոյի եւ գեղեցկուհի Ճեղանի հօր՝ Սեւ Գրիգորի միջեւ, եւ այդ գետնին վրայ ծնունդ առաւ Իւրկոյի սէրը դէպի Ճեղանը, իսկ յետոյ, ամենայն հաւանականութեամբ, և ամուսնութիւնը գեղեցկուհի Ճեղանի հետ։

Այդ Սեւ Գրիգորը, Լվովի արուարձաններէն մէկուն բնակիչ հայը Մալէիցի եկած էր, հաւանաբար, շրջակայ լճերու ձկնորսութեան վարձակալութիւնը առնելու նպատակով։ Լիճ մըն ալ վարձած էր Վոլքովօ գիւղին մէջ։ Ասկէ զատ, անբնակ մնացած կալուածներու տէրերու առաջարկով՝ կը զբաղէր այդ կալուածներու վրայ Հայեր բնակեցնելու։ Այսպէս, ջանացած է հաւատացնել Լվովի մայր տաճարի սարկաւագ Օժեքցի Ֆրանցիսկին, թէ տաճարին հողերուն վրայ նստած Աբրամը եւ ուրիշ քանի մը Հայեր այլեւս երբեք չպիտի հեռանան այդ հողերէն։ Գրիգորը մեծ ազդեցութիւն ունէր Հայերուն մէջ, մանաւանդ Լվովի Բարձր դղեակին տակ հաստատուած Հայերուն։

Իր բարեկամներուն, թերեւս եւ ազգականներուն մէջ կային այնպիսի մարդիկ, որպիսին էր ինքը Քրիսթիօն. Լվովի արուարձանին մէջ ապրող Հայերու վոյթը (պետ) եւ Տոքթ. Պետնարտը, medicus, որ ունէր բաղնիք մը, կամ ուրիշ խօսքով՝ Ջրաբուժարան մը։

Այդ պատճառով, երբ սիրոյ կապերը Իւրկոյի եւ Ճեղանի միջեւ վերջնապէս լուծուեցան եւ Ճեղանը ամուսնական կործանուած օջախէն իր հետը տանելով վերոյիշեալ վաւերագրերը, օժիտ եղած դրամները, բարձերն ու մուշտակը՝ փախաւ ու պահուեցաւ Լվովի մէջ, իր պաշտպանութեան համար ոտքի ելաւ դրեթէ ամբողջ հայ ժողովուրդը։ Ի հարկէ, Իւրկօն իր խառնուածքով եւ թիկունքին ունենալով իր խումբը, չէր կրնար հանգիստ նստիլ տեղը։ Եւ ահա Լվովի ամբողջ շրջակայքը այնպիսի աղմուկ ու վէճ բարձրացաւ, այնքան կռիւ ու յարձակում եղաւ, որ ընտանեկան խայտառակութիւնը վերածուեցաւ ընդհանուր քաղաքի խայտառակութեան եւ դարձաւ հանրային արժէք ունեցող մեծ դէպք մը, որով սկսաւ հետաքրքրուիլ Լվովի շրջանի բովանդակ ազնուականութիւնը։ Ինքը Պետրոս Օտրովանժը ռուսական նահանգի վոյվոտան ու ընդհանուր մեծաւորը, որպէսզի դատարանը հեռու պահէ կողմնակի ազդեցութիւններէ, իր վրայ առաւ կռուարար ամուսիններու դատավարութեան բացառիկ ղեկավարութիւնը եւ ժամանակ տուաւ անոնց, որ հաշտուին։ Բայց որովհետեւ հաշտուելու մասին խօսք անգամ չէր կրնար ըլլալ, դատավարութիւնը առաւ պաշտօնական ընթացք, եւ դատական պաշտօնեայի միջոցով Ճեղանը հրաւէր ստացաւ ներկայանալու դատարան։ Իսկ իր խնդիրը, թէ իսկապէս հիւանդ ըլլալու պատճառով դատավարութիւնը յետաձգուի, մերժուեցաւ, եւ վոյվոտան նշանակեց դատավարութեան օր, 1449 Ապրիլ 19ը։

Նշանակուած օրը, առտուն կանուխ, Ճեղանը եկեղեցիին մէջ հայկական ծէսով երդում ըրաւ թէ հիւանդութեան պատճառով բացակայ եղած է դատարանի նախընթաց նիստին։ Ապա, կէսօրէն ետքը, բացուեցաւ դատական նիստը Ստարին Սրահին մէջ։ Դատով հետաքրքրուողներու թիւը շատ մեծ էր։ Դատավարութեան ներկայ ըլլալու համար եկաւ ինքը Զիժովցի Եանը, Բրաքովի Քաշթելեանը, ապա՝ Պետրոս Օտրովանժը, Ռըլթվեանցի Տրոյլաւը՝ Սանտոմիրի աւագը, Լվովի դատաւոր Զիմնի Վոտցի Եան Կոլոնպէքը, Շչեժեցի տէր Փեւշովցի Ֆրետրօն, Սփրովցի Փաւելը, Եան Նասը, Լվովի ոստիկանապետ Տուպլանցի Ալուփաքին, Լափիէնցի Պիւթրամը եւ առաջին բազմութիւն ազնուականներու։ Ինքը, աւագի օգնականը՝ Վիսոցքցի Եանը պաշտպանեց ամբաստանեալ Ճեղանը։

Ի ներկայութեան այս բոլոր անձերու, պատշաճ ձեւականութիւնները լրանալէ ետքը, Իւրկօն ցեկոյց իր կնոջ ներկայացուցած չորս պահանջները առանձին-առանձին իւրաքանչիւր վաւերագրի, ապա առձեռն դրամներու եւ, վերջապէս, օժիտի մասին՝ ամէն անգամ, իւրաքանչիւր պահանջ ներկայացնելու միջոցին, յայտարարելով, որ ինք յիշեալ առարկան վստահած է ամբաստանեալին «իբրեւ իր օրինաւոր կնոջ, որը եղած է եւ մինչեւ այսօր ալ կը մնայ իր կինը»։

Ամէն մէկ առանձին պահանջին Ճեղան իր պաշտպանին միջոցով կը պատասխանէր՝ անփոփոխ կրկնելով.

— Պարոննե՛ր, ես անոր կինը չեմ, ես միայն իր ճորտը եղած եմ, ան ոչինչ տուած է ինծի պահելու համար, եւ ես ոչինչ գողցած եմ իրմէ։

Եւ այսպէս կրկնուեցաւ չորս անգամ, նոյն ձեւով եւ նոյն բառերով, իսկ երբ դատարանը հարցուց Իւրկոյին, թէ ալ ի՞նչ կրնայ հաղորդել իր կնոջ մասին, վերջինս պատասխանեց. «Ոչինչ ունիմ պատմելու իր մասին»։

Այն ատեն հաւաքուած մեծաւորները որոշեցին, թէ գործի մէջ իրաւական կէտ մը կը ծագի, որ պէտք է լուծուի հոգեւոր դատարանի մը կողմէ, այսինքն՝ մէջտեղ կուգայ խնդիր մը, որ կապ ունի ամուսնութեան խորհուրդին հետ։ Այդ պատճառով քաղաքային դատարանը երկու կողմն ալ ղրկեց հոգեւոր դատարան, որպէսզի հոն պարզուի, թէ արդեօք վիճող կողմերու միջեւ ամուսնական խորհուրդ կա՞յ, պայման դնելով, որ հոգեւոր դատարանի վճիռէն ետքը, չորս շաբաթուան ընթացքին, նորէն ներկայանան քաղաքային ատեանին։

Ասոր վրայ, Իւրկօն ու Ճեղանը գացին Փշեմիշլի եպիսկոպոս Աթանասի եւ Կալիցիոյի մետրապոլիտ Յովակիմի մօտ, որպէսզի ստանան ամուսնալուծութեան իրաւունք։ Այդ երկու հոգեւորականները, երկուքն ալ արեւելեան— ռուս— եկեղեցիին պատկանող, ըստ երեւոյթին շատ երկար զբաղեցան այն հարցով, թէ արդեօք Ճեղանը Իւրկոյի կի՞նն էր, թէ ճորտը, որովհետեւ դատական վճռի համար ստացան 36 կրիվէն։ Անոնց կարծիքով, այդ ամուսնական յարաբերութիւնները շատ հեշտութեամբ կարելի էր լուծել այն ձեւով, որ Ճեղանը Իւրկոյին, երեւի ի մխիթարութիւն, հատուցանէ 36 կրիվէն, այսպէս կոչուած, ամուսնալուծման վճար։

Յ. ՋԱԻՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Պոլշեւիկները Ատրպիոյ մէջ

«Տէյլի Էքսփրէս»ի Երուսաղէմի թղթակցին համաձայն, Մոսկուա ետ կանչած է Հիճազի խորհրդային հիւպատոսը եւ տեղը պիտի նշանակէ խլամ հիւպատոս մը։ Կը կարծուի թէ այս պարագան աւելի պիտի ամրապնդէ Սովետներուն եւ Հիճազի Թագաւոր Իպնը Սուուտի յարաբերութիւնները։

Պոլշեւիկները կարելին կ՚ընեն արաբական շուկային տիրելու համար եւ կատաղի մրցում բացած են անգլիացի եւ ուրիշ վաճառականներու դէմ, մասնաւորապէս ալիւրի եւ շաքարի համար։

Յոյն սպայ մը ձերբակալուած

Լա Հէյէն կը հեռագրեն թէ հոլանտական ոստիկանութիւնը ձերբակալած է յոյն ծովային հարիւրապետ մը, որ քանի մը շաբաթ առաջ Աթէնքէն փախած էր, հետը տանելով հելլէն Նաւատորմին յատկացուած երեք միլիոն տրախմին։ Սպան հոլանտական շոգենաւով մը Հարաւային Ամերիկա մեկնելու վրայ էր։ Վրայէն կարելի չեղաւ գտնել դրամները, սակայն կը կարծուի թէ տեղ մը պահած է։

Հելլէն դահլիճը

Յունաստանի պատերազմական Նախարար զօրավար Մազարաքիս հրաժարեցաւ, պատճառաբանելով որ վերջացած է այն աշխատանքը, որուն համար ինք ստանձնած էր Նախարարութիւնը։

Վարչապետ Զայիմիս ալ, որ մինչեւ հիմա փոխանորդաբար կը վարէր Ներքին Նախարարութիւնը, փափաք յայտնած է միայն վարչապետի պաշտօնով սահմանափակուիլ եւ Նոր Ներքին Նախարար մը նշանակել։

Պատերազմը անխուսափելի՞

Նիւ Եորքի Նաւարաններուն հրամանատար դեր-ծովակալ Փլընքէթ ճառ մը խօսելով ջատագոված է Ամերիկայի Նաւային սպառազինութեան Նոր ծրագիրը, ըսելով թէ պատերազմը բացարձակապէս անխուսափելի է.

— Այսօր աւելի քան երբեք մօտ ենք պատերազմին, որովհետեւ մենք կը հետապնդենք առեւտրական քաղաքականութիւն մը՝ մրցելով միւս ազգերուն դէմ, զորս կը գլենք կ՚անցնինք։

Հաւաքոյթէն վերջ, դեր-ծովակալը աւելցուցած է թէ մասնաւորաբար կ՚ակնարկէ Անգլիոյ, որ թերեւս պատերազմ չպիտի յայտարարէ, սակայն յայտարարել պիտի տայ ուրիշի մը, զոր ինք պիտի պաշտպանէ։

«Մօրնինկ Փօսթ» դիտել կուտայ թէ Անգլիա գրեթէ անխոցելի վիճակի մէջ է, ոչ միայն իր Նաւային ուժին, այլ Մ. Նահանգներու հանդէպ իր ելմտական պարտաւորութեանց պատճառաւ։ Ամերիկա 60 տարուան համար տարեկան 35 միլիոն ստերլինի հասոյթ մը ապահոված է Անգլիայէն, ու եթէ այս վերջինին դէմ պատերազմի, այդ գումարէն պիտի զրկուի։

Ծերակուտական Պորահ, խօսելով ծովակալ Փլընքէթի յայտարարութեանց վրայ, ըսաւ.

— Այդ խօսքերը Նաւային սպաներուն կողմէ նետուած են աշխարհի, մասնաւորաբար Անգլիոյ երեսին՝ ազդարարելով որ պատրաստ գտնուին պատերազմելու։ Ամբողջ աշխարհ այդպէս կը մեկնաբանէ։ Այդ յայտարարութիւնները ես կը գտնեմ վերջին ծայր աղետալի։

Ամերիկ. փոխատուութիւն Պոլշեւիկներուն

Մոսկուայէն հեռագրի մը համաձայն, ամերիկեան սեղանաւորական խմբակ մը, հակառակ ամերիկեան կառավարութեան կամքին, 40 միլիոն տոլարի փոխատուութիւն մը ըրած է խորհրդային կառավարութեան։ Այս գումարը պիտի ծառայէ միմիայն Դոնէցի աւազանի ճարտարարուեստը վերականգնելու։ Իբրեւ երաշխաւորութիւն այս փոխառութեան, պոլշեւիկները ամերիկեան խմբակին թողած են Մակիժեւսկիի նշանաւոր գործարանները Դոնէցի մէջ, որոնք պատերազմէն առաջ կը պատկանէին ֆրանսական ընկերութեան մը։ 25,000 բանւոր կ՚աշխատէր անոնց մէջ։

37 համայնավարներ գնդակահարուած

Չինաստանի մէջ համայնավարներու դէմ հալածանքը կը շարունակուի։ Յունուար 20ին Հանքէուի մէջ գնդակահարուած են 37 համայնավարներ։ Նանքինի ազգայնական կառավարութեան ենթակայ բոլոր համայնավարներն ու սէնտիքայի անդամները կը հալածուին։ Մաքաօ կղզիին մէջ ձերբակալուեցան հարիւրաւոր համայնավարներ։

∴ Այս իրիկուն Սոսիէթէ Սավանթի մէջ բողոքի միթինկ մը պիտի գումարուի Չինաստանի համայնավարներու ջարդին առթիւ։

Լրտես խմբակ մը Մոսկուայի մէջ

Մոսկուայի զինուորական գերագոյն դատարանը դարձեալ կը զբաղի «լրտեսական մեծ դատ»ով մը։ Ամբաստանեալն է Քիեւի կաթոլիկ քահանան, Սկալսկի, բնիկ Լեհաստանցի։ Իր մեղսակիցներուն անունները գաղտնի կը պահուին։ Դատավարութիւնը քանի մը օր պիտի տեւէ։

Ֆրանսեւամերիկեան քանակցութիւնները

Պրիանի վերջին պատասխանէն ետք, Ուաշինկթընի մէջ այնպէս կը կարծեն թէ այլ եւս պէտք չկայ կարծիքի նոր փոխանակութեանց, քանի որ կարելի չէ հաշտեցնել ֆրանսական եւ ամերիկեան տեսակէտները։ Հետեւաբար երկու կառավարութեանց միջեւ մասնաւոր դաշինք մը կնքելու յոյսը բոլորովին ջուրն ինկած է։

Ամերիկայի արտաքին Նախարար Քէլլոկ շահակից պետութեանց ղրկած է բազմակողմանի դաշնագրի մը մասին իր թելադրութիւնները։ Այժմ անոնց պատասխանին պիտի սպասէ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ Քրէտի Ֆոնսիէի Յունուար 15ի վիճակահանութեան 50,000ական ֆր. շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 1886ի շրջաբերութենէն 232,796 եւ 1903ի շրջաբերութենէն 699,516։ Ասոնցմէ զատ, 100,000 ֆր. շահեցաւ 53,807 թիւը՝ 1911ի շրջաբերութենէն։

ՕՍՄ. ՊԱՆՔԱՅԻՆ անունը փոխելու մասին բանակցութիւններ կը կատարուին Էնկիւրիի մէջ՝ դրամատան ընդհ. տնօրէնին եւ ձեռնհաս պաշտօնատան միջեւ։

ԳԵՐՄԱՆ օդանաւորդ Վակնէր Ֆրիտրիխսհաֆէնի մէջ երկու նոր մրցանիշներ հաստատեց օդանաւերու համար։ Յիշեալը յաջողեցաւ 3000 մեթր բարձրանալ՝ 8,800 լիպրանոց բեռով մը։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

այս Ուրբաթ գիշեր ժամը ճիշդ 8.30ին, քաֆէ օ քլէռ տը Լիւնի վերնայարկը, մէթրօ Իթալի։

ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէի կողմէ

28 Յունուար Շբ. գիշեր ժամը 8.30ին, Սինէմա Սէն Լուի սրահին մէջ

կը խօսի ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

պիտի ներկայացուի հայ յեղափոխական կեանքէ առնուած խիստ յուզիչ դրամ մը ԱՐԱԲՕՆ

4 արար եւ մէկ պատկեր։ Գին 5 եւ 3 ֆրանք

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

մասնակցութեամբ կովկասահայ ՕԲԷՐԷԹԻ ԽՈՒՄԲԻՆ

29 Յունուար կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին Sociétés Savantesի սրահը կը ներկայացուի՝

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Զուարթ օբէրէթ 4 արար

(Թառխդ Արգար՝ 4 հոգինոց նուագախումբով)

ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

Է՛ն գլխաւոր եւ է՛ն քրքջալի տեսարանները

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ղեկավարութեամբ Մ. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԻ, մասնակցութեամբ Տիկ. Մամիկոնեան-Կոստանեանի եւ Մ. Մարութեանի։

Այս Կիր. գիշեր ժամը 8.30ին, Bon Théâtreի մէջ, (84 Rue Chape)

կը ներկայացուի Պէռնշթայնի ՍԱՄՍՈՆԸ

կամ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԲԵՌՆԱԿԻՐԸ

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple, Օրակարգ. Զեկուցում եւ ընտրութիւն։

Հ. Յ. Դ. Եռագոյն խումբի ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 154 Ave. Argenteuil, Asnières.

ՅԱՐԴԳՈՂԻ առաջիկայ գրական երեկոն, վաղը Հինգշաբթի, ժամը 9ին, Ֆլորիայի մէջ։ Յ. Ֆրէնկեան պիտի կարդայ ինքնագիր վիպակ մը, Վարդիթեր։ կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

Հ. Յ. Դ. Փոն տը Շէրիւիի ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին։ Գրադարանին մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. կոմիտէին կողմէ Ընկ. Ա. Աճէմեան։

Հ. Յ. Դ. Իսի-լէ-Մուլինոյի եւ Սէն-Ժէրմէն կղզիի «Վանի-Արամ» նորակազմ խումբի ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Place Jules Gevelot, Bureau de Tabacի մէջ։ Բոլոր ընկերներն ու համակիրները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ։

ՇԱՊԻՆ-ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ շրջանի Ռազմիկ Հայրենակցական միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, անխտիր բոլոր հայրենակիցները, գիւղացի թէ քաղաքացի այս Հինգշ. իրիկուն ժամը 8.30ին, 40 Rue de Belleville։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր-Հայքի հայրենակցական միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, 41 Րիւ Պէռնար-տիւ-Պուա, Օրակարգ. վարչութեան զեկուցում եւ նոր ընտրութիւն։ Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ընդհ. ժողովի ատենապետ Ա. Արծնեան։

Հ. Յ. Դ. Կարտանի կոմիտէն կը խնդրէ՝ Փարիզի, Վալանսի, Լիոնի, Տէսինի եւ Ս. Շամոնի շրջ. կոմիտէներէն, որ փութան իրենց ղրկուած Կարտանի «Հ. Յ. Դ. Տան» լուսանկարներուն փոխարժէքը ղրկել՝ Խ. Արզումանեանի No. 3d Puits Biver, Gardanne (B. du Rh).

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Զօրավար Անդրանիկի նախկին զինուորները կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 206 Rue Lafayette սրճարանը։

ՆՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Նիս, Պ. Ա.— 70, Վճարած էիք մինչեւ 1 Հոկտ. 927։
Թուլուզ, Հ. Փ.— 35։
Կրան Սէու, Օ. Պ.— 70։
Օպըննա, Ս. Կ.— 5։
Նանթ, Գ. Ս.— 35։
Կառտան, Խ. Ս.— 10։
Լանսէյ, Գործ.— 181.60։
Լիոն, Մալ. Հ. Մ.— 25։
Լիոն, Գ. Մ.— 35։
Մարսէյլ, Գործ.— 604։

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

LA MENACE

?

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

26 JANVIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 554 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

70-80 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Երէկ արտատպեցինք Թուրքերէն թերթի մը, «Իգտամ»ի մէկ խմբագրականը։

Գրողը՝ նոյն ինքն Ահմէտ Ճէվտէթ պէյ, այդ հինաւուրց թերթին հիմնադիրը, որ հին Թուրքի դասական տիպարն է եւ դեռ նոր քաշուեցաւ հրապարակէն։ Տեսակ մը Բիւզանդ Քէչեան։

Թուրք հրապարակագիրը, քննելով ամէն տեղ Թուրքերէն խօսակցութիւն պարտադրելու խնդիրը, անգործնական կը գտնէ այդ ձեռնարկը, քանի որ Թուրքերը... շատ ետ մնացած են։

«Ճարտարարուեստը բացարձակ մեծամասնութեամբ կը գտնուի Թուրքերէն չգիտցողներու ձեռքը։ Թուրքերը ոչ առեւտուրի, ոչ ալ արհեստներու մէջ դիրք ունին։ Շէնքի մը համար բոլոր անհրաժեշտ արհեստաւորները ոչ-իսլամներ են։ Թուրքերը բաժին չեն ունեցած բոլոր նուրբ արհեստներու մէջ... Գործառնութեանց մէջ պէտք եղած Թուրքերէն բառերը 3400էն աւելի չեն։»

Եւ աւելին։ Թուրք խմբագիրը իր գրադարանը պրպտելով, կը տեսնէ որ Հայերը «Տելեմաք» թարգմանած են 70-80 տարի առաջ, թէ գրաբար և թէ աշխարհաբար. երկրաբանական գիրքեր գրած են 60 տարի առաջ, յետոյ «Իլիական» և «Ոդիսական» թարգմանած են, այն ալ ոտանաւոր։

— «Մենք որ Թուրքերէն խօսակցութեան տարածումը կ'ուզենք, կրնա՞նք Թուրքերէն լաւ բառարան մը ցուցնել»։

Եթէ միւս բոլոր փաստերը — եւ դեռ ի՜նչ իրողութիւններ — մէկդի դնենք, միայն «Տելեմաք»ի թարգմանութիւնը կամ սա բառարանի խնդիրը բաւական է, հասկնալու համար թէ ինչո՛ւ ջարդուեցանք։

Որովհետեւ, տակաւին մեր մէջ ալ կան մարդիկ, որ չեն ըմբռներ թէ Թուրքերը ինչո՛ւ ջարդեցին մեզ։

Իթթիհատական շրջանին, երբ կ'արծարծուէր բարենորոգումներու հարցը, Թուրք վարիչները, շատ մը առարկութեանց կարգին, կը հակաճառէին, — Ամբողջ երկիրը բարեկարգութեան պէտք ունի։ Դուք մեզմէ յիսուն տարի առաջ անցած էք. պէտք է սպասել որ մերիններն ալ ձեզի հասնին, կամ գոնէ մօտենան։

Ուրիշ խօսքով, վազողը պէտք է կենայ, որպէսզի քալողը ետեւէն հասնի։ Կամ քալողը պէտք է կանգ առնէ, մինչեւ որ ծալապատիկ նստողը բարեհաճի տեղէն շարժիլ։

Կրնայի՞նք սպասել։ Կրնայի՞նք քարացած կենալ 70—80 տարի առաջուան կէտին վրայ։

Եւ պատասխանը տուին, կարճ եւ կտրուկ.—

«Այնպիսի բան մը պիտի ընենք, որ յիսուն տարի ձեր խելքը գլուխը չգայ»։

Մնացածը,— թղթատեցէք 1915ի պատմութիւնը, որ անսասան շարունակուեցաւ անկէ յետոյ, եւ կը տեւէ մինչեւ այսօր։

Բայց ի՞նչ։ Ոչ թէ յիսուն տարի, հինգ տարի անգամ չանցաւ, որպէսզի մենք մեր վէրքերը կապենք, եւ նորէն ոտքի կանգնինք, գօտեպինդ՝ մեր մեռելներուն ուխտով։

1918ին արդէն պետութիւն էինք, վեց հարիւր տարուան գերութենէ յետոյ։ Զախողեցանք եւ չարաչար խաբուեցանք։ Մեր կողին դաշոյն մխեց նոյնիսկ հարազատը, ձեռք ձեռքի՝ դահիճին եւ անոր զինակցին հետ։

Եւ սակայն, խարիսխը կայ եւ կը մնայ։ Ունինք արդէն հայրենիք մը, որ չի գոհացներ մեզ, բայց կը կազմէ շօշափելի հեռանկար մը։ Անոր վարիչները ի զուր կը յամառին խաթարել բնական ճամբան։ Կարելի չէ մինչեւ վերջը անպատիժ կապտել ամբողջ ժողովուրդի մը կամքը եւ համակրանք շահիլ վարչական ծաղրանկարներով։

Այո՛, դառն է մեր վիճակը եւ՛ հայրենիքին մէջ, եւ՛ անկէ դուրս։ Տուն-տեղ կորսնցուցած, կարօտը կը քաշենք տաքուկ երդիքի մը, եւ տաժանակիր աշխատանքի մը դատապարտուեր ենք, պատառ մը հացի համար։

Եւ սակայն, ուժով ենք նորէն եւ հպարտ։

Միայն այն պարագան որ 70-80 տարի առաջ «Տելեմաք» ենք թարգմաներ, իսկ Թուրքերը իրենց լեզուին բառարանն անգամ չունին, շէնք մը շինել չեն գիտեր կամ նորէն պետական պաշտօններու ետեւէն կը վազեն, — միայն այս պարագան բաւական է, որպէսզի Թուրքերը աւաղեն իրենց զօրութեան փառքին մէջ, իսկ մենք աւելի քան ամրանանք մեր տոկայութեան և առժամեայ պարտութեան մէջ։

Թուրք խմբագիրը յոյս չունի որ քսան-երեսուն տարիէն առաջ կարելի ըլլայ ընդհանրացնել Թուրքերէն խօսակցութիւնը։

Իսկ մենք այդքան սպասելու պէտք չունինք, տեսնելու համար մեր հայրենիքը ազատ եւ անկախ, եւ, եթէ կ'ուզէք, նորէն 70—80 տարի առաջ անցած՝ մեր արեւնտուշտ հարեւաններէն։

Ո՛չ վայրերան կանչեր, ոչ ալ վիպական երազներ։ Այլ գիտակից եւ յարատեւ աշխատանք։

Հայրենիքի և ազատութեան գաղափարը շատ աղօտ էր մեր մէջ, երբ համաշխարհային մշակոյթին կը խառնուէինք, «Իլիական» կամ «Տելեմաք» թարգմանելով։

Այդքանը արդէն խոր ակօսներ բացաւ մեր վերածնութեան ճամբուն վրայ։

Իսկ այսօր, երբ հայրենիքի՛ եւ՛ գաղափարն ունինք եւ՛ ոգը, — այդ ո՞ր ուժն է որ կէս ճամբուն վրայ պիտի կեցնէ մեզ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԼԵԶՈՒՆ ԵՒ ԼԵԶՈՒԱՆԻՆ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Պոլսոյ Ազգարարը կը նկատէ (18 Յունուար).

— «Յաճախ առիթ ունեցած ենք փաստելու, թէ Բարեգործականը շատ քիչ բան կ'ընէ իր անունը արդարացնող։

Նոր փաստ մըն ալ Նուպար Զաքարեան (Պուլկար, ...)։ Տեղացիները մեծ մասով համեստ աշխատաւորներ են, այն ալ շատ անգամ անգործ։ Ունին դպրոց մը, իրենց պէս աղքատ, ու միշտ պարտքի տակ։ Այս տարի՝ բացը այնքան կը մեծնայ,— 16,000 լեվա,— որ թաղ. Խորհուրդը կ'որոշէ փակել վարժարանը։ Բարեբախտաբար, խումբ մը երիտասարդներ արգելք կը հանդիսանան, եւ խորհրդակցական ժողով մը գումարելով, մարմին մը կ'ընտրեն, իբր խորհուրդին օժանդակ։

Գիտակ տեղացիներու անձուկ վիճակին, նորընտիր մարմինը դուրսի «սուրբ»երուն կ'ապաւինի, եւ մէկ մէկ նամակ կը ղրկէ Վառնայի Գերմանական Բարեսիրացին ու Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան։ Գիտէ՞ք ինչ կ'ըլլայ արդիւնքը։ Գերմանական Բարեգործականը, որ արդէն տարեկան 15,000 լեվա կուտար, անմիջապէս նամակով մը կը պատասխանէ թէ 18,000ի կը բարձրացնէ իր նպաստը։ Իսկ հայկակա՞նը, ոչ միայն յաւելում չըներ, այլ եւ կը դադրեցնէ իր չնչին տարեվճարը, 5000 լեվան։

Երեւոյթը այնքան ապշեցուցիչ է, որ մենք տակաւին չենք ուզեր հաւատալ անոր, եւ շատ ուրախ պիտի ըլլանք, հակառակը հաստատելով։

... Բարեգործականը ի՞նչպէս կրնայ դիտել այս վտանգը, եւ չազդուիլ։ Մի՞ջո՛ց չունի։ Բայց բերուելիք օժանդակութիւնը պզտիկ կաթիլ մըն է, հազիւ վաթսուն թրքական թուղթ ոսկի։ Այնքան անճա՞ր է այդ մարմինը, որ ոչ իսկ ամսական հինգ ոսկի կրնայ տրամադրել։ Որքան գիտենք, վերջերս նոր նոր կտակներ եկան աւելնալու հիներուն վրայ, իսկ անցեալները բազմածախս պաշտօններ ստեղծուեցան, Փարիզի կեդրոնին մէջ։ Միայն գրագէտի մը՝ Ն. Զաքարայի տարեկան նպաստէն աւելի ամսական սահմանուեցաւ, չենք գիտեր իր կատարելիք ո՛ր աշխատանքին։»

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Խորհրդ. Հայաստան» վերջերս շարունակ ցանկերով անուններ կը հրատարակէ անոնցմէ, որոնք վտարուած են կուսակցութենէն, ընդդիմադիր հոսանքին յարած ըլլալու ամբաստանութեամբ։ Անոնց մէջ կան անուններ, որոնք կոմունիստ արձանագրուած են 1905էն եւ 1917էն ի վեր։ Հին «ընկեր»ներ որ կը ճամբուին։ Մեծ մասը պաշտօնեաներ են, մէկ մասը՝ բանուոր։ Ուրիշ ցանկով մըն ալ «Խորհրդային Հայաստան» կը հրատարակէ անունները անոնց, որ կը հեռանան ընդդիմադիր խմբակէն, անշուշտ ճնշումի տակ։ Վերջին թիւէն (Յունուար 6) առնելով, կը ներկայացնենք երեք անուններ, «հին ընկերներ», որ ընդդիմադիր են դարձեր եւ հիմա կը հեռանան։

Յակոբեան Խաչա, Տէր Յարութիւնեան Օհան, Զոհրաբեան Արտեմ։ Ու դեռ քանինե՛ր այսպէս, որոնց անունը կը հրատարակուի թերթին մէջ կամ չի հրատարակուիր։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՄԱՐՄԻՆԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻ ՓԷՐ-ԼԱՇԷԶԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպիսկոպոսէն ստացանք հետեւեալ յայտարարութիւնը և կը հրատարակենք նոյնութեամբ.

«Հանգուցեալ Հերոս զօրավար Անդրանիկին դագաղն արդէն հասած է 'ի փարիզ, ինչպէս գրեցաւ.

Յառաջիկայ կիւրակէ, Յունվ. 29, Հայկական եկեղեցւոյն մէջ Ս. Պատարագ կը մատուցուի 'ի ժամ 10 'ի յիշատակ երախտաշատ Հանգուցելոյն. յուղարկի Հոգեւոր Պաշտամունքն կը կատարի 'ի ժամ 11·30—12, ապա կ'արձակի ժողովուրդն։

Իսկ, յետ միջօրէին 'ի ժամ 2.30 յուղարկի թափօրն կազմուելով դագաղը կը փոխադրի 'ի գերեզմանատունն Père Lachaiseի։

Դամբանականն կը խօսի յ'եկեղեցին վռամշապուհ եպիսկ. Հոգեւոր Պաշտամանց պահուն։

'ի գերեզմանատուն առաջին խօսքը կը տրուի դագաղին վրայ խօսիլ Հայ կամաւոր Զինուորաց խմբի ներկայացուցչին,

Մայրաքաղաքիս հայ լրագրերու խմբագրութեանց կողմէն մէկ մէկ ներկայացուցչաց (եթէ կամին խօսիլ), նա՛եւ Զափահաս Որբերու ներկայացուցչին (եթէ կամի խօսիլ), սիրով խօսք կը տրուի' իրենց հակիրճ խօսքերն արտասանել դագաղին վրայ։

Իսկ, «Հուսկ Բանք»ն կը պատկանի Արծուեբոյնին շապին գարահիսարցւոց «Ռազմիկ միութեան» Հերոսածագերուն։

Կը խնդրուի, քաղաքական տեսակէտի կամ կուսակցական խնդիրներ չը շօշափել եւ խաղաղ ու կարգապահ լռջութեամբ պատուել Ազգիս սիրելի եւ օտարներո՛ւն իսկ յարգելի Զօրավար Անդրանիկին քաղցր յիշատակն, մա՛նաւանդ թէ՛ կառավարական պաշտօնաւորք եւ հետեւորդք՛ ներկայ պիտի լինին յ'եկեղեցին եւ 'ի գերեզմանատանն, հոգատար ըլլա՛մք բարեկիրթ ժողովրդի գաղափարը ներշնչել զգաստ վարուք»։ (Կնիք)

Թուրքիա եւ Պարսկաստան

Թէհրանի «Շաֆաղը Սորխ» թերթի խմբագրապետ եւ Մէջլիսի անդամ Դէշնի Խան, որ պոլշեւիկեան տասնամեակին առթիւ Մոսկուա գացած էր, Պոլիս հասած ըլլալով, «Միլլիյէթ»ի կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած է։ Ինչպէս կը յիշուի, պարսիկ թերթը հակաթուրք յօդուածներ հրատարակած էր, երբ անցած տարի Թուրքերուն կողմէ զինուած ցեղախումբեր յարձակած էին Ատրպատականի վրայ.

— Պարսիկ մամուլը, կ'ըսէ Դէշնի Խան, միշտ Թուրքիոյ բարենորոգումները ջատագովող յօդուածներ հրատարակած եւ պաշտպանած էր այն տեսակէտը թէ այս երկու եղբայր եւ հարեւան ազգերը իրարու հետ լաւ յարաբերութիւններ պէտք է մշակեն։ Սակայն, պիտի հարցնէք թէ ինչո՞ւ թերթիս մէջ Թուրքիոյ դէմ յօդուածներ հրատարակած եմ։ Բացատրեմ։ Մենք շատ լաւ գիտենք եւ կը հասկնանք որ զօրաւոր Թուրքիան կրնայ արգիլել արեւելեան սահմանին վրայ գտնուող ցեղախումբերը որ պարսկական Ատրպատական մտնեն։ Մասնաւորաբար կ'ըսուէր թէ սահմանը անցնող այս ցեղախումբերէն գերի առնուածներուն ձեռքը կարգ մը վերջին դրութեամբ զէնքեր կը գտնուէին։ Երբ իբրեւ լրագրող իմացանք, որ այդ գերիներուն մէջ կային կարգ մը մարդիկ, որոնք եթէ չէին պատկաներ Թուրք կառավարութեան, գոնէ կէս-պաշտօնական հանգամանք ունէին, պարտականութիւն համարեցինք քննադատել այս կարգի արարքները։ Սակայն պէտք է գիտել տամ որ Թուրք մամուլը աւելի խիստ յօդուածներ հրատարակեց Պարսկաստանի դէմ։ Պարսիկ մամուլը ժամանակին մեծ ուշադրութեամբ հետեւեցաւ հանգուցեալ Սուլէյման Նազըֆ պէյի եւ Ռուշէնի պէյի Պարսկաստանի դէմ գրած յօդուածներուն եւ խօսած ճառերուն. սակայն շատ քիչ պատասխանեց անոնց։ Կը յուսամ թէ այսուհետեւ երկու երկիրներուն մամուլն ալ աւելի խոհեմ կը շարժի եւ երկու ազգերը աւելի կը մօտենան իրարու։

Խուժիստանի ապստամբութիւնը

Դէշնի Խան Ռիւթէրի գործակալութեան հետեւեալը յայտարարած է Հարաւային Պարսկաստանի ծանօթ ապստամբութեան մասին.—

— Կ'ըսուի թէ Խուժիստանի ապստամբութեան պատճառը թուրքերու յաւելումն է։ Ասիկա անհաւատալի է, քանի որ ոչ կառավարութիւնը, ո՛չ ալ Մէջլիսը տուրքերու վրայ ոեւէ յաւելում ըրած են։ Մուհամմէրայի (Հար. Պարսկաստան) մէջ կայ Խազալ անուն ազդեցիկ շէյխ մը, որ Անգլիացիներու պաշտպանութիւնը կը վայելէ։ Երկու տարի առաջ Շէյխը ապստամբեցաւ, սակայն պարտութեան մատնուելով տարուեցաւ Թէհրան, ուր այժմ հսկողութեան տակ կը պահուի։ Վերջերս Անգլիացիները չորս յօդուածէ բաղկացեալ ծանուցագիր մը տուած էին պարսիկ կառավարութեան. յօդուածներէն մէկն ալ կը պահանջէր ազատ արձակել շէյխ Խազալը։ Այս պահանջը չընդունուեցաւ։ Կ'երեւի թէ վերջին շարժումը շէյխ Խազալի մարդոց գործն է։

⁂ «Թայմզ»ի Պասրայի թղթակիցը 23 Յունուար թուականով կը հեռագրէ թէ պարսիկ բանակի հրամանատարը արդէն խաղաղեցուցած է Խուժիստանը։ Տուրքերը վճարելու համար 10 օր պայմանաժամ տուած է գիւղացիներուն։ Եթէ այդ պայմա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

"ՅԱՌԱՋ ԸՆԹԱՆԱՆՔ"

Գոց գիտէք բոլորդ ալ,—

Յառաջ ընթանանք եղբայրներ,
Մարտի հրաւէր կարդալով...

Թերեւս ոչ մէկ ատեն այնքան բուռն է եղած «մարտի հրաւէրը», որքան այսօր։

Եւ այն ալ՝ հայրենի հողէն փարսախներով հեռու, օտար ափերու վրայ։

Երէկ՝ այս եղանակը կ'իմանայինք իբրեւ գրգիռ մը՝ «հայրենեաց ազատութիւնը խլելու»։

Այսօր՝ նորէն հայրենիքի անունով կ'ուղղուի հրաւէրը։

Բայց, ո՛րքան արտասուելի է երեւոյթը։

Եւ որքա՛ն՝ խառնածայն, խառնիճաղանճ։

Մարտի դրօշ են պարզած մարդիկ՝ գովաբանելու համար հայրենիք մը որուն ոչ հիւսիսը գիտեն, ոչ հարաւը։

Եւ անարգելու համար ամբողջ սերունդ մը, որ իր աչքին լոյսը թափած է անոր ճախճախուտքին, հրատոչոր դաշտերուն եւ անդնդախոր ձորերուն մէջ։

Որուն կուրծքն ու թեւերը ջախջախուած են ամեհի սարերու կատարը։

— Մենք արիւն թափեցինք հայրենիքին համար, կ'աղաղակէ այդ սերունդը, բայց ան կը դաւաճանէ մեզի։

— Դո՛ւք, դո՛ւք իրաւունք չունիք անոր հողը տեսնելու, դուք *նացիօնալիստ*ներ եւ *մաուզերիստ*ներ։

— Այո՛, իրաւունք չունին, կը ծայնակցի գորշ խմբակ մը, որուն կեանքը պատերու տակ անցած է։ Մի՛ թողուք, կոմիսարներդ, արի արանց եւ իմաստուն։

— Բայց ո՞ւր էիք դուք, երբ մենք վերջին փամփուշտը կ'արձակէինք, արիւն-արցունք թքնելով, որպէսզի դարանակալ թշնամին տեղ բանայ մեր հալածական եղբայրներուն։

— Անցա՛ն այդ օրերը, այսօր մենք ենք տէրն ու տիրականը։

— Այո՛, այո՛, փսեմափայլ տեարք Սաքօ, Լուկաշին, Կարինեան եւ Ջեկա, դուք էք տէրը, եւ մենք, ձեր խոնարհ ծառաները, մենք յաւիտեանս յաւիտենից արեւշատութիւն կը մաղթենք ձեզի։

— Բայց եթէ կը վախնաք մեզմէ, անմա՛ստուածներ, բացէք դուռները սա թափառական բազմութիւններուն առջեւ, որ քա՛ր մը անգամ չունին իրենց չոր գլուխը հանգչեցնելու համար...

... Եւ կարմիր-կանանչ նուագախումբը կը բառաչէ, գողնալով հերոսներուն եղանակը, ինչպէս գողցաւ ու այլանդակեց անոնց հայրենիքը.

Յառաջ ընթանանք սարուկներ,
Մարտի հրաւէր կարդալով...
Հայրենեաց ազատութիւնը
Խղդենք մեր պիղծ բերանով...

ԱՐՇԱՒԻՐ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՃԱՐԳԱՅՈՒՄ

Տիթրոյթէն կը հեռագրեն թէ Ֆորտ պատրաստած է աժան եւ թեթեւ օդանաւեր, որոնց առաջինը փորձի համար Տիթրոյթէն մեկնած է Միամի։ Այս օդանաւերը կը նմանին ֆրանսական փոքրիկ օդանաւերուն, որոնք կը գործածուէին պատերազմի ընթացքին եւ կը թռչին ժամը 80 քլմ. արագութեամբ։

⁂ *Ֆրանսացի օդանաւորդներ Փայեար եւ Լավէրսէն առջի օր պաշտօնապէս կոտրեցին 1000 քիլօ ծանրութեամբ 1000 քիլոմեդրի արագութեան մրցանիշը։ Երկու օդանաւորդները ժամը միջին հաշուով 218 քլմ. 427 արագութեամբ թռան։*

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՞ՒՆ...

Խորագիրը պակասաւոր մնաց, որովհետեւ դժուար է ըսել թէ ի՞նչ կը հետապնդեն խաղաղութեան ծիրանի հագած դիւանագէտները ովկիանոսի ե՛ւ այս կողմը ե՛ւ այդ կողմը։

Պատերազմը օրէնքէ դուրս յայտարարող այն պատգամագիրը որ Միացեալ Նահանգներու արտաքին նախարար Պ. Քէլլոկ յղեց արեւելեան եւ արեւմտեան կիսագունդներու բոլոր պետութիւններուն, արդէն ծանօթ է ընթերցողներուն։ Այդ փաստաթուղթի հիմը կը կազմեն պարտադիր իրաւարարութիւն, զէնքընկէցութիւն, պատերազմին օրէնքէ դուրս յայտարարուիլը։ Ի հարկէ այս վերջինը պարզ ճարտասանութիւն մըն է։ Կարեւորը առաջին երկու նիւթերն են որոնք իրապէս կրնան ժխտել պատերազմի ամէն կարելիութիւն, եթէ անշահախնդրօրէն, բոլոր պետութիւններն ալ ընդունին այդ սկզբունքները։

Միացեալ Նահանգներու արտաքին Նախարարը իր առաջարկները ներկայացնելու ատեն ունի՞ այն վստահութիւնը թէ իր կառավարութիւնը այդ նոյն սկզբունքները պիտի կիրարկէ իր քաղաքական կեանքին մէջ։ Սակայն շարք մը երեւոյթներ դրական պատասխան չեն տար այս հարցումին։

Զինադադարէն յետոյ մասնաւորապէս, եւրոպական պետութիւններն ու Միացեալ Նահանգները խաղաղութեան համար իրենց առաջարկած միջոցներուն բոլորովին հակոտնեայ միջոցներ կը կիրարկեն, իրենց ներքին եւ արտաքին կեանքի ընթացքին։ Այս է պատճառը որ կասկածի տակ կ'իյնայ առաջարկողներու անկեղծութիւնը։ Ու այժմ աւելի քան երբեք քաղաքագէտները կամ պարզ ժողովուրդը կը սկսին փնտռել առաջարկներու հեղինակին թաքուն նպատակը։ Այս պարագային առաջարկները կը դառնան ուրիշ քաղաքականութեան մը վարագոյրը եւ լրջութենէ զուրկ։

Բաւական ժամանակէ ի վեր այս հարցի մասին բանակցութիւնները կը շարունակուին Միացեալ Նահանգներու եւ Ֆրանսայի միջեւ։ Վերջինս կը պնդէ յարձակողական պատերազմները միայն օրէնքէ դուրս յայտարարել, (ո՞վ կրնայ ճշդել պատերազմի մը յարձակողական եւ պաշտպանողական բնոյթը)։ Սակայն Պ. Քէլլոկ կը պնդէ բոլոր տեսակի պատերազմներու մասին (ի հարկէ աւելի տրամաբանական կը թուի եւ բարդութիւններու դուռ չի բանար)։ Բայց Միացեալ Նահանգներու այժմու քաղաքականութիւնը իր բնոյթով ապացոյց չի տար թէ իրենց առաջարկին հետ հետեւողական են։ Օրինակ՝ Նիքարակուայի ապստամբներուն դէմ մղուած պատերազմը։

Նիքարակուայի մէջ իրենց հսկցած ձեւով ընտրութիւն մը կատարուած եւ օրինաւոր կառավարութիւն ստեղծուած է, զոր ճանչցած է Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը, իսկ ընդդիմադիրները՝ դժգոհ ընտրութիւններէն զինուած են ապստամբութեան Սանտինօի գլխաւորութեամբ։ Ահա ամփոփ պատմութիւնը այդ երկրի այժմու խառնակ կացութեան։

Պաշտպանելու համար օրինաւոր ընտրութեամբ ստեղծուած կառավարութիւնը, Միացեալ Նահանգները օտար երկրի մը մէջ կը դիմեն զէնքի, ապստամբներուն դէմ։ Այլ խօսքով, Միացեալ Նահանգները պատերազմի մէջ են Նիքարակուայի հետ։

Այս քայլին մէջ մեղաւորը կամ արդարը ճշդել ինծի չիյնար եւ ոչ ալ կարեւոր է փնտռել։ Իրողութիւնը այն է միայն, որ փոխանակ հաշտարար կամ իրաւարար եղանակով մը վէճերը կարգադրելու, կը դիմեն պատերազմական միջոցներու, որոնք աւելի կտրուկ ու վճռական են, արդիւնքը արագօրէն ստանալու տեսակէտէն։

Հարաւային Ամերիկայի հանրապետութիւնները կը պահանջեն դադրեցնել գործողութիւնը եւ հարցը թողուլ համամերիկեան խորհրդաժողովին, որ պիտի գումարուի Հավանայի մէջ։ Սակայն Միացեալ Նահանգները ճիշդ այդ միջոցին զինուորական նոր ուժեր կը ղրկեն, փութացնելու համար ապստամբութեան նուաճումը. կը նշանակէ թէ իրաւարարութեան վստահութիւն չունին։ Կամ աւելի ճիշդ, իրաւարարութիւնը չի ծառայեր այն նպատակներուն, որոնցմով կ'առաջնորդուի ամերիկեան կառավարութիւնը։

Ամերիկեան կառավարութեան բերանը հանդիսացող մամուլի միակ առարկութիւնը այն է թէ՝ ապստամբութիւնը կը խանգարէ, Մ. Նահանգներու կողմէ այդ երկրին մէջէն բացուելիք նոր ջրանցքի մը ձեռնարկները։ Ասիկա հազիւ թէ իրական շարժառիթը ըլլայ, որովհետեւ շատ տարիներ առաջ, նախ քան Փանամայի ջրանցքի վայրին ֆրանսական ընկերութենէն գնուիլը, Միացեալ Նահանգները ծրագրած էին Նիքարակուայի մէջէն բանալու ջրանցք մը, միացնելով Ատլանտեան եւ Խաղաղական ովկիանոսները. սակայն յետոյ չափազանց դժուար եւ անգործնական նկատուեցաւ այդ ծրագիրը եւ ձեռնարկուեցաւ Փանամայի ջրանցքին։ Այսօր, երբ վերջինս կայ, հազիւ թէ պէտք ըլլայ քիչ մը վերեւէն նոր մը բանալու, երբ մանաւանդ կապուած է այնքան դժուարութիւններու հետ։

Կը թուի թէ կայ ուրիշ պատճառ մը։ Այս երկրի խոշոր դրամատէրերը Մեքսիկայի եւ կեդրոնական Ամերիկայի հանրապետութիւններուն մէջ ունին մեծ ձեռնարկներ, որոնք շարունակական վտանգներու կ'ենթարկուին պարբերական խառնակութիւններու հետեւանքով. միակ դարմանը պիտի ըլլայ կա՛մ գրաւել այդ շրջանները եւ կամ իրապէս ու ամբողջապէս ենթարկել Միացեալ Նահանգներու հսկողութեան, որ ատեն միայն դրամատէրերը կրնան հանգիստ ըլլալ իրենց շահերու եւ ձեռնարկներու ապահովութեան տեսակէտէն։

Ճիշդ է, առայժմ այդպիսի ծրագրի մը մասին չի խօսուիր, բայց պատճառներ կան հաւատալու թէ՝ նման միտքեր թաքուն կերպով կը պատրաստուին։ Ապացոյց՝ այժմ սեղանի վրայ եղած Մեքսիկայի հարցին քննութիւնը։ Հրատարակիչ Հըրսթ կ'ամբաստանէ թէ՝ կան ծերակուտականներ որ կ'աշխատին Միացեալ Նահանգներու միջնորդութիւնը յարուցանել։

Թէեւ այսպիսի ծրագրի մը գործադրութիւնը օգտակար պիտի ըլլայ ոչ միայն Ամերիկայի դրամատէրերուն, այլ եւ յիշեալ երկիրներու ժողովուրդին, ապատուելու ամէնօրեայ խառնակչութեանց սարսափէն եւ նուիրուելու խաղաղ աշխատանքի։ Սակայն այս գործերը չեն կրնար կատարուիլ իրաւարարութեամբ, ընդհակառակն, զէնքը միայն կրնայ գլուխ բերել այդ ծրագիրը։ Իրաւարարական ոչ մէկ մարմին պիտի ուզէ որ այդ շրջանները տրուին Միացեալ Նահանգներու։

Այս պարագաները ցոյց տուինք, ապացուցանելու համար թէ գործնական քաղաքականութեան մէջ գեղեցիկ բաղձանքները անարժէք են։ Կեանքը իր հրամայական կարգադրութիւններն ունի։ Եթէ ասիկա ճշմարիտ է Միացեալ Նահանգներու համար, աւելի ճշմարիտ է միւս մեծ պետութիւններու համար։ Հետեւաբար առայժմ աւելորդ է խօսիլ պարտադիր իրաւարարութեան, զէնքընկէցութեան եւ պատերազմի դատապարտութեան մասին։

Պոսթըն Յ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

"ՀԱՅՐԵՆԻՔ" ԱՄՍԱԳՐԻՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ

Բ.

Հարցին տարբեր անկիւնէ նայողներ վերջ ի վերջոյ հարազատութիւն մը պահած ըլլալու համար կ'ապաստանին պատմական դաւառին։ Ամէն ազգերու մէջ փորձուած գետին մը որուն սայթաքումները անխուսափելի են։ Ֆլոպէր՝ Սալամպօ, Սէնքեվիչ՝ Յօ՞ երթաս, Լ. Շանթ՝ Հին Աստուածներ եւայլն։ Ասոնք հիմնականը կ'անտեսեն, քանի որ արուեստագէտը բացարձակապէս իր ժամանակի հոգեբանութեան արտայայտիչն է։ «Յօ՞ Երթաս»ի հերոսներէն Պետրոնիոս զգայութեամբ 19րդ դարու մարդ է որ հեթանոսական օրերէն մնացած մաշած շրջանակի մը մէջ է գետեղուեր։

Պատմական դաւառ ապրեցնելու համար, նախ գրագէտը իր հողին հոտը լիաթոք ներշնչած, վերջնական ձեւը գտած ըլլալու է։ Ֆլոպէր «Սալամպօ»էն առաջ ինքզինքը մարզեց բուն դաւառական գրականութեան մէջ (Պաղ սիրտ մը)։ Իսկ Շանթ ալ իր ծայրայեղ հասունութեան օրերուն մօտեցաւ պատմական դաւառին եւ յաջողութիւնը մասամբ ալ կասկածելի է։ Այժմ արտասահման հասակ առնող հայ տաղանդ մը ի՞նչպէս պիտի գտնայ զուտ ազգային, երբ հող չունի, երբ աւանդութեան յենլով սկզբնական փորձերու միջոցաւ ինքնուրոյն գետին չէ պատրաստուեր։ Պարզ է թէ պիտի նայի երեւոյթներու վրայ, որոնց վրայ Ֆրանսացի կամ ուրիշ ազգի գրագէտներու աչքը երկար կանգ առած խորապէս արտայայտած են զանոնք։ Տարբերութիւնը որ կայ՝ Ֆրանսացին Ֆրանսական հոգեբանութեամբ պիտի մօտենայ, իսկ Հայը՝ հայկական։

Իսկ արուեստագէտ մը հայկական հոգեբանութեամբ չքաւորուած ըլլալու համար, շատ պարզ է որ նախ իր հարազատ շրջանակին մէջ հասակ նետած, հոգեբանութեամբ զուտ հայկական ըլլալու է։ Եթէ ոչ, արդիւնքը կ'ըլլայ Հրաչ Զարդարեանի տիպար մը, որուն համարժէք արդէն հազարներով կը շրջագային ֆրանսական օրաթերթերու սիւնակներուն մէջ։

Այս կացութեան մէջ, ի՞նչպէս պիտի մշակուի Դարբինեանի պահանջած ազգային գրականութիւնը։

Արդիւնքը մէջտեղն է. արտասահման ապաստանած փոշեթաթախ տաղանդներ՝ Զօրեան, Վալադեան, Ռէն, Օհան Կարօ երեւակայութեան ուժ տալով, բռնի Աղբիւր Սերոբներու, Գէորգ Չաւուշներու եւայլն արուեստագէտ հերոսի մէկ մէկ ծակոտած պատմուճան հագցնելով, վիպակի ճամբուն մէջ կը քաշքշեն։ Իսկ եթէ ատկէ ալ ձանձրախտ առաջանայ՝ վեցերորդ յարկի իրենց խարխուլ սենեակը, աթոռը, գրասեղանը ու հեռուէն հեռու լսուած ռուսական յեղափոխութիւնը պիտի նկարագրեն։

Դարբինեան միշտ ազգային մշակոյթ պատրաստելու ձգտումէն տարուած, այնքան պինդ է փակեր Հայրենիքի շրջափակը որ օտար ոչ մէկ միտք կրնայ ներս նայիլ։ Ատոր արդիւնքին համար պէտք չկայ գուշակութիւններ ընել։ Ունինք տակաւին սերունդ մը առաջ ապրող Թլկատինցին որ համակ հայկական է ու այնքան չինական պարիսպով պատուած որ օտար բառ մը, օտար գրականութենէ տող մը իսկ չէ կարդացած։ Ան ունի խոր տաղանդ, շնորհ, խառնուածք։ Կը պարծենանք իր ստեղծագործութեամբ. բայց իբրեւ չափանիշ երբ գեղարուեստական կարելիութիւն փնտռելու համար կը մօտեցնենք եւրոպականին՝ անմիջապէս տուն կը դառնանք, պարտուած գեղագիտական աճարկու թերութիւններէն։ (Թատերագրութիւն)։

Ատոր հակոտնեայ, անտեսելով մեր ինքնուրոյն ներշնչում առթող տարրերը, եթէ գլխովին մխրճուինք եւրոպական միջավայրէն ներս, կ'ունենանք եւքը Արլէններ, որոնք ոչ մէկ արժէք կրնան աւելցնել հայ մտքին վրայ։

Ինչպէ՞ս դուրս գալ ստեղծուած դժուարին կացութենէն։

Մեր կարծիքով, քանի որ հայ գրողը հող չունի (Երեւանը հեռուէն ստացած իր թէ քաղաքական եւ թէ մշակութային ձեւափոխութիւններով չի կրնար ինքնուրոյն արժէք ստեղծել, մանաւանդ որ մշակուած արուեստը կեղծ է) եւ մեծ մայրաքաղաքներու շնորհին է ապաստանած, միեւնոյն ատեն համբանքով ինքնամփոփ չէ, անպայման տեղական մշակուած արուեստի նկարագրի ազդեցութեան պիտի ենթարկուի։ Նոյն իսկ ենթադրաբար եթէ հող ալ ունենար՝ արդէն մեր օրերու գրականութեան բարձրացման համար պահանջ է պատրաստուիլ եւրոպական մեծապէս առաջացած մտքէն։ Ու ասիկա այդքան ալ անպատուաբեր երեւոյթ մը թող չկարծէ Դարբինեան։ Եթէ հեթանոսական շրջանին մենք օգտուած չըլլայինք հարեւան Իրանէն, Դ. և Ե. դարերուն չէինք ունենար այդքան ինքնուրոյն ճարտարապետութիւն։ Ե. դարուն եթէ մօտեցած չըլլայինք յունական մշակոյթին, մեր ոսկեդարը լոկ երազ մը պիտի մնար։ Վերջին յիսնամեակի քաղաքական վիճակը, 1915ին մտաւորականութեան կորուստը մեզ հարիւր տարի ետ նետեցին, որով ինքնառաջացումով անկարելի է վերելք։

Մեր գրականութեան ինքնայատուկ նկարագիրը, տեղական գոյնը, միայն մեզի յատուկ աղուոր մելամաղձոտութիւնը, աննման լեզուն, արեւելեան վառ երեւակայութիւնը, հին օրերէ հասնող ծաղկեալ մշակոյթի մը գործողութենէ զուրկ հետքերը իբրեւ հիմք առնելով, պէտք է կերտենք նոր գրականութիւն, օգտագործենք եւրոպականը ու ատոր համար փոխանակ մակերեսային ծանօթութիւններու՝ պէտք է մարսենք օտար արտադրութիւնները։ Այդ ուղղութեամբ Կոստան Զարեան, Եղիշէ Չարենց երեւոյթներ են մեր մէջ։ Առաջինը ամբողջ կեանքը մաշեցուց այլազան ազգերու գեղարուեստի ճանաչման մէջ, այսօրուան մեր գրականութեան «Անցորդը եւ իր ճամբան» բերելու համար՝ Բայց Զարեանով չենք փրկուիր կորուստէ. փոխանակ «Հայրենիք»ի մշակած նեղ ազգայնականութեան, պէտք է Զարեանական սերունդ պատրաստել ու ասիկա կ'ըլլայ միայն «Հայրենիք»ի մը միջոցները ունեցող մամուլով։ Միատեսակ ժառանգ սերունդն է որ շարժում կը ստեղծէ։ Վէօլէն մը կամ Մոռէաս իրենք իրենց չէին կրնար խորհրդապաշտ հոսանք ստեղծել եւ ոչ ալ Խրիմեան մը՝ դաւառային։

Ուրեմն, այս տեսակէտէն, Դարբինեան պէտք է քիչ մը լայն բանայ Հայրենիքի էջերը օտար մտքի աշխատութեան, տալով զանազան ազգերէ ճոխ, ամբողջական թարգմանութիւններ, դրական ուսումնասիրութիւններ, ծանօթութիւններ՝ գիտական եւ հոգեբանական նորագոյն շարժումներու մասին եւն.։

*

Դարբինեանի երկրորդ տեսակէտը կը վերաբերի նորերուն։

Մեր մէջ մինչեւ այսօր պարբերականներու խմբագրապետները իրենց ճաշակը պարտադրած են երիտասարդ սերունդին, տեղ տալով այնպիսի գրուածքներու որոնք իրենց անհատական հասկացողութեան գոհացուցիչ թուած են։ Ասիկա անշուշտ նեղմտութեան արդիւնք է, քանի որ խիզախ նորութիւններ միշտ անտեսուած են։

Դարբինեան տեղ կուտայ առանց խտրութեան բոլորին, մասնաւորաբար այն ենթադրութեամբ որ, եթէ այսօր գէշ կ'արտադրեն, քաջալերանքը կրնայ վաղը լաւագոյն արդիւնք մը տալ։ Ատկէ՝ «Հայրենիք»ներուն մէկ ծայրէն միւսը անտաղանդ, հասարակ, միջակութենէն շատ վար մակարդակին նստած գրիչներ, ինչպէս Արամ-Արաքս, Հ. Տէօվլէթեան, Արսէն Աճէմեան, Արսէն Երկաթ, Ն. Տէր-Միքայէլեան, Սօս Վանի եւայլն։ Դարբինեանի տեսակէտը Եւրոպացիներու կողմէ վաղուց արուեստի բոլոր մարզերուն մէջ կիրարկուած, բայց գրեթէ արդիւնք չէ տուած։ Ահա Անկախ Արուեստագէտներու նկարահանդէսը, ուր առանց քննիչ մարմինի մը հսկողութեան, ուզողը իր գծածը կը տանի պատէն կախել, ու համբերութիւն շրջագայողին։

Բայց ամսաթերթը այնպէս չէ. տպուածը կ'անցնի մատենադարանին։ Եւ ատոր արդիւնքը մասնակցողներուն կը բերէ վաղահաս ինքնահաւանութիւն մը, որ խորտակիչ է թէ իրենց անհատականութեան եւ թէ նկարագրին։ Ընդհակառակն, պէտք է չափազանց դժուարահաճ, պահանջկոտ ըլլալ նորերուն հանդէպ։ Արդէն մեր գրականութիւնը շատ է ծանրաբեռնուած խեղճութիւններով, խաւ մըն ալ մեր օրերուն չփաթթուի։

Ոչ ծայրայեղ բայց չափաւոր սահմանաւորում մը ընտրութիւններու, մասնաւորաբար ամէն բանէ առաջ փնտռելով ներկայացուած գրութեան մը մէջ արուեստագէտի հարազատ շունչ եւ գեղագիտութիւն։ Կը բաւէ որքան որ տեղ գտան Վ. Ս. Թխիկեանց ստորագրութեամբ բանաստեղծութիւններ, որոնք սրճարաններու անկիւնը որպէս խաղ վայրկենապէս չորս հինգ անհատներէ հիւսուեցան։

«Հայրենիք»էն զգալի է բացակայութիւնը իսկական տաղանդով օժտուած մեր նորերէն Շ. Նարդունիի, Կ. Սիտալի, Ն. Սարաֆեանի, Հմայեակ Մաստիքեանի, Զ. Սիւրմէլեանի, Ն. Պէշիկթաշլեանի, Կառվարենցի եւայլն։

ՀՐԱՆՏ ԲԱԼՈՒԵԱՆ

(Վերջը յաջորդով)

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 23 Յունուար.— Տարուան այս եղանակին մէջ Պելժիոյ գաղութը կը բոլորէ պարահանդէսներու շրջանը։ Կան՝ անհատական ձեռնարկներ, իսկ ուրիշներ՝ որոնց հասոյթները զուտ բարեգործական նպատակներու կը յատկացուին։

Մենք որ եւ է գիտողութիւն չունինք անհատական ձեռնարկներու մասին, քանի որ ամէն մարդ ազատ է գործածելու իր շահած դրամը։ Սակայն խնդիրը կը տարբերի, երբ պարահանդէսները այս կամ այն բարենպատակ ձեռնարկները կը հետապնդեն։

Մասնաւորելով մեր խօսքը, ըսենք թէ Ներկայիս երկու մեծ պարահանդէսներ ծրագրուած են, առաջինը՝ Պրիւսէլի Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին, իսկ միւսը՝ Պրիւսէլի Հայ Տիկնանց Միութեան կողմէ։ Կը տեղեկանանք թէ Կարմիր Խաչը մտադիր է պարահանդէսին հասոյթը յատկացնել մեր Խաչի ընդհանուր պէտ... րուն, իսկ Տիկնանց Միութ... «Որբերու օր»ուան։ Ինչպէ... տեսնուի, երկուքին ալ նպա... բարի է եւ գովելի, սակայն մ... տրամաբանութեան հակառա... գտնենք, երբ Պրիւսէլի պէ... տիկ գաղութի մը մէջ մեծ գերով ու զոհողութիւններով ... ւաքուած դրամներու ամբող... թեամբ յատկացուին գաղ... դուրս եղած ազգային պա... ներու։ Մեր աչքին առջեւ ... բաւական թիւով գաղթական ... ներ եւ տղաքներ, որոնց մ... գտնուին անկարներ, հիւանդ... գթութեան արժանի եւ ... թեան կարօտ էակներ։

Այս պայմաններու մէջ ... բեգործական միութիւն ... վրայ պարտք կը ծանրանայ ... տէն հետաքրքրուիլ մեր բա... զուրկ ազգակիցներուն վիճակ... հանդէսներուն հասոյթէն ... հանել անոնց։

** Այս շաբաթ երեկոյ ... Ակումբին մէջ տեղի ուն... թատրոն-պարահանդէս մը, մակերպուած Պրիւսէլի Հայ... մաթիք խումբին կողմէ։ ... կայացման նիւթն էր Աղեք... Փանոսեանի «Թեկնածու...» Տիգրան Պողպատ եւ Գ... Վահան յաջող խաղարկո... մը ունեցան։ Հանդէսի ... ուսանական բաժինին իրենց յօժար մասնակցութիւնը ... Տիկ. Բաղալ՝ հայերէն եւ ... սերէն գեղեցիկ երգերով, ... փափագեան սիրուն կտորներ... գելով դաշնակի վրայ։ Կ... րին սկսան պարերը եւ շար... ուեցան մինչեւ առաւօտ, ոգեւորութեամբ։

** Ծնունդին Հրավ... առթիւ, Պելժիոյ հոգեւոր ... Ներսէս քահնյ. Գանձեան ... դիտաւոր պատարագ մ... Պրիւսէլի Անկլիքան եկե... մէջ։ Երգեցողութիւնները ... Եկմալեան՝ ընկերակցու... երգեհոնի։ Պատարագի ար... թենէն վերջ հոգեհանգիստ ... տարուեցաւ ողբացեալ Ա... Խօրասանճեանի համար։

Հ. ՏԷՐՈՒ...

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Սաստիկ ցուրտերուն ... Թորիկներուն պատճառով, ... բած է նաւարկութիւնը Ս... լճին վրայ։

Դադրած են նաեւ Նոր... նաւամատոյցին շինութի... Ելենովկայի, ցամաք... փարոսներուն գետեղման ... տանքները։ «Լուկաշին» նորոգութեան մէջ է, «Հա... ձումեան» եւ «Մարտունի»... ւերը շաբաթը միայն երկ... գամ կը նաւարկեն։

Դադրած է նաեւ ձկն... թիւնը։ Նորադուզի մէջ ... տած է ձուկի սառնարանը... ջերս Սեւանէն բռնուած ... քիլօ ծանրութեամբ իշխա... մը, հազուագիւտ որս, որ... կուեցաւ ուսումնասիրութե...

Երեւանի մօտ Արզաք... շրջանին մէջ երեւցան ... թիւ գայլեր, որոնց 6ը ... նուեցան և մէկը բռնուեցա...

** Այս տարի Հայա... մէջ առնուազն 40,000 ... պիտի տեղափոխուին ... տեղաւորուին տարբեր ... ներ։ Այս տեղափոխումի ... համար յատկացուած է 93... րուբլի վարկ։

** Նկատի ունենալով ... ւանի բնակարանային սուր ... նայը, 1,500,000 րուբլի ... մը բացուած է տուներու ... թեան համար։

** Յունուար 25ին Եր... մէջ բացուեցաւ համար... յին հիւանդութիւններու ... տանեան համագումարը։

** Լոյս տեսաւ «Ար...

…մսագրին 7-8 թիւը, որ նուիր-…ւած է առաւելապէս հայ ար-…ւեստին: Երեւանի քննադատ-…ները կը յարձակին այս ամսա-…գրին վրայ, որու խմբագիրն է …ժաննոց մարդ մը, Արամ Ե-…եմեան: «Անխնամ խմբագրու-…թիւն, անշնորհք հանրագիտա-…կան, եւ խմբագիրի անկարո-…ղութիւն». ահա տրուած նիշերը …Երեւանի քննադատներուն կողմէ:

*** Յունուարի սկիզբը Երե-…ւանի մէջ ցուրտը 0էն վար 26 …աստիճանի հասած էր:

*** Անդրկովկասի Բանուորա-…գիւղացիական Տեսչութիւնը …հրահանգած է գլխաւոր քաղաք-…ներու մէջ գործազրկութեան …պատճառներուն մասին մասնա-…ւոր քննութիւն կատարել: Երե-…ւանի Աշխատանքի Սակարանին …մէջ եւս քննութիւն պիտի կա-…տարէ, դարմանելու համար գոր-…ծազրկութեան տագնապը: Երե-…ւանի գործազուրկները կազմե-…ցին Միութիւն մը, օգնութիւն …հասցնելու համար գործազուրկ …բանուորներուն:

*** Ամերիկահայ Տունը այս …գարնան պիտի հիմնուի Աբով-…եան հրապարակին վրայ: Երե-…ւան ստացած է արդէն 25,000 …տոլար:

*** Անցեալ տարուան ըն-…թացքին Ալեքսանդրապոլի մէջ …ծնած են 2069 հոգի, (991 …մանչ, 1078ը աղջիկ): Մահերու …թիւը, դարձեալ այս քաղաքին …մէջ, 839, (369ը այր, 470ը …կին): Ամուսնութիւն՝ 438, ա-…մուսնալուծում՝ 67:

*** Քարածուխի հանքեր գտ-…նուած են Ալեքսանդրապոլի …Մեժքէլթի եւ Օրթաքիլիսա …գիւղերուն միջեւ Մոլլախարա-…քա վայրին, ինչպէս նաեւ Ջա-…ջուռ կայարանէն դէպի հիւսիս՝ …Դարբանդ գիւղին մօտ: Պղնձա-…րի հանքեր գտնուած են Մե-…ծեկքենդ գիւղին մօտ Գոմաձոր …վայրին մէջ,

*** Թրքական նոր այբուբենը …(լատինական տառերով) տարա-…ծելու համար լուրջ միջոցներ …ձեռք առնուած են: Գաւառներու …մէջ գիշերային ու ցերեկեայ …մասնաւոր դասընթացքներ …բացուած են, արագօրէն տարա-…ծելու համար նոր այբուբենը:

*** Յունուարի սկիզբը Երե-…ւանի մէջ սարքուեցան քանի …մը շքեղ հանդէսներ, որոնց հա-…սոյթը զրկուեցաւ Չինաստանի …վերջին գօհերուն: (Խորհրդային …Հայաստան, 8 Յունուար):

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ

Տէսինէն Պ. Յովհաննէս Պօ-…լաճեան (վարպետ) վեցամսեայ …Յառաջ կը նուիրէ Պ. Յովհաննէս …Մսրեանի, ուսուցիչ Ձիքսի (Ա-…թէնք) ազգային վարժարանին:

*** Տէսինէն, տիկիններու եւ …օրիորդներու մասնախումբը, որ …դրամ հաւաքած էր ցիրուցան …որբերու եւ կայաններու գիրք …եւ թերթ հայթայթելու համար, …մէկ տարեկան «Յառաջ» կը …նուիրէ Քէսապի (Սուրիա) վար-…ժարանին, այս առթիւ գեղչ մը …ստանալով վարչութենէն:

ՏՈՒՐՔԻ ԵՆԹԱԿԱՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Համաձայն եկամուտներու վրայ տուրքի օրէնքին, բոլոր հարկատուները ամէնէն ուշը մինչեւ փետր. 29 Ուղղակի Տուրքերու Վարչութեան պէտք է ընեն իրենց յայտարարութիւնները, հետեւեալ կերպով.—

1.— Առեւտրականներն ու գործարանատէրերը (անհատ կամ ընկերութիւն) պէտք է յայտարարեն 1927ի ընթացքին իրենց ունեցած զուտ շահը: Եթէ անիկա 50.000 ֆրանքը չանցնիր, կը բաւէ միայն յիշել օրէնքով որոշուած այն դասակարգը, որուն մէջ կը մտնէ իր շահած գումարը: Իսկ եթէ զուտ շահը 50,000 ֆրանքէն աւելի է, պէտք է յայտարարել շահին ճիշդ գումարը, կցելով շահ ու վնասի հաշիւներուն մէկ ամփոփումը:

2.— Ազատ արուեստներով զբաղող անձերը պէտք է յայտարարեն 1927ի իրենց հասոյթներուն ամբողջութիւնը (recettes brutes), միաժամանակ ներկայացնելով իրենց արհեստին վերաբերեալ ծախքերն ու զուտ շահը:

3.— Եկամուտի ընդհանուր տուրքի (impôt général sur le revenu) ենթակայ անձերը պէտք է յայտարարեն իրենց եկամուտին ամբողջական գումարը, առանձին առանձին ներկայացնելով եկամուտներու աղբիւրները:

4.— Ընդհանուր տուրքէ զերծ եղողները պարտաւոր են յայտարարելու թէ իրենք տուրքի ենթակայ չեն, եթէ նախորդ տարին տուրքի թուղթին վրայ իբրեւ հարկատու արձանագրուած չեն առնուազն 1500 ֆրանք հասոյթի համար, կամ եթէ նոյն տարուան ընթացքին արժեթուղթերէն գանձած են առնուազն 1500 ֆրանք եկամուտ. բացառութիւն կը կազմեն Ազգային Պաշտպանութեան գանձատոմսերը եւ 1925ի հաբիւրին 4 renteերը:

5.— Արտասահմանի մէջ դրամ ունեցողները մանրամասն կերպով պէտք է յայտարարեն իրենց ունեցածները, ներկայացնելով համապատասխան եկամուտը:

6.— Բազմանդամ ընտանիքի տէր հարկատուները պէտք է յայտարարեն թէ քանի՛ հոգի բեռ է իրենց: Այս յայտարարութիւնը անհրաժեշտ է՝ տուրքի քանակը գեղչել տալու համար:

×

Վերոյիշեալ տուրքերու մասին յայտարարութիւն ընելու համար կան մասնաւոր տպագրուած թուղթեր, զորս կարելի է ստանալ բոլոր քաղաքապետարաններէն, տուրքի գրասենեակներէն, ինչպէս նաեւ նամատուններէն: Այս թուղթերու վերջին էջին վրայ ցոյց տրուած են այն հասցէները, որոնց պէտք է ուղղուին յայտարարութիւնները:

ԴԱՇՆԱԿԻՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Դաշնակը, որուն շինութիւնը այնքան նուրբ եւ խորարուեստ աշխատանք մըն է, քնքուշ ձայնով կենդանացեալ կահոյք մըն է: Դաշնակը հոգի ունի եւ կ՚ապրի մարդոց պէս, նկարագիր ունի, քմայքներ ունի: Պէտք է, որ մարդիկ հսկեն անոր առողջութեան վրայ, որովհետեւ մարդոց պէս ան ալ կը տկարանայ արտաքին ազդակներու պատճառով: Շատեր դաշնակը կը նետեն սրահին մէկ անկիւնը եւ, երբ ուզեն իրենց հոգիները զուարթացնել, կը մօտենան ու կը նուագեն: Սակայն անհրաժեշտ է խնամել մարմինը անոր, որուն հոգին այդքան գեղեցիկ արտայայտութիւններով կը թրթռայ:

Ի՞նչ պէտք է ընել: Նախ, դաշնակը հանգչեցնել փայտի վրայ: Երբ հանգչի գորգի վրայ, խեղդուկ ձայն մը կը հանէ: Ոմանք ապակեայ տոտիկներ շինած են դաշնակին: Սակայն լաւագոյնը այն է, որ դաշնակը ոտքերը դնէ տախտակի վրայ:

Դաշնակները շատ կը հիւանդանան օդի հոսանքներէն, հարբուխի կը բռնուին եւ ձայնի անուշութիւնը կը կորսնցնեն: Եւ սակայն դաշնակները շատ կը սիրեն օդը, առատ եւ մաքուր: Այնպէս որ շատ գէշ կ՚ըլլան, երբ իրիկունները կափարիչը կը գոցեն եւ կը ծածկեն ստեղնաշարերը: Օդի պակասութենէն կը դեղնին նաեւ փղոսկրեայ մատները: Փոշին աւելի կը վնասէ դաշնակին, քան դժուարաշնչութիւնը:

Տաք երկիրներու մէջ դաշնակը առողջապահութեան տարբեր սկզբունքներ կը պահանջէ:

Մասնաւոր խնամք պէտք է: Բոլոր կտորները, մինչեւ փղոսկրերը, մասնաւոր եղանակով մը փակցուած են իրարու: Ու մրջիւնները կատաղի սէր մը ունին դաշնակին թաղիքներուն, զորս կը կրծեն եւ կը մարի դաշնակին ձայնը: Այս պատճառով պէտք է դաշնակին ոտքերը դնել ջուրով լեցուն անօթներու մէջ: Եւ ամէն օր փոխել ջուրը: Որովհետեւ 24 ժամ յետոյ ջուրին վրայ նստած փոշին կամուրջի տեղ կը ծառայէ մրջիւններուն:

Երեք ամիսը մէկ անգամ, դաշնակները ցոյց տալ մասնագէտ յարդարիչին, ինչպէս մարդիկ մերթ ընդ մերթ կը ներկայանան բժիշկին, միշտ առողջութեան ի խնդիր:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԲԱՐՁՐԱՄՐՈՒՆ ՑԵՂԵՐ

Նուէր վայրենի ցեղախումբը, որ վերջերս յօշոտեց անգլիացի հարիւրապետ Ֆէրկըսընը, կը բնակի, հազարաւոր տարիներէ ի վեր, Սպիտակ Նեղոսի ճահիճներուն մէջ. Ֆաշոտայի մօտ, որ երկիրն է լիճերու եւ ջրակոյտերու: Այդ ջուրի աւազաններուն մէջ կը վխտան ջրային թռչուններ, որոնք բարձր սրունքներ ունին: Խափշիկները, այս թռչուններուն նման, երկա՛ր սրունքներ ունին, այնքան երկար, որ իրանը չափազանց պզտիկ կը թուի բաղդատմամբ սեւ ու պէս ուղիղ ու բարձր սրունքներուն: Բայց եւ այնպէս հինէն ի վեր, այս ցեղային նկարագիրով անոնք ծանօթ էին Պլինոսի եւ Ստրաբոնի:

Այս ցեղերը լաստերով կը շրջագային լիճերուն մէջ եւ կ՚որսան գետաձի: Գոլէբի արմաւենիներուն բուներով նաւակներ կը շինեն, Նեղոսի աւազով կը ծեփեն ծակերը եւ իրենց ժամանակը կ՚անցընեն ջուրերուն մէջ:

Սակայն կը սիրեն ցամաքն ալ, եւ հօտ կ՚արածեն դաշտերու մէջ: Ընոնց դրամը ոչխարն է, օրինակ մէկ կինը կը ծախուի 25 ոչխարի: Բայց կինը, աժան կամ սուղ, տանը մէջ բախտը գիտէ թէ ի՛նչ օրեր կ՚անցընէ: Կիներ կան, որոնց ամբողջ մարմինը դանակի վէրքերու սպիներով ծածկուած է: Եւ մարմինը աւելի սաստկութեամբ զարդարելու համար, անոնք կը գործածեն փղոսկրեայ առարկաներ, որոնց վրայ փուշփուշ ասեղներ փորագրուած են:

14ՐԴ.

Հին ատեն, ժողովուրդները այնպէս կը կարծէին թէ շաբաթուան մէջ զանազան օրեր չար ոգիներու ազդեցութեան տակ կը գտնուէին: Այնպէս որ, Հելլէններն ու Հռոմայեցիները, հանրային աշխատանքները կը դադրեցնէին այդ «չար օրերուն»: Հայերս ալ ունինք նման «չար օրեր»:

Բայց շատ հետաքրքրական է այն նախապաշարումը, որ Ֆրանսայի ժողովուրդը ունի այն ուրբաթ օրուան մասին, որ կը հանդիպի ամսուն 13ին: Չէ որ Յիսուս մեռաւ, խաչին վրայ ա-ւագ Ուրբաթ օր, եւ վերջին ընթրիքին օրը ճաշեցին 13 հոգի, որոնց մէկը մատնեց Յիսուս: Այսպէս, Ռէսթօրասիոնի օրերուն, փալէ-Ռուայեալի շուրջ մասնաւոր մարդ մը կը պտտէր, միշտ պատրաստ հացկերոյթի: Ան կը հագուէր իշխանի պէս եւ վեր վար կը շրջագայէր: Ամէն մարդ կը հարցնէր թէ ո՞վ էր ան:

14րդն էր ան: Երբ ընթրիքի նստողները տեսնէին, որ իրենց թիւը 13 է, անմիջապէս կը կանչէին պարոն 14րդը: Եւ 14րդը, որ հիանալի խօսք ջարդող էր, կը բազմէր ու կը ճաշէր, դմպլիկի պէս լեցնելով փորը:

Այս 14րդը մեռաւ 1828ին, առանց յաջորդ ձգելու: Եւ այդ օրէն ի վեր, արհեստ մըն ալ կորսուեցաւ աշխարհիս երեսէն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՆՃՈՌՆԻ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ

Կիրակի օր Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի Ա. խումբը մրցեցաւ S. C. Vitryի Ա. խումբին դէմ, ֆրանսական դաշտին վրայ: Ա. կիսախաղին իսկ մերինները տիրապետեցին խաղին եւ շարունակաբար շահեցան 5 նշանակէտեր, Բ. կիսախաղին հայ խումբը շահեցաւ երկու նշանակէտեր եւս: Ֆրանսացիները մեծ ճիգերով կրցան նշանակէտ մը շահիլ, որմէ ամիջապէս վերջ ցաւալի միջադէպ մը տեղի ունեցաւ: Հայկական խումբէն Մկրտիչ Պետրոսեան իր առժամեայ խմբապետի հանգամանքէն օգտուելով, ուզեց խաղէն դուրս հանել Ս. Կարապետեանը, որուն դէմ ոխ ունի: Այս վերջինը մերժեց, առարկելով որ յանցանք մը չէր գործած: Ասոր վրայ խմբապետը դատաւորին դիմեց, որ դիտել տուաւ թէ անիրաւ է եւ թէ խմբապետ մը բացարձակապէս իրաւունք չունի դատաւորին գործին միջամտելու: Այս խօսակցութենէն վերջ, Պ. Մկրտիչ սպառնաց եւ սկսաւ անարգել դատաւորը, եւ յետոյ յարձակեցաւ անոր վրայ եւ զարկաւ: Կրնաք երեւակայել խայտառակութիւնը: Ֆրանսացիները զարմացած ու յուզուած ձեւով յայտարարեցին որ եթէ իրենց շահած միայն մէկ նշանակէտն էր կուռի շաժառիթը, սիրով կը նուիրեն իրենց… Ուրեմն, աւելորդ անգամ մըն ալ կը հաստատուի թէ մեր տղոց քով կը պակսի կարգապահական ոգին, տեղի տալով անձնական քինախնդրութեանց: Անշուշտ այս միջադէպէն վերջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը կարելին պիտի ընէ, խնդիրը լայնօրէն քննելով յանցաւորին արժանի պատիժը տնօրինելու համար:

Անհրաժեշտ է կատարեալ մաքրագործում:

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շավիլի Ա. խումբը մրցելով U. S. Olidaի Ա. խումբին հետ յաղթեց 0ի դէմ 13 նշանակէտով:

Իսկ Ռօնիի Ա. խումբը պարտուեցաւ C. A. Ivryի 1 B խումբէն 2ի դէմ 4 նշանակէտով:

Գ. Գասապեան

ՎԱԼԱՆՍ.— Յունուար 22ի Կիրակի օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի Ա. խումբը Թուրնոն գիւղը մեկնելով, իր 6րդ ախոյեանական մրցումը կատարեց տեղական խումբին հետ: Թէեւ պարտուեցաւ 2ի դէմ 1 նշանակէտով, սակայն ըստ Fédérationի ծրագիր - կանոնագրին, մերինները յաղթական հանդիսացան՝ ֆրանսական խումբին անկարգապահութեան համար:

Այս խաղով լրացաւ մրցումներու Ա. շարքը: Այսուհետեւ կը սկսին վերադարձի մրցումներու շարքը միեւնոյն խումբերուն դէմ:

Խումբը այս Կիրակի կը մեկնի Վալս-լէ-Պէն, մրցելու համար տեղական C. A. de Vals խումբին դէմ՝ որուն հետ նախորդ մրցումին հաւասար մնացած էր:

Յ. Խ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԻՆԻ՛, ԳԻՆԻ՛.— Թիգոն կիրակի գիշեր այնքան խմեց, որ գինետան մէջ գինի չմնաց: Չկար նաեւ հրաշագործը, որ ջուրէն գինի շինէր: Եւ Թիգոն, գլխիկոր, դուրս ելաւ: Աշխարհ կ՚եբերար ոտքերուն տակ:

Կը քալէր Սէն գետին եզերքէն: Գետը կարմրեր էր գիշերուան լոյսերէն: Թիգոն, որ գինետուն մըն էր պարպեր, բարձրացաւ կամուրջին վրայ և ցատկեց գետին մէջ, թերեւս Սէնն ալ պարպելու համար:

Բարեբախտաբար թոյլ չտուին: Ի՞նչ պիտի ըլլար մեզի պէս միայն ջուր խմողներուն վիճակը: Երկու անցորդներ ցատկեցին եւուէն ջուրը, դուրս հանեցին զայն եւ յանձնեցին ոստիկաններուն:

ԴԺԲԱԽՏ ՄԱՐԴ ՄԸ.— Մաթիեանի մէջ Պրիօ կ՚ապրէր միայն ձկնորսութեամբ: Ունէր կին մը եւ զաւակ մը: Բոլորն ալ սիրով էին իրարու հետ: Սակայն վերջերս գործերը ձախող էին: Պրիօ քանի մը անգամ փորձեց ծով ելլել, լաւ որս մը ընելու համար: Չէր յաջողեր: Յուսահատ, անցեալ իրիկուն դարձաւ տուն, ատրճանակի մէկ հարուածով գետին փռեց իր զաւակը, յետոյ կինը: Ընոնց մահէն վերջ անձնասպան եղաւ նաեւ ինք:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ.— Դեկտեմբեր 26ին, Երեւանի Բէկեան փողոցին մէջ (կոնդի շրջանակը) հին տուն մը յանկարծ փլաւ: Աւերակներուն տակ մնացին մայր մը եւ երեք երախաներ:

ԼԱՌՆԱՔԱՅԻ (Կիպրոս) և Հայֆայի միջեւ ընդծովեայ նոր հեռագրաթելի մը բացումը կը կատարուի այս շաբթու: Այս ձեւով Պաղեստին ընդծովեայ թելերով կը կապուի աշխարհի մնացեալ մասին հետ:

Շուտով ընդծովեայ հեռագրապարաններ պիտի հաստատուին նաեւ Փորթ Սայիտի եւ Սուէզի միջեւ՝ Հնդկաստանի հետ հաղորդակցութիւնները արագացնելու համար:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Դ.

— Դուք կ՚ըսէք թէ, վերկսա… հպարտօրէն Սըր Ուիլըրմ-…ըն, վաղը կարգը պիտի գայ անգ-…լիական ու ֆրանսական քաղաքա-…կանութեանց: Է՛հ, Լոնտոնի եւ Փա-…րիզի վարիչները ռուսական կայսր-…ութեան վարիչներուն պէս չեն… …այս խաղը մենք պիտի շա-…հինք:՚

Տօունինկ Սթրիթ պետին ինք-…նավստահութենէն կը հասկցուէր …, դեռ ինքզինքը զօրաւոր կը …զգար, իր շահուն համապատաս-…խան ձեւով կարգի դնելու համար …պագայ դէպքերը, ինչպէս որ …եծ պատերազմի միջոցին, «Ին-…թելիճընս»ի պաշտօնատունը, իբր դաշնակից ֆրանսական «Երկրորդ գրասենեակ»ին, բոլոր երկրամասերուն վրայ մղուած լրտեսական ահաւոր ճակատամարտներուն մէջ շահեցաւ:

Վլոֆ մտիկ կ՚ընէր դողալով: Կը ջանայի ճշդել այն խոր յուզումը որ չփոթութեան կը մատնէր զայն, եւ սակայն անհասկնալի էր արդարեւ: Դէպի Անգլիացին ուղղուած կարծրացած դէմքով, յանկարծ հակառակորդ մը պիտի կարծուէր անիկա:

Իշխանը ի վերջոյ դարձաւ Բորիսի, կատաղի ժպիտով մը խեղդուած, ու ըսաւ.

— Ա՜խ, ա՜խ, զաւա՛կս, ահաւասի՛կ ճամբան, ասկէ վերջը… Ան շատ հեռուները կ՚երթայ, ու որքան բոցավառ պատնէշներ կան քու առջիդ…, 312 թիւ գործակա՛լ, այսօր քու մկրտութիւնդ կը տօնենք:

Իշխանին կը նայէինք ապշահար: Այո՛, իրապէս այդ ատուն էր ճակատագրականութեամբ ծանրաբեռնուած մկրտութիւնը Բորիս Սուխիմի, որ կը համարձակէր պայքարի մէջ մտնել գաղտնի ընկերակցութեանց գերագոյն պետին դէմ: Բոցավառ արահետներու վրայ ասկէ վերջ իր ընկերները պիտի ըլլան Ուիլըրմսընի վճռական մարդիկը, որոնք պատճառ կ՚ըլլան արիւնաներկ դրօշակներու այստեղի շարժման, այն սպանդը որոնք իրենց կեանքը կը զոհեն, այն արկածախնդիր կիները, յաճախ թատրոնի հանրածանօթ դերասանուհիներ, որոնք պետական գաղտնիք մը ձեռք կ՚անցընեն իրենց կեղծ աղնուականուհիի զարդարանքներուն մէջ, եւ յարաբերութեան մէջ կը մտնեն Սուրիոյ կամ Պաղեստինի պետերուն հետ: Սըր Ուիլըրմսընի այս բոլոր գործակիցները, որոնք վարպետ դարձած են հետապնդելու մահուան գործը՝ մինչեւ թագաւորներուն ներքնասենեակը, աշխատելով ճազպանտի ձայնին ներքեւ մայրաքաղաքներու մեծ պանդոկներուն մէջ, ուր կը հաւաքուին միջազգային առեւտուրի մեծերը, բոլորն ալ ընդունակ ձեռք անցընելու պաշտօնական սուրհանդակներ, ծածկագիր անթելներ, ու ամէն գնով կորզելու այն գաղտնի բանալիները, զորս կը գործածեն ու պարբերաբար կը փոխեն ժողովուրդին պետերը, հաղորդակցելու համար պետական գործերու մասին, եւ վերջապէս պատրաստ՝ տապալելու ռեւէ արգելք, ինչ որ ալ ըլլայ ան:

Եւ արդարեւ, Բորիս Սուխիմը մինչեւ ո՞ւր պիտի երթար գաղտնի բանակին շարքերուն մէջ, աշխարհակալ քաղաքականութեան արիւնի ու կրակի ճամբաներուն վրայ, դէմ դիմաց գալու համար կանանչ աչքերով մարդուն՝ Վէրակինի հետ:

Ու իշխանը կը խնդար: Հասկցա՞ւ արդեօք մեր վրայ տիրող անձկութիւնը: Յանկարծ կինակը դարձուց աշխարհի քարտէսին ու եկաւ դէպի ինծի.

— Ո՞վ է ասիկա… Այս անիծեալ ակնոցներով միայն խափշիկներ է որ կը տեսնեմ…

— Օ՛, հայրի՛կ, բողոքեց Նատէժտա, չէ՞ք ճանչնար մեր լաւ բարեկամը՝ Մարսէլ Լանտրըսին:

— Ա՜խ, այո՛, ֆրանսացին. ըսաւ անիկա կոշտ շեշտով մը:

Եւ իսկոյն եղակի դէմքով խօսելով ինծի հետ, ինչ որ բնաւ ըրած չէր, գոչեց.

— Հօ՛ս եկուր բարեկա՛մս:

Իրար ողջագուրեցինք: Ռուսական ձեւով երեք անգամ գիս համբուրեց, խաչին նշանը գծելով:

— Կը յիշէ՞ք, իշխա՛ն, «Ռոթոնտ» սրճարանին իրիկունը:

Տարօրինակ ժպիտ մը ունեցաւ:

— Հարկաւ կը յիշեմ… աղէկ տեսեր էիր, տղա՛ս… ա՛ն էր, Վէրակինը… եթէ այդ իրիկունը զայն բռնած ըլլայինք, թերեւս ամէն բան փոխուած պիտի ըլլա՛ր:

— Հապա Լէնի՛նը, աւելցուցի, կը յիշէ՞ք, իշխա՛ն, կը խնդայիք անոր վրայ…

— Լէնի՞նը:

Առանց հասկնալու ինծի նայեցաւ: Մոռցեր էր «Ռոթոնտ» սրճարանին ծանօթ դէպքը: Չհամարձակեցայ իմ զարմացումս ցոյց տալ:

Բորիս ոտքի ելաւ:

— Հայրի՛կ, սկսաւ ան, ճիշդ վրէժխնդրութեան ժամուն է որ կը հասնիք…

— Ա՜խ, այո՛, գիտեմ, ընդմիջեց յանկարծ իշխանը:

(Նար.)

նաժամին մէջ չվճարեն, անոնք պիտի հետապնդուին եւ իրենց կալուածները պիտի գրաւուին: Զինուորները դեռ կը մնան Քասպայի եւ Խազալապատի մէջ:

Աֆղան թագաւորն ու թագուհին Փարիզի մէջ

Աֆղանիստանի Թագաւոր Ամանուլլահ Խան եւ Թագուհին Շահ Ամմուն երէկ առաւօտ Փարիզ հասան: Դիմաւորելու համար Պուա-տը-Պուլոնի կայարանը գացած էին Հանրապետութեան Նախագահը, Ծերակոյտի եւ Երեսփ. ժողովի Նախագահները, ոստիկանական տեսուչը, Սէնի Նահանգապետը եւ ուրիշ պաշտօնական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ: Հանրապետական պահակներու գումարտակ մը՝ դրօշակով եւ նուագախումբով ողջունեց զանոնք: Պաշտօնական ներկայացումներէն վերջ, Թագաւորն ու Թագուհին՝ ընկերակցութեամբ Հանրապետութեան Նախագահին, տարուեցան արտաքին Նախարարութիւն, ուր կէսօրին ճաշ մը տրուեցաւ: Կէսօրէն վերջ ընդունուեցան Էլիզէի պալատին եւ քաղաքապետարանին մէջ:

Թագաւորն ու Թագուհին պիտի բնակին արտաքին Նախարարութեան մէջ: Թագաւորը պիտի պառկի Նափոլէոն Պոնափարթի, իսկ Թագուհին Մարի Անթուանէթի պատկանող մահճակալներու մէջ:

Թուրք համայնավարներու դատը վերջացաւ

Պոլիսէն կը հեռագրեն թէ վերջացած է դատավարութիւնը Թուրք համայնավարներուն, որոնք կ՚ամբաստանուէին թէ կը դաւադրեն կառավարութեան դէմ: Փաստաբան Մուսթաֆա Խայրի կը պաշտպանէր ամբաստանեալները: Դատի ենթակայ 57 հոգիէն 25ը ազատ արձակուեցան: Պոլշեւիկեան կազմակերպութեան հոգին Տոքթ. Շէֆիք Հիւսնի կրեց ամէնէն ծանր պատիժը՝ 18 ամիս բանտարկութիւն: Մնացող 31 հոգին 1էն 4 ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան:

Այս առթիւ «Իւմանիթէ» կը գրէ.—

«Մեր Թուրք ընկերներուն տրուած պատիժները լաւագոյն ապացոյցը կը կազմեն թէ դատարանը վերին հրամանով դատած եւ դատապարտած է: Քանի մը ամիս բանտարկութիւնը կամ չափազանց է կամ չափազանց քիչ: Էնկիւրիի վարչաձեւը ինքզինքն է որ դատապարտած է:

Ի՞նչպէս կը գործեն Թիւրք Օճաղները

Թիւրք Օճաղներու քննիչ Պիւրհանէտտին պէյ, որ մէկ ու կէս ամիսէ ի վեր քննական պտոյտ կը կատարէր Արեւմտեան նահանգներուն մէջ, իր գործը աւարտած ըլլալով Պոլիս վերադարձած է: Քննիչը մանրամասն տեղեկագիր մը պատրաստած է Արեւմտեան Անատոլուի երիտասարդութեան վիճակի մասին: Պիւրհանէտտին պէյ այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է լրագրողներուն.—

— Թիւրք Օճաղ»ները տենդայոյզ գործունէութեան մէջ են Արեւմտեան Նահանգներուն մէջ: Ամէն կողմ բուռն պայքար կը մղուի բախտախաղի եւ ոգելից ըմպելիներու գործածութեան դէմ: Թուրքերէնի գործածութիւնը ընդհանրացնելու նպատակով Պոլսոյ համալսարականներու բացած պայքարը երկար ատենէ ի վեր կը գործադրուի Իզմիրի մէջ: «Թիւրք Օճաղ»ի անդամ երիտասարդները գիշեր-ցորեկ կ՚աշխատին, որպէս զի բոլոր հայրենակիցները Թուրքերէն միայն խօսին: Իզմիրի մէջ «Թիւրք Օճաղ»ին համար 80,000 ոսկի ծախսուելով պաշտօնատուն մը կառուցուեցաւ:

Հրեաները միշտ պատնէշին վրայ

«Սօն Սաաթ» կը գրէ թէ վերջերս Հայտար Փաշայի մէջ Հրեաներու Թաղ. Խորհուրդի ընտրութեան առթիւ Թուրքերէնի գործածութեան ինպաստ ցոյց մը տեղի ունեցած է: Թաղ. Խորհուրդի ատենապետ եւ «Թուրքերէնի ընդհանրացման» միութեան հիմնադիր Եավշի պէյ Էլնէքավէ Թուրքերէն ճառ մը խօսած է՝ առաջարկելով որ իրենց բոլոր ժողովներն ու գործառնութիւնները Թուրքերէնով կատարուին: Այս առաջարկը ընդունուած է ամբողջութեամբ եւ ցոյցի միջոցին միշտ Թուրքերէն խօսուած է:

Յիշեալ թերթը այս առթիւ կ՚ըսէ թէ «հասկցուած է որ ոչ Թուրք տարրերը այլեւս հետզհետէ ճամբու կուգան»:

Թուրք զինծառաներու դատը

Գրեցինք թէ «Եավուզ»ի եւ ծփուննաւարանի խնդրով զբաղող Խառն Յանձնաժողովը միաձայնութեամբ որոշեց դատարանի յանձնել նախկին ծովային Նախարար Իհսան պէյը: Աւազանի խնդրին մէջ մեղսակից նկատուած են Էօմէր Նազըմ եւ Տոքթ. Ֆիքրէթ պէյերը: Նկատելով որ Տոքթ. Ֆիքրէթ պէյ երեսփոխան է, որոշուեցաւ խնդիրը հաղորդել Ազգային Մեծ Ժողովին: Որոշուեցաւ նաեւ դատարանին յանձնել Քօնիչէլի Նուրէտտին եւ Սապանճալը Հագգը պէյերը: Յանձնաժողովին որոշումով իբր իրենց պաշտօնին մէջ զեղծում կատարողներ դատարանին պիտի յանձնուին նաեւ պաշտօնատարներու յանձնաժողովի անդամներէն փաստաբան Զիա, իրաւագէտ խորհրդական Մուսթաֆա Լութֆի, հաշուակալութեան դիւանի պետ Նաֆի, շինութեանց դիւանի պետ Մուսթաֆա Զիա, նաւատորմի ճիւղի պետ Էտհէմ, եւ խորհրդական Նէճաթի պէյ:

Բարձրագոյն Ատեանը պիտի կազմուի տասնըվեց գործօն եւ չորս պահեստի անդամներէ: Ատեանը այս շաբթու իսկ գործունէութեան պիտի լծուի: Մեղսակիցներն ալ պիտի դատուին միեւնոյն Բարձր Ատեանին առջեւ:

Անգլիացին ազատ արձակուած

Հեռագրի մը համաձայն, Պոլսոյ դատարանը ազատ արձակած է անգլիացի Ուիլերմսը, որ իբրեւ անթելի պաշտօնեայ կը ծառայէր Թրքական «Քափլան» շոգենաւին մէջ: Ուիլերմսի փաստաբանը պաշտպանեց այն տեսակէտը թէ յիշեալը դադրած էր անթելի պաշտօնեայ ըլլալէ սկսեալ այն վայրկեանէն, երբ «Քափլան» Թրքական ջուրերը մտաւ, ու այն ատեն դարձաւ պարզ ճամբորդ մը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Ակադեմիան որոշեց Նոպէլի գրական մրցանակին համար Շուէտի Արքայական Ակադեմիային թեկնածու ներկայացնել Հանրի Պէրկսոնը:

ՌՈՒՆՍԻ մէջ ձերբակալուեցան երկու Ֆրանսացիներ, որոնք կեղծ յիսուն փրանքնոցներ (հին տեսակ) կը քշէին:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

այս Ուրբաթ գիշեր ժամը ճիշտ 8.30ին, Քաֆէ օ Քլէռ տը Լիւնի վերնայարկը, մէթրօ Իթալի:

ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէի կողմէ

28 Յունուար Շբ. գիշեր ժամը 8.30ին, Սինէմա Սէն Լուի սրահին մէջ

կը խօսի **ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

պիտի ներկայացուի հայ յեղափոխական կեանքէ առնուած խիստ յուզիչ դրամ մը **ԱՐԱԲՕՆ**

4 արար եւ մէկ պատկեր: Գին 5 եւ 3 ֆրանք

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ղեկավարութեամբ Մ. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԻ, մասնակցութեամբ Տիկ. Մամիկոնեան-Կոստանեանի եւ Մ. Մարութեանի:

Այս Կիր. գիշեր ժամը 8.30ին, Bon Théâtreի մէջ, (84 Rue Chape)

կը ներկայացուի ՊԷՌՆՇԹԷՅՆի **ՍԱՄՍՈՆԸ**

կամ **ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԲԵՌՆԱԿԻՐԸ**

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Bois Colombesի մասնաճիւղին կողմէ

28 Յունուար Շբ. գիշեր, Bois Colombesի Salle de municipalitéի մէջ

կը մասնակցին կոմիտաս եւ Սիփան երգչախումբերը

ԳԻՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

կը խնդրուի բոլոր միութիւններէն նկատի ունենալ սոյն Թուականը

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple, Օրակարգ. Զեկուցում եւ ընտրութիւն:

Հ. Յ. Դ. «Հրազդան» խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն, ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսերով:

Հ. Յ. Դ. Եռագոյն խումբի ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 154 Ave. Argenteuil, Asnières.

Հ. Յ. Դ. Փոն տը Շէրիւիի ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին: Գրադարանին մէջ: Ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. կոմիտէին կողմէ Ընկ. Ա. Աճէմեան:

Հ. Յ. Դ. Իսի-լէ-Մուլինօի եւ Սէն-Ժէրմէն կըզիի «Վանի-Արամ» նորակազմ խումբի ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Place Jules Gevelot, Bureau de Tabacի մէջ: Բոլոր ընկերներն ու համակիրները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ:

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի առտուան ժամը 9ին գրադարանի սրահը, 262 Rue Dugueselin, խիստ կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի եւ խմբապետներու խառն ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին գրադարանը սրահը:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 1.30ին, գրադարան ընդերցասրահի մէջ:

ՅԱՐԴԳՈՂԻ առաջիկայ գրական երեկոն, այսօր Հինգշաբթի, ժամը 9ին, Ֆլորիայի մէջ: Յ. Ֆրէնկեան պիտի կարդայ ինքնագիր վիպակ մը, Վարդիթեր: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՓԱՐԻԶԻ Հայ Ուսանողական միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ֆլորիայի սրահը: Օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն, լեզուական հարց եւն.:

ՇԱՊԻՆ-ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ շրջանի Ռազմիկ Հայրենակցական միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, անխտիր բոլոր հայրենակիցները, գիւղացի թէ քաղաքացի այսօր Հինգշբ. իրիկուն ժամը 8.30ին, 40 Rue de Belleville:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր-Հայքի հայրենակցական միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, 41 Րիւ Պէնար-տիւ-Պուա, Օրակարգ. վարչութեան զեկուցում եւ նոր ընտրութիւն: Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ընդհ. ժողովի ատենապետ Ա. Արծնեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բաբերդի Հայրենակց. միութեան վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 61՝ ինքնահոս գրիչ, 121՝ շաքարի աման, 242՝ ժամացոյց, 312՝ ածելիի մեքենայ մը վեց ղանակով, 375՝ մետաքսէ քաշքօլ, 348՝ կնոջ պայուսակ:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Զօրավար Անդրանիկի նախկին զինուորները կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 206 Rue Lafayette սրճարանը:

ՀԱՅ ՄԵՔԵՆԱԳՈՐԾ արհեստաւորներու միութեան Երեկոյթ Պարահանդէսը Շաբաթ իրիկուն Ժուանվիլ Tête Noireի սրահներուն մէջ, 24 Quai Beaubourg: Մուտք 10 եւ 5 Ֆր.:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԺՈՒԱՆՎԻԼ 18 ՓԵՏՐ.ԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ժուանվիլի մասնաճիւղը ժողովուրդին խընդրանքին վրայ, իր երկրորդ պարահանդէսը կը կազմակերպէ յառաջիկայ 18 Փետր. Բարեկենդանի առթիւ, մանրամասնութիւնը յաջորդով:

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ
LA MENACE

?

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՄԵԼԻԶԱ ՆՈՒՐԻ ՀԱՆԸՄ

վէպ արեւելեան կեանքէ, առնուած մեծ պատերազմէն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ 1928

Ճոխ բովանդակութիւն, գրական, գեղարուեստական եւ ազգային կեանքի պատկերացումով, աշխատակցութեամբ նոր գրողներու: Գին 30 Ֆր. կը գտնուի «Յառաջ»ի խմբագրութեան մօտ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆԻ

ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

(ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ԴՐՕՇԱԿ»)

Գինն է 8 Ֆր., Ամերիկա, Անգլիա եւ անգլ. գաղութները կէս տոլար:

Դիմել,— H. Kentouni, 36, Ave. Chevreul, Asnières (Seine).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Կէյվէ-Էջմէ գիւղէն եղբայրս Սուրէն Գասպատարեանը, հօր անուն Գրիգոր, մօր անուն Պայծառ, կը կարծուի թէ 6 տարի առաջ Միտիլլի իր մօրեղբօր Դարբին Վարդան Սէֆէրեանի քով կը գտնուէր: Գրել՝ Mme. Siranouch Sarkissianի, 17 Rue Trabose Combes par Aubin Vveyron, France.

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռեմ զաւակներս, Պրուսայի Մեծ Նոր գիւղէն Մկրտիչ Տուտունեան 25 տարեկան, Փօղոսիկ 22 տարեկան եւ Վաղէն 19 տարեկան որոնք Տէրզօր աքսորուելէն վերջ Մուսուլի կամ Թիֆլիսի կողմերը գացած ըլլալ կը կարծուին: Իմացնել Տիկ. Սըրբուհիի կամ Տիկ. Ազատնի Տուտունեանի, 21 Rue Blanqui, Kremlin Bicêtre, (Seine) France.

կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուի Կարպիս Արսանեան, որ երեք ամիս առաջ Նիսէն Փարիզ Սէն-Միշել փոխադրուած է: Գրել՝ Hmayak Karakachian, Gaudinière. La Ville-aux-Clercs, Loir-et-Cher.

— Փնտռուի Վռամշապուհ Օրբելեան, որ 1922ին Ռումանիոյ Պռայլա (Braila) քաղաքը կը գտնուէր: Իմացնել՝ Puzante Jamagotchianի, 24 Grand Rue, Aubenas, (Ardeche).

— Կը փնտռուի Արապկիրցի Սողոմոն Քօճամինասեան՝ որ Միացեալ Նահանգները կը գտնուի: Մէկուկէս տարի է իմեր լուր չունիմ: Գրել՝ Kéropé Derderianի, Usine Vigièr, Pont St. Esprit, Gard, France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

— Օր. Սիրարփի Չօպանեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին, Միհրան Պէյլէրեան, 30 տարեկան, Կէյվէ-Կէօկ Կէօլ գիւղացի որ մտադիր էր Փարիզ գալ Պոլսէն՝ ուր, Պէպէկի կողմերը կ՚աշխատէր շոգենաւի մը մէջ, որպէս գործաւոր, 1922ին: Իմացնել Mlle. Sirarpi Tchobanianի, C/o Mr. Béylérian, Joyeuse-Ardèche.

— Պազարճըգէն Կարապետ Միթիլեան կը փնտռէ Գրիգոր և Գէւորգ Միթիլեանները: Իմացնել՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

18-25 տարեկան երիտասարդ մը՝ tri-porteurով յանձնումներ կատարելու համար: Պայմանն է ֆրանսերէն գիտնալ եւ երաշխաւորութիւն ներկայացնել: Դիմել ժամը 9—10 եւ 5—7 Պ. Խաչիկեանի, 65 Rue Ste. Anne. Paris (2e). Մէթրօ՝ 4 Septembre.

ՏՕՔԹ. Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

ԿԸ ԴԱՐՄԱՆԷ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՎԵՆԵՐ. ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆ...

17, RUE LAMARTINE PARIS (9e) Tél. Trudaine 47-...

Մէթրօ՝ Cadet կամ Նօռ-Տիւմ N. D. de Lorette

Ընդունելութիւն. ամէն օր ժամը 14-19, կիր. եւ տօն օրեր 10-1...

ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

20 ՖՐ.Է ՎԵՐ ԳԻՐՔ ԱՊՍՊՐՈՂԻՆ 5 ՖՐ.ՆՈՑ

ԵՒ 30 ՖՐ.Է ՎԵՐ՝ 10 ՖՐ.ՆՈՑ ԳԻՐՔ ՄԸ ՆՈՒ...

Աղա Նազար 3, Արձակ էջեր Իսահակեանի 12.50, Աւաղ... պետ 30, Թիապարտ 30, Առանց դաւանանքի 50, Հերոսթ... Պէքրի Մուսթաֆա 5, Մտերիմ զրոյցներ 30, Բարեկենդան... կուտիները 2, Աուշին-ժալ-Ալան 4, Միւրինա 8, Երեք տարի ժանթինի մէջ 5, Ռաֆայէլ 18, Երազահան 5, 6, 10, Երգար... 6, 10, 12.50, 15, 25, 30, Ալթյանթիտ 15, Նատիա 10, Լու... այբենարան 5, Հօճա Նասրէտտին 17.50, Վանականին աէր... Վարժապետին աղջիկը 18, Լուսանկարչութիւն 3, 10, Ս... ձայնը 25, Սուլամիթ 6, Ծովին աղջիկը 5, Ուժ հէքեաթն... Թալիսման 4, Քերթ. Պ. Դուրեանի 5, Տաղք եւ նամականի... Լէպլէպիճի 5, Զարշըլը Արթին 5, Ճեպընթաց նորածինը 2, ... սահայ բառարան 75, Ինքնուսուցիչ գրուցատրութիւն 10, Թ... ուշըրջիկներ 15, Սիրային ոճիր մը 15, Ուշ Լինի 3, Զգայ... կինը 5, Աշուղ Ղարիպ 5, ԶԱՐԼՍԹՕՆ 3, Փեսայ գտնող 2, Հոգիս աքսորեալ 10, Սրուանձտեանցի Հայկ. ձայն. եր... (6 տետ.) 90, ինչպէս նաեւ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ, ՇԱՆԹԻ, ՕՏԵԱՆԻ, ՐԱՖԻ, ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷի ամբողջ գործերը, ԲՈԼՈՐ արտասահ... նոր հրատարակութիւնները ԱՆՄՐՑԵԼԻ գիներով: Պահանջ... գրացուցակը նուէր տրուած գիրքերուն ցանկին հետ: Դ... VAHRAM SÉVOUNI 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux (Seine).

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ՁԵՐ ՇԱՀՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ԵՐԴՈՒԵԱԼ ԹԱՐԳՄԱՆԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱ...

76, RUE BERNARD-DU-BOIS — MARSEILLE

Ամուսնական Թուղթերը, տեղաբնակ թէ ուրիշ տեղերէ եկ... Հայերու՝ 13—18 օրուան մէջ կը լրացուի:

Ամերիկեան քաղաքացիներու ամուսնական Թուղթը 13—... օրուան մէջ կը լրացուի 750 ֆր.ով, մեր աշխատավար... մէջը ըլլալով: Հպատակութեան, անուններու փոփոխութե... գործը արագ եւ դատարանի միջոցաւ:

ԴԱՏԱԿԱՆ, ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ և ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵ...

Գրասենեակը բաց է 9—12 եւ 2—7:

Տէր եւ Տնօրէն՝ երդուեալ թարգման

Վ. ԹԷՄՈՒՐՃԵԱՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹ...

126, Rue du Faubourg St. Denis

Metro : Gare de l'Est Téléphone : Nord 84-04

Ընդունելութեան ժամեր՝ Ամէն օր 2.30-7.30—Կիրակի եւ տօն օրեր ...

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVI...

Տէր եւ Տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris. XIX. Tél. Nord 96-...

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամ... ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի մա... գէտը կ՚ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 3—5: Քթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը 1—3: ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19: Կիրակի 9—12:

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ՍԵՆԵ...

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ...

11 RUE DU VIADUC ISSY-LES-MOULINEA...

Tél. 83, Իսի-լէ-Մուլի... կը ստանձնէ ամէն տե... քաղաքային, առեւտրակ... ամուսնական, ժառանգ... կան դատեր եւ նամակ... գասիօն:

Մեծ դիւրութիւններ ... տորներու համար. Դի... ամէն օր 10—12 եւ 5... Շաբաթ օրերը խորհրդ... ցութիւնը ձրի է:

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆ...

Է. ՍԹԷՖԻՔԻ

106 Kléber, Հեռ. Passy 7...

կը կատարէ Ֆրանսա... ցունաստան մտնելու ... բնակելու արտօնութ... գործողութիւնները. AFFIDAVITի (Աֆիտավ...

Դիմել՝ ամէն օր կէս... վերջ ժամը 4—7.

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆ...

Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱ...

5 Rue Cardinal Merci... (Նախկին Rue Nouvel... Tél. Cent. 96,70 եւ 97...

կը կատարէ Ֆրանսա... նելու կամ բնակելու ա... նութեան պաշտօնակ... գործողութիւնները, ա... կերպով: Նաեւ դատակ... եւ վարչական ամէն տե... գործեր կը ստանձնէ:

Դիմել ամէն օր 9-12 ...

IMPRIMERIE - MASSIS - ED...
208bis, Rue Lafayette Par...

Le Gérant: H. TEURN...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ		35 ֆ. 70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928
27 JANVIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 555 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԳՈՐԾ ԿԱՅ,_ ԲԱՅՑ ՀԱՅ ԿԱ՞Յ,,

Որքա՜ն սրտառուչ է Պօլսէն մեր թղթակցին այսօրուան գրութիւնը:

Այդ շրջանը գործազրկութեան մատնուած է ամիսներէ ի վեր: Մեր հայրենակիցները, ամուրի թէ ընտանիքի տէր, ճամբայ կ'ելլեն դէպի նոր քաղաքներ, պատառ մը հաց գտնելու համար:

Երբեմն չորս հարիւր էր այս շէն գաղութին թիւը, իսկ այժմ իջած է 250ի, եւ անդադար կը պակսի: Նոյն համեմատութեամբ ալ կրճատուած, կծկուած է ազգային կեանքը:

Բայց, միայն գործի պակասը չէ որ կը տառապեցնէ այս հալածական բեկորները:

— «Մինակ, առանց հայ շրջապատի մնալու վախը համակած է բոլորը: Ու երբ կ'ըսեն թէ այսինչ տեղը գործ կայ, ամենէն առաջ կը հարցնեն.— «Հոն Հայ կա՞յ»: Իսկ եթէ չկայ, կ'աշխատին խումբ մը կազմել, գոնէ քանի մը հոգիով երթալու համար:

«Առանց հացի չմնալու չափ կարեւոր է առանց Հայի չմնալու պարագան»:

Անհաւասիկ այս ժողովուրդին յարատեւման, կենսունակութեան գաղտնիքներէն մէկը:

— Գո՞րծ կայ. բայց Հայ կա՞յ...

Իրար դիմաւորելու, իրարմով ապրելու եւ տոկալու փիլիսոփայութիւն մը, որ դարերու կեանք ունի:

Ուրիշ ցեղի մը համար ըսած են—, «Ուր հաց, անդ կաց»: կամ, ուր որ հաց կը ճարուի, այնտեղ է հայրենիքը:

Հայ ժողովուրդին պատմութիւնը մակերեսէն դատողներ ուզած են մեզի ալ պատշաճեցնել այս խօսքը:

Նոյն իսկ մեր մէջ եղած են — եւ կա՜ն — մարդիկ, որ կ'ուզեն այդ «նոր» վարդապետութեան վարժեցնել ցիրուցան բազմութիւնները:

Ո՛րքան խեղճ գաղափար ունին անոնք, այս ժողովուրդին պատմութեան եւ խառնուածքին վրայ:

Այսօր իսկ, մեր այս ճղակտոր վիճակին մէջ, օրուան կեանքը կուտայ անոնց պատասխանը:

Անհաշիւ բազմութիւններ կը տքնին եւ ապրուստ մը կը ճարեն օտար հողի վրայ, այսպէս կամ այնպէս: Եւ շատ-շատեր տեղաւորուած, բաւական հաստատուն տնտեսութիւն ապահոված են:

Եւ սակայն, հանգիստ չեն: Կարօտ մը, խղճ մը կը կրծէ անոնց սիրտը,— Օտա՛ր ենք այստեղ. ուրի՛շ է մեր երկիրը...

Եւ ա՛յդ է իրենց ամենօրեայ տառապանքին գլխաւոր աղբիւրը:

Այլապէս, աշխարհը շատ լայն է, եւ պատառ մը հաց կրնան գտնել ո՛ր եւ է տեղ:

— Գործ կայ, բայց Հայ կա՞յ...

Եւ քանի կը տեւէ այս գիտակցութիւնը, ոչ լուսացնցուղ պողոտաներու հրապոյրները կրնան գերեզման առաջնորդել մեզ, ոչ բազմագոյն թշնամիներու դժոխային դաւերը, ոչ ալ աշխարհաքաղաքացիներու կամ կարմիր աքլորներու արհեստական ճիգերը:

Անշուշտ այլասերածներ կան, եւ պիտի ունենանք միշտ: Դարաւոր կաղնիներն անգամ կ'ունենան իրենց դեղնած տերեւները եւ փտած ճիւղերը: Անցորդի մը կացինը կրնայ ճեղք բացած ըլլալ կոճղին վրայ:

Ի՛նչ փոյթ: Կոճղը կայ եւ կը մնայ: Եւ առանց ինքնախաբէութեան վախի, կրնանք ըսել թէ առողջ է հայկական կոճղը, առողջ եւ տոկուն:

Ընդհանրապէս բոլոր ազգերու, բայց առաւելապէս մեր ժողովուրդին համար, աշխատաւորն ու գիւղացին կը կազմեն այդ կոճղը, իրենց բազմութեամբ, բնազդական գիտակցութեամբ եւ կամեցողութեամբ:

Ու եթէ խորհրդային իշխանութիւնը, շրթունքներուն բանւորա-գիւղացիական կարմիրը քսելով հանդերձ, չյաջողեցաւ համակրանք շահիլ այդ զանգուածին մէջ, պատճառը այն է որ չհասկցաւ անոր հոգին:

Տիրապետութեան կիրքէն կուրացած, այսօր չի տեսներ եւ չի հասկնար: Բայց պիտի սթափի առտու մը, գլխիվայր տապալումէն յետոյ:

Վկայ՝ Պօլսէն պատմութիւնը: Եւ Պօլսէն մինակը չէ իր տեսակին մէջ:

Ամէն ուր որ Հայեր ոտք դրած են, — գիւղ, թաղ կամ քաղաք, առաջին հոգը եղած է՝ համախմբուիլ: Մէկտեղ գաղթել, մէկտեղ գործ գտնել, մէկտեղ ապրիլ:

Անցեալ օր որբի մը նամակը ստացանք հեռաւոր գաւառէ մը, լեռներու մէջ ծուարած անկիւն մը: Գործ ունի. գոհ է վիճակէն, — բայց կը տառապի.

— «Հինգ տարիէ ի վեր Հայու երես չեմ տեսած: Կ'ուզեմ Փարիզ գալ, որպէսզի հայրենակիցներու մէջ ապրիմ: Կրնա՞մ գործ գտնել»:

Ինչպէ՛ս չարտասուել...

Եւ այս՝ այն սերունդն է որ ամէնէն առաջ իրաւունք ունէր հայրենիք մտնելու, առանց աղերսի եւ առանց սակարկութեան:

Մինչդեռ մարդիկ աւելի կարեւոր գործերով զբաղած են, — «Յունուարի սկիզբը քանի մը շքեղ հանդէսներ սարքուեցան Երեւանի մէջ, և հասոյթը ղրկուեցաւ Չինաստանի վերջին դէպքերու զոհերուն»...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՇԱՀԱԳՈՐԾԵՆ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Քալիֆորնիոյ *Մշակը*, երբեմն ռամկավար, այժմ չէզոք, դիտել կուտայ. (20 դեկտ. 1927).

— *«Ազգային անզուգական հերոս Զօր. Անդրանիկի յիշատակին Ամերիկահայ, ինչպէս նաեւ արտասահմանի գաղութները երբ յարգանք սգահանդէսներ նուիրեցին: Ամէն տեղ Մ. Նահանգաց մէջ* Հօկերն ու պետական Հայ կարմիր խաչերը, *մէկ երկու բացառութեամբ, հեռու մնացին եւ իրենց մասնակցութիւնն ու յարգանքը չի բերին, այն անհիմն առարկութեամբ թէ «Դաշնակցութիւնը հերոսին դագաղը կը շահագործէ ի նպաստ իրեն:*

Տղայական եւ նոյն ատեն ազգատիկ այս առարկութեան վրայ ծիծաղեցան հարազատ եւ ազգասէր բոլոր Հայերը, եւ ցաւօք դիտեցին Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի անուններով խօսող եւ ճառող այս նիհար եւ զանցառելի խմբակին սաղրանքներուն վրայ:

*Նիւ Եորքի մէջ հրատարակուող «Նոր Աշխարհ» շաբաթաթերթը, ամենալկտի եւ ամենաստոր բառերով Զօրավար Անդրանիկը կը հաւասարեցնէր*լնվէրներու եւ Թալէաթներու *կարգին, իսկ Փարիզ հրատարակուող* Երեւան *թերթը, մէկ տող միայն, այն ալ փոքր գրերով արձանագրած էր հերոսին մահուան լուրը, երբ այս երկու թերթերը շաբաթներով եւ ամիսներով մեր գլուխները արդուկած էին* Սաքքովանցէթթիի *գովքը ընելով եւ սպառնալիք տեղալով Մ. Նահանգներու կառավարութեան:*

Պետական Հայ կարմիր խաչի Ամերիկայի կեդր. վարչութիւնը, *այս տարի Պետական Հայ Կարմիր Խաչի օրացոյցը* Զօրավար Անդրանիկի *լուսանկարով է զարդարեր, ոչ թէ յարգանքի, այլ շահագործման նպատակով: Դուք* ուրեմն *Նիւ Եորքի Պետական Հայ Կարմիր Խաչի տիկիններ եւ օրիորդներ, ինչո՞ւ համար գէթ ձեւականօրէն բողոքի ձայն չի բարձրացուցիք այդ թերթերու հրէշային արտայայտութեանց* դէմ, *եւ ինչո՞ւ չստիպեցիք ձեր վարիչները որպէսզի իրենց յարգանքը բերէին* Ազգային Հերոսին: *Միթէ ձեր մէջ հայ կնոջ եւ հայ օրիորդի արժանապատուութեան փոքր նշոյլն իսկ չկա՞յ: Երբ Զօր. Անդրանիկ* քառասուն *տարիներէ ի վեր հայրենիքին մէջ, մանաւանդ* հայ կնոջ եւ անոր պատուին համար, *կը կռուէր Թուրքին եւ Թաթարին դէմ, դուք ի՞նչ բանով յարգելու էիք անոր յիշատակը: Եւ այժմ երբ կը մեղադրէք թէ «Ուրիշներ կը շահագործեն հերոսին դագաղը», դուք ի՞նչ բանով է որ վար մնացիք անոնցմէ: Դուք որ ձեր* օրացոյցները *ազգային հերոսի մը պատկերով կը զարդարէք, աւելի լաւ չպիտի՞ ըլլար որ Էնվէրիմը, Թալէաթիմը և կամ Ճէմալի մը պատկերներով զարդարէիք ձեր օրացոյցին ճակատը, հրճուեցնելու համար հայ կոչուած խեւլագարները, որոնք ձեր քթին տակ նստած գովքը կ'ընեն ոճրագործներու — անպատուելով ազգային հերոս մը — չի գրգռելու համար «զարթնող Թուրք եւ Թաթար բանուոր եւ աշխատաւոր տարրերը»:*

Ուրեմն, տիկիններ և օրիորդներ, լռեցէ՛ք եւ երբեք մի խօսիք ուրիշներու շահագործման մասին, այլ անդրադարձէք տեսնելու ձեր աչքերուն մէջ գտնուած «գերանը, քան թէ ուրիշներու աչքերուն մէջ գտնուած շիւղը»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Անդրանիկի դագաղին փոխադրութիւնը՝

ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 1.30ԻՆ

Փարիզի հոգեւոր հովիւը նոր նամակով մը կը խնդրէ մեզմէ յայտարարել թէ՝ դագաղաբարձ ընկերութեան առաջարկին վրայ, հետեւեալ փոփոխութիւնը կատարուած է կիրակի օրուան արարողութեանց մէջ.— Պատարագ՝ ժամը 10ին: Կէս օրէն յետոյ ժամը 1.30ին յուղարկի պաշտամունք, իսկ 2ին փոխադրութիւն դէպի Փէռ Լաշէզ:

Թուրք մարզպանը գործի կը սկսի

Տիգրանակերտէն կը հեռագրեն թէ Յունուար 19ին Մարտինէն յիշեալ քաղաքը հասած է Արեւելեան Նահանգներու ընդհանուր քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյ: Քաղաքը ամբողջովին դրօշազարդուած է եւ ժողովուրդը աննախընթաց ընդունելութիւն կատարած է: Քաղաքին մուտքին առջեւ եւ զանազան տեղեր ոչխարներ մորթուած են: Քաղաքապետարանին մէջ կատարուած ընդունելութեան ընթացքին, Իպրահիմ Թալի պէյ կարեւոր ճառ մը խօսած է: Կուտանք գլխաւոր մասերը.—

« Հանրապետական կառավարութիւնը Թուրք ժողովուրդի քաղաքակրթական ընդունակութեան եւ իրական յառաջդիմութեան կենդանի օրինակը տալու համար վճռած է շէնցնել ինչպէս մեր Նուիրական հայրենիքի բոլոր անկիւնները, նոյնպէս եւ այս հողամասը, որ դեռ մինչեւ վերջին ատեններ եսասէր զանցառութեան եւ դատապարտելի ծուլութեան երեսէն վերաշինութենէ զուրկ կը մնար: Կառավարութիւնը ժողովուրդին բարօրութիւնն ու հանգիստը ամէն կերպով ապահովելու համար, օգտակար նկատեց կարգ մը նոր միջոցներ ձեռք առնել:

«Այս Նուիրական հողերուն վրայ կորսուած ժամանակները, խիստ կարճ ատենէն դարմանելու, տարիներու աշխատանքները օրերու մէջ գործադրելու մեծ պարտականութիւնը ինծի կը վիճակի եւ ես երջանիկ կը զգամ ատոր համար: Կ'ողջունեմ ձեզ իբրեւ ընկեր մը, որ գիտակից է ապագայի առջեւ իր ստանձնած պատասխանատուութեան ընդարձակութեան: Հանրապետական կառավարութիւնը բացարձակապէս վճռած է այս սիրելի հողամասին մէջ քաղաքակրթութեան բոլոր պահանջները գործադրել:

«Ձեր ճամբաները պիտի շինուին, ձեր գիւղերն ու գիւղաքաղաքները մօտ ատենէն երկաթուղի պիտի տեսնեն, ձեր զաւակները առանց դպրոցի եւ առանց ուսուցչի չպիտի մնան, ձեր օջախները շէն ու երջանիկ պիտի ըլլան: Խաղաղութիւնն ու անդորրութիւնը երկրին հարստութիւնը պիտի աւելցնեն: Ձեր հայրենասիրական ամենաբարձր պարտականութիւնն է բացարձակապէս հպատակիլ կառավարութեան հրամաններուն:»

«Հանրապետական օրէնքները իրենց բարձր հովանաւորութեան տակ առած են հայրենակիցներու կեանքը, ինչքը եւ բոլոր նուիրականութիւնները:

«Աննախընթաց խստութեամբ պիտի պատժուին հիւ հայրենակիցներու դէմ կատարուած ամէն կարգի յարձակումներու հեղինակները: Առանց նոյն իսկ պզտիկ շունչ մը առնել տալու, անմիջապէս պիտի բնաջնջուին բոլոր անոնք որ բացասական գաղափարներ կը սնուցանեն: Ուստի ամէն ոք լայն վստահութեամբ եւ խոր հանդարտութեամբ իր գործերով պէտք է զբաղի:

«Պաշտօնեաները կառավարութեան որոշումները գործադրելու պարտականութիւն ունին եւ ստիպուած են առանց բացառութեան առանձին առանձին լսել բոլոր հայրենակիցներու ցաւերը: Դատարաններու, կառավարական պաշտօնատանց եւ մարզպանութեան դուռները միշտ բաց են բոլորին առջեւ: Ամէն մարդ վստահելի աջակից մը եւ խիստ անկեղծ պատասխաններ պիտի գտնէ հոն: Առանց քաշուելու պիտի գայ եւ առանց վախնալու իր ցաւերը պիտի յայտնէ: Փոխադարձաբար ժողովուրդն ալ պաշտօնեաներու պարտականութիւնը պէտք է է դիւրացնէ: Մէկ խօսքով բոլորդ գիշեր ցորեկ երկրին վերաշինութեան եւ յառաջդիմութեան պէտք է աշխատիք:»

Մօտ օրէն մարզպանութեան ենթակայ բոլոր կուսակալութեանց ուղղուած շրջաբերական մը պիտի ղրկուի Իպրահիմ Թալի պէյի կողմէ:

Թուրքերը պիտի ընդունին լատին տառերը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.— Լեզուական Յանձնաժողովին անդամներուն յայտնած կարծիքներէն դատելով, կրնայ ստոյգ նկատուիլ թէ լատինական տառերը պիտի ը ղունուին կարգ մը բարեփոխումներով: Գալով պաշտօնական գործերու մէջ նոր այբուբենի կիրառութեան խնդրոյն, ասիկա հաւանաբար փոխանցումի երկար շրջան մը պիտի պահանջէ: Բարենորոգումը պիտի մտցուի դպրոցներու միջոցաւ:

Թուրք կիներու քողովը

Թուրք կիներու Միութիւնը Միջազգային կանանց Ընկերակցութեան մէջ մտնելու համար, վերջերս բանակցութիւններ սկսած էին եւ այս նպատակով պատուիրակ տիկին մը հասած էր Պոլիս բանակցութիւնները վարելու:

Այս առթիւ, Թուրք կիներու Միութեան Վարչական Խորհուրդը բողոքած է Միջազգային կանանց Ընկերութեան, այն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ...

Մաշեցա՜ն օտար ճամբաները, բայց հայ ժողովուրդը դեռ շալկած իր դարերու տառապանքը, կ'անցնի երկրէ երկիր, ափէ ափ, կը պտտցնէ իր դաժան բախտը օտար աստղերու տակ...

Նժդեհ, հալածական, տարագիր՝ անկոչ հիւր է արեւմտեան երկիրներու մէջ: Իր սեփական հայրենիքը, բանւորներու եւ գիւղացիներու հանրապետութիւնը ցուցատախտակ մը կախած է Լուսի լեռներուն վրայ.

— Մուտքը արգիլուած է գաղթական Հայերուն, մտաւորականներուն եւ դաշնակցականներուն . . .

— կրնան մտնել թաթար *քոչուոր*ները, Թուրք գաղթականները, հաւատուրաց մտաւորականներն ու համայնավարները...

Հինգ տարի է, պատռեցան մեր կոկորդները բայց չյոգնեցանք աղաղակելէ.

— Բացէ՜ք հանրապետութեան դռները... բացէ՜ք, քաղաքա՛ցի իշխանաւորներ...

—Չե՛նք կրնար, չենք կրնար...

Ու կը յիշեմ 1920ի դաժան, խստամբեր, ահաւոր ձմեռը մեր լեռներուն: Թուրք վոհմակները խուժած էին Շիրակի գիւղերուն մէջ, կը հարստահարէին ու կը բռնաբարէին: Երեւանը կ'ապրէր մեծ մղձաւանջի մը տակ: Հայոց երկիրը կը տքար ճակատագրին բռնութեան տակ: Ձմե՜ռ էր: Խիստ, վայրենի, աններող ձմեռ: Շատ մը տղաք, ինկած էինք այդ գիշերուան մէջ: Կը քալէինք վաստակաբեկ, հազիւ պաշտպանուած ծիւնամրրիկին դէմ որ կուգար վրանիս՝ կլափը բա՛ց:

Հայոց բարձրաւանդակը, քանի կը յառաջանայինք ծիւնին մէջէն, կը մագլցէր դէպի երկինք: Կ'երթայինք հետիոտն գեաւա՛ռ, նոր Բայազիտ: Ցուրտ ու դժնէ հովը կը խեղդէր մեզ, հեռուէն, գայլերը կ'ոռնային: Լոյսեր չկային ճամբուն վրայ: Լե՛ռ էր, լե՛ռ: Տղայ մը ինկաւ մութին մէջ: Կ'ըսէր —Թողուցէ՛ք զիս, գացէ՛ք, ա՛լ չեմ կրնար քալել: Ու դժոխային հովը կ'ուզէր թաղել մեզ: Ու գայլերը կ'ոռնային...

Մութին մէջէն՝ հասանք վերջապէս գիւղի մը առջեւ: Ցուրտ ու աղքատ էր գիւղը՝ բայց լոյսերը քաջալերեցին մեզ: Անձկութեամբ բախեցինք դուռ մը: Զարկի՜նք, զարկի՜նք, ձա՛յն չկար: Զարկինք ուրիշ մը: Ցուրտը կը խածնէր մեր դէմքը: Ձիւնամրրիկը եկած էր մեր ետեւէն ու մտած էր գիւղ: Երիտասարդ կնոջ ձայն մը ներսէն կ'ըսէր.

— Նաւթ չունեմ, ախպէ՛ր, փէտ չունեմ, տղամարդս կուռի ա:

— Բա՛ց, քուրի՛կ, բա՛ց...

— Չե՛մ կարայ...

Ու ձայնը լռեց: Մտքիս մէջ կ'երգէին Ահարոնեանէն տրտում տողեր —Ղարիպ ենք, քո՛ւրիկ, ձիւն ու ձմրան ինկանք, սեւ օրի տէր ենք, հեռու պիտի երթանք, բուք-բորանը խեղդեց մեզ...

Այսպէս կը հեծեն հանրապետութեան դրան առջեւ հայ գաղթականները: Ու իշխանաւորներու ձայնը ներսէն կ'ըսէ.

— Չե՛մ կարայ...

Խարխուլ երդիք մը, արտավար մը հող, պատառ մը երկինք չունին մեզի համար...

Ի՞նչ իշխանութիւն է այս որ դուռը կը պահէ կողպ՝ իր հարազատներուն առջեւ, երբ դուրսը ծիւնամրրի՛կ կայ, բուք-բորա՛ն...

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՖՐԱՆՔԻ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆԱՑՈՒՄԸ

Նորէն յամառ զրոյցներ կը շրջին տեղական եւ մանաւանդ անգլիական ու ամերիկեան թերթերու մէջ, ֆրանքի օրինական կայունացման մասին, եւ մինչեւ իսկ լուրեր հրատարակուեցան ամերիկեան փոխառութեան մը մասին, բբր յայտարար նշանմօտալուտ հրովարտակին։ Պաշտօնական շրջանակներէ մինչեւ այժմ ոչ հաստատում եւ ոչ ալ հերքում հրատարակուեցաւ այդ մասին։

Այս սիւնակներուն մէջ, յաճախ առիթ ունեցած ենք խօսելու կայունացման մասին։ Եւ սակայն անօգուտ չեմ համարիր քանի մը բացատրութիւններ տալ թէ ինչ բանի մէջ կը կայանայ օրինական կայունացումը եւ ինչ պիտի ըլլան անոր անմիջական հետեւանքները։

Եթէ ուշադրութեամբ քննենք 100 ֆրանքնոց թղթադրամ մը, պիտի տեսնենք թէ անոր մէջտեղը գրուած է դրամատան անունը (Պանք տը Ֆրանս), գումարի քանակը ամբողջ գիրերով եւ տակը payable en espèces, à vue, au porteur, այսինքն վճարելի ճնչուն դրամով։ Պատեբազմի սկիզբը հրատարակուած օրէնքով մը, սակայն, Պանք տը Ֆրանսը ազատ կացուցուած է այդ յանձնառութեան կատարումէն, որով ոչ ոք իրաւունք ունի այսօր այդ դրամատոմսով դրամատուն ներկայանալ եւ անոր փոխարէն արծաթ կամ ոսկի պահանջել։

Օրինական կայունացում կը նշանակէ ջնջել այդ օրէնքը և իրաւունք տալ վերստին անհատներուն՝ դրամատունէն դրամատոմսի փոխարէն հնչուն դրամ պահանջելու, հաստատուն, անփոփոխ գինով մը, ըստ օրինական հրովարտակի սակին։ Փոխանակութեան այդ հաստատուն, անփոփոխ, կայուն սակն է որ կը կոչուի ֆրանքի կայունացում (stabilisation)։

Այդ թուականէն սկսեալ, ուրեմն, ամէն անոնք որ ոսկիի կամ Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի վրայ չէքի պէտք ունին իրենց ստացած ապրանքներու փոխարէն, ունէ կասկած չեն ունենար թէ Պանք տը Ֆրանսը ստիպուած է օրինական սակով հայթայթելու իրենց պէտք եղած գումարը։ Միանգամ ընդմիշտ վերջ կը գտնեն բոլոր շահագիտութիւնները, սակարանական խաղերը եւ վաճառական մը որոշապէս» կրնայ հաշուել թէ այսինչ ապրանքը այսչափ տոլարի կամ շիլինի գնելով իրեն քանի ֆրանքի ապրանք պիտի ըլլայ, հոգ չէ թէ փոխարէնը անմիջապէս թէ յետագային պիտի վճարէ։

Ոմանք կը խորհին թէ դրամատոմսերու փոխանակութեան նոր սակ մը որոշելու ժամանակ անհրաժեշտ է փոխել նաև դրամական միութիւնը։ Այսպէս, օրինակ, Պելճիքա երբ անգլ. ոսկին 175 ֆր.ի վրայ կայունացուց, իբր դրամական նոր միութիւն հաստատեց պէլկան, որ հաւասար է 5 հին պելժիական ֆրանքի։ Միւս կողմէն, Իտալիան հարկ չտեսաւ լիրէթի անունը փոխելու։ Ֆրանքին համար ալ հաւանական չի թուիր անունի կամ միութեան փոփոխում, քանի որ իրական կայունացման եւ օրինական կայունացման մէջ անհրաժեշտ ժամանակամիջոց անցած պիտի ըլլայ և օրինական կայունացումը գրեթէ աննշմարելի պիտի դառնայ. տարբեր աւելի է որ մէկ ֆրանքը 20 սանթիմ ոսկի կ՚արժէ եւ այդ սակին վրայ է որ ըստ ամենայն հաւանականութեան պիտի հաստատուի օրինական սակը։ Հաւանաբար թուղթ ֆրանք եւ ոսկի ֆրանք բառերը պիտի շարունակեն գործածուիլ։

Նախապատերազմեան ոսկի նափոլէոնները, որ հին 20 ֆր. կ՚արժէին, պիտի արժեն մօտաւորապէս 100 նոր ֆրանք. խնդիր է թէ նոր կոխուելիք ոսկեդրամները ինչ մեծութեամբ եւ ինչ անունով պիտի տպուին. նախկին 20 ֆրանքնոցը կը կշռէր 6 կրամ 4516...։ Կարելի է թերեւս այդ կշիռն ալ փոխել, թէեւ ունէ կապ չկայ մեղրական համաչափութեան եւ ոսկիի արժէքին միջեւ։ Ժողովուրդը չէր գիտեր թէ իր պահած 20 ֆրանքնոցը քանի կրամ կը կշռէր եւ պիտի շարունակէ չգիտնալ...

Պիտի փոխուին նաեւ դրամատոմսերը —պայմանաւ որ կայունացման հրովարտակը այդ մասին մանաւոր հրահանգ մը չպարունակէ— որովհետեւ Պանք տը Ֆրանսը չպիտի կրնայ 100 ֆրանքնոց դրամատոմսին վրայ ճնչուն դրամով վճարելի գրել և միայն 20 ֆր.ի հնչուն դրամ տալ փոխարէնը։ Եթէ նոր դրամատոմսեր հրապարակ հանուին հիներու մէկ հինգերորդ արժէքով, շրջաբերութեան մէջ գտնուած հին դրամատոմսերը պիտի նմանին պատերազմի մեծ հաշմանդամներուն, որոնք իրենց նախկին ֆիզիքական արժէքին մէկ մասը միայն կը ներկայացնեն։ Անոնք գոնէ մնացածին համար փաոքի բաժին մը ունին բբր հատուցում, դրամատոմսերը այդ փառքն ալ չպիտի ունենան . . . ։

Երբ պաշտօնեայ մը իր թոշակը ստանայ, պիտի տեսնէ թէ իր 1000 ֆրանքը 200ի իջած է եւ պիտի ցնդին իր այն ցնորքները թէ աւելի կը շահէր, քան պատերազմէն առաջ։

Կարեւորագոյն խնդիրը կայունացման պարագային՝ կը մնայ դրամատոմսերու ազատ փոխանակութիւնը ոսկիով, ինչպէս էր պատերազմէն առաջ. Պանք տը Ֆրանսը պիտի պարտադրուի՞ անպատճառ ոսկիով հատուցանելու, թէ իրաւունք պիտի ունենայ նաեւ ոսկիի արժէքով արտասահմանեան չէք տալու։ Լաւագոյն պիտի ըլլար անշուշտ Gold standardի դրութիւնը, այսինքն ոսկիով փոխանակելիութեան պարտաւորութիւնը որոշ ժամանակի մը համար յետաձգել, որովհետեւ յայտնի է թէ ֆրանսացին կը սիրէ դրամ դիզել եւ այդպիսով Պանք տը Ֆրանսի նկուղներէն ոսկին պիտի տեղափոխուի ֆրանսացի գիւղացիներու սնտուկներուն մէջ։

Եւ սակայն, հանրային շահը կը պահանջէ որ Ֆրանսայի ոսկին Պանք տը Ֆրանսի մօտ դիզուի եւ ոչ թէ անհատներու քով։ Պէտք է որ դրամատունն իրաւունք ունենայ իր ուզածին չափ ոսկի տալ միայն եւ մնացածին համար ազատ ըլլայ չէք տալու։ Այս դրութիւնը կը կոչուի Gold exchange standard. Պանք տը Ֆրանսի այս ազատութիւնը ո՛ր եւ է կերպով հակասական չէ օրինական կայունացման հրովարտակին հետ։ Խնդիրն այն է որ վաճառականը վստահ ըլլայ թէ իր ձեռքի դրամատոմսը հաստատուն, անփոփոխ եւ կայուն արժէք մը ունի. եթէ անպատճառ ոսկի կ՚ուզէ, կրնայ հրապարակէն ձուլ ոսկի գնել։

Ոմանք կը խորհին թէ գոնէ օրինական կայունացման առաջին մէկ քանի ամիսներուն պէտք է ազատ թողուլ ոսկիով փոխանակելիութեան դրութիւնը, որպէսզի ռամիկը ապահովուի թէ իրապէս իր ձեռքը գտնուած նոր դրամատոմսը հաւասար է ոսկիի։ Այս ձեւը անշուշտ կրնայ ազդել ժողովուրդի հոգեբանութեան վրայ, բայց քանի որ յառաջիկային նորէն պիտի սահմանափակուի այդ իրաւունքը, լաւագոյն է առաջին օրէն զգոյշ ըլլալ եւ կամ որոշ քանակ մը հաստատել փոխանակելիութեան։

Եթէ քիչ մը աւելի խորն երթանք խնդրին, պիտի ըմբռնենք դիւրաւ թէ օրինական կայունացում կը նշանակէ պարզապէս սնանկութեան յայտարարութիւն եւ հարիւրին 20ով համաձայնութիւն (քոնքորտա)։ Արդարեւ երբ պարտապան մը 100 ֆրանքի փոխարէն քեզ միայն 20 ֆրանք կուտայ եւ հաշիւը կը գոցէ, կը նշանակէ թէ հարիւրին 20ով քոնքորտան կնքած է։ Երբ 1914ին Պանք տը Ֆրանսին հարիւր ֆրանքնոց թուղթ մը ներկայացնէիք, պարտական էր ձեզ 5 նափոլէոն կամ 32 մէկ չորրորդ կրամ ոսկի տալ եւ արդարեւ կուտար. օրինական կայունացումով ան այսօր ձեզ պիտի տայ միայն մէկ նափոլէոն կամ 6ուկէս կրամ ոսկի։ Կայ սակայն մեղմացուցիչ պարագայ մը այս սնանկութեան։ Մեծ Պատերազմի աւերներն են որ ցնդեցուցին այդ արժէքի մնացորդ 4)5րդ.ը։ Ֆրանսացին գոհ պէտք է մնայ որ իր դրամատոմսը գոնէ իր նախկին արժէքին մէկ հինգերորդը կ՚արժէ։ Գիտենք թէ Գերմանիոյ մարքերը, քուրոնները եւ Ռուսիոյ րուբլիները զէրոի հաւասարեցան։

Ֆրանսայի պետական գանձն իր պարտքերը միեւնոյն ձեւով գեղչած է 66 առ հարիւր 1789ի յեղափոխութենէն քանի մը տարի յետոյ։ Առաջին «քոնսիւլ» Պոնափարթ ժողովուրդի հոգեբանութեան վրայ լաւ ազդելու համար, tiers consolidé կոչեց մնացած մէկ երրորդը եւ այս consolidé բառը իբր թէ վանեց այն ժամանակուան սնանկ բառի գէշ ազդեցութիւնը։

Հակառակ շրջաբերուած յամառ լուրերուն, շատեր կը խորհին թէ Փուանքարէ չպիտի ուզէ օրինական կայունացումը հրատարակել յառաջիկայ ընտրութեանց արդիւնքը գիտնալէ առաջ։ Ան կը փափաքի որ ֆրանքի արժէքին փոփոխութեան պատասխանատուութեան մէջ ամբողջ Ֆրանսան իր բաժինը ստանձնէ։

Մ. Տ.

"ՀԱՅՐԵՆԻՔ,, ԱՄՍԱԳՐԻՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ

(Երրորդ եւ վերջին մաս)

Մեր վերջի շրջանը կորուստէ փրկելու նպատակով Գարբինեանի սպառած ճիգերը գնահատելի են։ Ատով «Հայրենիք»ի Յուշերու ճամբան բացուեցաւ։ Հայաստանի պատասխանատու դէմքերէն մինչեւ պարզ զինուորը իր գիտցածը պատմեց հայճեպ, նախնական եղանակով մը։ Երբ ընդհանուրը նկատի ունենանք, այն տպաւորութեան կ՚ենթարկուինք թէ՝ կարծես ժամերը համրուած թիապարտ մը եղած ըլլանք. ինչ որ մոռցեցինք, այդ պիտի մնայ։ Չկայ արտայայտութեան խնամք, երեւոյթներու խոր վերլուծում, օրերու փնտռուած հոգեբանութիւն։

Անոնց մէջ փոխանակ եսը ծածկուած մնալու, իբրեւ կառկառ կը ներկայանայ, յաճախ չափազանցուած շրջագիծերով (Նժդեհ, Ռուբէն Խան Ազատ, Խատիսեան)։ Ու մտածել թէ մեր պատմութեան շէնքը յաճախ ասոնց վրայ հիմք առած է,— լեցուն թուական, անվերջ ժողովներ եւ ասուլիս։ Հում նիւթ նկատուած այս մնացորդներով փոխանակ դիւրացնելու որ մեր մէջ ալ աւելի պատրաստուած Մանանդեաններ, Ադոնցներ, Մինասեաններ յառաջ գան, պիտի ունենանք ցնդած Լէօներ, որոնք պիտի մոլորին յուշերու մէջ շրջագայող բազմաթիւ հակասական նկարագրութիւններէն եւ բացասական կողմերէն։

Ցանկալի, իսկական Հայոց նորագոյն պատմութիւն մը շինելու համար, պէտք է տեղ տալ միայն այն տեսակ յուշերու, որոնք առաջին գիծին վրայ կը բերեն մեր շրջակայ դրացի ժողովուրդներու կենցաղը, բնազդական եւ գիտակից ձգտումները, մեր հետ շփում հաստատելու իրենց որոշ կերպերը, մանաւորապէս վարչական եւ ինքնաբերաբար յառաջ եկած դասաւորումները, իրենց մէջ ժառանգաբար հիմք բռնած աւանդութիւնները, որոնք առաջնորդ կը հանդիսանան կեանքի վճռական պայքարին։

Եթէ մենք ասոնք լիովին ուսումնասիրենք, շատ աւելի նպատակաւոր կը դառնայ առաջադրուած ճիգը ու հարազատօրէն կը մարմնաւորուի մեր պատմութիւնը։

Այս գետնին վրայ իսկապէս զմայլելի, մտածուած եւ բանաւոր են Ռուբէնի յուշերը եւ աննախընթաց՝ մեր գրականութեան պատմութեան մէջ։

* *
*

«Հայրենիք»ի ուղղութեան մասին պարզեցինք մեր տարակարծութիւնը։ Այժմ մօտենանք իր իսկական թերութիւններուն։

Նախ, ամսագիրը վերջին ծայր աղքատ է արուեստի աշխատութիւններու կողմէ։ Հինգ տարուան ընթացքին հազիւ կրցեր է է կոմիտասի մը եւ փուշմանի մասին կցկտուր երկու տող հրատարակել, այն ալ կենսագրութիւն։ Այսօր զարգացած ազգի մը մեծութիւնը նկատի կ՚առնուի առաւելապէս իր արուեստով արտադրութիւն եւ ուժ երկրորդական դեր կը կատարեն։ Ռուսաստան վարչապէս ամենայետինն է ներկայ իրաւակարգին մէջ, բայց չի դադրիր մեծութիւն մը ըլլալէ։ Ֆրանսացի քննադատներ կը խոստովանին թէ իրենց պարը ռուսական արուեստի շնորհիւ կազմուած է (Ժաք Էմիլ Պլանշ), մանաւանդ գրականութիւնը եւ երաժշտութիւնը կ՚երթան դէպի դաստոեւսկի եւ կորցակոֆ։

Հոս ալ կրկին Գարբինեանի սխալ տեսակէտին կը կառչինք։ Ան թղթակցութեան մը մէջ ակնարկելով նկարչութեան եւ արձանագործութեան, կը գրէ. «Հայրենիք»ի մէջ լոյս կրնան տեսնել միայն հայ արուեստագէտներու շուրջ աշխատութիւններ. իսկ օտարի մասին տեղ չի տրուիր»։ Հայ արուեստագէտի մը մասին գրուելով, չենք գիտեր թէ ինչ արդիւնք կուտայ. կը կարծուի թէ հայ ինքնուրոյն արուե՞ստ պիտի վերարծարծուի։ Բացարձակապէս սխալ, քանի որ մեր օրերու հայ նկարիչները եւ արձանագործները կաղապարուած են ամբողջութեամբ եւրոպական մշակոյթին վրայ եւ այդ ալ յաճախ ողորմելի ձեւով։ Մեր յայտնի նկարիչներէն ոմանք տպաւորապաշտութիւն կ՚ընեն, առանց հիմքը մարսած ըլլալու։

Գարբինեան կրնայ առարկել թէ գեղարուեստի մասին պատրաստուած ուժեր չունինք։ Ճիշտ է, բայց եթէ գարեգին եպիսկ. Յովսէփեանը, Փէթվաճեանը եւն. չեն կրնար աշխատակցիլ, հասկնալի պատճառներով, Ժան Տիւտինի, Ստրչիկովսկիի, Շարլ Տիլի, Ռոյանի, Մոքլէրի, Գօգիյէօյի արուեստի մասին գրած գործերու թարգմանաբար հրատարակութիւնը կրկին շքաւորում է թերթին համար։

Վրացեան յօդուածի մը մէջ բարեբախտութիւն կը համարէ որ «Հայրենիք»ը պատկերազարդ չէ ու կ՚ըսէ թէ եւրոպական լուրջ թերթեր չեն ծանրաբեռնուիր ատով. մանաւանդ լաւ է քանի որ անոր գրաւելիք տեղը գրութիւն կ՚երեւի։

Ասիկա ճիշտ պիտի ըլլար, եթէ հարցը զուտ քաղաքական թերթի մը շուրջ դառնար։ Բայց քանի որ «Հայրենիք»ը գեղարուեստական կը համարուի, թերութիւն մըն է։ Եթէ Քլօտ Մոնէէն, Սարեանէն կամ Սեզանէն նկար մը հարազատօրէն վերարտադրուի, շատ աւելի բովանդակալից կը դառնայ։

Անհնամ է նաեւ գրախօսականի բաժինը եւ կը սպասէ պատահականութեան։ Մեր կեանքը այնքան արագ կը քալէ ու ատոր հակառակ՝ այնքան ալ բազմաթիւ են հրատարակութիւնները որ նոյնիսկ կարեւորներուն անկարելի է հասնիլ։ Կը յիշեմ քանի մը տարի առաջ Եգիպտոս կազմուած մտաւորականներու. խմբակը ուրուն անդամները իրենց կարդացած գիրքերու բովանդակութիւնը մանրամասն պիտի ներկայացնէին։ Աղբալեանէ վերջ կանգ առաւ ձեռնարկը։

«Հայրենիք»ի մէջ ալ մասնաւոր բաժին պէտք է բանալ թէ հայկական եւ թէ եւրոպական հրատարակութիւններու համար։

Մեծապէս զգալի է նաեւ պակասը ցանկի մը։ Տարուան վերջի թիւով կարելի է այդ ալ լրացնել, չվերածուելու համար լաբիւրինթոսի մը։

ՀՐԱՆՏ ՊԱԼՈՒԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՋՈՒՐԸ

Ի՞նչպէս եւ ինչո՞վ կը յագենան սա միլիոնները, յարաճուն մայրաքաղաքին մէջ խռնուած սա խաժամուժը, ու ի՞նչպէս կը մաքրուի ան իր հազար կեղտերէն, իր հազար աղբերէն։

Հոս, լոյսի եւ սուրբի ոստանին մէջ ջուրն է մինակ որ կարելի կ՚ընծայէ կեանքը. պալատներէն մինչեւ կոյուղիները ջուրի աններեւակայելի սպառում մը կայ. մարդիկ որ կը տքնին, մեքենաները որ կը դառնան, գործարանները որ կը թաւալին ջուրի մշտական պահանջ ունին։

Մտածա՞ծ էք երբեք թէ ջուրի ի՛նչ վիթխարի քանակութիւններ շրջան կ՚ընեն ամէն օր փարիզի երակներուն եւ աղիքներուն մէջ։

Երեսուն տարի առաջ փարիզը օրական 175,000 խորանարդ մեդր ըմպելի ջուր կը գործածէր։ Այսօր օրական պահանջը կը հասնի 600.000 խորանարդ մեդրի, առանց հաշուելու ոռոգումի եւ մաքրութեան համար պէտք եղած ջուրը։

Ըսենք անմիջապէս որ փարիզի ջուրի սպասարկութիւնը լաւագոյններէն կը համարուի բոլոր մեծ քաղաքներու համանման կազմակերպութիւններու կարգին։

Փարիզի ջրաբաշխական սպասարկութիւնը կը բաժնուի երկու անջատ եւ իրարմէ անկախ ցանցերու։

Առաջինը կը հայթայթէ մաքուր եւ ըմպելի ջուրը մարդոց ընթացիկ գործածութեան համար։ Երկրորդը կը բաշխէ անմաքուր, չզտուած ջուրը հասարակաց պէտքերուն, պարտէզներու, ճամբաներու, կոյուղիներու եւ միզարաններու ոռոգումին համար։

Առաջին տեսակի ըմպելի ջուրերը կը հայթայթուին մեծ մասով հեռաւոր ակունքներէ, որոնք չորս գլխաւոր ջրուղիներով (aqueduc) կը հասնին փարիզ։ Տիւի ջրուղին 151 քիլոմեդր հեռուէն կը բերէ Վաննի ջուրերը. Վանի ջրուղին 173 քիլոմեդր երկայնութեամբ Լուանի հովիտի ջուրերը կը հաւաքէ, Աւրի ջրուղին 102 քիլոմեդր երկայն, Լոռի ջուրերը կը բերէ փարիզ. վերջապէս Հինէնի ջրուղին, կարճ, աւելի նորագոյն [...]թիւն մը, որ Սէն-է-Մառնի [...]բէն կ՚առնէ իր պաշարը։ Այ[...] մայր-երակները, որ իրենց [...]բրը կը համախմբեն Սէն [...] Մոնսուրիի եւ Մէնիլմ[...] հսկայական ջրամբարներ[...] կը հայթայթեն, ըստ եղ[...] օրական 260,000էն [...] 350,000 խորանարդ մեդր [...] ինչ որ անբաւական է [...] յարաճուն պէտքերուն համ[...]

Ճիշտ այդ պատճառ[...] ուսումնասիրուելու վրայ է [...] խարի ձեռնարկ մը, որ [...] հովիտի ջուրերը, օրական [...] մէկ միլիոն խորանարդ մեդ[...]ւելով, պիտի բերէ փարիզ։

Սակայն այդ ակունք[...]բրը չեն միայն որ կը պ[...]ւօրեն փարիզը. անոնց հետ [...] ժամանակ Սէն եւ Մառնգեւ[...] ջուրը երկու խոշոր հաստա[...]թիւններու Սէն Մօռի եւ [...] զտարաններուն մէջ քամ[...] զտուելէ, մաքրուելէ վեր[...] հայթայթուի փարիզի բն[...]թեան իբրեւ ըմպելի ջուր։ [...] զտարանները մանաւանդ օր[...] մինչեւ 200,000 խորանարդ [...] ջուր կը հայթայթեն, նո[...] աւելի։

Ահաւասիկ այս երկու [...] ջուրերն են որ համընթաց [...] փոխնիփոխ կ՚ապահովեն փ[...] ջուրի մթերքը։

Իսկ հանրային սպաս[...] թիւններու համար անհր[...] ջուրը պարզապէս Սէնի, [...] Ուրքի գետերուն չզտուած [...] է որ վերամբարձ մեքենա[...] կը կեդրոնացուի բարձրադի[...] բարներու մէջ (ինչպէս Լա[...] լէթի, Իվրիի, Օպէրվիլիէի [...] սիի, Օթէօյլի ջրամբարնե[...] րոնցմէ կը բաշխուի ջուրը [...] գան ուղղութիւններով։ Այ[...] գետաջուրի առօրեայ սպա[...] կը հասնի 800.000էն [...] 100.000 խորանարդ մեդր[...]

Պէտք է երեւակայե[...] այս զանազան տեսակ [...] ցրուելու եւ բաշխելու հ[...] ինչ խիտ եւ բազմաճիւղ [...] վակային ցանց մը ստեղծ[...] ցանց մը որ մեծ մասով [...]ուած է փարիզի կոյուղ[...] մէջն իսկ։

Աւելորդ է բացատրել [...] կենսական կարեւորութ[...] ունի այս ջուրերու մշ[...] մաքրութիւնը փարիզարն[...] զանգուածներու առողջ[...] համար։ Ամենաթեթեւ [...] գութիւն մը կրնայ համ[...] րակներու դուռ դառնալ. հ[...] բար մասնաւոր սպասարկութ[...] կոչուած է հսկելու փարիզի [...]բերուն վրայ։

Ամէն օր կանոնաւոր[...] փարիզի ջրուղիներու, ջրամբ[...] րու, զտարաններու ջո բերէն [...] ներ կ՚ենթարկուին այդ գի[...] մարմին մանրակրկիտ [...] թեան, մանրէաբանական [...] միաբանական կրկնակ նպ[...] ներով։

Նոյն մարմինն է նմ[...] որ իր աշալուրջ հսկողութեան [...] կը պահէ փարիզի շրջակայ [...] վանդակ ջրաւազանները եւ [...] կունքները, վարակումի ա[...] պզտիկ հաւանականութիւնն[...] գամ կանխելու համար։

Այսպէս փարիզը չպիտ[...] նար քանի մը միլիոն մարդ[...] քովի բերել։

Փ. ՍԱՆԱՍ[...]

Կարդացէք եւ Տարածեցէ[...] «ՅԱՌԱՋ»ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐՈՒՆ ԱՃՈՒՄԸ

«Խորհրդային Հայաստան» (10 յունուար) կը գրէ.—

Հայաստանի Կեդր. Վիճակագրութեան Վարչութեան տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, 1926ին, Հայաստանի մէջ՝

Ծնած են 24,425 մանչ, 22,272 աղջիկ, գումար՝ 46,697 հոգի։

Մեռած են 7,708 մանչ, 7,237 աղջիկ, գումար՝ 14,945 հոգի։

Աւելցեր են 31,752 հոգի, այսինքն հարիւրին 3,69 համեմատութեամբ, ինչ որ կը կոտրէ համաշխարհային չափանիշը։ Այս աճումին համեմատութիւնը 1923ին կը հասնէր 2,52 առ հարիւր, 1924ին 2,92 առ հարիւր, 1925ին 3,53 առ հարիւր։

1527 տարուան առաջին 9 ամիսներուն ընթացքին, բնակչութիւնը աճած է 24,978 հոգի, այսինքն հարիւրին 2,82 համեմատութեամբ։ Եթէ հաշուենք ամբողջ տարուան աճումը, համեմատութիւնը կը հասնի 3,78 առ հարիւրի։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊՐՈԼԵՏ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԿՌԻՒԸ

Հայ գրականութիւնը, «կարմիր գծից ներս», զանազան հոսանքներու բաժնուած է։ Հոսանքներ կան Թիֆլիսցիներու եւ երեւանցիներու, վ. արոնսկիականներու եւ վ. արդինականներու։ Առաջին հոսանքին գլուխն է Սուրխաթ, երկրորդին գլուխն է Գ. վ. անանդեցի։ Եւ այս խումբերը լծուած են կատաղի պայքարի մը իրարու դէմ, զիրար լռեցնելու համար քաղաքական մատնութիւններ եւ ամբաստանութիւններ կ'ընեն։ Այսպէս վ. անանդեցի կ'ամբաստանէ Սուրխաթը իբրեւ վարոնսկիական ու հակապրոլետարական, իսկ Սուրխաթ կ'ամբաստանէ վ. անանդեցին իբրեւ վարդինական (ռուս գրագէտ մը, որ ընդդիմադիրներուն յարած ըլլալով՝ վտարուեցաւ ռուս գրական ընկերակցութենէն)։ Պրոլետ գրողներու Միութիւնը, իր պարբերականով, «Գրական դիրքերում», լուրջ պայքար մը կը մղէ Թիֆլիսի դէմ, ուր ապաստանած է Եղիշէ Չարենց, որ կը յարձակի երեւանի պրոլետ գրողներուն վրայ։ Յառաջ իկային պիտի ներկայացնենք այդ վէճը, որ քիչ մը կը մատնէ Հայաստանի գրական սնանկութիւնը։ Այժմ «Խորհրդ. Հայաստան»էն (յունուար 8) կ'արտատպենք վ. շտունիի բաց-նամակը, որ մէկ պատկերն է վէճին.—

Բագւի «Կոմունիստ» թերթին 3թուում զետեղուած Չարենցի «Օբյեկտիվ քննադատութեան մասին» յօդուածում՝ հեղինակը խօսելով «Գրական դիրքերում» հանդէսի մասին, մի քանի տող հատկացրել է ինձ։ Խօսելով 1915 թւի իմ «Կամաւորի յուշատետրից» փոքրիկ պատմուածքների մասին, Եղիշէ Չարենցն ի միջի այլոց գրում է. «Կամ՝ հեղինակը սրբազան ակնածութեամբ նկարագրելով կամաւոր յինապետի թաղումը — չափածոյ չարունակում է.

Ապա հանգիստ հող կը մտնեմ,
Յոյսս դուք էք, ընկերնե՛ր,
Շարունակեցէք ձեր սուրբ գործը,
Դաշնակցական վեհ քայլեր...

Ըստ Ե. Չարենցի, դուրս է գալիս, որ այս չափածոյ գրուածքը իմ գրչին է պատկանում։ Ես նկարագրել եմ, որ խմբապետի թաղման ժամանակ կամաւորները երգում էին Դաշնակցական մի երգ, որ գոյութիւն ունի վաղո՛ւց։ Վերոյիշեալ չորս տողը մի հատուածն է «Վէրքերով լի ջան ֆիտայ եմ» Դաշնակցական երգին, որը ծանօթ է բոլորին, ինչպէս հէնց իրեն՝ Ե. Չարենցին։

Ես յայտնում եմ, որ 1915 թւին միայն ես առաջին անգամ սկսել եմ գրել եւ հրատարակել եմ գրուածքները։ Այդ թւականին ես ինձ մարքսիստ կամ կոմունիստ չէի համարում, եւ ոչ էլ Դաշնակցական եմ եղել։ Թող հեղինակը բարի լինի ցոյց տալ ինձ մի շովինիստական կամ ազգայնական գրուածք 1917 թւից մինչեւ այսօր։

Իսկ թող ինքը, Ե. Չարենցը մի անգամ եւս կարդա իր այն ստեղծագործութիւնները, որոնք ոչ թէ գրուած են 1915 թւին, այլ 1919—1920—1921—1922 թւերին, *եւ որոնք զետեղուած են Մոսկւայում լոյս տեսած իր երկու հատոր կազմող գրքերում, ուր տեղ կայ և՛ շովինիզմ, և՛ ինդիվիդուալիզմ և՛ ցարիզմ եւ ամէն ինչ։ Խնդիրը նրանումը չէ թէ ի՞նչ եմ գրել 1915 թւին, այլ այն՝ թէ ի՞նչ է գրել ինք Հոկտեմբերեան Յեղափոխութիւնից յետոյ։*

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Պետական Հրատարակչականը լոյս ընծայեց երաժշտական երկու տետրակներ. 1.— Չորս Հայկական երգ, *Ա. Տէր Ղեւոնդեան,* 2.— Երեւանի էթիւտներ, *Ս. Սպենդիարեան։*

Բաղելով «Խորհրդային Հայաստան»ի երաժշտական քննադատին յօդուածէն, որ գովեստով կը խօսի այդ երկու տետրակներուն մասին, կը ներկայացնենք անոնց արժէքն ու բովանդակութիւնը։

Ա. Տէր Ղեւոնդեանի երգերուն նիւթը կը կազմեն հայ ժողովրդական երգերը, որոնք գրուած են առանց ո եւ է փոփոխման եւ մշակումի։ Երեք երգերը մնացորդներ են հին ժամանակներէն։ Այսպէս «Կաքաւիկը» կը պատկանի gamme*երու պատմութեան՝ առաջին շրջանին։ Չորրորդ երգը, «Կողբայ Եայլի», նոր ժամանակներու գործ է։*

Սպենդիարեանի աշխատութիւնը ազգագրական չէ, ինչպէս, էր առաջիններին գործը։ Իր տետրակը ունի երկու ստեղծագործութիւն, «Էնզէլի» եւ «Հիճազ»։ Այս էթիւտներուն նիւթերը առնուած են, ինչպէս հեղինակը կը գրէ առաջաբանին մէջ, Երեւանի ժողովրդական երաժիշտներու հայկական եւ արաբական եղանակներէն։

Սպենդիարեան իր էթիւտին համար առնելով նիւթերը ժողովուրդէն, զանոնք մշակած է համաձայն իր ճաշակին։ «Էթիւտ»ին առաջաբանը կը կազմէ Սայաթ-Նովայի «Դուն էն գլխէն»ը, որուն միացուցած է ժողովրդական պար մը՝ Էնզէլին։ Թէեւ երկու գործերն ալ կապ չունին իրարու հետ, սակայն Սպենդիարեան յաջողած է հոգեբանական կապ մը դնել անոնց միջեւ։

«Հիճազ»ն ալ կը բաղկանայ երկու անկախ կտորներէ, Հիճազ եւ Լեզգինկա պարը, զորս իրարու հիւսած է հեղինակը։ «Հիճազ»ը ունի դորիական ձայն, որ խնամութիւն ունի փռիւգիական ձայնին հետ։ Լեզգինկա պարն ալ ունի փռիւգիական նկարագիր։ Այնպէս որ հիւսուածքը յաջողած է։ Հեղինակը ճարտար ձեւով մը անոնց մէջ դրած է երկու գագաթնակէտեր՝ երկու երգերուն համար, «Հիճազ»ին զարգացման գագաթնակէտը կը գտնուի կեդրոնին մէջ, իսկ «Լեզգինկայ»ինը՝ վերջը։

Նուագախումբին կցած է սրինգ (զավալ) եւ թմբուկ (տավուլ). այսպէսով համադրութիւն մը կազմուած է արեւելեան եւ եւրոպական երաժշտութեան։ Բայց Սպենդիարեան արեւելեան գունաւորումին մէջէն կը ցայտեցնէ հայկական դրոշմը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԾԱՆՐ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆ ՊՈԼԷՆԻ ՄԷՋ

ՊՈԼԷՆ, 24 Յունուար.— Գործազրկութիւնը կարաւանին կծիկը քակեց։ Կրկին խումբ-խումբ, ընտանիք ընտանիք, մեր հայրենակիցները Ֆրանսայի չորս անկիւնները կը դիմեն, ծանօթ կամ անծանօթ վայրեր։

Ամէն օրուան տագնապ։ Չոր հացի խնդիր։

Ժամանակին վարձու տուն մը իսկ գտնելը գրեթէ անկարելի էր։ Այժմ կը հանդիպիս թափուր շա՛տ մը տուներու, որոնք երբեմն հայ ընտանիքներու մէկ մէկ համեստ բոյներ էին։ Անոնց դատն յիշատակը միայն մնացած է։

Բնազդօրէն, ձեռքը գործ ունեցող կամ ոչ, աչքերը հեռուները կ'ուղղեն, Ու մարդ ինքզինքը մինակ կը զգայ, իր զրացիին, իր հայրենակիցին մեկնումին վրայ։ Եւ ակամայ աչքիդ կ'իջնէ արցունքի կաթիլ մը։ Երբ վերջին օրը մեկնողները կուգան, տուն տուն, տխուր ու մտածկոտ դէմքով՝ իրենց հրաժեշտի խօսքը ըսելու։ Մինակ, առանց հայ շրջապատի մնալու վախը համակած է բոլորը։ Ու երբ կ'ըսեն թէ՝ այսինչ տեղ գործ կայ, ամէնէն առաջ կը հարցնեն,— հոն Հայ կա՞յ։ Իսկ եթէ չկայ, կ'աշխատին խումբ մը կազմել, քանի մը հոգիով գոնէ երթալու համար։

Առանց հացի չմնալու չափ կարեւոր է, առանց Հայի չմնալու պարագան...

Աոջի օր 4—5 ընտանիքի տէր Հայեր, Ավինեոն (նահանգիս կեդրոն քաղաքը) գործ գտած ըլլալով, գացին աշխատելու։ Եթէ գոհ մնան, պիտի տեղափոխեն նաեւ իրենց ընտանիքները։

Անգործ մնացող գրեթէ բոլոր ընտանիքները հեռացած են, կամ տեղ կը փնտռեն, իրենց գլուխները հանգչեցնելու համար։

Ատեն մը հոս 400 հայութիւն կը հաշուուէր, այժմ հազիւ թէ 250ի հասնի, որով ազգային կեանքն ալ աւելի կծկուած է, եւ ամէն ոք իր պատեանը քաշուած։ Ամէն բան բախտին։ Մինչ անդին մեր երախաները կ'սրտասանեն ֆրանսերէն խօսքեր եւ ոտանաւորներ։

Մեղքը վիզը այն ծնողքին՝ որ գոնէ իր զաւակներուն հայերէն չի սորվեցներ։ Անգամ մը հանդիպեցայ ընտանիքի մը, որ երկու երախայ ունէր։ Երկուքն ալ թուրքերէն կը խօսէին, իրենց մեծ մօր գիրկը մեծցած ըլլալով (մեծ մայրիկը Թրքախօս, չի մեղադրուիր), մինչ՝ հայրն ու մա՞յրը, որ հայերէն կը խօսին տան մէջ։

Մեզ շրջապատող բոլոր վտանգներէն կ'ազատինք այն ատեն, երբ մեր ոտքերը դնենք մեր հայրենիքէն ներս։

Մինչ այդ՝ տոկալ ու համբերել։

Աստ-Անդ

ԿԵԱՆՔԸ ԼԱՊԷԿԻՒՏԻ ՄԷՋ

ԼԱՊԷԿԻՒՏ.— *Երեք տարի առաջ, Լապէկիւտի մէջ կար միայն մէկ հայ ընտանիք, Նշան Պօտուրեան, Խրիմեցի, եւ քանի մը ամուրիներ։ Այսօր ունինք ինն ընտանիք, 3 Մշեցի, 3 Բալուցի, մէկ Խրիմեցի, 1 Պոլսեցի, եւ մէկ Կարնեցի։ Բոլորն ալ վարձու եւ առանձին սենեակներու մէջ կ'ապրին. Պէյրութէն եկած երեք չափահաս որբեր ալ կան, որոնք իբրեւ եղբայր մէկտեղ կ'ապրին. իրենց միջոցներով կը հոգան իրենց պէտքերը։*

Ապրուստը, բաղդատելով ուրիշ տեղերու հետ տանելի է։ Հացագործ, մսավաճառ, կաթնավաճառ, նպարավաճառ, բոլորն ալ դուռդ կուգան, իսկ բանջարեղէն կը ծախեն շրջուն կառապաններ. շաբաթը երկու անգամ մեծ պազար կայ, ուր մեր հայրենակիցները կը կատարեն իրենց շաբաթական գնումները։

Ունեցած ենք երեք ծնունդ, երկու տղայ եւ մէկ աղջիկ, եւ մէկ նշանտուք։ Չորս պզտիկներ, 3էն 8 տարեկան, կը յաճախեն ֆրանսական դպրոց, մոռնալով մայրենի լեզուն։ Հիւանդութիւն եւ մահ չենք ունեցած։

Այստեղ կան մէկ չիչի, մէկ անուշի գործարաններ եւ 2 մետաքսի մանարաններ։ Առաջինին մէջ կ'աշխատին մաս մը հայրենակիցներ, 8 ժամուան համար ստանալով 21 ֆր., իսկ մաս մըն ալ 6 ժամի համար՝ 18 ֆր.։ Հոս ածուխ եւս կը տրուի ընտանիքաւորներու։ Իսկ Վ. ալս Վ. իզգոզի գործարանին մէջ ունինք շատ մը հայրենակիցներ, գրեթէ բոլորը կիներ, (տղամարդը հոս դժուար գործի կ'ըլլայ)։ Աշխատութեան տեւողութիւնն է 8 ժամ։ Օրականները գոհացուցիչ են։

Մէկ տարի առաջ կար Հ. Յ. Դաշնակցութեան խումբ մը, կապուած փօն տ'Օպնայի «Կորիւն» խումբին։ Երեք ամիս առաջ, երբ «Կորիւն» խումբը Շրջանային կոմիտէի վերածուեցաւ, Լապէկիւտի խումբը կոչուեցաւ «Անդրանիկ»։ «Նոր Երկիր» գրած էր թէ Լապէկիւտի մէջ 8 ընկերներ քով քովի գալով, հնչակեան խումբ մը կազմեր են։ Կը ցաւիմ յայտնելու թէ՝ այն հնչակեան ընկերները քով քովի գալով ոչ թէ խումբ մը կազմեցին, այլ ճարպիկութիւնն ունեցան կողոպտելու Զափահաս որբերէն Սարգիս անուն պատանիի մը գառն քրտինքով ձեռք բերած 1100 ֆր.ը։

Լապէկիւտի Նորընտիր ազգ. վարչութեան անդամները մեծ ջանք կը թափեն, Ազգ. տուրք հաստատելու։ Առ այժմ կամաւոր նուէրներով կը փութան օժանդակել փօն տ'Օպնայի մատուռին, որուն կողքին պիտի հաստատուի մանկապարտէզ մը։ Ջանքեր կ'ըլլան Տիկնանց Միութիւն մը եւս կազմելու, Եւրոպայի Կարմիր Խաչի անունով։

Ունինք կարգ մը ֆութպոլիստներ, որոնք կապուած են ֆրանսական Վ. իզգոզի խումբին հետ։ Խաղացողներ ունինք, մանաւանդ Պոլսեցի Գրիգոր Տէրվիշեան, որ ամէն խաղին նուէրներ կը ստանայ։ Ինչո՞ւ չկազմել հայկական խումբ մը։

Լապէկիւտէն մէկ քիլոմեդր անդին, Մալվայի մէջ ունինք 8 ընտանիք Պէյրութէն եկած։ Կը գործեն Վ. իզգոզի մէջ, եւ կը բնակին գործատիրոջ տրամադրած սենեակներուն մէջ։ Ասոնք եւս կապուած են Լապէկիւտին եւ կը մասնակցին բոլոր ազգօգուտ ձեռնարկներու։

Մ. Բարխեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՊՈԼԷՆ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպօլի խումբը որ ունինք հոս, եռանդով կ'աշխատի եւ երբեմն մրցումներ կ'ունենայ։ Կիրակի օր L'Etoile Sportive Pierrelatineէն պարտուեցաւ 0—1ով, մինչ ամիս մը առաջ յաղթած էր անոր՝ նոյն նշանակէտերով։

Անգործութեան պատճառաւ կարգ մը լաւ խաղացողներ մեկնած են։ Նորեր կը լեցնեն պակասը։

Երեք խաղացող պատանիներ (փանոսեան եղբայրներ) 18 քլմ. հեռու, Պուրկ-Սէնթ-Անտէօլէնկուգան, յաճախ իրենց գործը ձգելով։ Ահա եռանդ մը որ գնահատելի է։ Մինչ մեր մէջ կան խեղճ ու կրակ մարդիկ, որ խրատ կուտան. «Տօ՛, այդ ծախսած դրամներով գինի չխմէ՞ք»։ Լուռ ու մունջ գործի լծուած աշխատանքը կ'ըլլայ միայն անոնց պատասխանը։

Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան գրուած նամակները ինչո՞ւ արդեօք անպատասխանի կը մնան։ Հասցէ՝ Zumbullian, Bollène, (Vaucluse).

Ա.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱԽՏԱՒՈՐ ԳՈՂԵՐԸ.— *Երկու գողեր Քուրպէլի պողոտային վրայ կը կողոպտէին տուն մը երբ սպասուհին երեւցաւ։ Գողերը ցատկեցին դուրս, հեծան սանդուղին բազրիքին վրայ եւ սահեցան ակնթարթի մը մէջ դէպի վար։ Սակայն բակին մէջ ձգեցին լեցուն դրամապանակը, զոր գողցած էին վերէն։*

Ժամանակ չկար տնտնալու եւ գողերը կ'աշխատէին դուրս ելլել։ Նոյն պահուն տիկին մը մտաւ ներս եւ սանդուղին տակը հանդիպեցաւ դրամապանակին։ Առաւ զայն եւ, կարծելով որ մեկնող երիտասարդներունն է, վազեց անոնց ետեւէն եւ յանձնեց։

Գողերը շնորհակալութիւն յայտնեցին եւ մեկնեցան երջանիկ սիրտով։ Որովհետեւ այլեւս գողութիւն չէր, որ կատարած էին, այլ տիկինն էր որ յանձնած էր դրամապանակը։

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ.— Հ. Բ. Ը. Մ.ը, որ համազգային կազմակերպութիւն մըն է եւ ոչ թէ տեղական նպաստի մարմին մը, իր հաւաքական օգնութիւնը կ'ընծեռէ իր սեփական հիմնարկութեանց կամ ազգային այլ հաստատութեանց եւ մարմիններու միջոցաւ։ Ուստի, չունենալով անհատական նպաստի ոեւէ տրամադրելի վարկ, հարկ կը տեսնենք ներկայիս միանգամ ընդ միշտ յայտարարելու որ մասնաւորներու կողմէ, ըլլա՛յ կեդրոնական վ. արչական ժողովին կամ ընդհ. տնօրէնութեան, ըլլա՛յ շրջանակային յանձնաժողովներուն կամ տեղական մասնաժողովներուն ուղղուելիք դիմումները, ինչպէս եւ յանձնարարականները բացարձակապէս աննկատ պիտի մնան եւ մերժումն ալ բացատրող պատասխաններ պիտի չտրուին։

Փարիզ, 20 յունուար 1928

(Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՃԵՂԱՆԸ

(ԷՋ ՄԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՋՆԱԴԱՐԷՆ)

Ստանալով ամուսնալուծման թուղթը, Իւրկօն նորէն դիմեց քաղաքային դատարան, սակայն վերջինս, սպառնացող թաթարական պատերազմին պատճառով, չկրցաւ զբաղիլ այդ գործով։ Ինքը՝ Պետրոս Օտրովանժ այն կարծիքէն էր, թէ վէճը լուծելու համար անհրաժեշտ է ներկայութիւնը կարեւոր թուով մը ազնուականներու եւ մեծաւորներու, որոնք ամէնքն ալ պատերազմի կը պատրաստուէին։ Ուստի եւ որոշեց գործի քննութիւնը յետաձգել՝ նշանակելով նոր դատավարութիւն՝ պատերազմէն վերադառնալէ չորս շաբաթ ետքը եւ ստիպեց ճեղանը հատուցանել Իւրկոյին հոգեւոր դատարանի վճռած 36 կրիվնը։

Սկիզբը Իւրկօն կը կասկածէր, թէ ճեղանը կը վճարէ իրեն դատարանի վճռած գումարը իբրեւ վարձատրութիւն ամուսնալուծութեան համար, բայց յետոյ բոլորովին հանգստացաւ, որովհետեւ ճեղանի համար երաշխաւորութիւն տուաւ հայ բժիշկ Պենոնարտը, բաղնիքի մը սեփականատէր էր Քրաքովի արուարձանին մէջ։ Պենոնարտ յանձն առաւ վճարել ճեղանի փոխարէն 36 կրիվէն կամ թէ չվճարեր, Իւրկոյին փոխանցել իր ջրաբուժարանը։ Բայց գործը այդտեղ չհասաւ, եւ Մալչիցցի ազնուաշուք Իւրկօն չկրցաւ ... ղանալ ոսկերեր բաղնիքին, որովհետեւ Պենոնարտը շատ շուտ, ... կ շաբաթուան մէջ փակեց Իւրկոյի հաշիւը։

Այդ միջոցին խորամանկ Հայուհին կը խորհէր, թէ ի՞նչ միջո...վ խաբէր իր նախկին ամուսինը։ Սպասուածէն աւելի ձգձգուած պատերազմը, իսկ յետոյ Պետրոս Օտրովանժի մահը տուին անոր այդ հնարաւորութիւնը։ Թէեւ Պետրոս Օտրովանժի որդին ու ժառանգը՝ Անդրէ Օտրովանժը յայտնեց, որ ինքը պիտի վճռէ այդ գործը՝ Քրաքովէն՝ հօրը թաղումէն վերադառնալէն մէկ շաբաթ յետոյ, բայց ճեղանը իր պաշտպանին հետ շատ եռանդով աշխատեցաւ եւ, ի բացակայութեան Իւրկոյի, յաջողեցաւ, որ դատարանը զինքը ազատէ ամէն պարտաւորութենէ։

Զայրոյթը բռնեց Իւրկօն, երբ իմացաւ դատաւորին վճիռը։ Սակայն, զուր էին իր յուզումն ու ճիգերը, հաւատացնելու դատարանին, թէ հանդուցեալ վոյվոտա Պետրոս Օտրովանժը յայտնած է իրեն բերանացի, որ գործը յետաձգած է մէկ տարի եւ դատավարութեան նոր ժամանակը կը հաղորդէ դատուող կողմերուն։ Ճեղանի պաշտպանը ամենայն հանդարտութեամբ պատասխանեց, թէ՝ «ատիկա խօսք է միայն», թէ «այդպէս բան արձանագրուած չէ դատական մատեաններու մէջ» եւ թէ ինքը կ'ընդունի միայն այն, որ արձանագրուած է մատեաններու մէջ։ Խեղճ Իւրկօն քիթը կտրած՝ հեռացաւ դատարանէն։

Դատին, եւ մանաւանդ երկու վաւերագրերու կորուստը Իւրկոյի համար հաւասար էր երկու արժէտ ատամներու կորուստին։ Ան կորսնցուց երկու խիստ կարեւոր վաւերագրեր, որոնք կ'որոշէին իր երկու կալուածներու վէճի առարկայ համարուող սահմանները, կորսնցուց առձեռն դրամ եւ պիտի մնար առանց... մուշտակի, անկողնի ու բարձի, զորս ստացած էր իբրեւ օժիտ։

Սակայն, ճեղանի դատավարութեան միջոցին, Իւրկոյի փոխարէն, փայլեցան ռուս եկեղեցիի երկու մեծաւորները՝ Փժեմիշլի եպիսկոպոս Աթանասի եւ Կալիցիոյ մետրոպոլիտ Յովակիմի ստկելուռ փիլոնները։ Չէ՞ որ 30 կրիվէն գումարը, որ պէտք է վճարուէր ռուս հոգեւորականութեան, ի գին ճեղանի եւ Իւրկոյի ամուսնալուծութեան, բաւական մեծ գումար մըն էր այն ժամանակուան համար, որպէսզի եկեղեցիի այդ երկու հայրերը հրաժարէին անկէ։ Եւ երբ Քրիստկօն, հայկական վոյթը, յանձն առաւ վճարել այդ գումարը ճեղանի փոխարէն, երկու գերապայծառները ինկան անոր օձիքէն։ Քրիստկօն վճարեց մետրոպոլիտ Յովակիմին գումար մը, ըստ երեւոյթին 30 կրիվէնէն պակաս, ստացաւ անկէ մագաղաթի վրայ գրուած ստացական մը, կախուած կնիքով եւ իր պաշտպան՝ իտալացի փաստաբան Իլլինի միջոցով ճեղանը բոլորովին ազատեց հոգեւորականներու պահանջէն։

Այսպիսով սրբազան Աթանասը զրկուեցաւ իր բաժինէն, իսկ երկու ամուսիններու դատավարութեան ու վէճին շուրջ տիրեց խոր լռութիւն։ Իւրկօն շարունակեց իր ազատ կենցաղը Մալչիցցի մէջ, քանիցս դատուեցաւ, երբեմն ուրիշ ազնուականներու հետ մասնակցեցաւ դատական նիստերու, քննեց վէճերը իր հարեւաններուն։ Իսկ ճեղանի մասին՝ ոչ մէկ լուր։

Վերջապէս, հինգ տարի յետոյ, 1455ին, իր անունը կը յիշուի քաղաքային վաւերագրերու մէջ եւ նորէն իբրեւ պահանջատէր իր նախկին ամուսինէն։ Այս անգամ ան կը պահանջէր Իւրկոյէն 40 քոփ հրոշ (2400 հրոշ)։ Ըստ երեւոյթին իր պահանջը շատ հիմնաւոր էր, որովհետեւ Իւրկօն խիստ հապճեպով ծախեց Մալչիցցի իր ծննդական լճակը և ստացած դրամը շտապով յանձնեց ճեղանին։

Ամենազօր ժամանակը, ի վերջոյ, հաստատեց յաւիտենական խաղաղութիւն երկու ամուսիններու միջեւ։

Յ. ՉԱՒՐԵԱՆ

ՎԵՐՋ

որոշման համար թէ «Անատօլուի ներսերը, հարէմներու մէջ արգելափակուած կիներու և աղջիկներու մէկ մասը ազատագրուած են Միջազգային Միութեան միջոցով։ Պէտք է ազատել նաեւ միւսները, որոնք այս պայմաններուն տակ մնացած են։»

Թուրքերէնի ուսուցիչները

Անկէ առաջ, կրթական գործավարութեան հաւանութեամբ, որոշուած էր որ օտար եւ ոչ-իսլամ վարժարաններու տնօրէնները իրենք ընտրեն Թուրքերէնի ուսուցիչները եւ կրթական տնօրէնութեան վաւերացման ենթարկեն։

«Ագշամ» կ'իմանայ թէ հասկցուած է որ ուսուցիչներու ընտրութեան այդ ձեւը պէտք եղած օգուտները չպիտի տայ, այնպէս որ ընտրութեան իրաւունքը կրթական վերատեսչութեան պիտի տրուի դարձեալ։ Միայն թէ վերատեսչութիւնը ուշադիր պիտի ըլլայ ընտրուելիք ուսուցիչներուն կարողութեան եւ լիազօրութեան։

⁂ Կրթական վերատեսչութիւնը բոլոր օտար եւ ոչ-իսլամ վարժարաններուն շրջաբերական մը ղրկած է, յայտնելով թէ պէտք է վարժարաններուն մէջ մէկ-մէկ կարգապահական մարմիններ կազմուին, աշակերտներու եւ ուսուցիչներու միջեւ ծագող խնդիրները քննելու համար։

Թուրքերուն նեղացողը

Սկիւպի Հշըք թերթը կը գրէ.— «Միլլիյէթ» թերթը անկէ առաջ գրած էր թէ Թուրքերը օտար երկիրներ կը գաղթեն. ասիկա սխալ է, չկայ Թուրք մը որ Թուրքիայէն զատ տեղ մը գաղթած ըլլայ, թէեւ կարգ մը խառնակիչներ ժողովուրդը կը համոզեն որ օտար երկիրներ գաղթեն։ Հոս ոչ մէկ կազմակերպութիւն կայ որ 25,000ի մօտ Թուրքերը Եգիպտոս փոխադրէ։ «Միլլիյէթ» հանգիստ թող ըլլայ. հոս Թուրք խառնակիչներ Հայ կուսակցականներու հետ միացած որքան ալ աշխատին, իրենց ազգեցութիւնը չեն կրնար ունենալ։ Վստահ կրնայ ըլլալ «Միլլիյէթ», որ եթէ հոսկէ խմբովին գաղթել պէտք ըլլայ, Թուրքիայէն դուրս ուրիշ տեղ կարելի չէ գաղթել։»

Կեղծարարներու դատապարտութիւնը

Սէնի 11րդ Պատժադատ Ատեանը տուաւ իր վճիռը պոլշեւիկեան վաւերաթուղթեր կեղծողներու մասին։

Գլխաւոր կեղծարար Սոլովսկի դատապարտուեցաւ ութ ամիս բանտարկութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի։ Իր մեղսակիցներէն Միխեւէֆ ազատ արձակուեցաւ, նկատելով որ յիշեալը ուղղակի չէր բանակցած դեսպանատուններուն հետ՝ կեղծ վաւերաթուղթերը ծախելու համար։ Չորս ամիս բանտարկութեան եւ 50 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ Ռժէվուսկի, որ Սոլովսկիի ընկերացած էր խորհրդային դեսպանատունը կատարած դիմումներուն մէջ։ Սակայն Ռժէվուսկի եւ Մատինեան ժամանակին յաջողած էին փախչիլ։

Մարթի ձերբակալուած

Համայնավար երեսփոխան Անտրէ Մարթի, որ իր միւս դատապարտուած ընկերներուն՝ Տիւքլօի եւ Տօրիոյի պէս ոստիկանութեան կողմէ կը փնտռուէր, Պիյեանքուրի մէջ ձերբակալուեցաւ առջի օր առտուան դէմ, ժամը 3ին։ Մարթի Թոմսոն-Հուսթոնի գործարանին առջեւ կը խօսակցէր ընկերոջ մը հետ, երբ երկու հեծեալ ոստիկաններ անոնց մօտենալով թուղթերը հարցուցին։ Մարթի մերժեց ու եւ է թուղթ ներկայացնել։ Ոստիկանները վրան խուզարկելով ատրճանակ մը գտան գրպանէն եւ ուղղակի Պուլոնեի ոստիկանատունը տարին զինք։ Հոն ոստիկանապետը հաստատեց իր ինքնութիւնը ու ժամը 6ին Մարթի տարուեցաւ Սանթէի բանտը, Քաշէնի եւ Վայեան-Քութիւրիէի մօտ։ Այժմ խստիւ կը փնտռուին Տօրիօ և Տիւքլօ։

Տրոցկիի ախտրին չուրջ

Մոսկուայէն ստացուած նոր լուրերու համաձայն, Ստալին ընդդիմադիրները աքսորելու որոշում տուած է՝ անմիջապէս որ հաստատած է թէ Տրոցկի արտասահմանի իր կուսակիցներուն հրահանգ ղրկած է պայքարը սաստկացնել Ստալինի դէմ։ Աքսորի հրամանը կը վերաբերի ո՛չ միայն Տրոցկիի, այլ եւ իրեններուն։ Կ'ըսուի թէ ընդդիմադիրներէն 148 հոգի աքսորուած են արեւելեան Սիպերիա։ Տրոցկիի տղան, որ 20 տարեկան է, վտարուած է համալսարանէն։ Իր ուսումը արտասահմանի մէջ շարունակելու արտօնութիւն տրուած չըլլալով, իր հօր աքսորավայրը գացած է։ Կ'ըսուի նաեւ թէ Տրոցկիի քոյրը, որ ամուսնացած է Կամենեւի հետ, ամուսնալուծուած է՝ չհետեւելու համար իր ամուսնոյն։

Անգլիերէն շաբաթաթերթի մը թղթակիցը տեսակցած է Տրոցկիի հետ, աքսորի գացած պահուն։ Նախկին գործավարը ըսած է հետեւեալը.—

— Թշնամիներս այսօր ինծի դէմ կը դառնան, որովհետեւ ես միակ վարիչն եմ, որ միշտ պնդած եմ թէ Ռուսիոյ համար ճշմարիտ քաղաքականութիւնն է ջերմ բարեկամութիւն մը Անգլիոյ՝ աշխարհի ամէնէն ռամկավար երկրին հետ։ Որո՞նք են այն մարդիկը, որ կ'ուզեն երկիրը կրկին արիւնի եւ թշուառութեան մատնել։ Իրենց պետը Ստալինը չէ՞, անկարեւոր մարդ մը, փողոցի փերեզակի կամ գիւղի նպարավաճառի մտայնութեամբ մարդ մը։ Կրնան զիս Սիպերիա աքսորել, սակայն նոյն իսկ հոն ես ուժ մը պիտի ըլլամ ռուս քաղաքականութեան մէջ։

Չինական պատուիրակութիւն մը

Շանկայէն կը հեռագրեն թէ Քուոմինթանկի 15 վարիչ անդամներէն բաղկացած պատուիրակութիւն մը «Նախագահ Ուիլսըն» շոգենաւով ճամբայ ելած է եւ աշխարհի շրջանը պիտի կատարէ անպաշտօն բանակցութիւններ կատարելու և դաշնագիրներ կնքելու համար այն պետութեանց հետ, որոնք ներկայիս յարաբերութեան մէջ չեն Չինաստանի հետ։ Պատուիրակութիւնը, որուն գլուխը կը գտնուին Սուն-Եաթ-Սէնի տղան Սուն Ֆօ եւ տոքթ. Վու Շաօ Շու, պիտի հանդիպի Քոլոմպօ, Հնդկաստան, Աֆղանիստան, Իրաք, Պարսկաստան, Թուրքիա, Եւրոպա, յետոյ Ամերիկա։

⁂ Հոնկ-Քոնկի մէջ ձերբակալուած են 44 կասկածելի համայնավարներ, որոնք անմիջապէս գնդակահարուած են։ Տպաբանական Միութեան անդամ ուրիշ չորս համայնավարներ նոյնպէս ձերբակալուած եւ հրացանազարկ եղած են։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

այսօր Ուրբաթ գիշեր ժամը ճիշտ 8.30ին, քաֆէ օ քլէռ տը Լիւնի վերնայարկը, մէթրօ իթալի։

ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէի կողմէ

վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, Սինէմա Սէն Լուի սրահին մէջ

կը խօսի **ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

պիտի ներկայացուի հայ յեղափոխական կեանքէ առնուած

խիստ յուզիչ տրամ մը **ԱՐԱԲՕ**

4 արար եւ մէկ պատկեր։ Գին 5 եւ 3 ֆրանք

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ղեկավարութեամբ՝ Ե. ԹՕԼԱՅԵԱՆԻ եւ Տ. ՆՇԱՆԵԱՆԻ

եւ մասնակցութեամբ՝ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

պիտի ներկայացնէ ՊԷՌՆՇԹԱՅՆԻ **ՍԱՄՍՈՆԸ**

մանրամասնութիւնները եւ թուականը մօտ օրէն

կը մասնակցի ամբողջ խումբը

ԾԻԾԱՂԻ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

երկու ներկայացում մէկ գիշերուայ մէջ

29 Յունուար կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին Sociétés Savantesի սրահը

Ա. Կովկասահայ ՕՊԷՐԷԹԻ Խումբին կողմէ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Բ. ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔԻ ԿՈՂՄԷ

ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ղեկավարութեամբ Մ. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԻ, մասնակցութեամբ Տիկ. Մամիկոնեան-Կոստանեանի եւ Մ. Մարութեանի։

Այս Կիր. գիշեր ժամը 8.30ին, Bon Théâtreի մէջ, (84 Rue Chape)

կը ներկայացուի ՊԷՌՆՇԹԱՅՆԻ **ՍԱՄՍՈՆԸ**

կամ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԲԵՌՆԱԿԻՐԸ

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Bois Colombesի մասնաճիւղին կողմէ վաղը Շաբաթ գիշեր, Bois Colombesի Salle de municipalitéի մէջ

կը մասնակցին կոմիտաս եւ Սիփան երգչախումբերը

ԳԻՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple, Օրակարգ. Զեկուցում եւ ընտրութիւն։

Հ. Յ. Դ. Եռագոյն խումբի ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 154 Ave. Argenteuil, Asnières.

Հ. Յ. Դ. Փօն-տը-Շէրիւիի ենթակոմիտէին ընկ. ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Գրադարանին մէջ, կարեւոր օրակարգ բոլոր ընկերնել ու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Մինչեւ այժմ չարձանագրուած ընկերները եւ այն համակիրները, որոնք կը փափաքին արձանագրուիլ դիմեն՝ Ընկ. Նշան Դաբբինեանի մօտ, ամէն օր երեկոյեան ժամը 6—8։

Հ. Յ. Դ. Փոն տը Շէրիւիի ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին։ Գրադարանին մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. կոմիտէին կողմէ Ընկ. Ա. Աճէմեան։

Հ. Յ. Դ. Իսի-լէ-Մուլինօի եւ Սէն-Ժէրմէն կղզիի «Վանի-Արամ» նորակազմ խումբի ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Place Jules Gevelot, Bureau de Tabacի մէջ։ Բոլոր ընկերներն ու համակիրները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի առտուօտ ժամը 9ին Գրադարանի սրահը, 262 Rue Dugueselin, խիստ կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 1.30ին, Գրադարան ընդերցասրահի մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ Հայ Ուսանողական միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ֆլօրիայի սրահը։ Օրակարգ.— վարչութեան ընտրութիւն, լեզուական հարց եւն.։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր-Հայքի հայրենակցական միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, 41 Րիւ Պէնար-տիւ-Պուա, Օրակարգ. վարչութեան զեկուցում եւ նոր ընտրութիւն։ Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ընդհ. ժողովի ատենապետ Ս. Սրծնեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ բոլոր հայ դերձակները խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի առտու ժամը 9.30ին, Պառ Մոնիմանթալի սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սեբաստիոյ Զառա քաղաքի Հայրենակցական միութեան վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ 22 Յունուար Կիրակի կէսօրէ վերջ։ Շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 369, 374, 482, 488 եւ 492։ Շահուած առարկաները ստանալու համար դիմել՝ Պ. Սուրէն Արապշեանի, 11 Camp Russe (Camp Victor Hugo) Մարսէյլ։

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս իրիկուն, Ֆլօրիայի մէջ ժամը 9—10.— քաղ. տնտեսութիւն (Խնդկարեան)։

10-11 Հայոց նորագոյն պատմութիւն (Վրացեան)։ Պ. Վրացեան քաղաքէն կը բացակայի եւ այս իրիկուն իր դասը տեղի չունենար։

Հայերէնի համար մասնաւոր դասընթացքներ մը պիտի բացուի գալ շաբթու Հինգշաբթի ցարեկէն յետոյ։ Կը հրաւիրուին փափաքողները արձանագրուիլ։

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

LA MENACE

?

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՄԵԼԻՀԱ ՆՈՒՐԻ ՀԱՆԸՄ

վէպ արեւելեան կեանքէ, առնուած մեծ պատերազմէն։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 28 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

28 JANVIER 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 556 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԺԱՆԱՎԱՅԵԼ ՅԱՐԳԱՆՔ

Ինչպէս հաղորդեցինք, Անդրանիկի մարմինը Փարիզ փոխադրուած ըլլալով, կիրակի օր տեղի կ'ունենայ թաղումը՝ Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մէջ։

Մէկ օտար հողէն միւս օտար հողը։

Կսկծալի է այս պատկերը, բայց անօգուտ է խօսիլ անոր մասին, այս հանդիսաւոր ժամուն։

Թաղման մանրամասնութիւնները մեզի հաղորդեց Փարիզի հոգեւոր հովիւը։ Յետոյ ճշդեցինք որ Հոգաբարձութիւնն է կարգադրած ամէն բան, ստանձնելով կատարել «ազգային յուղարկաւորութիւն»։

Կ'ուզենք հաւատալ թէ ամէն միջոց ձեռք առած են, արժանավայել եւ իսկապէս ազգային թաղում կատարելու համար։

Այնքան փափուկ է այս խնդիրը, որ պզտիկ շեղում մը կամ զանցառութիւն մը, կրնայ արատ բերել հերոսի յիշատակին։

Յայտագրէն կ'երեւայ որ քաղաքական կուսակցութիւնները զրկուած են խօսքի իրաւունքէն։

Աւելորդ «քաղաքագիտութիւն»․ որովհետեւ, եթէ մամուլի ներկայացուցիչները պիտի խօսին, ապա ուրեմն պիտի խօսին իբրեւ արտայայտիչները որոշ հոսանքի մը, անշուշտ առանց կուսակցական խնդիրներ յարուցանելու։

Եւ աւելորդ է նաեւ սա յորդորը․ «Կը խնդրուի քաղաքական տեսակէտի կամ կուսակցական խնդիրներ չշօշափել»։

Անոնք որ այս խրատը գրի առնել տուեր են, երեւի գաղափար չունին յարգանքի արտայայտութեանց մասին, կամ ունին ծածուկ միտքեր, որոնք աններելի են դագաղի մը առջեւ։

Այսպէս կամ այնպէս, լռիկ-մնջիկ սարքուած է ամէն բան, և կը մաղթենք որ ճերմակերես ելլեն, ամէնէն առաջ, կազմակերպիչները, իրենց կարգին չվիրաւորելով ազգային զգացումները։

Իսկ մասնակցող կազմակերպութեանց եւ միութիւններուն կը մնայ լուրջ կեցուածք, արժանավայել յարգանքը ընծայելու համար Հայդուկի յիշատակին։

Ամերիկայէն յետոյ, Ֆրանսայի մէջ սարքուած պատիւը պէտք է ուշադրութիւնը գրաւէ նաեւ օտարներուն, առանց պոռոտ կամ ամբոխային շարժուձեւերու, բայց նաեւ առանց սմսեղուկ նկատումներու։

Թող այս քաղաքին մէջ ալ մարդիկ տեսնեն, թէ ի՛նչպէս կը յարգենք մեր ազատագրութեան ճամբուն վրայ ինկած մեռելները։

Կիրթ եւ երկիւղած։

ՊԷՏՔ Է ԲԱՑԱՏՐԵԼ

Յունուար 19ին, խմբագրականով մը կը թելադրէինք լայն բանալ Գարակէօզեան Հօմին դուռները, նոյն իսկ վճարովի աշակերտներ առնելու համար։

Կարելի էր, Պոլսոյ մէջ, անփոփոխ պահել հաստատութեան սկզբնական ծրագիրը, որ կը տրամադրէր բացարձակապէս անհայր եւ անմայր որբեր միայն ընդունիլ, եւ բոլորովին ձրի։

Միջավայրը փոխուեցաւ։ Պայմաններն ալ բոլորովին տարբեր են։ Իսկ 1922ին ընդունուած որբերը հասակ նետած են արդէն, եւ հետզհետէ ինքնապահ կը դառնան։

Մեզի դիտել կուտան թէ՝ դժուար է հիմնական փոփոխութիւն կատարել եւ միջնակարգ վարժարանի վերածել Հօմը։

Մեզի համար յստակ չէ այս առարկութիւնը։ Մանաւանդ անոր համար որ, գիտենք թէ առժամեայ ձեռնարկ մը չէ այս հաստատութիւնը․ իսկ մենք միայն որբերու հոգը չունինք, այս համայնակուլ միջավայրին մէջ։

Առանց վեր ի վայր շրջելու ամէն բան, փոփոխելով ծրագրին միայն մէկ յօդուածը, պիտի տեսնենք որ Հօմը պիտի դառնայ իսկապէս Տուն մը՝ շատերուն համար։

Եթէ բարերարը չուզեր ո՛ր եւ է պայմանի մէջ վճարում ստանալ, աւելի լաւ։ Այնքան ընդունակ տղաներ կան, որ հայրմայր ունին, բայց ունին նաեւ քանի մը եղբայրներ եւ քոյրեր․ այնպէս որ, ծնողքը չի կրնար դպրոցի մասին մտածել։ Կամ, ճարահատ, պիտի յանձնէ տեղական դպրոցին, բոլորը մէկ օտարացնելու գնով։

Եւ կան ուրիշներ ալ, որ յանձն կ'առնեն իրենց պարտքը վճարել, միայն թէ տղան հայերէն սորվի։

Կը կարծենք թէ պաշտօնական ձեռնարկ մը ապարդիւն չի մնար։

Այստեղ ունինք Թեմական Խորհուրդ եւ ուրիշ իրաւասու Մարմիններ։ Անոնց պարտքն է բարերարին ուշադրութիւնը հրաւիրել նոր սերունդին սպառնացող վտանգին վրայ, եւ գործնական առաջարկներ ներկայացնել։

Եւ Պ. Միհրան Գարակէօզեան, որ իր մէկ հատիկ տղուն յիշատակը վառ պահելու համար յանձն առաւ այդ հաստատութիւնը հիմնել, անշուշտ չի կրնար առարկել թէ ինք միայն 80-100 որբերով կը հետաքրքրուի, եւ պարտք չունի ուրիշ նոյնքան թշուառ մանուկներու հանդէպ։

Մանաւանդ որ, աւելի մեծ օրհնութիւն մը պիտի վայելէ, հարիւր տղայ կրթած ատեն, հարիւր ալ այլասերումէ փրկելով։

Անհրաժեշտ է այսպիսի դիմում մը։

Բարերարը, առեւտրական մարդ, չի կրնար ամէն բան գիտնալ եւ հաւանաբար մեղադրանքներ ալ ուզէ, որ մինչեւ հիմա իր ուշադրութեան չեն յանձնած են այս կէտը։

Իսկ եթէ մերժէ, դիմողները չեն որ պզտիկ պիտի մնան։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՌԱՆՑ ԱՄՉՆԱԼՈՒ

Պ. Յովհաննէս Յակոբեան (Զորթանեան), Պոլսոյ «Ժողովուրդի Ձայնը»ին խմբագիրը, որ 1922ի գաղթէն յետոյ Եգիպտոսի ռամկավար «Արեւ»ը կը խմբագրէր, վերջերս Հայաստան գնաց գաղթականներու կարաւանին հետ, տեղի տալով Պ. Վահան Թէքէեանի տիրապետութեան։ Հազիւ Թիֆլիս հասած, պաշտօնանկ խմբագիրը հետեւեալ յայտարարութիւնը կ'ընէ «Պրոլետար»ի (25 դեկտ. 1927).

— «Վերջին երկու տարուայ ընթացքում, ես եղել եմ Գահիրէում հրատարակուող հայերէն «Արեւ» թերթի խմբագիրը, որն (Յառաջ.— Թերթը ըսել կ'ուզէ) ունէր խորհրդային Հայաստանի օրիէնտացիա։ Վերջին հանգամանքն անվերջ հալածանքներ առաջ բերեց թերթի, եւ մասնաւորապէս իմ վերաբերմամբ, տեղական բուրժուազիայի եւ իշխանութեան կողմից։ Ստիպուած լինելով հեռանալ Եգիպտոսի սահմաններից, ես վճռեցի գալ Խորհրդային Հայաստան...»։

Այս առթիւ, Պոլսոյ «Ազդարար»ը դիտել կուտայ (22 Յունուար).

— «Այս տողերը կարդալով, Երեւանի մէջ պիտի կարծեն թէ գործ ունին հերոս համայնավարի մը հետ, որ իր սկզբունքներուն համար անվերջ կռուած է ոչ միայն հայ բուրժուաներուն, այլ եւ եգիպտական իշխանութեանց դէմ, ու այդ պատճառով «անվերջ հալածուած», ու վերջ ի վերջոյ վտարուած երկրէն...

Պէտք կա՞յ ըսելու թէ բացարձակ սուտ է որ իր ամէնէն զարշելի լաթերով փռուած է այդ տողերուն տակ։ «Արեւի»ի խմբագիրը ճամբուած է պարզապէս, իբրեւ անկարող եւ խառնակիչ։ Թերեւս ալ զոհ գացած է իր ընկերներու խաղերուն կամ ընչաքաղցութեան։

Այսպէս թէ այնպէս, իրողութիւն է որ պաշտօնանկութիւնը,— կամ իր բառով «հեռացում»ը — արդիւնք է ներքին գժտութեանց։ Ապա թէ ոչ, «փրօֆէսէօր» խմբագիրը տող մը բան գրած չէ տեղական իշխանութեանց, եւ մանաւանդ հայ բուրժուազիայի դէմ։ Եւ ի՞նչպէս գրէ, երբ տարիներ շարունակ կերակրուած է այդ «բուրժուա»ներու սեղանէն, եւ փոխարէնը օրական հարիւր անգամ խնկարկած ու շողոմած անոնց։ Աւելին ըլլալով, զանոնք պաշտպանած ալ է Երեւանի յարձակումներուն դէմ, ամէն անգամ որ խօսք եղած է Բարեգործականի կտակներու մասին։»

ՑԻՐ ՈՒ ՑԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Աղեքսանդրիայէն, «Հայ Գիւղատնտես Ուսանողներու Օգնութեան Յանձնախումբը», որ եռանդով կ'աշխատի հակառակ այնքան դժուարութեանց, ինքնաբերաբար տարեկան հինգ հարիւր ֆրանք յատկացուցած է Զափահաս Որբերու Միութեան, «Ֆրանսայի գիւղերուն եւ ագարակներուն մէջ ցրուած որբերուն ընթերցասիրական ճաշակին գոհացում տալու համար։»

Ստացանք առաջին (1928) տարեվճարը, 500 ֆրանք, Զ. Ո. Մ. ուղղուած նամակով մը։

ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ Աբէլ Հէրման առջի օր պաշտօնապէս ընդունուեցաւ Ակադեմիային մէջ։ Ընդունելութեան ճառը խօսեցաւ Հանրի Ռոպէր։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Անդրանիկի Յուղարկաւորութեան շուրջ

Վաղը՝ կիրակի տեղի կ'ունենայ հերոս Անդրանիկի յուղարկաւորութիւնը։ Փարիզի հոգաբարձութեան կողմէ հրաւէր ուղղուած է Ֆրանսայի պատերազմական նախարարութեան, Փարիզի զինուորական կառավարիչ զօրավար Կուրոյին եւ Պատուոյ Լեգէոնի դիւանատան, խնդրելով որ իրենց ներկայացուցիչները ղրկեն։

Միւս կողմէ հայ զանազան կազմակերպութիւններ կը պատրաստուին՝ արժանավայել կերպով իրենց մասնակցութիւնը բերելու համար մեծ հերոսի յուղարկաւորութեան։

Փարիզի եւ արուարձանի մեր բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին իրենց վերջին յարգանքը մատուցանել ազգային մեծ հերոսին։

Իտալիա եւ Ռումանիա

Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Ռումանիոյ արտաքին նախարար Թիթուլէսքուի եւ Մուսոլինիի Հռոմի մէջ ունեցած տեսակցութեան։ Նախ կը կարծուէր թէ նախարարին նպատակն է Իտալիոյ հետ տնտեսական եւ ելմտական բանակցութիւններ վարել՝ առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար։ Սակայն Թիթուլէսքու մամուլին ըրած յայտարարութեամբ կը հաստատէ թէ Մուսոլինիի հետ տեսակցեցաւ երկու երկիրները հետաքրքրող եւ ընդհ. քաղաքականութեան վերաբերեալ բոլոր խնդիրներու շուրջ։

«Ռումանիա, կ'ըսէ, կ'ուզէ հաւասար չափով աշխատակցիլ բարեկամ երեք մեծ պետութեանց՝ Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Անգլիոյ հետ, ինչպէս նաեւ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց հետ, որոնք միայն պաշտպանողական նպատակներ ունին եւ կեդրոնական Եւրոպայի գոյավիճակի պահպանման կը ձգտին»։

Այս առթիւ «Թան» կը գրէ․ «Շատ բնական է որ Ռումանիա ուզէ բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել Իտալիոյ հետ, մանաւանդ հիմա, որ իտալական քաղաքականութիւնը կը յաւակնի գերակշիռ ազդեցութիւն մը գործել կեդրոնական Եւրոպայի մէջ եւ բացէ ի բաց կ'ուղղուի դէպի Պալքանները։ Փոքր Համաձայնութեան մէջ իր գրաւած դիրքով, Պալքաններու մէջ իր ունեցած վիճակով, ուր իբրեւ միացման գիծ կը ծառայէ Եուկոսլաւիոյ և Յունաստանի միջեւ և ուր կրնայ շատ բան ընել Պուլկարիոյ եւ դրացի պետութեանց միջեւ անկեղծ մերձեցման մը համար, Ռումանիա տրամաբանօրէն առաջնակարգ դեր կը կատարէ։ Այս կէտին ծանօթ են Հռոմի մէջ եւ այդ է պատճառը, որ Իտալիա կ'ուզէ սերտ մերձեցում ունենալ Ռումանիոյ հետ, կերպով մը դաշնակցիլ անոր հետ»։

Իտալական եւ ռումանական մամուլը եւս մեծ կարեւորութիւն կուտայ երկու երկիրներու միջեւ սկսուած այս բանակցութեանց։

Աֆղանիստանի թագաւորին պտոյտները

Աֆղանիստանի թագաւորն ու թագուհին առջի օր ժամը 11.25ին արտաքին նախարարութեան պալատէն գացին Էթուալ, ուր Անծանօթ Զինուորին վրայ ծաղկեպսակ մը դրին։ Յետոյ գացին Վէրսայլի պալատը, ուր հասան ժամը 12.15ին եւ ընդունուեցան կրթական նախարար Էրիօի եւ ուրիշ պաշտօնական անձերու կողմէ։ Մեծ սրահին մէջ տրուեցաւ հացկերոյթ մը, որուն ներկայ էին բացի արքայական ամոլէն, Օր. Սիւրէյեա Թարզի, Զօր. Ապտիւլրահման, Եակուբ Խան, հրամանատար Ապտիւլ Թավապ խան, Շիր Ահմէտ խան, Տիկին Ֆուտայիր խան, գնդապետ Տէյմուր խան եւ շքախումբին միւս անդամները։ Ճաշէն վերջ թագաւորն ու թագուհին աւանդական այցելութիւնը տուին Վէրսայլի և Թրիանոնի պալատներուն։ Ժամը 4.30ին Փարիզ դառնալով, Քէ տ'Օրսէյի մէջ ընդունեցին Փարիզի աֆղան գաղութը։ Իրիկունը Պրիան հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ աֆղան հիւրերուն եւ Հանրապետութեան նախագահ Տումէրկի։

Թագաւորը երէկ առաւօտ Հանրապետութեան նախագահին հետ միասին այցելեց Պանթէոնը, Էնվալիտը (Նապոլէոնի գերեզմանը եւ զինուորական թանգարանը)։ Կէսօրին ճաշեց Տումէրկի հետ, կէսօրէն վերջ այցելեց Լուվրի թանգարանը։ Իրիկունը դարձեալ ճաշեց Հանրապետութեան նախագահին հետ։

⁂ Ամանուլլահ թագաւորը 1000 ստեռլին (124,000 ֆր.) նուիրեց Փարիզի աղքատներուն։

Թուրքիոյ վարչական բաժանումները

Նոր մարդահամարէն յետոյ, Էնկիւրիի վարիչները կը մտածեն Թուրքիոյ մէջ վարչական նոր բաժանումներ կատարել։ Ներկայ կուսակալութեանց թիւէն տասը պիտի պակսի, որովհետեւ կարգ մը նահանգներ իրար պիտի միացուին։ Օրինագիծերու Յանձնաժողովը զանազան ծրագիրներ կը մշակէ՝ նահանգային, գիւղական, թաղապետական եւայլ տեղական վարչութեանց մասին։

«Եավուզ»ի վէճը Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն Յունուար 26 թուականով.—

Ազգային Մեծ ժողովը այսօր սկսաւ վիճաբանիլ «Եավուզ»ի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԿՌՈՒԵՑԷՔ, ՏՂԵ՛ՐՔ...

Ապրի՛ք, ապրի՛ք, ընկերներ եւ քաղաքացիներ կարմրադրօ՜շ Հայաստանի։

Ապրի՛ ձեր փառաւոր կռիւը, «գրական դիրքերում», մէկը միւսէն աւելի... ուղղափառ։

... Եղիշէ Չարենցը, պսակաւոր բանաստեղծ, որ փողոցի մէջ ալ հերոսացաւ, կրակ տեղալով իր կրքին դիմադրող աղջկան, կ'ամբաստանէ «ընկեր» Ազատ Վշտունին... իբրեւ դաշնակցական։

Չէ՞ որ խեղճ տղան, 1915ին, «կամաւորի յուշատետրից» շարքին մէջ, «ակնածութեամբ» նկարագրեր է «կամաւոր յիսնապետի թաղումը»։

Եւ աւելին։ Համարձակե՛ր է... դաշնակցական երգ մըն ալ գրի առնել.—

Ապա հանգիստ հող կը մտնեմ,
Յոյսս դուք էք, ընկերներ,
Շարունակէք ձեր սուրբ գործը,
Դաշնակցական վեհ քաջեր...

— Քա՛ւ լիցի, կ'աղաղակէ Ազատ Վշտունի։ «Այդ չափածոյ գրուածքը իմ գրչին չի պատկանում։ Ես նկարագրել եմ որ խմբապետի թաղման ժամանակ կամաւորները երգում էին դաշնակցական մի երգ, որ գոյութիւն ունի վաղուց»։

Եւ, ահաբեկ՝ որ կրնան զինքը դատել իբրեւ դաւաճան.

— «Ես յայտնում եմ որ 1915 թւին միայն առաջին անգամ սկսել եմ գրել։ Այդ թւականին ես ինձ մարկսիստ կամ կոմունիստ չէի համարում, եւ ոչ ալ դաշնակցական եմ եղել»։

Եւ իր կարգին, բուռն յարձակողական մը, որ հաւասար է մատնութեան.

— «Իսկ Թող ինքը, Եղիշէ Չարենցը մի անգամ եւս կարդայ իր գրածները 1919—1920—1921—1922 թւերին, ուր տեղ կայ եւ՛ շովինիզմ, եւ՛ ինդիվիդուալիզմ, եւ՛ ցարիզմ եւ՛ ամէն ի՛նչ։»

Մի՛, մի՛ այդպէս, ընկե՛ր Վշտունի։ Թշուառ տղան դեռ նոր ազատեցաւ բանտէն, իբրեւ քրէական յանցաւոր, եւ հիմա կ'ուզես կրա՞կը նետել, *քաղաքական*, աններելի՛ եւ անքաւելի՛ մեղքով մը.

— իբրեւ *բուրժուա-նացիոնալիստ*, իբրեւ *շովինիստ*, իբրեւ *մոնարխիստ*...

Իսկ դուն, քաղաքացի՛ Չարենց, «մի՛ վազեր այդպէս արագ, իմ ադուորիկ նապաստակ»։

«Չի բազում են» մեղքերդ։ Եւ ծա՛նր։ Եւ չունիս «մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց»։

Քանի որ երգած ես... Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն յետոյ.

Օ՛, սրբազան, արեգնազան հայրենիք,
Ես ջահել եմ սիրով, սիրով լեփլեցուն.
Ունիմ հազար զոհաբերում ու բարիք,
Քո գրկառատ եւ հեթանոս Աստծուն։

Հապա սա մի՞ւսը.—

Ես իմ անուշ Հայաստանին
արեւահար բարն եմ սիրում,
Իմ կարօտած հոգու համար
ուրիշ ոչ մի հէքեաթ չկայ.
Նարեկացու Քուչակի պէս
լուսապսակ ճակատ չկայ,
Որպէս անհաս փառքի ճամբայ
ես իմ Մասիս սարն եմ սիրում,

Կռուեցէք, տղերք, կռուեցէք քաջ-քաջ, բայց մի մատնէք իրար։

Մեղք է ձեզի ալ, գիր ու գիրքին ալ։

Յանկարծ Ձեկան կ'արթննայ եւ կրակի կուտայ բոլորը։

ԱՐՇԱՒԻՐ

ՃԻՉ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԶԻՆԷ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ԶԻՆԱԹԱՓ Կ'ԸՆԷ ՀԱՅԵՐԸ

Մեր ռուս պաշտօնակիցը, *Դնի*, Յունուար 25ին հրատարակեց թղթակցութիւն մը, զոր ստացած է Հայաստանէն: Այս առթիւ, *Դնի*ի խմբագրապետ եւ Ռուսիոյ ժամանակաւոր կառավարութեան նախագահ Պ. Կերենսկին միեւնոյն թիւին մէջ հրատարակեց խմբագրական մը: Ստորեւ կը թարգմանենք թղթակցութիւնը, իսկ խմբագրականը՝ յաջորդով: ԽՄԲ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ, 2 Յունուար 1928

ԲԱՆՏԵՐԸ ԼԵՑՈՒՆ ԵՆ

ՔԱՆ ՀԱՄԻՏԻ ՕՐԵՐՈՒՆ...

Վերջին ժամանակներս, ինչպէս «յոբելեանէն» առաջ, նոյնպէս անկէ ետքը Անդրկովկասի մէջ ընդհանրապէս եւ Հայաստանի մէջ մասնաւորապէս, տեղի կ'ունենան ձերբակալութիւններ:

Արդ, անընդհատ ձերբակալութիւններու հետեւանքով, բանտերը լեցուած են բերնէ բերան: Մարդիկը բանտերու մէջ կը լեցնեն այնպէս, ինչպէս ոչխարներու հօտը՝ սպանդանոցին մէջ: Ու կանոնաւոր տեղաւորման եւ ոչ ալ սեփական անկիւնը ունենալու հնարաւորութիւն կը տրուի անոնց: Հանգստի որ եւ է միջոց չկայ. բանտերուն մէջ կը տիրեն այնպիսի վատառողջ պայմաններ, որպիսին չէ եղած նոյնիսկ Ապտիւլ Համիտի ժամանակները, Թուրքիոյ մէջ: Հայաստանի այսօրուան բանտերը կարելի է համեմատել միայն Պարսկաստանի քառասուն տարի առաջուան գնտաններուն հետ...

Բանտարկուածները կը տառապին կեղտէն եւ ոջիլներէն: Այդ բոլորը բաւական չհամարելով, ձերբակալուածները քննութեան ատեն կը ծեծեն ամէնէն տմարդի ձեւով եւ զանոնք կ'ենթարկեն սարսափելի տանջանքներու: Եւ յաճախ կը պատահին խելագարութեան դէպքեր: Ահա խորհրդային բանտերու վիճակը, «բանւորա-գիւղացիական» իշխանութեան տիրապետութեան 10րդ տարեդարձին:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԱԿՌԱՑ ԿԸ ԿՃՏԷ

Ժողովուրդի ոչ՛քէն բան չի վրիպիր: Ան ատամները սեղմած կը համբերէ եւ կը սպասէ...

Կարծես բանի մը կը սպասէ, եւ երբեմն ալ կ'արտայայտէ իր դժգոհութիւնը: Բայց սովորաբար, խուլ, այլ եւ միշտ դժգոհ եւ անհամբեր, լուրեր կը սպասէ Ռուսաստանէն:

Կը պատահին եւ խանդավառութեան ու ոգեւորութեան օրեր, երբ զրոյց կը շրջի թէ «Ռուսաստանի մէջ յեղափոխութիւն» ծագած է: Այդպիսի պարագաներու մէջ, բոլորն ալ կ'ապրին վառ յոյսերով: Բայց այդ բոլորը կը տեւէ շատ կարճ... Եւ երբ կը հերքուին այդ լուրերը, նորէն նախկին յուսաբեկ տրամադրութիւնը կը յաջորդէ ուրախ ակնկալութեանց: Մարդիկ, որոնք երէկ իրար տեսնել կ'ուզէին, խոյս կուտան հանդիպումներէ եւ կծկուելով ու մարած, խղունջի նման կը մտնեն իրենց պատեանին մէջ:

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Տասնամեակի տարեդարձի առթիւ սարքուած հանդէսները Հայաստանի մէջ անցան շատ գունատ: Ժողովուրդը հանդէսի չգնաց, նոյն իսկ իբրեւ տեսարան դիտելու:

Ցոյցերուն կը մասնակցէին միայն կոմունիստներ եւ պաշտօնէութիւն, որոնք եթէ ուզէին ալ չէին կրնար չերթալ: Իրենց իսկ, կոմունիստներու խոստովանութեամբ տասնամեակի հանդէսները բաղդատելով նախկին տարիներու հետ, այս անգամ Երեւանի մէջ անցան չափազանց տժգոյն:

Բայց այդ նոյն օրերը բանտերուն մէջ կը տիրէր աննկարագրելի յուզում մը, որ խնկապէս ազգային ոգեւորութիւն էր: Բանտարկեալները կ'երգէին յեղափոխական երգեր եւ կը բացագանչէին.—

«Անկցի՛ն կարմիր բռնակալները».

«Անկցի՛ն Հայաստանի դաւաճանող հայ կոմունիստները».

«Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդն ու Հայաստանի Անկախութիւնը»:

Չեկիստներու զայրոյթը կատաղութեան աստիճանի հասած էր: Անհրաժեշտ է նկատել, որ քաղաքական բանտարկեալները արժանավայել կեցուածք ունէին: Իրենց անվախ կերպարանքով ու յեղափոխական վեհութեամբ նոյնիսկ շշմեցուցած են Հայաստանի Չեկայի նախագահը եւ իր օգնականները:

«ԶԷՆՔԵՐԸ ՏՈՒԷՔ»

Բոլոր ձերբակալուածները կը մեղադրեն միեւնոյն յանցանքով,— «զէնք պահելու»:

Եւ բոլոր բանտարկեալներէն միեւնոյն բանը կը պահանջեն,— «զէնքերը յանձնեցէք»:

Բայց նոյն միջոցին, կարելի է ըսել, իշխանութեան իսկ քթին տակ, Զանգիբասարի, Վեդիի, Շարուրի եւ Նախիջեւանի մէջ թուրքերը բացէ ի բաց կը զինուին:

Թուրքերու եւ թաթարներու հետ սիրաբանող իշխանութիւնը մատի ծայրով կը նայի Հայաստանի սահմաններուն մէջ «հաւասարիմ» թաթարական ազգաբնակչութեան զինման վրայ (իսկ Ատրբէջանի կառավարութիւնը՝ բարեկամեցողութեամբ). իսկ հայ «անհաւատարիմ» ազգաբնակչութիւնը բոլորովին զինաթափ կ'ըլլայ: Բայց, ի վերջոյ չէ՞ որ կը ստացուի գալիքին քաղաքականութեան հետեւանքները՝ Հայերը կը զինաթափուին, եւ թուրքերը կը զինուին. իսկ թէ ատոր հետեւանքը ի՛նչ կ'ըլլայ,— դժուար չէ ենթադրել...

Դժուար է նկարագրել այն զգացումը զոր ժողովուրդի մէջ յառաջ բերած է իշխանութեան այս վարմունքը: Ազգաբնակչութիւնը այդ քաղաքականութիւնը կը համարէ իբրեւ դրդում եւ խրախուսանք թուրք տգէտ զանգուածին ընդդէմ հայութեան:

Պէտք է մարդ իր աչքով տեսնէ հայ տեղացիները, պէտք է անձամբ լսէ անոնց զրոյցներն այդ նիւթի մասին, որպէս զի հասկնայ վերաբերումը գիւղացիական ազգաբնակչութեան, որու անունով իբր թէ կը տարուի այդ դժբախտ եւ ակամայ (յաւագոյն պարագային) գրգռիչ քաղաքականութիւնը իշխանութեան կողմէ:

ԱՏԵԼՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ժողովուրդը տնտեսապէս ծանր աստիճան քայքայուած է: Այդ եւ վերը յիշուած պատճառներով, ան մինչեւ ուղն ու ծուծը լեցուած է ատելութեամբ դէպի իշխանութիւնն ու կոմունիստները: Ժողովուրդը պատրաստ է առաջին իսկ կանչին ոտքի ելլել, պաշտպանելու ոտնահարուած իրաւունքները: Այսօր Հայաստանի ազգաբնակչութեան լայն զանգուածներու մէջ հայրենիքի անկախութեան գաղափարն աւելի է ժողովրդականացած, քան նոյնիսկ Հայաստանի անկախութեան օրերուն: Ժողովուրդը կ'անիծէ այն օրը, երբ հայ կոմունիստները պոլշեւիկեան զօրքի միջոցով երկրին մէջ հաստատեցին բանութեան ու արեան րէժիմ:

Բոլորը կ'ապրին այդ ատելութեամբ եւ ապագայի հաւատքի յոյսով: Ապագայի այդ հաւատքն է, որ կը զսպէ ժողովուրդը պոռթկումներէ: Նոյն հաւատքն է, որ շատերը ետ կը կեցնէ ինքնասպանութենէ, որ սովորական երեւոյթ է դարձած: Երբեմն այդ ինքնասպանութիւնը տեղի կ'ունենայ իբրեւ բողոքի նշան. բայց աւելի յաճախ՝ իբրեւ հետեւանք անմխիթար ու անյոյս կեանքի:

ՀԱՅ ՄԸ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

Ամանուլլահ Թագաւորին եւ Սիւրէյյա Թագուհիին Եւրոպա այցելութեան առթիւ, օրակարգի վրայ կը գտնուի Կեդրոնական Ասիոյ այդ խուլամ երկիրը:

Յետ պատերազմեան յեղաշրջուած երկիրներու կարգին կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ Աֆղանիստան, որ դեռ մինչեւ վերջին տարիները կը նկատուէր յետամնաց եւ նախնական երկիր մը, զուրկ ո եւ է շահագրգռութենէ:

Հին դարերէ ի վեր, այդ հողամասը բոլոր մեծ աշխարհակալներու տիրապետութեան տակ անցած է: Իր աշխարհագրական դիրքին բերումով ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ: Հիւսիսէն Ռուսիա, արեւմուտքէն Պարսկաստան, արեւելքէն Հնդկաստան, հարաւէն Բելուճիստան սահմանակից են Աֆղանիստանի, որ այս ձեւով կը գտնուի Հնդկաստան տանող ճամբաներուն կեդրոնը: Արքայից արքայ Դարեհէն վերջ, այդ հողամասին տիրած են Մեծն Աղեքսանդր, յետոյ Անտիոքոս, ժամանակ մը նոյնիսկ Միհրդատ: Փոխն ի փոխ հելլէն եւ հնդիկ ազդեցութեանց ենթակայ այդ երկիրը, ի վերջոյ իսլամութիւնը ընդունեց Իպնը Խարամի քարոզութիւններով: Յետոյ հետզհետէ ճինկիզ խան, Թիմուրլէնկ, Աքպար եւ Պարսկաստանի Շահերը իրենց լուծին տակ առին զայն: Վերջապէս, ԺԸ. դարու կէսին, Կանդահարի բնակիչներ ապստամբելով անկախութիւն յայտարարեցին, երբ Պարսկաստանի Նատիր Շահի սպանութեան վրայ (1747) Խան Ահմէտ ձեռք առաւ իշխանութիւնը: Սակայն ներքին խռովութիւնները արգելք եղան կայուն եւ զօրաւոր կառավարութեան մը հաստատումին: Այդ վէճերը կը հրահրէին ընչաքաղց մեծ պետութիւնները՝ Անգլիան եւ Ռուսիան, որոնք ԺԹ. դարէն սկսեալ մինչեւ այսօր իրարու հետ հակամարտութեան մէջ են Հնդկաստանի ճամբուն մէջտեղը կանգնած այդ հողին վրայ, ինչպէս Պարսկաստանի մէջ:

ԺԹ. դարուն սկիզբը, 1809ին Անգլիա պաշտպանողական համաձայնագիր մը կնքեց՝ արգիլելու համար ցար Աղեքսանդրի եւ Նափոլէոն Բոնապարտի ֆրանքեւռուս ուժերուն յառաջխաղացումը դէպի Հնդկաստան: 1839ին Հնդկաստանէն անգլիական բանակ մը Աֆղանիստան արշաւելով՝ գրաւեց Քապուլ մայրաքաղաքը, ջնջեց ռուսական ազդեցութիւնը, սակայն երեք տարի վերջ ստիպուեցաւ հեռանալ: Արշաւանքները իրարու յաջորդեցին, մինչեւ որ 1880ին Էմիր Ապտիւրրահման տապալելով Էմիր Մուհամմէտ Եաղուբը, հիմը դրաւ ներկայ արքայական գերդաստանին:

Հակառակ դարերու ընթացքին Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ կողմէ անդամահատուելուն, Աֆղանիստան տակաւին այսօր ունի մօտ 558,000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն, աւելի մեծ քան ներկայ Ֆրանսան (550,926 քառ. քիլոմ.): Այս ընդարձակ տարածութեան վրայ կ'ապրին միայն 6—7 միլիոն բնակիչներ:

Երկիրը լեռնային է: Հինդուկուշի լեռնաշղթան, որ 5—600 քիլոմեթր երկայնութիւն ունի, արեւելքէն արեւմուտք երկուքի կը բաժնէ զայն. հարաւային սահմանին վրայ կ'երկարի Զուգայ լեռնաշղթան: Նեղ կիրճեր եւ բարձր լեռներ, որոնք տեղ տեղ 500 մեթր բարձրութեան կը հասնին, դժուարանցանելի կը դարձնեն երկիրը: Հինգ գլխաւոր գետեր կ'ոռոգեն լեռնադաշտերը, որոնցմէ մաս մը լաւ մշակուած և խիստ բարեբեր է: Մասնաւորաբար նշանաւոր են Կաբուլի հովիտը, Նուրիստան (նախկին Կաֆարիստան), Կուրանի հովիտը, Հիլմէնդի ափերը, Ղորպօղի եւ Հերատի դաշտերը: Այս վերջինը նկատուած է Կեղր. Ասիոյ շտեմարանն ու պարտէզը (100 հազար պարտէզներով քաղաքը), ինչպէս նաեւ Հնդկաստանի բանալին:

Աֆղանիստան կ'արտադրէ ցորեն, գարի, կորեկ, եգիպտացորեն, բրինձ, խնձոր, տանձ, դեղձ, ծիրան, կեռաս, թուզ եւ պիստակ. նշանաւոր են այգիները: Կանդահարէն Բոմբէյ կ'արտածուին մեծաքանակ խաղող: Տաք շրջաններու մէջ կը մշակուի ծխախոտ, բամպակ, շաքարեղէն, թթենի եւլն.:

Վայրի եւ ընտանի կենդանիներ շատ կան. նշանաւոր են մանաւանդ ոչխարները. Հերատ ընտիր ձիեր կը հայթայթէ պարսկական շուկային: Առատ բուրդ կ'արտադրէ, որուն շնորհիւ Կաբուլի մէջ զարկ տրուած է ցփսիի և այլ բրդեղէն հագուստներու ճարտարարուեստին: Բացի այդ, մայրաքաղաքին մէջ կան քանի մը պետական գործարաններ (հիւսուածեղէնի, օճառի, լուցկիի, կօշիկի, զէնքի, մորթի): Կայ նաեւ ելեկտրականութեան գործարան մը:

Ունի հարուստ հանքեր, որոնք ցարդ գրեթէ կոյս մնացած են՝ հաղորդակցութեանց ճամբաներու չգոյութեան պատճառաւ: Հիւսիսային - արեւելեան շրջանին մէջ կան ածուխի, երկաթի, պղինձի եւ կապարի հանքեր: Նոր ձեռնարկներ եղած են՝ երկաթուղի շինելու համար հանքային շրջաններու մէջ:

Ամանուլլահ Թագաւորը ծնած է 1892 Յունիս 1ին եւ երրորդ զաւակն է Էմիր Հապիպուլլահի, որ 1901էն ի վեր իշխանութեան գլուխ կը գտնուէր: 1919 Փետր. 20ին, հայրը ճէլալապատ գացած էր իր երկու երէց որդիներուն (որոնց մէկը՝ գահաժառանգը) եւ եղբօրը Նասրուլլահի ընկերակցութեամբ: Այս վերջինը իշխանութիւնը խլելու նպատակով, վրանին մէջ պառկած տեղը սպաննել տուաւ իր եղբայրը: Յետոյ գահաժառանգին իրաւունքը կողոպտելով, ինքզինքը Էմիր հռչակեց: Ամանուլլահ չհանդուրժեց այս անիրաւութեան, ու բանակին եւ երեւելիներուն օժանդակութեամբ իշխանութեան գլուխ անցաւ եւ պատժեց հօրը սպանիչները:

Ներքին վէճերը կարգադրելէ վերջ, Էմիր Ամանուլլահ սկսաւ արտաքին ճակատի վրայ եւս գործել իբրեւ անկախ պետութիւն: Անգլիոյ հակառակութեան վրայ, Նատիր Խանի հրամանատարութեամբ աֆղան բանակ մը արշաւեց Տալի կիրճին վրայ: Հնդկաստանի անգլիական բանակը չորս ամիս կռուէ վերջ պարտութեան մատնուեցաւ եւ 1921ին ստիպուեցաւ ընդունիլ Աֆղանիստանի անկախութիւնը: Այս կատարուած իրողութիւնը Եւրոպայի կառավարութեանց ճանչցնելու համար 1922ին գլխաւոր մայրաքաղաքները այցելեց Մուհամմէտ Վէլի Խան՝ այժմու պատերազմական նախարարը: Ֆրանսա եւ ուրիշ մեծ պետութիւններ փութացին ճանչնալ Աֆղանիստանի անկախութիւնը եւ 1923ին արդէն Փարիզի, Պրիւսէլի, Հռոմի, Պերլինի, Լէնինկրատի, Մոսկուայի, Լոնտոնի եւ Թահրէնի մէջ Աֆղան դեսպանութիւններ հաստատուած էին: 1922ին Էմիրը հրատարակեց Սահմանադրութիւն մը, որով կը ստեղծուէին երկու՝ Խորհրդարաններ՝ միայն խորհրդակցական իրաւունքներով: Վարչական նոր բաժանումներու ենթարկեց երկիրը. դատական կազմակերպութիւնը փոխեց: Արդատական բարենորոգումներ մացուց բարքերու մէջ, աւանդութիւններն ու նախապաշարումները ջնջեց, բազմակնութիւնը վերցուց, փաթթոցի տեղ գլխարկը ընդունեց, վերջապէս գրեթէ առինց մեծ աղմուկի ըրաւ այն բոլորը, ինչ որ անկախութեան դատարաններով եւ կախաղաններով կատարուեցաւ քեմալական Թուրքիոյ մէջ: Նոյնպէս, եւրոպական դրութեամբ կազմակերպեց Աֆղան բանակը, որ պարտադիր զինուորական ծառայութեան շնորհիւ այսօր կը հաշուէ 50,000 հետեւակ եւ 18,000 հեծեալ զինուորներ, 100 թնդանօթ եւ օդանաւային տորմիղ մը: Թուրք եւ ռուս սպաներէ զատ, եւրոպական մարզիչներ եւս կը հրահանգեն բանակին արդիացման:

Վեց տարի առաջ, մեծ թիւով պատանիներ եկան Փարիզ՝ ուսանելու համար: Անոնց մէջ նաեւ իր հարազատ որդին՝ գահաժառանգ Հայաթուլլահը եւ երեւելիներու զաւակները: Տարի մը առաջ ալ եկաւ իր քոյրը: Աֆղան ուսանողներ կան նաեւ Եւրոպայի ուրիշ մեծ քաղաքներուն մէջ:

Իր դիրքը բոլորովին ամրացնելէ վերջ, տարի մը առաջ, Ամանուլլահ վրայէն նետեց Էմիր տիտղոսը եւ ինքզինք թագաւոր (փատիշահ) հռչակեց:

Կարգ մը իթթիհատականներ, երբ Զինադադարէն վերջ ստիպուեցան փախչիլ Թուրքիայէն, գացին Աֆղանիստան որ Թուրանիմաս կը կազմէր: Ճէմալ փաշա եւ նախկ. ոստիկանական տեսուչ Պէտրի պէյ կարեւոր պաշտօններ ստանձնեցին կառավարութեան մէջ՝ իբրեւ խորհրդական եւ բանակի կազմակերպիչ: Ճէմալ փաշա 1922ին Եւրոպայի մէջ զէնք գնեց ի հաշիւ Աֆղանիստանի: Կաբուլ վերադարձին էր որ Թիֆլիզի մէջ մահափորձի ենթարկուեցաւ: Շատ չանցած Պէտրի պէյ ալ մեռաւ, այնպէս որ ներկայիս բացի կարգ մը սպաներէ, աչքի զարնող թուրք գործիչներ չկան հոն: Յիշենք նաեւ թէ Մեծ Պատերազմին թուրք բանակին մէջ Աֆղանները ունէին կամաւորական ջոկատ մը, որ կռուեցաւ Պաղեստինի ճակատին վրայ:

Վերջին տարիներս Աֆղանիստան կարեւոր ուժ մը դարձած է Արեւելքի մէջ: Ռուսիա, Թուրքիա եւ Պարսկաստան զաշինք կնքած են իրեն հետ եւ նոյնիսկ բսուեցաւ թէ այս չորս պետութեանց միջեւ ասիական Ազգերու Դաշնակցութիւն մը պիտի կազմուի: Ռուսիա եւ Անգլիա կը շարունակեն իրենց թափանցումի քաղաքականութիւնը մեծ ուժգնութեամբ:

Միւս կողմէ, կոյս շուկաներ եւ շահաստաններ փնտռող աշխարհակալ պետութիւններ աչքերը չորս բացած՝ իրենք եւս տնտեսական շահեր կ'ուզեն ապահովել այդ հեռաւոր երկրին մէջ: Ֆրանսա փրոֆէսէօրներ և հնագէտներ ղրկած է քանի մը տարիէ ի վեր, անոնց պիտի յաջորդեն ճարտարագէտներ եւ դրամատէրներ, որովհետեւ շահագործելիք հանքեր եւ շինուելիք երկաթուղիներ կան...:

Նոյն ակնկալութիւններով, այսօր մեծ պետութիւնները փաղաքուշ ընդունելութիւն կ'ընեն խաւարակուռ Ասիոյ այս երիտասարդ վեհապետին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՈՐԲԵՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ Ազգ. Խնամատարութեան գաղթակայաններուն մէջ կը գտնուին 564 գաղթականներ հետեւեալ բաժանումներով.—

Գաղթակայաններու մէջ.— Օրթագիւղ 41 այր, 73 կին, 59 տղայ, գումար 163: Գուրուչէշմէ 17 այր, 19 կին, 16 տղայ, գումար 52: Սամաթիա 57 այր, 143 կին, 137 տղայ, գումար 339: Ընդհ. գումար 564: Որբանոցի մէջ 80:

Թաղային վարժարաններ յաճախողներ.— Սամաթիա՝ 53 աշակերտ, Խասգիւղ 60, Գումգափուի զուրս 120, Պէշիքթաշ 121, Օրթագիւղ 100, Անատոլու գիւղ 20, Ֆէրիգիւղ 35: Գումար 509: Ընդամէնը 1153 հոգի գաղթական եւ որբ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

«ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԳ

Ա. ԱՃԷՄԵԱՆ

40 էջնոց գրքոյկ մը:

Նուագարան մըն է, որ լար ունի: Սիրոյ լարն Քիչ մը աւելի մօտէն, կը նուի որ այդ լարը կը բա երկուքի, սէր՝ բնութեան, աղջիկին: Իր բնութիւնը լա տարած չէ, այլ գիւղն է զինք կը տանի հայրենիքի ղափարին: Ու իր աղջիկը, եալ, տարտամ կազմակ թիւն մը ունի, այնպէս դժուար է տալ լուսանկ վերջապէս իր աղջիկը հեր կան չէ, եւ աղջիկներուն ուած սէրը, որ պիտի կիրքին կրակը, հանդարտ կոչումներ միայն կուտայ:

Այս տարտամ ու հանդ շունչը կուգայ իր դաս ճաշակէն: Դասականութիւն որ շատ հին է: Ժամանակի ղափար չունի այս քերթ Եթէ պատահէր, որ թուա սրբուէր գիրքին վրայէն, լեզուական յատկանիշերէն, րիշ ոչ մէկ գիծ կայ, որ տայ թէ քերթուածները գր են այս մեր օրերուն: Իր գր կան ճաշակը կ'աշակերտ տինական դասականութ Լատին դասականութիւնը կու երես ունի, մէկը կը դէպի հելլենականը, միւս պի արդիականը, դէպի խու կանը, ֆրանսականը: Այդ սին գլխաւոր յատկանիշ յատակութիւնը, որ այս մե նատեղծին մէջ կը հա մինչեւ ժողովրդական պար թիւն:Եւ Աճէմեանի տողերը կան մը խօսքերուն պէս են: Զգայուն է սիրտով, զգայութեանց դիւրահոսութ մը (hémophilie des sentim զինք ձգած է վտանգի մը Այսպէս նո՛յն զգայութիւնը, եղանակով, նո՛յն շեշտով, տարբեր խորագիրներով: Ն եալ նոյն զգայութիւնը տա ոտանաւորներուզանազանու րուն մէջ: Իր զգայութիւ միշտ թափանցիկ են, բայց առանց խորութեան: Անոնք տիկ շղարշ մը կը ձգեն թուածնէրու վրայ: Ու կը մուի տխուր-անուշ երաժ թիւն մը: Այդ երաժշտութ տակ կուլայ իր եսը, որ կէ կան է, կրաւորական եւ մե կը սիրէ զգուանքները:

Ոտանաւորին շէնքը մ նակ է: Աճէմեան չի հետ քրուիր սկիզբով եւ վախճա Երբ կը յոգնի, կ'ընդհատէ զգայութիւնը, եւ կը սկսի ն եալ պատահական զգա թեամբ: Շէնքի, ոտանաւորի տութեան մասին իր այսան բերութիւնը զաւաճանած է երբ ուզած է գրել հնչեակ միայն մէկ հատ: Որովհե հնչեակը աւելի խոր գիտակ կը պահանջէ: Դարձեալ չէ զած իր թոքային շունչը իր զգայութեանց շունչին վ Դիւցազներգութեան չա գրած է բոլոր սիրերգները, րոնք կը պահանջեն արագ տասուն, եւեւէջեալ եւ եղ կան չափեր: Ոտանաւորնե մեծ մասը ունի 16, 15, 14 քով տողեր:

Յանգաւորումն ալ եղ երբեմն ժողովրդական երգ նմանողութեամբ, երբեմն ա բական, յաճախ ոչ-գիտակա անհամապատասխան՝ իր զա կան ճաշակին: Յանգի եւ ռ րու համար միս տուած է լորդ բառեր: Նոյնիսկ անհ մաթիւն մը, որ նեղութիւն պատճառէ:

Օր մը նորէն ժպտաղէմ նէ՛կ, կրկին գտնայի (էջ 27

Ու զուն ֆոն տեղ մի պիտ՝ զաս... (էջ 24)

Կրկին ու վերստին այս ներու անխնամ տեղաւոր գէշ նիշեր են: Պէտք է, ար նագործի նման, երկար աշ տիլ. մէկ գրիչով հանելու սովորութիւնը վտանգաւոր Բայց եւ այնպէս իր բառ կլոր են, կը թաւալին գիւ թեամբ, տալով երգ եւ երա տութիւն: Իր բոլոր բառերը

ծականացեալ են եւ կակուղ։ Ու, դարձեալ, այդ բառերը տխուր ճակատագիրով մը, ոչ միայն պարզ ոտքեր են, այլ նաեւ կուզան լեցնել հատածներ, աւելին՝ կը յորդին մէկ հատածէն միւսը՝ կրկնուելով։ Կարելի չէ ներել, որ բառ մը հատածի մը մէջ կրկնուելէ յետոյ շարունակուի ու անցնի յաջորդ հատածին։

Իր ոտանաւորին մէջ բառերը ձայներ են. այս եւս դասական ճաշակ մըն է։ Հոմերոսէն մինչեւ տպագրութեան թուականը, բառերուն ճակատագիրն էր այդ, որ իր դրոշմը դրաւ բանաստեղծութեան վրայ։ Տպագրութենէն մինչեւ ընթերցասիրութեան տարածումը (մեր օրերը), աչքերը ականջութիւն ըրին միայն։ Այս դարէն սկսեալ, երբ մարդիկ այնքան զարգացած են, ընթերցումը այնքան տարածուած է, տպագրութիւնը այնքան յաջողած է, աչքը կ'իջնէ ասպարէզ սատուածի նման։ Ասկէ յետոյ, աչքով է, որ երաժշտութիւն պիտի լսուի, աչքով՝ երգը, թատրոնը, նկարչութիւնը։ Քրիստոնէութիւնը խփած էր արուեստագէտներուն աչքը. եւ անոնք ականջով երազեցին, ձայնով կշտացան։ Այժմ նկարչութիւնը յաղթութեամբ կ'իջնէ ասպարէզ։ Նկարչութիւնը ծաւալեցաւ եւ մտաւ թատրոնէն ներս, երաժշտութենէն ներս (Տէպիւսի) եւ բանաստեղծութենէն ներս։ Շարժանկարը աչքի դարուն արտայայտութիւնն է։ Այդ պատճառով, ընթերցողները ամէնէն առաջ կը դմայլին քերթողներու պատկերներուն վրայ։ Ի՞նչ է պատկերը, — ընդարձակ նիւթ մըն է, չեմ ուզեր բացատրել ձեւերն ու յեղաշրջումը, ոչ ալ արդի իմաստը։ Սակայն նկարչական այս նպաստը մեր օրերու բանաստեղծներուն առաջին պաշարն է։ Անէմեան, դասական, քիչ զբաղած է անով։ Ան աշխատած է երգ շինել, եւ իր գրքոյկը հաւաքածոյ մըն է երգերու, որոնք շատ անգամ ժողովրդական երգերու ձեւերը կը ստանան։ Բայց իր բնութեան տուած է պատկերներ, որոնք իսկապէս հազուագիւտ են եւ գեղեցիկ։

Ու կը ցաւիս, որ այդ պատկերները տուողը ինչո՞ւ աւելին տալ չէ խորհեր։ Որովհետեւ կը զգաս որ կրնայ տալ։ Չէ՞ որ իր բնութիւնը աւելի յաջող է, քան իր սէրը, չէ՞ որ, երիտասարդ գիւղացի, ծնունդն է բնութեան։ Բայց եւ այնպէս, անիկա՝ որ իր գիւղին ու անոր ճամբաներուն այնքա՛ն գեղեցիկ քերթուածներ է նուիրեր, դեռ երիտասարդ, կուտայ նորեր եւ գեղեցիկ էջեր, երբ քիչ մըն ալ մանէ խորութեանը մէջ այդ բնութեան, իր մեծ ուսուցիչին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

կարդացուած Յարդգողի 19 Յունուարի երեկոյին մէջ։

ԽՄԲ.

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՄԸ

Ռոմանի մէջ (Ռումանիա) Յունուար 6ին վախճանած է Ղեւոնդ քհյ. Փափազեան, որ շուրջ կէս դար ծառայած է Հայաստ. Եկեղեցւոյ, եւ քառորդ դար՝ հայ մամուլին։

Հանգուցեալը ծնած է 1857ին, Էտիրնէ։ Ուսումը ստացած հոն եւ յետոյ Երուսաղէմի ժառանգաւորաց վարժարանը։ Աշակերտութեանը՝ պահ մը գրաշարութեան ալ հետեւած է վանքին տպարանին մէջ։ 1870—76 ուսուցիչ եւ ապա տնօրէն իր ծննդավայրին դպրոցը, եւ մինչեւ 1879 կրթական պաշտօնը շարունակած Ցիմոթեքա։

Նոյն տարւոյ ամրան քահանայ ձեռնադրուելով Էտիրնէի եկեղեցիին վրայ՝ 7 տարի քահանայագործած է հոն եւ միաժամանակ ժամուն մէջ իր ջանքերով կազմած գրաշարատունէն լոյս ընծայած Յ. Պարոնեանի «Խիկար»ներէն մաս մը (1885—6) որ նոյն երգիծաթերթին ամենահազուագիւտ թիւերը կը կազմէ, նաեւ հայատառ թուրքերէն վիպակ մը։ 1886ի գարնան՝ ուղեկցած է Խրիմեան եպսկ.ի Եգիպտոս՝ ուր երեք տարի կեցած եւ 88ին հիմնած է «Նեղոս» շաբաթաթերթը։ Յետոյ զրկուած է Կալաց՝ որուն հայ գաղութին հովուութիւնը վարած 17 տարի։ Այդ շրջանին բացած է անձնական տպարան մը, ուրկէ 1891էն սկսեալ լոյս ընծայած է կարեւոր գործեր։

Յիշենք «Նամականի»ն, Մելքիսեդեկ եպսկ.ի «Պատմութիւն քրիստ. Եկեղեցւոյ»ն, Պետրոս քհյ. Մամիկոնեանի «Ռումանահայոց ներկան եւ ապագան», հայ ռումէն օրացոյցներ եւ տարեցոյցներ եւն.։ Պատուուած է Պուքրէշի ցուցահանդէսէն շքանշանով։ 1906ին հովիւ Թուլչայի, վերջին տարիներս ալ՝ Ռոմանի։ Ֆրանս. կառավարութենէն արժանացած էր նաեւ առողջապահական Ա. կարգի արժանեաց պատուանշանին։

ԿԵԱՆՔԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիայէն թղթակից մը կը գրէ.— Ամերիկեան Նպաստամատոյցի Եւրոպայի Գրասենեակին նախկին տնօրէն Պ. Կորտըն Լ. Պէրրի Յունուարի սկիզբները Պէյրութ հասաւ ու մէկ տարի պիտի վարէ Նպաստամատոյցի Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Երուսաղէմի մասնաճիւղերը։

Պ. Պէրրի Յունուար 16ին կը մեկնի Լաթաքիա, ընկերակցութեամբ Միջազգային Կարմիր Խաչի պատուիրակ Ֆրանսացի Տոքթ. Տիւկէի։ Անոնք տեղւոյն վրայ պիտի քննեն գաղթականներու համար որոշուած հողամասերը։ Կը յուսանք որ անոնց ջանքերով յարմար կարգադրութիւններ կ'ըլլան Սուրիոյ մեր տարագիր հայրենակիցներուն համար, որոնք տարիներէ ի վեր մեր հայրենի երկիրներու օդին ու ջուրին կարօտը քաշելով աչքերնին բաց կը մեռնին։

Մաղթենք որ մեր Ամերիկայի հայրենակիցներն ալ չզլանան իրենց օժանդակութիւնը Սուրիոյ եւ Լիբանանի գաղթականներուն, անոնց վիճակը բարելաւելու համար։

Ազատ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԱՅԼԱՍԵՐՈՒՄ

ՊՈՒՐԿ ՍԷՆԹ ԱՆՏԷՕԼ 23 Յունուար.— Բաւական ատենէ ի վեր է որ այս պզտիկ գաղութին մասին բան չէ գրուած «Յառաջ»ին։

Անցեալ տարի մեծ ջանքերով կազմուած Արարատ Երիտ. Միութիւնը վեց ամիս միայն կեանք ունեցաւ։ Ուրիշ ո եւ է հաւաքական ձեռնարկ անօգուտ կը համարուի, նկատի ունենալով մեր հայրենակիցներուն աննշան համբանքը եւ անմիաբանութեան զօրաւոր հակումը։

Վերահաս գործազրկութիւնը գաղութին համբանքը կիսելէ վերջ, ջլատեց նաեւ մշակութային գետնի վրայ եղած ջանքերը, որով այժմ արգահատելի վիճակ մը կը ներկայացնէ մեր հաւաքական կեանքը։

Մեր հայրենակիցները շաբաթական 4 օր միայն կ'աշխատին, անցեալ տարուընէ ի վեր։

Պաշտօնական լեզուն է՝ լըրրճուկ տաճկերէնը։ Երէկուան Հայէն ետք, այսօրուան եւ վաղուան Հայն ալ կ'աղճատուի անորակելի պարագաներու տակ։

Ազգային տեսակէտէ ո եւ է յուսադրիչ խօսք՝ հեգնանքի կ'արժանանայ հոս։ Չէ՞ որ հայրենիք վերադառնալը ցնորք մըն է եւ մենք դատապարտուած ենք հիւծելու եւ անճիտուելու…

Մեր հայրենակիցները վերջերս կազմեցին թղթախաղի խումբ մը՝ որուն նպատակն է սրճարանէն ազատե՛լ իր անդամները, սարքելով կիրակնօրեայ հաւաքոյթներ եւ տաճկական «խահուէ»ի մը պատրանքը շնորհելով մեզ…։

Հազուադէպ պարագաներու տակ, Վալանսէն քահանայ մը կուգայ, քանի մը ժամուան համար հաւաքական կեանք ստեղծելու եւ մխիթարութիւն բերելու համար։

Օ. Ճգնաւորեան

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— 25 Յունուար.— Խումբ մը դերձակներ հետեւեալ կոչը ուղղած են իրենց արհեստակիցներուն.—

Ա. Որ հայ դերձակ արհեստաւորներու անկազմակերպ ըլլալուն պատճառով շատերը ստիպուած են օրական 16—18 ժամուան չարաչար աշխատանքով իրենց կեանքը հիւծել ու վտանգել,

Բ. Որ անշահ մրցակցութեան հետեւանքով մեր աշխատանքի արդար գնահատումը անարժէք է դարձեր մեծ դերձակ վաճառատուններու կողմէ,

Գ. Որ հակառակ վերջին տարիներու ապրուստի անհամեմատ սղութեան, մեր աշխատանքի վարձատրութեան չափը գրեթէ ոչինչով չէ տարբերած յետ պատերազմեան տարիներու աշխատավարձէն,

Դ. Որ մեր աշխատանքի մեծագոյն բաժինը անիրաւացիօրէն մեզմէ խլուելով մեծ դերձակ վաճառատուններու գանձարկղը կը մտնէ, շնորհիւ մեր անկազմակերպ ըլլալուն։

Ե. Եւ վերջապէս, որ գործազրկութեան եւ կամ դժբախտութեան օրերուն, ենթակայ ենք մեր բախտին ձգուելուն՝ առանց որ եւ է կազմակերպուած ուժ իբրեւ զօրավիգ կամ նեցուկ ունենալու։

Մարսէյլաբնակ խումբ մը դերձակ արհեստակիցներս, իբր նախաձեռնողներ, սոյն կոչով հրաւէր կ'ուղղենք Մարսէյլի բոլոր հայ դերձակներուն՝ ըլլան անոնք խանութի կամ յաճախորդի համար աշխատողներ՝ որ գան յառաջիկայ կիրակի, 29 Յունուար, առաւօտեան ժամը 9.30ին, Պառ տը լա Մօնիւմանթալ, առաջին խորհրդակցական ժողովին, Մարսէյլաբնակ Հայ Դերձակներու Արհեստակցական Միութիւն մը կազմելու համար։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ.— Վիէօ-Քոլոմպիէ թատրոնին մէջ երեկոյթ մը կար։

Դերասան մը բեմ ելաւ եւ կարդաց գերիրապաշտ բանաստեղծի մը ոտանաւորը։ Ունկնդիրները խելօքիկ գլուխներ ունէին, եւ դիմացան բառերու անձրեւին, առանց... յուզուելու։ Որովհետեւ բան չէին հասկնար։ Սակայն հանդիսական մը կարծեց թէ այդ անհասկնալի բանաստեղծութիւնով կը հեգնէին զինք։ Եւ բողոքեց։

— Եթէ այդ բանաստեղծը քաջութիւն ունի, թող յստակ լեզուով ըսէ ինչ որ պիտի ըսէ ինծի։

— Լռէ՛, բարձր քերթուած է, չես հասկնար։

— Ալ բաւական է, շատ քերթեց երեսներս։

Գերիրապաշտները յարձակեցան։ Թէեւ բան չէր հասկցուիր անոնց բանաստեղծութենէն, բայց հակառակորդները շատ բան հասկցան անոնց բռունցքներէն։

Միջամտեց ոստիկանութիւնը։ Եւ գերիրապաշտ բանաստեղծները գացին ոստիկանատուն, բացատրութիւն տալու համար իրենց բանաստեղծութեան քաղաքականութեան մասին։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՐՑՈՒՄԻ ՄԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, 26 Յունուար.— Պուա-Քոլոնպի Ազգ. Միութեան վարչութիւնս կը փութայ հրապարակաւ պատասխանել «Յառաջ»ի 18 Յունուար թիւին մէջ Պ. Մ.ի կողմէ եղած հարցումին։

Պիտի ջանանք գոհացում տալ, ամփոփ հաշուետուութիւնով մը։ Իսկ մեր ըսելիքները կը վերապահենք յառաջիկայ ընդհանուր ժողովին, ուր վարչութիւնը իր հաշուետուութիւնը ընելէ վերջ, հրաժարականը պիտի ներկայացնէ, նորին ընտրութիւնը պահանջելով։

Մեր ծրագրին էական մասը կը կազմէին դպրոց եւ եկեղեցի ունենալ։ Վարչութիւնը խանդավառուած էր, տեսնելով իր շուրջը սրտցաւ հայրենակիցներ, պատրաստ՝ ամէն զոհողութեան։ Եւ գործի լծուելով, առաջին առթիւ դիմեց առաջնորդարան, իր կազմը վաւերացնել տալու եւ օրինական իրաւասութիւն ստանալու համար։ Պալաքեան եպիսկոպոս մեզ ընդունեց ծափով եւ մաղթանքներով. խոստացաւ անմիջապէս կարեւոր գումար մը նուիրել, գործին հիմը դնելու համար։ Առանց այդ օժանդակութեան անկարելի էր այս խոշոր գործին ընթացք տալ, որովհետեւ առնուազն 50,000 ֆրանքի պէտքը կար, փոքրիկ դպրոց մը եւ մատուռ մը ունենալու համար սեփական հողի վրայ։

Մեր խանդավառութիւնը երկար չտեւեց։ Պալաքեան եպիսկոպոսի խոստումները վերջ չունեցան։ Հրաւիրեցինք զինքը խօսելու մեր ժողովուրդին եւ հոն հանգանակութեան ձեռնարկելու։ Կաթող. Պատուիրակը խոստացաւ լեցուն գրպանով գալ։ Իսկապէս հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ, ուր խօսեցան փոխն ի փոխ եպիսկոպոսը եւ կրթական յանձնախումբի ատենապետ Պ. Գալիթ բէկը, իրենց կենսագրականը պատմելով, մինչ ժողովուրդը խոստացուած հիմնադրամին կը սպասէր։ Սրբազանին գրպանէն սանդիմ չելաւ, եւ ընդհանուր հիասթափումի առջեւ ժողովուրդը հազիւ 451 ֆրանքի գումար մը նուիրեց։

Դարձեալ դիմեցինք, նորէն խոստում՝ անպայման մեծ գումարի համար։ Հող կը փնտռենք, չենք կ'ուզենք վարձել եւ երբ գործը յաջողցնելու վրայ էինք, Կաթող. պատուիրակը պատասխանեց թէ դրամ չունի եւ միջոց ալ կը պակսի ճարելու։

Փորձեցինք մեր ուժերուն ապաւինիլ։ Բայց գործազրկութիւնը վրայ հասաւ, դպրոց եւ եկեղեցիով խանդավառուած հայ բանուորը օրուան հացը կը մտածէր։ Միութիւնը իր հաւատքը կորսնցուցած էր իր ծրագրին յաջողութեան մասին եւ սակայն «կծկուած» անկիւն մը չքաշուեցաւ, այլ Շիրակի աղէտեալներու հանգանակութեան առթիւ հրապարակ ելաւ իր ամբողջ կազմովը, այցելեց ամէն հայու տուն, լքուած ու մոռցուած անկիւններու մէջ նոյնացաւ տարաբախտ բեկորներուն հետ, եւ յաջողեցաւ հանգանակել կարեւոր գումար մը, որ հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի ցանկին մէջ։

Իր անդամները ջանք չխնայեցին հայ դերասաններուն օգնելու, որոնք չորս անգամ ներկայացում տուին։

Վարչութիւնս այն գոհունակութիւնը ունի, որ գէթ կրցաւ ցան ու ցրիւ եկած շրջանիս հայութիւնը իրարու ճանչցնել եւ սրտակցութիւն մը ստեղծել անոնց մէջ։

Գալով հանգանակուած գումարին, ի պահ կը մնայ վարչութեանս գանձապահին մօտ, եւ պիտի յանձնուի յաջորդ վարչութեան։

Վարչութիւն

ՀԱՅԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐ

Ֆրանսական հայասիրական բողոքական կոմիտէն շարք մը դասախօսութիւններ սարքած է «Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի հայ գաղթականներուն մասին»։

Սթրազպուրկի հովիւ P. Berron մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ զանազան տեսարաններ։

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին դասախօսութիւն Temple de Montrougeի մէջ, 27 rue de Fontenay, Montrouge. Կը նախագահէ հովիւ Bonifas.

Վաղը՝ Կիրակի ժամը 17ին Église de l'Etoileի մէջ, 54 Avenue de la Grande Armée, հանդիսաւոր ներկայացում Փարիզի շրջանի հայ Բողոքականներու նոր քարոզիչ Պ. Ղազարոսեանի։ Կը նախագահէ հովիւ Henri MONNIER, կը խօսին հովիւ J. Bianquis, փոխ-նախագահ Comité Protestant Français Proarménienի, հովիւ P. Berron, directeur de l'Action Chrétienne en Orient եւ Պ. Ղազարոսեան։

Կիրակի ժամը 20.30ին Église Méthodiste d'Asnières, 32 Avenue de la Marne, Asnières, կը նախագահէ հովիւ W. H. Guiton.

Երկուշաբթի ժամը 8.30ին Salle de l'Annonciation, rue Lekain, Paris (16e), կը նախագահէ Փրոֆ. Փրէտէրիք Մաքլէռ։

Երեքշաբթի ժամը 20.30ին Chapelle du Luxembourg, 58 rue Madame, Paris (6e), կը նախագահէ հովիւ R. Hollard.

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Դ.

Իր պատասխանին մէջ կատակի նման բան մը նշմարեցի։ Շատ հաւանաբար կը խորհէր թէ որսը որ իր ձեռքէն փախած էր քանի մը անգամ, այժմ իր ձեռքին մէջն էր։ Բորիս չըմբռնեց այս նրբութիւնը։ Զարմացած երեւցաւ որ իշխանը արդէն իսկ տեղեակ է իր նոր պաշտօնին։

— Չէ՞ք գիտեր, երիտասա՛րդ, իշխան Վոլֆի տեղեկատուական կարողութիւնները, ըսաւ անգլիական գաղտնի ոստիկանութեան պետը։

— Բայց ինչ որ դուք դեռ ծանօթ չէք, շարունակեց Սըր Ուիլըըմսըն, այն է որ այս երիտասարդը դիպուածով մը հետքը ձգած է եւ թէ նպատակին հասնելու վրայ է։

— Ինչպէ՞ս թէ, ըսաւ իշխանը, Վէրակինին պիտի կրնա՞ք հպիլ... ըսին ինծի ատիկա, բայց ես չհաւատացի... դժուա՞ր բան է գաղտնի ընկերակցութեանց պետին հետքը բռնել։

Սըր Ուիլըըմսըն բացաւ թիւ 312 գործակալին թղթածրարը։

— Ահաւասի՛կ ինչ որ Բորիս Սուխիմը քանի մը օրուան մէջ ճշդած է։ Աշխատութիւն մը որ մեզմէ քանի մը ամիս պիտի ուզէր... Յուլիս 20ին Վէրակինը կը գտնուէր Մոսկուա... Օգոստոս 3ին ընդունուած է Չինաստանի ապստամբներու պետին կողմէ, յետոյ անցած է Պարսկաստան... Սեպտեմբեր 16ին շոգենաւ նստած է դէպի Աղէքսանդրիա, ուր ընդունած է համազգային ընկերութեանց պետերը, որոնք անգլիական տիրապետութենէն ազատելու համար Հնդկաստանի յեղափոխականներուն հետ համաձայն կը շարժին... Հոկտ. 18ին այս մարդը Լուցեռնոյէն անցած միջոցին կը տեսակցի գերման գաղտնի ընկերութիւններէն առաջինին՝ «Վէհմէ»ի վերին ղեկավարներէն մէկուն հետ, յետոյ կ'երթայ Ցիւսէլտորֆ, ուր կը տեսնուի գերման զինուորական նախկին խմբակցութեան, գահաժառանգին նախագահութեան տակ գտնուող Փրուսիոյ «Եունքերթում»ի մէկ քանի ղեկավարներուն հետ։

— Եւ յետո՞յ, հարցուց իշխանը, նշմարելիօրէն հեւասպառ։

Բորիս ոտքի ելաւ.

— Այս առտու իմացա՛յ որ, Վէրակինը Լոնտոն եկեր է։

Ապշութիւն պատճառեց ասիկա.— Լոնտո՞ն։

Հակառակ իր կամքին, Սըր Ուիլըըմսըն ցատկեց տեղէն։

— Լոնտո՛ն։

— Կատակ է, կատակ է, ըսաւ հեգնօրէն իշխանը այլայլած ձայնով մը, ի՞նչ ընելու կուգայ Լոնտոն։

Ու հակեցաւ թղթածրարին վրայ եւ այլեւս առանց մեղմով զբաղելու, յաջորդաբար կարդաց, կրկին կարդաց տեղեկագիրները։ Ասիկա քանի մը վայրկեան տեւեց, յետոյ թեւերը երկարեց, յայտնօրէն յուզուած։

— Չէի կարծեր որ այդքան առաջ գացած էք... լաւ գործ մըն է ասիկա. եթէ այսպէս շարունակէք ես պէտք է հրաժարիմ։

Ասոր մէջ փաղաքշանք միայն տեսաւ ինքնաբուխ եւ դեռ անտաշ Բորիսը, որ լալու աստիճան յուզուած էր, ու ըսաւ.

— Այո՛, ձեր վրէժը պիտի լուծեմ, իշխա՛ն, ձեր բոլո՛ր տառապանքներուն վրէժը։

Կրկին զգացի թէ նոյնիսկ այս պատասխանը, որ ոչ մէկ քաղաքական նրբութիւն կը պարունակէր, աւելի եւս կը վիրաւորէր Ցարի գաղտնի ոստիկանութեան ծերունի պետը։ Իշխանը, առանց պատասխանելու, դարձեալ եկաւ թղթածրարին մօտ։

— Թո՛յլ կուտա՞ք որ կարգ մը կէտեր նօթագրեմ, որովհետեւ ես ալ իմ հետախուզութիւններս ունիմ։

Նօթագրեց եւ յետոյ անխուսափօրէն աւելցուց.

— Ուրեմն, դուք կը կարծէք որ Վէրակինը մեր մէջ է, բայց ո՞վ է ձեր լրատուն... ո՛չ մէկ անունի թիւ կը տեսնեմ ձեր տեղեկագիրներ, սիրելի՛ Բորիս, զայն ցոյց կուտան Ք. սկզբնատառով... ո՞վ է այդ Ք. գործակալը։

— Մեր պաշտօնատան գործակալներէն չէ, ըսաւ Սըր Ուիլըըմսըն։

Իշխանը կը սպասէր։ Անիկա չէր պահեր տեղեկանալու իր անհամբերութիւնը։ Բայց կարծես թէ Բորիսը այժմ կը վարանէր երեւան հանելու իր լրատուին անունը։ Ասիկա սակայն քանի մը րոպէ տեւեց, որոնք մեզի անվերջ թուեցան։

— Է՛, ըսաւ իշխանը պահանջկոտ ձեւով մը։

Բորիս վճռեց։

— Ռուս աղջիկ մըն է, Պրասքովիա Սամթրոնա...

— Պրասքովիա Սամթրոնա՞, գոչեց իշխանը, կրկին ցատկելով իր տեղէն։

Անոր յուզումը այնքան ուժգին երեւցաւ որ Սըր Ուիլըըմսըն հարցուց.

— Դուք զայն կը ճանչնա՞ք

— Ո՛չ, ո՛չ... բայց իրաւամբ ատիկա ինծի տարօրինակ կը թուի խիստ տարօրինակ... արդեօք մէկ միլիո՞ն տուի՞ք որպէսզի այդ կինը ոտնակոխ ընէ «Դանիէլի մարգոց» անողոք օրէնքը։

Պահ մը լռութիւն տիրեց։

(Շար.)

խնդրով գրագող խորհրդարանային քննիչ յանձնաժողովի տեղեկագրին մասին։ Իբրեւ կաշառակեր ամբաստանուած էին նախկին ծովային գործավար Ինսան պէյ եւ 12 մեղսակիցներ, որոնց կարգին Պիլէճիկի երեսփոխան տոքթ. Ֆիքրէթ պէյ։

Ժողովը սկսած ատեն իսկ դիւանագիտական մարմնի օթեակը եւ ամբողջ սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր։

Նախ խօսք առաւ Ինսան պէյ, որ ըսաւ թէ չուզեր դատափետել տեղեկագիրը, ոչ ալ հաստատել իր անմեղութիւնը կամ մեղաւորութիւնը, այլ պարզապէս նկատի ունի Հանրապետութեան արդարութիւնը։ Յետոյ իր կենսագրականն ըրաւ ու հարստութեանը հաշիւը տուաւ։ Աւելցուց թէ այն խնդիրը, որով ինք կը մեղադրուի, ընդհակառակն յաջողութիւն մը կը կազմէ Գանձին համար։ Դիտել տուաւ թէ տեղեկագրին մէջ զանց առնուած էին իրեն ի նպաստ բոլոր փաստերը։ Եզրակացնելով, ըսաւ թէ Գերագոյն Ատեանին առջեւ պիտի երթայ ինքզինքը պաշտպանելու համար։

Ինսան պէյի ճառը տեւեց երկու ժամ։ Վիճաբանութիւնները կը շարունակուին։

Ֆրանքը կայունացնելու համար

Երեսփոխանական ժողովին մէջ քանի մը օրէ ի վեր վիճաբանութիւններ կը կատարուին կառավարութեան ելմտական քաղաքականութեան մասին։ Մասնաւորապէս խնդրոյ առարկայ կը դառնայ ֆրանքը կայունացնելու խնդիրը։

Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Պանք տը Ֆրանսի եւ Անգլիոյ դրամատան միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին ֆրանքը կայունացնելու համար։ Հետեւաբար անսպասելի չէ որ այս օրերս Փուանքարէ պաշտօնապէս կայունացնէ ֆրանքը։

Արքայական փախստականը ձերբակալուած

Լանտ նահանգի Սամատէ գիւղին մէջ ձերբակալուեցաւ արքայական «Աքսիոն Ֆրանսէզ» թերթին պատասխանատու տնօրէն Ժոզէֆ Տըլէսթ։

Ինչպէս կը յիշուի, անցեալ Յունիս 25ին արքայականները դաւադրութեամբ մը յաջողած էին Սանթէի բանտէն փախցնել յիշեալ թերթի տնօրէն Լէոն Տոտէն, Ժոզէֆ Տըլէսթը եւ համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Փիէռ Սէմարը։ Այս վերջինը դիտմամբ միւսներուն հետ առած էին կասկած չհրաւիրելու համար։

Լէոն Տոտէ եւ Ժոզէֆ Տըլէսթ ժամանակ մը Ֆրանսայի մէջ պահուըտելէ յետոյ, յաջողեցան սահմանը անցնիլ եւ ապաստանիլ Պելճիքա, ուր կը մնայ դեռ Լէոն Տոտէ։ Ժոզէֆ Տըլէսթ Յունուարի սկիզբը գրած էր իր բարեկամներուն թէ մայրը հիւանդ ըլլալով, կը փափաքի այցելութիւն մը տալ անոր։ Ու վերջերս ինքնաշարժով մը անցաւ սահմանը եւ եկաւ իր գիւղը, ուր 15 օրէ ի վեր կը խնամէր մայրը։ Ոստիկանութիւնը տեղեկանալով, ձերբակալեց զայն եւ տարաւ Մոն-տը-Մարսանի բանտը։

Ռուս սպաները Տրոցկիի հետ

Մոսկուայէն հեռագրի մը համաձայն, խորհրդային գաղտնի ոստիկանութիւնը ձեռք անցուցած է կարգ մը նամակներ, որոնք Տրոցկիի ուղղուած են քանի չափ ռուս բարձրաստիճան սպաներու կողմէ։ Այդ նամակներուն մէջ սպաները կ'ըսեն թէ իրենք Տրոցկիի կողմնակից են եւ պատրաստ՝ իրենց հրամանին տակ գտնուած զինուորներու աջակցութեամբ պետական մեծ հարուած մը կատարելու՝ Խորհրդային Ռուսիան մաքրելու համար ներկայ վարչաձեւէն։

Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ Գործավարներու Խորհուրդը հրամայած է անմիջապէս ձերբակալել խնդրոյ առարկայ բոլոր սպաները եւ նոր մաքրագործում մը կատարել խորհրդային բանակին մէջ։

Խորհրդային դատարանները կը գործեն

Ինչպէս գրեցինք, Մոսկուայի գերագոյն զինուորական ատեանին առջեւ կը դատուի լեհ կաթոլիկ եպիսկոպոս Թէոֆիլ Սկալսկի, որ «Քիեվի իր եկեղեցին դարձուցած էր հակապոլշեւիկ քարոզութեանց կեդրոն»։

Լեհ պաշտօնական շրջանակները կը յայտարարեն թէ Սկալսկի միայն Վատիկանի հաշուոյն կը գործէր, քաղաքական գործունէութիւն չունէր եւ պաշտօնապէս չէր կապուած Վարշաւայի հետ։

Պահանջուեցաւ գաղտնի կատարել դատավարութիւնը։

Ընդհանուր դատախազ Կատանեան յայտարարեց թէ գաղտնի դատավարութիւն կը կատարուի միայն այն ատեն, երբ խնդիրը պետական կամ զինուորական գաղտնիքներու մասին է, կամ երբ սեռային խնդիրներ կան՝ վրդովիչ մանրամասնութիւններով։ Սակայն քանի որ կը խնդրուի, դատը տեղի պիտի ունենայ դռնփակ։

Երբ կարմիրները 1920ին Պետլուրան Ուկրայինայէն դուրս քշեցին, Սկալսկի շաբաթներով պահուըտեցաւ եկեղեցիի նկուղին մէջ՝ վախնալով ջարդուելէ, ու դուրս ելաւ, երբ պոլշեւիկները կարգը վերահաստատեցին։ Անկէ վերջ եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ։

Իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնն այն է թէ լեհ լրտեսներու ապաստան կուտար, շաբաթներով զինուորական տեղեկութիւններ կը հաւաքէր եւ Վարշաւայի կառավարութեան զրոյցներ կը հաղորդէր Ուկրայինայի մէջ կարմիր զինուորներու շարժումներուն մասին։ Տարակոյս չկայ թէ եպիսկոպոսը մահապատիժի պիտի ենթարկուի, եթէ ընդհանուր ներման չարժանանայ։

*** Անդրկովկասի քաղաքական դատարանը մահուան դատապարտած է Լէոնիտ Նովիկօֆը, նախկին պետ Անդրկովկասի առեւտրական գործավարութեան։ Նովիկօֆ աջակցած էր Թիֆլիզի շահադէտներու խմբակի մը, Հիւս. Կովկասէն ցորեն արտածելու ապօրէն արտօնագիրներ ստանալու համար։

Հրաբուխ

Յունաստանի մէջ Սանտորին կղզիին հրաբուխը բորբոքած է չորս օրէ ի վեր։ Մուխի ամպեր եւ հրաշէկ քարեր դուրս կը ժայթքեն 600մեդր բարձրութեամբ։

Նիքարակուայի, Ճավայի եւ Գամչաթգայի մէջ եւս հրաբուխներ բռնկած են։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի ենթակոմիտէի ժողովրդայսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple, Օրակարգ. Զեկուցում եւ ընտրութիւն։

Հ. Յ. Դ. Եռագոյն խումբի ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 154 Ave. Argenteuil, Asnières.

Հ. Յ. Դ. Փօն_տը-Շէրիւիի ենթակոմիտէին ընկ. ընդհ. ժողովը վաղըԿիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Գրադարանին մէջ, կարեւոր օրակարգ բոլոր ընկերնել ու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Մինչեւ այժմ չարձանագրուած ընկերները եւ այն համակիրները, որոնք կը փափաքին արձանագրուիլ դիմեն՝ Ընկ. Նշան Դարբինեանի մօտ, ամէն օր երեկոյեան ժամը 6—8։

Հ. Յ. Դ. Փօն տը Շէրիւիի ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին։ Գրադարանին մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. կոմիտէին կողմէ Ընկ. Ա. Աճէմեան։

Հ. Յ. Դ. Իսի-լէ-Մուլինօի եւ Սէն-Ժէրմէն կղզիի «Վանի-Արամ» նորակազմ խումբի ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, Place Jules Gevelot, Bureau de Tabacի մէջ։ Բոլոր ընկերներն ու համակիրները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովըվաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Գրադարանի սրահը, 262 Rue Dugueselin, խիստ կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան միութեան շաբաթական դասախօսութիւնը՝ վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, 63 րիւ տը լա րէփիւպլիքի սրահին մէջ։ կը հրաւիրուին Մարսէյլի հայրենակիցները։ Պիտի դասախօսէ ընկ. Լեւոն Մեսրոպ նիւթ ունենալով՝ «Քիւրտերը եւ Հայերը պարսիկ ազատագրութեանշարժման մէջ»։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 1.30ին, Գրադարան ընդերցասրահի մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ Հայ Ուսանողական միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ֆլօրիայի սրահը։ Օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն, լեզուական հարց եւն.։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր-Հայքի հայրենակցական միութեան անդամական ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 9ին, 41 Րիւ Պէնար-տիւ-Պուա, Օրակարգ. վարչութեան զեկուցում եւ նոր ընտրութիւն։ Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ընդհ. ժողովի ատենապետ Ա. Արծնեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ բոլոր հայ դերձակները խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրուին վաղըԿիրակի առտու ժամը 9.30ին, Պառ Մոնիմանթալի սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Թ'օպան, Զ. Դ.— 84։
Լանսէյ, Իապ.— 100։
Լիոն, Գործ.— 600։
Փարիզ, Ա. Ճ.— 107։
Ցէսին, Յ. Պ.— 20։
Մարսէյլ, Պ. Զ.— 140։
Լիոն, Խ. Մ.— 80։
Ցէքազվիլ, Տ.— 30։ Սկսանք ղրկել։
Պուռկ, Սէն Անտէօլ, Օ. Ճ.— 30 ֆրանք։
Սէթիֆ, Լ. Ի.— 30։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փարիզի Աղքատախնամս ի նպաստ Փարիզի հայ կարօտեալներուն կազմակերպած էր տարեկան պարահանդէսը, որ տեղի կ'ունենայ Փետրուար 4 Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, Hôtel Majestic սրահներուն մէջ, 19 Ave. Klébér։ Գեղարուեստական բաժնի յաջողութեանը համար իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը խոստացած են հայ եւ օտար կարողագոյն արուեստագէտներ։

ԾԱՆՕԹ.— Նուէրները եւ տոմսերու արժէքը ղրկել՝ Տիար Տիգրան Ներսէսեանի. 17 Rue Cadet, Paris (9e) եւ կամ վճարել պարահանդէսի երեկոյին։

ՀԱՅ ՄԵՔԵՆԱԳՈՐԾ արհեստաւորներու միութեան Երեկոյթ Պարահանդէսը Շաբաթ իրիկուն Ժուանվիլ Tête Noireի սրահներուն մէջ, 24 Quai Beaubourg։ Մուտք 10 եւ 5 ֆր.։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration Խմբագրութիւն 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928

29 JANVIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 557 ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՅՍՕՐ ԲՈԼՈՐԴ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԹԱՓՕՐԻՆ, – ԵՌԱԳՈՅՆԻՆ ԵՏԵՒԷՆ, ԼՈՒՌ ԵՒ ԵՐԿԻՒՂԱԾ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՍ ՄԷԿՆ ԱԼ ՕՏԱՐ ՀՈՂԻ ՎՐԱՅ...

Հերոսը որ կը թաղուի այսօր, օտար հողի վրայ, ունեցաւ փառքի եւ դառնութեան օրեր:

Փառք՝ Հայաստանի խստաշունչ սարերուն վրայ, «իբրեւ արծիւ»: Դառնութիւն՝ քաղաքի մէջ, իբրեւ զէնքը վար դրած մարդ, որ ակռայ կը կճրտէ, գործը կիսատ մնալուն համար:

Ժողովուրդի զաւակ էր Անդրանիկ, անոր բոլոր հարազատ յատկանիշներով:

Անսեթեւեթ, յաճախ կոպիտ ողջմտութիւն, տոկուն կամք, եւ ծարաւ՝ սանձարձակ ազատութեան:

Այս պատճառով ալ, պէտք չէ շատ զարմանալ անոր վրիպումներուն համար:

Զինքը չհասկցողներ ուզեցին իբրեւ դրամագլուխ ծառայեցնել այդ վրիպումները: Մինչեւ այսօր ալ, այդ լպրծուն գետնին վրայ կեցեր են, առանց ըմբռնելու որ ատով ոչ թէ կը բարձրացնեն, այլ կը փոքրացնեն հերոսը:

Որովհետեւ, եթէ Անդրանիկ դառնացաւ իր ընկերներէն եւ անկիւն մը քաշուեցաւ, «պառաւ»ներուն հաճոյք պատճառելու համար չէր:

Ընդհակառակն: Եւ եթէ կարելի ըլլար կարդալ մարդոց սիրտը այնպէս ինչպէս կը թղթատենք ու կը կարդանք գիրք մը, ապահովաբար սրտաբեկութեան շատ աւելի ծանր փաստեր պիտի գտնենք:

Նայեցէք իր պատկերին— վերջինը որ ունինք մեր ձեռքին տակ — եւ դատեցէք:

Ո՛ւր այն խստագիծ Հայդուկը, պողպատէ նայուածքով և պիրկ ջիղերով, եւ ո՛ւր սա տժգոյն, նկուն դիմագիծը:

Տարի՞քն է որ կատարած է այդ այլափոխումը:

Բայց Անդրանիկ նոր չծերացաւ:

Հիւանդութի՞ւնը. — Սակայն տարիներէ ի վեր հիւանդ էր ան, սաստկօրէն կը տառապէր; յաճախ կը մնչէր յօդացաւի չարչարանքներէն, եւ դէմքը նորէն ամուր էր, իսկ նայուածքը արու:

Գիտութիւնը անճար է, մարդոց սիրտը վերլուծելու: Բայց այն սերունդը որ Անդրանիկներով սնաւ ու ծաղկեցաւ, այն սերունդը հազար պատմութիւն կը կարդայ այս դէմքին վրայ, մանաւանդ 1920էն յետոյ:

Ամէնէն առաջ կը տեսնէ անոր անզօր կատաղութիւնը, տարիներու հերակլեան պայքարին եւ սա տժգոյն մանրանկարին առջեւ.

— Հայրենիք մը՝ ոչ ազատ, ոչ ալ անկախ: Երկիր մը, որ իր թափառական զաւակներն անգամ համրանքով կը զատէ, տասը հազարին մէկ համեմատութեամբ, այն ալ պատահաբար:

Հայաստան մը, վերջապէս, որ ոչ իսկ իր մեռելներուն տէր կ'ըլլայ...

Յետոյ կը լսէ անոր հառաչանքն ի խորոց սրտի, սա ջոջ ու շքե՛ղ թափօրին առջեւ որ պար բռնած է իր բոլորտիքը, եօթ-ութ տարիէ ի վեր, մինչ լման երեսուն տարի լսել անգամ չէր ուզեր իր անունը, երբ ինք իր իսկական դերին մէջ էր, եւ լեռ ու ձոր կը թնդացնէր իբրեւ «Անդրանիկը քաջ»:

Յետոյ...: Բայց կը բաւէ:

Մեռել մը կը թաղենք օտար հողի վրայ, եւ լա՛ւ է որ կարճ կապենք:

Հերոսը հանգիստ չունեցաւ, երբ կռիւները դադրեցան:

Հանգիստ չի կրնար ըլլալ և՛ այսօր, հակառակ բոլոր հանդիսաւոր յուղարկաւորութեանց եւ շքեղ դամբարաններուն:

Ուրիշ ռազմիկներ ոչ մէկը ունեցան, ոչ միւսը:

«Ոչ փող զարկինք, ոչ արձագանգ լեռնասոյգ»:

Բայց գոնէ ինկան հայրենի լերան վրայ, բուռ մը հողի տակ:

Անդրանիկը թաղելով Փէռ Լաշէզի մէջ, կաղնեփայտէ սնտուկով, մեր ուխտը պիտի ըլլայ ոչ թէ ցուցադրել զայն իբրեւ հին փառքի ամուլ յիշատակարան մը, ինչպէս Լեւոն Լուսինեանը, այլ իբրեւ կենդանի մասունք մը, որ ուժ եւ հաւատք պիտի կաթեցնէ թմրութեան դատապարտուած հոգիներուն մէջ:

Իր դամբարանը պէտք է դառնայ ներշնչարան մը, որպէսզի աւելի ամուր քալենք դէպի Անդրանիկներու երազը, — դէպի հայրենիքի եւ ժողովուրդի ազատութիւնը: Շ.

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս առաւօտ ժամը 10ին հանդիսաւոր պատարագ Հայոց եկեղեցիին մէջ: Կը քարոզէ Վռամշապուհ եպիսկոպոս:

Կէսօրէն վերջ ժամը 1.30ին՝ յուղարկի պաշտամունք:

Ժամը 2ին թափօրը ճամբայ կ'ելլէ դէպի Փէռ-Լաշէզ:

Գերեզմանատան մէջ կը խօսին՝ մամուլի և կարգ մը միութիւններու ներկայացուցիչները:

Դրօշակի կողմէ կը խօսի ընկեր Արշակ Ջամալեան.

Յառաջի կողմէ ընկեր Շաւարշ Միսաքեան.

Կը խօսին նաև Հնչակեան և Ռամկավար շաբաթաթերթերու, Հայ Կամաւորներու Միութեան, Շապին Գարահիսարի «Ռազմիկ» Հայրենակցական Միութեան ,եւ Զափհասս Երկսեռ Որբերու Միութեան ներկայացուցիչները:

Ծաղկեպսակներ ղրկած են «Դրօշակ»ի եւ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնները, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Փարիզի Շրջանային Կոմիտէն, «Ռազմիկ» Հայրենակցական Միութիւնը, Զափհասս Երկսեռ Որբերու Միութիւնը եւ ուրիշ հանրային կազմակերպութիւններ ու անհատներ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ֆրանքօ-իտալական յարաբերութիւնները

«Քորրիէրա տէլլա Սէրա» ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց կը նուիրէ երկար յօդուած մը, որուն մէջ կ'ըսէ թէ խնդիրը այն չէ որ Ֆրանսա զիջումներ պիտի ընէ՞ Իտալիոյ՝ Թանճէրի, Թունուզի եւն.ի մէջ, այլ ա՛յն որ անհրաժեշտ է երկու երկիրներուն միջեւ ստեղծել բարոյական եւ հոգեկան աւելի խաղաղ մթնոլորտ մը: Դիտել կուտայ թէ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ կնքուելիք դրական համաձայնութիւնները պէտք է ըլլան գրաւականը ուրախ համերաշխութեան մը եւ ոչ թէ արդիւնքը խոժոռ սակարկութեան մը:

«Ուստի, կը շարունակէ թերթը, մամուլը, մանաւանդ ֆրանսական թերթերը կը սխալին, երբ կէտ առ կէտ վիճաբանութեան կ'ենթարկեն թէ ի՛նչ բան կարելի է շնորհել եւ ի՛նչ մերժել Իտալիոյ: Այսպիսի հոգեկան վիճակի մը վրայ հիմնուած ո եւ է մասնակի համաձայնութիւն անտարակոյս կրնայ ունենալ արժէք մը, բայց այդ արժէքը ժամանակաւոր է եւ յարաբերական: Մենք բան չենք պահանջեր Ֆրանսայէն, ու անիկա ալ բան պէտք չէ տայ մեզի: Այս առեւտրական եւ մուրացկանական ձեւերը երբեք չեն արտայայտեր բարեկամական նոր խօսակցութեանց նպատակը: Մենք չենք ուզեր Ֆրանսայի հողամասերէն խլել ծուէններ, ոչ ալ փշրանքներ իր արժանապատուութենէն: Ներկայ ձեւին տակ Ֆրանսա ի՛նչ ալ տայ մեզի, շատ քիչ պիտի ըլլայ մեզի համար, եւ չափազանց շատ իրեն համար:

«Ընդհակառակն, Ֆրանսա մեր երկրին հետ իր յարաբերութիւնները պէտք է դիտէ աւելի լայնօրէն, իր բուն շահերը նկատի առնելով Եւրոպայի եւ քաղաքակրթութեան ընդհանուր տեսակէտէն: Այն ատեն միայն պիտի տեսնէ որ ոչ թէ հակասութիւն, այլ զուգադիպութիւն կայ ընդմէջ այն բանին, որուն պէտք ունինք եւ այն օժանդակութեանց, որ ան կրնայ մեզի տալ: Որպէսզի ամէն ինչ լուծում ստանայ, պէտք է որ Ֆրանսա նկատի առնէ թէ ի՛նչ կրնայ տալ մեզի ոչ թէ իբրեւ շնորհ անտանելի խնդրարկուի մը, այլ իբրեւ գործակցութեան տարերք, որ շահակից կողմերու տրամադրութեան տակ կը դրուի՝ հասարակաց ձեռնարկի մը համար»:

Թիթուլէսքոյի պտոյտները

Ռումանիոյ արտաքին նախարար Թիթուլէսքօ Հռոմի մէջ Մուսոլինիի հետ իր տեսակցութիւնները վերջացուցած ըլլալով, երէկ ճամբայ ելաւ դէպի Փարիզ, ուր պիտի տեսնուի արտաքին նախարար Պրիանի հետ: Ռումէն նախարարը յետոյ պիտի երթայ Լոնտոն եւ Պերլին, անկէ ալ պիտի անցնի Ժընեւ, մասնակցելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին Մարտի նստաշրջանին:

Իր դիւանագիտական ճամբորդութեան նպատակներուն մասին արտայայտուելով, նախարարը ըսաւ.

«Փարիզի եւ Պերլինի մէջ եւս, ինչպէս Հռոմի մէջ, թարգմանը պիտի ըլլամ մեր խաղաղասէր կամքին: Այսօրուան Ռումանիան կ'ուզէ ամրապնդել իր ազգային միութիւնը եւ կ'ուզէ լայնօրէն մասնակցիլ Եւրոպայի տնտեսական եւ քաղաքական կեանքին:»

Ֆաշիստ մամուլը արձանագրելով Թիթուլէսքոյի յայտարարութիւնները, մեծ գոհունակութիւն կը յայտնէ: Մուսոլինիի պաշտօնաթերթը՝ «Փոփոլօ տ'Իթալիա», այս առիթէն օգտուելով կը սահմանէ Իտալիոյ նոր քաղաքականութիւնը Սեւ Ծովու մէջ.

«Մենք կը հետապնդենք քաղաքական հաւասարակշռութիւն եւ տնտեսական համաձայնութիւններ: Մեր գործունէութեան հիմնական շարժառիթը կը կազմեն նախանիւթերու առեւտուրն ու հայթայթումը: Քաղաքական մտահոգութիւնը երկրորդական կարեւորութիւն միայն ունի մեզի համար. մենք հաւասարակշռութիւնը կը նկատենք իբրեւ երաշխաւորութիւն մը՝ տնտեսական փոխանակութեանց ապահովութեան համար»:

Թուրք-իտալական վէճը

Գրած էինք թէ, Թուրքիա եւ Իտալիա իրաւարարութեան դիմած են Իփսիլի կղզիին սեփականատիրութեան խնդրին համար: Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքիա խստօրէն կը պնդէ իր սեփականատիրութեան իրաւունքին վրայ, նկատելով որ յիշեալ կղզին թրքական ջուրերուն մէջ կը գտնուի արդէն: Իտալացիներն ալ, իրենց կարգին կը պնդեն թէ այդ կղզին մաս կը կազմէ Տասներկու կղզիներուն:

Խնդիրը մօտ օրէն պիտի քննուի Լահէյի ատեանին առջեւ, ուր երկու երկիրները իրենց պատուիրակները պիտի ղրկեն:

Քրիստոնեայ դարձած Թուրքերը

Ինչպէս գրեցինք, Պրուսայի Ամերիկեան աղջկանց վարժարանի աշակերտուհիներէն երեք թուրք աղջիկներ քրիստոնէութիւնը ընդունած են:

Պրուսայի մէջ կրթական վերահսկիչ Պէհճէթ պէյի ներկայութեան սկսա՛ւ քննուիլ ամերիկեան վարժարանի դէպքը: Վարժարանին աշակերտուհիներէն Նէվին, Մէտիհա, Շահէնտէ, Ֆէրհէնտէ եւ Նէպահաթ հանըմները գրաւորապէս հարցաքննուեցան: Ստուգուեցաւ թէ Մուատէլէթ, Նէմիքա եւ Սէնիհա

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ՝ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐՈՒՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ,
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԱԳԻՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ,

Ամբողջ քառորդ դար, հայ ազատագրական արիւնոտ ու դաժան պայքարը խորհրդանշող ու հայ հերոսներու ամէնէն գեղեցիկ դէմքերէն մէկը հանդիսացող՝ Քաջ Անդրանիկի յետին նշխարները հասած են Փարիզ:

Տարագիր ու հայրենազուրկ հայ ժողովուրդը պէտք է որ արժանավայել կերպով կատարէ իր սիրած ու իր հերոսական պատմութեան մէկ կարեւոր դրուագը արտայայտող Անդրանիկի յուղարկաւորութիւնը:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական մարմինը ձեզ կը հրաւիրէ առանց խտրութեան ու խուռն բազմութեամբ յարգել մեծ ռազմիկին յիշատակը, հաւաքուելով այսօր կիրակի ժամը ճիշտ մէկին, Հայոց եկեղեցիին հրապարակը, Հայաստանի Հանրապետութեան եռագոյն դրօշակին շուրջ՝ թափօր կազմելու եւ լռութեամբ ու երկիւղածութեամբ հետեւելու համար դագաղին:

Հայրենակիցնե՛ր, ո՛չ մէկ ուրիշ ցոյց կրնայ այնքան ազդեցիկ ու արժանի ըլլալ Քաջ Անդրանիկի յիշատակին համար՝ որքան ձեր խուռն ու յարգալից բազմութեամբ ընկերանալը՝ եռագոյն դրօշակին ետեւէն, որուն համար կռուեցաւ երկար տարիներ ժողովրդական մեր հերոսը:

Եկէ՛ք բազմութեամբ, դուք բոլորդ, բերէք ձեզի հետ ձեր զաւակները՝ որպէսզի մեր տարագիր պատանութիւնը կարենայ ըմբռնել մեր պատմութիւնն ու մեր ազատագրական դաժան պայքարը:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷ

ՏՈՄՍԵՐ

ՋՐՈՅՑ ԱՂՋԿԱՆ ՄԸ ՀԵՏ

— Միմոզա՛...:

Ուրեմն ծաղկե՞ր են միմոզաները: Տե՛ս, փողոցին անկիւնը, աղջնակ մը, որուն կուրծքին վրայ դեղին փոշի կը ժայթքեն միմոզային փունջերը:

Դեղնած է նաեւ երեսը փոքրիկ ծաղկավաճառին: Անոր շըրջազգեստը մկոտ գոյն մը ունի:

— Աղջիկս, միմոզա՞ կը ծախես:

— Այո՛, պարոն:

Եւ աչքերը անուշցան ջինջ ժպիտով մը:

— ...Այո՛, պարոն: Տե՛ս, այս փունջը, դեղձանիկի մը կը նմանի, քսա՛ն սու: Աւելի մեծ փունջ մը ունիմ, դեղին կատուի մը պէս, խանձած պեխերով: Անո՛ւն ալ դրեր եմ այս փունջին, կ'ուզե՞ս իմանալ: «Սիրուհիս-շէկ-մազերով»: Գնէ՛ զայն սիրուհիիդ համար:

— Օ՛ միամտութիւն, զոր ես այլեւս չունիմ: Փոքր էինք մենք ալ եւ փողոցներուն մէջ լուցկի եւ նարինջ կը ծախէինք: Մեծցանք եւ փոխուեցան մեր ծախու վաճառքները: Գիտե՞ս, աղջիկ, խարհ կուգանք բան ծախելու համար: Երջանի՛կ են անոնք, որ միայն ծաղիկ կը ծախեն:

— Ուրիշ ինչե՞ր կը ծախեն:

— Աղջիկս, կան որ նարինջ կը ծախեն, ու զանազան ուտելիքներ: Ուրիշներ՝ զարդեր, ու ոսկի: Ուրիշներ՝ իրենց մարմինը: Եւ ուրիշներ՝ իրենց աշխատանքը: Բայց կան, որ կը ծախեն...

— Ի՞նչ:

— Մի՛ ուզեր հասկնալ, աղջիկս: Տխուր բան է, եղբայրակա՛ն: Օ՛, անհամբե՛ր ես: Չէ՞ որ աղջիկ ես: Լաւ, իմացի՛ր: Կան, որ կը ծախեն իրենց արի՛ւնը...

— Արի՞ւնը...

— Այո՛, փոքրիկս, իրենց արիւնը: Եւ մեր ժողովուրդը մեծցաւ ծախելով իր արիւնը...: Տուր ինծի այս գլուխ մը ծաղկեփունջը, միմոզանե՛րը, որ խունկի ծուխի մը կը նմանին: Հիմա պիտի տանիմ զայն շիրիմին վրայ մեր մեծ հերոսին, որ իր արիւնը ծախեց...: Այո՛, իր արի՛ւնը ծախեց...

Բաժնուեցայ զարմանահար ծաղկավաճառէս, որ հիմա... արցունք կը ծախէ:

ՔՐՄԻԿ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԻԲՐԵՒ "ՇԷՖ,,

Անդրանիկի Թաղման առԹիւ, որ տեղի կ'ունենայ այսօր, փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մէջ, ընկեր Ա. Ահարոնեանի ընդարձակ մէկ ուսումնասիրուԹենէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածը: (Այս ուսումնասիրուԹիւնը հրատարակուած է «Հայրենիք» ամսագրի 1927 նոյեմբերի Թիւին մէջ): ԽՄԲ.

Առաջնորդ, շէֆ էր ծնուած Անդրանիկ:

Իր ձեռքի շարժումը լայն էր, տիրական. հայեացքը անխարդախ ու կախարդիչ. խօսքը՝ անկաշկանդ ու միշտ հրամայողական. ձայնը իշխանական ու անհօգօրէն հզօր, հակառակ իր Թովիչ քաղցրուԹեան: Գեղջուկ իր ապրուստի եղանակով, իր նիստ ու կացով, իր ուտել խմելով, իր հոգեկան պարզուԹեամբ, իր բարոյական ու քաղաքական ըմբռնումներով, բայց խպառ զերծ գեղջկական գձուձ նիւԹապաշտուԹիւնից եւ մանաւանդ, ժողովրդի քծնող ստրկամտուԹիւնից, նրա համբերատար ոգուց: Աքանչելի մանկական ծիծաղի հետ՝ անհնարին ցասումն ունէր որպէս ամպրոպային Արամազդ: Յախուռն ու յանդուգն իր վճիռների մէջ, նաեւ խիզախ էր իր գործերի ու շարժումների մէջ:

Հայ ժողովրդից, հայ շինական ժողովրդից դուրս աշխարհում ոչինչ չէր ճանաչում եւ ոչինչ չէր սիրում: Ատելով ատում էր քաղաքն ու յղփացած քաղաքացին. մեծատուններին հազիւ համբերում էր, մինչեւ որ մի օր պոռԹկաց իր կուտուած զայրոյԹը նրանց քաջածանօԹ ու վանիչ նիւԹապաշտուԹեան ու գձձուԹեան համար:

Չկար հասարակական շրջան, որքան եւ այն բարձր լինէր, որ այս գաւառացի անուսում Հայը, այս երէկի արհեստաւոր հիւսնը ինքզինքը մազի չափ նեղուած զգար: Արքայ Թէ մեծանուն զօրավար, նախարար Թէ առաջնակարգ քաղաքական գործիչ, գիտուն Թէ գրագէտ, նրա համար միեւնոյն էր. ամէնքի մօտ եւ ամէն տեղ նա նոյն հաւասարակշռուած, հանդարտ ու տիրական մարդն էր, մերԹ լրջօրէն ծանրախոհ, մերԹ մանկան պէս քրքջուն:

Մասնաւորապէս հանդէս, ճառ, զովք ու ներբող, պճնուած կանայք, սեԹեւեԹանք, անզօր էին նրան խռովք պատճառել, եւ յաճախ փարԹամ յարկերի տակ, ճոխ սեղանի շուրջը նրան զարմացնելու կամ հաճելի լինելու ճիգերը վերջանում էին միշտ հակառակ արդիւնքով — Անդրանիկ պոռԹկում էր իր հին զայրացկոտ յանկերգը — Թէ «դուք անպէտք, անսիրտ մարդիկ էք, չէք օգնում ժողովուրդին»:

Ամէն տեղ ու ամէն պարագաներում Անդրանիկ մնում էր տիրական, իշխող ու հրամայող:

Նա առհասարակ խնդրել, մանաւանդ հայցել չը գիտէր, ոչ ընկերական շրջանում ոչ հասարակուԹեան մէջ: ԱնծանօԹներ ու նրա հռչակով յափշտակուած մարդիկ յաճախ դէմ առ դէմ գալով այս անսովոր հայդուկին, մնում էին շւարած ու քարացած:

Անհամբերող ու յախուռն, հպարտ, անողոք ու անդրդուելի ժայռի պէս, նա միշտ սիրելի մնաց իր համհարզներին, իր զինակից ընկերներին, որոնք նրա մի խօսքով, ձեռքի մի շարժումով, յօնքի մի գալարով պատրաստ էին հուր ու ջուր նետուել (*):

Անդրանիկից յետոյ՝ ես բախտ ունեցայ հետզհետէ ճանաչել նրա զինակից ընկերներին — Մուրատ, Սեպուհ, Կայծակ Առաքել, Աւօ: Ճանաչեցի ու առաջին իսկ վայրկեանից տեսայ, որ սրանք ամէնքն էլ մի մի իսկական ռազմական շեֆեր են: Աւելին կ'ասեմ, ոմանք կրԹուԹիւնով Անդրանիկից բարձր, ինչպէս Սեպուհ, միւսն աւելի առնական ու զգաստ, ինչպէս այն զարմանալին Մուրատ Սեբաստացին եւ ընդհանրապէս ամէնքը ոչ միայն ոչնչով յետ չէին իրենց գլխաւորից, այլեւ ըստ երեւոյԹին որոշ տեսակէտից նրանից բարձր էին:

ԳէԹ այսպէս Թւաց ինձ:

Արդարեւ՝ ես չեմ յիշում մեր յեղափոխական մարտիկներից մէկը, որ այնքան խորունկ ու ամբողջական տպաւորուԹիւն Թողած լինի վրաս, որքան Սեբաստացի Մուրատը: Այս վայրկեանիս իսկ երբ գրում եմ այս տողերը, Մուրատը աչքիս առջեւն է իր բրոնզէ ձուլածոյ կազմուածքով, իր խորը, անհանգիստ, կրակ աչքերով, այդ Թաւ ու Թանձր սեւ յօնքերով, առնական պարանոցի վրայ նստած մի զարմանալի գլուխ, որ համակ ոյժ էր եւ շիտակուԹիւն: Խիտ ու շատ սեւ մազերը, որ սկսւում էին ճակատի կէսից եւ ցցւում վեր զարնան բոյսերի Թափով, նրան տալիս էին առիւծի տեսք: Իր ահեղ բազուկները խորտակիչ էին. նա սիրում էր զսպել ամենակատաղի ձին, Մուրատի հեծած երիվարը ուրիշ ոչ ոք կարող էր սանձահարել: Իր քայլուածքը հաստատուն էր ու աշխոյժ, երբ նա քայլում էր, Թւում էր՝ Թէ մի աշխարհ է շարժւում:

Եւ ի՜նչ հմայիչ, ի՜նչ խոհուն էր Մուրատի զրոյցը. անփառասէր խառնուածք, բաց միտք, յստակ իմացականուԹիւն— Մուրատ կարող էր վէճի նստել ամէն մի հրապարակախօսի, ամէն մի հասարակագէտի, գրագէտի հետ, միշտ աւելացնելով մի անուշ ժպտով, Թէ «դէ մենք ժողովրդի մարդ ենք, անգէտ ռամիկ ենք, աւել— պակաս կը ներէք»...

Ա՜հ, Մուրատը... Հայ ժողովուրդը իր կորուստների եւ կսկիծի անսահմանուԹեան մէջ յաճախ ժամանակ չունի գլուխը օրհնուԹիւնով հակելու իր լաւագոյն զաւակների վրայ:

Կայծակ Առաքել, որ մի օր կատակով ասում էր ինձ, Թէ «քանի մը գնդակ մտել է փորս, բայց մարսել եմ»: Այդ փոքրիկ Թուխ, նիհար մարդը, որ իրօք Կայծակի մի կտոր էր, անհանգիստ, պատանու պէս կայտառ, միշտ ծիծաղկոտ, ու միշտ արի, իրաւ. կարող էր «գնդակներ մարսել»:

Աւօին շատ ուշ եւ շատ քիչ տեսայ. բայց բաւական էր մի անգամ դիտել նրա վագրի անվեհեր գլուխը, Թախծոտ աչքերը, միշտ զուսպ ու մռայլ դէմքը՝ հասկնալու համար, որ առջեւիդ կանգնած է մի արտասովոր տղամարդ:

Անդրանիկի արիների այս սքանչելի բոյլից կենդանի է մնացել միայն Սեպուհ. նրա մասին չեմ խօսի, հակառակ որ քաջածանօԹ եմ իր մարտական կորովին ու հայրենասիրական առաքինուԹիւններին:

Ահա այս փայլուն կաճառն է, որ բարձրացրել է Անդրանիկին մինչեւ աստղեր: Մի հատիկ գաղափարի մէջ զանգւած անվեհեր ու անձնուրաց ռազմիկներ, մէկը մէկից փորձ, մէկը մէկից հրայրքոտ, որ Անդրանիկի փառքի պատուանդանն են կերտել կրտսեր եղբօր սիրով ու հաւատարմուԹեամբ, առանց նախանձի, առանց խէԹ հայեացքի, ասես սեփական բախտը կերտէին:

Եւ սրանք բոլորը, այս հեզահամբոյր հերոսները միշտ անխառն հիացումով ու գուրգուրանքով նայեցին Անդրանիկին, անտրտունջ տարան նրա երբեմնի անտեղի խստասրտուԹիւնը, նոյնիսկ քմայքը, որ Անդրանիկի խոշորագոյն ԹերուԹիւնն էր: Գիտեմ, քանի քանի անգամ Անդրանիկ ջղայնուԹեան մի վայրկեանին, դժկամակուԹեամբ ասեմ, Թէ գէշ վրիպումի ապացոյցներ տուեց ընկերներին եւ սրանք միշտ տարան լռուԹեամբ. նրան ոչ ոք չը քննադատեց:

Ի՞նչ ունէր այս անօրինակ մարդը այս աստիճան մոգական ազդեցուԹիւն ներշնչելու համար իր զինակիցներին:

Ու հարցրի մի անգամ Մուրատին, Թէ ինչո՞ւ է Անդրանիկ շէֆ երբ ինքն ու իր միւս ընկերները նրանից ոչնչով պակաս չեն:

Հարցս հաճելի չեղաւ իրեն:

— Ջանըմ, ի՛նչ կը հարցնես, ասաց, ան գլխաւոր է. չէ՞ մէկը պէտք է գլխաւոր լինէր, որ միւսները հնազանդէին, է՛հ, ըշտէ ան յարմար եղաւ...: Հա՛յտէ, քէլա էԹանք պտոյտ, վերջացրեց նա վարպետօրէն խօսք տալով իմ հարցի պատասխանից: Չը գիտեմ, գուցէ ինքն եւս այս մասին մտածած չէր:

Օձիքը չը Թողի:

— Ինչո՞ւ սակայն Անդրանիկը «յարմար եղաւ» եւ ոչ մի ուրիշը ձեզնից, կրկնեցի հարցս: Նա ոչ ձեզնից աւելի քաջ է եւ ոչ...

— Ջա՛նըմ, հա՛մ քաջ է, հա՛մ խելացի, ընդհատեց ինձ Մուրատ ժպտալով. ամա, զինա՛ս, բանը քաջուԹեան մէջ չի, Անդրանիկ «աչք ունի», մենք չունինք:

Ժպտալու հերԹն իմն էր. արտայայտուԹիւնն ինձ համար պարզ չէր:

— Չէ՛, ինչո՞ւ կը ժպտաս, եա՛, ճշմարիտ կ'ըսեմ, Անդրանիկ աչք ունի — վէպ գրելու համար չէ, տնաշէն — էտիկ քո բանն է, հա՛, սար ու ձորով կ'անցնինք խմբով հրացաններս ուսերիս, ու ամէն մէկս իր ճամբան կը քալէ, իսկ Անդրանիկ ամէնքիս ճամբան. մենք անհոգ կ'երԹանք. ան կը տեսնի, կը դիտի, կը պրպտի ամէն քար ու զար, ամէն ժայռ ու բլրակ, զար ու փոս, մացառ ու պուրակ: Ոչինչ չի վրիպի նրա տեսողուԹիւնից: Եւ ինչ որ մի անգամ տեսաւ, էլ երբեք չի մոռանայ Թէ նոյն ճամբով յետ գալու լինինք կռուով ու նահանջելով. նա հրաշալի գիտէ, Թէ մինչեւ ո՞ւր պիտի քաշուինք այինչ բլրին, քարին, սարին, ժայռին, Թմբին, զարերին հանդիպելու համար: Յետոյ նա գիտէ աննման դիրք բռնել Թշնամու դէմ, եւ մի անգամ, որ նա մեր տեղերը որոշեց կուից յառաջ, այն ժայռի տակ, այս բլրի յետեւ, այն պուրակի ծոցում, այսպէս, մենք վստահ ենք, որ դա լաւագոյնն է: Արդարեւ նա երբեք չի սխալւում. ամբողջ օրը կռիւ կ'անենք եւ մեր դիրքերը միշտ լաւագոյնը կը մնան. Անդրանիկի հրամանի տակ կռւելը խաղ ու պար է: Աչք ունի ասում եմ, վերջացրեց Մուրատ, եւ ըստ սովորուԹեան խիկոյն անցաւ մի ուրիշ նիւԹի:

Դժւար էր աւելի յստակ պատկերացնել փորձւած բնազդով շէֆը, որ «աչք ունի». այդպէս էր ծնւած, կուին էլ իր «տեսողն» ունի, ինչպէս մտքի ասպարէզը. Անդրանիկ «տեսող» էր ծնւած. այստեղ էր նրա մեծուԹիւնը:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

(*) Հաւատացած եմ, որ իր մահը լացողների մէջ ոչ ոք այնքան խորը ու այնքան դառն արցունք Թափեց, որքան Սեպուհ՝ հակառակ իր հրատարակած յուշերին:

... ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ՎԵՐ

Անցնելով երաժշտուԹիւն կ'ունկնդրեմ բարեկամ բժիշկի մը տունը:

Խաղա՜ղ է սենեակը. Ֆրանսական ոճին վրայ տարաշխարհիկ ճաշակն եկեր՝ նուազում է պատճառեր: Կակուղ են գիծերը առարկաներուն եւ անկիւններուն: Եւ բոլորն ալ ականջ կուտան երաժշտուԹեան, ահա գիրքը, որ բաց է, խնցեղէն անօԹները, որոնք պրկեր ու երկնցուցեր են իրենց վիզերը, գիրուկ բարձը, որ բազմոցին վրայ կատուի մը պէս մէկ կողմ է ինկեր:

Լոյսը հալած մեղր է, որ կը քամուի ձեղունէն: Ահա Թէ ինչո՞ւ համար անուշ են գոյները սենեակին:

Հայելին, պատին մօտ, սեղանին վրայ, արծաԹէ բոց մըն է, լայն տերեւի մը պէս: Ճենապակեայ անօԹներու մէջէն ծաղկազարդ ընձիւղնե՜ր կը ժայԹքին, մանրանկար շատրուաններու մը նման, որոնք ծաղիկ կը ցայտէ դուրս: Ճափոնական պարտէզ. այնքա՜ն բնական, որ ոչ ոք, այս խաղաղուԹեան մէջ, պիտի փորձուէր ըլլալ քննելու: Խնձորենիի ու նշենիի ծաղիկներ են, որ շինուած են գաղտակուրէ շերեփուկներով: Դաշնամուրը արեւադարձային երկրի մը կնոջ մօրԹն ունի:

Ծաղիկ եմ, ես ալ: Գրասեղանին վրայ հակած, հոգիս լո՜ւս կուտայ: Երգը կը հանգչի վրաս գիշերուան ցօղին պէս: Եւ ես երջանի՜կ եմ, շա՜տ:

*
* *

Մեր անԹելը կը հաղորդակցի Պերլինի հետ: Այս ժամուս, գերմանները նուագահանդէս են սարքեր:

Գիշեր: Փարիզ հետզհետէ կը խելօքնայ: Ու մենք, հոս, խաղաղուԹեան մէջ ընկղմած, հիւանդի պէս ուժաքամ, մտիկ կ'ընենք հեռաւոր գերմանացիներուն:

Այժմ կ'աւարտի նուագահանդէսը: Փակումը կը կատարուի գերման ազգային երգով.

Գերմանիա՛, ամէն բանէ վեր...

Ի՜նչ քաղցր է: Հողին մէջէն լսուած ձայնի մը պէս, հեռաւո՜ր ու նուաղուն: Անտառներու մէջ հովծիուն մեղեդիի մը նման, որ կ'երԹա՜յ ու կուգայ, կ'օրօրուի ու կը կախուի, կը բարակնայ ու կ'երկարի:

Գերմանիա՛, ամէն բանէ վեր...

Անո՜ւշ է, անո՜ւշ, անդրշիրիմեան այս ձայնը: Թուի՜չ է, որ կը սահի:

Ա՜խ, հոգիս կը փրցնեն:

Ու, վիրաւոր, զիս կը բարձրացնեն բարձր լերան մը կատարին վրայ: Ա՜յ, վար նետեցին զիս: Կը Թաւալի՜մ, կը Թաւալի՜մ...:

Վո՜ւ-ո՜ւ-ու-ո՜ւ...:

*
* *

Երկու ականջներս ձգեցի գրասեղանին վրայ: Առի երկու աչքերս եւ ճամբայ ելայ դէպի Պերլին: Գերմանա՜նդ ժողովուրդ: Լո՜ւռ, կը խմէ երաժշտուԹիւնը, որ անուշ է, միստիկ եւ բարկ:

— Ո՜վ գերմանացիներ, պատերազմ ըրիք ու յաղԹուեցաք: Բայց, այս իրիկուն, դարձեալ, հաւաքուեր էք՝ ամբաստանեալ ու ամբաստանող, քով քովի, եւ կ'երգէք.

Գերմանիա՛, ամէն բանէ վեր...

Ամենազօր այս երաժշտուԹիւնը կը լեցնէ ձեր կիրքերը եւ յոյս կը ներշնչէ ապագայ երջանկուԹիւններու:

Իսկ մե՞նք: Բզկտեցի՜ն մեզ՝ ուրիշները, փրցուցին մեզ՝ մեր հողէն, ինչպէս ծաղիկը՝ Թաղարէն: Նետեցին մեզ ամպամածիկ երկիրներ: Ու հիմա, ափսո՜ս, մեր ժողովուրդը ինքզի՜նքը կը բզկտէ, եղբայրը եղբօր արիւնը կը գողնայ, զի չունի՜ իր «... ամէն բանէ վեր»ը, որ լեցնէր, խոնարհեցնէր ու ներշնչումի նստեցնէր:

Որքա՜ն դժբախտ ենք: Ա՜յ, արցունք մը մատիս վրայ, արիւնէ գերձան մը կայ մէջը:

Ընդվզում մը կը սարսէ զիս:

*
* *

Ո՞վ կայ վերը:

Սա երկինքէն վեր, անհունէն վեր, մեր կարողուԹիւններէն վեր, անհաս ու անսկիզբ, ո՞վ կայ վերը:

Ո՞վ կայ հզօր ու ամենազօր:

Աստուա՞ծ, Եհովա՞. Բէեղզեբո՞ւղ, Սադայէ՞լ:

Ով որ կայ, Թող մտիկ ընէ.

— Իմ սիրտս լեցուած է. հիմա ո՛չ աղօԹքի կուգամ, ո՛չ ալ աղաչանքի: Դրուած եմ սկեպտիկ փիլիսոփայի գօտիս, զգայապաշտ բանաստեղծի գրիչս եւ միամիտ քրիստոնեայի հաղորդափինջս:

Եկած եմ հարցնելու,— ե՞րբ պիտի ունենանք մեր «... ամէն բանէ վեր»ը: Պիտի ունենա՞նք: Է՜հ, Աստուա՞ծ ես Թէ ոչ: Չեմ ուզեր հասկնալ, ո՛չ, ի՛նչ կ'ուզես ըլլալ, Եհովա կամ Բէեղզեբուղ: Բայց լսէ՛...: Յոգնած էի, եւ արհամարհեցի քեզ. ձանձրացած էի, եւ հայհոյեցի քեզ: Եղայ հըպարտ եւ ըսապաշտ, սանձեցի զգայուԹիւններուս լիճը, սաստեցի դիւրազգած նուագարանս: Չյաջողեցա՜յ: Վերջապէս մարդ եմ, ես ալ: Կը տեսնե՞ս, դարձեա՜լ կակուղցայ. եւ աղօԹող կնոջ մը պէս կը կլլնամ նորէն առջեւդ: Ըսելիքս աղերս մը դարձաւ շրԹներուս վրայ:

Արդ, ե՛ս ալ կ'ուզեմ ազգի զաւակ ըլլալ, ե՛ս ալ կ'ուզեմ ազգ ունենալ, երկի՛ր ունենալ: Որպէսզի, ո՜վ իմ Աստուածիկս,— մի՛ ներգանար իմ սրամտուԹեանս համար, տանջուած տղա՜յ եմ,— որպէսզի ե՛ս ալ կշտանամ այն ուրախուԹիւններով, զորս օտար ազգեր ունին, ե՛ս ալ ոգեւորուիմ այն յոյսերով, զորս հարուստ ժողովուրդները ունին: Ե՛ս ալ կ'ուզեմ «... ամէն բանէ վեր» մը, որովհետեւ կը զգամ պահանջը, ունիմ կարօտը, եւ արժանի եմ: Տո՜ւր ինձ «... ամէն բանէ վեր» մը, որպէսզի առտուն աղօԹքս անով սկսիմ, օտար ազգերու երիտասարդներուն մէջ որբի պէս չըլլա՜մ, խորԹ քայլերգներ մըրմնջելով սրտիկս չարինե՜:

Վերջին ըմբոստուԹենէ մը առաջ, բոլո՜ր սրբուԹիւնները դեռ չանարգած, սկիզբին ու վախճանին տակաւին չհայհոյած, անգա՛մ մըն ալ կուգամ քեզի: Լսէ՛ աղաչանքս, աղօԹքը մեր կլորիկ աղջիկներուն եւ ընձիւղ երիտասարդներուն, մեր անուշիկ մամիկներուն եւ հողասէր պապիկներուն, խունկ ծխողին եւ արտ հերկողին. լսէ՛, մե՛նք ալ կ'ուզենք երգել «... ամէն բանէ վեր»: Ամպածրար այն լերան կատարէն, ամպրոպին ու փոԹորիկին մէջէն, Եհովա՛, սկսէ եւ տուր, տուր, տուր առ տուր: Եւ Թող մեր ժողովուրդը հետեւի ձայնիդ, բոցի պէս ժայԹքի երգը Թոքերէն ցնծուԹեամբ եւ արցունքով, գրգռած ու ահեղ, կիրքերը դադրած, կարգապա՜հ ու սիրալիր. Ե՛րգը, տէ՛ր, մեր երգը, տո՜ւր, որ երգենք, Հայաստա՛ն, ամէ՜ն բանէ վեր...:

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

70.— ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԷՆ

Մոկաց սարեր,
Պէտ պէտ (1) քարեր,
Տէլ (2) չըւսցեր,
Արեւն առեր:

Երկու պզտիկ եար եմ ձարեր,
Քեամին ելեր զէն մէկ տարեր,
Խէտ (3) էն մէկին եմ չուսցեր:

Առնեմ ելլեմ Առնոսայ սար,
Շինեմ ջաբար (4) մտնեմ խասսար,
Չիկեայ վէրէս ռոմս ասկեար,
Թըխ գեայ վէրէս Շահ ու խոնդկար,
Ջարգի խարիր, կ'առնիմ խազար,
Թուխ աչքերու խաԹրի խասար:

Առնեմ ելլեմ Առնոսայ սար,
Տնիկ շինեմ մըջ պէօղերուն (5),
Էրդիկըս բանամ խարաւ քեամուն:
Հաւաքեց՝ Յ. Կ.

Բառեր.— (1) Խոշոր խոշոր: (2) Դեռ: (3) Հետ: (4) Դիրք, խրամ: (5) Կանաչ խոտ դառնելու համար:

ԲՐՏԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

[illegible]

ԿԵՐԵՆՍԿԻԻ ԿԾՈՒ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԼՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻԻ

Երէկ հրատարակեցինք ռուսերէն «Ցնի» թերթին թղթակցութիւնը, Հայաստանի մէջ տիրող սարսափներու մասին։ Ստորեւ կուտանք այդ առթիւ գրուած խմբագրականը, Կերենսկիի ստորագրութեամբ.— ԽՄԲ.

Բոլշեւիկեան Հայաստանի ներկայ կացութեան նկարագրութիւնն ուղղակի ցնցող է։

Ծեծ ու տանջանք՝ բերնէ բերան լեցուն Ապտիւլ Համիտեան բանտերու մէջ…

Միշտ աղքատացող ու անյուսօրէն զազազած ազգաբնակութիւն։

Հլիրշ ու անբարոյականացած վարչութիւն։

Ահա այն ապուրը Լէնինեան պետականութեան, ապուր մը որ շատ սննդարար է պետութեան անկման գործօն մանրէներուն համար։

Խորհելով ռուսական ներկայ ծայրամասերու իրականութեան մասին, հրաշալիօրէն կ'ըմբռնես թէ ինչու եւ ի՛նչպէս նոյնիսկ մօտիկ անցեալի մէջ համառուսական չափով հայրենասէրներ, ինչպիսին Նոյ Ժորդանիան էր, գահավիժօրէն կը կերպարանափոխուին, դառնալով անհաշտ անջատողականութեան ջերմ քարոզիչներ։

Անդրկովկասի ներկայ կացութեան նկարագրութեան մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէ՝ Կրեմլի կողմէ այնտեղ հետապնդուած ազգային քաղաքականութիւնը։

Մեր մօտ, կը գրեն Երեւանէն, յարութիւն են առեր գալիցինեան ժամանակները։

Ամբողջ Ռուսաստանը դեռ չէ մոռցած այն ժամանակները, երբ այս դարու սկիզբը, Կովկասի գլխաւոր վարչութեան պետ իշխան Գալիցինը հայերէն յարաբերութիւնները թունաւորելով յանգեցաւ մինչեւ Բագուի, Աղեքսանդրապոլի եւ ուրիշ վայրերու անհուն ջարդերուն։

Այժմ նոյն խաղը, նոյն թունաւորումը։

Պոլշեւիկները, հետապնդելով նպատակ մը որ ոչ մէկ առնչութիւն ունի պետականութեան խնդիրներու հետ ընդհանրապէս եւ առանձին ազգութիւններու շահերուն մասնաւորապէս, կը հրահրեն մրցող ազգայնութիւնները եւ ատով կը թուլացնեն բոլորին հաւասարապէս ատելի բռնութեան դէմ երկրի ընդհանուր դիմադրութիւնը։

Արդեօք, այդ ոճրագործ խաղը Կովկասի յատուկ բացառութի՞ւն մը կը հանդիսանայ, թէ համառուսական կանոն մը դարձած է։

Ահա մեր առջեւ է «Կոմերիտասարդական Փրաւտա»յի 21 Յունուարի թիւը։ Այստեղ մենք կը հանդիպինք ոչ թէ բացառութիւններու, այլ նոյնիսկ կանոնի։

«Բուրեատ — Մոնղոլական հանրապետութեան մէջ վերջերս երեւան է եկած ձգտում Ռուսերու եւ Բուրեատներու միջեւ։ Ռուսերը կը ժխտեն Բուրեատներու բոլոր ազգային իրաւունքները, իսկ Բուրեատներն ալ կ'աշխատին ժխտել ռուսականը»։

Սիպերիայէն Ուկրայինա,— «Հին ռուս չինովնիկը անէծք կը թափէ ազգային քաղաքականութեան։ Ուկրայնացի ազգայնամոլն ալ կուսակցութեան ազգային քաղաքականութեան մէջ կը տեսնէ թշնամին…։ *Երբ կը տօնուի տեղական Կոմերիտասարդական տարեդարձի յոբելեանը, Խարկովի կազմակերպութեան ոչ մէկ գործօն անդամ չի մասնակցիր, արտայայտելով իր բացասական վերաբերումը դէպի ուկրայնացումը»։*

Ուկրայինայի եւ Սիպերիայի մէջտեղ Վոլգան։ Այստեղ ալ ազգային խտրութիւն Ռուսերու եւ Թաթարներու, Թաթարներու և Չուվաշներու, Բաշկիրներու և Կոզակներու, Չուվաշներու եւ Մորդուաններու միջեւ եւայլն։

*Կարելի է ըսել, որ բոլշեւիկները ամբողջ Ռուսաստանը Գա*լիցինեան ձեւով կովկասացուցեր են։

Կովկասի մէջ կը սպասեն թէ ե՛րբ կը բռնկի յեղափոխութիւն Ռուսաստանի մէջ։ Ռուսաստանի մէջ ալ շատերը, ինչպէս կը հաղորդեն Նամակով, կը սպասեն, թէ երբ կը սկսի Կովկասի կամ ուրիշ որեւէ ծայրամասի մէջ։

Բոլորն ալ կը սպասեն եւ իրար կ'ատեն։ Կ'ատեն՝ ուրախացնելով ընդհանուր թշնամին, որ իր հաշիւները կը կապէ պետականութեան անկման եւ ազգային զգացումի հետ։

Ի՞նչ է ելքը։ *Շատ հասարակ եւ միեւնոյն ատեն հոգեբանօրէն շատ դժ*ուարին։

Ռուսաստանի հետ պատմականօրէն կապուած բոլոր ժողովուրդներու կեդրոնաձիգ եւ կեդրոնախոյս հոգեբանութեան միջեւ պէտք է գտնել պետականօրէն եւ ազգայնօրէն առողջ եւ ամուր միջին գիծ մը։

Ա. ԿԵՐԵՆՍԿԻ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ՈՃԻՐՆԵՐԸ

«Խորհրդային Հայաստան» կը գրէ (12 Յունուար).—

Սարդարաբատի դաշտերուն մէջ սարսափելի բուք ու բորան կայ։ Քիւրտ պատգամաւորներ եկած են Երեւան եւ կը պատմեն թէ հազարաւոր ոչխարներ կորսուած են ձիւներուն մէջ։ Բոր-Թափա եւ Թիւյքի Թափա վայրերուն մէջ ամբողջ հօտեր թաղուած են ձիւնին մէջ։ Անոնք որ յաջողած են ցրտահար հասնիլ մօտակայ գիւղերը, 100,000է աւելի են։ Բորանի ատեն հասեր են գայլերը եւ տասնեակներով ոչխար տարեր են։ 5—6 հովիւի ոտքերը եւ ձեռքերը սառած են։ Յայտնի չէ մարդկային զոհերու թիւը։

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ ԼԱՏԻՆԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔ ԱԿԱԴԵՄԻԱ ՄԸ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄՈՒԻ

Վերջերս էնկիւրիի վարիչները լրջօրէն սկսած են զբաղիլ լատինեբէն տառերը ընդունելու խնդրով։ Այս առթիւ կազմուած է մասնագէտներէ բաղկացած յանձնաժողով մը, որուն նախագահութիւնը առաջարկուած է նախկին կրթական գործավար, Թիւրք Օճաղներու կեդրոնական վարչութեան անդամ եւ Պոլսոյ երեսփոխան Համտուլլահ Սուպհի պէյի։ Այս վերջինը *Միլլիյէթ*ի մէկ խմբագրին հետեւեալը յայտարարած է այս առթիւ.

— Չեմ գիտեր թէ կը յիշէ՞ք։ Ասկէ երկուքէս տարի առաջ կրթական գործավարութիւնը մտադրած էր Ակադեմիա մը կազմել։ Այս մասին պատրաստուած ծրագիրն ու ըլլալիք ծախքերը գործավարներու խորհուրդին կողմէ վիճաբանութեան ենթարկուած եւ համամտութիւն յայտնուած էր։ Նոյնիսկ վարչապետ Ըսմէթ փաշա Ազգային մեծ ժողովին մէջ յայտարարած էր Ակադեմիայի կազմութեան մասին։ Կը կարծեմ թէ այժմու Լեզուի յանձնախումբին կատարելիք գործը յիշեալ Ակադեմիայի պարտականութեան հետ նոյնը պիտի ըլլայ։ Միայն դեռ չեմ գիտեր թէ «Լեզուի յանձնաժողով»ը որոնցմէ կազմուած է, ինչ պիւտճէ եւ ձեռքին տակ ի՞նչ միջոցներ ունի։

«Երբ կրթական գործավար էի, անձնական համոզումս բացէ ի բաց յայտնած էի։ Թուրք ազգը խիստ մեծ եւ ստիպողական պէտք ունի Ակադեմիայի մը։ Հիմա պէտք է սկսինք, որ 20-25 տարուան մէջ մեր պէտք ունեցած Ակադեմիան ունենանք։ Նախամեծար կը համարիմ պահել «Ակադեմիա» բառը։ «Ակադեմիա»ն եւ կամ հիմնական բացատրութեամբ «Լեզուի յանձնաժողովը» նախ կը կազմուի իբրեւ Լեզուի Ակադեմիա։ Ու հետզհետէ զարգանալով, ներսէն եւ դուրսէն առնուելիք մասնագէտներով, Ակադեմիայի միւս ճիւղերն ալ կը կազմուին։ Այսպիսի գիտական մեծ հիմնարկութիւն մը անհրաժեշտութիւն է զարգացած ռեւէ ազգի համար։ «Լեզուի յանձնաժողով»ը այս տեսակէտէն առաջին քայլն է դէպի Ակադեմիայի մը կազմութիւնը։

— Լատիներէն տառերը ընդունելու կողմնակի՞ց էք։

— Կը խոստովանիմ որ այս հարցումը շատ փափուկ ու ծանր է։ Այս միտքին թեր ու դէմ ըսուած բոլոր բաները հոս կարելի չէ յիշել։ Տարիներէ ի վեր մեր եւ Արեւելեան Թուրքերուն մէջ վէճի առարկայ այս հարցին մասին իմ վերջնական համոզումս հետեւեալն է։ Լատինական տառերը ընդունիլը անհրաժեշտութիւն մըն է, ու մենք ուշ կանուխ այս որոշումը պիտի տանք՝ յանուն Թուրք մշակոյթին։ Որքան աճապարենք, այնքան լաւ կը ծառայենք Թուրք ազգին բարձր շահերուն։ Լատին տառերը ընդունելու կամ չընդունելու մասին քանի մը տարիէ ի վեր արտայայտուած միտքերը լաւ մը կշռելէ յետոյ։ ընդունելու որոշում տուի։

— Այն ատեն ի՞նչ պիտի ըլլան մեր հին հրատարակութիւնները։ Լատինական տառերով կարդալու սկսող սերունդը ի՞նչպէս պիտի կրնայ ճանչնալ հին գիրը։

— Հին հեղինակութեանց հարիւրին 95ը այսօրուան Թուրք սերունդներուն կողմէ երեսի վրայ ձգուած եւ փտելու դատապարտուած գործեր են։ Անոնց հետ մեր կապը կտրել վնասէ աւելի օգուտ է։ Հին երկերէն արժէքաւորները դարձեալ կը տպագրուին։ Իսկ եթէ կ'ուզուի հին գիրքերը պրպտել ո՛չ թէ կենսական եւ գործնական, այլ գիտական նպատակներով, այն ատեն մարդիկ ինչպէս որ հին յունարէնը, եբրայեցերէնը եւ կամ ուրիշ լեզու կը սորվին, այնպէս ալ մեր հին այբուբենը կը սորվին եւ այդ գիրքերը կը կարդան։ Հիմակուան տառերով Թուրքերէն լեզուն միջոց չէ այլ նպատակ մը։

«Այսօրուան գիրերով մեր գիտունները իսկ չեն կրնար Թուրքերէնը շիտակ կարդալ։ Մինչ անհրաժեշտ է որ մարդ լեզու մը սորվի եւ անոր միջոցաւ գիտութեան ու արուեստի բոլոր ճիւղերը ձեռք բերէ, մենք մեզի նպատակ ըրած ենք մեր բոլոր կեանքը նուիրել շիտակ կարդալ-գրել սորվելու համար։ Ասիկա արգիլել մեր մեծագոյն պարտականութիւնն է։

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Յօդուածագիր մը «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ կը գրէ թէ Փարիզի հազարաւոր Հայերն ու Հրեաները շատ Թուրքերէն կը խօսին, մասնաւորապէս Հայերը։ Ինքնաշարժի հայ վարիչ մը, իմանալով իր Թուրք ըլլալը, լուրեր ուզած է Թուրքիայէն, եւ նոյնիսկ չէ ուզած վարձք առնել։ Պարասրահի մը մէջ հայ երիտասարդներ Թուրքերէն կը կատակէին իրարու հետ, ըսելով թէ «ա՛խ, գէյպէք մը զարնէին եւ խաղայինք»։

Խանութներ կան, որ ճիշտ Մահմուտ Փաշայի պէս ապակեփեղկ յարդարած են, եւ սա տեսակ նշանատախտակներ ունին. «Հոս Թուրքերէն կը խօսուի»։

ՁԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 25 Յունուար. *— Հակառակ տխրահռչակ թերթի մը վայրահաչութեանց, հինգ չէզոքներ նետուած են ասպարէզ, իբրեւ հօգաբարձութիւն։*

Ասոնց խնդրանքին վրայ, Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-Շամոնի կոմիտէն սիրայօժար տրամադրեց իր ակումբը, եկեղեցական պաշտամունքի համար։ Դանօթ թափթփուքները եթէ կրնան թող հրապարակ գան եւ աւելի յարմար վայր մը գտնեն կամ մատուռ մը շինել տան, քանի որ զանազան կտակներ կը պահեն իրենց մօտ։

Ինչ որ կը վերաբերի դաշնակցական Մշեցիներու հարցին, կրնաք վստահօրէն յայտարարել թէ անոնք ոչ թէ կը հեռանան, այլ կը փութան դաշնակցութեան շարքերը խտացնել։ Միայն այս ամսուան մէջ տեղի ունեցած դասախօսութիւններու եւ ընկերական ժողովներու ընթացքին ՍԷՆ-Շամոնի կազմին վրայ աւելցած են 13 նոր ընկերներ, որոնց չորսը Մշեցի կայտառ երիտասարդներ են։

Մենք լուռ ու մունջ կը գործենք։ Ուրիշները ինչ կ'ուզեն թող մրոտեն։

Արամ

ԼԸ ՓՈՒԶԷՆ.— *«Արարատ» գնդախաղի միութեան վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ Յունուար 22ին։ Ներկայ էր հայրենաբաղձ երիտասարդներու բազմութիւն մը։ Հանդէսին ներկայ էր նաեւ, Լիոնէն, նախկին խմբապետ Պ. Յովսէփ Տէյիրմէնճեան որ յայտարարեց վառ վահել ազգային ոգին։*

Ապա երգուեցաւ «Հայաստա՜ն, երկիր դրախտավայր»ը եւ «Մեր Հայրենիք» եւ «Բամ փորոտան» խմբերգները։ Գեղարուեստական այս բաժնէն վերջ տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւնը եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը. Ա.— Թիւ 14 ժամացոյց մը. Բ.— 46 Զօր. Անդրանիկի մեծադիր նկարը շրջանակի մէջ առնուած. Գ.— 95 շիշ մը գոնեաք, Դ.— 132 շիշ մը անուշահոտ եւ Ե.— 43 քաշքօլ մը։

Անցորդ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ

Վիէն, 23 Յունուար.— Հ. Մ. Ը. Մ.ը ցարդ կատարեց շարք մը մրցումներ, իրմէ գերազանց խումբերու դէմ եւ գրեթէ բոլոր խաղերու մէջ լաւ արդիւնքներ ձեռք բերաւ։ Կատարեց նաեւ ախոյեանական շարք մը մրցումներ 16 խումբի դէմ։

Յունուար 22ին սկսաւ ֆինալ մրցումներու։ Առաջինը կատարեց Lyon*ի* Banque de Crédit National *խումբին դէմ, որ ունի օժտուած խաղացողներ։*

Կիրակի օրուան մրցումը տեղի ունեցաւ ֆրանսական դաշտին վրայ Լիոնի մէջ, մեր յառաջապահներուն բուռն յարձակումով։ Առաջին խաղամասը լրանալու տասը վայրկեան մնացած, մեր յառաջապահները մէկ գեղեցիկ վայրէջքով շահեցան առաջին նշանակէտը։

Իսկ երկրորդ խաղամասին, մեր երկրորդ նշանակէտը անընդունելի համարուեցաւ։ Ասոր վրայ մեր յառաջապահները սկսան եռանդուն խաղ մը խաղալ։ Ֆրանսացիներու կեդրոնի յառաջապահները մեր միջնապահին սխալէն օգտուելով շահեցան նշանակէտ մը։ Եւ խաղը վերջացաւ 1—1։ Այս արդիւնքը Հ. Մ. Ը. Մ.ի արժէքը բարձրացուց ֆրանսական շրջանակներու մէջ։

Մարտիկ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՐՄՈՆԻՔԷՆ ՑԵՏՈՑ.— *Քանի մէջ էվրար անցեալ առտու, թեւն ինկած իր հարսնցուին, գնաց եկեղեցի պսակուելու։ Պսակէն յետոյ, հոծ բազմութեան մը տուաւ հացկերոյթ մը։ Պարեցին, զուարճացան եւ յոգնած արբած, իրիկունը երկու նորապսակները նստան ինքնաշարժ մը, մեկնելու համար ագարակ, ուր հրաժեշտ պիտի առնէին մայրիկէն մեղրալուսնի երկար ճամբորդութիւն մը ընելու համար։ Ինքնաշարժը կը սուրար կայծակի պէս, կրակէ երկու դանակով կը ճեղքէր մութը։*

Յանկարծ, այս խելացնոր վազքին պահուն, անոնց առջեւէն անցաւ ճեպընթաց մը։

Ճեպընթացը կը կտրէր իրենց ճամբան ուղիղ գիծով։ Ինքնաշարժը կը սուրար այնքան արագ, որ կարելի չէր կասեցնել։

Բախում եղերական։

Նոր փեսան, ջարդուփշուր ինքնաշարժին տակ, հոգեւարք։ Հարսն ու մեքենավարը ծանրապէս վիրաւոր։

Քիչ յետոյ կը մեռնէր նոր փեսան, իսկ երկու վիրաւորները փոխադրուեցան, անցորդներու կողմէ, մօտակայ քաղաքը։

ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄ.— *Սատի պին Մոհամմէտ Քաուր, ինքնաշարժի մեքենավար, սիրահարած էր դեռատի Տընիզին, 12 տարեկան։*

Սատիի սիրտը կրակ էր ինկեր ու կ'այրէր։ Քանի մը անգամ հրաւիրեց փոքրիկ օրիորդը ինքնաշարժով պտոյտ մը կատարելու։ Բայց մայրը կը հսկէր։

Անցեալ օր, Սատի ինքնաշարժը կեցուց աղջկան տանը մօտ։ Աղջիկը փողոց էր ելեր։ Գրկեց զայն եւ նետեց կառքին մէջ։ Ու թռա՜ւ։ Սակայն Անիէրի մէջ ոստիկանները առջեւն ելան, կեցուցին, աղջիկը տուն տարին, Սատին ալ բանտ։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Դ.

— Այն ատեն ի՞նչ է ուրեմն անոր նպատակը, երբ ի նպաստ քեզի կ'աշխատի ան, տղա՛ս, պնդեց իշխանը։

— Չեմ գիտեր, խոստովանեցաւ Բորիս, կարծեմ թէ բոլորովին անհատական խնդիր մըն է ատիկա…

— Վէրակինի՞ հետ թէ քեզի, հարցուց իշխանը խնդալով։

Բորիս ժխտումի բնազդական շարժում մը ըրաւ։

— Տարօրինա՜կ բան, վերսկսաւ ծերունի պետը։

Յետոյ, որոշ նենգամտութեամբ մը, որ ուշադրութիւնս գրաւեց, հարցուց դարձեալ.

— Եւ Նատէժտան չի՞ նախանձիր Ք. երիտասարդ կնոջ հետ ունեցած այդքան սերտ գործակցութեանդ համար։

Աղջիկը ինքզինքը պաշտպանեց.

— Ո՛հ, ինչո՞ւ համար, հայրի՛կ, Բորիսը տէրն է իմ սրտիս եւ իմ հաւատքիս։

Այն ատեն Բորիս ըսաւ.

— Այդ դեռ ամէնը չէ, հայրի՛կ.— վաղը՝ փետր. 20ին, Պրասքովիա Սասթրոնան ի վիճակի պիտի ըլլայ ինծի շատ որոշ բաներ ըսելու…։ Վէրակինը վերջերս ստացեր է տասնըհինգ միլիոն, անգլիական կարգ մը գործադուլներու պահուն ծայրայեղ տարրերուն մէջ գործելու համար… եւ քսաներորս ժամէն Ք. գործակալը ինծի ցոյց պիտի տայ այն միջոցները, հասնելու համար Վէրակինի եւ գիտնալու թէ ո՛վ է այդ մարդը որ կայսրութիւններ կը տապալէ։

— Քսանըչո՞րս ժամէն։

Իշխանը կարծես թէ շնչահեղձ կ'երեւար։

— Ո՞ւր պիտի երթաս, այդ աղջիկը գտնելու համար։ Լոնտոնի՞ մէջ։

— Ո՛չ, այս գիշեր այդ աղջիկը Լոնտոնէն կը մեկնի եւ վաղուան համար ինծի ժամադրութիւն տուաւ Փարիզի մէջ…

— Փարիզի՞ մէջ, ա՛խ… ո՞ւր։

— Թիթանիք փալասի մէջ։

Սրկին վայրենի ուրախութիւնը բոցավառեց ծերունիին մաշած դէմքը։

— Թիթանիք փալասի մէջ… ա՜խ։

Անիկա կը խնդար, կը խնդար. եւ անոր ծիծաղը կը լեցնէր սենեակը։

— Լաւ նորագիր մըն է այդ Ք. գործակալը… բայց փառք Աստուծոյ, ի՛նչ քաջութիւն է, ի՛նչ քաջութիւն… Ասկէ վերջ անոր կեանքին համար շիլին մը իսկ չեմ տար։

Դարձեալ չափազանց ուրախ տրամադրութեան մէջ ինկաւ։

Ե.

Իշխանը մտադրեց Լոնտոն բնակիլ, ուրկէ կը մտածէր երթալ Տըպլին, որ միջազգային ցեկավարներու հանգստավայրն էր։ Ու Նատէժտա այդ վերջին օրը մնաց հօրը հետ։

Որով, մենք առանձինն, Բորիսը եւ ես եկանք Փարիզ։

Որոշեալ ժամուն գացինք Պրասքովիա Սասթրոնայի, Թիթանիք փալասի մէջ։

Պանդոկին տնօրէնը մեզ առաջնորդեց իր գրասենեակը։ Նեղսիրտ մարդու մը երեւոյթն ունէր։

— Օրիորդ Պրասքովիա Սասթրոնա՞ն կը փափաքիք տեսնել… կրնա՞ք մեզի ըսել թէ ի՛նչ նպատակով։

Իր քովը գտնուած մարդ մը, որ յայտնօրէն Ապահովութեան պաշտօնեայ մըն էր, աւելցուց.

— Իր ընտանիքէ՞ն էք։

Բորիս ինքզինքը զսպեց։

— Չեմ հասկնար թէ այս հարցումներուն իմաստը ի՞նչ է…

— Պիտի հասկնաք, պարո՛ն, երբ ձեզի իմացնեմ թէ Օրիորդ Պրասքովիա Սասթրոնա այս առտու իր սենեակին մէջ մեռած գտնուած է…

Բորիս ճիչ մը արձակեց։

— Մեռա՜ծ։

Ոստիկանը ճշտեց իր ինքնութիւնը.

— Քննութեան համար եկած եմ ես… Թերեւս դուք պիտի կրնաք մեզ առաջնորդել մեր հետազօտութեանց մէջ… Այդ կինը անձնասպան ըլլալու պատճառներ ունէ՞ր։

Բորիս չվարանեցաւ։

— Այո՛, սիրային մեծ վիշտ մը…

Չկրցաւ աւելի բան մը ըսել, այնքան յուզումը մեծ էր։

Ոստիկանը մեզ կը քննէր։ Ի՞նչ պիտի որոշէր արդեօք։

Վերջապէս հակեցաւ դէպի պանդոկի տնօրէնը, որ այս խնդիրը փակուած տեսնելու իր անհամբերութիւնը չէր ծածկեր։

— Չգեցէք որ վեր ելլեն… պէտք է իր սիրահարը ըլլայ… շատ հաւանաբար անձնասպանութիւն մըն է եղածը։

Սենեակը գացինք։

Կը տեսնէի որ Բորիսի ձեռքերը կը դողդղային ջղաձգօրէն։ Դուռը հրեցի։

Պղնձեայ մահճակալին վրայ աղջիկը փռուած էր, լքուած վիճակի մէջ։ Ո՛չ մէկ ծաղիկ, ո՛չ մէկ զարդականթեղ…։ Անկողնախորշը, որուն վրայ չէին քաշուած սնդուսէ վարագոյրները, թոյլ կուտային որ ներս թափանցէր Շան դ'Էլիզէի զօրաւոր լոյսը։

(Շար.)

Թեամրան հանրմները քրիստոնեայ դարձած են եւ թէ անոնք կիրակի օրեր Բողոքականներու եկեղեցին կ'երթան։ Նոյնիսկ անցեալ կիրակի իրենց ուսուցչուհիներուն հետ միասին եկեղեցի գացած են։ Վարժարանին աշակերտուհիներէն Իզմիրցի վէտիա հանըմն էր որ դէպքը իմացուցած էր։ Բօլէճին բոլոր աղջիկները խռված են։ Աշակերտուհիները երեք խումբի բաժնուած են. բողոքական, չէզոք եւ հակաբողոքական։ Ապացուցուած է թէ քրիստոնեայ դարձուած երեք աղջիկները ամերիկեան դրօշներով զարդարուած են եւ այդ կերպով տօնուած է անոնց քրիստոնէացումը։

Զինովիեւ եւ Կամենեւ խնչո՞ւ ղեցին

Մոսկուայի պաշտօնաթերթ «Պրաւդա» կը հրատարակէ Զինովիեւի եւ Կամենեւի կողմէ իրեն ուղղուած նամակ մը, որուն մէջ կ'ըսեն թէ իրենք բաժնուած են Տրոցկիի խմբակէն, նկատելով որ վնասակար է երկրորդ կուսակցութիւն մը ստեղծել, ու նկատելով որ պրոլետարիատի դիկտատուրայի հիմնական շահերը կը պահանջեն պայքարէ հրաժարիլ։

Գալով տրոցկիական կեդրոնին կողմէ արտասահմանի իր կողմնակիցներուն տրուած հրահանգներուն, Զինովիեւ եւ Կամենեւ վեր կը հանեն թէ տրոցկիականները կ'աշխատին Խորհ. Միութեան հակառակ աջ խմբակցութեանց օժանդակութիւնը ձեռք բերել։

Զինովիեւ եւ Կամենեւ ասկէ զատ կը հրաժարին ընդդիմադիր խմբակցութեան հաստատած ծրագրէն։ Կը յայտարարեն թէ իրենց գործունէութեան մէջ պիտի առաջնորդուին 15րդ Համագումարի որոշումներով եւ վստահութիւն կը յայտնեն թէ նախկին ընդդիմադիրներու մեծ մասը կուսակցութեան հետ հաշտուելու ճամբուն պիտի հետեւի։

«Պրաւդա» գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ Կամենեւի եւ Զինովիեւի այս յայտարարութիւնը եւ կ'ըսէ թէ ատիկա պիտի դիւրացնէ իրենց վերադարձը կուսակցութեան մէջ։

Պեսարաբիոյ տարեդարձը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային թերթերը բուռն յօդուածներ կը հրատարակեն Ռումանիոյ կողմէ Պեսարաբիոյ կցման տասներորդ տարեդարձին առթիւ։ Թերթ մը կը գրէ. «Ռումանացիները կը պնդեն թէ Պեսարաբիան յաւիտեան իրենցն է, սակայն անոնք գիտեն թէ օտար տիրապետութեան վախճանը մօտալուտ է եւ հրդեհն ու ջարդերը պիտի լուսաւորեն ապստամբներու ճամբան։ Այս մասին խորհրդային կառավարութեան քաղաքականութիւնը ծանօթ է։ Տնիեսթերը չի կրնար ըլլալ անանցանելի ցանկապատ մը, որ Պեսարաբիացիները զատէ իրենց ռուս եղբայրներէն։»

Պոլշեւիկ վիճակագրութեան մը համաձայն, վերջին տասը տարուան ընթացքին Պեսարաբիոյ մէջ 155 ապստամբութիւններ ծագած են եւ Ռումանացիները այս առթիւ սպաննած են 30,000 Ռուսեր։ Մինչ Պուքրէշի պատերազմական նախարարութեան թիւերը կ'ըսեն թէ 15,514 Պեսարաբիացիներ սպաննուած են ապստամբութեանց ընթացքին։

Մամուլը կը մեղադրէ վարչապետ Փուանքարէն եւ համաձայնական պետերը, որոնք Վէրսայլի հաշտութեան համաժողովին մէջ «անամօթօրէն կողոպտեցին Պեսարաբիան, երբ ռումէն բանակները խուժեցին նահանգին վրայ՝ իբրեւ գիշերային գող»։

Խուժիստանի ապստամբութիւնը

Պասրայէն կը հեռագրեն թէ Խուժիստանի պարսիկ զինուորական էմիրը քանի մը օր առաջ հրատարակած է արաբերէն լեզուով յայտարարութիւն մը, որմէ կ'երեւայ թէ Բասրայի եւ Խազալապատի միջեւ գտնուած շրջանը տակաւին ապստամբ ցեղախումբերու ձեռքը կը գտնուի։

«Խազալապատի մէջ կը մնամ, կը յայտարարէ էմիրը, եւ խորհուրդ կուտամ ձեզ ցրուելու, յանձնել ձեր զէնքերը եւ երեք օրուան մէջ վճարել տուրքերը, եթէ կ'ուզէք որ ձեր օջախները քանդումէ փրկուին։»

«Թայմզ»ի թղթակիցը, որ կը հաղորդէ վերի լուրերը, կ'աւելցնէ թէ էմիրը իր յայտարարութեան վերջը միտքը փոխելով երեք ամիս պայմանաժամ կուտայ տուրքերը վճարելու եւ զէնքերը յանձնելու համար։ Էմիրը կը հրաւիրէ նաեւ այն գիւղացիները որոնցմէ պաշտօնեաները դրամ կորզած են՝ որ դիմում կատարեն իրեն։

Առ այժմ կացութիւնը թէեւ հանդարտած է, սակայն մթնոլորտը դեռ ծանրաբեռնուած է եւ ոեւէ ժամանակ կրնայ դարձեալ բռնկիլ։ Նահանգին անունը պիտի մնայ Արաբիստան, հակառակ իր պարսկական նոր Խուժիստան անունին։ Պարսիկ կառավարութիւնը շատ բան կը պարտի Իրաքի կառավարութեան, որ արագօրէն պահականոցներ հաստատեց Պասրայի եւ Ֆաօի միջեւ եւ շոգեմակոյկներ տրամադրեց սահմանագլուխին վրայ հսկելու համար, որպէսզի ապստամբները սահմանը չանցնին։ Այլապէս ապստամբութիւնը կարելի պիտի չըլլար դիւրաւ զսպել, որովհետեւ ըմբոստները հասկնալով որ ուրիշ տեղ ապաստան չպիտի կրնան գտնել, անձնատուր կ'ըլլան։

Ձերբակալութիւններ Ռուսիոյ մէջ

«Տէյլի Մէյլ»ի Ռիկայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ռուս գիւղացիները պոյքոթ հռչակած են խորհրդային առեւտրական կազմակերպութեանց դէմ։ Կառավարութիւնը զանգուածային կերպով ձերբակալած է այն վաճառականները, որոնք միջնորդի դեր կը կատարէին գիւղացիներուն եւ հացագործներուն միջեւ։ Վերջին 15 օրուան մէջ 10,407 գիւղացիներ ձերբակալուած են, 13000 ռուբլին արժէքով տուգանք գանձուած է եւ երեւան հանուած են 3393 գաղտնի զտարաններ, ուր ցորենէն օղի կը պատրաստէին։ Այս խիստ միջոցներուն շնորհիւ այժմ գիւղացիները մէջտեղ կը հանեն իրենց ցորենները։

Մահ Պլասքօ Իպանեզի

Սպանիացի մեծ վիպասանը, որ կը տառապէր շաքարախտէ, թոքատապի բարդութեամբ մը մեռաւ երէկ առաւօտ։ Հանրապետական, Իպանեզ վերջին քաղաքական դէպքերուն պատճառով փախած էր Սպանիայէն։ Ու կ'ապրէր Ֆրանսայի հարաւը, գեղեցիկ վիլլայի մը մէջ։ Իր վէպերէն «Կնոջ թշնամիները» թարգմանուած է հայերէնի։

ՀԱՅԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐ

Ֆրանսական հայասիրական բողոքական կոմիտէն շարք մը դասախօսութիւններ սարքած է «Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի հայ գաղթականներուն մասին»։

Սթրազպուրկի հովիւ P. Berron մոգական լապտերով ցոյց պիտի տայ զանազան տեսարաններ։

Այսօր Կիրակի ժամը 17ին Église de l'Etoileի մէջ, 54 Avenue de la Grande Armée, հանդիսաւոր ներկայացում Փարիզի շրջանի հայ Բողոքականներու նոր քարոզիչ Պ. Ղազարոսեանի։

Իրիկունը ժամը 20.30ին Église Méthodiste d'Asnières, 32 Avenue de la Marne, Asnières, կը նախագահէ հովիւ Guiton.

Վաղը Բշ. ժամը 8 30ին Salle de l'Annonciation, rue Lekain, Paris (16e), կը նախագահէ Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Մաքլէռ։

Երեքշաբթի ժամը 20.30ին Chapelle du Luxembourg, 58 rue Madame, Paris (6e), կը նախագահէ հովիւ R. Hollard.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20շլ. 40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6տլ. 10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1928
31 JANVIER 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 558 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆՀԱՄԱՐ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, ՓԱՐԻԶԻ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ, ՀԵՏԵՒԵՑԱՒ ՀԵՐՈՍԻ ԴԱԳԱՂԻՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԹԱՂՈՒՄՆ ՔԱՋՈՐԴՒՈՅՆ"

Այսպէս, ուրեմն, անհամար բազմութիւն մը, լուռ եւ երկիւղած, հետեւեցաւ Անդրանիկի դագաղին, Փարիզի եկեղեցիէն մինչեւ Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը:

Ոտքի վրայ էր ամբողջ Փարիզի գաղութը:

Կարելի չէր չփղձկիլ ու միանգամայն չհպարտանալ, տեսնելով անծայրածիր թափօրը սա լուսացնցուղ պողոտաներուն վրայ, Փարիզի ամէնէն աղնուապետական թաղամասերուն մէջ, եկեղեցիի բակէն մինչեւ Քոնքորտի հրապարակը եւ անդին:

Բազմութիւն մը ներկայացուցչական— հայ ժողովուրդը ինք— եւ յարգալիր ու կարգապահ:

Տեսակ մը արշաւ, որուն առջեւ զարմանալի չէ որ բազմաթիւ Ֆրանսացիներ կանգ կ'առնէին ու կը հարցնէին.

— Ո՞վ է մեռնողը:

Եւ երկու տեղեկութիւն բաւական էր, որպէսզի բաժնուէին յարգանքով եւ համակրութեամբ:

Աննախընթաց էր ցոյցը, իր կերպարանքով եւ պատկառանքով: Եւ կ'ուզէինք որ այդպէս ալ ըլլար: Այսինքն, ուրիշ անգամ չհարկադրուէինք շքեղ այլ օտար պողոտաներու վրայ պտտցնելու մեր մեռելները, Հայաստանի ազատագրական ճամբուն ռահվիրաներն ու ռազմիկները:

Քրիստափորը՝ Սօֆիայի մէջ, Զաւարեանը՝ Պոլիս եւ յետոյ Թիֆլիս, Անդրանիկը՝ Ամերիկա եւ հիմա Փարիզ...

Ամուլ են այս պողոտաները, մեր արցունքին ու հպարտութեան համար: Հայրենիքի հողն է որ կրնայ արգասաւորել երկուքն ալ:

Եւ սակայն, այս տարագիր թաղումի անգամ, նոր խռովք մը հոսեցուց «գաղութահայ» կոչուած բազմութեան երակներուն մէջ, եւ թօթուեց անոր հոգին:

Պէտք էր ներկայ ըլլալ թափօրին, եկեղեցիէն մինչեւ գերեզմանատունը. պէտք էր դիտել առժամեայ դամբարանին բոլորտիքը, քարերուն եւ ծառերուն ետեւ խռնուած բազմութիւնը, իմանալու համար այն անպատմելի սարսուռը, որ համակած էր բոլորը:

Վշտի արցունք դագաղին առջեւ, հպարտութեան արցունք՝ ի տես կարմիր-կապոյտ-նարնջագոյն դրօշին որ կը ծածանէր ֆրանսականին հետ կողք կողքի:

Այո՛, այդ բազմութիւնը խորապէս կը զգար, որ Անդրանիկները կռուեցան ու ինկան, որ ամբողջ սերունդ մը խղդուեցաւ արեան մէջ, բայց անոնց հոգին կը շարունակէ մնչել ու փոթորկել մեզ: Անոնք միայն իրենց վիշտը չձգեցին մեզ, այլ և ժառանգեցին, ձեւ ու մարմին առած իրականութիւն մը, — ծաղկող հայրենիք մը եւ անոր ազատութեան ու ամբողջացման խորհրդանշանը, — հայկական եռագոյնը, այսօր տարագիր՝ ինչպէս մեր մեռելները, բայց միշտ կենդանի, ինչպէս անոնց կտակը:

Անդրանիկի թաղումն անգամ կը թնդացնէր լեռ ու ձոր — այս անգամ Փարիզի պողոտաները: Եւ ապահովաբար անոր դամբարանն ալ, որքան խոր փորուած ըլլայ եւ որքան ամրափուռ, պիտի սարսէ մեզ, ամէն անգամ որ վեհերոտ շարժումներ ունենանք:

Աշխարհի բոլոր կրանիդները չեն կրնար լռութեան դատապարտել Անդրանիկները, երբ անոնք մեզի ձգած են ուխտ մը, դրօշակ մը.— կարմիր՝ ինչպէս արիւնը մեր քաջորդիներուն, կապոյտ՝ ինչպէս ազատ երկինքը մեր աշխարհին, եւ նարնջագոյն՝ ինչպէս մեր արգասաբեր դաշտերուն խաղաղութիւնը:

Շ.

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՈՒԽՏԸ

Անդրանիկի զինուորներուն կողմէ ընկ. Անուշաւան Գաբրիկեան արդաց ուխտ մը.

«Ո՛վ քաջ հերոս, Մայր Աթոռին առջեւ խաչի եւ աւետարանի վրայ երդում ըրինք որ պիտի կռուինք մինչեւ մեր նպատակի իրագործումը՝ մինչեւ վերջին շունչ: Խօսք տուինք հայ ժողովուրդին ռուիլ ու զոհուիլ մեր դատին համար, հիմակ ալ ամէնս մէկ երդնունք անշունչ մարմինիդ առջեւ, որ պիտի շարունակենք քու թողած գործդ եթէ մէկ հոգի ալ մնայ մեզմէ: Մենք վստահ ենք մեր յաղթանակին, քանի որ մեր մէջ կրակը դուն վառեցիր: Ննջէ՛ մեծ հերոս, ննջէ՛ մինչեւ այն ատեն երբ մենք գանք ու քեզ փոխադրենք այն երկիրը որուն համար երկա՛ր տարիներ կռուեցար. մինչեւ այդ ժամանակը նուիրական արձանդ կանգուն կոթող մը պիտի ըլլայ մեր սրտերուն մէջ, ուրպէս հաւատք մեր մեծ իտէալի իրականացման:»

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՀԵՌԱԳԻՐ ԼԻՈՆԷՆ

Կիրակի օր Լիոնէն ստացանք հետեւեալ հեռագիրը.—

«Անմահ հերոս Անդրանիկի շիրիմին առջեւ կը խոնարհինք»:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷ

[Ա]ՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ եւ ՖՐԱՆՍ. ՄԱՄՈՒԼԸ

Երէկ առտուան ֆրանսական բոլոր գլխաւոր թերթերը [ը]նդարձակ տողերով կը նկարագրեն Կիրակի օրուան թափօրը, [կը] հրատարակեն Անդրանիկի եւ յուղարկաւորութեան պատկերները: Քանի մը թերթեր 6000, իսկ Փըթի Փարիզիէն եւ Փըթի Ժուռնալ 7000 հոգի կը հաշուեն թափօրին մասնակցողները: [Ա]նոնք որ շատեր եկեղեցիէն գերեզման ճամբուն հեռաւորութեան [պ]ատճառով, մեթրօյով կամ հանրակառքով գացած էին Փէռ-Լաշէզ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ

ԴԱԳԱՂԸ ԵՌԱԳՈՅՆՈՎ ԾԱԾԿՈՒԱԾ, ԹԱՓՕՐԸ ԵՌԱԳՈՅՆԻՆ ԵՏԵՒԷՆ

Կիրակի օր Փարիզի եւ արուարձաններու հայութիւնը, մէկ սիրտ մէկ հոգի համազգային մեծ յուղարկաւորութիւն կատարեց ազգային հերոս Անդրանիկի: Փարիզի Հայերը երբեք այսքան հոծ բազմութեամբ ի մի չէին խմբուած եւ հին գաղութի ջոջ անդամները զարմանքով կը հարցնէին իրարու թէ այս բոլորը Հայե՞ր են:

Առաւօտ կանուխէն Ժան-Կուժոն փողոցը լեցուած էր արդէն եւ եկեղեցին ասեղ ձգելիք տեղ չէր մնացած: Պատարագը տեղի ունեցաւ քառաձայն: Պատարագիչն էր Վռամշապուհ եպիսկոպոս: Ժամերգութիւնները վերջացան կէսօրին: Սակայն բազմութիւնը չէր բաժնուեր:

Ժամը 1ին եկեղեցիին մէջտեղը պատրաստուեցաւ շքեղ մահարձան մը, որուն վրայ դրուեցաւ Անդրանիկի արծաթագոյն մետաղեայ քանդակազարդ դագաղը, պատրաստուած Ամերիկայի մէջ: Եկեղեցիէն ներս կ'առնուէին միայն պաշտօնական ներկայացուցիչներ, որոնք իրենց անունները կը ստորագրէին մասնաւոր թուղթերու վրայ:

Ֆրանսայի Պատերազմ. նախարարութեան կողմէ ներկայ էր գնդապետ Ֆուագի, Փարիզի զինուորական կառավարիչ զօրավար Կուրոյի կողմէ հազարապետ Տիւմօն, արտաքին նախարարութեան կողմէ Փարիզի երեսփոխան Էտուար Սուլիէ, Հ. Հ. Պատուիրակութեան փոխ-նախագահ Պ. Ալ. Խատիսեան, Հայ-Կաթոլիկ համայնքութեան ժողովրդապետ Հ. Պ. վրդ. Բէտիճեան, Փարիզի կաթոլիկ առաջնորդարանի ծերունի ներկայացուցիչը, Հայագիտական ընկ.եան կողմէ Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Մաքլէռ, ֆրանսական եւ հայ մամուլի ներկայացուցիչներ, Հայ Կամաւորական միութեան անդամներ, Անդրանիկի զինուորները, թեւերուն վրայ ճերմակ լայն ժապաւէններով, եւ ուրիշ միութեանց ներկայացուցիչներ ու հրաւիրեալներ:

Դասին մէջ տեղ գրաւած էին Անդրանիկի այրին Տիկ. Նուարդ, քրոջ աղջիկը եւ զաւակները:

Յուղարկաւորութեան արարողութենէն վերջ, դամբանական խօսեցաւ Վռամշապուհ եպսկ., յիշեց թէ ինք Շապին Գարահիսարի մէջ ուսուցիչը եղած էր Անդրանիկի, երբ դեռ պատանի էր, նկարագրեց անոր ըմբոստ հոգին փոքր տարիքէն եւ արտասուաթոր՝ յարգանքի խօսքեր ըրաւ անոր յիշատակին:

Յետոյ խօսեցաւ Մանչէսթըրէն Պ. Տիրան Տէվլէթեան:

Ժամը 2ին դագաղը եկեղեցիէն դուրս հանուելով դրուեցաւ շքեղ մեռելակառքի մը մէջ: Դագաղին վրայ ծածկուեցաւ կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն եռագոյնը: Յետոյ կազմուեցաւ յուղարկաւորական թափօրը: Առջեւէն կ'երթար պսակակիր կառքը: Ծաղկեպսակներ ղրկած էին՝ «Դրօշակ»ի եւ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնները, Հ.Հ. Պատուիրակութիւնը, Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէն, Շապին Գարահիսարի Ռազմիկ Հայրենակցական Միութիւնը, Զաֆանաս Որբերու Միութիւնը, ֆրանսական բանակի Հայ Կամաւորներու Միութիւնը, Արարատ մարզական միութիւնը, Անդրէասի (Շապին-Գարահիսար) Հայրենակցական Միութիւնը, Ռամկավար կուսակցութիւնը, Փարիզի եկեղեցիին թաղականութիւնը, Հայ Տիկնանց Միութիւնը, Սեբաստիոյ Հայրենակցական միութիւնը, Սօնա կօշիկի գործատունը եւ ուրիշներ:

Ծաղկեպսակներուն կը հետեւէր դագաղակիր կառքը, որուն ետեւէն Անդրանիկի նախկին զինուոր թաւիստ Աբգար կովկասեան տարազով թաւիշէ բարձի վրայ կը տանէր Անդրանիկի պատուանշանները:

Հայ Յեղ. Դաշնակցութեան Փարիզի Շրջանային կոմիտէի կարգադրութեամբ, երեք հայկական եւ երեք ֆրանսական դրօշակներ կը հետեւէին դագաղին: Ու եռագոյնին ետեւէն անհամար թափօր մը, կին, երախայ, երիտասարդ, ծեր, ամէն հասակէ ու դասակարգէ: Այս փառաշուք թափօրը Ժան Կուժօն փողոցէն սկսաւ շարժիլ եւ մտաւ Շան զ'Էլիզէի պողոտան ու կտրելով Քոնքորտի հրապարակը, մտաւ Ռիվոլի փողոցը և Պասթիյլի ճամբով ուղղուեցաւ դէպի Փէր-Լաշէզի գերեզմանատունը, ուր հասաւ ժամը 3.45ին:

Ճամբու ընթացքին օտար բոլոր անցորդները յարգանքով կը խոնարհէին եւ հարցումներ կ'ուղղէին:

Գերեզմանատան մէջ ուրիշ բազմութիւն մը կանխաւ խռնուած էր արդէն: Իսկ թափօրին ժողովուրդը ամփիթատրոնի ձեւով տեղաւորուեցաւ գերեզմանաքարերուն վրայ, Անդրանիկի փոսին շուրջ բազմութիւնը սեղմուած էր և ասեղ ձգելիք տեղ չէր մնացած:

Դագաղը դրուեցաւ փոսին մօտ՝ միշտ եռագոյնով ծածկուած եւ եռագոյնով շրջապատուած: Վռամշապուհ եպսկ. կարգով խօսք տուաւ նախապէս որոշուած կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն:

Առաջին խօսողն եղաւ Պ. Համբարձում Մարմարեան, ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներու միութեան կողմէ, ֆրանսերէն լեզուով: Համառօտ կենսագրութիւնն ըրաւ Անդրանիկին, պատմեց անոր կռիւները Պալքանեան պատերազմին եւ Կովկասեան ճակատին վրայ:

Յետոյ Զաֆանասս Որբերու Միութեան կողմէ խօսեցաւ ընկեր Մ. Բիւրքճեան, որ ըսաւ.

«Անդրանիկ ճառագայթն էր, որ կը տաքցնէր ու կը լուսաւորէր հայ որբերուն երկինքը: Ու ճառագայթը չի թաղուիր: Անդրանիկ աւելի քան ճառագայթ մըն էր: Անիկա եղաւ խորհրդանշանը անիրաւուած, զրկուած ու տանջուած հայ որբերու մե՛ծ երազին: Ու մենք կը հաւատանք որ խորհրդանշանները կ'ապրին յաւիտեան. անոնք մահ չունին: Մենք հայ որբերս այդ խորհրդանշանները թաղած ենք մեր հոգիին մէջ: Մի՛ ըսէք մեզի թէ եկած էք կատարելու Անդրանիկի թաղումը: Մի՛ ըսէք թէ Անդրանիկ մեռած է: Ան կը սաւառնի հայ որբերուն հոգիին մէջ: Մեր բոլորին սրտին մէջ կը քնանայ Անդրանիկը: Պիտի պահենք զայն միշտ ծաղիկներու մէջ:»

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԶՕՐԱՎԱՐԻ ՏԱՐԱԶՈՎ

Յետոյ Եկեղեցիի հոգաբարձութեան կողմէ Պ. Զօպանեան կարդաց նախ հայերէն, յետոյ ֆրանսերէն ճառեր: Յայտնեց հայ ժողովուրդի յուզումն ու ցաւը մեծ հերոսի մահուան առթիւ: Յիշեց Հայերուն եղած անիրաւութիւնը: Այսօր, ըսաւ մեր ձեռքը չէ Թրքահայաստանը, որուն համար այնքան տարիներ կռուեցաւ Անդրանիկ եւ ուր պէտք է որ հանգչէր իր մարմինը:

«Յառաջ»ի կողմէ խօսեցաւ ընկ. Շաւարշ Միսաքեան.

«Անդրանի՛կ, աժեղ էիր, անսասան եւ անխոցելի, երբ կը սաւառնէիր սար ու ձոր:

«Քաղաքը սպաննեց քեզ:

«Քաղաքը կաթիլ կաթիլ քամեց ըմբոստ աւիշը քու խռովայոյզ սրտիդ:

«Եւ մենք հազիւ կը զսպենք մեր արցունքները:

... «Հայրենակիցներ, մեռել թաղելու եկեր էք օտար հողի վրայ: Եւ ի՛նչ փառք ու շուքով: Եւ ի՛նչ բազմութեամբ... Ահաւասիկ մայրեր որ մինչեւ գերեզման եկեր են իրենց երախաներով, եւ երիտասարդներ որ կը հետեւին կրակոտ աչքերով: Ուրեմն անոնք կը հաւատան Անդրանիկներու անյաղթ բազուկին... Պարզ դագաղ մը չէ այս, այլ խորհուրդ մը, խտացումը մեր վերջին քառասուն տարուան տառապանքներուն եւ պայքարներուն.

«Եւ այստեղ նորէն կը յիշեմ Քամառ Քաթիպայի ճիչը. «Աստուած, ամէն բանի մէջ քո կամքը ըլլայ, միայն թէ Հայը լուծի տակ չիլայ»: Եւ այն սերունդը որ հաւատաց Անդրանիկներու ազատամարտին, այն սերունդը անգամ մըն ալ կ'ուխտէ ճգնիլ որպէս զի «Հայը լուծի տակ չլայ» եւ որպէս զի, գոնէ չզրկուինք մեր մեռելները մեր հայրենիքին մէջ թաղելու մխիթարութենէն»:

Դրօշակի կողմէ խօսեցաւ ընկեր Արշակ Ջամալեան.

«Ես կը խօսիմ յանուն ա՛յն Դրօշակին, որուն բեմէն առաջին անգամ խօսեցաւ Անդրանիկ հայ ժողովուրդին հետ, ա՛յն Դրօշակին որուն շունչին եւ հմայքին տակ գործեց Անդրանիկ եւ դարձաւ մեծ մարդ: Առանց կուսակցական եւ յարանուանական խտրութեան այստեղ համախմբուած այս խուռն բազմութիւնը ցոյց կուտայ թէ Անդրանիկ յաղթած է մեզ: Կը համոզէ մեզ թէ հայ ժողովուրդը կը գնահատէ այլ եւս իր ազատագրութեան ճամբուն վրայ զոհաբերուող հերոսները: Անդրանիկ իր ընկերներուն պէս չնահատակուեցաւ կռուի դաշտին վրայ, սակայն անիկա կը նահատակուէր ամէն օր տեսնելով հայ ժողովուրդին ծով տառապանքը: Անդրանիկ իր մահով դաս մը կուտայ մեզի:»

Յայտագրին համաձայն, «Հուսկ բան ք»ը, Շապին Գարահիսարի Ռազմիկ Հայրենակցական Միութեանն էր, որուն կողմէ խօսեցաւ ընկեր Յարութիւն Պուռնազեան.

Անտառներու մռնչող առիւծ, սարերու ճախրող արծիւ, դուն մեր ծննդավայրի ըմբոստ եւ հերոս զաւակը, մեր ժողովուրդի ցաւերուն արժան ծնունդը:

Քու փառքդ չէ կերտուած հեռաւոր Քալիֆորնիոյ մէջ, քու փառքդ կը սկսի Սասունի եւ Վասպուրականի մէջ ու հոն կը վերջանայ: Քեզի կրնան պաշտել միայն անոնք որոնք կը պաշտեն քու յեղափոխութիւնդ: Ծունկի պիտի գան ու ուխտեն միայն անոնք, որոնք համոզուած են թէ մեր սեփական բազուկներով միայն անկախութիւն կը գտնենք:

Ու մենք, վստահ ենք, որ եթէ հոգիդ ճանկռտող ցաւերդ քեզ թոյլ չտուին արտասանել մահուան անկողնին մէջ, բայց դու ըսիր քու հոգւոյդ խորէն.

«Կ'ուզեմ որ իմ աճիւններս հանգչին Արաքսի կամ Զանգուի ափին, իմ սիրելի ժողովուրդիս մէջ, որուն ազատութեան համար կռուեցայ:»

Խօսողներու շարքը վերջացած էր, սակայն Փարիզի Հայ-Կաթոլիկ համայնքութեան ժողովրդապետ Հ. Պետրոս Վրդ. Բէտիճեան, յուզուած համազգային յարգանքի այս տեսարանէն, խօսք առնելով ըսաւ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՊԱՏԿԵՐԸ՝ ԲԱՐՈՅԱՊԷՍ

Լիոնի հայկական կեանքին պատկերը, զոր տուի նախորդ յօդուածովս, գիտուած էր նախորդ Ազգ. Միութեան ատենապետին բռնած հայելիին մէջէն: Որովհետեւ հաւատարմօրէն ներկայացուցի բոլոր այն նօթերը, զորս գրի առած էի Պ. Ս. Փափազեանի գրասեղանին վրայ, առանց քննադատութեան եւ առանց ընդմիջումի:

Այժմ ե՛ս պիտի բռնեմ հայելին, իմ կարգիս՝ ցոյց տալու համար Լիոնը, որուն մասին եկեղեցիին շրջափակէն թղթակցութիւններ կը ղրկուին Փարիզի եւ Պոլսոյ թերթերուն, պարզապէս մարդ գովելու համար:

Կը կարծեմ թէ նոյնիսկ անոնք, որ նոր սերունդին խիստ ու դժուարահաճ նկարագրին պատճառով կը սրտմտին, չպիտի կրնան ուրանալ մեր անկեղծութիւնը:

* * *

Լիոնի մէջ, գաղութին կազմութենէն սկսեալ, ժողովուրդին «գլխաւորները» «ազգ» խաղացեր են, եւ մինչեւ հիմա ոչ ոք ձայն հաներ է այդ մասին:

Կ'ամբաստանեմ թէ՛ Ազգ. Միութիւնը եւ թէ՛ ժողովուրդը:

Նախ, մեղաւոր են Ազգ. Միութեան բոլոր անդամները, առանց բացառութեան:

Նիւթական տեսակէտէն. — Նկատի չպիտի առնեմ ամբաստանութիւնը նամակագիրի մը, որ կը գրէ թէ հրատարակած հաշուեցոյցիս մէջ չեն մտցուած Ազգ. Միութեան կնիքով գանձուած զանազան գումարներ: Ես հաշուեքննի՛չ չեմ: Ընդունի՛նք հաշուեցոյցին ճշտութիւնը: Բայց չեմ կրնար ներել, երբ ժողովուրդէն, «ազգ»ին անունով, հազարաւոր ֆրանքներ կը գանձեն եւ ազգային ո եւ է գործ չեն կատարեր: 1 Յուլիս 1925—31 Հոկտ. 1927 հաշուեկշիռին համաձայն (Յառաջ, 547), ժողովուրդէն, զանազան անուններով, կը գանձուի 74,188 ֆր. տուրք: Ի՞նչ գործ են տեսեր այս դրամով:— 51,736 ֆր. վճարեր են պաշտօնեաներու: Անոնց թիւը կը հասնի 13ի, (քահանայ, լուսարար, քարտուղար, յետոյ՝ նախկին քահանայ, նախկին լուսարար եւ նախկին քարտուղար, թատրո՜ն): Ուրեմն Լիոնի ժողովուրդը պարտականութիւն ունի եղեր պաշտօնեայ պահելու: Նպաստ տրուած է 3,115 ֆր.: Ուսուցչուհիի մը տրուած է 500 ֆր.: Կը տեսնուի որ գանձուած դրամէն ժողովուրդին համար ծախսուած է միայն այսքան: Լաւ կ'ըլլար պաշտօնեաներն ալ նպաստընկալ գրել ու անցնիլ: 13,530 ֆլ. նշանակուած է իբրեւ ընդհ. ծախք, եւ 17,508 ֆր. եկեղեցիի նորոգութեան համար: Ուրեմն, Ազգ. Միութեան գործն է եղած եկեղեցիով զբաղիլ, քահանայ ու պաշտօնեայ պահել: Ալ ո՞վ կը հետաքրքրուի ժողովուրդին այնքան այլազան պահանջներով: Ըլլալ երիտասարդ, 20րդ դարու զաւակ, եւ ի՞նչպէս չընդվզիլ, ի՞նչպէս չպոռալ. — Ա՛յ ապիկարներ, ձեր ձեռքը չդողա՞ց, երբ այս գաղթական ու աղքատ ժողովուրդին լումաները կը բաժնէիք աւելորդ ու բազմաթիւ պաշտօնեաներու: Վերջապէս, այդքա՞ն պակա՞ս էր ձեր խելքը, երբեք Միութիւններու մէ՞ջ ալ չէք եղեր, որ գիտնայիք թէ ծախքերը համեմատական կ'ըլլան հիմնական ու երկրորդական նպատակներու միջեւ, այնպէս որ պատիժ կը տրուի, երբ հիմնական խնդիրներու համար ծախսուելիք գումարէն աւելի կը ծախսուի երկրորդական խնդիրներու համար: Միթէ ազգային գործե՞ր կը պակսէին, միթէ ժողովրդային պահանջնե՞ր չկային:

Ու դուն, ժողովո՛ւրդ, ինչո՞ւ չպահանջեցիր Ազգ. Միութենէդ, որ դպրոց բանայ, ազգային ու ժողովրդային աշխատանքներու ձեռնարկէ: Ինչո՞ւ չվռնտեցիր այդ մարդիկը, երբ ապիկար էին:

Ազգային տեսակէտէն. — Կ'ամբաստանեմ Ազգ. Միութի[illegible]նը, որուն անդամները երբեք ազգային երեւակայութիւն չունին: Երկու-քուկէս տարուան ընթացքին չեն կրցեր պարզ դպրոց մը բանալ, ամբողջ գումար 500 ֆրանք տուած են ուսուցչուհիի մը, մինչդեռ անդին քահանաներ կան, որոնք 9000 ֆր. շալկած են, պաշտօնեաներ կան, որ 8000 ֆրանք առած են: Եթէ դպրոց բանալու, ուսուցիչներ ունենալու եւ նոյնիսկ չնախատեսուած դժուարութիւններու համար դրամ կը պակսէր, կարելի էր դպրոցական տուրք սահմանել: Այս ժողովուրդը, վըստահ եմ որ կարդալ-գրելու համար կ'ընէ ամէ՛ն զոհողութիւն, ինչպէս ըրեր է անապատներուն մէջ: Ազգ. Միութիւնը այնքա՜ն տուրքեր սահմաներ է, չէ՞ր կրնար այս չափազանց կենսական հարցին համար ալ ձեռք բանալ:

Դարձեալ, Ազգ. Միութիւնը, որ այնքան պաշտօնեաներ է պահեր, խելք չէ՛ ըրած անոնց մէկուն ուսին բեռցնել գաւառային ճիշտ մարդահամար մը կատարելու պարտականութիւնը: Երբ կը հարցնեմ թէ Սէն-Շամոնի մէջ որքա՞ն Հայ կայ, կը սկսին իրարու հարցնել, քիչ մը վեր, քիչ մը վար ի՞նչ միսս ունի կ'ըսեն եւ թիւ մը կը նետեն մէջտեղ: Թիւի մասին մանրանախ չափ գիտակցութիւն չունին, բայց սանթիմի համար զորտի աչքեր կը բանան:

Դարձեալ, բանւորական տեղեկատուութեան դիւան մը չունին, մինչդեռ կը գտնուին գործաւորական կեդրոն մը, եւ բանւորներէ՛ն կը գանձեն իրենց տուրքերը: Այս ժողովուրդին աշխատաւոր զաւակները շա՛տ թափառեցան այլեւս: Ազգ. Միութիւնները, փոխանակ քահանաներուն համար Թէզպիհ ճարելու, պէտք էր, որ քիչ մը աւելի զբաղէին մեր գաղթական ընտանիքներուն գործ հայթայթելով: Շատեր չեն գիտեր թէ ո՞ւր դիմեն, ո՞ւր գործ կայ, ո՞ւր գործարան կայ, ի՞նչ վարձատրութիւն կը տրուի: Լիոնի մօտիկ գիւղէ մը ստացած եմ նամակ մը, որ կը պատմէ թէ երկու տարիէ ի վեր կը շահագործուի գործարանատիրոջ կողմէ: Պայմանագրութիւնը պատրուակ կը բռնեն ու կը խաբեն ֆրանսերէն չգիտցող հայ բանւորները: Ու կան հայ սմսարներ ալ, որ գիւղերը կը պտտին, հայ բանւորներ կ'որսան կարգ մը գործարանատէրերու հաշւոյն, կը խաբեն ու կը տանին հոն կը ձգեն: Ես առայժմ չպիտի տամ անունը նման սմսարի մը, որ կը պտտի Վալանսի շրջականները:

Դարձեալ, գործազրկութեան ատեն ի՞նչ ըրաւ Ազգ. Միութիւնը: 3,115 ֆր. նպաստ տուաւ եւ գնաց ժամը աղօթելու:

Վերջապէս, այս մեր բարեկրօն Ազգ. Միութիւնը լուր ունի՞, որ իր քիթին տակ բողոքականները մարդորսութեան ելած են: Լիոնի ենթակայ քաղաքներէն մէկուն մէջ բազմաթիւ հայ աղջիկներ, պատուելիի մը հրամանով, օրը հինգ անգամ աղօթքի կը նստին, եւ այնքան կորսնցուցած են իրենց բանակութիւնը, որ, մեղքին սարսափէն, հայ երիտասարդներուն երեսն ալ չեն նայիր: Կարելի է ըսել, որ կրօնական խայտառակ դաստիարակութեան մը տակ, շատերը ապուշցած են: Լո՞ւր ունի Ազգ. Միութիւնը, որ կրօնքով շատ կը զբաղի: Լուր ունի՞, որ կրօնական կազմակերպութիւն մը լուրջ գործունէութեան մը մղուած է Ֆրանսայի մէջ, պատուելիներ կը նշանակէ, գրքոյկներ կը բաշխէ եւ ժողովներ կը գումարեն ծերուկ կիներու միջնորդութեամբ:(*)

Քանի մը խօսք ալ եկեղեցիին մասին: Գիտեմ թէ մեր ժողովուրդը դեռ չէ հասած այն գիտակցութեան, որ գիտնար խնայել իր զոհողութիւնները «կրօնական ու հոգեւոր պէտքերու» համար: Սակայն պէտք չէ շահագործել ժողովուրդին այս տկարութիւնը, և «ազգին գլխաւորները» պէտք է գիտնան խնայողութիւն ընել: Վերջապէս այս աղքատ ու աշխատաւոր ժողովուրդին համար աւելորդ պերճանքները վնասակար են այլեւս: Հելլէններէն սորվեցանք եպիսկոպոսներ, արքեպիսկոպոսներ դնել մեր գլուխին վրայ, փառաշուք եկեղեցիներ շինել ամէն կողմ:

Այս ժողովուրդին համար այլեւս քահանայ մը եւ պարզուկ ժամ մը բաւական է: Հեռացուցէք եպիսկոպոսները, որոնք ոեւէ օգուտ չունին, նախ անոր համար, որ աստուածաբան կղերականներու դարը անցած է: Հետզհետէ պէտք է վարժեցնել ժողովուրդը աշխարհական եւ կրօնական գործերու բաժանումին: Կղերականները պիտի զբաղուին միայն ժամով: Եւ քահանայ մը աւելին ալ է ժողովուրդին համար: Դարձեալ եկեղեցիներու պայծառափայլութիւնը հին ծավէս է, այժմ Շիրակի ամբարները պարպուած են, կարելի չէ եկեղեցիի համար բան մուրալ ժողովուրդէն: Խորհրդաւոր ու կոկիկ սրահ մը, բաւական է հաւատացեալին աղօթքին համար: Ահա թէ ինչո՞ւ համար Լիոնի նախորդ Ազգային Միութիւնը շռայլութիւններ ըրած է զանազան քահանաներ ապրեցնելով, եւ 17,508 ֆր. ալ վրայէն, եկեղեցիի նորոգութեան ծախք պահանջելով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Փարիզի մէջ եւս տարածուած է բողոքներու այս գործունէութիւնը: Քանի մը տուներ արդէն ժողովարան դարձած են: Փախլավա հրամցնելու պատրուակով [illegible] կը հրաւիրուին: Տէր կիներ [illegible] տունէ տուն «Դիտարան» կը ցրուեն:

ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Հայրենիք Ամսագրի հնգամեակին առթիւ)

ՋՈՒՏ ԱԶԳԱՅԻՆ

Հայ ժողովրդի քաղաքական կեանքի դասաւորութիւնը փոխանցման ժամանակաշրջան մը բացած է մեր առջեւ, որով, ֆիզիքական ցնցումներէն յետոյ, մտաւոր ճիգի, քաղաքական մտքի վերագնահատման, նոր գրականութեան մը կաղապարումի հետաքրքրութիւնը դարձած է ընդհանուր եւ ուշագրաւ երեւոյթ մը:

Մասնաւորելով խօսքը հայ նորագոյն գրականութեան մասին, մենք կը տեսնենք մտահոգութիւն մը Ամերիկայի «Հայրենիք»էն, Փարիզի «Յառաջ»էն մինչեւ Թիֆլիսի «Մարտակոչ»ը ու Երեւանի «Խորհ. Հայաստան»ը նոր գրականութիւն մը որոնելու: Հոն, մեր երկրին ու անմիջական շրջակայքին մէջ, կը խոստովանին, որ նոր ստեղծագործութիւնը կը պակսի, գեղեցիկ գրականութեան պահանջը շատ է, իսկ «պրոլետ» գրողները՝ անընդունակ... Աղբին, հինը նորին հետ խառն բան մը կուտան, որ ընթերցանութեան արժանի է, եւ կարող է հաշուուիլ հայ մտքի տուրքը:

Բայց գրականութեան որոնումը քիչ մը տենդագին կը դառնայ: Այդ կը նշանակէ որ ներկայ փոխանցման շրջանին, գեղեցիկ գրականութեան պահանջը, ինչպէս նաեւ ստեղծագործելու երկունքը հրամայական փուլի մը մէջ կը մտնեն:

«Հայրենիք» ամսագրի հնգամեակին առթիւ բազմաթիւ մտաւորականներ իրենց կարծիքը գրականօրէն արտայայտեցին: Բոլորն ալ, գրեթէ անխտիր, այն կարծիքէն էին, որ «Հայրենիք»ը մեծ օճախ մըն է, ուր հայ նորագոյն գրականութեան հիմերը կը զետեղուին: Շէնքը կը կառուցուի երկար տարիներու ընթացքին: Հայրենիք ամսագրէն դուրս, տարիէ մը ի վեր Ամերիկայի շարք մը կեդրոններուն մէջ, Գրական Միութիւնը եւ զանազան խմբակներ զուտ գրական-գեղարուեստական դասախօսութիւններ եւ վիճաբանութիւններ կը սարքեն: Հոս «Յարգգող» գրական միութիւնը իր դասախօսութիւններով եւ վիճաբանութիւններով նոր գրականութեան որոնման երիտասարդ ու խանդավառ ճիգի մը կայծկլտումն է որ կը ցուցադրէ:

Սակայն որպէս փոխանցման շրջանի անխուսափելի արգասիքը, այդ որոնումները վարանոտ են ու շատ յաճախ կը խարխափեն: Հետեւաբար, կ'արժէ աւելի քան զբաղիլ այդ հարցերով, հաւաքական մտայնութեան մը եւ հաւաքական ճիգի մը յանգելու համար:

Այս մէկ քանի խորհրդածութիւններուն առիթը դարձաւ Հայրենիք ամսագիրն է, որու հնգամեակին առթիւ Հրանտ Բալուեան յօդուածաշարք մը ստորագրեց Յառաջի մէջ: Յօդուածագրի շատ մը տեսակէտները բաժնելով հանդերձ, քանի մը հիմնական մտքերը ժխտելու հարկադրուած եմ: Այդ մտքերը Հայրենիք ամսագրէն աւելի, ընդհանուր գրականութեան մասին արտայայտուած են, ու մասը կը կազմեն այն որոնումին որ քիչ վերը շեշտեցի. բայց Հրանտ Բալուեանի այդ որոնումը ե՛ւ հակասութիւններ ունի ե՛ւ անորոշ խարխափումներ կը պարունակէ:

Խնդիրը ազգային գրականութեան շուրջ կը դառնայ:

Հրանտ Բալուեան կանգնելով Հայրենիք ամսագրի հինգ տարուան 60 հատորներուն առջեւ, իրաւացի կերպով կ'ըսէ. «Ինքնին կատարեալ մատենադարան մը, բազմազան, հետաքրքիր բովանդակութեամբ, որ նկարագիրն է ու պատկերը 1922-1927ի հայկական մտքի»: Եւ բաղդատութեան դնելով Հայրենիքն ու Նորքը (որ նոյն թուականին հրատարակուեցաւ Խորհրդային Հայաստանի մէջ), յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ.— «Արեւմտեանը, հակառակ մեր հողէն անհուն հեռաւորութեան, բովանդակութեամբ՝ այժմէական, լաւ դասաւորուած եւ երկրին կառչած: Իսկ «Նորք»ը՝ (հակառակ հայկ. միջավայրին. Կ.Ս.) մէկ բառով, խրտուիլակային»: ... «Վայրկեանի մը անհետացումը «Հայրենիք»ի գոյութեան, անհարկու ամայութիւն մը պիտի բանար մեր վերջին հնգամեայ մշակութային կեանքին մէջ»:

Լա՛ւ:

Բայց քիչ յետոյ, երբ յօդուածագիրը կը թուէ Ռ. Դարբինեանի երեք տեսակէտները.— 1. «Հայրենիք»ը պէտք է բովանդակութեամբ ըլլայ զուտ ազգային, 2. Նոր սերունդը լայն տեղ պէտք է գտնէ Ամսագրի մէջ, 3. Հայոց վերջին շրջանի պատմութիւնը պէտք է գրի առնուի, յանդուգն վճռականութեամբ մը (որ ամէն շրջանի երիտասարդական հաճելի մեղք մը պէտք է նկատել) կ'աւելցնէ.

«Մեր կարծիքով, ասոնք տեսակէտներ են, որոնց կիրարկումովը ոչ մեր գրականութիւնը կ'ուռճանայ, ոչ շրջան կազմող ուժեղ արուեստագէտ նոր սերունդ կը հասնի, եւ ոչ ալ մեր վերջին պատմութեան դիմագիծը հարազատօրէն կ'արտայայտուի, պարզ այն պատճառաւ, որ նախ գաղթային ամսաթերթ է, երկրորդ՝ նետերը սրտին ուղղուած չեն:»

Այսպիսի վճռականութիւն եթէ գոյութիւն ունենար մշակութային կեանքի զարգացման մէջ, մենք կամ խաչ պիտի քաշէինք մեր գրականութեան վրայ, ու ըսէինք՝ ոչինչ ունինք, եւ կամ հրաշագործ պոռթկումով մը, մէկ քանի տարուան մէջ միջազգային արժէքներ պիտի ստեղծէինք:

Մեր խոնարհ կարծիքով, սակայն, յօդուածագիրը իր իսկ հարուածներով հակասութեան մէջ է: Մէջբերումներէն ընթերցողը կը տեսնէ որ «Հայրենիք» ամսագիրը ճոխ գրականութիւն մը տուած է եւ ինք իսկ կը խոստովանի անոր հետաքրքրութիւնը, անոր այժմէական բովանդակութիւնը եւ ի՛նչ որ աւելորդութիւն մըն է՝ երկրին կառչած մնալը: Այս ամբողջը հինգ տարուան տուրք մըն է, որով հայ գրականութիւնը ուռճացած է: Այսպէս տեսնելէ յետոյ, գրչի հարուածով մը կարելի չէ ըսել թէ, այդ ուղղութեամբ մեր գրականութիւնը չի ուռճանար: Եթէ երկրէն կտրուած ենք (ինչ որ դժբախտութիւն մըն է), այդ դեռ չի նշանակեր, որ մեր հայրենիքի եւ ժողովուրդի շունչէն ու ոգիէն կտրուած ենք: Շունչը եւ ոգին մեծ դեր մը ունին: Փաստ՝ այն պարագան, որ 7 տարի է ի վեր համայնավարները մնալով մեր հայրենիքի մէջ, շրջապատուած մեր ժողովուրդէն, չկրցան ստեղծագործել, որովհետեւ անոնք սեփական շունչէ եւ մեր ժողովուրդի թաքուն դարաւոր ոգիէն զուրկ են: Միջավայրը արժէք է, բայց ամէն ինչ չէ:

«Հայրենիք»ի խմբագիր Ռ. Դարբինեան մեր իրականութիւնը կը տեսնէ այնպէս, ինչպէս որ գոյութիւն ունի եւ մենք հնարաւորութիւն չունինք այդ կացութիւնը փոխելու: Կը մնայ, ուրեմն, տեւել պայմաններուն մէջ գործել առաւելագոյն ճիգով:

Միանգամընդմիշտ պէտք է գիտակցինք որ Հայաստանէն դուրս գտնուող հայ զանգուածները գաղթական ըլլալէ աւելի բան մըն են, ազգ են: Ազգի կէսէն աւելին, զանգուածօրէն դուրս է հայրենիքէն, եւ դուրս եկած է իր հայրենիքէն փլուզումի հետեւանքով: Այդ զանգուածը, փոթորիկէ մը յետոյ, ինքզինքը գտած է Սուրիա, Պալքաններ, Յունաստան, Ֆրանսա, Ամերիկա եւ Ռուսաստան: Այդ զանգուածը, գոնէ հիմա, կորսուած բեկոր չէ: Ան իր հոգիին մէջ կը խտացնէ մեր երկրի և ժողովուրդի տառապանքը, պայքարները, Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութիւնն ու կործանումը, տարագրութիւնն ու որբութիւնը, համաշխարհային պատերազմը իր բոլոր հետեւանքներով, հայրենիքի կարօտը եւ մեր ազատագրութեան տենչանքը:

«Գոնէ հիմա» ըսի, ու ընդգծեցի: Այդ «հիմա»ն առնուազն մէկ քառորդ դարու մեր կեանքը պիտի գունաւորէ, իր այլազան գոյներով, այնքան այլազան, որքան շատ եղած են մեր թափառումները, մեր փոթորկալի անցեալը, մեր բազմաթիւ ճանապարհներն ու տպաւորութիւնները: Այդ բոլորը իրական են և հարազատ: Մեր քաղաքական կացութիւնը ինչպէս ալ փոխուի, մենք շատով դառնանք հայրենիք թէ ոչ, արտասահման (Ռուսաստանն ալ եթէ հաշուենք) գտնուող գրեթէ մէկ միլիոն հայութիւնը իր ներկայ ժամանակաշրջանի կնիքը պիտի դնէ հայ գրականութեան վրայ եւ գունաւորէ զայն: Ուրեմն, մեր առջեւ կայ առնուազն մէկ քառորդ դարու փոխանցման եւ լինելութեան շրջան մը:

Ու այս պոկուած, դուրս նետուած զանգուածը, առանց Երեւան նայելու, ինք իր հոգիին վրայ պիտի խոնարհի, իր հարազատ պատկերին արտացոլացումը պիտի ունենայ, ու այդ, իր խորքին եւ գոյնին բերումով, պիտի ըլլայ զուտ ազգային, այդ շրջագծէն դուրս ինկած ամէն մէկ ծլարձակում, հոսնած տերեւ մը միայն պիտի աւելցնէ մեր գրական անդաստանին մէջ:

Հայրենիք ամսագիրը, այդ խոշոր անդաստաններէն մէկն է, ուր մեր հին ու նոր սերունդները պիտի ներկայանան իրենց ինքնուրոյն ստեղծագործութեամբ եւ կշռուին ժամանակի կշռով:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԿՐՕՆՔԻ ԴԷՄ.— Հայաստանի եւ Թիֆլիսի բոլոր հայ թերթերը Յունուարի առաջին օրերէն սկսեալ նոր եւ ուժգին պայքարի մը լծուած են կրօնքի դէմ: Պրոլետարի երրորդ էջը գրեթէ ամէն օր լեցուն է հակակրօնական եւ հակակղերական յօդուածներով: Յայտնութիւններ ու պատմութիւններ կը հրատարակուին կղերականներու մասին: Անաստուած հակակրօնական թերթը, որ լոյս կը տեսնէ Երեւանի մէջ ըստ Մուրճ-Մանգաղի քննադատին, պարզ լեզու չունի, նկարները բնորոշ չեն, բայց անխնայ կը կռուի:

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԵՂՈՒՄ

Վերջերս Մեքսիկայի փայտահատներ Լա Նորիա գ մէջ խոպան երկիր մը մշ ատեն, գետնափոր ճամբայ գտան: Նախ կարծեցին թէ հանք մըն էր ան, սակայն խուզարկութիւնները առաջ լով իրենք զիրենք գտան ընդ ձակ սրահներուն առջեւ: Հոն ւան ելան մեծ քանակութ մումիաներ, ոսկեղէն շքեղ գարդեր եւ թանկա քարեր:

Ցեղական կառավարութ իրազեկ ըլլալով իրողութեան միջապէս զինուորներ ղրկեց պահպանելու համար հնագ կան այդ արժէքաւոր գանձ

Հնախուզական առաջ թիւն մը արդէն այցելած է հրաշալի քարայրը եւ ե հանած գոյութիւնը դարերէ անհետացած ժողովրդի մը հնագարեան ցեղի մը: Հնա ներուն կողմէ մասնաւոր թեան առարկայ եղած են նուած առարկաներուն վրայ արձանագրութիւնները:

— Իտալիոյ (Բրիտան Քոլոմպիա) նշանաւոր երկր Տօքթ. Տիտի՝ Օպրէկոն գտնած է ընդարձակ անտա բրածոյ վիճակի մէջ, ուր է ժողովուրդ մը, որ ժամա կից ըլլալ կը կարծուի այ րուն, երբ երկրիս մակերես կը տիրապետէին տակաւին ներն ու մողէզները: Յիշեա կրաքանը կը յայտարարէ Ռոօրմ Ափրինկզի գաւառ հաւաքած է մեծ թուով ներու պատեաններ եւ ոսկ որոնցմով կարելի եղած է հ տել գոյութիւնը ա՛յնպիսի դարեան սողուններու, որոն հասը 5-600 քիլօ կը կշռ

Գտլով բրածոյ ծառեր նոնք կոնաձեւ հսկայ ծա որոնց բարձրութիւնը 500 կը հասնէր, շրջագիծը մօ մեթր էր, իսկ կեղեւին հ տութիւնը՝ 4 մեթր:

Տոքթ. Տօտիի կարծիք անտառը նախապէս գտնո Միացեալ Նահանգներու վարութեան կողմէ ղրկուա խուզական առաքելութե միջոցաւ, սակայն այս ներկայացուցած տեղ սխալ ըլլալ կ'ենթադրուի, որ ան այդ բրածոյ ծ ծագումը հրաբխային ժ գոյացութեան վերագրած

— Քսան տարիներէ իտալացի հնախօյզներ պ կը կատարէին Հիւս. Ափրի նապատներուն մէջ գտնուա րէն կոչուած յունական հ ղաքին տեղւոյն վրայ, Ցոյներուն եւ ապա ցիներուն կողմէ Ափրիկ ամէնէն նշանաւոր եղած էր: Այդ քաղաքը տուէ եօթը տարի առաջ էր եւ 1300 տարի շար նեցած փառայեղ ու վիճակ մը: Արաբական քէն վերջն էր որ այդ ինկաւ մոռացութեան մէ տաճարները հետզհետէ ունելով երկրաշարժներէն, տակաւ անհետացա տի աւազներուն տակ:

Ներկայիս իտալացի հնախօյզներուն կողմէ երեւ ուած քաղաքը 2600 հնութիւն մը ունի, շին Ապոլոնի շքեղ տաճար եւ այսօր լեցուն է ան արժէք ներկայացնող գիտական ճոխ գանձեր մէկական հին ջերմուկներ

անվթար պահուած վիճակի մէջ գտնուած են բազմաթիւ արձաններ եւ արձանիկներ, որոնց մեծագոյն մասը արդէն ցուցադրուած է Հռոմի թանգարանին մէջ:

Քաղաքին մեծ մասը տակաւին թաղուած ըլլալով աւազին մէջ, պեղումները կը շարունակուին փութով պնդութեամբ: Վերջին օրերս, փրոֆ. Քարլօ Սիրէնի մէջ գտած է գեղեցկութեան դիցուհի Աստղիկին՝ խիստ գեղեցիկ մէկ արձանը, որ հնագիտական եւ գեղարուեստական տեսակէտով մեծ արժէք կը ներկայացնէ:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Սուրիահայ թերթերու մէջ կը կարդանք.—

Անցած Հոկտեմբերին Դամասկոսի իրաւարար յանձնաժողովը որոշում մը կայացուցած էր, որուն համաձայն Պըլթան էլ Սալիպի եւ Սաֆանիտի հայ գաղթականներու բնակավայրերը մինչեւ Մարտ 1 պէտք է պարպուէին:

Այս որոշման առթիւ պատրիարքական փոխանորդ Սուրէն վարդապետը մասնաւոր դիմումներ կատարած էր Փրանսական Մարզպանին եւ գաղթականաց յանձնախումբի Նախագահին մօտ, խնդրելով որ այդ որոշման գործադրութիւնը յետաձգուի, եւ եթէ կարելի չըլլայ այդ, 2000 օսմ. ոսկի տրամադրուի անոնց նոր ապաստանարաններ ապահովելու համար:

Այս դիմումին պատասխանելով, Մարզպան Պ. Փոնսօ հաղորդած է Սուրիոյ պետութեան Նախագահ Տամատ Ահմէտ Նամի պէյին որ՝ կարելի չէ յիշեալ գաղթականները, որոնց թիւը 1000է աւելի է, տեղահանել իրենց բնակավայրերէն, առանց նախապէս միջոցներ ձեռք առնելու:

Մարզպանը կ'աւելցնէ որ պէտք է նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնուին, որ հիւանդութիւններ չտարածուին թէ իրենց եւ թէ ալ քաղաքացիներուն մէջ, ուստի հարկ է որոշել գետին մը պետութեան պատկանող հողերէն, Դամասկոսի մէջ կամ շրջակայքը, որուն վրայ յիշեալ գաղթականները կարենան հաստատ բնակարաններ շինել: Նմանապէս կ'աւելցնէ թէ տրամադրուելիք հողերը ըլլան առողջապահական պայմաններու համաձայն, կարելի եղածին չափ արեւի ճառագայթներով եւ մաքուր օդով ողողուած եւ զառիվար գետին մը, ուրկէ ջուրերը դիւրաւ հոսին:

Մարզպանը կը թելադրէ որ այդ գետինը եթէ կարելի չըլլայ բոլորովին ձրի տրամադրել գաղթականներուն, կրնայ աժան գիներով եւ դիւրամատչելի վճարներով տրուիլ, եւ շարունակել այս կերպով մինչեւ որ անոնք բոլորովին վճարեն եւ իրենց սեփականութիւնը դարձնեն այդ հողերը:

Ի վերջոյ Մարզպանը յարմար կը տեսնէ ընդգրկել Սուրիոյ հիւսիսային մասերուն՝ Հալէպի եւ Իսկէնտէրունի մէջ որդեգրուած ձեւերու կիրառումը, կազմելով յանձնախումբ մը՝ ուսումնասիրելու համար խնդիրը եւ որոշելու յարմար տեղը: Իսկ եթէ կարելի չըլլայ մինչեւ Մարտ 1 յարմար հող գտնել եւ տրամադրել գաղթականներուն, անհրաժեշտ է յետաձգել սոյն վճռին գործադրութիւնը անապաստան չձգելու համար զանոնք:

Սոյն հրամանագրի բովանդակութիւնը հաղորդուեցաւ Դամասկոսի պատրիարքական փոխանորդին՝ Մութէսարըֆ պէյին միջոցաւ եւ մեծ ուրախութիւն պատճառեց: Պետութեան նախագահը որ միշտ լաւ տրամադրութիւններով տոգորուած է մեր ժողովուրդին հանդէպ, վստահ ենք որ այս անգամ եւս իր հոգածութեան առարկայ պիտի դարձնէ Դամասկոսի մեր աղէտեալ հայրենակիցները եւ անմիջական կարգադրութիւններ պիտի ընէ:

Կը մնայ այլեւս մեր հոգեւոր հովիւին որ աշխատի տրամադրելիք գետնին ընտրութեան մէջ յանձնաժողովի ուշադրութիւնը հրաւիրել յարմար դիրքի մը վրայ, մանաւանդ որ այդ գետինին եկեղեցիի շրջաններուն մէջ ըլլալը անհրաժեշտութիւն մըն է եւ թէ ալ արդէն պարապ եւ տրամադրելիք հողեր կան եկեղեցիի մօտերը:

*** Գըրըգ Խանի մօտ Սօղուգ Սու ագարակին մէջ, արդէն տեղաւորուելու վրայ են մօտ 40 ընտանիք: Տեղաւորումի գործին կը հսկէ Պ. Մովսէս Գալուստեան:

ՕՁԸ... ՓՈՐԻՆ ՄԷՋ

«Պրոլետար», Թիֆլիսի մե՛ծ օրաթերթը, որ կը հրատարակուի յամին շնորհաց սովետական քաղաքակրթութեան օրերուն,—երբ ջնջուած են ամէն նախապաշարում եւ հակագիտական հաւատալիքներ,— կը գրէ 28 Դեկտեմբեր թիւով (1927).—

Թիֆլիսի կեդր. բուժարանին մէջ (Նախկին Միքայէլեան հիւանդանոց), 9 տարեկան երախայ մը, բնական պէտք մը կատարած ատեն, կը հանէ մօտ մէկ մեդր երկայնութեամբ օձ մը:

Անցեալ ամառ երախան կը գտնուէր Բակուրեան, ուր յաճախ ստիպուած էր դաշտի ջուր խմելու: Հաւանաբար, երախան, ջուրին հետ կլլած է նաեւ օձի ձագ կամ օձի հաւկիթ: Փորին մէջ օձը կը սնանի ճճիներով եւ երախային կերակուրներովը:

Հաւանական է նաեւ, որ օձը մտած ըլլայ երախային բերանէն կամ յետոյքէն.

Փաստն այն է, որ օձը ժամանակ մը ապրած է երախային փորին մէջ:

Թիֆլիսի բժշկական աշխարհը ներկայիս չափազանց հետաքրքրուած է այս փաստով եւ կը զբաղի բացատրել զայն: Այդ առթիւ մասնաւոր զեկոյց մը պիտի կարդացուի բժիշկներու ընկերութեան նիստին մէջ:

Երեւակայել որ «Պրոլետար» հաւատացած է լուրին եւ կը ջանայ հաւատացնել իր ընթերցողներուն, երբ միեւնոյն ատեն կը պայքարի ժողովրդական տգէտ հաւատալիքներու դէմ: Անպայման բժիշկ ըլլալու հարկ չկայ: Կը բաւէ քիչ մը բնագիտական ու բնախօսական ծանօթութիւններ ունենալ, մերժելու համար նման յիմար ու անհեթեթ «փաստեր»: Մենք շա՜տ ենք լսած մեր մամիկներէն, թէ գորտեր ու օձեր մտած են գիւղացիներուն փորը: Դարձեալ բժիշկները ստիպուած են կեղծ գործողութիւններ կատարել այն «հիւանդներու» վրայ, որոնք կը պնդէին թէ օձ կամ գորտ ունին իրենց փորին մէջ: Քնացնելէ եւ արթնցնելէ յետոյ անոնց ցոյց տրուած են օձի կամ գորտի ձագ մը, յայտնելով թէ փորէն հանուած են՝ որպէսզի խաղաղի հիւանդը: Սակայն եղած են հիւանդներ, որ ամիս մը յետոյ եկած են պնդելու բժիշկին թէ գորտը կամ օձը ձագ հաներ է եւ ձագը մնացեր է փորին մէջ: Լաւագոյնը այն է, որ բժիշկները եւ գիտական քիչիկ մը միտքի տէր մարդիկ հասկցնեն այդ հիւանդներուն թէ կարելի չէ գորտ ու օձ ապրեցնել մեր ներսը: Այդ «փաստեր»ուն հաւատալու համար, պէտք է ըլլալ կամ 80 տարեկան պառաւ մը, որուն խելքը այլեւս չի շտկիր, կամ հոգեկան հիւանդ, որ օձեր ու գորտեր կ'երեւակայէ փորին, աղիքներուն եւ ուղեղին մէջ, կամ առնուազն... «Պրոլետար», որ մեծ դէպքի մը պէս կը հաղորդէ «գիտական այդ փաստը» (sic):

Բուժիկ

ՊՈԼՍՈՅ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՀԱՄԱՐ

«Ազգարար»ի քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, Տիկ. Տիրուհի Մէրամէթճեան, որ մեռաւ անցեալ շաբաթ, 100,000 ոսկիի կտակ մը ձգած է Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցին:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Մոսկուայի գեղարուեստական գիտութիւններու պետական Ակադեմիան վերջերս կազմակերպեց Անդրկովկասեան հանրապետութիւններուն արուեստի ցուցահանդէսը:

Այս ցուցահանդէսին մէջ տեղ կը գրաւէր նաեւ Հայաստան:

Ցուցահանդէսին մէջ հայկական նկարչութիւնը բազմաթիւ ներկայացուցիչներ ունէր: Մինչեւ այժմ Մոսկուայի մէջ Սարեանէն զատ ուրիշ հայ նկարիչ չէին ճանչնար: Սարեան եւս ցուցահանդէս ղրկած էր առաջնակարգ գործեր, սակայն հոն կային նաեւ շարք մը վարպետներ, որոնք թերեւս նուազ տաղանդաւոր չեն: Յիշենք խումբ մը գիւղանկարիչներ, որոնք կը պատկանին հայ նկարիչներու Միութեան, Գ. Գիւրջեան, Ս. Առաքելեան, եւ մանաւանդ Կոջոյեան: Անոնք ցուցահանդէսը զարդարած են Հայաստանի բնութեամբ, արեւով ու տաքութեամբը, եւ հարուստ բուսականութեամբը: Ինքնատիպ ոճով գործեր ունին Հայ Արուեստի Տան նկարչական հաստատութեան անդամներէն Շահվէրդեան, Գրիգորեան: Փորանկարչութեան բաժնին մէջ՝ Գիւրջեան, Կոջոյեան:

Գեղարուեստական հրատարակութիւններու բաժնին մէջ Հայաստան մաս չունի, ոեւէ նմոյշ չէ ղրկած:

Ցուցադրուած այս գործերուն մասին ռուս քննադատ Սամարինի յօդուածէն կ'առնենք այն մասը, որ կը վերաբերի հայ արուեստին:

— «Հայաստանի ցուցադրած նմոյշները, որոնք շատ բարձր են գեղարուեստական շինուածքի եւ արժէքի տեսակէտէն, իրենց մէջ բաւական յաջող զուգակցած են ժողովրդական արուեստի հին աւանդական ձեւերը նորագոյն եղանակներուն, եւ այդ պատճառով կարելի է զանոնք ցոյց տալ իբրեւ անցնող տասնամեակին գեղարուեստական արտադրութեան նմոյշները:

«Ցուցահանդէս ղրկուած գորգերուն մէջ աչքի կը զարնեն Լենինի եւ Մարքսի ասեղնագործ նկարները ներկայացնող գորգերը: Նկարները չափազանց նման են եւ գործուած են վարպետութեամբ: Նկարներուն շուրջը գործուած է պարսկական ազդեցութիւն կրող հին հայկական ձեւով բարակ երփներանգ բուսական զարդանկար: Հետաքրքրական է Խորհրդային Հայաստանի զինանշանը ներկայացնող գորգը, որուն վրայ այնքան յաջող ասեղնագործուած են ծիրանի գոյները:

«Հինի եւ Նորի այդպիսի յաջող զուգակցութիւն մը կը տեսնուի նաեւ ոսկերչական առարկաներու մէջ: Չափազանց նուրբ գործեր են ծխատուփերը, եւ արդուզարդի տուփերը, դանակները, գաւազանի գլուխները, եւայլն:

«Ցուցահանդէսին կից համերգներուն մէջ առաջին անգամ ներկայացաւ հայկական խումբը, ղեկավարութեամբ Ս. Մելիքեանի, ինչպէս նաեւ Հայաստանի պարախումբը: Ու ցոյց տրուեցաւ հայ ժողովուրդին երաժշտական ստեղծագործութիւնը այնքան լրիւ: Ժողովրդական եղանակները իրենց նախնական վիճակին մէջ եւ ազգային երգահաններու մշակած ձեւով ներկայացուեցան այնքան գեղեցիկ: Պարախումբին ներկայացումներն ալ նոյնքան յաջող էին»:

(«Խորհրդային Հայաստան»):

ՅՈԳՆԱԾ ՄԻՏՔՈՎ

Փրոֆ. Ճոնսըն, ամերիկացի գիտուն մը, երկար ատեն ուսումնասիրելով ուղեղին յոգնութիւնը, կ'աւելցնէ ուղեղին գործունէութիւնը՝ Տասնեակ մը ուսանողներ ենթարկուեցան բազմաթիւ փորձերու, որպէսզի կարելի ըլլայ հասկնալ թէ մարդկային ուղեղը օրուան ո՞ր ժամերուն կ'աշխատի լաւ եւ արդիւնաւոր: Փորձը ցոյց տուաւ որ երեկոյեան մտային աշխատանքները աւելի արդիւնաւոր եղած են քան առաւօտեան հանգիստ ժամու աշխատանքները: Ըստ Ճոնսընի, մտային-աշխատանքի համար լաւայն ժամերն են երեկոյեան 6էն 12, նոյնիսկ աւելի ուշ: Այսպէսով կը հերքուի այն հին կարծիքը թէ առաւօտեան ժամերուն կատարուած աշխատանքը աւելի արդիւնաւոր է:

Փրոֆ. Ճոնսըն այս տարօրինակ երեւոյթը կը բացատրէ այսպէս.— Ուղեղին մէջ աշխատանքի պատճառով առաջ կուգան «յոգնութեան թոյներ», որոնք կ'ազդեն ջղային դրութեան վրայ: Իրիկունը մեծ քանակութեամբ կուտակուելով, աւելի կը գրգռեն ուղեղը:

Թերեւս այս է պատճառը, որ բազմաթիւ բանաստեղծներ թոյներ կը գործածէին (ըմպելի կամ ծխելի), աւելի աշխուժութիւն եւ արթնութիւն տալու համար իրենց ուղեղին. — «ներշնչումը» կամ «մուսան» բերելու համար, ինչպէս կ'ըսուի:

Եւ դարձեալ, բազմաթիւ հիւանդութիւններ, որոնք իրենց թոյներով կը խայթեն մարդկային ուղեղը, պատրաստած են հանճարներ: Կան բնախօսներ ալ, որ կը պնդեն թէ ներշնչում կոչուած հոգեբանական վիճակը պարզապէս արտայայտութիւնն է ինքնաթունաւորումի բնախօսական երեւոյթին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՂՋԻ՞Կ ԹԷ ՄԱՆՉ.— Պիանքօ, որ կը ծառայէր հարուստի մը տունը, 5000 ֆրանք գողցաւ ու փախաւ: Ոստիկանութիւնը կը փնտռէր զինք ամէն տեղ: Պիանքօ աղջիկի լաթեր հագած, պարասրահներ կը յաճախէր:

Անցեալ օր եւս պարասրահի մը մէջ էր: Երիտասարդները իրենց մէջքերը կը կոտրէին հրաւիրելու համար զայն պարելու: Եւ Պիանքօ հաճոյակատարութեամբ կ'ելլէր, թեւը կը մտնէր մանչերուն: Չարլսթօն մը դարձած պահուն, ոտքը սահեցաւ եւ գետին փռուեցաւ: Սարսափելի հայհոյանք մը արձակեց եւ ոտքի ելաւ: Բայց արդէն ուշ էր, գլխի մազերը թափած էին եւ շատեր տեսան որ մանչ է:

Պարասրահէն դուրս չելած, հասան ոստիկանները եւ ձերբակալեցին զայն:

ԵՐԿԻՆՔԻ ՏՂԱՆ.— Երկինքի կայսրութեան հպատակ, Չինացի երիտասարդ մը, Լի Փաօ Չանկ, դրամ կը շորթէր երկրային պետութեանց հասարակ որդիներէն: Ոստիկանութիւնը զայն նետեց բանտ: Բայց ճառագայթի պէս փախաւ: Երէկ, ոստիկանները զայն ղրկեցին երկնային կայսրութիւն, այսինքն... Չինաստան:

ԱՊՏԱԿԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ.— Լիմոժի շրջանին մէջ Պէլվիւ գիւղը: Տիկին Մարկրիթ, որ ջուր կը քաշէր հորէն, կանչեց ամուսինը:

— Պայուսակս հորն ինկաւ, հանէ:

Ամուսինը, Լաթիէր, հոր իջաւ: Հազիւ թէ հասած էր ջուրին, երբ սկսաւ քար տեղալ իր գլխուն: Կինը քար կը թափէր շարունակ: Լաթիէր սկսաւ օգնութիւն պոռալ: Սակայն վտանգաւոր էր կացութիւնը: Ուստի դոյլը գլխուն անցուց, քարերէն պաշտպանելու համար գանկը: Բայց երբ մեծ քարեր ինկան վրան, Լաթիէր խելացութիւնը ունեցաւ մեռած ձեւանալու:

Կինը, կարծելով թէ մեռած է ամուսինը, հեռացաւ հորին բերանէն:

Լաթիէր դժուարաւ յաջողեցաւ դուրս ելլել եւ երթալ դրացիներուն մօտ: Գլուխը վիրաւորուած էր եւ ձախ ոտքը կոտրած:

Ոստիկանները ձերբակալեցին կինը, որ յայտարարեց.

— Ամուսինս երէկ ծանր ապտակ մը զարկաւ, այսօր լուծեցի վրէժը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ե.

Ասիկա աւելի եւս կը շեշտէր մենութիւնը այս եղերական մեռեալին, հագուած ճամբորդական իր վայելչագեղ զգեստը, այդ խոշոր պանդոկին մէջ ուր բոլոր երկիրներէն մարդիկ կուգային ու կ'երթային, իրենց գործերուն, հաճոյքներուն եւ ոճիրներուն համար:

Բորիս խոյացաւ կաշիէ պայուսակի մը վրայ, որ կը կազմէր միակ ուղեգոյքը: Անոր կղպանքը կոտրուած էր:

Հագուստեղէնները ցոյց կուտային իրենց քակուած աստառը: Վերարկուին մուշտակէն կախուած էր պատռուած չինական մետաքսի կտոր մը...: Փաստաթուղթերը գողցուած էին. Բորիս ի զուր փնտռեց,— ոչ մէկ թուղթ, ամէն ինչ անհետացած էր...

Վերադարձաւ անկողնին մօտ, ուր կեցած էի ես:

Սնարին մօտ, պղինձէ սեղանին վրայէն Բորիս առաւ ջուրի շիշ մը եւ գաւաթ մը: Պրասքովիա ներս մտած ատենը պէտք էր խմած ըլլար այս ջուրէն, եւ յանկարծ ինկած մահճակալին վրայ:

— Մեռցուցեր են, ըսաւ Բորիս սարսափով:

Յուզուած կեցած էինք այս դիակին առջեւ: Խոշորցած բիբերուն մէջ աչքերը կը փայլէին: Դեռ տառապանքէն պրկուած շրթունքներուն վրայ վարդագոյն շպարը կարծես եղեամ կապեր էր, շպար կար նաեւ այտերուն վրայ, որուն մորթը կը կապուտնար, ինչպէս իրերը ամպի մը ետին...

Ձեռքը նետած էր մարգարտեայ ծանր մանեակին— այն մարգարիտներուն՝ որոնց համար այս աղջիկը խաղաց իր երջանկութեան, իր կեանքին հետ— խնամուած մատները քաշուած եւ եղունգները՝ կարմիր ջրդեղին տակ կապուտցած ու թափանցիկ դարձած էին, երեւան հանելով թոյնին ճամբան:

Միջնայարկն էինք: Վարը, սրահին մէջ, ուր թէյ կը խմէին, ճազ-պանտ կը նուագէին,— սաքսոֆոնի խաղերը կ'ելեւէջէին պանժոյի վշտակոծ խորքին վրայ: Եւ այսպէս ահա— Փոքս Թրոթ եւ Թանկօ— մեծ պանդոկներու այս փոքրիկ իշխանուհիին, շնորհալի ու սնգուրուած պուպրիկին անքուն գիշերը՝ պարուրուած էր կրկնակի խորհուրդի մէջ...

Ու չէի գիտեր թէ ո՞ւր էր աւելի եղերական.— վարի գլխապտո՞յտը, մեռեալին տակը, այն սրահին մէջ, ուր հաւաքուած էին այնքան արկածախնդիրներ, ճամբայ ելլելու համար դէպի թերեւս միեւնոյն նպատակը, թէ ո՞չ պարասրահին վրայի սենեակը փռուած մեռեալը՝ պաշտպանութեան գերագոյն հեծկլտուքի մը մէջ ձեռքը բռնած իր մարգարտեայ մանեակը...: Բորիս կինակը դարձուց ինծի:

— Ինչպէ՞ս հասկցան... ո՞վ լուր տուաւ անոնց:

Արդարեւ ոչ ոք գիտէր Պրասքովիա Սամթրոնայի Փարիզ հասնիլը: Զայն սպաննողները իմացած պէտք էր ըլլային նախորդ գիշերը թէ՝ անիկա վճռական տեղեկութիւններ կը բերէր հետը: Այլապէս ինչո՞ւ պէտք էր ձգէին որ դէպի Փարիզ ճամբայ ելլէր...

— Միայն Սըր Ուիլըմսընն ու իշխանը գիտէին, ըսի:

Ու Բորիս կրկնեց, շեշտելով բառերը.

— Այո՛, միայն Սըր Ուիլըմսընն ու իշխանը գիտէին...

Այնպիսի գունատութիւն մը կար անոր դէմքին վրայ, որ ուզեցի զինքը դուրս տանիլ.

— Մեկնի՛նք, Բորի՛ս... հոս ասկէ աւելին չենք կրնար իմանալ . . .

Քննեց մարմինը, քակեց մանեակին վրայ սառած անոր մէկ ձեռքը:

— Խե՛ղճ փոքրիկ Պրասքովիա... շատ գեղեցիկ էր:

Ու շունչ մը առնելէ ետք աւելցուց.

— Ե՛ս է որ զայն սպաննեցի... այո՛, ես սպաննեցի... պէտք չէր որ խօսէի...

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, Բորի՛ս...

Ու աւելցուցի.

— Միայն Սըր Ուիլըմսընը եւ իշխանը քեզ լսեցին... եւ յետոյ Նատէժտան եւ ես...

— Մէկը կար որուն առջեւ պէտք չէր որ խօսէի...

Նայուածքովս հարցում ուղղեցի անոր: Ոտքի ելած էր, ի՞նչ կ'ուզէր հասկցնել արդեօք: Մեր չորսէն ոեւէ մէկը կարելի՞ էր ամբաստանել:

Հեռացաւ մահճակալին քովէն, ու կը կրկնէր.

— Խե՛ղճ փոքրիկ Պրասքովիա...

Գաղտնիքը մեզ կը ճնշէր: Այլեւս չէի համարձակեր զինքը հարցափորձել:

Ըսաւ մեքենաբար.

— Մատնիչէ մը վրէժ չեն լուծեր, Մարսէ՛լ, այդ գործին համար վճարուած է ան, եւ այդ կ'առաջնորդէ մինչեւ սպանութիւն, ուրիշներուն, իրեն... Իմ գործս, աւելի ահաւոր, հիմա է որ կը սկսի:

(Շար.)

«Բուռն տպաւորութիւնները կարճ կը տեւեն: Անդրանիկի դագաղին շուրջ մենք այսօր ուխտ մը եւ երդում մը ունինք ընելիք: Մենք այսօր հայրենիք չունինք, փաստն այն է թէ Անդրանիկ կը թաղուի օտար հողի վրայ: Մենք պէտք է ուխտենք որ հանգրուան առ հանգրուան մեր հերոսը օր մը պիտի տանինք անկախ Հայաստան: Անդրանիկ իր ամբողջ կեանքի տառապանքներուն հանգիստը այժմ մահուան մէջ գտաւ։ Բայց մենք այդ հանգիստը չէոր կ'ուզենք. Մենք կը փափաքինք հանգիստ ունենալ այս աշխարհի մէջ, կ'ուզենք ունենալ մեր սեփական, ազատ եւ անկախ հայրենիքը, որպէսզի ողջերուն հետ մեր մեռելներն ալ կարենանք ամփոփել հոն: Լա՛ւ եղաւ որ Անդրանիկի մարմինը բերուեցաւ հոս, այլասերման այս կեդրոնը, ուր մեր երիտասարդութիւնը ամէն օր կ'ուծանայ ու կը փճանայ: Անդրանիկի դամբարանը պիտի ըլլայ փարոս մը, որ պիտի լուսաւորէ մեր ճամբան, եւ ուր ուխտի պիտի գանք միշտ՝ կրկնելու համար մեր հաւատքը դէպի հայրենիքի ազատագրութիւնը:»

Անդրանիկի զինուորները եւս ըսին իրենց խօսքը: Մանուկեան հրաւիրեց իր ընկերները երդնուլ Անդրանիկի գերեզմանին վրայ, ինչպէս երդուընցած էին Սերոբ փաշայի հողակոյտին վրայ, թէ պիտի շարունակեն իրենց մեծ հրամանատարին կիսատ թողուցած գործը:

Դամբանականներէն վերջ կրօնական յետին աղօթքներն ալ ըսուեցան: Այդ պահուն, Անդրանիկի կինն ու քրոջ աղջիկը ինկան դագաղին վրայ եւ արցունքներով համբուրեցին զայն: Մեռելաթաղները չուաններով նկուղին մէջ իջեցուցին դագաղը, որ դարձեալ հայկական եռագոյնով ծածկուեցաւ: Յետոյ դամբարանին երկաթեայ կափարիչը փակուելով ժողովուրդը ցրուեցաւ:

Ժամը հինգն էր, ու դեռ Փէր-Լաշէզի գլխաւոր մուտքի դրան առջեւ կը յամենար բազմութիւնը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ինսան պէյ կը վռնտուի ժողովէն

Պոլսէն կը հեռագրեն *Թայմզի*.— *Էնկիւրիի Ազգային Մեծ Ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց Գերագոյն Ատեանին առջեւ դատել ծովային նախորդ գործավար Իհսան պէյը, ջնջելով անոր երեսփոխանի անձեռնմխելիութիւնը: Այս առթիւ տաք վիճաբանութիւն մը ծագեցաւ: Նախ Իհսան պէյ խօսեցաւ, քննադատելով դատական եւ Սահմանադրական Յանձնաժողովին տեղեկագիրը եւ մերժելով անոր եզրակացութիւնները: Յետոյ, վարչապետ Ըսմէթ փաշա խօսք առաւ, ձաղկելով իր նախորդ պաշտօնակիցը: Ըսաւ թէ Իհսան պէյ փոխած է իր նկարագիրը եւ ողբալի ընթացք ունեցած է: Վերջապէս, Իհսան պէյ նորէն ոտքի ելաւ եւ բողոքեց թէ անմեղ է. «կը նախընտրեմ սպաննել ինքզինքս, քան արատաւորել պատիւս»: Այս խօսքերը ըսելէ յետոյ, ձեռքը տափատին գրպանը դրաւ, բայց երեսփոխանները իր վրայ խոյացան եւ դուրս քշեցին ժողովէն:*

Կը սպասուի որ այսօր իսկ (27 *Յունուար*) *ձերբակալուի Իհսան պէյ:*

Մ. Քէմալ կը հալածէ կարմիրները

Իւմանիթէի *մէջ կը կարդանք*.—

«Էնկիւրիէն հասած հեռագրի մը համաձայն, 48 հունգարացի բանուորներ, որոնք ամբաստանուած են իբր համայնավարական քարոզչութիւն ընող, Պոլիս ղրկուած են, իրենց երկիրը վերադարձնելու համար: Համայնավարական կազմակերպութիւն մը ստեղծած եւ քարոզչութիւն ըրած ըլլալու ամբաստանութեան տակ են հարիւրէ աւելի բանուորներ: Մնացածներն ալ հետզհետէ պիտի աքսորուին:

«Այսպէս, Մ. Քէմալի «նոր», «ազատական» Թուրքիան չի գոհանար զսպելով: Ան աքսորուած համայնավարները կը յանձնէ իրենց երկրի ոստիկանութեան: Եւ երբ գործը հունգարական ոստիկանութեան հետ է, գիտենք թէ ինչ կը նշանակէ»:

Կարմիր վարիչները նորէն կը նախանշեն

Մոսկուայէն Լոնտոնի թերթերուն կը հեռագրեն թէ շուտով փոփոխութիւններ տեղի պիտի ունենան Ժողովրդական Գործավարներուն Խորհուրդին մէջ, որ իր կարգին բարեփոխումներ պիտի կատարէ առեւտրական քաղաքականութեան մէջ:

Շատ հաւանական է որ պաշտօնական շոնդալից յայտարարութիւն մը երեւայ այս շաբթուան ընթացքին: Առ այժմ արտաքին առեւտուրի մենաշնորհը ջնջելու խնդիր չկայ. բայց, իրողութիւն է որ, հակառակ ձեռք առնուած զսպողական միջոցներուն եւ հարուստ գիւղացիներու բանտարկութեան, գիւղական զանգուածները կը մերժեն իրենց բերքը ծախել պետութեան առաջարկած գիներով: Ուրեմն, կարմիր վարիչները կը հասկնան թէ բացարձակապէս անհրաժեշտ են նոր մեթոտներ, վերջ դնելու համար տնտեսական շատ խառնակ վիճակին, որ հետեւանք է գիւղացիներու պոյքոթին:

Կը կարծուի թէ՝ կառավարութիւնը գրեթէ ինքնավար պաշտօնատուն մը պիտի հաստատէ, որ աժան գնով գործուած ապրանքներ պիտի գնէ եւ զանոնք մատչելի գիներով եւ ուղղակի պիտի ծախէ գիւղացիներուն: Այս գործառնութիւնները պիտի կատարուին առանց նկատի առնելու արտաքին առեւտուրի մենաշնորհին ծանր եւ տաղտկալի դրութիւնը եւ առանց անցնելու պետական թրըստներու լաբիւրինթոսէն: Այս ծրագրին գործադրութեան համար մեծ յոյսեր դրուած են գործավար Միկոյեանի վրայ:

Այս առթիւ, թերթերը նորէն կը պնդեն թէ Չեկայի վարիչ Մէնժինսկի պիտի կոչուի կրթական նախարարութեան, իսկ իրեն պիտի յաջորդէ առեւտրական գործավար Միկոյեան (Հայ): Իսկ Լունաչարսկի դիւանագիտական պաշտօններ պիտի վարէ, այցելելով զանազան երկիրներ, բայց աւելի շատ տեսակ մը պատուիրակ դառնալով Ազգերու Դաշնակցութեան եւ միջազգային զանազան ժողովներու մէջ:

Զարհուրելի ժանտախտ Հնդկաստանի մէջ

Կալկաթայէն կը հեռագրեն թէ ժանտախտը զարհուրելի արագութեամբ կը ծաւալի Հայտարապատի մէջ: Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ ամէն օր հարիւրի չափ մարդ կը մեռնի: Արդէն սկսած են ամբողջովին պարպել Հայտարապատ քաղաքը:

Աֆղանիստան եւ Անգլիա

Լոնտոնի խուլամներուն կողմէ պատուիրակ մը եկաւ Փարիզ, Լոնտոն հրաւիրելու համար Աֆղանիստանի թագաւորը: Ամանուլլահ Խան խոստացաւ գոհացում տալ այս բաղձանքին:

Չինացիները կը շարունակեն գնդակահարել

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ սպիտակ ահուսարսափի գործունէութիւն մը կը տիրէ հարաւային Չինաստանի մէջ: Միայն Վու-Հուի մէջ 37 համայնավարներ գնդակահարուած են, իսկ Քանթոնի մէջ՝ 48 բանուորներ Մակոյի մէջ, որ Փորթուկալի կը պատկանի, հարիւրի չափ մարդիկ ձերբակալուած են իբրեւ համայնավար եւ յանձնուած՝ Քանթոնի իշխանութեանց, որոնք հաւանաբար հրացանի պիտի բռնեն բոլորն ալ:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ՍԱՆՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս իրիկուն, Ֆլորիայի մէջ ժամը 9 — 10 ընդհ. Ազգերու պատմ. (Պ. Նաթանեան):

10—11 Տնտեսագիտութիւն եւ ֆինանս (Պ. Տէրպէտէրեան):

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փարիզի Աղքատախնամս ի նպաստ Փարիզի հայ կարօտեալներուն կազմակերպած է իր տարեկան պարահանդէսը, որ տեղի կ'ունենայ Փետրուար 4 Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, Hôtel Majestic սրահներուն մէջ, 19 Ave. Klébér: Գեղարուեստական բաժնի յաջողութեան համար իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը խոստացած են հայ եւ օտար կարող արուեստագէտներ:

ԾԱՆՕԹ.— Նուէրները եւ տոմսերու արժէքը ղրկել՝ Տիար Տիգրան Ներսէսեանի. 17 Rue Cadet, Paris (9e) եւ կամ վճարել պարահանդէսի երեկոյին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարապետ Շահինեան, որ Կեսարիայէն Իզմիրի որբանոցը փոխադրուած էր: Գրել՝ իր եղբօր Meguerditch Chahinian*ի*, c/o Gabriel Haillus à Leyr, (Meurthe et Moselle).

— Կը փնտռեմ Կէյվէ - Էջմէ գիւղէն եղբայրս Սուրէն Դաւթեանը, հօր անուն Գրիգոր, մօր անուն Պայծառ, Կը կարծուի թէ 6 տարի առաջ Միտիլլի իր մօրեղբօր Դարբին Վարդան Սէֆէրեանի քով կը գտնուէր: Գրել՝ Mme. Siranouch Sarkissian*ի*, 17 Rue Trabose Combes par Aubin Vveyron, France.

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուի Արապկիրցի Սողոմոն Քոճամինասեան՝ որ Միացեալ Նահանգները կը գտնուի: Մէկուկէս տարի է իվեր լուր չունիմ: Գրել՝ Kéropé Derderian*ի*, Usine Vigièr, Pont St. Esprit, Gard, France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

— Օր. Սիրարփի Չօպանեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին, Միհրան Պէյլէրեան, 30 տարեկան, Կէյվէի-Կէօկ Կէօլ գիւղացի որ մտադիր էր Փարիզ գալ Պոլսէն՝ ուր, Պէպէկի կողմերը կ'աշխատէր շոգենաւի մը մէջ, որպէս գործաւոր, 1922ին: Իմացնել Mlle. Sirarpi Tchobanian*ի*, C/o Mr. Béylérian, Joyeuse-Ardèche.

— Պաղարճըկէն Կարապետ Միթիլեան կը փնտռէ Գրիգոր և Գէորգ Միթիլեանները: Իմացնել՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆԻ

ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

(ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ԴՐՕՇԱԿ»)

Գինն է 8 ֆր., Ամերիկա, Անգլիա եւ անգլ. գաղութները կէս տոլար:

Դիմել,— H. Kentouni, 36, Ave. Chevreul, Asnières (Seine.)

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ
LA MENACE
?

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հայկական եռագոյն ժապաւէններու Ֆրանսայի միակ կեդրոնատեղին է՝

Գրատուն Ն. ՅԱԿՈԲԵԱՆ
191 Cours Lafayette
Lyon

Սկսեալ մէկ սանթիմ լայնքէն մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում:

Փափաքողներուն նմոյշներու եւ գիներու ցուցակը ձրի կը ղրկուի:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

"ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՐԳԵՐ"

Ա. Շարք

Տպ. Լիոն, 1927: Գին 5 ֆրանք

Կը ծախուի նաեւ Յառաջի խմբագրատունը:

"ԳԵՂՈՒՆԻ"

Յառաջի խմբագրատունը սակաւաթիւ օրինակներ կը գտնուին Վենետիկի Միաբանութեան այս շքեղ հրատարակութենէն, որ կը պարունակէ ծանօթ գրագէտներու գործեր եւ բազմաթիւ գեղարուեստական նկարներ:

Թանկագին կաղանդչէք մը: Գին 3.50 տոլար կամ 90 Ֆր.:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉD[ITIONS]
208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant: H. TEURNI[KIAN]